תולדות חב"ד
בארצות הברית
בשנים תר"ס–תש"י

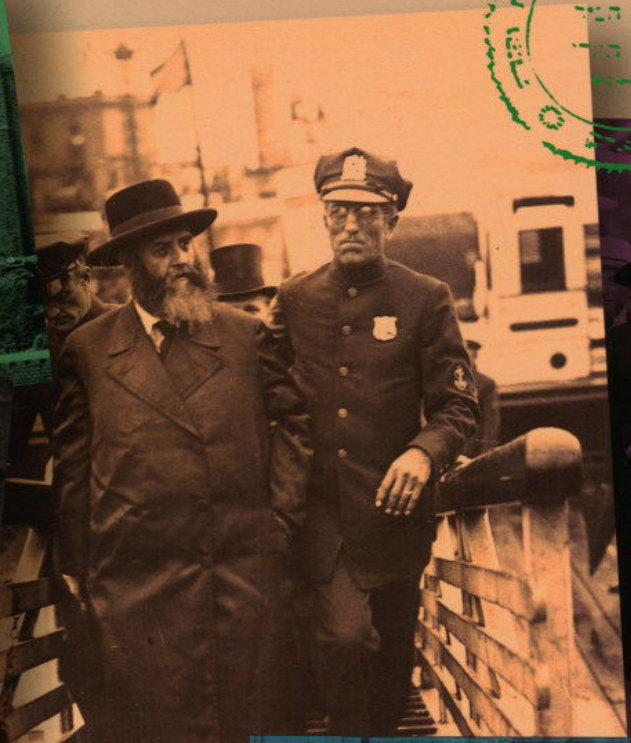

תולדות חב"ד
בארצות הברית
בשנים תר"ס – תש"י

על פי
מכתבים, מסמכים וזכרונות
שבדפוס, בכתב ובעל־פה

לוקט ונערך על ידי
הרה"ת ר' שלום דובער שי' לוין

הדפסה שני'

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"

770 איסטערן פארקווי ברוקלין, נ.י.
שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וחמש לבריאה

Toldois Chabad B'Artzois Ha'Bris
(History of Chabad in the U.S.A. — 1900-1950)

Copyright © 1988
Second Printing—May 2025
by
Kehot Publication Society®
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

Order Department:
291 Kingston Avenue / Brooklyn, New York 11213
(718) 778-0226 / FAX (718) 778-4148
www.kehot.com

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

Kehot Publication Society® and the Kehot logo are registered trademarks of Merkos L'Inyonei Chinuch®.

2 4 6 8 10 11 9 7 5 3

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data
Toldot Ḥabad be-Artsot ha-Berit.
p. cm.
Title on t.p. verso: Toldois Chabad b'Artzois Ha'bris = (History of Chabad in the U.S.A.).
Includes bibliographical references and index.
1. Habad--United States--History. 2. Hasidism--United States--History. I. Levin, Shalom Duber.
II. Title: Toldos Chabad b'Artzois Ha'bris. III. Title: History of Chabad in the United States of America.
BM198.T64 1988 296.8'33
ISBN 978-0-8266-5333-8
LC Record available at: https://lccn.loc.gov/86000094

Printed in China

נסדר בדפוס „עזרא"
ע"י ירמי' הכהן בן לאה מיטא שי'

בס"ד.

פתח דבר

על פי הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א מוציאים אנו לאור את הספר „תולדות חב"ד בארצות הברית", מראשית התיישבות חסידי חב"ד בארה"ב, בשנת תר"ס לערך, ועד להסתלקות כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, בשנת תש"י.

בספר מסופר על תחלת הגירת חסידי חב"ד מרוסיה לארה"ב על כל התלבטויותיהם, בניית בתי כנסת חב"ד, הקשר עם הרבי בליובאוויטש וברוסטוב בלנינגרד ובריגא, עצירת מתן רשיון כניסה לארה"ב ליוצאי מזרח אירופה, יסוד „אגודת חסידי חב"ד" ו„אגודת התמימים", העזרה לעבודת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע ברוסיה ועבודת הצלתו מהמאסר ומרוסיה.

בספר מסופר גם על ביקורו ההיסטורי של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בארה"ב במשך רובה של שנת תר"צ. שבה ביקר בעיירות רבות ברחבי ארה"ב להפגש עם אנ"ש ועם היהודים בכלל, לעוררם על חיזוק היהדות ועל תמיכת יהודי רוסיה, חזרתו לאירופה, משלוח שד"רים לארה"ב, הרחבתה ושכלולה של „אגודת חסידי חב"ד", הכנסים השנתיים שלה ושאר מחלקותיה, יסוד מוסדות אחי ואחות תמימים.

בחציו השני של הספר מסופר על תקופת ת"ש־תש"י, תקופת הרבי בארה"ב. מלבד הרחבת „אגודת חסידי חב"ד" על כל מחלקותיה הישנים גם החדשים, יסד שלשה מוסדות כלליים: א) מרכז הישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש בארה"ב וקנדה. ב) מרכז לעניני חנוך. ג) מחנה ישראל, כאשר כל אחד ממוסדות כלליים אלו יש לו עשרות מחלקות וסניפים בעיירות רבות ברחבי ארה"ב, בנוסף לשאר הפעולות שניהל הרבי לחיזוק היהדות בכלל ודרכי חסידות חב"ד בפרט.

כל זאת על פי מכתבים, מסמכים וזכרונות שבדפוס, בכתב ובעל־פה.

בסוף הספר באים: א) מפתח ענינים. ב) מפתח מוסדות וארגונים. ג) מפתח אנשים. ד) מפתח מקומות.

כל הנ"ל לוקט ונערך על ידי הרה"ת ר' שלום דובער שי' לוין.

מערכת „אוצר החסידים"

יום ועש"ק תצוה, ט' אדר, שנת הקהל,
שנת תשמ"ח (**ת**הא **ש**נת **ח**ירות **מ**שיח)
ברוקלין, נ. י.

---

*) הערת המו"ל להוצאה שני': ספר זה נסדר מחדש, אבל לא עבר עריכה חדשה, ולכן נשארו בו ברכות החיים וכיו"ב שבהוצאה הראשונה ללא שינוי.

תוכן העניינים

פתח דבר 3
מפתח הצילומים 9
מבוא 11
א. חב״ד בארה״ב לפני מלחמת העולם הראשונה . . . . . ג
ב. הגירת אנ״ש מרוסיא לארה״ב . . . . . ח
ג. אגרות רבנו מרוסיא לארה״ב . . . . . יא
ד. אגודת חסידי חב״ד בארה״ב וקנדה . . . . . טו
ה. אגודת התמימים . . . . . כב
ו. העזרה לעבודת רבנו ברוסיא . . . . . ל
ז. הצלת רבנו מהמאסר ומרוסיא . . . . . לב
ח. נסיעת רבנו לארה״ב . . . . . לז
ט. קבלת הפנים . . . . . מא
יו״ד. הפגישה עם אנ״ש בארה״ב . . . . . מז
יא. חיזוק היהדות בארה״ב . . . . . נא
יב. חודש החגים . . . . . נד
יג. הנסיעות לערי השדה . . . . . נח
יד. ביקור פילדלפיה . . . . . ס
טו. ביקור באלטימור . . . . . סג
טז. ביקור שיקגו . . . . . סז
יז. ביקור דטרויט . . . . . עא
יח. ביקור ס. לואיס . . . . . עד
יט. ביקור בוסטון . . . . . עח
כ. הפגישה עם הנשיא ומסיבת צאתכם לשלום . . . . . פה
כא. אפשרות התיישבותו בארה״ב . . . . . פח
כב. השד״ר ה״ר יצחק המתמיד הורוויץ . . . . . צה
כג. הרחבת אגודת חסידי חב״ד . . . . . קא
כד. כנס אגודת חב״ד השנתי – תרצ״ו . . . . . קח
כה. חב״ד בולעטין . . . . . קיט
כו. בתי כנסת חב״ד בארה״ב . . . . . קכג
כז. ליידיס אוקזילערי . . . . . קלג
כח. חינוך הבנים . . . . . קלז

תוכן העניינים

כט. אחי תמימים . . . . . קמ
ל. אחות תמימים . . . . . קמו
לא. כנס אגודת חב״ד השנתי – תרצ״ז . . . . . קמח
לב. השד״ר ה״ר מרדכי חפץ . . . . . קנו
לג. השד״ר ה״ר שמואל לויטין . . . . . קנח
לד. כנס אגודת חב״ד השנתי – תרצ״ט . . . . . קסא
לה. בוא רבנו לארה״ב . . . . . קסו
לו. התייסדות ישיבת תומכי תמימים נ.י. . . . . קעח
לז. התעסקות רבנו בישיבה . . . . . קפג
לח. תמיכת הישיבה . . . . . קפח
לט. קרן הבנין . . . . . קצב
מ. חדרי תורה תמימה ליובאוויטש . . . . . קצט
מא. הישיבה במונטריאל . . . . . רט
מב. פעולת הישיבה במונטריאל על העיר . . . . . ריח
מג. רשת הישיבות אחי תמימים . . . . . רכג
מד. אחי תמימים פיטסבורג . . . . . רלד
מה. אחי תמימים נוארק . . . . . רלח
מו. אחי תמימים וואוסטער . . . . . רמא
מז. אחי תמימים בופולו . . . . . רמד
מח. אחי תמימים ראטשעסטער . . . . . רמט
מט. אחי תמימים בוסטון . . . . . רנב
נ. אחי תמימים פילדלפיה . . . . . רנה
נא. אחי תמימים ניו הייוון . . . . . רנט
נב. אחי תמימים ברידזשפארט . . . . . רסא
נג. אחי תמימים שיקגו . . . . . רסג
נד. אחי תמימים בראנקס . . . . . רסז
נה. אחי תמימים ספרינגפילד . . . . . רסח
נו. אחי תמימים פראווידענס . . . . . ער
נז. מרכז לעניני חינוך ומחלקותיו . . . . . רעא
נח. בית רבקה; בית שרה . . . . . רפד
נט. מסבות שבת . . . . . רצג
ס. של״ה – ועד מגיני ומרחיבי החינוך הכשר . . . . . רצט
סא. מחנה ישראל ומחלקותיו . . . . . דש
סב. ביקור חולים . . . . . שיב
סג. אשל התורה . . . . . שיד

תוכן העניינים

סד. קה״ת – אוצר החסידים . . . . . שטז

סה. אגודת חסידי חב״ד ומחלקותיה . . . . . שיט

סו. ועד להפצת דא״ח . . . . . שלה

סז. חברה קדישא . . . . . שמ

סח. ירחון „הקריאה והקדושה״ . . . . . שדמ

סט. ועד לשמירת השבת . . . . . שמז

ע. טהרת המשפחה ובניית מקוואות . . . . . שנה

עא. כשרות . . . . . שנט

עב. חינוך הכשר . . . . . שסא

עג. עדינו . . . . . שסה

עד. שד״רים לערי השדה . . . . . שסט

עה. סידור רבני חב״ד בעיירות . . . . . שעד

* * *

מפתח ענינים . . . . . שפא

מפתח מוסדות וארגונים . . . . . שפד

מפתח אנשים . . . . . שפט

מפתח מקומות . . . . . תטו

מפתח הצילומים

ה״ר אברהם חיים רוזנבוים . . . . . ד
ה״ר דוד שיפרין . . . . . ה
תקנון אגודת חב״ד תרפ״ד – חתימת חברי ועד ההנהלה ואישור השופט . . . . . יט
חותמות אגודת חב״ד . . . . . יט
הסכם התייסדות אגודת התמימים . . . . . כג
ביקור הרבי בארה״ב – ירידתו מהספינה בליווי כבוד של משטרת נ.י. . . . . מב
בראנינג, ראש העיר באלטימור, מקבל את פני הרבי . . . . . סד
הרבנים מלוים את הרבי בדטרויט, בדרכו לסט. לואיס . . . . . עג
מודעת קיר – ביקור הרבי בסט. לואיס . . . . . עז
קבלת הפנים – בבוא הרבי לבוסטון . . . . . פא
נסיעת הרבי מבוסטון . . . . . פג
הג״ר אליעזר סילוועד עם הועד מקבלים את פני הרבי בספרינגפילד . . . . . פד
ה״ר ישראל דזייקאבסאן – מנהל אגודת חסידי חב״ד . . . . . קב
קבלת הפנים – בבוא הרבי לארה״ב . . . . . קע
הרבי מתוועד – בעת שהייתו בלייקוואוד . . . . . קעב
770 איסטערן פארקווייי . . . . . קעג
תקנון אגודת חב״ד ת״ש – חתימת חברי ועד ההנהלה . . . . . קעז
כתות לומדים בישיבת תומכי תמימים המרכזית נ.י . . . . . קפ
תלמידי הישיבה בשאנגהאי – תש״ו . . . . . קפב
חגיגות שנתיות למען הישיבות – ז׳ אד״ש תש״ג;
פסח שני תש״ד – בהשתתפות כ״ק הרבי וחתניו . . . . . קפח
חתימת הרבנים המשתתפים באסיפה למען „קרן הבנין״ עבור הישיבה . . . . . קצג
הבנין שנקנה עבור הישיבה . . . . . קצו
חדרי תורה תמימה ליובאוויטש – לעפערטס עוו. . . . . רג
ה״ר יעקב יהודה שי׳ העכט עם אחת הכתות
בחדרי תורה תמימה ליובאוויטש . . . . . רה
חגיגה לתלמידי חדרי תורה תמימה ליובאוויטש . . . . . רו
תלמידי הישיבה בשאנגהאי – תש״א . . . . . רט
תלמידי הישיבה במונטריאל . . . . . ריד
בנין הישיבה במונטריאל . . . . . ריז
חגיגת ער״ח תמוז תש״ב – שלחן הנשיאות . . . . . רכד

הישיבה בפיטסבורג . . . . . רלו
בנין הישיבה בנוארק . . . . . רלח
הישיבה בוואוסטער . . . . . רמג
בנין הישיבה בבופולו . . . . . רמו
בנין הישיבה בבוסטון . . . . . רנג
בנין ישיבת „אהל משה – אחי תמימים" פילדלפיה . . . . . רנה
בנין הישיבה בניו הייוון . . . . . רס
בנין הישיבה בספרינגפילד . . . . . רסט
כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע וחתנו כ"ק אדמו"ר שליט"א . . . . . ערב
הר"ר חיים מרדכי אייזיק חדקוב שליט"א – מנהל המל"ח ומחנה ישראל . . . . . רעט
זכרון דברים – תמיכת הרבי את ביה"ס בית רבקה בבארא פארק . . . . . רפה
בית שרה נוארק . . . . . רפו
בית רבקה ניו־יארק . . . . . רצא
תהלוכת פורים תש"ג . . . . . רצו
של"ה – שיעורי לימודי הדת . . . . . שא
ה"ר משה ליב רוטשטיין – מנהל אגו"ח שיקגו ומזכיר הרבי . . . . . שלד
מכתב הר"ר יוסף ברייער לרבי . . . . . שנז

מבוא

תולדות היהודים והיהדות בארה״ב

לפני גישתינו לסקור את תולדות התיישבות אנשי חב״ד בארה״ב עלינו להקדים בקצרה את סקירת תולדות התיישבות היהודית הכללית בארה״ב:

שני גלי הגירה עיקריים, במשך מאה וחמשים שנה האחרונים, עיצבו את דמותה של יהדות ארה״ב. הראשונה היא ההגירה היהודית מגרמניה ומשאר ארצות אירופה, בשנים שבין ת״ר־תר״מ והשני׳ היא ההגירה היהודית מרוסיא, בשנים תר״מ־תרפ״ד.

חוק הגירה של שנת תרפ״ד שם קץ להגירה הגדולה מרוסיא רק מעטים הצליחו לבא לארה״ב בין שנת תרפ״ד לתקופה שלאחר תום מלחמת העולם השני׳.

ההגירה היהודית מגרמני׳ בשנים שלאחר ת״ר הביאה להתפשטותה של התנועה הרפורמית בארה״ב שמוצאה מגרמניה. מעטים היו היהודים יוצאי רוסיא ופולין, בארה״ב של אותן הימים, מכדי להתמודד עם התנועה הרפורמית, שהשתרשה התפתחה והתפשטה ברחבי ארה״ב, בנתה בתי תפלה גדולים ומהודרים בהידור חיצוני, בנתה מערכת חינוך משלה, הכוללת את ההיברו יוניון קוליג׳ והתערבה בחיים המדיניים של הארץ.

במקביל לתנועה הרפורמית הלכה ונתפשטה באותה שעה גם התנועה הקונסרבטיבית בארה״ב, התנועה הפשרנית שבין היהדות החרדית לבין התנועה הרפורמית. גם היא בנתה בתי תפלה מרובים ומערכת חינוך משלה, הכוללת את בית המדרש לרבנים, הסמינר התאולוגי היהודי.

היו אמנם בתי כנסת רבים של היהדות החרדית, גם ישיבות אחדות, אך בשום אופן לא יכלה להתמודד, באותה תקופה, עם התנועות הרפורמית והפשרנית, שהם היו הרוב המכריע ביהדות ארה״ב והשפעתן היתה ניכרת מאד על היהודים המהגרים לארה״ב באותן הימים.

אם כל הנ״ל הי׳ אצל הדור הראשון של המהגרים, גרוע בהרבה הי׳ מצבם של הדור השני למהגרים, הדור הצעיר שגדל והתחנך במוסדות הכלליים בארה״ב, בתור תינוק שנשבה בין העכו״ם, חלק גדול מהם לא התייחס לגמרי לדת ואף התרבו אצלם נשואי התערובת.

זאת הייתה תמונת יהדות ארה״ב עד להגירה ההמונית מאירופה המזרחית, משנת תר״מ ואילך, הגירה שהביאה לארה״ב קיבוצים שלמים של יהודים חרדים לדבר ה׳.

מהגרים חדשים אלה נפגשו בעין צרה ע״י היהודים המקומיים, שהספיקו לתפוס את ההגמוניה בחיים הצבוריים היהודיים. עובדה שהקשתה מאד על המהגרים החדשים להסתדר בחיי הדת שהיו רגילים לה ברוסיא ופולין. זה אף גרם לרבים מהמהגרים שנסחבו בעל־כרחם למוסדות הקהלתיים הקיימים ולאט הפכו גם הם לחברי התנועה הרפורמית או הקונסרבטיבית. על כל הנ״ל ראה האנצ׳ העברית ערך ארה״ב ע׳ 217־212.

היהודים החרדים שנשארו נאמנים לאורח חיים הדתיים שאליו הורגלו ברוסיא ואירופה התיישבו במרוכז בשכונות מיוחדות, יסדו בתי כנסת לעצמם, כל קבוצה או בני עיר משותפת יסדה ביהכ״נ לעצמה וחברה לעצמה. בית כנסת זה הי׳ נקרא בד״כ לפי שם העיר שממנה יצאו חברי׳, כגון אנשי ליעפליע אנשי קורענץ וכיו״ב, או לפי שם התנועה שאלי׳ שייכים, כגון אנשי ליובאוויטש, נוסח אר״י וכיו״ב. ראה בזה לקמן פרק כו.

מהגרים אלה היו עוזרים אחד לחבירו, ע״י החברות והארגונים שיסדו לעצמם, אך רחוקים היו מלהתחרות על מצב היהדות הכללי בעיירות.

האמצעים שבידם לא הספיקו לפתיחת חדרים וישיבות. כך שרוב הילדים נשלחו לבתי ספר הכלליים בלי כל חינוך דתי או בחינוך מועט שהיו מקבלים ב„תלמוד תורה״ בשעות אחר הצהרים, לאחר תום זמני הלימוד בבתי הספר הכלליים.

גם מוסדות ה„תלמוד תורה״ האלה לא היו מנוהלים, בדרך כלל, ע״י היהודים המהגרים החרדים, כ״א ע״י היהודים המקומיים שהספיקו להתאזרח באמריקה באורח חייהם, כך שהחינוך שהיו נותנים בשעות דלות אלו לא התאים לאורח חיים הדתי של ההורים.

כתוצאה מכך קם דור שני של המהגרים יוצאי מזרח אירופה, שגם הם הספיקו להתאקלם באורח חיים אמריקאים ואורח חייהם לא התאים למקור מוצאם.

כל זה פעל בדרך כלל גם על מצבם הכללי של המהגרים עצמם, בעניני כשרות שבת ושאר עניני הדת, בפתגם המפורסם „אַמעריקע איז אַנדערש״ (— אמריקה שונה).

הנסיון הכללי הראשון לארגן את חיי הקהלה החרדית בניו־יורק הי׳ העמדת „רב הכולל״ למדינת נ. י. שהוא יפקח על החיים הדתיים לכל מחלקותי׳.

המשרה הזאת ניתנה אל הג״ר יעקב יוסף מ״מ ומו״ץ בווילנא. בקיץ תרמ״ח הגיע הרב לניו־יורק ונתקבל בכבוד מלכים. אך עוד בטרם הספיק לגשת לעבודתו, להשליט סדר בעניני הדת, נמצאו רבים שעמדו לשטן לו התחילו להקל בכבודו ולהפריעו בעבודתו.

מרוב צער ויגון חלה את מחלתו הקשה שכלאה אותו למטתו שנים רבות עד שבקין תרס״ב, באור ליום כ״ג תמוז, השיב את נשמתו לבורא עולם.

יום זה יש להגדיר גם כיום תחלת התנוצצות אור היהדות החרדית בארה״ב. במשך אותו הקיץ הלך ונתרקם רעיון „אגודת הרבנים האורתודוקסים דארצות הברית וקנדה״. הרבנים הספיקו לקבל את הסכמת רב הכולל לרעיון זה. נקראה אספה צבורית ליום ג׳ כ״ד תמוז. לפתע נפטר רב הכולל ואסיפת יסוד אגודת הרבנים הפכה לאסיפת אבל לפטירתו של רב הכולל הג״ר יעקב יוסף ע״ה.

ביום ששקעה שמשו של הרב הכולל זרחה שמשה של „אגודת הרבנים״. האספה נמשכה כחמשה ימים ובמהלכה נקבעו תקנותי בכל הענינים הנוגעים לדת, חנוך הבנים, שמירת השבת, השגחה וכשרות, טהרת המשפחה ומוסדות העזרה והצדקה.

על כל הנ״ל מסופר בארוכה בספר היובל של אגודת הרבנים (נ. י. תרפ״ח) ע׳ יג־ל. לאח״ז מסופר שם על השיגי׳ של אגודת הרבנים בעבודתם במשך 25 השנים הראשונות לקיומן. אך עם כל ההשגים האלה לא הי׳ לאל ידם להתמודד עם השפעתן הגדולה של התנועות הרפורמית והקונסרבטיבית, עם אלו שטענו „אַמעריקע איז אַנדערש״ ובה אין צורך לקיום התורה והמצוה ובעיקר עם „עם הארציות״ של הדור השני של המהגרים שהתאקלמו חזק באורח החיים האמריקאי בלי כל לימוד במוסדות יהודיים.

שלש תקופות לתולדות חב״ד בארה״ב

את תולדותי׳ של חב״ד בארה״ב, בין השנים תר״ס־תש״י, יש לחלק לשלש תקופות:

א) תר״ס־תר״צ. תחלת הגירת חסידי חב״ד מרוסיא לארה״ב על כל התלבטויותיהם, בניית בתי כנסת חב״ד, הקשר עם הרבי בליובאוויטש וברוסטוב בלנינגרד ובריגא, עצירת מתן רשיון כניסה לארה״ב ליוצאי מזרח אירופה, יסוד „אגודת חסידי חב״ד״ ו„אגודת התמימים״, העזרה לעבודת כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע ברוסיא ועבודת הצלתו מהמאסר ומרוסיא. בתקופה זו דנים שבעת הפרקים הראשונים.

ב) תר״צ־ת״ש. מביקורו ההיסטורי של כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע בארה״ב במשך רובה של שנת תר״צ ועד להגירתו וקביעת מושבו התמידי בארה״ב בחורף ת״ש. בנוסף לסיפור ביקורו הארוך בפרקים ז־כ, כוללת תקופה זו את משלוח השד״רים לארה״ב. הרחבתה ושכלולה של אגודת חסידי חב״ד, הכנסים השנתיים שלה ושאר מחלקותי׳ ויסוד מוסדות אחי ואחות תמימים, על כל זאת מסופר בפרקים כא־לד.

ג) ת״ש־תש״י. התקופה שבה גר כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע בקביעות בארה״ב. מלבד הרחבת „אגודת חסידי חב״ד״ על כל מחלקותי׳ הישנים גם החדשים, יסד שלשה מוסדות כלליים: א) מרכז הישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש בארה״ב וקנדה, ב) מרכז לעניני חינוך. ג) מחנה ישראל; כשכל אחד ממוסדות כלליים אלו יש לו עשרות מחלקות וסניפים בעיירות רבות ברחבי ארה״ב, עליהם מסופר בארוכה בפרקים לה־סח, בנוסף לשאר פעולותיו של רבנו לחיזוק היהדות בכלל ודרכי חסידות חב״ד בפרט, שעליהם מסופר בפרקים האחרונים של הספר סט־עה.

המקורות

כבר בשנת תרפ״ו כותב כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע אל חברי הנהלת „אגודת התמימים דארצות הברית״ (אג״ק חי״א ג׳תשצט):

המרכז הכללי בנויארק צריך לעבד קול קורא בנוסח מדוייק בטעם ויופי האמור לעיל, ותוכנו, לדוגמא, כאשר בחסדי אל עליון, הננו מתיישבים במדינה הלזאת, ואחינו יושבי המדינה יחיו הראו לנו הכנסת אורחים נעלה, ובאשר רוב חסידי חב״ד הם הבאים ממדינת רוסיא ופולין ועוד, חפצנו לקבץ החומר לדברי ימי ישראל בגולה מדורנו זה, אשר בו יוכר סבת ההגרה מארץ מולדתנו ויכתב לדור בא גזעם ויחוסם ושבח ותהלת אחינו יושבי מדינתנו אשר ידיהם פתוחות לקרב כל הבא בצל קורתם, ע״כ פונים אנחנו אליכם חסידי חב״ד יחיו אשר תתנו לנו היכולת להביא מחשבתנו הטובה האמורה מהכח אל הפועל ע״י שיואילו להודיע שמם כתבתם וביהכ״נ אשר מתפללים בו ושמות הפרעזידענטים והרה״ג שליט״א אשר בבית הכנסת שלהם.

לא ידוע לנו כמה חומר נאסף באותה שעה ואם אמנם נשמר חומר זה. נסיון נוסף בשטח זה נעשה ביריחון „חב״ד בולעטין״. בגליון מ״ח תרצ״ו הופיעה מודעה:

די רעדאקציע פון חב״ד בולעטין בעט אלע נוסח האר״י אידען און פרעזידענטן און גבאים פון שוהלען בפרט, אז זיי זאלען אריינשיקען אלע אינפארמיישאן וועגען זייערע חברות. וועז זיי זיינען געגרינדעט, די נעמען פון זייערע בעאמטע, די צאהל מיטגלידערשאפט, און אז. וו. ווייל מיר ווילען צוזאמענשטעלען די געשיכטע פון די היסטאריע פון די חסידי חב״ד אין אמעריקא און קענעדא. מיר זיינען זיכער אז א גרייסע, שיינע און אינטעריסאנטע קאפיטעל היסטאריע וואלט געקענט געשריבען ווערען ווען אלע נייטיגע פאקטען וועגען די ענטוויקלונג פון חב״ד אין אמעריקא וואלטען צוזאמענגעקליבען געווארען, און דארום, בעטען מיר אלע אונזערע אנ״ש

בכל מקום בארצות הברית וקנדה, אז זיי זאלען גלייך אריינשיקען צום אפיס פון אמעריקאנער אגודת חב״ד די אלע נייטיגע אינפארמיישאן, און צו שטעלן זיך אין פארבינדונג מיט אונז.

רק סקירות אחדות נדפסו בגליונות ה„חב״ד בולעטין״ ונעתקו לקמן פרק כו. בגשתי ללקט את החומר עבור הספר שלפנינו הוצרכתי לפנות למקורות אחרים.

בנוסף למקורות הנדפסים, שרבים הם בשטח הקשור לחב״ד בארה״ב: סדרת אגרות־קודש כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, ירחון „חב״ד בולעטין״ בשנים תרצ״ה־ט, ירחון „הקריאה והקדושה״ בשנים ת״ש־תש״ה, „קובץ ליובאוויטש״ בשנים תש״ד־תש״ו, הגיעו לידינו גם מאות קטעי עתונות (חלקם נאסף ע״י הרה״ת ר׳ גבריאל שי׳ שפירא), פרסומים, מכתבים חוזרים ושאר דברים שבדפוס מטעם אגודת חסידי חב״ד ושאר מוסדות חב״ד.

על כך יש להוסיף אלפים רבים של מכתבים מאנשים פרטיים, שמתוכם יש ללמוד הרבה לתולדותי׳ של חב״ד בארה״ב. קטעי מכתבים לרוב מועתקים בכל פרקי הספר שלפנינו. מכתבים אלו נמצאים אצל אנשים רבים, אך בעיקר הם שנים:

א) ארכיון המזכירות. מכתבי המזכירות ומכתבי אנשים אל כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע (מזה האחרון הגיעו לידינו רק אלו שנכתבו לאחר שנת ת״ש, בתקופת מושב רבנו בארה״ב) ושאר המכתבים שבארכיון הספריה.

ב) ארכיון ה״ר ישראל דזייקאבסאן. הוא הי׳ רוח החיים בעסקני חב״ד בארה״ב בתקופה שלפני ת״ש, ממייסדי „אגודת התמימים״, ממנהלי „אגודת חסידי חב״ד״, מורם ומדריכם של אחי ואחות תמימים ועמוד המקשר את אנשי חב״ד בארה״ב אל כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, המזכירות והישיבות באירופה. הוא נסע בתור שליחם של עדת חב״ד בארה״ב אל כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע בקיץ תרצ״ז ובקיץ תרצ״ט והוא הביא מאתו הוראות מפורטות בכל הקשור לארגון „אגודת חסידי חב״ד״.

לאחר בוא כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע לארה״ב בשנת ת״ש הי׳ הוא המייסד ומנהלה הכללי של ארגון „בית רבקה״, ואף הי׳ משפיע בישיבת תומכי תמימים המרכזית.

בארכיונו השמור אצל צאצאיו שמורים כעשרת אלפי מכתבים שנכתבו אליו, שהם אוצר בלום לכל הקשור לתולדות חב״ד. באדיבותם הרשו לי לעבור על ארכיון זה וללקט ממנו שושנים בכל הקשור לספר התולדות הזה.

התעודות מועתקות בספר זה בשפתן המקורית, לה״ק ואידיש ואחדות מהן אף באנגלית.

תולדות חב"ד
בארצות הברית

פרק א

חב״ד בארה״ב לפני מלחמת העולם הראשונה

משנת תר״מ ואילך, כשהתרבו הפרעות בעיירות מרובות ברחבי רוסיא, התחילה ההגירה ההמונית של היהודים מרוסיא לארה״ב. מעטים היו אנשי חב״ד, המקושרים אל רבותינו, שהשתתפו בהגירה זו, אך רבים מבין המהגרים היו כאלו המתייחסים לתנועת חב״ד.

בכל מקום שהתיישבו יסדו בתי כנסת שקראום בשמות של חב״ד*. דברים אלו נזכרים באגרת שכתב כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע אל ה״ר אהרן שלמה אקסילרוד בכ״ז סיון תרפ״א (אג״ק חי״א ג׳תשנו):

כאשר שמעתי תמיד הנה במקומותם היו רבים גם שלמים אתנו בדעת, וגם היו מגיעים מהם אגרות שונות, ודכירנא שכתבו שבנו להם בתי מדרשים וכנסיות שונות ע״ש הרב צמח צדק והדומה.

אחד המיוחד בעדת חב״ד, מאלו שנסעו מרוסיא לארה״ב לפני מלחמת העולם הראשונה, הי׳ ה״ר אברהם חיים רוזנבוים. עליו כותב כ״ק אדמו״ר שליט״א (ס׳ השיחות ה׳ש״ת ע׳ 120 בשוה״ג):

הרא״ח — בר׳ דובער — ראזענבוים מפלעשעניץ, נולד לערך בשנת ת״ר. עודנו אברך הי׳ אצל אדמו״ר הצ״צ. מחסידי כ״ק אדמו״ר מהור״ש נ״ע. החליף שו״ת עם רבני דורו. בעל עסק. בשנת תרנ״ב־ג יצא מרוסיא. תרנ״ח בא והתיישב בארצה״ב. נפטר שם כה כסלו תרע״ד.

לא נמסרה כאן סיבת יציאתו את רוסיא. ומספר לנו ה״ר חיים שי׳ ליברמן, שהלשינו עליו, שהוא עוזר לבחורים לקבל תעודת פטור מעבודת הצבא, ונאסר עבור זאת. לאחר השתדלויות שונות, ע״י הרז״א, אחי כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע, הוציאוהו לחפשי; אך ההטרדות לא הפסיקו. באחד מימי תשרי תרנ״ב־ג הודיעוהו בלחישה, שלמחרת שמח״ת עומדים לאסרו שוב.

הרא״ח לא סיפר זאת לאדם, באותו שמח״ת סידר בעצמו התוועדות רבתי עבור כל החסידים שבעיר, התוועדו בשמחה רבה כל היום, וכשירד הלילה נעלם מהאופק.

לאחר זמן נודע שהעתיק מושבו לאמסטרדם, שם ניהל עסק משותף עם החסיד ר׳ אבא פרסון מקעניגסבערג — שגם הוא הוכרח לעזוב את רוסיא בשנה שלפנ״ז, מסיבות שונות (ראה אגרות־קודש אדמו״ר מהורש״ב נ״ע אגרת לא, ובנסמן בהערות שם), עד שבשנת תרנ״ח* התיישב בארצה״ב. בבואו לארצה״ב איגד שם את חסידי חב״ד בלימוד החסידות והתוועדויות, וזכה בשל כך לאגרת מאת כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב (אגרות־קודש — קיד):

ב״ה, יום ב׳ כ״ד אד״ר תרס״ב לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳ מו״ה אברהם חיים שי׳, ושלום הנלוים אליו אהו׳ וידידי ווח״ס ונכבדים י״א כו׳ ד׳ עליהם יחיו

מכתבם גם הסך מאה רו״כ נכון הגיעני במועדו.

רב עונג שבעתי ממכתבם ואודה לה׳ על אשר לא נמצא פסול ח״ו בזרעא דאבא מארי זצוקללה״ה נ״ע זיע״א ואותן שהיו מקושרים איליו באמת הנה גם

*) כבר לפניו בא אחד מגדולי חב״ד לארה״ב, בשנת תרנ״ב, הוא הג״ר חיים יעקב וויידרעוויץ, שהי׳ לפני כן רב במוסקבה ומהדיר שו״ת וחידושי „צמח צדק״. בשנת תרנ״ב, בעת גירוש היהודים ממוסקבה, היגר לארה״ב והתיישב בניו־יורק (ראה אג״ק ח״ו א׳תתקלב) שם שימש ברבנות. נפטר בי״ב אייר תרע״א.

ביום פטירתו נדפסה בעתון מארגען זשורנאל סקירה עליו ובה מסופר שהוא נולד בז׳ כסלו תקצ״ה. הי׳ רב בטשערניקא פלך מוהליב, קופישאק פלך וויטעבסק ולאח״ז 16 שנים במוסקבה (תרל״ר־תרנ״ב) ו־19 שנים בנ. י. (תרנ״ג־תרע״א).

באותה סקירה מסופר על הקשר שלו לשני בתי כנסת חב״ד שהיו בשכנות דירתו (222 הענרי סטריט), הא׳ ביהכ״נ „צמח צדק נוסח האר״י״ (184 הענרי סט.) והב׳ ביהכ״נ ליובאוויטש (169 הענרי סט.). מסתבר ששבשני בתי כנסת אלו הי׳ מתפלל ומשמש כרב.

בסקירה הנ״ל נכתב עליו:

ער איז געווען איינער פון דיא גרעסטע גאונים פון אונזער צייט . . מיט אבט טאג צוריק איז ער קראנק געוואָרען . . ער איז דיא גאנצע צייט געלעגען אויפ׳ן בעט מיט ספרים אין דיא הענד און האט ניט אויפגעהערט צו לערנען . . אויסער זיין בקיאות, חריפות און גאונות אין לערנען, איז דער פערשטארבענער גדול געווען א גרויסער חכם אין וועלטליכע זאכען. גרויסע ביזנעס־לייט פלעגן קומען צו אים עצות פרעגען אדער סעטלען פערשידענע סכסוכים אין ביזנעס אננעלעגענהייטען.

מ״מ לא הגיעו לידינו ידיעות מפורטות על קשר מכתבים בינו ובין רבותינו בליובאוויטש, בעת היותו בנ. י.

כלתו מרת פעסע אירגנה בחורף תרס״ג „ליובאוויטש ליידיס איד אסוסיאיישן״ שמטרתו העיקרית, עזרה הדדית בין נשי תנועת ליובאוויטש, שהיגרו באותה תקופה לארה״ב והתיישבו בנ. י. הגיע לידינו ה„סערטיפיקייט אף אינקורפוריישן״ של החברה, שבו חתומות גם הנשים: פעני ליברמן. מערי גולד. מערי סטרונסקי. אניע מוגילנסקי. אידא אלפערט. האישור הרשמי ניתן לחברה בינואר 5, 1903.

*) בפרטיות יותר נדון בדבר בתי כנסת אלה להלן פרק כו.

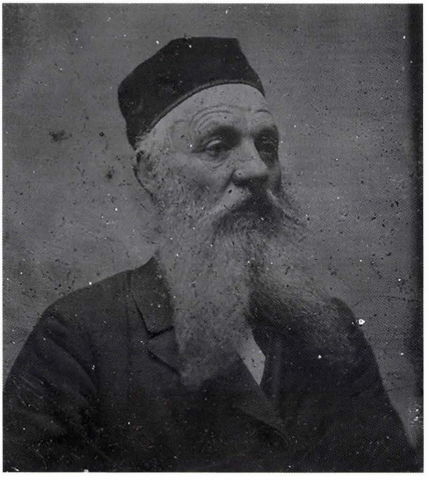

ה״ר אברהם חיים רוזנבוים

בהיותם בארץ רחוקה לא נתרחקו ח״ו בנפשם ורוחם, ועוד רוח ה׳ מתנוסס בקרבם. ואתם אחיי חזקו ואמצו והיו לגבורי חיל, כי הארץ אשר אתם גרים בה צריכה חיזוק יותר, החלש יאמר גבור אני בגבורתה של תורה ועבודה, ואם כי ודאי טרודים אתם הרבה בעסקיכם וגם בטח יש ריחוק מקום מאחד אל רעהו מ״מ תתחזקו ותתאמצו לעמוד על נפשיכם להתאסף יחד וללמוד שיעור קבוע בדא״ח, כי הלימוד ברבים יש לו חיזוק וקיום בעזה״י ונוסף לזה מעלת האסיפה והקיבוץ יחד בלב אחד להתעסק בתורה ועבוד״ה, ויראי אלקים ידברו איש אל רעהו, ואיש את רעיהו יעזורו. ולכהפ״ח תתאספו ג׳ פעמים בשבוע בליל ה׳ (השייכה ליום ועש״ק) ובש״ק ובמוצש״ק. גם תעשו תיקונים בענין התפלה אשר התפלה ברבים שהיא רצוי׳ לפני המקום, לא תהי׳ במהירות ובחטיפה ח״ו כ״א במתינות ובכוונה רצוי׳, ועוד תיקונים בעניני המצות בזהירות יתירה לפי המקום והזמן. ועמ״ש בלקו״ת פ׳ מטות בד״ה ושמע אבי׳ את נדרה בענין הגדרים וסייגים שחדשו חז״ל בסוף זמן ב״ש דוקא. ומזה נלמוד אשר בארץ רחוקה שהחפשית תשורר בה ביותר, צריכים להתחזק ביותר בעניני המצות בכמה גדרים וסייגים, וההסכם דרבים תתקיים לעד בעזה״י. והשי״ת יחזק לבבכם לעבדו יח׳ באמת לאמיתו וירומם קרנכם ותצליחו בכל עניניכם בגו״ר.

תשובתו על מכתב זה הגיע לידינו בהעתקה:

ב״ה יום ה׳ שמיני כ״ה אד״ש תרס״ב נויארק

כ״ק אדמו״ר שליט״א

מכתב כ״ק מן כ״ד אד״ר עם השני כתבי ק׳, הגיע לידינו קודם פורים, לשמחת לבבינו, ואחר קריאת המגילה, קרינו ולמדנו גם את המכתב, קרינו ושנינו ושמחנו מאד, על אשר זכינו בהיותינו בארץ רחוקה לראות כי״ק הדורש טוב לעמו ודובר שלום לרחוק ולקרוב. תקוותי אשר בעז״ה נתחזק מעט מעט לקיים אשר נצטוינו במכתב כ״ק, ולעתים קרובים בכל עת היותינו יחד יהיו דבריו חיים וקיימים אתנו למזכרת. והמברך לישראל יתברך מהשי״ת, שיחזק בריאותו, בזכות הרבים ההולכים לאורו, וגם אנחנו לאורו ניסע ונלך. — ועל ידו תהי׳ גאולתינו ופדות נפשינו.

הנני הכותב בשם כל עדתינו, משתחוה מרחוק לפני כ״ק.

גם בשנים הבאות עמדו אנ״ש בנ.י. בקשר מכתבים עם כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע. לא הגיעו לידינו המכתבים, אך הגיע לידינו מכתב שכתב ה״ר ראובן ליברמן להר״ר דוד שיפרין בארה״ב (שניהם מפלעשצעניץ ושניהם ידידי הרא״ח ראזנבוים) ביום ועש״ק תרומה תרס״ט, ובה כותב:

אשריכם ומה טוב חלקיכם אשר זכיתם לכך, אשר אדמו״ר שליט״א מקרב אתכם בימין צדקו, להאיר בזיו תורתו את החשך אשר יכסה את ארצכם, ובאמת קנאתי מאד, אשר אצלינו אין אתנו יודע עד מה, גם תחלת המאמרים ושמותיהם, ואתם זכיתם לכל זאת. אין זאת כ״א מאת האלקי׳ נהי׳ הדבר הזה, ויוכל היות שגם בחשך כפול ומכופל בארצכם, יוכל להאיר אור גדול, ומה גם בפעולת צדיק לחיים, הוא כ״ק אדמו״ר שליט״א, אשר באורו נראה אור.

מכך נראה, שמלבד האגרות היה שולח להם גם מאמרי חסידות. וכבר באגרת כ״ד אד״ר תרס״ב, המועתקת לעיל, כותב בסופה אודות משלוח כתבי חסידות:

ובדבר הכ״ק אם כי אינם יוצאים תמידים כסדרם אך יש אשר כבר יצאו במשך השנים. אמנם הכתיבה בכת״י ר׳ שמואל כותב (שהוא היותר טוב כידוע) עולה ביוקר, והנני שולח מוסג״פ לבחי׳ מא׳ וידעת וקונ׳ התפלה, ובויגין כזה (היינו מהמאמ׳ וידעת) עולה א רו״כ. עוד נמצא אצלי העתק בקופיר (על העקטאג׳) ואשלח אי״ה ג״כ איזה מא׳ לבחינה.

ממכתב ה״ר ראובן ליברמן הנ״ל נראה שכך נמשך גם בשנת תרס״ט. ובזכרונותיו של ה״ר ישראל דזייקאבסאן:

כבוד ה״ר ש[מואל] ל[ויטין] סיפר לי ששמע מאת אדמו״ר הרש״ב נבג״מ בשנים האחרונות טרם הסתלקותו שזה זמן שהוא חושב ע״ד יהודי אמריקה לבוא בקשור עמהם ולהתעניין בהנעשה עמהם.

* * *

לאחר פטירת הרא״ח ראזנבוים בשנת תרע״ד, נשאר לעמוד בראש פעילות חב״ד בארה״ב, ה״ר דוד שיפרין. על נסיעתו לארה״ב מספר ה״ר ישראל דזשייקאבסאן:

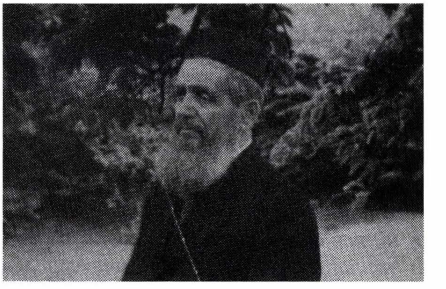

ה״ר דוד שיפרין

אנ״ש דארצה״ב מרגישים אפגעריסן במדה ידועה ועכ״פ אשמים, כי ידוע שכ״ק רבותינו הקדושים לא הסכימו שיסעו לארה״ב. הרד״ש ע״ה אמר לי שטרם נסעו בא לכ״ק אדמו״ר הרש״ב נ״ע ואמר לו רבי לא באתי לשאול מרבינו אם לנסוע, יש לי כרטיס מסע, אך אינני חפץ להיות כהתלמיד הבורח מהחדר ואינו מודיע לרבו להיכן ברח וע״כ באתי לאמר לרבי שנוסע הנני לארה״ב.

הוא הי׳ מהראשונים שכתבו מארה״ב אל כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, לאחר הסתלקות כ״ק אביו אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע. וכ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע משיבו בז׳ מ״ח תרפ״ב (אג״ק ח״א צד):

נהניתי במאד מאד שמוע מנועם שלום ידידינו היקרים יחיו השי״ת ישפיע למו שפעת חיים וברכה מרובה ברו״ג, עד כי יבין כל יצור תעודתו עלי אדמות, ומה גם בפזור מקומות פה ושם, הכל לכוונה אחת, שאותה איוה, וחשק יוצר כל, דנתאוה הקב״ה להיות לו ית׳ דירה בתחתונים, ובנו בחר למושב לו, להיות דעתינו לבינו משועבדים אליו ית׳, גם בהתעסק האדם בעניני העולם, ע״י ג׳ לבושי הנפש מח׳ דיבור ומעשה, איש איש כאשר יוכל, ובזה ימלא תעודתו, להאיר מחשכי עולם . . .

יפרוש נא גיני בשלום כאו״א מאנ״ש שי׳ ויבוא נא בכתובים את אחדים מתלמידינו הנמצאים במדינתם, ה׳ עליהם יחיו. ויגיד למו בשם מנהלם בפועל אשר יחדיו עמדנו שלובי זרוע, לפני הוד נשיאינו, הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, בהיכל הקדש, בכסה, בעשור, בזמן שמחתינו, בי״ט כסלו, ועוד ועוד. בהההוא רוחא קדישא, אשר השתפך ונסך עלינו, יזכרו נא ימי קדם, ויתנו לבם על זה, די ומספיק הוא להרתיח עולם ומלואו, עד כי ידע כל פעול כי אתה ממש פעלתו יתעוררו ויעוררו על התורה ועל העבודה, על הלימוד ועל הקיום ויהי׳ הוי׳ עמהם בכל אשר להם ברו״ג.

באחת מאגרות המזכיר ה״ר יחזקאל פייגין אליו (ה׳ אדר תרצ״א) מזכיר לו זאת:

עוד חקוק היטיב בזכרוני אשר כ״מ שי׳ הוא שהי׳ מן הראשונים אשר האיר והעיר מצפון אה״ב צדק, בעוד שהיתה כמדבר שממה לא עבר בה רגל עבודה ותעמולה של אנ״ש שי׳, וצדקתו זו תעמוד לו בזה ובבא.

* * *

על מהלך הרוח של אנשי חב״ד שהיגרו מרוסיא לארה״ב, בשנים אלה שלפני מלחמת העולם הראשונה, יכולים אנו ללמוד, בתור דוגמא, מתוך כמה אגרות שכתב ה״ר אברהם הכהן מארינסאן לגיסו ה״ר דוד שיפרין.

הר״א הי׳ מלמד מעיר קאמין פלך וויטעבסק. בניו נסעו לארה״ב והתיישבו בעיר סט. פאל. לאחר שהסתדרו ביקשו מאביהם שיצטרף גם הוא אליהם. הם לא שמרו תומ״צ במלוא מובן המלה אך לאביהם הבטיחו שיוכל להדר בכל ההידורים.

בחודש תשרי תרס״ו הי׳ בליובאוויטש והודיע לכ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע על כוונת נסיעתו. בפ׳ וירא כותב לגיסו ה״ר דוד שיפרין הנ״ל:

עוד לא שקטו הפרעות ולמתי יהי׳ השלום עוד בערפל תוחלתו, גם אנחנו בני עיירות הקטנות ארובות הפחדים פתוחים נגדנו יום יום אין יוצא ואין בא.

נסיעתינו עוד נעלמה גם ממנו למתי תהי׳ כי רבו המניעות מבית ומחוץ . . נסיעתי לאמעריקע ארץ אשר אוכלת ומשכלת את נקודת היהדות הנה גם לי לזרא ולקוץ מכאיב אבל חלישות בריאותי ועול המלמדות אשר כונן להשחית את נפשי ולהורידני שחת הכריחוני להסכים אל בקשת בני יחיו אשר כולם שמה הנם.

ת״ל אשר השאיר לנו ברכה בארץ את כ״ק אדמו״ר שליט״א הוא חיינו . . בשנה הזאת נתעכבתי שם עד אחרי יוה״כ, קבלתי ברכת פרידה . . הר׳ גרונם יחי׳ הוא ומקבליו היקרים הנם בליובאוויטש נתקבל למשפיע לכל התמימים הישבים לפני ה׳. שמעתי ממנו שני פרקים תניא בבית הגדול והקדוש והנהו פה מפיק מרגליות . . מוצאי ר״ה אחר המאמר בדבר הוי׳ אשר יצא מפה כ״ק אדמו״ר שליט״א הי׳ שמחה נפלאה שמחו ונאספו כל מקבלי התו׳ בריקודים ומחולות . . וכ״ק הי׳ בחדר השני . . .

בני יחיו מבטיחים לי אשר בעה״ש אוכל להדר בכל ההידורים. וגם יידידנו רי״ל אראנין אשר נתמנה לשו״ב ומורה בעיר סעבאגען כתב אלי אשר אין שום חשש כי הבחירה חפשית גם באמעריקע. ירחם ה׳ עלי וינחני במעגלי צדק.

במשך החורף היגר לסט. פאל וביום ב׳ לסדר הנני נותן את בריתי שלום [פנחס] כותב אליו שוב [לא נתפרשה השנה, ואפשר שהוא כעבור שנים אחדות]:

תאמין לי אחי יקירי אשר מיום נעקרו רגלי לנדוד

הנה עיני לא נדמו משפוך דמעות מהולים בדם התמצית כמעט נתקו ריסי עיני מבכי במסתרים על מר גורלי ועל רוע בחירתי אשר בחרתי לי לדרוך בדרך כל החכמים בעיניהם לנסוע אל כ״ק אדמו״ר שליט״א ליקח ברכת פרידה ממנו ולעשות ההיפך לנגד רצונו הק׳, ועתה כאשר צר לי הנני מעיז פני וכותב מכתבי עמל ומבקש לעורר רח״ר להנצל מאמעריקע. זה קרוב לחודש ימים אשר שלחתי אל כ״ק שני רו״כ במכתב בקשת רחמים . . .

באמת תחלת נסיעתי לא היתה להשתקע ח״ו וכן הגדתי לפני כ״ק אדמו״ר שליט״א. בני יחיו הטעו אותי מכל וכל. ועתה כן הוא אתי התחלתי לדאוג ולמצוא מקום לשוב אל מקומי הראשון בעהי״ת . . .

לא אשגיח על הפרעות שבארץ רוסיא, לא מפניהם ברחתי ח״ו, דיו לעבד להיות כו׳ רעיוני אלו נותנים לי עוז ועצמה שלא לאבול עוד לחם דמעה ולהתחזק ולעמוד על נפשי, יעבר עלי מה וה׳ יהי׳ בעזרנו לבצע את מעשינו לטובה.

בעצמו לא יכל לשית עצות בנפשו בדבר הזה והחליט לשאול בזה את עצת כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע. על כך מספר לגיסו הר״ד הנ״ל באגרת ב׳ ליום אנחה ה׳ יהפך בקרב לששון ולשמחה:

אתי אין חדשות, ת״ל בעד החיו״ש. כל מעייני לבבי ומחשבתי טרודים רק בענין אחד, רק לחתור חתירה לברוח מהמחשכים ולהמלט על נפשי בעור שיני, ובעה״ש הענין איננו רחוק, רק אין לי רע אהוב לגלות לפניו מצפוני לבבי ולהתייעץ עמו איך להביא ולצרף המח׳ הטובה למעשה. ולשאול את פה כ״ק אדמו״ר שליט״א גם בזה נחוץ ישוב הדעת איך לשאול, שלא להכביד עליו בתשובה על שאלה קשה.

אמר ועשה, שאל את פי כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע, קיבל הסכמתו ושם לדרך פעמיו לחזור לארץ אבותיו, אך בדרך עכבוהו מן השמים ונשאר לדור באמריקה ברוב מרירותו ועל כך מספר לגיסו הנ״ל באגרת יום ד׳ תצא:

בנסעינו מסענטפאל, מן הרעש הגדול של בנינו יחיו וגם מן האנשים מן הצד אשר סרקו את בשרי כבמסרקות, על אשר הנני עוזב את בני, עוד הייתי חזק כראי מוצק בשפכי על גרוני משקה המשכר . . באשר הנני נוסע לליבאוויטש . . התפללתי תפלת הדרך בשמחה וישבתי דומם. ואשא עיני על חברתי והנה ראשה חפוי ונהרי נחלי דמעה נוזלים מאין הפוגות כל היום בשבתינו בוואגאן. ובאשר בלא״ה היא אנושה וחלושה ממחלת הדפיקה בלב ר״ל ולא יכולתי בשום ענין להשקיטה. אז רפו ידי מעט כי ראיתי השטן מרקד לפנינו ר״ל.

כה הי׳ נסיעתינו יום ב׳ עקב עד ממחרת יום ג׳ בקר עד בואינו סובאגין אל הרי״ל [אראנין] ונשארה בלי כח ממש וגם אני נדהמתי מן העג״נ הגדול ולא נשאר בי כח וירפו ידי. אבל נשאר דעתי בדרך כפי׳, יהי׳ מה שיהי׳ לא אחזור ח״ו, כי אנא אחזור אחרי כי נהרסתי מכל וכל מצב המלמדות עזבתי וכלי הבית נמכרו ועוד איך אעבור על פקודת אדמו״ר שליט״א.

והנה הרי״ל ברוחב פיו ולשונו אמר בזה״ל דו ביזט א בעל הבית אויף דיין נפש מוסר זיין אבער ניט אויף דעם אנדערן. וירה חץ בלבי. והראיתי לו את מכתב כ״ק, דמיתי אשר יסוג אחור אבל הוא עשה את שלו. בלמתי את פי מלדבר . . .

היינו בסובאגין מיום ג׳ עד יום ב׳ ראה וזוגתי תי׳ שבה לאיתנה מעט ונשאר אצלינו לנסוע הלאה אבל במוש״ק עקב . . נעשית חלושה ויראתי לשלוט בנפשי . . כל מחשבותי נשארו מעל . . אחר ש״ק הבע״ל אשלח מיגיעי ועמלי חמשה רו״כ לכ״ק אדמו״ר שליט״א כי עיני ולבי שם תמיד. תאמין לי אה׳ אשר ממש הוא חקוק בלבי וזכרוני ואינני שוכח עליו ח״ו אפי׳ רגע אחת.

כך נשתבשו תוכניותיו ונשאר לדור בסט. פאל שנים רבות. באחת מאגרותיו שכתב לגיסו הנ״ל ביום ב׳ עקב תרפ״ו כותב לו בין השאר:

ואני כאשר שכלתי שכלתי, זה לי בפה יותר מעשרים שנה ועוד תפלה בצבור לא התפללתי כי אין בפה ביהכ״נ נוסח האר״י הק׳, קצתי בחיי. בימים הראשונים היו באים פעמים עניי אנ״ש והייתי שמח בם והם בי, גם רי״ל אראנין הי׳ בזה הרבה פעמים והי׳ מתאכסן אצלי והי׳ לי מעט קורת רוח ממנו וזה כמה שנים אשר אין רגל מאנ״ש דורך בפה, ה׳ ירחם ויאר פניו אתנו.

בחורף תרפ״ח נפטר בסט. פאל ובכתב צוואתו נאמר:

די ספרים די חסידישע אלע ביז איינע זאלן אפשיקן צו דוד״ן [שיפרין] ער זאל איבער געבן אין א חסידעסער שול און די געשריבענע כתבים זאל ער זיך נעמען. עס ליגט אין טראנג איין גיבונדן א פעקל חסידעשע כתבים און לעטער פון גוטע פריינד און פון ליבאוויץ און פון ארץ ישראל, אייב ווער עס וועט זיי וועלן לייענען קען מען געבן נאר צו זעהען און לערנען זיך וואס אמת״ע פריינדשעפט איז, איבערגיגעבן בלב ונפש איינער צום צווייטן מיט איין אחדות אמיתית אפילו צום קטן שבקטנים אן שום שקר וצביעות, און אפשיקן אלעס צו דוד״ן. איך בעט אייך קינדער טוט דאס מיר, זיי זאלן זיך ח״ו ניט וואלגערן בזיזן, האט רחמנות אויף מיר און אויף זיך עס ליגט אין זיי שטיקער אמת. און דער אמת וועט זיך אי״ה אויף הייבן, עס וועט ניט זיין ח״ו אלס אזוי ווי היינט.

אלה תולדות איש חסיד בארצות הברית בימים ההם בדד וגלמוד חי ולבדו נשאר בעיר סט. פאל שלא נמצא בה ביהכ״נ חסידי שיוכל להשאיר בה את ספרי החסידות שלו. ולצאצאיו הבטיח שאמת מארץ תצמח והמצב לא ישאר ח״ו כאשר הוא עתה.

* * *

תובא בזה דוגמא נוספת של חסיד שהיגר באותה תקופה מבאריסאוו לארה״ב. שמו ה״ר משה סאקאלאוו. את בני ביתו השאיר לשעה בבאריסאוו והוא עצמו נסע לארה״ב, בראשית שנת עת״ר, להכין להם הדרך.

גם הוא נמנע מלשאול אצל כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע על כדאיות הנסיעה וכשבא לארה״ב ניחם על הנסיעה. בן־עירו ה״ר צבי הירש וואלאוו כותב לו מכתב מפורט באד״ש. באותה אגרת מספר לו בארוכה על התוועדות שמח״ת עת״ר בליובאוויטש ולאח״ז מוסיף:

כידוע לו מאז וגם עתה שהוא איש אלקים קדוש וטהור. אם כי מראש העווה כ׳ שלא שאל אותו, ואפשר כמעט קרוב לודאי שיאמר שלא לנסוע, הלוא מה בכך, אמנם אין לך דבר שעומד בפני התשובה, ע״כ יחזור וישאל אותו והוא יתן לו עצה הנכונה והישרה.

כשבא לארה״ב וראה את מצב היהדות בה ניחם על הנסיעה לארה״ב ורצה לחזור לרוסיא. את רצונו זה מזכיר בן־עירו ה״ר מאיר אקסלרוד במכתבו אליו מי״א אד״ש עת״ר:

איך פארשטייא דיר איז ניט גוט זעהן אמעריקער הנהגות אין אידעסקייט, מיין זון דער שוחט וואס אין נויארק שרייבט אויך פיל וועגין אמעריקער אידעסקייט, נאר ער איז שיים דארטין מיט זיין זוגתו וב״ב איז פ״פ [— פארפאלן]. וועז דו קאנסט איבער חאפין זיך קיריק וואלט געווען מהטוב.

ובכ״ח אד״ש כותב לו שוב:

מכותלי מכתבך לבך נוטה מאד לחזור לביתך בחו״ש, יזכה השי״ת אותך למלאות משאלות לבך להתראות בחו״ש. פאר אונזרע אידן איז אפנים אמעריקע ניט קיין ארט.

אמנם לפועל הסתדר בארה״ב. נסע לבאסטאן התלמד אומנות השו״ב וקיבל הודעה מהשוחטים וקבלה מהרב, מחסידי חב״ד המפורסמים ה״ר דוד מאיר רבינוביץ, בעש״ק נשא עת״ר והסתדר כשו״ב בנ.י. העבודה הקשה ומיעוט הפרנסה לא היו לרוחו והתלונן על כך לפני הרד״מ רבינוביץ הנ״ל, שמשיב לו בעש״ק תשובה תרע״א:

איין זאך פארליינג איך פון אייך, הערט אויף ברוגז זיין אויף דעם ארט וואו איהר געפינט זיך קוקט אויף אלעס און אוף אלעמען גוט וועט איר גיפינען גוט. חזר״ט אפטער דעם פרק י״א אין אגרת הקדש פון תניא, און טאקע מיט העמקת הדעת.

באותו פרק מבואר ענין „כי לא זו הדרך ישכון אור ה׳ להיות חפץ בחיי בשרים ובני ומזוני״.

לאט לאט הסתדר ונשאר בנ.י. והמשיך להתכתב עם הרד״מ רבינוביץ. בארכיון הר״י דזייקאבסאן נשארו כמה מהמכתבים שנכתבו מר״מ אקסילרוד, מרד״מ רבינוביץ ומרי״ל אראנין הנ״ל אליו.

* * *

על בואו של הרד״מ רבינוביץ הנ״ל לארה״ב ועל פעולותיו בה מסופר ב„הקדשה״ שנדפסה בסוף החוברת „חנוך לנער״, שנדפסה בשנת תש״ג לעילוי נשמתו:

הרה״ח הרד״מ נולד במדינת רוסיא בשנת תרכ״ג לערך. כשהי׳ עוד צעיר לימים נתחנך ולמד נגלה וגם נסתר אצל הרה״ח הרה״ג ר׳ פרץ זצ״ל בטשערניגוב ונסמך על ידו להוראה. אחר פטירתו של הרה״ח הרה״ג ר׳ פרץ זצ״ל למד אצל בנו הרה״ח הרה״ג ר׳ דוד צבי נ״ע ונסמך גם על ידו.

בשנת תרנ״ו החליט, ע״פ בקשת חותנו ז״ל, לנסוע לארצה״ב ובעברו דרך קאוונא נסמך ע״י הגאון ר׳ צבי הירש בן הרב הגאון ר׳ יצחק אלחנן זצ״ל ועוד מגאוני הזמן ההוא.

כשבא לארצה״ב הסתדר בעיר באסטאן, יסד אגודת הספרדים וכהן בתור מנהיג רוחני במשך מ״ז שנה. בבינתו הגדולה, בדעתו הישרה ובנועם מדותיו קנה את לבב הרבנים הגאונים לכבדו ולהוקירו, ובמרץ רב התחיל לעבוד ביסוד בתי חינוך לילדים, ת״ת, מקואות, חברות שומרי שבת וכה״ג, ובמשך מ״ז שנות עבודתו פעל ועשה הרבה בהחזקת היהדות בכלל ובהפצת רעיון החב״ד בפרט. כחמש עשרה שנה משנות חייו האחרונות הקדיש לעבודה לטובת עניני הישיבות **תומכי תמימים** ולטובת עניני הכלל אשר כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש עוסק בהם, ובעזבונו נמצאים הרבה מכתבים תוכניים אשר קבל מאת כ״ק אדמו״ר שליט״א.

בשנת תרצ״ו זכה לנסוע לארצנו הקדושה להשתטח על קברי הצדיקים נ״ע ובנסיעתו זאת ביקר את כ״ק אדמו״ר שליט״א בעיר אטוואצק ואת ישיבתו הגדולה תומכי תמימים ואת המכינות בווארשא, וחסידי חב״ד בווארשא ערכו לו קבלת פנים נהדרה והשתעשעו עמו בדברי תורה וחסידות.

ביום ב׳ אד״ש שנת תש״ג נפטר הרה״ח הרד״מ לבית עולמו בשם טוב זקן ושבע ימים.

* * *

לא ידוע לנו עד כמה הי׳ הקשר בין אנשים אלה שהתיישבו בארה״ב אל ליובאוויטש באותן השנים, אך מזמן לזמן נזכרת הישיבה בליובאוויטש במכתביהם. על הנזכר במכתבי הר״א מארינסאן כבר הובא לעיל. כשפרצה מלחמת העולם הראשונה והתקרבה לאזור ליובאוויטש כותב הרד״מ רבינוביץ אל הר״מ סאקאלאוו בתענית אסתר תרע״ה:

אודות ליובאוויץ לבי עלי דוי, מי יודע אם יש קיום לבית התלמוד הקדוש הזה.

כאלה היו חיי אנ״ש בארה״ב באותן השנים, אחד בעיר ושנים במשפחה, מפוזרים בעיירות שונות ברחבי ארה״ב. מלבד בעיר נ.י. ששם היתה קבוצה גדולה יותר מאנ״ש, שבראשם עמד הרא״ח ראזנבוים ולאחריו ה״ר דוד שיפרין, כמסופר לעיל.

פרק ב

הגירת אנ״ש מרוסיא לארה״ב

לאחר תום מלחמת העולם הראשונה, ובפרט לאחר שנת תרפ״ג, כשהתחילו ברוסיא הגזירות על הדת, התרבו מאנ״ש ותלמידי התמימים היוצאים את רוסיא ומתיישבים בארה״ק, ארה״ב ושאר ארצות אירופה. מ״מ, כל עוד נשאר כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע ברוסיא ועבד בחירוף נפש לחיזוק הדת ודרכי החסידות לא עלה על דעת הרוב לעזוב את המערכה ולברוח. אחדים קיבלו הוראות להגור לארה״ב אך לא בתור הגירה המונית של חב״ד.

לראשונה נזכרת השתדלות ההגירה מרוסיה לארה״ב בקיץ תרפ״ו, בהרצאה חשאית ל„אגודת התמימים״ המועתקת לקמן פ״ה, אך גם שם מדובר רק בדבר אלו „הרוצים ויכולים לבא למדינתם״.

רק לאחר מאסר כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע בקיץ תרפ״ז, ובפרט לאחר צאת רבנו את רוסיא בתחלת שנת תרפ״ח, אז התחילה השתדלות ההגירה ההמונית של אנ״ש מרוסיא. אך ארה״ב הפסיקה לתת אז רשיוני כניסה ליוצאי רוסיא. כך נשאר בארה״ב בשנים אלה, תרפ״ח־ת״ש, רק מספר קטן של אנשי חב״ד ותלמידי התמימים, הם תלמידי ישיבת תומכי תמימים בליובאוויטש.

אחד המיוחד בין אנשי חב״ד בארה״ב, באותן השנים, הי׳ ה״ר ישראל דזייקאבסאן. הוא הי׳ הרוח החי׳ בכל ענין הקשור לחב״ד בארה״ב, באגודת חב״ד ובאגודת התמימים בארה״ב, משנת תרפ״ו ואילך. על הגירתו מרוסיא לארה״ב, ועל תחלת התעוררות אנ״ש ברוסיא לנסוע לארה״ב, מספר בזכרונותיו:

על ר״ה רפ״ה באו [אל כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע בלנינגרד] לערך שלשים מנינים תמימים, רובם ככולם מתלמידי תות״ל. אחר ר״ה היתה אסיפה מהתמימים והחליטו ברוב דעות שצריכים לעשות תעמולה ע״ד לעזוב את המדינה ושישתדלו להביא א׳ או שנים במדינות חו״ל והוא ישתדל בהמדינה שיבוא להביא עוד תלמידים למדיתנו ולעזור להם להעתיק מושבם מרוסי׳. מאלה שהתכוננו לנסוע לארצה״ב הייתי אני לבדי והטילו עלי האחריות הנ״ל בארצה״ב [בבואי לאמריקה בתחלת שנת תרפ״ו כבר הי׳ בארצה״ב הר״ר אלי׳ סימפסאן ואחיו חברי מוהר״ר גרשון סימפסאן הת׳ הרה״ח ר׳ אברהם אלי׳ אקסעלראד מקאבילניק והי׳ רב בעיר באלטימאר והת׳ ר׳ זאב נ״ר קאזיניץ שהביאוהו הוריו, והוא הי׳ בחור. הר״א סימפסאן נסע בשנות רפ״ג או רפ״ד (כי כאשר הורי ע״ה התיעצו עמו ע״ד ביאתי יעצם שלא להביא אותי לאמריקה כי לא טוב יהי׳ לא אוכל להסתדר והנסיונות קשים), הראא״א ז״ל והת׳ זאב נ״י קזינץ נסעו מעיר זעמבין. והמצב בהעיירות הקטנות הי׳ מר, היו בשפל רוח ובכווץ ובתנועה של יאוש (ראיתי את הציור בבקרי את בית הורי ע״ה בשבתם בזוראוויץ), ורק בעיירות הגדולות שהי׳ קיבוץ של אנ״ש וסביבה במקצת והיו נפגשים ע״י עוברים ושבים האט מען זיך געהאלטן ווי זיך התחזקו], והחליטו למסור לכ״ק אדמו״ר הריי״צ את ההחלטות.

דברתי אז עם הת׳ ר׳ אברהם פאריז אם הוא הי׳ נוסע לארה״ב (הוא הי׳ ג״כ על ר״ה) ואמר לי שהוא איננו רוצה לנסוע לאמריקה אף שהוריו דרים שם אך הלא הוא מסר נפשו שהוריו נסעו לאמריקה והוא נשאר לבדו ברוסי׳ תלמיד בתות״ל ואיך יסע בעת. ואמרתי לו שישאל אצל אדמו״ר נבג״מ ואמר שאינו חפץ לשאול עצת קדשו בזה, ער האלט ניט בא פארן אין אמריקה.

שאלתי את ידידינו ר׳ אלחנן דוב מאראזוו ואמר שיש מתמיהין עלי על אשר הנני מכין א״ע לנסוע לארה״ב, ואמר לי: ישראל פארי! דא איז פאר אונז קיין ארט ניט, צריכים לנסוע. ושאלתי: ואם אשלח עבורו ניירות לארצה״ב היתרצה לבוא לאמריקה, ואמר לי שהוא בן מ״ז שנה חושב הוא שכבד יהי׳ לאיש בגיל כזה להסתדר במדינה חדשה ותנאי חיים חדשים ולשון זר שאינו מכירו, אבל אם אשיג עבורו ניירות לנסוע לארץ ישראל יסע. ושאלתיו אולי יודע הוא מי מאנ״ש בארצה״ב שאוכל להתדבר עמו, ואמר לי שישנו איש א׳ שמו דוד שיפרין ומה מעשהו אין ידוע לו; כותב תואר על הכתובת „רעוו.״ ואינו יודע איזה תואר הוא זה אך הוא מאנ״ש, א חסידישער איד, וכל הקישור עם אנ״ש דשם הוא ע״י.

מ״מ לא החליט עדיין באותה שעה על הנסיעה לארה״ב וחזר לביתו בהאמיל. בשלהי החורף החליט לשאול עצת כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע על הנסיעה לארה״ב אך לא הי׳ לו כסף לכרטיס נסיעה מהאמיל אל רבנו בלנינגרד. ועל כך ממשיך לספר בזכרונותיו:

ידידנו ר׳ ישראל מגידסאן . . גם אצלו בקרו [עשו חפוש בביתו] והי׳ תמיד בפחד, והחליט בדעתו לעזוב את המדינה, אך הי׳ חפץ לדעת חו״ד הקדושה של כ״ק אדמו״ר נבג״מ אך התייראַ לנסוע לאדמו״ר, והציע לפני שיתן לי על הוצאות הנסיעה ואסע בשליחותו, וקבלתי הצעתו, ותיכף בשבוע אחר פורים נסעתי ללענינגראד. באתי ללענינגראד ביום ג׳ כ״א אדר. כ״ק אדמו״ר נבג״מ לא הי׳ בלענינגראד כי הי׳ אז במוסקבה . . . ביום ד׳ בא כ״ק אדמו״ר נבג״מ לביתו . . ובליל ה׳ נכנסתי על יחידות. אחר שאלתי היחידות של ישראל מגידסאן דברתי ע״ד נסיעתי ואמר להתחיל ההכנות להנסיעה, ואח״כ אמר לי שרצונו שאהי׳ משפיע בהומיל, איננו מדייק מה יהי׳ עסקי כל היום רק שאהי׳ משפיע בהומיל, וישלם לי עבור זה סך ארבעים רו״כ לחודש, ואח״כ אמר לי שברצונו לעשות אותי שליח לנסוע לראסטאוו ליום היא״צ שהי׳ צ״ל ביום ו׳ הבע״ל . . ביום א׳ בשעה ששית בערך נכנסתי על יחידות . . בהמשך דבריו חזר עוד הפעם שרצונו שאהי׳ משפיע בהומיל, ואמר לי אז מען דארף חזר״ן א מאמר טראכט מען דאך איבער דריי פיר פינף זעקס זיבן מאל (כן מנה בפרטיות כל המספרים), ודיבר המעלה בזה אך אינני זוכר הלשון בדיוק, ואמר: אף שהנך מתכונן לנסוע לארצה״ב אבל הלא יעבור עוד זמן, עס וועט דאך גיווערן א מאנאט צוויי דריי, איז אויף דער צייט וויל איך דו זאלסט זיין א משפיע אין הומיל (וכן הי׳ לפועל, לסוף ג׳ חדשים בדיוק השגתי הרשיון ונסעתי מביתי מהומיל לדרכי לארצה״ב) . . .

באתי לביתי על חה״פ וביום ט״ו סיון קבלתי הפאס ונסעתי אני וב״ב היינו זוג׳ ושתי בנותי חי׳ שרה ורחל דבושה תחי׳ למוסקבה . . באנו על התחנה, אנ״ש התאספו על התחנה ללוות אותי. גיסי ר׳ א״א [צייטלין] ז״ל אמר לי: דו לויפסט, כ״ק אדמו״ר פה וכל אנ״ש פה — וואו לויפסטו. ר׳ זלמן חסדן שו״ב אמר לי: מיר זיינען אלע אויף איין וואקזאל מיר דארפן אלע פארן.

באתי למוסקבה, חפשתי אחר מקום מנוחה עד אשר אשים לדרך פעמי לריגא (ארצה״ב עוד לא הכירו אז את ממשלת האדומים, הקאנסול האמריקאני הי׳ בעיר ריגא מדינת לטבי׳, אשר נבדלה למדינה בפ״ע אחרי כלות המלחמה העולמית הראשונה בשנת תרע״ח, ולכן בתחלה היו שולחים הניירות דרישה להקאנסול האמעריקאי והוא הי׳ משיב שכשיבוא לריגא ויתבררו הדברים אז ישיב אם יתן וויזא רשיון כניסה לארה״ב ועל יסוד מכתב כזה היו נותנים רשיון יציאה מרוסי׳). חברת האניות היתה נותנת הניירות וההתעסקות בהנסיעה רק אחרי ששלמו כל הדמים בעד כרטיס־מסע בהאני׳ עד אמריקא. נסעתי ע״י חברת פרענטש־ליין חברה צרפתית. בבואי למוסקבה אף שהיו הניירות מהקאנסול האמעריקאי אבל לא היו לי המעות על הכרטיסים בשלימות, ושלחתי מכתב להורי ע״ה שהיו אז באמריקה, הם השתדלו ושלחו לי ניירות דרישה בתור רב מביהכנ״ס בשכונתם, אבל דמי הכרטיסים עלו עלי בקושי . . .

בסוף חודש תמוז יצאתי מעיר מוסקבה במסילת הברזל דרך עיר סעקעזש ששם הי׳ הגבול בסביבותי׳ בדרכי לריגא. לערך עם שקיעת החמה בעת שהאדימו פני׳ עברנו את הגבול מרוסי׳ ללטבי׳. א״א לתאר במילין את ההרגש בעת שבעוד רגעים ווערט פארווירקליכט ממש דער ארויסגיין פון רוסלאנד, וכל זמן שלא עברו את הגבול האט זיך קיינעם ניט געגלויבט אז עס וועט טאקע געשען אן עגמ״נ. מיט פארכאפטע אטעמס ישבנו בעת שנכנסו פקידי ממשלת לטבי׳ ומשרתי הרכבת שלהם, ועבר משך זמן עד אשר שב רוחנו און מיר האבן געגלויבט שהננו נמצאים כבר מעבר השני למדינת רוסי׳, אבל זהו רק באמונה אבל בשו״א לא סר הפחד פן יתפשו אותנו ממדינת רוסי׳ אולי ימצאו איזה עלילה עלינו, עס האט זיך ניט געקענט נתקבל ווערן אין הרגש אז מען איז ארויס בפועל ממש מממשלת הסובייטים.

בריגא הובילו אותנו הקאמפאני פרענטש־ליין להאטעל ששם התגוררו המהגרים שנסעו ע״י החברה הנ״ל. שהינו שם ימים אחדים, הלכנו להקאנסול ונודענו שצריך הוא לאשר ולברר אם הביהכנ״ס הוא אמת וכו׳ וזה צריך להשהות לפחות ששה שבועות . . .

הגענו [לארה״ב באני׳ מצרפת] ביום ג׳ ה׳ טבת.

עם בואו לארה״ב התחיל הר״י דזייקאבסאן להתעסק בסידור הבאת ידידיו ומכריו, מאנ״ש והתמימים שנשארו ברוסיא. התעסקות הקשורה לעבודה גדולה וקשה ולהצלחה קטנה ביותר. על כך מספר בהמשך זכרונותיו:

בקשר עם החלטת האסיפה של התמימים בר״ה תרפ״ה שכ״א מהתמימים שנוסע לחו״ל [עליו] להשתדל בדבר הגירת תמימים מרוסי׳ למדינתו (ואגודת התמימים התעסקה בזה על אסיפותי׳), הנה לבד זה קשר ידידותי עם חברי התמימים הן בני גילי והן הקשישים וצעירים ממני באו אלי בחליפות מכתבים ע״ד לבוא לעזרתם מי בתמיכה ומי בהשתדלות הגירה, ות״ל השדלתי כפי יכולתי למרות שלא יכולתי למלאות בקשות כ״א . . . וארשום אחדים מה שהשתדלתי עבורם בהשגת ניירות דרישה והשתדלתי אצל קרוביהם בדבר הוצאות הנסיעה.

לאחר שרושם את הרפתקאות ההשתדלות להביא לארה״ב את ה״ר שאול דובער זיסלין, ה״ר משה אקסילרוד, ה״ר אברהם שלמה פאטשין, ה״ר שמעון בלינר, ה״ר ישראל זובער וה״ר יהודה עבער, שלאחר שנים של התעסקות יצאו את רוסיא אך לא הצליחו לבוא לארה״ב רק נשארו בריגא או נסעו לארה״ק. לאחר שרושם את הרפתקאות ההשתדלות להביא לארה״ב את גיסו ה״ר אהרן אליעזר צייטלין, את ה״ר אלחנן דובער מרוזוב ועוד, שלא הצליח להביא, ולבסוף נאסרו ברוסיא ומשם לא חזרו. לאח״ז מזכיר הוא גם מספר אנשים מאנ״ש והתמימים שהצליח להביא לארה״ב, ביניהם ה״ר אלי׳ נחום שי׳ שקליאר וה״ר שלום שי׳ פוזינר. ומסכם: „אבל בד״כ כל ההשתדלויות היו עד בוא כ״ק אדמו״ר לארה״ב בפעם הראשון בעיקרם, אח״כ היו בקושי ולא עלתה בידי כ״כ״.

* * *

עוד ראוי להזכיר כאן אחדים מעסקני חב״ד, שבאו לארה״ב לפני הר״י דזייקאבסאן:

ה״ר אליהו סימפסון בא לארה״ב בשנת תרפ״ג, ומיד באותה שנה התקבל לרב בביהכ״נ צמח צדק נוסח האריז״ל בנ. י. כשנודע הדבר לרבנו כתב לו בי״ט תמוז תרפ״ג (אג״ק חי״א ג׳תשעח):

עתה התקבל מכתב ידידנו רד״ש [ר׳ דוד שיפרין] שי׳ המודיע כי מתקבל הנך לרב בביהכנ״ס צמח צדק נוסח האריז״ל, התענגתי מזה במאד, וגם במכתבי היום קבלה על שילוח תמיכה, הנני מזכירך לטובה, והשי״ת יהי׳ בעזרך ויצליח לך שתעשה חיל בלימודך ותנהל את עדתך בחכמה ובתבונה, ותתן דעתך ולבך להיטיב להם ללמדם אותם ואת ביתם ללכת בדרכי התורה והמצוה, להרים קרן התורה והעבודה שבלב זו תפלה, ותוכל לישב ולשקוד בתורת ה׳ במנוחת הלב והמוח בגו״ר.

ה״ר אברהם אלי׳ אקסילרוד נסע לארה״ב, ע״פ הוראת רבנו, בתחלת שנת תרפ״ד. אביו ה״ר אהרן שלמה אקסילרוד נסע לארה״ב בתקופה מוקדמת יותר, והוא הי׳ מראשוני חסידי חב״ד בארה״ב שרבנו הרבה לכתוב אליו משנת תרפ״א ואילך, על מצבם של אנ״ש בארה״ב. בכ״ז מ״ח תרפ״ב כותב לו רבנו (אג״ק חי״א ג׳תשסא): „בדבר בנו הרא״א שי׳, כבר עניתי לו כי נכון הדבר אשר יסעו צלחה לכ׳, רק שזה צריך הכנה״. נסיעה זו באה לפועל רק כעבור שנתיים בחורף תרפ״ד.

בכ״ד מ״ח תרפ״ד כותב רבנו אל ה״ר דוד שיפרין (אג״ק ח״א קמ):

שלשה אלה מאשר הנני מכירם, האחד הוא תלמידנו הרב ר׳ אברהם אלי׳ שי׳ אקסילראד בנו של הרב ר׳ אהרן שלמה שי׳ שנסע לאביו למאריעטטא והוא י״ש גדול ועובד, והשני תלמידנו ר׳ צבי שי׳ באסקין הנ״ל והשלישי הוא הרב ר׳ מנחם מענדיל שי׳ לאקשין אשר יש לו קרובים במחנו, והוא רב נכבד, ואיש חי נושא נאומים נלהבים לתורה ועבודה ואיש אשר רוח בו לכלכל עדה שלמה בדרכי מישרים, ובבקשה לקרבם בכל מיני קירוב ברוח ובפועל, והשי״ת הוא יעזור אשר יתגדל ויתרחב ענין לימוד התורה וירום קרנה בפועל טוב בקיום המצות כאמרו וירום קרן ישראל ברו״ג.

ובח׳ טבת כותב לו שוב (שם קסה):

הנני חושב אשר כבר בא הרב ר׳ מענדיל ליב שי׳ לאקשין, וחתן הרב מפאצעפ תלמידנו ר׳ צבי שי׳ באסקין, והאחרון חביב תלמידינו הרב ר׳ אברהם אלי׳ שי׳ אקסילראד.

זה האחרון, מיד עם הגיעו לארה״ב בישר על כך לרבנו, שהשיב לו בט״ו שבט תרפ״ד (אג״ק חי״א ג׳תשפד):

במענה על מכתבו מט׳ טבת העבר, ברוך בואו צלחה, והשי״ת יהי׳ בעזרו להיות במנוחת הדעת והלב, ולהשלים הכוונה האמיתית אשר דרשו הוד כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ להגדיל תורה ולהאדירה ולהיות מן המועילים ומשפיעים טוב, ואין טוב אלא תורה תמימה המשיבה נפש כל החי בישראל, ואתה בוא בכתובים את אחיך ורעיך בדברים ברורי׳ ומאירים באור תורה ועבודה, וכולכם כאחד באור פני הוי׳ תהלכון בעילוי אחר עילוי, להאיר מחשכי ארץ באור תורה, ומד׳ מצעדי גבר כוננו לבונן מושב לו ית׳ וכמארז״ל נתאוה הקב״ה להיות לו ית׳ דירה בתחתונים, וזכות הוד כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ יהי׳ בעזרכם להשלים הכוונה האמיתית.

הרא״א אקסילרוד התקבל לרב בבאלטימור וה״ר צבי באסקין התיישב בשיקגו.

היחידי, מבין השלשה הנזכרים לעיל, שהתיישב בניו־יורק, הוא ה״ר מענדיל ליב לאקשין והוא התקבל לרב של בתי כנסת חב״ד בברוקלין. באיזור זה הי׳ עיקר מושב חסידי חב״ד והיו בו חמשה בתי כנסת. ע״י השתדלותו של ה״ר דוד שיפרין התקבל הרמי״ל לרבם של בתי כנסת אלו.

על השתדלותו זאת של ה״ר דוד שיפרין הוא כותב באגרת ר״ח אד״ש תרפ״ד אל ה״ר אלי׳ סימפסון:

בטח ראו עיני כבודו, כי ידידינו הרה״ג רמ״מ שי׳ לאקשין, נתקבל לרב ומו״ץ בשם כולל רב לאגודת החסידים דעיר בראנזוויל כאשר הי׳ במכ״ע „מארגען זשורנאל״ ביום ג׳.

אין די באר לכת״ר גודל עבודתי אשר עמלתי בזה

בפו״מ לא נחתי ולא שלותי עד אשר הקימותיו בעז״ה בהסכם כל הבתי מ׳ אשר לחסידים.

והנה אם כי עדיין לא יש עבורו מוצא לכסף לפרנס ב״ב בכבוד כי [...] להיות רב כולל, אבל תקוה נשקפה כי אחריתו ישגה, אי״ה [...] כי ימולא מטרת כ״ק א״ש אשר תמיד יעוררני לעשות אגודה של חסידים.

* * *

בשנת תרפ״ד יצא חוק ההגירה בארה״ב, המגביל את מספר המהגרים לארה״ב לפי המכסה (קוואטה) של מדינה ומדינה. כך באה על קיצה ההגירה הגדולה מרוסיא לארה״ב.

מ״מ התקבל תיקון לחוק זה שרבנים מותר להם להגר לארה״ב מחוץ למכסה. כך נמשך בואם של אנשי חב״ד לארה״ב, ושל היהודים בכלל, עד שנת תר״צ לערך, שאז כמעט נסגר הגבול בפני היהודים הבורחים מרוסיא. ממשלת ארה״ב החליטה לעכב בכל דרך את בואם של יהודי רוסיא לארה״ב. כל השתדלותם של אנשי הקונגרס והסנט להקל את חוקי הגירת הרבנים מרוסיא לארה״ב לא הועילו. על השתדלותו של נציג הקונגרס סבט, סיפר בעת מסיבה, לכבוד ביקור רבנו בשיקגו בחורף תר״צ (קוריער, התאריך חסר):

רעדעס זיינען דאן געהאלטן געווארען פון קאנגרעסמאן אדאלף דוש. סאבאטה, הרב אפרים עפשטיין, הרב קארדאן און א. גאלדבלאט.

קאנגרעסמאן סאבאטה האט אין זיין רעדע באקאנט געמאכט דאס ער ערווארט אין קורצען א „רולינג״ פון אמעריקאנער אימיגריישאן דעפארטמענט וואס וועט מאכען פיעל לייכטער דאס אריינקומען פון רעליגיעזע פארשטעהער אין לאנד.

דער טייפלישער פארזוך פון דער סאוויעט רעגירונג, וועמען איך בין אין קאנגרעס צו יעדער צייט זעהר באהילפיג געווען, צו פארטיליגען די אידישע אמונה, האט מיר באוואויגען צו פאדערען פון אימיגריישאן קאמישיאנער און פון סטייט דעפארטמענט א ענדערונג אין זייער רולינג וועגען דאס אריינקומען אין אמעריקא פון רבנים. אין דעם געזעץ פון 1924 האב איך דורכגעפיהרט אן אמענדמענט דאס רעליגיעזע פארשטעהער און זייערע פאמיליעס זאלען אריינקומען אין אמעריקא אויסער דער קוואטא. די אמעריקאנער קאנזולען אין אייראפע האבען צו ערשט געפאדערט דאס דער וואס פאר לאנגט א וויזא אין דיעזער קאטעגאריע זאל צייגן סמיכה אויף רבנות. דערנאך איז געווארען א רולינג אז מען מוז צייגען א קאנטראקט פון אן אמעריקאנער קאנגרעגיישאן. איך האב אויפמערקזאם געמאכט אונזער רעגירונג דאס אין אמענדמענט איז ניטא קיין פונקט אזעלכער און דאס דיזער פאדערונג איז גאר א פארלעצונג פון אימיגריישאן געזעץ.

אך כל זה לא הועיל. להלן פרק כו מובאת סקירה על מצב בתי כנסת נוסח האר״י בשנת תרצ״ו ובה נאמר בין השאר:

די טירען פון אמעריקא זיינען אזוי גוט ווי פארמאכט, קיין נייע אימיגראנטען מתפללים קומען ניט צו, מילא קומען ניט צו קיין נייע מעמבערס אין שוהל. אויב עס געלינגט א חברה צו קריגען אייניגע נייע מעמבערס זיינען כמעט אלע ווייט פון צו זיין שוהל־אידען, און יעדענספאל קומט ניט צו אין אזא צאל נייע מעמבערס אז די סאסייעטי אדער די חברה זאל פראגרעסירען, אפילו ניט גענוג אופצוהאטלען דעם באלאנס גלייך און יעדע חברה האט ניט היינט די צאל מעמבערס וואס זי האט געהאט מיט א פאר יאהר בעפאר, און דער פראצעס פון גיין בארג אראפ מערקט זיך שוין ביי די חברות פאר די לעצטע 10 יאר אומגעפער, ווי אייבען געזאגט ווייל נייע קומען ניט צו גענוג און די אלטע לעבען דאך ניט אייביג.

כזה הי׳ המצב עד שנת ת״ש, כשהתחילה מלחמת העולם השני׳ ובדרך זו או אחרת הגיע מספר פליטים לארה״ב, ובפרט לאחר תום המלחמה שאז הגיעו רבים מהפליטים לארה״ב.

פרק ג

אגרות רבנו מרוסיא לארה״ב

עוד בשנת תרפ״א, בתחילת ימי נשיאות כ״ק אדמו״ר מהוריי״צ נ״ע, כאשר התחיל להתעסק בחיזוק דרכי החסידות ברוסיא ושילוח משפיעים בעיירות שונות ברחבי רוסיא, שם עינו הקדושה גם על אנ״ש והתמימים שהיגרו לארה״ב:

במוצש״ק ויקרא בעלות הבוקר ב׳ ניסן תר״פ עלתה נשמת כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע השמימה, ואת כ״ק בנו ממלא מקומו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, ציוה בכתב צוואתו:

גם תשתדל בדבר קביעות לימוד דא״ח בעיירות, אשר התחלתי לעסוק בזה, ות״ל שנתקבל הענין בטוב. ונתיסד בכמה עיירות לימוד ברבי׳ בדא״ח. ונדברו

יראי אלקים איש אל רעהו כו׳ הזמן ההוה הפריע את הכל, ויתן השי״ת שבקרב תישקוט המדינה, ואיש את רעהו ידברו צריכים לחדש ההשתדלות. כן בדבר התייסדות החדרי׳ בעיירות. השי״ת יעזרני ויזכני להתעסק בהדברים האלו אשר זיכני להתחיל בהם, והכל כאשר לכל, תשתדל ותתעסק בני יחי׳ בהם. וידידנו אנ״ש יחיו בטח יסייעו על ידך, והשי״ת יהי׳ בעזרך ותצליח במלאכתך.

בתחלת החורף חלה רבנו במחלת הסיפנאי טיף וגם רבים מבני ביתו חלו במחלות כבדות. רבנו עבר אז ניתוח על רגלו הימנית. וכאשר קם ממחלתו, בחודש שבט תרפ״א, הגביר את התעסקותו במילוי הצוואה של שילוח המשפיעים ברחבי רוסיא, כמסופר בארוכה במקום אחר.

יחד עם זאת התחיל להתענין במצבם הרוחני של אנ״ש בארה״ב ובכ״ז סיון פנה בנושא זה באגרת לה״ר אהרן שלמה אקסילרוד (אג״ק חי״א ג׳תשנו). את האגרת מתחיל בסיפור אשכבתא דרבי ומסיים בהתעניות מצבם של אנ״ש בארה״ב, ואלו דבריו:

בטח נודע להם מהסתלקות הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע באור ליום א׳ ב׳ ניסן תר״פ פה רוסטוב, אחרי מחלה לא ארוכה. יתומים יתומים היינו אנחנו בני הבית, וכל עם הקדש, ה׳ עליהם יחיו, אשר תמיד דאג אודותם ברוחניות וגשמיות כנודע בטח גם להם מרחוק.

כאשר שמעתי תמיד הנה במקומותם היו רבים גם שלמים אתנו בדעת, וגם היו מגיעים מהם אגרות שונות, ודבירנא שכתבו שבנו להם בתי מדרשים וכנסיות שונות ע״ש הרב צמח צדק והדומה, בעת האחרונה לא נודע כל מאומה, ואשר ע״כ אשתמש בהזדמנות הלזאת, אשר ייטיב ליקח על עצמו הטורח הלזה להודיעיני משלומם הטוב, והאדרעסן אליהם למען אוכל בוא בדברים אליהם. כן ייטיב לשלוח להם העתקות צוואת הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, אשר בטח דבריו יקרים להם, ותאבים לדעת, ויסלח לי על אשר אטריחו בזה. ומה מאד נכספה נפשי לדעת מהנעשה אצלם בעניני היהדות, בלימוד התורה, היש להם תלמוד תורה בהעיירות, חדרים, מלמדים, אם ישנם מקומות מיוחדים שכותבים פרשיות מזוזות ועושים בתים כמו שהי׳ לפנים במדינתינו, בעיר סלאנים שהיתה עוסקת בזה. כן בפרטיות חייהם הרוחנים האם לומדים דא״ח אם יש להם ספרי חסידות תניא, לקוטי תורה, והאם לומדים בהם, ואיך הוא חיי הצעירים, אשר בטח ישנם הרבה הדואגים לזה, והייתי מבקשו לכתוב הכל לתלמידינו מר צבי גאר לריגא, והוא ישתדל לשלוח המכתב לפה, על שם בנו ר׳ אברהם אלי׳ שי׳.

הנה שלחתי, והנני כופל עוד הפעם, לשלוח לכבודו מכתב הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, על דבר לימוד החסידות והוא המכתב האחרון אשר יצא בדפוס, וכן אשלח העתקת עוד מכתבים, ובאם שימצא כבודו לנכון, ברשותו להדפיסם ולשלחם לכל המקומות לכל אלו החפצים, וראוי לעוררם בזה, ואשרי האיש יזכה בזה, כי בזה יזכה, אשר האלקים יהי׳ בעזרו בכל ענייניו, בזכות הוד כ״ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע.

זאת היתה רק ההתחלה, להכנס עמו בדבור, מיד למחרת כותב לו שוב, הפעם בהצעות מפורטות (אג״ק ח״א עט):

עתה דבר לי אליכם, והוא זה הלא מימים ימימה היתה עצת הוד כ״ק אבותינו הקדושים זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע לאנ״ש שיחיו, כי מלבד הרבנים היקרים יחיו הנמצאים בכל עיר ועיר, ראוי הדבר ונכון שיהי׳ משפיע דברי אלקים חיים איש מיוחד, אשר עסקו יהי׳ רק בזה, כי ילמדו דברי אלקים חיים בכל המקומות שאפשר וכן בעוד איזה ענייני הדרכה, אשר הוא תועלת רב גם להרבנים שי׳ . . .

במדינתם כהיום, הנה רבים ת״ל ממדינתנו הקשורים אל כוונת הוד כ״ק אבותינו הקדושים זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, ואשר תאבים לשמוע דבר הוי׳ בחסידות פשוט להבין הדברים לעומקם שהוא חכמה פלסופית עמוקה, וגם פועלת עבודת הלב כנדע, הי׳ ראוי ונכון הדבר שידאגו על דבר זה שיהי׳ להם משפיע בדא״ח.

כהיום ישנו אחד המיוחד בתלמידינו הגדולים, בעל מדות תרומיות חסיד וי״א, פה מפיק מרגליות החכמה בשפה ברורה יודע את הענינים על בורים, נחמד ואהוב לבריות בטיב מעלותיו, הוא הרב ר׳ שאול דובער שיחי׳ זיסלין, הישב כעת בעיר בערעזין פלק מינסק, בנו תלמידינו ר׳ אברהם אלי׳ שי׳ בודאי מכירו בטוב, והוא הי׳ ראוי במאד מאד להיות משפיע, וברור לי הדבר באם שהיו משיגים אותו אליהם היו מקבלים ממנו ענג רב, ומושבו יהי׳ באחת העיירות, ועסקו יהי׳ בנסיעות בתור משפיע דא״ח.

עבר חודש, ובח׳ מנ״א פונה באותו נושא לכללות אנ״ש באמריקה (אג״ק ח״א פג):

כבוד ידידינו יושבי אמעריקא ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה

ועתה הנה כתבתי לכם באחד ממכתביי (ג׳ תמוז) אודות ההתעוררות בלימוד דא״ח וגם כתבתי ביום ז״ך סיון באורכה, יותר מתחילת תמוז. ושם הצעתי ע״ד משפיעים בדא״ח בכלל, ואדות א׳ בפרט, והוא ידידינו תלמידינו היקר והכי נעלה בחושיו הנעלים, ובדבורו

הצח, ר׳ [שאול] דובער שי׳ זי[ס]לין אשר ידרשו בואו אליהם . . .

ועתה ידידיי, אחרי הדברים האלה עליהם לחשוב מחשבות ולהביא בחשבון על מה ולמה הביאם האל הטוב במדינתם שהם לברכה. ומה הוי׳ אלקיך שואל מאתך, האם לא להאיר את המדינה בתורה, אור וחיבת הקודש, א״כ זאת עשו וחיו בטוב ובנעימים, והחיו בחסדו ית׳ את אחיכם בניכם וזרעיכם יחי׳ לדאוג לטובתם האמיתי, וידברו יראי אלקים איש אל רעהו בעירו ובמקומו, לעשות ולסדר ועדים מיוחדים אשר מטרתם יהיו לאגד ולאחד את הלבבות ולקרבן לא[שב]״מ.

ה״ר אהרן שלמה אקסילרוד השיב על אגרת הנ״ל אליו ורבנו כותב לו שוב בז׳ מ״ח תרפ״ב (אג״ק חי״א ג׳תשס):

מאד שמחתי לשמוע מנועם שלומם הטוב, ואשמח לידע בפרטיות מהסדרים אשר אצלם בבכנ״ס שלהם, האם מתועדים בכל עת, והאם יש זמנים קבועים בלמוד הנגלה בשיעור גמרא והדומה והן בלימודי הדא״ח, בחול ובש״ק, אשר כן הוא חפץ ורצון הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, הדורש מאתנו כי איש את רעהו ידברו, וידאגו לטובת חבירו ואוהבו בגו״ר.

ובכ״ז מ״ח כותב לו בשנית בפרטיות יותר (אג״ק חי״א ג׳תשסא):

כבר כתבתי ודרשתי משלו׳ ידידינו אנ״ש שי׳ ומצבם בכל מקום מושבם. לא אכחד כי חפצי מאד לדעת בדבר סדרי החיים הרוחניים האם יש חדרים ת״ת, האם לומדים דא״ח ומה דבר הלימודים מי ומה הן המה התלמידים התמימים שי׳ הנמצאים במדינתם מה מעשיהם, בעל מסחר או רבנים שו״בים, ומעמדו של כל או״א ביחוד, ועד עתה עוד לא קבלתי מענה. מר׳ שמ״א שי׳ פייגעלמאן זה כבר לא קבלתי שום מכתב, ומר״ד שי׳ שיפרין קבלתי מכתבים אבל בפרט זה טרם קבלתי עוד מענה, דבר שחפצי מאד ונחוץ לדעת, וגם האם נמצא אצלם כתבי חסידות של הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, והקונט׳ ומכתבים שכתב בדבר ההתעסקות בדא״ח ובעבודת התפלה, דברים נעימים מעוררי הלב, מכ׳ נדפס פעמים שלחתי להם אבל לא אדע אם קבלו אותו. וכאשר כעת מצאתי עוד איזה מכתבי׳ נדפסים (כי כבר אפסו) ואשלח להם ולר״ד שי׳ כי ישלחום לכל מקום ומקום, כי זה כל חיינו אשר ידידינו אנ״ש שי׳ יתעננו על מבחר החיים בלמוד וידיעה, ובטוב ההנהגה באהבת רעים בהדרכת בני ביתם בנועם ויתעננו על רוב טוב בגו״ר.

היום כתבתי לבית דפוס ראם וילנא, אשר ישלחו להם על חשבוני עשרה ספרי תניא, ולרד״ש שי׳ חמשים ספרים בשביל נוי יארק והסביבה. מחיר ספרים ישלחו לרש״פ שי׳ זאלמאנאוו. אבל [יודיעו] מפורש כי הוא בעד הספרים ס׳ תניא.

ה״ר אהרן שלמה אקסילרוד השיב על השאלות, באגרת אל מזכיר רבנו — ה״ר אלחנן דובער מרוזוב. תיאור המצב לא השביע את רצון רבנו ובכ״ה שבט כותב לו שוב (אג״ק חי״א ג׳תשסב):

קראתי מכתבו מח׳ טבת לידידי ראד״מ שי׳, בידיעה כללות ופרטיות יותר ע״ד מחנם הקטנה, ואשר עם התלמידים לומדים רק משעה הרביעית עד שעה השמינית, מן התחלת א״ב עד גמרא ולא עד בכלל.

אמת הדבר כי יבשה היא במאד הדרכה כזו, ובכ״ז כאשר ישימו לב ע״ז המצא ימצא לבות טהורות, אשר יוכלו ללמוד גם גמרא, פי׳ אשר יתעוררו בחבת הקדש לידע בחכמת האלקי, היא תורתינו הקדו׳, וזה בכח המלמד שי׳ באם הוא בר פועל באמת, להביא בעזרתו ית׳ את התלמידים יחיו לידי רצון כזה, ואשר זה צריך להיות כל התעסקותו של המלמד להשריש בקרב התלמידים, אמונה טהורה אהבה וחבת הקדש . . .

לידידינו הנעלה מוהר״ד שי׳ שיפרין כתבתי ביום ז׳ מר״ח העבר, ובקשתיו לבוא בכתובים, עם ידידינו אנ״ש שי׳ ותלמידינו הנעלים יחיו במרחבי המדינה, ואקוה אשר עשה יעשה בזה אי״ה, ומיום ליום אחכה לטוב, להתבשר מהתאחדות ידידינו אנ״ש שי׳, אשר רוב טובה וברכה בלתי מוגבלת בזה אשר ישיחו ביניהם בכתב ובפה, באהבת רעים, וכאמור הרבה חברים טובים עושים, והוא כעין שרפרף בכסא החסידות ומדותי׳ הנעימים להשרישם עמוק עמוק בלב כל אחד ואחד.

וכעבור ארבעה ימים בכ״ט שבט תרפ״ב, כותב אל ה״ר רפאל שמואל אלי׳ פאגלמאן (אג״ק ח״א קי):

ומ״ש לידידינו רמ״ר שי׳ בדבר מחיתם הרוחנית אמת הדבר כי לא כישבם בארץ מולדתם, וטובם במדינתם, אבל הלא צריכים לחשוב מחשבות בהא דארז״ל א׳ מכם גולה כו׳ שיש כונה מיוחדה, בכאו״א מישראל ובכוכבים במשמרותם כן כל א׳ מישראל, במסילה הנתונה מאת האלקים ית׳ ויתעלה . . .

לא כן אתם ידידינו אנ״ש שי׳, אשר היאוש תוקף עולמכם, באמרכם יושבים אנחנו בארץ רחוקה, ואין מים, א וארט חסידות לאיינג ניט גיהערט, עפעס פאר וארפין, פאר ואגילט, כמו חלילה בארץ גזירה ח״ו, ובמילא זה גורם הרבה היזקת נפשות ח״ו אשר באמת אינו כן בעזרתו ית׳ אין הדבר תלוי אלא בכם ת״ל יש ביניכם אשר יודעים פרק בלימוד דא״ח בע״פ, דרושים

לא ארוכים, ובשפה ברורה, אז תראו כי תתעורר רוחכם, ואור הנאצל על אנ״ש שי׳ מאת הוד כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ וצוקללה״ה נ״ע זי״ע יתעורר ויאיר בכל אשר לכם בתוך כלל אחינו חסידי חב״ד מקושרי אבות קדושים אשר זכותם ואורם לא יסוף לעד.

הארכתי בדברי אלה כי בהגיעי לאבני שיש טהור מקור חיינו היא הרבצת התורה בנגלה ודא״ח, עטי תלבבני ומשאת נפשי תשגבני לראות שושנת יעקב צהלה, בתורה ומצוה בבנים ובני בנים מאושרים בזמני ונצחי ובכל לבי הנני ליתן יד תעמולה ועבודה לכל אשר יגדיל תורה תמימה, והנני עבד נרצע לרצון הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק וצוקללה״ה נ״ע זי״ע אשר הוא הוא רצון הוי׳ ית׳ ויתעלה.

וכך המשיך רבנו לכתוב לעורר ולעודד ולאט לאט לשבור את הקרח האמריקאי. באותה שעה, במשך קיץ תרפ״ב היגר מרוסיא לארה״ב הגביר הנדיב ה״ר ארי׳ ליב הכהן והתיישב בנוארק. בי״ג שבט תרפ״ג כותב לו רבנו (אג״ק ח״א קיז):

ראשית אדברה בהנוגע לפנימיות לבבינו, רבות דברתי במכתבים ארוכים ערוכים לאנ״ש שי׳ פרטיים וכללים אשר בקשתי ודרשתי דבר קביעות עתים לתורה ברבים, באגודת רעים ואוהבים נאמנים, סביב לשולחן ה׳ בבתי כנסיות ומדרשות בחול וש״ק, בשיעורי גמרא, אגדה, ודא״ח. ובפרט בש״ק לסדר אשר ילמדו דא״ח בפנים, ואם המצא ימצאון מי שיוכל לחזור בע״פ מה טוב ונעים הוא, כי זה חיינו ואור נפשינו ממש . . .

אחינו בשרנו, ה׳ עליהם יחיו, בארצות הברית, תקעו יתד במקום נאמן ויקראו שמות בתי הכנסיות והמדרשים על שם מורינו ורבותינו הק׳ וצוקללה״ה נבג״מ, ביהכ״נ צמח צדק, ביהכ״נ אנשי ליובאוויטש, והדומה כוונתם רצוי׳ להיות אחוזים קשורים ודבוקים באחוזת אבות העולם. לזכור תמיד צור מחצבתם, טוב ונעים הדבר במאד מאד, אבל האם רק שמא מילתא היא, עליהם החובה להיות ראשונים בעבודה, להיות למופת לשארי הבתי כנסיות ומדרשים בקביעות עתים לתורה בנגלה ובדא״ח כאמור במכתב הנ״ל, וז״ל.

ועל כן על כל הדברים האלה, אתם ידידי ה׳, חזקו ואמצו ויתקיימו בכם ובזרעכם, גחלת קדוש ישראל אביכם, נחלה בלי מצרים אשר הנחילונו רבותינו הק׳, התעוררו [והתעוררו] בכל עיר ועיר קטנה וגדולה, לקבוע לימודים בחסידות, באסיפה וקיבוץ יחד, בזמן מיוחד ובמקום מיוחד [בבית הכנסת] מקום תלפיות, שהכל פונים אליו.

ועתה הנני פונה אליו, אשר יקח עליו בעזרתו ית׳ את זה לבוא בכתובים לידידינו אנ״ש שי׳ אשר בכל עיר ועיר קטנה וגדולה לדבר עמהם בכתב בהאמור בזה, לחקור ולדרוש האדרעס של כל בית הכנסת ומדרש, שם הגבאי והאדרעס אליו, כן אחדים מאנ״ש שי׳ ממתפללים בביהכ״נ והאדרעסין שלהם, אשר אוכל בעזרתו ית׳, לעשות כפי אשר נצטויתי, לבוא בכתובים בכל עת עם ידידינו אנ״ש שי׳, ואקוה להשי״ת אשר זכות אבותינו רבותינו הק׳ ואור תורתם יאר עלינו כולנו יחדיו בגו״ר.

ברוסיא היו מתפרסמים מאמרי ושיחות רבינו במימיוגראף וגם לארה״ב היו נשלחים שיחות ומאמרים אלו, אף שחוקי המדינה והצנזורה הגבילו את אפשרויות המשלוח. אי אפשר היה לשלוח חבילות מאמרים או שיחות רק היו נשלחים ליחידים, בתור מכתב.

הגיעה לידינו אגרת שכתב, מזכיר רבנו, ה״ר חיים שי׳ ליברמן, אל ה״ר דוד שיפרין, בכ״ט אייר תרפ״ז, ובה מפרט לו את שמות האנשים שעל שמם נשלחו המאמרים.

ומועתקת בזה הרשימה בתור דוגמה:

ע״ד דא״ח הנה אני שולח למדינתכם.

1) ללאקשין, 2) לסימפסאן, 3) לסימפסאן גרשון, 4) לאבנר שיפרין, 5) להלל יעקובסאן, 6) להרב יעקובסאן, 7) לאייבינהארן, 8) ליוסף קצנלסען, 9) לבלטימור להרב אקסילרוד, [10]) לראצעסטער לקאזארנאווסקי. לפרקים, [11]) לבאסטאן לראבינאוויץ. לפרקים [12]) לזאב קאזניץ נוי יארק, [13]) ולכבודו שנים שלשה עקזעמפלארין מכל מאמר.

פרק ד

אגודת חסידי חב״ד בארה״ב וקנדה

הוראת כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע ליסד אגודה זו נתקבלה במכתב כללי לאנ״ש בארה״ב ששלח במ״ח תרפ״ד (אג״ק ח״א קלח):

ב״ה

אל ידידינו אנ״ש די בכל אתר ואתר, אשר בארצות הברית ד׳ עליהם יחיו ויתענגו על רוב טוב בגו״ר

לשלום אין קץ ולברכה אין סוף.

אשא דעי מרחוק, לכללות אנ״ש שי׳, בהנוגע לחיי נפשם ממש, כתוב מה׳ מצעדי גבר כוננו, ופירשו המפרשים שהשי״ת מסבב שילך האיש בחפצו בדרך כך כדי שיושלם שם מה שגזר הקב״ה, ונר ה׳ נשמת אדם להאיר מחשכי ארץ ע״י תורה אור ונר מצוה.

והנה אתם ידידינו אנ״ש שי׳ היושבים בארצות הברית רחוקים במקום וקרובים ברוח, איש איש מכם נפשו נשואה, לשפוך שיח לפני ה׳ בהיכלי צדיקים, ולהשתטח על ציונם, לזכור ימים מקדם, אשר נסעתם במסע אתם, או אבותיכם, ואבות אבותיכם, לעמוד אל מול פני המנורה, אשר האירה נפש כל חי באנ״ש, להקשיב אמרי פי צדיק, להתחמם באור תפלתם, ולהתחזק בכח ברכתם, גם היום ת״ל הנה התקשרותכם אל רצון אבות קדושים, חזקה היא כמאז ובמקדם, אבל ריחוק המקום גורם הרבה, יום ירדוף יום, ושנה תחלוף שנה, הנה עליכם החובה והמצוה, ביתר שאז ויתר עז, לעשות ולפעול אשר אור תורת כ״ק אבותינו רבותינו הק׳, ופקודתם בלימוד ובפועל טוב יהי׳ תמים אתכם עמכם, כאשר עם כל אנ״ש שי׳.

וזאת העצה היעוצה, כי יתאגדו חסידי חב״ד יחיו באגודה אחת ויקבעו להם תקנות בהנוגע לקביעות עתים לתורה ברבים, והיינו אשר בכל בית כנסת ובית מדרש אשר לאנ״ש שי׳ יהי׳ מועד מוגבל ללמוד חסידות, מתוך הספר, נדפס או נכתב, ובשבת קדש ובמועד יהי׳ אחד אשר יחזור בע״פ, ויהי׳ הלימוד והחזרה תחת הוראת המומחה בזה, ליסד חדרים לבניכם ובני בניכם עפ״י הנהוג בישראל במסורת אבות, ע״י מורים ומלמדים יראי אלקים, ליסד ישיבות לבחורים הלומדים, אשר מהם תצא תורה, עפ״י הדרכת והשגחת ראשי ישיבות בעלי תורה ויראי אלקים, ולהתחזק בתמיכת המוסדות אשר יסדו הוד כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע.

והנה בעת האחרונה רבים הנוסעים למדינתם, ובטח ביניהם ימצאון מרגליות ופניני מדע, בעלי תורה ויראי אלקים, אשר יאירו בהבתי כנסיות ובתי מדרשים, איש איש מהם בעזרתו ית׳ ימצא מסילה ונתיב להאיר ולהעיר לבן של ישראל באור התורה, כי אנשי דעה המה, והתקוה אומרת, כי טובה גדולה, באור תורה וחיבת הקדש, תבוא במדינתם לרגלי האורחים הנכבדים הבאים אליהם, נוסף על האהבה והחיבה הקדומה, וע״ד הוסיפה על המאורות, ואשרי איש כי יחזיק בבעלי תורה אלו, לסדרם בעזרתו ית׳, וליתן להם מהלכים בארץ, אשר איש איש מהם בוא יבוא על מקומו הראוי לו במשמרת הקדש, (מבלי אשר יודרש להם לשלוח במסחר ידם למען למצוא טרף ביתם) להאיר להם באור התורה והמצוה.

ועתה ידידינו אנ״ש שי׳ שימו לבבכם ודעתכם על כל האמור, והיו הדברים האלה חקוקים על לבבכם, לעבדם ולשמרם, כי הם חייכם ואורך ימיכם, ובזה תזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצות מתוך הרחבת הדעת, ובגלל הדבר הזה זכות הוד כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ עליכם יאהיל, בהצלחה מרובה בכל עניניכם מנפש ועד בשר.

אשא כפי אל ה׳ בתפלה ובתחנונים, יה״ר מלפניו ית׳ אשר אור תורת החסידות שגולה לנו על ידי הוד כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, יוקלטו בתוככם ויאירו נפשכם לחזק לבבכם ולבב בניכם לשמור ולעשות ולקיים כאמור בתורת ה׳, ואז יציץ ופרח ישראל ומלאה פני תבל תנובה.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשם ונפש ידידם עוז החפץ טובם והצלחתם בגו״ר, והמברכם בברכה כפולה ומשולשת

יוסף יצחק שניאורסאהן

ראסטוב־דאן, מ״ח תרפ״ד

באותה שעה פנה רבנו גם במכתב כללי לרבנים וגבאי בהכ״נ חב״ד בארה״ב (שם קלט):

עיני כבודם רואות, את הכתוב לידידינו אנ״ש שי׳, על דבר קביעות עתים לתורה ברבים, במקום וזמן מוגבל ומסודר, בכל בית כנסת ומדרש, ועל דבר התייסדות בתי אולפנא לנערים, ובתי תורה לבחורי חמד . . .

ולמען אשר יגיעו דברי אלה, לכל החפצים באור כי טוב, ושיהי׳ סדר מסודר בזה, העמסתי על ידידינו הרב ר׳ אלי׳ שי׳ [סימפסאן], ר׳ דוד שי׳ שיפרין, ור׳ משה אליעזר שי׳ קרעמער, אשר המה ישלחו מכתביי אלה, לכל אתר ואתר.

ועתה ידידינו, כבוד הרבנים, שומרים משמרת הקדש, וגבאי הב״כ ומדרש אשר לעדת החסידים יחיו, מלאו ידיכם וחובתכם הנסוכה עליכם מאת אלקי השמים והארץ, ובאו בחצרות ה׳, הן המה הבתי כנסיות, ובתי מדרשים, ופקדו את צאן מרעיתכם לטובה ולברכה, לאגדם באגודה אחת לשם ד׳ התורה והמצוה, וקבעו זמני ומועדי לימוד תורת החסידות, וברוח אלקים המרחפת עליכם, הנה בשפה ברורה, ובנעימת הדרת קדש, תעוררו את לבבם הפתוחה לכל דורש טוב, ואין טוב אלא תורה, להזכירם צור מחצבתם, ושרשם בשמי רום שמים, אבותיהם החסידים ואנשי מעשה, והאל הטוב יזכור זכות אבות לבנים ובני בנים, כי יתעוררו בהתעוררות אמיתי לתורה ועבודה שבלב, והדרכת בניהם ובני בניהם בארחות חיי התורה והמצוה.

ובאופן מפורט יותר כותב לה״ר דוד שיפרין הנ״ל בכ״ה מ״ח (שם קט):

במה יוכלו השיב רוחם ונפשם אם לא ע״י התאגדות לימוד, ועד מתי נלכה בעינים עצומות מבלי ראות ח״ו את אשר יעשה בנו, יום ירדוף יום, חדש נכנס וחדש יוצא, והשנים חולפי׳ ועוברי׳ וח״ו שוכחים טעם החסידות ובפרט עבודה שבלב בתפלה ערוכה בלב ושמורה במוח לטעום כעין דוגמת אהוי״ר, ולאט לאט ח״ו אנ״ש שי׳ מתעממים (קילין זיך אפ ח״ו) אשר כן הוא גם פה, אבל בכ״ז נוסעי׳ משפיעים, ואוירא היא דמחבים, אבל אצלם הלא ח״ו וח״ו יוכלו לשכוח ח״ו, כי אוחזים הם רק בנימוסים צנומים, ומה יהי׳ התכלית מזה, וצריכים ליתן לב ונפש להחזיק דבר ההתאגדות והלימודים בכתב (או נדפסים) ובע״פ ושיחת אוהבים ורעים בדברי התעוררות, ואז נקוה לאור כי טוב, ואין טוב אלא תורה תמימה, המושיבת נפש כל חי באנ״ש שי׳.

והנה זאת העצה היעוצה, אשר יתאגדו ויתדברו איזה מאנ״ש שי׳ בעירו (דוקא) ויבחרו מתוכם ועד אשר מטרתו יהי׳ להתדבר עם אנ״ש שי׳ בכל המדינה, ויבאו בכתובים במכתב גלוי, אל כבוד הרבנים, השובי״ם אשר בכל עיר ועיר, ובבל ביהמ״ד וביהמ״ד לעוררם דבר התאגדות חסידי חב״ד שי׳, ואחרי כן לבוא במכתב גלוי אל אנ״ש שי׳ אשר בכל מקום ומקום, אשר איש ואיש על דגלו, בבית הכנסת שהוא מתפלל שם עליו להיות חבר נושא בעול האגודת חסידים, ויהי׳ לחוק קבוע אשר בכל בית הכנסת וכנסת יהי׳ שיעור קבוע ללימוד דא״ח בזמן מוגבל, ובש״ק יחזור אחד דרוש בעל פה, והאיש האומר השיעור או החוזר הדרוש יהי׳ קבוע, ומשכורתו תהי מאת האגודה, אשר זה יהי׳ מעינו כל היום בתור משפיע, ואם בוא יבוא איש ויחפוץ ללמוד (גם שלא בזמן הקבוע) מחוייב הוא ללמוד אתו עמו, והוא ישתדל בדבר מזונם הרוחני של באי בית הכנסת ההוא, והי׳ במקום אשר רב הכנסת כחו עמו ללמוד דא״ח ולחזור טוב הדבר במאד, וימלאו ב׳ המשרות כא׳ רב ומשפיע. ובמקום אשר הרב כבד עליו הדבר, מפני רוב העבודה העמוסה עליו, צריכים לקבוע משפיע מיוחד, זאת ועוד אחרת אשר אגודת חסידים המרכזי יהי׳ להם שנים או שלשה משפיעים נוסעים, אשר יתעסקו בנסיעות אל כל המקומות ליסד אגודת חסידים, ולחזור דא״ח ברבים, ומשכורתם תהי׳ נשלמת בעין יפה למען שלא יהי׳ להם שום דוחק בהוצאתם הפרטי ויוכלו ליתן א״ע על הענין הזה בכל לבם ונפשם, והשי״ת יהי׳ בעזרם.

ובדבר הענין הזה בכללותו כבר כתבתי פעמים רבות במכתבים שונים, ומזמן לזמן מתגדל נחיצות הענין, ואם נבוא לדבר בו בארוכה לא יספיקו מאה גליונות, ועשי׳ לעילא, וכמאמר העולם ויניקער גירעט און מעהר גיטאן, אשר ע״כ בהגיע לו מכתבי זה, יקבע את נפשו להיות כלי אל ברכה העליונה, וליקח א״ע אל העבודה הלזאת ביתר שאת וביתר עז, ומוכן הנני בעזרתו ית׳ לעבוד את המשתתפים בזה (ועד ההנהגה) שכם אחד, ולהמציא להם בעזרתו ית׳ כל הדרוש להם בכתבים והדומה למען קיים פקודת הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, אשר ציוני להשתדל לטובת אנ״ש שי׳ וזה טובתם האמיתי. ונוסף לזה באור כי טוב, אשר שמות המשפיעים, הרבנים, השובי״ם וגבאי בתי הכנסיות (פרעזידענטין) אשר ישתדלו בכל האמור יהי׳ שמם וזכרם חקוק על הספר להזכירם בכל עת מצוא בהיכל קדש הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע. לטובה ולברכה בגו״ר . . .

שלשה אלה מאשר הנני מכירם, האחד הוא תלמידנו הרב ר׳ אברהם אלי׳ שי׳ אקסילראד בנו של הרב ר׳ אהרן שלמה שי׳ שנסע לאביו למאריעטטא והוא י״ש גדול ועובד, והשני תלמידנו ר׳ צבי שי׳ באסקין הנ״ל והשלישי הוא הרב ר׳ מנחם מענדיל שי׳ לאקשין אשר יש לו קרובים במחנו, והוא רב נכבד, ואיש חי נושא נאומים נלהבים לתורה ועבודה ואיש אשר רוח בו לכלכל עדה שלמה בדרכי מישרים, ובבקשה לקרבם בכל מיני קירוב ברוח ובפועל, והשי״ת הוא יעזור אשר יתגדל ויתרחב ענין לימוד התורה וירום קרנה בפועל טוב בקיום המצות כאמור וירום קרן ישראל ברו״ג.

כאמור לעיל, במכתב הכללי לרבנים וגבאים, נתמנו ה״ר אלי׳ סימפסאן ה״ר דוד שיפרין וה״ר משה אליעזר קרעמער לעמוד בראש האגודה. בכ״ז מ״ח כותב אליהם רבנו (שם קמד):

כבוד ידידיי עוז, הנכבדים והנעלים, וו״ח אי״א, מחבבי פקודת אבות, ה״ה הרב מו״ה

אלי' שי', מו"ה ר' משה אליעזר שי', ומו"ה דוד שי'

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה,

עיניהם יראו נוכחה האמור במכתביי אלה, אל ידידינו אנ"ש שי', ולמען אשר יגיעו דבריי אלה, בכל עיר ועיר, ובכל כנסת ומדרש אשר לעדת החסידים יחיו, די בכל אתר ואתר, הנני מעמס עליכם ידידינו הנכבדים המלאכה והתעמולה הלזאת,

כל איש ואיש בעדת החסידים יחיו, החפץ באור כי טוב, והכוסף ומשתוקק אשר יאהיל עליו, אור זכות אבותינו הק', עזר יעזור לייסד אגודות לומדים דא"ח כאמור, ואל כל אחד ואחד, אשר בשם קדש אבותינו יתהללו, ועל דגלם יתחשבו, הנני קוראו כי בוא יבוא ברינה למלאות חובתו, לקיים פקודת עבדי הוי', ושמו יוחקק למזכרת על הספר, לפני ה', בהיכלי קדש, להזכירו בכל עת מצוא, לחיים ולברכה, עפ"י התקנות אשר יבואו בזה אי"ה.

באגרות אלו לא הסתפק רבנו וכעבור שבוע כותב שוב אל ה"ר אלי' סימפסאן בג' כסלו (שם קנב):

בשבוע העברה, שלחתי ב' מכתבים כללים, ומכתב א' פרטי לרמא"ק שי' לרד"ש שי', ואליך. ובאשר ידעתי טבעך הנני בא בזה להזהירך כי תתן לבך ודעתך בכל האמור שם, ובוא תבוא בכתובים את אחיך התמימים שי' בענין זה, ותחקור ותדרוש אחר הנעשה בכל מקום ומקום.

ובח' טבת כותב אל ה"ר דוד שיפרין (שם קסה):

בטח כבר קיבל מכתביי הכלליים, א) לידידינו אנ"ש שי' — מ"ח פ"ד — ב) אל מעלת הרבנים והגבאים יחיו — כ' מ"ח — ג) אל הרר"א ורמ"א ואיליו יחיו — כ"ז בו — ד) איליו בלבד — כ"ז בו — ע"ד ההוצאות הדרושות בזה, והנני מקווה כי נגש אל המלאכה לעשותה, לבנות הבנין הגדול והנעלה הלזה, ויהי ה' אלקי אבותינו בעזרם כי יצליחו בהצלחה מופלגה, ולרגל עבודתם אור יהי בכל מושבי אחב"י ד' עליהם יחיו, ומיום אל יום אחכה כי בוא יבוא בשורה נעימה אשר ישמח את לבבי השבורה והרצוצה, כי דבריי עשו פרי טוב, וזה כל חפצי בחיים, חיים של תורה ועבודה ולקיים פקודת אבות קדושים להגדיל תורה ברבים ולהאדירה בחבורות של מצוה, לאחד ולקרב לבבן של אנ"ש שי' כרצון אבותינו רבותינו הק', ובזה אדע כי עבודתי נכונה והוא פתיל החיים המאחד אותנו כולנו כאחד, ומקשרינו אל הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים ובגלל זאת יעוררו עלינו רחמי שמים להתברך איש ואיש בכל הדרוש לו מנפש ועד בשר.

מפני גודל הענין וחיבתו היתרה, ובהיותו נוגע ממש בחיי כל אחד ואחד מאנ"ש שי' אשר נפקדתי בפקודה נמרצה, לתת לבי ונפשי על זה, הנה מבלי להבט על חלישות בריאותי ורוב העבודה הנני להעריך בזה דברים אחדים הדרושים להתיסדות דבר זה על תלו בעזרתו ית'.

א. בהכרח הדבר שלא יהי' שום מניעה בההוצאות הדרושות לזה, כתיבה, הדפסה, משלוח, נסיעה ושילוח ציר מיוחד והדומה, (וכבר כתבתי בזה במכתבי אליו מכ"ז מ"ח).

ב. לקבץ ולאסוף כל האדרעסין מכל בית כנסת ומדרש שבכל עיר ועיר ממש, וגם בית כנסת קטן, כלומר אשר מעט בו המתפללים יהי' יקר וחביב כבית כנסת היותר גדול בהרבה מתפללי' יחיו, ולזאת טוב הדבר אשר יעריכו הודעה קצרה במכה"ע, בהיות כי דבר להם אל חסידי חב"ד יחיו, ע"כ יואילו נא כל גבאיי הבת"כ ומדרשים להודיע האדרעסין שלהם, למען יוכלו לבוא אתם בכתובים.

ג. צריכין ליקח איש מיוחד אשר יתעסק בכתיבה הן בשילוח המכתבים וכו' כי רב העבודה בזה, ואם יעמיסו כזאת על איש אחד לא יוכל לו.

ד. בכל בית כנסת ומדרש צריך להיות איש קבוע ומיוחד אשר הוא המתעסק בענין זה, כלומר אשר מלבד הרב, או השו"ב, או המשפיע, יהי' אחד מהבע"ב או מהגבאים של הביהכ"נ ההוא אשר הוא יהי' הגבאי בדבר זה, והוא המצביא והמכלכל בהכנסה וההערכה וכו'.

ה. לבחור באחד מאנ"ש שי' אשר בכחו לדבר בקהל ועדה דברי דא"ח בשפה ברורה, וזה יהי' עבודתו לנסוע מעיר לעיר לעורר על דבר זה ליסד אגודות של לימוד, ויחזור דא"ח ברבים.

האגודה נוסדה ונתאשרה בתמוז תרפ"ד, ובמשך החורף שלפנ"ז הרבה רבנו לעורר על כך באגרותיו לארה"ב. כך כותב בט"ו שבט אל ה"ר אברהם אלי' אקסילרוד (אג"ק חי"א ג'תשפד):

בסוף מ"ח העבר כתבתי לידידנו ר"ד שי' שיפרין מכתב פרטי ובו ב' מכתבים כללים — המועתקים בזה — ועדיין לא נעניתי אף גם בתשובה כללית, ומה גם אם הותחל ענין זה להסתדר ובעזרתו ית' ענין זה הוא נשגב במאד, והשי"ת הוא יעזור ויושיע, ובטח יתדבר בזה עם ידידינו הנ"ל ויבואו בכתובים בארוכה, והענין דורש עבודה רבה ויגיעה גדולה.

כך נמשך עד חודש מנ"א, שאז נתקבלה אל רבנו בשורת יסוד האגודה, שנקראה בתחלה „אגודת החסידים אנשי חב"ד" ולאח"ז „אגודת חסידי חב"ד". לראשונה

בישר על כך רבנו באגרת שכתב בכ״ד מנ״א אל ה״ר שלמה זלמן האוולין (אג״ק ח״א רח):

הנה קבלתי מכתב ידידנו הרמ״מ שי׳ לאקשין, וכן ראיתי מכתב ידידנו הרד״ש שי׳, שניהם בדבר התאגדות חסידי חב״ד, והדבר נכון ונחוץ במאד והתקוה אשר בעזרתו ית׳ יביא תועלת הנרצה. וכתבתי להם דברי חיזוק. ובזה הנני להגיד לו אשר ישתדל לתמכם ולחזקם בדברים ולבוא בכתובים לכל אנ״ש שי׳ אשר יתנו ידם אל זה ובזה יקיימו פקודת כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ הדורשים ומזהירים כי איש את רעהו ידברו לחזק כל הענינים הנוגעים לתורה ועבודה ומהם יראו בעוד מקומות ויעשו כן וייסדו שיעורי לימודים בדא״ח כו׳.

ולמחרת כותב אל הועד הנוסד (שם ריא):

בנועם שמעתי כי ת״ל התכוננה האגודה התאגדות קהלות חסידי חב״ד, ולא אפונה אשר בעזרתו ית׳ תביא תועלת הנרצה בהחזקת התורה והעבודה כדרישת ופקודת כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ אשר אור זכותם ונועם דברי קדשם חיים וקיימים לעד, והם יאירו לנו עד כי יבוא שילה, בב״א.

ובזה הנני לחזקם בדברים דברי אהבה וחיבה ולברכם כי פועל ידם ירצה ד׳ ויקוים היעוד ויפוצו מעינתיך חוצה, וכל ישראל בקדוש ישרא״ל יגילו מתוך הרחבה ברוח ובחומר, ועל ידם הנני פונה לכללות ידידנו אנ״ש שי׳ די בכל אתר ואתר; בקריאה של חיבה מקרב ולב עמוק אשר יתנו נא דעתם ולבם אל אגודה זו ליסדה ולכוננה, ולברכם אשר בה ועל ידה יראו חיים ואור באור התורה והחזקת העבודה, ובגלל זאת יברכם האלקים בברכה משולשת בבני חיי ומזונא רויחא.

ובאותו יום פנה במכתב כללי לרבנים וגבאי בהכ״נ בארה״ב (שם רי):

כל הון יקר בחסידים ואנשי מעשה ת״ל ראתה עיניכם בהיותכם בארץ אשר ממנה יצאתם, והנה סבות כל הסבות המציא עילה וסיבה להאיר לפניכם ידידנו אנ״ש שי׳ על ידי מרבית אנשים נכבדים אורחים נעלים אשר באו במדינתכם בשתי השנים האלו, ובכן איפוא השתמשו באור כי טוב, ואין טוב אלא חיזוק התורה והעבודה בדרכי יושר וצדק.

מן המיצר אקרא אליכם כבוד הרבנים ואלופי קהל עדת החסידים די בכל אתר ואתר, פתחו שערים, שערי הבתי כנסיות והבתי מדרש אשר לידידנו אנ״ש שי׳ די בבל אתר ואתר לפני אחיכם המעוררים אתכם להתאגד באגודה אחת הנקובה בשם „התאגדות קהלות חסידי חב״ד״ אשר ממנה בעזרתו ית׳ תוצאות חיים ואור לחזק את התורה והעבודה שבלב בנועם דרכי תורתנו תורת החסידות אשר הנחילונו כ״ק אבותינו רבותינו הק׳.

אליכם אישים אקרא, שימו לבבכם הטובה על עדתכם וצאן מרעיתכם, והבאים בבית אלקים אשר תחת הנהגתכם להזכירם צור מחצבתם, ולעוררם לחזק את התורה והעבודה איש איש באשר יוכל, ובזה תמלאו תעודתכם במשמרת הקדש הנסוכה עליכם מאת אלקי ישראל.

ובגלל הדבר הזה תתברכו בברכה כפולה ומשולשת ותזכו לראות בטוב ישראל והצלחתם בזמני ונצחי.

את האגודה הזאת עם התקנון שלה אישרו באותו קיץ (שלהי תמוז) באלבאני, בירת מדינת נ.י. תחת השם „אגודת החסידים אנשי חב״ד בארצות הברית״. הגיע לידינו המקור באנגלית וגם תרגום התקנון המאושר ללה״ק:

אנחנו, ח״מ, כולנו בני שנים חוקיים, ולכל הפחות שני שלישים (2/3) אזרחים בארצות הברית, ולכל הפחות אחד מאתנו תושב במדינת ניו יארק, חפצים לארגן חברה חוקית, לפי סעיף 41 של החוק לחברות חברים של מדינת ניו יארק, הננו עושים בזה, חותמים ומכירים את תעודה זאת, כדלקמן:

ראשית: שם החברה יהי׳ אגודת החסידים אנשי חב״ד בארצות הברית, ע״מ.

שנית: המטרות אשר עבורן תתארגן האגודה הזאת, הן:

1. לפתח את המצב השכלי, הגשמי והחברותאי בין החברים.

2. להגדיל את רוח היהדות בין החברים ובניהם.

3. לאפשר מרכז הקהילה בשביל המפעלים הקהליים, האזרחיים, והחברותאים, השונים בהסתדרויות השונות בקהילה, ולהתפתח את רוח האמריקאות.

4. ליצור קשר כללי של הדדה משותפת ועזרה בין החברים וכתת החסידים.

שלישית: המחוז אשר בו יתנהלו המפעלים שלה בעיקר יהי׳ בעיר ניו יארק.

רביעית: הלשכה המסחרית הראשית תהי׳ במספר 462 שדרה סטאנן, מחוז ברוקלין, עיר ניו יארק.

חמישית: מספר המנהלים יהי׳ ארבעה עשר (14).

ששית: שמות ומקומות מגוריהם של האנשים

שיהיו המנהלים עד האספה השנתית הראשונה, הם כדלקמן:

מ. ל. קרעמער	שמואל היין
אברהם ב. זאוואדניק	ח. מ. פאגעלמאן
אברהם כהן	מ. סאקאלאף
ש. בינסקי	ראובן לאסקער
מ. העלפגאט	גרשון דיקשטיין
יעקב העלפגאט	ל. ראזמאן
בנימין מיללער	דוד שיפרין

שביעית: הזמן לאספה השנתית יהי' בליל מוצאי שבת הראשון ביאנואר של כל שנה.

והננו באו על החתימה בתור עדות והכרנו את התעודה הזאת.

אף שהשם הרשמי המאושר והשם המופיע בכותרות נייר המכתבים של האגודה הוא „אגודת החסידים אנשי חב"ד", ולאח"ז קוצר ל„אגודת חסידי חב"ד", מ"מ השם המופיע בחותם האגודה, בשנים הראשונות ליסודה, הוא „אגודת הקהלות דארצות הברית וקנדה, חסידי חב"ד נוסח האר"י, נויארק" (מתאים לשם הנזכר באגרת רבנו דלעיל „התאגדות קהלות חסידי חב"ד"). כך עד שנת תרצ"ו, לערך, שמאז מופיע בחותם השם „אגודת חסידי חב"ד בארצות הברית וקנדה", ומאז נפתחה מחלקה מיוחדת בשם „אגודת קהלות של נוסח האר"י" (כדלקמן ע' קיד), ובשנת תש"א הוסב שמה ל„איגוד הקהלות נוסח האר"י" (כדלקמן ע' שלא).

Morris L. Kuzmin (L.S.)
Abraham B. Gavodnik (L.S.)
Abraham Cohen (L.S.)
Solomon Binsky (L.S.)
Max Helfgott (L.S.)
Jacob Helfgott (L.S.)
Benjamin Miller (L.S.)
Samuel Heis (L.S.)
H. N. Jofelman (L.S.)
V. Socolof (L.S.)
Reuben Lasker (L.S.)
Gershon Dykstein (L.S.)
(L.S.)
Laug Bozman (L.S.)
David Schifrin (L.S.)

I, a Justice of the Supreme Court of the State of New York, hereby approve of the foregoing certificate of incorporation.

JUL 22 1924

Justice of the Supreme Court

חתימת חברי ועד ההנהלה ואישור השופט

OF THE

חותמת האגודה משנת תרצ"ו ואילך

חותמת האגודה בשנים תרפ"ד־תרצ"ו

בראש הועד עמדו, כאמור לעיל, ה״ר משה אליעזר קרעמער וה״ר דוד שיפרין. הראשון נבחר בתור נשיא האגודה והשני בתור מזכיר. על יסוד האגודה ובחירתו לנשיאה מסופר בספר „תולדות ר׳ משה אליעזר קרעמער״ (ע׳ נז):

ווירקליכע היסטארישע ארבייט האט ער ערשט אנגעהויבן צו טאן א פאר יאהר פאר זיין טויט. דער איצטיגער לובאוויטשער רבי ר׳ יוסף יצחק שניאורסאן האט אריינגעשיקט אן אויפרוף צו די קהלות פון די חסידי חב״ד אין די פאראייניגטע שטאטען און אין קענעדע, אז זיי זאלען זיך פאראייניגען אין א פארבאנד, כדי צו פארשטארקען דעם רוח פון חסידות אין אמעריקא. ר׳ משה אליעזר קרעמער איז ערוועהלט געווארן פאר נשיא פון די פאראייניגטע קהלות און באלד ווי ער האט אנגענומען דעם אמט האט ער זיך מיט זיין גאנצער ענערגיע אריינגעווארפען אין דער ארבייט. אין א גאנץ קורצער צייט איז אידם געלונגען צוזאמען צובריינגען די אלע צושפריייטע חב״ד׳ער חסידים איבער׳ן גאנצען לאנד אין איין געשלאסענע ארגאניזאציע, וואס א דאנק דעם האט זיך געשטארקט דער חב״ד׳ער חסידיזם אויך אויף יענער זייט ים. א גרויסע טייל צייט האט ער אבגעגעבען פאר׳ן דאזיגען ויכטיגען ענין, יעדען טאג פלעגט ער פארבריינגען שעה׳ן לאנג מיט׳ן מזכיר פון דער דאזיגער אגודה, דער באוואוסטער חסיד ר׳ דוד שיפרין, דורכלייענענדיג און ענטפערענדיג די מאסען בריף וואס פלעגען טעגליך אנקומען. א חוץ דעם פלעגען זיך שטענדיג געפינען ביי אים אין אפיס די דירעקטארען פון דער אגודה, וויכטיגע רבנים און בכבוד׳יגע בעלי־בתים, אזוי אז מאנבע טעג פלעגט ער ממש זיך ניט קענען אפגעבען מיט זיין געשעפט. ער האט פאר דער אגודה ניט בלויז אויסגעגעבען אייגענע היבשע סומען נאר אויך ארומגעגאנגען קלייבענדיג געלד פון אנדערע, וואס אין כמה פרטים איז דאס נאך אפשר שווערער ווי צו געבען אייגענע געלד.

על משרד האגודה ועל נשיאה הרמ״א קרעמער, מספר ה״ר ישראל דזייקאבסאן בזכרונותיו:

לשכת אגודת חסידי חב״ד היתה בבית חרושת (שאפ) של האחים קרעמער, שאז היו בהעסק רחז״ק (ר׳ חיים זלמן קרעמער). ואד״ק (אברהם דובער קרעמער), והפירמא היתה נק׳ על שם אביהם [משה אליעזר]. העסק הי׳ של תפירת מכנסים בסיטונאות. הר״ד ע״ה שיפרין הי׳ המזכיר של אגודת חסידי חב״ד והנשיא הי׳ ר׳ חז״ק נ״י שקיבל הנשיאות בירושה. כפי מה שסיפר אח״כ הרה״ג ר׳ אמ״ל לאקשין ע״ה, בעת שהיו על הבית החיים ביום ו׳ אייר תרפ״ה, טרם שהורידו את אביהם להקבר עכב את הקבורה ולקח ת״כ מהבנים שימשיכו את עבודת אביהם שנבחר לנשיא לאגודת חסידי חב״ד, ופעל אצלם, להיות שר׳ חז״ק הוא הבכור ע״כ ממילא נפלה הנשיאות אליו.

ר׳ דוד שיפרין ע״ה ספר לי שבעת שהתחילה האפשריות לבוא בקישור עם אירופה אחרי שקיטת המלחמה העולמית הראשונה התחיל הוא לבוא בחליפות מכתבים עם פוילין ווארשא ועם בית רבנו והתחיל לשלוח מעות וחבילות בגדים ואוכל. והיות שהוצרך לאיש חשוב שיעמוד בראש, פנה אליו שיקבל להיות נשיא לאגודת חסידי חב״ד . . .

מקום המשרד הי׳ בסוף הבית חרושת 643 בראדווי העמידו מחיצה על שטח שיוכלו להעמיד שולחן כתיבה שרייב טיש ואיזה כסאות לנגד השולחן ובשהי׳ צריכים להעמיד כסא רביעית העמידו הכסא חוץ להלשכה מעבר להמחיצה או אצל הדלת. היו מתאספים פעם בשבוע או בב׳ שבועות ודנו ע״ד שלוח מעות לרוסי׳ לבא״ש או ע״ד שלוח מעות לתות״ל בווארשא.

לאחר פטירת הרמ״א קרעמער התרחבה הנהלת האגודה, שמות חברי ההנהלה נרשמו על ניר המכתבים של האגודה:

הנשיאים:

הרב ה״ג ר׳ מ״מ לאקשין רב לאגודת החסידים
הרב ה״ג אברהם דוב לעווין רב בוואשינגטאן עווע. נוסח האר״י
הרב ה״ג אלי׳ סימפסאן רב בית הכנסת צ״צ האלעם
הרב ה״ג דוד מאיר ראבינאוויץ באסטאן
הרב ה״ג יעקב בן ציון מענדעלסאן, נוארק, ניו דזשורסי
הרב ה״ג אלתר עלקינד, שיקאגא
הרב ה״ג הורעוויץ וואסטער, מאסס.

הגבאים:

ה״ג חיים ז׳ קרעמער פרעזידענט
ה״ג ב׳ מיללער
ה״ג ארי׳ ליב הורעוויץ, ראטשעסטער מאסס.
הרה״ג א״א אקסעלראד, באלטימאר
הרב ישראל דזשייקאבסאהן
הרב יצחק שניידמאן
הרב שלמה סאדאווסקע — ראטשעסטער
הרב יהושע הורעוויץ — קאנאדא
הרב משה ישראל שפירא — שיקאגא
ר׳ אברהם כהן
ר׳ יצחק חפץ — פילד׳
רי״ל פינקעלשטיין שו״ב — פילד׳
הרב אברהם שארפשטיין — ניו יארק
ר׳ ארי׳ ליב כהן
ר׳ דוב בער לעווין — ספרינגפעלד

ה״ג ישראל קורניצקי — ספרינגפעלד
ר׳ מנשה לאוואט קענעדע
ה״ג יוסף פעדאראווסקי — פאסייעק
מר. א׳ סימאנאווסקע
הרב ניסן טעלושקין, ברוקלין נוסח ארי׳
מר. דובער קלאיינסקע ניו הייוועז קאנ.
הרה״ח יחיאל הערשמאן
ר׳ ל. מענדעלסאן, סענט לויס.
הרב אבראמאוויץ, מוהל באלטימאר
ר׳ דוד שיפרין, סעקרעטער

הנהלה זו נבחרה, לא לפני שנת תרפ״ו, שבה הגיע הר״י דזייקאבסאן לארה״ב. וכעבור זמן קצר התרחבה עוד יותר, כאמור בניר המכתבים:

נשיאות

הרב מנחם מענדל לאקשין, יושב ראש נכבד
ר׳ חיים שניאור זלמן קרעמער, יושב ראש
ר׳ יהודה ליב ראזמאן, טרעזשורער
ר׳ דוד שיפרין, סעקרעטער
הרב שלמה אהרן קאזארנאווסקי, מנהל

ווייס־פרעזידענטען:

הרב אלי׳ סימפסאן
הרב ניסן טעלושקין
הרב ישראל דזשייקאבסאן
הרב בן ציון הכהן מענדעלסאן, נוארק, נ.דז.
ר׳ חיים אלחנן פאגעלמאן

דירעקטארען:

הרב אליהו אקסעלראד, באלטימאר, מד.
הרב ברוך דייוויידסאן
הרב ר׳ יחיאל הערשמאן, ניו הייוועז
הרב שלמה סאדאווסקי, ראטשעסטער, נ.י.
הרב אלתר עלקינד, טשיקאגא, אילל.
הרב נחמן צבי עבין
הרב אברהם יצחק עדעלמאן
הרב שמואל קאנטעראף
הרב דוד מאיר ראבינאוויץ, באסטאן, מעסס.
הרב רובינשטיין, טשיקאגא, אילל.
הרב שלום שיינדערמאן, פילאדעלפיא, פענ.
הרב אברהם שארפשטיין
הרב מאיר שארף
הרב משה שאפירא, אטלאנטיק סיטי,
הרב יצחק שניידמאן
ר׳ יוסף אקסעלראד
ר׳ מ. אבראמאוויץ, באלטימאר
ר׳ ב. באסס
ר׳ טובי׳ בעלקין
ר׳ חיים אברהם בערסאן
ר׳ ארי׳ ליב גארפינקעל, שו״ב, פילאדעלפיא
ר׳ ס. גאלאוו, באסטאן, מאסס.
ר׳ יעקב יוסף גרין
ר׳ משה חיים דלאט
ר׳ ג. דוואַרקין
ר׳ ארי׳ ליב הורוויץ, באסטאן, מאסס.
ר׳ שמואל היין
ר׳ א. מ. האפמאן
ר׳ ה. הימעלשטיין
ר׳ מ. העלפגאטט
ר׳ א. וואקסבערג, בעיאן
ר׳ א. ב. זאוואדניק
ר׳ מאריס א. זעלדין
ר׳ זלמן זעלדין
ר׳ שבתי זאכערעוויץ שו״ב, פאססייק
רבי דן טומארקין
מר׳ אוירווין טשיינין
ר׳ שניאור זלמן יאפע
ר׳ חיים כץ
ר׳ אברהם יעקב כץ
ר׳ ארי׳ ליב הכהן, נוארק
ר׳ שלום לעווין שו״ב, פילאדעלפיא
ר׳ דוב בער לעווין, ספרינגפיעלד
ר׳ יעקב מארק
ר׳ ישראל נח מיטטין, פילאדעלפיא
ר׳ יצחק נעלסאן
ר׳ גרשון סימפסאן
ר׳ אלימלך סימענאווסקי
ר׳ ק. סאקאלאוו
ר׳ יוסף פאדערעווסקי, פאססייק
ר׳ ח. צ. פרידמ
ר׳ אברהם דוב בער קרעמער
ר׳ יצחק ארי׳ קרעמער
ר׳ יקותיאל קרעמער
ר׳ מענדיל קונין שו״ב
ר׳ ז. קאזינץ
ר׳ יצחק קורנעצקי, ספרינגפיעלד
ר׳ דוב ב. קליאנסקי
ר׳ יהודה ליב ראפאפארט, ראטשעסטער
ר׳ משה רייכלין
ר׳ א. שיפרין שו״ב
ר׳ זעליג שרייבער

הנהלה זו נבחרה לא לפני שנת תרפ״ז, שבה הגיעו הר״ש שניידערמאן והר״ש קאנטעראף לארה״ב. ועכ״פ לפני תר״צ, שכן נאמר בכותרת ניר המכתבים האלה „שנת תר״פ . . . ״.

מרשימות חברי ההנהלה למדים אנו את שמות עסקני חב״ד בארה״ב במשך השנים תרפ״ו־ט.

פרק ה

אגודת התמימים

על יסודה של אגודה זו כותב ה״ר ישראל דזייקאבסאן בזכרונותיו:

במוש״ק פ׳ שמיני [תרפ״ו] נתאספנו בבית הר״א סימפסאן שדר ברחוב 115 מערבה 127 בניו־יארק ויסדנו אגודת אחי־התמימים מתלמידי התמימים שבארצה״ב. מעט הי׳ מספר התלמידים בארצה״ב אז וכל א׳ מהתמימים הי׳ מעונין במדה ידועה בהאגודה כי כ״א הי׳ גר במדינה, ורושם ליובאוויטש הי׳ בחמימות. וגם אלה אשר כעת הם בריחוק . . השתתפו בהאגודה והיו באים מזמן לזמן לאסיפות. השפעתה של האגודה היתה ניכרת הן בהרמת רוחם של כל החברים וחיזוק הקישור להעבר והן בנוגע לעבודת אגודת חב״ד לטובת מוסדות ליובאוויטש, כמו ישיבת תו״ת בפוילין ומעמד בית חיינו, ובן כללות תנועת אגודת חב״ד. מהפרטי־כלים של אגודתינו ניכר שהתעסקנו בדבר מעמד בית חיינו. נרשם שם שהודות השפעתם והשתתפותם של אגוה״ת נשלח סך אלף דולרים עבור מעמד שזה הי׳ אז סכום מסויים. כן השתדלו בדבר השגת ניירות דרישה עבור תמימים להביאם לארצה״ב, כן דנו ע״ד יסוד חדר ברוח של יר״ש ראוי.

רעיון ארגון התמימים שבארה״ב העלה רבנו כבר באגרת ו׳ כסלו תרפ״ו אל ה״ר אלי׳ סימפסאן (אג״ק ח״א רפ):

כבר דרשתי פעמים ושלש, כי התלמידים שי׳ הרבנים, השוב״ם הבע״ב שי׳, צריכים לבוא בכתובים זה עם זה לעורר איש את רעהו בהתעוררות טובה באותו הרגש והנועם אשר זכו להנות מאור כי טוב בעמדם בהיכל קדש הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, אשר עמל יגע וטרח בטרחה גדולה להעני[ק] להם מרוב טוב וטל תחי׳ בכמה דברי קדש הקדשים, על מנת כן אשר הן המה יאירו ככוכבי שמים בכל היותם לטובה ולברכה.

ועתה אתם התלמידים היקרים, ה׳ עליכם ועל בניכם ועל ב״ב תחיו בטוב ובנעימים בגו״ר, אשר עליכם גזרה ההשגחה העליונה ללכת לארץ מרחקים, מקום אשר לא ראו אור צדיקים כ״ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע כי גם הזקנים יחיו זה רבות בשנים אשר לא היו בהיכלי קדש, והצעירים בעיניהם לא ראו כל מאום, ע״כ עליכם רק עליכם החובה והמצוה למלאות התעודה הגדולה לעוררם ולקרבם אל האור כי טוב . . .

התאחדו תלמידינו היקרים התאחדו, התעוררו התעוררו וקומו האירו באור כי טוב, וזכות הוד כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ יאהיל עליהם ועל אנשי ביתכם, על הלומדים והתומכים הם ביתם וזרעם וכל אשר להם להתברך בברכה בלתי מוגבלת מנפש ועד בשר.

בה׳ טבת תרפ״ו הגיע ה״ר ישראל דזייקאבסאן לארה״ב. כשנודע על כך לרבנו כתב גם אליו באותו נושא בג׳ שבט (אג״ק ח״א רפג):

מאז קבלתי מכתבו במוש״ק י״ט כסלו, אשר אז הי׳ צריך לעשות מסעו צלחה, חכיתי עד היום אשר ת״ל נתבשרתי מבואו צלחה, ויתן לו האלקים בקרוב פרנסה טובה בריוח אשר יוכל לקבוע עתים לתורה כאשר דברנו פנים בפנים.

בטח תדע כי התמימים יחי׳ נק׳ בנים ואחים וע״כ הדבור האמיתי בארחות חיים צריך להיות מצוי בינינו בכלל, ובדבר שנוגע לכללות המעמד והמצב האמיתי של אחינו היקרים הצעירים יחיו בפרט, אשר בזה עלינו להגות כל הימים, ואין לנו בעולמנו אלא זה להאיר מחשכי ארץ במאורי אור התורה, בנועם העבודה שבלב, כפי אשר הורנו הוד נשיאנו כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, אשר בזה נחי׳ כל הימים, ובזה נעמיד בעזרתו ית׳ דור ישרים יבורך בברכה משולשת בהשלשה עמודי עולם תורה עבודה וגמ״ח . . .

כל אחד מהתמימים שיחי׳ בכל מקום שהוא מקצה הארץ ועד קצהו, עליו לדעת את חובתו לנשיאנו ולאגודתינו „תומכי תמימים״ אשר היא אגודתו ית׳ אשר על ארץ יסדה ואל אלקים הוי׳ צבאות בזכות הוד כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע יאר פניו עם כל א׳ וא׳ מאנ״ש שי׳ בכל מקום שהוא לחזקו ולתמכו ולסעדו בכל מיני חיזוק וסעד בבני חיי ומזונא רויחא למען יוכל למלאות התעודה אשר שם לנו האלקים בעולמנו להאיר באור תורה ועבודה אמיתית.

כי זה כל האדם בכלל, ועדת התמימים יחיו בפרט כי עבודת הקדש בכתף ישאו בעבודה ויגיעה עצומה בהרחבת אהלי תורה ועבודה מבלי התחשב הן עם טבעי עצמו ומהותו, והן עם כל הסביבה אשר יסובבנו, עלינו לדעת תעודתנו עלי ארץ ברוכה, ועלינו לידע בכל יום בבל עת ובכל שעה מה הוי׳ אלקינו דורש מאתנו ואשר הוא ית׳ הנותן לנו כח לעשות חיל.

בהמשך למכתבים אלו נוסדה האגודה במוצש״ק שמיני. הוקצב לאגודה ספר מיוחד שבו יורשמו פרטי־כל האסיפות ובתחלתו נדבק דף מיוחד שבו חתמו כל המשתתפים באסיפת היסוד הזאת:

ב"ה. מוצש"ק פ' שמיני תרפ"ו נויארק

אנחנו הח"מ נאספנו ביחד על האסיפה של התמימים בבית הרב סימפסאן שי' והוחלט אצלנו בהחלטה גמורה להתאגד ולהתקשר כולנו יחד באגודה אחת בלב ונפש ולהתאסף ביחד פעם א' בחדש בל"נ בבית א' מהתמימים ללמוד דא"ח ולהשתעשע ביחד, וגם החוב על כאו"א להתעניין בכל פרטי עניני התחייבות האגודה בגשמיות וברוחניות בל"נ וגם להתעניין בטובת מוסדינו הק' וטובת אדמו"ר שליט"א בל"נ.

וע"ז באנו עה"ח מוצש"ק פ' שמיני תרפ"ו

אלי' סימפסאן
גרשון סימפסאן
אלתר ביילין
ישראל יקאבזאן
זאב וואלף קאזיניץ
אבנר שיפרין
יוסף נעלסאן
יצחק שניידמאן
גרשון חנוך העניך העבארין

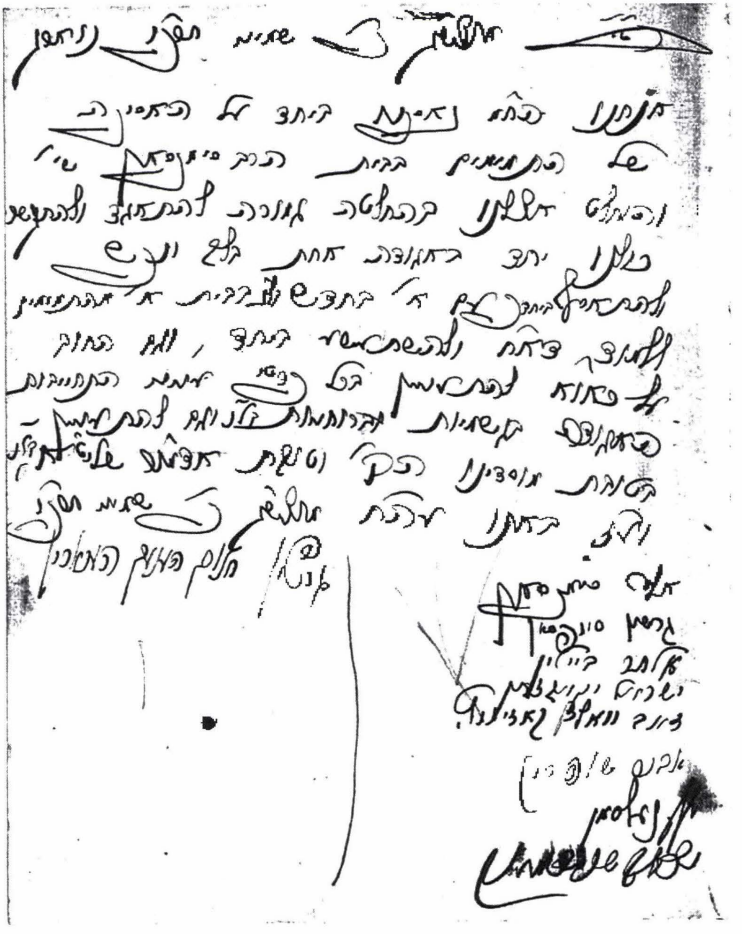

הסכם התייסדות אגודת התמימים

בפרטי־כל אסיפת היסוד נרשם באותו פנקס:

פרטי כל מאגודת התמימים

ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, אשר גם פה אמעריקא זכינו לעשות „אגודת התמימים", לאסוף ולקבץ את כל התמימים אשר למדו בהיכל ישיבת תו"ת דליובאוויטש תחת צל כנפי כ"ק אדמו"ר נ"ע זי"ע, ועל זה היום שקוינו זכינו לראות בראיית העין ממש, ת"ל, והוא מה שבמוצאי מנוחה פ' שמיני אור ליום א' כ"ז לחדש ניסן שנת פור"ת, נאספו הרבה מהתמימים שיחיו, בבית א' מהתמימים הרב אלי' סימפסאן שי', ונתאגדנו באגודה אחת אשר בשם "אגודת התמימים" יכונה, והרבה ענינים העומדים ברומו של עולם הוחלטו אצלנו:

א) מטרת האגודה אשר כל התמימים בארצות הברית יתאגדו יחד באגודה אחת בלב ונפש בגשמיות וגם ברוחניות לעורר את זיק אהבתם ורוח החי' שהי' בהם בהיותם בצוותא בליובאוויטש.

ב) להתאסף פעם א' בחדש בבית א' מהתמימים או באיזה בית שיוכשרו בעיניהם ללמוד דא"ח ולהשתעשע ביחד, לדבר דברי אהבה וחיבה, בגשמיות וברוחניות.

ג) על כאו"א מהתמימים להתעניין בכל עניני שארי אחיו התמימים הנמצאים פה בגשמיותם וגם ברוחניות שלהם.

ד) עכאו"א מהתמימים להתעניין בפעולת וטובת אגודת החסידים דפה שיבקר שם בפרקים ויתעניין בזה.

ה) להשתדל ולידע פרטי אופני טובת התמימים ומצבם אשר ביוראפא.

ו) להשתדל בטובת אדמו"ר שליט"א, ובמוסדותיו הקדושים.

ועכ"ז באו כל הנאספים על החתום בחת"י ממש לקיים כל מה שכתוב לעיל בל"נ, ותומ"י עשו מעמד מיוחד לטובת אדמו"ר שליט"א, כפי שיבואר בדף השני, במשך השנה עד י"ט כסלו הבא, וכל המוסיף יוסיפו לו.

ביום ג' פ' בהו"ב צריכים להתאסף בפעם השנית בבית הרב סימפסאן שי', שעה 9 בערב.

וזהו מה שעשינו והחלטנו באסיפה הראשונה שלנו, והשי"ת יעזור לנו שנוציא כוונתינו מכח אל הפועל על להבא בעזהי"ת.

עורך זמני

אלי' סימפסאן

לאחר אסיפת היסוד כתבו על כך בפרטיות אל רבנו שהשיב בכ"ה אייר אל המזכיר הר"א סיפמסאן (אג"ק ח"א רצא):

מכתבו מה' ח' לח"ז נתקבל היום, בשורתו על דבר התמימים יחיו החי' את נפשי והנני לברכם בברכה נובעת מעומק נקודת הלב הקשורה בהעצם שלמעלה מהגילויים, המתאחדת עם העצם ממש ומשם כל מקור שפע ברכה והצלחה מרובה, מעבדי הוי' הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' אילנא דחיי המעוררים רחמים רבים על תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם לתמכם ולסעדם בסוד וזכות אבותם מסייעתם בסיוע רב, בסיוע שיש בה ממש, בקביעות עתים לתורה ברבים להאיר באור תורה ותפלה מתוך הרחבה בכל מיני טוב מנפש ועד בשר.

המטרה של אגודת תמימים נכונה היא במאד, כמובן אשר היא עוד כללית ביותר, וצריכים להביאה בפרטים מפורטים, אמנם העיקר הכללי בראשונה לאגד את כל התמימים שי' אשר במדינתם, ויהיו כולם רשומים איש איש מקום מגורו מעשהו ועניניו (ועם זה לברר למה שהוא ראוי יותר לעבודה צבורית אם רב או שו"ב היינו באלו שאינם עדיין רבנים ושובי"ם, ואלו שמכהנים בכהונות כאלו לידע פרטי חייהם ועניניהם) ולעבד (אויס ארבעטין) פראגראם של עבודה המתאימה לכולם, א) בדבר חזרת דא"ח ברבים, ב) לקבוע שיעורי לימוד ברבים, ג) לייסד חדרים עם מלמדים ברי פועל טוב, ד) לכונן ישיבה מרכזית ברוחה של תומכי תמימים, ה) לאגד את חסידי חב"ד יחיו ע"י אמצעית אגודת חסידי חב"ד הכללי, ו) להוציא לאור מכתבי וכתבי כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה נבג"מ ע"ר מכונת קופיר והדומה למען טובת הרבים, ז) לשום לב להשיג מקום משרה וכהונה לכל אברך תמים למען אשר ישאר בחוגי העבודה הצבורית כמו הוראה, שו"ב, ראש ישיבה, מלמד והדומה, ח) ולדאוג לשלום אחיהם התמימים שי' אשר באירופא.

נחוץ הדבר איפא, אשר בהגמר אצלם כל החומר הדרוש יקראו לאספה כללית מכל מרחבי המדינה מהתמימים שי' אשר באספה זו ידונו על כל הענינים הקרובים ללב התמימים שי'.

מובן הדבר אשר אספה כזו אי אפשר שתהי' קודם שיקובץ אצלם החומר הדרוש אשר במשך ג' ד' חדשים בעזה"י יקובץ אצלם כל הדרוש לזה.

עיקר גדול אשר כל ההנהגה תהי' ביד אחד אשר יש לו כשרון התעמולה והסתדרות, אשר זה חוש מיוחד בחושי הנפש, יש לך אדם אשר יתרון גדול לו בחכמה בתבונה ובדעת וחסר הוא כשרון ההסתדרות וההתייסדות (לסדר דבר ולייסדו) ויש לך אדם שהוא בינוני בחכמתו וברוחב לבבו, אבל בעל כשרון נעלה

הוא בהתייסדות והסתדרות, אשר אבן פנה היא בכל בנין ויסוד לכל דבר מוסד ואגודה.

כל דבר בהבנותו צריכים לילך מהקל אל החמור, לתפוס את המועט ואת המועיל בכלל, ובפרט אל הצעד השני המתקרב אל המטרה המתוחה מקדם, להזהר מההתפשטות בכלל, ובפרט מאת אשר יוכל לגרום בקרת ואיזה פירוד, לייקר בהבקורת (דאס הייסט די קשיות וואס יענער פרעגט) לענות עליהם במתון ולפעמים גם להורות, אבל עם זה להוציא התועלת בהעתיד.

החומר הדרוש לכם בכלל א) שמות כל העיירות, ושמות בתי הכנסיות, שמות הפרעזעדענטין, כבוד הרבנים, השוביי"ם החזנים, יחיו, וסכום אנ"ש יחי' הנמצאים שם ומהלך רוחם ומצבם הכללי, ב) שמות התמימים שי' מקום מגורם, עבודתם וכהונתם, מהלך רוחם ומצבם הכללי.

האמצעים והסדר לקיבוץ חומר הזה, א) להשיג הכירות עם איש א' עכ"פ בהעיר ההיא, אשר עמו יוכלו לעמוד בחלופי מכתבים מסודרים, ב) לקבוע זמן מיוחד, ואם נדרש גם איש מיוחד אשר יכתוב המכתבים הדרושים, כל המכתבים המתקבלים יהיו מסודרים וכל אשר יכתבו הם יהי' מועתק (בקופיר בוך) ומסודר, ג) להשיג מקור מוצא לכסף על הוצאות הדרושות בשילוח מכתבים, ולפעמים בנסיעה, והנני מנדב על זה לראשונה סך שלשים ששה שקל מחשבוני הפרטי אשר יקבלו מהקופה של מעמד, וירשמו על חשבוני לזכותי.

ובאותו יום כתב גם אל ה"ר ישראל דזייקאבסאן (שם רצא*):

בשמחה רבה קראתי מכתב תלמידנו הרב ר"א שי' והוי' יאר פניו אליכם להצליחכם בכל אשר תפנו לטובה ולברכה, ולהשכילכם בינה בדעת מתונה לייסד את אשר החילותם לברכה.

אחד מעיקרי המטרה, לבד זה שצריכים להשתדל בטובת התמימים יחיו המקומיים לסדרם על משרות טובות, ולדאוג בעד המקומות שיכהנו בהם הראוים לזה הנה עוד זאת להשתדל להביא למדינתם איזה מהתמימים יחיו, ואשר נחוצים לדעתי לטובת הענין אשר החלו בעזרתו ית' הם הרב ר' שמואל הלוי שי' לעויטין אשר בנעויל, והרב ר' מרדכי זאב שי' הכהן גוטניק אשר בתל אביב. וה' יהי' בעזרכם בגו"ר.

בנוסף לכך כתב אליהם הרצאה חשאית על אודות עבודתם (אג"ק חי"א ג'תשצט):

הרצאה חשאית

כבר מלתי אמורה בענין אגודת התמימים יצ"ו אשר צריכים לכונן עבודתם ביחוד בהנוגע אל התמימים יחיו. ויחולק לשני ענינים כללים. א) התאגדות והסתדרות התמימים יחיו הנמצאים במדינתם יע"א. ב) הבאת חבריהם התמימים יחיו למדינתם יע"א. וכל אחד משני אלה, מובן שמסתעפים לענינים רבים וסעיפים פרטיים מרובים (הדורשים מועצות ותבונה בכלל, ובפרט בענין יסודי שלא להכשל בזה, אשר יהי' כמו הבדל בין אנ"ש שי' והתמימים יחיו שיחשבו התמימים יחיו לפלוגה בפ"ע).

הסוג הא', יכלול בו שרשים אלו. א) הסתדרות אגודה. ב) הוצאת מכתבים חוזרים. ב) ערכית אספה כללית. ד) התייסדות שיעורי לימוד. ה) התדברות במכתבים ואגרות שלום. ו) התייסדות חדרים, וישיבה בטפוסה ורוחה של תומכי תמימים יצ"ו. ז) קיבוץ אמצעים לצרכי אגודת התמימים.

הסוג הב', יכלול בו שרשים אלו. א) לבא בדברים עם אחיהם בשארי המדינות. ב) לידע מצבם הגשמי והרוחני. ג) להודע ממקומות הדורשים רב מגיד שיעור, משפיע, שו"ב ראש ישיבה, מלמד ומדריך. ד) לחקור אחר זה בין אחיהם התמימים יחיו בשאר המדינות. ה) להורות לאחיהם התמימים שי' הרוצים ויכולים לבא למדינתם, דרכי ואופני הכניסה. ו) ולבא לעזרתם ותמיכתם ברוח ובפועל למצוא עבורם עבודה ופועל.

כל שרש מהשרשים האמורים יש לו כמה סעיפים ופרטים מרובים. אבל אי אפשר להם אם שלא תתבצר האגודה מתחלה להיות לה תואר פרטי מיוסד על בסיס מעובד ומשוכלל כראוי. אשר ראשית דבר הוא אגודת חסידים יצ"ר לאגד ולחבר כל אנ"ש שי' בכל מקום ומקום שהם באגודה אחת ומטרה אחת, **היא ההתאגדות ברוחה וטעמה של החסידות המעשית** לחזק לומדי תורה ושומרי מצוה.

חסידות המעשית אינה מוגבלת בתרומת נדבה לאיזה הצטרכות של צדקה וחסד כמו החזקת לומדי תורה והדומה או גם להיות מעשה של צדקה וחסד כ"א **היא דורשת עבודה בפועל כמו השתתפות בשיעורי לימוד** והדומה.

בין ידידינו אנ"ש שי', ובפרט אלו אשר הם רק חסידי הנוסח הגזע, נמצאים כאלו הטועים לחשוב אשר בתרומת ידם בשקל של צדקה כבר יצאו ידי חובתם, בחובת המפלגה שרש חסידי חב"ד. אבל באמת לא כן הוא, חסידי חב"ד, החסידות דורשת מאתם עבודה ופועל ממש, פועל שיש בו לימוד קבוע, או השתתפות בשיעורי לימוד.

והנה עד כמה שנחוץ לנו עזרת אנ"ש שי' בכל מפעל של צדקה, ות"ל כי הוי' בעזרם להשקיט את רעבון מוסדי התורה בנדבת רוחם הט', ויעזרם השי"ת

בפרנסה טובה ומרווחה עד בלי די, ויקר לנו במאד מאד תמיכתם ועזרתם, אשר רוב קיום המוסדות של תורה וצדקה הנה חלק גדול הוא מנדבתם הט׳, אשר בגלל זאת יברכם השי״ת בברכות מאליפות, הנה יתר מכן יקר לנו וחביב עלינו השתתפותם בפועל, לקחת חלק בשיעורי לימוד, אשר בזה יקיימו שם אבותיהם ואבות אבותיהם, החסידים ואנשי מעשה, ויעשו זכר ונחת רוח לנשמתם, זכר צדיקים לברכה.

כל החי בישראל יודע כי ברא מזכה אבא, ואין לך קורת רוח לנשמת האב בתורתן של בנים ובני בנים. ואפילו אלו הפשוטים בבני יעקב אשר אינם יכולים ללמוד בעצמן, ובאים לשמוע בלבד, גדול שכרם מאד. ובנסיון ראינו כי זה מביא תועלת גדולה, שכאשר משתתף באיזה לימוד הנה מזמן לזמן מתקרב אל אור תורה אשר סוף סוף מכניס אור או לכל הפחות זיק וניצוץ של אור תורה בביתו ובקרב אנשי ביתו.

ידידיי היקרים ה׳ עליהם יחיו, לא תוכלו לשער גודל התעוררותי בקראי באחד קטעי גליוני המכ״ע היוצאים בעירכם הט׳ נדפס לאמר כי בנויארק ישנם אלף בתי כנסיות — כן ירבו — ומספר אחב״י, ה׳ עליהם יחיו כמיליאן ושבע מאות אלף — כן ירבו לטובה — הנה **התבוננתי** כמה בתי כנסיות ובתי מדרש של אנ״ש שי׳ — כן ירבו — יש ביניהם **וכמה אפשר הי׳ בעזרתו ית׳ לפעול** ולעשות. אנא ה׳ הושיעה נא.

ואתם ידידנו אנ״ש שי׳ הישובים בארץ ומדינה רחבת ידים אשר יש לכם מכ״ע, וחפש ההדפסה לדבר בלשון ושפה ברורה לעורר ע״ד קביעות עתים לתורה, ע״ד התאגדות והסתדרות, ע״ד החזקת לומדי תורה, להעריך קריאה גלוי׳ אל אנ״ש שי׳ לעוררם בדברים הדברים ע״ד חדרים ישיבות, לקבוע מקומי אספה פומבית, לשוחח להכיר איש פני רעהו להתאחד ע״מ להיות לאחיעזר ואחיסמך.

אשריכם מה טוב הוא ומה נעים יהי׳, בעזרתו ית׳, כאשר תקחו העבודה לעשותה לאחד ולאגד את אנ״ש שי׳. ארבעים ושמונה פלכים — שטאטין — המכילים עיירות רבות ואלפי בתי כנסיות — כן ירבו — אשר בלי תפונה בכל עיר ומושב ימצאו אחדים מאנ״ש שי׳ אשר יתעוררו לקול הקריאה החמה בקריאת אחים אשר תצא מלבבכם הט׳, ובריח כרותה לדברים היוצאים מן הלב שאינם חוזרים ריקם ח״ו, ובפרט שכאשר הקריאה האמורה תבססו על יסוד האהבה לשם אחוה ורעות, לשם התאגדות והתאחדות, ולא בשביל קיבוץ נדבה בלבד, הנה לא אפונה אשר מכל עבר ופנה יענו לכם שלום וברכה בתודה רבה. ואחרי אשר תבאו בחליפות דברים יתקבץ אצלכם החומר הדרוש תוכלו לדעת מצב הענינים של בתי כנסיות של אנ״ש שי׳ למקומותם וארחות חייהם הרוחני׳ בשיעורי לימוד והדומה.

הקריאה האמורה צריכה להיות כתובה בשפה ברורה בשפה המדוברת, בשפה רכה, אשר יבינו אותה, והתכן יהי׳ מבריק וברור בדברי טעם ויופי המקובל במדינתכם יע״א לשם התאגדות והתאחדות האמורה. ועריכת הקריאה דורשת שימת לב מיוחדת ומתינות גדושה והעולה על כולנה סייעתא דשמיא.

ובכגון דא, כל המרבה בהכנות והקדמות ה״ז משובח כי אי אפשר לעמוד על דבר זה כתיקונו כ״א בהכנה רבה. וצריכים תחלה לבא בחליפות דברים עם כל עיר ועיר שיהי׳ שם איזה הכירות, למען שכאשר ידפיסו את הקריאה האמורה יוכלו להדפיס אשר בעיר פלונית יפנו על כתבת זו. אשר העצה היעוצה היא אשר יתדברו תחלה עם העיירות הגדולות כמו טשיקאגא פהילאדעלפיא (אשר בודאי כל אחת מהן יש להם סביבה גדולה של עיירות) וכדומה בעוד עיירות גדולות. והעיירות הגדולות האלו יהיו נחשבים בתור גלילים, גליל טשיקאגא, גליל פהילאדעלפיא, ובכל גליל יהי׳ לכם ועד העובד ומודיע להעיירות הסמוכות אליו והנחשבים על דגלו.

המרכז הכללי בנויארק צריך לעבד קול קורא בנוסח מדוייק בטעם ויופי האמור לעיל, ותוכנו, לדוגמא, כאשר בחסדי אל עליון, הננו מתיישבים במדינה הלזאת, ואחינו יושבי המדינה יחיו הראו לנו הכנסת אורחים נעלה, וכאשר רוב חסידי חב״ד הם הבאים ממדינת רוסיא ופולין ועוד, חפצנו לקבץ החומר לדברי ימי ישראל בגולה מדורנו זה, אשר בו יוכר סבת ההגרה מארץ מולדתנו ויכתב לדור בא גזעם ויחוסם ושבח ותהלת אחינו יושבי מדינתנו אשר ידיהם פתוחות לקרב כל הבא בצל קורתם, ע״כ פונים אנחנו אליכם חסידי חב״ד יחיו אשר תתנו לנו היכולת להביא מחשבתנו הטובה האמורה מהכח אל הפועל ע״י שיואילו להודיע שמם כתבתם וביהכנ״ס אשר מתפללים בו ושמות הפרעזידענט והרה״ג שליט״א אשר בבית הכנסת שלהם.

בהקבץ בהמרכז הכללי החומר הלזה יהי׳ בו ענין רב לענות בו, בהנוגע לכללות אנ״ש ה׳ עליהם יחיו, אשר כולנו כאחד צריכים להיות מסורים ונתונים לזה בכל נפשנו ומאדנו, ובפרט מהנוגע להתמימים שי׳ והבאת עניני החסידות מהכח אל הפועל, כי אז כאשר יתחזקו עניני אגודת החסידים הנה אז בעזרתי ית׳ יהי׳ מכון ומושב טוב להתפתחות אגודת התמימים שי׳,

על יסוד ישיבה ברוחה של תומכי תמימים, הנזכר באגרת רבנו הנ״ל, דנו באסיפה השני׳ שהתקיימה בכ׳ אייר (ימים אחדים לפני כתיבת אגרת רבנו הנ״ל, לכן לא נזכרת הוראת רבנו הנ״ל ב״פרטי־כל״ המועתק בזה):

פרטי כל האסיפה שהי׳ ביום ג׳ פ׳ בהו״ב בבית הרב סימפסאן שי׳,

ע״ד ההצעה של הרב התמים א״א שי׳ אכסעלראד מבאלטימאר לייסד איזה ישיבה מרכזית כתכונת וציור אופן הישיבה דליובאוויטש, והרבה דעות הי׳ בזה, בהזהן, וגם בהלאו בהזמן ההוה, לא מאי נחיצות הענין, כי אם מסבות שונות הזמנית והמקומית, וע״ז הי׳ ההצעה מהרב סימפסאן שי׳, אשר בהזמן ההוה (עד שיהי׳ האפשרות לחשוב בדבר הישיבה) צריכים להשתדל בדבר החדרים וזהו מה שכאו״א במקומו ישתדל להשיג נערים טובים שילמוד עמהם מלמד א׳ י״א ובר פועל, עכ״פ בהשעות הנשארים בהיום לאחר צאתו מהסקול, ועי״ז יהי׳ ג״כ האפשרות בהמשך הזמן לחשוב בדבר ישיבה כי אם אין גדיים אין תיישים, החדרים יתחילו גם מהא״ב, כנהוג, ובדבר ההצעה הלזו, דברו הרבה מהתמימים שיחיו, והוחלט, אשר בדבר ההצעות האלו יעריכו על איזה אסיפה של אגודת החסידים אשר תהי׳ בקרב ונראה, אופן ואיכות שאיפתם ורוחם של אנ״ש בזה,

ואח״כ דברו בדבר המצב של אדמו״ר שליט״א, והוחלט אשר כל התמימים ישתדלו ליקח חלק גדולה בדבר אסיפת סכום גדול לטובתו שליט״א, והרבה מהתמימים יחיו התחייבו בל״נ כאו״א לאסף סכום חמשים שקל בשביל זה, והמוסיף יוסיפו לו.

התמים גרשון סימפסאן בהרגשתו בטובת נחיצת והכרחת הענין, ומסבת אי אפשרו לאסוף מן הצד איזה סכום מסבת טרדתו בעסקיו, התחייב א״ע ליתן חלקו המוטל עליו היינו החמשים שקלים מכיסו, יברכהו ה׳,

ובזה סיימנו את האסיפה הנ״ל,

ושתינו לחיים לשלום כ״ק אדמו״ר שליט״א עם ב״ב יחיו, האסיפה השלישית תהי׳ ביום ג׳ פ׳ שלח בבראנזוויל בבית א׳ מהתמימים אשר יתוודע בקרב,

עורך זמני —

א. סימפסאן

לאחר האסיפה השני׳ כתב אודותה בארוכה, הר״י דזייקאבסאן אל רבנו, בכ״ז אייר תרפ״ו. רבנו השיבו בכ״ד סיון (אג״ק ח״א רצה):

קראתי את מכתבו הארוך מכ״ז אייר ונהניתי במאד כי נוסדה האגודה ובלי ספק כאשר יעבדו בה יתן להם האלקים פרי טוב בעמלם. ואזכירו את אשר כתבתי אליו בג׳ שבט והנאמר במכתבי אליך מכ״ה אייר, ובאותו יום לידידינו הרב ר׳ אלי׳ שי׳ אשר בו נאמר בפרטי׳ בהנוגע אל בנין אגודת התמימים אשר נחיצותה אין לשער. במכתבי מכ״ה אייר דברתי אודות שנים מתלמידינו הרב רש״ל שי׳ מנעוויל, והרב ר׳ מרדכי זאב שי׳ הכהן מתל אביב (אה״ק ת״ו).

והנה היסוד האמיתי בבנין אגודת תמימים הנה לבד ההתאגדות בין אלו אשר ישנם ת״ל במדינתכם, הוא להביא בכל אופן האפשרי עוד מתלמידינו יחי׳ ומאלו אשר בעזרתו ית׳ יש לקוות כי הן המה יהיו מסורים ונתונים אל אשר יאמרו להם לעשות ולפעול, והייתי אומר להם לבא בכתובים עם התלמידים ר׳ שלום שי׳ פייזנער בתל אביב (גיסו של ר׳ יחזקאל שי׳) ור׳ זעליג שי׳ סלאנים ירושלים ת״ו, אשר זה האחרון הי׳ משך איזה זמן במדינתם, וכמדומה אשר בכל מקום שהי׳ פעל פעולה נכונה.

ובכן העצה היעוצה היא לבא בכתובים עם תלמידינו במקומות שונים, באה״ק ת״ו עם ידידינו רש״ז שי׳ האוולין וידידינו רמד״ר שי׳ ריבקין, בווארשא עם רש״ז שי׳ שמאטקין (אשר ת״ל מישיבת תו״ת יצ״ו דווארשא יע״א ישנם תלמידים נכונים הראוים להיות שובי״ם כמובן אשר מתחלה צריכים לבחור ולהכין בכוונה זו) בריגא עם הרב ר״י שי׳ דובאוו ור״מ שי׳ חפץ לחקור ולדרוש אחרי הראוים לזה, ולהשתדל דבר השגת הרשיון הדרוש לזה.

בנושא זה של הבאת תמימים נוספים לארה״ב דנו בעיקר באסיפה הששית של האגודה, שהתקיימה בט״ז מנ״א. עליה מסופר בפנקס ה״פרטי־כל״:

פרטי כל מהאסיפה הששית,

האסיפה הלזו היתה ביום ג׳ פ׳ עקב ט״ז לחדש מנ״א בבית הרב י׳ דזשיקאבסאהן,

ראשית דברו ע״ד הדרישות ניירות לשלוח עבור התמימים האברכים בחו״ל שיבואו הנה, כמו הרב ר׳ י״נ האצקעוויץ מליטא והרב ר׳ שמואל ליווי־טין מרוסיא, והוחלט אשר הדרישה הראשונה ישלחו להרב ר׳ י״נ האצקעוויץ, וע״ז בקשו לידידנו ר׳ דוד שי׳ שיפרין אשר הוא ישתדל בהבהמד״ר שלו עבור זאת, וגם הוא הבטיח לנו, אשר בעזה״י ישתדל בזה בקרב הימים,

ואח״כ דברו עבור השגת כסף בדרך הלוואה עבור הדפסת לקו״ת, אשר כפי מה שכתבו לנו מכבר בווארשא שצריכים ע״ז סך אלף שקל, וע״ז נתחייבו איזה מהמסובים על האסיפה ליתן איזה סכום מכיסם בתורת הלוואה, וכולם התחייבו א״ע להשתדל בזה שלא יהי׳ מניעה ע״ז מצדנו, והראשון שהתחייב א״ע לתת מכיסו, הוא מר סימענאווסקי אשר הי׳ אז בתוך המסובים, סך 25 שקלים, והתמים יוסף נעלסאן סך 10 שקלים, והתמים גרשון סימפסאן 10 שקלים, והתמים שמואל בער גאנעלאס 10 שקלים, והרב סימפסאן עשרה, 10 שקלים, והתמים גרשון העניך אייכארען עשרה שקלים 10, והוחלט אז שצריכים לכתוב מכתב מיוחד בווארשא, ולעשות שו״ת עבור זאת,

ואח״כ דברו עבור השגת הכסף עבור התמים אלטר שי׳ שימחאוויץ אשר הוא חולה גדול ר״ל

ונמצא כעת בארה״ק וצריך לנסוע לעיר ווין, וע״ז התחייבו כל התמימים להשתדל בזה, וכאו״א התחייב א״ע להביא סך חמשה שקלים, עבורו, וכל המסובים ברכו אותו בברכה, שישלח לו השי״ת רפו״ש בקרב, אח״כ דברו ע״ד עשיית חדרים ע״פ דרך הישן כפי פקודת אדמו״ר שליט״א, והרב דזשיקאבסאהן הבטיח אשר הוא ישתדל לברוא ולבנות איזה חדר במחנו, גם התמים גרשון העניך אייכארען התחייב א״ע לבקר איזה פעמים בשבוע בהבהמד״ר צ״צ דזעמבין הענרי סטריט, אשר נמצאים שם איזה תלמידים גדולים שלומדים שם, ובזה סיימנו את האסיפה הנ״ל.

עורך זמני, **א. סימפסאן**

האסיפה השביעית תהי׳ ביום ג׳ פ׳ תבא.

ה„לקוטי תורה״ הנ״ל נדפס בווילנא בשנת תרפ״ח, ומעבר לשער נדפס „בהשתדלות והוצאת אגודת התמימים דארצות הברית״.

וכך מזמן לזמן, היו כותבים לרבנו ורבנו הי׳ משיב להם בהוראות מפורטות בעבודתם, כך כותב בי״ז טבת תרפ״ד לה״ר דזייקאבסאן (אג״ק חי״א ג׳תתג):

שני תמימים יחיו באו צלחה אליכם בעת האחרונה, האחד ר׳ שמואל שי׳ קאנטאראק[ף], אשר בא עתה מאה״ק ת״ו, והי׳ בוואשא . . והשני ר׳ שלום שי׳ שניידר[מאן אשר בא מליבוי . . .

ודעת לנבון נקל כי „אגודת התמימים״ יצ״ו חובתה לדאוג עבורם להשיג, בעזרתו ית׳, עבודה ופועל טוב עבורם, ולקרבם בבל מיני קירוב, אז מי זאל זיך ניט פילין ח״ו עלינט ולהראות להם הכנסת אורחים פתוחה לרווחה כאחים מלידה ממש.

* * *

באותה שעה צוה רבנו ליסד „אגודת תמימים״ דומה ברוסיא. למנהלי האגודה מינה את ה״ר שמואל לויטין (שהי׳ באותה שעה מנהל „בית מדרש לרבנים ושו״בים״, שיסד רבנו בנעויל בשנת תרפ״ה) ואת ה״ר שניאור זלמן שניאורסאן. בב׳ תמוז תרפ״ו כתב להם רבנו בדבר יסוד האגודה ומטרתה.

בשלהי אותו קיץ כותב על כך בארוכה ה״ר שמואל לויטין אל „אחינו התמימים הישרים יושבי ארצות הברית״. באותו מכתב מעתיק את מכתב ב׳ תמוז הנ״ל ואת השאלונים שמילאו התמימים ברוסיא, על מצב הפרטי, הגשמי והרוחני, מצב המשפחה והתעסוקה.

לבסוף מבקשם להצטרף לאגודת התמימים הכללית:

ות״ל אשר מתעוררים התמימים מכל מקום ומקום, ובאים בדברים בהודעות פרטיות ומפורטות.

ולזאת הננו פונים בזה אליכם אחינו התמימים שי׳ כי תואילו להשיב בהקדם על השאלות הרשומות לעיל. ותואילו לשלוח תשובותיכם ע״ש ידידינו הת׳ הרבנים החסידי׳ וי״א הרר״א שי׳ סימפסאן שי׳ יאקובסון כי המה המורשים ע״ז. וכבוד ידידינו הרבנ׳ שי׳ יוריצום אלינו בהקדם.

בברכת אחים מאה׳ רבה:

בשם הועד, ראש הועד **שמואל הלוי מכותאיס**

לא נודע לנו מה היו התוצאות של האגודה ברוסיא. אך באגודת התמימים בארה״ב נבחר, ועד מיוחד, באסיפה התשיעית שלהם שהתקיימה בליל א׳ דחנוכה תרפ״ז ובהמשך לזה הדפיסו ניר המכתבים בכותרת:

אגודת התמימים דארצות הברית
תלמידי ישיבת „תומכי״ תמימים דליובאוויטש

פרעז׳ הרב אלי׳ סימפסאהן
טרעז׳ ר׳ גרשון סימפסאהן
סעק׳ הרב ישראל דזשייקאבזאהן

* * *

כשנוסדה האגודה פנה הר״י דזייקאבסאן אל כמה תמימים בערי השדה לחוות דעתם על נחיצות האגודה. הגיע לידינו מענה ה״ר שלום שניידרמן הנ״ל מפילדלפי׳, מכ״ה שבט תרפ״ז (שהגיע באותה שעה לארה״ב, כנ״ל):

ידידי מה שבקשת שאחווה את דעתי אודות ההסתדרות אגוה״ת, אשר אתה כח המניע ורוח הפנימי שלה, דעתי כי למותר לי להרבות בדברים אודות הערך היותר חשוב והנחיצות מההסתדרות כזו, כי מי עוד כמונו יודעים את נחיצותה ומחויבים אנחנו כולנו להקדיש את כחותינו בעד התפתחותה, כי רואה אני כי פה בארצות הברית יש כר נרחב לעבודה, רק הכחות מפוזרים ורק ע״י התאגדות יכולים לקבץ הכחות המפוזרים. אבקשך שתודיעני תיכף אם יבואו אחינו התמימים גם מערי השדה, או רק אלו בנויארק.

הר״ש שניידרמן התיישב בפילדלפי׳, לכן שאל אם גם מערי השדה באים לאסיפות בנ.י.

* * *

באספה הי״ב, שהתקיימה בכ״ה אד״ש תרפ״ז הוחלט לקרוא אספה כללית מכל התמימים הנמצאים בארה״ב אספה כללית זו התקיימה בכ״ז אייר תרפ״ז. עלי׳ מסופר בארוכה בספר ה„פרטי־כל״. יועתקו בזה קטעים אחדים:

ב״ה פרטי־כל מהאסיפה הכללית שהיתה ביום א׳ פ׳ נשא כ״ז אייר בבית הר׳ ר׳ אבנר שיפרין נ״י,

את האסיפה בקרו אלו התמימים הרב אלי׳ סימפסאן ר׳ גרשון סימפסאהן הרב יצחק שניידמאן הרב זלמן נאוויק הרב שלום שניידרמאן מפילדעלפיא

הרב א״א אקסילראד מבוילטימאר ר׳ לייב הורעוויץ מבאסטאן ר׳ אברהם פאפאק מבארע ר׳ יוסף נעלסאהן ר׳ אבנר שיפרין ר׳ בן־ציון סאקאליק הבחור זאב קאזינץ החזן ר׳ שמואל קאנטאראף הבחור חיים שמעון קאנטאראף ר׳ שמואל דוב גאנעלעס מפאר ראקאוועיי והמזכיר הרב ישראל דזייקאבזאן.

בתור אורח בקר את האסיפה הרה״ג רממ״ל מנהל אגודת חב״ד. מטרת הזמנת הרב הנ״ל האחרון לברר את תוכן מטרת אגודת־התמימים שאינה מנגדת ח״ו לאגודת חב״ד ואין בדעתה לעשות איזו מפלגה בפ״ע ורק מטרתה היא א׳ לאגד את התמימים יחיו ולבוא לעזר בסיוע שיש בו ממש להוציא לפועל מטרותי׳ ושאיפותיה של אגודת־חב״ד בגו״ר . . .

הרב א״א אקסילראד הציע שפעם א׳ בשנה יתאספו התמימים להשתעשע יחד כמו שהשתעשעו יחד התמימים יחיו עם משפיעיהם ביומא דפגרא בשבתם בליובאוויטש אך אחרי אשר דברו אי אפשרות הדבר להוציא זאת בפועל לקבוע ע״ז יום מיוחד בשנה לבד האסיפה הכללית השנתית אשר זה מוכרח בכל שנה לסדר פעולות המעשיות, הוחלט שבעת אשר יתאספו התמימים אל האסיפה השנתית ישבו יום א׳ יותר ובאותו היום לא יהי׳ שום אסיפה פומבי׳ או איזה שמחה פומבי׳ רק ישתעשעו התמימים יחדו (פארבריינגען) כמו בליובאוויטש.

* * *

בעת הביקור של רבנו בארצה״ב שנים תרפ״ט־תר״ץ, מפאת כל העבודה שהיתה לפני׳ בשעת ובהמשך לביקור זה, נדחתה עבודת אגודת התמימים מפני עניני השעה, שהיא העבודה המוטלת על כל אחד בקשר להנ״ל. על חידושה של עבודת האגודה, בתחלת קיץ תרצ״ב, מספר הר״י דזייקאבסאן, ברשימה שרשם לעצמו:

ביום ו׳ עש״ק פ׳ בחוקותי קבלתי מכתב מידידינו התמים היקר ר׳ ארי׳ ליב הורעוויץ הלוי מבאסטאן וכותב שביום א׳ פ׳ במדבר יבוא לניו יורק להתראות עם אחיו התמימים יחי׳. התנועה החמה של ידידינו מהרי״ל הנ״ל נתנה דחיפה גדולה להרעיון שכבר עלה ברצוני ורבים עוררו אותו לשוב ולסדר ולארגן עבודת אגוה״ת יחי׳ בארצה״ב, ולמטרה זו נשלחו כעשרים וחמשה מכתבים להתמימים שבניו יורק וסביבות ניו יורק לבוא לאסיפה מיוחדה על יום א׳ פ׳ במדבר ונתאספו אלו התמימים יחי׳ בבית ידידינו הרה״ג ר׳ אלי׳ נ״ר סימפסאהן:

הר״א סימפסאהן הרמ״ד ריבקין הר״ר דזשייקאבזאן הר״מ בערמאן הרח״צ קאניקאוו (נואַרק) הר״ש שנירדערמאן (פילאדעלפיא) ר״א זיסקינד (נואַרק) רב״צ סאקאליק ר״י נעלסאן רד״ג זונץ ראַ״נ שקלאר ר״י גארדאן ריי״צ גארדאן התמים ריי״ל הורעוויץ (באסטאן) ור״ד שיפרין.

הגיע לידינו טופס ממכתב ההזמנה הנזכר לעיל, שבו כותב הר״י דזייקאבסאן:

ב״ה יום ששי כ״א לחודש אייר תרצ״ב

אחים יקרים, זה זמן כביר שלא התאספו יחד כראוי לאחים תמימים אשר השעשוע יחד (לבד איזה מטרות לפעולות ממשיות) הוא דבר חביב ויקר מאד, ולבד כל זה הנה רואים אנחנו אשר בעת אשר אגודתנו היתה בחיים באו על ידה פעולות טובות הן בהנוגע לפרטי אחינו התמימים יחי׳ בפה, ומעבר לים, והן לכל עניני חב״ד היקרים לנו, ואף שמצב הכללי של המדינה הוא כעת באופן גרוע מבהיל אשר זה כסתירה לפעולות גשמיות, אבל הכי נסגרו בפה כל מוסדות התורה ח״ו? האם בטלו כל קבוצי כל מפלגות השונות של עם ישראל יחי׳? האם שבתה כל פעולה ובפרט ההתעוררות הרוחני אשר בפרטים ידועים עוד נתחזקה באיזהו מקומן ואפשר המצב הנ״ל הוא הגרמא בזה, ואצלינו אחים יקרים ותמימים נסתם כל חזון, האומנם ככה בלתי מסוגלים אנחנו לאיזה עבודה? האומנם נשכח ונאבד לגמרי מלבותנו ח״ו הרגש החם שהושרש בלבנו בהיכל הקודש „תומכי תמימים״ אי׳ אהבת אחים, אי׳ רגש תמים, הננו באים בפעם הזה במכתבנו להתעורר ולעורר את כל אחד מאחינו התמימים יחי׳ לבוא להאסיפה של אגודת התמימים אשר תהי׳ אי״ה ביום ראשון פ׳ במדבר כ״ג אייר שעה 4 אח״צ היום, בבית ידידנו התמים הר״ר אלי׳ סימפסאהן יחי׳ להתאגד יחד לעורר אהבתנו הישנה לדאוג איש לטובת רעהו בפה ומעבר לים ולטובת כל מה שיקר לנו ולהתקשר בקשר אמיץ וחזק.

בטוח הנני שכל אחד מאחינו יבוא בדיוק לזמן הנ״ל.

ברגשי אהבה הרב **ישראל דזשייקאבזאהן**
מזכיר אגודת התמימים

על התוועדות נוספת של חברי אגודת התמימים קוראים אנו בהזמנה שנשלחה בי״ג תשרי תרצ״ד:

אגודת התמימים ניו יארק

בעזהשי״ת יום שלישי י״ג תשרי תרצ״ד

אחים אהובים ונכבדים, שלום וברכה,

מתכבדים אנו להזמין את כבודו לבוא לסעודת מלוה מלכה, אי״ה במוצש״ק חוה״מ סכות תרצ״ד שעה 8 בבית חברנו הרה״ג הנעלה הר׳ משה דובער ריווקין יחי׳, 1258־47 סטריט בארא פארק,

בהמסיבה שלנו ישתתף האי גברא רבא שלוחו

של כ״ק אדמו״ר שליט״א חברנו המהולל תמים במעשי׳ וו״ח אי״א הרב הר׳ יצחק שיחי׳ הורוויטץ הנקרא רבי יצחק מתמיד, ויענג אותנו בענג רוחני לשמוע ממנו מאמרי חסידות ששאב ממעין החיים, ונמלא בזה רצון כ״ק אדמו״ר שליט״א אשר בתקותו הקדושה שחברנו הרב התמים השד״ר הנעלה ישפיע על אנ״ש, וביחוד על חברנו התמימים שיחיו „תלמידי ליובאוויטץ״ לעורר ולהתעורר להבין ולהשכיל את כל היקר וקדוש לנו,

בטוחים אנו שכל אחד מאתנו ירגיש את גדל הענג רוחני שנקבל מהמסבה הנעלה הזאת (א ריכטיגע חסידישע פארבריינגען) ויהי׳ מן הזריזים לבוא בהקדם.

בברכת גמר חתימה טובה ובכבוד,

חברי התמימים

ימים אחדים לפני כן הגיע הר״י מתמיד הנ״ל, בתור שד״ר רבנו לארה״ב, כדלקמן פרק כב בארוכה.

פרק ו

העזרה לעבודת רבנו ברוסיא

על מצב היהודים ברוסיא בשנים תרפ״ב־ג, עם תום מלחמת העולם הראשונה, המהפכה ומלחמת האזרחים ברוסיא, ועל מצב מוסדות הדת ברוסיא באותה שעה מספר רבנו במכתב־כללי שכתב בכ״ב טבת תרפ״ג:

שנות המלחמה, שנות הבצרת, החולי, והרעב שנות הפרעות, השוד והרצח — ר״ל — אשר עברו — ל״ע — על מדינתינו עשו שמות בארץ וח״ו כאלו כבו את נר האלקי. כמה בתי מדרש וכנסת נהרסו, ספרי תורה נקרעו ונשרפו, רבנים אלופי קהלות ושו״בים עם אלפי יהודים נהרגו ונטבחו — מאת השודדים למיניהם — ובפרט במדינות אוקריינא, וכמה בתי טבילה נסתתמו.

כהיום המדינה ת״ל נשקטה מאשר הי׳. השודדים מתבערים מקרב הארץ, ובחסד ה׳ הנה כל עיר ועיר חרבותי׳ תבנינה ובאים אל המנוחה והסדר ירחם ה׳ ויהי שלום בארץ ולא נוסיף לדאבה עוד.

אמנם רחוב היהודים עודנו חרב — ר״ל — ומה גם בעירות הקטנות ברוב פלכי המדינה, אין ידם משגת לבנות הנהרסות לתקן בתי הכנסת ולהבדיל בתי הטבילה, מורי הוראה ומלמדי דעה, והשו״בים יחיו גועים ברעב — ר״ל — או הוכרחו לשלוח במסחר וקנין ידם למען החיות נפשם ונפש ביתם.

כל קהלת ועדה בישראל עובדת עבודה רבה להעמיד כל עניני הדת ולבנותם כאשר בתחילה אבל אין ידינו משגת עזרה דרושה להם ובזה הנני פונה אל אחינו בית ישראל בכל מקום שהם — יברכם ה׳ — ליסד אגודה מיוחדת לבוא בעזרת הקהלות העבריות במדינתינו לתת למו היכולת לבנות הנהרסות.

העזרה שבאה מחו״ל היתה קטנה מדאי, לפי ערך צרכי האומה בשעה קשה זו. על פרטי התעסקות רבנו בזה מסופר במקום אחר. מה ששייך לענינינו הוא השתתפותם של אנ״ש בארה״ב בעבודה זו. זה הי׳ אחד מתפקידי׳ של אגודת חסידי חב״ד בארה״ב, לא רק שהם עצמם יאספו מעות למטרה זו וישלחום לרוסיא, אלא, בעיקר, כפי שכותב אליהם רבנו באגרת שבט תרפ״ד (אג״ק חי״א ג׳תשפה):

דבר המובן הוא אשר תמיכה כזו יוכל להיות רק מאגודה כללית, כמו הדזוינט והדומה, והם כאזרחי הארץ יכולים לפעול בהשתדלות נכונה.

בכ״ג שבט תרפ״ה (אג״ק ח״א רסג) כותב רבינו לה״ר דוד שיפרין את חשבון משלוח מעות התמיכה ע״י דזאינט, ומוסיף:

נכון הי׳ הדבר אשר ועה״פ של אגודת חסידים ימלא ידי הרב רמא״ל שי׳ כי יהי׳ בפהילאדעלפיא וגם אצל ר׳ מנשה שי׳ לאווט הדרושים התעוררות נכונה והוא כר נרחב בעזרתו ית׳ לפעול ולעשות שם, מובן הדבר אשר קודם הנסיעה צריכים לבוא עמהם בכתובים למען אשר יהי׳ הכנה טובה, והשי״ת יהי׳ בעזרם להצליח בכל אשר יפנו בגו״ר.

רמא״ל הוא ה״ר מנחם מענדל ארי׳ ליב לאקשין שנסע לפילדלפי׳, שם התקיימה אסיפת הנהלת הדזאינט בקשר להקצבת התמיכה ליהודי רוסיא. כך גם מבקש רבנו שיסע למונטריאל (מקום מושב הר״מ לאוואוט) לעורר על משלוח תמיכה ליהודי רוסיא. וכל זאת יעשה בתור בא כח אגודת חסידי חב״ד בארה״ב.

ועוד כותב אליהם, בנושא זה, בג׳ תמוז תרפ״ה (אג״ק ח״א ער):

> אל אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקאנאדע יצ״ו ואלופיהם בראשם כבוד הרבנים המפורסמים ידידינו הנכבדים חברי ההנהגה — מנהלי האגודה ומזכירה, ד׳ עליהם יחיו

שלום רב.

הערכתי הרצאה מפורטת אל מוסד דזונט —

לעורר את עדינת לבבם על דבר העזרה לאחינו יושבי מדינתינו ד׳ עליהם יחיו כי יוכלו בעזרתו ית׳ להחיות נפשם ונפש אנשי ביתם, **ממלאכת יד**, ואשר אז בלתי מוכרחים יהיו לחלל ח״ו השבת והמועד זאת ועוד אחרת כי גם הבנים והבנות יתעסקו במלאכת יד עם הוריהם אשר בזה יצילום מרדת שחת.

ובזה הנני פונה אליכם חבירי אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקענעדע יצ״ו, אשר אתם תקחו אליכם בעזרתו ית׳ המלאכות הנכבדה בתור באי כח אחיכם המדוכאים והנשברים להתייצב ולשחר פני חברי הדזונט — בתמיכת ההרצאה הנזכרה ובביאורה כפי החומר הנמצא תחת ידכם, למען טובת אחינו יחיו . . .

חברי אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקענעדע יצ״ו אחינו בני ישראל אשר כהיום ת״ל מספרם עולה במדינתינו לערך ג׳ מליונים נפש כן ירבו, הנה חלק גדול מהם ממלא את ידכם ודורש מכם בכל מיני תוקף ועוז אהבת אחים השם הוי׳ צבאות, בשם הדת ובשם התורה, אשר אתם תקחו על עצמכם המלאכות להתייצב לפני אחינו הנדיבים חברי מוסד הדזונט וכן בשארי מוסדות המיוסדים לעזרה, בחומר וברוח, לבקש ולהתחנן על נפשם ועל נפש בניהם ובנותיהם להצילם מרדת שחת, ולתת להם בעזרתו ית׳ היכולת אשר ביגיעת כפם ישבעו לחם מבלי אשר יודרש להם לחלל השבת והמועד וכל הקדוש בעם אלקי אברהם, ואשר יוכלו לחנך את בניהם ובנותיהם כחפצם הם.

ואתם חברי אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקענעדא יצ״ו הרימו מאתכם ועד מיוחד אשר יתן לבו דעתו וכחו למלאות דרישת אחים וראשית כל עליכם לבקר החכם הנודע הדורש טובת אחיו מר יוסף ב״ר דוב [ד״ר ראזין] וע״י יבואו במשא ומתן עם חבירי הדזונט, ושארי מוסדות העזרה, ויגשו בהקדם האפשרי להעריך ספר תקנות כפי נושא ותוכן ההרצאה אשר תוצאותיו יהיו השטת עזרה לכל החפץ להנות מיגיע כפו במלאכת יד אשר אז לא יהי׳ מוכרח להפר חוקי האלקים ואשר יוכל לחיות בחייו הפרטיים באין מפריע.

פעולתם הוכתרה בהצלחה ועל התוצאות כותב רבנו באגרת אל העו״ד יקותיאל שי׳ קרעמער (אחיו של נשיא אגודת חסידי חב״ד בארה״ב) בט׳ מ״ח תרפ״ו (אג״ק ח״א רעח):

די אנגענעהמע בשורה וואס האט מיר אנגעזאגט אונזער טייערער פריינט הרב לאקשין, אז אייער מיה און ארבייט ביים „דשזאינט״ איז געקרוינט געווארען מיט ערפאלג און אז זיי האבען אנגענומען מיינע עצות צו פארזארגען די אידישע קאלאניעס אין רוסלאנד מיט רעליגיעזע אנשטאלטען, און צו שטיצען די אידישע בעלי־מלאכות אין די שטעדט אנצוהאלטען זייער עקזיסטענץ — האט דערפרעהט מיין הארץ וואס איז באטריבט און צובראכען פונ׳ם ביטערען אידישען צושטאנד אין רוסלאנד. טויזענדער אידישע פאמיליעס ליידען היינט הונגער און קעלט, דורכדעם וואס זיי ווילען ניט מחלל שבת זיין, און אז דער „דזשאינט״ וועט מקיים זיין די הבטחה וואס ער האט אייך געגעבען צו געבען זיי די מעגלעכקייט צו ארבייטען און דערביי קענען היטען די רעליגיע, דאן וועלען זעהר פיעל פון אונזערע טייערע ברידער ניט ברויכען מעהר צו הונגערן, ניט זיי און ניט זייערע קינדער, און דאס וועט זיין א ווירקליכער קדוש השם.

ובכ״ז אד״ר תרפ״ז כותב רבנו אל ה״ר אלי׳ סימפסון (אג״ק ח״א ג׳תתו):

ואתם ראו והבינו ע״י התעסקותכם ואתם עמם האחים הנכבדים קרעמער יחיו (כמבואר במכתבו) הגעתם ת״ל לעבודה פורי׳ . . וכ״ז נעשה רק ע״י עבודתם הבלתי מסודרת כלל, ומכש״כ אם הי׳ הדבר מסודר בהסתדרות הראוי׳ באמת הייתם עולים בעילוי אחר עילוי. והשי״ת יזכנו לראות זה בעינינו ממש. אנא הסתדרו נא בהסתדרות הראוי׳ והעיקר דרוש מזכיר אשר יתן לבו ונפשו ע״ז להוציא מהכח אל הפועל ככל אשר יצווה מאת המנהל הראשי הגרממא״ל שי׳ ויעמוד תמיד בקשורי דברים וחליפות מכתבים כפי האפשרות וכפי תנאי המקום והזמן. והשי״ת יהי׳ בעזרכם בגו״ר.

על פניית רבנו לעזרה ועל אסיפה ציבורית לצורך זה קוראים אנו בכרוז שנדפס בשלהי חורף תרפ״ז בארה״ב (קריאת הרבי, הנזכרת להלן, היא, כנראה, זאת הנזכרת לעיל מכ״ב טבת תרפ״ג):

אן אפיל פון ליבאוויטשער רבין
צו די אידען פון אמעריקא

דער ליבאוויטשער צדיק, הרב הגאון הנודע בשם יוסף יצחק שניאורסאהן, וועלכער ווערט פערהערליכט פון טויזענדער אידען איבער דער גאנצער וועלט, און וועמעס חסידים עס געפינען זיך אין א גרויסער צאהל אויך דא אין אמעריקא האט צוגעשיקט א ריהרענדען אפיעל, צו די היגע ארטאדאקסישע אידען אין וועלכען ער פאדערט זיי אויף דאס זיי זאלען העלפען ראטעווען דאס רוסישע אידענטהום פון גייסטיגען אונטערגאנג.

דער ליבאוויטשער צדיק וועלכער געפינט זיך אין לענינגראד, וויזיט אן אין זיין אפיעל אויף דעם גרויסען חורבן וואס די אידען אין רוסלאנד האבן איבערגעלעבט זינט דעם קריעג, אויף די פאגראמען, דעם הונגער און נויטה וואס זיי האבען

איבערגעטראגען, און ווי אויך איצט, טראצדעם וואס דאס לאנד האט זיך א ביסעל בערוהיגט אין זייער לאגע נאך א שרעקליכע. בעזאנדערס טרויעריג איז דער גייסטיגער מצב פון די רוסישע אידען. א גרויסע טהיל פון די שולען און בתי מדרשים, פון די ישיבות, תלמוד תורות און חדרים איז צוגעמאכט, ווייל עס פעהלען פשוט די פאנדען. די קינדער וועלכע זיינען אונזער האפנונג אויף דער צוקונפט ליידען אויך פון מאנגעל אין סד[ו]רים, חומשים און ספרים, עס פעהלען אויך ספרים פאר די עלטערע וואס ווילען אויפהאלטען דעם אור התורה, און דער ליבאוויטשער רבי אפעלירט דארום צו אלע אידען פון גאנץ אמעריקא און איבערהויפט צו זיינע חסידים וואס געפינען זיך איבער דער מדינה דאס זיי זאלען נעהמען דעם גייסטיגען חורבן פון זייערע ברידער אין רוסלאנד נאהענט צום הארצען און זאלען זיי העלפען ווי ווייט זייערע כחות ערלויבען.

דער ליבאוויטשער רבי דאנקט די אמעריקאנער אידען פאר דער גרויסער הילף וואס זיי האבען געשיקט צו די אומגליקליכע אידען אין די מלחמה־לענדער, און מיט וועלכער זיי האבען גערעטעוועט טויזענדער פון אונזערע ברידער און שוועסטער פון טויט און אונטערגאנג.

און ער באמערקט אין זיין אפיעל:

אידען פון אמעריקא! שטעהט אויף, אויף אייערע פיס, איהר און אייערע פרויען דערבארימט זיך אויף די אידישע נשמות וועלכע זיינען גרייט אריינצוקומען בקהל יעקב און העלפט זיי, שטרעקט זיי אויס אייער ברידערליכע האנד, עס איז אייער פליכט צו טהאן, אלס געטרייע איבערגעבענע קינדער פון אונזער פאלק און אונזער היליגער תורה נעהמט זיך באלד צוזאמען און שאפט הילף! גאנצע קהלות קדושות וואַרטען אויף אייער באלדיגער שטיצע.

יוסף יצחק שניאורסאהן, לעניגראד.

וועגען דיעזען צוועק רופען מיר א **ספעשיאל און דזשענעראל מיטינג** פון אלע חסידי חב״ד מתפללי נוסח האר״י פון באסטאן והסביבה, אין ליבאוויטשער שוהל, בית הכנסת צמח צדק, 89 עווערעט עוועניו, טשעלסי, מאסס. זונטאג אבענד, ב׳ ניסן דעם 3טען אייפריל תרפ״ז, 6 אוהר שארפ הלולא רבא (יאהר צייט) דהוד כ״ק אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע ועכי״א, צו זעהען וואס און ווי אזוי מיר זאלען אראנדזשירען די ארבייט פאר העלפען דעם רבי׳ן שליט״א מיט אונזערע ישיבות, זאלען אייערע געפיהלען פון דיזען טאג, זיך אויסשפרעכען אין פראקטישע ארבייט, זיין זכות זאל אונז אלעמען ביישטעהן געהאלפען צו ווערן ברוחניות וגשמיות דער לעבען צו זעהען דעם ג״צ אמן

מיט אכטונג: די קאמיטע

על חלק מהתעסקות זאת בארה״ב, על ידי „אגודת חסידי חב״ד״ וע״י „אגודת התמימים״ סופר גם לעיל פרקים ד־ה.

פרק ז

הצלת רבנו מהמאסר ומרוסיא

על אותה תקופה מספר ה״ר ישראל דזייקאבסאן בזכרונותיו:

אני ארשום רק מה שעבר פה בדבר המאסר. כשנתקבלה הידיעה שכ״ק אדמו״ר נאסר ברוסי׳ והידיעה נתקבלה הנה באחור זמן, נתאספנו לדון מה לעשות, ידיעות קבלנו שצריך השתדלות, העו״ד מר קרעמער השתדל אז בוואשינגטאן ע״י הסענאטאר בארא שהי׳ מהאנשים המפורסמים ובעלי השפעה בחוגי הממשלה והתחשבו עם דבריו גם במדינות שמעבר לים,

אפשר שרבוי הזמן גרם שנתעמם אצלי הרושם שעשה אז המאסר בארצה״ב אבל לפי מה שנשאר בזכרוני הנה ראשית בפה בארצה״ב לא ידעו גודל הסכנה הכרוכה בהמאסר כי לא שיערו, מען האט ניט געלעבט אין דעם לעבן, אין פחד, רק מפי השמועה, וגם זה לא בפרטיות, השנית אמריקה איז בכלל ניט קיין מדינה פון תורה און אנ״ש שבפה זיינען דאך געווען לאנג פון רוסלאנד און ברובם בכולם חסידי הנוסח והגזע, עס האט זיך ארויסגעטראגן אין השתדלות און אסיפת מעות לפי ערך הכחות של אנ״ש אז, כח מאורגן זייער א שוואכער, מען האט געטאן משתדל געווען נאר דער גאוואלד האט זיך ניט געהערט.

אברהם דוב לעווין דער מלאך אמר שכל הדבר אינו אמת מאחר שכותבים זה בעתונות והלא כל מה שכותבים בעתונות הוא שקר, אני הייתי רק שנה

ומחצה במדינה האב געקענט גאר ווייניק אויפטאן און האב געווויינט, אבער ניט בערך כלל צו דעם רושם וואס אנ״ש און כלל ישראל אין רוסלאנד האבן איבערגעלעבט.

הידיעה של היציאה לחרות נתקבלה באיחור זמן.

לא נמסר כאן באיזה זמן נתקבלה ידיעת המאסר, אך המכתב הראשון מארה״ב שנזכר בו המאסר הוא מכ״ט סיון תרפ״ז. באותו מכתב כותב ה״ר שלום שניידרמן אל הר״י דזייקאבסאן:

השמועה הלא טובה שמעה גם אזני ותרגז גם נפשי כי מחבלי היהדות מהרסי הדת תפסו גם לאדמו״ר שליט״א אוי ואבוי להמצב אשר הגענו. אבקשך אם יודע אתה איזה חדשות נא ונא להודיעני. כי בודאי חסידי נויארק יש להם איזה קשר עם אנשי שלומנו בלנינגראד, ויודעים המה מכל מה שנעשה שמה. לכן אל תמנע גם להודיעני.

מנאי ידידך הדו״ש ומצפה לישועות ונחמות טובות.

שלום שניידרמן

בח׳ תמוז כותב אליו ה״ר שלמה אהרן קזרנובסקי מראטשעסטער:

מעת שנתוודע לי שכ״ק א״ש תפוס בביה״ס אין מרגוע לנפשי, כל מה שיש ביכולתנו הננו עושים. היום הייתי בלווית ה״ר סאדובסקי והפרעזידענט של ביה״מ נוסח אר״י אצל הקאנגרעסמאן דזייקאבשטיין הנמצא בעירינו והוא חבר וריע עם הסענאטאר בארא והסענאטארים של נויארק סטייט קאפלאן וגם וואגנער הסענעטארים האלו הם מהקאמיטע הנקר׳ „רודפי שלום״ ונכבדים הם אצל הסאוועטים, והקאנגרעסמאן שלח להם טעלעגראם בשם קהל עדת ראטשעסטער שישתדלו בכל האפשרי ולדבר על לב מוקיריהם בארץ רוסיא שיוציאו לחפשי אכ״ק וטעלגר׳ כזאת וגם מכתב הננו שולחים להדזאוינט, וב״ה תוחלתינו שיקויים בנו לפום צערא אגרא כי״ר.

אודות אפיל, אי״ה אחר ש״ק נעשה בל״נ ותיכף נשלח כנהוג לווארשא ומשם ישלחו למקום הראוי.

וביי״א תמוז כותב לו שוב הר״ש שניידערמאן:

אבקשך שתודיעני במה אתם מתעסקים כעת, אם כבר דברו עם הדזוינט, אם הם הבטיחו לצאת ג׳כ במחאה נגד איש הבליעל ימ״ש, מדוע אין מכם שום דבר בעתונים הלא הי׳ לחסידי ניויארק ובפרט לאגודת החסידים לעורר את אחב״י ובפרט את אנ״ש שיתאספו בכל עיר ועיר שיצאו במחאות פומביות נגד העול והרשע אשר נעשה, אני מצדי אעשה אי״ה כל מה שיהי׳ ביכלתי, אך לכם להודיעני מה מוטל עלי לעשות וגם אפשר נחוץ הדבר שיעשו אסיפה גדולה להזמין גם מערי השדה להתייעץ מה יש באפשרות לעשות.

ה״ר אברהם אלי׳ אקסלרוד מבאלטימור לא ידע על דבר המאסר עד י״א תמוז, שאז כותב אל הר״י דזייקאבסאן:

מכתבו של התמים קאזיניץ קבלתי היום, ולמה לא הודעתם לי מקודם הלא היום כשקבלתי מכתבו של התמים זאב וואלף נ״ר תומ״י הלכתי לאיזהו מקומן וכבר שלח טעלעגראמע הדשזואיס סיטי קאונסיל דבאלטימאר, להדשזוינט, וגם ועד הרבנים דבאלטימאר ישלח נייט לעטער ועוד הרבה בתי כנסיות ישלחו נייט לעטערס אך באמת לא זהו העיקר כ״א צריך פשוט להתפלל ולבקש מהשי״ת שיגאלנו גאולה שלימה ויוציאהו לחפשי בקרוב.

בשורת הגאולה נודעה בארה״ב כבר ביום ג׳ י״ב תמוז. למחרתו כותב הרש״א קזרנובסקי להר״י דזייקאבסאן:

אמש קבלנו מכתב מדזאינט שכ״ק א״ש יצא לחפשי ומבקשים הם שזה הדבר ישאר בסוד, ובוודאי הכל ידוע לך ע״כ בקשתי להודיעני תומ״י אם אמת הוא הדבר וגם פרטותי׳.

ברור שלא מדובר כאן על הגאולה הסופית ביי״ב תמוז, שידיעה זו עדיין לא התקבלה באותה שעה בארה״ב, אלא הכוונה לגאולה מהמאסר בג׳ תמוז, שאז הוכרח לנסוע לגלות בקאסטראמא.

באור ליום ה׳ כותב אליו הרא״א אקסלרוד:

שמעתי ממקור נאמן שאדמו״ר שליט״א יצא לחירות תודות לה׳ אך הדבר צריך להיות בהצנע עדיין. לבן אבקשך ידידי תומ״י להודיעני למה ומפני מה עדיין אין לפרסם את הדבר בעצם הענין אין ספק ובודאי יצא לחירות ומסתמא גם אתם יודעים את הדבר הזה, אך הודיעני נא למה ציוו להעלים את הדבר.

ביום ועש״ק כותב לו שוב:

מחמת ערב שבת אכתוב לך בקצרה, שמשום הידיעות ששלח הדשזוינט בכל הבתי כנסיות ששלחו אליו טעלעגראמות ומכתבים שאדמו״ר שליט״א יצא לחירות וגם משום הידיעה של הטאגעבלאט של היום שאדמו״ר שליט״א יצא לחירות ויושיבוהו ללענינגראד בשבוע זאת משום זה קשה מאד עכשיו לעשות אפיל בשביל ממון. יש מחומרים וגסים ביותר שאומרים ע״ז הוי חברה הדזשוינט מודיע שיצא לחירות והם עושים אפיל בהטאגעבלאט — רוצים לעשות מעסק הזה ממון, וכשאתה שומע דיבורים

כאלו ממהלך שתים עם שגורם לך גועל נפש גדול אין אתה יכול לעשות לו כלום.

ובכ״ג י״ט תמוז כותב לו:

יחי׳ נא מטובך ידידי להודיעני אם כבר השגתם ידיעה מאדמו״ר שליט״א היכן הוא נמצא כעת. כי ממה שהי׳ אתמול בהטאגעבלאט כתוב אודותיו ישנם מדייקים דיוקים שונים ע״כ יחי׳ נא מטובך להודיעני אם קבלתם איזה ידיעה מאדמו״ר שליט״א לבד מהטאגעבלאט. וגם איך עלה בידכם האפיל שעשיתם לטובת אדמו״ר שליט״א.

באותה שעה ישב רבנו בגלות מאלאחאווקא, מחמת הסיכון והפחד להשאר בלנינגראד.

על כל זאת כותב גם ה״ר שלום שניידערמאן אל הר״י דזייקאבסאן, בי״ח תמוז תרפ״ד:

קול אומר קרא — מז״ט מז״ט מז״ט.

ת״ל בעד הבשורה הנעימה אשר הביאה שמחה בלב כל מי אשר בשם ישראל יכונה ובפרט בלב אנ״ש וביחוד בלב חברינו התמימים אלו אשר זכו בימי נעוריהם בעת אשר חסו תחת כנפיו של אדמו״ר זצ״ל לקבל גם מן האור אשר הוא האציל ממנו עליהם המקושרים אליו בלב ונפש.

הגם כי איננו יודעים עוד כעת להעריך את ערך גדולת השמחה יען כי עוד מוזר לנו אופן חפשיותו, בכל זה מי שרוח ד׳ עוד מפעם בלבו, והחוש והרגש מהרעיון ושיטת החסידות עוד לא נכבה בקרבם יש לו לשיר את השירה „עלץ לבי בה׳ רמה וכו׳ רחב פי על אויבי וכו״ בטוחים אנחנו בעזרת השי״ת כי עצת מריביו תופר וכ״ק א״ש יגיע אל מטרתו אשר העמיד לו בחייו בכוחותיו הנעלים והקדושים ובזכות אבותיו זצ״ל.

ובכ״ה תמוז כותב אליו ה״ר יהודה ליב הורוויץ מבאסטאן:

הידיעות המרגישות שהי׳ ממאסר אדמו״ר שליט״א עטרת ראשנו שבר את מוחנו ולבנו, ועשינו כל מה שהי׳ בכחנו ולא זכינו שמעשינו תביא איזה תועלת, (מגלגלים זכות ע״י זכאי) אך ת״ל שכ״ק עטרת ראשנו יחי׳ נצח יצא לחפשי מידי הזודים הרבים ונתקדש ש״ש ע״י כ״ק רבינו שליט״א וכל ישראל מודים כי הוא צדיק הדור. הייתי ונתיעצתי עם ידידינו הרה״ח רד״מ ראבינאוויץ שי׳ כמעט בכל יום הרבה מעתותי נתתי ע״ז ואין עתותי בידי כעת להאריך.

כאשר נתקבלה בשורת הגאולה בארה״ב נקבעו אסיפות חגיגה ופרסומא דניסא במרכזי חב״ד בארה״ב. על אחת מהן, שנקבעה בבוסטון ליום א׳ ז׳ אלול תרפ״ז, נודע לנו מתוך קול־קורא שהדפיסה „אגודת תומכי ישיבות חב״ד״ שבעיירות חבל בוסטון:

בעזהש״י קול קורא! צו אלע חסידי חב״ד מתפללי נוסח האר״י, פון באסטאן און ארום באסטאן בכלל און צו די ווינטעראפער אידען בפרט א ספעשאל און דזשענעראל מיטינג וועט אבגעהאלטען ווערען זונטאג, דעם 4טען סעפטעמבער אום 7 אוהר אבענד אין קאנגרעגיישאן תפארת אברהם אנשי ליבאוויץ 231 שווירלי סטריט, ווינטעראפ, מאסס. עס וועט געלעזען ווערען לעטערס וועלכע זענען ערהאלטען געווארען פון רוסלאנד די ערצעהלונג וועגען דעם רבין׳ס שליט״א ארעסט, און די נפלאות הבורא וואס איז בעוויזען געווארן און זיי בעפריאונג א ראפארט וועט אבגעגעבען ווערען פון אלעס וואס עס איז געטהון געווארען אין באסטאן ביז יעצט הרב הג׳ רד״מ ראבינאוויטץ און נאך גוטע רעדנער וועלען אדרעסירען דאס פובליקום.

מיט אכטונג:

אגודת תומכי ישיבות חב״ד.

מר. ב. פארטנאי, פרעזידענט, טשעלסי;
מר. שמשון גלאזער, ווייס פר., טשעלסי;
מר. ש. גאלאוו, טרעזשורער, באסטאן;
מר. ב. לאזדאן, באסטאן;
מר. ש.י. לעווין, ווייס פר. ריוויער;
מר. מ.מ. סנאה, ריוויער;
מר. ר. טארעטץ,
מר. אליעזר קאפלאן, ריוויער;
מר. מ. האבעלאוו, ריוויער;
מר. ש. קאהען, ווינטעראפ;
מר. נייטהען לעווין, ווינטעראפ;
מר. ב. פינזור, דארטשעסטער;
מר. יהודא ליב הורוויטט, דארטשעסטער;
מר. נ. סעמועלס, סעקרעטאר, ריוויער;

אמנם הגאולה מבית האסורים ומהגלות לא היתה שלמה. כנזכר בקיצור באגרות שלהי תמוז המועתקים לעיל, ועל כך ממשיך לספר הר״י דזייקאבסאן בזכרונותיו:

אח״כ התחילו לקבל ידיעות שהמצב עדיין מסוכן וצריכים להשתדל ע״ד היציאה מרוסי׳. יש אצלי מכתב מא׳ מאנ״ש אשר לפה״נ כ״ק אדמו״ר הריי״צ ראה אותו והגיה איזה מלין בהמכתב שנשלח ממאלאחאווקע כתוב שהמצב מסוכן ומתחרטים על אשר לא עשו מה שהפצו לעשות היל״ת, ומוכרחים להעתיק משם לחוץ למדינה [המכתב נדפס בקובץ יגדיל תורה נ״י. חוב׳ נד סי׳ עג].

ההשתדלות של ר׳ מרדכי דובין זצ״ל ידועה, בדבר המצב שהי׳ אז, שמדינת רוסי׳ היתה בראשית התפתחותה והוערכה להכרה מצד כל מדינות העולם ותפס מקום אצלה מה שמדינת לטבי׳ תעשה עמה קשר מדיני ומסחרי ור׳ מרדכי שהי׳ אז חבר הסיים

של המדינה ומספר החברים של היהודים הי׳ אז המשקל המכריע וגם הי׳ לו אז היכרות גדולה עם הנשיא של מדינת לטבי׳ והוא נסע לרוסי׳ והתנה שאם יניחו את כ״ק אדמו״ר נבג״מ לצאת יצביע עבור הכרת מדינת רוסי׳ ופעל. ואח״כ כאשר הי׳ כ״ק אדמו״ר נבג״מ על האוהל בראסטאוו ואמר שלא יסע רק אם יניחוהו להוציא הכתבים והספרים עמו ובא הר״מ רובין עוד הפעם ופעל גם זה.

את אשר עבר במשך חודש תשרי פ״ח בלענינגראד מספרים אנ״ש ובטח נרשמו ע״ר אנ״ש. יצא מרוסי׳ תיכף אחר חה״ס. בעש״ק פ׳ בראשית נתאספנו בלשכת אגודת חסידי חב״ד שהיתה בבית חרושת האחים קרעמער (כאשר תארתי כבר שעמד שם שולחן כתיבה דעסק ושלשה כסאות נגד השולחן ושולחן א׳ מן הצד ישר עם השולחן), האחים לא ידעו אז הרבה אדות ליובאוויטש בכלל, ר׳ דוד שיפרין הי׳ המזכיר וגם אצלם הי׳ מתאסף מזמן לזמן איזה סך עבור ליובאוויטש כי משפחה כבודה הם. והיו באים לאסיפה אחדים מאנ״ש הרמ״ל לאקשין ע״ה הרא״ס ואני ור׳ דוד שיפרין ע״ה ולפעמים עוד מי והם היו באים עם הפנקס שלהם ומוסרים הנאסף על ידם והיו שולחים המעות. בעצם הענינים לא הראו שם התענינות ולא הי׳ להם שום שייכות. הרב לאקשין הי׳ לו הכרות עם אביהם והחשיבו אותו, ואותנו דנו כרבנים צעירים חשובים, אבל בטלנים, ישיבה בחורים.

מריגא הודיעו לנו שנחוץ סכום גדול להעתקת כ״ק אדמו״ר נבג״מ וב״ב וכל אשר לו מרוסי׳ והמצב מסוכן (אחרי אשר עלה להשיג רשיון יציאה שלא יהי׳ עכוב ח״ו מצד מעות, כי מי יודע מה ילד יום אצלם), ושלוח המעות מפה הי׳ לריגא ור׳ מרדכי דובין ע״ה הי׳ ממציא המעות למקום ועל ענין הדרוש.

התאספנו בעש״ק בראשית בלשכת אגודת חסידי חב״ד הנ״ל והחלטנו שמוכרחים לשלוח ד׳ אלפים דולרים. מי החליטו אני והרא״ס, ורמ״ל לאקשין הסכים עמנו אבל לא הביע דעתו בחוזק, ואני אמרתי שא״א להיות אחרת והם שאלו בתמהון סכום גדול מאין יקחו זה, בתחלה יאספו, ובטח לא יהי׳ מזה מניעה שם עבור מעות, ואולי ילוו שם ואנחנו נשלם אח״כ, והלכו ללשכתם לרגלי מסחרים, אבל אנחנו נשארנו בהלשכה נדהמים מה לעשות. תנועתם היתה שזהו מופרך אצלם לגמרי, ואינם חושבים עד״ז לעשות כן כלל, והתחלנו לבקש את הרב לאקשין שילך אליהם לבאר להם רצינות הענין ושמוכרחים לעשות כן, ודיבר עמהם, ובאו שניית להלשכה והתחילו צו דינגען, לשלוח אלף דולרים והוסיפו עוד חמש מאות, ואני אמרתי חזק שלא פחות מד׳ אלפים מוכרחים לשלוח.

היום הזה עש״ק בתחלת החורף, שהימים קצרים, הציעו שנניח זה על יום ב׳ הבע״ל שכעת היום קצר וצריכים לסגור הבית חרושת. עס האט מיר שטארק פארקאווענדט די הארץ ואמרתי שלא אזוז מכאן עד שישלחו תיכף היום הארבעת אלפים דולרים, והבטחנו להם שנאסוף את הסכום. בתחלה לא לקחו את דברי ברצינות אבל הרב לאקשין הלך אליהם ללשכתם ואמר להם שידעו שאקיים את דברי ולא אלך מהבית־חרושת עד שישלחו את הסך ד׳ אלפים דולרים, ות״ל פעלנו עליהם ושלחו המעות טלגרפיש לריגא לר׳ מרדכי רובין סך ארבעת אלפים דולרים, וביום ב׳ היתה הידיעה שכ״ק אדמו״ר וב״ב באו לריגא.

גם מווארשא הגיעו מכתבים המודיעים שנחוץ סכום גדול להעתקת רבנו מרוסיא, כנזכר באגרת שכתב ה״ר ארי׳ ליב הכהן מנוארק אל הר״י דזייקאבסאן, בכ״ו מנ״א:

יודיעני כת״ר מה נשמע מיורופ אודות אדמו״ר שליט״א אם אמת הדבר שדורשים עשרת אלפים שקל. ומה אתם עושים אם קוראים אתם לאסיפת החברים והנכבדים מכל הסביבה ומדוע אתם מחשים. ומה אתם שומעים מריגא או משארי מקומות אודות זה. והלא המכתב ההוא שהי׳ דורש סכום כסף הנ״ל הי׳ נשלח מווארשא מזאלמאנאוו. אם היתה קריאה כזאת משארי מקומות?

בהגיע רבנו לריגא כתב אליהם בה׳ מ״ח (אג״ק ח״א שלח):

> כבוד ידידיי עוז, הרה״ב המפורסם וו״ח אי״א בו׳ מוהרמ״י ליב שי׳ האחים הנכבדים והכי נעלים, עושי צדקה וחסד מר קרעמער יחיו הרבנים הנכבדים וו״ח אי״א מוה״ר אלי׳ ומהו״ר ישראל יחיו
>
> שלום וברכה,
>
> ברוך שהחינו וקימני והגיעני לזמן הזה, אשר אוכל לבוא בכתובים עם אוהבי וידידיי הנאמנים יחיו, לרוחה בלי שום הפרעה, כי במשך שלשת החדשים האחרונים של ימי מגורי במדינתנו הייתי מושלל היכולת — מפני פקיחת עין רואים, המחפשים הידועים — לכתוב גם פ״ש . . .
>
> שילוחם בסך שמונה אלפים שקלים, מימי הקיץ עד עתה, לידידנו הנעלה מר דובין יחי׳, נכון קבלתי, וזהו פחות ממחצית הסכום שעלה בעת יְשבי — ל״ע — במאסר הנ״ל. השתדלות השגת רשיון הנסיעה והוצאות הנסיעה, ועוד טרם השגתי מעון הדרוש לנו, וההוצאה מרובה עד למאד, ובטח יעזור השי״ת. ובזה הנני לתת להם ולכל ידידנו אנ״ש והתמימים יחיו תודתי וברכתי בעד תמיכתם, והשי״ת יהי׳ בעזרם בגו״ר.

בבקשה למסור פ״ש לכל ידידינו אנ״ש והתמימים יחיו, די בכל אתר ואתר, וכאשר השי״ת יחזק את בריאותי החלושה — אשר מאז ישבי, הנני סובל מכאובים שונים, ירפאיני השי״ת — אקוה לד׳ כי אשוב בעזרתו ית׳ אל עבודתו לבוא בכתובים עם אנ״ש והתמימים יחיו, ויעזרנו השי״ת להתקשר באילנא דחיי, לטוב לנו לבנינו ולבני בנינו כל הימים מנפש ועד בשר.

לשנה הבאה נקבע יום י״ב תמוז, יום גאולת רבינו, לחג חסידי חב״ד בכל העולם. על אופן החגיגה בארה״ב אנו קוראים במכתב־חוזר של אגודת חסידי חב״ד בארה״ב וקנדה:

בעז״ה

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה

צו אללע אונזערע ברידער חסידים אין אמעריקא!

מיט אונזערע אויגען האט אונזער דור זוכה געווען צו זעהן איינעם פון די היסטארישע הייליגע וואונדערבארע נסים, דער הייליגער גרויסער קעמפער פאר תורה ומצות, דער עמוד האש פון גאנצען אידענטום, דער רבי עקיבה פון אונזער צייט, וואס איז זיך מקריב פאר דעם כלל ישראל און פאר דעם רוסלענדישען אידענטום בפרט, דער גרוסער בערימטער הייליגער **לובאוויטשער רבי, כ״ק אדמו״ר מרן רבי יוסף יצחק שניאורסאהן** שליט״א, וואס האט געשטעלט זיין לעבען אין סכנה און איז ארעסטירט געווארען אין רוסלאנד, צוליעב זיין אונערמידליכע ארבייט לחזוק פון כלל ישראל, זיין לעבען און דער רוחניות׳דיגער עקזיסטענץ פון כלל ישראל זיינען געווען אין גרויס געפאר אונטערצוגעהן חלילה, נאר השי״ת האט זיך מרחם געווען און האט בעוויזען צו אונז דעם נס אז נאכהער ווי דער רבי איז שוין געווען פערשיקט אין גלות, איז ער פלוצלונג בעפרייט געווארען אין דעם טאג י״ב תמוז, תרפ״ז.

דער לובאוויטשער רבי איז ארעסטירט און פערשיקט געווארען, ניט ווייל ער פריוואט איז בעגאנגען א פארברעכען געגען די עקזיסטירענדע סאוויעטישע געזעצען אין רוסלאנד, ניין, פריוואט האט ער גאר נישט געטוהן געגען די סאוויעטישע מאכט, נאר ווייל אזוי ווי רבי עקיבא אין זיין צייט אזוי האט ער אויך ענערגיש געקעמפט געגען די נארישע כפירה־אינקווויזיציע פון די יעווסקצייע, ער האט געמונטערט און געשטארקט דעם אידישען פרומען גייסט צווישען די אידען אין רוסלאנד, געגרינדעט ישיבות, געמאכט תלמוד תורות, געשאפען חדרים, געארדענט מקוה׳ס געזעצט רבנים ושוחטים אין אלע קהלות אין רוסלאנד, און דאס וואס דאס רוישט אידענטום איז געבליבען ביי אידישקייט ביי תורה ומצות, איז עס א דאנק די מסירת נפש פון לובאוויטשער רבי, דער איינציגער אונערשראקענער קעמפער און טרעגער פון קדושת התורה ומצות, און וועגן די יעווסעקציע האט ערפילט זיין גרויסען מעכטיגען איינפלוס דורך וועלכען זייערע כפירה־פלענער וועלען צו גאר נישט, האבען זיי בעשלאסען אונטערצודריקגען דאס פרומע אידענטום דאדורך וואס זיי וועלען זייער הייליגען לעבענס נערוו דעם לובאוויטשער רבי מאכן אונשעדליך צו זייערע אינטערעסען, און האבען געפ[ו]עלט ביי דער רעגירונג איהם צו ארעסטירען און איהם צוציההען צו אן עפענטליכען משפט.

די אכזריות וואס די יעווסעקעס זיינען באגאנגען געגען לובאוויטשער רבי אלס זייענדיג פערשפארט אין אסטראג, איז אונבעשרייבליך, אינקווויזיציע־אכזריות איז געווען א שפילעביל געגען זייער פיניגען דעם גרויסען צדיק, נאר אין דעם קריטישסטען מאמענט איז דער גרויסער נס געשעהן, אין צוועלפטען תמוז ווערט דער לובאוויטשער רבי פלוצלונג בעפרייט, און אום צו קענען פארטעצען זיין הייליגע טעטיקייט צו פארשטארקען אידישקייט אין דער גאנצער וועלט בכלל און אין רוסלאנד בפרט, באזעצט זיך דער רבי אין ריגא אנצוגעהן מיט זייען הייליגע ארבייט אונגעשטערט.

ברידער אנשי שלומנו דער גרוסער טאג י״ב תמוז, וועו דער הייליגער נצחון אין געשעהן זאל ארויסרופען ביי יעדען איינעט פון אייך טיפע ערנסטע שמחה, דער אור התורה והחסידות וואס האט געהאלטען פארלאשען צו ווערען חס ושלום, שטראלט מיט פראכטפאלען נצחון, **זה היום עשה ה׳ נגילה ונשמחה בו** פערזאמעלט זיך אלע אנשי שלומנו דעם קומענדיגען היסטארישען י״ב תמוז פאר אונז זיך משמח פראווען אומעטום סעודות צוזאמען, אזוי ווי י״ט כסלו, חזר״ען מאמרי חסידות, און ארום ריידען דעם גרויסען בעדייטונג פון היסטארישען י״ב תמוז פאר אונז פאר אונזערע קינדער און קינדס קינדער, וואס צוזאמען מיט כ״ק אדמו״ר שליט״א זיינען מיר מיט דעם גאנצען כלל ישראל אויסגעלייזט געווארען, די שטימונג פון י״ב תמוז זאל [זיין] א אמת׳ע יום טוב׳דיגע, און פאלגענדע צוויי זאבען דארפט יעדער איינער טוהן אלס חובות היום:

1. יעדער איינער זאל שיקען לכ״ק אדמו״ר שליט״א טעלעגראפישע ברכה, א מזל טוב צו זיין בעפרייאונג, מיט טיפע עהרע און שעצונג צום צדיק און רבי פון אונזער דור, לויט דיזען אדרעס: Rabbi J. Schneerson, Riga Letland

2. יעדער איינער זאל באוויליגען צו שטיצען די הייליגע ישיבות, מוסדות התורה וועלכע ווערען אנגעפירט פון רב אדמו״ר און טוהן א נחת רוח לכ״ק

אדמו״ר שליט״א מיט העלפען פערווירקליכען זיינע שטרעבונגען.

מיט דיזע טהאטען וועט איהר הייליגען און עהרען דעם יום גאולתנו ופדות נפשנו, און איהר וועט נעמען אן אנטייל אין די גרויסע היליגע פעולות פון כ״ק אדמו״ר שליט״א צו ראטעווען דאס פרומע אידענטום, און דער זכות וועט אונז אלעמען מגין זיין, צו זיין געבענשט ברוחניות ובגשמיות מיט ברכה והצלחה מנפש ועד בשר, און זוכה זיין לגאולה שלמה וישועה קרובה.

הרב מנחם מענדל לאקשין, יושב ראש נכבד;

הרב שלמה אהרן קאזארנאווסקי, מנהל;

ווייס־פרעזידעטען:

הרב אליהו סימפסאן;

הרב ניסן טעלושקין;

הרב ישראל דזשייקאבסאן;

הרב בן ציון הכהן מענדאלסאן, נוארק, נ. רז.;

הרב זרח הורעוויץ;

מר. חיים זלמן קרעמער יושב ראש האגודה;

הרב אליהו אקסעלראד, באלטימאר, מד.;

הרב ר׳ יחיאל הערשמאן, ניו הייוון;

הרב שלמה סאדאווסקי, ראטשעסטער, נ. י.;

הרב אלתר עלקינד, טשיקאגא, אילל.;

הרב אברהם יצחק עדעלמאן;

הרב דוד מאיר ראבינאוויץ; באסטאן, מעסס.;

הרב רובינשטיין, טשיקאגא, אילל.;

הרב שלום שניידערמאן, פילאדעלפיא, פענ.;

הרב מאיר שארף;

הרב משה שאפירא, אטלאנטיק סיטי;

הרב יצחק שניידמאן;

הרב צבי דוחאוויטש;

הרב מינקעוויטש, טשעלסי מאסס.;

הרב איזראעליט, טשעלסי, מאסס.;

הרב דושעוויטץ.

פרק ח

נסיעת רבנו לארה״ב

בכ״ז ניסן תרפ״ט פנה רבנו במכתב־כללי (אג״ק ח״ב תמא):

למראה עיניהם יהי׳ מכתבי הכללי, אשר בו הודעתי בעזה״י הסכמתי למלאות בעזרתו ית׳ בקשת אנ״ש שי׳ לבוא צלחה אל מדינתם הט׳ על משך איזה זמן. כמובן כאשר יסודרו כל עניני ההוצאה הדרושה בעתה ובזמנה בזריזות, בבדי להגיע אל המועד המוגבל בהצלחה, לטובה ולברכה.

ובאותו יום כותב אל ה״ר משה דובער ריבקין (שם תמב):

בהמשך למכתבי הכללי, אשר בעזה״י הודעתי הסכמתי למלאות בקשת אנ״ש שי׳ מארצה״ב יע״א, לבוא צלחה למדינתם הט׳ על משך איזה זמן, הנה באתי בכתובים אל ידידנו הרה״ג מוהרמי״ל שי׳ ואל ידידינו התלמידים התמימים שי׳ בבקשה ובפקודה כי אנ״ש והתמימים יתאחדו וישתוו בהתאחדות גמורה, והנני מבקשו להכניס עצמו בזה כראוי.

בטח מבינים כי הנסיעה הלזו יש בה טורח רב, אך אחת תקוותי כי יעזרני השי״ת להשלים הרצון העליון ית׳ ולהביא בעזרתו ית׳ את התכלית הנרצה, אשר בשביל זה כאין וכאפס נחשב כל הטרחות כו׳ ודבר זה תלוי באנ״ש והתמימים שי׳ אשר יתנו וימסרו עצמם אל העומק ופנימיות הכוונה, ונא לפרוש גיני בשלום ידידנו אנ״ש והתלמידים התמימים שי׳ ולבאר ולהסביר את הענין באשר הוא ולהוי׳ אקוה כי הוא ית׳ יצליחנו בגו״ר.

ההחלטה על כך התקבלה כבר באמצע החורף, בכ״ו שבט כותב על כך ה״ר יחזקאל פייגין, מזכיר רבנו, אל הר״י דזייקאבסאן:

אחשוב אשר במכתבי זה אהי׳ לך מבשר טוב . . והוא אשר הענינים הכללים, אשר כ״ק עוסק בהם לטובת אחינו יושבי מדינתינו בהמצאת עזר לטובתם למוסדות התורה וכל עניני הדת, אשר בפועל בע״ה תלוי בזה כל קיום הענינים הנ״ל, הנה כפי מצב הדברים בהוה דורשים ומכריחים נסיעה של כ״ק בעצמו לארה״ב.

מיד התחילו ההכנות לקבלו. נקראה לשם כך אסיפה כללית של אנ״ש בד׳ ניסן תרפ״ט. במודעת ההזמנה נאמר:

צו אלע ליבאוויצער חסידים און נוסח אר״י אידען פון בראנזוויל, איסטערן פארקווייי אין איסט ניו יארק

טייערע ברידער!

אן אויסערגעוועהנליך בשורה האבען מיר אייך צו אנזאגען.

דער גבור האומה פון אונזער דור, דער גרעסטער אידיש רעליגיעזער פיהרער פון דער וועלט כ״ק האדמו״ר **הריי״צ שניאורסאן**, דער ליבאוויצער רבי שליטא, האט נאך פיעלע ביטעס פון זיינע אמעריקאנער חסידים איינגעווייגט צו באזוכען אמעריקא.

מיר פארראפען דעראיבער **א מאסענפארזאמלונג** פון אלע אונזערע אנ״ש פון בראנזוויל, איסטערן פארקווייי און איסט ניו יארק, זונטאג ד׳ ניסן 14טען אפריל 7:30 אוהר אבענד אין די ליבאוויצער שוהל וואטקינס סט. ניער סוטטער עוע. ברוקלין, נ. י. כדי צו פארבערייטען זיך ווי מקבל פנים זיין אונזער רבי און מנהיג שליט״א. עס וועלען רעדען הרה״ג צבי דאבאוויץ, רב פון ליבאוויצער שוהל, הרה״ג מ. מ. לאקשין, הרה״ג משה דב ריווקין פון ירושלים, הרה״ג ישראל דושייקאבסאן מר. מ. א. זעלדין, הרה״ג ניסן טעלושקין טשערמאן. דער באריהמטער חזן שמואל קאנטראף וועט דורכפירען א רייכע חסידישע מוזיקאלישע פראגראם.

ברידער! אהן שטארקע אנשטרענגונג פון אונזער זייט וועט דער רבי שליט״א ניט קומען.

איר מוזט קומען צו דער פארזאמלונג און ברענגט אייערע פריינד

די קאמיטע

והזמנה לאסיפה בח׳ סיון, בנוסח דומה:

פיר זונטאג ח׳ סיון, דעם 16טען דזשון, 7:30 אוהר אבענד. אין חברה בני יצחק נוסח האר״י, 445 דזשארדזשיא עוועניו, ברוקלין, נ. י.

לא רק בביהכ״נ זה; בעתון ברוקלינער אידישע שטימע (יולי 5) מסופר (ע״פ העתקה שהגיעה לידינו) על 4 אסיפות שהתקיימו בכ״ב סיון; 3 מהם בברוקלין:

ברוקלינער אידן גרייטן זיך מקבל פנים זיין דעם ליובאוויטשער רבי פון די 4 מיטינגען לעצטן זונטאג זיינען 3 אפגעהאלטן געווארן אין פארשידענע געגענטן פון ברוקלין, אויף וועלבע מען האט ארומגערעדט פלענער ווי אזוי מקבל פנים צו זיין דעם ליובאוויטשער רבין וועלבער וועט אין גיבען אהער קומען.

אין „צמח צדק שוהל״ וויליאמסבורג האבן געהרעדט די רבנים: חיים פישעל עפשטיין, ישראל דושאוויץ, שמעון ווייס און מר. מ. א. זעלדין, הרב מנחם מענדל לאקשין איז געווען טשערמאן.

אין דעם „לובאוויטשע שוהל״ זיינען געווען בארא פארק און פלעטבוש אידן, גערעדט האבן די רבנים: אהרן טייטלבוים, מרדכי אהרן קאפלאן, מאיר שארף, און מר. ה. ל. זעליג. טשערמאן איז געווען הרב אליהו סימפסאן.

בענסענהוירז און מייפעלטאן פארק אידן האבן זייער מיטינג אפגעהאלטן אין עדזשקיישאנאל סענטער תלמוד תורה פון בני ישראל שוהל, הרב נ. עבין איז געווען טשערמאן און די רעדנער, די רבנים: מנחם נוזיק, שלמה אהרן קאזארנאווסקי און ישר.

ווי עס זעהט אויס וועט דא דער ליובאוויטשער רבי קריגן א גרויסארטיקען קבלת פנים.

בנוסף לאסיפות השכונתיות האלה בחודש סיון, אורגנה אסיפה כללית של אגודת חסידי חב״ד במוצש״ק ויום א׳ י״ג תמוז, יום גאולת רבנו. על כך קוראים אנו בקול־קורא ששלחה האגודה למרכזי חב״ד בארה״ב וקנדה:

קול קורא

לרבנינו הגדולים, לאנשי שלומנו העומדים בראש קהלות חב״ד ונוסח אר״י שבאמריקה וקנדה יצ״ו

שלום וברכה!

געוויס זייט איהר אויך, ווי מיר דא, פול מיט באגייסטערונג פון דער פרעהליכער בשורה אז אי״ה ר״ח אלול הבעל״ט וועלען מיר זוכה זיין צו הערען און זעהען אונזער גרויסען רבי׳ן פון ליובאוויטש, דעם גרויסען צדיק און קעמפפער פאר תורה און אמונה, אדמו״ר מהריי״צ שניאורסאן שליט״א, וועלבען עס ערוואַרטען אומגעדולדיג ניט נאר חסידי חב״ד נאר אויך די גאנצע אמעריקאנער אידישע וועלט אלס דער גבור האומה, מקנא קנאת השם, וועלבער איז זיך מוסר נפש פאר אונזערע הייליגקייטען.

דער טאג פון ר״ח אלול וועט אהן צווייפעל זיין א היסטארישער טאג פאר דעם גאנצען אמעריקאנעם אידענטום, און דער אנקומען פון רבי׳ן איינע פון די גראנדיעזסטע ערשיינונגען וועלבע זיינען ווען עס איז פארגעקומען אין אונזער לאנד. עס מוז דאריבער אלץ געטאן ווערען אז דער קבלת־פנים ווי אויך דער גאנצער צייטווייליגער באזוך פונ׳ם רבי׳ן אין אמעריקא זאל זיין וואס פראקטפולער אין וואס שעהנער, עס זאל זיין א קידוש השם פאר חסידות און פאר דעם פאנען־טרעגער פון תורה־חסידות חב״ד.

און כאטש עס וועלען אין דעם גרויסען טאג ניט פעלען קיין טויזנעטער און טויזנטער אידען וואס וועלען זוכען צו מקבל פנים זיין און זעהן אונזער רבי׳ן, זיינען אבער מיר, חסידי חב״ד, אלס די נאהענטסטע מחותנים מעהר ווי אלע אנדערע מחויב די זאך צוגרייטען און אלע הכנות מאכען צו ר״ח אלול, און נאר אויף אונז ליגט די גאנצע אחריות פאר דעם כבוד פון אדמו״ר און כבוד התורה, סיי ביי זיין אנקומען און

סיי וועך ער וועט דא זיין. און פיהלענדיג די גרויסע פאראנווארטליכקייט, האבען מיר באשלאסען צו רופען א לאנדעס קאנפערענץ, אין וועלכע עס זאלען אנטייל נעהמען פארשטעהער פון אלע שוהלען נוסח אר״י פון גאנץ אמעריקא און קאנאדע, ווי אויך יחידים עסקנים פון אנ״ש שיחי׳, און וועלבע זאל פארקומען אין דעם היסטארישען טאג פון דער באפרייאונג פון אדמו״ר שליט״א, נעמליך, מוצש״ק און זונטאג י״ג תמוז, אין בראדווייי סענטראל האטעל, וואו אונזערע גרעסטע רבנים און טיכטיגסטע עסקנים חסידים וועלען ארויסטרעטען, און וואו מיר אלע וועלען ברידערליך באשפרעכען און באשליסען ווי צו אויפנעהמען און בכבוד אויפהאלטען אונזער גרויסען רבי׳ן אין דער צייט פון זיין קורצען באזוך דא, ווי אויף פייערען מיט הארציגער שמחה דעם דאזיגען יום־טוב טאג פון דער נייער חסידישער באפרייאונג.

און מיר וועלען זיך צו אייך, הארציגע ברידער, טוט תיכף אייער אנגענעהמעען חוב, קלייב אויס דעלעגאטען, זוכט אויס אייערע עסקנים און שיקט צו תיכף אין אונזער אפיס:

Agudas Chasidim Anshei Chabad
252 East Broadway, New York, N.Y.

די נעמען און אדרעסען פון די אויסערדערוועלטע און באטרעפענדע עסקנים. מיר וועלען זיי תיכף צושיקען קרעדענשעלס, און מיר וועלען זיי ערווארטען צו אונזער קאנפערענץ.

ברידער, אין אונזער כמארנעם־טונקעלען גייסטיגען לעבען האט זיך א שטראהל פון ליכט באוויזען, לאמיר אלע צוזאמען פון דעם שטראהל א פייער־זייל מאכען! רופט אלעמען און קומט אליין צו דער ערשטער היסטארישער קאנפערענץ פון חסידי חב״ד אין אמעריקא!

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה

מודעות בתוכן דומה נתפרסמו בעתונות היהודית של אותה תקופה.

וכשהתקרב היום המיועד התחילו ההכנות לקבלת הפנים. הגיע לידינו מכתב חוזר של אגודת חסידי חב״ד המיועד בעיקר לרבנים:

ב״ה ר״ח אלול, תרפ״ט.

מאושרים אנחנו להודיע לכתר״ה כי בא היום שקוינו וצפינו אליו בכליון־עינים, ואתנו יחד כל עם ישראל.

יום ג׳, י״ב אלול (17 לספטמבר) הוא היום שבו אנו מקוים לקבל פני גאון ישראל וקדושתו, כ״ק אדמו״ר הריי״צ שניאורסאן שליט״א, המפורסם בעולם בשם **הרבי מליובאוויטש**, הבא אלינו.

חג יהי׳ היום הזה לכל אחינו בני ישראל בארה״ב, בו נכונים רבבות אלפי ישראל מכל קצוי המדינה לזכות לקבל פני מגינה ולוחמה הגדול של התורה והיהדות המוסר־נפשו בשביל כל הקדוש לעם ישראל.

והננו מאושרים להזמין את כבוד הדר״ג לשמחתנו זו. **הכינו וחושו לבואו! תנו כבוד לתורה!** הכינו וחושו לבוא להשתתף יחד עם כל גאוני וגדולי מדינתנו בקבלת פנים הנהדרה אשר תערך בשבילו! השי״ת יעזרינו למצוא בהופעת צדיק דורנו נחם והתעודדות בצערנו הגדול של אומתנו, ונזכה לביאת גואל צדק בב״א.

בתקוה להתראות בקרוב ובברכת כוח״ט

אגודת חסידי חב״ד
252 איסט בראדווייי, נ. י.

נ. ב.

כבוד הדר״ג מתבקש לעורר קהלתו הנכבדה שכ״א ישתתף בהקב״פ ולבחור ועדה (קאמיטע) עם מכוניות (אטאמאבילען) לפי כבודו הגדול של כ״ק אדמו״ר שליט״א.

בהמודעות הבאות בהעתונים נודיע בדיוק השעה והמקום של הופעת צדיק זה בעירנו.

השלטים (סיינס) של „ברוך־הבא״ שיודבקו על המכוניות יכולים להשיג בלשכתנו או להודיענו ע״י הטלפון ונשלח את השלטים ע״י הפוסטה.

ועל מצב ההכנות בערי השדה קוראים אנו באגרת ה״ר אברהם אלי׳ אקסלרוד אל הר״י דזייקאבסאן בכ״ה אד״ר:

יהי׳ נא מטובך לשלוח לי נוסח המכתבים שצריכים הבתי כנסיות לשלוח לאדמו״ר שליט״א לבקשו שיבא לארצה״ב כי מבתי כנסיות בקשו ממני לסדר להם נוסח הגון על זאת.

וביום ועש״ק פקודי ג׳ אד״ש:

ליום א׳ הבא קראנו אסיפה מאנ״ש להבהכ״נ צמח צדק. ומובן שאז ישאו ויתנו אודות מצבו של אדמו״ר שליט״א בהוה ואודות ביאתו אלינו לארצה״ב.

במוצאי חה״פ כותב ה״ר ארי׳ ליב כהן מנוארק אל הר״י דזייקאבסאן:

יודיעני נא כת״ר אודות מהנשמע מביאת אדמו״ר שליט״א לפה אם נכונים הדברים. ומי יתן והי׳ ותחזינה עינינו מלך ביפיו. יה״ר שכן יהי׳ בטח.

ככל שהתקרב מועד בוא רבנו כך התרבו אסיפות ההכנה. כך קוראים אנו במודעת הזמנה לאסיפה בבאסטאן בי׳ אלול:

א וויכטיגער קאנפערענץ

בעזה״י ה׳ אלול שנת תרפ״ט

שלום וברכה:

מיר פיהלען זיך גליקליך צו מעלדען אייך אז דער טאג אויף וועלכען מיר האבען אזוי אונגעדולדיג געווארט קומט אן, אז דער ליבאוויטשער רבי איז ערווארטעט דיעזע טעג אין אמעריקא.

דאס וועט זיין דער גרויסער יו״ט פון דעם גאנצען אמעריקאנעם יודענטהום, מיר וועלען מיט פרייד אויפנעמען אונזער גבור האומה אדמו״ר ר׳ יוסף יצחק שניאורסאן שליט״א פון ליבאוויטש וועלכער קומט צו אונז נאך א בעזוך אין ארץ ישראל.

אלע וויכטיגע שטעדט גרייטען זיך צו אינווייטען דיזען גרויסען אידען דער גרויסער מארטירער פארן יודענטהום.

טויזענטער און טויזענטער פון אונזערע ברידער וועלען זוכען צו נעמען אן אנטהיילל אין דעם זכות צו מקבל פנים זיין דעם ליבאוויטשער רבי׳ן.

מיר באסטאנער אידן וויילן אויך געוויס האבן די הערע צו עמפפאנגען דעם גרויסן גאסט דעם ליבאוויטשער רבי׳ן.

צו דיזען צוועק רופען מיר א ספעציאלען קאנפערענץ דיזען זונטאג י׳ אלול דעם 15טען ספטעמבער אום 7:30 אוהר אבענד פינקטליך. אין בלו הילל עוועניו שוהל בראנזוויק האלל. ראקסבורי, מאס.

איהר זייט דרינגענד געבעטען צו קומען צו דיזען ויכטיגען און הייליגען קאנפערענץ.

אכטונגספאל: די קאמיטע

* * *

עיקר סיבת הנסיעה לארה״ב היתה כדי לעורר את דעת הקהל ודעת המוסדות היהודיים לבוא לעזרת יהודי רוסיא. מ״מ לא היתה זאת הסיבה היחידה לנסיעתו, שכך כותב רבנו בב׳ אדר תר״צ (אג״ק חי״א ג׳תתכח):

מטרת נסיעתי לארה״ב לא היתה בשביל עזרת אחינו ברוסיא בלבד, ומפורש אמרתי קודם נסיעתי שנסיעתי אופי פרטי לה, גם אמרתי שחסידי אמריקא שלחו לי הזמנה לבא אליהם וגם שלחו לי על הוצאות הדרך. ובאמת דעתי שנסיעתי, בהנוגע לחסידים וחסידות היתה צריכה להביא תוצאות טובות, בעה״י, והחסידים היו צריכים להבין הדבר ולאחזו באמצעים לעזרני, וכלנו יחד היינו יכולים לעשות בדק הבית של בית תפארתנו להרים קרן החסידים והחסידות, אמן כה יאמר ה׳.

על התעסקות רבנו בארה״ב לטובת יהודי רוסיא מסופר במקום אחר. כאן יסופר, בעיקר, על התעסקותו לחיזוק ועידוד אנ״ש בארה״ב בפרט וחיזוק היהדות בארה״ב בכלל.

בתחלה נסע רבנו לארה״ק ומשם, לאחר שהי׳ קצרה באירופה, המשיך דרכו לארה״ב. על דרך הנסיעה בפרטיות מספר רבנו באגרת ו׳ תמוז אל ה״ר מנחם מענדל רוטשטיין (אג״ק ח״ב תנא):

הננו נוסעים בעזה״י ביום ג׳ כ״ב תמוז לבראנדיזי (דרך ברלין). בבראנדיזי (איטאליע) נהי׳ ש״ק פ׳ מטו״מ, וביום א׳ ז״ך תמוז נסע אי״ה עם הספינה ההולכת לאלכסנדריאה, וביום ג׳ אי״ה נבא לשם צלחה, ביום ד׳ — ליפו. ביום ה׳ — לעיר הקדש ירושלים תובב״א.

באה״ק תובב״א, בדעתי בעזה״י להתעכב כב׳ שבועות, ובערך ט״ו מנחם אב לנסע חזרה צלחה לצרפת להאוועזר, מקום אשר שם עלינו בעזה״י לשבת על הספינה „פראנסע״ ההולכת משם ביום ד׳ ו׳ אלול הבע״ל (11 סעמפ׳) לאמריקה, ועל ספינה זו יש לנו ת״ל כרטיסים.

משך העת אשר יהי׳ לנו בעזה״י מעת בואנו מאה״ק להנסיעה לאמריקה בטח נהי׳ גם יום או יומים בפריז.

סדר הנסיעה לאה״ק וחזרה התנהל פחות או יותר כפי התוכנית. פרטי הנסיעות והביקורים בארה״ק במשך שתי שבועות אלו נרשמו ביומנו של רבנו. גם נערך יומן ע״י ה״ר שמעון גליצנשטיין (נדפס בשעתו בירושלים). שניהם נלקטו ונדפסו בס׳ התולדות של רבנו ח״ד ע׳ 43־23.

בדרך חזרה מארה״ק התעכב רבנו בבאדען שבאשכנז מיום ד׳ כ״ב מנ״א עד יום ב׳ ד׳ אלול.

לשם הגיע עם חתנו הרש״ג שליט״א, שנסע לימים אחדים לברלין וריגא. ביום ו׳ בדר״ח אלול הגיעו לשם חתנו — כ״ק אדמו״ר שליט״א והרמ״מ רוטשטיין. וביום ב׳ ד׳ אלול חזר חתנו הרש״ג שליט״א, ואתו בא הר״מ דובין. באותו ערב נסעו לפאריז, וכ״ק אדמו״ר שליט״א חזר לברלין.

ביום ד׳ ו׳ אלול נסעו מפאריז להאוועזר, משם כתב רבנו את המכתב הכללי ע״ד הביקור בארה״ק (הנדפס באג״ק ח״ב תנו), ומשם יצא הספינה לארה״ב, שבה נסעו רבנו, חתנו הרש״ג שליט״א, הר״מ דובין ודודו של רבנו — הר״מ הארנשטיין. ימים אחדים לפנ״ז נסעו לארה״ב שני מזכירי רבנו — הר״י פייגין ויבדל״ח הר״ח שי׳ ליברמן.

הספינה הגיעה לארה״ב ביי״ב אלול, ושהה בה רבנו עד כ״א תמוז תר״צ.

פרק ט

קבלת הפנים

בזכרונותיו של הר״י דזייקאבסאן:

אחר חה״פ כשנעשה קרוב יותר לפועל והתדברו הוברר שביאת כ״ק אדמו״ר שליט״א לארצה״ב תוכל לבוא לפועל בסוף הקיץ. הכירו שצריך לשכור איש שיתמסר לפועל בעבודת הנהלת הענין בלשכת אגודת חב״ד, בראותי שאין נמצא איש כזה והענין מתנהג בכבדות קבלתי על עצמי אחריות הנהלת הענין כמובן שלא על מנת לקבל שום פרס ח״ו.

ר׳ שמואל אליעזר נעלסאן ע״ה . . בקיץ הזה תרפ״ט הי׳ פנוי מעסקיו והי׳ בא ללשכת אגודת חב״ד לעזור בקפול מכתבים והדומה ובכלל הי׳ מתומכי מוסדות ליובאוויטש בנדבות הגונות לפי המצב בעת ההיא.

העורך דין מר יקותיאל קרעמער לקח מאיש א׳ מר בעיקער סך אלף דולרים סכום יוצא מן הכלל בעת ההיא, כן סדר ע״י השפעתם הגדולה של העו״ד הנ״ל שכ״ק אדמו״ר לא יצטרך לרדת מן האני׳ בהחוף שכל הבאים על האני׳ יורדים משם רק בדרום העיר הנק׳ סאוט פערי אשר משם מפלגת אני׳ קטנה עם פקידי הממשלה במחלקת ההגירה ויתר המחלקות הקשורים בזה ונוסעים עד מקום מי הים השייכים לתחום מדינת אמריקה, ושם על אני׳ זו לקחו משלחת אנשים לקבל פני אדמו״ר והבאים עמו, בהחוף הנ״ל סודר משטר של מאות שוטרים וראשיהם אשר באו בשעות המוקדמות ביום לשמור על הסדר. כן סודר אשר קבוצה של שוטרים נוסעים על רכבות הנק׳ „מאטאר סייקעלס פאליסלייט״ ילוו את האורחים ומלויהם ומקבלי פניהם דרך העיר שיוכלו לנסוע בלי עיכוב של אותות של פנסי אדומים [רמזורים] והדומה.

ארגון הקבלת פנים נעשה באופן פעוט מכמה סיבות.

א׳ כלל ישראל, כותבי „עמך״ לא היו מעונינים ויודעים מהנעשה בעולם של הנהגת היהדות העולמית (כמו כעת אשר המצב הוא באופן אחר, מפני שנתרבו הדרכים אשר מגיע לאזני ההמון מהנעשה בעולם היהדות ע״י כמה עתונות יומים חוברות וכמה אמצעים של דפוס של פרסום, רדיא טלפון ואפילו הטעלעוויישאן נעשה ג״כ לאמצעי לפרסום ולהשיג את הכל ולעשותם מעונינים ממילא בהנעשה).

ב׳ באמריקה בכלל סוג הנוסעים לאמריקה הי׳ מאלה שסוג החרדים ועניניהם לא ענינה אותם והיו רחוקים מזה. בכל אופן לא היו שייכים לקחת חלק בזה לחיוב, ורק בזמן האחרון, היינו אחרי המלחמה העולמית הראשונה, ז.א. בתחלת שנות [...] של תר״פ־ד ואחרי מהפכת הממשלה ברוסי׳ ונפילת הממשלה בידי הקאמוניסטי׳ וכמו שהי׳ נקראים אז הבאלשעוויקעס אז החלו לנסוע גם מהיהדות החרדית לארצה״ב . . .

בהמלאכות מהרבנים ובע״ב שנסעו על האני׳ הקטנה של הממשלה נסעו אנשים אחדים. אלה אשר [אני׳] זוכר היו (הרממ״ל) ע״ה הרב לאקשין העו״ד יקותיאל ואחיו חז״ק מר פיליפ קליינפעלד ר׳ שמואל אליעזר נעלסאן.

ביאת כ״ק אדמו״ר להחוף היתה ביום ד׳ י״ג אלול תרפ״ט (18 סעפ׳ 29 למספרם) כל היום ההוא הי׳ גשם שוטף, עד אשר הגיעה האני׳ להחוף הי׳ בשעות המאוחרות אחר חצות היום, כמה מהנאספים נלאו מלעמוד תחת הגשם כי לא הי׳ מקום מתאים שם (כי אין שם חוף בנוי לחניית אניות גדולות) להכנס ריבוי אוכלוסין בלי ע״ה.

תיכף בהגיע האני׳ הקטנה להנמל סבבו את כ״ק אדמו״ר וקבוצת מלוויו פקידי המשטרה הגבוהים והמצלמים מכל העתונות הבלתי יהודים לקחו תמונות כמה שהי׳ ביכולתם. החזן ר׳ שמואל קנטראף ע״ה הכריז ברוך הבא. מהמתעסקים הי׳ ר׳ משה אפרים נ״י זעלדין היודע פרק בקבלת פנים אבל הוא לא הי׳ המכריע וגם לא מהמשתתפים בסדור ולדבר בפרט.

כל המלווים ביחד עם כ״ק אדמו״ר נכנסו, יותר נכון הובילום והושיבום בהרכבות [מכונות], ותיכף התחילו ה„מאטאר סייקעלס פאליס״ להשמיע בהסיירענס שלהם, ואלה שהספיקו להכנס בהרכבות שלהם המשיכו ללכת בתהלוכת שיירת הרכבות המלוות את כ״ק אדמו״ר ומלוויו. סרו לדירת הר״א נ״י סימפסאן בבארא פארק.

הרכבת שנסעתי בתוכה הגיעה השני׳ להדירה בהראשונה נסע כ״ק אדמו״ר ואחדים ממלוויו ומהבאים לקבל פניו וכן בהרכבת השני׳.

כשסרנו להדירה ועלינו להחדרים (למטה הי׳ הבהכנ״ס) הי׳ אחדים ממש, ונתנו שלום לכ״ק אדמו״ר.

אחרי אשר יצאו ונשארתי לבדי שאלני כ״ק אדמו״ר בזה לשון קדשו וואס מאכסטו וואס מאכט איר, ר׳ ישראל, הרב ר׳ ישראל, רבי דזשקאבסאן, ואני עומד דומם, ואח״כ שאלני איזה סדר הוסדר אשר לא נעשה שום סדר להפגש ולקבל שלום ולתת שלום

הרבי
בירידתו
מהספינה

הקהל
המחכה
לקבל
פניו
(במרכז
מוהרמ"ד
רבקין)

לקהל הנאספים, רבנים, אדמורי״ם, ובניהם של קדושים, אי׳ כבוד עצמם, כבוד אבותם, כבוד תורתם, והשבתי לכ״ק אדמו״ר אני לא הייתי בין הדנים בדבר סדור הקבלת־פנים ולא התחשבו עם דעתי כלל . . ואמרתי לכ״ק אדמו״ר וואס זאל איך יעצט טאן ואמר לי כ״ק אדמו״ר גיי אונטן און אויב עס וועט קומען א רב, א גוטער איד, א בנן של קדושים, א איד א בן־תורה זאל מען אים גלייך אריינלאזען (כי העו״ד מר יקותיאל נ״י קרעמער התייצב על אכסדרת הכניסה עם פקידי משטרת הממשלה ולא הניחו להכנס רק המיועדים אליו), ומסרתי לו דברי כ״ק אדמו״ר ולא יכול להתייצב נגד ועשו כאשר צוה כ״ק אדמו״ר . . .

אחרי עבור זמן קצר ונתאספו הרבה אנשים יצא כ״ק אדמו״ר על המרפסת פארטש מהקומה הראשונה ואמר את דבריו באגריסונג „סדנא דארעא חד הוא כו״.

דברי הברכה לא נעתקו בזכרונות הנ״ל והגיעו לידינו בהעתקה, בכותרת „ב״ה י״ג אלול תרפ״ט. הדברים שאמר אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש להמון שבאו לקבל פניו״:

השי״ת האט אונז אידין בעהיליגט מיטן טיטול גוי אחד בארץ — לשון יחיד דיא אלע פארטייען אין אלע לענדער זאיינען דורך גיבונדען מיט א שנירול פון אהבת התורה! ס׳פרייט מיך די הארץ זעהען אויף דעם 2טען זאייט ים א קיבוץ אידין כן ירבו! מיט דער טרייער ווארעמקייט פון דער אלטער היים מקום התורה דאס גיט דיא גרייס האפענונג אז השי״ת וועט העלפון און מיר וועלן אין געכין זעהען די הרחבת והרבצת התורה בארצות הברית אין דעם גייסט פון דער אלטער היים! ווינש אייך אלעמען בתוך כלל אחב״י א כתיבה וחתימה טובה!

על בוא רבנו ועל קבלת הפנים דווח בפרטיות בעתונות „דער טאג״, „דער מארגען זשורנאל״ ו„פארווערטס״. יועתקו בזה מספר קטעים. „דער מארגען זשורנאל״ סעפטעמבער 17:

די ניו יארקער אידען וועלען היינט מקבל פנים זיין דעם וועלט בעריהמטען גאון, דעם ליבאוויטשער רבי, ר׳ יוסף יצחק שנייערסאן.

דער גאון וועט דערווארטעט היינט 10 אזייגער אין דער פריה מיט דער שיף „פראנס״. ער קומט אהער צוזאמען מיטין בעקאנטען ריגא׳ר כלל טהורר ראבינער דר. מרדכי דובין, דעפוטאט פון לאטווישען סעים וועלכער האט אויסגעווירקט ביי דער סאוויעט רעגיערונג מען זאל בעפרייען דעם גאון, בעת ער איז געווען ארעסטירט אויף דער מסירה פון די יעווסקען אז ער איז דער אנפיהרער פון א געהיימער תלמוד תורה. דר. דובין האט אויך אויסגעווירקט ביי דער לאטווישער רעגיערוג צו ערלויבען דעם רבי בלייבען וואהנען אין ריגא. ביידע האבען די לעצטע פאר יאהר אנגעפיהרט א שטארקע הילפס אקציע פאר די אידען אין רוסלאנד און זייער ארבייט צו באזארגען די אידען מיט מצה אויף פסח איז נאך פריש אין זינען פון די „מארגען זשורנאל״ לעזער וועלכע האבען זיך אזוי הארציג אפגערופען אויף זייער אפיעל.

זינט עס איז באוואוסט געווארען אז דער ליבאוויטשער רבי קומט אין אמעריקא, האבען דא זיינע טויזענטער אנהיינגער אנגעפאנגען א פיבערהאפטע טעטיגקייט צו מקבל פנים זיין זייער רבי. א גרויסע הויז איז געדונגען געווארען אויף דער 14טער עווענוי און 46טע סטריט, בארא פארק, וואו דער רבי וועט איינשטעהען דורך דער צייט וואס ער וועט זיין אין ניו יארק.

צענדליגע טויזענטער אידען וועלען ערווארטעט הינט ביים שיף צו באגעגענען איינעם פון די מוטיגסטע ארטאדאקסישע קעמפפער פון איצטיגען דור. די היגע קאמיטע וואס האט צוגעגרייט דעם קבלת פנים, האט גע׳פועלט ביי דער רעגיערונג אין וואשינגטאן מען זאל דעם רבי ערלויבען אראפצוגעהן פון שיף אין קאראנטין פון דארט וועט מען איהם ברענגען מיט א ספעציעלער שיף צום פיער „איי״, ביים בעטערי פארק, וואו די פיהרער פון דער אמעריקאנער ארטאדאקסישער וועלט וועלען איהם באגריסען.

פון פיער „איי״, וועט פארקומען דיא גרויסע אויטאמאביל פראצעסיע קיין בארא פארק, צו דער דירה וואס עס איז צוגעגרייט געווארען. ספעציעלע „ברוך הבא״ סיינס פאר די אויטאמאבילס זיינען צוגעגרייט געווארען, פאליס קאמישאנער ווהיילען וועט באזארגען א ספעציעלע פאליס וואך פאר דער פראצעסיע און ביים פיער צו פארמיידען א געדרענג.

„דער טאג״, באותו יום:

היינט אין דער פריה קומט אן מיט דער שיף „לא־פראנס״ דער ליבאוויטשער רבי, ר׳ יוסף יצחק שנייערסאן. דער רבי קומט פון ארץ־ישראל אין באגלייטונג פון דעם סיים־דעפוטאט פון לאטוויא, דובין, וועלכער איז איינער פון די אנגעזעהענסטע פיגורען ביי דער אידישער ארטאדאקסיע אין לאטוויע.

דער ליבאוויטשער רבי, וועלכער האט טויזענטער חסידים אין ניו יארק און אין גאנץ אמעריקא, וועט קריגען היינט אין דער פריה א אויסערגעוועהנליך פראדענעם און איינדרוסקפולען קבלת־פנים. הונדערטער חסידים און בעלי־בתים ווי אויך פארשטעהער פון פארשידענע שולען און ארגאניזאציעס וועלן קומען צו דער „בעטערי״. עס וועט ערווארטעט א גרויסער פראצד פון אויטאמאבילען צו דער בעטערי און דערנאך וועט דער

רבי וועט ארונטערגענומען ווערן פון שיף צו דעם רבינ׳ס וואוינונג אין בארא פארק, וואס זיינע חסידים האבען פאר איהם צוגעגרייט.

דער ליבאוויטשער רבי איז איינער פון די אנגעזעהענסטע און וויכטיגסטע פיגורען אין דער ארטאדאקסישער וועלט אין גאנץ מזרח איירעפא. אין צייט פון קריג און נאכדעם ווי די באלשעוויסטישע רעוואלוציע אין רוסלאנד האט אויסגעבראכען האט דער ליבאוויטשער רבי געארבייט מיט גרויס מסירת נפש פאר דער אויפהאלטונג פון תלמוד תורות און ישיבות פון פוילען און אנדערע ערטער.

די ניו יארקער שטאט רעגירונג האט געגעבען א ספעציעלע שיף פאר דער קאמיטע פון באוואוסטע רבנים און בעלי־בתים וואס פאהרן היינט אין דער פריה באגעגענען דעם באריהמטען גאסט. דאס אנקומען פון דעם רבי׳ן האט ארויסגערופען גרויס פרייד און באגייסטערונג צווישען די טויזענטער חסידים אין ניו יארק און איבעראל. צו דעם הייניטיגען קבלת פנים זיינען געקומען ספעציעלע דעלעגאציעס פון אנדערע שטעדט.

למחרת הופיע דווח מפורט מקבלת הפנים ב„דער מארגען זשורנאל״:

א גרויסער און בעגייסטערטער עולם האט נעבטען אין דער פריה ביי פיער „איי״ פון בעטערי פארק אפגעוואלרט דעם גרויסען גאסט דעם ליובאוויטשער רבי׳ן הרב יצחק יוסף שניאורסאן און איהם געגעבען א גרויסארטיגען קבלת פנים ווען ער איז אנגעקומען מיט דער שטאדטישער שיפעל „מעיקאם״, וועלכע האט ארונטערגענומען דעם רבי׳ן ביים קאראנטין און איהם געבראכט צו דער בעטערי.

ווען דאס שיפעל איז צוגעקומען צום ברעג האבען די טויזענטער חסידים געזונגען „ברוך הבא״ אויפ׳ן עבטען חסידישען שטייגער. ווען דער רבי האט באטראטען דעם אמעריקאנעם באדען, איז ער באלד ארומגערינגעלט געוואלרען פון די התלהבות׳דיגע חסידים, וועלכע האבן איהם מקבל שלום געווען מיט׳ן גרעסטען יראת הכבוד.

דער רבי׳, באגלייט פון זיין איידעם הרב שמריה גור־אריה, האט זיך געפונען א ביסעל פארלוירען, ווי ער וואלט זיך נישט געריכט אויף אזא קבלת פנים. ער האט אבער באלד אויסגעדריקט פרייד וואס ער זעהט אזוי פיעל בעגייסטערטע פרומע איידן אין אמעריקא, זיין איידעל פנים האט אויפגעלויכטען און מיט א פארטראטען שמייכעל האט ער געענטפערט אויף די שלום־עליכם׳ס.

אויף דער שיף איז דער רבי באגעגענט געוואלרען פון א ספעציעלער קאמיטע און פון „מארגען זשורנאל״ און ענגלישע רעפארטערס. ער האט בשום אופן נישט געוואלט לאזען זיך פאטאגראפירען און האט נישט גערן געענטפערט אויף די רעפארטעס פראגען. וועו א רעפארטער האט איהם געזאגט אז אין אמעריקא איז א מנהג צו פאטאגראפירען די חשוב׳ע געסט וואס קומען און דרוקען זייערע בילדער אין די צייטונגען, האט דער רבי׳ געענטפערט אז דער אידישער מנהג איז פיעל עלטער פון׳ם אמעריקאנעם און ער וועט בשום אופן נישט מסכים זיין צו פאטאגראפירען זיך.

פאר די רעפארטערס האט דער רבי׳ ערקלערט אז ער איז נישט קיין פאליטיקער, אז ער וויל נישט ענפערען אויף פראגען וואס זיינען שייך צום פאליטישען לעבען אין רוסלאנד. ער האט געזאגט אז ס׳איז נישט אמת אז דאס אידענטום אין רוסלאנד געהט אונטער, ווי די אידען אין אמעריקא און איבער דער גאנצער וועלט גלויבען.

„אין אויסלאנד ווייסט מען ניט די ליכטיגע זייט פון די אידען אין רוסלאנד. אויסלאנד האט א באציהונג פון יאוש צו די רוסישע אידען. אבער אין דער וויירקליכקייט איז עס ניט אזוי, ווייל וואס מעהר מען דריקט זיי אלץ שעהנער ווייזט זיך ארויס דער גייסט פון די רוסישע אידען״.

בכלל האט דער רבי׳ נישט ליעב מאריך צו זיין. אויף אלצדינג ענטפערט ער קורץ און מיט דער אמת׳ער למדנ׳ישער קלארקייט. דער עיקר וויל ער אויסמיידען פאליטיק און באגרענעצט זיך אין זיינע רייד בלויז אויף דת און אידישקייט.

פון ארץ ישראל, האבענדיג פארלאזען דאס לאנד א קורצע צייט פארן פאגראם, איז ער אבער געווען אזוי ערשיטערט פון די שחיטות, אז ער האט ניט געקענט קאנטראלירען זיינע טרעהרען, און האט זיך געבעטאן ביי אונזער רעפארטער, מען זאל אים דערווייל צורוה לאזען, ווייל דאס בלוט פון די קדושים איז נאך ניט טרוקען.

חסידים קומען באגעגענען דעם רבי׳ זעקס אין דער פריה

כאטש די שיף „פראנס״ איז ניט אריינגעקומען אין האפען בעפער איינס א זייגער ביי טאג, האבען דאך הונערטער חסידים זיך פארזאמעלט ביי דער בעטערי אזוי פריה ווי זעקס א זייגער. וועו א רעפארטער פון מארגען זשורנאל איז אנגעקומען צו פיער „איי״ זיבען א זייגער אין דער פריה, זיינען שוין דארט געשטאנען מאסען חסידים.

דער ערשטער וועלכער האט געוואלט האבען די

זכיה מקבל פנים זיין דעם רבי׳ן איז געווען הרב מנחם מענדעל לאקשין יושב ראש פון אגודת חסידי חב״ד. נאך איהם זיינען געקומען ר׳ משה׳לע שניאורסאן טוערסקי, און שמואל נעלסאן פון 1422 פארק פלייס, ברוקלין. וואס א מינוט שפעטער, זיינען צוגעקומען מעהר און מעהר מענשען, ביז די פאליס האט שוין געמוזט מאכען ארדנונג אום צו פארמיידען א געדרענג.

האלב נאך אכט א זייגער אין דער פריה איז דאס שטאדטישע שיפעל ארויסגעפאהרען צו ברענגען דעם חשוב׳ן גאסט צו דער בעטערי. מיט דעם דאזיגען שיפעל זיינען מיטגעפאהרען קריסטאפער באנסווע, פאליס קאמישאנער ווייליען׳ס סעקרעטער, אינספעקטאר סוויני, א רעפארטער פון „מארגען זשורנאל״ און פארטרעטער פון דער ענגלישער פרעסע. די אמעריקאנער רעגירונג האט מיטגעשיקט צוויי ספעציעלע קאסטאם אינספעקטארס וועלכע האבען אהן שווערigkייטן דורכגעלאזען דעם באגאזש פון רבי און זיינע בעגלייטער. די ספעציעלע אינספעקטארס זיינען געווען: א׳ברייען, און דער אידישער קאסטאם בעאמטער הערי קאהען.

די טויזענד פאסאזשירען אויף דער שיף „פראנס״ האבען ארויסגעווייזען א שטארקען אינטערעס אין די חשוב׳ע גאסט וועמען די שטאדט ניו יארק און די פעדעראלע רעגירונג האבען ארויסגעווייזען אזוי פיעל העפליכקייט.

אויף דער שיף „פראנס״

ארום עלף אזייגער פארמיטאג, איז דאס ספעציעלע שיפעל צוגעפאהרען צו דער ריזיגער שיף „פראנס״ און ניט פארלירענדיג צופיעל צייט האבען די קבלת פנים קאמיטע און די צייטונגסלייט באשטיגען די „פראנס״ און זיינען גלייך ארייגעפירט געווארען אין דער קאיוטע פון רבי׳ן.

סעמועל קרעמער, און סענאטאר קליינפעלד האבען באגריסט דעם רבי׳ן אין נאמען פון צעהנדליגע טויזענדער חסידים אין אמעריקא. נאכדעם האט וווהעילען׳ס סעקרעטער איבערגעגעבען אן אפיציעלען קבלת פנים אין נאמען פון דער שטאדט. דער רבי האט דורכ׳ן רעפארטער פון „מארגען זשורנאל״ געבעטען צו באדאנקען די קאמיטע און די אלע וועלכע האבען מעגליך געמאכט צו פארליכטערען זיין לאנדען.

א שעה שפעטער האט שוין דער גאסט, די קבלת פנים קאמיטע און דעם רבי׳ס באגלייטער באשטיגען דעם באדען פון ניו יארק ביי פיער „איי״ פון בעטערי פארק. דארט האט איהם ערווארטעט אן עדה וואס ווערט פון דער פאליציי געשאצט פון איניגע טויזענדע פערזאנען וועלכע האבען איהם באגריסט מיט עבטער חסידישער התלהבות, זינגענדיג ברוך הבא מיט אמת׳ן חסידישען פאטאס.

צוליעב דעם רעגען האט דער רבי ניט געקענט ענטפערען אויף די טויזענדער באגריסונגען. די פאליס האט קוים געמאכט א וועג כדי צו ערמעגליכען פאר׳ן רבי׳ן צו באשטייגען דעם אטאמאביל, וואס האט אויף איהם געווארט. אבער אפילו, וועז ער איז שוין געזעסען אין מאשין, האט ענגומען א היבשע צייט ביז וואנען דער אטאמאביל האט זיך געקענט ריהרען פון ארט. טויזענדער חסידים האבען ארומגערינגעלט דעם אטאמאביל און כאטש צו כאפען א בליק אויף זייער רבי. מאטאר־סייקעל־און רייטענדע פאליס, האבען קוים, און מיט גרויס העפליכקייט געמאכט פריי דעם וועג פאר דער פראצעסיע פון די הונדערטע אטאמאבילס וואס האבען אפגעפיהרט דעם גאסט און זיינע חסידים פון בעטערי צו זיין צייטווייליגער היים 14טע עווענוי און 46טע סטריט, בארא פארק. יעדער אטאמאביל איז געווען באצירט מיט דער אויפשריפט „ברוך הבא כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש״.

דער קבלת פנים אין בארא פארק

פון צעהן א זייגער אין דער פריה איז 14טע עווענוי, צווישען 45טער און 46טער סטריט אנגעפילט געווען מיט הונדערטע מענער און פרויען, וועלכע האבען ערווארטעט דעם אנקומען פון דעם רבי. צעהנדליגע פאליסלייט זיינען אנווועזענד געווען אויפצופאסען אויף ארדנונג. זיי האבען בעווארט דעם אריינגאנג פון דער שוהל צמח צדק נוסח אר״י דבארא־פארק, וואו אויף די אויבערשטע צוויי פלארס פון דער געביידע געפינט זיך די צייטווייליגע דירה פון דעם גוטען איד, פון זיין איידים הרב שמריהו גור־אריה און פון דר. מרדכי דובין, דער דעפוטאט פון ליטווישען סעים, וועלכע זיינען צוזאמען מיט דעם רבי אננעקומען. ניט קוקענדיג אויף דעם רעגען האט דער גרויסער עולם ניט פארלאזען די גאס און בעשיצענדיג זיך מיט אמברעלאס האבען זיי אומגעדולדיג געווארט אויף דעם אנקומען פון גרויסען גאסט. ענדליך ארום איינס א זייגער נאכמיטאג איז אנגעקומען דעם רבי׳ס אטאמאביל, בעגלייטעט פון פיעלע אנדערע מאשינען. דער עולם האט זיך געמומען שטויסען צוצוקומען נאהענט צו איהם, אבער פאליציי האט ניט דערלאזען. אין דער בעגלייטונג פון דער עמפפאנגס־קאמיטע איז דער רבי ארויפגעפיהרט געווארארן אין זיין וואוינונג, וואו אין דער אנווועזענהייט פון „מארגען זשורנאל״ פערטרעטער און די אנדערע פון דער קאמיטע האט ער געמאכט די בעמערקקונג:

„דא פונקט אזוי ווי אין רוסלאנד בין איך געווען אונטער א גרויסער וואך פון פאליסלייט. אבער וואס פאר אן אונטערשייד! דארטען אין רוסלאנד בין איך

געווען געוואוינט צו זעהן זיי אלס אפטע געסט צו פיהרען מיך אונטער ארעסט פאר פערשפרייטען תורה צווישען אידישע קינדער; דא, אין אמעריקא, האבען מיך ארומגערינגעלט צעהנדליגע פאליסלייט צו פערהיטען מיך פון דעם געדרענג פון פובליקום״.

דער רבי איז געווען זעהר מיעד און צובראכען פון וועג, און ער האט ניט געקענט פיעל רעדען צו די פיעלע מענשען וואס האבן זיך געריסען צו איהם אריינקומען און געבען איהם שלום. עס זיינען געווען קאמיטעט פון אלע ליבאוויטשער שוהלען אין גרעיטער ניו יארק, ווי אויך פון אנדערע חסידישע קלויזען, א קאמיטע פון דער אגודת־הרבנים און עס איז געקומען בעגריסען איהם יעדער פון די רבנים וואס געפינען זיך אין ניו יארק, עס איז זאגאר געקומען א קאמיטע פון א ליובאוויטשער שוהל פון פילאדעלפיא.

דער עולם אין דרויסען איז אינטערדעסען געווארן אלץ גרעסער און גרעסער, טראץ דעם גוס־רעגען וואס האט געגאסאן. זיי האבען אלע זעהר געגארט אנצוקוקען דעם רבי׳ס פנים און הערען פון איהם א פאר ווערטער. ניט קוקענדיג אויף זיין מידיגקייט איז דער רבי אריסגעקומען צו זיי אויף דער פלאטפארמע, געזאגט פאר זיי א פאר ווערטער און געבענשט זיי מיט א שנה־טובה.

„עס פארשאפט מיר א גרויסען פארגעניגען — האט ער געזאגט — צו זעהן דא פערזאמעלט אזא גרויסען עולם, וואס איז געקומען אפצוגעבען כבוד דער תורה. איךווינש אייך אלעמען, און אלע [אידן אויף דער וועלט א יאר פון ברכה] און הצלחה און פון ישועות אויף אידען!״

א גרויסער אפלאז האט אויסגעבראכען פון דעם עולם מענער, פרויען און קינדער, וועו ער האט געענדיגט. פיעלע זיינען זיך דאן צוגאנגען, צופרידען וואס זיי האבען אנגעקוקט דעם ליובאוויטשער רבי, און געהערט פון איהם א ברכה. אבער א היבשער עולם איז נאך אלס פערבליבען שטעהן אין גאס ארום דער שוהל, און איז פערבליבען דארט א גאנצען טאג שטעהענדיג אונטער רעגענשירעמס, און ווארטענדיג אויף א געלעגענהייט צו קענען אריין אין שוהל, א גאנצען טאג ביז שפעט אין דער נאכט האט זיך אויך די טהיר פון שוהל ניט צוגעמאכט פון צעהנדליגע קאמיטעט און פון הונדערטע בעלי־בתים פון געגענד און פון ווייט ארום וואס זיינען געקומען בעזוכען דעם רבי און געבען איהם שלום.

שפעט נאכמיטאג איז פון דעם רבי הרב ר׳ יוסף שניאורסאן אריסגעגעבען געווארען אן אפיציעלע ערקלערונג צום „מארגען זשורנאל״ פערטרעטער וועגען דעם צווק פון זיין קומען אהער, און וועגען דעם איינדרוק וואס די נייעס פון די שחיטות אויף אידען אין ארץ ישראל האבען געמאכט אויף איהם. די ערקלערונג איז ארויסגעגעבען געווארען דורך זיין איידים הרב שמריהו גור־אריה, און איהר פולען אינהאלט וועלען די לעזער געפינען אין א בעזונדער פלאץ.

רעדענדיג וועגען די געשעהענישען אין ארץ ישראל, האט ער געזאגט, אז וועו ער האט דערהערט די טרויעריגע נייעס אויף זיין וועג, האט עס איהם אין גאנצען צובראכען, און ער קען נאך יעצט ניט קומען צו זיך פון דעם קלאפ.

וועגען דער לאגע אין רוסלאנד האט דער רבי ענטזאגט זיך פיעל צו רעדען, ערשטענס, ווייל ער איז געווען מיעד און צובראכען און צווייטענס, ווייל ער ווייל זיין פארזיכטיג וואס ער זאגט וועגען דעם און ער האט אפגעלעגט א ענעויע ערקלערונג וועגן דעם ענין אויף שפעטער.

נור דער דר. מרדכי דובין, דער דעפוטאט פון ליטווישען סעים, האט ערקלערט פארן „מארגען זשורנאל״, אז די לאגע אין רוסלאנד איז ניט אין גאנצען האפענונגסלאז; אז מיט געלד־שטיצע פון אמעריקא קען מען דארט די אידישע לאגע, סאי אין עקאנאמישען און סאי אין גייסטיגען זינען א סאך פערבעסערען.

„די צרה איז נור — האט מר. דובין ערקלערט — וואס אלע האבען זיך פון רוסלאנד מיאש געווען, מען האט די דארטיגע אידען אין גאנצען איבערגעלאזען אויף הפקר, און מען פערגעסט אז איבער צוויי מיליאן אידען געהען דארטען אונטער ניט בלויז אין א רעליגיעזען זינען, נור אין אן עקאנאמישען. מיט געלד־שטיצע פון אמעריקא האט מען א סך אידען דארטען געקענט ראטעווען, דורך בעזארגען זיי מיט פערשידענע מאשינערי צו טהאן קוסטאר־ארבייט, אדער בעזעצען זיי אויף לאנד. איז דאך די צרה וואס די רוסישע אידן ווערען פון זיייערע מעריב־ברידער אינגאנצען פערגעסען, אינגאנצען פערנאכלעסיגט. ניט נור שטיצט מען זיי ניט, נור מען גיט זיי אפילו קיין האפנונג אז מען ווייל זיי העלפען״.

הרב גור־אריה און דר. דובין האבען בעטאנט אז דער יעצטיגער בעזוך פון דעם ליובאוויטשער רבי אין אמעריקא איז טיילווייז מיט דעם צווועק אויסצוארבייטען דא פלענער ווי אזוי מען זאל קומען צו הילף די לידענדע אידען אין רוסלאנד.

מעסעדזש פון ליובאוויטשער רבי צו די אידען פון אמעריקא דורכ׳ן „מארגען זשורנאל״

פאלגענדע סטייטמענט האט דער רבי ר׳ יוסף יצחק שניאורסאן שליט״א ארויסגעגעבען צום

„מארגען זשורנאל" דורך זיין איידעם, הרב שמריהו גורי־אריה.

„איך וויל אויסדריקען מיין טיעפסטען דאנק צום אמעריקאנער יודענטהום פאר דער פריינדליכער אויפנאהמע וואס זיי האבען מיר געגעבען. איך דריק אויס א דאנק די פערשיידענע אדמורים, צו דער אגודת הרבנים, צו דעם ועד הרבנים, דעם דזשאינט, און די פיעלע אנדערע קאנגרעגיישאנס און ארגאניזאציעס וועלכע זיינען געקומען מיך עמפפאנגען, איך דאנק אויך דעם מעיאר פון ניו יארק און אלע שטאדט־בעאמטע פאר דער פריינדליכער אויפנאהמע און איך דאנק די וואשינגטאן רעגירונג פאר געבען מיר די ערלויבעניש אראפצוגעהן פון שיף אין קאראנטין.

איך בין געקומען אהער אויף דער איינלאדונג און אויפפאדערונג פון געווייסע אידישע קרייזען, און דער צוועק מיינער איז צו בעקאנטמאכען דעם אמעריקאנער יודענטהום מיט דער לאגע פון די אידען אין רוסלאנד, און אין דער זעלבער צייט העלפען צו שאפען פאר זיי שטיצע אויף אן אופן וואס זאל זיין אין אינקלאנג מיט די געזעצע פון דער רוסישע סאוויעט־רעפובליק.

איך האף אז די אידען פון אמעריקא וועלען וואריס אפרופען זיך אויף מיין רוף צו העלפען די אידען פון רוסלאנד. איך וועל זוכען בעקאנט צו מאכען די פידערער און כלל־טהוער פון אמעריקאנער אידען מיט דער ריכטיגער לאגע פון די אידען אין סאוויעט רוסלאנד און איך וועל זוכען צוזאמען מיט דיעזע כלל־טהוער אויסצוארבייטען פלענער און מיטלען ווי אזוי צו שאפען א פערבעסערונג אין דעם לעבען פון אונזערע אונגליקליכע רוסישע ברידער.

איך האב פערבראכט אין ארץ ישראל פון ראש חודש אב ביז ט״ו אב, איך האב דארטען בעזוכט פיעלע ישיבות און מוסדות־תורה, אויך די פילאנטראפישע געזעלשאפטען. זיי האבען אלע אויף מיר געמאכט א שטארקען איינדרוק מיט זייער מוסטערהאפטער פיהרונג. איך האב אבער אויסגעפונען, אז ליידער ליידען זיי פון מאנגעל אין געלד־מיטלען, די לעצטע טרויערדיגע געשעהענישען אין ארץ ישראל, די בלוטפערגיסונגען אויף אידען, וועלכע האבען אויסגעבראכטען מיט איין טאג שפעטער ווי איך בין אוועקגעפאהרען פון דארט, האבען מיר שטארק צובראכען און איך קען נאך יעצט ניט קומען צו זיך פון דעם קלאפ״.

פרק יו״ד

הפגישה עם אנ״ש בארה״ב

כבר בראשית שנת תרפ״ד ביקש ה״ר דוד מאיר רבינוביץ מבוסטון, אחד מגדולי רבני חב״ד בארה״ב, שיבא רבנו לבקר בארה״ב, להתראות עם אנ״ש. רבנו השיבו על כך באגרת ג׳ כסלו תרפ״ד (אג״ק ח״א קמח):

בדבר הצעת כבודו לנסוע על איזה חדשים למדינתם לבקר בשלום אנ״ש שי׳, ואל תהי מפליג לכל דבר אמרז״ל אמנם בד״כ שני קוין הם הראוי והאפשר, ראוי הי׳ כמה וכמה דברים נחוצים, אבל האפשרי הם, ובכל אופן האפשר קדום אל הראוי, ולזאת נתחיל מן האפשרי, והשי״ת יעזרינו בהראוי, אפשר הדבר כי ידידנו אנ״ש שי׳ יתעוררו לקבוע שיעורי לימוד בדא״ח בקביעות זמן מוגבל בכל יום בהבתי כנסיות ובתי מדרש, אפשר הדבר אשר יהי׳ איש קבוע אשר יחזור דא״ח, תורתן של כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ ככתבם (ולא בצירוף כמה ענייני דרוש, אשר איש ואיש מערב חול עם הקדש) ואפשר הדבר אשר ייסדו בתי אולפנא ובתי תורה עבור לומדי תורה ובזה יעשו את הראוי באמת, ובגלל זאת יברכם השי״ת לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ועבודה שבלב.

אסיר תודה הייתי לכבודו, באם הי׳ מודיע לי שמות כבוד רבני אנ״ש שי׳ (ופרטי האדרעסין שלהם) אשר אפשר לבוא עמהם בכתובים, על דבר החזקת לימוד החסידות, ושארי הענינים הנוגעי׳ לאנ״ש שי׳.

רבנו מזכיר לו הזמנה זו באגרת כ״ח אדר תרפ״ו (אג״ק חי״א ג׳תשצד):

כהיום הנה ת״ל מוכשרת היא מדינתם האדירה לכונן בה ישיבה גדולה ובלי ספק אשר ביכולתם בעזרתו ית׳ לקבץ מספר גדול של תלמידים ומקשיבי לקח.

בכל אשר לי מוכן הנני בעזרתו יתברך ויתעלה להיות בעזרם להביא הרעיון הנעלה והנשגב הלזה ליסד מקום תורה במדינתם יע״א מהכח אל הפועל בטוב . . .

כת״ר הי׳ הראשון אשר שאל וכתב אלי (עוד לרוסטוב) האפשר הדבר כי נוכל להתראות פנים, כאמור שם בארוכה במכתבו, הנה בחסד אל עליון,

כאשר יזכנו, והרעיון האמור על דבר התיסדות מקום תורה ברוחה וטעמה של תומכי־תמימים יצ״ו, יבוא בעזרתו ית׳ אל הפועל אקוה לחסדו הטוב כי הוא ית׳ יזכני לראות את פרי עבודתינו ועמלנו, ואכפול דברי לאמר כי אין הדבר תלוי אלא בידידינו אנ״ש ד׳ עליהם יחיו.

בצאת רבנו את רוסיא בתחלת שנת תרפ״ח כתב לו ה״ר אלי׳ סימפסון את תשוקת אנ״ש בארה״ב להתראות והשיבו רבנו באגרת כ״ב טבת (אג״ק ח״ב שנא):

תשוקתם להתראות הנני מרגיש היטיב כי כמים הפנים כו׳ וזה כל מגמתי להתאחד באיחוד גמור עם אנ״ש והתמימים שי׳ למען אשר נוכל למלאות החוב הקדוש המוטל עלינו כולנו כאחד בצוואת הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצקללה״ה נבג״מ זי״ע להאיר מחשכי ארץ באור תורה, ונר זה ביד אנ״ש והתמימים יחיו כי אותם ברך כ״ק רבינו הגדול כו׳ בברכת האחד יהי׳ לרבבה.

וכן ראינו במוחש ת״ל אשר חסיד א׳ או תלמיד א׳ כאשר נותן לבו דעתו ונפשו על התורה וחיזוקה פועל ישועות בעיר גדולה בכל עניני העיר והוא בדרך מלמעלה מדרך הטבע בזכות אבות העולם.

ועל ידו הנני פונה אל כל אחד ואחד מהתמימים שי׳ כי יעוררו כוחם הכמוס אתם עמם ובעזרתו ית׳ יפעלו בהרמת קרן התורה והעבודה ובעזרתו ית׳ ימולא תשוקתנו להתראות בשובע שמחות.

בתוכן דומה כתב ה״ר חיים שניאור זלמן קרעמער, והשיבו רבנו בט״ו סיון תרפ״ח (שם שפה):

ואס איר שראייבט אז איהר האפט להשי״ת פלאיי[כ]ט ועלין מיר זיך זעהען פערזענליך, גיויס קאן מען האפין, און מיא דארף האפין אייף דעם יסוד ויא דיא גמרא זאגט אינש באינש פגע, א מענטש מיט א מענטשין טרעפין זיך, דער אויבערשטער זאל העלפין בא גוטע גילעגענהייט.

כך נמשך עד י״ב אלול תרפ״ט, בהגיע ספינת רבנו לארה״ב.

ימים ספורים לאחרי הגיעו לניו־יורק — בכ״ו אלול תרפ״ט — פנה רבנו במכתב כללי (אג״ק ח״ב תנח) „אל ידידנו אנ״ש בארה״ב וקנדה״, בו כותב אליהם:

כשם שאי אפשר לחסידות בלא חסידים כך אי אפשר לחסידים בלא חסידות . . ובזה הנני בא לידידינו אנ״ש שי׳ לקבוע בעזרתו ית׳ בכל מקום מושב אנ״ש שי׳ את היום השלישי בשבוע משעה השמינית בערב מועד קבוע ללימוד חסידות . . חסידים! עמדו על נפשכם ודאגו לטובת יוצאי חלציכם יחיו . . וכל המקבלים עליהם בל״נ הציווי האזהרה והפקודה האמורה יכתבו לי שמם וכתובתם, שם ביהכנ״ס וכתובתו.

על תוצאות אגרת זו מספר הר״י דזייקאבסאן בזכרונותיו:

מעת ביקורו של אדמו״ר הנ״ל ועורר ועודד ע״ד לימוד דא״ח בבכנ״ס ובחבורות והוציא את מכ׳ התעוררות ע״ד קביעות יום ג׳ בערב ללימוד דא״ח, הייתי לומד שעור בתניא ולפעמים בשיחות מהלקוטי דיבורים בכל יום בביהכנ״ס אחר פעם בשבוע בביהכנ״ס אנשי אזריץ, זעמבין, נחלת ישראל וכו׳ ובליל ג׳ בלילה הי׳ הקביעות ללימוד לקו״ת או מאמרים קונטרסים. השתתפו בזה אנ״ש בני תורה האחים יוחנן וריי״צ גורדון ר׳ שמואל היין ע״ה ר׳ אברהם חיים בלאך ר׳ משה סלאווקין וכו׳. הלימוד הזה הי׳ בשעה 9 בלילה, פעמים הרבה למדנו בביהכנ״ס ביהמד״ר הגדול דאיסט ניו־יארק שם התפללו האחים גורדון.

אפשר שבקשר לזה היא אסיפת התמימים שהתקיימה בבית רבנו, שהגיעה לידינו ההזמנה, בגלוי׳ שנשלחה אל הר״י דזייקאבסאן:

ב״ה, עש״ק

כבודו מתבקש לבא לאסיפת התמימים במוצש״ק לך, בשעה 7 וחצי בבית כ״ק אדמו״ר שליט״א.

ברגשי כבוד

יחזקאל פייגין

אך כבר לפנ״ז, ביום ג׳ פ׳ בראשית, התקיימה אסיפה כללית של אנ״ש בבית רבנו, שעליה יש ליחד את הדבור. בהזמנה לאסיפה זו נאמר:

ב״ה

לידידנו אוהבנו אנשי שלומנו,

מיט דעם זכות וואס מיר האבען זוכה געוועזין צו האבען מיט אונז אונזער גרויסען רבי׳ן, אונזער מאור ומדריך, איז געקומען די גליקליכע צייט צו פארשטארקען און פארב[עס]ערין דעם רוח חסידות פון חב״ד, בייא אונז אין לאנד צווישען אללע וואס אין זיי קלאפט א דופק פון זייערע עלטערין, ווי אויך צו מאכען אונזער אגודת חסידי חב״ד שטארקער און ווירקזאמער מיט פעסטערע יסודות און ברייטערע טהעטיגקייט.

צוליב דעם וועלט **לויט דעם פארשלאג פון רבי׳ן שליט״א** פאררופען א אסיפה פון אללע עסקנים און אנשי מעשה פון חסידי חב״ד, בייא דעם **רבי׳ן אין הויז, 184 ברוקלין עווניע אויף דינסטאג** פ׳ בראשית אוועגד

8 אזייגער שארפ, וואו[ן] מיר וועלין די דערמאנטע זאכען באטראכטען.

כ״ק שליט״א דער רבי, וועט אנווועזנד זיין בייא דער אסיפה, און וועט אונז געבען זיינע אנווייזונגען ווי ארום אונזער גרויסען געדאנק צו פארוירקלכ[ען].

איהר וועט איינגעלאדען קומען צו דער צייט נעהמען אנטהייל אין דער אסיפה. מיר זענען זיכער דאס איהר וועט מיט גרויס פרייד אונעהמען אנווועזנד צו[ן] זיין בייא דער אסיפה, צו האבען מיט אונז צוזאמען דעם זכות צובאטיליגען[ן] זיך אין דער וויכטיגער אסיפה, און געוויס וועט דעם רבין׳ס אנווועזנהייט העלפען צו וועקען און אויפפלאקערין אין אונז דעם הייליגען פינק פון חסידות, וואס מיר האבען בירושה פון אונזערע אבות.

געדענקט צו קומען צו דער צייט בדיוק.

אגודת חסידי חב״ד

על החלטות ותוצאות האסיפה קוראים אנו במכתב המזכיר הר״י פייגין, שנשלח, כנראה, לכל אחד מהמשתתפים באסיפה:

חבר נכבד

אזוי ווי ביי דעם לעצטען מיטינג וועלכער איז אפגעהאלטען געווארען יום ג׳ לסד׳ בראשית אין דער הויז פון כ״ק אדמו״ר שליט״א איז באשלאסען געווארען צו

גרינדען אגודת החס[י]דים אין יעדער געגענד

דערפאר בעטען מיר אייך אלס איינער וועלכער איז אנווועזנד געווען ביי דעם מיטינג אין פערפליכטעט זיך מיט צו העלפען אין דער זאך, אז איהר זאלט אזוי גוט זיין און צו זאמען ריידען זיך מיט הרה״ג . . . ווי אזוי דורך צו פירען דעם באשלוס.

אויך זייט איר געבעטען אלס חבר פועל צו געבען להרה״ג הנ״ל א רשימה פון אייערע באקאנטע אנ״ש, זיירע נעמען און אדרעסען.

און אויך משתדל זיין זיך אריין ברריינגען וואס מער מעמבערס צו אייער אגודה.

מזכיר כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש

כמו״כ פנה במכתבים מפורטים יותר לאנשים מיוחדים:

כבוד הרה״ג ר׳ ישראל דזשייקאבסאן

אזוי ווי ביים לעצטען מיטינג פון אגודת חב״ד וועלכער איז אפגעהאלטען געווארען יום ג׳ פ׳ בראשית אין דער הויז פון כ״ק אדמו״ר שליט״א איז באשלאסטען געווארען אז אין יעדער סעקשאן זאל געגרינדעט ווערען איין אגודה, ע״כ בעטען מיר אייך איהר זאלט אזוי גוט זיין און מודיע זיין בהקדם האפשרי וואס איהר האט שוין אויפגעטאן אין דער זאך, צו איהר האט שוין פערופען א מיטינג פון אנ״ש אין אייער סעקשאן און צו האט איר שוין ערוועהלט אייערע בעאמטע? און ווער זיי זיינען? נאר אויב די אלע זאכען זיינען נאך ניט געטאהן געווארען בעטען מיר אייך איהר זאלט אזוי גוט זיין און גלייך נעמען דורכפיהרען דעם בעשלוס פון דעם מיטינג לידי פועל און מודיע זיין צו אונז דעם רעזולטאט.

פאלגענדע זיינען די חברי הפועל פון אייער סעקשאן וועלכע זיינען אנווועזנד געווען ביי דעם מיטינג און מיר האבען זיך געווענדעט צו זיי שריפטליך אז זיי זאלען אייך מיטהעלפען אין דער ארבייט: ר׳ אלימלך סימאנאוויטסקי, ר׳ זאב קאהאנאוויטש, ר׳ קלמן סאקאלאף, ר׳ יחיאל שרגא טארשיס, ר׳ יוסף גרינבערג, ר׳ משה אפרים זעלדין, ר׳ יוסף יצחק גארדען, מר. העלמאן, ר׳ זאב קאזינץ, חזן ר׳ שמואל קאנטעראף, ר׳ אהרן סימאנאף, ר׳ שמעון ריווקין, ר׳ יוסף נעלסאן, ר׳ זיסעל גורקין, ר׳ צבי פאדעגס.

מזכיר כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש

יחזקאל פייגין

ובזכרונותיו של הר״י דזייקאבסאן:

עורר הרבה ע״ד ארגון וסדור אגודת חסידי חב״ד, חלקו את העיר לשכונות ובכל שכונה עשו גבאים והרשימו חברים ועשו תקנות. כ״ק אדמו״ר כתב בכתי״ק בהפנקסים.

שתי פנקסים כאלו הגיעו לידינו. האחד בספריית כ״ק אדמו״ר שליט״א, ועל הכריכה, באותיות מוזהבות: „ספר החברים אגודת חסידי חב״ד דארצות הברית וקנדה . . סניף 1״, והשני בעזבון הר״י דזייקאבסאן, ועל הכריכה — כנ״ל „סניף 2״.

בכל אחד מהם נכתב בתחלתו (קטע הראשון בכת״י המזכיר ה״ר יחזקאל פייגין וקטע השני בכתי״ק):

ב״ה

בבקשה מאת כל ידידנו אנ״ש שי׳ הדרים בשכונה הזאת להכתב בספר החברים, ולהשתדל, בעזרתו ית׳, לקיים ככל האמור בהתקנות, אשר בזה יעשו נחת רוח לנשמת אבותיהם ואבות אבותיהם נ״ע, ויזכו להתקשר באילנא דחיי הוד כ״ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע.

ובגלל הדבר הזה יברך השי״ת אותם, ביתם, זרעם, וזרע זרעם יחיו, בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר.

ידידם עוז הדורש שלומם טובם והצלחתם בגו״ר.

יוסף יצחק

בראשון חתמו 31 שמות, בראשם ה״ר ניסן טלושקין, ובשני חתמו 44 שמות, בראשם ה״ר ישראל דזייקאבסאן.

אך לא רק בשתי השכונות האלו נוסדו סניפים של אגודת חסידי חב״ד. עכ״פ ידוע לנו על סניף 5, הנזכר באגרת המזכיר ה״ר חיים שי׳ ליברמן שכותב ביו״ד ניסן אל הר״י דזייקאבסאן:

מוסגר פה מכ׳ לסניף ה׳ של אגוה״ח אשר כבוד אביו שי׳ הוא היו״ר, ומפני שאינה ברורה לי כתבת כ׳ אביו שי׳ ע״כ אני שולח על שמו ובבקשה למסור מיד לידו.

אפשר גם שזו היתה ההתחלה לספר החסידים הכללי, שעליו כותב רבנו באגרת ח״י שבט (אג״ק ח״ב תע):

למזכרת נצחי לטובת אנ״ש שי׳ וגזע אנ״ש שי׳ בגשמיות וברוחניות, הנה נקבע ספר חסידים כללי אשר בו ירשמו בעזה״י שמות כל אנ״ש שי׳ וגזע אנ״ש שי׳ וכל מחבבי תורה ומצוה יחיו למקומותם, לזכרון עולמי.

ספר החסידים הכללי הוא ספר החיים, אשר כל הנכתבים בו הנה, בעזה״י, שמותיהם יהיו נזכרים במועדים קבועים לרצון באהלי הוד כ״ק רבותינו הק׳ זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע לטובה ולברכה.

על פעולות רבנו בקירוב ועידוד אנ״ש בארה״ב כתב באגרת י״א שבט אל הרמ״מ רוטשטיין (אג״ק ח״ב תסט):

נסיעתי פעלה התעוררות טובה בקרב אנ״ש שי׳ ובקרב חובבי תורה, וזה יגרם לי ענג רב וקורת רוח, כי סוף סוף זהו העיקר הגדול, נקודת המעין טהור, אשר מימיו יחיו כל פרי טוב.

במסעי זה מיום הראשון, בכל יום בכל עת ובכל שעה, תודה לאל עליון הנני פוגש באנשים אנ״ש שי׳, מגזע אנ״ש, אשר לבבם מתעורר בהתעוררות טובה וחיבה יתרה ת״ל נודעת לי מאת כל, אשר מפיחים בקרבי תקות נעימות בעתיד הקרוב אשר, בעזרתו ית׳ תחיינה הזמורות ויעשו פרי טוב בלימוד דא״ח, אשר ת״ל נסתדר בהרבה ערים, הודו לה׳ כי טוב.

כזאת פעל רבנו בכל העיירות שביקר בהם במשך ימי שבתו בארה״ב, וכך כותב בי״ז אדר לאחד מאנ״ש (שם תעד):

קבוצת אנ״ש שי׳ הנמצאים במחנם הט׳ ראויים המה אשר ברכת האלקים תבא על ידם ליסד אגודת לומדי דא״ח בזמן קבוע כפי תנאי המקום, ולעורר לקבוע לימוד שיעור גמרא מבע״ב יחיו, והלימודים הן בדא״ח והן בגמרא יהיו דוקא בבהכנ״ס במקום אשר יבחרו להם.

ובזה הנני פונה אל ידידי ביחוד אשר יכניס עצמו בזה, ותקותי חזקה אשר כל ידידינו אוהבי התורה (יחיו) יהיו לו לעזר בזה, ויעשה כולם אגודה אחת לקיים רצון הוד כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע שהוא רצון ה׳ אשר בגלל זה יזכו לאור כי טוב, וימלא השי״ת משאלות לב כל אחד ואחד לטובה ולברכה.

ובי״ח אדר כותב לאחד מאנ״ש בנ. י. (שם תעה):

בכל משך ימי עזבי את נויארק לא קבלתי מאת ידידי שי׳ שום מכתב גם בימים האחדים אשר נתעכבתי בנויארק — תחלת שבט העבר — לא ראיתי את ידידי שי׳ לדבר בארוכה במצב הענינים הנוגעים לנו כלנו כאחד.

מאד אתענין לדעת ממצב האגודה, האם לומדים בזמנים קבועים, אם מתרבים מספר החברים שי׳, ומה הם הלימודים, ויואיל נא לפרוש בשלומם בשמי ויגיד להם את ברכתי בגו״ר.

על התוצאות כותב רבנו באגרת טבת תר״ץ (אג״ק חי״א ג׳תתכה):

הנני חוזר ומגיד את אשר כתבתי פעמים רבות, כי גורל אנ״ש שי׳ וגזע אנ״ש שי׳ תלוי בעבודתינו, ועתה בבואי לארץ הזאת נוכחתי לדעת כי כן הוא. ומיום ליום ע״ש נסיונות שונים רואה הנני כי אוצרות חיים מקופלים ומונחים ראשם בין ברכיהם באשמת אי־עבודה, אי שימת לב וסגירת עינים.

מאושר הנני לדעת כי במשך מאה ועשרים יום אשר הנני בארץ הלזו עזרני האלקים לפקוח עיני איזה מספר מאנ״ש שי׳ על מצב עניני אנ״ש בדרכי ולימוד דא״ח.

האלקים ראה בעינוי נפשי בנידודי, ושברון לבי (מחמס המציק את נפש אחינו הנדכאים והנאנחים השובר אותי לרסיסים בהתבוננני לגורלם המר, ירחמם השי״ת, וחלישות בריאותי, יחזקני השי״ת, ומעמד מצבי הפרטי הנעזב בלי שימת לב מאנ״ש שי׳) ויתן לי מתנה כח ועוז, להעביר עכ״פ במקצת אותה החלודה, אשר עלתה במשך ימים רבים בימי שבתם על חוף ים הקרח הרוחני הנורא ומבהיל, מאיזה מספר מאנ״ש שי׳ . . .

מצפה אני לאור כי טוב כי בא יבאו זקני אנ״ש שי׳, התלמידים התמימים שי׳ וכל אשר לב רגש להם לעמוד על ימיני לתת ולמסור עצמם אל עבודת הקדש לעורר ולהאיר באור כי טוב, וטוב יהי׳ להם בגו״ר.

לאחר שחזר רבנו לריגא, סיכם את שפעל על אנ״ש

במשך ימי שבתו בארה״ב, באגרת ח״י מ״ח תרצ״א (אג״ק ח״ב תצד):

נעים הי׳ לי מאד להתראות עם אנ״ש ומחבבי תורה, ה׳ עליהם יחיו, במדינתם הט׳ יע״א, והתענגתי רז״ל על רוב טוב התקרבותם הפנימי, במשך זמן בקורי אותם בשנה החולפת, ומקוה אני אשר, בחסדי אל עליון, ובזכות הוד כ״ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, עמלי וטרחתי נתנו את יבולם בפרי טוב בהתעוררות אנ״ש שי׳ וההחזקת שעורי למודים.

וגם לאח״ז עמד אתם בקשר מכתבי בנד״ז, כמסופר באגרת ז׳ אייר תרצ״ב (שם תקעו):

לענגי אני מוכרח להדגיש אשר ב״ה לערך מחדש כסלו שנת תר״ץ נוסדה בניויארק אגודה מאלו שמגזע החסידים מוצאם, ובה נכנסו אנשים מחוגים שונים, בהם בעלי עסקים, ובהם עם דיפלומים של בה״ס גבוה כמו ד״ר, רופאים וכו׳ אשר נתאחדו לאגודה ללמוד דא״ח, והשיגו להם מלמד ללמוד עמהם חסידות, והאגודה קיימת מאז עד היום, והנני בא עמהם בכתובים.

פרק יא

חיזוק היהדות בארה״ב

לא רק על אנ״ש פעל במשך ימי שבתו בארה״ב, בשנת תר״ץ, אלא גם על כל אשר בשם ישראל יכונה, התעסק עמם רבנו לעוררם לעניני תורה ויראת שמים.

באחת מאגרותיו כותב רבנו בכ״ג טבת (אג״ק ח״ב תסו):

במשך ימי שבתי בארץ הלזו נוכחתי לדעת כי ת״ל אוצר בלום ורכוש גדול נמצא במרחבי מדינה זו, נפגשתי עם אברכים וצעירים רבים שנולדו פה ואשר לרגלי חינוכם רחוקים המה מידיעת התורה ומבלי דעת חומר מ״ע ומל״ת אינם מקיימים אותם, אבל לבם ער, לבם נכון להתעורר תאבים גם צמאים להגה של הדרת קדש.

. . . עתותי ספורות רגעי מנויות, הנני עמוס עבודה יתר מכחי, ואחרי כל אלה איני רשאי לפטור עצמי מעבודה זו העומדת ברומו של עולם היהדות, ובכל מקום מדרך כף רגלי הנני משים לבי על חיי האברכים והצעירים יחיו, בא בדברים עם כבוד הרבנים הגאונים שליט״א השובי״ם והבע״ב הנכבדים יחיו ואצל כלם הנני פוגש פנים צהובות, מאירות ומסבירות, באפשרות דבר זה וכלם כאחד שמחים לפעול ולעשות בזה בתוספות כח על כל עבודתם בקדש אשר עושים, יעזרם האלקים.

במיוחד הרבה רבנו לעורר ע״ד טהרת המשפחה, ועורר בכל מקום ליסד חברת אגודת נשים שמטרתה להחזקת טהרת המשפחה, וכל הנשים השומרות טהרת המשפחה יכתבו בפנקס החברה. הגיעה לידידנו העתקת הרשימה בפנקס ברכה של חברה כזו שיסד בפילאדעלפיא בעת ביקורו שם בחדש כסלו (אג״ק ח״ב תסה):

ב״ה

בעזה״י ובשעה טובה ומוצלחת מתיסד פה פהילאדעלפיא יע״א חברת אגודת נשים פרויען פאראיין ומטרתה להחזקת טהרת המשפחה, וכל הנשים השומרות טהרת המשפחה יכתבו בפנקס חברת אגודת נשים, והכלה קודם חופתה תכתוב עצמה בפנקס אגודת נשים.

ובזה הנני לברך את כל הנשים יחיו אשר יכתבו עצמן בספר חברת אגודת נשים לקיים ולהזהר בטהרת המשפחה, כי יברך השי״ת אותן, את בעליהן את בניהן ובנותיהן יחיו בשלום בית, בפרנסה בריוח, בבריאות הגוף באריכות ימים ושנים, ויגדלו בניהן ובנותיהן יחיו לתורה חופה ומעש״ט מתוך הרחבה בגשמיות וברוחניות, ודברי הברכה האמורים חיים וקיימים לכל אשר יבאו בכתוב לשמור טהרת המשפחה בכל עת ובכל זמן.

כל עיר וכל מושב אחב״י, ה׳ עליהם יחיו, בכל מקום שהם אשר יעשו אגודת נשים כזאת או יכנוה בשם אחר ומטרתה תהי׳ לחיזוק טהרת המשפחה יהיו הן בעליהן וזרען יחיו בכלל הברכה האמורה בזה.

עבודת התעמולה לחיזוק טהרת המשפחה לא נסתיימה בהרשמה בפנקס החברה. באגרת י״ד סיון לאנ״ש בשיקגו (שם תפב) מפרט רבנו:

מצב טהרת המשפחה עזוב למאד, וכדי להרים דבר זה בעזה״י, ולהעמידו על בסיס נכון, צריכים ליסד אגודת נשים בשם טהרת המשפחה (כמו שעשו בסט. לואיס).

מטרת החברה:

א) לאחד ולאגד אלו הנשים השומרות טהרת המשפחה.

ב) לעשות תעמולה בקרב הצעירות שיכנסו לחברות בטהרת המשפחה.

האמצעים בכל תעמולה שנים המה:

1) בכתב: מאמרים, חוברות, צירקולארים ומכתבים פשוטים, כלומר מכתבים נדפסים אבל נשלחים ע״י פאסט על שם האשה וכתובתה, וכאשר עשו באיזהו מקומן, שהתאגדו צעירים אחדים וכל תעמולתם היתה להשיג אדרעסות של נשים, הם היו הולכים מבית לבית להודע שמות הנשים וכתובתן בדיוק, ואח״כ היו שולחים להם מכתבים (נדפסים) בהתעוררות בדבר טהרת המשפחה ופועל זה הביא תועלת רב שנתרבו הטובלות במספר גדול.

2) בדבור, א) מעל הבימה בבתי כנסיות ומדרשות. ב) באספות מיוחדות שמשיגים נואמים בשפת המדינה כמו שספרו לי בפה ישנו ד״ר אחד ושמו סמעטליין שי׳ בעל המאמר [...]

כשהוא מדבר ברבים מתקבצות המון נשים לשמוע אותו, נושא נאומיו הוא „שמירת הטהרה מהשקפת הרפואה״ ומחלקם לב׳ סוגים בהנוגע לאנשים ובהנוגע לנשים.

היסוד העיקרי שצריכים להשתדל הוא אשר העסקנות בענין זה יהיו [הנ]שים בעצמן, הן יהיו המעוררות והמסדרות, ולמצוא צעירות אשר בעה״י כחן רב [לפ]עול על חברותיהן, במוחש ראינו שכאשר הם לוקחים על עצמם סידור תעמולה זו מצליחות הנה בעזה״י.

השתדלתי עם ידידי הד״ר יונג שי׳ אשר יכתוב איזה מאמר בענין זה בשפת המדינה, כן עם הד״ר סמעטליין שי׳ וערך מאמר אשר מהללים אותו כי ראוי לפעול בעהי״ת.

ובכן הנני פונה אליו, בענין של פועל, והוא באם שיש במחנם הט׳ אגודת נשים בשם טהרת המשפחה או בשם אחר בודאי טוב הוא, וחפצי לדעת מה מעשיהן, ובאם שאין כזה צריכים בעזה״י לעשותה.

באתי בכתובים עם ידידינו האחים ראבינסאן שי׳ ומר כץ שי׳, והם בעלי מעשים טובים, ויתייעצו יחדו עם ידידי עוז הרה״ג הרה״צ שליט״א רובינשטיין למצוא סגולת נשים לכל הפחות חמשה, טוב יותר כאלו שהן בשנים שצריכות בעצמן לזה, ומקיימות בעצמן, ואשר המה יביאו לזה אחדות מהצעירות ויעשו כלן אגודה אחת בהרמת מצב טהרת המשפחה.

המאמרים של יונג וסמעטליין נדפסו ע״י רבנו בחוברת בפ״ע, באנגלית ובאידיש, ונתפרסמו על ידו, כפי שממשיך באותה אגרת „הנני שולח לו אלף אכסמפלארים מהמאמר של הד״ר סמעטליין שי׳ ומאה מהמאמר של הד״ר רבי יאנג שי׳״.

ובאותו נושא כותב להרב בערזאן בי׳ תמוז (אג״ק חי״א ג׳תתמב):

בהמשך לשיחתנו בשעת בקורו ביחד עם מר. וואלפערט שי׳ אותי, שבקשתי אז את כבודו שיתענין ליסד אגודת נשים מהצעירות אדות טהרת המשפחה, מאמין אני שהמאמר בשפת אנגלי׳ אדות טהרת המשפחה שיעצתי להפיצו פעל פעולתו על הלבבות הטהורים של אחב״י.

בבואי הנה לנויארק מצאתי אשר המאמרים באנגלית ששלחתי כשני שבועות מקודם למ[ק]ומות שונים ולמפלגות שונות ומהם גם לרפורמים הרחוקים מרגש דתי עשו מהפכה גדולה, ומקוה אני אשר הנשים היהודיות שיקראו בהם יפעול עליהם ועל לבותיהם ורגשותיהן הטהורות שיחפצו ליסד בתיהם על יסודי היהדות על פי דת משה וישראל.

בבקשה כשידבר אל נשי ישראל, יחיו, ימסור להן דברי אשר אני פונה אליהן למלא חובתן לדתנו ולתורתינו ועמנו, ובשכר זה יצליח להם השי״ת בבנים בריאים ושלום בית.

הידיעות על פעולות אלו הגיעו גם לריגא, שמשם כותב ה״ר חיים מרדכי אייזיק שי׳ חדקוב (נדפס באג״ק חי״א ע׳ קלג) „שמענו ע״ד הפעולות הגדולות של כ״ק באמריקה בענין טהרת המשפחה״.

עבודת התעמולה של רבנו התחילה בעת שהותו בארה״ב והמשיכה גם לאחר חזרתו לריגא, שעמד בקשר־מכתבים תמידי עם אנשי ארה״ב לעוררם עד״ז. בז׳ כסלו תרצ״א כותב בענין זה לד״ר סמיטליין הנ״ל (אג״ק ח״ב תקד):

איך האב געהעט אבריעף פון נויארק אין וועלכען מען שרייבט מיר אגרוסס פון יאנג איזראעל פון בארא פארק אז זיי האבען אונטער געמומען שריט צו גרינדען אדאמען פעראיין אין דעם זין פון טהרת המשפחה געוויס זייט איהר אינפארמירט וועגען דעם און העלפט זיי געוויס מיט וואס איהר קענט.

איך האב אויך געהאט אידיעה פון באלטימאר אז זיי זיינען געבליבען שטארק צופרידען פון אייער באזוך וועלכער האט געמאכט אשטארקען רושם, און איך האף אז איהר האלט אונטער באציהונגען מיט זיי.

די טעג האב איך געשריבן קיין פהילאדעלפיע וואו עס האט זיך געארבייט אז מרס. מיללער־פייגין זאהל אריין אין דאממען פעראיין אלס מיטגליעד און פארזיצענדערין וואס דאס וואלט ווירקען זייער אסך. איך האב געשריבען וועגען דעם, און איך בעט אייך אויב איהר וועט באקומען אפארשלאג פון זיי צו באזוכען פהילאדעלפיע זאלט איהר זיך ניט אפזאגען.

ובאותו נושא כותב יומיים לפנ״ז (שם תקב):

ימים האחרונים טרם עזבי את מדינתם, הוצעה הצעה, שיזדמנו יחד לישיבה, לעבד הצעות ידועות, וסדר בעבודה בתעמולה לטהרת המשפחה ובחיזוק היהדות בכלל, בשמירת ש״ק תפילין ועוד ועוד, וידידנו הג׳ הנכבד מר העררי שיף, הבטיחני לקחת חלק ידוע בעבודה זו, והי׳ אז ביחס חם לזה, מאז בואי לאירופא כתבתי לו איזה מכתבים ואתפלא אני שאין ממנו תשובה עד כה, בטח הוא טרוד בעניני הצדקה, ולע״ע מכל הדברים שנדברו אז לא יצא כלום אל הפועל, מה שכואב לבי ע״ז מאד, הייתי מבקש את כ׳ שי׳ לדבר עמו בתלפון ולמסור לו פ״ש ממני ולומר לו שמתפלא אני על העדר תשובתו אלי ולעוררו על הדברים האמורים במכתבי.

מבאלטימאר קבלתי ידיעות משמחות בהנוגע להעבודה בענין טהרת המשפחה וכן מסט. לואיס, אבל מכלם רואה אני נחיצות בהסתדרות הגונה שהיתה מביאה תועלת גדולה בע״ה. וכמה שיש אפשרות מרחוק ע״י מכתבים והתעוררות לפעול הנני מוכן ומזומן בכל עת.

* * *

טהרת המשפחה היא התעמולה לחיזוק היהדות אצל הנשים, אך זאת לא היתה המסגרת היחידה של תעמולה לחיזוק היהדות. בה׳ ניסן כותב רבנו לעו״ד יקותיאל שי׳ קרעמער (אג״ק חי״א ג׳תתלג):

דיא זאך מוז גיארבעט ווערן דורך א גיויסין בעשטענדיקין סעקרעטאר, ואס זאהל פארנומען מיט דעם דיא גאנצע 24 שעה, ואך און שבת קדש, און פון צייט צוא צייט דארפין זיך צונייף קומען די חברי הקאמיטע אוייסהערן א בעריכט פון דער ארבעט, און ארוייס זאגין זייער מיינונג אייף דיא פלאנען פון דער ואייטערסטער ארבעט און בעשליסן.

דיא הויפט ארבעט פון דער קאמיטע דארף זאין א אגיטאציאנס ארבעט, התעוררות, ערועקין און שטארקין דיא פערשידענע פערריינען ואס זיינען דא. ויא שומרי שבת, יאנג איזראעל, עדת בני ישראל, תפארת בחורים (אין נויארק עקסעסטירין היינט עטליכע, אן עין הרע, תפארת בחורים בני גאליציען, בני פולין, בני אונגארין) מאכין דאמען פערריינען, זעהען פאר גרעסערין זייערע מעמבערשאפטן, און אין גיויסע זאכין זאהלין זיי דיא אלע פעריינען שליסין א גיויסין אפמאך אייף ארויס העלפין אייניע דיא צווייטע.

דער אמת איז דאך אז בא זיי אלעמען איז איין גרונד, חיזוק היהדות, נאר אין פערשידענע פארמען, איז דאך אין דער גרונד זאך קאנען זיי און מוזין איינע דיא אנדערע העלפין.

אייך דיא קאמיטע דארף איהר אייג געבין אפילו אייף נאך א ואיטערע פראגראם ויא יאנג איזראעל, פאר אינטערעסירין דעם אידעשען יוגנד מיט דער אלגעמיין אידעשער פראגע פון אונזערע ברידער אין רוסלאנד, ערקלערינדיג זייא דעם ריבטיגין צוא שטאנד, און מיט ואס זיי קאנען העלפין.

דאס איז מער ניט ויא איינצלהייטין ואס עס קען און מוז גיטאן ועהרין. דאס איז אייך זייער א פולע.

אין אלגעמיין איז דיא פאר מאנאטין ואס אייער קוזען אונזער פריינד מר אלחנן שי׳ גלייזר גיוען מיט אונז, און מיט גיארבעט, האבין מיהר פיל גירערט איבער דעם, און אין פראקטיק האבין מיהר גיזעהען אז בעזה״י עס קאן זייער זייער פיהל אופגיטאן ועהרין.

איך בין גיוועהען אזיי צופרידין פון זאיין איבערגעבינקאייט צוא דעם הופט גידאיינק פון אוף ועקין דיא אייזערנע הארץ. זאיין איבערגעבינקייט צו אגיטעזיאן ער האט גימאכט פאר דער יוגענט פערשידענע ערקלערונגען מיט טאקטישע בענעמונגען, ואס האט זייער גוט גיווירקט.

באותו יום ובאותו נושא כתב גם למר אלחנן גלזר הנ״ל (שם ג׳תתלד):

איך האב האיינט גישריבין א בריף צוא אייער קוזען אונזער גוטין פריינד האברך היקר והכי נעלה מר יקותיאל שי׳ קראמער, מיט א פארשלאג ויא צו ברייננגען בעזהי״ת דאס אין לעבן.

אך ויא גליקליך ואהלט איך גיוען ועהן איך קריג א 5/6 מענטשין מיט כאראקטעריע, מענטשין ואס זיינען פייאיג דורך ברייננגען א אידייע אין לעבין, מענטשין ואס בא זיי איז א אידייע א לעבינס פראגע, מענטשין ואס שטעלן זעך פאר קיין זאך ניט אפ.

ויפיל צענדליקער טוייזענטער יונגע לייט ואלטין לייגין תפילין, ויפיל שבתים ואהלט צוא קומען, ויפיל אידעשע כשר־ע הייזער ואהלט גיואריין, ויפיל טוייזענטער כשר־ע קינדער ואהלטין צוא גיקומען. און דאס אלעס צוא זאמען ואהלט אופלעבין דיא לאנד מיט אידעשען זוהן שטראלין.

פרוכט בארע ארבעט אין החזקת היהדות, אהן שטורעם, אהן אטועטייזעם, ארבעט און ארבעט דאס איז דיא בעסטע זאך און די ריבטיגע זאך.

שרייבט מיר ואס איהר טראכט אין דעם. ואס פאר א פלענער זאיינען בא אייך דא. אפשר האט איהר פון אייערע בעקאנטע יונגע לאייט אדער מענטשין ואס קאנען מיך אינטערעסירין אלעס דיא יעניגע ואס זאהלין זעך איינשליסין מיט מיהר אין ארבעט אייף דעם גיביט ויא גיזאגט.

איך האף להשי״ת א פאר ואכין נאך חגה״פ הבע״ל ועהלין מיר בעזה״י קומען לנויארק צלחה. איך ועהל מן הסתם פאר בריינגען אין נויארק און ארום נויארק ביז נאך חגה״ש. עס איז בעזה״י צייט גינוג אייף קאנען ארגענעזירין א ריכטיגע ארבעטס קאמיטע ואס זאל געבין גוטע ארבעט.

פרק יב

חודש החגים

על סדר ימים נוראים אצל רבנו מספר הר״י דזייקאבסאן בזכרונותיו:

התחילו להשתדל ע״ד דירה אחרת וכן ע״ד מקום להתפלל בימים נוראים. מקום לדור שכרו את הבית של מר ווערבלאווסקי של היברו פאבלישינג, הבית של 184 ברוקלין עוו. בשכונת קראון הייטס בברוקלין (בעת ההיא היתה השכונה מקום מגורי העשירים והמתיוונים, מאדערנע אידן . . .). דמי השכירות היתה בסכום של ח״י מאות דולרים ושלמנו כל המעות בשלימות. ידידי המנוח ר׳ גבריאל ע״ה דוואראקין שמע לדברי ונתן המחאה על הסך הנ״ל ואח״כ שלמו לו כמובן. סדרו שם הדירה וכן כל צרכי אכילה ושתי׳, שם היו באים אנ״ש וסתם יהודים על יחידות. כמה מראשי ומנהיגי היהדות. היינו שוהים שם עד השעה המאוחרת בלילה . . . לקחנו למשרת בבית להביא אוכל לפי המסובים את מר לוי יצחק אייזער נ״י מאטלאנטיק סיטי, אשר אז הי׳ בחור עדיין והוא הי׳ אומנתו בהוטלים ורעסטאראנטים מודרנים . . .

בשבוע השנית לביאת כ״ק אדמו״ר לאמריקה זכיתי כשנכנסתי להיכל קדשו פעם א׳ שאמר לי בזה הלשון: „ישראל, איך רעכן אז מיט דיר קאן מען ריידן ווי אין דער אלטער היים״, ואמרתי: „אודאי רבי״, ות״ל הותחל יחס קירובי ביותר מאת כ״ק אדמו״ר.

הגיעה שאלת מקום להתפלל בימים נוראים. השכונה של יהודים בכלל ושל נוסח האר״י בפרט היתה בבראנזוויל, בבראנזוויל היו לערך עשרה בכנ״ס נוסח האר״י, ביהמד״ר ליובאוויטש 195 וואטקינס סט. הוא בנין גדול ושם בחרנו שיתפלל כ״ק אדמו״ר ימים נוראים.

עלתה השאלה ע״ד מקום מגוריו של אדמו״ר בר״ה. ברחוב סטאן 312 דר רופא של החברה . . והוא הרופא שכר עבורו דירה במקום אחר ושם הי׳ אדמו״ר עם מנין או יותר על סעודות יו״ט, וגם שם לנו מלוי כ״ק אדמו״ר. עבור כ״ק אדמו״ר הכינו מטה חדשה עם כל כלי השכיבה, אבל לא שכב כלל במטה ב׳ הימים דר״ה.

בליל ר״ה התפלל כדרך אדמו״ר ליובאוויטש באריכות גדולה ובבכיות עצומות כמה שעות . . בימי ר״ה אמר דא״ח. בביהכנ״ס הי׳ עם רב כמובן וקולו הי׳ נשמע בכל הביהכנ״ס הגדול, כדרכו בקודש בהיותו בבריאות השלימה לאמר דא״ח בקול רם (וגם אביו כ״ק אדמו״ר הרש״ב נ״ע כשהי׳ אומר דא״ח באולם הגדול בליובאוויטש היו שומעים המא׳ בהחצר).

לתשליך לא הלך כי גם ללכת להמקוה שהיתה ברחוב קריסטאפער בין בלייק עוו. ודומאנט מדדו את הצעדים כמה הן מן דירת הרופא 312 סטאון עוו. שזהו הי׳ קרן גלענמאר ז. א. חמשה בלאק וחצי לא גדולים ולא יכלו להחליט אם יהי׳ באפשרי לכ״ק אדמו״ר ללכת רגלי להמקוה וחזרה.

במוצאי ר״ה טרם עזב כ״ק אדמו״ר את דירת הרופא אמר תודה וברכה להמארחים הרופא וב״ב, גם אביו של הרופא התברך מהרבי, וא׳ מהמארחים, אינני זוכר אם הרופא או זוג׳, לא היו אז בבית וחכה אדמו״ר זמן ארוך לומר תודה וברכה עבור האכסניא.

לתשליך נסע אדמו״ר בימי עשי״ת עם הרכבת [מכונה] של אברהם הכהן העלדערמאן . . .

ביוהכ״פ הי׳ כ״ק אדמו״ר כל המעל״ע בביהכנ״ס . . . את חה״ס הי׳ כ״ק אדמו״ר בדירתו. בשמח״ת האט מען געפראוועט הקפות עד עלות השחר ואח״כ סעדו סעודת יו״ט וכן ביום שמח״ת ישבו לסעודת היום קרוב לשקיעת החמה (איני זוכר בדיוק, כמדומני שהתפללו תפלת ערבית קודם להישיבה להסעודה). כאשר כ״ק אדמו״ר ישב אל השולחן, כמדומני שכבר התחיל בהשיחה הידועה של אימתי קאתי מר, בא הראבאיי סטיפען ווייז עם אחדים לבקר את כ״ק אדמו״ר, ואדמו״ר עלה למעונו לדבר עמו איזה זמן . . . כאשר התחיל כ״ק אדמו״ר לדבר השיחה של אימתי קאתי הנדפסה כמו שהיא בשנת תר״צ (ונדפסה במהדורא בתרא בשלשה קונטרסים בשנות תרצ״ז) היו אז כותבי העתונים היהודים והתחילו לרשום דברי אדמו״ר, אך לא הורגלו בענינים כאלה, נושא דבורים תוכניים כאלה. והתמים ר׳ חיים נ״י ליבערמאן מזכירו הפרטי של כ״ק אדמו״ר, והוא עמד אחורי אדמו״ר והחזיק הנייר על הכותל וכתב בעפרון (ויש אצלי בכתב ידו של ר׳ חיים מה שהעתיק אח״כ בדיו על נייר טוב כל השיחה).

על אחת ההתוועדויות בחוה״מ סוכות מספר ד. ל. מעקלער בעתון „דער מארגען זשורנאל״ (אוקטובער 25־24):

אין אן עכט חסידישען גייסט און אין א פארבענרייבע מסיבה פון פייערדיגע חב״ד׳ניקעס, וואס איז אזא זעלטענהייט אין דער פארהאוועטער און פארוואכעדיגטער אמעריקא, איז דינסטאג אוועד געפאוועט געווארען א שמחת בית השואבה אין דער סוכה פון דעם ליובאוויטשער רבי׳ן, ר׳ יוסף יצחק, וועלכער איז געקומען צום אמעריקאנער אידענטום מיט דער גרויסער שליחות צו העלפען אויפריכטען דעם גייסטיגען מצב פון די אידען אין רוסלאנד און אנדערע לענדער.

דער רעגען, וואס האט געגאסען א גאנצען טאג און ביז א שטיק אין אבענד, האט ניט צוריקגעהאלטען די נאכפאלגער און פארעהרער פון דעם רבי׳ן צו פארזאמלען זיך ממש פון אלע טיילען פון שטאדט, פון די בראנקס אזוי גוט ווי פון ברוקלין. בייצואוואוינען א שמחת בית השואבה ביים ליובאוויטשער איז ניט קיין קליניגקייט און עס לוינט זיך צו ריזיקירען מיט אלץ, אפילו מיט דעם, אז די שמחה זאל צוליב דעם רעגען ניט קענען פארקומען אין דער סוכה נאר אין הויז.

דער רעגען האט אבער, מעשה נס, אויפגעהערט אין צייט און נאך איידער די טישען און די בענק זיינען געווען טרוקען, איז שוין דעם רבי׳נס גרויסע און רחבות׳דיגע סוכה, געבויט ביים הויז, וואס דער רבי האט געמאכט פאר זיין צייטווייליגער וואוינונג, אין ברוקלין עוועניו, ברוקלין, געווען געפאקט.

פון סכך האט נאך געהאלטען אין טריפען, די וועגע זיינען נאך געווען פייכט, דער עולם האט זיך אבער אלץ ענגער און ענגער צוזאמענגעדריקט און אז עס איז שוין מעהר קיין פלאץ ניט געווען צו שטעהן אויף דער ערד האט מען זיך געשטעלט אויף בענק און ממש זיך געדראפעט אויף די וועגע.

דער געדראנג איז געווארען נאך שטארקער, וועו דער רבי איז אריינגעקומען און פארנומען דעם אויבענאן ביים טיש, ארום וועלכען עס זיינען געזעסען זיינע וויכטיגסטע באגלייטער און די בכבוד׳יגסטע חסידים פון ניו יארק.

אלעמענס אויגען זיינען איצט געווען געריכטעט צום רבי׳ן, וועמעס פנים, דורכגענומען מיט צער, דרינגט אזוי טיף אריין אין אייער געדעבעניש.

א בלייך פנים מיט א רונדליך בלאנדע בארד, וועלכע איז אין מיטען שוין גרוי, מיט אויגען מילדע און דורכגענומען מיט צער, מאכט דער רבי אן אומפארגעסליכען איינדרוק.

דער רבי זיצט פארטראכט. ער איז שטענדיג פארטראכט, ער איז שטענדיג פארמ׳מח׳ט. עס קוקט אויס ווי ער וואלט גארניט געלעבט אין א וועלט פון ווירקליכקייט. ער זעהט אויס א טראגישע פיגור. די גאנצע טראגעדיע פון אידישען פאלק שפיגעלט זיך אפ אין זיין פנים.

עס איז דאך אבער אן עת שמחה. חסידים זיינען זיך צוזאמענגעקומען פרעהען מיט׳ן הייליגען יום־טוב, רייסט זיך דער רבי אוועק פון זיינע מחשבות און ער עפענט זיינע אויגען, באטראכט דעם עולם ארום. ער זאגט עפעס צו די וואס זיינען ארום אים. מען ענטפערט אים. עס איז א „מילתא דבדיחותא״ און אויפ׳ן רבי׳נס פנים צוגיסט זיך א זיסער שמייכעל, א הארציגע פריידיד.

און זיין פנים קוקט דעמאלט אויס אזוי זאנפט, אזוי מילד און אזוי צארט.

דאס דויערט אבער ניט לאנג. דער רבי איז באלד ווידער פאר׳מח׳ט. צופיל פאראן וועגען וואס צו טראכטען.

דער עולם ארום איז זיך דערווייל משמח. מען רעדט צום רבי׳ן און ארום רבי׳ן.

און די מסיבה ארום טיש אן אימפאזאנטע, ציהט צו די אויפמערקזאמקייט באלד ניט וועגיער ווי דער רבי אליין.

איז דאך דער רבי געקומען מיט אזוינע וויכטיגע באגלייטער און זיי זיינען אלע ביים טיש.

און דאן א רייהע באוואוסטע רבנים, פון דעם ליובאוויטשער׳ס ישיבה און אזוי חסידים, וועלכע זיינען געקומען צו דער שמחה׳לע.

די וויכטיגסטע פארטרעטער פון די אמעריקאנער חב״ד׳ניקעס זיינען דארט דא. די שטימונג איז א געהויבענע.

דאס פיהרען פון טיש ווערט איבערגענומען פון הרב משה דובער ריווקין. ארום געפינען זיך א רייהע אנדערע רבנים — הרב ישראל דזשייקאבסאן, הרב שלמה אהרן קא[זא]רנאווסקי, הרב זלמן נאוויק, הרב מנחם מענדל לאקשין, הרב ניסן טאלושקין, ר׳ טוביה בעלקין, די ברידער קרעמער און פילע אנדערע.

אלס געסט זיינען אויך געקומען דער באריהמטער חזן, ר׳ יאסעלע ראזענבאלט און דער חזן, ר׳ שמואל קאנטאראוו.

געגומען אביסעלע „תיקון״ און צובייסענס צולאזט זיך דער עולם אין געזאנג. מען זינגט אמת חב״ד׳ישע נגונים. הארציגע, דערהויבנדיגע נגונים.

די שטימונג ווערט א געהויבענע. די נגונים פארטראגען אייך אין די הימלען.

די נגונים ווערען אבער באלד אפגעהאקט. דער רבי האט עפעס צו זאגען.

עס איז ניט קיין געווענליכער טיש, ביי וועלכען דער רבי זאגט תורה, עס איז א „רייד ביים טיש", ווי חסידים רופען עס. אזוינע „רייד ביים טיש" קומען פאר נאר ביי אזעלכע געלעגענהייטען.

זאגט דער רבי עפעס און דער עולם זינגט ווייטער. דער רבי זאגט ווידער און דאן זינגט מען אויף דאס נייַ . . .

ווען חסידים רופען זיך אפ פון געזאנג, זינגט אויף ר׳ יאסעלע ראזענבלאט. ר׳ יאסעלע זינגט מיט געפֿהיל, מיט הארץ, ווי ער קען נאר, אבער עס זעהט אויס ווי די עכטע און הארציגע חב״ד׳ישע נגונים וואלטען אים פארטונקעלט.

ביי א טיש, וואו די גאנצע עדה זיינען אזוינע הארציגע זינגער, קען זיך אפילו א יאסעלע ראזענבלאט ניט אריסזען . . .

דער ליובאוויטשער רעדט תמיד בנעימות, אזוי שטיל, אז איהר מוזט אנשטעלען אייערע אויערן ניט צו פערהערען וואס ער זאגט.

ער רעדט אבער קלאר און געשליפען. די געדאנקען וואס ער זאגט ארויס זיינען גוט ארומגעטראכט. וועז זיי קומען ארויס פון רבינ׳ס מויל זיינען זיי צום פונקט, כאטש זיי זיינען אפט אפגעהאקט, מיט א זעלבסטפערשטענדליכען ריגע זאל מען זיך שוין אליין אנשטויסען.

דער רבי האלט בכלל ניט פון זאגען דאס וואס האט ניט קיין בעשטימטען מיין און ציעלט ניט צו קיין בעשטימטען צוועק.

בעדויערט ער טאקע אין זיין אנפאנג שמועס ביי דער שמחת בית השואבה, דיענסטאג אוועגד ביי איהם אין סוכה, וואס ווערטער קענען ניט תמיד ענטוי ארויסבריינגען וואס מען האט אין דער מחשבה און מען מוז דארום אפט צופיעל רייַדען איידער מען מאכט זיך פערשטענדליך צום צוהערער.

אפילו צו רייַדען אזוי בצמצום, אזוי קאנצענטרירט, ווי ער, האלט ער פאר צופיעל . . .

און דעם רבינ׳ס הארץ בלוטעט פאר אידישקייט אויף דער גאנצער וועלט, אין רוסלאנד און אין אנדערע לענדער, און אפילו אויך פאר דעם שפל׳ען מצב פון אידישקייט אין אמעריקא גופא.

וואהרום דער רבי, וועלכער איז געקומען מיט דער גרויסער שליחות צו דערוועקען די אמעריקאנער אידען צו דער נייטוועניגקייט צו שאפען די מיטלען צו דערהויבען דעם גייסטיגען מצב פון די אידען אין רוסלאנד און אנדערע לענדער, האט אין דער קורצער צייט וואס ער פערברענגט אין אמעריקא ניט פערפעהלט צו בעמערקען, אז די אידען דא זיינען ווייט אוועק פון דעם דרך התורה, און דאס וועהטאגט איהם, דאס פערשאפט איהם צער.

דער צער זיינער איז נאך גרעסער, וואס אייגענטליך האבען דאך די אמעריקאנער אידען די זעלביגע אידישע נשמות וואס די אידען פון אנדערע לענדער.

אידישע נשמות זיינען גאט׳ס ליבטער, ערקלעהרט דער רבי. זיי זיינען צושיקט געווארען איבער דער וועלט. אבער וואו זיי געפינען זיך און אונטער וועלכע אומשטענדען זיי זאלען ניט זיין, טארען זיי ניט אויסגעלאשען ווערען, טארען זיי ניט פערטונקעלט ווערען.

רעדט דער רבי מיט טיפען צער וועגען דעם, וואס די אמעריקאנער אידען זיינען געווארען אזוי נאכלעסיג אין אפהיטען אידישקייט. וואלטען זיי כאטש געווען זינד[יק]ער, חוטאים — אזוינע קענען נאך ווערן בעלי־תשובה, זיי האבען אבער אויפגעהערט טראכטען, זיינען געווארען נאכשלעפער, „הסכמה״־געבער אויף אלץ וואס אנדערע טוען. און דאס איז, ווי דער רבי זאגט, א גרויסע ירידה פאר די אידען אין דעם לאנד.

וואלטען זיי כאטש די גרויסע אוצרות, טענה׳ט דער רבי, געבראכען בייזוויליג, מיט כוונה. זיי שארען זיי אבער ארונטער מיט דער פאלע און לאזען זיי צוטראטען ווערען מיט די פיס, זיך גאר ניט קימערענדיג זיך. און פאר דעם בלוטעט זיין הארץ . . .

באותו נושא דיבר רבנו עם ד. ל. מעקלער הנ״ל, כשנכנס אליו ליחידות ודיווח על כך בעתון הנ״ל אוקטובער 29. ובאוקטובער 30 דיווח על התוועדויות שמע״צ ושמח״ת:

ווי דער שטייגער, האט מען נאך שמיני עצרת אין אוועגד אנגעהויבען געהען מיט די הקפות און מען האט די נאכט און דעם טאג פארבראכט אין דעם רבינ׳ס גרויסע סוכה.

שבת פארנאכט, האט מען אנגעהויבען די אמת גרויסע שמחה און דאס האט געדויערט ביז זונטאג אין דער פריה, וועז מען האט ערשט פארענדיגט די סעודה. עס איז שוין געווען א שטיק אויף טאג, וועז מען האט געמאכט א קליינע הפסקה זיך מכין צו זיין צו דאוונען. אפגעדאוועגד, האט מען זיך וויעדער

געזעצט צום טיש און אט דער דאזיגער „טיש" האט עס געדויערט ביז מאנטאג פארטאג.

אבער עס איז ניט בלויז געווען ווי לאנג מען איז געזעסען ביים טיש, נאר ווי אזוי און וואס עס איז ביים טיש פארגעקומען.

ס׳איז געווען איין גרויסע כוואליע פון פרייד וואס האט אלץ און אלעמען פארשלונגען. וועק די גאנצע עדה אידען פון הונדערטע מענשען, אנפאקענדיג דאס הויז אזוי, אז א שפילקע האט שוין מעהר דארט ניט געקענט אריינגעקוועטשט ווערען, איז געווארען צוואמענגעשמאלצען אין איין מאסע מיט אין ווילען און מיט איין תשוקה, האבענדיג דעם רבי׳ן פאר זיך אלס דער קוואל פון שמחה.

און א מערקווירדיג בילד האט דעם רבין׳ס הויז מיט זיך פארגעשטעלט זונטאג אוועטג.

ביי אלעמען איז עס שוין געווען לאנג נאך הבדלה. דער יום טוב איז שוין געווען פאראיבער. ביים ליובאוויטשער איז נאך אבער געווען אין רעכטען מיטען פון פיהרען דעם טיש.

קאפ אויף קאפ איז דער עולם געשטאנען. אז איהר זייט געשטאנען אויבען אן ביים וואנט, הינטער דעם רבין, האט איהר פאר זיך געזעהן א גראנדיעז בילד פון מענשליכע פנים׳ער און וואס פאר פנים׳ער!

יעדעס פנים א רעמבראנדט בילד — יונגע, אלטע פנים׳ער; פנים׳ער וואס האבען געשטראהלט מיט פרייד און מיט געשפאנטקייט, די אויגען גערייכטעט צום רבין, וועלכער איז געזעסען אין זיין שטענדיגער בנעימות׳דיגער פאזע פון אויפגעלעגטקייט און פארטראכטקייט, צייגענדיק פייערליכקייט נאר דאמאלט וועק ער פארטיפט זיך אין די טיפענישען פון חסידות און וועק דער עולם ארום אים זינגט און טאנצט.

כאטש דער רבי האט שוין אנגעפיהרט די דאזיגע עבודה פאר שטונדען לאנג, האט די פאריגע נאכט ניט געשלאפען, איז ער אזוי פריש ווי ער וואלט זיך אקארשט געהאט געזעצט ביים טיש.

דער פייער פון תורה האלט איהם פריש און פארטרייבט קערפערליכע מיעדקייט. עס איז די באהערשונג פון גייסט איבער קערפער.

דער רבי זאגט חסידות . . .

דער רבי קומט צו אן אפשטעל, עס איז אן אפשטעל אויף א ווייל. און דער עולם כאפט זיך אויף ווי פון א היפנאז און צעלאזט זיך מיט א ניגון, און דאן מיט א טאנץ.

און ווי פארכאפענדיג דער ניגון איז, איז דער טאנץ נאך מעהר פארכאפענדיג.

עס איז ענג, מען שטעהט אייניער איבערן אנדערען, דער ים פון מענשליכע פנים׳ער גרייכט ממש ביז דער סטעליע.

צו געהן אן אמת׳ען חסידישען רקוד׳ל איז ניטא קיין פלאץ. מען איז איינגעקוועטשט אייניער אין אנדערען.

געפינט מען אבער אן עצה. וואהרום אז דער מח הויבט זיך פון התלהבות קענען די פיס ניט רועהן, קען דער גאנצער קערפער ניט איינשטעהן אויף אן ארט, מעג עס אפילו זיין אזוי ענג ווי דארט. טאנצט ארויף און אראפ. און אז דאס הויז איז אזוי געפאקט מיט מענשען, מענשען־קעפ פון אונטען ביז דער סטעליע זעהט עס אויס ווי דאס גאנצע הויז וואלט געטאנצט, ווי די וועגט און די סטעליע וואלטען מיטגעהאלטען אין דעם פייערדיגען חבד׳סקען טאנץ, וועלכער ווערט אנגעפיהרט צום טאקט פון דעם דערהויבענדיגען ניגון אויף די ווערטער „על הסלע הך".

דער געזאנג ווערט פייערדיגער, דער טאנץ פארו׳דבקה׳טער און דאס גאנצע הויז איז אין „פלאמען". דאס געזאנג הערט ניט אויף און דער עולם ווערט ניט מיעד פון טאנץ. מען טאנצט און מען זינגט ממש עד כלות הנפש.

נאר דער רבי בלייבט זיצען אויף אן ארט. איהר זעט אבער אז די התלהבות פון געזאנג און דער פייער פון טאנץ האבען אויך אים ארומגעכאפט.

אויב ער אליין טאנצט ניט, טאנצט זיין האנט וועלכע קלאפט צום טאקט פון דעם געזאנג און דעם טאנץ אויפ׳ן ווייס־באדעקטען טיש.

און אז דער טאנץ איז פאראיבער, זאגט דער רבי ווייטער תורה. ער איז שוין צוגעקומען צום סאמע תכלית פון זיין תורה. ער רעדט וועגען דעם ענין פון חינוך. דער עיקר איז איבערצולאזען קינדער וואס זאלען געהען אין דעם ריכטיגען דרך התורה. ער רעדט וועגען דער אמת׳ער אמונה וואס א איד דארף האבען, וועגען דעם אמת׳ן תכלית פון א אידען׳ס לעבען אויף דער וועלט — די „אמונה פנימית".

עס הערען איהם אלע מיט דער גרעסטער אויפמערקזאמקייט. עס קומט פון דער טיפענישׂ פון דעם רבין׳ס הארצען. ער איז דער פרעדיגער, דער פארשפרייטער פון תורה לויט דעם גייסט פון חבד.

די עלטערע חסידים שאקלען צו מיט די קעפ. דער רבי רעדט פון זייער הארצען. די אינגערע זיינען פארכאפט. דער רבי האט זיי געפאנגען מיט זיין טיעפקייט און זיין ערנסט.

קאפלאן און דר. פישעל שניאורסאן, א שוועסטער־קינד פון דעם ליובאוויטשער, וועלכער קומט אפט זיצען ביים רבין׳ס טיש און פעהלט דאס מאהל אויך ניט, שאקלען צו מיט די קעפ. דער ליטווישער מתנגד און דער מאדערנער חבדניק זיינען געפאנגען פון רבין׳ס ווארט.

עד י״ג כסלו נשאר רבנו בנו. י. כדלקמן פרק שלאח״ז. על האסיפות בבית רבנו בשלהי תשרי ובחודש מ״ח סופר לעיל פרק יו״ד.

* * *

הרב מרדכי דובין נשאר עם רבנו בארה״ב רק כחדשיים וחזר ללטבי׳. ידיעה על כך הופיעה ב„דער טאג״ (דצמבר 6):

דעפוטאט מרדכי דובין, מיטגליד פון לאטווישען סעים, פאהרט אפ מארגען 11 א זייגער אוועק מיט דעם שיף „לעווייעטען״. דעפוטאט דובין האט פארבראכט איבער צוויי חדשים אין אמעריקע, ארבייטענדיג פאר געזעלשאפטליכע ענינים.

הער דובין איז איינער פון די איינפלוסרייכסטע דעפוטאטען אין לאטווישען פארלאמענט און ער נוצט אויס זיין גרויסען איינפלוס איבערהויפט לטובת די עמיגראגטען, וואס פאהרען פון רוסלאנד איבער לאטוויע קיין אמעריקע. טויזענטער עמיגראנטען האט דעפוטאט דובין איז געווען אין וואשינגטאן און זיך באמיהט אין סטייט־דעפארטמענט פאר די רוסישע עמיגראנטען, אז זיי זאלען נאך אין רוסלאנד וויסען, צי דער אמעריקאנער קאנסול אין לאטוויע וועט זיי געבן א וויזע און דאס וועט פארשפארען א סך צרות די אידישע וואנדערער.

פרעזידענט הוואווער האט אויפגענומען דעפוטאט דובין און אים פארשפראכען, אז אזוי ווי ער איז אלע מאל געווען א פריינט פון דער לאטווישער רעפובליק, איז ער ווייטער איהר פריינט. אין נאמען פון לאטווישען פארלאמענט האט דעפוטאט דובין געדאנקט דעם פרעזידענט פאר זיין גרויסער הילף און פריינטשאפט, וואס ער האט ארויסגעוויזען צו לאטוויע און אויסגעדריקט די האפענונג, אז ווען לאטוויע וועט זיך וועדנדען צו דעם אמעריקאנער פאלק וועגען א הלואה, וועט דער פרעזידענט שטיצען דעם פארלאנג.

ואילו רבנו, חתנו הרש״ג שליט״א, דודו ה״ר משה הארנשטיין ושני מזכיריו ה״ר יחזקאל פייגין ויבדל״ח ה״ר חיים שי׳ ליברמן נשארו בארה״ב עד אמצע הקיץ.

פרק יג

הנסיעות לערי השדה

עיקר מושבו של רבנו בארה״ב הי׳ בניו־יורק. מיום א׳ י״ג כסלו עד יום א׳ י״ב טבת הי׳ בפילדלפיה. מי״ב טבת עד ד׳ שבט בבאלטימור. בכ״ז טבת נסע לימים אחדים לוואשינגטון ובה׳ שבט חזר לניו־יורק.

מיום א׳ י״א שבט עד יום א׳ כ״ט ניסן הי׳ בשיקאגא. אז נסע לימים אחדים לדעטרויט. ביום א׳ ו׳ אייר נסע לסט. לואיס ובט״ו אייר חזר לניו־יורק. ביו״ד אדר ביקר במילוואקי.

בי״ט סיון נסע לבאסטאן ולעיירות הסמוכות. ביום א׳ ג׳ תמוז חזר לניו־יורק.

בי״ד תמוז נסע לוואשינגטאן, שם נפגש עם פרעזידענט הוואוער. בכ״א תמוז, יצא בספינה „ברעמען״ מניו־יורק והגיע לברלין בכ״ז תמוז.

על נסיעות אלו מספר הר״י דזייקאבסאן בזכרונותיו:

במשך בקורו בארה״ב ביקר בכמה עיירות ובכל מקום בואו באו אלפים ויותר מעשרת אלפים לקבל פניו על התחנה, ופעל הרבה על כמה יהודים וקהלות להתקרב ולהתחזק ביהדות. י״ט כסלו הי׳ בפילאדעלפיא. חה״פ הי׳ בשיקאגא. חה״ש הי׳ בבראנקס, התפלל בביהכנ״ס של המקוה 172 איסט, ואמר דא״ח, גם אמר דא״ח בימי החול . . .

כשהיו נוסעים לביקור באיזו עיר הי׳ הרי״פ הי״ד מודיע לי זמן ביאתם לניו־יארק להכין מה עבור כ״ק אדמו״ר, אבל כ״ק אדמו״ר הי׳ מתענה בכל עיר ביום בואו. אמר לי הרנ״ט [ה״ר ניסן טעלושקין] נ״י שכ״ק אדמו״ר אמר לו „כבוד דארף מען אויסדארען״. כ״ק אדמו״ר האט פארלארן א סאך וואג. פעם כשבאו מבאסטאן והבאתי עוגות מה שאפתה זוג׳ תחי׳ מחלב ישראל (אשר לא הי׳ אז בנקל כ״כ למצוא, ובפרט פרישע, והיינו נוסעים לפארם סביבות ניו־יארק ומביאים חלב, והבאתי אז בערב המזונות והחלב) . . .

למחרת נבנסתי לכ״ק אדמו״ר והרי״פ התאונן שכ״ק אדמו״ר איננו אוכל ואין מי שיאמר [לו].

והרהבתי עוז בנפשי ואמרתי לכ״ק אדמו״ר: מיר האבן גרויס עגמ״נ וואס דער רבי עסט ניט. דעם רבי׳נס געזונט איז בא אונז זייער טייער. ואמר לי כ״ק אדמו״ר: מיר פעלט דער עסן אזוי; נאר נעבטען אז דו האסט געבראכט די מזונות און דיין בעל הבית׳ט האט געבאקט האב איך גענומען א קיבעלע מיט מילך. הוספתי לבקש מאת כ״ק אדמו״ר שלא יענה א״ע באכילה היות שבפה אין מבני הבית שישימו עין על הענינים הגשמיים המוכרחים.

על תעניותיו הנ״ל של רבנו ועל פעולת ההתוועדויות, מספר גם ה״ר ניסן טעלושקין ב„חב״ד בולעטין״ (אייר תרצ״ו):

זכורני פעם אחת כשזכינו לשבת בצותא חדא עם כ״ק אדמו״ר (שליט״א) [זצוקללה״ה] בשהיתו בארצנו זו. אחרי „קבלת־פנים״ נהדרה שערכו לו, בניו־יארק, אלפי אנשים שבאו לראותו ולשמעו, ואחרי התפעלות נלהבה, שהראו לו רואיו ושומעי דבריו שדבר לפניהם שעה ארוכה, אמר לנו בזה״ל: „אמנם כן, א״א לי להתאונן. מצאתי כאן מתלהבים והתלהבות (כידוע לנו, לא רצה ליהנות ולא נהנה מן הכבוד הרב שנתנ[ו] לו, והי׳ נוהג להתענות ביום שהפריעו באמרו: „כבוד דארף מען אויסדארן״), אבל הלואי ותהי׳ התלהבות זו, לבה״פ כלהבה של עצים המשארת אחרי׳ גחלים, ולא כמו של „בענזין״ שאינה משארת אחרי׳ ולא כלום״.

* * *

את הזמן שבין חודש תשרי, שסופר עליו לעיל, ובין הנסיעות לערי השדה, ניצל רבנו לפגישות אספות והתוועדויות עם אנ״ש בניו־יורק. על האספות בבית רבנו סופר לעיל פרק יו״ד. על התוועדות אחת שאורגנה בוויליאמסבורג קוראים אנו בקול־קורא:

צו אללע אידען פון ווילליאמסבורג

טהייערערע פריינדע!

אזוי ווי פיעלע אידען גארען צו זעהען און הערען תורה פון דעם גרויסען צדיק ומנהיג הדור, גבור האומה, **כ״ק האדמו״ר, ליבאוויצער רבי שליט״א** נאר צוליב די אמעריקאנער אומשטענדען האבען זייא ניט געהאט די מעגליכקייט על כן האבען מיר די שוהלען הח״מ געמאכט אויף זיך בעטען דעם רבין שליט״א ער זאל בעזוכען ווילליאמסבורג און אונז האט געלונגען אז כ״ק אדמו״ר שליט״א האט איינגעווילליגט.

על כן האבן מיר די עהרע צו געבען צו וויסען אז אי״ה **זונטאג פ׳ תולדות [וטען דעצעמ.] 5 אוהר אבענד** וועט דער רבי שליט״א זאגען תורה אין דער גרויסער ליבאוויצער צמח צדק שוהל 125 מאאר סטריט.

פערזענליך בעזוכען דעם רבין שליט״א איז מעגליך דעם זעלבען זונטאג פון 8 אוהר אבענד און מאנטיג פון 5 אוהר אבענד אין דער הויז 181 ווערעט סטריט קארנער בושוויק עוועניו ערשטען פלאאר.

די קאמיטע פון ווילליאמסבורגער שוהלען

נראה שלפועל נדחתה ההתוועדות ליום ג׳, כמסופר בזכרונות הר״י דזייקאבסאן:

ביום ג׳ פ׳ תולדות בביהכנ״ס צ״צ 125 מאר סט. ברוקלין (שם כהן הרב ר׳ מ״מ לאקשין, שהי׳ רב בקריוויאיראא והי׳ בפה מנהל אגודת חסידי חב״ד). הביהכנ״ס הי׳ גדול והי׳ מלא מפה אל פה וגם בעזרת נשים, וכמה מאות אנשים לא יכלו להכנס לביהכנ״ס ועמדו ברחוב. שיערו שהיו לערך חמשת אלפים איש כ״י. כל הרבנים דהשכונה באו וגם משכונות אחרות, וחשבו שכ״ק אדמו״ר יבוא למזרח ביהכנ״ס ושם יפגש עם הרבנים ומנהיגי ביהכנ״ס ואח״כ יאמר המאמר, אבל בקושי רב פלסו פקידי המשטרה (פאליס) דרך לכ״ק אדמו״ר עד הבימה ועלה על הבימה וישב על כסא ואמר דא״ח, אבל קול קודש חוצב להבות אש נשמע בכל ביהכנ״ס וחוצה לו (הרם־קול עוד לא התפתח אז). גם בביהכנ״ס צ״צ נוסח האר״י 184 הענרי סט. בביהכנ״ס של הרב פרעדמעסקי בבראנקס. פעמים אחדות אמר דא״ח בדירתו 184 ברוקלין עוו., איזה פעמים בזמן סעודה שלישית והיו באים גם מווילליאמסבורג. ידידינו ר׳ טובי׳ ז״ל בעלקין הי׳ בא עם מספר תלמידיו (מהם ר׳ אליעזר שהי׳ סגי נהור והי׳ בקי בש״ס בע״פ). ופעמים אחדות אמר ביום ג׳ בשבוע.

על הנסיעה הנ״ל למחוז בראנקס נמסר במודעה בעתון „דער מארגען זשורנאל״ (דצמבר 12, י׳ כסלו):

צו אלע אידען פון די בראנקס

דער גרויסער צדיק ומנהיג הדור, גבור האומה, דער קעמפער פאר אידישקייט, **דער ליובאוויטשער רבי שליט״א**, וועט איה״ש **היינט, דאנערשטאג, פ׳ ויצא, 12טען דעצ.** 7 אוהר אוועגד שארפ, זאגען תורה אין **בית הכנסת טרימאנט תלמוד תורה** 1786 וואשינגטאן עוועניו, בראנקס.

עס איז א היסטארישע פאסירונג, וואס מיר, בראנקסער אידען, זיינען זוכה איין מאל אין אונזער לעבען. אלע אידען זיינען ווילקאמען.

די קאמיטע

ועוד שם באותו יום:

דער ליובאוויטשער רבי, ר׳ יוסף יצחק, וועט היינט אוועגד זיין דער גאסט פון די בראנקסער אידען. אויף דער איינלאדונג פון א גרופע פראמינענטע בראנקסער בעלי בתים וועט דער רבי היינט 7 א

זייגער אין אוועגד זאגען חסידות אין דער טרימאנט תלמוד תורה, 1786 וואשינגטאן סטריט, לעבען 175טע סטריט. א גרויסער עולם ווערט ערוואטעט.

דעם רבין׳ס באזוך אין די בראנקס איז פון באזונדערער וויכטיגקייט, ווייל קומענדיגע וואך וועט דער ליובאוויטשער אפפאהרען אויף א רייזע איבער אמעריקא. זיין ערשטען באזוך וועט ער מאכען אין פילאדעלפיא.

וב־22 לדצמבר דווח על ההתוועדות:

די בראנקסער חסידים פון ליובאוויטשער רבי, האבען געוואלט האבען די זכי׳ דאס זייער רבי וועלכער איז א גאסט אין אמעריקא, זאל אויך זיין אין די בראנקס, און האבען געזוכט א שוהל עס זאל זיין לפי כבודו און געגנג גרויס אריינצונעמען דעם גרויסען עולם, וואס מען האט ערווארטעט, די קאמיטע האט געהאלטען מעהרערע מיטינגען מיט הרב הגאון פרעדעמסקי בראש און מען האט זיך געאייניגט דאס די טרימאנט ת״ת איז די חשוב׳סטע שוהל פאר דעם רבין, ערשטענס איז זי די גרעסטע אין די בראנקס, און צווייטענס איז עס א ת״ת וואו 600 קינדער געניסען א אידישע ערציהונג.

הרב פרעדעמסקי, מיט דער קאמיטע האבען זיך משתדל געווען ביים רבי׳ן, און ער האט אנגענומען די איינלאדונג פאר דאנערשטאג, יום ה׳ ויצא, 8 אזייגער אין אוועגד, אפילו וועז עס איז געווען א שלעכטער וועטער, וועז א גרויסער שניי איז געפאלען, האבען שוין גלייך פון אנפאנג אוועגד, אנגעהויבען שטראמען מענער און פרויען, און פאליס האט געמוזט ארויסגערופען וועלען צו קענען האלטען די ארדנונג. עס זיינען געווען פארזאמעלט די חשוב׳סטע בעלי בתים פון גרייטער ניו־יארק.

פונקט 8.30 איז דער רבי שיחי׳ אנגעקומען. א קאמיטע איז איהם אנטקעגען געגאנגען פון הרב פרעדעמסקי, דער פרעזידענט פון שוהל מר. אנסעלעווויטש, דער באוואוסטער עסקן מר. פיליפ וואטענערג, און נאך אנדערע. דער רבי האט געזאגט חסידות א פולע שטונדע, דאן האט מען געזונגען חסידישע נגונים. די שוהל איז געווען איבערגעפאקט, מעהר פון 2000 לייטע זיינען געווען פארזאמעלט און א סך האבען געמוזט צוריקגעהן צוליעב מאנגעל אין פלאץ, עס איז געווען א היסטארישער אוועגד, וועלבער וועט פארבלייבען לזכרון ביי אלע אנווועזענדע אויפ׳ן גאנצען לעבען.

פרק יד

ביקור פילדלפיה

הנסיעה הראשונה מחוץ לעיר נ. י. היתה לפילדלפי׳, לשם נסע ביום א׳ י״ג כסלו. בפילדלפי׳ שהה כחודש ימים, עד י״ב טבת (מלבד שני ימים שחזר בהם לנ. י. כדלהלן).

באותו יום י״ג כסלו, לפני הגיע רבנו לפילדלפי׳, התקיימה אסיפת הכנה של עסקני חב״ד בפילדלפי׳. עלי׳ דווח בעתון „אידישע וועלט״ (י״ד כסלו):

אום 10.30 נעבטען פארמיטאג איז אין ברית שלום בילדינג געווען ליהודים. עס זשומעט דארט ווי אין א בינשטאק: אידען מיט בערד און אהן בערד, אין קאפעלושען און צילינדערס; א מישמאש פון רוסישע אידען, רומענישע, גאליציאנער, ליטוואקעס — אלע שטראהלען פאר פרייד; אלע זיינען געקומען פאר איין און דעמזעלבען צווועק — צו בארעטהען זיך ווי אזוי אם בעסטען מקבל פנים צו זיין דעם ליובאוויטשער גאון, ר׳ יצחק יוסף שניירסאן.

דער טשערמאן פון דער קבלת־פנים־קאמיטע, נתן פייגין, האט אין קורצען איבערגעגעבען די געשיכטע פון דער שניאורסאן־דינאסטיע — און נאך א קורצען אבער ווארימען אפיעל, איז אויפ׳ן פלאץ געשאפען געווארען איבער צוויי טויזענד דאלאר.

עס האבען אויך גערעדט אייניגע רבנים, וועלכע האבען דעם רבי׳ן באצייכענט אלס דעם גרעסטען און נאבעלסטען זוהן וואס דאס אידישע פאלק פארמאגט היינט צו טאג.

דער עולם איז דאן אוועק צו דער וועסט פילאדעלפיא סטיישען.

ברבע לאחד אחר הצהרים הגיעה הרכבת, שבה נסע רבנו מנ. י. לפילדלפי׳. על קבלת הפנים מסופר ב„אידישע וועלט״ (י״ד כסלו):

שוין אום 12 אוהר, 5[4] מינוט איידער דער טריין מיט׳ן גרויסען גאסט האט געלאזט אנקומען, איז דער וועסט פילאדעלפיא סטיישאן געווען איבערגעפאקט מיט מענשען, מענער, פרויען און זאגאר קליינע קינדער. דער עולם איז געשטאנען אויף דער פלאטפארמע און מיט א פארכאפענדען אטעם געווארט אויפ׳ן אנקומענדען צוג. ס׳איז געווען

אוממענשליך איינצושטעהן אויף די פיס — אזוי גרויס איז געווען די ענגשאפט. צווישען דעם ווארטענדען עולם איז אויך געווען דעם מעיאר׳ס רעסעפשאן קאמיטע מיט זיין אסיסטענט סעקרעטער, וויליאם טהאטשער, אן דער שפּיץ.

א פערטעל צו איינס האט זיך דער טריין באוויזען און פון וואגאן האט ארויסגעשטראלט א שכינה׳דיג ליכטיג פנים — דאס איז געווען דער רבי אליין, ר׳ יוסף יצחק שניאורסאן. דער עולם האט זיך געגעבען א לאז צום וואגאן. פון די ערשטע צו מקבל־פנים זיין דעם רבי׳ן זיינען געווען: הרב לעווינטהאל, מר. דזשייקאב גינצבורג, דער הויפט רעדאקטאר פון „אידישע וועלט״ און מר. טהאטשער, דעם מעיאר׳ס אסיסטענט סעקרעטער. דער אריבער דריי טויזענד קעפּיגער עולם האט געשטורמט מיט פּייערלעכיע ברוך־הבא אויסגעשריען.

מר. וויליאם טהאטשער, דעם מעיאר׳ס סעקרעטער, האט דעם רבי׳ן איינגעלאדען צו פאהרען צום אינדעפענדענס האל, און מ׳האט דעם רבי׳ן אריינגעזעצט אין א ספּעציעלען אויטאמאביל, וואס האט אים געפּירט מיט גרויס פּאראד איבער פילאדעלפּיער גאסען צום אינדעפענדענס סקווער.

דער ריזיגער אויטאמאביל פּאראד האט זיך געצויגען מיט מארקעט סטריט ביז דער 22סטער און טשעסטנאט סטס. גלייך צום אינדעפענדענס האל.

עס איז געווען א קעניגליכער קבלת פּנים, דער ווארימסטער ברוך־הבא, וואס איז געגעבען געווארען צו א גרויסען מענשען אין פילאדעלפּיא.

דער גאנצער אינדעפענדענס סקווער איז געווען באלאגערט פון מענשען.

רבי אוועקגעזעצט אויף דזשארדזש וואשינגאטן׳ס טשער

מר. טהאטשער האט דעם רבי׳ן אריינגעפיהרט אין אינדעפענדענס האל און האט אים געלאזט אוועקזעצען אויבענאן אויפ׳ן זעלבען טשער, וואו דזשארדזש וואשינגטאן איז אמאל געזעסען.

זיצענדיג אויפ׳ן טשער, האט דער רבי געבענטש די אמעריקאנער רעגירונג און האט שטארק געלויבט די אמעריקאנער קאנסטיטוציע. „דאס איז געווען מיין ערשטער וואונש ביי מיין אנקומען קיין אמעריקא צו זעהן דאס וויגעלע פון דער אמעריקאנער פרייהייט״, האט דער רבי געזאגט.

מעיאר מעקי׳ס אסיסטענט סעקרעטער באגריסט רבי׳ן

מר. טאהטשער האט אויף דעם געענטפערט: „עס איז באמת א גרויסער כבוד פאר מיר צו באגריסען אזא הויכגעשעצטע דאמיניערענדע פערזאן, וואס איז אזוי גרויס ביים אידישען פאלק. איך האף און ערווארט — האט מר. טהאטשער געזאגט — דאס די אמעריקאנער אידען, אזוי גוט ווי דאס גאנצע אמעריקאנער פאלק, ווערט אייך געבען אלע פרייהייטען, אלע מעגליכקייטען דורכצופיהרן אייער מיסיאן, צוליב וואס איהר זייט אהער געקומען צו אייערע ברידער אין אמעריקא. עס איז א כבוד פאר אונזער שטאדט פילאדעלפּיא צו האבען אייך דא אלס גאסט״, האט דעם מעיאר׳ס אסיסטענט סעקרעטער, מר. טהאשטער פארענדיגט.

דער רבי האט איהם באדאנקט און האט אונטערשטרייכט, אז ער האט אלע מאל געשעצט און רעספעקטירט דאס אמעריקאנער פאלק פאר די ווארימע סימפאטיעס וואס אמעריקא האט שטענדיג ארויסגעוויזען צו מיינע ברידער אין אייראפּא. איבערהויפט האט דער רבי שטארק געלויבט דעם לעצטען ארויסטריט פון פרעזידענט הואוור אין דער צייט פון די גרעשעהנישען אין פאלעסטינא „דאס אמעריקאנער פאלק איז שטענדיג געווען און איז פארבליבען פריינדליך צו אונז אפילו וועז אנדערע גרויסע פעלקער האבען דאס ניט געטאן״, האט דער רבי פארענדיגט.

רבי לייגט אוועק לארבער קראנץ אויף ליבערטי בעל

מ׳האט דעם רבי׳ן נאכדעם מיט גרויס פּאראד צוגעפּירט צו דער ליבערטי בעל, וואו דער רבי האט אוועקגעליגט א שעהנעם לארבער קראנץ און האט דערבייַ באמערקט: „די פרייהייט, וואס איז געגרינדעט געווארען אויף רעליגיאן, איז די שטארקסטע פרייהייט״.

מיט גרויס פּאראד האט מען דעם רבי׳ן מיט דער פינפטער סטריט געפּירט צו זיין היים, וואס איז ספּעציעל צוגעגרייט געווארען פאר אים אין סטראבערי מענשען. א גאר גרויסער עולם האט דעם רבי׳ן אפּגעווארט ביי זיי היים. גאנץ סטראבערי מענשען האט געקאכט ווי א קעסעל. מענשען זיינען געשטאנען אויף די טראטוארען, און זאגאר אויף די דעבער — אומעטום, וואו מ׳האט זיך נאר געגעבען א קעהר, האט מען געזעהן מענשען.

הרב לעווינטהאל האט דעם גרויסען גאסט באגריסט אויף דעם שוועל פון זיין היים אין דעם נאמען פון גאנצען פילאדעלפּיער אידענטום און האט אויסגעדריקט זיין וואונש, אז די פילאדעלפּיער אידען וועלען זיך ווי גהעהרעריג אפּרופען און שטיצען דעם רבינ׳ס חבדי ישיבות: חכמה, בינה, דעת, וועלכע זיינען צושפּרייט איבער גאנץ ליטע, לעטלאנד, גאליציען, פוילען און סאוועט רוסלאנד.

גור־ארי', דעם רבינ'ס פערזעליכער סעקרעטאר, וועלכער איז דרך אגב אויך זיין איידעם, האט זיך אויסגעדריקט, אז זיין איינציגער וואונש איז צוזאמענצורופען א געמיינזאמע קאנפערענץ פון די פראמינענטסטע אידען אין פילאדעלפיע ארומצוריידען דעם מצב פון די אידען אין אייראפא, וועגען תורה און אלגעמיינעם לעבען בכלל.

בעת דער רבי איז אריין אין הויז, האבען אים זיינע חסידים אויפגענומען מיט געזאנג און טענץ.

דער ליובאוויטשער'ס ניגון האט ברייט געקלונגען איבער גאנץ סטראבערי מענשאן.

טויזענדער מענשען פארזאמעלט ארום רבי'ס סטראבערי מענשאן הויז

ארום הויז זיינען געווען פארזאמעלט טויזענדער מענשען. דאס אמעריקאנער יוגענד איז געשטאנען פונווייטן און האט געקוקט מיט גרויס יראת הכבוד. אייניגע האבען זיך זאגאר געריסען אריינצוגעהן אין הויז אריין, כאפען א בליק אויפ'ן רבי'ן. ביי די חסידים האבען די אויגען געפינקעלט פון פרייד, זייערע פנימ'ער זיינען געווען באגאסען מיט שטראלענדער ליכט. זייער פרייד, צו זעהן דעם רבי'ן, האט ממש ארויסגעקוואלען פון זיי. דאס גאנצע בילד האט שטארק דערמאנט אן דער אלטער היים. „שוין לאנג, זעהער לאנג, אזא בילד ניט געזהען", האט זיך געהערט צווישען דעם פארזאמעלטען עולם.

מיט פייערליכען און יראת הכבוד'יגען פאראד האט מען דעם רבי'ן אריינגעפיהרט צום איהם אין אויפנאהמס צימער. דא האט זיך ווידער אפגעשפילט אן אינטערעסאנט בילד. די ערשטע אויפגענומען צו ווערען פון דעם רבי'ן זיינען געווען הרב לעווינטהאל און דזשייקאב גינצבורג. אין קארידאר זיינען געווען פארזאמעלט פילע מענשען, וועלכע האבען נאך נישט געזעהען דעם רבי'ן און דאס האט ווידער דערמאנט אן דער אלטער היים, ווי די חסידים פלעגען אפשטעהען גאנצע שעה'נווייז און ווארטען צו קענען אריינגעהן זעהן דעם רבי'ן. אייניגע חסידים האבען ניט געהאט קיין געדולד צו ווארטען און האבען פאר גרויס פרייד גענומען טאנצען און זינגען שטעהענדיג אין האל.

לאחר קבלת הפנים בפילדלפי' חזר רבנו לניו־יורק לאסיפה מיוחדת שאורגנה לכבודו. על אסיפה זו נמסר בעתון „מארגען זשורנאל" (י"ג כסלו):

אין דעם אידישען צענטער, 131 וועסט 86סטע סטריט, וועט מאנטאג אבענד פארקומען א גרויסער צוזאמענקונפט פון בעוואוסטע און פראמינענטע ניו יארקער בעלי בתים און כלל טוער, צו הערען דעם ליובאוויטשער רבי, ר' יוסף יצחק, וועלכער איז איצט א גאסט אין אמעריקא.

דער צוזאמענקונפט איז אראנזשירט געווארען פון הרב הגאון רמ"ז מרגליות, פרעזידענט פון ישיבה־קאלעדזש, סעמועל בייער, פרעזידענט פון ניו יארקער אידישען צענטער, דזשאזעף פאלשטיין, פרעזידענט פון קאנגרעגיישאן קהלת ישורון, איזידאר פיין, פרעזידענט פון ברוקלינער אידישען צענטער, און א. סאלאמאן, פרעזידענט פון קאנגרעגיישאן שערי צדק.

דער צוזאמענקונפט איז אראנזשירט געווארען ערב דעם רבינ'ס אפפאהרען פון ניו יארק אויף א לענגערע צייט. דער רבי איז איינגעלאדען געווארען צו בעזוכען א רייהע שטעדט, און מאנטאג אבענד וועט זיין א מין צייטווייליגער צאתך לשלום פאר'ן רבי'ן.

ולמחרת באותו עתון:

היינט אווענד וועלען די בכבוד'סטע אידען פון ניו יארק קומען מקבל פנים זיין דעם ליובאוויטשער רבי'ן אין דעם אידישען צענטער, 131 וועסט 86טע סטריט. הונדערטער וואס האבען נאך דעם רבי'ן נאך ניט געזעהן און געהערט וועלען היינט דערצו האבען די געלעגענהייט.

דער אווענד איז אראנזשירט פון א קאמיטעט פון פראמינענטע אידען מיט הרב הגאון רמ"ז מרגליות אן דער שפיץ.

דער קבלת פנים וואס איז אויך א צאתך לשלום איז אראנזשירט צו דער געלעגענהייט וואס דער ליובאוויטשער רבי פאהרט אפ פון ניו יארק פאר א באזוך אין א רייהע שטעדט איבער'ן לאנד וואו ער איז איינגעלאדען געווארען פון ארטיגע קאמיטעטען פון פראמינענטע אידען.

דער רבי וועט פארזאמען אייניגע וואכען אויפ'ן פראווינץ און וועט זיך דאן צרויקקעהרען קיין ניו יארק.

די פראמינענטסטע אידען פון ניו יארק ווערען ערווארט היינט אווענד אין אידישען צענטער.

ובעתון „אידישע וועלט":

צוויי טויזענד פראמינענטע ארטאדאקסישע אידען האבען זיך נעכטען פארזאמעלט אין דעם ברוקלינער אידישען צענטער, 131 ווסט 86־טע סטריט, צו געזעגענען זיך מיט'ן ליובאוויטשער רבי'ן, וועלכער איז גלייך נאך דעם אפשיד אווענט ארויסגעפאהרען קיין פילאדעלפיא. מר. סעמועל קרעמער איז געווען דער פארזיצער פון אווענט און דזשאדזש ראזאלסקי איז געווען איינער פון די הויפט רעדנער. עס האבען אויך גערעדט הרב אהרן טייטעלבוים, פון ניו יארק, און

גוסטאוואוס א. רדזשערס, געוועזענער פרעזידענט פון צענטער. צום לעצט האט אויך גערעדט הרב שמריהו גור ארי, דעם ליובאוויטשער׳ס איידעם, וועלכער האט געשילדערט די לאגע פון די אידען אין רוסלאנד, און וועגען דער נויטיגקייט אויסצוהאלטען ישיבות אומעטום וואו אידען וואוינען.

אן איינדרוקספולע סצענע איז געווען ווען דער ליובאוויטשער רבי אליין האט זיך אויך אויפגעשטעלט צו רעדען. דער גאנצער עולם האט זיך אויפגעשטעלט פון זיין כבוד וועגען און איז אזוי געבליבען שטעהן די גאנצע צייט וואס ער האט גערעדט. דער ליובאוויטשער האט, צווישען אנדערעס געזאגט, אז מען דארף איבערהויפט וויינינגער רעדען און מעהר טאן, און אז דאס איז באזונדערס אמת ווען עס קומט אויס צו ריידען וועגען די אידען אין רוסלאנד.

ביי דעם אוועטע איז אויך געזאמעלט געווארען א באדייטענדע סומע פאר אידישע ישיבות.

למחרת נסע שוב לפילדלפי׳ ששם התקיימה התוועדות י״ט כסלו. על התוועדות זאת נמסר במודעות בעתונות היהודית:

אידען פון פילאדעלפיא און אומגעגענד: **שבת אוועטע (מוצאי שבת קודש), י״ט כסלו**, דעם 21טען דעצעמבער, אום 8 אוהר אוועטע, וועט געפייערט ווערען דער יום טוב פון **י״ט כסלו** מיט דער באטייליגונג פון **ליובאוויצער רבי׳ן שליט״א** אין דער געביידע פון דער **ישיבה משכן ישראל, 314 קעטהרין סטריט.**

אגודת חב״ד דפילאדעלפיא

בכ״ב כסלו נסע שוב רבנו ליום אחד לנ. י. שם התקיימה אז אסיפת הרבנים שהשתתפו בה כשמונה מאות איש.

על סדר קבלת אנשים במשך שהותו בפילדלפי׳ נמסר בהודעה מיוחדת בעתונות:

וויכטיגע באקאנטמאכונג צו די אידן פון פילאדעלפיא

מיר מאכען באקאנט, אז פאר דער קורצער צייט וואס דער ליובאוויטשער רבי וועט זיך אויפהאלטען אין פילאדעלפיא, וועט ער עמפפאנגען פון **6 ביז 10** אוהר אוועגד אין זיין הויז **1829 נארטה 33טע סטריט**, און די וואס ווילען איהם באזוכען זאלען זיך מעלדען בעפאר צו זיין סעקרעטאר **ר׳ יחזקאל פייגין** אין דער זעלבער הויז.

אגודת חב״ד, פילאדעלפיא

פרק טו

ביקור באלטימור

בפילדלפי׳ נשאר עד י״ב טבת, שאז נסע משם לבאלטימור. הנסיעה לבאלטימור הוצרכה להתקיים שבוע לפני כן, ה׳ טבת. הודעה על כך נמסרה ב„מארגען זשורנאל״ (דצמבר 20):

די באלטימארער אידען זיינען זיך שוין מכין פון לאנג אן מקבל פנים צו זיין דעם איבעראל בעוואוסטען ליבאוויטשער רבי האדמו״ר הריי״צ שליט״א שניאורסאהן, וואס איז געקומען אין אמעריקא צוליעב חיזוק התורה ויהדות אין רוסלאנד. און אזוי ווי דער רבי שליט״א געפינט זיך יעצט אין פילאדעלפיא איז געשיקט געווארען פון באלטימאר א קאמיטע צום רבי׳ן שליט״א וואס איז בעשטאנען פון הרב אקסעלראד און רעוו. פאטאשניק, מר. הערי הייזמאן, און מר. חיים זאב פאטשינא. און ווי די קאמיטע זאגט אונז האט דער רבי בדעה צו קומען אין באלטימאר זונטאג פ׳ ויגש דעם 5טען יאנואר, א וואו א גרויסער קבלת פנים וועט איהם געגעבען וועהרען פון זיין גרויסער צאהל פארהערער דא אין באלטימאר.

אך לפעול נדחתה לשבוע, וביום א׳ פ׳ ויחי י״ב טבת נסע מפילדלפי׳ לבאלטימור. על דחי׳ זו נמסר בעתון הנ״ל:

דער באזוך פון דעם לובאוויטשער רבי׳ן, ר׳ יוסף יצחק שניאורסאהן שליט״א איז אפגעלייגט געווארען אויף איין וואך. דער רבי מיט זיינע באגלייטער וועלען דא אנקומען זונטאג פ׳ ויחי, דעם 12טען יאנואר, אזוי איז דאס געמעלדעט געווארען ביים מיטינג פון דער אלגעמיינער רעספעשאן קאמיטע אין הר ציון שוהל מאנטאג אבענד.

לואיס זעטלין איז דער טשערמאן פון דער דזשענעראל קאמיטע; איזראעל זילבערשטיין, ר. ל. קישניק, לואיס קארדיש און סידני נידעל — וויים־טשערלייט, און סיימאן נידעל טרעזשורער.

מרס. קאנדינודסקי האט אבגעגעבן פריי איהר הויז 2343 יוטאה פלייס, פאר דעם רבי׳ן מיט זיינע באגלייטער אויף די גאנצע צוויי וואכען.

במשך השבוע שבינתיים הופיעו כמה מודעות בעתונות היהודית על דבר בוא רבנו לבאלטימור:

באלטימארער! באלטימארער!

וויכטיגע נייעס פאר אלע באלטימארער אידען! רבי יוסף יצחק שנייערסאן (דער ליבאוויטשער) קומט אין באלטימאר **דיעזען זונטאג, 12טען יאנואר 1:45**

מיטאג צייט **אויף מאונט ראיאל עוועניו סטיישאן באלטימאר און אהאייא רעילראוד.**

דער ליבאוויטשער רבי איז פארפאלגט געווארען פון דער סאוועטען רעגירונג און דערפאר, וואס ער האט אונערשראקען געפרעדיגט זיינע רעליגיעזע איבערצייגונגען איז ער פאראורטהיילט געווארען געשאסען צו ווערען, און בלויז א דאנק דער אריינמישונג פון דעם עוועזענעם דייטשען קאנצלער שטרעסעמאן און אמעריקאנער סענאטאר בראאה איז איהם געלונגען זיך ארויסצוראטעווען און אנטלויפען קיין ריגע.

אלע באלטימארער אידען זיינען איינגעלאדען צום גרויסען קבלת פנים, היינט בייטאג, 45 :1, אויף מאונט ראיאל עוועניו סטיישאן וואו עס וועלען קומען באגעגענען דעם רבי׳ן די גרעסטע סטייט און שטאדט בעאמטע.

ספעציעלע קבלת־פנים פלאקאטען זיינען צוגעגרייט געווארען פון דער אראנדזשמענט קאמיטע, און וועלכע ווילען זיי האבען, קענען זיך וועגדען אין ניו יארק קאנפעקשענערי סטאר, 1012 איסט באלטימאר סטריט, אדער אין דער הויז, וואו דער רבי וועט איינשטעהן, 2343 יוטאה פלעיס.

מיט אכטונג,

די קבלת פנים קאמיטע

דזשארדזש אילי פרענק, עהרען טשערמאן

לואיס צייטלין, טשערמאן

דזשארדזש פילפ סייקס, טשערמאן אויפנאהמע קאמיטע

אלעקסאנדער גודמאן, סעקרעטער

ועל קבלת הפנים מודיע העתון „מארגען זשורנאל״ (ינואר 10):

עס איז איבריג צו זאגען אז דער לובאוויטשער רבי, ר׳ יוסף יצחק שניאורסאן שליט״א, וועט זיין א העכסט ווילקאמענער גאסט בייי אונז אין שטאדט. אין באלטימאר זיינען דא א היבש ביסעל לובאוויטשער חסידים, און זיי פארנעמען פיער גרויסע שולען; אט די אידען האבען כסדר געשטיצט דעם רבינ׳ס ארבייט פאר די ישיבות און פאר חיזוק היהדות בכלל. דורך זייער התלהבות האבען די חסידי חב״ד אנגעשטעקט מיט באגייסטערונגען די אנדערע עלעמענטען פון שטאדט, און היינט האבען מיר א גרויסע פאראייניגטע קאמיטע, אין וועלכע עס זיינען רעפרעזענטירט אלע שאטירונגען פון היגען אידענטום.

דער ועד הרבנים פון באלטימאר, די אגודת הקהלות, און די ספעציעלע רעסעפשאן קאמיטע האבען ארויסגעלאזט אן אויפרוף צו אלע אידען פון באלטימאר און אומגעגענד, צו קומען אפגעבען כבוד דעם חשוב׳ן גאסט, און עס איז זיכער אז די בקשה וועט ערפילט ווערען.

דער אטאמאביל פאראד, זונטאג פריה צום מאנט ראיאל סטיישאן, וועט דורכגעהן מאנט ראיאל עוועניו, קאלאו עוו.,, לייק דרייוו, און יוטאה פלייס. דעם רבי׳ס דירה וועט זיין אין [3]234 יוטאה פלייס.

ובינואר 14 מסופר:

באלטימאר, מאנטאג. — דער ליובאוויטשער רבי, רב יוסף יצחק שניאורסאן, האט געקראגען א גרויסאר־טיגע אויפנאהמע וועלן ער איז אנגעקומען אהער נעבטען נאכמיטאג פון פילאדעלפיא.

עטליכע טויזענד אידען האבען איהם אפגעווארט אויף דעם מאונט ראיאל סטיישאן.

אן אפיציעלע שטאדט אויפנאהמע וועט פארקומען דאנערשטאג בייטאג אין סיטי האל וואו דער רבי וועט באגריסט ווערען פון מעיאר בראנינג.

דער רבי וועט דא פערבלייבען צוויי וואכען. זיין אדרעס דא איז 2343 יוטאה פלייס.

על סדר היותו בבאלטימור אנו קוראים בעתון הנ״ל (22, 24 ינואר):

באלטימאר, דיענסטאג. דער ליובאוויטשער רבי, וועלכער געפינט זיך יעצט אין באלטימאר וועט דיעזען

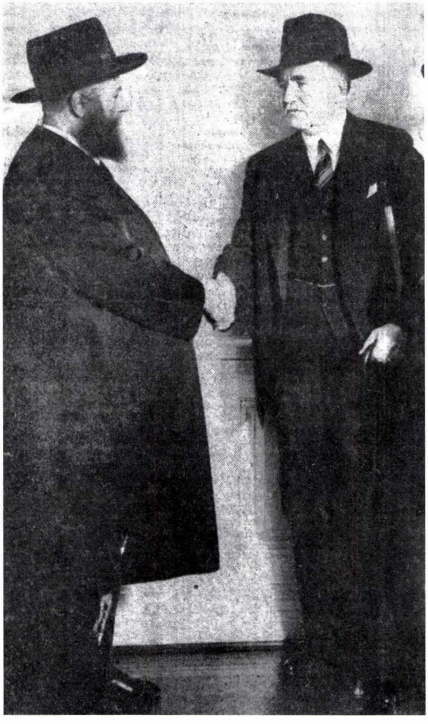

ראש העיר בראנינג מקבל את פני הרבי ⇦

דאנערשטאג זאגען תורה אין די צמח צדק שוהל, איסט פערמאונט עוועניו.

אויך ווערט דא ערוואַרטעט א גרויסע פערזאמלונג אין איינעם פון די גרעסטע האטעלען אין שטאדט. דאס וועט זיין א רעסטפשאן פון די היגע ביזנעס לייט לכבוד דעם רבי'ן און זיין דעלעגאציע. — ווי עס איז צו מערקען נעמען באלטימאר אידען א גרויסען אנטהייל אין שאפען מיטלען וועגען דעם ציעל פון דעם ליובאוויטשער רבין'ס באזוך אין אמעריקא. — דעם רבינ'ס השדקוואַרטערס איז אין 2343 יוטאה פלייס, אוואו אידען קומען אין די הונדערטע יעדען טאג זעהען און זיך באקענען מיט'ן רבי'ן.

שבת אבענד האט דער ליבאוויטשער רבי געזאגט תורה פאר א גרויסען עולם אין זיין וואהנונג 2[3]43 יוטאה פלייס. דעם זלעבען אבענד האט איהם באזוכט קאנגרעסמאן קלארק. זונטאג איז ביים רבי'ן געווען סענאטאר מיידיננס און קאנגרעסמען פאלמיסאנא.

מיטוואך איז דער רבי געווען אייגעלאדען ביים גאווערנאר פון מערילענד. דאנערשטאג אבענד האט דער רבי געזאגט תורה אין צמח צדק שוהל. דינסטאג אבענד האט דעם רבין'ס איידעם הרב גור אריה געהאלטען א רעדע פאר אמעריקאנער אידישע יונגע לייט.

זונטאג אבענד וועט זיין א רעסטפשאן אין עמערסאן האטעל לכבוד דעם רבי'ן. און דינסטאג אבענד וועט דער רבי זיין ביי א מאסמיטינג אין שערי תפלה שוהל.

בכל ערב, משעה 6 עד 9, הי׳ רבנו מקבל אנשים בביתו. רבים היו הבאים. על ביקורים אלו דווח בעיתונות היהודית:

זינט דער ליבאוויטשער רבי געפינט זיך דא אין באלטימאר קומען איהם זעהן הונדערטער מענשען פון אלע קלאסען, זאגאר אונזערע רעפארמער אידען פאר פעהלען ניט צו קומען. רבי יוסף יצחק שניירסאן ווערט פארבלייבען דא אין באלטימאר צוויי וואכען.

הרב פייגין, דעם רבין'ס סעקרעטער, בעט אונז בעקאנט צו מאכען: דאס דעם רבי'ן קען מען זעהן אלע טאג, פון 6 ביז 9 אוועגט, אבער פריהער זאל מען זיך מעלדען צו זיין סעקרעטער, הרב פייגין. טעלעפאנירט, לאפאייט 2827. דער אדרעס איז 2343 יוטאה פלייס. עס איז גאנץ איבעריג צו זאגען אז דער ליבאוויטשער רבי, ר׳ יוסף יצחק שניורסאן שליט״א, איז א העבסט ווילקאמענער גאסט ביי אונז אין באלטימאר. אין באלטימאר זיינען דא א היבש ביסעל לובאוויטשער חסידים, און זיי פארנעהמען דא פיער שוהלען. אט די אידען האבען כסדר געשטיצט דעם רבין'ס ארבייט פאר די ישיבות און פאר חיזוק היהדות בכלל, און דורך זייער ארבייט און מיה, איבערהויפט פון דיזע מענשען: הערי היימאן, פרעזידענט פון די צמח צדק שוהל, ווייס־פרעזידענט מר. פאטצענאה, רעוו. פאטאצניק, און רבי אברהם אקסעלראד, וועלכע רעפרעזענטירען די צמח צדק שוהל, טשערניגאווער און באברויסקער שוהלען נוסח הארי.

עס איז צו ערוואַרטען אז דעם רבינ'ס באזוכך אין באלטימאר וועט געקרוינט ווערען מיט א פינאנציעלען ערפאלג אזוי גוט ווי א מאראלישען.

מ. ליוואי

סקירה כללית על ביקורו בבאלטימור נדפסה בעתון „דער טאג״ (פברואר 26):

אין די דריי וואכען צייט וואס דער בארימטער ליבאוויטשער רבי ר׳ יוסף יצחק שניאורזאן האט דא געווויילט, האט זיך א גרויסער טייל פון דער היגער אידישער באפעלקערונג, וועלכע פיהלט און דענקט נאך אידיש זיך געפיהלט יום־טוב׳דיג.

יעדען טאג פלעגט דעם רבינ'ס דירה אין 234[3] יוטא פלייס, ממש באלאגערט ווערן פון אין דער פריה ביז שפעט אין אוועגט פון הונדערטער באזוכער, וועלכע פלעגען קומען זיך „פראוועז״ און נעמען א ברכה ביים רבי כמנהג חסידים.

דאס מערקווירדיגסטע דערביי איז, וואס צווישען די פיעלע באזוכער וועלכע פלעגען קומען טעגליך צום רבי'ן, האט מען אויך געקאנט זעהן א גרויסען טייל פון די יונגע אמעריקאנער אסימילירטע אידישע פרויען, וועלכע זיינען אזוי ווייט פון אידיש און אידישקייט ווי פונ'ם נארט פאל, געקליידעט לויט דער לעצטער מאדע, מיט די טייערסטע אויטאס געפיהרט פון די אויסגעפוצטע שווארצע שאופערס . . .

און דער רבי שליט״א פלעגט זיי אויספרעגען מכח זייער אידישקייט, און ווי איך הער, האבען עטליכע פרויען אים פארשפראכען אז פון היינט און ווייטער אן וועלען זיי זיך שוין אויפפיהרען ווי גוטע און פרומע אידישע טעכטער.

אין די עטליכע וואכען וואס דער ליבאוויטשער רבי איז דא געווען צו גאסט, האט ער „געזאגט״ צו עטליכע שטונדען אין אייניגע גרויסע היגע שוהלען פאר א געפאקטען עולם נייגעריגע צוהערער חבד׳ר חסידים . . .

בכלל זעהט עס אויס, אז דער ליבאוויטשער רבי האט פארענדיג קיין אמעריקע געהאט בכוונה אנצופיהרען צוויי קאמפיינס מיט־א־מאל, א גייסטיגען און א מאטעריאלען . . .

מיר האט געזאגט א פילאדעלפיער תושב, אז אזוי ווי דער רבי איז פון זיי אוועק, האט זיך אנגעהויבען א גרויסע באוועגונג אין זייערע חסידישע שוהלען צו לערנען „תניא״, דאס קליינע ספר׳ל, אין וועלכען דער

רב, דער גרינדער פון חב״ד האט באפעסטיגט זיין שיטה אין חסידות.

ניט אומזיסט קלאגט זיך א היגער אנגעזעהענער בעל הבית, א חסיד פון דער היים פון איינעם פון די אוקריינער רביים, אז די געפאהר איז גרויס, אז דער ליבאוויטשער רבי וועט נאך מיט זיין באזוך אין אמעריקע פאר״חב״ד״זירען די יתר הפליטה, די רעשטלאך חסידים אין אמעריקא.

א נייע געפאהר, א גלע געפאהר אין דער פאליטישער וועלט, און א חב״ד״ישע געפאהר אין דער חסידישער וועלט.

דער ליבאוויטשער רבי האט אויך געדענקט צו צושיקען א דאנק בריוו צו די היגע אידען פאר דער וואריימער אויפנאמע וואס זיי האבען איהם געגעבען. דער בריוו איז צוגעשיקט געווארען צו זיין באליבטען תלמיד און היגען רב ר׳ אברהם אלי׳ אקסעלראד, אדרעסירט צו דער באלטימארער אידישער באפעלקערונג, און אט איז ער אות באות:

א לעטער פון ליבאוויטשער רבי שליט״א, צו אלע אידען פון באלטימאר!

ב״ה

אל קהל עדת ישורון בעי״ת באלטימאר יע״א ה׳ עליהם יחי׳! שלום וברכה!

מיין זיין אין באלטימאר האט אויף מיר געמאכט א פרייליכען איינדרוק זעהענדיג ווי וארים עס איז די אידישע הארץ, איך האף להשי״ת, אז מיין באזוך אין באלטימאר, וועט דערמאנט ווערען אין יעדער אידישער הויז, צו שטארקען תורה און אידישקייט.

און איך גיב מיין ברכה צו יעדער אידישער פאמיליע, ווי עס שטעהט געשריבען להניח ברכה אל ביתך. דער אויבערשטער ב״ה, זאל אייך אלעמען באגליקען מיט אידישע גוזונטע קינדער, לאנגע גוזונטע יאהרען און גוטע פרנסה.

ידידכם עוז המברכם,

יוסף יצחק

בי״ג טבת נסע ליום א׳ לניו־יורק. בכ״ז טבת נסע לימים אחדים לוואשינגטון ובה׳ שבט חזר לניו־יורק. ביום שלפנ״ז, ד׳ שבט, התקיימה לכבודו מסיבת צאתכם לשלום בבאלטימור, שפורסמה ע״י מודעות קיר:

א צאתך לשלום לכבוד דעם ליובאוויטשער רבי

א הארציגער צאתך לשלום וועט געזעבען ווערען זונטאג פ׳ בא ד׳ שבט 2טען פעברואר 7 אוהר אבענדס אין ביהכ״נ ישראל אנשי ספרד 29-27 ס. הייא סטריט (לעבען לאמבארד סטריט), **לכבוד הרה״צ אדמו״ר דער ליובאוויטשער רבי שליט״א** בעפאר זיין אבפארען פון באלטימאר דעם זעלבען אבענד.

די רבנים דבאלטימאר וועלען אדרעסירען און **דער רבי שליט״א וועט זיך געזעגענען מיט באלטימארער אידען.**

תנו כבוד לתורה און פערפעלט ניט די געלעגענהייט צו זעהען און צו הערען דעם גרויסען צדיק פאר זיין אברייזען. און געבען אים דעם כבוד הראוי. און מקבל ברכה זיין מפיו הקדוש.

אכטונגספאל: **די קאמיטע**

על אחת מתוצאות הביקור אנו קוראים ב„מארגען זשורנאל״ (פברואר 14):

זונטאג אבענד וועט אין באברויסקער שוהל, האי סטריט ניער לעקסינגטאן, זיין א מיטינג פון די אגודת חסידי חב״ד. ביי דעם מיטינג וועלען בעטראכט ווערען פלענער ווי צו פעראייניגען אלע לובאוויטשער חסידים פון באלטימאר אין א מעכטיגע ארגאניזאציע. פאר זיין אבפהארען פון באלטימאר, האט דער לובאוויטשער רבי שליט״א געבעטען די היגע חסידים זיך אפט צוזאמענצוקומען, צו לערנען תורה און צו לעבען ברידערליך צווישען זיך, און מאנטאג אבענד וועט געמאכט ווערען דער ערשטער שריט דאס צו פארווירקליכען.

ובפברואר 21:

ביים מיטינג פון די חסידי חב״ד מאנטאג אבענד אין באברויסקער שוהל איז בעשלאסען געווארען זיך צוזאמענקומען אלע מיטוואך אבענד, פון 8 ביז 9, אין איינער פון די לובאוויטשער שוהלען צו לערנען חסידות — אלע חודש אין אן אנדער שוהל. דער אנפאנג איז גלייך געמאכט געווארען מיטוואך אבענד אין צמח צדק שוהל, וואו הרב אקסעלראד לערנט „תניא״. די וואס ווילען וועלען מעמבערס קענען זיך וועגדען צו רעוו. דוד פעטשאניק, 3 נארד בראדוויי. די דיוס איז 1 דאלער א יאהר.

בנ. י. שהה מה׳ עד י״א שבט, שאז נסע לשיקגו. במשך ימים אלו ישב במלון ניוטאן ושם התוועד בשבת. ידיעה על כך הופיעה בעתון „מארגען זשורנאל״ (פברואר 7):

דער ליבאוויטשער רבי, וועלכער איז איצט צוריק אין ניו יארק פאר עטליכע טעג, וועט מארגען, שבת, 4 א זייגער נאכמיטאג, זאגען חסידות אין דעם גרויסען זאלל אין ניוטאן האטעל, בראדוויי און 94טע סטריט, וואו דער רבי און זיינע בעגלייטער שטעהען איין פאר זייער קורצער אויפהאלט און ניו יארק.

א גרויסער עולם ערווארט מען, וועט קומען הערען די חסידות פון בעריהמטען חסידישען מנהיג.

על פי התוכנית הי׳ אמור רבנו לנסוע לנ. י. בשבוע

שלפנ״ז, ביום ד׳ ער״ח שבט. על מטרת הנסיעה כותב הר״י פייגין להר״י דזייקאבסאן בכ׳ טבת:

בדעת כ״ק אשר אי״ה ביום ב׳ הבע״ל שבוע הבא יסעו לוואשינגטאן, ואח״כ יבאו הנה ביום ג׳ וביום ד׳ אי״ה יסעו לנויארק ויהי׳ עד אחר ש״ק כי צריך לו שם להתראות עם אחדים. תכין איזה ענינים הדרושים לעבוד אשר אקוה אי״ה אשר במשך ימים אלו שנהי׳ שם כי כפה״נ יהי׳ כ״ק אדמו״ר שליט״א בהאטעל ולא יהי׳ יחידות ואהי׳ פנוי שנוכל לעשות מה.

הר״י פייגין הי׳ המזכיר ומסדר היחידות. אך נסיעה זו לנ. י. לא היתה על מנת לקבל אנשים ליחידות אלא „כי צריך לו שם להתראות עם אחדים", לכן לא יהי׳ הר״י פייגין עסוק ויוכל להתפנות לשאר העבודות המוטלות עליו. אך כאמור, נדחתה הנסיעה לנ. י. בימים אחדים.

פרק טז

ביקור שיקגו

ביום א׳ י״א שבט נסע מנ. י. לשיקגו, בה נשאר עד כ״ט ניסן. על אסיפת ההכנה של אנ״ש בשיקגו מסופר ב„מארגען זשורנאל״:

די מיטהיילונג פון הרב ר׳ שמואל אליהו עלקין, דאס דער ליבאוויטשער רבי אדמו״ר ר׳ יוסף יצחק שליט״א, וועט אנקומען אין שיקאגא ארום דעם צעהנטען דיזען מאנאט, האט אריינגעבראכט שמחה און פייעריגער בעגייסטערונג אין די הערצער פון היגע ליבאוויטשער חסידים.

ביי א גרויס בעזוכטען מיטינג, אין ליבאוויטשער שוהל, זיינען בעשפראכען געווארען די פלענער ווי אזוי דעם גרויסען גאסט מקבל פנים צו זיין, און ווי אזוי אים צוצוטהיילען דעם כבוד וועלכען ער פערדיענט.

א קאמיטע מיט מר. נ. ה. באלאטין אלס טשערמאן, האט זיך געגרינדעט, וואו עס קומען אריין מ. זעווין, ריטשארד וועקסלער, מ. אראנין, סעם ראזענטהאל און שלמה פאלמער, וואס וועלען קומען אין בעריהרונג מיט אלע קאנגרעגיישאנס פון שיקאגא, אנטייל צו נעהמען אין דעם גרויסען יום טוב, וועו דער רבי וועט קומען.

מר. באלאטין האט געמאכט פאלגענדע ערקלעהרונג:

„אונזער רבי איז ניט נור דער פיהרער פון חב״ד׳ישע חסידים, אבער אויך, היינט צו טאג, דער גייסטיגער פארטרעטער פון רוסישען יודענטום. די קרבנות וואס ער האט געבראכט פאר אונזערע ברידער אין יענעם לאנד, מאכט איהם פאר איינעם פון אונזערע הייליגע מארטירער, דערפאר דארפען איהם אלע אידען פון שיקאגא מקבל פנים זיין".

ועל קבלת הפנים — שם (פברואר 10):

שיקאגא, זונטאג. — פופצעהן טויזענט אידען האבען דא היינט מקבל פנים געווען דעם ליבאוויטשער רבי, בעת ער איז דא אנגעקומען אויף׳ן לאסאל סטריט סטיישאן. די מאסע איז געווען אזוי געפאקט און אזוי ענטהוזיאסטיש אז די פאליציי האט געהאט א שווערע שטיקעל ארבייט צו רעטען דעם רבי׳ן פון די טויזענדער חסידים וועלכע האבען איהם ארומגערינגעלט. ליידער אבער איז דער קבלת פנים ניט געווען ארגאניזירט און עס האט געפהעלט דער נויטיגער דרך ארץ און די פאסענדע ווירדע פאר א קבלת פנים פאר אזא חשוב׳ען גאסט. עס איז געווען אזא געדרינג אז די לאקאלע רבנים וועלכע זיינען געקומען איהם מקבל פנים זיין, זיינען פארלארען געגאנגען אין דער געדיכטער מאסע און עס איז געווען אונמעגליך פאר זיי צוצוקומען צום גאסט און איהם באגריסען. עס האט געדויערט עטליכע שעה איידער די פאליציי האט געקאנט מאכען וועלכע ס׳איז ארדענונג און קוים מיט צרות האבען די הונדערטער אויטאמאביל זיך דורכגעשטופט און באגלייט דעם רבי׳ן צו זיין היגער צייטווייליגער וואוינונג, 3[639] דאגלאס בולווארד, אין הארץ פון אידישען קווארטאל.

ובפרטיות מסופר עלי׳ בעתון „קוריער" (י״ג שבט):

די גרויסע סטיישאן הויז איז פול מיט אידען, פרויען, מענער, אלטע און יונגע, היינט צו טאג, דער גייסטיגער יונגעלייט און מיידלאך, אלע איבערפילען זיי די טרעקס, דעם סטיישאן, די גאס ביים אריינגאנג און דער שטראם מענשען הערט ניט אויף. פון אלע זייטען ציהען זיך אידען צו באגריסען דעם גרויסען גאסט. פון אלע זייטען שטאט קומען זיי. איהר זעהט אידען פון וויי׳טען סאוטה סייד, פון נארטה סייד, פון אלבאני פארק, פון גארפיעלד פארק, פון לאנדעיל דיסטריקט. יעדער איינער שטופט זיך אריינצוכאפען זיך ביי די טרעקס כדי צו זיין פון די ערשטע צו באגריסען און באגריסט צו ווערען פון רבי׳ן, נאך א גאנצע האלבע שעה פארבליבען ביז די טריין דארף קומען, אבער מען קען שוין אין סטיישאן־הויז ניט אריינקומען, אין די פיעלע טויזענדער זיינען זיי געקומען. די אידישע נשמה אין זיי זאגט זיי, אז זיי געהען זיך יעצט באגעגענען מיט א מאן, וועלכער איז איינער פון די

גרעסטע פערזענליכקייטען, וואס דאס אידישע פאלק פארמאגט, און דערצו נאך א מארטירער וועלכער האט זיך געקענט מוסר נפש זיין פאר דער תורה, האט גלייכגילטיג געקוקט דעם טויט אין די אויגען און ניט אבגעשטעלט זיך אויף א מינוט פון פארשפרייטען תורה צווישען אידען . . .

און ביים סאמע טרעק אויף א טראק, אויף וועלכען מען פיהרט ארויס די סחורות פון די וואגאנעס, שטעהט אן אלטער גרייז גראהער איד, ער איז שוין א בן תשעים. לעבען אים שטעהט א אינגעל, קענטיג אן אור אייניקעל און ארום צווי מיטעלייהריגע אידען זיינע זיהן. ער שטעהט די אויגען אויסגעשטרעקט אין דער ריכטונג, וואו די טריין דארף אנקומען. א וועלט מיט שמחה איז אויסגעגאסען אויף זיין צעקנייטשטען פנים. ער איז וויעדער יונג געווארען.

און אט בייגט ער זיך איין און מיט התלהבות רעדט ער:

— איך וויל זעהן דעם רבי׳ן, אן אייניקעל פון מיין רבי׳ן. איך געדענק נאך גוט דעם הדרת פנים, די ליכטיגע צורה פון רבי׳ן אדונ[ינ]ו מורנו ורבנו ר׳ שמואל זכרונו לברכה. אי, א פנים געהאט. זיין קוק האט דאך מיר נייע כחות אריינגעגעבען. וואס דען מיינסטו האב איך אריכות ימים. יעדעס מאהל, וואס איך האב אים געזעהן, איז מיר צעהן יאהר כחות צוגעקומען. איך האב אויך זיין פאטער אדונ[ינ]ו מורנו ורבנו ר׳ שלום בער זכרונו לברכה געקענט. יעצט וועל איך קענען מאכען א ברכה שהחיינו.

און דער גרייז גרויהער איד צעווויינט זיך ווי א קליין קינד און דאן מיט גרויס התלהבות נעהמט ער זיך כאפען א טענצעל ווי א יונגער חסיד . . . ער קריגט נייע כחות.

„ליבאוויטשער חסידים״

די טריין קומט אן. די פאסאזשירען לאזען זיך ארויסגעהן. אבער געה, אז א באריקאדע פון טויזענדער מענשען פארשטעלען דעם וועג. די בעאמטע פון סטיישאן און די אנגעשטעלטע פרובירען זיך מאכען פלאץ, אבער ווער הערט זיי און ווער קימערט זיך וועגען זיי. דער ענטהוזיאזם, די בעגייסטערונג האט אריבערגעטראגען אלעמען אין די עולמות העליונים. די פנימ׳ער שטראהלען פון חדוה. פיעלע שטעהען מיט טרעהרען פארגאסענע אויגען, ניין זיי שטעהען ניט, נור ווי א כוואליע באוועגט זיך דער עולם. אלע ריהרען זיך און דאך געהט קיינער ניט פון ארט, ווייל דער עולם איז גרויס.

דער רבי באווייזט זיך ביים ארויסגאנג פון וואגאן, אבער ווייטער געהן קען ער ניט. ער שטעהט און מיט זיין טיעפען בליק, באטראכט ער דעם עולם. ער זעהט אבער בחוש, אז אראבגעהן פון די טרעפ פון וואגאן וועט ער ניט קענען. די פאטאגראפערס נוצען זיך אויס מיט דער גלעזענעהיט און כאפען ארונטער בילדער סיי פון רבי׳ן, סיי פון עולם. די פלעשלייהטס קנאקען פון אלע זייטען, די אויפרעגונג איז גרויס. עס דוכט זיך, אז דער רבי וועט מוזען בלייבען אין וואגאן, אבער אט באווייזען זיך א פאר „ליבאוויטשער חסידים״, דער סופערא׳נטענדענט פון אוק פארעסט האספיטאל פריינק וואנישעק וועלכער פארטרעט דעם פרעזידענט פון קאנטי באארד אנטאן דזש. סערמאק און אלדערמאן טהאמאן. זיי נעהמען דעם רבי׳ן אונטערן ארעם און לאזען זיך געהן, באשיצענדיג דעם גאסט מיט זייערע קערפערס און מיט די עלענבויגענס מאכענדיג א וועג פאראויס. זיי געהען און דער רבי מיט זיי. אז מען זאגט ליבאוויטשער חסידים, איז דאך ניט שייך.

דער עולם פאראדירט

עס פארגעהט א האלבע שטונדע און מעהר, פאליסלייט באמיהען זיך צו מאכען וועג פאר׳ן רבי׳ן אבער אונמעגליך. מען דארף קעמפען פאר יעדען שריט. און דאך קומען אונרוהען ניט פאר. מען האלט זיך אין ארדענונג, הגם מ׳ריהרט זיך ניט פון ארט. ענדליך אבער דערגרייכט מען דעם עלעווייטאר און מען מאנעווירירט אזוי, אז מען קריגט אריין אהין דעם גאסט און דורך אן אנדער טהיר פיהרט מען אים אריין אין אויטאמאביל. דער פאראד הויבט זיך אן, און אידען ברוך השם האבען אויטאמאבילען, און די הונדערטע ציהען זיי זיך איבער די גאסען נאכפאלגענדיג דעם רבי׳ן, א יום־טוב׳דיגקייט איז אויסגעגאסען אויף דער פראצעסיע. שיקאגא׳ר יודענטהום פייערט אן אויסערגעווענהליכע פאסירונג. א נייע נשמה האט עס באקומען.

און אויף יעדען ווינקעל פון די גאסען שטעהען אידען און פאכען מיט די הענט — זיי באגריסען דעם רבי׳ן. זיי באגריסען דעם פארשטעהער פון רוסישען רעליגיעזען יודענטהום. וואס ווייטער מען קומט אריין אין לאנדעיל דיסטריקט, אלץ גרעסערע גרופען שטעהען אויף די גאסען. ביי אינדעפענדענס און רוזוועלט שטעהט שוין א גאנצע מחנה. מען שרייט הורא, מען יובעלירט און באלד גיט זיך די מחנה א לאז און זיי פארא׳דירען מיט די פאמעלאך באוועגענדע מאשינעס.

שיקאגאר אידען פארא׳דירען.

ארום דער הויז וואו דער רבי פארפאהרט

אבער צום פאראד נעהמט אן ענדע. מען האט דערגרייכט די וואהנונג פון 3639 דאוגלאס בולווארד.

א מענגע אידען, אידענעס, קינד און קייט שטעהען שוין דארטען און ווארטען כאפען א בליק אויף דעם גאסט. דער רבי קומט ארויס פון מאשין. א הילביגער „ברוך הבא" פארקלינגט די לופט. דער רבי וויל זיך לאזען געהן, אבער די מענגע האט איהם שוין ארומגערינגעלט און ווידער קען מען זיך ניט ריהרען פון ארט. די פאליס איז אויך דא ניט בכח מאכען א דורכגאנג. עס נעהמט א היבשע ווייל ביז דער גאסט דערשלאגט זיך צו די טרעפ פון הויז. אבער אט קעהרט ער זיך צום עולם, גיט א מאך מיט דער האנד און דער עולם ווערט שטיל, אנגעשטריינגט. דער רבי באדאנקט דעם עולם פאר די שענע אויפנאהמע.

איך וועדע זיך צום בעל הבית פון הויז מ. גילמאן מיט דער ביטע מיך אריינצולאזען אין הויז. אבער יענער גיט א שמייכעל:

— אייך אריינלאזען אין הויז? און מיר וועט מען דען אריינלאזען? יעצט בין איך דא ניט דער בעל־הבית, יעצט איז דער רבי און דער עולם בעל־הבית. נור לאמיר זיך פרובירען אריינגעהן דורך דער „עלי", אפשר וועט מען פארט האבען אינזעהן מיט מיר . . . און אויב ניט, זאלט איהר קיין טענות ניט האבען . . .

מיר לאזען זיך צו דער „עלי" און נאך שוועהרער מיהה געלינגט אונז אריינכאפען זיך אין הויז. דעם רבי'ן איז עס אבער א סך שוועהרער אנגעקומען.

בבית זה הי' מקבל רבנו ליחידות. על יחידות אחת מספר ז. ב. קאמייקא בעתון „מארגען זשורנאל" (פברואר 21):

א דאנק זיינע געטרייע און איבערגעבענע חסידים און פערעהרער, האט זיך דער ליבאוויטשער רבי אין שיקאגא איינגעארדענט בעקוועמליך לויט די אומשטענדען, און מיט דער הילף פון זיין הארציגען סטעף קאן ער איצט משפיע זיין אויף דעם שיקאגא'ער אידענטום, איהם מיטצוהעלפען אין זיין הייליגער ארבייט.

וועז איך זאג „הארציגער סטעף", פאלען די ווערטער שוואך און אונבעדייטענד, בעטראכטענדיג און בעגרייפענדיג דעם כאראקטער פון דיזע, וועלכע בעגלייטען איהם אין זיין נע־ונד מארשרוט פאר די גייסטיגע אינטערעסען פון אונזער פאלק, די מארטירער, וועלכע האבען גערען מיט איהם צוזאמען געליטען אלע צרות און פיין פאר'ן כלל ישראל.

זיין איבערגעגעבענער אייפעם, הרב גור אריה, געקנאטען פון אידישען אדעל, ערצויגען אין ספערען פון תורה און גדולה, זיין בריליאנטענער מזכיר, דר. חיים ליבערמאן, וועלכער איז געווען דעם רבינ'ס א תלמיד, האט דערנאך שטודירט מעדיצין און איז צוריקגעקומען העלפען דעם רבי'ן אין דער ארבייט אנצופיהרען די ישיבה. דאס איז דער זעלבער ליבערמאן, וועלכער איז געפייניגט געווארען אבט מאנאטען צייט אין ווייטען סיביר, אין טאמבאוו, נאכדעם ווי דער רבי, דער גדול בישראל, איז שוין געווען בעפריייט פון דער תפיסה אין לענינגראד. ר' משה הארענשטיין אן אנקעל צום רבי'ן. הארענשטיין איז געווען איינער פון די רייכסטע צוקער פאבריקאנטען אין קיעוו און ער האט אלץ פערלארען. עלענד און פערצווייפלונג איז צו לעזען אין זיינע גרויסע שווארצע אויגען, וועלכע שיינען אויף וועז ער רעדט פון זיין פלימעניק, דער איצטיגער גייסטיגער פיהרער פון די רוסישע אידען — דער ליבאוויטשער רבי.

דער גבאי, רבי פייגען, האט אנגעפיהרט מיט מסירת נפש, די ישיבה, וועז דעם רבינ'ס לעבען איז געווען אין געפאהר. אין איהם קאן מען זעהן וויי וווייט איבערגעגעבען ער איז צום רבי'ן און צו דעם אידישען גייסט.

איך האב נאר אויבערפלעכליך בעריהרט אט די פערזענליכקייטען, וועלכע שטעלען צוזאמען א „גאלדענע קייט", וואס רינגעלט ארום דעם רבי'ן אליין.

און אט האב איך דאס פערגעניגען צו האלטען אין מיין האנד די צארטע עדעלע האנד פון ליבאוויטשער רבי'ן. זיינע מילדע, קלוגע, קלארע אויגען דער וואריימען מיין הארץ . . .

אמת טאקע, אז אנשי שלומנו, — אזעלכע פראמינענטע ליבאוויטשער חסידים ווי נ. באלאשין, פאול ריסמאן, סעם ראזענטאל און פריינד גילמאן אליין, וועלכער האט זיין גאנצע וואהנונג פון עצהן צימערען איבערגעגעבען צום רבי'ן מיט זיין סטעף און זיין פאמיליע „געמאכט" מופען, האבען מיר אויפמערקזאם געמאכט, אז א גרויסער עולם וואלט און איך זאל למען השם נאר פערברויכען ניט מעהר ווי פופצען מינוט פון רבי'נס צייט, איז אבער דער רבי דעמאקראטיש, פריינדליך, און וועז ער רעדט וועגען דער אידישער לאגע אין רוסלאנד מעסט ער ניט די צייט . . . דאס איז זיין לעבענס־פראגע, א פראגע, פאר וועלכער ער האט באלד געגעבען זיין לעבען. געצעהלט זיינען זיינע וועלטער, קלאר און דייטליך, אין א ליטעראריישען, אידיש, בעווירצעלט מיט מאמרים, זיינען זיינע ערקלערונגען.

בערך דריי פערטעל שטונדע האב איך פערבראכט בייים גרויסען גאסט . . .

אונטען, וועז איך בין ארונטערגעקומען, האט זיך א גרויסער עולם געקליבען דאוונען מנחה. עפעס ווי

די גאנצע סביבה איז געווען דורגענומען מיט א הייליגער אטמאספערע, עפעס האט יעדער געפילט, אז אט די צוויי־שטאקיגע הויז אויף 3639 דאגלאס בולווארד, איז מיט אמאל פערוואנדעלט געווארען אין א הויף פון א רבי׳ן, וואו דער גייסט ווערט דערהויבען, וואו די נשמה דערגרייכט א הויכע מדרגה.

צווישען אלע רבנים, חשוב׳ע בעלי בתים, געפינט זיך אויף דער מאקארעווער רבי טווערסקי, וועלכער לייהט א גארטעל ביים גבאי, רבי פייגען, און גארטעלט ארום זיין אטלאסענעם בגד, איידער מען דאוועט מנחה . . .

דעם רבינ׳ס סעקרעטער, דר. חיים ליבערמאן, ער איז א פערנומענער. זיינע הענט לויפען איבער א אידישען טייפרייטער, ווייל פעק בריף ווערען געשריבען און בערג בריו ווערען געענטפערט פון רבי׳ן, וועלכער איז אין פערבינדונג מיט דער גאנצער אידישער וועלט.

בשבתות הי׳ מתוועד ובימי החול הי׳ עורך אסיפות ומקבל ליחידות. על ההתוועדויות במשך ש״פ משפטים בדר״ח אדר, מספר ה״ר שלמה זלמן האוולין במכתבו להר״י דזייקאבסאן מיום ה׳ תרומה ו׳ אדר:

אספר לך מעט מהזמן אשר אני פה. בזה הש״ק התאספו כל אנ״ש הראשים המתעסקים להי׳ בש״ק אצל כ״ק שליט״א, ובלילה וכמו״כ למחר ביום הי׳ אצל איש אחד ידוע מאנ״ש גילמאן עם כל אנ״ש שסביב כ״ק שליט״א עד סעודת של כ״ק שליט״א שהי׳ בשעה י״א בלילה וכמו״כ למחרתו עד שעה ד׳ שהי׳ סעודת כ״ק שליט״א, ובמוצש״ק נסענו עם כ״ק שליט״א לבהכ״נ צ״צ ודבר שם דא״ח, ולמחרתו ביום א׳ הי׳ מאס מיטינג בבהמ״ד הגדול ודברו שם הרבנים ולבסוף כ״ק שליט״א, ואתמול הי׳ נשף גדול סעודה או באנקעט משל אנשי חב״ד משיקאגא ובתוכם הרבנים מהעיר וכ״ק שליט״א דבר שם ואני הייתי המנגן וכ״ק שליט״א צוה לי דוקא לנגן הניגון הידוע כו׳.

* * *

כבשאר העיירות כך גם בשיקאגו עורר רבנו לקביעת שיעורי תורה, שאחד מהם התקיים במשך שנים רבות. עוד בי״ט אד״ש ת״ש, בהגיעו בשנית לארה״ב, כותב אליהם רבנו (אג״ק חי״ב ד׳שסג):

אל ידידי חברי עדת בני ישראל בעי״ת שיקאגא
ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם ובטוב לב שמעתי מאת ידידי הנעלה בעל מדות תרומיות וו״ח אי״א מוה״ר משה שי׳ הכהן שאיעוויטש אדות לימודם את השיעור גמרא אשר יסדתי בהיותי בשיקאגא כאחד עשר שנים מלפנים. ובזה הנני לברך את הרב הנכבד שי׳ הלומד לפניכם את השיעור ואתכם לומדי השיעור שיעזר השי״ת לכולכם ולבני ביתכם יחיו בכל הדרוש לכם. התחזקו לשמור זמן הלימוד והשתדלו להשפיע גם על מכריכם שיבא[ו] אל הלימוד, והשי״ת יהי׳ בעזרכם בגשמיות וברוחניות.

גם בשנת תש״ב התקיים עדיין שיעור זה. בעת ביקורו הקצר בשיקגו, בתחלת שבט תש״ב, רצה רבנו להפגש עם לומדי השיעור, אך לסיבת נסיעתו הפתאומית לא הספיק הזמן לפגישה זו. בכ״ג אדר תש״ב כותב להם רבנו (אג״ק ח״ו א׳תשמז):

אל ידידיי חברי עדת בנ״י בעי״ת שיקאגא יע״א
ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

קויתי אשר בזמן בקורי את מחנם הט׳ אתראה עם לומדי השיעור באגודת עדת בנ״י, ה׳ עליהם יחיו, אבל לסיבת נסיעתי הפתאומית משם לא הספיק לי הזמן להתראות, רק נשיא אגודתכם הנכבד שי׳ בקרני לרגעים אחדים, וידיד נפשי היקר באנשים וו״ח אי״א מוה״ר משה שי׳ הכהן שאיעוויץ סיפר לי בארוכה על אדות שקידת לימודם ושמירת זמני הלימודים ונהניתי במאד, והנני בזה לשלוח להם את ברכתי אשר ישפיע להם השי״ת שפעת חיים וברכה מרובה בגשמיות וברוחניות ויתרבה גבולם בחברים טובים שוקדים בלימוד ובהנהגה של יראת שמים ויגדיל תורה ויאדיר.

בקשר לשיעור הי׳ כותב רבנו אל ה״ר משה שאיעוויטש הנ״ל לעתים תכופות, במשך השנים תר״ץ־ת״ש. כך כותב אליו בח׳ מנ״א תרצ״ג (אג״ק ח״ב תרלה) „בבקשה לכתוב לי מה הוא לומד כעת ואם לומדים שיעור בצוותא ועם מי״. ובכ״ט טבת תרצ״ד (אג״ק ח״ג תשיב):

ע״י ידידי הנכבד מוה״ר יוסף שי׳ ראבענסאן נודעתי משלומו הטוב וכי השתדל לסדר את הקביעות לימוד של גמרא ברבים, אשר הנאני במאד, והנני מבקשו לחזק את קביעות שיעורי הלימוד ברבים ולהרבות חברים משתתפים בלימוד, אשר הלימוד ברבים היא כלי לפרנסה טובה בגשמיות וברוחניות, ויגיד ברכתי לכל המשתתפים בשיעורי הלימודים כי יעזור להם השם יתברך בהמצטרך להם בגו״ר.

* * *

במשך ימי שהותו בשיקגו נסע לימים אחדים לביקור במילוואקי, שם נאמר המאמר ויבא עמלק ביו״ד אדר, כנרשם ברשימת המאמרים.

ביקור זה נזכר בגלוי׳ שכתב הר״י פייגין אל הר״י דזייקאבסאן בד׳ אדר:

קודם הדלקת נרות אין עת להאריך. ביום א׳ נסע על איזה ימים למלוואקי.

על ביקור זה כותב רבנו באגרת י״ז אדר (אג״ק ח״ב תעד):

במשך הימים האחדים שהייתי במחנם הט׳ ראיתי אשר בעזרתו ית׳ אפשר הי׳ לפעול הרבה בהרמת ענין התורה בכלל והרמת ענייני חסידות בפרט, ת״ל ישנם אנשים בעלי צורה נכבדה, יברכם השי״ת בגו״ר.

והנה מאז ומקדם היו אנ״ש שי׳ נוהגים בדרכי קירוב לקרב את הבע״ב שי׳ לקבצם יחד בזמנים קבועים ללמוד דא״ח בעניינים המובנים, בעניינים המדברים בעבודה שבלב זו תפלה, בבירור ותקון המדות, ובכל עת שמו לבם להשפיע גם על הצעירים ולא נסוגו אחור עד כי בעזרתו ית׳ הכניסו בהם איזה שביב אור.

הנני מקוה אשר אותם הדבורים אשר דברתי אל הועידה הנכבדה ביום ג׳ ערב, באולם ביהכנ״ס ליובאוויטש יע״א, חקוקים המה בלב השומעים, ובריח כרותה לעבודה ותעמולה שאינ[ה] חוזרת ריקם ח״ו, כי לב ישראל פתוח הוא לכל דופק בו להתעורר לתורה ולקיום המצות.

קהל עדת מחנם הט׳ עשה עלי רושם טוב. נהניתי לראות התעוררות הפנימי הרגש החיוני החיות הפנימי, עם כי מכוסה הוא באבק זרם החיים, מעוטף באדרת הטרדות אבל מציץ הוא מבין החרכים, ונקל בעזרתו ית׳ לעוררו ולהוציאו מההעלם אל הגילוי . . .

קבוצת אנ״ש שי׳ הנמצאים במחנם הט׳ ראויים המה אשר ברכת האלקים תבא על ידם ליסד אגודת לומדי דא״ח בזמן קבוע כפי תנאי המקום, ולעורר לקבוע לימוד שיעור גמרא מבע״ב יחיו, והלימודים הן בדא״ח והן בגמרא יהיו דוקא בבהכנ״ס במקום אשר יבחרו להם.

* * *

בשיקגו נשאר עד יום א׳ כט ניסן (27 אפריל). למחרת הופיע ידיעה על הנסיעה משיקגו, בעתון „שיקאגער קוריער״:

דער באריהמטער ליבאוויטשער רבי אדמו״ר ר׳ יוסף יצחק שניאורסאהן שליט״א, וועלכער האט פארבראכט אין שיקאגא איבער צוויי מאנאטען, איז נעכטען אפגעפאהרען פון שיקאגא קיין דעטראיט צוזאמען מיט זיין איידעם הרב שמריהו גור־אריה.

א גרויסער עולם אידען, דארונטער רבנים, זיינען געווען ביים סטיישאן ארויסבאגלייטען דעם גרויסען גאסט. דער רבי האט אלעמען געגעבן זיין ברכה. ווען דער טריין האט זיך געריהרט און אויסרופען פון עולם האבען זיך געהערט. אז זיי וועלען דעם באזוך פון רבי׳ן קיינמאהל ניט פארגעסען האט דער רבי אוספעיעט זיי צו ענטפערען מיט די ווערטער „בשעת איך וועל לערנען און איהר וועט לערנען וועלען מיר זיך איינע די אנדערע דערמאהנען״.

דער רבי האט דורך א פארטרעטער פון „קוריער״ געבעטן איבערגעבען אלע שיקאגא׳ר אידן א הארציגען דאנק פאר די שעהנע אויפנאהמע וואס מען האט איהם דא געגעבען. דעם רבינס איידעם הרב שמריהו גור אריה האט געבעטען איבערגעבען דעם פאלגענדען סטייטמענט:

„אין נאמען פון מיין שוויגער פאטער אדמו״ר שליט״א און אין מיין נאמען בעאנקען מיר דעם משרד הרבנים, די אגודת הקהלות, די קאמיטע וואס האט זיך אבגעגעבען מיט אונזער שליחות, דעם אידישען „קוריער״ און אלע שיקאגא׳ר אידען פאר די אויפמערקזאמקייט וואס זיי האבען ערוויזען לטובת די שליחות, פאר וועלכע מיר זיינען געקומען. מיר ווינשען זיי ערפאלג אין אלע זייערע אונטערנעהמונגען לטובת הדת היהדות״.

א גרויסער עולם איז אויך געקומען שבת אבענד אין דער ליבאוויטשער שוהל צו דעם „צאתך לשלום״ וואס איז פארן רבי׳ן געגעבען ווערען. דער רבי האט געזאגט חסידות און הרב ר׳ אפרים עפשטיין און הרב זאקס האבען געערעט.

פרק יז

ביקור דטרויט

משיקגו לדטרויט הי׳ אמור לנסוע מיד אחר חג הפסח. כך כותב באגרת ז׳ ניסן (אג״ק חי״א ג׳תתלה):

בעה״י תומ״י אחר יו״ט הבע״ל הנני נוסע על שתי שבועות בערי השדה, ובעזרתו ית׳ בחצי אייר הבע״ל נבא לנויארק צלחה, ושמה נתעכב עד אחר חגה״ש הבע״ל. והנני מקוה להשי״ת כי בט״ו או בכ״א סיון הבע״ל נעשה מסעינו לאירופא צלחה.

מסיבת חולשת בריאות רבנו נדחתה הנסיעה, בלי הודעה מוקדמת. על דחיית הנסיעה כותב רבנו לה״ר ניסן טעלושקין בכ״ד ניסן (הגיעה לידינו לאחר הדפסת האג״ק):

בהסדר המסודר בתחלה, הי׳ כי היום בקר אעשה מסעי צלחה לעיר דיטראייט על משך כשבוע ימים, ואח״כ לסנט לואיס על ימים אחדים, ומשם לנויארק צלחה. אך בסיבת אי תקיפת בריאותי, השי״ת יחזקני בגו״ר, החלטתי להנפש ימים אחדים טרם מסעי זה. והשי״ת יצליח לי.

אלפי יהודים באו לתחנה המרכזית בדטרויט ביום ג׳ ולשוא חכו לקבלת הפנים. על כל זאת מסופר בעתון „מארגען זשורנאל״ (אפריל 25):

דיטראיטער אידען זיינען לעצטען דינסטאג דיסאפאינטעד געווארען, ווייל אונגעפעהר ביי 3000 אידען זיינען אפעהרען צום סענטראל דיפא מקבל פנים זיין דעם ליבאוויטשער רבי, יוסף יצחק שניאורסאן שליט״א, ווי עס איז געווען אנאנסירט.

צוליעב זיין שוואכקייט איז ער ניט געקומען, אבער ער האט טעלגראפירט, אז זונטאג, דעם 27טען אפריל, 4:15 נאכמיטאג, קומט ער באשטימט.

די קאמיטע האט באשטעלט א סקוואד פאליסלייט רייטענדע צו האלטען ארדער. דער מארטש ווען זיך אנפאנגען פונקט 2:30 פון אטאמאבילס מיט ברוך־הבא קארדס מארטשען צום סענטראל מישיגאן דיפא, און פון דיפא צו קאנגרעגיישאן עמנו אל, טיילאר און ווילסאן. זיין וואהנונג וועט זיין ביי מר. אלטשולער, 2454 וועסט יוקליד.

די קאמיטע באשטעהט פון פרעזידענט מר. גלוסט, מר. עלק און אלטשולער אלס ווייס־טשערלייט, טרעזשוירער מר. בעקער, סעקרעטער משה שעבטער, רבי עסקין, רבי גארפינקעל, קאפמאן, רעזניק, ל. קינג, ראזענבערג, ליפשיץ, קופער, נאוועצקי, שוואַרץ, כהן, סאלאמאן, סאל. זוסמאן גאלדסטיק, ל. לעווין, און רבי שאסטאק.

מיד הופיעה בעתון מודעה נוספת:

דעטראיט, מישיגען. ברוך הבא! ברוך הבא!

דער ליבאוויטשער רבי אין דעטראיט. די אידען פון דעטראיט האבען דעם כבוד אז הרב הצדיק גאון ישראל וקדוש מאור הגולה **רבי יוסף יצחק שניאורסאן שליט״א האדמו״ר מלובאוויץ קומט זונטאג, 27טען אפריל, 4:15** נאכמיטאג אויף מישיגען סענטראל סטיישאן.

צוליב קראנקהייט וועט דער רבי אנקומען אין דיטרויט נעקסטען זונטאג, און ניט ווי עס איז געווען ערוואַרטעט לעצטען דינסטאג.

אלע וואס ווילען אנטייל נעהמען אינ׳ם קבלת פנים, זאלען זיך פערזאמלען ביי לינוואוד און דייוויסאן עוועניוס און פאראדירען צום סטיישאן. פונים סטיישאן ווערט דער רבי און די קאמיטעט פאהרען צו דער שוהל, טעילאר און ווילסאן סט. דעם רבינ׳ס אדרעס אין דיטראיט ווערט זיין: 2454 וועסט יוקליד סטריט.

באותה שעה אמנם הגיע רבנו לדטרויט ועל קבלת הפנים מסופר בעתון הנ״ל (מאי 2):

זונטאג דעם 27טען אפריל, 4:20 א זייגער נאכמיטאג, האט די אידישע דעטראיט די זכיה געהאט ביי א פיעל טויזענט קעפיגען עולם מיט טויזענטער אויטאמאביל׳ס באציערט מיט אידישע און אמעריקאנער פאהנען צו באגעגענען און באגריסען דעם גרויסען צדיק אדוננו מורנו הרב הצדיק מרן יוסף יצחק שניאורסאן שליט״א, וועלכער איז אנגעקומען פון שיקאגא אין באגלייטונג פון זיין באריהמטען אידידם הרב שמרי׳ גור־ארי׳, הרב עלקין, פון שיקאגא, און זיין פריוואט סעקרעטאר, הרב העוועלין. א ספעציעלע קאמיטע פון פארשטעהער פון׳ם שיקאגא׳ר יודענטהום האבען דעם רבי׳ן בעגלייט קיין דעטראיט, ווי שלמה׳לע פאלמער, הרב פייגין, הרב אברהם ראסקין, און נאך אנדערע.

די דעטראיטער קאמיטע מיט׳ן פרעזידענט פון דער דעלמאר סטריט שוהל מר. גליסט בראש, האבען געלייסטעט זייער בעסט צו געבען דעם ריכטיגען קבלת פנים, און זיי האבען אלעס דורכגעפיהרט אויפ׳ן שעהנסטען אופן. פון סטיישאן איז מען געפאהרען צו דער עמנואל שוהל, טיילאר סטריט, וועלכע איז געווען אזוי איבערגעפילט עד אפס מקום, און א גרויסער אפטיילונג פאליציי האט געמוזט האלטען די ארדנונג. די אטמאספערע אין שוהל איז געווען „כולו קודש״. אויף דער בימה איז געזעסען דער רבי און פון איין זייט זיין איידים, הרב גוראר׳, און פון דער אנדער זייט הרב אשינסקי. עס זיינען אויך געזעסען אויף דער בימה די רבנים: איישישקין, פיין, הורוויץ, סטאלמאן, פישער, שטרויס, עלקין, העוועלין, פייגין, חזן זאלודקאווסקי, און נאך אייניגע רבנים און בעלי בתים חשובים.

ובחמישי במאי:

עם הארצות וואקסט צווישען אידען אין אמעריקע, ערקלעהרט ליבאוויטשער רבי

דיטראיט, מישיגען, זונטאג (איטא). — „עם הארצות פארשפרייט זיך צווישען די אמעריקאנער אידען. מען ווערט דא פראסט פארגרעבט״, האט דא היינט ערקלעהרט דער ליבאוויטשער רבי, הרב יוסף יצחק שניאורסאן, צום קארעספאנדענט פון דער „אידישער טעלעגראפען אגענטור״, וועלכער האט באגעגענט דעם רבי׳ן ביים אנקומען קיין דיטראיט.

הרבנים מלוים את הרבי בדטרויט, בדרכו לסט. לואיס

טויזענטער חסידים האבען באגריסט דעם רבי׳ן ביים אנקומען.

דער ליבאוויטשער רבי, ווועלכער עפּפּינט זיך איניגע חדשים אין לאנד, און האט שוין באזוכט א רייהע שטעט, ווואו ער איז אויפגענומען געווארען מיט באגייסטערונג פון טויזענטער פון זיינע חסידים, האט היינט צום ערשטען מאל ארויסגעזאגט זיין מיינונג וועגען זיינע איינדרוקען בנוגע דעם אמעריקאנער אידענטום.

דער ליבאוויטשער רבי האט ערקלעהרט, אז עס איז שווער פאר אים, וועלכער איז געוואוינט צו פארברייגען זיין צייט מיט לערנען און שרייבען, זיך צוצוגעוואוינען צו דעם אופן, אויף וועלכען די אמעריקאנער אידען לעבען און פיהרען זיך אויף.

על ההצלחה המוגבלת בדטרויט, באוסף הכספים לטובת יהודי רוסיא, קוראים אנו ב„דעטראיטער אידישע שטימע״ (מאי 2, ד׳ אייר):

הגם עס איז ניט געווען קיין סך צייט צו אדוועדטייזען, עס איז בלויז געבליבען צוויי טעג אויף צו מאכען הכנות, דאך האט זיך דער מאסמיטינג אין דעלמאר שוהל ארויסגעצייגט אלס געוואלטיגער סוקסעס.

דאס צייגט ווידער אמאל ארויס ווי באליבט און פאפולער דער ליבאוויטשער רבי איז ביים פאלק.

די שוהל איז געווען געפאקט, און עס האט געהערשט דער בעסטער ארדנונג. ווען עס איז פארגעקומען דער אפיל פאר די מוסדות התורה פונ׳ם רבין, האט דער עולם זיך אבגערופען מיט געוואלטיגער באגייסטערונג, אזוי אז אין א גאנץ קורצע צייט איז געזאמעלט געווארען איבער 800 דאלאר.

אלס טשערמאן האט פארנומען דעם פלאץ, מר. גליסט, דער אונערמידליכער ארבייטער. אין א קורצער רעדע, שטעלט ער פאר הרב עלקין פון שיקאגא. דער ווירדיגער רב רעדט זעהר באגייסטערט און מאכט א טיפען רושם. עס רעדט דאן רבי פישער, דער רב פון די אונגארישע געמיינדע, זיין רעדע צייבענט זיך אויס מיט טאקט און געזונטען לאגיק. דער עולם הערט איהם אויס זעהר גערן.

רבי סטאלמאן פארנעמט דאן דעם פלאטפארם, און אין רירענדע ווערטער שילדערט ער די לאגע פון די לומדי תורה אין דעם ביון מצולה, און ער אפעלירט צו די פארזאמעלטע אז זיי זאלען זיך ארויסרופען מיט זייערע נדבות.

דעם ווירדיגען רב׳ס ווערטער מאכען דעם געהעריגען איינדרוק, דער עולם האט אנגעהויבען שיטען מיט געלט, פון אלע זייטען האבען זיך אויסגעשפרייט הענט, ווארטענדיק אז מען זאל פון זיי זייערע נדבות נעמען. און אין א גאנץ קורצע צייט, ווערט עס געזאמעלט א סומע פון ניט ווייניגער ווי 800 דאלאר.

הרב פיין באקומט דאן דאס וואָרט, און אין פאסענדע ווערטער שטעלט ער פאר דעם ליבאוויטשער רבי. הרב פיין קען דעם ליבאוויטשער נאך פון רוסלאנד, און ער האט אינטערעסאנטעס ווועגען דעם צו זאגען.

ווי עס באווייזט זיך די געשטאלט פונ׳ם ליבאוויטשער רבי׳ן, ווערט דער גאנצע שוהל, ווי עלעקטריזירט, דער גאנצער עולם שטעלט זיך אויף פון די פלעצער, אלע ווי איין מאן. און ווען ער פאנגט אן רעדען, הערשט עס א טויטע שטילקייט, אזוי אז מען קען הערען ווי א שפילקע פאלט אויף דער ערד.

פרק יח

ביקור סט. לואיס

לאחר שהיה של שבוע בדטרויט נסע רבנו משם לסט. לואיס; מחמת דחיית הנסיעה משיקגו בשבוע, כמסופר לעיל בתחלת הפרק שלפנ״ז, נדחתה גם הנסיעה מדטרויט לסט. לואיס. על דחייה זו מסופר בעתון היהודי בסט. לואיס „דער אידישער רעקארד״ (כ״ז ניסן, אפריל 25):

דורך דעם וואס דער ליבאוויטשער רבי איז פלוצלונג נישט געזונט געווארען האט זיין טור געמוזט געענדערט ווערן. אנשטאט דינסטאג דעם 29טען אפריל וועט דער ליבאוויטשער רבי אנקומען נאך סט. לואיס זונטאג 4טען מאי אום 1:30 בייטאג, די לאקאלע ארענדזשמענטס קאמיטי האט אפגעהאלטען מיטוואך אוועגט א מיטינג אין שערי צדק צענטער צוזאמען מיט דעם ועד העיר און אלע פלענער פאר דעם באזוך זיינען אויסגעארבייט געווארען.

ס׳איז באשלאסען געווארען אויף צו פאדערען אלע שטאטישע ארגאניזאציעס צו פארטראטען זיין זונטאג בייטאג בייום יוניאן סטיישאן. טויזענדער אידען, מענער, פרויען און קינדער דארפען קומען צום דיפא

און זאגען דעם גרויסען חשוב׳ען גאסט א הארציגען ברוך הבא.

דער ליבאוויטשער רבי איז דער סימבאל פון מסירות נפש פאר אידישקייט אין דער איצטיגער צייט. זיין פארטיידיגונגס־קאמפף וואס ער האט אנגענפיהרט אין סאוויעט רוסלאנד האט אויפגעשטורעמט די גאנצע וועלט ניט קוקענדיג דארויף וואס זיין לעבען איז געשטאנען אין סכנה האט ער נישט אפגעשטעלט זיין קאמף מיט די מחריבים פון דער אידישער רעליגיע.

אלע אידישע עלעמענטען און שיכטען דארפען קומען זונטאג דעם 4טען מאי צום סטיישאן און באגעגענען דעם גייסטיגען ריעז וועלכער איז אויסער א יחוס עצמו, אויך א זוהן פון דער גרויסער שניאורסאן דינאסטיע וועלכע האט שוין א חזקה צו ביינגען מסירות נפש פארן אידישען פאלק.

די ארענדזשמענטס קאמיטי פלאנט אויך א גראנדיעזען פאלקס־מיטינג אין אוועניו אין בני אמונה שוהל וואו דער גאסט וועט דערקלערהרען זיין מיסיע אין אמעריקא. ווי לאנג דער גאסט וועט פארווייילען אין שטאט איז פארלויפיג נישט באוואוסט. א וואך צייט וועט ער זיכער פארבלייבען.

דורך דער צייט פון זיין באזוך אין סט. לואיס וועלען דורכגעפיהרט ווערען די פאלגענדע אונטערנאהמונגען:

1) א קאנפערענץ פון אנגעזעהענע בעלי בתים — מר. פרענק דובינסקי, טשערמאן.

2) א פאלקס פערזאמלונג אין בני אמונה שוהל — מר. א. מעטהיס טשערמאן.

3) א גרויסער באנקעט אין בית מושב זקנים — מר. סעם האמבורג, טשערמאן. דער אלגעמיינער טשערמאן פון דער ארענדזשמענטס קאמיטי איז מר. נעטהען הערריס.

אויפפאדרונג צו אלע אידישע ארגאניזאציעס אין סט. לואיס.

די ארענדזשמענטס קאמיטי האט ארויס געשיקט דעם פאלגענדען אויפרוף צו אלע אידישע ארגאניזאציעס:

„בריידער אידען! אונזער שטאט האט די זכיה און פריווילעגיע באעהרט צו ווערען פון דעם באזוך פון ליבאוויטשער רבי׳ן וועלכער איז אנערקענט אלס א גרויסער גייסטיגער מנהיג און קעמפפער. זיין מלחמה מיט די יעווסעקען אין סאוויעט־רוסלאנד איז געווען א מלחמה פאר תורה און טראדיציע. די שווערד איז געהאנגען איבער זיין קאפ, די מחבלים האבען אהם געסטראשעט מיט צונעהמען זיין לעבען — אבער קיין זאך האט אהם ניט איבערגעשראקען. זיצענדיג אויף דער באשולדיגונגס־באנק האט ער מיט די אידישע פארערטער גערעדט הארבע רייד און זיי געברענט מיט פייערדיגע מוסר־ווערטער.

זיין באפרייאונג איז באגעגענט געווארען מיט פרייד איבער דער גארער וועלט. זיין נאמען איז פארבליבען פאראייביגט צווישען דער גרויסער רייהע גבורים און צדיקים פון אלע דורות וועלכע האבען אנגענפיהרט א עהנליכען קאמף על מזבח התורה והיהדות.

דער באזוך פון ליבאוויטשער רבי׳ן דארף דאריבער זיין א גרויסער יום־טוב פאר אלע אידישע עלעמענטען. ער דארף באגעגענט ווערען מיט פרייד און מיט כבוד. שליסט זיך אלע אן אין דער גרויסער פאלקס־דעמאנסטראציע זונטאג בייטאג 4טען מאי ביים יוניאן־סטיישאן און קומט אויך צו דער גראנדיעזער פערזאמלונג זונטאג אוועניו אין בני אמונה שוהל וואו דער גאסט וועט אפיציעל באגריסט ווערען פון דעם גאנצען סט. לואיס׳ער אידענטום״.

וביום בואו לסט. לואיס הופיעה ידיעה על כך בעתון „פארווערטס״ הניויארקי (ו׳ אייר, מאי 4):

היינט 1:30 בייטאג קומט אן קיין סט. לואיס דער ליבאוויטשער רבי, עס ווערט ערווארטעט אז טויזענדער אידען וועלען אהם באגעגענען ביי דעם יוניאן דיפא.

מר. נייטען העריס איז דער טשערמאן פון דער ארענדזשמענט קאמיטע און ער איז באוואוסט אין שטאדט צו טאן ואבען אויף א גרויסען סקייל, לויט ווי מר. העריס גיט איבער זיינען די ארענדזשמענטס אויסגעארבייט אזוי אז דער אנקומען פון דעם רבי׳ן זאל מאכען א טיפען איינדרוק אויף דער גאנצער באפעלקערונג, „עס איז אלס אפהיינגינג יעצט פון די סט. לואיסער אידען צו קומען אין גרויסען מאסן, וואס אנבאלאנגט דער קאמיטע איז אלס אראנזשירט געווארען״.

איינע פון די פיטשורס אין דער אויפנאמע פון דעם ליבאוויטשער דא אין שטאדט, וועט זיין דאס וואס די קינדער פון די פאראייניגטע תלמוד תורה׳ס, עטליכע הונדערט אין צאל, וועלען אהם אויפנעהמען מיט שירים ביי דעם דיפא.

אין אבענד וועט פארקומען א פאלקס רעסעפשאן אין דער בני אמונה שוהל, דער טשערמאן ביי דעם רעסעפשאן וועט זיין מר. י. מאטיוס, פרעזידענט פון מושב זקנים.

דער טשערמאן פון דעם באנקעט וועט זיין מר.

סעם האמבורג פרעזידענט פון בני אמונה. מר. לעאן געלמאן אלס טשערמאן פון דער רעסעפשאן קאמיטע וועט האלטען די עמפאנגונס רעדע.

די העדקוואדערס פון דעם רבי׳ן פאר דער צייט וואס ער וועט שטיין אין סט. לואיס וועט זיין אין דער געביידע פון דער ניי געגרינדעטער דיי נוירסערי, אין 4558 פיידזש עוועניו, די גאנצע געביידע איז אויסגעשטאטעט געווארען פאר דעם צוועק. דער רבי וועז ער קומט אין א שטאדט מוז האבען א גרויסע הויז פאר זיך אליין, ווייל ער געהט קיינמאל אין ערגעץ ניט. דארטען איז זיין וואוינונג און אויך זיין שוהל. די נוירסערי געביידע איז א גרויסע און א באקוועמע און אזוי ווי עס איז נאך ניט געמאכט געווארען די עפענונג פון דער נוירסערי האט די נוירסערי ארגאניזאציע געגעבען דער געביידע פאר דעם צוועק.

בעתען „דער אידישער רעקארד״ מתוארת קבלת הפנים שנערכה לכבודו באותו יום:

דאס אידישע סט. לואיס פיהלט זיך דיזע וואך יום טוב׳דיג צוליעב דעם בעזוך פון דעם ליובאוויטשער רבי׳ן, וועלכער פערווייולט דיזע גאנצע וואך אין שטאדט. זונטאג, דעם 4טען מאי, 1.30 נאכמיטאג, איז דער רבי מיט זיין באריהמטען איידעם הרב גור ארי׳ מיט די איבעריגע באגלייטער זיינע אנגעקומען אין סט. לואיס. אן ערך פון דריי טויזענט אידען האבען אים באגעגענט ביים יוניאן סטיישאן און מיט א גרויסען פאראד פון אויטאמאביל׳ען האט מען אים אפגעפיהרט צו זיין היים, וואו ער וועט וואהנען די גאנצע צייט פון זיין באזוך אין סט. לואיס, דאס איז אין דער נייער היים פון דער נוירסערי, וועלכע איז נאך דערווייל נאך ניט אפיציעל געעפענט, און מען האט דיזע גרויסע בעקוועמע היים אפגעגעבען צום רבי׳ן. דיזע הויז געפינט זיך אין דער סאמע הארץ פון אידישען קוואַרטאל, נעקסט צו דער שערי צדק שוהל. די הויז איז פון דער ערשטער מינוט בעלאגערט פון אלע קלאסען אידען, וועלכע קומען זעהן דעם רבי׳ן און אויך האבען די זכי׳ צו הערען פון איהם א פערזענליכען וואַרט.

זונטאג אוועט איז אין דער בני אמונה שוהל אפגעהאלטען געווארען דער ערשטער קבלת פנים פון דעם רבי׳ן. די שוהל וועלכע איז א גאנץ גרויסע איז געווען פול־גענפאקט. דער פרעזידענט פון שוהל, מר. סעם האמבורג, שטעלט פאר מר. מאטהיס, א היגען חשוב׳ן בעל הבית, אלס טשערמאן פון אוועט. רעדען ווערען געהאלטען פון הרב א. ע. האלפערן, רבי פון דער בני אמונה שוהל, רב מאזור, פון איסט סט. לואיס, דזשארדזש ראסקין, פערזענליכער פערטרעטער פון מעיר, און ל. גאלמאן, רעדאקטאר פון „אידישען רעקארד״. אלע רעדנער ברייננגען ארויס די גרויסקייט פון דער ליובאוויטשער דינאסטיע און איהר איינפלוס אויפ׳ן אידישען לעבען און די מסירת נפש פון דעם גאסט אין רוסלאנד פאר תורה און אידישע טראריציע. מר. מענדעל פישער מאכט אן אפיעל צו העלפען פינאנציעל די שליחות פון ליובאוויטשער רבי׳ן מיט פשוט׳ע גאלד, ווייל אונזערע בריידער אין רוסלאנד קוקען ארויס אויף אונזער הילף. אן ערך פון 16 הונדערט דאלאר ווערט אויפ׳ן פלאץ גאשאפען פון גרויסע און קלענערע נדבות.

דער רבי אליין איז געווען דער לעצטער רעדנער און ער האט איבערראשט אלעמען מיט זיין שעהנער כמעט ליטעראריישער אידישער שפראך. ער האט גערעדט וועגען די אידישקייט דא אין אמעריקא, און ערקלעהרט דאס ניט אכטעגדיג אויף אלע רדיפות און נגישות.

התוועדות מיוחדת התקיימה בסט. לואיס ביום ה׳ י׳ אייר. הדבר פורסם במודעות קיר:

צדיק זה בא לבית מלוני

אזוי ווי מיר האבען די זכיה און כבוד דאס אדמו״ר צדיק יסוד עולם, רבן של כל בני הגולה, רבי **יוסף יצחק שניאורסאן** שליט״א **פון ליבאוויץ** איז יעצט דא, אין סט. לואיס, מאכען מיר בעקאנט דאס **דאנערשטאג, פ׳ אחרי** דעם 8טען מיי, אום 7:30 אבענדס וועט ער, דער ליבאוויצער רבי, זאגען א חסידות, **אין נוסח האר״י שוהל** 1123 נארד 11טע סטריט.

קומט אלע אין צייט צו גענייסען דיזען עונג רוחני, צו וועלכע איר האט יעצט די ערשטע געלעגענהייט אין לעבען.

ברגשי כבוד,

די קאמיטע

לדטרויט וסט. לואיס נסע אתו גם ה״ר שלמה זלמן הבלין, כנזכר לעיל, המספר על כך במכתבו שכתב לבנו ה״ר שלום בכ״ג סיון (המשפיע ע׳ שה):

אני נמצא כעת בנויארק. מקודם הפורים עד לאחר חגה״פ הייתי עם כ״ק שליט״א בשיקאגא, ואח״כ נסענו לדעטרויד ואח״כ לסט. לואיס, ומשם נסענו חזרה לנויארק.

* * *

בסט. לואיס נשאר רבנו למעלה משבוע ימים. על הנסיעה מסט. לואיס באור ליום ג׳ ט״ו אייר מסופר בעתון „דער אידישער רעקארד״ (י״ח אייר, מאי 16):

דער ליבאוויטשער רבי וועלכער האט פארלאזען דינסטאג פאר נאכט אונזער שטאט האט בעפאר זיין

„צדיק זה בא לבית מלוני"

אזוי ווי מיר האבען די זכיה און כבוד דאָס אדמו"ר
צדיק יסוד עולם, רבן של כל בני הגולה,

רבי יוסף יצחק שניאורסאָן

שליט"א

פון ליבאוויץ

איז יעצט דאָ, אין סט. לואיז, מאכען מיר בעקאנט דאָס

דאָנערשטאג, פ' אחרי

דעם 8טען מיי, אום 7:30 אבענדס

וועט ער, דער ליבאוויצער רבי, זאָגען א חסידות,

אין נוסח האר"י שוהל

1123 נאָרד 11טע סטריט

קומט אלע אין צייט צו נעמיסען דיזען עונג רוחני, צו וועל-
כע איר האט יעצט די ערשטע געלעגנהייט אין לעבען.
ברגשי כבוד, די קאמיטע.

RABBI JOSEPH-ISAAC SHCNEIERSON

Chief Rabbi of the Libawitz Ch'sidim will deliver a "Chsiduth" at 7:30 p.m. Thursday, May 8, 1930, at Cong. Nusach Hoari 1123 N. 11th Street.

EVERYBODY IS INVITED

Mendel Freedman, 1328 N. Euclid Ave. FO-3555

אפפאהרען אויסגעדריקט זיין עכסטע צופרידענהייט מיט דער אויפנאהמע וועלבע די היגע אידען האבען איהם געגעבען און אויך מיט די רעזולטאטען פון זיין שליחות.

אין זיינע ווארימע רעדעס וואס ער האט געהאלטען זונטאג בייטאג אין שערי צדק און ביים באנקעט אין בית מושב זקנים האט ער שטארק אויפגעפאדערט מען זאל שטרייבען אפ היטען דעם לאמזער גאון׳ס פסק דין, ווי אויך שמירת שבת און טהרת המשפחה. נאך שטארקער האט ער אפעלירט פאר דער ארגאניזירונג פון דער אידישער יוגענד אויף דעם מוסטער פון די „יאנג איזראעל״.

דער גזעזגענען זיך ביים סטיישאן איז געווען עבט איינדרוקספאל. דער רבי אליין איז טיף געריהרט געווען נאך דעם הארציגען צאתך לשלום.

מסט. לואיס חזר רבנו לנ. י., שבה נשאר עד י״ט סיון.

במשך החודש הזה שהה רבנו בעיקר במלון ניוטון. גם הי׳ מבקר בשכונות שונות בעיר נ. י. ועורך אסיפות. בחג השבועות הי׳ רבנו במחוז בראנקס, כמסופר בזכרונותיו של הר״י דזייקאבסאן: „חה״ש הי׳ בבראנקס, התפלל ביהכנ״ס של המקווה 172 איסט ואמר דא״ח״.

על אספה עם אנ״ש שארגן רבנו במלון ביום א׳ פ׳ במדבר, קוראים אנו בקול־קורא:

אגודת חסידי חב״ד,

98 בריסטאל סטריט ברוקלין, נ. י.

לאוהבנו ואנשי שלומנו!

שלום וברכה!

זונטאג, פ׳ במדבר, 25טען מאי, 4 אזייגער בייטאג וועט **אין האטעל ניוטאן** פארקומען א זעהר וויכטיגער מיטינג, פון אלע אונזערע [אנשי] שלומנו פון ניו יארק און דער סביבה.

אויף דער אספה וועלען פארהאנדעלט ווערען זעהר און זעהר ערנסטע פראגען אן וועלבע עס הענגט אפ דער קיום און אויפלעבונג פון חסידים און חסידות אין אמעריקא.

מיר וועלען האבען דעם זכות צו הערען אויף דעם מיטינג הייליגע ווערטער פון אונזער רבי׳ן, **כ״ק אדמו״ר שליט״א** פון **ליבאוויץ**.

מיר רופען אייך אומבאדינגט קומען צו דעם וויכטיגען מיטינג. אייער אונוועזענד זיין איז נויטוועניגג. אייך וועט געווייס פארדריסען וען איהר וועט ניט זיין.

לייגט אוועק אלע אייערע געשעפטען, און קומט צו דעם ברודערליכען צוזאמענקונפט פון אונזערע אנשי שלומנו.

אגודת חסידי חב״ד

האטעל ניוטאן איז ביי דעם סטיישאן וועסט 96טע סטריט דורך דער I.R.T. טריין.

פרק יט

ביקור בוסטון

התוכנית הראשונה היתה שרבנו יבקר את בוסטון בחדשים טבת־שבט, לאחר ביקורו בבאלטימור. הדבר התפרסם בבוסטון במודעות קיר:

בעזהש״י יום ג׳ לסדר „וישראל אהב את יוסף״

עת לעשות לד׳

ניו ענגלאנד קאנפערענץ צו בריינגען דעם ליבאוויטשער רבי׳ן הרב המפורסם רשכבה״ה צי״ע ה״ה ר׳ יוסף יצחק שניאורסאן שליט״א אין באסטאן.

דער רבי באזוכט יעצט פילאדעלפיא נאכדעם איז ער געלאדען אין באלטימאר, ער איז דארט ערווארטעט א׳ ויגש. נאכער קומט באסטאן, די צייט איז קורץ. און ווייניג איז ביז יעצט געטהאן געווארען צו פארזיכערען דעם ערפאלג פון דעם רבי׳נס באזוך אין באסטאן.

אלזא ליגט אויף אונז דער הייליגער חוב צו אפפערען אונזער צייט, ענערגיע, און געלד, צו ארענדזשירען אן הערליכען גרויסארטיגען אויפנאמע פיר דיזען אנערקענטען מנהיג ישראל.

אלע אידען וועלבע זיינען פאר אינטערעסירט אין דיזער גרויסער הייליגער ארבייט זיינען געבעטען צו קומען און העלפען מאכען אלע נויטגע פארברייטונגען.

געדענקט די וויכטיגקייט פון דיזזען אויסער געווענהנליכען קאנפערענץ זונטאג, כ״ז כסלו, תר״צדיק, 29טען דעסעמבער 6:30 אוהר אבענד אין בלו היל עוועניו שוהל, ראקסבורי. פליז קומט אין צייט

אכטונגספאלל:

די קאמיטע

כאשר נדחה ביקור זה ורבנו נסע בחדש שבט לשיקגו היתה התקוה שביקור בוסטון יתקיים מיד לאחר שיקגו וארגנו לשם זה אסיפת הכנה של אנ״ש בבוסטון. במכתב ההזמנה כותב ה״ר יהודה ליב הורוויץ, מראשי עסקני חב״ד בבוסטון:

ב״ה ח״י שבט תר״ץ באסטאן מאסס.

קאמיטע צו בריינגען
דעם ליבאוויטשער רבי׳ן שליט״א

איהר זייט געלאדען צו קומען צו דיזען זעהר וויכטיגען מיטינג זונטאג, דעם 23טען פעברואר, 6 אוהר אבענד, אין דער בלו הילל עוועניו שוהל, ראקסבורי. וועלכער ווערט גערופען ספעשעל פאר דער אראנדזשירונג און לעצטע פארבריייטונגען, 1) קבלת פנים, 2) וואהנונג פלאטץ, 3) פובליסיטי, 4) און פאנדס, אויף צו בריינגען דעם ליבאוויטשער רבי׳ן אדמו״ר ר׳ יוסף יצחק שניאורסאן שליט״א, וועלכער איז ערוואַרטעט צו באזוכען באסטאן גלייך נאך טשיקאגא. ווארום דער רבי שליט״א ווערט פארבריינגען דא אין לאנד זעהר א קורצע צייט, און זיין באזוך אין באסטאן איז זעהר וויכטיג פאר אונז אלעמען. קומט אין צייט רעגען אדער שניי.

אבטונגספאלל:

די קאמיטע.

L. HURVITZ Sec'y
21 Nightingale St., Dorchester

נראה שגם בסיום הביקור בשיקגו עדיין לא הי׳ בטוח ביקורו בבאסטאן, אך לאח״ז התחדשה התוכנית לקיים ביקור זה לאחר חה״ש, ולדחות לזמן מה את הנסיעה חזרה לאירופה. התכנית היתה לבקר את באסטאן מיד אחר חה״ש. שוב נקראה אסיפת הכנה. במכתב ההזמנה נאמר:

קול רנה וישועה באהלי צדיקים

מיט אומגעדולד האבען מיר ערוואַרטעט צו הערען די גוטע בשורה כי הקרבניט האומה הישראלית, הרב אדמו״ר דער ליבאוויטשער רבי שליט״א קומט נאך באסטאן יום א׳ לסדר בהעלותך י״ב סיון 8טען דזשון, תר״צ. און אום צו מקבל־זיין דעם גרויסען גאסט, מיט א קבלת פנים, ווי עס פאסט פיר אזא גדול בישראל, פאדערט זיך גרויס הכנות און אזוי ווי די צייט איז זעהר קורץ פיר דיזע צוועק רופען מיר א מיטינג דיזען זונטאג דעם 25טען מאי 6 אוהר אבענד אין קראופארד סטריט שוהל וואו עס וועט פארהאנדעלט ווערען וויכטיגע ענינים ווי? און ווי אזוי? מיר זאלען טהון אום צו מאכען דעם קבלת פנים מיט גרויס סוקסעס.

האפענדיג אז איהר וועט אי״ה געווייס וועלען זיין פון די מתעסקים אין אזא דבר גדול וועט איהר געוויס קומען צו דיזען וויכטיגען מיטינג.

מיט אכטונג:

יהודה ליב הורוויטש,
סעקרעטאר

אך מיד בתחלת סיון כבר נודע שגם תאריך זה ידחה, ובמודעה נוספת:

תנו כבוד לתורה תנו כבוד לתורה
קבלו פני גדול הדור

ב״ה ר״ח סיון, תר״צדיק.

שלום וברכה!

מיר פיהלען זיך גליקליך צו מעלדען אייך אז דער טאג אויף וועלכען מיר האבען אזוי אומגעדולדיג געווארט קומט אן.

י״ט סיון [15טען יוני] וועט זיין דער גרויסער יום־טוב פון דעם גאנצען באסטאנער אידענטום, אין דעם טאג האפען מיר מיט פרייד אויפנעמען אונזער גבור האומה און צדיק הדור אדמו״ר ר׳ יוסף יצחק שניאורסאן שליט״א פון ליובאוויטש. טויזענטער און טויזענטער פון אונזערע ברידער וועלען זוכען צו נעהמען א טייל אין דעם זכות צו מקבל פנים זיין דעם ליובאוויטשען רבי׳ן אין דעם טאג פון זיין אנקומען.

און מיר זיינען איבערגליקליך צו איינלאדען אויך אייך, טייערער פריינד, צו דער גרויסער שמחה.

גיט אכטונג אין די צייטונגען וואו עס וועט געמאלדען ווערן אויספירליך וועגען דער שעה און ארט וואו דער ליובאוויטשער רבי וועט אנקומען.

קומט, און לאמיר בעזהי״ת אין זיין הערליכער און ליכטיגער פערזענליכקייט געפינען עטוואס טרייסט און ערמונטערונג אין דעם גרויסען צער פון אונזער אראמער אנגעווייטאגטער פאלק.

מיט דער האפנונג צו זעהן זיך אין גיכען ובברכת ביאת גואל צדק ב״ב אמן.

קאמיטע אף אריינדזשמענטס.

לואיס ה. שטיינבערג,
טשערמאן

נ.ב. נאכ׳ן באשלוס פון אונזער קאנפערענץ איז יעדער קהילה אויפגעפאדערט געווארען צו שיקען צום סאויטה סטיישאן, א קאמיטע מיט אטאמאבילען. מיר זיינען זיכער א דער באשלוס וועט מיט צופרידענהייט דורכגעפיהרט ווערען.

שאר הפרטים נמסרו במודעה נוספת:

תנו כבוד לתורה תנו כבוד לתורה

ברוך הבא מאור הגולה!

שלום וברכה!

מיר פיהלען זיך גליקליך צו מעלדען אייך אז דער טאג אויף וועלכען מיר האבען אזוי אומגעדולדיג געווארט קומט אן.

י"ט סיון (15טען יוני) אום 6:30 אווענד ביים סויט סטיישאן וועט זיין דער גרויסער יום־טוב פון דעם גאנצען באסטאנער אידענטום. אין דעם טאג האפען מיר מיט פריד אויפנעמען אונזער גבור האומה און צדיק הדור אדמו"ר ר' יוסף יצחק שניאורסאן שליט"א פון ליובאוויטש.

ווי עס איז יעדען בעוואוסט שטאמט דער ליבאוויטשער רבי פון א לאנגער קייט פון רבנים און גאונים אין מיר זיינען זיכער דאס יעדער איינער וועט זוכען א טייל אין דעם זכות צו מקבל פנים זיין דעם צדיק הדור וועלכער האט זיך אזוי פיעל אנגעליטען ביי די באלשעוויקעס אין רוסאלנד פארטיידיגענדוג אונזער תורה און די אידישע טארדיציעס.

דינסטאג מארגענס, יוני דעם 17טען, אום 10:30, וועט רבי שניאורסאן זיין דער הערען־גאסט ביי דער פלאג צערעמאניא אין קראופארד סטריט שוהל. גאווערנאר אללען און נאך בעריהמטע פערזענליכקייטען וועלען אנוועזענד זיין.

מיט דער האפנונג צו זעהן זיך אין גיכען ובברכת ביאת גואל צדק ב"ב אמן.

קאמיטע אף אריינדזשמענטס,

לואיס ה. שטיינבערג,
טשערמאן

ידיעה נוספת התפרסמה בעתון „מארגען זשורנאל" (יוני 9):

נעכסטען זונטאג, דעם 15 טען דזשון, וועט דא אנקומען דער ליבאוויטשער רבי, און ער וועט דא פערוויילען בלויז צוויי וואכען. א גראנדיעזער קבלת פנים וועט איהם געגעבען ווערען ביים סויסה סטיישאן און טויזענדער אידען וועלען איהם באגלייטען פון סויטה סטיישאן צו זיין סטאנציע אין 104 קראפארד סטריט, ראקסבורי. אויף א מיטינג, וואס איז אפגעהאלטען געווארען דאנערשטאג נאכמיטאג, איז לואי ה. שטיינבערג ערוועהלט געווארען טשערמאן, און יאזעף שובמאן און א. אלפערט סעקרעטעריס פון דער אראנזשמענטס קאמיטע.

נעכסטאן דינסטאג אווענט, דעם 10טען דזשון, וועט אין ראקסבורי בית המדרש הגדול, פון קראפארד סטריט, אפגעהאלטען ווערען א מאסמיטינג צו וועלכען אלע באסטאנער אידען זיינען געלאדען. ביים מאסמיטינג וועלען געמאכט ווערען די נויטיגע אראנזשמענטס פאר דעם קבלת פנים וואס וועט געגעבען ווערען זונטאג ווען דער רבי וועט אנקומען ביים סויטה סטיישאן, און א ריעזיגע רעסעפשאן, ביי וועלכער געלגענהייט דער גאווערנאר, דער מעיאר און אנדערע הויכע בעאמטע וועלען זיין אנווזענד. די רעסעפשאן לכבוד דעם ליבאוויטשער רבי'ן וועט זיין די גרעסטע אידישע דעמאנסטראציע וואס באסטאן האט ווען בייגעוואוינט.

אלע אידישע ארגאגיזאציעס ווערען געבעטען צו שיקען פארטרעטער צום מאסמיטינג, דינסטאג אווענט, אין דער קראפארד סטריט שוהל. דער מאסמיטינג וועט געעפענט ווערען פונקט האלב נאך זיעבען אין אווענט.

וב־13 ליוני:

אויף א מיטינג אין וועסטרי פון בית המדרש הגדול פון ראקסבורי זיינען געמאכט געווארען די אריינדזשמענטס פאר דעם קבלת פנים צום ליבאוויטשער רבי'ן דעם קומענדען זונטאג, 15טען דזשון. דער רבי וועט אנקומען אין סויטה סטיישאן האלב נאך זעקס אווענד (דעילאיט סייוינגס צייט), און ער וועט דארט אפגעווארט ווערען פון פילע פארעהרער וועלכע וועלען איהם באגלייטען צום ראקסבורער בית המדרש הגדול אויף קראפפארד סטריט. אלע רבנים פון באסטאן און אומגעגענד און אלע חזנים זיינען אין דער רעסעפשאן קאמיטע.

פאר מיטוואך, דעם 25טען דזשון ווערט אראנזשירט א באנקעט צו וועלכען עס ווערט ערווארטעט א טויזענט געסט וואס וועלען צאהלען צו 15 דאלער פער פלעיט אדער 25 דאלער פער קאפעל. מר. פערלמאן פון בית המדרש הגדול איז טשערמאן פון דער באנקעט קאמיטע.

ובמודעה באותו עתון:

אלע אידען פון באסטאן און אומגעגענד ווערען געבעטען צו קומען צום קבלת פנים פון ליבאוויטשער רבי'ן זונטאג, דעם 15טען דזשון, האלב נאך זעקס (דעילייט סייוינג) ביים סאוט סטיישאן, פון דארט וועלען אלע איהם באגלייטען צום בית המדרש הגדול פון ראקסבורי, קראפארד סט., ראקסבורי וואו עס וועט דורכגעפיהרט ווערען אן אימפאזאנטע קבלת פנים פראגראם. אלע רבנים, חזנים און כלל טהוער וועלען זיך באטהיילגען אין דעם קבלת פנים. דער גאווערנאר אין דער מעיאר וועלען באגריסען דעם גרויסען גאסט אין נאמען פון סטייט און פון סיטי.

א גרויסער באנקעט ווערט אראנזשירט פאר מיטוואך אוועגנד דעם 25טן דזשון. 15 דאלער פער פלעיט, 25 דאלער פאר א פאר׳ל.

על האסיפות והתוועדויות במשך שהותו בבוסטון אנו למדים מתוך מודעות קיר ומכתבים חוזרים שהגיעו לידינו. בשבועון „כפר חב״ד״ גליון (259) י״ג תשרי תשמ״ז מספר רמ״ש אברמוביץ שבהגיע רבנו לבוסטון התאכסן אצל מר ליפשיץ. עם הגיעם לבוסטון פנה חדב״נ הרש״ג שליט״א במכתב חוזר לאנ״ש בבוסטון:

באסטאן, ב״ה כ׳ סיון, תר״ץ

זעהער חשובער הערר:

אזוי ווי עס זיינען פאראן וויכטיגע ענינים, וועגען וועלכע מיר ווילען זיך בראטען, דערום האבען מיר באשלאסען צו רופען א מיטינג מיטוואך כ״ב תמוז, דזשון דעם 18טן.

דער מיטינג וועט שטאטפינדען אום 8 אוהר אבענד, אין דער וואהנונג פון כ״ק חותני אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש, 104 Crawford St., Roxbury.

און דערמיט בעטען מיר אייך זייער צו זיין אנוועזענד אויף דיעזען מיטינג.

בא דער געלעגענהייט וועט אידער אויך האבען אמעגליכקייט צו זעהען כ״ק חותני אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש.

דער מיטינג איז זייער דרינגענד און מיר בעטען זייער זיין פינקטליך אין דער צייט.

מיט אכטונג,

שמרי׳ [גור־]אריה

ביום א׳ כ״ו סיון נאם רבנו בשתי בתי כנסיות שכל אחת מהן פנתה במודעת הזמנה:

תנו כבוד לתורה!

אידען קומט הערין אוויכטיגען מעסעדז פון ליובאוויטשער רב׳ן.

קבלת פנים פאר כ״ק אדמו״ר שליט״א הרב ר׳ יוסף יצחק שניאורסאן דער „ליובאוויטשער רבי״.

מיר די אפיסערס פון „בית אל״ שוהל, מיט אינערליכען פריידּ און פארגענוגען לאזין מיר וויסען אלעמען אז זונטאג דזשון דעם 22טן, פ׳ קרח כ״ו סיון אום 5 אוהר נאכמיטאג אין בית אל שוהל, פאעלער סט.„ דארטשעסטער וועלען מיר האבען די זכיה צו האבען פאר אגאסט בא אונז אין שוהל דעם גרויסען קעמפפער און מארטירער פון און פאר דעם אידישען

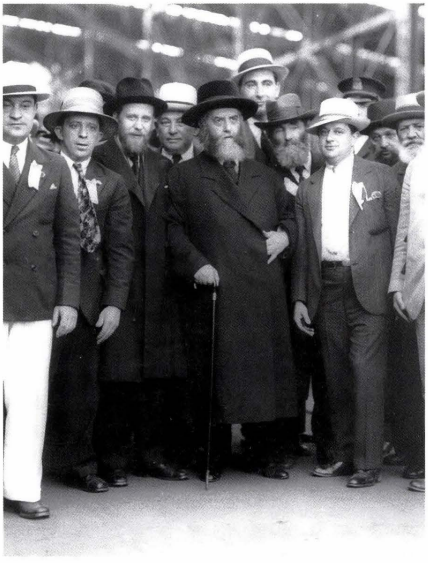

קבלת הפנים – בבוא רבנו לבוסטון
לימין הרבי – הרש״ג שליט״א. האחרון בתמונה לשמאל – העו״ד אשר רבינוביץ

פאלק, דעם ליובאוויטשער רבין שליט״א, וואו ער אליין וועט ריידען און איבערגעבען אוויכטיגען מעסעדז צו די אידען פון באסטאן, בעפאר זיין אפרייזען קיין יוראפ.

אלע באסטאנער אידען זיינען איינגעלאדען צו קומען אפגעבען כבוד לשר וגדול בישראל, און געפינען אטרייסט אין זיין ליכטיגע פערזענליכקייט.

מיט אכטונג,

די קאמיטע פון בית אל שוהל
פאעלער סטריט קאנגריגיישאן

* * *

תנו כבוד לתורה

אידען קומט הערען א וויכטיגען מעסעדש פון ליבאוויצער רבי׳ן.

קבלת פנים פאר כ״ק אדמו״ר ר׳ יוסף יצחק שניאורסאהן שליט״א הנק׳ דער ליובאוויצער רבי.

מיר די אפיסערס פון „עדת ישורון״ בלו הילל

עוועניו שוהל מיט אינערליכען פרייד און פערגענישגען לאזען מיר וויסען אז זונטאג, פ׳ קרח כ״ו סיון תר״צ דזשון דעם 22טען, 8 אוהר אבענד וועלען מיר האבען די זכיה צו האבען דעם גרויסען גאסט דער קעמפפער און מארטירער פון און פאר דער אידישער פאלק. וואו ער אליין וועט ריידען און איבערגעבען א וויכטיגען מעסעדש צו די אידען פון באסטאן פאר זיי אפפאהרען צוריק קיין יוראפ.

אלע באסטאנער אידען זיינען געלאדען צו קומען אפגעבען כבוד לשר וגדול בישראל. און געפינען א טרייסט אין זיין ליכטיגען פערזענליכקייט.

אכטינגספאל:

די קאמיטע פון בלו הילל עוו. שוהל

דווח על שתי הופעות אלו נמסר בעתון „מארגען זשורנאל״ (יוני 24):

באסטאן, מאנטאג (איטא). — דער ליובאוויטשער רבי שניאורסאן האט דא נעבטען געקראגן א גרויסארטיגען קבלת־פנים פון די באסטאנער אידען. דער רבי האט באזוכט צוויי שוהלען, פינף א זייגער בייטאג איז ער געווען אין טעמפאל בית אל, אין דארטשעסטאר, און 9 א זייגער אין אוועגט איז ער געקומען אין דער אהבת־ישורון שוהל.

ביידע שוהלען זיינען געווען איבערגעפאקט, ווען דער רבי איז אהין געקומען. דער רבי האט ערמוטיגט דעם עולם אפצוהיטען די אידישע אמונה און האט געבענטשט אמעריקא פאר איהר גייסט פון רעליגיעזער פרייהייט, וואס האט געהאלפען אין דער אנטוויקלונג פון די אידישע קהלות. ער האט אויך געזאגט, אז אידען דארפען בלייבען געטרייי צו די אידישע טראדיציעס, דארפען האבען יראה און אהבה פאר גאט, אפהיטען שבת, טהרת־המשפחה, און העלפען אין דער נאציאנאלער אויסלייזונג פון אידישען פאלק.

דער רבי האט אפעלירט נאך הילף פאר די אידען אין רוסלאנד און אין פוילען און האט געקראגען א ווארעמען אפרוף, דעם רבי׳נס הייליגער אויסזעהן און זיינע ריהרענדיגע ווערטער האבען געמאכט א טיפען איינדרוק אויף דעם עולם. הרב אבא קריגער, הערי מ. קאצען, דעם רבי׳נס איידעם גור־אריה, וואלף בערגער, ראובן פינקעלשטיין און א. ראבינאוויץ האבען געהאלפען דעם רבי׳ן אין דורכפיהרען דעם אפיעל.

היינט ביינאכט וועט אין הויז פון יעקב טורמאן, דארטשעסטער, אפגעהאלטען ווערן א שמחה לכבוד דעם רבי׳ן.

על קבלת הפנים בבית יעקב טורמאן מסופר גם ב„כפר חב״ד״ גליון (259) י״ג תשרי תשמ״ז מתוך העתונות האנגלית. שם מסופר גם על קבלת פנים רשמית שנערכה לכבודו, למחרת ביום ג׳ כ״ח סיון, ע״י מנהיגי מדינת מאסאצ׳וסטס ואשר המושל פרנק ג. אלן קיבלו בלשכתו ועטרו באות הכבוד של המדינה.

פלך בוסטון מחולקת לכמה מחוזות שבכל אחד מהם מרכז חב״ד. ביום ג׳ כ״ח סיון בערב ביקר רבנו במחוז טשעסלי. במודעה על ביקור זה נמסר:

צדיק בא לעיר! תנו כבוד לתורה!
ברוך הבא מאור הגולה!

מיר זיינען מודיע אלע אידען פון טשעלסי דאס דער גרויסער צדיק אדמו״ר ר׳ יוסף יצחק שניאורסאן שליט״א באוואוסט אונטער דעם נאמען דער ליבאוויטשער רבי וועט באזוכען אונזער שטאט דינסטאג, פ׳ קרח, דעם 24טען יוני, 1930, אום 8 אוהר אוועגדס און עס וועט געגעבען ווערן א גרויסער קבלת פנים צו דעם גאסט און זיינע מיטמענשען. אין תלמוד תורה האל, וואשינגטאן עוו., טשעלסי קומט אלע אין מאסען זעהן דעם מארטירער און פארטיידיגער פון דער תורה און טראדיציעס.

מיט גרויס כבוד

די שטאט קאמיטע

בשבועון „כפר חב״ד״ שם מסופר, שאחרי המסבה נסע רבנו עם בני לוויתו לבית מר לואיס רעזניק וקיבל ליחידות כמה מחסידי ורבני המקום.

במוצש״ק פ׳ קרח, ב׳ תמוז, ביקר הרבי במחוז דארטשעסטער, במכתב־חוזר כותב הועד:

בעהז״י יום ה׳ א׳ דר״ח תמוז, תר״ץ

זה היום עשה ה׳ נגילה ונשמחה בו

שלום וברכה:

צו אלע אידען פון דארטשעסטער בכלל, און צו אנשי שלומינו חסידים און די וועלכע שטאמען פון גזע החסידים בפרט: זייט איהר געלאדען צו קומען מוצש״ק פרשה קרח ב׳ תמוז דעם 28טען דזשון תר״ץ אום 9 אוהר אבענד אין בית הכנסת נוסח האר״י אנשי ליבאוויטש 179 גלענווייי סטריט דארטשעסטער, מאסס. וואו כ״ק אדמו״ר נזר ישראל ותפארתו עטרת ראשנו דער „ליבאוויטשער רבי״ שליט״א וועט זאגען חסידות קומט אלע צו באווייזען אייער צוגעבונדענהייט צום „בית חיינו״ צו הערען חסידות און מקבל זיין א ברכה פון רבי׳ן שליט״א

אכטונגספאל:

די קאמיטע

* * *

לעיל סופר על מסיבת קבלת פנים מיוחדת שתוכננה ליום ד׳ 25 חשון. לפועל נדחתה ליום ה׳ 26 דזשון. עלי׳ נמסר במודעה:

איהר ווערט איינגעלאדען צו באעהרען מיט אייער אנוועזנהייט דעם קבלת פנים באנקעט וועלכער וועט געגעבען ווערן פון די אידישע איינוואנער פון גרייטער באסטאן צו כ״ק אדמו״ר שליט״א רבי יוסף יצחק שניאורסאן דער ליובאוויטשער רבי דאנערשטאג אוועגד, דעם 26טען דזשון. 1930 אום 6:30 אוהר.

דעם האלל פון דעם באנקעט וועט מען לאזען וויסען די סובסקרייבערס מיט קארדס. סובסקריבשאן: 15 דאללער פאר א פערזאן, 25 דאללער פאר א קאפעל. קיינע אפיעלס וועט ניט זיין ביים באנקעט.

די קאמיטע:

לואיס ה. שטיינבערג, טשערמאן.
מאיר דן סאיער, טרעזשורער.

רבנו נשאר בבוסטון עד יום א׳ ג׳ תמוז. באותו יום נערכה לכבודו מסיבת צאתכם לשלום, שעלי׳ נמסר במודעת־קיר:

צאתכם לשלום!

קומט אלע אידען זאגען „זיי געזונד״ צום גרויסען צדיק רשכבה״ג אדמו״ר הרב ר׳ יוסף יצחק שניאורסאן שליט״א דער „ליבאוויטשער רבי״ זונטאג פרשה חקת תר״ץ, דעם 29טען דזשון אום 11 אוהר מארגענס אין חיי אדם שוהל, 101 נייטינגייל סטריט, דארטשעסטער.

מיר וועלען האבען די זכיה צו האבען בא אונז אין שוהל דעם גרעסטען קעמפפער און מארטירער פון און פאר דעם אידישען פאלק, וואו ער אליין וועט ריידען און איבערגעבען א וויכטיגען מעסעדזש, בעפאר זיין אפרייזען קיין יוראפ. אלע אידען זיינען איינגעלאדען צו קומען אפגעבען כבוד לשר וגדול בישראל.

ובעתון „מארגען זשוראל״ (יוני 29):

היינט, עלף א זייגער אינדערפריה וועט דער ליבאוויטשער רבי זיך געזונענען מיט באסטאנער אידען ביים צאתך לשלום מאסמיטינג אין חיי אדם שוהל, נייטינגייל סטריט, דארטשעסטער. פרעזידענט גאטלער וועט זיין טשערמאן. 1 א זייגער דעילאיט סעיוועניגס וועט דער רבי באגלייט ווערען פון א גרויסען עולם פון זיין סטאנציע אין 104 קראפארד סטריט, ראקסבורי, צום סויטה סטיישן פון וואנען ער וועט אפפאהרען מיט זיין איידעם, הרב גור אריה און מיט זיין גאנצען סטעף.

נסיעת הרבי מבוסטון
משמאל לימין: פרענק סטולוף, סנדר בורשטיין, יוסף ל. סאקס, לואיס ה. שטיינבערג, הרב דוד מאיר רבינוביץ, הרבי, חדב״נ הרש״ג שליט״א, אשר רבינוביץ

נעכטען צעהן א זייגער ביינאכט האט דער ליבאוויטשער רבי געזאגט חסידות אין דער ליבאוויטשער שוהל, אויף גלענווי סטריט, דארטשעסטער.

פון די באסטאנער שוהלען האבען זיך אין באסטאן אויסגעצייכענט קראפארד סטריט שוהל, בלו היליל עוועניו שוהל, בית אל שוהל און נייטינגייל סט. שוהל. פון די ארומיגע שטעדט און שטעדטלאך האט זיך מעהר פון אלע אויסגעצייכענט טשעלסי. דער ליבאוויטשער רבי דאנקט אלע אידען וועלכע האבען געצייגט זייער סימפאטי צום נאבעלען צוועק פאר וועלכען ער איז דא געקומען, און ער ווינשט אלעמען כל טוב.

דברי סיכום על ביקורו נדפסו בעתון „מארגען זשורנאל״ (יולי 2):

דער באסטאנער באזוך פון ליבאוויטשער רבי׳ן איז געווען א גרויסער מאראלישער ערפאלג. פון דעם ערשטן קבלת פנים ביים סויטה סטיישן זונטאג, דעם 15טען דזשון, ביז דעם לעצטען צאתכם לשלום זונטאג, דעם 29טען איז זיין יעדער אויפטריט געווען ברב עם

הג״ר אליעזר סילווער עם הועד מקבלים את פני הרבי בספרינגפילד, לימין הרבי עומד הרד״מ רבינוביץ

הדרת מלך־דיג. זיין העדקוואדערס אין 104 קראפארד סטריט איז פון דעם ערשטען מאמענט וואס ער איז אנגעקומען ביז דעם לעצטען מאמענט פון זיין אבשיעד, געווען א ווירקליכער תלפיות־תל שהכל פונים אליו. יונג און אלט, רייך און ארים, חסידים און מתנגדים, אלע זיינען געקומען זעהן דעם ליבאוויטשער און הערען חסידות פון איהם אדער פון זיין איידים רבי גור אריה.

בדרך חזרה מבוסטון לנ. י. נעצר בוואוסטער (לשעה קלה) ובספרינגפילד (למשך הלילה). על תחנת ספרינגפילד כותב הר״י פייגין להר״י דזייקאבסאן בעש״ק קרח בדר״ח תמוז: „יום א׳ הננו נוסעים לספרינגפעלד״. על ביקור זה דווח בעתון „מארגען זשורנאל״ (יולי 4):

פאהרענדיג פון באסטאן קיין ניו יארק האט דער ליבאוויטשער רבי זיך אפגעשטעלט אין ספרינגפיעלד, וואו ער איז אפגעוואוארט געוואארען פון הרב סילווער מיט א קאמיטע, וועלכע האבען איהם דערלאנגט א טשעק פון 500 דאלער פאר די ישיבות וועלכע ער האלט אויס.

ובפרטיות יותר מסופר בכפר חב״ד גליון (259) י״ג תשרי תשמ״ז על דרך הנסיעה מבוסטון לנ.י. ע״פ העתונות האנגלית:

ביום א׳ אחר־הצהרים עזב את בוסטון ברכבת, בדרכו לעיר ספרינגפילד. כמה וכמה מאנ״ש, מכיריו, רבני ונכבדי העיר וסתם יהודים ליוו את רבינו לתחנת הרכבת. הרד״ם ז״ל נסע עם בני לוויתו של רבינו לספרינגפילד.

בשלוש וחצי אחר הצהריים הגיע רבנו ברכבת לעיר ווסטר. אנ״ש ויהודי ווסטר באו בהמוניהם לתחנת הרכבת לקבל פני רבנו ולקבל ברכתו. כ״ק אדמו״ר נ״ע דרש לפני הקהל, והירבה לדבר בדבר שמירת שבת.

בווסטר גם כן קיבלה את פני רבינו משלחת מהעיר ספרינגפילד, הלא הם: הרב הגאון ר׳ אליעזר סילבר אב״ד דספרינגפילד ומחשובי רבני ארה״ב, ר׳ ברל לוין, ר׳ פרץ רבינוביץ (בנו של הרד״ם) ור׳ יצחק קורניצקי. המשלחת ליוותה את רבינו ברכבת בדרכו לספרינגפילד.

רבנו הגיע לספרינגפילד בחמש אחרי הצהרים בערך. בתחנה באו מאות יהודי המקום לקבל פני קדשו. רבנו אמר לפניהם את ברכתו ונסע לבית הרב סילבר ז״ל. בבית הרב — עיין רבינו בספרייה הגדולה של הרב סילבר ז״ל. קבלת־פנים המונית סודרה לכבוד פני רבנו בליל יום ראשון בבית הכנסת הגדול בית ישראל. המוני יהודי המקום, וביניהם חסידים ואנשי מעשה, באו לקבל את פניו נ״ע ולשמוע לקח מפיו. מר פרץ רבינוביץ (בנו של הרד״ם) שימש יו״ר המסיבה ופתח בדברי הקדמה. אחרי כן דרש הרב ר׳ אליעזר גרליק זצ״ל מחשובי רבני המקום. אחריו דרש הרב סילבר זצ״ל, וקידם בברכה את פני כ״ק אדמו״ר נ״ע. כ״ק אדמו״ר נ״ע דרש לפני הקהל ודיבר ע״ד התייסדות ישיבות וחדרים בכל רחבי תבל וכן דיבר על חשיבות המקווה בחיי היהודי והקהילה. הוא, נ״ע, מסר דרישת שלום מאחינו בני ישראל ברוסיא ודיבר על רדיפת הדת ברוסיא. את דבריו חתם הצדיק בברכת הודאה על הכנסת האורחים שזכה לה בארצות הברית ע״י יהודי המקום.

אחר כך נסע כ״ק אדמו״ר נ״ע לבית־הכנסת „כתר ישראל״ — נוסח האר״י, ודרש מאמר דא״ח (אריב״ל בכל יום ויום בת קול יוצאת) לפני הקהל. כל הנוכחים ישבו לסעודת מצוה, ובצוותא חדא שרו ניגוני חב״ד. הרבי זצ״ל התאכסן לילה אחד בעיר ספרינגפילד, ובבוקר (ד׳ סיון) נסע לעיר ניו־יורק.

למחרת חזר לנ.י. והתאכסן במלון ניוטאן, כמסופר באותו עתון (יולי 2):

דער ליבאוויטשער רבי, וועלכער האט לעצטענס באזוכט באסטאן און אנדערע שטעדט, איז נעבטען צוריקגעקומען קיין ניו יארק. דער רבי געפינט זיך אין האטעל ניוטאן, בראדוויי, לעבען דער 95טער סטריט.

דער רבי פלאנט צו פארלאזען אמעריקא אין יולי.

פרק כ

הפגישה עם הנשיא
ומסיבת צאתכם לשלום

בשבועות האחרונים לשהותו בארה״ב התאכסן רבנו במלון ניוטון. בה התקיימה התוועדות י״ב תמוז, שהיתה גם מסיבת צאתכם לשלום, לפני הנסיעה חזרה לאירופה. על התוועדות זו מסופר בעתון דער „טאג״:

דער ניוטאן האטעל, אויף דער קאביגער בראדוויי, לעבען דער 96טער גאס, איז נעבטען אוועגט פארוואנדעלט געווארען אין אן אמת׳ען חסידישען „הויף״. חסידים אין די הונדערטער האבען געזונגען חסידישע ניגונים, מען האט געפראוועט א סעודה, און איינער פון די בארימסטע חסידישע רביים פונ׳ם היינטיגען דור, דער ליבאוויטשער רבי, האט געזאגט תורה, און דער עולם חסידים האט זיך צוגעהערט און ממש געשלונגען יעדעס ווארט.

די געלעגענהייט פון דער סעודה איז געווען א דאפעלטע: דער רבי, וועלכער איז אנגעקומען אין אמעריקא סעפטעמבער דעם 17, 1929, פארט נעקסטען מיטוואך, דעם 16טען יולי, צוריק נאך אייראפע מיט דער שיף „ברעמען״. הוץ דעם פאלט איצט אויס דער דריטער יובילייי פונ׳ס רבי׳נס באפרייאונג פון דער סאוועטישער טורמע, וואו די באלשעוויקעס האבען איהם געהאט פארשפארט (י״ג תמוז, תרפ״ז). האבען הונדערטער חסידים, חב״ד׳ניקעס, צווישען וועלכע עס האבען זיך געפונען א באדייטענדע צאל רבנים, אויסגענוצט די געלגענהייט זיך צו פארזאמלען אינ׳ם האטעל, וואו דער רב שטעהט־איין, זיך משמח צו זיין מיט איהם און זיך מיט איהם געזעגענען ערב זיין אפפארען.

די סעודה איז געווען אנאנסירט אויף אבט אזייגער, אבער שוין א שטונדע פריהער האבען זיך די נעהנטערע „מקורבים״ פארקליבען אין דער האטעל לאבי און אין א ספעציעלען זאל, וואס איז געדונגען געווארען פאר דער געלעגענהייט. דער רבי אליין איז געווען אין זיין צימער אין האטעל און האט אויפגענומען נעהנטערע מקורבים. די טיר ארום זיין צימער איז געווען באלאגערט מיט חסידים, וועלכע האבען איהם געוואלט זעהן, זיך מיט איהם געזעגענען און, מעגליך, אויך אויסגיסן א שוועך הארץ. מיט מיה האט דער „טאג״ פארטרעטער זיך ארייננעדריקט אינ׳ם צימער.

אויבענאן, ביי א טיש, איז געזעסען דער רבי און דערביי דער רב פון יוסטאן, טעקסעס, הרב דר. אברהם שעכטער, וועלכער געפינט זיך איצט אין ניו יארק, אויך א צאל חסידים און דער באקאנטער שרייבער פון חסידישע מעשה׳לאך, דער אלטער יוסף מארגאשעס. די חסידים האבען זיך צוגעהערט און דער רבי און דער אלטער מארגאשעס האבען געשמועסט צווישען זיך וועגען אלטע, זעלטענע ביכער און כתב־יד׳ען, וועלכע באציהען זיך אויף חסידיזם. דער רבי, וועלכער האט אליין א ביבליאטעק פון טויזענטער אלטע, זעלטענע ספרים, האט ארויסגעצייגט א טיפע באקאנטשאפט און אינטערעס אינ׳ם ענין.

ער איז א מענש פון מיטעלען וואוקס, מיט א פנים, וואס מען קאן זעלטען פארגעסען, וועז מען זעהט איהם איינמאל. א הדרת־פנים, א העל־רויטליכע בארד, גרוי אינמיטען. דאס אויפפאלענדסטע ביי איהם זענען אבער זיינע אויגען און א הויכער, ווייסער שטערן. די אויגען זענען דורכדרינגענד, טיף, און עס דאכט זיך, ווי זיי וואלטען דרינגען אזש אין דער נשמה אריין.

ניין אזייגער קומט אריין איינער פון די גבאים אין צימער, זאגט אן, אז דער עולם חסידים האט שוין געדאוועט; מען וואלט אונטען אינ׳ם גרויסען זאל, דער רבי זאל אריינקומען, די סעודה זאל זיך אנפאנגען. די געסט פארלאזען דעם צימער, לאזען דעם רבי׳ן אליין.

אינ׳ם גרויסען זאל, אויף דעם ערשטען פלאר פונים האטעל, האט זיך שוין אנגעקליבען אן עולם פון קרוב פיער הונדערט מענשען, מערסטע אידען מיט בערד, אבער אויך „גילוחים״ פעהלען ניט. אויבעאן פון צימער, ביי די פענסטער, איז א טיש אוועקגעשטעלט געווארען, וואו די סעודה וועט געפראוועט ווערען.

פלוצים ווערט אין זאל שטיל. דער עולם איז אנגעזאגט געווארען, אז דער רבי קומט. באגלייט פון זיין איידעם און סעקרעטאר, הרב גור אריה, קומט דער רבי אריין. א ווארט אינ׳ם געפאקטען צימער מאכט זיך ווי אויטאמאטיש, פון זיך אליין. דער רבי געהט־צו צום טיש, זעצט זיך אוועק אויף זיין שטול, אויבענאן, און ארום איהם די נעהנטערע מקורבים זיינע.

פאר א ווייל זיצט ער פארטראכט, און דער גאנצער עולם, אפילו אייניגע פרויען, וועלכע האבען זיך יאקבי ווי עס איז אריינגע׳גנב׳עט אין זאל —

שטעהט מיט געשפיצטע אויערן און אייניגע אפילו אויף בענקלאך, בעסער צו הערען, וואס דער רבי געהט זאגען. ער רעדט שטיל, אבער אלע הערען איהם.

„ביז איך בין געקומען נאך אמעריקא — ערקלערט ער — האב איך תמיד געהאט התנצלות (אן אנטשולדיגונג) פאר אמעריקאנער חסידים. איך האב געריכטענט, אז עס איז אן אונטערשייד צווישען דער אלטער היים און דער נייער היים. די פאר חדשים, וואס איך האב פארבראכט אין אמעריקא, האבען מיך אבער איבערצייגט, אז די נייע היים איז פונקט ווי די אלטע היים, וואס אנבאלאנגט שמירת תורה ומצוות. וויר עס ווייל זיין א פרומער איד און דאוונען דריי מאל א טאג און אפהיטען אלע מצוות, וועלכע מען דארף אפהיטען, קאן דאס דא טאן, פונקט ווי אין דער אלטער היים. די צרה איז ניט מיט דער נייער היים, נאר מיט אונז גופא. מיר האבען זיך צוגעווואוינט צו „היתר״ און מיר זענען פון טאג צו טאג מעהר מוותר פון למוד התורה והחסידות און פון שמירת המצוות״.

און דאן ווייטער: „עס איז כדאי עס צו באטאנען, מיר זאלען עס גועדענגען: עס איז ניט ענגוג דער מוח אליין צו אידישקייט; דאס הארץ, וואס ברענגט צו מצוות בפועל, איז וויכטיגער. לערנען אליין איז ניט ענגוג, תפילין־לייגען אליין איז ניט ענגוג; דאוונען מנחה און מעריב און לייענען ק״ש, ברענגט נעהנטער דעם אידען צום השי״ת און צו כלל ישראל״.

און דאן ווייטער: „וואן איך זעה אונזערע חסידים, וועלכע געהען היינט נאך אין אונזער וועג, איז עס ווייל די גזע החסידות לעבט אין אונז דורך די אלטע חסידים. יעקב לא מת — הניח בנים. ער לעבט דורך די קינדער״.

* * *

בי״ד תמוז נסע לוואשינגטון שם נפגש עם הנשיא הואוור. על כוונת הנסיעה מוסר חדב״נ הרש״ג שליט״א למערכת העתון „מארגען זשוראל״ (יולי 16):

ער דערצעהלט פון דעם רבינ׳ס באזוך ביי פרעזידענט הואוור לעצטען דאנערשטאג.

דער באזוך איז געווען צו דאנקען דעם פרעזידענט פאר דער פרייהייט וואס אמעריקא גיט אידען, פאר דעם אינטערעס וואס די רעגירונג נעהמט אין אידישע געשעהענישען עבר לים.

די פריינדליכע אויפנאהמע פון דעם פרעזידענט איז געווען אן אנדער באווייז, זאגט הרב גור אריה, אז אידען און אידישקייט האבען דא א גרויסע צוקונפט.

ובעתון „פארווערט״ (יולי 17):

דער ליבאוויטשער רבי, מיט זיין איידעם, רבי גור אריה, מיט א פאר חסידים, זיינען געקומען קיין וואשינגטאן און זיינען אויפגענומען געווארען פון פרעזידענט הואוור . . .

די ציוטונגסלייטע, וואס געפינען זיך שטענדיג אין וווהאיט הויז, האבען . . גערעדט מיט א געוויסער מאס דרך־ארץ פון די „צווייי ראבייס״, ווי זיי האבען געזאגט „וואס זיינען געקומען אפגעבען רעספעקט דעם פרעזידענט פון די פאראייניגטע שטאטען״.

* * *

על השבת האחרונה, לפני הנסיעה חזרה לאירופה, מספר הר״י דזייקאבסאן בזכרונותיו:

בש״ק טרם נסיעתו . . נתאספו כל התלמידים התמימים להמלון (הוטל) שהתאכסן שם כ״ק אדמו״ר והתאכסנו שם וכ״ק אדמו״ר הבטיח לשבת בהתועדות עם התמימים יחד׳. התאספו כל התמימים במלון. שערנו שאחר התפ׳ ישב כ״ק אדמו״ר התועדות. אחר גמר התפ׳ ישבנו בא׳ מן החדרים ועשו קידוש. חשבנו שבקרוב יקראו לחדר כ״ק אדמו״ר להכנס, אך כ״ק אדמו״ר האריך בתפלתו עד שעה החמישית אחר הצהרים ואח״כ התפללו תפלת המנחה, וכשנכנסנו להתועדות דיבר כ״ק אדמו״ר דברי תוכחה חדים יותר משעה וחצי, ממש לא הי׳ לנו מקום לחתור להכנס מפני בושת פנים.

אל החוף באו עם רב ללוותו מלאכות מכמה קהלות ועיירות. כ״ק אדמו״ר נאם לפני הנאספים ברכת פרידה ודברי עדוד.

* * *

לפני הנסיעה התקבל אצל רבנו בן שלמה, כתב העתון „מארגען זשורנאל״ ולפניו הביע רבנו את כללות השקפתו על מצב היהדות בארה״ב ועל ביקורו בה. ראיון זה נדפס בגליון יולי 16:

האבענדיג פארבראכט וועניגער ווי א יאהר אין אמעריקא, האט אבער דער ליבאוויטשער רבינ׳ס שארפע אויג פארנומען דעם אמעריקאנער אידענטום, זיינע מעלות און חסרונות, זיין הינטערשטעליגקייט און זיין מעגליכקייט. און וועז איהר רעדט מיטן רבי׳ן וועגען דאזיגען אידענטום וואס פארנעהמט איצט אזא וויכטיגען פלאץ, אויב ניט דעם ויכטיגסטען אין אל־וועלכליכען אידענטום, הערט איהר מיינונגען און געדאנקען וועלכע באשטעטיגען דעם אמת פון דאס אלט־אידיש וועדטעל, „א גאסט קומט אויף א ווייל און זעהט אויף א מייל״.

וואס פאנגט אייך גלייך אין אנפאנג ווי דער רבי הויבט אן רייידען וועגען די אמעריקאנער אידען — און ער קען די אמעריקאנער אידען ניט בלויז פון ניו יארק

נאר פון פאקטיש אלע וויכטיגע צענטערען וועלבע ער האט אין משך פון זיין אויפהאלט דא באזוכט — אין דאס וואס, אנדערש פון אלע אנדערע, איז ער ווייט פון א „בעל בכי" אויפ'ן גורל פון אידישקייט אין אמעריקא. דער רבי איז פול מיט גלויבען, בטחון און האפנונג. עס איז דער זעלביגער גלויבען, וואס ער האט אין אידישקייט אין אלגעמיין.

אידישקייט געהט ניט אונטער און קען ניט אונטערגעהן. אויב די אידישע זון ווערט פארדונקעלט אין איין ווינקעל פון דער וועלט מוז זי העלער אויפשיינען אין אן אנדער ווינקעל.

אמעריקא איז דאס לאנד וואו אידישקייט מוז און וועט אויפשיינען נאך שטארקער און העלער ווי מאנכע האבען זיך וועט פארגעשטעלט.

און ביים ליבאוויטשער רבין איז עס ניט בלויז א וואונש, א האפנונג. ער זעהט די סימנים פאר דעם.

אין קאנטראסט צו די פעסימיסמישע מיינונגען וואס ווערען ארויסגעזאגט פון אנדערע, לעגט דער רבי גרויס האפענונג אויפ'ן אמעריקאנער יונגעד. דער רבי האט ניט בלויז געהאלטען אן אויג אויף דעם אלטען דור נאר אויף דעם נייעם און טאקע אמעריקאנער געבארענעם דור.

די יוגענד דא לעבצעט און דורשט נאך רעליגיע, אידישקייט, זאגט דער רבי. די יוגענד קעהרט זיך צוריק צום אידישען מקור. עס פעהלט איהר נאר ווייסען, דערציהונג.

עס זיינען שוין אפילו פאראן שטארקע ארגאניזאציעס פון דער יוגענד און ארגאניזאציעס וועלבע זיינען דוקא דורכאויס אידיש פון א רעליגיעזען זינען.

דער רבי ערווארט זעהר פיעל פון די דאזיגע ארגאניזאציעס.

אויב די אידישע יוגענד אין אמעריקא איז נאך ניט ווי געהעריג ערוואכט, האלט דער רבי, אז דאס איז די שולד פון עלטערערן דור, וועלבע זיינען דא געפארען אפהענטיג און זיינען ניט ווי געהעריג ארגאניזירט.

דער רבי אליין איז ניט קיין אנהענגער פון א באשטימטער אראגאניזאציע, ער איז געגען פאליטיק.

„אונזער פאליטיק איז נאר תורה און מצות", זאגט דער רבי. ער איז אבער פאר ארגאניזאציע און סיסטעם אין ארטאדאקסישען אידענטום, כדי מיט דעם צו קענען האבען מעהר איינפלוס סאי אויפ'ן אלטען און סאי אויפ'ן יונגען דור, און ער באדויערט דערפאר וואס אזא ארגאנזיזאציע ווי די אגודת ישראל, וועלבע איז ריין ארטאדאקסיש, האט נאך אין אמעריקא ניט געפונען יענעם אנהאלט וואס מען וואלט געדארפט דערווארטען.

דער רבי באטאנט ווידער, אז ער רעדט ניט פאר דער אגודת ישראל אלס אזעלבע. איהם וואלט ניט געארט, וועז עס וואלט געווען אן אנדער סארט ארגאניזאציע פון דעם מין. אבער ארגאניזירט דארפען די ארטאדאקסישע אידען זיין, ווארום נאר דאמאלט וועלען זיי קענען אויפטהאן גרויסע זאכען אין אמעריקא און באפעסטיגען דעם יודעניטום דא ניט וועניגער ווי ער איז געווען באפעסטיגט אין דער אלטער היים אין די אלטע גוטע צייטען.

„אלע מאטעריאלען, אלע טיילען פון דעם גראנדיעזען אידישען בנין", זאגט דער רבי, זיינען שוין דא אין אמעריקא. „די מעגליכקייטען זיינען גרויסע, מען דארף בלויז די מאטעריאלען צוזאמענעהמען און אויפשטעלען דעם גרויסען אידישען בנין".

„די וואס ווילען", זאגט דער רבי וויטע[ר], „קענען מאכען זייער נייע היים אין אמעריקא פאר דעם וואס זייער אלטער היים איז געווען עבר לים".

און דער רבי איז פול מיט'ן גלויבען, אז דאס ווערט זיין. די אמעריקאנער אידען ווערען ניט בלויז זיין די אויפהאלטער פון די ישיבות און תורה צענטערען אויפ'ן צווייטען זייט ים, זיי ווערען אויך בויען און אויפהאלטען אזוינע ישיבות און תורה צענטערען דא אין לאנד, זיי ווערען ניט בלויז זיין די שטיצער פון אלע ארטאדאקסישע אינסטיטוציעס אנדערש וואו, נאר זיי אויך האבען דא.

דעם שרייבער אינטערעסירט די מיינונג וואס דער רבי האט שוין ביי א פריהערדיגע געלעגענהייט ארויסגעזאגט ווערען אידישע אלס אומגאגנם שפראך ביי אידען.

דער רבי מאכט אויפמערקזאם, אז דער פריהערדיגער באריכט איז ניט געווען גענוי איבערגעגעבען.

ער איז עניות'דיג געווג, אז ער זאל ניט זוכען קיינעם צו „באלעסטיגען" מיט זיינע מיינונגען, אויב אבער מען ווייל וויסען וואס ער דענקט, איז ער גרייט זיך ארויסצוזאגען אבער פריי און אומבאגרענעצט אזוי, אז זיינע ווערטער זאלען ניט מיספארשטאנען און שלעבט אויסגעטייטשט ווערען.

„אידיש איז די שפראך וואס האלט אונז אידען צוזאמענגעבונדען אין גלות", זאגט דער רבי, און דערפאר דארף זי אויפגעהאלטען ווערען. „מאמע לשון איז פון דער גרעסטער וויכטיגקייט צו פארבינדען דעם אלטען און נייעם דור".

האלט דערפאר דער רבי, אז אידיש איז נויטיג ניט בלויז אלס אידישע „אינטערנאציאנאלע שפראך", נאר אויך אלס מיטעל נעהנטער צוזאמענברענגען דעם אלטען און דעם יונגען דור. טאטעס און קינדער וועלען קיינמאל ניט זיין אזוי נאהענט ווי דאן, וען זיי וועלען ריידען אויף איין לשון און דוקא אויף מאמע לשון.

אנדערע לשונות פרעמדען אפ טאטעס פון קינדער און שאפען א פירוד לבבות אין אידישען לעבען. אידיש איז די שפראך וואס גיט א מעגליכקייט אידען זיך צו האלטען צוזאמען.

דער רבי איז אפילו געגען לשון קודש אלס שפראך פאר״ן טעגליכען געברויך. לשון קודש דארף געלערענט ווערן און דארף באנוצט ווערן פאר הייליגע צוועקען, אבער ניט פאר״ן וואבעדיגען געברויך וואס דאמאלט, זאגט ער איז עס שוין בכלל מעהר ניט קיין לשון קודש.

איהר זייט פאראינטערסירט צו וויסען אויב דער רבי האט בדעת צוריקצוקומען, און ווי מען רעדט זיך דא מאבען זיין היים.

דער רבי וויל וועגען דעם ניט ריידען, ווייל דער ענין איז נאך ניט קלאהר.

וועגען אזוינע פראקטישע זאבען דארפט איהר בכלל ריידען ניט מיט אימהם נאר מיט זיין איידעם, הרב גור אריה, דער פאקטישער „פרעמיער" פון דעם ליבאוויטשער רבינ׳ס הויף, דורך וועמען די ארבייט פון דעם רבינ׳ס טעטיגקייט ווערט געטהאן.

זעהט איר זיך מיט הרב גור אריה, וועלבער קאמבינירט דעם זיידענעם יונגען מאן, וואס האט זיך אויפגעהאדעוועט אין א הויז פון תורה און גדולה צוזאמענגענומען, און דעם וועלט־מענש, וועלבער ווייס ווי אנצוגעהען מיט גרויסע און פאראנטווארטליכע אונטערנעהמונגען.

הרב גור אריה גיט אייך אפען הערציג צו, אז זינט דער רבי איז געקומען קיין אמעריקא האבען דא אייגפלוסרייכע חסידים און אנדערע אידען אנגעפאנגען א באוועגונג אז דער רבי זאל זיך דא באזעצען. פיעלע האבען ממש דעם רבין שוין ניט געוואלט אוועקלאזען.

דער רבי איז אבער אהער געקומען פאר א באשטימטען צוועק, צו פאראינטערעסירען די אמעריקאנער אידען אין העלפען דערהויבען דעם מצב היהדות אין רוסלאנד און אנדערע לענדער.

איז פאר״ן מאמענט ניט געווען די פראגע וועגען רבינ׳ס באזעצען זיך דא. דאס איז אבער ניט אויסגעשלאסען פאר דער נאהענטער צוקונפט, באזונדער צוליב דעם וואס דער רבי האט דא געפונען אזא שטארקען באדען פאר אידישקייט און פאר א פארשטארקטער טעטיגקייט פאר אידישקייט.

הרב גור אריה איז שטארק צופריידען מיט דעם אפקלאנג וואס דעם רבינ׳ס רוף צו די אמעריקאנער אידען האט דא געפונען.

ער ווייזט בכלל אן אויף די גרויסע מעגליכקייטען וואס אידען האבען דא סאי מאטעריאל און סיי גייסטיג.

אידען האבען נאך קיינמאל ניט גענאסען אזא פרייהייט ווי אין אמעריקא, זאגט הרב גור אריה, און זיי דארפען עס וויסען ווי אפצושעצען און טאהרען ניט פארנאכלעסיגען די געלעגענהייט וואס דאס גיט זיי אויפצובויען זייער אייגענעם גייסטיגען לעבען.

פרק כא

אפשרות התיישבותו בארה״ב

במשך ימי שבת רבנו בארה״ב נבדקה האפשרות להתישבותו בארץ זו. נראה שכמעט הוחלט לחיוב. בכ״ג סיון תר״ץ כותב הרש״ז הבלין (ששהה באותה שעה בארה״ב) לבנו „בעזהי״ת במשך חודש ימים יסע כ״ק שליט״א חזרה לביתו צלחה לריגא, ובדעתו בעזהי״ת לקבוע דירתו בארה״ב, ויבוא חזרה משם עם ב״ב שיחי״.

דיון זה התחיל בימים האחרונים של ישיבת רבנו בשיקגו, כמסופר בארוכה ע״י מ. אינדריץ בעתון „שיקאגער קוריער" (אפריל 29):

צי דער ליבאוויטשער רבי וועלכער האט דא פארבראכט א פאר מאנאטען לטובת לומדי תורה אין רוסלאנד דארף זיין צופריעדען מיט שיקאגא איז זעהר פראגליך. מעגליך אז די שלעכטע עקאנאמישע צושטענדע זיינען אין דעם שולדיג, מעלגיך עס איז געווען שלעכט אראנזשירט די גאנצע ארבייט, אבער דער רעזולטאט איז זיכער ניט געווען ווי ער וואלט באדארפט זיין. די חסידים אבער זיינען געווויס צופריעדען מיט דעם באזוך פון רבי׳ן אין שיקאגא. מען רעדט שוין ניט פון דעם, וואס דער רבי איז א רינגעלע אין דעם גאלדענעם קייט פון די מיסדי שיטת חב״ד, ציהענדיג זיין יחוס פון לאדיער רבי׳ן באקאנט אין

דער וועלט אלס דער בעל התניא, נור זיין מאיעסטעטישע פערזענליכקייט אליין איז נענוג צו באגייסטערען יעדען איינעם, וואס קומט מיט איהם אין באריהרונג. דער גרויסער וועלט חכם דער גרויסער עניו און דער גרויסער פיהרער זעהט זיך פון זיין יעדען ווארט, פון זיין יעדען קעהר און ריהר. עס איז נאך ניט געווען איינער וואס זאל האבען באזוכט דעם רבי׳ן, גערעדט מיט אים מעהר אדער ווייניגער, און זאל ניט אוועקגעהן א באגייסטערטער, מאכט ניט אויס צי דער באזוכער זאל זיין א חסיד אדער א מתנגד.

די חסידי חב״ד, וועלכע האבען שטענדיג מיט עהרע און ליעבשאפט גערעדט פון ליבאוויטשער גזע, ליבאוויטשער הויף און ליבאוויטשער רבי׳ן, באגעגענדיג זיך יעצט פנים אל פנים מיט דעם רבין, וועמען זיי האבען נאך קיין מאל ניט געזעהן, ווייל דער יעצטיגער רבי האט פארנומען דעם ליבאוויטשער טראהן ערשט נאך דער וועלט מלחמה, זיינען ניט נור געווארען איבערצייגט אין דעם, וואס זיי האבען זיך וועגען רבי׳ן פארגעשטעלט, נור האבען נאך דערזעהן, אז וויפיעל זיי האבען וועגען רבי׳ן געדענקט איז נאך קיין אנהויב ניט. דער איינדרוק וואס דער רבי האט אויף זיי געמאכט איז אן אויסערגעווענליכער, זעהר ווינציג האבען ווערטער אויסצודריקען דאס וואס זיי פיהלען זיי זיינען אינגאנצען אונטער דער השפעה פון דעם רבינס גייסטיגען געשטאלט.

און וועז מען האט אנגעהויבען רריידען פון רבינס אפפאהרען האט די חסידי חב״ד אנגענומען א מוראׄ׳דיגע בענקשאפט. זיי האבען דערפיהלט אז וועז זיי האבען דעם רבין נאהענט לעבען זיך, וואלט דאס גאנצע גייסטיגעס לעבען זייערס אנגענומען אן אנדער וועגדונג. זיי וואלטען געקענט גאר פיעלעס אויפטהאן פאר דעם כלל און אויך זייער אינדיווידועלער גייסטיגער לעבען וואלט אן אנדער פנים געקראגען. און ספאנטאן פון זיך אליין האט זיך ענטוויקעלט אן אלגעמיינער וואונש צו פערהאלטען דעם רבי׳ן אין אמעריקא.

די שיקאגא׳ר חסידי חב״ד פארשטעהן גאנץ גוט, אז ניט זיי אליין זיינען בכח דעם רבין צו ברענגען אויף שטענדיג אהער, ווייל ברענגען דעם רבין מיינט אויך די גרינדונג פון א תומכי תמימים ישיבה, דער רבי וועט אין ערגעץ זיך ניט באזעצען, וואו ער זאל ניט האבען א ישיבה מיט זיך, און זיי וויסען ניט צי שיקאגא איז דער פלאץ פאר אזא פערזאן ווי דער רבי איז. ער איז א צו גרויסער פיהרענדער כח צו אבשליסען זיך אין דער אדער יענער שטאדט. ער, דענקען זיי, דארף קענען זיין א משפיע איבערן גאנצען לאנד און קען ניט בלייבען בלויז א לאקאלער כח. זייער וואונש אבער איז, אז דער רבי זאל זיך פון זיי ניט מעהר פארווייטערען מעבר לים.

די דאזיגע אויפפאסונג איז גוט אויסגעדריקט געווארען פון הרב רובינשטיין פון דער בני ראובן שוהל, וועלכער איז לעצטען שבת אוועק געווען דער ספאוקסמען פון א גרויסער קאמיטע, וועלכע איז געקומען צום רבין איבערגעבען דעם פארלאנג פון אלע חסידי חב״ד פון שיקאגא, אז דער רבי זאל פארבלייבען אין אמעריקא.

„די השגחה האט געפיהרט — האט הרב רובינשטיין געזאגט — אז דער רבי זאל דארפען באזוכען אמעריקא, וואו עס געפינט זיך קיין עין הרע אזא גרויסער אידישער קיבוץ, אפשר איז דאס אן אנווייזונג, אז די השפעה פון רבי׳ן זאל קענען שטראמען דירעקט צו אונז, ניט זייענדיק אפגעשיידט דורך ימים. מיר זיינען געקומען בעטען דעם רבי׳ן פארבלייבען אין אמעריקא, מיר זאגען ניט וואו דער רבי זאל זיך באזעצען. דאס לאזען מיר איבער צום רבי׳ן אליין, וואס מיר ווילען איז, אז דער רבי זאל ניט מעגליך און דער רבי מוז זיך אומקעהרען דאס איז ניט מעגליך און דער רבי מוז זיך דאזיגער פאהרען זיין בלויז א צייטווייליגער און דער רבי זאל צוריק קומען אין אמעריקא״.

פארשטעהט זיך, אז אזא ביטע קען מען ניט בעענטפערען גלייך אויף אן ארט. אזא זאך פאדערט ישוב הדעת און דער רבי האט צוגעזאגט עס צו באטראכטען. ער האט אבער גלייך ערקלעהרט, אז ער קען אפילו ניט אנהויבען טראכטען וועגען דעם, סיידעם עס וועט פארשטאנען ווערען אז זיין קומען, מיינט אויך די גרינדונג פון א ישיבת תומכי תמימים און אהן א ישיבה וועט ער בשום אופן ניט קומען.

דער דאזיגער ענטפער לאזט יעצט איבער די גאנצע פראגע פון דעם ליבאוויטשער רבינ׳ס קומען קיין אמעריקא אין די הענט פון די חסידי חב״ד, אויב זיי וועלן זיך שטעלען אויף דער נויטיגער הויך, וועלען שטעהען צוזאמען און וועלען ענערגיש ארבייטען לטובת זייער וואונש, איז עס זיכער ניט אויסגעשלאסען, אז אמעריקא וועט האבען איהר יעצטיגען גרויסען גאסט אלס שטענדיגען תושב. די דאזיגע באוועגונג אבער טאר ניט בלייבען קיין לאקאלע. זי מוז אנעמען א נאציאנאלען כאראקטער. די היגע חסידי חב״ד מוזען זיך גלייך שטעלען אין באריהרונג מיט די אנדערע חסידי חב״ד פון אמעריקא, אין לאנד געפינען זיך ארום צוויי הונדערט פופציג חב״ד׳ישע שוהלען מיט א גרויסער אנגעזעהענער מיטגלידערשאפט, וועז אט די אלע שוהלען זאלען זיך פאראייניגען און ארבייטען

צוזאמען, קען לייבט עטאבלירט ווערען א תומכי תמימים ישיבה אין לאנד און זי וועט אויך לייבט קענען אויפגעהאלטען ווערען, לאמיר זאגען, דורך א געווסע יעהרליכע בייטראגג פון יעדער שוהל, לויט איהר גרויס און לויט איהר מעגליכקייטען. וואו די ישיבה זאל עטאבלירט ווערן איז א פראגע פון שפעטער. מעגליך, אז דוקא ניט אין קיין גרויסער שטאדט ווי ניו יארק אדער שיקאגא, נור דוקא אין א קלענערע שטעדטעל, ווייט אוועק פון דעם שטאדטישען גערויש און דעם שטאדטישען לעבען און אין א צענטער פונקט צווישען איסט און מיטעלוועסט.

די חסידי חב״ד ווי גענאגט בענקען, זיי קענען ניט מעהר לעבען מיט דער פארשטעלונג וועגען דעם רבי׳ן אין אייראפא, זיי ווילען איהם האבען נעהענטער לעבען זיך. די זעלבע באוועגונג געהט שוין אן אויך אין מילוואקי און אין א פאר דערבייאיגע שטעדטלאך, וואו עס געפינען זיך חסידי חב״ד. עס איז ניט אויסגעשלאסען, אז אויך די פיעלע אנדערע שטעדט וואו דער רבי האט באזוכט און וועט נאך באזוכען וועלען צו דער באוועגונג צושטעהן און דער ליבאוויטשער רבי וועט ווערען א תושב פון אמריקא.

נור, ווי שוין גענאגט וועגדעט זיך פון דער אקציאן וואס די חסידי חב״ד וועלען יעצט אנפאנגען. די ערוועהלטע קערפערשאפט, וואס וועט זיין בעקאנט אלס אגודת אנשי חב״ד האט אין דעם הינזיכט שוין געמאכט א שריט פאראויס. בעאמטע זיינען ערוועהלט געוואָרען אין אן אנגעזעהנע צאהל. מיטגלידער האבען זיך שוין אנגעשלאסען. אויב זיי וועלען פארטזעצען זייער ארבייט אריינצוקריגען אלע חסידי חב״ד אלס מיטגלידער דא און זיי וועלען די באוועגונג אריבערטראגען אין אנדערע שטעדט וואו נור חסידי חב״ד געפינען זיך. וועג זיי וועלען ענערגיש ארבייטען וועט זייער אונטערנעהמונג געקרוינט ווערען מיט ערפאלג און א גרויסער גייסטיגער כח וועט באריבערען דעם אמעריקאנער יודענטום, א כח וואס וועט פיעל, זעהר פיעל קענען בייטראגען צו דער ענטוויקלונג און פארשטארקונג פון ארטהאדאקסיע אין אמעריקאנעס אידישען לעבען.

לנושא זה חזרו בעת הביקור בדעטרויט. מר. וו. י. גרינשטיין מספר בעתון „דעטראיטער אידישע שטימע״ על יחידות שלו אצל הרבי, שבהמשכה שוחחו גם בנושא זה:

— פאר דער קורצער צייט וואס דער רבי געפינט זיך אין אמעריקא, האט ער געוויס צייט געהאט זיך צו צוקוקען אויף דעם אמעריקאנעס אידענטום. וואס איז זיין מיינונג?

— אידענטום אין אמעריקא האט זעהר פיל אויפגעטאן פאר די חצוניות, — האט דער רבי געזאגט — דא איז דא א גוטער מאטריאל, א גוטער חומר אויב ער וועט נור אויסגעארבייט ווערען ווי עס באדארף צו זיין, קען מען פיעל ערווארטען פון אמעריקאנער אידענטום.

— עס פרעהט מיך, רבי, דאס צו הערען, צו וואלט ניט געווען א פלאן אז דער רבי זאל טאקע ווערען אן אמעריקאנער תושב, אין א לאנד וואס האט איצט כמעט דער רוב מנין און רוב בנין פון אידען, וואלט טאקע דא באדארפט זיין אויך זיין מקום מנוחה, ער וואלט פון די אלע פארשפרייטע ניצוצות פארוואנדעלט אין איין פלאם.

— אויך מעבר לים זיינען דא אידען; אויך זיי דארפען מיר. בין אזוי לאנג געווען צווישען זיי, האב צוגעזעהן זייערע ענווים, זייער מסירת נפש, זיך שווער פון זיי צו שיידען!

נאך א קורצע פויזע, אין וועלכע עס שפירט זיך זיין ביינקענישׂ צו די היימישע אידען, און א אינערליכער פארלאנג זיי ביי צושטעהען אין זייערע ביטערע נויטען — רופט ער זיך אפ:

— און אפשר? ווער ווייס? דעם אויבערשטענס וועגען זיינען פארהוילען; מען קען ניט זאגען פאראויס — לאנגזאם פארמאכען זיך זיינע אויגען, בלייבט שטיל פאר א מאמענט, ווי אין ישוב הדעת, און ענדליך זעצט ער פארט: — מעגליך עס קען פאסירען; „מה שיעשה הזמן לא יעשה השכל״, מיט גאטעס ווילען, קען אלעס פאסירען.

זיינע אויגען קוקען מיר אן זעהר פריינדליך, זיין ליבער שמייכעל, וואס איז אזוי נאאיוו און אומשולדיג ווי א מלאך לאקט מיך, ציהט מיך, ווי עס ציהט א קליין קינד צו זיין טאטען. איך פיהל ווי איך וואלט ארויסזאגען א תפילה מיט כונה, בשעת מיינע ליפען רעדן ארויס: „אמן! כן יהי רצון״.

מיט דעם האט זיך אונזער געשפרעך געענדיגט.

לאחר הביקורים בשיקגו דטרויט וסט. לואיס חזר רבנו לניויארק, שם נוסד ועד מיוחד מאנ״ש שיתעסק בהכנות הראויות לזה, כמסופר בזכרונותיו של הר״י דזיקאבסאן:

טרם נסיעת כ״ק אדמו״ר מארצה״ב נעשה התעוררות בין אנ״ש שכ״ק אדמו״ר יבוא להתיישב בארצה״ב. בחרו ועד ומר מ״מ מאקס האלברייך אחיו וחתנו של ר׳ חיים האלברייך נבחר ליו״ר הועד. הרנ״ט [הר׳ ניסן טעלושקין] הי׳ מהמתעסקים במרץ בזה (בהיות כ״ק אדמו״ר בארצה״ב, והיינו באים כמעט בכל יום ושוהים שם עד שעה מאוחרת בלילה עס איז געווען זייער געשמאק . .) ועוד בע״ב אספו מעות וכעבור משך זמן הודיע כ״ק אדמו״ר שאין בדעתו

לנסוע להתיישב בקביעות בארצה״ב. בעת היותי בביקורי בפעם השני אצל כ״ק אדמו״ר בשנת תרצ״ט בחודש אלול וכ״ק אדמו״ר דיבר עמי ע״ד לבוא להתיישב בארצה״ב אמר לי דברו עמי ע״ד לבוא להתיישב בארצה״ב וגם השתדלו בזה נאר איך האב ניט געהאלטען דערביי. דער אופן פון מיין קומען איז געווען ווי א עסקן צבורי . . מיין ענין איז חסידים און חסידות.

רשימה מפורטת יותר של ראשי המתעסקים בזה מופיעה בניר המכתבים של ה„ועד להתיישבות כ״ק אדמו״ר שליט״א מליבאוויטש באמריקה (על יד אגודת חסידי חב״ד באה״ב)״:

הרב מנחם לאקשין, יו״ר נכבד
חיים זלמן קרעמער, יו״ר
ח. פאגעלמאן, סגן יו״ר
ל. ראזמאן, גזבר
מ. וואולף, **גזבר עוזר**
הרב ניסן טעלושקין, מנהל

בעת שהתארגן הועד הנ״ל שהה רבנו במלון ניוטאן בנ.י. ולשם נקראו האסיפות בקשר לזה. הגיע לידינו טופס הזמנה לאסיפה ששלחה אגודת חסידי חב״ד:

אגודת החסידים אנשי חב״ד
98 בריסטאל סט. ברוקלין, נ. י.

ב״ה י״ג סיון תר״ץ

זעהער חשובער הערר!

די קאמיטע וועלכע איז ארגאניזירט געווארען אויף צו ארגאנזשירען דעם פארבלייבען פון **כ״ק אדמו״ר שליט״א** דער **ליובאוויטשער רבי** אין אמעריקא האט אייך **ערווייטלט אלס חבר ועד הפועל**.

דאנערשטאג דעם 12 טען **דזשון**, 1930, אום 8 אוהר אבענד אין ניוטאן האטעל 2528 בראדוויי ניו יארק, וועט שטאטאפינדען די ערשטע זיצונג פון **ועד הפועל**, וועלכע איז זייער נויטיג און וויכטיג,

אייער אנווענדהייט אויף דער זיצונג איז זייער נויטיג און מיר בעטען אייך קומען פי[נ]קטליך צו דער באשטימטער שעה.

איהר וועט אויך האבען די געלעגענהייט ביי דער זיצונג צו זעהען דעם **ליובאוויטשער רבי שליט״א**.

מיט אכטונג

יושב ראש נכבד ה״ר מ. מ. לאקשין

בהמשך לאסיפה זו התקיימו במשך הקיץ לפחות שלוש אספות נוספות, האחת בה׳ תמוז, השני׳ בי״ד תמוז והשלישית בי״ח מנ״א. עליהן אנו קוראים בשלשה אגרות שנשלחו מטעם ה„ועד להתיישבות כ״ק אדמו״ר שליט״א דליבאוויטש באמריקה״ אל עסקני אנ״ש:

אגודת חסידים אנשי חב״ד בארצות־הברית וקנדה
252 EAST BROADWAY, new york city

להאדם הדגול מרבבה, הנכבד בעמו איש היקר,

שלום וברכה!

דינסטאג, ה׳ תמוז, 1־טען דזשולאי, אום 8 אוהר אבענד וועט פארקומען אין ניוטאן האטעל, 2528 בראדוויי, ניו־יארק, א לאנדעס קאנפערענץ פון די חשובסטע און פראמינענטסע גבירים און בעלי־בתים אין אונזער לאנד, וועלכע פילען און פארשטעהן ווי וויכטיג עס איז פאר דער פארשטארקונג פון אידישקייט דא אין לאנד, אז דער ליבאוויטשער רבי זאל האבען זיין היים אין אמעריקא.

באפאלמעבטיגט פון א ספעציעלער קאמיטע וואס איז געגרינדעט צוליב דעם צוועק רוף איך אייך, טייערער פריינד און מיטפיהלער, נעמען א טייל אין דער קאנפערענץ און איך בין זיכער אז איהר וועלכער באגרייפט די ערנסטקייט פון דער פראגע פאר אונזער לאנד און אידישקייט, וועט מיט פארגענוגען אננעמען די איינלאנדונג, און איהר וועט קומען צו דער קאנפערענץ צו וועלכער עס וועלען אינגעלאדען נור געקליבענע און טרייסטע אידען פון אלע עקען פון אמעריקא.

געדענקט, אז אייער אנוועזנהייט איז נויטוועניג און פון גרויס וויכטיקייט, און קומט, העלפט דרוכפיהרען די גרויסע אויפגאבע פאר וועלכע אלע אידען פון אמעריקא וועלען אייך דאנקבאר זיין.

חיים זלמן קריימער, פרעזידענט

* * *

ב״ה יו״ד מנ״א תר״ץ.

לחברנו ואיש שלומנו היקר,

איבערלאזענדיק די טרויעריגע דריי וואכען אין וועלכע מיר האבען ניט געוואלט אנפאנגען אונזער טעטיגקייט פאר דעם גרויסען צווועק פון אונזער וועד, אראפצובריינגען דעם ליבאוויטשען רבי׳ן, די גרויסע אידישע ליכטיגע פערזאן, קיין אמעריקא, האפען מיר בע״ה פון היינט אן צו שטעהן מיט אייך אין א שטענדיגער פארבינדונג, וואס עס זאל בריינגען צו דער פארקערפערונג פון אונזער שטרעבונג.

אויף דער בארטונג פון פארשטעהער פון קהלות חב״ד און אנדערע ארגאניזאציעס, וואס איז פארגעקומען י״ד תמוז, זייט איהר אויסדערוועלהלט

געווארען צו זיין איינער פון די טעטיגע חברים אין דער קאמיטע פאר דער שאפונג פון א היים דא אין לאנד פאר'ן ליבאוויטשער רבי.

עס איז איבעריג צו ערקלעהרען אייך די גרויסע וויכטיגקייט פון דעם געדאנק וואס מיר געהן פארווירקליכען. איהר ווייסט וויפיעל גוטעס פאר אידען און אידישקייט עס וועט געטאן ווערען דא אין לאנד דורך אייער מיטהילף צו שאפען דא א ליבאוויטשער הויף, וואו עס זאל שטראמען די ווארימע ליכטיגקייט פון די חסידות חב"ד, צו ווארימען און באלייכטען אונזערע דונקעלע ווינקלען.

עס איז א גרויסער זכות פאר אייך צו נעמען א טהייל אין דער גרויסער ארבייט, פאר וועלכען דורות וועלכען אייך דאנקבאר זיין.

עס איז אבער א זכות וואס ברייגנט מיט באוואוסטע אנגענעהמע פפליכטען. אייערע פפליכטען זיינען:

א. אויפזוכען אין אייער שטאדט אדער געגענד מיטפיהלער פאר דער גרויסער זאך; אויסנוצען זייער מיטהילף פאר דער שאפונג פון די מאטעריעלע מיטלען וואס זיינען, ווי עס פארשטעהט זיך, נויטיג פאר דעם צוועק.

ב. שרייבען אונז די אדרעסען פון די וועלכע עס וואלט, לויט אייער מיינונג, נויטיג געווען אריינצוציהען אין דער ארבייט.

ג. בכלל שטעהן מיט אונז אין א שטענדיגער פארבינדונג, און וואס אפטער לאזען הערען פון וואס איהר האט אויפגעטאן.

שרייבט אונז אויף דער אויבענדערמאנטען אדרעס.

און לאמיר הא[פ]ען אז בע"ה וועט אונז געלינגען דורכצופיהרען אונזער זעהר וויכטיגען געדאנק בהצלחה מרובה.

בשם הועד,

הרב ניסן טעלושקין,
מנהל

* * *

ב"ה י' מנ"א, תר"ץ.

לחברנו היקר ואיש שלמנו:

מיר לאדען אייך איין צו דער ערטשער קאנסטרוקטיווער אספה פון אונזער ועד. אונזער גאנצע צוקינפטיגע ארבייט געווענדעט זיך אן דער אספה, וואו מיר וועלען בע"ה אנצייכענען אלע פלענער פאר דער טעטיגקייט וואס מיר געהען טאן אום צו מאכען מעגליך דעם קומען פון אונזער רבי'ן אין אמעריקא.

מיר זיינען זיכער אז איהר, וועלכער איז דורכאויס דורכגעדרונגען מיט דעם געפיהל פאר דער זאך און ווייסט די גרויסקייט און וויכטיגקייט פון אונזער אונטערנעהמונג, וועט קומען צו דער צייט, צו מיטהעלפען דורכצופיהרען אונזער גרויסע שטרעבונג.

די אספה וועט פארקומען דינסטאג, י"ח אב (12טען אגוסט) 8:30 אין אווענד, אין צמח צדק קאנגרעגיישאן, 4515-14טע עוו. ברוקלין. אין בארא פארק.

געדיינקט די צייט און דעם ארט.

און האפענדיג צו זעהען זיך מיט אייך ביי דער אספה, פארבלייבען מיר

בברכה מרובה,

בשם הועד,

הרב ניסן טעלושקין,
מנהל

אף לאחר שחזר רבנו מארה"ב היתה סברה זו קיימת, ובאגרת מזכירו — הר"י פייגין, בכ"ד מנ"א, כותב לר"י דזייקאבסאן בארה"ב „בבקשה להודיעני אם נעשה שם מה בהנוגע להעתקה". לכן נקראה בנושא זה אספת אנ"ש נוספת לי"ח מ"ח תרצ"א. במכתב ההזמנה נאמר:

ב"ה י"ב חשון, תרצ"א.

לחברנו ואיש שלומנו היקר,

שלום וברכה!

די גרויסע אונטערנעהמונג וועלכע מיר האבען אויף זיך גענומען פאר דער אויפבליהונג פון אידענטהום און חסידות אין אמעריקא דורך דעם וואס מיר וועלען באווייזען בע"ה צו מאכען די היים פון דעם גרויסען רבי'ן פון ליבאוויטש דא אין לאנד, דער דאזיגער געדאנק האלט ביי פארווירקליכט ווערען.

די בריעף וואס מיר ערהאלטען פון ריגא מאכען אונז צו דיינקען אז דער רבי שליט"א האט מסכים געווען צו מאכען זיין באשלוס ווי מיר ווילען. עס ווענדעט זיך איצט אין גאנצען אן אונזער גרייטקייט צו דורכפיהרען אין לעבען די דאזיגע שטרעבונג.

מיר רופען אייך דאריבער, קומט אויף דער גרויסער מאססען פארזאמלונג פון חסידים און אנהיינגער, וועלכע וועט פארקומען זונטאג, חיי־שרה (9טען נוועמבער) אין שוהל צמח־צדק, 184 הענרי סטריט.

איהר וועט הערען וויכטיגע נייעס און שעהנע רעדעס פון וועלכע איהר וועט פארגעניגען האבען.

קומט און בריינגט אייערע פריינד מיט אייך. זעהט אז אין אלע נוסח אר״י שוהלען פון אייער נאכבארשאפט זאל דעם שבת פון די בימות אויסגערופען ווערען וועגען דעם מאססען־פארזאמלונג!

העלפט אויפבויען א ליבאוויטשער הויף און פלאנצען ליבאוויטשער תורה אין אמעריקא!

בברכה מרובה,

הרב ניסן טעלושקין,
מנהל

אך לאח״ז החליט רבנו לשלילה בח״י מ״ח תרצ״א הודיע על כך במכתב־כללי (אג״ק ח״ב תצד):

אל ידידנו אנ״ש שי׳ ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על הצעתם להתישב במדינתם הט׳ יע״א, ועל הרצאתם אדות האמצעים אשר לקחו בעזה״י להביא הצעה זו אל הפועל.

נעים הי׳ לי מאד להתראות עם אנ״ש ומחבבי תורה, ה׳ עליהם יחיו, במדינתם הט׳ יע״א, והתענגתי ת״ל על רוב טוב התקרבותם הפנימי, במשך זמן בקורי אותם בשנה החולפת, ומקוה אני אשר, בחסדי אל עליון, ובזכות הוד כ״ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע עמלי וטרחתי נתנו את יבולם בפרי טוב בהתעוררות אנ״ש שי׳ והחזקת שעורי למודים.

נהניתי לשמוע גודל התעוררותם באהבה וחיבה היקרה לי במאד, בהצעתם להעתיק בעזה״י מגורנו להתישב במדינתם הט׳ יע״א ועבודתם הפורי׳ בהשגת אמצעי כספים, והתועדות במועצות, בכדי לאפשר הבאת הצעה זו אל הפועל על יסודות חזקים בעזה״י, יהי השי״ת בעזר אנ״ש ומחבבי תורה יחיו ופועל ידם ירצה.

ידעתי את לבבם הנאמן בהצעה זו שהוא לש״ש לטובת כללות אנ״ש שי׳ ולטובת החזקת הרבצת תורה, ולכל לראש לטובת יסוד בעה״י במדינתם מוסדות תורה בתלמידים מקשיבים לפי רוחו של המוסד תומכי־תמימים יצ״ו, דבר הנוגע לכללות אנ״ש ומחבבי תורה שי׳ לחיי נפשם ממש.

תקות נעימות ומזהירות בעתיד הקרוב, בהרחבת הרבצת תורה ויראת שמים, אחזה במדינתם הט׳ יע״א, וכאשר גליתי פעמים רבות במקהלות את שמחת לבבי, והרושם הנעלה שעשה עלי בקורי את מדינתם הט׳ יע״א בראותי שעלולים המה צעירי אחינו גם ילידי אמעריקא שי׳ לקבל עליהם עול תורה תמימה.

אבל לפי מצב ההוה, עוד טרם נעשה איזה דבר יסודי ומסודר, בשביל לאפשר בסיס רוחני וגשמי למטרה זו, ודבר שכזה אין עושה את עצמו ומעצמו, ודורש עבודה ותעמולה בהסתדרות חזקה ומתונה, ואין לך דבר שעומד בפני הרצון העצמי, וברית כרותה לעבודה חרוצה ומסודרת, שמביאה תוצאות טובות, ובאשר יתמידו בעבודה זו בכחות משותפים בעזה״י יגיעו את התכלית הנרצה.

ואתם עמם בעזה״י הנני לסייעם בכל מה דאפשר כדי להגיע בחסדי אל עליון, אל המטרה הבהירה האמורה ומקרב לב עמוק אברכם, כי אור ההצלחה יאיר עליהם ובכל אשר יפנו לטובה ולברכה ישכילו.

אמנם לרגלי חלישות בריאותי, השי״ת יחזק בריאותי בתוך כלל אחב״י שי׳, ולרגלי ענייני אנ״ש שי׳, ענייני הישיבות וענייני הכלל העמוסים עלי לכלכלם בעבודה עיונית איזה זמן נכון כמארז״ל לא לסתור אינש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי, אשר על כן כהיום לא אוכל להגיד לכם החלטתי בנדון הצעתכם באהבה וחיבה להתישב בקביעות במדינתכם הט׳ יע״א.

כל דבר דורש הכנה, וכל אשר יהי׳ היסוד חזק יותר, יהי׳ בעזה״י הבנין חזק וקים יותר, ולזאת לטובתכם, אתם ידידנו אנ״ש שי׳, הכללית והפרטית, לטובת כללות אנ״ש שי׳ וטובתינו בגשמיות וברוחניות, ולטובת המטרה אשר הצבתם בעזה״י, הנני מיעצכם ומבקש אתכם, להמשיך הלאה העבודה אשר החלותם לעשות בעזה״י, במרץ של תעמולה מסודרת ומשותפת, להתדבר עם ידידינו אנ״ש שי׳ לאמר: כי בכל אתר ואתר יתאחדו ויתאגדו לאגודות וקבוצות, א. לסדר לימוד החסידות לזמנים קבועים. ב. להגדיל התמיכות לטובת הישיבות תומכי־תמימים יצ״ו. ג. לקבוע ולחזק המעמד המיוסד מאת הוד כ״ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, ולסדר הכל בסדר הראוי בתשומת לב הראוי׳.

תקותי תאמצני אשר בהגיע דברי אלה אליכם ידידינו חברי ונבחרי הועד שי׳, תתאספו יחד, לסדר בעזה״י העבודה בכל האמור בזה, דבר דבר על אופנו בחיות ורגש פנימי, והאל הטוב יהי׳ בעזרכם ותזכו לאור כי טוב, ואין טוב אלא תורה.

ובזה הנני פונה אל כללות אנ״ש שי׳, כבוד הרבנים הגאונים, גבאי בתי הכנסיות וכל מחבבי תורה די בכל אתר ואתר, ה׳ עליהם יחיו, אשר ישימו דעתם לבם ומאדם לכל האמור בזה לקיימו בפועל.

בכל לבי נפשי ומאדי הנני מסור ונתון לטובת כללות אנ״ש שי׳, כל אחד ואחד מאנ״ש ולומדי

ומחזיקי תורה שי׳ חקוק בלבי וזכרוני, ונזכר בכל עת מצוא לטובה ולברכה, וכמים הפנים לפנים באהבה פנימית והתקשרות אמיתי הנני דורש טובתכם מצבכם ומצב בני ביתכם שי׳ בגשמיות וברוחניות.

וכאשר, בעזרתו ית׳ תשמעו אלי וכל אחד ואחד מכם ימלא בעזה״י חובתו בלימוד בהנהגה טובה, כאשר דברתי אליכם פא״פ בהיותי אצליכם, ולהחזיק המעמדות כאמור לעיל, בשימת לב אוהב נאמן, הנני בטוח בחסדי השי״ת ובזכות הוד כ״ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, אשר אור תורה יאיר במושבותיכם ותראו בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות, ותעשו קורת רוח לנשמות אבותיכם ואבות אבותיכם החסידים נ״ע, וישפיע לכם השי״ת שפעת חיים וברכה מרובה בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר, ויזכנו השי״ת להתראות פנים אל פנים בפנים מאירות ומסבירות בשמחה ובטוב לבב מרוב כל.

ובתוכן דומה לכמה מראשי חב״ד בארה״ב, ביניהם לה״ר דוד מאיר רבינוביץ (אג״ק חי״א ג׳תתמז):

בדבר ענינים הכללים וביחוד דבר ההצעה להעתיק מגורנו למדינתם הט׳ יע״א עניתי לחברי הועד שי׳ והעתקת תשובתי מצ[ו]רף בזה. גוף ועצם הענין ומעלות הדבר ועתידותיו המזהירות בעזה״י אמנם לא התרופף אצלי, ובדעתי מקדם בזה כן היא דעתי כהיום, אבל לרגלי הענינים האמורים במכתבי הנני חושב שהדבר צריך עוד שיהוי זמן. והשי״ת יעזר לשמוע בשו״ט ולהתראות בשמחה וטוב לבב.

יודע אני אשר כבודו מביט בעין פסימיסטי על המצב, הייתי חפץ מ״מ לשמוע פ״ש מכבודו שי אל[ת] רשומה של ההתראות עם אנ״ש והבע״ב שי׳, ובכל לבי אני פונה אליו לבקשו לקרב בקירוב פנימי את הבע״ב מאנ״ש שי׳, לדבר לפניהם ולאחדם כאשר דברנו בזה בע״פ.

באופן מפורט יותר מבאר רבנו את סיבת החלטתו לשלילה, כעבור אחת עשר שנים בכ״ו מ״ח תש״ב (אג״ק ח״ר א׳תרטז):

עשר שנים — מאז היותי בשנת תר״ץ במדינה זו — מנעתי עצמי גם מלחשוב להעתיק מושבנו לכאן, וכמה תלאות — ל״ע — עברו עלי במשך עשרת השנים הללו אנכי יודע, וברור לי שאם הייתי במדינה זו מאז — כמו שהציעו לי ידידינו אנ״ש שי׳ — לא הייתי סובל ולא יכולתי לפעול הדבר בעצמי עד שבא מועד והייתי מוכרח לזה, וכל עיקר הדבר מה שנמנעתי מזה הוא לפי שראיתי את מנהגי המדינה אשר גם תמימי הלב רואים בעין הכרח להמשך אחרי הנחות העולם, עד כי גם הרבנים והשובי״ם שיחיו — שביניהם יראי אלקים בתום לב — נמשכים אחרי עבודה זרה דכך נהיג עלמא, ודעת גם לבלי נבון נקל איזה השפעה יכול להשפיע רב ושו״ב בלי זקן ופאות על צאן מרעיתו האנשים והנשים והטף.

* * *

על המשך עבודת אגודת חב״ד, לאחר החלטת רבנו שלא להתיישב בארה״ב בתקופה הנוכחית, דנו באסיפה מיוחדת בט״ו מ״ח תרצ״ב, עלי׳ אנו קוראים בהזמנה מיוחדת שנדפסה בשעתה:

אגודת חב״ד דארצה״ב

915 בראדווי, ניו יארק

ווערטהער פריינד!

איהר זייט געלאדען צו קומען צו איין **עקסטרא מאס־מיטינג** פון אגודת חב״ד, וועלכער וועט פארקומען ביום **ג׳ פרשת וירא**, ט״ז לחודש מרחשון (27טען אקטאבער), אום 7.30 אוהר אוועגד, אין בית הכנסת צמח צדק, 184 הענרי סטריט, ניו יארק.

דער מיטינג איז פון די וויכטיגסטע מיטינגען וואס מיר האבען וועז געהאט.

צוועק פון מיטינג: —

1. **ריארגאניזירונג פון אגודת חב״ד.**

2. **די אויפלעבונג פון דעם גייסטיגען צושטאנד פון חב״ד אין אמעריקא.**

3. וועגען די געלדער וואס מען האט צוזאמענגעקליבען פאר דעם רבינ׳ס שליט״א קומען אהער.

4. לעצטע ידיעות וועגען דעם רבי׳נס שליט״א באזעצונג אין פוילען.

אייער אנוועזנהייט איז זייער דרינגענד, ביטע קומט אומבעדינגט אין צייט.

מיט אכטונג,

חיים זלמן קריימער, פרעזידענט

פרק כב

השד״ר ה״ר יצחק המתמיד הורוויץ

רבנו עצמו החליט לדחות את התיישבותו בארה״ב וכדי לשמור על הקשר עם אנ״ש בארה״ב עמד עמהם בקשר מכתבים תמידי ואף שלח אליהם שד״רים מיוחדים כדי לעורר ולעודד את אנ״ש.

בתחלה הי׳ הרצון להציל מרוסיא מספר מאנשי חב״ד, שיהגרו לארה״ב ויסתדרו שם בתור רבנים ומשפיעים. כבר בשנת תרפ״א הרבה רבנו לכתוב בזה ולהציע לאנ״ש בארה״ב שיביאו אליהם את ה״ד שאול דובער זיסלין בתור משפיע שיסע מעיר לעיר, כמסופר לעיל פרק ג.

לאותו ענין חזר רבנו באגרות חורף תרפ״ד, בשעה שעורר על ארגון אגודת חסידי חב״ד, כנ״ל פרק ד, שאחת מעבודותי׳ היא אשר „יהי׳ להם שנים או שלשה משפיעים נוסעים, אשר יתעסקו בנסיעות אל כל המקומות ליסד אגודת חסידים ולחזור דא״ח ברבים״ (אג״ק ח״א קט). וכן כותב בח׳ טבת תרפ״ד (אג״ק ח״א קסה) שעליהם „לבחור באחד מאנ״ש שי׳ אשר בכחו לדבר בקהל ועדה דברי דא״ח בשפה ברורה, וזה יהי׳ עבודתו לנסוע מעיר לעיר לעורר על דבר זה ליסד אגודות של לימוד ויחזור דא״ח ברבים״.

כאשר יצא רבנו את רוסיא, בתחלת שנת תרפ״ח, והתיישב בריגא עם בני ביתו ומזכיריו. ההוצאות גדלו ומקורות ההכנסה אפסו, שהרי עיקרם של אנ״ש נשאר ברוסיא תחת עולה הכבד של ממשלת הסוביטים ולא הי׳ לאל ידם לתמוך בכל הוצאות רבנו ובני ביתו ועבודתו בקודש, הגלוי׳ והחשאית, הדפסת השיחות ומאמרים, משלוח המכתבים וכל הוצאות המזכירות שבאו ממעות המעמד.

מעטים היו מאנ״ש באירופה שיכלו לתמוך ברבנו ועיקר ההכנסה היתה מאנ״ש שבארה״ב, ורק מאנ״ש. המגביות הכלליות היו רק לענינים הכלליים שניהל רבנו — תמיכת יהודי רוסיא ותמיכת הישיבות. הממונה על כספי המעמד הי׳ המזכיר ה״ר יחזקאל פייגין שסידר שהמשפיע הנוסע בעיירות ארה״ב יהי׳ השד״ר למעות „מעמד״, לזרוע רוחניות ולקצור גשמיות.

ההשתדלות היתה להציל מרוסיא את ה״ר יצחק המתמיד הורוויץ מברעזנעוואטע ואת ה״ר יעקב זכרי׳ מאסקאליק שהם יסעו בתור שד״רים לארה״ב ובענין זה כותב הר״י פייגין להר״י דזייקאבסאן ביי״ג אד״ש תרפ״ט:

אודות שלוח שודרי״ם הנה כבר הוחלט כן, אודות הר״י מברעזנעוואטע והר״י מאסקאליק, אבל מי יודע מתי יצא זה לפועל, כי להשיג רשיון היציאה ממדינה ובפרט לבאלו קשה וכמעט לע״ע נמנע ח״ו והר״י מברעזנעוואטע בכלל משתדל אודות זה לבא הנה זה כחצי שנה ועדיין לא יצא עדיין דבר מה לפועל והלואי יצא זה לסוף הקיץ, וא״כ סוף כל סוף הי׳ צריכים לטכס עצה לזה. והנה כפי שהנני מבין מצב הדברים מוכרח שם איש מיוחד לענין זה כי בעיר כזו ובשאון כזה לא שייך שאחד ימסור עצמו כי פשוט אין עתותיו בידו. וע״כ הי׳ צריכים להתיישב בזה שני ענינים אולי ימצא שם אחד מאנ״ש שיהי׳ מסוגל לזה פשוט לנסוע בתור שוד״ר שיוכל לחזור דא״ח והדומה.

ובי״ד אייר כותב לו:

אודות שודרי״ם משתדלים ומשתדלים וסוף כל סוף אין נותנים רשיון היציאה. אולי אילו הי׳ דרישה עבור הר״י ברעזנעוואטער מאמעריקא וגם שיף קארטא מטארג פלאט, וזה יכול לקנות גם ברוסיא, אז אומרים שנותנים בנקל יותר רשיון היציאה.

כ״ז הי׳ בשנת תרפ״ט. בשנה שלאחרי׳ שהה רבנו בארה״ב. לאחר שחזר לאירופה, ובפרט בשנים תרצ״ב-ג, התחילה מחלתו שהי׳ זקוק לרופאים ונסיעות לסנטוריום. המשבר הכלכלי בכל המדינות המעיט את ההכנסות וההוצאות גברו ביותר. גברה אז הנחיצות לשלוח שד״ר לארה״ב לחזור דא״ח ולאסוף מעות מעמד לצרכי רפואת רבנו.

קשה היתה לרבנו הכתיבה בזה אך המצב הכריחו לפנות בזה לאנ״ש בארה״ב שאליהם כתב בח׳ תמוז תרצ״ג (אג״ק ח״ב תרל):

בדבר עניני הפרטי כבד לי הכתיבה ובפרט באריכות כדרישת הענין, ויודעו ע״י ידידנו הרי״פ שי׳, אמנם המצב בהוה מריבוי החובות ומיעוט ההכנסה מטריד ביותר ומבהיל, והנני מבקש אתכם תלמידי התמימים שי׳ לתת לב לזה בעוד מועד, וידברו איש את רעהו לתת עצמם בסדר מסודר בסידור העזר בעזה״י נוסף על עבודתם המשותפת עם ידידנו אנ״ש שי׳ באגודת חב״ד יצ״ו, אלקינו ואלקי אבותינו יהי׳ בעזרם להעמיד הדבר בעזרתו ית׳ על סדרו הנכון, ובגלל זאת יברך השי״ת את כאו״א מכם ומהעוזרים שי׳ בבני חייא ומזונא רויחא בגו״ר.

במשך חורף תרצ״ג יצא ה״ר יצחק המתמיד הורוויץ מרוסיא והתחילו ההכנות לנסיעתו לארה״ב בתור שד״ר. בי״ז מנ״א כותב לו רבנו (אג״ק ח״ג תרעח):

צריכי׳ לקבל הויזע האמריקנית (עתה קבלתי

מכתבך מיום ט״ו לחד״ז) והנסיעה לליטא לדחות ולעשות ההכנות הדרושות לנסיעת ארצו״ה צלחה . . .

עתה צריך לקבל הויזע, לתפור הבגדי׳ הדרושי׳ לו, ללמוד המאמרים כפי שדברנו ולחזור עליהם, להיות בקי ברשימות שיהי׳ מרגלא בפומי׳ לדבר בהם ומהם.

בשלהי אלול תרצ״ג נסע הר״י מתמיד לארה״ב ובה שהה יותר משנתיים ימים, עד יו״ד כסלו תרצ״ו. לפי התוכנית הוצרך לחזור באלול תרצ״ה. כן הודיעו בחב״ד בולעטין אלול תרצ״ה: „ער וועט אי״ה צוריק פארען דעם מאנאט קיין ריגא״.

בגליון תשרי תרצ״ו „לויט דער וואונש פון רבי׳ן שליט״א פאר־ליינגערט זיין באזוך דא אין לאנד אויף א קורצער צייט. ער איז אפגעפארען אף די ימים טובים אין שיקאגא און ער וועט אויך באזוכען די שטעדט וועלכע געפינען זיך אין יענעם געגענד. גלייך נאך די ימים טובים וועט ער אי״ה קומען צוריק אין ניו יארק, פון וואנען ער וועט קורצליך אפפארען קיין יוראפ״.

ובגליון כסלו־טבת „פרייטאג יוד כסלו ש״ז איז אפגעפארען נאך יוראפ, אונזער אלעמען באליבטען חשוב׳ען גאסט, הרב החסיד המפורסם ר׳ יצחק הלוי הורוויץ, וועלכער איז געקומען אהער אלעס א ספעציאלער שליח פון דעם ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א״.

* * *

במשך היותו בארה״ב ביקר בכל ריכוזי חב״ד ברחבי ארה״ב, בהם התוועד והשאיר רושם בלתי נשכח על המשתתפים בהתוועדויותיו.

כאורח מכובד אחר הי׳ הר״י המתמיד בארה״ב, או כפי שהיו קוראים לו בפשטות „איטשע דער מתמיד״, הוא שמו הותיק מימי בחרותו בו הוכתר ע״י התמדתו בלימוד הבלתי פוסקת והמיוחדת במינה.

כולו אומר קודש בהליכתו בלבושו ובאכילתו. הולך כפוף שקוע במחשבות העולמות העליונים, לבוש בלבושים הנקיים מחשש שעטנז, שנים רבות לא נכנס לפיו פרור בשר מחשש הידור בכשרות ומחשש הנאה מיותרת מהאכילה. אפילו ביצה מבושלת לא אכל אלא אם כן התבשלה בכלי הפרטי והמיוחד שלו, מחשש כשרות הכלי שבו התבשל. כך לקח אתו לכל מקום שהלך ונסע את הסכין המיוחד שלו כוסו וכלי בישול המיוחד שלו. האריך בתפלה ורק בערב הי׳ נוטל את ידיו וסועד את סעודתו היחידה במשך היום.

יחד עם כל זאת אינו פרוש מהעולם, מרבה להתוועד לחזור דא״ח ולשוחח בדברי התעוררות לתורה ויראת שמים. מקרוב ומרחוק זורמים אנשים לראות את זוהר פניו ולשמוע מדבריו. מכל החוגים באים לשומעו, חסידים מתנגדים אנשים פשוטים ואנשי מדע. אל כולם מתיחס בקירוב ומעורר לכל דבר טוב ומועיל. אינו נוהג כאיש מורם מעם אלא כחסיד רגיל, חיל בצבאו האדיר של הרבי מליובאוויטש. ובתור שכזה השאיר רושם עמוק על כל מי שראה ושמע אותו.

אם כך הוא בכל מקום שבו נמצאת קהלה יהודית, על אחת כמה וכמה בארה״ב של אותן הימים, בנרות הי׳ צריך לחפש מי ששומר שבת מי שנזהר באכילה כשרה, בפרט בערי השדה. לתוך אפלה עמוקה זו שלח רבנו ברק אור זה, שנסע ממקום למקום, להפגש עם גזע אנ״ש, שנתעממה גחלת החסידות שלהם בתוך שאונה של אמריקה ההומה, לעוררם מתרדמתם להפיח בהם רוח חיים ולהדליק את ניצוץ אש החסידות שבקרבם.

* * *

על בואו לארה״ב בכ״ה אלול תרצ״ג ועל מסיבת קבלת הפנים שנערכה לכבודו במוצש״ק תשובה תרצ״ד, קוראים אנו במכתב הזמנה ששלח המארגן ה״ר חיים זלמן קרעמער:

Rabbi I. Jacobson
494 Stone Ave.
Brooklyn., N.Y.

Dear Friend,

You are cordially invited to attend a Reception and "Mlave Malke" at my home, 1866 80th St., Bensonhurst, Brooklyn., on Saturday evening, September 23rd at 8 o'clock given in honor of the famous Rabbi I. Horowitz, known as "Reb Isaac Masmid", who arrived in this country on the steamer "Majestic" last Wednesday, September 13th as a special representative sent by our great leader, "Admur Rabbi I. J. Schneerson."

Hoping you will come promptly and assuring you that we will spend an enjoyable evening together in a very holy atmosphere, I remain,

Your friend,

H.S. Kramer

באותה שעה, שבא הר״י הורוויץ לארה״ב בתחלת שנת תרצ״ד, נפטר בה מנהלה של אגודת חסידי חב״ד באה״ב — ה״ר מנחם מענדל לאקשין. כך יצא שאסיפת הזכרה לכבודו ואסיפת ארגונה המחודש של אגודת חב״ד התקיימה יחד עם מסיבת קבלת הפנים הכללית לכבוד השד״ר הר״י הורוויץ. ההזמנה לאסיפה זו נשלחה לאנ״ש במכתב חוזר:

אגודת חסידי חב״ד

915 בראדוויי, ניו יארק

ב״ה י״ג חשון תרצ״ד

שלום וברכה:

עס איז אייך געוויס בעוואוסט דעם גרויסען פערלוסט וואס די אגודת חסידי חב״ד האט ערליטען מיט דער פלוצליכער פטירה פון אונזערען טייערען פיהרער דעם נשיא הכבוד פון אונזער אגודה, הרב ר׳ מנחם מענדיל לאקשין ז״ל, וועלכער איז פלוצלונג אפגעריסען געווארען פון אונז. צוליעב זיין כבוד און צוליעב די פערשטארקונג און פערפעסטיגונג פון אונזער אגודה אויף להבא רופען מיר אן אלגעמיינע אסיפה פון אלע חסידי חב״ד און נוסח אר״י מיטפיהלער אויף זונטאג פ׳ ח׳ שרה, ט״ז חשון, נאוועמבער דעם 5טען, אין צמח צדק שוהל, 184 הענרי סטריט, ניו יארק.

ספעציעל וועלען מיר האבען די געלעגענהייט ביי דעם אוועק געבען אן אלגעמיינעם קבלת פנים און הערען א לעבעדיגען גרוס פון אונזער גרויסען גאסט, דער פארשטעהער פון אונזער רבי׳ן שליט״א, הרב החסיד המפורסם ר׳ יצחק מתמיד „הורוויץ״.

מיר וועלען אויך האבען דעם זכות צו הערען פון איהם הייליגע ווערטער אין דעם רבין׳ס נאמען און אויך וויכטיגע פלענער פון דער ארבייט פון אגודת חב״ד אין דער צוקונפט וואס אונזער רבי האט איבערגעגעבען דורך איהם.

טייערער ברודער! קומט אין צייט נעהמען אן אנטהייל אין דער אויסערגעווענליכער וויכטיגער צוזאמענקונפט און דער אויבערשטער זאל העלפען אז אין אונזערע רייען זאלען זיין נור שמחות און בשורות טובות.

בברכה מרובה,

חיים זלמן קרעמער, נשיא

על ארגונה המחודש של אגודת חסידי חב״ד שבא ע״י ביקורו של הר״י הורוויץ יסופר בפרק הבא. כאן יסופר על שאר פעולותיו של הר״י הורוויץ בארה״ב.

לפני בואו לכל עיר היו מפרסמים את דבר בואו ועורכים לכבודו קבלת פנים מיוחדת. נדפס במיוחד לכך כרוז, מטעם אגודת חסידי חב״ד, שבו יש למלאות את המקום והזמן שבו ישא השד״ר הר״י הורוויץ את דבריו:

מודעה רבה

די אגודת חב״ד פון אמעריקא און קאנאדא איז מודיע אז אונזער גרויסער גאסט הרב הגאון החסיד המפורסם ר׳ יצחק הורעוויץ שליט״א בעוואוסט מיט׳ן נאמען ר׳ יצחק מתמיד, וועלכער איז מיט א קורצע צייט צוריק געקומען פון רוסלאנד און אויך פון ריגא. ספעציעל געשיקט אהער אלס א ספציעלער שליח פונ׳ס ליבאוויצער רבין שליט״א, מיטן צווועק צו פארשפרייטען די תורת החסידות וועט זאגען תורה דעם שבת . . . פרשה . . . אין שול פון די . . . קומט הערען די פערעלדיגע רייד וועלכע דער חשוב׳ער גאסט זאגט פערשטענדליך פאר אלע קלאסען צוהערער.

אגודת חסידי חב״ד

כך הגיעו לידינו כרוזים מיוחדים שנדפסו לקראת בואו לדארטשעסטער שבבוסטון ולפיטסבורג:

ב״ה תנו כבוד לתורה, ולנושאי דגל התורה

קומט מקבל פנים זיין דעם
ליבאוויטשער רבי׳נס שליח מיוחד

איהר זייט העפליך געלאדען צו קומען צו דעם מאססמיטינג און רעסעפשאן וואס ווערט געגעבען לכבוד אונזער גרויסען גאסט הרב הגאון החסיד ר׳ יצחק (מתמיד) הלוי הורוויץ וועלכע איז געווען רב אין פילע שטעטל אין יוראפ, ומנהל ומשפיע ישיבת תומכי תמימים ליבאוויטש מיטוואך, פ׳ תרומה כ״ט שבט (14טען פעברואר׳) תרצ״ד 7 אוהר אוועק אין ביהכ״נ נוסח האר״י אנשי ליבאוויטש 179 גלענווי סטריט, דארטשעסטער.

דיזער גרויסער גאסט קומט יעצט פון ריגע, ווארשא און סאוויעט רוסעלאנד, מיט א פערזענליכען שליחות פון רבי׳ן שליט״א, גרוס און ברכה צו אלע אידען פון באסטאן והסביבה.

יעדער איד וואס תורה איז ביי איהם טייער, טאר ניט פארפעהלען צו קומען מקבל פנים זיין און הערען דעם גרויסען גאסט און רעדנער, און אפנעמען א פערזענליכען גרוס פון די אידען פון סאוויעט רוסעלאנד און פון כ״ק אדמו״ר שליט״א.

מיט אכטונג: די קאמיטע

הרב רד״מ ראבינאוויץ;
ר׳ זלמן גאלאוו;
ר׳ י. ל. סאקס;
ר׳ יהודה לייב הלוי הורוויטס

* * *

וויכטיגע בעקאנטמאכונג אידען פון פיטסבורג, מיר האבען יעצט אין שטאט זעהר א חשוב׳ן און ווירדיגען גאסט הרב הגאון החסיד ר׳ יצחק הלוי הורוויץ פארטרעטער פון דעם וועלט בארימטען ליבאוויטשער רבי׳ן שליט״א וועלכער איז געקומען

אין די אינטערעסען פון דעם רבי'ן שליט"א וואס דאס זיינען פון די דברים העומדים ברומו של עולם, און וואס זיינען נוגע צום כלל ישראל קומענדען שב"ק פרשה תצא בעפאר מוסף וואס דער ווירידגער רב הורוויץ רעדען בביהכ"נ מחזיקי הדת, 5 אוהר וועט ער זאגן חסידות בביהכ"נ שערי תפלה, מוצש"ק וועט געפראוועט ווערען א מלוה מלכה בביהכ"נ עדת ישורון, אלע רבנים דפה וועלען אנוועזענד זיין, אלע חזנים וועלען באשיינען די מלוה מלכה מיט זייער נגינה.

זונטאג פריה וועט ער רעדען בבית הכנסת . . . בין מנחה ומעריב וועט דער ווירדיגער רב רעדען בביהכ"נ פועלי צדק שיידי עוו. קומט אין מאסען און האט אן עונג רוחני.

די קאמיטע

גם בנ.י. עצמה הרבה לבקר ולהתוועד בבתי כנסת חב"ד שברחבי העיר. על שבת אחת שביקר בבראנקס ניתנה מודעה ב"מארגען זשורנאל" י"ד מ"ח תרצ"ד:

דער גרויסער גאסט שד"ר פון ליבאוויטשער רבי'ן שליט"א הרב הג' החסיד המפורסם ר' יצחק מתמיד (האראוויץ) שליט"א, וועט דעם שבת, פ' וירא, זיין אין די בראנקס, פרייטאג נאכט אום 8 אוהר אווענט וועט ער זאגען אין בית הכנסת אנשי בארימאוו, פולטאן עוועניו, קארנער 170טע סטריט צו שלש סעודות וועט ער זאגען אין צ"צ שוהל אוו דהי בראנקס, מייפס עוועניו קארנער 180טע סטריט, און מוש"ק וועט געפראוועט ווערען א מלוה מלכה אין בהמ"ד נוסח האר"י, 1243 וואשינגטאן עוועניו.

ועל התוועדות ב' ניסן כותב הרח"ז קרעמער בהזמנה מטעם אגודת חסידי חב"ד:

בעזהשי"ת יום חמישי כ"ט אדר תרצ"ד

לכבוד אנ"ש שיחיו שלום וברכה!

היות ווי אי"ה זוטאנג ב' ניסן ווערט שוין 14 יאר 2 שמיטות פון דער הסתלקות של כ"ק אדמו"ר הקדוש הרש"ב זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, על כן בעטען מיר אלע אנ"ש שיחיו און ווער עס פיהלט וואס ליובאוויטשער חסידים האבען אויפגעטאהן אין דער חסידישער וועלט,

זאל קומען אי"ה זונטאג ב' ניסן תרצ"ד שעה 1 נאך מיטאג אין דער צמח צדק שוהל 184 הענרי סטריט ניו יארק צו באטייליגען זיך אין דער הילולא דרבינו הקדוש נבג"מ זי"ע.

עס וועלען איינטייהל נעמען די זעהר חשוב'ה געסט וועלכע געפינען זיך יעצט מיט אונז אין אמעריקא, דער שליח מיוחד פון כ"ק אדמו"ר שליט"א הרב הגאון החסיד הנעלה מהר"י הורוויטץ שיחי' המכונה הר' יצחק מתמיד, און דער באוואוסטער מנהל פון ישיבת תורת אמת פון ירושלים הרב הגאון החסיד הנעלה מהר"ז שיחי' האוולין, אנ"ש שיחי' וועלען געוויס האבען א ענג רוחני פון פארבריינגען מיט דיא דערמאנטע אורחים חשובים, און אין אזא וויכטיגען טאג צוזאמען מיט אנ"ש שיחיו,

עס וועט אויך געפראוועט ווערען א סעודת מרעים פאר אנ"ש שיחיו און מען וועט פארבריינגען על פי דרך החסידות,

האפענדליך אז קיינער וועט ניט פארפעלען אזא וויכטיגע פאר אונז חסידים געפעליגקייט און אלע מיר אנ"ש שיחי' וועלען זיך פערזאמלען אי"ה זונטאג ב' ניסן תרצ"ד 1 אוהר נ.מ. אין הענרי סטריט ניו יארק צמח צדק שוהל.

ברגשי כבוד וברכה

חיים שניאור זלמן קרעמער
יושב ראש אגודת חסידי חב"ד

כבר סופר לעיל שהר"י המתמיד הורוויץ שהה בארה"ב יותר משנתיים ושביו"ד כסלו תרצ"ו יצא בדרכו חזרה לריגא. לפני נסיעתו נערכה לכבודו מסבת צאתכם לשלום. במכתב ההזמנה כותב הרח"ז קרעמער:

לכב' ידידי היקר ומאד נעלה,

שלום וברכה!

כב' מוזמן בזה לבא ולהשתתף במסיבת „צאתכם לשלום" לכב' אורחנו הנכבד, הרב הג' הוו"ח מוהר"ר יצחק „מתמיד" הלוי הורוויץ, שליט"א, המפליג אי"ה י' כסלו באנית־הקטור „מאדזשעסטיק" לאירופא וזכות גדולה היא לנו להיות עם אורחנו החשוב קודם הפליגתו, ולכן הואיל נא להיות בבית הכנסת, מס' 113 בעי 13 סטריט, בעטה ביטש, ברוקלין, נ. י. (זה מנין של אבי ז"ל), ביום ד' ח' כסלו תרצ"ו, בשעה 7:00 בערב. (4 דצמבר, 1935).

תהי' סעודה יפה ותכנית ע"פ מנהגי חסידי חב"ד, והכל יהי' על הצד היותר טוב, וכל המשתתפים במסיבה זו ישבע רצון.

הזמנה כזו נשלחת רק לידידי ומנהיגי התנועה החב"דית ומחכה אני בכליון עינים לראות את כבודו אז.

ברגשי כבוד וידידות, ובברכת התורה,

חיים זלמן קריימער
יושב ראש, אגודת חסידי חב"ד בארצה"ב

* * *

על תוצאות נסיעתו כותב רבנו באגרת ב׳ תמוז תרצ״ו (אג״ק ח״ג תתמה):

בקורו של ידידנו הרה״ח מוהר״ר יצחק שי׳ הלוי הורוויץ את מדינתם לבד התועלת במדה ידועה שהביא בהכנסת המעמד, הביא תועלת רוחנית בהתעוררות בין אנ״ש, אכן מחמת פזורם של אנ״ש במדינתם ומסבת אי ידיעתו בטיב המדינה לא השתלמה עבודתו כראוי וגם נשארו הרבה מקומות שלא בקרם, וע״כ נחוץ הדבר אשר יבקר עוד הפעם את מדינ[ת]ם משך זמן.

ומפי אנ״ש בארה״ב קוראים אנו על תוצאות ביקורו הממושך בארה״ב, ב„חב״ד בולעטין״ (אלול תרצ״ה):

הרב ר׳ יצחק הלוי הורוויץ, שליט״א איז אײנער פון די שענסטע אידען פון דער חב״ד וועלט, וועלכער איז מיט צוויי יאהר צוריק געקומען אין אמעריקא, אלס פארשטעהער פון ליובאוויטשער רבי׳ן, שליט״א, אין די אינטערעסען פון רבי׳ן שליט״א, און ער וועט אי״ה צוריק פארן דעם מאנאט קיין ריגא. ער וועט דורך פארען ווארשא וואו ער וועט זיך האפענטליך אפשטעלען צו פארבריינגען בײ דעם ליובאוויטשען רבי׳ן, איבער די ימים טובים. מיר ווינשען אײהם א הארציגען צאתך ובואך לשלום, ער זאל האבען א גליקליכע רייזע און קומען לשלום למחזו חפצו. אבער צוזאמען מיט דעם פארדריסט אונז זײער וואס אזא פיינער פערזענליכקייט וויל בײ אונז ניט פארבלײבען. עס פעלען אונז אזוינע אידען דא אין לאנד. איבעראל וואו ער איז געווען איז אויסער זײן סאקסעס אין פינאנציעלען זין אין די אינטערעסען פון רבי׳ן שליט״א, האט ער אלעמען בעגײסטערט מיט זײנע פערלדיגע חסידות־זאגען און מיט זײן פארבריינגען. פילע אידען זײנען צו אײהם געווארען צוגעבונדען און לאמיר האפען אז מיר וועלען נאך זוכה זײן צו זעהן זיך מיט אים א צווײטען מאל און ענניסען פון אײהם גוטעס!

ובגליון טבת תרצ״ו:

הרב הג׳ החסיד, ר׳ יצחק „מתמיד״ הורוויץ, שליט״א, מיט זײן פארבריינגען דא אין לאנד די פאר יאהר, האט אופגעלעבט מער אדער וועניגער בײ יעדער איינעם פון אונז, דעם חסידישען רגש וואס איז געווען גאנץ טיף באהאלטען בײ יעדען, און פילייבט זאגאר פארשלאפען דורך דער גרייסער טומעלדיגער לעבען דא אין אמעריקא.

מיטוואך אוועגד, ט׳ כסלו, דעם י״צ פון מיטעלען רבי׳ן, דער זון און נאכפאלגער פן אלטן רבי׳ן, האט דער פרעזידענט פון אגודת חב״ד, ר׳ חיים זלמן קריימער, שי׳, צוזאמען מיט דער פאמיליע קרעמער, געגעבען אן אבשייד אוועגד צו החסיד המפורסם, דער בא־כח פון רבי׳ן שליט״א — הרה״ג ר׳ יצחק „מתמיד״ שליט״א אין דער הויז פון זייער מוטער מרס רחל עלקא קרעמער.

מען האט בײ דיזען צאתכם לשלום אראנזשירט פון מר. קריימער, גאר שיין פארבראכט. הרה״ג ר׳ יצחק שי׳ האט געזאגט חסידות און זיך האראציג געזעגענט.

דאנערשטאג אוועגט י׳ כסלו, דעם טאג וואס דער מיטעלער רבי איז באפרייט געווארען פון זיין ארעסט, האט מען פארבראכט אין הויז פון דעם מנהל פון אגודת חב״ד, הרב ישראל דזשייקאבסאן, שליט״א, און די אידען פון בראנזוויל, איסט ניו יארק און אומגעגענד האבען געהאט א געלעגענהייט צו פארבריינגען מיט דעם חשוב׳ן גאסט, ר׳ יצחק מתמיד, שליט״א, און מקבל זיין פון איהם א ברכה פאר זיין אפפארען, און ווינשען איהם א צאתכם לשלום. דער גאסט האט זיך מיט אלעמען הארציג געזעגענט אין א זייער ווארימען און פרייונדליכען שטימונג. אלע האבען אויסגעדריגט זייער טיפסטען ווונש צו זעהן זיך אין גיכען מיט איהם. עס איז אײבערגעגעבען געווארען א פערזענליכע שריפטליכע גרוס און א ברכת רפואה שלמה צום רבי׳ן שליט״א, וועלכע איז גע׳חתמ׳ט געווארען פון די אנווועזענדע און זי איז געשיקט געווארען דורך דעם חשוב׳ן גאסט צום רבי׳ן שליט״א.

פרייטאג, האבען גאר די נאהנסטע פריינד פון ר׳ יצחק׳ן איהם באגלייט צום שיף „מאדזשעסטיק״ מיט וועלכע ער איז אפגעפארען בשעה מוצלחת קיין יוראפ. ער האט דא פארבראכט איבער צוויי יאהר און זיך ערווארבען אין משך פון דער צייט פילע הונדערטע גוטע פריינד און פארעהרער איבער׳ן לאנד.

אלו היו הערות המערכת. בגליון הבא, שבט תרצ״ו, כותב בזה ה״ר דוד מאיר שולמן:

ר׳ יצחק מיט פערלדיגע הנהגות זיינע, און דער עיקר מיט זיין חסידות ריידען וועלכע האט מקרב געווען אפילו ניט חסידים צו די חסידישע אופלעבונג, האט ממש אופגעלעבט די רגשי החסידות בײ יעדען און מען האט זיך געפילט ריבטיג יו״ט־דיג אין זיין געזעלשאפט. נאך זיין אוועקפארען פון אונז קען מען ניט זאגען אז מיר זיינען צוריק אריינגעקראכען אין עמק פון וואכעדיגן לעבען ווײל די זכרונות פון זיין אופלעבונג איז נאך בײ אונז פרישׁ, די יו״ט שטימונג איז נאך בײ אונז אין עקזיסטענץ. אבער ווי לאנג קען עס אנהאלטען? אויב מיר זאלען ניט טאן עטוואס מחזיק צו זיין דעם רגש הרוחני וואס לעבט נאך בײ אונז, וואס וועט דאן זיין? דאריבער לייג איך פאר אף דעם סדר היום צוויי זאכען צו טאן.

ערשטענס, צו שרייבען צום כ״ק אדמו״ר שליט״א א מכתב בקשה און איהם מתאר זיין אונזער רוחניות׳דיגער מצב און ווי נייטיג מיר האבען א משפיע רוחני וואס זאל ביי אונז אנפירען אונזער רוחניות׳דיגען לעבען. בעסער מעכט זיין ר׳ יצחק שליט״א, ווייל מיר זיינען שוין איבערצייגט מיט זיין השפעה אף׳ן עולם, און אף דעם בריף זאלען זיין חתומים רוב מנין ורוב בנין פון אונזערע חסידי חב״ד, וועלכע מיר האפען אז דער אדמו״ר ווערט ממלא בקשתנו זיין, און אונז שיקען א משפיע.

און די צווייטע זאך וואס מיר דארפען טאן איז דערווויילע אופצוהאלטען די זכרונות וועלכע זיינען נאך ביי אונז פארבליבען אין געזעלשאפטליכען חסידישען לעבען.

בקיץ תרצ״ו התקיים כנס אגודת חסידי חב״ד, כדלקמן פרק כד. בין ההחלטות על כנס זה היתה הבאת השד״ר הר״י המתמיד הוורוויץ לארה״ב בפעם נוספת. על כך מסופר ב„חב״ד בולעטין״ גליון אלול תרצ״ו:

אף דעם קאנוועגשאן פון אגודת חב״ד איז באשלאסען געווארען וועגדען זיך צום רבי׳ן שליט״א אז ער זאל שיקען אהער לכל הפחות איין שד״ר וואס זאל באזוכען אלע וויכטיגע און אויך קלענערע אידישע קהלות אין קענעדא און אמעריקא, כדי צו פארשטארקען און אופלעבען די חב״ד שטה אין די אלע אידישע קהילות דא. דער רבי שליט״א האט צוגעשיקט בריוו צו אגודת חב״ד; צו די אגודת התמימים תלמידי ישיבות ליובאוויטש; צו מר חיים זלמן קריימער, פרעז. פון אגודת חב״ד; צו די באוואוסטע אדוואקאטען מר. י. קרעמער און סענאטאר קלייפענלד; אין וועלכע דער רבי שליט״א שרייבט אז אפשאצענדיג די גרויסע אופטאונגען וואס הרה״ג והחסיד המפורסם ר׳ יצחק מתמיד יחי׳ האט אופגעטאן זייענדיג דא אין אמעריקא, און טראטץ דעם וואס צוליב דעם זייער באשרענקטען צייט פון זיין באזוך האט ער ניט געהאט די מעגליכקייט צו זיין אין אלע אידישע קהלות און צו פארבריינגען ליינגער אין די שטעדט וועלכע ער האט באזוכט, דאך האט ער אופגעטאן גרייסע וואו ער איז נאך געווען, און האט אלעמען באגייסטערט מיט זיין חסידות זאגען, פארברייגען און מיט זיין פירונג, און ער האט געגעבן א גרייסען שטופ פארווערטס די חב״ד באווענונג דא אין לאנד. דארו[ם] פאדערט ער אז מען זאל אראפבריינגען דא אין לאנד הרב הוו״ח ר׳ יצחק מתמיד שי׳ הורוויץ, פאר א משפיע פון דעם חב״ד חסידות באווענונג פאר אמעריקא און קענעדא. אגודת חב״ד איז זייער טעטיג אין דעם און עס איז צו האפען אז אי״ה דעם קומנדען ווינטער וועלען מיר האבען דא אונזער אלעמען באליבטען הרה״ג הוו״ח ר׳ יצחק מתמיד הורוויץ, שליט״א.

במשך השנים תרצ״ו־ז השתדל הר״י פייגין לסדר ניירות עבור הר״י מתמיד, לבוא בשנית לארה״ב. בה׳ אלול תרצ״ז כותב אל ה״ר דוד מאיר רבינוביץ:

הננו מקוים אשר יעלה בידינו כי הרר״י שי׳ (המתמיד) יוכל ליסע בקרוב למדינת ארצוה״ב, וכן משתדלים עוד אודות אחד, אבל הכל עולה בכבדות.

ובכ״ט כסלו תרצ״ז כותב אל הר״י דזייקאבסאן:

ועתה הנה בהכרח לדבר בארוכה בדבר הויזע של הרה״ח הרר״י שי׳ הורוויץ, הנני חושב למותר להאריך בזה בעצם נחיצות הדבר, ורק באופן השגתה והנני מבקשך שים לבך לזה כראוי כי רואה הנני כי מהנהגה כואת יכול לעבור עידן ועידנין ופלג עידן, לא אדע מה היא הסבה אשר אי אפשר להשיג מקאנאדע הויזע, דברים ברורים, ומה צריכים לעשות שמה לזה, לא אדע, הייתי ממטיר מכאן עליהם ג״כ מכתבים, כבר בקשתי, אולי פשוט אינם יודעים הסדר בזה ואולי תכתבו להם נוסח מוכן, לעשות בטח בראש וראשונה הי׳ ראוי אשר הבתי כנסיות יגישו שם להמיניסטעריום מכתב כזה אשר מבקשים כי יותן רשיון הכניסה להרב הורוויץ . . . ג״כ מטעם כמו שכתבו מאמעריקא, בתור דורש ומסביר בעניני חסידות, ואפשר לא הי׳ משיבים פניהם ריקם, או אפשר בתור רב לבית הכנסת, עכ״פ כתוב לי בפרטיות ותן לזה זמן מיוחד.

גם בשנת תרח״ץ המשיכה ההשתדלות להשיג ניירות עבור הר״י הורוויץ, אך לפועל לא יצא מכל זה דבר והוא לא נסע יותר לארה״ב. היו גם נסיונות להביא לארה״ב בתור שד״ר את ה״ר שאול ברוק וה״ר יצחק דובער בוימאן ורבנו כותב בכל זה אל הר״י דזייקאבסאן בי״ד אד״ר תרח״ץ (אג״ק ח״ד תתקצח):

במענה על מכתבו מר״ח זה, אדות הניירות עבור ידי״נ וידי״ע, הרה״ח הר״י שליט״א הלוי יתן השי״ת ויבא מהכח אל הפועל טוב בשעה טובה ומוצלחת בגו״ר.

כן אדות הניירות עבור ידידי הרבנים הר״ש שי׳ ברוק והרי״ד שי׳ בוימאן יתן השי״ת שיבא מהכח אל הפועל הטוב בקרוב.

אך מכל זה לא יצא דבר, רק השד״רים ה״ר מרדכי חפץ וה״ר שמואל לויטין נסעו בשנת תרח״ץ לארה״ב, כדלקמן פרקים לב־ג.

פרק כג

הרחבת אגודת חסידי חב״ד

בין פעולותיו של הר״י מתמיד בארה״ב היתה חידושה וחיזוקה של אגודת חסידי חב״ד בארה״ב וקנדה (שנוסדה בשנת תרפ״ד כמסופר לעיל פרק ד). בכ״ט אייר תרצ״ד כתב לו בזה רבנו (אג״ק ח״ג תשכא):

ידוע לידידי אשר מעת נוסדה אגודת חב״ד בארצות הברית בעה״י במשך השנים נראה הי׳ פרי טוב תוצאות פעולת האגודה, הן במדינתם בהתעוררות רגש הפנימי בין גוע החסידים, והן חוץ למדינתם להנוגע לעניני עבודתי בחיזוק התורה ודרכי החסידות.

אמנם בזמנים האחרונים נתצמצמה פעולת האגודה ביותר וגרעון גדול מורגש בכל עניני אנ״ש שי׳, מורגש הי׳ מכבר הכרח התדברות מנהלי האגודה ומנהלי הסניפים בעירות שונות יחד עם עסקני אנ״ש ותלמידי התמימים שי׳ לטכס עצה ולמצא דרכ[ו]ם בחידוש וחיזוק פעולת האגודה,

ובכן פניתי במכתבי למנהלי האגודה בבקשתי אשר במשך זמן היות כבוד ידידי במדינתם יקראו אסיפה כללית מכל מנהלי האגודות ועסקני אנ״ש ותלמידי התמימים שי׳ למטרה הנ״ל במשך חדשי הקיץ הלזה,

והנני בזה בבקשתי לכבודו אשר יתענין בזה וישתדל שיבא הדבר לפועל טוב בסדר הראוי בהתאחדות פנימי, וההחלטות הטובות יביא בעה״י לפועל טוב.

המכתב למנהלי האגודה הנ״ל לא הגיע לידינו, אך כעבור חצי שנה כותב אליהם רבנו בא׳ כסלו תרצ״ה (שם תשדט):

עוד בחורף תרצ״ד פניתי במכתבי למנהלי אגודת חב״ד בארצוה״ב וקאנאדע ועוררתים על נחיצות התדברות מנהלי האגודה ומנהלי הסניפים בעיירות שונות יחד עם עסקני אנ״ש שי׳ ותלמידי התמימים שי׳ לטכס עצה ולמצא דרכים בחיזוק פעולת האגודה ובקשתים אשר במשך זמן היותו של ידידי הרב החסיד המפורסם יראת ד׳ אוצרו מוהר״ר יצחק שי׳ הלוי הורביטץ, יקראו אסיפה מכל מנהלי האגודה והסניפים ועסקני אנ״ש ותלמידי התמימים שי׳ למטרה הנ״ל.

כפי המכתב שקבלתי מידידי הרה״ח מוהרר״י שי׳ הנ״ל אשר בעזה״י הרעיון הזה מתכונן לבא לפועל וכי קבעו זמן אסיפה הנזכרת ליום חג הגאולה י״ט כסלו הבע״ל.

ובזה הנני פונה לכל המשתתפים בהאסיפה הנזכרה בקריאה של אהבה וחיבה ובקשה, חוסו על נפשכם וזכרו גזעכם צור מחצבתכם אבותיכם החסידים נ״ע אשר היו מסורים בלבם ונפשם לתורת ועבודת החסידות, העריכו ערכה של האסיפה הזאת התאחדו בדעה אחת לבא להחלטות טובות ולסדר סדרים קבועים בשביל להביאה בעזה״י לפועל טוב.

עבודת אגודת חב״ד בארצוה״ב וקאנאדע צריך להיות על ענינים אלו: א) התפשטות לימוד החסידות בין אנ״ש שי׳, ב) לקרב צעירי גזע החסידים תחת דגל אגודת חב״ד ולהמציא להם עניני חסידות כלי ההבנה לפי ערכם, ג) להעמיד על יסוד בסיס תמיכת הישיבות אשר תחת הנהלתי וחיזוק המעמדות, וכבר מלתי אמורה כי פתיל הקודש המאחד נועם עבדי ד׳ הוד כ״ק רבותינו הקדושים מאורות נשיאי ישראל, הן המה מוסדי הקדש.

בזמנים האחרונים הדוחק גדול והמאוים נגע ביותר וסכנה צפוי׳ ר״ל לקיום אדם הפנימי של תורת ועבודת החסידות, ובכן על חברי האסיפה האמורה להתבונן היטב בהמצב ולמצא הדרכים בסידור עבודת אגודת חב״ד אשר בעזרתו ית׳ יביא התועלת הנרצה לכללות אנ״ש והתמימים יחיו.

כל סניפי אגודת חב״ד בארצוה״ב יתאגדו יחד שלבד עבודת כל סניף במקומו לפי תנאי המקום, יובחר ועד המנהל אגודת חב״ד אשר בו יכנסו לבד מנהלי אגודת חב״ד הראשית בניויארק, גם חברים מהסניפים, ויחלקו לועדים מיוחדים, קומיסיות ועד המפיץ תורת החסידות בין אנ״ש אשר כל עניני עבודתו יהי׳ בזה להשתדל אשר בכל הבתי כנסיות אנ״ש יקבעו שיעורי לימודים לתניא וחסידות איזה פעמים בשבוע בקביעות לפי תנאי המקום, ועד מיוחד אשר ענינו יהי׳ לקרב כל גזע החסידים לאגודת החסידים ולהמציא להם עניני חסידות לפי ערכם, ועד מיוחד אשר ענינו יהי׳ לתמיכת הישיבות אשר תחת הנהלתי, ועד מיוחד לתמיכת המעמדות ועניני אנ״ש, אשר שני אלו לפי תנאי המקומות יתאחדו בעבודתם לפעמים, וגם ועד כולל המפקח על כל הענינים הנ״ל בעבודת הועדים המיוחדים ויתקרבו תיכף אל הפועל בכל הענינים.

לועידה כללית זו בי״ט כסלו פנו בהזמנות, חברי הנהלת אגודת חב״ד וגם השד״ר הר״י מתמיד הורוויץ:

ב״ה יום שלישי י״ד מר חשון תרצ״ה ניו יארק בדבר ועידת י״ט כסלו של חסידי חב״ד באמריקא

כבוד ידידינו הרבנים הנכבדים עסקנינו היקרים אנשי שלומנו וו״ח שיחיו

שלום וברכה,

שבעים אנו רצון לבשרכם, כי אחרי שתיקה ארוכה באגודתנו מתנערת אגודתנו לתחי׳, וקוראת ועידה ב״כ אנ״ש דאמריקא לי״ט כסלו הבע״ל, בועידה הזאת נמלא מבוקשו של כ״ק אדמו״ר שליט״א השואל מאתנו להתאחד ולהתאגד ולהתחזק כלנו יחד בלב שלם למען חסידות החב״ד בארצנו, בועידה הזאת נקוה אי״ה לחשוב חשבונותינו שעברו ולהכין תכנית עבודה להבא להחיות פעולת אגודתנו.

בועידה הזאת נשמע איה״ש דברי אלקים חיים מפה מפיק מרגליות כבוד הרב החסיד ר׳ יצחק הורוויץ שיחי׳ שד״ר של כ״ק שליט״א בארצנו, המכין עצמו כבר לנסוע מאתנו,

בועידה הזאת אנו מקוים לשמוח ביחד שמחת י״ט כסלו, שאנו בטוחים שתהא ברוב פאר והדר, בדברים המשמחים את הלב ובנגינות ורקידות כנהוג בין חסידי אנ״ש.

ואנו פונים אל כבודו הרוצה שתתקים שאיפת כ״ק אדמו״ר שליט״א, הרוצה בחיזוקה של החסידות החבדי״ת בארצנו ובתחית אגודתנו הרוצה לבלות עם כל אנ״ש ביחד שעות של שמחה ותענוג רוחני וגשמי, ומבקשים אנו ממנו שיבא בעצמו וגם יעורר את אנשי קהלתו ומכירי׳ בין חסידי חב״ד לבא ליום א׳ ח״י כסלו הבע״ל לשעה 1 בבראדוויי סענטרל,

חובתכם היא וזכותכם, ולכן זכרו לבא

בברכת תחית החסידות החבדי״ת

חיים שניאור זלמן קרעמער,
יו״ר אגודת חסידי חב״ד באמריקא;
הרב ניסן טעלושקין,
הרב משה דובער ריווקין,
הרב ישראל דזשייקאבסאן,
הרב שלמה אהרן קאזארנאווסקי,
הרב אלי׳ סימפסאן

* * *

ב״ה יום שלישי י״ד מר חשון תרצ״ה

כבוד ידידי הרבנים הג׳ וו״ח ועסקנינו הנכבדים שיחיו

שלום וברכה,

בתור שלוחא דכ״ק אדמו״ר שליט״א שנשלח לכאן בחזוק החסידות בכלל ובהחזקותה של אגודת חב״ד בפרט, הריני פונה לכבודו ומבקשו לבוא ליום א׳ ח״י כסלו בשעה 1 לבראדוויי סענטראל לועידת י״ט כסלו, הריני מצרף בזה העתקת דברי כ״ק שליט״א המביע רצונו ושאלתו שתתקיים ועידה זו, ואני בטוח

ה״ר ישראל דזייקאבסאן
מנהל אגודת חסידי חב״ד

שכבודו אשר יקרים וקדושים לו דברי כ״ק שליט״א, וחביבה עליו חסידות חב״ד ובכל לבו יאבה לבלות ביחד עם אנ״ש בשמחה של י״ט כסלו ובהתישבות לסמן את הדרכים ולבונן את אגודתנו על בסיס קים, בטוח אני שלא רק שכבודו בעצמו יבא להשתתף בועידה זו כ״א גם יעורר את אנשי קהלתו מכריו ומיודעיו בין אנ״ש שיבואו כלם לועידה זו,

ותקותי חזקה שימלא את חובתו וזכותו ויהא ברכה שרוי׳ במחנו כנפשו ונפש תדרשו לטוב,

הרב יצחק הורוויץ שד״ר דכ״ק אדמו״ר שליט״א

תנופה חזקה קיבלה עבודת אגודת חסידי חב״ד במשך השנה תרצ״ה, לאחר הכנס הכללי הראשון בי״ט כסלו תרצ״ה: א) נפתח משרד מיוחד לאגודה זו, 183 הענרי סטריט; במקום שעד עתה התנהלה העבודה ממשרדם של האחים קרעמער, כמסופר לעיל פרק ד, ושאר מקומות זמניים. ב) הר״י דזייקאבסאן התמנה למנהל האגודה ונכנס לעבודה זו ברוב מרץ והתמסרות. ג) התחיל להופיע בטאונה של האגודה „חב״ד בולעטין״.

כשחזר השד״ר הר״י המתמיד הורוויץ אל רבנו בכסלו תרצ״ו שמע מאתו רבנו על הסתדרות העבודה

באגודת חסידי חב״ד, מתוך סיפוק רב, וכתב על כך אל הנהלת האגודה בכ״ה כסלו תרצ״ו (שם תתכא):

בבוא צלחה ידידי הרב החסיד המפורסם משולחי הרה״ג הרר״י שי׳ הורוויץ, שמחתי לשמוע בפרטיות מידידינו אנ״ש שיחיו במדינתם ומקירובם החמה, כן שמחתי לשמוע כי העבודה במשרד אגודת חב״ד הולכת ומסתדרת בעזה״י, ויש לקוות על תוצאות טובות, פרי העבודה המסודרה בחיזוק ענייני אנ״ש ודרכי החסידות. תודה רבה בעד העבר וברכה מרובה.

והנני בבקשתי לכל אחד ואחד ממנהלי האגודה להוסיף אומץ באיחוד הדעות והכהות בעבודה מסודרה בכל ענייני אנ״ש באמור במכתבי הקודמים, באופן סידור עבודת אגודת חב״ד, והנני פונה על ידם בבקשתי לכל ידידינו אנ״ש אשר במדינתם אשר כל אחד ואחד מאנ״ש שי׳ לבד השתתפותו בתור חבר באגודת חב״ד, ישתתף לעזור בעבודת האגודה, כל אחד כפי האפשרי שלו, והשם יתברך יעזר לכל אחד ואחד בכל המצטרך לו בגשמיות וברוחניות.

אלו הן ההוראות למנהלי האגודה ולאנ״ש בארה״ב בכלל. גם להאברכים תלמידי התמימים (שהם יסדו בנפרד את „אגודת התמימים״ כמסופר לעיל פרק ה), כותב על כך רבנו בי״ט אלול תרצ״ה (שם תשצו):

כבר מילתי אמורה כי עבודה מסודרה של אגודת חב״ד בנויארק, נוגע זה לכל ענייני אנ״ש שיחיו בגשמיות וברוחניות, וחוסר עבודה הראוי׳ באגודת חב״ד כבר מורגש הוא בכל הענינים, ובהכרח לחזק עבודת אגודת חב״ד, אשר חובת חובה הוא על כל תלמידי התמימים לאזור כחות יתירים ולהשתתף בעבודת אגודת חב״ד.

אמנם תנאי המקום דורשים סדר מיוחד בעבודת אגו״ח, ואין באפשרי אשר משרד האגודה יקיף כל העיר, ובהכרח לחלק העיר ואגפי׳ לאופקים, ובכל אופק ליסד סניף מיוחד, עם ועד הפועל מיוחד, אשר בהועד יכנסו תלמידי התמימים אשר בהאופק ההוא, בצירוף אנ״ש הראוים לזה, ותלמידי התמימים יקחו על עצמם העבודה בפועל בעבודת אגודת חב״ד.

עקרי ויסודי העבודה של אגודת חב״ד, הם ג׳ ענינים, הפצת לימוד החסידות, הן הלימוד ברבים בכל בתי כנסיות אנ״ש, והן התפשטות הקונטרסים הנדפסים והשיחות, אשר בהם ענינים קלי הבנה לכל, הב׳ ענין המעמד, הג׳ — החזקת ישיבות תומכי תמימים, ושלשה ענינים אלו ישתדלו בכל אופק לחלק בין תלמידי התמימים אשר כל תלמיד יקח על עצמו ענין פרטי להתעסקותו ויצרף לזה מאנ״ש לעזר.

מובן כי נוסף לזה דרוש עבודה משותפת מכל האופקים יחד וע״כ ישאר מ[שרד] האגודה במעמדו והנהלתו, ומזמן לזמן יתועדו יחד, להתדבר בחיזוק העבודה ואיש את רעהו יעזרו ויחזקו.

ובזה הנני פונה בבקשתי הכפולה ומכופלת אליכם ידידיי תלמידי התמימים לטובתכם בגשמיות וברוחניות למלאות החוב המוטל עליכם, ובקבלכם מכתבי תקבעו מועד התועדות ובאהבה ואחוה תתדברו איך להביא הדבר לפועל כפי תנאי המקום־מגורו של כ״א וכפי הסתגלותו של כל אחד להענינים הנ״ל.

הנני ממלא ידי אגו״ח הכללי שבעי״ת נויארק יע״א להעתיק מכתבי זה במספר העקזעמפליארין הדרושים להמציא לכל תלמידי התמימים ואנ״ש ד׳ עליהם יחיו, ולסדר האסיפה כללית והסניפים, ולהודיעני בפרטיות והשי״ת יהי׳ בעזרם בגו״ר.

ובאותו יום כתב בזה גם בנפרד, אל ה״ר אליהו סימפסון (שם תשצז):

שלחתי מכתב אל תלמידי התמימים אשר בעי״ת נויארק, ובזה הנני פונה אליו כאחד מזקני תלמידי התמימים ליתן עצמו לזה להביא הדבר לפועל, ולהניח כחות לשתף בזה כל כחות התמימים, וגם אלו אשר ציודם והנהגתם עד הנה אפשר היתה בלתי מתאים לתמים ישתדלו לשתפו ולהכניסו בהעבודה טובה כפולה יהי׳ בזה, ובבקשה להודיעני בפרטיות הנעשה בזה, ומצב מקום מגורתו של כל אחד באופן האפשרי אשר בין כולם בעבודתם הראוי׳ יקיפו כל חלקי העיר מקום מושבות אנ״ש שיחיו.

את התוצאות רואים אנו מיד, בריבוי השיעורים וההתוועדויות שנסדרו. אליהם נקראו אנ״ש ע״י מכתבים חוזרים וכרטיסי הזמנה, שרבים מהם הגיעו לידינו. יועתקו בזה אחדים מהם, במשך שנת תרצ״ו:

כ״ו תשרי תרצ״ו

לכ׳ ידידינו, אנ״ש, חסידי חב״ד בשכונות
בראנזוויל ואיסט ניו יארק

שלום וברכה:

מיר לאדען אייך איין אנווועזענד צו זיין אף „דעם שבת מברכים פארברייגנגען״ דיזען שבת קודש, מברכים החודש, פ׳ בראשית, אום 6:00 אוהר מארגענס, אין שוהל פון חברה אנשי באברויסק, 228 קריסטאפער עוועניו כדי צו ערפילען דעם וואונש פון כ״ק אדמו״ר, שליט״א, צו זאגען תהלים, און נאכדעם צום לערנען חסידות.

איהר זייט געוויס באקאנט מיט דיזען וואונש ווייל דעם רבי׳ן׳ס בריעף איז געדרוקט געווען אין דיזען נומער פון חב״ד בולעטין.

מען וועט אויך פארברייגנגען אויף אן אמת׳ן

חסידישען שטייגער, און איהר זייט געבעטען צו קומען אין צייט און פארבריינגען צוזאמען מיט אונז.

אכטונגספאל און מיט חסידישע גרוס,

קאמיטע פאר בראנזוויל און איסט ניו יארק אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה

* * *

בע״ה, איינלאדונג

לכב׳ אנשי שלומני היקרים חסידי חב״ד, בבראנזוויל ואיסט ניו יארק.

שלום וברכה:

איהר זיינט העפליך איינגעלאדען אנוועזענד צו זיין אף דעם שבת מברכים פארבריינגען, דיזען שבת קדש, מברכים החודש, פ׳ שמות, אום 6:00 אוהר מארגענס, אין שוהל חברה אנשי באברויסק, 228 קריסטאפער עווניו, כדי צו ערפילען דעם וואונש פון כ״ק אדמו״ר, שליט״א, צו זאגען תהלים, און נאכדעם צו לערנען חסידות.

מיר זיינען זיכער אז איהר זייט געוויס באקאנט מיט דיזען וואונש פון רבי׳ן שליט״א, ווייל עס איז געווען אנאנסירט אין אונזער חב״ד בולעטין.

מען וועט אויך פארבריינגען אויף אן אמת׳ן חסידישען אופן, און איהר זייט געבעטען צו קומען און פארבריינגען צוזאמען מיט אלע אנ״ש.

בברכת התורה והחסידות,

קאמיטע פאר בראנזוויל און איסט ניו יארק,

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה,
אפיס: 183 הענרי סטריט, ניו יארק
טעלעפאן: ארטשארד 4 — 6497

* * *

בע״ה

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה
183 הענרי סטריט, ניו יארק, ארטשארד 4 — 6497
סניף בראא פארק

ב״ה, כ״ז שבט, תרצ״ו

לאיש שלומנו היקר,

שלום וברכה.

בטח ידוע לכב׳ תקנת כ״ק אדמו״ר שליט״א, שעל כל אנ״ש שי׳ להתאסף בכל ש״ק מברכים החודש, בבוקר השכם, קודם התפלה, ולגמר את כל התהילים בצבור, ואח״כ יבא לימוד החסידות קודם התפלה, וגם להתאחד יחד בסעודת מרעים, קידוש, אחר התפלה, ובימי החורף לסדר מלוה מלכה. ולכן, הננו מזמינים את כב׳ בזה, בתור איש שלומנו המוקיר את רצון כ״ק אדמו״ר שליט״א, לבא לאמירת התהילים, ולימוד החסידות קודם התפלה, שתתקיים בשבת קדש, פ׳ משפטים, בביתו של הרב החסיד הגאון, מוהר״ר אלי׳ סימפסאן, שליט״א 4215 — 15 עוו״, בארא פארק.

עונג רב לנו להזמין את כב׳ לבא ולהשתתף במלוה מלכה, במוצאי שבת קדש, א׳ דר״ח אדר, בשעה 8:30 בערב, בביתו של ידידנו הנכבד, החסיד ר׳ אפרים פרודינסקי שיחי׳, 1339 רחוב 48, בארא פארק כדי לבלות יחד בחבה ורעות כמנהג חסידי חב״ד. הואיל נא לבא בזמן.

חפצים אנו ג״כ לקרא לתשומת לבבו, כי לומדים אנו את התניא בכל יום ג׳ בערב אחר תפלת המעריב, בבית הכנסת אנשי ספרד, 14 עוו. קרן רחוק 45, בארא פארק; וג״כ לומדים אנו את התניא בכל יום א׳ בוקר, בשעה 10:30 לפני הצהרים, בבית הכנסת שומרי אמונה 5202 — 14 עוו. קרן רחוק 52, בארא פארק. בודאי מרגיש כב׳ את חשיבותו הגדול בלימוד התניא ולכן הואיל נא להשתתף בקביעות וגם להזמין את מכיריו לבא ללימוד התניא.

ברגשי כבוד ובברכת התורה והחסידות,

סניף בארא פארק של אגודת חסידי חב״ד

* * *

בע״ה

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה
183 הענרי סטריט, ניו יארק, ארטשארד 4-6497
סניף בראנזוויל

ב״ה, כ״ז שבט, תרצ״ו

לכב׳ ידידינו, אנ״ש, חסידי חב״ד,

שלום וברכה:

איהר זייט הירמיט איינגעלאדען אנוועזענד צו זיין אף „דעם שבת מברכים פארבריינגען״, דיזען שבת קודש, פ׳ משפטים, אום 6:00 אוהר מארגענס, אין דער שוהל, חברה אנשי באברויסק 228 קריסטאפער עווניו כדי צו ערפילען דעם וואונש פון ליובאוויטשען רבי׳ן, שליט״א, צו זאגען תהלים און נאכדעם צו לערנען חסידות צציבור.

מיר וועלען פארבריינגען אויף אן אמת׳ן חסידישען שטייגער, און איהר זייט געבעטען צו קומען אין צייט און פארבריינגען צוזאמען מיט אונז.

איהר זיינט געוויס באקאנט מיט דיזען וואונש פון רבי׳ן שליט״א, ווייל זיין בריעף איז געווען געדרוקט אין אונזער חב״ד בולעטין.

אכטונגספאל און מיט חסידישע גרוס,

קאמיטע פאר בראנזוויל און איסט ניו יארק
אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה

* * *

בע״ה

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה
183 הענרי סטריט, ניו יארק, ארטשארד 4-6497
סניף בנסונהוירסט

ב״ה כ״ז שבט, תרצ״ו.

לאיש שלומנו היקר,

שלום וברכה.

מתכבדים אנו מאד להזמין את כבודו לבא ולהשתתף במסיבת לומדי תניא, שתתקיים אי״ה ביום ב׳ בערב, פ׳ תרומה, בשעה 8:00 בדיוק, בביתו של ידידנו היקר והנכבד, ר׳ חיים זלמן קריימער, שיחי׳, 1866 רחוב 80, ברוקלין, נ. י.

מגיד השיעור יהי׳ הרב הוו״ח מהור״ר ש. א. קאזארנאווסקי, שליט״א.

הואיל נא לבא בזמן ללימוד השיעור, ג״כ בבקשה להגיד לכל מכיריו על אודות מסיבותינו הנעימות, וכ״כ להשתתף מדי שבוע בשבוע בכל יום ב׳ בערב בלימוד התניא.

ברגשי כבוד ובברכת התורה,

חברה לומדי תניא — בבנסונהוירסט*
זעליג צבי שרייבער, מזכיר

יעדער חבר פון חברה לומדי תניא, ווען עס וועט קומען די הייליגע שטונדע צו גיין לערנען, זאל ער מיטנעמען נאך א אידען צום לערנען. און זיין שכר וועט זיין כפול ומכופל, פון דעם בורא יתׂ״ש.

זעליג צבי שרייבער

* * *

בע״ה

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה
183 הענרי סטריט, ניו יארק, ארטשארד 4-6497
סניף בנסונהוירסט

ב״ה, ד׳ אדר, תרצ״ו

לאיש שלומנו היקר,

שלום וברכה.

מתכבדים אנו מאד להזמין את כבודו לבא ולהשתתף במסיבת לומדי תניא, שתתקיים אי״ה ביום ב׳ פ׳ תצוה, הבע״ל, בשעה 8:00 בערב, בדיוק, בביתו של ידידנו היקר והנכבד ר׳ אברהם בער קרעמער, 1933 — 82 סטריט, ברוקלין, נ.י.

מגיד השעור יהי׳ הרב הצעיר והחסיד, מוהר״ר ישעי׳ נ״י תרשיש, שליט״א.

הואיל נא לבא בזמן ללימוד השעור, ועל כל חבר להביא אתו עוד אחד ללמד את התניא, ובזכות זה שכרו יהי׳ כפול ומכופל מבורא עולם, יתׂ״ש.

ברגשי כבוד ובברכת התורה,

חברת לומדי התניא — בבנסונהוירסט
זעליג צבי שרייבער, מזכיר.

* * *

בע״ה

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה
183 הענרי סטריט, ניו יארק, ארטשארד 4-6497
סניף בנסונהוירסט

ב״ה כ״ב אייר, תרצ״ו.

לאיש שלומנו היקר,

שלום וברכה:

שמחים אנו מאד להזמין את כבודו להיות נוכח ולהשתתף במסיבת חוג לומדי תניא, שתתקיים, אי״ה, ביום ב׳, הבע״ל, כ״ו אייר, פ׳ במדבר, בשעה 8:00 בערב, בביתו של ידידנו ר׳ א. ווארשאווסקי, שי׳, 8678 בעי פארקווייי, ברוקלין, נ. י.

מגיד השיעור יהי׳ הרב הוו״ח מוהר״ר ישראל דזשייקאבסאן, שליט״א.

עכשיו בימי האביב הנעימים צריכים אנו גם כן להשתדל בכל האפשר להמשיך את קיומה של חברת לומדי תניא בשכונתנו ולבא בתמידות בכל יום כבערב, וגם באותו הזמן להשפיע על מכירינו להשתתף במסיבותינו היפות. הואיל נא להביא עם כב׳ עוד חבר אחד ללימוד התניא, ובגלל זה, יהי׳ שכרו כפול ומכופל מבורא עולם, יתׂ״ש.

יש עוד ענין חשוב — בשם הועד הראשי, מתכבד אני מאד להזמין את כב׳ להשתתף בועידה השנתית של חסידי חב״ד — בארצות הברית וקנדה — שתתחיל את ישיבתה הראשונה, אי״ה, ביום ראשון הבע״ל, כ״ה אייר, בשעה 12:00, צהרים, במלון „ברודביי סנטרל״, 673 ברודביי, ניו יורק. ענינים היותר מענינים ונחוצים לכל אנ״ש עומדים על הפרק. צירים מכל חלקי אמריקה באים לועידה הזאת של חסידי חב״ד. כ״ק אדמו״ר שליט״א שלח מכתב מיוחד לועידה זו. הישיבה השנית יחד עם המשתה תתקיים אי״ה בשעה 7:00 בערב, כ״ה אייר, במסעדה של מייבאך, 597 ברודביי, ניו יורק. מחכים אנו לראות את כב׳ ביום א׳ על הועידה שלנו.

---

*) על יסודה של חברה זו — ראה להלן ע׳ קכב.

בכל אותות הכבוד ובברכת התורה,

חברת לומדי תניא בבנסונהוירסט
זעליג צבי שרייבער, מזכיר.

* * *

בע״ה

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה
183 הענרי סטריט, ניו יארק, ארטשארד 4-6497

ב״ה, כ״ב אייר, תרצ״ז,

איינלאדונג

לכבוד אנשי שלומנו היקרים, בבראנזוויל ואיסט ניו יארק,

שלום וברכה:

איהר זיינט העפליך איינגעלאדען אנוועזענד צו זיין אף דעם שבת מברכים פארברייגנגען, דיזען שבת קדש, פ׳ בהר־בחוקותי, כ״ד אייר (מאי 16טען) אין שוהל פון חברה אנשי זשעמבין, 217 ריווערדייל עווניו, קארנער טשעסטער סטריט, ברוקלין, נ.י.

דיזער שבת מברכים פארברייגנגען וועט פארקומען אום 6:00 אוהר מארגענס אין דער זשעמבינער שוהל.

מיר זיינען זיכער אז איהר זייט געוויס באקאנט מיט דיזען וואונש פון רבי׳ן שליט״א, ווייל עס איז שוין געווען געדרוקט אין חב״ד בולעטין.

ביי דעם שבת מברכים פארברייגנגען, וועלען מיר זאגען תהלים און נאכדעם לערנען חסידות.

מען וועט אויף פארברייגנגען אויף אן אמת׳ן חסידישען אופן, און איהר זייט געבעטען צו קומען און פארברייגנגען צוזאמען מיט אלע אנ״ש.

בברכת התורה והחסידות,

קאמיטע פון אגודת חסידי חב״ד
פאר בראנזוויל און איסט ניו יארק

* * *

בע״ה

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה
183 הענרי סטריט, ניו יארק, ארטשארד 4-6497
סניף בנסונהוירסט

ב״ה, כ״ט אייר, תרצ״ו

לכבוד ידידנו היקר ומאד נעלה,

שלום וברכה:

מתכבדים אנו מאד להזמין את כבודו להשתתף במסיבת לומדי תניא, שתתקיים, ביום ב׳ הבע״ל, פ׳ נשא, בשעה 8:00 בערב, בביתי, 134 בעי 26 סטריט, ברוקלין.

מגיד השיעור יהי׳ הרב הוו״ח מוהר״ר שלמה אהרן קאזארנאווסקי, שליט״א.

בבקשה לבא בזמן וגם כן להביא אתו עוד אחד ללמד כדי שחברת לומדי תניא בשכונתנו תלך מחיל לחיל, ובזכות זה יהי׳ שכרו כפול ומכופל מבורא עולם, ית״ש.

בכל אותות הכבוד וידידות, הנני, בברכת התורה והחסידות,

זעליג צבי שרייבער,
מזכיר חברת לומדי תניא בבנסונהוירסט

* * *

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה
183 הענרי סטריט, ניו יארק, Orchard 4-6497
סניף בנסינהוירסט

ב״ה, י״ד סיון, תרצ״ו.

לכבוד ידידנו היקר והכי נעלה,

שלום וברכה:

הננו מתכבדים מאד להזמין את כבודו להשתתף במסיבת החוג, „לומדי תניא״, שתתקיים אי״ה ביום ב׳ הבע״ל, פ׳ שלח, ח״י סיון, (8 יוני), בשעה 8:00 בערב, בביתו של ידידנו הנכבד והנעלה ר׳ חיים זלמן קריימער, שי׳, 1866 — רחוב 80, ברוקלין, נ.י.

הרב הוו״ח מוהר״ר ניסן טלושקין, שליט״א, יגיד את השיעור בתניא, פרק כ״א.

החוג שלנו הולך קדימה, אבל בכל זאת צריכים אנו להגדיל את זה עוד יותר, ולכן, הואיל נא להביא אתו עוד חבר שישתתף בלימוד התניא, כדי שחברת לומדי תניא בשכונתנו תהי׳ לכח חי וכביר בתנועתנו, ובזכות זה, יתברך כבודו מבורא עולם, ית״ש, בשפע ברכות מכל טוב סלה.

בברכת התורה והחסידות,

זעליג צבי שרייבער, מזכיר
חברת לומדי תניא בבנסונהוירסט

* * *

בע״ה

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה
183 הענרי סטריט, ניו יארק, Orchard 4-6497

ב״ה, כ׳ סיון, תרצ״ו.

לכב׳ ידידינו, חסידי חב״ד, בבראנזוויל איסט ניו יארק.

שלום וברכה:

איר זייט העפליך איינגעלאדען אנוועזענד צו זיין

דיזען שבת קדש, אף אונזער „שבת מברכים פארבריינגען״ וועלבע וועט שטאטפינדען אום 6:00 אוהר מארגענס, פ׳ שלח, אין דער אזאריטצער שוהל, 885 האפקינסאן עוועניו, ביטווין ניופארט און לאטט, ברוקלין, נ. י.

מיר וועלען דורכפירען דעם וואונש פון ליובאוויטשען רבי שליט״א, צו זאגען תהילים און נאכדעם צו לערנען חסידות.

מיר וועלען אויך פארבריינגען אף אן אמת׳ן חסידישען אופן ווי אין ליובאוויטש.

ביטע צו קומען און פארבריינגען צוזאמען מיט אונז!!!

מיט חסידישע גרוס,

קאמיטיע פאר בראנזוויל און איסט ניו יארק
אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה

* * *

בע״ה

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה
183 הענרי סטריט, ניו יארק, Orchard 4-6497
סניף בארא פארק

ב״ה, כ״א סיון, תרצ״ו.

לכבוד׳ ידידינו היקרים והנעלים, חסידי חב״ד בשכונת בארא פארק.

שלום וברכה:

איהר זייט העפליך איינגעלאדען אנוועזענד צו זיין דיזען שבת קדש, אף אונזער „שבת מברכים פארבריינגען״, וועלבע וועט שטאטפינדען אום 6:00 אוהר מארגענס, פ׳ שלח, אין הויז פון הרב הג׳ הוו״ח מוהר״ר אלי׳ סימפסאן, שליט״א 4215 — 15 עוועניו, ברוקלין, נ.י.

מיר וועלען דורכפירען דעם וואונש פון כ״ק אדמו״ר שליט״א, צו זאגען תהילים און נאכדעם צו לערנען חסידות.

מיר וועלען אויך פארבריינגען אף אן אמת׳ן און ריכטיגען חסידישען אופן אזוי ווי אין ליובאוויטש.

ביטע צו קומען און פארבריינגען צוזאמען מיט די אנ״ש פון בארא פארק דיזען שבת מברכים החודש.

מיט חסידישע גרוס,

סניף בארא פארק לאגודת חב״ד
אלי׳ נחום שקליאר, שו״ב, מזכיר זמני

„ווערט א מעמבער אין אגודת חב״ד״

* * *

בע״ה

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה
183 הענרי סטריט, ניו יארק, Orchard 4-6497
סניף בנסינהווירסט

ב״ה, כ״א סיון, תרצ״ו.

לכבוד ידידנו היקר ומאד נעלה,

שלום וברכה:

מתכבדים אנחנו מאד להזמין את כבודו לבא ולהשתתף במסיבת החוג, „לומדי תניא״, שתתקיים אי״ה ביום ב׳ הבע״ל, כ״ה סיון, (15 יוני), פ׳ קרח, בשעה 8:00 בערב, בביתי — 134 בעי 26 סט. ברוקלין, נ. י.

134 Bay Street, Brooklyn, N. Y.

הרב הוו״ח מוהר״ר שלמה אהרן קאזארנאווסקי, שליט״א, יגיד את השיעור בתניא.

עוד הפעם חפץ אני להביא לתשומת לבבו כי עלינו חוב גדול להגדיל ולהכביר את החוג שלנו, גם כן להביא עוד חבר למסיבת לומדי תניא בכל זמן שאנו מתאספים, ובזכות זה, יתברך כבודו מבורא עולם, ית״ש, בשפע ברכות של ארך ימים וכל טוב, סלה.

בברכת החזקת התורה והחסידות,

זעליג צבי שרייבער, מזכיר.
חברת לומדי תניא בבנסונהווירסט

„החבר אתה באגודת חב״ד! אם לא עכשיו, אימתי?״

* * *

בע״ה

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה
183 הענרי סטריט, ניו יארק, Orchard 4-6497
סניף בנסינהווירסט

ב״ה, כ״ח סיון, תרצ״ו.

לכבוד ידידנו היקר והכי נעלה,

שלום וברכה:

מתכבדים אנו מאד להזמין את כבודו להשתתף במסיבת החוג, „לומדי תניא״, שתתקיים אי״ה ביום ב׳ הבע״ל, ב׳ תמוז, פ׳ חקת, (22 יוני) בשעה 8:00 בערב, בביתי 134 בעי 26 סטריט, ברוקלין.

מגיד השיעור בתניא יהי׳ הרב הוו״ח מוהר״ר שלמה אהרן קאזארנאווסקי, שליט״א.

החוג שלנו הולך קדימה, אבל בכל זאת צריכים אנו להשתדל בכל האפשר להחזיק ולהכביר אותו כדי

לעשותו, לכח פעיל בתנועת חב״ד במדינתנו, ועל כן, הואיל נא להביא עוד חבר בכל עת וזמן שאנו מתאספים ללימוד ובגלל זה, יזכה כבודו לשנים טובות רבות, סלה.

ברגשי כבוד וידידות, ובברכת החזקת התורה וההחסידות,

זעליג צבי שרייבער, מזכיר
חברת לומדי תניא בבנסונהוירסט

עוד על שיעורים בחסידות שהתארגנו במשך חורף תרצ״ו, בבתי כנסת שונים בנ. י. התפרסם בגליונות „חב״ד בולעטין״ ומועתק לקמן פרק כה.

כ״ז הוא בשכונות השונות שבעיר נ.י. ובריכוזי אנ״ש אחדים בערי השדה. ברוב ריכוזי אנ״ש בערי השדה היו רק יחידים מאנ״ש, שהתגעגעו כ״כ להשתתף עם אנ״ש והתמימים בהתוועדויות ושיעורי דא״ח. בתור דוגמא לגעגועים אלה כדאי להעתיק קטע ממכתבו של ה״ר ארי׳ ליב הכהן מנואורק (שכבר נזכרת לעיל פרק ג הגירתו מרוסיא לארה״ב בקיץ תרפ״ב). בח׳ תמוז תרצ״ה כותב אל ה״ר ישראל דזיקאבסאן:

אחלה נא את כת״ר שליט״א שימחול נא להודיעני למעה״ש תומ״י איפה יהי׳ בשנה זו בית הועד ליום חגגתנו לשמחת אדמו״ר שליט״א שיצא לחפשי ונעשה בן חורין מידי העריצים אשר בקשו נפשו והחג הוא ביום י״א או י״ב תמוז (כמדומה לי׳) ואני לעת זקנתי נותרתי בעירי נואורק בדד באין חברים ובאין מורים ובאין אנשי חסידים כלל. חוסו נא חמולו נא רחמו נא על נפשי השפלה ושמחוני במכתבכם אשר בו תודיעני איפה יהי׳ בשנה זו מקום האסיפה ליום חג של שחרור אדמו״ר שלנו שליט״א וכתבו לי למעה״ש במהרה תשובה . . אבוא אי״ה אליכם להתעלס באהבים ודברי חסידות.

אכן לא נתברר לנו היכן התקיימה ההתוועדות בי״ב תמוז תרצ״ה, אך לי״ב תמוז תרצ״ו נשלחה הזמנה כללית במכתב־חוזר לאנ״ש:

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה
183 הענרי סטריט, ניו יארק, Orchard 4-6497

ב״ה, ו׳ תמוז, תרצ״ו.

איינלאדונג

לכב׳ ידידנו היקר,

שלום וברכה:

איהר זייט העפליך איינגעלאדען אנווועזענד צו זיין אף אונזער חגיגת י״ב תמוז, ימי חג גאולת נשיאנו מרן כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש, וועלכער איז אף דיזען טאג באפרייט געווארען פון דער געפענגעניש צוליב זיין גרייסען מסירת נפש פאר חיזוק התורה אין רוסלאנד.

אגודת חב״ד האט אראנזשירט צו פייערען ווי נייטיג דיזען גרייסען חסידישען יום טוב, און מיר לאדען אייך אלע נוסח האר״י אידען צו באטייליגען זיך אין דיזען חגיגה.

קומט און פארברייגט צוזאמען מיט אונז אין אן אמת׳ן חסידישען אטמאספערע, אין איטשמאן׳ס רעסטאראנט, 156 איסט בראדווויי, ניער ראטגערס סטריט, ניו יארק.

מאכט ניט קיין אנדער אפוינטמענט . . קומט צו דיזען גרייסען חסידישען יום טוב חגיגה, דאנערשטאג אוועגנד, י״ב תמוז, אום 5:00 אוהר נאך מיטאג. (2 יולי).

האפענדיג צו זעהן אייך דיזען דאנערשטאג אוועגנד ביי דער חגיגה פון י״ב תמוז, פארבלייבען מיר,

אכטונגספאל און מיט חסידישע גרוס,

חיים זלמן קריימער, פרעזידענט
אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה.
דוד שיפרין
מזכיר פרטי הכל

פרק כד

כנס אגודת חב״ד השנתי — תרצ״ו

לאור ההצלחה בכנס הכללי, שהתקיים בי״ט כסלו תרצ״ה, כמסופר לעיל, הוחלט לקיים כנס נוסף בשלהי חורף תרצ״ו. כשהגיעה הידיעה אל רבנו כתב אל מנהלי אגודת חב״ד בט׳ אדר (שם תתלא):

נהניתי מהידיעה כי אסיפת הועידה השנתית של אגודת חב״ד בארצות הברית תתכונן, אי״ה, בעי״ת ניו יארק. הנני מקוה אשר בפגישתם יחד מובחרי כחות אנ״ש התמימים אשר במדינתם, כולם יחד יטכסו עצה באופני חיזוק וסידור עבודת אגודת חב״ד לכל ענפי׳, הן בתמיכת הישיבות ועניני אנ״ש, והן בעבודת הפצת לימוד החסידות, על אתר בניו יארק, וגם סידור עבודה תמידית מסודרה ביסוד סניפי אגוד״ח בערי השדה.

ובזה הנני קורא אליכם מנהלי אגודת חב״ד וכל ידידינו אנ״ש שי׳ המשתתפים בהאסיפה הנכבדה, חזקו בעבודתכם עבודת הקדש האמורה, וכל אחד ואחד מכם בבואו לביתו ומקום מגורו, יעורר את

ידידנו אנ״ש שי׳ אשר בשם להביא החלטות האסיפה מהכח אל הפועל, ואני תפלה כי אלקינו ואלקי אבותינו יתברך ויתעלה, יצליח עבודתכם הקדושה, ופועל ידכם ירצה, וכולנו יחד נראה פרי טוב בעמלתכם.

על תוצאות הכנס הראשון של אגודת חסידי חב״ד, ועל ההכנות לכנס השנתי השני קוראים אנו בארוכה ב״חב״ד בולעטין״ (שבט תרצ״ו):

קומענדען מאנאט, כ״ח־כ״ט אדר וועט אי״ה פארקומען די יערליכע קאנוועגשאן פון אגודת חסידי חב״ד. די פאריגע קאנוועגשאן איז פארגעקומען אום י״ט כסלו תרצ״ה, און זי האט געטראגען א כאראקטער פון איבערבויאונג אדער א רעארגאניזיישאן קאנוועגשאן. דורך די פריערדיגע יאהרען איז געווען די ארבייט איבערגערייסען צוליב געוויסע פארשיידענע אורזאכען, און יעדען מאהל איז אן אלגעמיינע אסיפה (קיין נאמען קאנוועגשאן האט מען יענע אסיפות ניט געקענט אנרופען) האט דאן געמיינט זען פארשטארקען די כחות אז אגודת חב״ד זאל לכה״פ עקזיסטירען, און די באשרייבונגען נוצען וואס אגודת חב״ד האט דאן געגעבען זאל ניט אפגעשטעלט ווערען. טראץ דעם וואס מיר זאגען די באשרייבונגען נוצען, זיינען די אופגאבען פון דער אגודה לויט דעם נאמען אגודת חסידי חב״ד, פיל פיל גרעסער ווי דאס וואס איז אופגעטאן געווארען דורך איהר, אבער טראץ דעם מוז מען אנערקענען אז אגודת חסידי חב״ד פאר די 12 יאהר וואס זי עקזיסטירט האט א חוץ די שטענדיקע פינאנציעלע הילף, אין גרעסערע סומען ביי עקסטרא פאלען, וואס זי האט געגעבען דעם ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א און די ליובאוויטשער ישיבות וועלכע זיינען אונטער דער פירערשאפט פון דעם רבי׳ן שליט״א — האט אגודת חב״ד אופגעטאן גרויסע זאכען וועלכע האבען א גרויסע באדייטענדע ווערט.

עס האט זיך געפאדערט אף דעם פיל מיה און אנשטרענגונג, ווי די באפרייאונג פון דעם ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א מיט גענויע 9 יאהר צוריק פון זיין ארעסט אין פריזאן אין סאוויעט רוסלאנד, און נאכהער דעם ארויספארען פון רוסלאנד און זיין באזעצען זיך אין ריגא. אויסער די פינאנציעלע שטיצע וואס אגודת חב״ד האט בייגעטראגען אין אריבערשיקענדיק היבשע טויזענדער דאלערס פאר דעם צוועק ספעציעל — האט אגודת חב״ד פיל מיטגעהאלפען אין דעם מארשישען פאליטישען טייל ווי די באפרייאונג און קריגען די ערלובענישׂ ארויס צו פארען און פארלאזען רוסלאנד. און מיט 6 יאר צוריק האבען מיר ארויפגעבראכט אהער דעם רבי׳ן שליט״א פאר א באזוך אין אמעריקא. עס זיינען דא נאך קלענערע וויכטיגע אופטואונגען ווי דעם אפדרוקען די לקוטי־תורה פון אלטען רבי׳ן; ברייענגען אהער ר׳ יצחק מתמיד, א. ד. ג. און טאקע זעהנדיג אז טראץ אלע שוועריקייטען האט אגודת חב״ד געקענט אזעלכע זאכען אופטאן, דארום שאצען מיר ניט איבער די כחות פון אגודת חב״ד, ווען מיר זאגען אז אגודת חב״ד האט ניט ערפילט איהר פולען מעגליכקייט אין דעם פינאנציעלען טייל פון איהר ארבייט צו העלפן די מוסדות אף יענעם זייט ים. און בפרט אין דער צווייטער טייל ארבייט פון דער אגודה אף אופצולעבען און פארשטארקען דעם חב״ד חסידישען גייסט דא אין לאנד אף דעם געביט האט די אגודה זייער וויניג אופגעטאן און כמעט אין גאנצען פארנאכלעסיגט פאר די גאנצע צייט פון איהר עקזיסטענץ.

דורך דער אלגעמיינע ארבייט פון אגודת חב״ד, און בפרט דורך דעם באזוך פון רבי׳ן שליט״א דא, און נאכהער דורך זיין בא־כח הרב החסיד המפורסם ר׳ יצחק נ״י, האט זיך די נייטוועגדיגקייט און די פאדערונג אף צו טאן עפעס פאר דעם אופהאלטונג, אופלעבונג און פארשטארקונג פון דעם גייסטיגען אוצר פון חסידות חב״ד דא אין לאנד, געלאזט הערען. עס האט זיך אריסגעשטעלט אין קלארע און אפטע פאדערונגען פון פילע חברים פון אגודת חב״ד ביי יעדען געלעגענהייט. דורך דער ווירקונג פון הרה״ח ר׳ יצחק מתמיד און דורך דער באטייליגונג פון באי־כח פון אגודת חב״ד פון ניו יארקער אפיס, אין פילע שטעדט, און בפרט דורך דער באטייליגונג און שטארקע השפעה פון דעם זקן רבני חסידי חב״ד, הרה״ג החסיד ר׳ דוד מאיר נ״י ראבינאוויטש פון באסטאן, איז געלייגט געווארען דער ווינקעלשטיין אף אגודת חסידי חב״ד, אלס א קערפערשאפט ניט בלויז צו בריינגען נוצען פאר אונזערע מוסדות וועלכע געפינען זיך אף יענעם זייט ים, נאר גלייכצייטיג אויך אן אגודה וועלכע דארף און זאל אויך בריינגען נוצען פאר אונז דא אין לאנד. א דאנק דעם אייבערשטען, פאר דער צייט פון דער עפענונג פון דעם אפיס פון אגודת חב״ד נאך דעם קאנוועגשאן, אף 183 הענרי סטריט, ניו יארק, ביז יעצט, האט זיך די ארבייט א רוק געטאן פארויס פיל. עס איז געשאפען געווארען א פארבינדונג פון אגודת חב״ד מיט פילע שטעדט איבער׳ן לאנד.

פילע נייע חברותא׳ס אף צו לערנען א ווארט חסידות און תניא זיינען צו געקומען אין ניו יארק און אין נאך אנדערע שטעדט. עס קומען פאר אפטע חסידישע צוזאמענקונפטען אין מערערע פלעצער. עס איז געשאפען געווארען געוויסע נייע אונטערנעמונגען פאר צו שטיצען אונזערע מוסדות הקדושים, וועלכע ווערען אנגעפירט פון אונזער רבי׳ן שליט״א. דארום

איז די קומענדע קאנוועגשאן וועלכע וועט יעצט פארופען פון אגודת חסידי חב״ד זייער וויכטיג. אנפאנגענדיג מיט דער ארבייט פון אופלעבען דעם רוח החסידות דא אין לאנד האט זיך ארויסגעצייגט אין דער קלארער און דייטליכער צורה דער גרייסער שאדען און פארלוסט וואס די נאכלעסיגקייט פון דער אגודה אף דעם געביט האט געבראכט. אבער גלייך מיט דעם איז אבער אויף קלאר און נאהנט געווארען די וועגען און מעגליכקייטען אף צו פאריכטען און פארבעסערען די אלע חסרונות און שאדענס, און צוליב דעם צווועק רופען מיר יעצט די יעצטיגע קאנוועגשאן. דארום ליגט אף יעדען איינעם ביי וועמען די אייבענדערמאנטע פרינציפען זיינען הייליג און טייער, און ביי וועמען זיין גייסטיגער לעבען האט ביי אים א ווערט — ביי דעם ליגט א הייליגיער פליכט אף צו נעמען אן אנטייל אין דער קאנוועגשאן און זהען מיטהעלפען אז די ארבעט פון קאנוועגשאן זאל געקרוינט ווערען מיט ערפאלג. מיט פארריניגטע כוחות וועלען מיר, מיט דעם אייבערשטענ׳ס הילף, קענען אויסארבעטען די ריכטיגע וועגען ווי צו פארבעסערען דעם צושטאנד פון אגודת חסידי חב״ד אף אלע געביטען, און מיט איבערגעבענע ארבעט וועלען מיר דורכפירען די אלע באשלוסען פון דער קאנוועגשאן, און מיר וועלען דען אויפהאלטען די גרויסע רייכע ירושה וואס אונזערע רביים און עלטערען האבען אונז איבערגעלאזט און פארפלאנצט אין אונז. מיר וועלען דאן זוכה זיין זהען די אופבליאונג און פארשפרייטונג פון חב״ד חסידות און מידות דא ביי אונז אין לאנד.

לפועל נדחה הכנס משלהי אדר לשלהי אייר. בחב״ד בולעטין גליון אדר־ניסן מופיעה הודעה:

דער יאהרליכער קאנוועגשאן פון אגודת חב״ד פון אמעריקא און קענעדא וועט פארקומען כ״ה אייר, תרצ״ז, נאך דער באשלוס פון דער עקזעקעטיוו קאמיטע פון אגודת חב״ד וועלכע איז לעצטענס אפגעהאלטען געווארען אין הויז פון הרב ניסן טעלושקין, שליט״א, דער יושב ראש נכבד פון אגודת חב״ד. מעהר אינצעלהייטען וועלען ארויסגעשיקט ווערען אין קורצען. אלע וועלכע האבען פארשלאגע פאר דעם קאנוועגשאן זיינען געבעטען צו שרייבען צום אפיס פון אגודת חב״ד. דיזער קאנוועגשאן וועט זיין דער וויכטיגסטער וועלכער איז ווען געווען.

הודעה דומה — גם בגליון אייר תרצ״ו, שהוא הגליון המוקדש לכנס השנתי השני „קאנוועגשאן נומער״.

במכתבי הזמנה שונים הוזמנו כל אנ״ש בנ. י. ובערי השדה להשתתף בכנס. בראשון שבהם מודיע הר״י דזייקאבסאן, מנהל האגודה, את סיבת דחיית הכנס משלהי אדר לשלהי אייר:

בע״ה

לאיש שלומנו היקר והנכבד,

שלום וברכה:

מיר קומען אייך הירמיט מודיע צו זיין אז דער יאהרליכער קאנוועגשאן פון אגודת חסידי חב״ד פון אמעריקא און קענעדא וועט פארקומען אי״ה מוצאי שבת קדש און זונטאג, **כ״ה אייר תרצ״ז** (מאי 17־16טען, 1936) אין ניו יארק. מיר וועלען אייך שרייבען מעהר איינצעלהייטען וועגען דיזען וויכטיגען און חשוב׳ן קאנוועגשאן, וויא אויך דעם גענויען פראגראם, און מיר וועלען אייך אויך צושיקען די אפיציעלע איינלאדונג קארטע נאך פסח, כדי צו געבען די קאמיטע א געלעגענהייט צוגרייטען אלעס פאר אונזער קאנוועגשאן.

דיזער קאנוועגשאן איז אפגעלייגט גווארען ביז דעם זונטאג נאך ל״ג בעומר, ד. ה. אף כ״ה אייר, צוליב די באקוועמליכקייט פון אונזערע מעמבערס און פריינד, וועלכע האבען אונז געשריבען און געלאזט וויסען אז דער פאסענדסטער צייט וואלט געווען נאך ל״ג בעומר ווען אונזערע אנ״ש וועלען זיך קענען גרינגער און בעסער באטייליגען אין אזא וויכטיגען קאנוועגשאן.

ביי יעדען וועמען די ארבייט פון אגודת חב״ד און די חסידות חב״ד איז הייליג, און וועלכער וויל אז אונזערע מוסדות וועלכע וועלען אנגעפירט פון ליובאוויטשער רבי׳ן זאלען אויך ווייטער קענען עקסיסטירען — אף אלע אנ״ש און חסידי חב״ד ליגט א הייליגער פליכט צו נעמען אן אנטייל אין קומענדען קאנוועגשאן.

מיר וועלען זיין זייער צופרידען צו הערען פון אייך וועגען אלע פארשלאגע וועלכע איהר ווילט מאכען בנוגע דיזען קאנוועגשאן.

מיט חסידישע גרוס און בברכת התורה,

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה
הרב ישראל דזשייקאבסאן, מנהל

כך נשלחו הזמנות מיוחדות לבתי כנסיות נוסח האר״י וליחידים:

בע״ה

ווערטהער פרעזידענט און מתפללים,

שלום וברכה:

מיר זיינען זייער צופרידען און עס איז מיט דער גרעסטער כבוד אז מיר שיקען אייך הירמיט אן איינלאדונג, אלס א נוסח־האר״י שוהל, אז אייער

ווירדיגע חברה זאל זיך באטייליגען אין דעם יאהרליכען קאנוועגשאן פון חסידי חב״ד פון אמעריקא און קענעדא, וועלכע וועט שטאטפינדען, אי״ה, זונטאג, כ״ה אייר (מאי 17טען), אין בראדוויי סענטראל האטעל, 673 בראדוויי, אין ניו יארק. דער ערשטער זיצונג פון דיזער קאנוועגשאן פון די אלע נוסח האר״י אידען פון אונזער לאנד, וועט אנפאנגען אום 12:00 אוהר בייטאג אין בראדוויי סענטראל האטעל. ביטע צו באשטימען דעלעגאטען פון אייער ווירדיגע שוהל אנווזענד צו זיין אף דיזען אויסערגעווייניליכען קאנוועגשאן. יעדער נוסח האר״י שוהל דארף און מוז זיין פארטראטען אף אונזער קאנוועגשאן.

ביטע אויף אויסצורופען און אנאנסירען וועגען אונזער קאנוועגשאן פון חסידי חב״ד, ביי אייך אין שוהל, דיזען שבת צום דאוונען, און אויך צו רייידען ווי געהעריג וועגען די גרייסע און וויכטיגע אויפגאבען פון דיזען קאנוועגשאן, און די פליכט אז אונזערע אנשי שלומנו זאלען זיך באטייליגען און קומען.

פראגען פון דער גרעסטער וויכטיגקייט זיינען דא אף דעם טאגעס ארדנונג פון קאנוועגשאן.

מיר האבען אויך ערהאלטען א ספעציאלען מכתב פון כ״ק אדמו״ר שליט״א, וועלכע מיר וועלען פארלעזען אף דעם קאנוועגשאן.

פארגעסט ניט צו שיקען אייערע דעלעגאטען צום קאנוועגשאן. זיי קענען זיך רעדזשיסטרירען אין האטעל ביי אונזער קאנוועגשאן אלס דעלעגאטען. **דער ערשטער זיצונג פאנגט אן 12:00 אוהר אין בראדוויי סענטראל האטעל, רום 515. דער צווייטער זיצונג וועט פארקומען אום 7:00 אוהר אין אוועגד (זונטאג) אין . . מייבאך׳ס רעסטאראנט**, 597 בראדוויי, ניו יארק, און דאן וועט אויך אראנזשירט דער באנקעט פון אגודת חב״ד, פאר די געסט און דעלעגאטען צום קאנוועגשאן.

מיר ערווארטען צו זעהן אייערע דעלעגאטען אף דיזען וויכטיגען קאנוועגשאן . . אלע נוסח האר״י אידען דארפען זיין פארטראטען אף דיזען גרייסטן צוזאמענקונפט, כדי מיר זאלען מיט פארייניגטע כחות קענען פארזעצען אונזער ארבייט לטובת חסידות חב״ד און אויספירען דעם פערלאנג פון אונזער ליבען ליובאוויטשען רבי״ן, שליט״א.

מיט חסידישע גרוס,

אגודת חסידי חב״ד פון אמעריקא און קענעדע
הרב ניסן טלושקין, יושב ראש נכבד
ר׳ חיים זלמן קריימער, יושב ראש

* * *

בע״ה

איינלאדונג צו דער קאנוועגשאן
פון חסידי חב״ד אין אמעריקא

זונטאג, כ״ה אייר, תרצ״ו (17 מאי, 1936) אום 12:00 אוהר, האטעל בראדוויי סענטראל, 673 בראדוויי, ניו יארק, נ. י.

לכבׂ ידידינו, אנשי שלומנו היקרים והחביבים,

שלום וברכה:

מיט גרויס שמחה און צופרידענהייט, קומען מיר אייך אנזאגען די פרעהליכע בשורה אז גאר אין גיכען וועט פארקומען אונזער יאהרליכער קאנוועגשאן פון חסידי חב״ד אין אמעריקא און פון קענעדא, אין שטאדט ניו יארק, אי״ה, זונטאג, כ״ה אייר, תרצ״ו.

יעדער איינער פון אונז פילט די נייטוועגדיגקייט פון א שטארקע ארגאניזירטע אגודה — און צו קענען אופהאלטען און פארשטארקען די רייכע גייסטיגע אוצרות וואס חסידות חב״ד האט געגעבען פאר אונז — און בפרט די נייטוועגדיגקייט צו ארבעטען פאר די וווירקליכע אופלעבונג פון אונזער באוועגונג דא אין לאנד.

מיר וועלען מיט דיזער קאנוועגשאן העלפען ערפיהלען דעם היילִיגען ווילען פון אונזער ליובאוויטשען רבי״ן שליט״א, וועלכער וויל זעהן די פארבינדונג און די ברידערליכע צוזאמענקניפונג פון אלע חסידי חב״ד. אגודת חב״ד האט מיט איהר רעארגאניזונג לעצטען יאהר אוועקגעשטעלט אונזער ארגאניזאציע אלס א קערפערשאפט וועלכע בריינגט גרויסע נוצען פאר אונז דא. א דאנק השי״ת איז געמאכט געווארען געוויסע פארטשריט לעצטענס, און מיט די אקטיוועט הילפע פון אונזער נוסח האר״י שוהלען וועלען אי״ה ביי דיזער קאנוועגשאן, כ״ה אייר (17 מאי, 1936), זיך הארציג דורכרייידען, הערען א דין וחשבון פון דעם לעצטען יאהר ארבייט, און העלפען שאפען און דורכפירען פלענער פאר אונזער פיל פארגרעסערטער ארבייט אין דער צוקונפט.

ווילט איהר אויספאלגען דעם רבינ׳ס פארלאנג? ווילט איהר פארשטארקען חסידות חב״ד דא אין לאנד און אויך ארבעטען פאר חסידות חב״ד איבער דער וועלט? ווילט איהר א שטארקע און אקטיווע אגודת חב״ד וועלכע זאל קענען דורכפירען די היילִיגע ארבייט פון אונזער באוועגונג בגשמיות וברוחניות?

יעדער נוסח האר״י שוהל דארף און מוז זיין פארטראטען אויף דיזען וויכטיגען קאנוועגשאן פון

חסידי חב״ד פון אמעריקא. דארום, בעטען מיר אייך זאפארט אויסצוקלייבען אייערע דעלעגאטען פאר דיזען קאנוועגשאן, און צו לאזען דעם אפיס פון אגודת חב״ד וויסען גלייך די נעמען און אדרעסען פון די דעלעגאטען כדי מיר זאלען זיי צושיקען דעלעגאטען קארטען, און אויך קענען מאכען די נייטיגע פארברייטונגען פאר די ארגאניזירטע ארבייט פון קאנוועגשאן.

מיר האפען צו השי״ת אז מיט פארייניגטע כחות וועלען מיר קענען ארבעטען פאר די ענטוויקלונג פון אגודת חב״ד און חסידות.

ערוואַרטענדיג צו הערען פון אייך אין גיכען פארבלייבען מיר,

מיט חסידישע פריינדשאפט,

חיים זלמן קריימער,
פרעזידענט, אגודת חסידי חב״ד

* * *

בע״ה

איינלאדונג צו דער קאנוועגשאן פון חסידי חב״ד אין אמעריקא

אי״ה, זונטאג, כ״ה אייר, תרצ״ו (17 מאי, 1936) אום 12:00 אוהר אין האטעל בראדוויי סענטראל, 673 בראדוויי, ניו יארק, נ. י. רום 515

איהר זייט העפליך איינגעלאדען אנוועזענד צו זיין און אויך צו באטייליגען זיך אין דעם יעהרליכען קאנוועגשאן פון חסידי־חב״ד פון אמעריקא, געוועפען פון אגודת חסידי חב״ד בארצות־הברית וקנדה, פאר זונטאג, כ״ה אייר, אין האטעל בראדוויי־סענטראל, 673 בראדוויי, ביטווין 4טע און 3טע סטריטס, ניו יארק.

יעדער איינער פון אונז פילט די נייטוועגדיגקייט פון אן ארגאניזירטען אגודה אום צו קענען אופהאלטען און פארשטארקען די רייכע גייסטיגע אוצרות וואס חסידות חב״ד האט געגעבען פאר אונז און בפרט דא אין לאנד און אין לעצטען צייט ספעציאל.

אגודת חב״ד האט מיט איהר רעארגאניזירונג לעצטען יאהר, אוועקגעשטעלט אונזער ארגאניזאציע אלס א קערפערשאפט וועלכע בריינגט גרייסע נוצען פאר אונז דא, און א דאנק השי״ת איז געמאכט געווארען געוויסע פארטשריטע אין דעם פאר די צייט.

ביי דיזען וויכטיגען קאנוועגשאן וועלען מיר זיך הארציג דרוקריידען און מאכען פלענער פאר אונזער צוקונפטיגער טהעטיגקייט, נאכדעם ווי מיר וועלען הערען א דין וחשבון פון עבר.

ביטע אויסצ[ו]פילען דעם ביילעגענדען בלענק און עס גלייך צושיקען צום אפיס פון אגודת חב״ד, כדי מיר זאלען קענען מאכען די אלע נייטיגע פארברייטונגען פאר דעם קאנוועגשאן, און ארויססשיקען די דעלעגאטען־קארטען צו אלע וועלכע קומען צום קאנוועגשאן.

קומט און בריינגט איערע פריינד מיט זיך, און פארגעסט ניט ארויינשיקען דעם אויסגעפילטען בלענק צום אפיס פון אגודת חב״ד.

ערוואַרטענדיג צו הערען פון אייך אין גיכען,

מיט חסידישע גרוס,

חיים זלמן קריימער, פרעזידענט,
אגודת חסידי חב״ד בארצות הבית וקנדה

בע״ה

לכב׳ ועד הועידה לאגודת חסידי חב״ד,
183 הענרי סט., ניו יארק, נ. י.

ב״ה, יום . . . . . .

הנני מוכן איה״ש לבא ביום ראשון, כ״ה אייר, תרצ״ו (17 מאי, 1936), בשעה 12:00 צהרים, להאטעל בראדוויי סענטראל, ניו יארק, נ. י., לועידה השנתית של חסידי חב״ד באמריקא.

השם . . . . . NAME
הכתובת . . . . . ADDRESS
העיר . . . . . CITY

גם כן יבואו הצירים האלה מאנ״ש לועידת חסידי חב״ד הנ״ל:

השם . . . . . הכתובת . . . . . .
השם . . . . . הכתובת . . . . . .
השם . . . . . הכתובת . . . . . .
השם . . . . . הכתובת . . . . . .

הנ״ל צירים לועידה, מבית הכנסת . . . . . .

הערות:

אלה שהודיעו על נכונותם להשתתף בכנס קיבלו הזמנה נוספת שבה נאמר:

בע״ה

שלום וברכה:

מיר זיינען זייער צופרידען צו הערען אז איהר קומט צו אונזער **קאנוועגשאן פון חסידי חב״ד פון אמעריקא און קענעדא** וועלכע וועט פארקומען זונטאג, כ״ה אייר (מאי 17טען, 1936) אין בראדוויי סענטראל האטעל, 673 בראדוויי, ביי 3טע סטריט, ניו יארק — **רום 515.**

דער ערשטער זיצונג פון אונזער קאנוועגשאן

וועט זיין, אי״ה, זונטאג, אום 12:00 אוהר אין בראדוויי סענטראל האטעל. זייער וויכטיגע אנגעלעגענהייטען פון דער גרעסטע חשיבות זיינען דא אף דעם טאגעס אדרנונג. מיר האבען אויך ערהאלטען א ספעציעלען בריף פון כ״ק אדמו״ר שליט״א, און מיר וועלען עס פארלעזען אף דעם קאנוועגשאן.

דער צווייטער זיצונג פון אונזער קאנוועגשאן וועט אנפאנגען אום 7:00 אוהר, זונטאג אוועגד, אין מייבאך׳ס רעסטאראנט, 597 בראדוויי, ניו יארק, וואו א באנקעט וועט אויך געגעבען פאר די דעלעגאטען און געסט פון חב״ד קאנוועגשאן.

ביטע צו לאזען אונזער אפיס גלייך וויסען וועז איהר קומט קיין ניו יארק, כדי מיר זאלען קענען מאכען אראנדזמענטס וואו איהר זאלט זיין פאר שבת.

אויב מעגליך, ביטע צו זעהן אז נאך דעלעגאטען פון אייער געמיינדע, זאלען קומען צו דיזען אויסער־געווייניליכען קאנוועגשאן פון חסידי חב״ד, דיזען זונטאג, אין ניו יארק.

האפענדיג צו זעהן אייך ביי דעם קאנוועגשאן, פארבלייב איך,

אכטונגספאל און מיט חסידישע גרוס,

חיים זלמן קריימער, פרעזידענט
אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה

בע״ה

סדר היום של ועידת חב״ד,
ביום א׳ כ״ה אייר, תרצ״ו

ישיבה ראשונה במלון „ברודוויי סנטרל״ בשעה 12:00

פתיחה ע״י היושב ראש, מר ר׳ חיים זלמן קריימער

ברכות: הרב נ. טעלושקין מניו יארק
הרב רד״מ ראבינאוויטש מבאסטאן
הרב אלי׳ אקסעלראד מבאלטימאר
הרב שלום שניידערמאן מפילאדלפיא
ועוד מאנ״ש

דו״ח ממעשה האגודה בש״ע׳ — ע״י הרב משה ברמן
הרצאה על ה״מעמד״ — ע״י הרב מ. ב. ריבקין
הרצאה על ישיבות תומכי תמימים — הרב אלי׳ סימפסאן
הרצאה על העבודה בערי השדה — הרב שלום שניידערמאן
הרצאה בדבר הסתדרות אגודת חב״ד — הרב י. דזשייקאבסאן
מינוי ועד להסתדרות ולבחירות

ישיבה שני׳ במסעדה של מר מייבאך בשעה 7:00

אחר הארוחה:

הבחירות
זמירות ע״י הר׳ החזן ר׳ שמואל קאנטאראף
נאומים על אגודת חב״ד ושאיפותי׳
ושוב זמירות

לפני הכנס נקראו כמה אספות הכנה, האחת היא של חברי ועד הפועל של אגודת חב״ד, עלי׳ קוראים במכתב ההזמנה שנשלח לחברים:

ב״ה, ח׳ אייר, תרצ״ו.

וועדטהער חבר אין ועד הפועל לאגודת חב״ד,

שלום וברכה.

איהר זייט געלאדען צו קומען זונטאג, י״א אייר (3 מאי), אום 2:00 אוהר נאך־מיטאג, צו א ספעציאלען מיטינג פון ועד הפועל וועגען מאכען די נייטיגע פארברייטונגען צו אונזער קאנוועגשאן.

עס צייגט זיך ארויס אז די אנ״ש בכלל און בפרט פון די שטעדט אויסער ניו יארק, זיינען שטארק פאראינטעריסירט אין דער קאנוועגשאן פון חסידי חב״ד, און וועלען זיך באטיליגען אקטיוו. דארום, ליגט אף אונז די פאראנטוואורטליכקייט אף צו מאכען די ריכטיגע ארענדזשמענטס אז דיזער קאנוועגשאן זאל זיין צוגעגרייט מיט אלע איינצעלהייטען און מיט דעם נייטיגען סדר, אום עס זאל בריינגען די געווינשטע רעזולטאטען.

דארום, בעטען מיר אייך אז איהר זאלט אונבאדינגט קומען און העלפען אונז אין דיזע גאר וויכטיגע ארבייט לטובת חסידות חב״ד דורך א שטארקע אגודת חב״ד פון אלע אנ״ש.

האפענטליך צו זעהן אייך דיזען זונטאג, פארבלייב איך,

אכטונגספאל און מיט חסידישע גרוס,

חיים זלמן קריימער, פרעזידענט
אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה

יום לפני התחלת הכנס נקראו חברי אגודת התמימים (הנ״ל פרק ה) לאסיפת הכנה. במכתב ההזמנה נאמר:

אגודת התמימים

ב״ה, כ״ב אייר, תרצ״ו.

לבב׳ ידידיי ואחיי התמימים,

שלום וברכה:

הננו מזמינים את כב׳ בשמחה וענג רבה לבא

*) בשנה עברה (?).

ולהשתתף באסיפת כניסת התמימים, שתתקיים אי״ה, במוצאי שבת קדש, כ״ד אייר, לפני הועידה השנתית לחסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה.

האסיפה היותר חשובה הזאת תהי׳ בביתו של ידידנו ואחינו היקר, הרה״ג הוו״ח מוהר״ר אלי׳ סימפסאן, שליט״א, 4215 — 15 עוו., בארא פארק, ברוקלין, נ. י.

מחכה אני לראות את כל התמימים באסיפה זו ואז נדבר על ענינים העומדים על הפרק ושייכים לכל התמימים.

והנני בכל אותות הכבוד וידידות, ובברכת התורה והחסידות,

הרב ישראל דזשייקאבסאן

לאחר הכנס התפרסמו ההחלטות שהתקבלו:

החלטות בדבר הסתדרות אגודת חב״ד, מטרתה וענפי עבודתה

א. מטרת האגודה היא: לאגד את כל אנ״ש, ויוצאים מגזע חב״ד שבאמריקא, באהבת אחים, לעורר בהם את רוח החסידות החב״דית, להביאם לידי למוד ומחשבה בדא״ח, ושתהא אגודה זו עוזרת בכחות מאוחדים לכ״ק אדמו״ר שליט״א להחזיק מעמד, ולהמציא לו את האמצעים הנחוצים להחזיק ישיבותיו.

ב. האגודה משתדלת לארגן „אגודת קהילות של נוסח האר״י״ שבארץ שתשמש למטרה הנזכרת, וגם שתפקח (ע״י „מועצה״ — קאנסיל — שתבחר מקרבה) על צרכיהם הרוחניים של בתי כנסיות הנזכרים, ותכונן בתי תפילה של נוסח האר״י במקומות שאינם.

ג. האגודה מוציאה לאור לפרקים ידועים עתון המשמש לאורגן של האגודה.

ד. האגודה נוטלת עלי׳ להחזיק ב״כולל חב״ד״, לארגן את העוסקים בו ולשמור על קיומו.

ה. האגודה מטפלת בהחזקת ישיבת „תורת אמת״ שבאה״ק ולעזור את העסוקים בה.

ו. כל העבודה לטובת המעמד, הישיבות תו״ת מתרכזות בלשכת האגודה, לשם נכנסות הנדבות ומשם הן יוצאות, וכל צבור או יחיד שבאמריקא השולח איזה סכום לדברים האמורים, צריך הוא לשולחם ע״י הלשכה, או לפחות לשלוח להלשכה את הקבלה שקבל, או להודיע מנדבתו בלשכה.

ז. כל חבר שבאגודה משלם שני דולר לשנה דמי חבר, ומן הסכום הזה תתקיים האגודה ולשכתה.

ח. **האגודה מתנהלת** ע״י יושב ראש נכבד, יושב ראש, מנהל, מזכיר, גזבר, יושב ראש לערי המערב. לבד אלה, יבחר ועד פועל בן תשעה חברים מנ״י ותשעה חברים משארי הערים. ועד הפועל מונה מתוכו יושבי ראש לקומיטות אלו: א) למעמד; ב) לתו״ת; ג) להסתדרות; ד) לענינים רוחניים; ה) לכספים. כל יושב ראש מושך אלי׳ מספר חברים שימצא לנכון לעזרו בעבודתו.

ט. ועה״פ מתאסף פעם בשתי שבועות ולכל עת הצרך.

י. לא פחות מפעם בשנה נקראת ועידה של כל חברי חב״ד שבאמריקה, והועידה בוחרת את ההנהלה של האגודה ומתקנת תקנותי׳ ומעבדת תכנית עבודתה הבאה.

החלטות בדבר המעמד

א. הועידה מחלטת שאגודת חב״ד שבאמריקה צריכה להטיל ע״ע החובה לעזר את כ״ק אדמו״ר שליט״א לבית חיינו, ובשביל עבודתו הכללית ב[ס]כום של עשרת אלפים דולר במשך השנה הבע״ל.

ב. לחוב את סכום ההתחייבות הזה בין הערים ה[נ]קובים למטה בערך זה:

ניו יורק	$5,000	באסטאן	500
שיקאגא	2,000	ראזעל	100
פילאדעלפיע	1,000	פאסייעק	100
באלטימאר	600	שארי העיירות	.700

ג. למנות גבאים מיוחדים שיקבלו על עצמם להשיג בשכונותיהם ובערים מתנדבים לסכום האמור. הגבאים יקבלו כתבי התמנות מכ״ק אדמו״ר שליט״א.

ד. לבא בחלופי מכתבים עם כ״ק אדמו״ר שליט״א שישלח לכאן אחד או שני שדר״ים שיסובבו בעירות ל[חזו]ר דא״ח, להחיות את הכחות הנרדמים שבתוכנו, ובתוך כך להביא לידי התעוררות להתנדב לקרן הנזכר.

ה. עד שיבא הנה שד״ר, למנות אחד המתאים לכך לנסוע בערי הארץ לתכלית הנ״ל.

החלטות בעד ישיבות תומכי תמימים

א. האגודה נוטלת עלי׳ לבא לעזרת כ״ק אדמו״ר להחזיק את ישיבותיו, בווארשא, ע״י סך של $6,000 לשנה; בווילנא ע״י סך של $1500 לשנה; בשארי העירות בסכום של $5,000 לשנה.

ב. מקורות ההכנסה צריכים להיות:

א) ממשולחים

ב) קופסאות בבתי אנ״ש בפרט, ואוהבי תורה בכלל

ג) אפיעלס — בבתי כנסיות בשוי״ט

ד) מיחידים מתנדבים
ה) מתשלומים בעד „זכיות״ מיוחדות
ו) משלח „מנות״ לפני יו״ט

ב״חב״ד בולעטין״ גליון אייר תרצ״ו, ישנו מאמר מפורט של ה״ר משה דובער ריבקין על פעולותי׳ ועל מטרותי׳ של אגודת חב״ד ושל הכנס:

עס איז קיין נייעס אין אמעריקא אז חברות, קאנגרגיישאנס, סאסייטעס, לאנדסמאנשאפט פאראיינען, יוניאנס פון יעדע פאלק, אפילו חזנים, שוחטים, רבנים, און אויך רביים, זיינען פאראיניגט אין א „אגודה״ — אף ענגליש „יוניאן״ — א. ד. ג. עס גיבט ניט אין אמעריקא כמעט א מענש וואס זאל ניט געהערן צו איינע פון די דערמאנטע ארגאניזאציעס אדער ד. ג., ווייל אין אמעריקא איז מען מאטעריאליסטיש, און פון דעם מאטעריעלען שטאנדפונקט מוז מען טאקע באלאנגען צו אן ארגאניזאציע וואס זאל באשיצען די אייגענע מאטעריעלע אינטערעסטן. אמת, פיעלע פון די דערמאנטע ארגאניזאציעס טוען פיעל גוטעס אויך פאר׳ן כלל, אבער מ׳קען ניט פארלייקענען אז די סבה און הויפט צוועק פון די גרינדונג, און אין בעסטען פאל א טייל פון דעם צוועק, איז אף אזא באשיצען די אייגענע מאטעריעלע אינטערעסטן.

אנדערש איז אבער אגודת חב״ד, דוכט זיך אן אגודה ווי אלע אנדערע, אבער אנדערש, בלייז אן אגודה — אויך אויף ענגליש — א לאנדסמאנשאפט — ארגאניזאציע — ווי אלע אנדערע, אבער דאך אנדערש, א גייסטיגע לאנדסמאנשאפט, ניט וואס די גופים זיינען פון איין לאנד, נאר די נשמות, דער גייסט, אויך אף צו באשיצען די אייגענע אינטערעסטן ווי אלע אנדערע, אבער ניט די מאטעריעלע, נאר די גייסטיקע, די נשמה׳דיקע אינטערעסטן.

דאס איז ווייל אגודת חב״ד אין אמעריקא איז באמת ניט קיין אמעריקאנער ערפינדונג, און איז אין אמת׳ן גיבויט אף די יסודות פון דער אלטער היים, וואו עס איז אין די לעצטע יאהרען אויך גיגרינדעט גיווארען כמעט אין אלע שטעדט, אגודות און חברות חב״ד. דיזע זיינען גיגרינדעט געווארען דורך דער השפעה פון רבינו קוה״ק כ״ק אדמו״ר מרן הרש״ב, נבג״מ זי״ע, וועלכער האט גישיקט זיינע שלוחים (אייניגע פון די שלוחים זיינען אויך גוט באקאנט צו אנ״ש שי׳ אין אמעריקא, ווי די באוואוסטע חסידים, ר׳ זלמן האולין, און ר׳ יצחק מתמיד שליט״א) צו גרינדען אגודות ארן חברות לומדי חסידות ברבים, מיט געוויסע סדרים און תקנות, ווייל ער האט מיט זיינע ליבטיקע גייסטיקע אויגען געזעהן פאראויס את הנולד. ער האט געזעהען דעם מצב היהדות אין די קומענדיקע יאהרען אין אלע מדינות, און דעם גלגול אין גלות ממדינה למדינה, מיט די גרויסע נסיונות און מלחמות אין אידישקייט וואס עס וועט זיין, אף וואס דער איינציקער וואפען איז „מס״נ״, וואס דאס קען געבען נאר חסידות.

עס איז דא צופיעל באגרעניצט דער פלאץ מאריך זיין אין דעם, מיר׳ן זיך אבער ניט אפהאלטען זאגען חאטש אין קורצען, אז עס איז א פאקט וואס עס איז אלעמען באוואוסט, אז אין דעם גזירת השמד וואס מיר אלע האבען מיט אונזערע אויגען געזעהן און אביסעל אויך דורך גילעבט, פילייבט דער גרעסטער און שוידערליכסטער אין דער אידישער געשיכטע, די יעווסעקציע ימ״ש אין סאוויעט רוסלאנד, זיינען גיוועזן די איינציקע צו שטעהן מיט אויסערגעווינליכען מס״נ ווי אמת׳ע גבורים, די תמימים און אנ״ש שי׳ וואס דער אור החסידות האט אין זיי גילעבט, און זיי גיגעבען דעם כח אף דעם העלדישען מס״נ. זיי האבן פארהיט די תורה און אידישקייט ניט נאר פאר זיך זעלבסט, נאר אויך אף צו פארשפרייטען אין יעדע אידישע הויז.

אין די פריערדיקע יאהרען, בעת די וועלט איז גיעוועזן על מכונה, און דער גרויער לייבט טורעם וואס האט באלויבטען די וועלט — די ישיבה תומכי תמימים — איז געווען אין פולען גלאנץ (מיט הונדערטער תלמידים, וועלבער יעדער תלמיד אליין קומענדיק פון ישיבה אין זיין היים, איז געווען אן אור המאיר אין זיין שטאדט), דאן האט מען ניט גידארפט קיינע אגודות. דער אור החסידות האט גילויכטען, מ׳האט גילערנט חסידות ביחידות און ברבים אן אגודות, אבער אין „די״ יאהרען, און „דעם״ שעת חירום, מוז מען האבען א חיזוק דורך א סדר פון אגודות און חברות, און דאס האט דער רבי נבג״מ זי״ע ברוח קדשו פארואוסגיזעהן מיט די גרינדונג פון די אגודות לומדי חסידות אין דער אלטער היים.

פארשטייט זיך אז די אגודות חב״ד פון דער אלטער היים האבען ניט גיהאט קיינע פארשיידענע צוועקען און אפטיילונגען. עס איז גיווען דער איין איינציגער צוועק, דער גייסטיקער, קיינע מאטעריעלע צוועקען, ניט נאר פערזענליכע, נור אפילו צו חב״ד בכלל, ווייל אף די מאטעריעלע פליכטען פון יעדען פון אנ״ש שי׳ צו חב״ד, האט מען ניט גידארפט קיינע תקנות און סדרים, עס איז גיווען אן סדרים, יעדער האט אליין גיוואו[נ]סט זיין פליכט, עס איז בא יעדען גיווען ווי א חלק פון זיין עקזיסטענץ. דער איינציקער צוועק פון די אגודות איז גיווען פארשפרייטען און מחזק זיין דעם למוד החסידות, די עבודת החסידות, און די מדות והנהגות חסידות.

און אף די יסודות איז באמת אויך גיבויט די אגודת חב״ד אין אמעריקא, דורך דער השפעה פון יעצטיקען ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א, וועלבער האט

מיט זיינע ליכטיקע שטראהלען דערגרייכט אויך אמעריקא, זעהענדיק אז אמעריקא איז די איינציקע מדינה וואו אידען האבען נאך א פלאץ, און עס גיפינט זיך דער גרעסטער קיבוץ פון אידען און מער ווי אין אלע אנדערע מדינות. וויסענדיק אז אין אמעריקא איז אימער א שעת חירום אף אידישקייט אפילו אין פריעדינס און פראספעריטי צייטען, פון דער רגע וואס מ׳קומט אראפ פון ים, הויבט זיך באלד אן דער אמעריקאנער „ביזי״ מיט שטארונגען און נסיונות אף אידישקייט אף יעדען שריט, וואס אן א חיזוק פון חסידות קען ביסלעכווייז אפגיקהלט ווערן די אלע היימישע חסידישע און אויך אידישע געפיהלען. און דערום האט אר גיזעהן די גרויס וויכטיגקייט פון גרינדען דא אן אגודת חב״ד וויייל עס איז א זאך וואס איז ממש נוגע אין שאלת הקיום פון דעם רוח החסידות והיהדות דא אין לאנד.

דער ניט לאנג פארשטארבענער אלעמען באוואוסטען רב און חסיד, הרה״ג לאקשין ז״ל, וועלכער איז גיווען כמעט דער ערשטער חסידישער רב וואס איז געקומען נאך אמעריקא נאך דער מלחמה, האט איהם דער רבי שליט״א איבער געגעבען די אופגאבע גרינדען אין אמעריקא אן אגודת חב״ד מיט דעם זעלבען צווק פון דער אלטער היים, פארשפרייטען דעם למוד והנהגת החסידות, און אופצווועקען די חסידישע הרגשה וועלכע איז באמת באהאלטען בא יעדען פון אונזערע היימישע אידען טיף אין הארצען. באלד בא זיין ערשטען אנקומען איז ער גיווען איבערשט צו טרעפען זיך דא מיט אזא פערזענליכקייט וואס עס איז גיווען א זעלטענהייט אויך אין דער אלטער היים, און דאס איז דער באוואוסטער גביר, עסקן, ת״ח און חסיד, ר׳ משה אליעזר קרעמער ז״ל (דער פאטער פון אונזער ווירדיגען פרעזידענט דער באוואוסטער עסקן, ר׳ חיים זלמן קרעמער, שי׳, און דער פאטער פון די באוואוסטע פאמיליע קרעמער פון בענסאנהוירסט) און זיי ביידע מיט די הילפע פון אונזער טאייערין באליבטען חסיד, ר׳ דוד שיפרין, יבדל לחיים טובים, זיינען גיווען די ערשטע אוועקלייגען דעם ווינקעלשטיין פון אגודת חב״ד אין אמעריקא, וועלכע איז יעצט צו טאג פארשפרייט און פארצווייגט איבער גאנץ אמעריקא, מיט צענטערס אין די מערסטע גרעסטע שטעדט, מיט א הויפט צענטער אין ניו יארק. און אן קיינע אדוועדטייזונג, אן פאבליסיטי, ווערט דאס געפירט שוין איבער א צעהנדליג יאהר, אף א וואונדערבארסטען שטייגער, און ספעציאל דעם לעצטען יאר, דורך דעם באוואוסטען חסידישען רב, הרב ישראל דזשייקאבסאן, וועלכער האט אף זיך גינומען דעם אמט פון מנהל שלא ע״מ לקבל פרס, און האט זיך איבערגיגעבען צו דער היילינגער ארבייט פון אגודת חב״ד כמעט מיט מס״נ, מיט זיין גאנצען חסידישען ברען און ענערגיע.

עס מוז אבער צוגעגעבען ווערין, אז נאך דעם אלעם האט נאך אגודת־חב״ד פון אמעריקא ניט דערגר[ר]ייכט דעם שטאנדפונקט פון די אגודות חב״ד אין דער אלטער היים, וועלכע איז באשטאנען — ווי גיזאגט — בלויז אין דעם גייסטיגען זין.

אגודת חב״ד פון אמעריקא האט ניט ווילענדיק „לוידער״ אויך אן אפטיילונג וועגען מאטעריעלע ענינים, אף אלע הצטרכות׳ן פון חב״ד און ספעציאל פאר די ישיבות „תומכי תמימים דליובאוויטש״ פון יוראפ. אונזערע טאייערע אידען אנ״ש שי׳ דארף מען נאך אפטמאל דערמאנען — אמת, בלויז דערמאנען — אף אונזערע־זייערע מאטעריעלע פליכטען צו חב״ד, אבער לאמיר האפען אז אויך אגודת חב״ד פון אמעריקא וועט אין קורצען דערגרייכען און באשטעהן בלויז אף די גייסטיגע ארבייט, אף דעם צוועק און יסוד, וואס עס איז באמת גיגרינדעט גיוואָרען דורך דער השפעה פון אונזער גרויסען רבי׳ן, דער יעצטיקער ליובאוויטשער רבי שליט״א.

סקירה על הכינוס ב״חב״ד בולעטין״ אלול תרצ״ו:

דער קאנוועגשאן פון אגודת חב״ד וועלכע איז אפגעהאלטען אין בראדוויי סענטראל האטעל, ניו יארק, כ״ה אייר, היינטיגען יאהר און האט זיך געשלאסען מיט א שיינע סעודה און א חסידישע מסיבה האט זיך ארויסגעווייזען ערפאלגרייך אין איהרע צוועקען און נוצען. עס האבען זיך באטייליגט פילע פארשטייער פון פילע שטעדט אין אמעריקא. די וועלכע האבען ניט געקענט זיין אנוועזענד האבען מיט בריוו און טעלעגראמעס אנגעדייטעט זייער שטארקע אינטערעסירונג און רצון מיטצוארבייטען אין אלעס וואס דער קאנוועגשאן באשליסט.

דער פרעזידענט, ר׳ חיים זלמן קריימער, שי׳ האט געעפענט דעם קאנוועגשאן און האט מכבד געווען הרב ניסן טעלושקין שליט״א צו זיין טשערמאן פון דער ועידה. חזן שמואל קאנטאראק שי׳ האט געזונגען חסידישע ניגונים אין וועלכע אלע האבען מיטגעהאלפען. די רבנים טעלושקין, ריווקין, סימפסאן, שניידערמאן און דער מנהל הרב דזשייקאבסאן האבען ארומגערעדט און אויך באליבטען אלע הויפט צווייגען פון דער טעטיגקייט וועלכע אגודת חב״ד נעמט אין זיך אריין, ווי מעמד פון רבי׳ן שליט״א, אופטוהאונג פון די ישיבות אין יוראפ און ארץ ישראל וועלכע שטייגן אונטער׳ן פירערשאפט פון רבי׳ן שליט״א, און וועגען דעם רוח החסידות דא אין לאנד. הרב משה ברמן שליט״א האט אפגעגעבען דעם פינאנציעלען באריכט. מר. חיים זלמן קריימער האט איבערגעגעבען זיין באריכט פון דער ארבייט, און

באגריסונגס רעדעס און אויך באריכטען פון די אנדערע שטעדט זיינען אפגעגעבען גענוואָרען פון די אנדערע דעלעגאטען. די נעמען פון די נייע בעאמטע זיינען אנאנסירט אף פיידזש 2 פון דיזען בולעטין [יועתק לקמן].

די פאלגענדע רעזאלוציעס זיינען איינשטימ[ו]ג אנגענומען געוואָרען:

א. אגודת חב״ד שטרעבט צו פארייניגען אלע אנ״ש אין אמעריקא און קענעדא; צו פארשטארקען דעם גייסט פון חב״ד חסידות דא אין לאנד; צו ערמוטיגען די פארשפרייטונג פון לערנען פון חסידות; צו העלפען אין די נייטיגע ארבייט פון מעמד און די ישיבות פון יוראפ און ארץ ישראל וועלכע זיינען אונטער״ן אופזיכט פון ליובאוויטשער רבי״ן שליט״א.

ב. אגודת חב״ד שטרעבט צו ארגאניזירען אן אגודת הקהילות ובתי כנסת של נוסח האר״י און צו זעהן אז עס זאל געגרינדעט ווערען נוסח האר״י שוהלען וואו עס פאדערט זיך.

ג. אגודת חב״ד פאדערט אוף אלע אנ״ש צו אנשטרייגען זיך צו פארגרעסערען זייער טעטיגקייט און הילפע פאר די ליובאוויטשער ישיבות תומכי תמימים און א באד[ז]שעס ווערט אויסגעארבעט צו דערגרייבען די נייטיגע סומען.

ד. אגודת חב״ד נעמט אף זיך צו אנפירען די ארבייט צו זאמלען א סומע פון לכל הפחות צעהן טויזענד דאלער פאר מעמד, און מען פאדערט אוף אלע אנ״ש איבער גאנץ אמעריקא און קענעדא בייצושטייערען צו דיזען פאנד.

ה. אגודת חב״ד אנערקענט די גוטע ארבייט און וויכטיגקייט פון דער אקטיוויטי פון הרה״ח מוהר״ר יצחק מתמיד הורוויץ, שליט״א, אין משך פון זיין באזוך אין אמעריקא און באשליסט איינצולאדען איהם צו באזוכען אמעריקא און קענעדא כדי צו מעורר זיין אנ״ש אין די וויכטיגקייט פון חסידות חב״ד.

ו. אגודת חב״ד באגריסט דעם ליובאוויטשען רבי״ן און האפט אז השי״ת ווערט אים צושיקען א רפואה שלמה בקרוב.

רשימת חברי ההנהלה הנזכרת:

יושב ראש נכבד	הרב ניסן טלושקין, שליט״א
פרעזידענט	ר׳ חיים זלמן קריימער, שי׳
מנהל	הרב ישראל דזשייקאבסאן, שליט״א
טרעזשורער	ר׳ מנחם מענדיל קונין, שו״ב, שי׳
טשערמאן פון ועד הפועל	ר׳ אברהם בער קריימער, שי׳
סעקרעטער	ר׳ דוד שיפרין, שי׳

כשקיבל רבנו דו״ח מהעבודה השיב להם בו׳ תמוז (נדפס ב״חב״ד בולעטין״ תשרי תרצ״ז. הגיע לידינו לאחר הדפסת סדרת אגרות קודש):

ב״ה, ו׳ תמוז תרצ״ז.

אטוואצק.

אל הנהלת אגודת חב״ד בעי״ת ניו יארק יע״א, ד׳ עליהם יחיו.

שלום וברכה.

נהניתי במאד לקרא מכתב מנהל האגודה ידידנו הרה״ג הנודע לשם תהלה וו״ח אי״א מוהר״ר ישראל שי׳ בחשבון קצר מהועידה השנתית של אגודת חב״ד שנה זו, מהתענינות הנכונה [של] המשתתפים בהועידה ומאשר דנו על כל עניני עבודת אגודת חב״ד בפרט, ומהחלטות הטובות בסידור הענינים, אשר ההתענינות הטובה והסדר הנכון הזה הוא כמבשר טוב על תקוות טובות כי כל ההחלטות הטובות בעזה״י יבואו לפועל הן בהתמיכות המוברחות לבל עניני אנ״ש והן בהפצת החסידות במדינתם.

התחזקו ידידי בעבודתכם וחזקו כל המשתתפים המתנדבים לעבוד עבודת הקדש הנ״ל והשם יתברך יתן הצלחה מרובה בעבודתכם בגו״ר.

ידידם עוז הדו״ש ומברכם בגו״ר,

יוסף יצחק

ובאגרת נוספת באותו יום:

ב״ה ו׳ תמוז תרצ״ז,
אטוואצק.

אל הנהלת אגודת חב״ד בעי״ת ניו יארק, יע״א, ד׳ עליהם יחיו.

שלום וברכה:

מילתי אמורה במכתבי המיוחד משמחתי ותקוותי לתוצאות טובות מהועידה השנתית שנה זו, רצוני בזה להעיר ולהאיר ע״ד פרטי הענינים המוזכרים במכתבם שקבלתי.

ע״ד התקציב המינימאלי לעניני אנ״ש* שנתקבל בהועידה, הוא ענין נכון, ולבד העיקר בזה ההשתדלות להביאו לפועל הנה דרוש תעמולה והשתדלות שיהי׳ בעתו ובזמנו, אשר זה נוגע מאד להנהלת הענינים, אשר האיחור מכביד ביותר, וברצונם בעזה״י בטח

*) הוא התקציב של $10,000 לקופת המעמד, שממנה באות כל ההוצאות לעבודה הכללית של תנועת חב״ד, כמועתק לעיל בהחלטות הועידה.

ימצאו הדרכים למלאות דרישת הענינים בתקציב האמור במועדו. ע"ד המוכר בהתקציב ישיבת וילנא וישיבות קטנות*, הנה הישיבות, לבד ישיבה המרכזית בווארשא ואטוואצק, העזר להם יהי' נשלח ע"י ועד המרכזי לישיבות תומכי תמימים, אשר זה נוגע מאד לטובת הישיבות בגשמיות וגם ברוחניות שיתאימו לכונת החסידות.

ע"ד שזכרו ישיבות קטנות בכלל, הנה הענין הלזה ראוי לשימת לב [ב]יחוד במילוי תקציבו כי בכלל ביסוד ישיבות קטנות ברוחה של תו"ת יש בזה טובה כפולה ומשולשת, לבד עצם ענין הרבצת התורה, וזריעה להפצת החסידות, עוד זאת, הנה ישיבת תומכי תמימים המרכזית בווארשא ב"ה במשך השנים יצאו ויוצאים בין ריבוי התלמידים כ"י תלמידים מצוינים מופלגי תורה בנגלה ובחסידות, אשר ראוי להניח כחות כי ישארו באהלה של תורה, והי' זה טובתם וטובת אנ"ש שי', אכן ההכרח מאין מקום להסתדר מביאם להתלבש בעניני מסחר והדומה, יסוד ישיבות קטנות ברוחה של תו"ת במספר נכון בעזה"י יתן מקום לתלמידים כאלה להסתדר בעזה"י באהלה של תורה וחסידות ולהביא רב טוב לכלל ישראל ולאנ"ש בפרט בכשרונותיהם ומעלותיהם. וזהו יסוד הדברים על התעמולה הגדולה שעשיתי בזה ביסוד ישיבות קטנות. אכן הדוחק הביאני לחובות מרובים וצמצום בההתרחבות ומילוי התקציב האמור במכתבם הוא ענין נעלה ביותר.

ע"ד הבאת תמימים בכלל למדינתם הוא ענין עקרי להשתדל בזה, אכן צריכים למצוא הדרכים לזה, אולי גם ימצאו הדרך הנכון לבא בתור מבקרים זמנים, תירים ג"כ הי' מביא תועלת רב וישתדלו בזה והשי"ת יהי' בעזרם להביא אל הפועל. ע"ד יסוד ישיבה במחנם ברוחה של תו"ת ראוי במאד הדבר וע"ד הבאת ר"מ מיוחד הנה תלוי זה בדבר הבאת תלמידי התמימים בכלל למצא הדרך לזה, אכן אחשוב אשר עד יבא ר"מ מיוחד ימצאו האפשרית לזה ע"י תלמידי התמימים הנמצאים במדינתם.

ע"ד ארגון כל בתי כנסיות אנ"ש במדינתם, הרבה דברתי וכתבתי בזה בנחיצות הדבר, והסדר בזה ובפרטיות יכתוב ידידנו הרי"פ שי'.

והשם יתברך יעזר לכל העובדים בעבודת אגודת חב"ד וכל המשתתפים בכל המצטרך להם במנוחת הלב והמוח שיוכלו לעבוד בעבודת הקדש.

ידידם עוז הדו"ש ומברכם בגו"ר,

יוסף יצחק

---

*) שהבדילו את ישיבת וילנא משאר העיירות, בתקציב המועתק לעיל.

**) המזכיר ה"ר יחזקאל פייגין.

ובו' אלול כותב אליהם שוב (אג"ק ח"ג תתנז):

כאשר בועידה העברה לטוב ולתפארת, הנה בעזה"י התעוררו אנ"ש שי' ה' עליהם יחיו, בהתעוררות טובה וברגש פנימי ולבבי, לבוא בעזרה ותמיכה נכונה בכל הענינים אשר אגודת חב"ד יצ"ו מתענין בה, הנה עתה בודאי משרד אגודת חב"ד ומנהליו [יחיו] עושים ההכנה הדרושה בהתעוררות עבודה ממשית, בכל בתי כנסיות אנ"ש שי' בארצות הברית וקנדה במועדי חודש השביעי הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה בגשמיות וברוחניות, למען הביא אותן ההחלטות טובות בתמיכה ועזרה שנחלטו בועידה העברה מהכח אל הפועל. ובזה הנני לברכם כי פועל ידם ירצה הוי' ויביאו מחשבתם הטובה ורצונם הטוב מהכח אל הפועל בשעה טובה ומוצלחת, וזכות התורה ולומדי' יחול על ראש העושים והמעשים להתברך בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר, ובכתיבה וחתימה טובה בגשמיות וברוחניות.

„לבוא בעזרה ותמיכה נכונה בכל הענינים" היא אחת מהפעולות וההחלטות הטובות של הכנס, רשימה מפורטת יותר מהמתעסקים בתמיכה לישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש באטוואצק, שבאה ע"י כנס זה, נדפסה בלוח הישיבה לשנת תרצ"ז:

חבל גדול בהחזקת ישיבתינו תו"ת בכלל וקיומה בהווה בפרט לקח מרכז אגודת חסידי חב"ד דארצות הברית וקנדה בנוי־יארק. לא כאן הוא המקום הראוי לבאר בארוכה, את גודל מפעלה הטוב של אגודת חב"ד, כוונתינו הוא רק לפרסם כי מרכז אגודת חב"ד בארצות הברית וקנדה הוא רוח החיים במדינות אלה להחזקת הישיבות „**תומכי תמימים**" וכל המוסדות הק'.

בב"ה אייר צ"ו, נתקיימה ועידה כללית גדולה מכל חברי אגודת חב"ד באה"ב וקנדה, באו הרבה חברים מכל אפסי המדינה, על הועידה דנו הרבה שאלות ובעיות הנוגעים להטבת מצב חיי הישיבות תו"ת וכל המוסדות הק' ונבחר ועד להנהלת האיגוד, ה"ה: הרב ר' ניסן טעלושקין, יושב ראש נכבד; ר' חיים זלמן קריימער, יושב ראש; הרב ר' ישראל דזשייקאבסאהן, מנהל; ר' מנחם מענדיל קונין שו"ב, גזבר; ר' אברהם בער קריימער, יו"ר ועד הפועל; ר' דוד שיפרין, מזכיר פרטי־כל.

חברי הועד הנכבדים: הרב אלי' סימפסאן, ר' אלי' נחום שקלאר שו"ב, ר' אברהם שארפשטיין שו"ב, ר' אפרים פרודינסקי, ר' אברהם זיסקינד שו"ב, ר' ברוך פוטערמאן, ר' דן תומרקין, ר' דוד מאיר שולטאן, ר' זעליג צבי שרייבער, הרב חייב צבי קאניקאוו, ר' יוסף גארדאן, הרב משה דוב ריבקין, הרב משה בערמאן, הרב מאיר שארף, ר' משה סלאווקין, הרב שמואל קאנטראף, ר' שמואל היין.

פרק כה

חב״ד בולעטין

כבר נזכר לעיל פרק כג הירחון „חב״ד בולעטין״ שהתחיל להופיע בקיץ תרצ״ה, בה בשעה שאגודת חסידי חב״ד עברה, ארגון מחודש.

ירחון זה שוכפל במימיוגרף. הגליונות לא סומנו במספרים רק בתאריכים, לכן קשה לדעת כמה גליונות יצאו לאור. אלינו הגיעו גליונות תמוז תרצ״ה — אייר תרצ״ו; תשרי תרצ״ז; תמוז תרצ״ז; תמוז תרצ״ט. אפשר שיצאו לאור גליונות נוספים שלא הגיעו לידינו.

הגליון הראשון, תמוז תרצ״ה, אינו אלא דף אחד, שבו מודיעים בין השאר על מטרת אגודת חסידי חב״ד:

אגודת חב״ד איז אייער ארגאניזאציע. אלע נוסח האר״י אידען דארפען און מוזען פאראייניגט ווערען ארום אגודת חב״ד. מיר זיינען א נאציאנאלע ארגאניזאציע פון אלע חב״ד חסידים איבערן גאנצען לאנד. מיט דעם אייבערשטען׳ס הילף ווילען מיר זעהן ערפילען דעם רצון פון אדמו״ר שליט״א צו פאריינigען און פארבינדען אלע נוסח האר״י שוהלען און חסידי חב״ד פון גאנץ אמעריקא און קענעדא, אין איין גרייסען קערפערשאפט פאר דעם וואהלזיין פון אונזערע געמיינשעפטליכע און גייסטיגע אינטערעסען. מיר שטרעבען צו פאראינטעריסירען אלע אנ״ש און אלע חובבי תורה צו שטיצען די וועלט בארימטע ליובאוויטשער ישיבות תומכי תמימים פון כ״ק אדמו״ר שליט״א — וועלכע ליידען יעצט זייער שרעקליך און וועלכע מוזען געהאלפען ווערען!

ווערט א מעמבער אין אגודת חב״ד!

הגליון השני, אלול תרצ״ה, כולל ארבעה דפים ובתחלתו דברים אחדים על מטרת הירחון, מאת ה״ר ניסן טלושקין:

אחינו, אנשי שלומנו החביבים!

אחים ברוח ולדעה אנחנו, כולנו תלמידים ובני תלמידים לרבותינו הקדושים זי״ע, ואחוזים וקשורים בלב ונפש למורנו ורבנו הגדול, שליט״א. כולנו מתפללים לשמים בנוסח אחד, נוסח האר״י ז״ל, כפי שמסר לנו אדמו״ר הזקן נ״ע, כולנו למדנו מרבותינו לאהב בכל לב ונפש את כל מי אשר בשם ישראל יכונה, וכמה גדולה היתה האהבה השרוי׳ בין אנשי שלומנו גופא! ומי מאתנו שאין לו געגועים על שמחות מרעים ואספות חברים שהי׳ לנו ועל רוח של קדושה שהי׳ שורר בתוכן, ועל דברי אה׳ הנלהבים, ועל ספורי אורחות צדיקים שהי׳ נשמעים בהם, על המרירות הנפשית שעוררו בקרבנו, על הפשפוש במעשינו שגרמו לנו, על חיים של תורה ואורה שהאירו בתוכנו וכל זה חסרים לנו ביחוד בארץ זו, כמו אברים מדולדלים הננו, באין תורה ובאין אורה, באין חבור ובאין קשור, באין אחוה ובאין אהבה, והגורמים למצב זה, הם — הפרוד המקומי והפזור הנפשי, וחסר החוט הרוחני, והקו של אור שיאחד אותנו.

וזהו, אחים יקרים, שאגודת חב״ד שואפת למלא על ידה. הגליונות הללו שלפניכם שבעז״ה יהי׳ שלוחים בכל חודש כסדרם יהי׳ משמשים לטל של תחי׳ להחיות את עצמותינו שנתיבשו.

תולדות רבותינו נ״ע, והספורים המלהיבים על חייהם ועבודתם, יעוררו בנו זכרונות קדושים מן העבר הגדול שלנו, אמרותיהם הנשגבות שתבאנה בגליונות אלה יעודדו אותנו לחיים יותר יפים ולמעשים המקרבים לשמים ולישראל; חליפות המכתבים שבינינו יעזרו לחזק את התאגדותנו. על ידי הידיעות על חיי יום יום ומעשי כל אחד מאתנו לטובת האגודה שלנו וגם שאיפותינו, שינתן להם מקום רחב בגליונות אלה, נתחזק ונתעודד לחדש בנו את זו האהבה הטבעית שירשנו מאבותינו הגדולים, ולפעולות ומעשים — להפרחת ותחית נטע החב״ד שנטעו בתוכנו רבותינו הקדושים.

והשוכן שמים יהי׳ בעזרנו!

ועוד כותבת בזה המערכת:

אונזער צוועק מיט דעם זשורנאל וועלכען מיר פאנגען דערווויילע ארויס געבען מימיאגראפירט, איז אף צו וועקען די וואריימע נאהנטקייט און די ברידערליכע געפילען וועלכע האבען געהערשט אין אונזער קרייז ביי די היימישע נוסח האר״י אידען וואס דאס איז געשאפען געווארען דורך דעם גרייסען השפעה פון אונזערע גרייסע פירער, די רביים פון דער ליובאוויטשער דינאסטיע און פון די גרייסע חסידים וועלכע ביי אפטע געלעגענהייטען האבען זיי פארבראכט און דערקוויקט און דערמונטערט יעדער וועלכער איז געווען אין זייער קרייז מיט זייערע פיינע פערלדיגע הייליגע רייד און מיט שיינע מוסטערהאפטע מדות און פירונגען וואס האבען געווירקט אויף אונזער לעבען מיט וואריימע אידישקייט און מיט — ליבשאפט און געטריישאפט איינעם צום צווייטען. און דער געשמאקען ארט לעבען נאך וועלכען יעדען פון אונז ביינקט, ווילען מיר וויא ווייט מעגליך אפפרישען אין אונזער געדאנק און עס

אופלעבען — וואס מיר האפען אז דער זשורנאל וועט פיעל מיטהעלפען.

מיר וועלען דא ברייננגען עפיזאדען פון לעבען, גוטע וועריטער פון אונזערע רביים, ווי עס איז אריבער געבראכט אהער דער גייסט פון יענעם זייט ים, ווי עס זיינען געגרינדעט געווארען די נוסח האר״י חברות, א. ד. ג.

מיר וועלען דא געבען אויך נייעס פון ליובאוויטשען רבי׳ן, שליט״א, און פון די ישיבות, און חסידישע נייעס פון דא און דארטען, מיט דעם אייבערשטען׳ס הילף, האפען מיר צו פארבעסערען און פארגרעסערען אונזער חב״ד בולעטין אויף יעדען אופן.

כשהגיע הירחון אל רבנו כתב אל הנהלת אגודת חב״ד בט״ו מ״ח תרצ״ו (אג״ק ח״ג תתט):

ראיתי את הירחון אשר הוציאו לאור, ונהניתי מהתעוררותם הטובה למלאות אחת המחסורים לאנ״ש שי׳ דארצוה״ב וקנדה במזונם הרוחני בעניני החסידות ודרכי החסידים, ולעוררם על אודות גזעם וצור מחצבתם, אשר גם בניהם ובנותיהם יחי׳ ידעו ארחות חיי אבות אבותיהם בארץ מולדתם ואעקרי׳ קאי.

הנני מקוה אשר כל אנ״ש שי׳ יחי׳ בעזרם ויתנו להם בעזה״י היכולת להרחיב עבודתם זאת, להוציא מאמרים תוכניים מתאימים לפי הקוראים וספורי ארחות חיי החסידים, וזכרון קדש הוד כ״ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע אשר בעזרתו ית׳ יביא תועלת רב להאיר ביתם של אנ״ש ד׳ עליהם יחי׳ בזכרון ימי קדם.

תיאורו של ירחון זה אנו מוצאים גם בקובץ „התמים״ חוברת ב (קלו [230]):

זה איזה חדשים מופיע באמעריקא ירחון בשם „חב״ד בולעטין״ שיצא לאור על ידי אגודת חב״ד בארצוה״ב וקנדה. בירחון הלזה מודיעים מכל המאורעות החשובים שהיו בו בחודש בדברי הימים של חסידי חב״ד וכן מכל הנעשה ונשמע בהוה בחיי אנ״ש בנוגע הענינים הכללים השייכים לכ״ק אדמו״ר שליט״א, אנ״ש והתמימים, ישיבות תומכי תמימים וכדומה.

הופעת הירחון הלזה פעלה הרבה להתעוררות רוח החסידות וזכרון ימי קדם בין אנ״ש דארצות הברית והירחון רכש לו הרבה קוראים בין חוגי החרדים בכלל וחסידי חב״ד בפרט בכל פנות ארצוה״ב וקנדה.

ואנו מצדנו הננו מאחלים לעורכי הירחון החשוב הזה שיצליחו במלאכתם ויעלו בידם לשכלל הירחון ולהעמידו על בסיס איתן למען יביא התועלת הנרצה בהרמת קרן החסידים והחסידות.

באמצעות ירחון זה פנתה אגודת חסידי חב״ד לכל מתפללי נוסח האריז״ל בארה״ב וקנדה, שרבים הם בארה״ב של אותן הימים, להרשם בתור חברים באגודת חסידי חב״ד. פני׳ זו נדפסה בגליון תשרי תרצ״ו:

אן אפרוף צו אלע נוסח האר״י אידען

יעדער נוסח האר״י איד אין אמעריקא און קענעדא דארף נעמען אן אינטערעס אין די אנגעלעגענהייטען פון חב״ד חסידות . . .

אגודת חב״ד בארצות הברית וקנדה שטרעבט צו פארריניגען און פארבינדען אלע נוסח האר״י שוהלען און חסידי חב״ד אין איין גרייסע ארגאניזאציע פאר דעם וואהלזיין פון אונזערע געמיינשאפטליכע און גייסטיגע אינטערעסען.

אגודת חב״ד שטרעבט צו פארינטעריסירען אלע אנ״ש וויא אויך אלע אידען, חובבי תורה, צו שטיצען די ישיבות „תומכי תמימים״ דליובאוויטש וועלכע זיינען אונטער׳ן אופזיכט פון כ״ק אדמו״ר שליט״א; צו זעהן אוועקשטעלען אויף א פעסטען יסוד דעם ענין פון מעמד; צו ערפילען און דורכפירען אלע זייטיגע אנגעלעגענהייטען פון אונזער ארגאניזאציע לטובת חב״ד; און בעניני רוחניות, וועט די אגודת חב״ד אויף העלפען בריינגען גרייסע גייסטיגע נוצען.

דאריבער, וועגדען מיר זיך צו אייך אלס איינער וועלכער פילט די חשיבות און נייטיגקייט פון אגודת חב״ד אין אמעריקא און קענעדא, אז איהר זאלט זיך גלייך אנשליסען אן אונזער ארגאניזאציאן און וועלען א מעמבער . . און אויך אריינברייננגען אייערע פריינד אלס מעמבערס. אונזערע דיוס זיינען ניט פיעל . . נאר $2 א יאהר. ביטע לייגט ניט אפ. פילט אויס דעם קופאן יעצט, און שיקט עס אריין אין אפיס פון אגודת חב״ד צוזאמען מיט אייער ביישטיירערנג, און אויב מעגליך אויך מיט די פון אייערע פריינד . . .

בע״ה, יום . . . . . .

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה

138 הענרי סטריט, ניו יארק, נ. י.

AGUDAS CHASIDEI CHABAD of U.S. & CANADA

183 Henry Street, New York, N.Y.

איך שליס זיך אן אלס מעמבער אין אגודת חסידי חב״ד פון אמעריקא און קענעדא, און ביילעגענד, ביטע צו געפינען די סומע פון . . . . . דאלער אלס מיין איינצאלונג פאר דיוס.

נאמען . . . . . NAME

שטאדט . . . . . סטריט און נומער . . . . . .

ובתוכן דומה בגליון טבת תרצ״ו:

בע״ה,

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה

138 הענרי סט. ניו יארק

לאיש שלומנו היקר,

שלום וברכה:

מיר קומען אייך מודיע זיין אז עס איז שוין עטליכע מאנאטען אז מיר האבען געעפענט דעם אפיס פון **אגודת חסידי חב״ד** אויף דער נייער אייבען דערמאנטע אדרעסע.

מיט דעם אייבערשטען׳ס הילף וועלען מיר זעהן ערפילען דעם רצון פון כ״ק אדמו״ר שליט״א צו פארייניגען און פארבינדען אלע נוסח האר״י שוהעלן און חסידי חב״ד פון גאנצען לאנד, אין איין גרייסען ארגאניזאציע פאר דעם וואהלזיין פון אונזערע געמיינשאפטליכע און גייסטיגע אינטערעסען. מיר שטרעבען צו פראקטישריסירען אלע אנ״ש וויא אויך אלע אידען, חובבי תורה, בכלל צו שטיצען די ישיבות „**תומכי תמימים**״ פון אדמו״ר שליט״א; צו זעהן אוועקשטעלען אויף א פעסטען יסוד דעם ענין פון „**מעמד**״ פון רבי׳ן שליט״א; צו ערפילען און דורכפירען אנדערע נייטיגע חב״ד אנגעלעגענהייטען פון אונזער ארגאניזאציע; און **בעניני רוחניות**, וועט די אגודת חסידי חב״ד אויך בריינגען גרייסע גייסטיגע נוצען און בענעפיטען צו אלע אונזערע מיטגלידער.

דאריבער, וועגדען מיר זיך צו אייך אלס איינער וועלכער פילט די חשיבות און נייטיגקייט פון אגודת חב״ד אין אמעריקא, אז איהר זאלט זיך גלייך אנשליסען אן אונזער ארגאניזאציע און ווערען א מעמבער . . און אויך אריינבריינגען אייערע פריינד אלס מיטגלידער. אונזערע דיוס זיינען ניט פיעל, נאר $2 א יאהר.

ביטע לייגט ניט אפ — פילט אויס דעם קופאן **יעצט** — און שיקט עס גלייך צו אונזער אפיס פון אגודת חב״ד, צוזאמען מיט אייער ביישטייערונג.

מיט חסידישע גרוס,

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה

מעמבערשיפט קאמיטעט

באמצעות ירחון זה פרסמו גם את מקום וזמן שיעורי חסידות והתוועדויות (בנוסף להודעות במכתבים חוזרים, המועתקים לעיל פרק כג) ואת נסיעות שליחי אגודת חסידי חב״ד בעיירות השונות. הודעה כזו מופיעה בגליון תשרי תרצ״ו:

מר. פנחס לאנדאוי, נ״י, איז אפגעפארען אף שבת קודש פ׳ נצבים אין פילאדעלפיא, ער איז דער פארשטהער פון אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית, און ער וועט אנפירען דארטען אין פילאדעלפיא די ארבייט פאר דעם קעמפיין פאר די ליובאוויטשער ישיבות „תומכי תמימים״. די ישיבות געפינען זיך אין א זייער קריטישען צושטאנד. מיר האפען אז אלע אנשי שלומנו פון פילאדעלפיא און די פירער פון אגודת חב״ד פון שטאדט וועלען איהר געבען אלע נייטיגע און מעגליכע הילפע, און מיר ווינשען אז השי״ת זאל העלפען אז זיין און אונזער ארבייט וועט דארטען געקרוינט ווערען מיט גרויס ערפאלג.

בגליון מ״ח תרצ״ו:

אין נעקסטען נומער פון **חב״ד בולעטין** וועלען מיר אנאנסירען די פלעצער און צייט וואו חסידות וועט געלערנט, אויך וועגען די „שבת מברכים״, און מיר בעטען אלע וועלכע ווילען אריינשיקען מודעות צו זעהן אז מיר זאלען זיי ערהאלטען אין אונזער אפיס ניט שפעטער ווי ט׳ כסלו.

איינע פון די פיינסטע חסידישע צוזאמענקונפטען איז פארגעקומען ביי א מלוה מלכה אראנזשירט פון דעם באקאנטען אדוואקאט סאמיעל קריימער אין דעם אידישען צענטער אף 86 סטריט, ניו יארק. די פירענדע פערזענליקייטען פון ניו יארקער אידישע ארטאדאקסיע זיינען אנוועזענד געווען, און די התחלה איז געמאכט געווארען פאר א פאנד צו ראטעווען די רבנים פון סאוויעט רוסלאנד און מעגליך מאכען פאר זיי צו פארען אין ארץ ישראל. א סומע פון $2500 איז געזאמעלט געווארען אף דעם פלאץ. סענאטאר פילים קליינפעלד וועלכער איז איבערגעגעבען מיט זיין גאנצען הארץ צו דיזע זאך האט פיעל געהאלפען צו די גרייסע הצלחה.

ובגליון כסלו־טבת תרצ״ו:

מיר גיבען דא איבער פאר דעם בענעפיט פון אונזערע לעזער און פריינד א ליסטע פון די פארשיידענע פלעצער וואו עס ווערט געלערנט חסידות אין שטאדט ניו יארק. אין נעקסטען נומער וועלען מיר געבען נאך פלעצער און די שוהלען און גרופען וועלכע ווערען דא ניט דערמאנט זיינען געבעטען צו אינפארמירען אונזער אפיס און מיר וועלען זיין צופרידען צו אריינשטעלען זיי אין אונזער קומענדע רשימה. די פלעצער און צייט פון לערנען זיינען פאלגענדע:

אין זעמבינער שוהל, ריווערדייל און טשעסטער, בראנזוויל, וועלערנט דינסטאג נאך מעריב א פרק תניא;

אין באברויסקער שוהל, 223 קריסטאפער עוו. בראנזוויל יעדען שבת צו שלש סעודות, זאגט הרב דזשייקאבסאן חב״ד תורה פון די לובאוויטשער רביים;

מוצאי שבת קדש נאך הבדלה לערנט מען בייַ הרב דזשייקאבסאן אין הויז, 494 סטאון עוו. ברוקלין, א פרק תניא;

יעדען דינסטאג אדער מיטוואך אוועגד, ווע[ר]ט געלערנט בייַ ר׳ שמואל היין אין הויז, בראנזוויל, חסידות;

יעדען דינסטאג אוועגד נאך מעריב ווערט געלערנט אין די ספרדישע שוהל, 45טע סטריט און 14 עוו. בארא פארק א פרק תניא פון הרב אלי׳ סימפסאן;

יעדען מיטוואך אוועגד אום 7:00 אוהר ווערט געלערנט דורך רעוו. אלי׳ נחום שקליאר אין די שומרי אמונה שוהל, 2502 — 14 עוו. בארא פארק, א פרק תניא;

רעוו. מ״מ קונין לערנט א פרק תניא יעדען זונטאג אוועגד אום 6:00 אוהר אין דער קאוואלעריער שוהל, 121 סטריט און לענאקס עוו. ניו יארק;

אין דער זעלבער שוהל לערנט אויך רעוו. קונין תורה אור און לקוטי תורה יעדען שבת פון 3:00 ביז 4:00.

מיר לאדען איין אונזערע לעזער צו שרייבען צו רעדאקציע פון בולעטין.

באותו גליון מודיעים גם:

אין פאסייעק, נ. דזש., אין דער דארטיגער ליובאוויטשער שוהל, וואו עס ווערט געשאפען יעדען יאהר א באדייטענדע סומע פאר די ליובאוויטשער ישיבות און פאר מעמד, א דאנק די איבערגעבענע ארבייט פון רעוו. מ. באבראוויסקי, שי׳, ר׳ יצחק לעווין, שי׳, און אנדערע פריינד פון חב״ד, האבען אראנזשירט א פיינע י״ט כסלו חגיגה. דער אפיס פון אגודת חב״ד האט געשיקט קיין פאסייעק איינעם פון די ליובאוויטשער תלמידים צו פארברייַנגען צוזאמען מיט זיי, דער באקאנטער רב הג׳ והחסיד ר׳ אלי׳ סימפסאן, שליט״א פון ברוקלין, און אויף ר׳ נחמן קאוואלסקי, שי׳, פון ווארשא (וועלכער איז דאן צופעליג געווען אין ניו יארק און איז לעצטענס צוריקגעפארען קיין ווארשא). עס איז געפייערט געווארען דער יו״ט פון י״ט כסלו, אף א זייער שיינעם אופן, און די ווירדיגע רבנים פון פאסייעק האבען אויך אנטהייל געמומען אין דער חגיגה.

די פייערונג פון י״ט כסלו ווועלכער איז איבערא באווסט און אנגענומען ביי אלע נוסח האר״י אידען, אלס דער טאג וועו דער אלטער רבי, דער בעל התניא איז באפרייט געווארען פון זיין משפט און פון דער פאטראפאלאווסקען פעסטונג. דיזען יאהר איז דער יו״ט געפייערט געווארען אין א פיל ברייטערען און בולט׳ן אופן ווי פריער. כמעט אין אלע שוהלען פון נוסח האר״י אין ניו יארק און אומגעגענד האט מען געמאכט שיינע סעודות, און די צאהל באזוכער אין יעדען שוהל איז געווען מעהר ווי אלע יאהר, און מען האט איבעראל פארבראכט אין א שיינעם יו״ט׳דיגען חסידישען שטימונג, און ספעציאל וואו עס האבען זיך באטייליגט די חב״ד חסידישע רבנים, שו״בים, און געווען תלמידים פון די ליובאוויטשער ישיבות. מען האט פארבראכט אין א חסידישען גייסט, מען האט געזאגט חסידות און דערציילט די פאסירונגען וועלכע זיינען פארבונדען מיט דעם יו״ט, און אופגעקלערט אין אלגעמיין וועגען עבודת השי״ת, וואס דער אלטער רבי האט זיך פאר דעם מוסר נפש געווען, אף צו ברייַנגען דאס צו אידען און עס ווערט יעצט פארגעזעצט און פארשפרייט צוואווישען הונדערטער טויזענדער אידען, כן ירבו, איבער דער וועלט, דורך דעם יעצטיגען רבי׳ן שליט״א, וועלכער איז דער זעקסטער דור פון דעם אלטען רבי׳ן, דער גרינדער פון חב״ד. אין אייניגע פלעצער איז אויך געמאכט גרווארען ביי די אנווועזנדע אף דעם יו״ט, א חלוקת הש״ס, אז אין דעם משך פון דעם יאהר זאל יעדער אפלערנען די מסכת וועלכע ער האט געזומען אף זיך, און צוזאמען וועט דורכגעלערנט דער גאנצער ש״ס פאר דעם יאהר, דאס איז שיין אן אלטע טראדיציע ביי חב״ד חסידים אזוי צו טאהן יעדען יאהר אין פילע ערטער, לויט דעם פארזאג און אופפאדערונג פון דעם אלטען רבי, ווי ער שרייבט אין תניא באגרת הקודש א.

ובגליון שבט תרצ״ו:

אף דער ערשטער ליכטעל חנוכה איז פארגעקומען אן אסיפת חברים אין דעם בענאסאנהויירסט געגענט פון ברוקלין, אין הויז פון אונזער פריינד, הרה״ח ר׳ משה נ״ז ברמן, שליט״א, און דורך דעם פארשלאג פון אונזער פריינד, ר׳ איסר גלושקין, שי׳, איז באשלאסען געווארען צו גרינדען דארטען א חברה לומדי תניא. אזוי ווי צו באדיערען, איז אין בענאסאנהוירסט ניטא קיין נוסח האר״י שוהל (טראץ דעם וואס דארטען געפינען זיך א באדייטענדע צאהל פון חשוב׳ע אידען נוסח האר״י) איז באשלאסען געווארען צו ארגאניזירען אזוי אז יעדען מאהל זאל מען לערנען אין א באזונדער פלאץ אין א פריוואט הויז, רבנים פון חב״ד זאלען איינגעלאדען ווערען צו לערנען דעם פרק תניא יעדען מאנטאג אוועגד. פון דאן אן וועל[ר]ט געלערנט און עס האט זיך ארויסגעצייגט צו זיין אן ערפאלג. עס קומען זיך צונויף א באדייטענדע צאהל אנ״ש, אידען בני תורה, און מען לערנט און מען פארברייַנגט נאכדהער אביסעל צייט צוזאמען אין א חסידישען אטמאספערע. לאמיר האפען אז בעהי״ת וועט דאס אנהאלטען און פראגרעסירען און פילייבט אויך ברייַנגען צו דעם אז דארטען זאל געשאפען ווערען א נוסח האר״י שוהל, וכו׳.

וכך גם בגליון ניסן תרצ״ו:

אין ניו יארק איז פארגעקומען א שיינע הילולא פון אדמו״ר הרש״ב, ב׳ ניסן, וועלכע איז געווען פון דער אגודת חב״ד אין ניו יארק, אין דער צמח צדק שוהל פון 184 הענרי סטריט, מען האט פיין פארבראכט, געלערנט דעם פרק תניא, משניות, די מאמרים וועלבע דער רבי שליט״א האט צוגעשיקט, און די חסידישע געדאנקען פון אמאל זיינען ווידער אפגעפרישט געווארען.

כך נודע לנו דרך ירחון זה על חלק ניכר מפעולות אגודת חסידי חב״ד בשנת תרצ״ו. ועל אחת מהפעולות בשנת תרצ״ז נודע לנו מגליון תמוז תרצ״ז:

הרה״ח יוסף קאסטעל שי׳ האט לעצטענס באזוכט פאסייעק אף אופלעבען די חב״ד חסידישע קהילה אין יענע שטאדט און מען האט איהם זייער פיין אופגענומען און מען האט פארבראכט זייער א פיינעם שבת, און דער וויזדיגער רב האט געלאזט זייער א גוטען רושם אין שטאדט.

פרק כו

בתי כנסת חב״ד בארה״ב

על התייסדות בתי כנסת נוסח האר״י בארה״ב, בשנים הראשונות להגירת היהודים מרוסיא לארה״ב, כבר נזכר לעיל פרק ראשון. הגיעה לידינו סקירה שנכתבה ע״י א׳ מאנ״ש בשנת תש״ג*:

ישנן סיבות שונות שגרמו לבנין הבכנ״ס נוסח האר״י ז״ל בארצות הברית.

א. בין המהגרים לארצה״ב (מגלילי רוסיא מקום מושב אנ״ש) היו הרבה אנשים בעלי תורה, ושייכים לעבודת החסידות החב״דית לפי מצב הדור ההוא, ומהם כמה שנסעו לאדמו״רי חב״ד נבג״מ, והם בנו ויסדו בכנ״ס שרוח החב״ד הי׳ ניכר שם בציור של ביהכנ״ס חב״די — באירופה — החשובים.

ב. באו מהגרים אנשים פשוטים, אבל תמימים עם ד׳ ותורתו והביהכנ״ס הי׳ חלק מחייהם, והם לא יכלו לצייר בדעתם להיות בלי ביהכנ״ס, ונוסח אחר ממש לא ידעו והם בנו בכנ״ס וגם השתתפו בארגון החברות נוסח האר״י.

ג. היו ג״כ כאלה שבאירופה היו מיושבי אחורי התנור ולא היו שייכים להשתתפות בעבודת הצבור, ובבואם פה והרגישו שיש להם האפשרות להיות בין מנהיגי הקהל (הרוח ששרר באירופה בין היהודים שהבהכנ״ס הוא המרכז שבו היו נדונים ונעשים כל עניני צרכי חיי היהודים ביחס הצבורי) הביא שהתמסרו במרץ לבנין ביהכנ״ס, וכל אחד כמובן בנה הביהכנ״ס בנוסח שהי׳ רגיל בו.

היו ג״כ סבות גשמיות לבנין ביהכנ״ס:

א. בין המהגרים שבאו הנה, גרים, עניים, לא ידעו לשון המדינה, והרבה מהם שלא היו רגילים לתנאי החיים של עיירות גדולות בכלל ומדינת אמעריקה בפרט, בקשו עצות ליצור סביבה קרובה ומצאו זה ביסוד ביהכנ״ס ע״ש עירם ווה הי׳ כח המושך להתרכז סביבות הבהכנ״ס האנשים של העיר וסביבותי׳ ומשפחותיהם, וכנ״ל שאצל יהודי אירופה הדתיים הביהכנ״ס הוא בעינם המרכז היותר עיקרי של היהודים.

ב. החברות הנ״ל יסדו תקנות המתאימות לתנאי החיים דפה ומסייעים בשאלות השונות הדרושות לחיים פרטים של תושבי המדינה, כמו: עזר להסתדר בפרנסה, עצות והשתתפות במאורעות בחיים, שמחה, וכו׳. ובכלל, יסדו תקנות המתאימות לתקנות של חברות וארגונים של מפלגות שונות שארגנו וייסדו אגודות וחברות כאלו הן לטובת המהגרים והן למען חזק את תנועתם כפי שאיפת מפלגתם.

ב׳ סבות הגשמיים משכו להבהכנ״ס גם סוגים כאלה שהיו רחוקים במדה ידועה מביהכנ״ס ומהם שלא היו מבקרים את הבהכנ״ס רק לאסיפות וזמני התועדות החברים לרגלי סבות שונות. הרבה מהם נתקרבו במשך הזמן להבהכ״ס ובמדה ידו[ו]עה לחיים דתיים!

במשך כ״ה שנים האחרונות מעת אשר ההגרה מארץ רוסי׳ (מקום מושב אנ״ש) הופסקה כמעט לגמרי נשתנה המצב של הבהכנ״ס למאוד. עיקר קיומם ושגשוגם הי׳ צ״ל תלוי כמעט ביחוד על המהגרים הקודמים, ומאלה הנה הרבה נתמעטו כדרך כל הארץ, הרבה העתיקו דירתם לחלקי העיר רחוק מביהכנ״ס נוסח האר״י, וההתלהבות בעד ביהכנ״ס נוסח האר״י

---

*) כך הוא בכותרת ניר המכתבים, ואפשר שנכתבה בשנה מאוחרת יותר.

להלן נזכר בה „במשך כ״ה שנים האחרונות״; אם הכוונה לזמן שלאחר חוק ההגירה בשנת תרפ״ד, א״כ נכתבה הסקירה בשנת תש״ט.

נתקררה, והידיעה וההרגל להתפלל בבכנ"ס משאר נוסחאות אף שהתפללו שם רק במקרה הוסיפו בהקרירות להנוסח, ובפרט אצל אנשים פשוטים, וישנם שהגיע אצלם לשאלה למה זה נחוץ שינוי נוסחאות.

ההתענינות בסביבה קרובה נתמעטה, ראשית מצד שמספר הזוכרים ארץ מולדת נתמעט, וגם אלה נתקררה אצלם המשיכה מצד ריבוי הזמן שהלכו משם מצד אחד, ומצד השני שלקחו השכנים שגרו עמהם פה מקום ההרגש של סביבה קרובה ובפרט בזה שהסירו רגש הגלמודיות והגרות. ובכלל הלא בפה נתקרר כל הרגש של חום ורגש והתעוררות.

זאת היתה אחת המטרות הראשונות של יסוד אגודת חסידי חב"ד בשנת תרפ"ד, שנקראה אז בשם „התאגדות קהלות חסידי חב"ד", כמסופר לעיל פרק ד, לארגן איחוד בתי כנסת חב"ד בארה"ב.

בניו־יארק עצמה התקיימו אז כ־40 בתי כנסת של נוסח האר"י, בלי שום איחוד או אגודה המאחדת אותם. ומכ"ש בתי כנסת אלו שבעיירות השונות שברחבי ארה"ב. במילא הי' גם הקשר שבין ראשי עדת חב"ד ובין בתי כנסת אלו רופף.

על הצורך לסדר קשר עם בתי הכנסת כתב רבנו כבר בח' טבת תרפ"ד (אג"ק ח"א קסה):

לקבץ ולאסוף כל האדרעסין מכל בית כנסת ומדרש שבכל עיר ועיר ממש, וגם בית כנסת קטן, כלומר אשר מעט בו המתפללים יהי' יקר וחביב כבית כנסת היותר גדול בהרבה מתפללי' יחיו, ולזאת טוב הדבר אשר יעריכו הודעה קצרה במכה"ע, בהיות כי דבר להם אל חסידי חב"ד יחיו, ע"כ יואילו נא כל גבאיי הבת"כ ומדרשים להודיע האדרעסין שלהם, למען יוכלו לבוא אתם בכתובים.

ובהרצאה החשאית למנהלי אגודת התמימים כותב רבנו בקיץ תרפ"ו (אג"ק ח"א ג'תשצט):

המרכז הכללי בנויארק צריך לעבד קול קורא בנוסח מדוייק בטעם ויופי האמור לעיל, ותוכנו, לדוגמא, כאשר בחסדי אל עליון, הננו מתיישבים במדינה הלזאת, ואחינו יושבי המדינה יחיו הראו לנו הכנסת אורחים נעלה, וכאשר רוב חסידי חב"ד הם הבאים ממדינת רוסיא ופולין ועוד, חפצנו לקבץ החומר לדברי ימי ישראל בגולה מדורנו זה, אשר בו יוכר סבת ההגרה מארץ מולדתנו ויכתב לדור בא גזעם ויחוסם ושבח ותהלת אחינו יושבי מדינתנו אשר ידיהם פתוחות לקרב כל הבא בצל קורתם, ע"כ פונים אנחנו אליכם חסידי חב"ד יחיו אשר תתנו לנו היכולת להביא מחשבתנו הטובה האמורה מהכח אל הפועל ע"י שיואילו להודיע שמם כתבתם וביהכנ"ס אשר מתפללים בו ושמות הפרעזידענטים והרה"ג שליט"א אשר בבית הכנסת שלהם.

בהקבץ בהמרבז הכללי החומר הלזה יהי' בו ענין רב לענות בו, בהנוגע לכללות אנ"ש ה' עליהם יחיו, אשר כולנו כאחד צריכים להיות מסורים ונתונים לזה בכל נפשנו ומאדנו, ובפרט מהנוגע להתמימים שי' והבאת ענייני החסידות מהכח אל הפועל, כי אז כאשר יתחזקו ענייני אגודת החסידים הנה אז בעזרתו ית' יהי' מכון ומושב טוב להתפתחות אגודת התמימים שי'.

מכתב כזה שלח הר"י דזייקאבסאן לרבני ומנהיגי בתי כנסת חב"ד בארה"ב, לאחר שהתמנה כמנהל אגודת חב"ד בשנת תרצ"ה:

ב"ה,

לכבוד הרב הגאון, הנכבד והכי נעלה,

שלום וברכה

הננו פונים בזה אל הדר"ג בבקשה האמורה מטה.

אגודתנו המכונה בשם **„אגודת חסידי חב"ד בארצה"ב"** אשר אחד מיסודי ארגונה הוא להחזיק ולעורר זיק רוח החיים הקדוש של היהדות אצל מתפללי נוסח האר"י אשר מתיחסים הם לדגלה של אגודתנו.

למטרת הארגון באופן רחב, וחיזוק הכחות, ברצוננו לבוא בקישור או עכ"פ לדעת מכל ביהכנ"ס, מכל רב ומנהיג רוחני או שו"ב וגם מיחידים עסקנים של נוסח האר"י, עד כמה שתשיגנה ידינו להודע ולהתקשר.

וע"ב פונים אנו אל הדר"ג בבקשה לבוא לעזרתנו במה שיש לאל ידו לשאיפתנו זאת, והיא לכת[ו]ב לנו אם יש בעירו ובסב[יב]תי' של הדר"ג ביהכנ"ס של נוסח האר"י או יחידים, שו"ב, ועסקנים שהם מתפללי נוסח האר"י, וגם להודיענו שמותיהם ואדריסותיהם.

בתקוה שכת"ר בתור רב ומנהיג רוחני, שכל תנועה של חיזוק הדת והיהדות יקרה וחביבה לו, לא ישיב פנינו ריקם בבקשתנו הזאת,

הננו מביעים למפרע לכ' רגשי תודתנו העמוקה,

בברכת התורה והיהדות,

בשם **אגודת חסידי חב"ד בארצות הברית וקנדה**
הרב ישראל דזשייקאבסאן, מנהל

כשהתחיל להופיע הירחון „חב"ד בולעטין" באה הזדמנות מתאימה לקיים הוראה זו. בגליון מ"ח תרצ"ו:

אופרוף צו אלע נוסח האר"י שוהלען
פון אמעריקא און קענעדא

די רעדאקציע פון חב"ד בולעטין בעט אלע נוסח

בתי כנסת חב״ד בארה״ב

האר״י אידען און פרעזידענטען און גבאים פון שוהלען בפרט, אז זיי זאלען אריינשיקען אלע אינפארמיישאן וועגען זייערע חברות, וועז זיי זיינען געגרינדעט, די נעמען פון זייערע בעאמטע, די צאהל מיטגלידערשאפט, און אז. וו. ווייל מיר ווילען צוואמשטעלען די געשיכטע פון די היסטאריע פון די חסידי חב״ד אין אמעריקא און קענעדא. מיר זיינען זיכער אז א גרייסע, שיינע און אינטעריסאנטע קאפיטעל היסטאריע וואלט געקענט געשריבען ווערען וועז אלע נייטיגע פאקטען וועגען די ענטוויקלונג פון חב״ד אין אמעריקא וואלטען צוזאמגעקליבען געווארען, און דארום, בעטען מיר אלע אונזערע אנ״ש בכל מקום בארצות הברית וקנדה, אז זיי זאלען גלייך אריינשיקען צום אפיס פון אמעריקאנער אגודת חב״ד די אלע נייטיגע אינפארמיישאן, און צו שטעלען זיך אין פארבינדונג מיט אונז.

ובגליון כסלו־טבת:

די רעדאקציע פון חב״ד בולעטין איז אינטעריסירט צו קריגען נאכריכטען פון אלע נוסח האר״י שוהלען איבער״ן לאנד, און מיר בעטען אלע בעאמטע אז זיי זאלען אריינשיקען אלע אינפארמיישאן וועגען זייערע חברות צום אפיס פון אגודת חב״ד. אלע ארטיקלען און בריוו דארפען געשריבען ווערען דייטליך.

בגליונות ה״חב״ד בולעטין״ שהגיעו לידינו רק סקירות אחדות (ראה לקמן ע׳ קכט־קלב). אמנם הגיעה לידינו רשימה חלקית של 48 בתי כנסת חב״ד ברחבי ארה״ב:

1)	נויארק	אנשי [באריסאוו]
2)		אנשי שצעדרין
3)		אנשי ליעפליע
4)		אנשי קורעניץ
5)		אנשי ליובאוויטש והאמעל
6)	בראנקס	נוסח אר״י
7)		צמח צדק
8)	ברוקלין	אנשי פוכאוויטץ
9)		אנשי ליובאוויטש
10)		אנשי ליאדי
11)		אגודת חב״ד
12)		אנשי באברויסק
13)		צמח צדק
14)	באסטאן	אנשי ליובאוויטש
15)	בופאלא	אנשי ליובאוויטש
16)	קלעוולאנד	נוסח אר״י
17)	טשעלסיא	צמח צדק
18)	טשיגאגא	אנשי ליובאוויטש
19)		צמח צדק
20)		בני ראובן
21)		נוסח אר״י
22)	מאנטרעאל	נוסח אר״י
23)	מילוואקע	אנשי ליובאוויטש
24)	ניו־הייבין	שבת אחים
25)	נארפאלק	קהל חסידים
26)	פיטסבורג	אנשי ליובאוויטש
27)	פאסייעק	אנשי ליובאוויטש
28)	פאטערסאן	אנשי ליובאוויטש
29)	פילאדעלפ.	אנשי ליובאוויטש
30)	ראטשעסטער	אגודת אחים
31)	סט־לואיס	נוסח אר״י
32)		חסד של אמת
33)	ספרינגפ.	כתר ישראל
34)	טאראנטא	אנשי ליובאוויטש
35)	ווסטער	תפארת ישראל
36)		בית יעקב
37)	באלטימארע	אנשי טשערניגוב
38)		אנשי ניעזין
39)		אנשי באברויסק
40)		אנשי ליובאוויטש
41)		צמח צדק
42)	דארטשעסטער	אנשי ליובאוויטש
43)	דעטראיט	אהבת אחים
44)		נוסח אר״י
45)	פילאדעלפ.	אנשי וויטעבסק
46)	באייאנע	אנשי ניעזין
47)		צמח צדק
48)	מאנטרעאל	(פרעז. יפה) נוסח אר״י

שום כותרת לא מופיעה בראש הרשימה הזאת. האמור לעיל שרשימה זו היא חלקית מבוסס על המאמר ב״חב״ד בולעטין״ שיועתק להלן ובו נאמר בקשר לבתי כנסת חב״ד בניו־יארק „זיינען נוסח האר״י שוהלען געווען ענגויא פערציג״. וברשימה שלפנינו מנויים רק 13 בתי כנסת חב״ד בניו־יארק, בראנקס וברוקלין.

באותו מאמר מזכיר גם שרבים מבתי כנסת אלו כבר נסגרו באותה שעה (תרצ״ו), מ״מ עדיין נשארו יותר מ־13. גם בשנים מאוחרות יותר ידוע לנו על 30 בתי כנסת נוסח האר״י בניו־יארק:

הגיעה לידינו רשימת בתי כנסת נוסח האר״י שבנ. י. משנת תש״ח לערך. מסתבר שנערכה בקשר להוראת רבנו למנות תלמידי הישיבה על חיזוק הרוחני של בתי כנסת חב״ד בנ. י. בחורף תש״ח, שעל כך יסופר להלן בפרק האחרון של הספר (הוראה דומה התקבלה בתחלת חורף תש״י, כדלקמן שם, ואפשר שגם רשימה זו נערכה באותה שעה):

ב״ה,

בתי כנסיות נוסח אר״י דניו־יורק רבתי

1) בית הכנסת נוסח אר״י ליובאוויטש, 770 איסטערן פארקווייי

2) בית הכנסת עונג שבת, 454 איסט 51 סטריט
מתפללים רק בשבתים ויו״ט כשני מנינים. אנ״ש הרב חיים מאיר בוקיעט, י״ד קאסטעל, ריי״צ גארדאן.

3) בית הכנסת ישיבת הגר״א, 321 סאראטאגא עוו.
מתפללים רק בשבתים ויו״ט. אנ״ש ר׳ גדלי׳ גוטקין שו״ב.

4) אנשי באברויסק, 709 סאראטאגא עוו.
התל׳ דוב בער זיסמאן יחי׳ לומד השיעורים שם.

5) אנשי אזאריץ, 885 האפקינס עוו.
הרב קדיש רומאנאוו רב שם.

6) בית הכנסת אנשי דאקשיץ, 125 טשעסטער סטריט
מתפללים שבתים ויו״ט. מ. פ. כ״ץ רב דשם.

7) בית הכנסת נחלת ישראל, 167 טשעסטער סט.
ישנם עדיין בין המתפללים מאנ״ש.

8) בית הכנסת אנשי זעמבין, 217 ריוועדעיל עוו.
התמים ר׳ זאב קאזיניץ מתפלל שם.

9) בית הכנסת ליובאוויץ, 195 וואטקינס סט.
ר׳ יעקב קארמאן גבאי — מאנ״ש.

10) תפארת ישראל, 195 וואטקינס סט.
מתפללים שבתים ויו״ט. ר׳ יוסף נעלסאן מזכיר.

11) ביהכ״נ אנשי באברויסק — נכנסו להתפלל ביחד עם החברה נוסח ספרד אנשי זשיטאמיר, 199 קריסטאפאר עוו.
גם שם הם האסיפות שלהם.

12) ביהכ״נ בני יצחק, 445 דזשארדזשיא עוו.
הרנ״ט הרב דשם.

13) אנשי פוכאוויץ, 335 שעפיעלד עוו.
ר׳ יצחק דוד ויין, התחיל להתפלל שם. מתפללים רק בשבתות ויו״ט.

14) ביהכ״נ אנשי פרילוק, 321 סטאקטאן סט.
מתפללים רק בשבתות ויו״ט. כבוד הי׳ לי להזדמן עמהם. התמים ר׳ צבי פוקס דר בשכונה ההיא.

15) ביהכ״נ אוהב שלום, 42 מאראל סט.
לא מצאתי שם אף איש אחד מתפלל נוסח אר״י. המתפללים אמרו שאינם יודעים מהנוסח רק שתקנת החברה היא להתפלל רק בזה הנוסח. לפני התיבה מונח סידור נוסח אר״י. התמים הרב חיים צבי קאניקאוו דר בשכונ[ה] ההיא ונכנס לפעמים לשם.

16) ביהכ״נ צמח צדק, 125 מאר סט.
חיים צבי הנ״ל, הי׳ שם הרב, ומלפנים הי׳ שם רמ״ל לאקשין.

17) ביהכ״נ ליאדי, 315 הופער סט.
השו״ב שאליט הפרעזידענט שם, הוא דר בבארא פארק.

18) ביהכ״נ צמח צדק אוו בארא פארק, 1546 46 סט.
בביתו של הרב ר׳ אלי׳ סימפסאן.

19) ביהכ״נ ליובאוויטש, 41 סט. ר־12 עוו.
שינו לנוסח ספרד.

20) בית המדרש הגדול, 2874 וועסט 32 סט.
ידידינו ר׳ משה וויינשטיין הוא המכניס ומוציא דשם. שמעתי שחפץ למוכרה.

21) ביהכ״נ צמח צדק ניו־יארק, 184 הענרי סט.
ר׳ גרשון סימפסאן הפרעזידענט.

22) ביהכ״נ ליובאוויטש והאמעל, 169 הענרי סט.
ר׳ אברהם שארפשטיין הגבאי דשם, הבנין הוא של אגודת חב״ד.

23) קהל חסידים אנשי קורעניץ, 169 הענרי סט.
מתפללים שבתות ויו״ט. ר׳ אהרן גארדאן הי׳ הפרעזידענט שם.

24) אנשי ליעפלע. מתפללים ביחד עם הנ״ל.

25) אהבת חסד אנשי האמעל, איסט 104 סטריט

26) אנשי פאנעדעל, איסט 110 סטריט
מר. בארדאווסקי מזכיר.

27) ביהכ״נ החרש נוסח אר״י, 1369 פינדלי עוו.
בראנקס
השו״ב ר׳ אלטער ביילין מתפלל שם.

28) מנין מתפלל בחדר שני של ביהכ״נ (שערי שלום?).

29) ביהכ״נ אנשי באריסאוו, פולטאן עוו. ענד 170 סט.
שמעתי ששינו הנוסח.

30) בתי כנסיות אלו נסגרו אבל החברות קימות:
צמח צדק ביקור חולים הארלעם
חברה מנחם ציון
ביהכ״נ אנשי שצעדרין.

רשימה מבוארת יותר (שמבואר בה מצב ביהכ״נ) מבתי הכנסת נוסח האר״י שבעיר ניו יארק, הגיעה לידינו משנת תש״ד לערך. נכתבה ע״י ה״ר ישראל דזייקאבסאן, בקשר להוראת רבנו ליסד חדרי תורה בכל השכונות:

א) אגודת אחים אנשי באברויסק (זוהי חברה אחרת ואין לה קשור עם החברה אנשי באברויסק אשר אני אצלם רב) רחוב סאראטאגא 731 ברוקלין, השכונה של יהודים. הבנין של עץ בעל ב׳ קומות, קטן (אין אצלם בימה). אין בהסביבה ת״ת או ישיבה חשובה. בקומה השני׳ יש באפשרות לתקן מקום לת״ת. ר׳ יעקב נעלסאן הדר ברחוב לעגיאן 325 הוא ממנהיגי הביהכנ״ס. יש לי הכרות עמו.

ב) אגודת חב״ד אף קוני איילאנד 2872 West 32nd St. ברוקלין, שכונה על שפת הים (איילאנד הוא אי בלה״ק) של יהודים. בנין של עץ, אמצעי, בעל קומה א׳. כבר הי׳ שם ת״ת. כעת איני יודע. ידידנו ר׳ משה וויינשטיין הוא השמש בהבהכנ״ס וממנהיגי׳.

ג) ביהכנ״ס אנשי אזריץ, 885 האפקינסאן עוו.

ברוקלין. השכונה של יהודים. הבנין של אבנים, מרווח, בעל ב׳ קומות, וגם בשוה עם העז״נ יש חדר מרווח ללימוד. ידידנו ר׳ קדיש רומנוב הוא שמש שם. אחורי הביהכנ״ס בבלאק השני יש בנין מרווח גדול עם ת״ת נק׳ עזרת אחים, אך אין לה שם כי אין שם בע״ב ומנהלים הגונים.

ד) ביהכנ״ס אנשי באברויסק 228 קריסטאפער עוו. ברוקלין. השכונה רובה של יהודים. בנין בעל קומה א׳ של עץ מחופה חמר וסיד. וגם בשוה עם העז״נ יש חדר א׳. אני אצלם רב. מב׳ צדדי הביהכנ״ס מרחק שני בלאק נמצא הת״ת תורה מציון, וסטאון עוו. ת״ת, והבנין החדש של מתיבתא ר׳ חיים ברעלין.

ה) ביהכנ״ס אנשי דאקשיץ 125 טשעסטער סט. ברוקלין. השכונה של יהודים. בנין של עץ בעל קומה א׳. המתפללים הם מועטים. ידידנו ר׳ יוחנן גארדאן יש לו שם השפעה.

ו) אנשי ליאדי 309 הופער סט. ברוקלין. השכונה של יהודים. בנין מרווח של אבנים בעל ג׳ קומות, לבד שיש מקום מרווח מתוקן בהדור לעריכת סעודות ושמחות בתחתית הבנין הנק׳ מרתף. מנהיגי׳ הם אנ״ש, ר׳ שמואל לאגין הוא המזכיר והשמש ויותר מזה. היא רחוקה לערך י״ב או י״ג בלאק מהישיבה תורה ודעת, שם לומדים התלמידים של אברהם דוב לעוין ע״ה.

ז) אנשי פוחאוויטש 335 שעפיעלד עוו. ברוקלין. שכונה של יהודים. בנין קטן בעל ב׳ קומות של עץ. בקומה העליונה דר השמש. ברחוק בלאק א׳ לערך היא הת״ת תפארת ישראל אשר הרב לערמאן הוא המנהל ברחוב פענסילווייניא. הביהכנ״ס עומד תחת השפעת הרנ״ט יחי׳.

ח) אנשי פרילוק 321 סטאקטאן סט. ברוקלין. השכונה אינה ידועה לי כ״כ. הבנין בעל ב׳ קומות. ידידינו ר׳ משה סלאווקין הוא בן עירם ואפשר הוא יודע יותר פרטי׳.

ט) אנשי זעמבין 217 ריוועררדייל עוו. ברוקלין. שכונה של יהודים. בנין בעל ג׳ קומות של עץ מחופה חמר וסיד. בקומה השני׳ בשוה עם העז״נ דר השמש. הקומה הג׳ מושכרת לשכן. בשוה עם הביהכנ״ס יש חנות של רפואות (אפטייק) בהבנין של הביהכנ״ס. רחוקה ג׳ בלאק מביהכנ״ס אנשי אזאריץ, והת״ת עזרת אחים היא בין ב׳ הבכנ״ס הנ״ל. השמש לומד עם תלמידים בודדים. בחורף העבר החליטו על אסיפה לתת רשות לפתוח בהביהכנ״ס חנוך בית־רבקה.

י) בני יצחק נוסח האר״י 445 דזשארשיא עוו. ברוקלין. בנין גדול בעל ב׳ קומות של אבנים. שכונה של יהודים. הרנ״ט יחי׳ הוא המרא דאתרא. מצד א׳ רחוק א בלאק לערך היא הת״ת שהרב וואַרשאַווסקי מנהל אותה ברחוב אלאבאמא.

יא) ביהכנ״ס נחלת ישראל 167 טשעסטער. כחצי בלאק מן ביהכנ״ס אנשי דאקשיץ הרשום באות ה׳. בנין בעל ב׳ קומות של עץ מחופה חמר וסיד. מנהיגי הביהכנ״ס ר׳ עזר שָטצאָוו. הישיש ר׳ שמואל היין ומר משה אפרים זעלדין הם בע״ב חשובים שם.

יב) ביהכנ״ס אנשי ליובאוויטש 195 וואטקינס סט׳. שכונה רובה של א״י. בנין גדול ומרווח בעל ב׳ קומות של אבנים. הרב דאבאוויטש הוא המרא דאתרא. ברחוק ב׳ בלאק היא הת״ת הנק׳ „סטאון עוו. ת״ת״ והבנין החדש של מתיבתא ר׳ חיים בערלין.

יג) ישיבת הגר״א (באמת שם רק ת״ת קטנה). מנין של אנ״ש מתפללים שם. ממנהיגי הת״ת הוא השו״ב ר׳ גדלי׳ גוטקין. הי׳ היו״ר ג״כ. שם בהבנין הי׳ המוסד „בית רחל״. בנין של אבנים קטן בעל ג׳ קומות. בקומה הג׳ דר השמש. 321 סאראטאגא עוו. ברוקלין.

יד) ביהכנ״ס עונג שבת 454 E. 51th ברוקלין. שם התלמיד אברהם מ״מ ברנצקי משתדל בסדור ת״ת.

טו) אהבת אחים צמח צדק 1546 46th st. ברוקלין. ביהכנ״ס של הרב א׳ סימפסאן.

טז) צמח צדק 125 מאר סט׳ ברוקלין. ביהכנ״ס של הרב חיים צבי קאניקאוו.

יז) אנשי באריסאוו פולטאן עוו. קרן 170 סט׳ בראנקס. שכונה של יהודים. בנין של עץ, אמצעי, אין ת״ת בהסביבה. לא רחוק הוא הבנין הנק׳ יאנג מענס היברו אסאשיאיישאן. ר׳ תנחום ראטקין הוא מזכיר הביהכנ״ס.

יח) ביהכנ״ס נוסח האר״י וואשינגטאן עוו. 1243. שכונה רובה של יהודים. בנין של אבנים בעל קומה א׳. דודי ר׳ ישעי׳ הוא היו״ר. ר׳ יחיאל שרגא תרשיש הוא השמש.

יט) ביהכנ״ס צמח צדק אף די בראנקס 2141 מייפס עוו. שכונה של יהודים. בנין בעל ב׳ קומות של עץ קטן. ר׳ ישראל דוב פדנס הוא ממנהיגי הביהכנ״ס.

כ) המנין של ר׳ חיים כץ בשדרת וויקס. בנין קטן בעל ב׳ קומות של עץ. חפץ למוסרו. שכונה של

יהודים. כתבת של ר׳ חיים: 1646 Weeks Ave. Bronx. דירתו היא כחצי בלאק מהמנין.

כא) ביהכנ״ס צ״צ אף ניו יארק 184 הענרי. שכונה של יהודים. בנין בעל ג׳ קומות של אבנים. ידידינו ר׳ גרשון סימפסאן יו״ר. הקומה התחתונה מושכרת לצעירים של מזרחי הצעיר והקומה הב׳ מושכרת לאיזו חברה. בחצי בלאק מישיבת ר׳ יעקב יוסף.

כב) ביהכנ״ס ליובאוויטש והומיל 167 הענרי סט׳ ניו יארק בשכונה של יהודים. בנין בעל ג׳ קומות דבוק להבנין של ישיבת ר׳ יעקב יוסף. היו״ר הוא ידידנו ר׳ אברהם שארפשטיין.

* * *

יש עוד איזו חברות, אבל או שהם שכנים באיזה חברה ואין להם בנין בפ״ע, או שהם נמצאים בשכונות שאינם של יהודים כעת.

גם הגיעה לידינו רשימת בתי כנסת נוסח האר״י שבערי השדה משנת תש״ח, ובה כ־50 בתי כנסת. בראשה נרשם: „רשימה ברכת השנה, בהכ״נ נוסח אר״י, תש״ח״, כלומר רשימת בתי כנסת נוסח אר״י, שהוכנה עבור רבנו כדי לשלוח להם ברכת השנה (אלו שנרשמו בהם שני שמות בשורה אחת הם לפעמים שני בתי כנסת נפרדים. ראה, לדוגמא, בשבאגין):

ברידזשפארט	אנשי ליובאוויטש, נוסח אר״י
באיאנע	צמח צדק
באלטימארע	אגודת אחים נוסח אר״י
	אנשי ליובאוויטש נוסח אר״י
	אנשי ניעזין, צמח צדק
באסטאן	אנשי ליובאוויטש
טשעלסיא	צמח צדק
טשיקאגא	אנשי ליובאוויטש, אגודת חב״ד,
	בני ראובן, נוסח אר״י [...]
	צמח צדק וחברה תהלים
בופאלא	אנשי ליובאוויטש
דארטשעסטער	נוסח אר״י אנשי ליובאוויטש
דעטראיט	אנשי ליובאוויטש
האריסבורג	מחזיקי הדת נוסח אר״י
מילוואקי	אנשי ליובאוויטש
מאנטרעאל	נוסח אר״י, פיין סטר.
	ביהכ״נ נוסח אר״י, דזין סט.
נוי הייוון	שבת אחים אנשי ליובאוויטש
נוארק	אנשי ליובאוויטש
פאסייעק	אוהב שלום אנשי ליובאוויטש
פאטערסאן	אנשי ליובאוויטש
פיטסבורג	אנשי ליובאוויטש
פילאדעלפיא	אהבת אחים אנשי ניעזין
	אגודת אחים אנשי וויטעבסק
	אנשי ליובאוויטש
	דורשי שלום נוסח אר״י
שעבאגין	אהל משה, אהבת שלום, עדת ישראל
סט. לואיס	אוהב שלום אנשי ליובאוויטש
ספרינגפילד	כתר ישראל נוסח אר״י
טאראנטא	אנשי ליובאוויטש
וואוסטער	תפארת ישראל, נוסח אר״י
	בני יעקב, נוסח אר״י
וויליאמספארט	אוהב שלום נוסח אר״י
וויניפעג	אנשי ליובאוויטש
ראזעל	בית דוד
ראטשעסטער	אגודת אחים נוסח אר״י
אקראן אהיא	מנין חדש נוסח אר״י
קלעוולאנד	צמח צדק
ניו סיטי	בית אברהם נוסח אר״י

ע״פ רשימות נוספות שהגיעו לידינו יש להוסיף לפחות עוד שנים:

סיאטעל	מחזיקי הדת
פילדלפי׳	תפארת ישראל

במברק כ״ד מנ״א תש״א כותב רבנו לשגריר הפולני ביפאן (אג״ק ח״ה א׳תצט): „בשמי ובשם אגודת חסידי חב״ד בארה״ב וקנדה המציגים יותר מ־200 בתי כנסת ו־150,000 חסידים״. אך הרשימה המלאה של בתי כנסת אלו לא הגיעה לידינו. יועתקו בזה ידיעות אחדות שהגיעו לידינו, אודות בתי כנסת חב״ד מסויימים בארה״ב:

״ביהכ״נ ליובאוויטש״ 169 הענרי סט. נ. י. (מס. 22 ברשימה השני׳ דלעיל) נוסד בשנת תרמ״ח. כך נדפס בכותרת ניר המכתבים שלהם. לעיל פרק א נזכרה האפשרות, שבביהכנ״ס זה כיהן ה״ר חיים יעקב ווידרעוויץ ברבנות, לשם הובא ארונו לאחר פטירתו.

במשך הזמן התאחדו אתו גם חברת אנשי האמיל, לעפליע ובאריסאוו, ויסופר על כך לקמן.

* * *

חברת אנשי ליובאוויטש נוסד בשנת תרע״ד והדפיסו אז חוב׳ קטנה בשם „קאנסטיטושאן דער חברה אנשי ליובאוויטש נוסח האר״י אף בארא פארק״. התקנון כולל 155 תקנות.

* * *

״בית המדרש הגדול״ דקוני איילענד, 2872 וועסט 32 סט. (מס. 20 ברשימה השני׳ דלעיל), נוסד בשנת תרפ״ו. נודע לנו על כך מתוך כרוז שנדפס אז:

בעז״ה. א דאפעלטע שמחה!

צו אלע אונזערע פריינד בא אונז אין קוני איילענד, 2872 וועסט 32טע סטריט

דער בורא האט אונז גיהאלפין און מיר האבען איין

שיין שוהל גיעפענט, און ברודער ר׳ בנימין בודעווסקי, האט דאס גימאכט פיר א בית מלא ספרים. ער האט אריין גיגעבין אונז א ספר תורה, א ש״ס ופוסקים וויא ג. צ. ד. אידען לערנען און דאוונען ערב ובוקר.

יעדער איד וואס וועט וועלען א שוהל זא ווי אידען האבען געדאבענט אין דער אלטער היים, אהן חזנים מיט כאהרס, נור וויא אידען דאבנען זייט איהר אונז זעהר וויל קאמען.

מיר בעטען אלע פריינד און שבנים, צו קומען אונד נעמען איין אנטהיילי אין אונזער שמחה **דיזען אבענד אוגוסט דעם 8טען 1926**, כ״ה מנ״א. דער באוואוסטער רב ודרשן הרבני איידעלמאן פון פראווידענס און נאך רבנים וועלען רעידען.

און מיר וועלען האבען אגוט יאהר.

אנשי חסידי חב״ד

מ. וווערעט, פרעזידענט און קאמיטע

* * *

„ביהכנ״ס ענוג שבת״ 454 איסט 51 סט. (מס. 2 ברשימה השני׳ דלעיל) נוסד בקיץ תרח״ץ. נודע לנו על כך מתוך מכתב־חוזר מאגודת חסידי חב״ד שנשלח אז לאנ״ש:

בע״ה, ח״י אלול, תרח״ץ.

וועטהער חבר מאנ״ש, און איינוואוינער פון איסט פלעטבוש,

שלום וברכה:

מיט דיזען נאכריבט, לאזען מיר אייך וויסען אז עס האט זיך געגרינדעט א שוהל מיט״ן נאמען **חברה עונג שבת נוסח האר״י — אין 454 איסט 51־טע סטריט, קארנער סנייידער עוועניו**, אין איסט פלעטבוש, ברוקלין, נ. י.

מיר בעטען אייך אין נאמען פון אגודת חב״ד ובפרט אין דעם נאמען פון אונזער רבי״ן שליט״א, צו גיין דאוונען אין דיזער שוהל, אפילו וען איהר דארפט גיין אביסעל ווייטער ווי געווייניגליך. געדיינקט אז דאס איז דעם רבי״ן׳ס וואונש צו גרינדען אלץ מעהר שוהלען פון נוסח האר״י, ובפרט אין אזא אידישען געגענד ווי איסט פלעטבוש.

קומט דאוונען אין שוהל פון חברה עונג שבת נוסח האר״י! דערציילט אייערע פריינד פון דער נייער נוסח האר״י שוהל וואס איז יעצט געגרינדעט געווארען און בריינגט זיי אריין. העלפט מאכען דיזער נייער שוהל פאר א סאקסעס!!! יעדער נוסח האר״י איד פון איסט פלעטבוש דארף סאפארטען און שטיצען דיזער שוהל!!! העלפט פארקויפען טיקעטס פאר די ימים נוראים אין דער נייער שוהל, חברה עונג שבת נוסח האר״י פון איסט פלעטבוש!!!

ווינשענדיג אייך אלעמען א כתיבה וחתימה טובה,

אכטונגסגפאל און מיט תורה גרוס,

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה
הרב **ישראל דזשייקאבסאן**, מנהל

משלהי חורף ת״ש עד תחלת חורף תש״א למדה בו הישיבה תומכי תמימים, כדלקמן פרק לו.

* * *

על זמן הוסד ביהכ״נ אנשי ליובאוויטש בעי״ת דארטשעסטער (מס. 42 ברשימה הראשונה דלעיל) למדים אנו מתוך אגרת רבנו, שכתב אליהם בכ״ד מ״ח תרצ״ד (אג״ק ח״ג תרצ״ט):

אל ידידינו אנ״ש מתפללי ביהכ״נ נוסח אר״י אנשי ליובאוויטש בעי״ת דארטשעסטער יע״א

ד׳ עליהם יחיו

שלום וברכה,

בזה הנני לברכם בברכת מז״ט למלאות עשר שנים להתיסדות בית הכנסת לאריכות ימים ושנים. השומע תפלה יקבל תפלת בתוך תפלת כאחב״י שי׳ להשפיע להם שפעת חיים וברכה מרובה בגשמיות וברוחניות.

את ביהכ״נ הזה יסד ה״ר יהודה ליב הורוויץ, שלמד בישיבת תומכי תמימים בליובאוויטש עד שנת תרע״א. בשנת תרע״ג־ד בא לארה״ב והתיישב בדארטשעסטער פלך בוסטון. על יסוד ביהכ״נ מספר באגרת כ״ו ניסן תרפ״ז אל הר״י דזייקאבסאן:

מיום בואי לארצות הברית אני בעיר באסטאן מאסס. ות״ל עלה בידי ליסד ביהכ״נ „נוסח האר״י אנשי ליבאוויץ״ זה איזה שנים (אך כל מה שהביה״כ נתגדל ה״ערב רב״ ג״כ נתרבה וקשה לעשות איזה דבר טוב מפני הע״ר הנ״ל). ת״ל זה כחצי שנה ששכרנו רבי ולומד בכל יום בין מנחה למעריב עין יעקב, ובשבת אנו אוכלים הסעודה השלישית בביה״כ ולומדים אנו פרק תניא, או דא״ח.

* * *

סקירה על בהכ״נ אגודת אחים ראטשעסטער (מס. 30 ברשימה הראשונה דלעיל) ב״חב״ד בועלטין״ גליון אלול תרצ״ו:

אין ראטשעסטער געפינט זיך א שוהל מיט דעם נאמען אגודת אחים נוסח אר״י, און דער נוסח

התפילה איז דער נוסח פון אדמו״ר הזקן. מיט 10 יאהר צוריק איז געווען אין דיזער שוהל א פאר צעהנדליג אמת׳ע חב״ד חסידים וועלכע זיינען געווען דורכגעדרונגען מיט דעם גייסט פון חסידות, אבער דיזע חסידים זיינען איינציגווייז נפטר געווארען און אינגערע אמעריקאנער האבען פארנומען זייער פלאץ אין שוהל. פון די שרידים איז ר׳ ליב ראפאפארט, שי׳, פון די זיצערס פון מהר״ש חדר, און איז זייער אקטיוו אין זאמלען פאנדען פאר די ישיבות פון ליובאוויטשען רבי׳ן שליט״א, תומכי תמימים און תורת אמת. פון 300 ביז 400 דאלער א יאהר ווערט געזאמעלט דורך דיזען זקן, ר׳ ליב ראפאפארט, שי׳, און אויך דורך ר׳ בנימין פאליאקאף, דער סעקרעטער פון שוהל, ווי אויך דורך ר׳ גרשון גראנקין, שי׳, דער פרעזידענט פון שוהל. לעצטען אחרון של פסח האט הרב הג׳ הוו״ח ר׳ שלמה סאראוסקי, שליט״א, א תלמיד פון די ליובאוויטשער ישיבות תומכי תמימים און היינט רב הכולל פון ראטשעסטער, געמאכט אן אפיעל און קרוב צו הונדערט דאלער האט מען מנדב געווען און אוועקגעשיקט צום רבי׳ן [א]ין ווארשא.

אלע שבת צו שלש סעודות זאגט הר״ש סאראוסקי, שליט״א, א פרק תניא, און אזוי האט מען שוין צוויי מאל מסיים געווען דעם חלק א׳ און חלק ב׳ פון תניא. מען האט געפראווען א סעודת שלמה בשעתו, מיט רקודים און געזאנג גאר ווי אמאל אין די אלטע צייטען. אלע חסידישע ליטעראטור פון כ״ק אדמו״ר שליט״א ווערען ערהאלטען רעגעלמעסיג און זיי ווערען געזאגט אין די ימים דפגרא, ווי צב״ש, י״ט כסלו, די הלולא פון יא״צ פון אדמו״ר רש״ב, און אין דעם יום החרות פון אדמו״ר שליט״א, א. ז. וו.

די חברה אגודת אחים נוסח הארי״ פון ראטשעסטער האט זיך אנגעשלאסען אין די אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה.

* * *

ביהכ״נ אנשי ליובאוויטש בשיקגו (מס. 18 ברשימה הראשונה דלעיל) נוסד כבר בשנת תרנ״ג. על כך קוראים באגרת שכתב רבנו אליהם בט״ו מ״ח תש״ג (אג״ק חי״ב ד׳תקכו):

> אל ידידינו אנ״ש מתפללי בית־הכנסת
> אנשי ליובאוויטש בעי״ת שיקאגא יע״א
> וידידי היו״ר וסגניו בראשם, ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על מכתבם המבשר בשורת חג יובל חמשים השנה להוסד בית הכנסת אנשי ליובאוויטש בעי״ת שיקאגא יע״א, הנני בזה להכיר לפניהם את תלמידי החביבי, הרב הנעלה והכי נכבד, היקר באנשים במעלת מזגו הטוב, בעל מדות טובות, נואם מצוין עסקן חרוץ ובעל פעולות כבירות בשדה החנוך ובהחזקת היהדות, וו״ח אי״א מוה״ר שלמה זלמן שליט״א העבט בתור בא כחי להשתתף בשמחת החגיגה.

באותה שנה נוסד אף ביהכ״נ נוסף בעיר שיקגו (מס. 21 ברשימה הראשונה דלעיל), על כך כותב רבנו באגרת אדר״ח אייר תש״ג, אל ה״ר חיים צבי הלוי רובינשטיין (אג״ק ח״ז ב׳כח):

נהניתי במאד מהצעת ידידי כת״ר לייסד בית כנסת נוסח אר״י ותלמוד תורה על ידה בחלק הצפון הרחוק של מחנם הט׳ אשר ישרה ונכונה היא במאד, גודל בקשתי מידידי כת״ר להשתמש בהשפעתו הכבירה ובקיאותו במהלכי העיר והוראותיו הנכונות וישרות במסירות רצינית אשר דבר יסוד ביהכ״נ נוסח אר״י ות״ת על ידה בשכונה ההיא, יבוא לפועל בהקדם האפשרי לטובה ולברכה בגשמיות וברוחניות. והוריתי לידידי עוז וו״ח אי״א הרב מוה״ר משה ליב שי׳ ראדשטיין אשר ימסור עצמו לזה במרץ נכון לסייע ולהשתדל בבנין ביהכ״נ נוסח אר״י ות״ת על ידה בשכונה זו בכל אשר יוכל ויותר. ויעזור השי״ת ויצליחם בהצלחה מופלגה.

ובי״ב אלול (שם ב׳קלז):

> אל מתפללי בית הכנסת נוסח האר״י ברחוב צפון ווינטהראפ בעי״ת שיקאגא יע״א, וכבוד ידידיי הנכבדים והנעלים וו״ח אי״א מוה״ר פנחס שי׳ ריסמאן יו״ר, מוה״ר מנחם מן שי׳ סוועט מזכיר, ומוה״ר ברוך שי׳ פעוזנער גזבר
>
> ה׳ עליהם יחיו!

שלום וברכה!

בנועם קבלתי את מכתבם המבשר מקנין בית דירה ליסד שם בית כנסת נוסח האריז״ל וגם ליסד שם תלמוד־תורה, והנני בזה לברכם בברכת מזל טוב, ויהי נועם ה׳ עליהם אשר המקום הזה יהי׳ כשאר מקומות הקדש שתפלותיהם של ישראל מתקבלות ברצון לאדון כל יתברך ויתעלה, ולמלאות משאלותיהם בגשמיות וברוחניות.

* * *

בעיר מונטריאל נזכרים ברשימה הנ״ל שני בתי כנסת (מס. 22 ; 48) שניהם בשם „נוסח אר״י״. שני בתי כנסת אלו נזכרים באגרת י״ז טבת תרפ״ט (אג״ק ח״ב תכ):

שמחתי לשמוע מנועם שלומו וברכתו נוסף על ברכת קהל עדת אנ״ש מתפללי שתי הבתי כנסיות

נוסח האריז״ל בעי״ת מאנטרעאל יע״א ד׳ עליהם יחיו, וכל המברך יתברך ברוב טוב ובכל מילי דמיטיב מנפש ועד בשר.

* * *

בעיר שעבויגין נרשם לעיל (ברשימה הרביעית) „אהל משה, אהבת שלום, עדת ישראל״, שהם שלשה בתי כנסת נפרדים, עליהם מסופר ב״הפרדס״ (מ״ח תש״א):

עירה קטנה, ושלשה בתי כנסיות, רובם חסידי חב״ד, אנשי מעלה, רבם ומנהיגם זה ג׳ שנים הרב שלום צבי ברנהולץ, גדול בתורה ובחכמה, הי׳ מלפנים רב במונטריול, קנדה, בבתי כנסיות „בית יהודה״ „עדת ישורון״, אהוב וחביב לבני העיר, דבריו לחזוק תורה ויהדות נשמעים לאנשי העיר, אביו המופלג בתו״ר מו״ה זאב ברנהולץ נ״ע מטורונטו קנדה, אחד מחשובי העיר.

* * *

על תנועת איחוד בתי כנסת חב״ד בארה״ב וקנדה אנו קוראים ב״חב״ד בולעטין״ גליון שבט תרצ״ו; אך לפני כן עלינו להקדים ידיעה קצרה שנתפרסמה בגליון אלול תרצ״ה:

אונזער איבערגעגעבענער פריינד, השו״ב, ר׳ [א]ברהם שארפשטיין, האט אונז איבערגעגעבען אז די באריסאווער שוהל פון איסט בראדוויי, ניו יארק, האט זיך פארייניגט מיט די ליובאוויטשער־האמלער חברה, מיט וועלכע עס האט זיך מיט א קורצע צייט צוריק אויך אנגעשלאסען די ליעפלער שוהל פון דאון טאון, און אלע חברות דאונען יעצט צוזאמען אין זיין שוהל (ער איז דער פרעזידענט) חברה ליובאוויטש והאמלע, 169 הענרי סטריט, ניו יארק. מיר באגריסען הערצליך די פארייניגונג, און אזוי ווי מיט פארייניגעט כחות קענען זיי אופטאן פיל גוטעס, האפען מיר אז זיי וועלען וועלען א וויכטיגען כח פאר אידישקייט און חב״ד חסידות!!!

בגליון שבט תרצ״ו חוזר על הודעה זו ובהמשך לזה סוקר את כללות מצב 40 בתי הכנסת חב״ד שבפלך ניו־יארק:

דער מצב פון נוסח האר״י שוהלען

מיט אייניגע מאנאטען צוריק האט זיך פאראייניגט די חברה אנשי באריסאוו פון דאון טאן, ניו יארק, מיט דער חברה ליובאוויטש והאמעל, און מיט א צייט פריער האט זיך די לעפ[ל]יער חברה אויך פארייניגט מיט דער ליובאוויטשער והאמלער שוהל. דער נאמען ליובאוויטש והאמעל צייגט אז בעפאר זיינען דאס אויך געווען צוויי חברות, איינע האט געהייסען ליובאוויטשער און די צווייטע האמלער חברה, און זיי האבען פון לאנג פארייניגט. די פארייניגונג פון די נייע צוויי חברות איז ניט קיין גרינדליכע, ד. ה. אין אלע סאסייעטי אנגעלעגענהייטען זיינען די אלע דריי חברות, ד. ה. די ליובאוויטשער־האמלער, די ליעפליער, און די באריסאווער — יעדע פאר זיך זעלבסטשטענדיג, מיט א באזונדערע איינאמע און אויסגאבע, באזונדערע באאמטע, א. אז. וו. די פארייניגונג איז בלויז אף דאוונען צוזאמען. מיר האבען דאן דורך אונזער בולעטין באגריסט די פארייניגונג און ווירקליך איז דאך טאקע יעדע פארייניגונג ברייניגט נוצען. אבער דאס איז בלויז עפעס געהאלפען, ניט די ריכטיגע וואס עס פאדערט זיך און קען און דארף געטאן ווערען אין דער אנגעלעגענהייט.

עס איז קיין סוד ניט אז דער עקזיסטענץ פון די אורתודוכ[סיש]ע שוהלען בכלל און נוסח האר״י שוהלען בפרט ראנגלען זיך מיט די לעצטע קרעפטען אופצוהאלטען זייער עקזיסטענץ און אויב אין זייער שוועכען פינאנציעלען צושטאנד קען מען אין א געוויסען טייל פון דעם צושטאנד וואפען אויף די קריזיס יאהרען, וואס מען האט איבערגעלעבט דא אין לאנד, און די מעמבערס פון די שוהלען אויך געווינטליך. איז ערשטענס ניט דאס איז די גאנצע סבה אין דעם פינאנציעלען צושטאנד, און ווער רעדט אין דעם גייסטיגען צושטאנד אוודאי ניט.

די פארייניגונג פון די אייבען דערמאנטע דריי־פיר חברות אף דאוונען צוזאמען איז ניט געטאן געווארען צוליב פינאנציעלע אורזאכען, נאר פשוט ווייל יעדער חברה האט ווייניג מתפללים. און דאס וואס האט געבר[א]כט זיינען אייניגע אורזאכען: די טירען פון אמעריקא זיינען אזוי גוט ווי פארמאכט, קיין נייע אימיגראנטען מתפללים קומען ניט צו, מילא קומען ניט צו קיין נייע מעמבערס אין שוהל. אויב עס געלינגט א חברה צו קריגען איניגע ניי מעמבערס זיינען כמעט אלע ווייט פון צו זיין שוהל אידען, און יעדענספאל קומט ניט צו אין אזא צאל נייע מעמבערס אז די סאסאייעטי אדער די חברה זאל פראגרעסירען, אפילו ניט גענוג אופצוהאלטען דעם באלאנס גלייך. און יעדע חברה האט ניט הוינט די צאל מעמבערס וואס זי האט געהאט מיט א פאר יאהר בעפאר, און דער פראצעס פון גיין בארג אראפ מערקט זיך שוין ביי די חברות פאר די לעצטע 10 יאהר אומגעפער, ווי אייבען געזאגט ווייל נייע קומען ניט צו געגוג און די אלטע לעבען דאך ניט אייביג.

די היגע געבארענע קינדער, אפילו דער קליינער פראצענט וואס איז ערצייגען געווארען אין א רעליגיעזען וועג, זאגאר אפילו די וועלכע האבען געלערנט אין די ישיבות, פראקטיקל סקולס, און זיינען געבליבען אידיש רעליגיעז געזאגען, זיינען זיי אבער

ווייט ניט דער שוהל איד וואס איז דערצויגען געווארען אף יענעם זייט ים (דורך וועמענס מיה און ענערגיע און געלט עס זיינען אופגעבויט געווארען און ווערען אויסגעהאלטען די טויזענטער שוהלען דא אין לאנד אין דעם זין און שטייגער פון די אלטע היים), און יעדענפאלס קוקען זיי מיט א פאראורטייל און פון אייבען אראפ אף די היימישע שוהלען מיט די שוהל אידען און אויב זיי ווילען שוין דאוונען אין א שוהל שבת און יו״ט לכל הפחות זוכען זיי צו בויען באזונדערע קלייזלאך אונטער פארשיידענע נעמען און גיסען זיך ניט צוניף צוזאמען מיט דעם אלגעמיינעם שוהל איד. צו דעם איז נאך די ספעציעלע אמעריקאנער גרוואנהייט פון מופען גאנצע געגענטען און שטעדט וועלכע זיינען געווען באזעצט כמעט הונדערט פראצענט מיט אידען, זיינען געווארען האלב ליידיק פון אידען אדער אין גאנצען אידען־ריין, און די אלע א[ו]יבע[נ]דערמאנטע אורזאכען געטראפען דעם אלגעמיינע געדריקטע לאגע אין די שוהלען און בפרט די גיסטיגע ירידה אז צענדליקער צענדליקער שוהלען שטייען ליידיג און האבען קוים שבת א מנין. און פון דעם מצב ליידען אלע שוהלען אין אלגעמיין, אבער די נוסח האר״י שולען זיינען די וועלכע ליידען אממערסטען, ווייל די נוסח האר״י מתפללים זיינען אין אלגעמיין א מינדערהייט.

אין גרייטער ניו יארק וואו עס געפינען זיך לערך צוויי טויזענט שולען און שטיבלעך און קליינע מנינים, זיינען נוסח האר״י שוהלען געווען געווייע פרעציג און דארום איז ווי אלע מאל אז דער ארימאן דערפילט שנעלער און מער דעם קריזיס ווי דער רייבער.

און אויב מיר קענען ניט העלפען די אלע זאכען וועלכע האבען מיטגעבראכט צו דעם צושטאנד פון די שוהלען איז אבער דא א טייל פון זיי וועלכע מען קען העלפען און די ערשטע זאך וואס מען קען און מען דארף גלייך טאן איז די רפואה צו די מופענישׁ. אין יעדען חברה זיינען אירע מעמבערס צושפרייט איבער גרייטער ניו יארק און אויב יעדע חברה פאר זיך קען ניט שאפען פאר אירע אלע מעמבערס א נוסח האר״י שוהל וואו צו דאוונען, זיינען אבער פאראן פיעל געגענטען וואו עס איז פאראן א גאנץ באדייטענדע צאל נוסח האר״י מתפללים פון פארשיידענע חברות, ענוג אף צו שאפען א נוסח האר״י מנין, און דורך פאריניגטע כחות האט מען דאס געקענט שאפען.

עס איז זייער וויכטיג און נייטוועניג אז עס זאל פארופען ווערען אן אלגעמיינע אסיפה מיט פארשטייער פון אלע נוסח האר״י שוהלען און אויסארבעטען וועגען און עצות ווי מען זאל קענען ארבעטען געמיינשאפטליך אף צו שאפען נאך נוסח האר״י שולען. אין גאנץ בארא פארק, בענסאנהוירסט, פלעטבוש, איסט־פלעטבוש, מייפעלטאן און נאך געגענטען אין ברוקלין איז ניטא קיין איין נוסח האר״י שוהל. כמעט אין גאנץ בראנקס איז ניטא מער ווי דריי־פיר נוסח האר״י שוהלען אין דער צייט וועלן אין דאון טאון אליין זיינען געווען צענדליקער נוסח האר״י שוהלען וועלכע זיינען אלע כמעט ווי אונטער געגאנגען. און דאך ציילט יעדער א באדייטענדע צאל מעמבערס נאר זיי געפינען זיך אין פארשיידענע טיילען פון שטאדט, און דורך א שטארקע פארבינדונג פון אלע נוסח האר״י שולען אין איין שותפות׳ע ארבייט אין דעם צווייג פון שוהלען אף דאוונען, וואלטען דאן די חברות נוסח האר״י ניט בלויז געקענט עקזיסטירען נאר אויך מאכען פראגרעס טראטץ די אויבענדערמאנטע מניעות. ווי דאס קען געטאן וועלען, וועלען מיר לאזען צו אן אנדער געלעגענהייט.

על תוצאות מאמר זה אנו קוראים בגליון אדר־ניסן תרצ״ר:

א באוועגונג האט זיך אנגעפאנגען אין גרייטער ניו יארק צו פאריניגען אלע נוסח האר״י שוהלען אין א שטארקע קאנפערענץ אדער פעדעריישאן פון נוסח האר״י שוהלען, און עטליכע מיטינגען זיינען שוין אפגעהאלטען געווארען אונטער׳ן פארזיץ פון רעוו. אברהם שארפשטיין, שיחי׳, דער נעקסטער שריט איז צו רופען קאנפערענצען פון אונזערע שוהלען אין די געגענדען. ד[ר] בראנווויליער שוהלען וועלען האבען אזא קאנפערענץ מיטוואך אוועג, י״ז ניסן, אין דער נחלת ישראל שוהל, 167 טשעסטער סטריט, ברוקלין.

* * *

כבכל שטחי היהדות כך גם מצב בתי הכנסת הושפע מרוח הקרירות של ארה״ב. ומזמן לזמן הי׳ רבנו מעוררם ומעודדם ע״י מכתבי התעוררות, משלוח שד״רים, משפיעים ורבנים לבתי כנסת אלו.

על השד״רים יסופר להלן פרק עד. על הרבנים — לקמן פרק עה. כאן יועתק מכתב־כללי שכתב רבנו בג׳ תמוז תש״ט (אג״ק ח״י ג׳ תקיז):

ב״ה ג׳ תמוז תש״ט
ברוקלין

אל כל ידידינו אנ״ש חסידי חב״ד, הרבנים ראשי הישיבות ומלמדים, השוביי״ם ומנהיגי בתי הכנסיות,
ה׳ עליהם יחיו!

שלום וברכה!

מתוך כאב לב וצער עמוק הנני פונה אליכם בבקשתי שתשימו לבבכם על העזובה הרוחנית בבתי הכנסיות, ועליכם החובה והמצוה לתקן בעוד מועד — במרץ רב ובהרגש חסידותי פנימי — את בדקי הבית.

העלו נא על זכרונכם את המראה הנהדר של בית הכנסת לפנים, אשר יומם ולילה הי׳ מלא יהודים — זקנים בחורים, נערים וטף — ותמיד הי׳ נשמע בו קול נעימות התפלה וקול התורה מלומדי השיעורים השונים שהתאימו לכל סוג אנשים שישבו צפופים מסביב לשולחנות בתי הכנסת ובתי המדרש.

איש איש מחסידי חב״ד הי׳ חבר לאותה חבורת לומדים המתאמת למצב ידיעותיו והשתדל בכל כחו לעלות בעילוי אחר עילוי בלימוד ובידיעה.

זכרו גם את ההתועדויות ומסיבות ריעים שהיו עורכים לעתים קרובות בשבתות, בר״ח, ויו״ט, ולפעמים גם בימות החול, אשר הביאו תוצאות טובות בתיקון וזיכוך המדות, והכניסו רוח חיים בעבודה שבלב זו תפלה, בלימוד התורה ובאהבת ישראל בכלל וגמילות חסדים איש לרעהו בפרט.

סדרי הנהגה אלו של בתי כנסיות חב״ד הביאו ברכה מרובה למתפללים בהם והשפיעו לטובה גם על בתיהם, בשלום הבית ובחינוך הבנים והבנות.

ובהעריך מול זה את המצב בבית הכנסת בהוה, מה גדולה היא השוממות, מספר הבאים להתפלל זעיר הוא, רוב השיעורים בטלו, התועדות — מאן דכר שמה. הרב — שהוא צריך לעמוד בראש הנהגת עדתו — או שאינו כלל בביהכנ״ס, או שהוא משועבד להתנהג ככל העולה על דעתם של בעלי הבתים או של הפרעזידענט.

קץ שם לחושך!

התבוננו, התעוררו, התחזקו והתאמצו! דעו את אחריותכם, בינו את העתיד להיות והחזירו את עטרת תפארת בית הכנסת ליושנה.

השם יתברך יהי׳ בעזרכם ויברך אתכם ואת בני ביתכם שי׳ ויצליחכם בכל הצריך לכם בגשמיות וברוחניות.

ידידכם עוז הדורש שלומכם ושלום ב״ב יחיו טובכם והצלחתכם בגשמיות וברוחניות

יוסף יצחק

פרק כז

ליידיס אוקזילערי

בשעה שביקר רבנו בארה״ב בשנת תר״ץ עורר בכל מקום ליסד אגודות נשים. מטרתן של אגודות נשים אלו היתה חיזוק טהרת המשפחה, כמסופר לעיל פרק יא. אך לא רק בזה עסקו הנשים אלא גם בשאר עניני חיזוק היהדות ותמיכת מוסדות חב״ד. אגודות אלו נקראו בשמן האנגלי „ליידיס אוקזילערי״.

על יסוד ה„ליידיס אוקזילערי״ מספר ה״ר א. שארפשטין, בפנקס מיוחד, בו רשם את כל הועידות והכינוסים של ה„ליידיס אוקזילערי״, מיום יסודן בקיץ תרצ״א עד ג׳ בא תרצ״ג. בס״ה נרשמו שם דיווחים על 12 ועידות.

תועתק בזה רק הראשונה שבהן שנקראה ליום א׳ פ׳ עקב י״ב מנ״א תרצ״א:

זונטאג א׳ עקב 26 דזשולאי 1931 למספרם איז אבגעהאלטען געווארען דער ערשטער מיטינג נאך דיא גרינדונג פון ליידיס אקזילערי אונטער שטיצונג ישיבות אדמו״ר מליובאוויץ באה״ק ובחו״ל אין ביהכ״נ צמח צדק נוסח האר״י ז״ל 184 הענרי סט. נויארק.

מיט גרויס בעגיישטערונג זיינען ערשינען צום מיטינג דיא זיבען שוועסטערין וועלבע זייא זיינען פון דיא ערשטע גרינדערינס דיא ליידיס אקזילערי צו זאמין מיט דיא הויפט גרינדערין און דאס זיינען דיא פאלגענדע ראשית המיסדת חי׳ רחל פריעד, הענקע סימפסאן, הרבנית שיינע דזייקאבסאן, העסע פאגעלמאן, עלקע רחל אלפערט, חוה שרה גארדאן, אסתר שארפשטיין. עס איז געעפענט געווארען דער מיטינג דורך אברהם שארפשטיין וואס האט געהאלטען א קורצע רעדע וועגען דיא וויכטיגקייט פון אזא נאבעלע און ערהאבענעם ענין. דיא 7 גרינדערינס האבען גלייך ארויס געוויזען זייער איבערגעבענהייט און טרייהייט צו דעם וויכטיגען ענין מיט זיירע דאניישענס צו דער התחלה פון ליידיס אקזילערי וועלכעם צו זאמין איז געווארען א סומע פון 62 דאלער. וויכטיגע רעדעס איז געהאלטען געווארין פון הרב דזייקעבסאן און אויך פון הרב ר״ז האוולין מנהל פון דער ישיבה תורת אמת פון ירושלים אין וועלבע ער האט ערקלערט וויא גרויס דיא מצוה פון אזא וויכטיגען ענין. צום סוף האט ער געגעבען זיין ברכה און געוואונשען דיא אלע וועלבע נעמען א אנטייל אין דיא ארבייט פון דעם ענין זאלען זיין געבענשט פון השי״ת מיט אריכות ימים ושנים ולזכות לבנים עוסקים בתורה ומצות.

איינשטימינג איז ערווייולט געווארען פיר

בעאמטע, ראשית המיסדת חי׳ רחל פריעד פרעזידענטין, הענקע סימפסאן ווייס פרעז. הרבנית שיינע דזיקאבסאן ווייס פרעז. חוה שרה גארדאן טרעזשורער, אסתר שארפשטיין סעקרעטערי, העסע פאגעלמאן און עלקע רחל אלפערט פאר דירעקטאריין.

אנגענומען אז דיא געלדער וועלכע דיא לוידיס אקזילערי וועט מאכען טאר ניט פעריוזט ווערען אייף קיינע אנדערע צוועקען נור אייף דעם וויא עס איז פון אנפאנג בעסטימט געווארען, איין טייל פון דיא געלדער אייף די ישיבה תורת אמת פון ירושלים איין טהייל אייף דיא ישיבות פון חוץ לארץ איין טהייל פאר דעם אדמו״ר הק׳ מליובאוויץ מעמר.

נעקסטער מיטינג איז בעסטימט אין דיא וואך פון חצי אלול הבע״ל. 7 דאלער הוצאות ביי דיזין מיטינג אראב נעמען פון דיא סומע 62 דאלער. פערבלייבט אין טרעזשורער 55 דאלער.

דער מיטינג האט זיך געשלאסין מיט פרידין.

א. שארפשטיין

הועידות שלאחר תרצ״ג לא נרשמו בפנקס זה. באותה שעה התרחבה האגודה והתחילו לארגן כינוסים מורחבים שנתיים. הגיע לידינו מכתב־ההזמנה לחגיגה השנתית השלישית שהתקיימה בכ״ד טבת תרצ״ו:

בע״ה

בראנזווילער לוידיעס אקזילערי
פאר די ליובאוויטשער ישיבות תומכי תמימים

געעהרטער פריינד:

זונטאג אוועגד, כ״ד טבת (19טען יאנואר, 1936), וועלען די שוועסטער פון די לוידיעס אקזילערי פאר דעם ליובאוויטשער רבינ׳ס ישיבות, האלטען זייער 3טער יאהרליכער באנקעט, אין דעם יאהרצייט פון אלטען רבי׳ן, זי״ע, וועלכער באנקעט וועט צוגעגרייט און פיין אראנזשירט פון אונזערע שוועסטער אין דער **אזאריטצער שוהל**, 885 האפקינסאן עווענוי, ביטווין נופארט און לאטט עווענויס אין ברוקלין, נ. י.

דיזער באנקעט וועט האבען א דאפעלטען צוועק. ערשטענס: צו פאריינigען אלע אונזערע גוטע פריינד און צו פארברייגען צוזאמען אן אוועגד פון גרויס פארגענigען אין גייסט פון תורה און חסידות; און צווייטענס: צו העלפען דורכדעם די הונדערטע בני הישיבות פון כ״ק אדמו״ר שליט״א, די ליבסטע קינדער פון אידישען פאלק.

איהר קענט זיין זיכער אז איהר וועט פארברייגען אן אוועגד פון גרעסטען פארגענigען וואס איהר וועט לאגג האבען צו געדיינקען. עס איז באמת ניט מעגליך פארצושטעלען ווי פייערליך גרויס עס וועט זיין די שמחה. באריטע טאלאנטען וועלען אנוועזענד זיין, און אויך פראמינענטע רעדנער וועלען אדרעסירען.

געדיינקט דעם דאטום. מאכט ניט קיינע אנדערע אפוינטמענטס.

מיר שיקען אייך ביילעגענד טיקעטס פאר דיזער באנקעט, און מיר האפען אז איהר וועט אויך טרייען צו פארקייפען טיקעטס צו אייערע פריינד. איהר קענט זיך וועגדען פאר אינפארמיישאן צום אפיס פון אגודת חב״ד, 183 הענרי סטריט, ניו יארק, ווי אויך גלייך צו מיר, 963 — 51 סטריט, ברוקלין, נ. י. טעלעפאן — ווינדזאר 8 — 1337.

מיר זיינען זיכער אז איהר וועט מיט צופריידענהייט זיך באטייligען אין דיזער אונטערנעמונג, און וועט קומען צוזאמען מיט אייערע פריינד צו פארשענערען און פארגרעסערען אונזער שמחה, און צו העלפען אין אונזער ערפאלג.

ביטע צו ענטפערען גלייך, כדי מיר זאלען וויסען וועלכע הכנות צו מאכען פאר אייך. דערציילט אייערע פריינד און ארדערט טיקעטס.

אכטונגספאל,

בראנזווילער לוידיעס אקזילערי פאר
ליובאוויטשער ישיבות תומכי תמימים
פ. אלשאנסקי

דיווח על הכינוס הופיע ב״חב״ד בולעטין״ גליון **טבת תרצ״ו:**

די לוידיעס אוקזילערי פאר די ליובאוויטשער ישיבות, בראנזוויל ברענטש, האט געהאלטען איהר יאהרליכען באנקעט, כ״ד טבת, אין דער אזאריצער שוהל, 885 האפקינסאן עוועניו, ברוקלין, נ. י. טראץ דעם גרויסען שטורם און שלעכטען וועטער, איז דער באנקעט געווען א גריייסער סאקסעס. עס זיינען אנוועזענד געווען נאנט צו צוויי הונדערט מענער און פרויען, אבער כמעט נאך א מאל אזויפיל מיט רעזערווירטע טיקעטס זיינען ניט געקומען צוליב דעם וועטער. קאמיטעס פון פילע שוהלען און סאסייעטיס זיינען אנוועזענד געווען. די שוועסטער האבען ניט געזאלעווט קיין מיה אף צו מאכען דעם באנקעט שענער און רייכער, און צוליב זייער איבערגעבענהייט צו אונזערע הייligע ליובאוויטשער ישיבות האבען זיי געשפארט וויפיל מעגליך כדי די ישיבות זאלען ניט ליידען. קאמיטעס האבען באזוכט פארשיידענע פירמעס צו קריגען דאניישאנס פון פראדוקטען.

פאלגענדע פירמעס האבען מיטגעהאלפען: רובין בראדערס־מאנישעוויץ און סטיהמערס האבען

ליידיש אוקזילערי

בייגעשטייערט ברויט; מר. ווייסמאן פון 379 ריוווערדייל עוו. און מר. קארלין פון 54 סט. און טשורטש עוו. ברוקלין, האבען געגעבען 25 פונט פיש; די גודמאן רוקח און מזרחי אויל פירמעס האבען געגעבען פון זייערע פראדוקטען.

די שוועסטער האבען שטארק געארבעט צוצוגרייטען דעם באנקעט, געבאקען און אויך געקאכט אלעס נייטיגעס. א גרייסע דאנק קומט די פרעזידענטין, מרס. אלשאנסקי, און די ווייס־פרעזידענטין, מרס. דבורה גרינבערג פאר זייער אומערמידליכער און גוטע ארבעט אין פארקייפען די טיקעטס, קריגען די פראדוקטען און אלעס צוצוגרייטען. פילע מענער האבען אויך מיטגעהאלפען, דארונטער מר. יעקב אלשאנסקי, מר. זלמן צבי דווארקין, און מר. יעקב צבי סאלאף.

דער אוועג איז געווען א פיינער און אלע האבען זיך געפילט אין א געהייבענע שטימונג. די פרעזידענטין מרס. אלשאנסקי, האט געפעפט דעם אוועג און פארגעשטעלט דעם מנהל פון דער אגודת חב״ד אלס טשערמאן פון אוועג. רבי דזשייקאבסאן האט געערדט וועגען דעם טאג פון באנקעט און יא״צ פון [אלטען] רבי׳ן, דער גרינדער פון דער ליובאוויטשער דינאסטיע, און באטאנט די גרייסקייט פון דער חסידישער אידיעאל וועלכע איז אזוי שטארק און ברייט אריינגעדרונגען אין אידישען לעבען, אז אין 123 יאהריגער הסתלקות פון גרינדער פון חב״ד חסידות, געפינען זיך אף דער צווייטער זייט ים, אין דער וויטער אמעריקא, אידען וועלכע פילען מיט זייער גאנצער נשמה און זיינען איבערגעגעבען צו העלפען בויען און פארשפרייטען די תורה און די פירונג פון אידישקייט וואס דער אלטער רבי האט דעם יסוד געלייגט און אנגעפאנגען, און וועלכע ווערט פארטגעצעט פון זיין זעקסטען דור, דער יעצטיגער איבעראל באוואוסטער און באליבטער ליובאוויטשער רבי, שליט״א.

עס האבען אויך געערעדט הרב ר׳ חיים צבי קאניקאוו, שליט״א; הרב ר׳ משה ברמן, שליט״א; און ר׳ שמואל היין, שי׳.

דער אוועג האט געלאזען שטארקע און גוטע איינדריקע ביי אלע אנוועזענדע און עס איז געווען אן אמת׳ן חסידישען פארבריינגען ווי אין דער אלטער היים — אן אטמאספערע וואס האט דערמאנט אן אמאל.

על שאר פעולותי׳ של האגודה במשך שנת תרצ״ו מסופר ב„חב״ד בולעטין״ תשרי תרצ״ו:

די ליידיש אקזילעריס אף צו שטיצען די ליובאוויטשער ישיבות פון רבי׳ן, האבען אנגעפאנגען זייער טעטיגקייט פאר דעם נייעם יאהר. דער ערשטער מיטונג איז אפגעהאלטען געווארען פון בראנזווילער אקזילערי און עס האבען זיך באטיליגט א גרייסע צאהל שוועסטער און א באדייטענדע סומע איז געזאמעלט געווארען פאר די הייליגע ישיבות. עס ווערט אראנשירט פאר דינסטאג, חוהמ״ס, א שמחת בית השואבה ביי די בראנזווילער אקזילערי און עס ווערט ערווארטעט אז אלע שוועסטער וועלען קומען און דערמיט וועט די ארבייט פון נייעם סעזאן אנגיין אין פולען שוואנג. דינסטאג, נאך ראש השנה איז אפגעהאלטען א קאמפיין מיטונג פון די בראנקסער ליידיעס אקזילערי אין די נוסח האר״י שוהל אויף 1243 וואשינגטאן עוועניו, און די ארבייט ווערט יעצט פארשטארקט כדי צו פארגרעסערען זייער אקזילערי. די בראנזווילער ליידיעס אקזילערי מיטעט שטענדיג אין באברויסקער שוהל, 228 קריסטאפער עוועניו.

בגליון מ״ח תרצ״ו:

אן אינטעריסאנטע ערשיינונג אין די חב״ד באוועגונג דא אין לאנד איז די ארגאניזירונג פון ליידיעס אקזילעריס אין פארשיידענע געגענדען. די פרויען ארגאניזאציעס טוהען גוטע ארבייט פאר די הייליגע ישיבות תומכי תמימים דליובאוויטש און אויך פאר אלע חב״ד אינטערעסענט. מרס. פ. אלשאנסקי די פרעזידענטין פון די בראנזווילער ליידיעס אקזילערי פאר ליובאוויטשער ישיבות, האט יעצט ארגאניזירט א נייע גרופע אין בארא פארק, וועלכע וועט געוויס טהאן פיינע ארבייט! אידישע פרויען דארפען נאכטאן דעם ביישפיעל און העלפען ארגאניזירען אזעלכע ארגאניזאציעס אין אנדערע געגענדען. די אפיס פון אגודת־חב״ד איז גרייט צו העלפען אין אלע נייטיגקייטען אין ארגאניזאציע פראגען און האפט צו הערען פון נאכפראגען אין דיזע זאך.

הודעה דומה בגליון טבת תרצ״ו:

איינע פון די פריליכע ערשיינונגען אין די מחנה פון חב״ד איז די ארגאניזירונג פון ליידיעס אקזילעריס פאר די ליובאוויטשער ישיבות אין די פארשיידענע געגענדען. לעצטענס איז פארמירט געווארען א פיינע גרופע אין דעם געגענד פון בארא־פארק און בענסאנהוירסט, אונטער די פירערשאפט פון הרבנית מרת נ. ריבקין אלס פרעזידענטין. מיר ערווארטען צו הערען גוטעס פון דיזע נייע פרויען ארגאניזאציע. תחזקה ידיהן! וועט קומט נעקסט?

ובגליון אדר־ניסן תרצ״ו:

די ליידיעס אקזילעריס פון בראנזוויל און פון בענסאנהוירסט און בארא פארק פאר די ליובאוויטשער ישיבות תומכי תמימים, זיינען זייער

אקטיוו און טוהען גוטע ארבייט פאר די הייליגע מוסדות פון ליובאוויטשען רבי׳ן שליט״א. עס איז פארגעקומען א גרויסארטיגע פעקעדזש פארטי אין בראנזוויל, און די בענסאנהורסט־בארא פארק גרופע גרייט זיך אויך צו אראנזשירען א פיינע אונטערנעמונג פאר די ישיבות, גלייך נאך יום טוב.

לא יועתקו כאן כל ההזמנות לחגיגות ולועידות שארגנו ה״ליידיס אוקזילערי״, שהגיעו לידינו. תועתק בזה רק הזמנה אחת מאת הסניף החדש שנוסד בבארא־פארק ובענסאנהוירסט:

בענסאנהוירסט — בארא־פארק סיסטערהוד פאר די ליובאוויטשער ישיבות תומכי תמימים

וועלכע שוועסטער:

איתר זייט העפליך איינגעלאדען אנוועזענד צו זיין אף אונזער לעצטען צוזאמענקונפט און טעה פארטי פון דיזען סעזאן, וועלכע וועט פארקומען, אי״ה, **מיטוואך אוועגד**, ב׳ סיון, 10 יוני, אום 8:00 אוהר, אין הויז פון מרס. דבורה גארדאן, 1049 — 54 סטריט, ברוקלין, נ. י. דאס וועט זיין דער שלוס מיטינג פון יעצטיגען סעזאן, און עס וועט אפגעגעבען ווערען א רעפארט פון דער פעקעדזש פארטי וועלכע איז לעצטענס געווען.

מיר האבען אראנזשירט אן אינטעריסאנטען פראגראם פאר דעם אוועגד, און מיר וועלען אלע פיין פארברייגען צוזאמען.

ביטע צו קומען אין צייט! בריינגט אייערע פריינט! און מאכט זיי פאר מעמבערס אין אונזער ארגאניזאציאן.

העלפט אונז מאכען אונזער ארגאניזאציאן די שטארקסטע און בעסטע פרויען ארגאניזאציאן אין אונזער געגענד.

אכטונגספאל און מיט שוועסטערליכע גרוס,

מרס. נ. ריבקין, פרעזידענטין
מרס. ח. ברמן, סעקרעטערין

ועל הסניף שנפתח בבראנקס — בחב״ד בולעטין גליון מ״ח תרצ״ו:

מרס. נחמה בערלינגער איז די פרעזידענטין פון די בראנקסער ליידיעס אקזילערי פאר די ליובאוויטשער ישיבות, און דיזע נייע גרופע האט אנגעפאנגען אינטענסיווע ארבייט לטובת אונזערע ישיבות.

על אחת מפעולות האגודה בבראנזוויל מסופר שם:

עס איז פארגעקומען א שיינער סיום התורה, זונטאג, י״ד חשון, אין שוהל פון דער באברויסקער חברה, [8]22 קריסטאפער עוו., ברוקלין, נ. י., ווען די בראנזווילער ליידיעס אקזילערי פאר די ליובאוויטשער ישיבות תומכי תמימים, האט אריינגעגעבען א ספר תורה וועלכע איז גערעטעוועט געווארען פון סאוויעט־רוסלאנד. א פיינע פאראד מיט מוזיק האט באגלייט די ספר תורה דורך די ברוקלינער גאסען ביז דער שוהל. דורך די איניציעטיוו פון די פרעזידענטין מרס. פ. אלשאנסקי, און די אנדערע בעאמטע, טהוט דיזע ארגאניזאציע גוטע ארבייט פאר די הייליגע ישיבות.

על משלוח ספרי־תורה מרוסיא לארה״ב, כדי להשיג עי״ז מטבע חוץ בחו״ל, לצורך הגשת הבקשה לפספורט לעזוב את רוסיא, מסופר במקום אחר. חלק מספרי־תורה אלה נשלחו אל הר״י דזייקאבסאן, שהוא ישתדל במכירתן ובמסירת המעות למקום המתאים.

אחת מספרי תורה אלו קנתה ה״ליידיס אוקזילערי״ **כדי להכניסה לה״באברויסקער שוהל״ שבה כיהן הר״י** דזייקאבסאן ברבנות. לצורך הכנסת ספר־התורה נאספו תרומות, ומותר ההכנסה על מחיר ספר התורה קודש לישיבות תומכי תמימים. כך יצאו כולם נשכרים. אנ״ש ברוסיא ששלחו את ספר התורה, ביהכנ״ס של הר״י דזייקאבסאן וישיבות תומכי תמימים.

הגיעה לידינו מודעת־קיר — ההזמנה לחגיגת הכנסת ספר התורה:

בראנזווילער ליידיעס אקזילערי
פאר די ליובאוויטשער ישיבות
228 קריסטאפער עווענוי, ברוקלין, נ.י.

סיום התורה

ווערטהע פריינדע,

א ספר תורה וואס איז געראטעוועט געווארען פון סאוויעט רוסלאנד ווערט אריינגעגעבען דורך אונזער **ליידיעס אקזילערי פאר די ליובאוויטשער ישיבות** אין דער **באברויסקער שוהל**, 228 קריסטאפער עווענוי ברוקלין, נ. י. **זונטאג י״ד חשון תרצ״ו** (10טען נאוועמבער), אום 2 אוהר נאכמיטאג.

די ספר תורה וועט ארויסגעטראגען ווערען פון דער הויז פון אונזער ווייס פרעזידענטין שוועסטער **דבורה גרינבערג** 379 ריווערדייל עווענוי ברוקלין, נ. י.

מיר בעטען אייך זעהר, קומט אומבאדינגט צו דעם אויסערגעווינליכען פיינעם אוועגד וואס ווערט אראנזשירט דורך אונזער אקזילערי. עס וועט זיין אן אויסערגעווייניליכער אוועגד וואס וועט זיין אן אויסנאהם אפילו פאר די שעהנע אוועגטען וואס מיר אראנזשירען.

א העבסט אינטערעסאנטע פראגראם איז פארבערייטעט. **בעריהמטע רבנים וועלען ריידען. די גאנצע הכנסה געהט פאר די ישיבות פון רבי'ן שליט"א.** ביטע קומט אין צייט און ברענגט אייערע פריינד.

האפענדיג אייך צו זעהן ביי דיעזען **סיום התורה**, פערבלייבען מיר אכטונגספול און בברכת התורה,

מרס. פ. **אלשאנסקי**, פרעז.
וו. **קאזיניץ**, סעק.

במשך שנת תרצ"ז נוסדו „ליידיש אוקזילערי" בכמה מקומות. ובמקומות הקיימים מכבר ערכו בחירות חדשות לנשיאות האגודה. על כל זאת מסופר בגליון תמוז תרצ"ז:

עס איז לעצטענס פארגעקומען עלעקשאנס ביי די בראנזווילער ברענטש ליידיעס' אקזילערי פאר די ליובאוויטשער ישיבות, און די פאלגענדע זיינען ערווייילט אלס נייע בעאמטע: מרס. דבורה גרינבערג, פרעזידענטין; מרס. ש. שולמאן, מרס. שרה דוואַרקין, מרס. ש. סאלאף, און מרס. ח. ל. פעסין, אלס וויצע פרעזידענטינס; מרס. חייקין אלס טרעזשורער און מר חיים גארעליק אלס סעקרעטאר. מרס. פעשא אלשאנסקי, עקס פרעזידענטין פון דער אקזילערי נעמט אן אקטיוועז אנטהייל אין די ארבייט פון דער סאסייעטי און העלפט אויך צו ארגאניזירען נייע אקזילעריס אין אנדערע טהיילען פון שטאדט.

עס איז מיט עטליכע טעג צוריק געגרינדעט געווארען א ליידיעס' אקזילערי פאר די ליובאוויטשער ישיבות אין ווילימסבורג, און אזא אקזילערי איז אויך געגרינדעט געווארען אין דאון טאון ניו יארק, און מיר האפען צו זעהן גוטע ארבייט פון דיזע נייע צוויי אקזילעריס.

אגודות ה"לידיעס אוקזילערי" התקיימו גם לאחר בוא רבנו לארה"ב, בשנת ת"ש. עיקר תעסוקתן היתה גיוס כספים למוסדות רבנו ובעיקר הישיבות. בכל שנה ארגנו חגיגה שנתית לצורך זה, ולרוב זכו לאגרת־ברכה מרבנו. אגרות אלו נדפסו באג"ק: תש"ח — ח"ט ג' קנד. תש"ט — ח"י ג'תג. תש"י — ח"י ג'תרב.

פרק כח

חינוך הבנים

עד כמה שהי' מצב היהדות הכללי רופף בימים ההם, גרוע בהרבה הי' מצב חינוך הבנים, גם זה של בני אנ"ש מגזע חב"ד.

לעיל פרק ג נעתק מספר אגרות רבנו לאנ"ש בארה"ב, בהן מתעניין לדעת את מצב החדרים והת"ת בארה"ב. לאחר שכתבו לו סקירה כללית על מצב הלימודים עם בני אנ"ש כותב להם בכ"ה שבט תרפ"ב (אג"ק ח"י א' ג'תשסב): „יבשה היא במאד הדרכה כזו". במשך השנים הרבה רבנו לכתוב לשאול ולעורר על חינוך הבנים בכלל ובפרט על יסוד סניף תומכי תמימים בארה"ב. באגרת כ"ה מ"ח תרפ"ד כותב רבנו אל ה"ר דוד שיפרין (אג"ק ח"א קמ):

הנה זה רבות פעמי' אשר חקרתי ודרשתי אצלם (אצל כמה מאנ"ש שי' במקומות שונות) מהו מצב הלימודי' במקומם, אם ישנם חדרים ישיבות, ואיך הוא סדרם והנהגתם, וקבלתי רק ידיעות מקוטעות, אבל אין לי מושג שלם וברור אשר אוכל לצייר בשכלי את הדבר כמו שהוא . . בא מועד ועת לחננה גם בני אנ"ש שי' אשר במדינתם באור תורה כי טוב. והוא ליסד סניף תו"ת, ערוכה בכל ושמורה בכל סדרי ועניני ההנהגה כראוי וכיאות, וכהיום אשר מרבים אנ"ש שי' לבוא אליהם, אשר בטח גם פנינים יקרים ימצאון, ואיפוא בא מועד לחשוב מחשב' בדבר התיסדות סניף תו"ת במדינתם כאמור.

ובכ"ב תמוז תרפ"ה כותב רבנו במכתב כללי לאנ"ש בשיקגו (שם רעא):

האזינו ידידינו אנ"ש, אשר בארצות הברית ושמעו חברי אגודת חסידים ה' עליהם יחיו.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מורינו ורבנו זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, יסד ישיבת „תומכי תמימים" יצ"ו ומשאלות נפשו הטהורה היתה, כי שריגי' יתנו פרים בכל מרחבי תבל — רק באותו הרוח, וחן נעימות ההנהגה אשר האציל עליהם, ועתה בא העת המאושרה אשר אתם ידידינו אנ"ש יאר הוי' פניו אליכם, יכולים לקיים פקודת מורינו ורבנו הקדוש.

התעוררו ידידינו אנ"ש התעוררו, ליסד ולכונן מערכת ישיבת „תומכי תמימים" דליובאוויטש אשר בארצות הברית יצ"ו, העמדו זכרון נצחי לתורת הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים וזכרון טוב לנועם הנהגת אבותיכם ואבות אבותיכם, עורו עורו לעשות נחת רוח להעומדים בארצות חיי החיים והתאזרו בכחה של תורה, להביא המחשבה הטובה, מהכח אל הפועל, באור כי טוב בזכות מורנו ורבנו הקדוש, יהי נועם ה' עליכם על בניכם ועל בני בניכם, ועל כל אשר לכם לעד.

ונפלינו אנחנו בני ישראל, מכל העמים אשר על פני האדמה, כי חובה מוסרית ותעודה לנו בחיים, אשר

נשמתנו ירדה להאיר מחשכי ארץ. תעודתינו וחובותינו זאת נמלא, רק כאשר נתן ידינו אל דגל תורה תמימה בחומר וברוח.

ואני תפלה כי אלקינו אלקי אבותינו, יהי' בעזרכם להתעורר ולעורר, ופועל ידכם הטוב ירצה ה', ובעזרתו ית' הנה בקרוב בימים יבנה מערכת ישיבת „תומכי תמימים" דליובאוויטש אשר בארצות הברית יצ"ו בעי"ת שיקאגא יכוננה עליון.

מכל זה לא יצא דבר. במצב היהדות הכללי של ימים אלה ובפרט במצב חינוך הבנים בארה"ב הי' זה דבר קשה. גם אלה שלאחר בואם לארה"ב נשארו שלמים בתורה ומצוות היתה השפעתם על הבנים קטנה. השפעת הרחוב על הנוער היתה גדולה ביותר. כמעט כולם הלכו לבתי ספר עממיים ולא חונכו על טהרת הקודש, בעל כרחם של ההורים.

כבר הובאה לעיל פרק כו סקירה על מצב בתי כנסת חב"ד בנ.י. ובו גם על הקרע שבין הדור הישן שבא מרוסיא ובין הדור הצעיר שנולד ונתחנך בארה"ב. בחב"ד בולעטין אייר תרצ"ו ישנו מאמר מפורט מה"ר אברהם שרפשטיין על שאלת חנוך הבנים:

דער חשוב'סטען טייל אין דעם אידען'ס לעבען, די פראבלעם וואס האט שטארק פארנומען דעם אידען'ס קאפ און הארץ אין דער אלטער היים, איז געווען די פראגע פון ערציהען די קינדער אין דעם אמת'ן וועג פון תורה ויראת שמים, אז דער קינד זאל אויסוואקסען א תורה־טרייער איד מיט דעם איינגעווארצעלטע יראת שמים און אהבת תורה.

און דערפאר איז אחוץ דער שיינער אידישער היים און די אידישע סביבה וואס דער קינד האט געהאט אין גאס, האבען די עלטערען שטארק נאכגעקוקט אז דער מלמד, צו וועמען דער פאטער האט זיין קינד געשיקט און אוועקגעגעבען, זאל זיין אויסער זיין השלמה אין קענען לערנען מיט א קינד, אויך זיין א ירא שמים, א שיינער איד, וואו דער חנוך לנער זאל זיין אין דעם אמת'ן ווארימען אידישען וועג, אז ביי דעם קינד זאל זיך איינזאפען אין זיין בלוט און פלייש, אלע שיינע אידישע טראדיציעס, ווי די ליבשאפט און חרדת הכבוד פאר תורה און פאר א אידען א בן־תורה, די טייערקייט און חשיבות פון יעדען אידישען דין ומנהג, און ניט קוקענדיג אויף די מאטעריעלע שוועריגקייטען וואס א פאטער האט געהאט אף צו דערגרייכען אז זיין קינד זאל לערנען ביי א גוטען מלמד, האט דער פאטער ניט אפגעהאלטען ער זאל זיך אנשטריינגען אז זיין קינד זאל האבען דעם בעסטען מדריך און ערציהער. א שטאלץ איז געווען ביי עלטערען אז זייער קינד לערנט ביי דעם שענסטען מלמד פון שטאדט און דערפאר זיינען אויסגעוואקסען פון די קינדער פאלשטענדיגע אידען. זיי האבען געוואוסט דעם הבדל פון קודש צו חול; וואס איז תורה; און וואס איז אידיש; און וואס איז חול און חו"ש נגד פון תורה און אידישקייט.

אבער דא ביי אונז איז לבד זה וואס די סטריט איז גאר ניט אונזערער, די אטמאספערע איז ניט קיין אידישע אין סטריט, און אין דער אידישער היים איז זעלטען וואו עס הערשט די 100% אידישע הייליגע אטמאספערע.

א חוץ דעם איז די ווארימע אינטערעסע וואס עלטערען דארפען נעמען אין דער ערציהונג פון זייער קינד אין דעם אמת'ן אידישען וועג, דא אין אמעריקא כמעט אין גאנצען פארשוואונדען. דער פאקט איז — וויפיל קינדער עס געפינען זיך אין אונזער לאנד און וויפיל ישיבות עס זיינען פאראן? ווי קליין איז דער פראצענט, כמעט א נישטיקער. דער איינצעלנער פלאץ אין אמעריקא וואו עס געפינען זיך פאראקיעל סקולס איז ניו יארק, און אין ניו יארק, ווי קליין איז דער פראצענט פון די אידישע קינדער וועלכע לערנען אין די פאראקיעל סקולס, אנטקעגען די אלגעמיינע צאל פון אידישע קינדער אין דער שטאדט.

און די ביסעל עלטערען וועלכע גיבען זייערע קינדער אין די ישיבות, וויפיל פון זיי זיינען פאראינטעריסירט מיט אן אמת צו וויסען וואס לערנט דער קינד, און ווי לערנט דער קינד און ווי דער קינד ווערט ערצייגען. מערסטע פון די עלטערען באנוגענען זיך מיט דעם אז דער קינד גייט אין דער ישיבה.

און וואס איז אין דער ווירקליכקייט אונזערע ישיבות, זאל אונז צו קיין שאנד ניט זיין, זיינען דאך ניט אלע די ריכטיגע ערטער וואס ערפילען דעם וואונש וואס די תורה־טרייע אידען ערווארטען צו זעהן פון זיי אין דער ערציהונג פון נייעם דור. און דארום, ווי נייטיג און וויכטיג עס וואלט געווען, אז אונזערע רבנים זאלען שאפען דא נאך ישיבות, וועקען דעם געפיל און די עלטערען'ס הערצער, אז א אידיש קינד מוז גיין אין א ישיבה לערנען.

די רבנים זאלען טאקע איינזעהן אז אין די ישיבות זאל זיך פירען ווי אין דער אלטער היים, מיט דער ווארימער אידישער הארץ. זאל זיין דער מלמד א מדריך פון דעם קינד אין א השרשה פון אהבת תורה ויראת שמים. זאל אין דעם קינד איינגעפלאנצט ווערען אהבת תורה און דאן וואלטען מיר געקענט ראטעווען א גרייסען טייל פון אונזער נייעם דור.

רבנו לא אמר נואש ובכ"ח אדר תרפ"ו כותב אל ה"ר דוד מאיר רבינוביץ (אג"ק חי"א ג'תשצד):

ובכן הנני אומר לכבודו .. ליסד חדרים ולקבוע

בתי אולפנא וישיבות, אם בעירו ומקום מגורו או לקחת חלק והשתתפות בדבר התיסדות ישיבה גדולה ועשירה בתלמידים הגונים בעל כשרון ויראי אלקים, ולסדרם תחת השגחת והדרכת גדולי התורה והיראה ומהם תצא הוראה לישראל.

כהיום הנה ת״ל מוכשרת היא מדינתם האדירה לכונן בה ישיבה גדולה ובלי ספק אשר ביכולתם בעזרתו ית׳ לקבץ מספר גדול של תלמידים ומקשיבי לקח.

בכל אשר לי מוכן הנני בעזרתו יתברך ויתעלה להיות בעזרם להביא הרעיון הנעלה והנשגב הלזה ליסד מקום תורה במדינתם יע״א מהכח אל הפועל בטוב, ולא אפונה כי בהקבצם יחידי סגולה מאנ״ש יחדיו, לטכס עצה באופני התיסדות דבר זה באחד העירות הגדולות ימצאו כי הרעיון אפשרי המציאות הוא, ורק חסר פועלים ושוקדים הראויים לזה, ואומר אני כי גם זה אינו חסר, כי ת״ל בחמשת שנים האחרונים התאספו ובאו כמה נכבדי תורה במדינתם, ודרוש רק המעורר אשר ישים לבו ודעתו על דבר זה לכוננו בעזרתו ית׳.

באותה שעה התכוננה „אגודת התמימים״, שמספר עלי׳ לעיל פרק ה, ובהרציא רבנו את מטרת האגודה כותב להם בכ״ה אייר תרפ״ו (אג״ק ח״א רצא): „ליסד חדרים עם מלמדים ברי פועל טוב. לכונן ישיבה מרכזית ברוחה של תומכי תמימים״. וכן בהרצאה חשאית שכותב להם (אג״ק חי״א ג׳תשצט): „התייסדות חדרים, וישיבה בטפוסה ורוחה של תומכי תמימים יצ״ר״.

את גודל תשוקת רבנו להביא דבר זה לפועל אנו רואים מתוך אגרת שכתב אל ה״ר שלמה סאדאווסקי, לאחר צאת רבנו מרוסיא, בז׳ מנ״א תרפ״ח (אג״ק ח״ב שצו):

ארבעה דברים נאמרים במכתבו זה .. ד) ע״ד התיסדות ישיבה ברוחה של תומכי תמימים (והוא העיקר).

הענין הרביעי הוא אשר לקח את כל לבבי, נפשי ומאודי, לא רק כי ראוי הי׳ הדבר כי אם מוכרח הוא, וזה יותר על שלשה שנה .. אשר הזכרתי במכתבי לידידינו ר״ד שי׳ שיפרין או במכתבי פאגעלמאן הזקן ז״ל (אשר אז הרבתי לכתוב אליו).

אבל דבר אחד הוא שעמד לנגדי, ולא אכחד כי עומד הוא גם היום, ובהגיע לי מכתב ידידי בענין זה עובר בי התשוקה הגדולה והכוסף הפנימי לבוא אל התכלית הנרצה והמוכרח, בעזרתו ית׳, ליסד ישיבה ברוחה וטעמה של תו״ת יצ״ו.

נראה שקרקע ארה״ב עדיין לא הוכשרה באותה שעה למטרה זו. מסתבר גם שזאת היתה אחת הסיבות להחלטת רבנו בשלהי תר״צ, לאחר ביקורו בארה״ב, שלא לחזור לארה״ב ולהתיישב בה, כמסופר לעיל פרק כא. דבר זה רומז רבנו באגרת הכללית, בו הודיע על החלטתו זו (אג״ק ח״ב תצד):

במענה על הצעתם להתישב במדינתם .. ידעתי את לבבם הנאמן בהצעה זו שהוא לש״ש לטובת כללות אנ״ש שי׳ ולטובת החזקת הרבצת תורה, ולכל לראש לטובת יסוד בעה״ר במדינתם מוסדות תורה בתלמידים מקשיבים לפי רוחו של המוסד תומכי־תמימים יצ״ו, דבר הנוגע לכללות אנ״ש ומחבבי תורה שי׳ לחיי נפשם ממש.

תקות נעימות ומזהירות בעתיד הקרוב, בהרחבה הרבצת תורה ויראת שמים, אחזה במדינתם הט׳ יע״א, ובאשר גליתי פעמים רבות במקהלות את שמחת לבבי, והרושם הנעלה שעשה עלי בקורי את מדינתם הט׳ יע״א בראותי שעלולים המה צעירי אחינו, גם ילידי אמעריקא שי׳ לקבל עליהם עול תורה תמימה.

אבל לפי מצב ההוה, עוד טרם נעשה איזה דבר יסודי ומסודר, בשביל לאפשר בסיס רוחני וגשמי למטרה זו, ודבר שכזה אין עושה את עצמו ומעצמו, ודורש עבודה ותעמולה בהסתדרות חזקה ומתונה, ואין לך דבר שעומד בפני הרצון העצמי, וברית כרותה לעבודה חרוצה ומסודרת, שמביאה תוצאות טובות, וכאשר יתמידו בעבודה זו בכחות משותפים בעזה״י יגיע את התכלית הנרצה.

ואתם עמם בעזה״י הנני לסייעם בכל מה דאפשר כדי להגיע בחסדי אל עליון, אל המטרה הבהירה האמורה ומקרב לב עמוק אברכם, כי אור ההצלחה יאיר עליהם ובכל אשר יפנו לטובה ולברכה ישכילו.

עם כל הרצון וההשתדלות, לא נוסדה בארה״ב הישיבה „תומכי תמימים״, עד בוא רבנו לארה״ב בפעם הב׳ בט׳ אד״ש ת״ש, שהדבר הראשון שפעל אז בארה״ב הי׳ יסוד ישיבת תומכי תמימים בנ. י׳. בימים הראשונים לבואו, כדלקמן פרק לו.

בינתיים היו מספר הצעות להתאחד עם ישיבות אחרות או לקבל הנהלת ישיבות אחרות. על אחד מהצעות אלו מספר הר״י דזייקאבסאן בזכרונותיו:

בשנת תרצ״ד בקיץ באו אנשים מנהיגי ישיבת תורת אמת בבארא פארק בהצעה שחסידי חב״ד ישתתפו בהנהלת הישיבה ואני אהי׳ מנהל הישיבה והיו אסיפות אחדות והודיעו בעתונות עד״ז ובתחלת הזמן דשנת תרצ״ה נכנסתי בתור מנהל הישיבה. המצב של הישיבה ברוחניות נתרומם הרבה הכנסתי את הרה״ג ר׳ יוסף דוב נ״ר קאסטעל בתור ר״מ ראשי למחלקה הגבוהה ואת האברך יששכר פרענקל למחלקה של ג׳ ג״כ ואת ר׳ נחמן מאנדעל נ״י למורה

. . אך לפועל מצב הכלכלי של הישיבה הי׳ לא טוב ולא הי׳ במה לשלם להמורים ואני לא לקחתי שכירות משך זמן ופסקתי מלכת להישיבה. הורים מבראנזוויל כמו ר׳ אברהם איסקאלסקי ר׳ זאב באומגארטען שלחו את בניהם לבארא פארק ללמוד בישיבת תו״ד.

על הצעה נוספת כתב ה״ר אלי׳ סימפסאן אל רבנו בקיץ תרצ״ו והשיב לו רבנו בו׳ אלול (אג״ק ח״ג תתנד):

על אודות קשר ההתאחדות עם הישיבה קטנה הנמצאת בבארא־פארק, הצדק, עם אלו האומרים על הן, ונהניתי מאד מפעולתם זאת ותהי׳ בשעה טובה ומוצלחת בגו״ר והתחלה טובה להתעסק בזה בחריצות הדרושה, ובהצלחה גדולה בגו״ר.

ובי״ב כסלו תרצ״ט כותב רבנו אל הרבנים התמימים בברוקלין (אג״ק ח״ד א׳פב):

במענה על מכתבם בדבר ההצעה לקבל הנהלת הישיבה תפארת ירושלים תחת דגל אנ״ש שי׳ הנה אם כי יש גם טעמי החיוב, אמנם מרובים המה חלקי הסותר אשר מכריעים לדחות ההצעה, ולא על יסודות כאלו אפשר לבנות בעזה״י ישיבה ברוחה של תומכי תמימים יצ״ו במחנם הטובה.

היסוד האמיתי בעזרתו יתברך לבנין במחנם הט׳ יע״א ישיבה ברוחה של תומכי תמימים יצ״ו הוא כאשר ידידינו אנ״ש והתמימים יאזרו כח לסדר חבורת אחי התמימים בקביעות שיעור לימוד חסידות בסדר מסודר בלימוד עיוני וקביעות זמני התועדות של קשישי התמימים עמהם, וכל אנ״ש והתמימים ישתדלו להרבות חברים לחבורת אחי התמימים מתלמידי הישיבות, ועם זה להשתדל לשלוח תלמידים מאחי התמימים לישיבת תומכי תמימים באטוואצק ובעזה״י יהי׳ זה פתח ליסוד ישיבה במדינתם ברוחה של תומכי תמימים.

הפרט האחרון שבאגרת זו „לשלוח תלמידים מאחי התמימים לישיבת תומכי תמימים באטוואצק״ אמנם בא לפועל בקיץ תרצ״ט. אך לפני שנגיע אליו עלינו לספר תחלה על התפתחות האגודה אחי תמימים במשך השנים.

פרק כט

אחי תמימים

על התפתחות סדרי הלימוד עם חברי „אחי תמימים״ מספר הר״י דזייקאבסאן בזכרונותיו:

אכתוב ע״ד פתוח הלימוד דא״ח עם התלמידים דהישיבות דפה. אחרי אשר התחלתי לסדר התועדות י״ט כסלו וי״ב תמוז שמח״ת וכו׳ בביתי (ההתועדות הי׳ באופן חסידי לא כבדו בנאומים רק פשוט א חסידישער פארבריינגען) והיו באים אנ״ש ובע״ב חסידישע והתחילו להתקרב גם בחורים כמו הרב נתנאל קאונט נ״י והנכבד מוהר״ר יהושע ווילהעלם נ״י אשר היו אז בחורים.

הר״ר מאיר נ״י גרינבערג אחרי אשר נכנס ללמוד בישיבת תו״ד, מעת אשר נתקרב אלי בילדותו ונכנס לברכה מאת כ״ק אדמו״ר הריי״צ נבג״מ בעת ביקורו הראשון בשנת פ״ט־צ, ודברתי כמה פעמים עם אביו ר׳ יהושע פליק נ״י שישלח אותו ללמוד בישיבה אבל הוא סרב. הוא ילד חלש יכנס לגיל מצות, ואח״כ דחה עד שיגמור עלעמענטרי. זה הי׳ בסוף החורף תר״ץ ובתחלת פעב. 1930 הלך להרשם בישיבת תו״ד . . ואמרתי להבחור מאיר נ״י גרינבערג שברצוני שיתחיל להתקרב לדא״ח ודיברתי עמו פעמים אחדים אדות שטת חסידות חב״ד סיפורים מאדמו״ר וחסידי חב״ד עד אשר התחלתי ללמוד עמו פעם בשבוע שעור בתניא.

בברוקלין דרו אז האשה חנה ע״ה בודניק ובעלה . . וכאשר האשה מרת חנה בודניק קבעה דירתה בעיר ברוקלין בא נכדה מר נתן אלי׳ נ״י גערצוילן ללמוד בישיבת תורה ודעת בברוקלין, ולהיותה יודעת ממני ומעת ביאתה לברוקלין היתה מהיוצאות ונכנסות לביתי, בהודע אדות לימודי דא״ח עם מאיר נ״י גרינבערג פעם בשבוע בקשה שאתן רשות שגם נכדה נתן אלי׳ יבוא ג״כ ללמוד בהקביעות ונתוסף גם הוא.

בתחלת שנת תרצ״ב באו הת׳ אברהם מ״מ בארנעצקי יצחק קאלאדני וצבי שעכטער השתתפו איזה פעמים בהלימודים אבל אח״כ באו ואמרו שכבד לפניהם הלימוד ושוחחו בביתי, כי מיום בואי בקישור עם התלמידים הי׳ אצלינו קישור ידידותי לא רק כמגיד שיעור והסברתי להם שאם אינם רואים תועלת מהשתתפותם בקביעות שעור למוד התניא הנה ביתי היא פתוחה להם ויכולים לבוא בכל עת ובפרט בליל ש״ק לשבת במסבת מרעים ובמשך איזה שבועות אחרי ביקורם בביתי במסבת מרעים חזרו לבוא ללימוד התניא, ובמשך זמן קצר באו גם התלמידים מרדכי אלטיין, יצחק מאטעשין, מרדכי פישער. ובינתים בא התמים ר׳ יוחנן גארדאן שו״ב מדאקשיץ וב״ב בנו ניסן נ״י ובנו ש״ד יחי׳ (ישראל הי׳ ילד קטן) . . .

הוסדר שלמדו במוש"ק שעור פרק בתניא והי' נמשך זה שעות אחדים עם ספורי מעשיות ומליובאוויטש פון דעם ארום ואדות יחידי סגולה מאנ"ש וגם היו מנגנים. ואח"כ נתוסף שעור לימוד בימי החול המאמרים קונט' שהיו מתקבלים מאירופה וגם הליקוטי דיבורים. הייתי מפסיק על איזה שבועות מלימוד התניא ולומד איזה שיחה מהלקו"ד והי' זה נמשך איזה שבועות והלימוד הי' ג"כ באופן הנ"ל בלימוד התניא. ואח"כ סדר שפעמים בשבוע הייתי נוסע לווילי'אמסבורג ללמוד עמהם באמצע היום בהביהכנ"ס שהי' נק' דיווישאן עוו. שטיבעל שם הי' ביהכנ"ס שבל היום לרבות הלילה היו יושבים ולומדים שם יחידים וחבורות וגם מקוה טהרה היתה שם ולמדתי עמהם ההמשך של ועתה שמע כו' תרצ"ד וגם השתתף בהלימודים התלמיד מ"מ פעלדמאן.

השמועה נתפשטה בעיר שאצלי מתקבצים תלמידים ות"ל הנהגת התלמידים היתה מצויינת (אשר עד אז הי' המצב שלא יצאו שום פירות כמעט מתלמידי הישיבות גם אחרי אשר כבר ארגנו בתורה ודעת מחלקת האיי סקול לא נשארו רק מספר מועט בהנהגה של תורה ויר"ש).

בימי החג דשמח"ת וי"ט כסלו פורים וי"ב תמוז היתה התועדות חסידי' בביהכנ"ס שלי וגם בביתי בפורים ביחוד, און עס זיינען געווען ווארעמע הארציקע התועדויות, פעם בחה"ש (כמדומני רצ"ג?) היתה התועדות בביתי מן התלמידים בפרט, בהשתתפות ר' יוחנן גורדון ואחיו הריי"צ ע"ה גורדון ואפשר עוד מי מאברכים, מען האט זיך שטארק צוווארעמט מען האט געמומען צוביסלעך משקה ישבו על הרצפה, וזה הי' הפעם הראשון שהבחורים יטעמו טעם יי"ש ולקחו פעמיים או ג' פעמים ונעשית מהומה שהרי"ד האט אנגעשיכור"ט את הבחורים (ובד"כ כל מאורע או בט[וי] בלתי רגיל הי' מתפשט בבראנזוויל, שרוב התלמידים שלי היו דרים פה, וגם בהישיבה דוויליאמסבורג, שם למדו התלמידים בד"כ). גם בליל ש"ק היו באים התלמידים להיות בביתי והיינו לומדים ומשוחחים גם בימות החורף עד אחר חצות הלילה וגם לפרקים קרובים גם בליל ה' אור ליום ו' כנ"ל.

ההורים שלא מאנ"ש שהי' בני תורה באו לביתי להשתתף לראות מה אני לומד עם התלמידים ומה זה הכח המושך אשר התלמידים באים בחשך כזה לביתי ומתמהמהים שעות ארוכות כמו ר' אברהם מרדכי מאטעשין אביו של יצחק מאטעשין ור' פנחס שעכטער שו"ב אביו של צבי שעכטער ועוד.

ר' שרגא פייוויש מענדלאוויטש ע"ה בראותו גודל ההשפעה שלי על התלמידים, וביחוד הביע התנגדותו מדוע אני עושה אותם פאר ליובאוויטשער חסידים, הוא לומד ג"כ עם התלמידים ספרי מוסר וחסידות אבל מדוע דוקא חסידות ליובאוויטש (מאז התחלתי לקרב את התלמידים הנהיג שעור של לימוד עם תלמידים (הוא הי' מנהל של הישיבה תורה ודעת) כוזרי חובת הלבבות נועם אלימלך תניא וכו'). מה עשה לקח קבוצת התלמידים והלך עמהם להסתופף אצל ר' חיים אברהם דוב לעווין ע"ה דער מלאך. הוא הי' רב בביהכנ"ס נוסח אר"י דבראנסק מקום שהתפללו אבי ואחיו דודי ור' ש"פ ווייליער ע"ה ועוד מחשובי אנ"ש ולקח עמו גם בע"ב אחדים, כי השפעתו על התלמידים עשתה רושם על אחדים ממתעסקי הישיבה דתו"ד וגם מישיבת ר' חיים בערלין, והי' מבקרים אצלו לפרקים קרובים ביומי דפגרא וכו' (אך אחרי עבור זמן לא רב השפיע על התלמידים בהתנגדות בולטת בלבישת בגדים ארוכים ט"ק גדולים. לא לבשו מעיל עליון אויבער העמד ושניפס בודאי לא. בהכובע לא עשו ניט קיין בויג אין דער העט, ולא חפצו ללמוד בגמרות רק מדפוסי סלאוויטא וזיטאמיר . . עד אשר עזבו את הישיבה ויסדו ישיבה בשם נתיבות עולם) . . .

לטובת התלמידים היתה השקפתי שיתפללו במנין עבורם. ראשית כבר הורגלו לתפלל במתינות ובשימת לב לענין התפלה ולמען הקל הנסיון מצד א' ולהסיר הבליטות און אוועק שטעלן איין אייגענעם ווינקל הי' אצלי הרעיון שצריכים לעשות זאת . . וכה התפתח שם המנין עד שהיו מתפללים שם מנינים אחדים והיו ביניהם כאלה שהאריכו בתפלה.

וכבר התשפטה השפעתם של התלמידים על חבריהם בהישיבות שלמדו ונתוספו תלמידים הבאים לשמוע דא"ח במוש"ק הפרק תניא עד לערך כחמשים בחורים ונעשה מהפכה ברוח החינוך של התלמידים. תלמידי התחילו להשתתף במסבות התועדות של אנ"ש ביומא דפגרי כמו י"ט כסלו י"ב תמוז וימי הילולא וכו' וגם גרם הרמת רוח בין אנ"ש בכלל עד שהיו זמנים שבשמח"ת או י"ט כסלו ופורים היו משתתפים כמאה מאה וחמשים בחורים מהישיבות דפה בביהכנ"ס שלי אנשי באברוויסק וכמה רבנים נכבדים ורצינים מהדור הקודם כמו הרב ר' משה צבי ראבינאוויטש ועוד באו להשתתף . . וכה התפשטה השמועה שהרבה תלמידים נתעוררו ברוח של יר"ש רציני.

לראשונה כתב על כך הר"י דזייקאבסאן אל מזכיר רבנו ה"ר יחזקאל פייגין, בחורף תרצ"א; אלא שלא פירש כראוי במי המדובר, והשיבו רבנו ביי"ג ניסן (אג"ק ח"ב תקכט):

קראתי את מכתבו אל ידידנו הרי"פ שי' אשר בו כותב שלומד תניא לפני צעירי אגודת ישראל ונהניתי מכללות הענין הן מצד המשפיע והן מצד המקבלים, מצד המשפיע הלא זהו מטרת נסיעתו להאיר אור

בהחזקת לומדי תורה ובלימוד דא"ח ברבים ולפעול בכל העניינים, וכמדובר כמ"פ בע"פ ובכתבים, ומצד המקבלים בודאי אשר פועל עליהם לטובה, ובטח מניח כחות לאגדם ולהרחיב חוג השומעים, והשי"ת יעזר לו וימלא משאלות לבבו לטובה ולברכה בכל המצטרך לו בגו"ר.

חפצתי לכתוב אל השומעים בדברי חזוק, אלא שבמכתבו קורא אותם צעירי אגודת ישראל, ואין ברור לי אם זהו יאנג־איזראעל או צעירי אגודת ישראל, הגם שלעצם הענין אינו נוגע כ[ל]ל, אבל בכדי לכתוב להם חפצתי לדעת מפורט מי המה, ואשר ע"כ בבקשה לכתוב לי מי המה, וגם בטח זהו רק סניף מאיזה מרכז בבקשה להודיעני מי הוא המרכז.

בשנים המאוחרות יותר כשהסתדר הלימוד כתב על כך בפרטיות אל רבנו, שמשיבו בב' אד"ש תרצ"ה (אג"ק ח"ג תשנה):

במענה על מכתבו המודיע על אודות קבוצת התלמידים שי' מהלומדים במתיבתא תורה ודעת שבאים אליו ללמוד תורת החסידות נהניתי במאד, וטוב הדבר אשר מלבד לימוד התניא ילמוד עמהם המאמרים המובנים שבהקונטרסים והעיקר אשר מאמר אחד ילמדו איזה פעמים שיוקלט בכי טוב, וירגילו ללמוד בעצמם, ובגלל הדבר הזה ימלא השי"ת את משאלות לבבו לטובה ולברכה בגו"ר.

בבקשה לפרוש גיני בשלום התלמידים שי' הלומדים דא"ח ולהגיד להם ברכתי כי יעזרם השי"ת בלימוד ובירא שמים ובבריאות הנכונה.

ובה' ניסן כותב לו שוב (שם תשנה):

מכתבו קראתי פעמיים ושלש בענג כפול ומשולש, מזה שהתלמידים התמימים שי' נותנים את רוחם בעבודה טהורה המתאימה לרוחה של תומכי תמימים ולא רק מינטערן זיך מיט חלשות, לטהר את ההתירים כו', ומזה שת"ל נמצאים כאלו המתדבקים ואס קלעפין זעך צו דעם לערנען אשר בעזה"י בודאי יפעול לטוב בעזה"י, ומזה שבהם ועל ידם יתרבו בעזה"י הלומדים, ושמחה מיוחדת הי' לי לשמוע פ"ש מבניו של ידידנו הר"י שי' שו"ב גארדאן . . וע"ד סדר הלימוד אכתוב לו בעזה"י אחר חה"פ הבע"ל.

האגרת שלאחר חה"פ לא הגיעה לידינו.

לימוד זה התפרסם בין אנ"ש בנ. י. ובערי השדה. בכ"ה לעומר תרצ"ה כותב ה"ר אברהם אלי' אקסילרוד להר"י דזייקאבסאן:

ר' משה'לע שניאורסאן כעת בבאלטימאר ואמר לי שאתה לומד עם ישיבה בחורים תניא בקביעות ונהניתי מזה הרבה.

ועוד ממשיך לספר הר"י דזייקאבסאן בזכרונותיו:

כאשר נסעתי לאירופה בקיץ תרצ"ז לכ"ק אדמו"ר הריי"צ נבג"מ למקום שבתו, במקום מנוחה ומרפא בפערכטעלסדארף סמוך לוויען באוסטרי' וגם בקרתי את הישיבה באטוואצק (אשר אדות זה אכתוב אי"ה בפרק בפ"ע). הבאתי עמדי רשימה מהתלמידים הקבועים הלומדים דא"ח ופדיונות מכל אחד.

כ"ק אדמו"ר התענין מאוד אדותם. ספרתי לאדמו"ר שישנם תל' המאריכים מעט בתפלתם ושאלני מיט וואס ואמרתי לאדמו"ר אדות המאמרים שהם לומדים איזה פעמים בשבוע רנ"ט ר"ה ועתה שמע כו' תרצ"ד ועוד אח"כ בהמשך הענינים שאלתני מאת כ"ק אדמו"ר איזה מאמרים ללמוד עמהם. והשיב לי וואס דו וועסט מיט זיי לערנען דער עיקר איז דאך דער משבצות, דער ושבצת. בעת נסיעתי לכ"ק אדמו"ר היו כמעט כל התלמידים על החוף ללות אותי ובבואי חזרה נתחזקו כל הקביעות בלימוד דא"ח והתועדות ונתרבו תלמידים.

לימוד הדא"ח עם התלמידים יחי' נתוסף על זמני הלימוד הקודם (שהי' מוגבל ללימוד תניא או שיחה מהלקו"ד במוש"ק ובלימוד דא"ח בש"ק בלילה) ולמדנו בליל ה' ועוד איזה פעמים בשבוע. אצל התלמידים נקבע לימוד הדא"ח כחלק מלימודיהם. והלכתי עוד צעד סדרתי שכ"א מהתלמידים יחזור מא' דא"ח ברבים בביהכנ"ס שלי אנשי באברויסק ברחוב קריסטאפער מספר 228.

כשנודע הדבר לרבנו כתב להם ביו"ד ניסן תרח"צ (אג"ק ח"ד א'יט):

שמחתי לשמוע אשר אחדים מכם חוזרים מאמרי חסידות ברבים והנאני במאד, כי רב טוב צפון בזה והשי"ת יהי' בעזרכם כי תהיו יראי אלקים חסידים ולומדים ותסתדרו בעזה"י בסדר חיים מאושרים בגו"ר.

ובכ"ו ניסן כותב אליהם (שם א'כה):

מהידיעות המשמחות ת"ל אשר קבלתי אודותם, הנני מרשה להם ליסד חברה בשם קבוצת אחי תמימים דנויארק רבתי על יד אגודת חסידי חב"ד בארצה"ב וקענדא, ומטרתה לקבוע שיעורי לימוד דא"ח להחזיק בדרכי נועם מנהגי החסידים, לסדר התועדות בזמנים מיוחדים, כן לחזק לימודי השיעורים בין הצעירים בהלכה, ולעשות תעמולה בעניני חיזוק היהדות.

ובהגיע אליהם מכתבי זה, יעשו אסיפה כללית מכל התלמידים והחברים והמתקרבים אליהם לבחור בטוב מבן שבע עשרה שנה יקבלוהו לחבר באגודתם,

ויבחרו מקרבם ועד הפועל, אשר יסדר העבודה לכל חברי הקבוצה, וגם יעריכו תקנות — פראגראם —.

את הצעותיהם והפרטי־כל מאסיפה הכללית ישלחו אלי לאישור.

טוב הדבר אשר לקחו על עצמם הפצת ספרי דא״ח, ופריו הטוב בגשמיות יהי׳ לטובת עזרת אחים, וברוחניות הנה זכותו יאהיל עליהם להסתדר בסדר חיים מאושרים בגשם וברוח.

בזה לא הסתפק רבנו וביי״ז סיון כותב אודותם אל „הרה״ג השובים התמימים ואנ״ש שי׳ אשר בעי״ת ניויארק״ (שם א׳ל):

נהניתי לשמוע פ״ש מהתלמידים הנעלים אחי התמימים שי׳ מקביעות סדר לימוד דא״ח מידי ליל בלילו כל התלמידים במקום מיוחד קבוע.

אמנם לטובת הענין ברצוני אשר יסודר הדבר שבכל לילה (לבד הזמנים הקבועים שלומדים אצל מורם ורבם ידידי הרה״ג וו״ח אי״א מוהרר״י שי׳ דזיקאבסאן) ילמדו באותו בית הכנסת, שלומדים אחי התמימים, גם כשנים מהתמימים ואנ״ש ויקבעו בזה סדר מסודר שכל אחד ידע זמנו הקבוע לו וטוב כפול יהי׳ בזה, תועלת רב להתלמידים אחי התמימים הלומדים שיהי׳ מי שישיב להם על שאלותיהם הנופלות בעת הלימוד ובכלל להתדבר לפרקים קרובים, וטוב יהי׳ בזה גם להתמימים ואנ״ש המשתתפים בזה.

ובזה הנני מבקשם לבחור על זה ועד מיוחד אשר יקבע הסדר בזה ויזכיר בכל פעם לכל אחד את יומו אשר עליו להיות במקום הלימוד, והנני מבקש את כל אחד ואחד למלאות חובתו בזה, וישתדלו להסיר כל המניעות, והשם יתברך יעזר להם שיוכלו לקבוע עתים לתורה מתוך הרחבה, בגשמיות וברוחניות.

ובח״י מנ״א כותב אל הר״י דזייקאבסאן (שם א׳נה):

בד״כ צריכים בעזה״י לסדר אשר בחדש תשרי הבע״ל ידברו ברבים — דברי התעוררות בנוים על חסידות — כל החברים אחי תמימים שי׳ ותוכן ההתעוררות צריכה להיות כפולה, קריאה אל הצעירים הבעלי עסקים אשר יקבעו עתים לתורה בקיבוץ וחברותא בבתי כנסיות וקריאה אל התלמידים בני תורה אשר יבואו אל קיבוצי אחי תמימים להשתתף בשיעורי לימודי דא״ח, וקריאה אל המתפללים אשר יהיו בעוזרי בני תורה, ואשר הגיע מועד אשר ארצוה״ב יעשה מרכז של תורה וי אין דער אלטער היים . . .

ידוע כי תוכן אחד יוכל להאמר בסגנונים שונים ובשפות שונים והכל לפי מהותם וערכם של השומעים והנמצאים בעת הנאום, וזה אחד העקרים אשר הנואם צריך להתבונן אל מהות שומעיו ולכוין לקלוע אל נקודת לבבם ודבר מוחשי כי דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב והשי״ת יצליח בגשמיות וברוחניות.

בא׳ מ״ח תרצ״ט כותב רבנו אל חברי אחי תמימים ומזכיר גם את דבר חזרת דא״ח בע״פ המוזכר לעיל (שם א׳ע):

והנני מציע להם אשר יעשו חוק אשר כל אחד מהחברים שי׳ אשר רק באפשרו — עפ״י החלטת ועד הנהלת אחי תמימים — יחזור בכל שבת ושבת דא״ח ברבים בבית הכנסת. הנהלת אחי תמימים המסדר את הבתי כנסיות אשר החברים יחזורו שמה, יכולים לסדר אשר מי שחזר בבית כנסת זו, יחזור מאמר בבית כנסת אחר וכן יעשו בארבעה וחמשה פעמים בבית כנסת אחר.

וביי״ב מ״ח כותב אליהם שוב (שם א׳עד):

אל הנהלת אחי תמימים, בעי״ת נויארק יע״א
ד׳ עליהם יחיו

שלום וברכה.

במענה על מכתבם מחדש אלול העבר — אשר הגיע אלי אחר אשר כתבתי אליהם ביום א׳ לחדש זה העבר.

נהניתי לקרוא שמות חברי ועד הפועל של אחי תמימים מר גרינבערג מאיר בא כח המתיבתא תורה ודעת, מר גאלדמאן שלמה בא כח ישיבת חפץ חיים, מר מרדכי הכהן פישער ומר צבי שעכטער באי כח ישיבת ר׳ יצחק אלחנן, מר ערבערט יצחק הכהן בא כח מתיבתא ר׳ חיים ברלין, מר ברנצסקי אברהם בא כח מהלומדים חוץ להישיבות, מר שטאק ישראל הכהן בא כח הבעלי עסקים.

הששה תקנות כוללים אשר הציעו באסיפתם הכתוב במכתבם זה הנה כולם טובים והנני מאשר אותם להביא בעזה״י מהכח אל הפועל טוב.

בטח הנה כבר הסתדרו הלימודים בעתם ובזמנם כן חזרת מאמרי דא״ח ברבים כפי התקנה, ובטח כל חברי ההנהלה וחברי אחי־תמימים עובדים עבודתם בעצמם ועם חבריהם בני משפחתם ומכיריהם כולם יעמדו על הברכה להתקרב ולקרבם אל הלימוד ואל ההנהגה הטובה והשי״ת יהי׳ בעזרם בכל הדרוש להם להוריהם ובני ביתם ובני משפתחם יחיו בגשם וברוח, והנני מחכה להתבשר מעבודתם הכבירה והיו ברכה.

* * *

בשעה זו מעורר רבנו (שם א׳פב): „להשתדל לשלוח תלמידים מאחי תמימים לישיבת תומכי תמימים באטוואצק״, כמובא בסוף הפרק שלפנ״ז.

כבר לפנ״כ, באלול תרח״צ, נסע ה״ר שלמה זלמן העכט ללמוד באטוואצק. יחד עם אשתו, תבלח״ט, מיד לאחר חתונתם. אחריו נסעו, בתחלת שנת תרצ״ט, התלמידים ה״ר דובער ליווי ויבדלח״ט ה״ר אברהם שי׳ ברנצקי. בז׳ מ״ח כותב על כך הר״י דזייקאבסאן אל רבנו:

אי״ה ביום ו׳ הבע״ל נוסעים שני תלמידים ללמוד בתו״ת בשעטומו״ע ת״ל הא׳ הוא אברהם מ״מ ברנצקי הוא יקר פנימי ויש לו חוש ביגיעה ועבודה ת״ל, והשני דובר ליווי בן י״ז שנה בעל כשרונות נעלים, בב״א של אברהם דוב ע״ה ונתחנך אצלו וזה כירחים אחדים שבא ונתקרב אלינו ויכולים לעשותו כלי מפואר בעזהי״ת.

לאטוואצק הגיעו ביום ועש״ק פ׳ וירא י״ז מ״ח וביום ועש״ק פ׳ חיי שרה כותב הר״א שי׳ ברנצקי אל הר״י דזייקאבסאן:

רבי ומורי הרה״ג הרה״ח ר׳ ישראל יעקבסאהן, שליט״א,

איך בין אנגעקומען קיין אטוואצק לעצטען פרייטאג, ווייל מיר האבען זיך ניט אפגעשטעלט אין פאריז, מיר האבען גלייך געזומען די באהן כדי צו קומען אויף שבת צום רבין שליט״א. מיר האבען ניט געשיגט קיין טעלגראמעס פון פאריז צו שלמה זלמן שיחי׳ ווייל עס איז ניט געווען קיין צייט זיינען מיר דא אנגעקומען אומעראוארטערט . . איך האב געהערט חסידות פון רבין פרשת וירא איך האב ניט געקענט פארשטיין דעם רביזס שפראך דער אויבערשטער זאל צושיקען דעם רבין א רפואה שלמה לאלתר עס האט מיר זייער ווייגעטאן צוצוקוקען אבער איך האב זיך געשטארקט . . דאנערשטיג אוועקט בין איך אריין צום רבין שליט״א איך האב זיך געפיהלט אזוי גליקליך שטענדיג ביים רבין יעצט וועל איך זיך צוגרייטען לכבוד שבת און הערען דעם רבין־ס מאמר.

פון אייער תלמיד **אברהם** וואס איז מקושר צו אייך בכל לב ונפש.

את עובדת הגיעו לאטוואצק „אומעראוארטעט״ מזכיר גם הר״י פייגין במכתבו מי״ז מ״ח תרצ״ט להר״י דזייקאבסאן:

היום באו פתאום שני התלמידים מאחי התמימים, מעט הי׳ הדבר אומגעריכט כי לא שיערו שלא תבא בכתובים מקודם, כי רק אתמול נתקבל מכתבך אשר בו כותב מזה ובדרך אפשר, וגם לחתנך כתבת כי הדבר בספק עדיין.

* * *

בשלהי קיץ תרצ״ט נסע הר״י דזייקאבסאן לאטוואצק ואתו נסעה קבוצה נוספת של תלמידי אחי תמימים, ע״מ ללמוד בישיבת תומכי תמימים באטוואצק, הרי הם: א) ה״ר מרדכי דוב שי׳ אלטיין. ב) ה״ר מאיר שי׳ גרינבערג. ג) ה״ר אברהם שי׳ העכט. ד) ה״ר יצחק קאלאדני. ה) ה״ר זרח שי׳ גורדון. ו) ה״ר מרדכי שי׳ פישר.

ההחלטה לנסיעה זו כבר התקבלה בתחלת קיץ תרצ״ט. בד׳ תמוז התקבל אישור רבנו לנסיעה. אגרת זו לא הגיע לידינו, רק אגרת המזכיר הר״י פייגין, שכתב באותו יום להר״י דזייקאבסאן:

יקבל בזה ידידי מכתב כ״ק אדמו״ר שליט״א אשר נמסר היום לשלוח. במסור המכתב אמר לי כ״ק אדמו״ר שליט״א בעל פה איזה דברים בקשור עם האמור בהמכתב, ראשית דבר דבר חבורת אחי התמימים אשר היו צריכים להניח השתדלות יתירה להרחיבה שיתרבו חברים ואמר „כי כתבתי פעם במכתבי לאחי התמימים אשר הנני דורש מהם מס שנתי והמס יהי׳ אשר כל חבר ימשיך במשך השנה לפחות שני חברים שיכנסו להחבורה ואי׳ זה המס״.

אח״כ דבר דבר הנסיעה של אחדים מהתלמידים אשר בבודו חשב במכתבו חמשה תלמידים, ובמכתב כ״ק מזכיר מספר כפול ובדבורו הזכיר עוד יותר 12 15 תלמידים ואמר שלבד שהי׳ ענין מספר תלמידים כזה עוד הי׳ מעלה בזה אשר הי׳ באפשר לסדרם בתו״ת גופא בחבורה מיוחדה, בשימת לב מיוחדה על לימודם חינוכם והדרכתם, לא האריך בענין זה, אבל כפי שהבנתי הנה בזמנים הראשונים ישנם כמה סבות אשר טוב יותר הי׳ שתהי׳ כעין קבוץ מיוחד והי׳ זה טובה.

בדברו בזה הזכיר דרך אגב כשיסעו חבורה יחד בטח יתדברו עם בעלי האניות ויוכלו להשיג הנחה בתור עקסקורסיע בלשוננו על האניות ואפשר יכולים להתדבר ל[כ]אן וחזרה על משך שנתיים אכן התשלומים חזרה משלמים אח״כ ובטח ידעו בזה על אתר מה שיכולים לעשות בזה.

הנסיעה היתה ביום ועש״ק פ׳ עקב י״ט מנ״א. על כך כותב הר״י דזייקאבסאן אל הרי״ל הורוויץ בב׳ מנ״א:

הנני לבשרו שאי״ה ביום ו׳ פ׳ עקב י״ט מנ״א אני נוסע צלחה לב״ק אדמו״ר שליט״א לאטוואצק עם אחדים מתלמידי יחי׳.

ועל הוצאות הנסיעה כותב לו אחד התלמידים הנוסעים, ה״ר מרדכי דוב שי׳ אלטיין בב׳ ואתחנן:

אני הכותב בשם אחי התמימים ברשות הרה״ג הרה״ח ר׳ שמואל לעוויטאן שליט״א, ורבינו הרב הח׳ ר׳ דזייקאבסאן נ״י. מסתמא כבר ידוע לכם שקבלנו מכתב מאת כ״ק אדמו״ר שליט״א אודות נסיעתינו אליו. כ״ק אדמו״ר שליט״א הסכים שבחורים אחדים יסעו לישיבת תומכי תמימים באטוואצק ובירך לכל

המשתתפים בהחזקת נסיעתם וגם ביקש כל אחד להשתתף בזה. בחורים אחדים אין להם במה לנסוע וכמעט שצריכים אנו עוד כ$250. והחלטנו בהסכמת הרה״ג הרה״ח ר׳ שמואל לעוויטאן נ״י שנעשה ראפפעל בעבור זה. והמחיר יהי׳ $2.50 ראפפעל בוך. זמן הנסיעה נחלט לשבוע הבא ביום ו׳ לפרשת עקב ולכן נא שתשלחו את הממון בזמן הקודם ולכל הפחות בתחילת שבוע הבא ואנו שולחים בזה (5) ראפפעל בוך בעד $12.50 ותוכלו לשלוח את הממון מקודם ולאחר כך תוכלו למכור אותם כי הזמן אין כתוב בו. ונא שתעוררו מדת הרחמנות ואף כי אין אנו זוכים לזה, כי אף אנו אין אנו יודעים איך זכינו לזה.

על החלטת ה״ר מאיר שי׳ גרינבערג לנסוע כותב להר״י דזייקאבסאן ביום ד׳ מטו״מ כ״ה תמוז:

לכבוד מורי ורבי הרה״ג החסיד וכו׳
מוהר״ר ישראל דזייקאבסאן נ״י

אחדשה״ט

איני יודע איך להתחיל כי הרבה שנויים נשתנו במשך השבוע מעת התראותינו. ראשונה החלטתי אחרי אשר התבוננתי, אשר אהי׳ עם הנוסעים לאטוואצק, אבל בתנאי אשר הבח׳ מענדיל הכהן פעלדמאן שיחי׳ ילך עמנו, ולזאת כתבתי לו אודות ההצעות ובקשתי שיעננו בכתב, אבל הוא הזריז את עצמו ובא בגופו אצלי אתמול ושב לביתו היום. ובמשך אותו הזמן דברתי עמו והתעורר ברצון גדול ליסע עמנו והדיבור גופא פעל גם בי בעשר כחות נפשי יותר מכמו שנתעוררתי במחשבת העין בלבד.

היו צריכים לנסוע אתם גם ה״ר מנחם מענדל שי׳ פלדמן וה״ר שלום דובער שי׳ גורדון אך מסיבות שונות נתעכבה נסיעתם. לאחר נסיעת הקבוצה מודיע אביו ה״ר יוחנן גורדון אל הר״י דזייקאבסאן על הקשיים בהשגת ניירות הנסיעה עבור בנו ה״ר שלום דובער שי׳, מחמת ניירות האזרחות שעליו לקבל בימים הקרובים וכן ע״ד אפשרות נסיעתו יחד עם הרמ״מ שי׳ פלדמן. על כל זאת כותב בעש״ק לסדר וקמת ועלית כו׳ כ״ח מנ״א:

ע״ד בני שד״ב שי׳ הייתי אצל רוזנטל והוא הי׳ בהאפיס שנותנים הפאספארטין ואמרו לו כאשר ביום 29 אוגוסט שהוא ג׳ תבא יתמלא לו ה׳ שנים. יבא לשם ביום הנ״ל בבקר ובמשך שני שעות ע״י הטעלעפאן יוגמר הפ״פ שלו ויוכל ליסע למחר ביום ב׳ עם הנארמאנדי . . ע״ד פעלדמאן איני יודע אם יסע עם שלום דוב ביחד או קודם.

הר״י דזייקאבסאן משיב לו ביום ה׳ פ׳ תצא ט׳ אלול:

ע״ד מ״מ פעלדמאן זרז ועורר את הרמד״ר [ה״ר משה דובער רבקין] והרש״ל [ה״ר שמואל לויטין] שיחזקוהו ויעוררוהו לנסוע ביחד עם בנך יחי׳.

אך לפועל לא הספיקו לנסוע, שבנתיים פרצה המלחמה, כדלקמן.

הר״י דזייקאבסאן נשאר שם עד י״ד אלול, אז נסע משם לאיטלי׳ ומשם חזרה לארה״ב.

ביום ו׳ י״ז אלול, כשהתחילה המלחמה, נסעו התלמידים מאטוואצק לווארשא, שם שבתו. ביום א׳ נסעו משם לריגא ובמשך חודש תשרי חזרו לארה״ב.

כשהגיעו לריגא בישרו על כך מיד במברק:

Riga Sept. 4 1939

Agudas Chabad

Arrived safely riga out of danger. Rabbi well otwock. Three Hechts, Barnetzky, Levy, Kolodny, Gordon, Greenberg, Fisher, Altin.

התלמידים לא החליטו אם לחזור מיד לארה״ב או להשאר בריגא עד שתסתיים המלחמה, שהתקוה היתה שלא תתארך. ביום ד׳ פ׳ זאת הברכה כותב ה״ר מרדכי שי׳ פישער אל ה״ר שמואל לויטין:

היות שרבנו כ״ק אדמו״ר שליט״א שלח אותנו לריגא, ואמר לנו קודם נסיעתנו מאטוואצק לריגא. שפה בריגא „יסדר לנו מרדכי חפץ בנגלה ובחסידות״ [בזה הלשון] וברך אותנו בגמר כתיבה טובה ואמר „שהשי״ת זאל העלפען אז מיר זאלין זיך זעהן געזונטער־הייט״. והסביר לנו שגם זה מה שנפרע סדרנו בלימוד הוא מעשה שטן, דביון שראה השטן שדחפנו וגברנו על כל הנסיונות עד הנה לכן הולך הוא הלאה לנגדנו, וכי שצריכים אנו להתגבר וכו׳. ולהיות שאמר לנו כ״ק אדמו״ר כל דברי הנ״ל ועדין לא שמענו מכ״ק אדמו״ר שליט״א שנסע לאמריקה ולהיות שגם אנו רוצים במאד להשאר פה כל מה שאנו יכולים, כדי למלא את תפקידנו במה שבאנו פה לתחלה. לכן, אין החסידים פה מצוים עלינו לנסוע אלא שאם אנו נרצה לנסוע, יעשו כל מה שביכולתם לעזור לנו לנסוע. ואם אנו נפסוק להשאר, יעשו כל מה שביכולתם שאנו נשאר פה, ושלא יחסר לנו שום דבר. ולכן החלטנו (חוץ מזרח) להשאר כאן לכל הפחות אחר סוכות, ועד לאחר חג הסוכות הבע״ל נסדר לנו סדר בנגלה, והרה״ח ירא ה׳ ר׳ יצחק מתמיד ילמוד אתנו בלקוטי תורה ובערבית ילמוד אתנו חסיד אחר פרק תניא. והשי״ת יעזור לנו שנוכל להשאר פה במנוחה ובשקט.

וכך הודיע גם במברק כללי אל הר״י דזייקאבסאן בח׳ תשרי ת״ש (ספטמבר 21):

Safe quiet here staying over holidays then will see.

Three Hechts, greenberg barnetsky
kolodny gordon altin fisher.

כשהתחילה המלחמה נסע גם רבנו מאטוואצק לווארשא, שם ישב במצור עד תחלת טבת, שאז ניצל לריגא. בימי שבתו במצור ווארשא לא ידע מה עלה בסופה של נסיעה זו של התלמידים. רק בהגיעו לריגא נודע שבאו לביתם בשלום וביו״ד טבת ת״ש כותב אליהם רבנו (אג״ק ח״ה א׳קלח):

בעת ישבי במצור דאגתי עליהם, וכמה פעמים שאלתי את הקונסול האמריקני בווארשא אם יש איזה ידיעה מהם, כי קוויתי אשר בודאי ישתדלו להודיענו ע״י הקונסול משלומם להרגיעני ולעודד את לבבי הנשבר והנדכה מצרותיהן של ישראל, יחוס השי״ת וירחם עליהם, והן לא כן עשו, והוא מחסר ברגש — געפיהל — האהבה והחיבה הדרושה להיות על פי תורת החסידות, ורק בבואי לריגא נודעתי שבאו לביתם בשלום, והודו לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו.

בטח הם שומרים את זמני הלימוד בסדר מסודר, ותקותי תאמצני אשר הימים האחדים שהתעכבו בכותל ישיבת „תומכי תמימים״ בתוככי חברים טובים התלמידים היקרים, ה׳ עליהם יחיו, השפיע עליהם השפעה טובה בחיזוק לימוד התורה והנהגה של יראת שמים ברוחה של תורת החסידות, והשי״ת יהי׳ בעזרם בגשמיות וברוחניות.

הנני מחכה יום יום לקבל מאתם מכתב מפורט מהנעשה אתם עמם.

כשעמד רבנו לנסוע מריגא לנ. י. היו תלמידי אחי תמימים הראשונים שעליהם התכונן לבנות את בית „תומכי־תמימים״ בנ. י. בד׳ שבט כותב על כך אל ה״ר שמואל לויטין — שד״ר רבנו לארה״ב (שם א׳קמו):

חפצי לדעת דעתו הפרטית על אדות תלמידי אחי תמימים שי׳ שבהוזה, ואם יש לקוות לקבע בחורים בעלי כשרונות שיהיו יסוד לבנין ישיבת תומכי תמימים ברוחה האמיתי ממש, ושיהיו בעזה״י בעת הראשונה כשבעים שמונים בחורים גדולים וכמה נערים בהמכינות.

פרק ל

אחות תמימים

בראות בנות התמימים את גודל הצלחת אחיהן ביסוד אגודת „אחי תמימים״ התקנאו גם הן באחיהן ויחליטו גם הן ליסד אגודת „אחות תמימים״.

אגודה כזאת כבר נוסדה בשנת תרצ״ז בריגא, שמסופר עלי׳ במקום אחר. אגודה זאת היתה מסדרת ביניהן סדרי לימוד החסידות והתוועדויות.

לאחר שהתארגנה והסתדרה האגודה בריגא, מעורר רבנו ליסד אגודות דומות בעירות נוספות, וכך כותב בי״ד כסלו תרח״צ (אג״ק ח״ד תתקסא):

זה לא כבר נתעוררו בנות החסידים יחיו בעי״ת ריגא יע״א לסדר ביניהן לימוד בדברי חסידות במאמרי עבודה, וגם ענייני התועדות . . נכון הדבר ונחוץ הוא, אשר אנ״ש ותלמידי התמימים יחיו למקומותיהם יקחו להם למופת, ובמדה האפשרית ליסד כן גם במקומם להחיות את לב בנותיהן יחיו בטל תחי׳ של דרכי נועם החסידות.

כשהחליטו גם בנות התמימים בנ. י. ליסד אגודה כזו כתבו זאת לרבנו, שהשיבן בכ״ז סיון תרח״ץ, באנגלית, וניתן כאן התרגום ללה״ק (שם א׳לז):

במענה למכתבן בהודעה מהחלטתן הטובה להתענין בלימוד החסידות ולהקראות בשם חבורת אחות תמימים, הנני שמח להודיען שנהניתי במאד מהחלטתן הטובה, והנני בזה להביע הסכמתי להתיסדות חבורת אחות התמימים בעי״ת נויארק רבתי, והנני שולח להן ברכתי ואחולי הטובים, יעזור להן השי״ת לקיים את החלטתן הטובה באופן מסודר ובהתאם לתורת החסידות.

באשר לפרטי המוסד בדבר נושאי הלימוד והמורים, בחרתי ועד של שלשה רועים והם ידידי הנכבדים הרב ישראל דזייקאבסאן, הרב ש. א. קזרונבסקי ור״ר גורדון. כתבתי להם בארוכה בקשר לסידורים ובקשתים להתענין בזה, והוריתי להם איך להביא את ההחלטות הנ״ל מהכח אל הפועל.

ברצוני לנצל הזדמגות זאת לברך את כולכן, ויברך השי״ת את כל אחת להתמסר בכל לבבכן לחיים של טוב ויושר. יזכו הוריכן לאריכות ימים וריבוי ברכה בגשמיות וברוחניות, ויראו רוב אושר הם ומשפחותיהם הן בגשמיות והן ברוחניות.

לשלשה רועים אלו כתב רבנו באותו יום (שם א׳לד):

אל ידידיי הנכבדים וו״ח אי״א הרה״ג מוהר״ר ישראל שי׳ דזיקאבסאן, הרה״ג

מוהר״ר שלמה אהרן שי׳ קזרנובסקי, ומוהר״ר יוחנן שי׳ שו״ב גורדון

שלום וברכה.

קבלתי מכתב מבנות התמימים ואנ״ש תחי׳ ונהניתי במאד מהחלטתן להתקרב ללימוד החסידות והסכמתן ובקשתן להקראות בשם חבורת אחות התמימים.

הענין בכללותו הוא טוב מאד ויביא בעזה״ר תועלת מרובה, אמנם דרוש לסדר הדבר בסדר הראוי, והחלטתי לבחור ועד של שלשה רועים בתור ועד להנהלת חבורת אחות התמימים, ובזה הנני מודיעם כי בחרתי בהם לחברי ועד הנזכר.

עבודת הועד הוא ללמוד עמהם בזמנים קבועים, ולהורותם דרכי ההנהגה ואופני הלימוד ולהתענין בכל הדרוש להם להביא בעזרתו ית׳ ההחלטות הטובות מהכח אל הפועל.

הלימוד אתם יהי׳ פעם בשבוע, אמנם צריכים לקבוע עוד איזה פעמים בשבוע שיהי׳ להם לעצמם זמן קבוע לקריאת השיחות, וכפי אשר יסדרו להם בזה שיעורים לפי ערכם מהקל אל הכבד, כי מעיקרא עיקר העבודה היא להכניסם באהלה של תורה זו, לחזות בנועם ההנהגה וההדרכה בדרך החסידות, הן בעניני קיום המצות והן בעניני תיקון המדות, והן בדקות ההבנה וההשגה, די איידעלקייט פון פארשטאנד וי חסידות נעמט יעדער ענין איידיל און רייך, אשר כל זה הוא בדבור יותר מבלימוד אין ריידין ארום דעם, מער וי אין לערנען.

הלומדים אתם יהיו חבר הועד ידידי הרה״ג הרש״א שי׳ קזרנובסקי, וחבר הועד ידידי וו״ח אי״א הר״ר שי׳ שו״ב גורדון, אמנם ידידי הרה״ג הר״ר שי׳ דזיקבסן להיותו עסוק ביותר בעבודת אגודת חב״ד אינני מעמיס עליו הלימוד בפועל, ורק יהי׳ לחבר הועד להתישב יחד מזמן לזמן בסדרי ואופני הנהלת חבורת אחות התמימים וגם להיות נוכח מזמן לזמן בהתועדות שלהם.

הלימודים צריכים להיות במאמרי הקונטרסים מה שיקל להם הבנתם, ופרקים מלוקטים מתניא, ולרשום להם שיעורים בהשיחות לקריאה בזמנים הקבועים כאמור, ומזמן לזמן לדבר עמהם בזה לידע אופן ידיעתן בזה.

פעם בשבועיים או פעם בחדש, נחוצה לקבוע התועדות של אחות התמימים ותוכן ההתועדות יהי׳ הבעת דעת בהנושא של אחת השיחות מה כוונתה ומה תועלתה בחיי היומי, וכל אחת תתענין בקריאת השיחות למצא בה אותו החומר אשר עלי׳ תביע דעתה בעת התועדותם, ובכל פעם התועדות תבחר חברה אחת אשר תרשום מאופן הלוך ההתועדות, החברות הנכחות, ותוכן המדובר בההתועדות.

מקום הלימוד יהי׳ בבית פרטי ולמען לא להכביד על הלומדים עמהם נכון כי מקום הלימוד יהי׳ בבית חבר הועד אשר לומד עמהם.

נכון הדבר אשר מזמן לזמן יתועדו השלשה רועים חברי ועד הנ״ל ויתדברו ביניהם בסדרי הענינים ובאופני התעמולה להרבות חברות להחברה מבנות גזע החסידים. והשי״ת יהי׳ בעזרם בגו״ר.

עד כדי כך גברה שמחת רבנו מסדרי הלימוד של אחי ואחות תמימים, שבי״ח מנ״א תרח״צ כתב אל הר״י דזייקאבסאן (שם א׳נה):

כשיסודרו הלימודים בעזה״י כפי האמור במכתבי מטו״ב סיון, בטח יודיעוני בפרטיות כי ענג גדול יהי׳ לכוון אותן השעות שלומדים דא״ח התמימים אחי התמימים ואחות תמימים ד׳ עליהם יחיו.

* * *

אגודה זו התקיימה עד שנת תש״ב, שאז נוסדה רשת בתי הספר „בית רבקה״ ו״בית שרה״, שיסופר עליהן לקמן פרק נח.

בי״ד טבת ת״ש כותב אליהן רבנו מריגא (נכתב באנגלית וניתן כאן התרגום הנדפס באג״ק ח״ה א׳קמ):

לאגודת אחות התמימים ניויארק רבתי נ.י.
יהי׳ ה׳ עמכן

ברכה ושלום

תקותי להשי״ת שהחברות של אחות תמימים יחיו מתקדמות בלימודן וממשיכות בדרך הטובה בחיים בהתאם לתוכנית אחות־תמימים.

הנני שולח את ברכתי לכל אחת מהן ביחוד ואל מנהיגידהן הרוחניים המלמדים אותן, יברכם השי״ת ברוב אושר ושמחה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בטח נעשה בעזהי״ת כל הדרוש להמשיך בדרכה של אחות־תמימים בתוך כל חברות המשפחה הגדולה של חסידי חב״ד, ולרוב עונג יהי׳ לי בקבלת דו״ח שלהן בשטח זה.

בי״ג אלול תש״א כותב להן רבנו (שם א׳תקכב):

בזה הנני פונה אליכן בקריאה לבבית אשר תתאגדו באגודת „אחות־תמימים״ בתכנית של לימוד ידיעת הדינים הנוגעים בחיי ישראל ויחד עם זה לקבוע גם לימוד בדברי חסידות ולקבוע זמנים להתועד לעורר אשה את רעותה וכלן יחד ללכת בדרכי בנות ישראל העתידות לבנות בתים בישראל על יסודות התורה והמצוה בגאון יעקב סלה.

תולדות חב״ד בארצות הברית

בנות ידידי אנ״ש ותלמידי התמימים וכל יראי אלקים! התיצבו כלכן כאחת והושלבו באגודת אחות תמימים והשי״ת יעזר לכן בכל הדרוש לכן ולהוריכן יחיו בגשמיות וברוחניות.

ובאותו יום — אל הרועה ה״ר יוחנן גורדון (שם א׳תקכג):

בזה הנני למלאות את ידו לקרא אסיפה מאחות התמימים, ה׳ עליהן יחיו, ולסדר את הלימוד וההתועדות לזמן הבע״ל המתחיל, להצלחה בגשם וברוח, מעתה.

את זמני הלימוד בטח יקבעו לזמן המתאים לפניו שיוכל ללמוד עמהן כפי הדרוש להן, והשי״ת יהי׳ בעזרו ויצליח לו בגשמיות וברוחניות.

את ההסתדרות והתעמולה יעמיסו על מרת ר. סימפסאן, מרת מ. חסאקינד ומרת ריבקין יחיו והמה יעשו ועדים מיוחדים לשמירת הסדר ולתעמולה כפי שימצאו לנכון.

אל האספה יזמינו את ידי״ע הרב הפדגוג בעל מדות טובות אי״א מוהרחמ״א שי׳ חאדאקוב אשר יבאר לפניהן מטרת ההתאגדות ותכליתו.

האגרת האחרונה אליהן שהגיעה לידינו היא מג׳ מ״ח תש״ב (אג״ק ח״ו א׳תקפו):

בענג קראתי את מכתבן בשמות החברות והסתדרותן ללמוד ולהתועד ואירגון הועד, והנני בזה לברכן שיצליחו בלימודן ויתברכו ברוב טוב גשמי ורוחני, ולרגלן יתברכו הוריהן יחיו ובני ביתם בכל הדרוש להם בגשם וברוח.

לא הלימוד עיקר אלא המעשה, בקיום מצות המעשיות בהסרת מדות הרעות וקנין מדות טובות, אשר על כן הנה עיקר הלימודים צריכים להיות בידיעת הדינים הנוגעים למעשה בפועל, וראשית הלימוד יהי׳ בקיצור שלחן ערוך, ליקוטי דינים הנוגעים למעשה, ובענין הליקוט יפנו לידידי הנעלה והכי נכבד מר חדקוב שי׳.

הועד צריך לסדר לכל חברה וחברה מה שתלמוד ותחזור במשך השבוע בינה לבין עצמה, כן מה שתקרא בשיחה או מאמר בינה לבין עצמה ולעורר את החברות לעשות תעמולה בין מכרותיהן להכנס לאחו״ת, והשי״ת יעזר להן ויצליחו בלימודן ויהיו יראות אלקים באמת והוריהן יחיו יגדלון לתורה חופה ומעשים טובים מתוך פרנסה בהרחבה.

פרק לא

כנס אגודת חב״ד השנתי — תרצ״ז

כמו בשנים תרצ״ה־ו, שכבר סופר לעיל פרקים כג־ד על כנס אגודת חב״ד שהתקיים בהן, כך גם בשנת תרצ״ז התקיים כנס שנתי של אגודת חב״ד. כנס זה נקבע לימים י״א־י״ג תמוז תרצ״ז.

מודעה אודות כנס זה הופיעה ב״חב״ד בולעטין״ (תמוז תרצ״ז):

אגודת חסידי חב״ד גייט יעצט אפהאלטען א קאוונעשאן צום 11טען טאג אין תמוז, 20טען יוני, אין בראדווי סענטראל האטעל, 20רום 320, 673 בראדווי, ניו יארק און דער ערשטער זיצונג פאנגט אן 11:00 אוהר אין דער פריה. עס איז פון גרויס וויכטיגקייט אז אלע עסקני חב״ד פון גאנץ אמעריקא און קענעדא, ווי אויך פארשטויער פון נוסח האר״י שוהלען זאלען זיך באטהיליגען זיך אין דיזען קאנוועגשאן. מיר האפען אז סוף כל סוף וועלן מיר זיך בעזהי״ת דאך צוזאמענ־ריידנען און מיר וועלען קענען מיט פארייניגטע כחות עפעס טאהן פאר אונזער גייסטיגען צוקונפט דא אין לאנד בכלל און פאר די אופלעבונג פון א ווארימער חסידישער סביבה בפרט.

סקירה קצרה על הכנס הופיעה בירחון הפרדס תמוז תרצ״ז:

ביום א׳ י״א תמוז התקימה בניו יארק הועידה השנתית של אגודת חסידי חב״ד. נעשה החלטה לחגוג חג היובל של ארבעים שנה להתיסדות ישיבות „תומכי תמימים״ דליבאוויטש, אשר המה תחת הנהלת כ״ק גאון ישראל וקדושו האדמו״ר מליבאוויטש שליט״א.

הועידה נפתחה ע״י מר חיים זלמן קרעמער נשיא האגודה.

מר קרעמער הודיע מבריאותו של אדמו״ר מליבאוויטש, ואשר חוב קדוש על כל היהודים חובבי תורה לבוא לעזרתו.

הרב ניסן טעלושקין, נשיא נכבד, אומר בשבחו של חב״ד.

הועידה קבלה ברכה מאת האדמו״ר בליבאוויטש שליט״א, אשר קורא לחסידי חב״ד שיקבעו שיעורים לתורה וחסידות.

נאמו הרבנים, הרב משה דוב ריבקין, הרב אלי׳ סימפסאן, הרב ישראל דזשייקאבסאן, הרב משה בערמאן, הרב יוסף בער קא[ס]טעל, הרב זלמן נאוויק, הרב חיים צבי קאנאקאוו, הרב פ.א. מילער, והרב אברהם גריס.

במדה מסוימת הי׳ כנס זה כעין מסיבת צאתכם לשלום לנסיעת הר״י דזייקאבסאן אל רבנו באירופה, בתור נציג אגודת חב״ד. גם על כך מודיעים באותו גליון של ה״חב״ד בולעטין״:

הרב ישראל דזשייקאבסאן, דער מנהל פון אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה, פארט אי״ה דעם 25טען תמוז צום רבי׳ן שליט״א, און ער וועט אויך זיין אין די ישיבות אין פוילען. ער וועט אי״ה איבערגעבען דעם רבי׳ן שליט״א אן אויספערליכען בריכט וועגען דער אלגעמיינעם טעטיגקייט פון אגודת חב״ד און די חב״ד באווגונג דא אין לאנד. יעדער איינער וועלכער וויל איבערגעבען א בקשה אדער פדיון צום רבי׳ן שליט״א קען דאס טאהן. מען קען טרעפען הרב דזייקאבסאן ביי אים אין הויז, 494 סטאון עוועניו, ברוקלין, נ. י., אלע טאג אין אוועגד, אדער אין פרימארגען פון 10:00 ביז 12:00 ביי זיך אין הויז; אדער אין אפיס פון אגודת חב״ד 183 הענרי סט., דריי מאל א וואך — מאנטאג, דינסטאג, און מיטוואך, פון 2:00 ביז 5:00 אזהר.

על מטרת הכנס ועל קביעותו בימי חג הגאולה י״ב־ג תמוז נכתב בארוכה באותו גליון:

אגודת חסידי חב״ד גייט יעצט האבען דעם 2טען קאנוועגשאן זינט איהר רעארגאניזירונג ביי דעם קאנוועגשאן פון י״ט כסלו תרצ״ה. חב״ד חסידים וועלכע זיינען דורכגעדרונגען מיט דעם געפיל פון אמת׳דיגער ערנסטקייט, און יעדער ואך וואס איז צו טומעלדיג און מיט צופיל [פאב]ליסיטי איז זיי ניט צום הארצען און מאכט ביי זיי א פארקערטע ווירקונג. ווי קומט צו זיי די אלע אמעריקאנער קאלפערגעצייג, קאנוועגשאן, און א.[ו.]? גיט זיך אמאל א טראכט, פילייכט גייט אגודת חב״ד ניט אין דער ריכטיקער ריכטונג און עס קען אמאל ח״ו אויסוואקסען פון אגודת חב״ד א זאך וואס מען זאל נאכהער ניט דערקענען וואס דאס איז חב״ד אדער חס״ד צו וועך ווייס וואס, ווי עס איז דער פאל מיט פילע הייליגע זאכען דא אין לאנד וועלכע זיינען ביסלעכווייז פארקראכען ביז עס האט געקראגען גאר אן אנדער פנים אז עס קליידט גאר ניט צו דעם נאמען און צוועק וואס די גרינדער האבען געשטרעבט. נאר באטראכטענדיג וואס זיינען די אלגעמיינע נוצען וואס א קאנוועגשען ביריינגט איז פילייכט ניט אזוי ווייט פארקראכען אגודת חב״ד אין רופען א קאנוועגשאן, און בפרט דעם יעצטיגען.

נאר צוקוקענדיג זיך צו די אלע ארגאניזאציעס וועלכע רופען דאך קאנוועגשאנס און איריינטראכטענדיג זיך זעט מען אז קאנוועגשאנס בריינגען נוצען דירעקט און אונדירעקט.

די דירעקטע נוצען פון א קאנוועגשאן איז וואס דאן טרעפענדיג זיך פארשטייער פון פילע ערטער און מען באקענט זיך קלארער מיט אלע פראבלעמען אומשטענדען פון יעדער ארט בפרט און מיט אלגעמיינע פראבלעמען וועלכע שטייען אפן טאגעס־ארדענונג איז דורך דעם צוזאמענריידען זיך קענען ארויסגעטראגען ווערען די ריכטיגע און פאסענדע וועגען ווי צו לייזען די פראבלעמען און פארשטארקען און פארבעסערען די ארבייט און טעטיגקייט פון אונזער ארגאניזאציע, נאר געווויינטליך וועגט זיך דאס נאך די וויכטיגקייט פון די פראבלעמען און די הויכע קוואל[ן]טעט פון די מענשען וועלכע באטהייליגען זיך אין קאנוועגשאן.

אינדערעקט, ברייניגט א קאנוועגשאן אפפרישונג ערמונטערונג אין דער ארגאניזאציע, די שטענדיגע אקטיוויט טוער וועלען אופגעלעבט און נייע פריינד קומען צו און פארעהער וועלען נעהנטער און ווארימער. אויך דער דעת הקהל, דער אלגעמיינער איינדרוק און ארט פון דער ארגאניזאציע וועלט וויכטיגער, און אן ארגאניזאציע וועלכע דארף און באשטייט פון דעם אנערקענונג פון אלגעמיינעם דעת הקהל טוט דאס און דארף פילען דעם נייטוועדיגקייט פון דעם.

* * *

און יעצט קענען מיר קלערער באטראכטען ווי עס איז ריכטיג די קריטיק אף דער קומענדען צוזאמענקונפט פון אגודת חב״ד. דא אז אלעס פעלט, ניט די היימישע מושפעים און ניט די סביבה און ניט דער היימישער רוח, זעהן מיר דאך אלע און מיר מוזען מודה זיין אז ווען מיר וואלטען זיך ניט באנוצט דא אין לאנד אף דער אופלעבונג פון דער באווגונג וואלטען מיר ניט געהאלטען אפילו וואו מיר האלטען יעצט.

וואס אנבאלאנגט די יעצטיגע צוזאמענקונפט, שטייען פאר יעצט וויכטיגע פאסירונגען: דעם פינאנציעלען זייט פון דער טעטיגקייט פון דער אגודה, דער רבי׳נס שליט״א געזונדט וועלכע מוז מיט דעם אייבערשטען׳ס הילף ערמעגליכט ווערען פינאנציעל, די דערגרייכונג די רפואה שלמה אי״ה און דאס איז פארבונדען מיט א גרויסע אויסגאבע, דער טרויעריגער מצב פון די אידען אין פוילען — (השי״ת ירחם עליהם בקרוב) וועלכע האט געבראכט א גרויסען יקרות אין פוילען, און געמאכט אונמעגליך פאר די אידען

פון יענע לאנד צו שטיצען די ליובאוויטשע ישיבות וועלכע זיי האבען [ביז] יעצט געשטיצט זייער ווארים. און יעצט צו דער געלעגנהייט וואס עס ווערט פערציג יאהר זינט די גרינדונג פון די ליובאוויטשער ישיבות און עס איז באשלאסען געווארען צו דער געלעגנהייט ארויסלאזען א ספר היובל און פייערען די חגיגה פון דער שנת הארבעים, און דורך דעם זאל געשאפען ווערען באדייטענדע הילף פאר די ישיבות און נאך באקאנט מאכען די ברייטע וועלט מיט די היסטאריע פון די ליובאוויטשער ישיבות פון זייער גרינדונג ביז הייניטיגען טאג, און דער צוזאמענקונפט דארף באשליסען די ריבטיגע וועגען און אנענעמען די נייטיגע באשליסען ווי צו ברייגען די געווינשטע רעזולטאטען.

פאר די יאהרען וואס אגודת חב״ד עקזיסטירט און דורך דעם באזוך פון דעם רבי׳ן שליט״א דא, און פון הרה״ח הר״ז האוולין ע״ה איניגע מאל, און פון הר״ר יצחק מתמיד יחי׳ הורעוויץ, יבדל לחיים, אלעס צוזאמען האט געשאפען א גרויסע אופלעבונג פון דער חב״ד באוועגונג דא אין לאנד, אבער דאס אלעס איז אלגעמיינע דערנענטערונג און אופלעבונג. צו קיין דירעקטע אקיוויטעטען אף דעם געביט מיט ארגאניזירטע סיסטעמאטישע טעטיגקייט איז ליידער נאך ניט געשאפען געווארען. די אגודה דורך לעצטען ריארגאניזירונג צוזאמען מיט די אבענדערמאנטע וויכטיגע געשענעסען האבען אבער געמאכט דעם באדען רייף ענגוג אז עס זאל איין מאל פאר אלע מאל געשאפען ווערען אן ארגאניזירטע קערפערשאפט ביי אונז צו טאהן ממשות׳דיגע ארבייט אף צוזאמענבינדען אלע נוסח הארי״ שוהלען און אידען אין דער ריבטונג אף אנצוהאלטען, פארשטארקען, פארשפרייטען דעם אידיש רעליגיאזען פירונג עפ״י רוח החסידות החבדי״ת בין אנ״ש אין לאנד.

צו דעם איז ווידער ביי אונז א ווייכטיגע געשעהניס, דער מנהל פון אגודת חב״ד הר״י דושייקאבסאן פארט אי״ה באלד נאך דיזער צוזאמענקונפט צום רבי׳ן שליט״א, און ווער איז נאך אזוי גליקליך ווי מיר חב״ד אידען זיינען צו האבען אלס אונזער פירער דעם רבי׳ן שליט״א וואס אויסער זיין גרויסקייט אלס רבי איז ער דאך אויך דער יחיד בדורו אין ארגאניזירטן טעטיגקייט אף חזוק התורה והיראה צווישען מיליאנען אידען, כן ירבו, אונטער אלע אומשטענדען. און דארום איז דאך זייער ווייכטיג אז עס זאל זיך וואס בולט׳ער ארויסצייגען די פראבלעמען וועלכע שטייען פאר אונז אף צו שאפען א לעבידיגע פרוכטבארע באוועגונג דא אין לאנד און עס זאל זיך קלאר און נאך קלערער באקאנט וועלן אין ארויסזאגען זיך די מיינונגען און אומשטאנדען וואס נעמען ארום אונזער חב״ד חסידישען לעבען אין אלע ווינקלער דא אין לאנד. אוי] דורך דעם וואס דער רבי שליט״א וועט זיך יעצט באקאנען וועלען מיר בעהי״ת קריגען דורך איהם די ריכטיגע נייטיגע וועגען אף צו מאכען אונזער אגודה פאר דעם אמת׳ן רוח החיים לעבעדיקען נערוו אין אונזער גייסטיגען לעבען דא אין לאנד. דאס קען אונז געבען נא[ך] די צוזאמענקונפט דורך די באטהיליגונג פון אלע אונזערע אנ״ש בכל מרחבי המדינה.

און ועל כולם וועט די צוזאמענקונפט געפראווען י״א י״ב י״ג תמוז, די טעג וואן דער רבי שליט״א איז באפרייט געווארען פון די הענט פון די רשעים אין רוסלאנד. אלע וווייסען די איינצעלהייטען פאר וואס ער איז ארעסטירט געווארען פאר חזוק התורה והיהדות דארטען, און עס איז אלעמען באקאנט די גרויסע סכנת נפשות ממש און דעם גרויסען מסירת נפש וואס ער האט זיך מוסר נפש געווען פאר דעם קיום היהדות דארטען, און יעצט אז עס ווערט צעהן יאהר אז דער רבי שליט״א איז באפרייט געווארען, צעהן יאהר בערך אז דער רבי שליט״א איז פון רוסלאנד אוועק, צעהן יאהר ווי די גזירות אף תורה ודרך היהדות האבען זיך פארפילפאכט אין צעהנדליגע מאהל אף אידען וואס היטען אפ אידישקייט בכלל און אף די וואס זיינען שייך צום רבי׳ן בפרט, און דאך איז הייניט אין צעהן יאהר ארום פאראן ניט נאר געזונטע וואהרצלען נאר אויך גאנץ גוטע פרוכט, דאס צייגט אונז נאך אמאל ווי גרויס איז דער כח פון דעם רבי׳ן שליט״א מסי״נ און די השפעה והשרשה וואס ער האט משפיע געווען און משריש געווען אין זיינע תלמידים, און דארום אויסער די אויבענדערמאנטע וויכטיגע טעמים אף די נייטיגקייט פון קאנוועגשאן, איז ניט מער ווי רעכט אז מיר — וועלכע האבען דעם זכות צו שטיין אונטער׳ן דגל פון אנ״ש און אונטער׳ן פירערשאפט פון דעם רבי׳ן שליט״א — זאלען זיך צוזאמענקלייבען אין דעם טאג פון דעם 10טען יאהר פון זיין באפרייאונג, זאלען זיך אלע צוזאמענקומען און משמח זיין אז דער השי״ת האט אונז מזכה געווען צו פייערען דעם יום טוב, דעם 10טען יאהר, און זאלען ווינשען אז השי״ת זאל צושיקען דעם רבי׳ן שליט״א רפו״ש בקרוב און מיר זאלען זוכה זיין אז דער רבי שליט״א זאל זיין אונזער פירער אנטקעגען משיח בב״א.

בהמשך לכנס זה נערך „תקנון אגודת חסידי חב״ד בארה״ב וקנדה״. תקנון זה נמסר לידי רבנו (ע״י הר״י דזייקאבסאן, בעת ביקורו אצל רבנו), שאישר את התקנון ואף הוסיף בו הוספות ובאורים.

באותה שעה שהה רבנו בסענאטאריום פערכטאלדסדארף, ושם ביקרו הר״י דזייקאבסאן בימים ח׳-י״ד מנ״א תרצ״ז. בתקנון הנדפס (מימיוגרף) בשעתו, לאחר התקנות עצמן מופיע חלק נוסף „הוספות ובאורים להתקנון, ע״פ יסוד הדברים ששמע הרר״י דזייקאבסאן

מכ"ק אד"ש בפערכטאלדסדארף, בימי ח'-י"ד מנ"א תרצ"ז". וזהו נוסח התקנון (נדפס באג"ק ח"ד נספח לאגרת תתקכט):

בע"ה

תקנון אגודת חסידי חב"ד בארצות הברית וקנדה

א. מטרת האגודה:

1. לאגד את כל חסידי חב"ד בארה"ב וקנדה והבאים מגוע חסידים או הרוצים להתקרב לחסידי חב"ד, לעורר בהם בנשיהם בניהם ובנותיהם את גזעם וצור מחצבתם עד שהתיחסות חברי האגודה איש לחברו תהי' כהתיחסות אנשים בני משפחה אחת; להתענין כ"א במצב רעהו לעזר לו בכל יכלתו וכו'.

2. האגודה תשתדל להפיץ בין חברי' בפרט ובין כל היהודים בארה"ב וקנדה בכלל רוח אור תורת חסידות חב"ד, לחזקם בקיום התורה והמצוה בחיות פנימי', ובהנהגה של מדות טובות ע"פ תורת החסידות והוראות כ"ק אדמו"ר שליט"א.

3. האגודה עומדת למעלה מכל מפלגה וכל הרוצה להתקרב לחסידות חב"ד מבלי התחשב עם היותו בן איזה מפלגה שתהי', האגודה, ע"י נבחרים וממונים לתכלית זו מתענינת במצבו ועוזרת לו בכל האמצעים הנאותים להשיג מטרתו.

4. כל אחד מחברי האגודה ראוי ורצוי שיעמוד בקשור ישר עם כ"ק אדמו"ר שליט"א ע"י התראות פא"פ או ע"י מכתבים והאגודה משתדלת בחזוק הקשר שבין חברי' וכ"ק אדמו"ר שליט"א ע"י אמצעים המתאימים למהלך רוחו של כאו"א.

ב. פרטי עבודת אגודת חב"ד:

1. השתדלות בקביעות לימוד חסידות ברבים בזמנים מיוחדים בבתי־כנסיות, בישיבות אצל חברות שונות וכיו"ב.

2. קביעות התועדות — חסידישער פארבריינגען — מזמן לזמן.

3. סדור חגיגות בימים המיוחדים לשמחה כמו ימי חג הגאולה י"ט כסלו, י"ב־י"ג תמוז וכדומה.

4. שלוח צירים לעודד ולעורר רוח החסידים וחברי האגודה, שלוח משפיעים לחזור מאמרי דא"ח וכיו"ב.

5. האגודה משתדלת להביא לארצה"ב וקנדה אברכים ובחורים תמימים כפי הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א ולהשתדל בהסתדרותם לטוב להם ובאופן שישפיעו על חיזוק רוח חסידות חב"ד בארה"ב וקנדה.

6. האגודה מתעניינת ביחוד במצב בהכנ"ס נוסח אר"י לחזקם במקום הדורש חיזוק, לפתוח ביהכנ"ס כאלו במקומות הצריכים לזה, לארגן ועד מב"כ ביהכנ"ס נוסח אר"י בעיירות הגדולות וכדומה.

7. האגודה מו"ל דו־ירחון ותוכנו: מאמרים שונים ברוח החסידות, ידיעות תמידיות מכ"ק אדמו"ר שליט"א; ידיעות מהנעשה באגודה ומתרחש בעולם החסידות בכלל. מדור מיוחד לדברי ימי חסידי חב"ד בארצה"ב. מדור מיוחד בשביל ב"ב החסידים בניהם ובנותיהם הקטנים.

8. הפצת קונטרסים מאמרים ושיחות כ"ק אדמו"ר שליט"א, ספרי רבותינו זצוקללה"ה ובכלל ספרי חסידות.

9. העתקת הנ"ל במדה הדרושה לשפה המדוברת או שפת המדינה בזהירות ודיוק הדרושים וע"י אישור הועד להדפסת דרושים חסידות שע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א והו"ל בדפוס.

10. האגודה משתדלת להפיץ רעיון חסידות חב"ד ושאיפותי' בין השדרות הרחבות ע"י תעמולה בעתונים ומכ"ע, עריכת מאמרים אדות מאורעות חשובים בחיי החסידים והחסידות וכיו"ב.

11. הנהלת האגודה קובעת ועד מיוחד לסדור ענין המעמד בקביעות ועל בסיס נכון, בכל הדרכים הנוחים האפשרים וראויים לזה.

12. הנהלת האגודה קובעת ועד מיוחד להחזקת הישיבות שתחת נשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א, ישיבה המרכזית אשר באטוואצק ווארשא וסניפי' בכל מקום שהם.

13. הנהלת האגודה משתדלת אדות עזר לישיבות תו"ת אשר ברוסיא, ע"י אמצעים מתאימים לתנאי הלמוד שם.

14. עזר לישיבת תו"א בתנאים נאותים למצב ישיבה זו בפרט.

15. האגודה משתדלת להשפיע על מוסדות וחברות שונים אשר ימציאו עזרה בעין יפה לישיבות הנ"ל.

16. השתדלות יתרה ניתנה לתעמולה ועבודה בין נשי אנ"ש מחברי אגו"ח ע"י ועד מיוחד לזה.

17. ועד הנהלת סניף „אחי התמימים" מתעסק

בתעמולה ועבודה בין הנוער וביחוד בתוככי תלמידי הישיבות השונות. ומשתדל ומסייע בקשורם אמיץ עם תלמידי ישיבות תו״ת ע״י חלופי מכתבים בחד״ת בדא״ח וכיו״ב.

ג. חברי האגודה:

1. חבר האגודה יכול להיות כל אחד הרוצה להתקרב לרוח חסידות חב״ד ומשתדל להתאים הנהגתו והנהגת ב״ב לרוח החסידות.

2. חברי אגו״ח נחלקים לב׳ פלוגות: חבר, חבר פועל.

3. חובת כל חבר:

א. במשך כל שנה לספח לאגו״ח עוד חבר א׳ לכה״פ.

ב. לשלם מס שנתי ב׳ שקלים.

4. החברים אשר נדבה לבם, לבד מילוי חובתם הנ״ל, להתעסק לטובת אגו״ח לא פחות מחדש בשנה ניתן להם תואר „חבר פועל״.

5. החברים אשר נדבה לבם לקבל ע״ע התעסקות תמידית בעניני עבודת אגו״ח נכנסים בועד הפועל של אגו״ח.

6. כל חבר מקבל כרטיס חבר מאגו״ח, כל חבר פועל אחרי מילוי חובתו במשך שנתים מקבל כרטיס חבר חתומה בחת״י כ״ק אדמו״ר שליט״א.

7. כל חבר מקבל הדו־ירחון היו״ל ע״י אגו״ח.

8. רשימות החברים יודפסו בדו־ירחון הנ״ל.

ד. ארגון אגו״ח:

1. אגו״ח מתנהלת ע״י לשכה המרכזית בניו־יארק העומדת תחת נשיאותו של כ״ק אדמו״ר שליט״א.

2. בכ״מ שיש מספר ראוי של חברי האגודה, לשכה המרכזית מעוררת ומשתדלת ע״ד יסוד ועד מקומי של אגו״ח.

3. כ״מ שמספר החברים עדיין מצער הוא, ועד מקומי הסמוך להם נענה לכל צרכיהם, בא עמהם בקשור מכתבים תמידי, ושולח למחנם צירים מיוחדים מזמן לזמן.

4. חלק ידוע מהכנסות ועדים המקומיים נכנס לקופת לשכה המרכזית על הוצאות הכלליות.

5. לא פחות מפעם לחדש כל ועד מקומי שולח הרצאה מפורטת ללשכה המרכזית.

6. לא פחות מפעם לשני חדשים לשכה המרכזית שולחת הרצאה מפורטת ודו״ח מכל הנעשה באגו״ח לכ״ק אדמו״ר שליט״א ולפי ראות עיני חברי הלשכה גם ידיעות מפרטי עבודת חברים המצטיינים בעבודתם בחריצות ומסירה ונתינה הראוי׳.

7. ועדים המקומיים וכן חברים בודדים יכולים לשלוח סכומים הנאספים ע״י ישר לכ״ק אדמו״ר שליט״א ובמדה האפשרית להודיע מזמן לזמן מפעולותיהם הטובות ללשכה המרכזית.

8. לא פחות מאחת לשנה לשכה המרכזית שולחת ציר או צירים — הנקבעים ע״י בחירות או ע״י הגרלה — אל כ״ק אדמו״ר שליט״א בתור באי כח אגו״ח, לראות פא״פ ולקבל הוראותיו הקדושות.

ה. הכנסות והוצאות אגו״ח:

1. הכנסות אגו״ח: א) מתשלומי מס חבר. ב) מגביות מזמן לזמן. ג) שלוח צירים מיוחדים לתכלית זו. ד) קביעות קופסאות. ה) נדבות זמניות. ו) עריכת חגיגה למטרה זו.

2. הוצאות ועדים המקומיים מהכנסות מקום זה, במקרים יוצאים מן הכלל — עזר מלשכה המרכזית.

3. הוצאת לשכה המרכזית — חלק מהכנסות ניו יארק ששם נמצאת לשכה המרכזית, וחלק ניתן ע״י כל ועד וועד מקומי וכנ״ל ד.4.

הוספות ובאורים להתקנון

ע״פ יסוד הדברים ששמע הרר״י דזשייקאבסאן מכ״ק אד״ש בפערכטאלדסדארף, בימי ח״י־ד מנ״א, תרצ״ז

1. הנהלת אגו״ח משתדלת להשיג בהקדם האפשרי אישור האגודה מטעם הממשלה, בתור א[ג]ודה מדינית, ולא רק על מחוז אחד (ניו יארק) בלבד.

2. בבקשת האישור וטופסו יאמר מפורש מטרת התיסדות אגו״ח ע״פ המבואר בארבעת הסעיפים דפרק א׳ של התקנון.

עבודת אגו״ח מתחלקת למקצועות שונים, ועל כל מקצוע נקבע ועד מיוחד, כפי דרישת הענינים אפשר להיות ועד אחד על שני מקצועות ויותר או שאיש אחד יהי׳ חבר בועדים שונים.

המקצועות המה:

א. קביעות לימוד דא״ח ברבים בביהכנ״ס אנ״ש ומעט מעט להנהיג שעורים אלו גם בבהכנ״ס אחרים, ישיבות שונות, אגודות הנוער וכו׳ (ומסתיע בעבודתו זאת מועד התעמולה לקמן אות [ט״ו]).

ב. הפצת ספרי חסידות סדר העבודה הוא אשר במשרד לשכה המרכזית ימצאו הקונטרסים לקו״ד וכו׳ מכ״ק אד״ש, ספרי חסידות חב״ד בכלל קובץ התמים וכיו״ב. אגו״ח תוציא מזמן לזמן רשימה מכל הנ״ל ותשלח הרשימה לכל חברי׳ ובכלל לכל אלו שאפשר לקוות שיתעניינו בזה. כפי האפשרי ראוי למנות איש מיוחד לזה.

ג. הוצאות הדרי־ירחון ראוי לבחור מערכת מאיזה אנשים. תוכנו הוא מאמרים שונים ברוח החסידות, באורי קלי הבנה בדברי רבותינו הק׳ ושיחותיהם, ספורי מעשיות מדברי ימי החסידים, ידיעות תמידיות מכ״ק אד״ש, ידיעות מהיו״ל בדפוס מקונטרסים לקו״ד התמים וכיו״ב ובמדה האפשרית גם מסירת תוכנם בקיצור. ידיעות מפעולת האגודה או חברים המצטיינים. המתרחש בעולם החסידים בכל העולם וסקירה קצרה ע״ד המתהווה בעולם החרדים בכלל. מדור מיוחד לדברי ימי־החסידות בארה״ב וקנדה: בפרטי׳ מכל ביהכנ״ס זמן התיסדותה, מי היו מיסדי׳, פרעזעדענט הראשון וכפי האפשרי כל הפרעזידענטין עד זמן ההוה, שעורים הנלמדים בה הן בדא״ח הן בנגלה וכו׳. מדור מיוחד לקטנים בנים ובנות. ברכות לחברי האגודה השתתפות בשמחתם וכו׳. רשימת חברי האגודה (באיזה המשכים ולא בנומער אחד) מודעות (בנוגע למודעות בעניני כשרות המערכת מודיעה בכל חוברת וחוברת שאין היא אחראית בעד הכשרות). זמן הדלקת הנרות בש״ק שבשני חדשים הבאים, בשביל אופקים השונים שבארה״ב וקנדה.

הערה. חברי האגודה יכולים להדפיס בהדרי־ירחון בעד תשלום קצוב — ע״ד משפחתם, מקום מולדתם, יחוסם ופעלם הטוב של הוריהם ושלהם להשאר לזכרון.

שם הדרי־ירחון „ביולעטין חב״ד״.

ד. החזקת מעמד בית חיינו, להשתדל לקבוע גבאים מיוחדים בכל אתר ואתר. השתדלות יתרה בקביעות מעמד חדשי בין אנ״ש שי׳ (או רבע שנתי כפי טובת הענין ותנאי המקום). ראוי שעד שיסדרו גבאים הנ״ל את ענין המעמד על בסיס נכון לא יעמיסו עליהם עבודה אחרת.

ה. החזקת ישיבות תו״ת, הישיבה המרכזית באה בקישור ישר עם אגו״ח הסניפים קשורים הוא ע״י ועד מרכז הישיבות תו״ת אשר ע״י כ״ק אדמו״ר שליט״א.

ו. החזקת ישיבות תו״א. משרד ישיבת תו״א אשר בניו יארק נכנס תחת הנהלת אגו״ח, במשרד נשאר מנהל מיוחד והכנסת המשרד אחרי ניכוי הוצאותיו שייך לישיבת תו״א.

ז. החזקת הישיבות אשר ברוסיא. עבודת מקצוע זה צ״ל חשאית, כמובן, בעיקרה הוא להשפיע על מוסדות העזרה שיקציבו עזרה נכונה בשביל ישיבות אלו. לתכלית זה וגם בשביל עזר לישיבות הנ״ל אגו״ח משתדלת שאחד מהרבנים התמימים יכנס בועד סענטראל רעליעף.

ח. ארגון ביהכנ״ס אנ״ש ומתפללי נוסח האר״י. עבודה העומדת על הפרק: ארגון ועד מיוחד מנבחרי ומנהלי ביהכנ״ס נוסח האר״י שבניו יארק, שמטרתו תהי׳ חזוק ושכלול עניני ביהכנ״ס אלו. מנהל ועד זה יהי׳ אחד מחברי ועד אגו״ח.

ט. חובת החברים וזכותיהם. ועד שישגיח על מילוי הנ״ל. הועד יש לו ספר רשימות כל שמות חברי אגו״ח עם שמות ב״ב, האדריסה שלהם, אופן השתתפותם בעבודה צבורית בכלל ובעבודת אגו״ח בפרט. העתק מספר זה נשלח לכ״ק אדמו״ר שליט״א. חברים חדשים צריכים להרשם בהקדם האפשרי בספר הזה. וגם להודיע עד״ז למשרד כ״ק אדמו״ר שליט״א למען ירשמו גם בהעתק הנמצא שם. אצל כל חבר נרשם מספר הכרטיס שלו. כן תסודר רשימות כל בתכנ״ס אר״י בצירוף איזה פרטים אדותם: האדריסה, כמה מעמבערס, שם הפרעזידענט, שמות המתעסקים בהנהלת ביהכנ״ס בפועל, שם הרב, העתק מרשימה זו נשלח לכ״ק אד״ש. ועד זה מכין ג״כ רשימת החברים להדפסה בהדרי־ירחון (רק שם החבר ושם עירו) הועד משגיח ע״ז שכל חבר בעת שמחתו וכו׳ יקבל ברכה מאת האגודה בשם כל החברים (לפעמים לפי ראות עיני הועד גם להדפיס עד״ז בהביולעטין). בעת קביעות התועדות ישגיח שישולחו הזמנות לכל החברים הדרים במחוז זה. אם מי מחברי האגודה זקוק לעזר ברוח או בגשם הועד מחפש האמצעים לזה כפי האפשר.

י. ארגון סניפי אגו״ח במקומות אחרים והקשר עמהם. לכל לראש בניו יארק ברוקלין בראנקס. יסוד הסניפים הוא לפי המצב במושב אנ״ש ומקום בהכנ״ס. כל סניף בוחר ועד. תשלום החברים נגבה ע״י ועד הסניף.

יא. ועד ליסד סניף לאגו״ח בשם „חב״ד הצעיר״ מאברכים ובחורים צעירים אשר טעמו מלמוד דא״ח ומתקרבים לעניני אנ״ש, וקובע חבר מיוחד מהנהלת אגו״ח להנהלת מחלקה זו.

יב. ועד לעבודה בין הנשים, מחזק אגודות הנשים „מחזיקי ישיבות״ ליובאוויטש, משתדל ליסוד לנשים כאלה. עזור להן בכל הדרוש. מדפיס בהביולעטין דו״ח מפעולותיהן וכדומה.

יג. ועד לארגן תלמידי הישיבות בארה״ב אשר התחילו להרגיש את אור החסידות כי טוב ונתקרבו

ללימוד והדרכה ברוח החסידות, בחברה — „אחי התמימים״. מהראוי שמזמן לזמן ידפיסו חד״ת שלהם בקובץ „התמים״.

יד. השתדלות להביא תמימים מאירופא לארה״ב וקנדה ושיסעו תלמידים מארה״ב לתו״ת.

טו. ועד התעמולה. ישתדל לפרקים מיוחדים יודפסו במכ״ע או מאמרים ע״ד חסידות חב״ד ברוח החרדי ובפרט לימי יו״[ד]-יו״ט כסלו, י״ב-י״ג תמוז, כ״ד טבת ויו״ב-י״ג ניסן, וכן בהעתונים שבועונים וכו׳ השייכים לימי ש״ק ובפרט יו״ט. משתדל כפי האפשרי שיודפס סקירה ע״ד דברי ימי החסידים והחסידות או שיחות מכ״ק אדמו״ר שליט״א, ספורים מרבותינו הק׳ וכיו״ב.

יתר הענינים שייכים להנהלת אגו״ח בכללותה, וכן השגחה כללית על עבודת כל ועדים הנ״ל.

שלוח צירים הם ג׳ חלוקות, 1) שדרי״ם בשביל עניני מעמד. 2) משולחים לעניני חזוק הישיבות. 3) משפיעים רק להרמת רוח החסידות, חזרת דא״ח השתתפות בהתועדות וכיו״ב בלי מטרת אוסף כסף.

לפי תנאי האישים, אפשר לשלוח להזוג בעת חתונה או קשוה״ת — חוברת דברי כ״ק אד״ש לנשים בהיותו בריגא או קובץ מכתבים בנוגע לחנוך הבנות (יו״ל בקרוב אי״ה), אם החוברות כמו שהם או העתקתם.

מהנכון ורצוי ביותר שתומ״י יארגנו חבורת מעתיקים מלה״ק או זרגון לאנגלית, ויתחילו להעתיק, 1) שיחת שמח״ת רצ״ז (ויל׳כו לאהליהם) באופן אשר יוכלו בחוברת בפ״ע להדפיסה ולהפיצה בארה״ב וקנדה ומגיע לכל מקום קודם חה״ס ועכ״פ לא יאוחר מחוהמ״ס, ומהנכון שתודפס ג״כ במכ״ע (באיזה המשכים) מימי חה״מ או שבועונים וירחונים מחדש תשרי. 2) המכ׳ לנאורי אשכנז (הנדפס בהתמים ונעתק ג״כ לל״א). 3) דברי כ״ק אד״ש לנשים בריגא.

ויסדרו ועד שהוא יבחון את ההעתקה הדק היטב טרם שיתנוהו בדפוס.

כשחזר הר״י דזייקאבסאן לארה״ב הביא אתו התקנון עם ההוספות והביאורים של רבנו הנ״ל, נקראה לצורך זה אסיפה מיוחדת של ועד הפועל של אגודת חב״ד. במכתב ההזמנה נאמר:

בע״ה, ט״ז אלול, תרצ״ז.

שלום וברכה:

איהר זייט הירמיט העפליך איינגעלאדען צו קומען און אנטהיילנעמען אין א ספעציעלען ועד הפועל מיטינג פון אגודת חב״ד, דיזען מיטוואך, י״ח אלול (25 אוגוסט) אום 3:00 אוהר שארף אין אפיס פון מ. ל. קריימער און סאנס, 915 בראדוויי, (קארנער 21סט סטריט), ניו יארק.

אזוי ווי איהר ווייסט אז בעפאר הרב דזשייקאבסאן שי׳ איז אפגעפארען האט אונזער ועד הפועל איהם מיטגעגעבען געווייסע פארשלאגע וועגען דער ארבייט פון אגודת חב״ד כדי צום וויסען דעם רבי׳ן שליט״א, און יעצט האט אונזער ווירדיגער מנהל געבראכט די איינצעלהייטען אין ענטפער אף דעם פון רבי׳ן שליט״א, דאריבער פאדער איך אוף אלע אונזערע עסקנים צו קומען דיזען מיטוואך און 3:00 אוהר שארף כדי צו הערען וועגן די פארגעשלאגענע תקנות און צו זעהן ווי מיר קענען אויספאלגען און דורכפירען דעם רבי׳ן׳ס פארשלאגען און בריינגען זיין מן הכח אל הפועל.

עס איז א ווייכטיגער מיטינג און איך ערווארטע צו זעהן אייך דיזען מיטוואך כדי מיר זאלען קענען פארהאנדלען די נייטיגע פראגען.

אכטונגספאל און מיט חסידישע גרוס,

חיים זלמן קריימער, פרעזידענט

בנוסף לכך אורגנו לכבודו מסיבות קבלת פנים שונות, בין בנ.י. ובין בערי השדה. הגיעו לידינו כמה ממכתבי ההזמנה למסיבות אלו:

בע״ה, י״ג אלול, תרצ״ז.

ווערטהער פריינד:

איהר זייט העפליך איינגעלאדען צו קומען צו דעם קבלת פנים וועלכע איז אראנזשירט פון אגודת חב״ד, דיזען זונטאג, ט״ו אלול, 22 אוגוסט, אום 6:00 אוהר אוועד, אין שוהל פון קאנג. צמח צדק, 184 הענרי סט., ניו יארק, לכבוד אונזער ווירדיגען מנהל, הרב ישראל דזשייקאבסאן, שי׳, וועלכער איז יעצט געקומען צוריק פון א באזוך ביי דעם ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א און די ליובאוויטשער ישיבות תומכי תמימים.

הרב דזשייקאבסאן וועט אפגעבען א פערזענליכען גרוס פון ליובאוויטשען רבי׳ן שליט״א צו אלע אנ״ש און אויך א באריכט פון זיין באזוך אין יוראפ. אן אינטעריסאנטע פראגראם איז אראנזשירט פון דער קאמיטע.

קומט אין צייט — בריינגט מיט אייערע פריינד — און הערט דעם ווייכטיגען גרוס פון רבי׳ן שליט״א וועלכע ער האט ספעציאל געשיקט צו איבערגעבען וועלכע ער האט ספעציאל געשיקט צו איבערגעבען וועלכע ער האט ספעציאל געשיקט צו איבערגעבען

ערווארטענדיג צו זעהן אייך דיזען זונטאג אוועגד, פארבלייבען מיר,

אבטונגספאל און מיט חסידישע גרוס,

חיים זלמן קריימער, פרעזידענט

נ.ב. הרב דזשייקאבסאן וועט איבערגעבען יעדען איינעם אן ענטפער אויף זיין בקשה צום רבי״ן שליט״א.

* * *

איינלאדונג צום קבלת פנים
פאר הרב ר׳ ישראל דזשייקאבסאן שי׳

בע״ה י״ז אלול, תרצ״ז

ווערטהער פריינד:

מיר האבען דעם גרייסען כבוד איינצולאדען אייך צום קבלת פנים לכבוד אונזער ווירדיגען רב ישראל דזשייקאבסאן, שי׳, מנהל אגודת חב״ד, וועלכער איז לעצטע וואך געקומען צוריק פון יוראפ וואו ער האט באזוכט דעם ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א און די וועלט בארימטע ליובאוויטשער ישיבות תו״ת, און מיר וועלען האבען דעם גרייסען פארגעניגען צו הערען א פערזענליכען גרוס פון רבי׳ן שליט״א דורך הרב דזשייקאבסאן שי׳. אין דער זעלבער צייט וועט אויך געבראכט ווערען דער ספעציעלען מעסעדזש פון רבי׳ן שליט״א צו אונזערע אנ״ש, הרב דזשייקאבסאן וועט אפגעבען יעדען איינעם אן ענטפער אויף דער בקשה וועלכע איז געשיקט געווארען צום רבי׳ן שליט״א.

דיזער קבלת פנים וועט פארקומען אין דער אזאריצער שוהל — דיזען זונטאג אום 6:00 אוהר, כ״ב אלול (29טען אוגוסט). דער אדרעס איז 885 האפקינסאן עוועניו, (נייער ניופארט סט.) ברוקלין. איהר געדינקט ווי מיר האבען פיין פארבראכט צו דער געלעגענהייט ווען אונזער ווירדיגער רב איז אפגעפארען צום רבי׳ן שליט״א. דאריבער, ביטע צו קומען דיזען זונטאג, פארברייגט צוזאמען מיט אונז אויף אן אמת׳ן חסידישען אופן און הערט דעם גרוס פון רבי׳ן שליט״א.

אבטונגספאל און מיט חסידישע גרוס,

מרדכי מאטליוק,
פרעזידענט, אזאריצער שוהל
יעקב משה אלשאנסקי,
פרעז. באברויסקער שוהל
מרס. דבורה גרינבערג,
פרעז., בראנזוויל ליידיעס אקזילערי
פאר די ליובאוויטשער ישיבות תו״ת

* * *

ווערטהער ברודער:

איהר זייט העפליכסט געלאדען צו קומען מקבל פנים זיין אונזער ווייבטיגען גאסט הרב ר׳ ישראל דזייקאבסאן שי׳ פון ניו יארק, מנהל דאגודת חסידי חב״ד דאמעריקא וקאנאדא, וואס קומט אונז אבגעבען א פערזענליכען גרוס פון האדמו״ר דליובאוויטש שליט״א, וועמען ער האט גיזהען מיט אקורצע צייט צוריק, דער צוזאמענקופנט וועט פארקומען אי״ה דינסטאג ר״ח חשון דעם 5טען אקטאבער, 7 אוהר אוועגד, אין צמח צדק שוהל 2120 E. Fairmount Ave. קומט און הערט א גירוס פון רבי׳ן שליט״א, רעפרעשמענטס וועט סערווירט ווערען.

אבטונגספאל,

אגודת חסידי חב״ד דבאלטימאר

* * *

יחד עם ההוספות והביאורים לתקנון אגודת חב״ד, שלח רבנו על ידו גם מכתבים פרטיים בקשר לסידור עבודת האגודה. באגרת כ״ו מנ״א תרצ״ז, אל ה״ר זאב וואלף שי׳ קזינין, נאמר (אג״ק ח״ד תתקכט):

כתבתי בפרטית במכתבי הכללי לאגודת חב״ד ובמכתבי להתמימים שי׳ כי המצב דורש התפתחות עבודת האגודה, בפרטית מסרתי ע״י ידידי הרה״ג הנודע לשם תהלה וו״ח אי״א מוהרר״י שי׳ דזיקאבסאן לסדר עבודת אגודת חב״ד למקצועות שונות, ולהגביל אנשים מיוחדים להנהלת כל מקצוע והההתעסקות בזה, וחפצי ביותר אשר בכל מקצוע ומקצוע בעבודה העקרית יהי׳ אחד מתלמידי התמימים שיחיו.

ובזה הנני מבקשו כי יקבל על עצמו ההתעסקות עם חברי חב״ד הצעיר אשר הוחלט לארגן בסניף לאגודת חב״ד ויתעסק בזה במסירה ונתינה כפי הוראת ידידנו הרה״ג הנ״ל והשם יתברך יצליחו בזה ויעזר לו בהמצטרך לו בגשמיות וברוחניות.

בתוכן דומה הן שתי האגרות האחרות. לה״ר אלי׳ סימפסאן ולה״ר שמואל קנטרוף (שם תתקל־א), שאותם מינה על מחלקות אחרות של עבודת האגודה.

* * *

כאמור לעיל נמסרו על ידו מכתבים ובקשות רבות, מאנ״ש בארה״ב אל רבנו. על כך מספר בזכרונותיו:

כ״ק אדמו״ר אמר לי בהיותי אצלו בסמוך לוויעין בהסאנאטאריום בפערטעלסדארף, אחרי אשר מסרתי לידי קדשו הפ״נ, אשר כ״ק אדמו״ר אמר לי שהיו 213 מאתים ושלשה עשר, ובכלל פרישת שלום

מכל הענינים ומהאנשים שמסרו הפ״נ, אמר לי כ״ק אדמו״ר: עס האט זיך אפגעפרישט דער ציור פון די אידן אין אמעריקה, פאר די אכט 8 יאהר האט זיך אביסל אפגעשוואכט די בילד יעצט האט זיך בא מיר אפגעפרישט צוריק.

התשובות של רבנו למכתבים אלו נסמנו במספור מיוחד. שתים מאלו שהגיעו לידינו נסמנו במס. עז; קפט (אג״ק ח״ד תתקכו־ז). כל אחת מהן מתחלה בנוסח: „במענה על כתבו על ידי ידידנו הרה״ג וו״ח אי״א מוהר״ר ישראל שי׳ דזייקאבסאן״.

פרק לב

השד״ר ה״ר מרדכי חפץ

כאמור לעיל פרק כב היו כמה נסיונות, בשנים תרצ״ו־ח, לשלוח לארה״ב את השד״ר ה״ר יצחק מתמיד הורוויץ בשנית, את ה״ר שאול ברוק ואת ה״ר יצחק דובער בוימאן. קשיים רבים נערמו בדרך ודבר זה לא בא אל הפועל, אך בשנת תרח״ץ נשלח ה״ר מרדכי חפץ כשד״ר רבינו לארה״ב.

על בואו לארה״ב כותב הר״י דזייקאבסאן בזכרונותיו:

בחורף תרצ״ח שלח כ״ק אדמו״ר הריי״צ נבג״מ לאמריקה את התמים הרה״ח ר׳ מרדכי חפץ הי״ד שהי׳ שו״ב בריגא . . בא הנה אינני זוכר בדיוק היום אך בתחלת חודש אדר בא לארצה״ב וזה מה שכתב לי הרה״ח הר״י פייגין הי״ד במכתבו מן כ״א שבט תרצ״ח מה שהעיר כ״ק אדמו״ר הריי״צ נבג״מ וזה לשון קדשו . . הנה כבר דברתי בזה ובעיקר הענין מעלותיו של הר״מ שי׳ שו״ב הוא חסיד פנימי זוכר הראשונות, בהרגש דקות פנימי, ות״ל בלא ע״ה נושא חן, משפיע על בע״ב, והוא ידיד נפשי, ויש לו חוש לכנוס בדבר בפנימי׳ בסדר מסודר ובהלבשה בדרך הטבע צריכים להעמידו במעמד הראוי לו שהם יבינו מעלותיו ויתיחסו אליו ביחס הראוי.

בתוכן דומה כתב אליו רבנו בעצמו בי״ז אד״ר (אג״ק ח״ד תתקצח):

על אדות נסיעת ידי״ע הרה״ח ר׳ מרדכי שי׳ שו״ב למדינתם הט׳ הנה עתה בטח כבר נסתדר ענין ביאתו וממהתועדות הראשונה ראה יראו כי. . רוב ברכה בו לעודד ולעורר את אנ״ש החפצים לשמוע א גוטען חסידישען ווארט.

מיד עם בואו נכתבו כמה אגרות אל רבנו בתיאור הרושם הטוב שפעל השד״ר הר״מ חפץ ורבנו משיב על כך בה׳ אד״ש אל ה״ר אלי׳ סימפסון (שם א׳ט):

במענה על מכתבו מכ״ג אד״ר, נהניתי מבשורתו בדבר הרושם הטוב אשר עשה ידי״נ וו״ח אי״א מוהר״ט שי׳ חפץ שו״ב, והשי״ת יעזר אשר יביא פרי טוב ותועלת מרובה ברוחניות ובגשמיות.

ובז׳ אד״ש כותב אל הר״י דזייקאבסאן (שם א׳י):

במענה על מכתבו מי״א אד״ר — אשר התאחר בדרך הליכו שלא כרגיל — נהנתי במאד לשמוע מהקורות רוח שישנו להתמימים ואנ״ש יחיו מבקורו של שלוחי ידי״נ הרה״ח הר״מ שי׳ שו״ב חפץ, ומהקבלת פנים בפני אחים פנים מאירות ופנים מסבירות אשר הראו בקירוב הדעת הראוי׳ להיות בין אנ״ש והתמימים יחיו, ויתן השי״ת ויבוא התכלית הנרצה בהתעוררותם של אנ״ש, התמימים וגזע החסידים בזכרון צור מחצבתם בעדת החסידים ולהאיר מדינתם הט׳ באור תורה. וטוב יהי׳ להם ולבני ביתם יחיו בגשמיות וברוחניות.

ובתוכן דומה כותב, באותו יום, אל הר״מ חפץ בעצמו (שם א״יא):

ידידי הנעלים והכי נכבדים [ה]ר״ד שי׳ שיפרין הרה״ג הר״י שי׳ יאקובסאהן והרה״ג הר״[א] שי׳ סימפסון שמחו את לבבי — השואפה להתבשר מטוב ישראל בכלל ומטוב עדת החסידות בפרט — בב[שורת]ם מגודל הקורת רוח שישנו [ל]אנ״ש והתמימים יחיו מבקור[ו] אותם צלחה ובשם אנ״ש והתמימים, והתלמידים יחי׳ מביעים לי תודה לבבית פנימיות, א חסידות׳ן דאנק.

בין השאר התוועד הר״מ חפץ בנ.י. עם תלמידי אחי תמימים, שמסופר עליהם לעיל פרק כט. על התוועדות זאת מספר הר״י דזייקאבסאן בזכרונותיו:

במשך השתהותו בניו יארק היו התלמידים עמו כמעט תמיד אם בהתועדות קבועה אם בכלל אחדים מהם וגם בחורים של ישיבות ניו יארק הגבוהות היו באים להשתתף בהתהתועדויות. אינני זוכר אם סידר התועדות גם בישיבה תורה ודעת עמו, אבל בכלל בקורו הוסיף לרומם שם ליובאוויטש בפה ביחוד אצל תלמידי הישיבות. ביום ג׳ ניסן התקיים הקשו״ת של בתנו הבכירה מ׳ חי׳ שרה תחי׳ עם ב״ג הרב שלמה זלמן נ״י העבט השמחה הצטיינה ברוח החסידי ששרתה שם, דירתי היתה אז ב494 סטאון עוו. היו התועדויות שהיו נעורים עד קרוב לעה״ש.

הר״מ חפץ כתב על כך אל רבנו, שהשיבו בט׳ ניסן (אג״ק ח״ד א״יז):

התענגתי מהתועדותו עם הבחורים התלמידים שי׳, כי כל דיבור ודיבור עמהם היא נטיעה אשר בעזה״י יתן את פריו באהבת השי״ת בחיבת התומ״צ ובאהבת ישראל.

תודה וברכה על אשר עודד את התלמידים שי׳ לחזור דא״ח בעל פה, והיא טובה כפולה וראוי לעוררם אשר כל אחד מהם ישתדל להשפיע על מכיריו ומיודעיו בקביעות לימוד דא״ח.

ואם כי כולם אהובים וכולם צריכים להדריך בשקידת הלימוד ובחזרת דא״ח, בכל זה צריך ידידי לשים לבו על אלו בעלי הכשרון בדיבור בשפה ברורה ובהטעמה מיוחדת ללמדם לחזור דא״ח בע״פ וביותר לתת להם חומר חסידותי — חסידות׳ן מאטערעיאל — ולעשות אותם לדברנים ומעוררים בתוככי הצעירים הבני תורה אשר ילמדו דא״ח, היינו אשר הם בעצמם יכניסו את עצמם בזה במסירה ומתינה פנימית לעשות אסיפות בין הצעירים הבני תורה, ובין הצעירים שאינם בני תורה יעשו תעמולה — פראפאגאנדע — בשמירת המצות מעשיות ובקביעות עתים לתורה, ויתיישב עם ידידינו הרה״ג הר״י שי׳ [דזיקאבסאן] הרמ״ד [ריבקין] הר״א [סימפסון] ובשאר יחיו איך לסדר דבר זה אז מי זאהל בעזה״י משפיע זאיין על הצעירים שי׳ לקרבם אל לימוד דא״ח והנהגת החסידים ואלו החלושים בשמירת המצות לחזקם ולעודדם.

כר נרחב היא מדינת ארצה״ב ובעזה״י אפשר לפעול הרבה בחיזוק היהדות כי יש להם אוזן שומעת ולבם ער להתעורר בכי טוב, והשי״ת יהי׳ בעזרם בגו״ר.

הר״מ חפץ נשאר בארה״ב רק חדשים אחדים ובשלהי אייר חזר לביתו בריגא. לפנ״כ נערכה לכבודו מסיבת צאתכם לשלום, מטעם אגודת חסידי חב״ד, עלי׳ הודיעו במכתב חוזר:

בע״ה, ט׳ אייר, תרח״צ.

ווערטהער פריינד,

שלום וברכה:

איהר זיינט העפליך איינגעלאדען צו קומען צו א פייערליכען און ווארימען צאתכם לשלום לכבוד אונזער ווירידען גאסט, הרב הג׳ החסיד ר׳ מרדכי חפץ, שליט״א, דער שליח מיוחד פון ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א, וועלכער פארט צוריק אפ קיין יוראפ נעקסטע וואך מיט דער שיף „נארמאנדי״. דיזער שיינער צאתכם לשלום וועט פארקומען אין בראדווי סענטראל האטעל, 8טען פלאר דייניגג רום, 673 בראדווי, ניו יארק, נ. י. דיזען זונטאג, י״ד אייר, (פסח שני) 15טען מאי, אום 4:00 אוהר נאך מיטאג. ביטע צו קומען אין צייט ווייל מיר האבען צוגעגרייט א פיינעם פראגראם און א שיינעם באנקעטעל, אלעס וואס וועט אייך דערמאנען אן ליובאוויטש פון די אלטע צייטען.

קומט אלע און לאמיר זיך געזעגענען מיט אונזער ליבען און גאר חשובן גאסט וועלכער דער ליובאוויטשער רבי האט צו אונז געשיקט, הרב החסיד ר׳ מרדכי חפץ שליט״א, וועלכער פארט יעצט צוריק אבגעבען א גרוס פון יעדען איינעם. איהר וועט געוויס האבען א גייסטיגען פארגענוגען פון דעם יעצטיגען פארברייגענגען מיט אידם ערב זיין אפפערען צוריק קיין יוראפ.

אין דער זעלבער צייט קענט איהר אויך אויסנוצען די גלעלעגענהייט צו שיקען א גרוס און פדיון צום ליובאוויטשען רבי׳ן שליט״א, און מיר שיקען אייך ביילעגענד בלענקס דערפאר.

הרב מרדכי חפץ שי׳ פארט אפ אי״ה נעקסטאן מיטוואך, י״ז אייר, ל״ג בעומר, 18טען מאי, אום 11:30 אוהר מארגענס, מיט דער שיף „נארמאנדי״ פון פיער 89, אף וועסט 49טע סטריט, ניו יארק. אויב איהר וועט וועלען ארוף גיין אף דער שיף מוזט איהר קומען א סאך פריעהער.

געוויס וועט איהר זיין צופרידען איבערגעבען א פערזענליכען גרוס צום רבי׳ן שליט״א ווי אויך א בקשה אז דער רבי שליט״א זאל מתפלל זיין פאר אייך און שיקען אייך א ברכה. דארום, פארפעלט ניט צו קומען דיזען זונטאג אום 4:00 אוהר צו אונזער צאתכם לשלום באנקעט פאר הרב חפץ שליט״א, און זיך צו געזעגענען זיך מיט איהם פאר זיין אפפארען צום רבי׳ן שליט״א. מיר האבען רעזעווירט דעם פלאץ אין בראדווי סענטראל האטעל פאר די אייבענדערמאנטע צייט, און מיר בעטען אייך צו קומען אין צייט.

ערווארטענדיג צו זעהן אייך דיזען זונטאג צום צאתכם לשלום, פארבלייבען מיר,

אכטונגספאל און מיט חסידישע גרוס,

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה
חיים זלמן קריימער, פרעזידענט
הרב ישראל דזשייקאבסאן, מנהל

על המסבה דווח בהפרדס (סיון תרח״צ):

הרב הגדול בתורה מו״ה מרדכי חפץ שליט״א שבא לאמריקה בתור שלוחו של הגאון הצדיק האדמו״ר ר׳ יוסף יצחק שניאורסאן שליט״א, מליבאוויטש, לעזרת עבודתו לחיזוק חסידות חב״ד, והרבה עזר ופעל כאן.

ביום י״[ד] אייר, פסח שני, נעשה עבורו סעודת

צאתך לשלום, בניו יארק. מאגודת חסידי חב״ד, האיש הנכבד מר חיים זלמן קריימר הנשיא.

מיד בבואו נסע אל רבנו לביקור קצר למסור לו דו״ח מהשליחות. אך לרוב חולשתו מהנסיעה הוצרך לנסוע לביתו להנפש איזה שבועות ואחרי כן בא שוב אל רבנו לאטוואצק למסור פ״ש מפורט מאת כל אחד ואחד מאנ״ש והתמימים בארה״ב.

לאחר ביקורו הראשון אצל רבנו כותב רבנו אל הר״י דזייקאבסאן בכ״ט סיון (אג״ק ח״ד א׳לח):

במענה על מכתבו מטו״ב אייר ע״י ידי״נ הרה״ח הר״מ שי׳ אודות הרושם הטוב אשר פעל ועשה שלוחי זה, וגודל הקורת רוח של אנ״ש והתמימים ד׳ עליהם יחיו הנאני במאד, ותרב שמחתי וענג נפשי בשמעי — בשבוע העברה שבא ביחוד למסור לי — פרישת שלום מכל אחד ואחד ובני ביתו יחיו בפרט, ומן תלמידי התמימים שי׳ בפרטי פרטיות, ותקוותי תאמצני אשר הרושם הטוב יביא בעזה״י תוצאות טובות ברוח ובגשם.

ועל הביקור השני מספר רבנו באגרת כ״א תמוז אל ה״ר משה שאיעוויטש (שם א׳מג):

במענה על מכתבו מז׳ אייר, הנה אחרתי במכתבי עד כה כי בבוא משולחי ידי״נ הרה״ח ר׳ מרדכי שי׳ חפץ, הי׳ חלוש בבריאותו והוכרח לנסוע לביתו להנפש איזה שבועות, ואחרי כן בא אלי לפה, כי חפצתי לשמוע מאתו פרישת שלום מפורט מאת כל אחד ואחד מאנ״ש ותלמידי התמימים ובני ביתם יחיו, ות״ל שמעתי פרישת שלום מפורט ומפורט מכל אחד ואחד מאנ״ש ותלמידי התמימים ובני ביתם יחיו, והתענגתי לשמוע מארחות חייהם והתקשרותם הטובה אלי באהבה וחיבה ואיש איש לפי מהותו וערכו שומרים זמני קביעות הלימודים בנגלה ובדא״ח ומתועדים מזמן לזמן, ועוסקים בתמיכת הענינים שהנני עוסק בהם והייתי שמח על השמועה טובה ונותן שבח והודי׳ להשי״ת על כל הטוב האמיתי ואברך את כולם בברכה משולשת כי יוסיפו לשקוד בהטוב הלזה וטוב יהי׳ להם בגשם וברוח.

פרק לג

השד״ר ה״ר שמואל לויטין

לאחריו נשלח לארה״ב השד״ר ה״ר שמואל לויטין. לאחר שנים רבות של השתדלות הצליח הר״ש לויטין לצאת את רוסיא בחורף תרצ״ז. באותו קיץ התקבל לרב בראקשיק. לאחר ששימש שם ברבנות שנתיים ימים נבחר ע״י רבנו, בקיץ תרח״צ, לנסוע כשד״ר לארה״ב.

הדבר הי׳ כמעט פתאומי, בג׳ אלול קיבל את הויזה ובאותו יום כותב המזכיר הר״י פייגין להר״י דזייקאבסאן:

כבר ידוע לך דעת כ״ק אדמו״ר שליט״א כי צריכים לפרקים קרובים להשלח שלוחים ממנו למדינתכם הן בהנוגע להרמת רוח החסידות אשר איש חדש פועל הרבה והן בהנוגע לענין המעמד, והנה הפעם בחר כ״ק אדמו״ר שליט״א בידידנו הרה״ג הרה״ח הר״ש ליעוויטין, (הי׳ נקרא שמואל קוטאיסער) בטח הנך יודע הוא בציורו הפנימי באמת מהתמימים הראשונים והוא פנימי בעצם מהותו ומבין ומשכיל בדא״ח עובד פנימי וחכם, וכ״ק אדמו״ר שליט״א רצה שיסע דוקא על ימים הנוראים למחנכם והי׳ קשוים גדולים בזה כי הוא נתין רוסיא אמנם חפץ ד׳ הצליח ורצון יריאיו עשה ה׳ והשיג היום הויזיע (וע״כ לא הודענו קודם כי הי׳ ספק אם תתקבל הויזיע בזמנה ולמה להרים שאון על לא דבר.) ויסע אי״ה מכאן בערך י״ט אלול ויבא לימי הסליחות למחנכם. הנני חושב אשר בטח תבינו לסדר קבלת פנים הראוי.

בי״א אלול הודיע זאת רבנו באגרת אל מנהלי אגודת חב״ד (אג״ק ח״ד א׳נט):

הנסיון הורה אשר נסיעת שודרי״ם למדינתם ממבחרי התמימים הנה לבד הטבת המצב בסידור ענין המעמד הנוגע לכללות אנ״ש שי׳ בגשמיות וברוחניות, הנה נסיעתם הביאה תועלת רב בתוככי אנ״ש שי׳ גם ברוחניות בהתעוררות טובה לדרכי החסידים והנני מקוה אשר בקורים תכופים כאלו של שודרי״ם יכשירו את מדינתם בעזה״י לאור החסידות.

ובזה הנני להודיעם כי בחרתי הפעם בידידי הרה״ג הנודע לשם תהלה הרה״ח מוהר״ר שמואל שי׳ לעוויטין כי יבקר את מדינתם, ולטובת הענין החלטתי כי יסע עוד על ימים הנוראים הבע״ל וימים אלו יבא למחנם אי״ה.

ובזה הנני מבקשם לקבל פניו בקירוב וחיבה כראוי לו וכשלוחי לענין הנעלה הלזה, וגם להכירו בין מרחבי שדרות אנ״ש לקבוע ולסדר לחזרת דא״ח ברבים והתועדות אנ״ש אשר יביא אי״ה תועלת מרובה.

ובאופן מפורט יותר על השד״ר הנבחר כותב בטו״ב אלול (שם א׳סב):

בזה הנני להכיר לפניכם ידידיי את ידי״נ הרה״ג הנודע לשם תהלה ותפארת הרה״ח מוהר״ר שמואל שי׳ הלוי לעוויטין, הרב דראקשיק שהנני שולח בתור שוד״ר למדינתם הט׳ בעניני מעמד וסידור עניני אנ״ש והתמימים יחיו, ואם כי לא הספיק עדיין להנפש כראוי מהיסורים — ל״ע — אשר סבל בהיותו בארץ גזרה, והוא עדיין חלוש ומעונה, השי״ת ישלח לו רפואה ויחזקהו ויאמצהו בגשמיות וברוחניות, אמנם בידעו את המצב באשר הוא ומגודל ידידותו לא התחשב עם כל זה וממלא בקשתי, והשי״ת יצליחהו בגשמיות וברוחניות.

ובזה הנני פונה בבקשתי אל כללות ידידנו אנ״ש וביחוד אל זקני אנ״ש ואל תלמידי התמימים אשר יקר וחביב להם ענייני ודרכי החסידות ומקושרים באילנא דחייא, להתעורר בעצמם בהתעוררות הראוי׳ להם לעורר כל אחד מהם את מכיריו ומיודעיו בהתעוררות טובה להיות בעוזרו של ידי״נ הרה״ג הרה״ח הנ״ל להשלים בנקל ובזריזות מטרת נסיעתו בעזה״י.

גם בשיקגו ביקר השד״ר ה״ר שמואל לויטין. על נסיעתו כותב רבנו בכ״ב אלול, אל ה״ר משה שאיעוויטש (שם א׳סג):

הנסיון הורה אשר נסיעת שודרי״ם ממני למדינתם מהתמימים המתאימים לזה, הנה לבד סידור ענין המעמד במדה ידועה אשר זה נוגע לכללות אנ״ש בגשמיות וברוחניות, הנה הביא זה תועלת מרובה גם ברוחניות בהתעוררות טובה לחיזוק דרבי החסידים והנני מקוה אשר בקורים תכופים של שודרי״ם כאלו יכשירו בעזה״י את מדינתם לאור החסידות.

ובזה הנני להודיעו כי עתה בחרתי בידידי הרה״ג הנודע לשם תהלה הרה״ח מוהר״ר שמואל שי׳ לעוויטין הרב דראקשיק־ליטא כי יבקר את אנ״ש במדינתם, ונסע צלחה בי״ט לחדש זה בספינה אילדעפראנס ובר״ה הבע״ל יהי׳ אי״ה בנויארק.

כמובן אשר בקרוב יבקר גם את מחנם הט׳ והנני לבקשו בזה לקבל פניו בקרוב וחיבה הראוי לו, וכשלוחי לענין נעלה כזה גם להשתדל להכירו בין אנ״ש ולקבוע זמני חזרת חסידות ברבים והתועדות אנ״ש אתו עמו יחד אשר יביא בעזה״י תועלת מרובה, ובכלל לעזור לו להשלים בעזה״י מטרת נסיעתו.

גם המזכיר הר״י פייגין הרבה לכתוב על כך. בי׳ אלול כותב אל ה״ר אלי׳ נחום שי׳ שקליאר:

ע״פ רצון והחלטת כ״ק שולח הוא כעת למחנכם עוד אחד מידידינו אמנם בטח הנך מכירו הוא בציור פנימי אחר (רואה הנני אשר לבד הבונה של המעמד הנה כ״ק לקח לו דרך להכניס אור וציור פנימי למדינתכם) הוא ניהו ידידנו הרה״ג הרה״ח הר״ש לעוויטין (הי׳ נק׳ הר״ש קוטאיסער) ונוסע עוד על ראש השנה למחנכם היינו ביום י״ט אלול ותקבלוהו בספר פנים יפות כראוי לו.

ובי״ג אלול כותב אל ה״ר אלי׳ סימפסאן:

בכלל אין חדשות רק בזה שראוי להודיע אשר כ״ק החליט לשלוח שלוחו למדינתם עוד הפעם, ובחר בפעם הזה בידידינו הרה״ג הרה״ח הר״ש שי׳ לעוויטין מראקשיק הי׳ נקרא בליובאוויטש שמואל פאהארער, בנו של הרב המשגיח ר׳ זאב ז״ל בטח מכירו כבודו ושמע אדותו ולמותר להאריך במעלותיו הנשגבות בכל הפרטים בלימוד בעבודה בהשכלה ובחכמה עושה רושם טוב ובקשת כ״ק לקבלו בקבלת פנים הראוי לו.

בנוסף לנסיעותיו לריכוזי חב״ד בארה״ב להפגש עם אנ״ש ולהתוועד אתם הי׳ רגיל לפנות גם במכתב־חוזר אל כללות אנ״ש בארה״ב. אחד מהם הגיע לידינו ובו נאמר:

בע״ה

דעם קומענדען מאנטאג, אי״ה, פ׳ וישב, י״ט כסלו, וועט ווערען 140 יאהר זינט דער אלטער רבי נבג״מ אדמו״ר בעל התניא איז באפרייט געווארען פון פריזאן אין פעטערבורג וואו ער איז געווען ארעסטירט צוליב דעם וואס מען האט ניט פארשטאנען, איהם־און זיין נייעם וועג דאן אין עבודת השי״ת. פון דאן אן ווערט יעדען יאהר איבער אלע עקען וועלט געפראווען דעם טאג א יום טוב מיט א סעודה וואו אלע אנשי שלומנו קלייבען זיך צוזאמען, און פארברייגען און מען דאנקט השי״ת וואס ער האט אונז מזכה געווען מיט דעם גרויסען ליכטיגען וועג אין אידישקייט.

א דאנק השי״ת פאר דער צייט פון זיין באפרייאונג אן ווערט דער וועג אין אידישקייט אלץ מעהר און מעהר פארשפרייט צווישען אידען דורך די דינאסטיע פון די ליובאוויטשער רביים נבג״מ אין אלע דורות ביז דעם יעצטיגען רבין שליט״א, און אלע אידען שאצען אפ דעם גרויסען זכות וואס השי״ת האט אידען מזכה געווען מיט דעם גרויסען מאור וואס האט ליכטיג געמאכט די גאנצע וועלט.

היינט צו טאג פאר די געניוע 19 יאהר וואס דער יעצטיגער ליובאוויטשער רבי שליט״א איז דער רבי פון די חב״ד חסידים און נוסח הארי׳ אידען איבער גאר דער וועלט, און איז א פיהרער פון כלל ישראל, האט ער דורך זיין גרויסער מסירת נפש־דיגער ארבייט פאר קיום וחזוק התורה והיהדות און מיט זיין גרייסער השפעה אויף אידען, מקרב געווען פילע צעהנדליגע טויזענדער אידען צו דעם אור פון חב״ד חסידות. פילע

ישיבות אין אייראפע וועלכע אנגעפירט פון ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א, אונטער דעם נאמען תומכי תמימים דליובאוויטש. אין פילע ישיבות אין פוילען, ליטא, אונגארן א. ד. ג., וועלכע זענען ביי פילע תלמידים חב״ד חסידות, און אלע אידען איבער גאר דער וועלט ווארעמען זיך ארום דעם גרויסען פייער אין אידישקייט וועלכער דער ליובאוויטשער רבי שליט״א פארשפרייט אויף דער וועלט מיט דער חב״ד תורה און הנהגה.

אלע אידען פילען יעצט אז דער טאג י״ט כסלו, וועלכן דער אלטער רבי איז דאן באפרייט געווארען און די רעגירונג האט אפיציעל מסכים געווען און ערלויבט דעם אלטען רבי׳ן צו פארשפרייטען און פירען אידען אין זיינע וועגען, **איז היינט אן אנערקענטער יום טוב ביי אלע אידען.**

און דארום פאדערן מיר אויף אלע אידען אנ״ש בפרט פון אמעריקא און קענעדא אז זיי זאלען אין אלע שוהלען נוסח האר״י פייערען דעם יום טוב פון י״ט כסלו, יום גאולת אדמו״ר הזקן וגאולת תורת החסידות, און מאכען א סעודה וואו אלע אידען נוסח האר״י און אנ״ש זאלען זיך צוזאמענקומען און פארברייגען צוזאמען אויף א חסידישען שטייגער, און פארשטארקען זיך אין דרכי החסידות און עבודת השי״ת און מחזק זיין דעם מעמד בית חיינו שליט״א.

שמואל הלוי לעוויטין, רב בעיר ראקישאק, ליטא,
כעת באמריקה בתור שוד״ר
וב״כ כ״ק אדמו״ר שליט״א

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה
183 הענרי סטריט, ניו יארק, נ.י.

תקרית מענינת בקשר לשד״ר ה״ר לויטין היתה בעת אחת ההתוועדויות. אנ״ש המשתתפים בהתוועדות סיפרו את מחסורם והביעו את משאלות לבם. קם השד״ר ואמר: הריני שליח כ״ק רבנו ושלוחו של אדם כמותו ובכחו הנני לברך אתכם בהמצטרך. כשכתב אודות זה אל רבנו השיבו בי״ח סיון (אג״ק ח״ד א׳קד):

במענה על מכתבו מההתוועדות דידידינו אנ״ש והתמימים ד׳ עליהם יחיו בהילולא דרשב״י והתעוררו בהתעוררות טובה אשר אכל בי עשרה שכינתא שריא, ומהם אשר סיפרו לפני ידי״נ את מחסורם והביעו את משאלותם ובתור שוד״ר בירך ידי״נ את כל אחד ואחד ביחוד כאמור ברשימה אשר קראתי, הנני מסכים אתו עמו ויקיים השי״ת את הברכות במילואן בקרוב ויעזור השי״ת לכאו״א וב״ב יחיו בהמצטרך להם בגשמיות וברוחניות.

* * *

באותה שעה הקדירו שמי ארצות אירופה ורוח המלחמה התחילה לנשב. הר״ש לויטין החליט לקבוע את ביתו בארה״ב ולהביא אליו את בני ביתו מראקשיק*. אך הם לא הספיקו לבא בזמן רק בנו ה״ר בנימין שי׳ לויטין ניצל הנה. כל ההשתדלות להביא אליו את שאר בני המשפחה, לאחר תחלת המלחמה, עלו בתוהו, ונספו בשואה, הי״ד.

לפי התכנית הראשונה הי׳ עליו לחזור לאירופה לחה״פ תרצ״ט. בז׳ ניסן כותב אל הרי״ל הורוויץ:

הנה ידידי כאשר מסבות הסבות נסבב הדבר כי נשארתי בפה עחה״פ אף שבמחשבתי הי׳ לנסוע עחה״פ לליטא אבל רבות מחשבות בלב איש ועצת ה׳ היא תקום.

עדיין לא נזכרת כאן הסברה שיתיישב בקביעות בארה״ב. על ההחלטה להתיישב בארה״ב מסופר ב״חב״ד בולעטין״ תמוז תרצ״ט:

פאר די לעצטע צוויי יאהר פון דער לעצטער קאנוונשאן געווארען גאר א שטארקע מעגליכקייט צו שאפען דא אן ארגאניזירטע און פיל פארצוויגטע טהעטיגקייט פון חב״ד. ערשטענס, זעהן מיר פון דעם רבי שליט״א, א שטארקע אינטעריסירונג אין דעם הרמת מצב חב״ד דא אין לאנד. ער האט דא געשיקט הרב ר׳ מרדכי חפץ, שליט״א פון ריגא, און יעצט הרה״ג הוו״ח מוהר״ר שמואל הלוי לעוויטין שליט״א, דער ראקישאקער רב, וועלכער וועט בעזהי״ת זיך דא באזעצען דא און זייער זיין דא און דער באזוך אין פארשיידענע שטעדט האט פיל אופגעהייבען און פארשטארקט דעם רוח החסידות אין אמעריקא.

ובאותו גליון כותב ה״ר שלום צבי שניידערמאן:

אזוי ווי אין די פאריגע יאהרען האבען באזוכט אונזער לאנד אייניגע באוואוסטע חסידים וואס זיינען געווען געשיקט דירעקט צו אונז אלס באי־כח פון כ״ק אדמו״ר שליט״א אלס שדר״ים . . וואס אויך יעצט האבען מיר דעם חשוב׳ן גאסט, הגאון החסיד מ״ה ר׳ שמואל לעוויטין שליט״א, דער רב פון ראקישאק, ליטא, וואס זייער אנווזענהייט אין אונזער לאנד האט געבראכט פיל ערפאלג צו דעם אופלעבונג פון דער חסידות׳דיגער גייסט, ווייל מיר האבען פאר זיך ווידער געזעהן מיט אונזער קערפערליכער אויג, חסידים ואנשי מעשה . . לכן, איז אונזער אופגאבע צו ווענדען זיך מיט דער ביטע ווידער צו כ״ק אדמו״ר שליט״א אז אימער זאלען זיך געפינען אין אונזער לאנד אט די חסידים ואנשי מעשה וואס באשטימט וועט אי״ה זייער אנווזענהייט פיל גוטעס טאן און בריינגען א גוטע חסידות׳דיגען ערפאלג.

* * *

*) למעט בנו ובתו שי׳ שנמצאו באותה שעה ברוסיא, וניצלו משם לאחר תום המלחמה.

השד״ר ה״ר שמואל לויטין

הר״ש לויטין נשאר בארה״ב והמשיך לארגן התוועדויות עם אנ״ש בנ.י. ובערי השדה. על שתי התוועדויות כאלה בחורף ת״ש (לפני בוא רבנו לארה״ב) אנו קוראים במכתבי ההזמנה:

ב״ה **י״ט כסלו** ת״ש

ווערטהער ברודער:

דיזען **י״ט כסלו** האבען מיר א דאפעלטע אויפגאבע צו פרעהען זיך מיט דער באפרייאונג פון **כ״ק אדמו״ר הזקן נבג״מ זי״ע** ועכ״ו און צו העלפען באפרייען פון די נאצישע הענט את **כ״ק אדמו״ר שליט״א דליובאוויטש**. אויך וועלען מיר דא האבען א חשוב׳ן גאסט פון ניו יארק דארום מוזט איהר אומבאדינגט קומען צו דער **חגיגת י״ט כסלו** וועלכע וועט פארקומען בעזהשי״ת דאנערשטאג פ׳ וישב דעם 30טען נאוועמבער 6.30 אוועגד. אין טשערינגאוור שוהל, 132 סאוט קאראליין סטריט **הרב ר׳ שמואל לעווי׳טין**, פון ראקישאק ליטא און **הרב רש״א קאזארנאווסקי**, פון ניו יארק וועלן זיין אונזערע געסט צו י״ט כסלו.

ברגשי כבוד,

אגודת חסידי חב״ד דבלטימור

* * *

בע״ה כ״ב שבט, ת״ש

שלום וברכה.

איהר זייט העפליך איינגעלאדען צו קומען און אנווועזענד צו דער פארברייגען פאר אונזער חשוב׳ן גאסט, הרב הגאון הוו״ח מוהר״ר שמואל הלוי לעוויטין, שליט״א, דער ראקישאקער רב, וועלכע וועט פארקומען דיזען שבת, פ׳ משפטים, אין דער שוהל פון קאנג. עונג שבת נוסח האר״י, 454 איסט 51טע סטריט, איסט פלעטבוש. דער ווירידגער רב וועט דאוונען און זאגען חסידות צו שלש סעודות.

ביטע צו קומען אין צייט און אויך ברייגען אייערע פריינד צו אונזער פארברייגען.

מיט חסידישע גרוס

משה סלאווקין

* * *

תוכניתו של רבנו היתה לשלוח מספר שדרי״ם לארה״ב, אך ורק בשביל הפצת לימוד החסידות ושיתעכבו לצורך זה בכל עיר ומושב כפי דרישת המקום. על כך כתב אל ה״ר דוד מאיר רבינוביץ בי״ח תמוז תרח״ץ (אג״ק ח״ד א׳מב):

נסיעת השודרי״ם יחיו צריכים להיות אך ורק בשביל הפצת לימוד החסידות והנהגת דרכי החסידים בקרב החסידים, ולא לערבו עם שום דבר אוסף של כספים, כי אם רק נסיעה רוחנית בלבד . . .

כבר יש לי בעזה״י סדר מעובד על דבר שליחת אברכים תלמידים שי׳ בעלי צורה בתורה וחסידות ובעלי כשרון נעלה למדינתם הטובה לעורר על דבר לימוד דא״ח והנהגת דרכי החסידות ולהתעכב בכל עיר ומושב כפי דרישת המקום להיות כי מטרת נסיעתם תהי׳ אך ורק נסיעה רוחנית כאמור, אבל מה אעשה כי אין אותם האמצעים הדרושים על זה.

מוכרח הי׳ הדבר אשר יתעוררו אלו שיכולים בעזרתו ית׳ לעשות תעמולה נכונה לאסוף אותו הסכום בתקציב הדרוש לעבודתי בעזה״י כאמור.

אשרי האיש בזה ובבא אשר יעזר לי בעבודתי ובעזה״י יתן לי היכולת להרחיב בעזרתו ית׳ את חוג עבודתי, והשי״ת יזכנו להיות מן המועילים ומשפיעים טוב בגשם וברוח לאחב״י ד׳ עליהם יחיו.

חוסר האמצעים עיכב את הדבר לשעה. בינתיים פרצה המלחמה וכל התוכניות שובשו. רבנו בא לארה״ב ומשם שלח אברכים תלמידים להפיץ תורה וחסידות ברחבי ארה״ב כדלקמן בפרקים הבאים.

פרק לד

כנס אגודת חב״ד השנתי — תרצ״ט

מסיבות לא ידועות לנו, לא התקיים בשנת תרח״צ כנס אגודת חב״ד, כפי שהתקיים בשנים תרצ״ה, תרצ״ו, תרצ״ז, ותרצ״ט.

לכבוד הכנס בקיץ תרצ״ט נדפס גליון מיוחד של ה״חב״ד בולעטין״. אודותיו ואודות הכנס כותב הר״י דזייקאבסאן — מנהל האגודה, במכתב כללי לאנ״ש:

בע״ה, י״ג סיון, תרצ״ט:

שלום וברכה:

מיר קומען אייך הירמיט מודיע צו זיין אז דער חב״ד בולעטין וועט אריסגעגעבען ווערען פון אגודת חב״ד פאר דעם קאנוונשאן פון חסידי חב״ד פון אמעריקא און קענעדא וועלכע וועט אי״ה פארקומען זונטאג און מאנטאג ח׳׳ט׳ תמוז, תרצ״ט (25־26 יוני, 1939) אין בראדוויי סענטראל האטעל, ניו יארק.

מיר וועלען אייך בעטען אזוי גוט זיין אונז צו שיקען א רעפארט (דין וחשבון) פון די פארשיידענע

אקטיוויטעט פאר חב״ד, פון אייער קאנגרעגיישאן און וועד די פארשיידענע בעאמטע זיינען, און אויך אנדערע אינטעריסאנטע נייעס פון אנ״ש און נוסח אר״י אנגעלעגענהייטען, ווי עס גייט די ארבייט פאר מעמד, ישיבות תומכי תמימים דליובאוויץ, כולל חב״ד, ישיבת תורת אמת בירושלים, לערנען חסידות, ליידיעס אקזילעריס, און נאך און נאך.

ביטע אונז צו שרייבען אלעס און מיר וועלען עס צוזאמענשטעלען און דרוקען אין דעם קאנוועגשאן נומער פון חב״ד בולעטין.

ביטע צו אפשיקען די אייבענדערמאנטע נייעס צו אונז אזוי שנעל ווי מעגליך כדי מיר זאלען עס קענען דרוקען אין צייט אין חב״ד בולעטין.

דאנקענדיג אייך אין פאראויס, און ערווארטענדיג צו הערען פון אייך באלד, פארבלייבען מיר,

אכטונגספאל און מיט תורה גרוס, ובברכת החזקת החסידות,

רעדאקציע פון חב״ד בולעטין
ע״י אגודת חסידי חב״ד בארצה״ב וקנדה
הרב ישראל דזשייקאבסאן, מנהל

נ.ב.: אויב איהר קענט אונז צושיקען די נעמען און אדרעסען (אין ענגליש) פון אנ״ש וועלכע וואלטען געווען אינטעריסירט צו ערהאלטען דעם חב״ד בולעטין קאנוועגשאן נומער, וועלען מיר אייך זעהר דאנקבאר זיין.

כעבור ימים אחדים נשלחה הזמנה לכנס, בחתימת חברי הנהלת האגודה:

בע״ה, י״ז סיון, תרצ״ט

לכב׳ ידידינו היקרים ומאד נעלים, פרעזידענט, גבאים ומתפללים בבית הכנסת נוסח האר״י

שלום וברכה:

מיר זיינען זייער צופריידען צו מודיע זיין אייך אז אונזער נעקסטער **קאנוועגשאן פון חסידי חב״ד פון פארטרעטער פון נוסח האר״י שוהלען פון אמעריקא און קענעדא** וועט אי״ה פארקומען זונטאג, ח׳ תמוז תרצ״ט (25טען דזשון, 1939) אום 12:00 אוהר, אין **בראדוויי סענטראל האטעל**, 673 בראדוויי, ביטווין בליקער און 3טע סטריטס, אין ניו יארק, רום 320. דיזער קאנוועגשאן ווערט געפופען פון **אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה**, בדי צו באטראכטען פלענער וואס זיינען שייכות די חב״ד באוועגונג און דעם וואהלזיין פון נוסח האר״י שוהלען פון אמעריקא און קענעדא, און אויך אויסצופירען דעם רצון פון ליובאוויטשער רבי״ן שליט״א אין די פארשטארקונג פון די פארשיידענע חב״ד מוסדות. יעדער איינער פון אונז פילט געוויס די נייטווענדיגקייט פון אן ארגאניזירטע קערפערשאפט כדי צו קענען אופהאלטען און פארשטארקען די רייכע גייסטיגע אוצרות וואס חב״ד חסידות ענטהאלט און דארף געבען פאר אונז דא אין לאנד, און מיר דארפען זיך האראיג דורכדריידען און מאכען פלענער פאר אונזער צוקינפטיגער טעטיגקייט און פארשטארקונג פון אונזערע געמיינשאפטליכע אינטערעסען וועלכע זיינען פון גרעסטען וויכטיגקייט פאר יעדער נוסח האר״י שוהל אין אמעריקא און קענעדא.

דאריבער שיקען מיר אייך הירמיט אן אפיציעלע איינלאנדונג אז אייער נוסח האר״י שוהל זאל זיך אפיציעל און טעטיגמעסיג באטייליגען אין דיזען אויסערגעווינליכען קאנוועגשאן פון חסידי חב״ד פון אמעריקא און קענעדא, און מיר בעטען אייך צו אויסקלייבען און שיקען דעלעגאטען צו אונזער קאנוועגשאן, און ביטע אונז צו לאזען וויסען די נעמען און אדרעסען פון אייערע דעלעגאטען.

ערפילט אייער פליכט און געדיינקט די פאראנטוואורטליכקייט וואס דער שיקזאל האט אף אונז ארופגעלייגט און שיקט אייערע דעלעגאטען צו דעם קאנוועגשאן פון חסידי חב״ד פון ח׳ תמוז!

אכטונגספאל און מיט חסידישע גרוס,

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה

חיים זלמן קריימער, פרעז.
הרב ישראל דזשייקאבסאן, מנהל
דוד שיפרין, מזכיר

בע״ה

קאנוועגשאן קאמיטע (ועד הועידה),
אגודת חסידי חב״ד, בארצות הברית וקנדה,
183 הענרי סטריט, ניו יארק.

ב״ה, יום . . . . . Date

הנני מוכן אי״ה לבא ביום ראשון, ח׳ תמוז, תרצ״ט, (25 יוני 1939) בשעה 12:00, צהרים, למלון ברודבי סנטרל, ניו יורק, כדי להשתתף בועידה השנתית של חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה.

השם (נאמען). . . . . Name

בית הכנסת. . . . . Syngagogue

הכתבת (אדרעס) . . . . . Address

העיר (שטאדט) . . . . . City

גם כן יבואו הצירים האלה מאנ״ש לועידת חסידי חב״ד בח׳ תמוז ש״ז.

השם (נאמען). . . . . Name

הכתבת (אדרעס). . . . . Address

השם (נאמען). . . . . Name

הכתבת (אדרעס). . . . . Address

השם (נאמען). . . . . Name

הכתבת (אדרעס). . . . . Address

השם (נאמען). . . . . Name

הכתבת (אדרעס). . . . . Address

הצירים הנ״ל נשלחים מבית הכנסת . . .

הערות (באמערקונגען). . . . . .Remarks

גם ב״חב״ד בולעטין״ בגליון המיוחד שנדפסה לכבוד הכנס, נדפסה הזמנה שבה מפורטת יותר מטרת הכנס:

איינלאדונג צו דער קאנוועניציאן
פון חסידי חב״ד פון אמעריקא און קענעדא
אי״ה, **זונטאג**, ח׳ תמוז, תרצ״ט (25 דזשון, 1939)
אום 12:00 אוהר, אין האטעל בראדוויי סענטראל,
673 בראדוויי, ניו יארק, נ.י. רום 320.

איהר זייט העפליך איינגעלאדען אנוועזענד צו זיין און אויך צו באטיליגען זיך אין אונזער **אויסערגעווייניליכען קאנוועניציאן** פון חסידי חב״ד פון אמעריקא און קענעדא, גערופען פון אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה, פאר זונטאג, ח׳ תמוז, אין בראדוויי סענטראל האטעל, 673 בראדוויי, ביטווין בליקער און 3 טע סטריטס, אין ניו יארק.

זייט דער לעצטער קאנוועניציאן אונזערער פאר צוויי יאהרען זומער האבען די אומשטאנדען געבראכט אז די יעצטיגע קאנוועניציאן פון אמעריקאנער און קענעדער חסידי חב״ד זאל האבען א ספעציעלע באדייטונג און אופגאבע פאר אונז, מעהר ווי אן אלגעמיינע קאנעוועניציאן וואס בריינגט אלעמען גוטע נוצען.

דער מצב פון דער וועלט וועלכע האט מיטגעבראכט אז אמעריקא זאל הייניט צו טאג זיין דער איינציגע גרעסטער קבוץ פון אידען כ״י וועלכע זיצען במנוחה וואס ניט נאר דארפען זיי טראגען די 100% פאראנטווארטליכקייט פאר דעם מאטירעלען און גייסטיגען קיום און עקזיסטענץ פאר די אידען אין אייראפע, נאר דא איז דער ארט וואו עס ווערט געבויט דער מרכז פון תורה און אידישקייט. דערפאר דארף די אגודת חסידי חב״ד ביי איהר יעצטיגען קאנוועניציאן דא שאפען און אויסארבעטען די וועגען אף צו פארוואגרען דעם קיום פון אלע ישיבות און מוסדות הקדושים וועלכע שטייען אונטער דער פירערשאפט פון דעם ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א, און צו באטראכטען וועגען אז דא זאל קיינען ווערען דער מרכז און צענטער פון חב״ד. די מעגליכקייט איז יעצט דא אז דאס זאל קיינען פארווירקליכט ווערען ווייל פאר די לעצטע 2 יאהר האט דער ליובאוויטשער רבי שליט״א געשיקט און שיקט נאך אהער וויכטיגע פערזענליכקייטען פון חב״ד, מיט דעם שד״ר, הרב הגאון החסיד ר׳ שמואל הלוי לעווייטין, שליט״א (דער ראקישאקער רב) בראש, וואס דאס צייגט אונז אויך אז דער רבי שליט״א זעהט די מעגליכקייט און נייטיגקייט צו שאפען דא א לעבעדיגע טעטיגקייט פון חב״ד.

דאריבער צוליב אונזער קיום און צוליב דעם קיום פון אונזערע קינדער אז דער וואריימער געשמאקער און ערפרישענדער חב״ד לעבען זאל אין אונז לעבען און זאל איבערגעגעבען ווערען צו אונזערע קינדער, און אויך צוליב דעם קיום פון אלע ארגאניזאציעס פון חב״ד און נוסח האר״י איז דיזער קאנוועניציאן יעצט פון די גרעסטע וויכטיגקייט. קומט צו דיזער קאנוועניציאן און העלפט אונז דורכפירען דעם רצון פון רבי״ן שליט״א, און מיר וועלען זיך קענען הארציג דורכרייידען און מאכען פלענער פאר אונזער וויטערדיגע צוקונפטיגע טהעטיגקייט, נאכדעם ווי מיר וועלען הערען א דין וחשבון פון אונזער ארבייט ביז יעצט. קומט און בריינגט מיט איערע פריינד און פארגעסט ניט צושיקען אונז דעם בלענק אויסגעפילט כדי מיר זאלען קענען מאכען די נייטיגע הכנות פאר אונזער קאנוועניציאן. ערווארטענדיג צו זעהן אייך ביי דעם קאנוועניציאן ח׳ תמוז, פארבלייבען מיר,

אכטונגספאל און מיט חסידישע גרוס,

אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה

חיים זלמן קריימער, פרעזידענט
הרב ישראל דושייקאבסאן, מנהל

בע״ה

סדר היום

ועידת אגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה
ח׳ תמוז, תרצ״ט, בראדביי סענטראל האטעל
ניו יארק, נ. י.

ישיבה ראשונה: 12:00 (צהרים)

פתיחת הועידה ע״י הישוב ראש לאגודת חב״ד, ר׳ חיים זלמן קריימער, שי׳

הרב ר׳ משה דובער ריבקין, שליט״א, נמנה לישוב ראש הועידה ע״י הנ״ל

קוראים ברכת כ״ק אדמו״ר שליט״א ע״י הרב ר׳ שמואל לעוויטין, שליט״א

תולדות חב״ד בארצות הברית

הרב ר׳ מ.ד. ריבקין שליט״א מציג ומברך את האורחים והצירים המשתתפים מערי השדה והמהחברות ובתי כנסיות

הרב ר׳ חיים הירש רובינשטיין, שליט״א משיקאגא, מברך את הועידה בשם אגודת חב״ד בארצות המערב והמרכז בשיקאגא, ובשם הצירים מערי השדה

הרב שמעון ליב גרינבערג, שליט״א מפאריז, מברך את הועידה בשם ישיבות תומכי תמימים ובשם חסידי חב״ד באירופא

הרב ר׳ שמואל לעוויטין קורא מכתב כא״ש אל הועידה ומבאר בהרצאה כללית על אודות מטרת ותוצאות הועידה

הרב ר׳ אלי׳ סימפסאן, יושב ראש לועד המעמד, מרצה על ענין המעמד,

הרב ר׳ ישראל דושייקאבסאן מוסר דין וחשבון של עבודת אגודת חב״ד

הרב ר׳ שלמה אהרן קאזארנאווסקי שליט״א יו״ר לועד הישיבות מדבר על דבר הישיבות, וויכוחים והחלטות

הרב שלמה סאדאווסקי מראטשעסטער, נ.י. מרצה על דבר עזרה ליהודי יוראפ

הרב שלום שניידערמאן מפילאדעלפיא מרצה ע״ד אגודת חב״ד בערי השדה

הרב אלי׳ אקסעלראד מבאלטימאר מרצה ע״ד אירגון עבודה רוחנית

מינוי הועדים השונים:

ועד ההחלטות, ועד הישיבות, ועד המעמד, ועד עבודה ואירגון בערי השדה, ועד לאירגון אגודת הקהילות, ועד לאירגון אחי ואחות התמימים, ועד לאירגון חברות נשים (אקזילעריס), ועד הבחירות.

ישיבה שנית:

בערב, בשעה 7:50, מסעדת האטעל בראדוויי סענטראל. סעודת הועידה, נגונים, ברכות, דא״ח מהרש״ל

ישיבה שלישית:

יום ב׳ ט׳ תמוז, תרצ״ט, בראדוויי סענטראל האטעל

בבוקר: אסיפות הועדים השונים עד שעה 5:00

בשעה 5:00 אחר הצהרים: החלטות הועדים הנ״ל

בחירות הפקידים החדשים לאגודת חסידי חב״ד בארצות הברית וקנדה, נעילת הועידה וצאתכם לשלום לאורחים ולצירים.

כשנתקבלה ידיעת הכנס לרבנו כתב בי״ח סיון (אג״ק ח״ד א׳קה):

אל ידידיי הנכבדים והנעלים, הרבנים השו״בים ועסקני אנ״ש, המשתתפים בועידה השנתית של אגודת חב״ד,

ד׳ עליהם יחיו

לשלום אין קץ ולברכה אין סוף!

בשמחה קבלתי הידיעה מהנהלת אגודת חב״ד בקביעות הזמן להועידה השנתית של אגודת חב״ד יצ״ו, אשר תתכונן בעזה״י ביום ח׳ תמוז הבע״ל.

ידידיי האהובים.

אבותיכם ואבות אבותיכם החסידים נשמתן עדן תקעו יתד נאמן ביסוד הבתי כנסיות חב״ד בנוסח האר״י ז״ל ועליכם ידידיי יוצאי חלציהם להכניס בהבתי כנסיות ועל ידם בכל בתי המתפללים את האור הגנוז כי טוב, בדרכי החסידות והחסידים.

מדינתם הטובה זכתה לאור כי טוב, רבים מאנ״ש והתמימים אשר ביכולתם בעזה״י להכניס רוח החסידות חב״ד, והרוח חיים אשר הביאו אתם מארץ מולדתנו, בכל מרחבי מדינתם הטובה.

זכרו את אחינו בשרינו בארץ מולדתנו, להמציא להם מקורי עזרה ותמיכה, לצרכי חייהם הדתיים ולצרכי העתקתם צלחה.

התחזקו לקבוע בכל בית כנסת שיעורי לימודי דא״ח בפנים ולחזור בעל פה, הנהיגו התקנה דאמירת תהילים בכל יום אחר התפלה והתקנה דשבת מברכין, ספרו לבניכם ובנותיכן יחיו מארחות חיי אבותיכם ואבות אבותיכם החסידים והחסידות בארץ מולדתנו יע״א, האהבה והריעות אשר היתה והנה היא גם היום עטרת תפארת עדת החסידים, וידעו ילידיכם את גזען וצור מחצבתם, ייסדו קבוצות אחי תמימים, וחברות אחו״ת ותנו להם אותו החינוך הטוב אשר בו חונכתם.

אגודת חב״ד יצ״ו במשך קיומה פעלה ת״ל ועשתה הרבה לטובת כל עניני אנ״ש ועליכם החובה והמצוה לחזק מוסדי אגודת חב״ד ולחדש סניפים ואגודות נשים מחזיקות בכל המוסדות אשר תחת הנהגתי, וכולכם כאחד אתם ונשיכם תי׳ תחי׳ עבודתם הק׳ תמה, להרבצת תורה וחסידות, ובזה תמשיכו את שלשלת החסידות כאמור לא ימושו מפיך ומפי זרע זרעך אמר ה׳ מעתה ועד עולם.

ובזה הנני פונה לכל אחד ואחד ממנהלי אגודת חב״ד ומנהלי הסניפים בכל אתר ואתר ולכל אחת

ואחת ממנהלי אגודת נשים ד' עליהם יחיו, בתודה על העבר ובבקשה על להבא כי יוסיפו אומץ בעבודתם הק', אשר מצב הזמן דורש תעמולה יתירה.

תקותי תאמצני אשר בהכנוס מבחרי כחות אנ"ש והתמימים דמדינתם הט' ימצאו עצות ודרכים שונים באופני חיזוק עבודת אגודת חב"ד לכל ענפי', וכל אחד ואחד מהמשתתפים בהועידה בבואו לביתו ומקום מגורו, יהיו תמיד לנגד עיניו ההרגש הטוב וההתעוררות שנתעורר וישתדל בכל כחו למלאות חובתו, ולעורר את אנ"ש במקום מגורו להביא ההחלטות האמורות לפועל טוב, לתת לי בעזה"י האפשרות להמשיך את עבודתי בקדש לטובת אנ"ש והתמימים יחיו בגשם וברוח.

ואני תפלה כי אלקינו ואלקי אבותינו יתברך ויתעלה יצליח עבודתכם הקדושה ופועל ידכם ירצה, וכולנו כאחד נראה פרי טוב בעמלכם.

והנני שולח את ברכתי לכל המשתתפים בהועידה ועל ידכם לכל ידידינו אנ"ש בארצות הברית וקנדה כי יעזרם השי"ת לכל אחד ואחד מכם בהמצטרך לו ולבני ביתו יחיו בגשמיות וברוחניות, וירים השי"ת קרן אנ"ש וקרן אחב"י בכל מקומות מושבותיהם ויאיר עינינו בביאת גואל צדק בב"א כאמור ובאו לציון ברנה.

לא הגיעה לידינו סקירה מהנעשה בעת כנס זה, רק ידיעה קצרה ב"הפרדס" (תמוז תרצ"ט):

ועידה של אגודת חסידי חב"ד

ביום א' ח' תמוז התקיים ועידה של „אגודת חסידי חב"ד" בניו יארק. מטרתם להרים דרך החסידות חב"ד במדינה בחוגי בע"ב נכבדים יראים ושלמים, ולעזר ולתמוך בתי הת"ת וישיבות באירופה וא"י שנתיסד ע"י רבם כ"ק הגאון הצדיק אדמו"ר ר' יוסף יצחק שניאורסאן שליט"א מליובאוויטש, לכבוד הועידה נשלח מכתב ברכה וחזוק מכ"ק אדמו"ר מליבאוויטש שליט"א.

* * *

בכ"ח אייר התקיימה בלשכת אגודת חב"ד אספת ועד הפועל, להכנת הכנס. הגיע לידינו דווח אסיפה זו:

בע"ה, אספת ועד הפועל לאגודת חסידי חב"ד
כ"ח אייר, תרצ"ט בלשכת אגודת חב"ד, ניו יארק

סדר היום,

קאנווענשאן:

תכנית; הועדים — הנואמים; ההוטל; הסעודה; הבולטין; באי־כח ערי השדה; באי־כח בתי הכנסת נוסח האר"י; פרסום; מעמבערשיפ אין אגודת חב"ד; כמה ימים — זמן; שונות;

החזקת ישיבות תומכי תמימים
מפעל מעמד כ"ק אדמו"ר שליט"א
מוסדות כ"ק אדמו"ר שליט"א:
ישיבות תורת אמת,
כולל חב"ד,

שבועות
י"ב תמוז
רכישת חברים באגודת חב"ד
תעמולה ופרסום בעתונים
עבודת „ליידיעס אקזילעריס" ואירגון עוד סניפים
קבלת פנים לכב' התמים ר' משה פנחס כ"ץ שי'
מעמבערשיפ פאר החזקת ישיבות תו"ת דליובאוויץ
רכישת עוד כחות מחב"ד בעבודת אגודת חב"ד
ביקור אצל נדבנים ועסקנים עבור תו"ת ועבור מעמד
התנדבות מצד החברים והרבנים מאגודת חב"ד לבקר בערי השדה במשך הקיץ
שונות.

* * *

באותה שעה כבר היתה אגודת חסידי חב"ד אגודה רחבה עם מחלקות שונות. בניר המכתבים שלהם משלהי תרצ"ט ותחלת ת"ש פורטו כל המחלקות וחברי הועדות. יש לכך גם משמעות מיוחדת לרשימת עסקני אנ"ש בארה"ב באותה שעה:

הפקידות

הרב ניסן טעלושקין, יושב ראש נבבד; ר' חיים זלמן קרעמער, יושב ראש; הרב ישראל דזשייקאבסאן, מנהל; רעוו. מנחם מענדל קונין, גזבר; ר' דוד שיפרין, מזכיר.

ועד ההנהלה

הרב משה דובער ריבקין, יו"ר ועד ההנהלה; הרב אלי' סימפסאן; הרב שלמה אהרן קאזארנאווסקי; ר' ליב ראזמאן; ר' אברהם בער קריימער; ר' יקותיאל קריימער.

ועד הפועל

ר' אברהם בער קריימער, יושב ראש; ר' גרשון ה. אייבענהארן; הרב משה ברמן; ר' שמואל בער גאנעלעס; ר' אברהם גארדאן; ר' איסר גלוסקין; הרב יהודא הוירשקאוויץ; ר' שמואל היין; ר' משה זילבערשטיין; ר' יחזקאל טאובקין; ר' אלחנן כהן; ר' שמואל לאגין; ר' חיים יוסף מאטלין; הרב זלמן נאוויק; ר' בן ציון סאקאליק; ר' צבי פאדנעס; הרב ברוך פוטרמן; ר' אפרים פרודינסקי; ר' ג. צונץ; רבי שמואל קאנטאראף; הרב יוסף דוב קאסטעל; ר' משה

קליין; ר׳ יעקב ראזמאן; ר׳ שמעון ריבקין; הרב מאיר שארף; ר׳ דוד מאיר שולטאן; ר׳ דן תומרקין.

ועד המעמד

הרב אלי׳ סימפסאן, יו״ר; ר׳ מרדכי דוד פרידמאן, סגן; ר׳ אלי׳ נחום שקליאר, מזכיר; ר׳ יוחנן גארדאן; ר׳ יוסף גארדאן; הרב חיים צבי קאניקאוו; ר׳ דובער חסקינד; ר׳ אברהם זיסקינד; ר׳ זאב קאזינעץ; ר׳ אברהם שארפשטיין, גבאי ראשי למנהעטן ניו יארק; ר׳ ליב דזייקאבסאן ור׳ ליב גארדאן, גבאים ראשים לבראנקס; ר׳ אפרים יהודה קונין ור׳ זעליג שרייבער, גבאים ראשים לבנסונהוירסט והסביבה; ר׳ גרשון ברוך פערלמאן, גבאי ראשי לברונזוויל והסביבה.

ועד להפצת חסידות

הרב ד.מ. ראבינאוויץ, יו״ר נכבד, באסטאן, מאסס.; הרב אברהם אלי׳ אקסעלראד, יו״ר, באלטימאר, מד.; ר׳ אברהם פאריז, סגן יו״ר, ברוקלין, נ.י.; הרב משה פנחס כ״ץ, מזכיר, נוארק, נ. דוש.; ר׳ שלום פויזנער, שיקאגא, אילל.; ר׳ יהודא ליב הורוויט, דארטשעסטער, מאסס.; ר׳ יוחנן גארדאן, ברוקלין, נ.י.; ר׳ שלום לעווין, פילאדעלפיא, פא.

ועד הישיבות

הרב ר׳ שלמה אהרן קאזארנאווסקי, יושב ראש; ר׳ אברהם יעקב כ״ץ, סגן יושב ראש; ר׳ משה סלאווקין, מזכיר; ר׳ יקותיאל זלמן אהרונסאן; ר׳ בנימין באסס; ר׳ חיים בלאק; ר׳ מ.י. גאלדמאן; ר׳ ישעי׳ גארבער; ר׳ ליב גיטלין; הרב אברהם ח. גריס; ר׳ צבי דווארקין; ר׳ נתן וואלאך; ר׳ פייבוש ווייליער; ר׳ מ. ווילנער, שו״ב; מר חדקל; ר׳ נחום ימין; ר׳ מענדיל לייקין; ר׳ נחום נאוויקאוו; ר׳ יוסף נעלסאן; ר׳ אברהם מענדיל סמאל; ר׳ שלמה סאלאמאן; ר׳ ישראל דוב פאדעס; ר׳ יוסף פעהר, שו״ב; ר׳ גרשון ברוך פערלמאן; ר׳ ליב קופערשטיין; ר׳ נחמן קאוואלסקי; ר׳ מנחם מענדל ראבקין; ר׳ א.י. ראזען; שו״ב.

ועד לאיגוד קהלות חב״ד

ר׳ יעקב אלשאנסקי; ר׳ גרשון סימפסאן; ר׳ אברהם שארפשטיין; ר׳ ישראל שעפטעל, נשיא הועד; ר׳ שמואל גארדאן, מזכיר; ר׳ אברהם יצחק אלטשול; ר׳ ש. באגראד; ר׳ בארדאנסקא; ר׳ אהרן גארדאן; ר׳ גדלי׳ גוטקין; ר׳ אלחנן דוב; ר׳ יקותיאל גרינבערג; ר׳ גרשון וואלפסאן; ר׳ מאיר לאזעראוו; ר׳ מרדכי מאטלויק; ר׳ יעקב נעלסאן; ר׳ משה סלאווקין; ר׳ זעליג עפשטיין; ר׳ ז. שאפירא.

ועד לערי השדה

הרב חיים הירש רובינשטיין, יושב ראש נכבד, שיקאגא. אילל.; הרב שלום שניידערמאן, פילאדעלפיא, פא.; הרב יעקב בן ציון מענדאלסאן, נוארק, נ. דוש.; הרב שלמה סאדאווסקי, ראטשעסטער, נ.י., נשיא הועד; ר יהודה ליב הורוויט, מזכיר, דארטשעסטער, מאסס.; הרב משה פנחס כ״ץ, נוארק, נ. דוש.; ר׳ שלום פויזנער, שיקאגא, אילל.; ר׳ דובער לעווין, ספרינגפילד, מאסס.; ר׳ ניסן פייגין, יו״ר לאגודת חב״ד בפילאדעלפיא, פא.; ר׳ פרץ ראבינאוויץ, ספרינגפילד, מאסס.; ר׳ דוד פאטאשניק, באלטימאר, מד.; הרב מרדכי מענטליק, נוארק, נ. דוש.

ועד „אחוה״ (להתענין במצב הפרטי דאנ״ש)

ר׳ דוד שיפרין, יושב ראש; ר׳ אפרים פרוזינסקי, סגן; ר׳ דן תומרקין, מזכיר; ר׳ משה זילבערשטיין, וועסט סיידּ; ר׳ בן ציון סאקאליק, דאון טאון; ר׳ צבי פאדנעס, בראנזוויל; ר׳ זעליג שרייבער, בנסונהוירסט; ר׳ מ״מ קונץ, מאנהעטען; ר׳ חיים כ״ץ, בראנקס; ר׳ חיים בלאק, וועסט פלעטבוש; ר׳ מ״מ באל, פלעטבוש; ר׳ משה קליין, איסט פלעטבוש; ר׳ מ״מ ראבקין, איסט ניו יארק.

הנהלה זו של אגודת חסידי חב״ד התקיימה עד לבואו של רבנו לארה״ב, שאז אורגנה מחדש, כדלקמן בפרק שלאח״ז.

פרק לה

בוא רבנו לארה״ב

כשפרצה המלחמה, באמצע אלול תרצ״ט, נמצא רבנו באטוואצק. ביום ב׳ כ׳ אלול (או ביום ג׳ כ״א אלול) עזב את אטוואצק, יחד עם ביתו ומזכיריו ונסע לווארשא, ע״מ לנסוע משם לריגא.

מווארשא לא יכלו להמשיך לריגא, רק המזכיר ה״ר חיים שי׳ ליברמן הצליח לנסוע בח׳ תשרי מווארשא לריגא ומשם התעסק בהצלת רבנו עם בני ביתו ושאר המזכירים, שנשארו בווארשא עד תחלת טבת.

לאחר השתדלות נמרצת מארה״ב הצליחו לקבל רשיון נסיעה עבורם מווארשא לריגא. ביום החמישי ב׳ טבת יצאו מווארשא. בשבת שבתו בבית ועד הקהלה היהודית שבברלין ולריגא הגיעו ביום א׳ ה׳ טבת.

בריגא נשארו כחודשיים וחצי — מה׳ טבת עד ב״ד אד״ר, שאז נסעו באוירון מריגא לשטוקהולם. למחרת נסעו משטוקהולם לגטבורג שמשם יצאה האני׳ לארה״ב ביום ד׳ כ״ו אד״ר. הנסיעה ארכה כשבועיים ובט׳ אד״ש הגיעה האני׳ לחוף נ. י.

על כל הנ״ל מסופר בארוכה במקומות אחרים ואין כאן המקום להאריך בנעשה חוץ לגבולות ארה״ב.

בארכיון של הרש״א קזרנובסקי ושל הר״י דזייקאבסאן נמצאות העתקות מכתבי אגודת חסידי חב״ד, ניירות הממשל האמריקאי ועורכי הדין בקשר להשתדלות ההצלה, אך כל זה קובע ברכה לעצמו, שיש בכל זה בכדי להדפיס ספר שלם, ואין כאן מקומו.

* * *

האמת ניתנה להאמר, שכבר בחורף תרצ״ט התחילו המחשבות על אפשרות ההגירה לארה״ב. על כך כותב המזכיר הר״י פייגין להר״י דזייקאבסאן בט׳ שבט תרצ״ט:

עתה הנני רוצה לדבר עמך ענין אחד, אמנם לע״ע הוא בסוד, אמנם בכל זה הנני חושב אשר ממך אין צריך להיות סוד. הנה זה איזה פעמים היו הצעות לכ״ק כי יעתיק לאמעריקע וכ״ק דחה זה לפועל, מחמת הרבה טעמים שאמר, ואפשר ישנם עוד. לפני נסיעתו הפעם אמר לי להשיב לאחד לטשיקאגא על הצעה הזאת כי הדבר אינו מופרך מחמת מצב הכללי במדינות אלו, וגם אמר לי לכתוב להרר״ש שי׳ לעוויטין. אמנם כתבתי לו שיהי׳ בסוד ואפשר לא יאמר לך מזה. דברי כ״ק היו קצרים כי לא הייתי אצלו כשבועיים ורק לפני הנסיעה באתי על שתי שעות, ואמר דער מצב איז אזא אז מען דארף טראכטין וועגין דעם, און גוטע פריינד האבען געדארפט אן הויבין וועגין א רשיון, ובזה האריך מעט ונראה הי׳ כי אין דעתו שיסע כמו איזה רב רק יהי׳ רשיון מיוחד עבורו ועבור בני ביתו היינו בנותיו וחתניו יחיו, ואמר, און נאך פאמילייעס וואס זיינען ארום מיר, ניט נוגע די נעמען, וגם כעשרה או חמשה עשר תלמידי הישיבה. ונראה כוונתו כי ישיגו רשיון כמו ביציאתו מרוסיא הי׳ רשיון על מספר אנשים ידועים השייכים לכ״ק ואח״כ יהי׳ בירור פרטי. זה הי׳ תוכן הענין, ובבקשה ממך לא לפרסם זה לע״ע רק כפי הצורך ובלי ידיעה כי נכתב ממני.

לענין זה חוזר שוב באגרת כ״ה ניסן תרצ״ט:

קבלתי היום מכתבך. והנה להיות כי זכרת במכתבך אודות הכנות הניירות עבור כ״ק אדמו״ר, ולהיות כי היום מסר לי כ״ק אדמו״ר שליט״א אודות זה דברים אחדים מה להודיע, וע״כ אשיב לך בראשונה על זה, היינו דברי כ״ק אדמו״ר שליט״א בענין זה.

ראשית עליכם לידע כי כל הענינים השייכים לעניני ניירות לכ״ק ממדינתכם, בקישור עם ההעתקה, הנה הכל אין שייך לחשוב שיהי׳ ע״י הקונסול המקומי היינו הקונסול האמעריקאני שבווארשא, כי כבר נוכחו לדעת מהנהגותיו והתייחסותו להמהגרים, ברשעות גדולה, מבקש הוא תואנה ועלילות. וע״כ אם צריכים לרשום לאיזה מקום לשלוח הניירות אז צריכים אתם לידע לשאול בראשונה על איזה מקום. המקומות האפשרי לחשוב אודותם הוא, או הקונסול האמעריקאני אשר בריגא, או הקונסול אשר בפאריז, וההחלטה לפעול בזה יודיעו כשיהי׳ נוגע לפועל.

אגב הזכיר כ״ק אדמו״ר שליט״א כי עליכם לדעת אשר כללות הענין הזה הוא הכנה, אשר לפי מצב הזמן והתהפוכות אשר במדינות אלו, גורם להכין הכנות אשר אם יהי׳ לפי מצב מוכרח ההעתקה לא יהי׳ מניעות ח״ו, אבל אם יהי׳ המצב של מנוחה בהמדינות אין עדיין החלט להעתקה.

זהו תוכן הדברים אשר אמר לי בענין זה, והבנתי אשר אם כי ההתעסקות בדבר הניירות נחוצה היא, בכל זה רוצה להודיע כי לא יהי׳ כבר החלט אצל כל אנ״ש כי כ״ק מעתיק דירתו, ואח״כ יכול להביא זה איזה אי נעימות וצער (ענטוישן)נג) ובפרט אלו אשר התעסקו בזה, כאילו לריק ייגעו. הענין פשוט לדעתי אשר גם בשביל ספק וספק ספיקא שיכול להביא המנוחה לידי כ״ק ובפרט על ספק אולי יהי׳ נחוץ, כדאי הדבר להניח כל הטרחות והכחות. והנני חושב בכל זה אשר אם תבינו יחידים אשר אין צריכים לגלות להם הכל, שבאופן כזה לא ישתדלו כראוי הרי גם הרר״ש שי׳ לעוויטין אצלכם והנני חושב אשר יחד תוכלו להחליט בזה איך להתנהג אבל בכללות הענין כן הוא.

שוב עלה נושא זה לדיון בעת ביקור הר״י דזייקאבסאן אצל רבנו בתחלת אלול. הוא מספר על כך בזכרונותיו: „בעת היותי בביקורי בפעם השני׳ אצל כ״ק אדמו״ר בשנת תרצ״ט בחדש אלול וכ״ק אדמו״ר דיבר עמי ע״ד לבוא להתיישב בארה״ב״.

כך נמשך הדבר עד שהתחילה המלחמה בפועל ובהכרח נשאר בווארשא חדשים אחדים, עד שבה׳ טבת הגיע לריגא, יחד עם ב״ב והמזכיר הר״י פייגין.

עם הגיע רבנו לריגא דיבר בטלפון עם הר״י דזייקאבסאן ובין הדברים מסר ברכה לאנ״ש בארה״ב. על כך פרסם מיד ה״ר אברהם פאריז מטעם „לשכת הפצת חסידות״ (ראה אודותה לקמן פרק סו):

ב״ה

קול מבשר מבשר ואומר

מזל טוב מזל טוב אונז אלעמען און אלע אידען. גילויבט איז דער אויבערשטער ברוך הוא, וואס דער רבי זאל געזונט זיין מיט זיין פאמיליע זאלען לעבען [איז] געקומען קיין ריגע, און מיר האפון אז דער אויבערשטער ב״ה וועט ניט אפ טאהן זיין חסד און וועט אים בריינגען באלד א הערצוא קיין אמעריקע מיט הצלחה.

און ער וועט אונז פירען מקבל פנים זיין משיח׳ן בעזהשי״ת.

און הייַנט אין דער פריא האלב נאך 4 דעם זייגער האט הרב דזשייקאבסאן יחי׳ גירעט מיט דעם רבי׳ן שליט״א אויף׳ן טעלעפאהן קיין ריגע, האט דער רבי שליט״א איבער גיגעבען א ברכה צו אלע אמעריקאנער אידען יחיו:

אלע אידען וואס ווארטען אויף משיח׳ן

פארברייגט און טרינקט משקה און דאנקט דעם אויבערשטן ב״ה פאר דעם, און בשעת מעשה זאל איטלעכער באי זיך אין הארצען צוזאגען צום אויבערשטוין ב״ה אז ער וועט ווערען בעסער און בעסער נעענטער צו אלע ענינים פון אידעשקייט.

און דורך דעם וועלען מיר אין גיכען דער לעבען משיח׳ן.

בכבוד רב

אברהם פאריס

1546 — 46 סט. ברוקלין, נ. י.

מיד כשנתקבלה הבשורה שרבנו נמצא באני׳ בדרכו לארה״ב פנה השד״ר ה״ר שמואל לויטין במכתב־חוזר לאנ״ש בארה״ב, שבו נאמר בין השאר:

דער טאג וואס איז דער האלטין גיווארין די ידיעה אז דער רבי כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש איז שיין אויף דער שיף און קומט בעהשי״ת נאך אין אייניגע טעג צוא אונז אין אמעריקא בהצלחה, איז א טאג פון **א בשורה** בא אלע אידין פון אמעריקא בכלל און בא חסידי חב״ד בפרט.

אלע ידידינו אנ״ש חסידי חב״ד, אויך בכלל אלע אידין פילין א טיפע צוגיבונדינקייט פון טיפין הארצין מיט א אמת׳ה ליבאשפט מלב ונפש צום רבי׳ן שליט״א, עס איז בא יעדערין איין געקריצט טיף אין דער נשמה, אז דער רבי שליט״א איז די נשמה פון אידין און אידעשקייט, און אז מיט זיין אנקומען אין אמעריקא וועט אריין גיבלאזען ווערן א רוח חיים אין דעם גאנצען לעבין פון אידין אין דער אמת׳ער וועג פון תורה ומצות אמונה ודעת ווי דעם אויבערשטונס כוונה הפנימית ואמיתית.

פיל מאל האבין מיר שיין בעקאנט גימאכט אייך **די גרייסקייט** און **דער זכות פון דער מצוה** פון מעמד החזקת רבינו שליט״א, **דאס הייסט אויס האלטען דעם רבינ׳ס שליט״א** הצטרכות פון דער הוצאה און פון אלע זיינע **הייליגע ענינים ישיבות א. ד. ג.**

. . . איך האף אז אלע וועלין פילין דיא רייד וואס זיינען גיזאגט גיווארען באמת, און דאס איז דיא טובה האמיתית פון יעדערען, און מ׳וועט זיך אפ רופען גלייך בנדיבות לב, וויא בא בנין המשכן איז גיווען מרבים להביא, און השי״ת וועט זיי העלפין בכל עניניהם בגשמיות ורוחניות.

ובמכתב כללי לגדולי הרבנים פנו מנהלי אגודת חב״ד:

בע״ה, א׳ דר״ח אדר ב׳, ת״ש.

כבוד הרבנים הגאונים הגדולים המפורסמים ראשי ומנהלי **אגודת הרבנים בארה״ב וקנדה,** ובראשם גאון ישראל ראזענברג, שליט״א, הגר״א סילבר שליט״א, והגרד״א לווינטל, שליט״א, והגר״י קרלינסקי שליט״א, והגרי״ל זלצר שליט״א, מנהל, חברי הנשיאות.

שלום וברכה.

יום בשורה הוא לנו היום. כ״ק אדמו״ר מליובאוויטש שליט״א בחסדי ד׳ המרובים נחלץ מצרה מעמק הבכא האייראפי והנהו ת״ל בדרכו צלחה למדינתנו. העט לא יכול לתאר התלאות הנוראות אשר מצאתו במשך הששה חדשים האחרונים, סכ״נ ממש בכל רגע ורגע. אילו פנו מלא שירה כים אין אנו מספיקים להודות ולהלל על הנסים והנפלאות שעשה ד׳ לנו ולכל בית ישראל והשאיר לנו לפליטא רבא דעמי׳, מדברנא דאומתא כ״ק אדמו״ר שליט״א. מודים אנו על העבר, ועיננו צפויות לרחמי שמים על להבא, כי נזכה לראותו בקרוב שלם בגופו וכל אשר לו והנלוים לו.

מקוים אנו לקבל פני כ״ק אדמו״ר שליט״א בשע״ט ביום א׳ או ב׳ פ׳ צו, 17־18 מארטש, על נמל 97, רחוב וועסט 57, ניו יארק, באני׳ „דראטינגהאלם״.

אגודת חב״ד עם ועד המסדר המיוחד הנבחר לזה משתדלים לסדר כי מן המון אלפי אחב״י אשר יבואו אל החוף לקבל פניו, יהי׳ האפשרות לגדולנו ורבננו ויח״ס לקבל פניו ביחוד לפי הכבוד הראוי ע״י סדרים מיוחדים. בלי ספק כי לא יפקד גם מקום הדר״ג בין הבאים בתור ראשי אגודת הרבנים ובאי כחה. במטותא מיני׳ דהדר״ג כי יואילו נא בטובם להודיענו

בזריזות הכי אפשרית שמות הרבנים אשר ישתתפו בהקב״פ למען נדע לסדר מקומם לפי כבודם הראוי.

בברכת התורה וגאולה וישועה אמיתית לכלל ישראל,

מנהלי אגו״ח

ח. ז. קריימער, יו״ר,
הרב י. דזשייקאבסאן, מנהל
ר׳ מ. מ. קונין, גזבר

ועד ההצלה

הרב מ. דובער ריבקין, יו״ר
ר׳ ליב רוזמן, סגן יו״ר
ר׳ א. ב. קריימער, גזבר

ועד המסדר

סעמיוול קריימער, טשערמאן
קא־טשערמען
סנטור פ. קליינפלד
הרב נ. טלושקין,
יודא גוראריי
אלי׳ מערקין

בז׳ אד״ש נשלחו כרטיסים, למקומות מיוחדים בבית הנתיבות בעת קבלת הפנים, בצירוף מכתב מיוחד, אל עסקני חב״ד ונציגי מוסדות חב״ד בארה״ב:

בע״ה, ז׳ אדר ב׳, ת״ש

שלום וברכה.

ביטע הירמיט צו געפינען טיקעטס פאר דעם **קבלת פנים** פאר דעם ליובאוויטשען רבי׳ן שליט״א, וועלכער וועט אי״ה אנקומען בשעה טובה, דיזען דינסטאג, ט׳ אדר ב׳ (19־טען מארטש), מיט דער שיף דראטנינגהאלם, אף פיער 97, וועסט 57־טע סטריט, ניו יארק, ארום מיטאג צייט.

דיזער טיקעט וועט אייך געבען די געלעגענהייט און מעגליכקייט צו קענען זיין אין דעם ספעציעלען רעזערווירטען פלאץ אף דעם דערמאנטען פיער וואס איז אונז געגעבען געווארען פאר דעם קבלת פנים פאר דעם ליובאוויטשען רבי׳ן שליט״א. דיזער בריוו ווערט נור געשיקט צו ספעציעלע פארשטהער פון ארגאניזאציעס און איינגעלאדענע יחידים.

ביטע צו קומען אין צייט און אזוי פריה ווי מעגליך. זעהט די אידישע צייטונגען פאר די לעצטע ידיעות וועגען די צייט וועז די שיף קומט אריין דינסטאג, אדער רופט דעם אפיס פון אגודת חב״ד פאר מעהר אויסקינפטע.

אכטונגספאל און מיט תורה גרוס,

די קבלת פנים קמיטע

על קבלת הפנים מספר רבנו בעצמו באגרת שכתב באותו יום (אג״ק ח״ה א׳קסה):

אל ידידנו אנ״ש אשר באה״ק ת״ו ובמדינות איראפא
ה׳ עליהם יחיו

לשלום אין קץ ולברכה אין סוף.

ביום הזה, בשלישי לסדר צו, בתשיעי לחדש אדר שני באנו צלחה לנמל נויארק רבתי יע״א. פה קבלו פנינו, באהבה רבה ובחיבה גדולה אחינו ידידינו אנ״ש ותלמידי התמימים שי׳ ואחינו קהל עדת ישרון בארצות הברית וקאנאדא על ידי אמצעות מלאכות נכבדות מאת אגודת האדמורי״ם, אגודת הרבנים הגאונים, הישיבות המפורסמות, עסקני הכלל ומוסדות הצדקה.

בהכנסי — בלוית הנוסעים עמדי — לאולם הנמל הכי גדול המכיל כמה אלפים איש, מלאתי משאלות לבבי ולבב כל הקהל הקדוש אשר באו לקבל פנינו, למסור להם פרישת שלום מאת אחינו בני ישראל ובית יעקב, ה׳ עליהם יחיו, יושבי מדינות איראפא וברכתם ותורתם לאחינו בני ישראל ובית יעקב, ה׳ עליהם יחיו, יושבי ארצות הברית וקאנאדא על כל הטוב אשר עשו עמהם, ובקשתם על להבא להוסיף אומץ להושיט להם יד עזרה בגשם וברוח.

הודו לה׳ כי טוב, והנני מקוה אשר, בעזרתו ית׳, דברי מצאו מסלות ללבות אחינו, וברגשי קדש יוסיפו אומץ בעבודתם הקדושה להושיט יד עזרה לאחינו הנהרסים והנדכאים באיראפא ולבא לעזרתם להעתיק מושבם למדינות אחרות.

נעים לי להודיע ולשמח את לבב ידידינו אנ״ש ותלמידי התמימים יחיו, צמודי לבבי אשר באה״ק תובב״א ובמדינות איראפא ממצבם של ידידינו אנ״ש ותלמידי התמימים יחיו אשר בארצה״ב וקאנאנדא, אשר ת״ל לבבם ער לכל הענינים המתיחסים לדרכי החסידות, ובשימת לב משתדלים למלאות חובתם, ותקותי תאמצני אשר חסידי חב״ד בארצה״ב וקאנאדא יהיו בעזה״י לתפארת לאחיהם חסידי חב״ד באה״ק ובמדינות איראפא.

ואני תפלה אשר בזכות הוד כ״ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע הנה כל עדת חסידי חב״ד, כולם כאחד, יגיעו לאותו הגובה כראוי להם ויתאחדו לאחוז בכל תוקף בדגל החסידות.

בפרטיות יותר מסופר על קבלת הפנים בעתון „מארגען זשורנאל״ (מארטש 20):

דער ליובאוויטשער רבי, הגאון ר׳ יוסף יצחק שניאורסאן, וועלכער האט פיל מאל געפיהלט דעם

קבלת הפנים – בבוא הרבי לארה״ב

ביטערען טעם פון ביבלישען „ויסע ויחנו ויסעו״ און האט דורכגעלעבט עטליכע שוועךע גלות׳ן וואס האבען איהם געמאכט פאר א לעבעדיגען סימבאל פון אידישען קדוש השם אין דער היינטיגער צייט, איז נעבטען פריה אנגעקומען אהער אויף דער שיף „דראטנינגהאלם״. א קאמיטע פון רבנים, אנגעזעהענע בעלי־בתים און א פארשטעהער פון מעיאר לאגוואךדיא זיינען איהם אנטקעגען געפאהרען אויף א רעגירונגס־שיפעל און איבער פופצעהן הונדערט חסידים האבען אים אפגעווארט אויפ׳ן פיער אויף דער 57טער סטריט. דער קבלת פנים איז געווען א געמיש פון פרייד, התלהבות און צער.

דער ערשטער סימן פון צער איז געווען ווען מ׳האט אויף א טראג־בעטעל אראפגעבראכט דעם ליובאוויטשער רביניס אכציג יאהריגע מאמע. די נסיעה האט פאר איהר געשמעקט מיט סכנת נפשות, אבער צוליב׳ן חורבן פוילען האט דעם רבינ׳ס גאנצע משפחה, צוזאמען מיט די ווייטיגסטע מקורבים און זייערע משפחות, געמוזט זיך אויסריבטען אין וועג אריין. ס׳איז געווארען טרויעריג־שטיל ווען מען האט דרוכגעטראגען דאס בעטעל צווישען עולם צום אמבולאנס וואס האט געווארט אונטען. דערנאך איז דער רבי אליין אראפגעקומען. צוליב די יסורים וואס ער איז אויסגעשטאנען דינען איהם כמעט ניט די פיס. אויפ׳ן שיף־בריקעל האט מען איהם ארויפגעפיהרט אין אן אינוואלידען־שטול. ווי נאר עס האט זיך באוויזען דער רבי — א רויטליך־גרויליכע בארד און א פנים וואס איז שטרענג און ליכטיג און ווי פון אן אנדער עפאכע, פון דער תקופת הגאונים — האט חזן שמואל קאנטאראוו אויפגעזונגען די ברכה „ברוך מחי׳ מתים״, ווייל מען באטראכט עס ממש ווי א נס וואס דער רבי איז געראטעוועט געווארען פון חורבן.

א באגייסטערטער עולם האט דורכגעריסען די פאליציי־וואך און פריהער־געפלאנטע פראגראמען האבען ניט געהאלפען. זמר׳לאך האבען זיך א טראג געטאן איבערן פיער, וואס האט מיטאמאל אויסגעזעהן ווי דער ליובאוויטשער הויף, חסידים האבן פארלייגט הענט אויף אקסלען און מיט טאנצענדיגע טריט, ווי שמחת תורה, נאכגעגאנגען דעם שטול.

געווען דעלעגאציעס פון אגודת הרבנים, דעלעגאציעס פון מזרחי, די סאמע פראמינענטע ארטאדאקסישע פיהרער, רבנים און אדמורי״ם. אין אויפנאם־זאל, איז געווען ענג, די פאליציי האט קוים איינגעשטעלט ארדענונג. וויליאם ב. הערלאנדס, קאמישאנער אוו אינווענסטיגיישאן האט באגריסט אין מעיאר לאגוואךדיא׳ס נאמען. עס איז געווען אינטערעסאנט אז דער מעיאר האט צו באגריסען דעם רבי׳ן אויסגעקליבען הערלאנדס׳ן, א אידישען יונגערמאן וואס איז א שומר שבת. סעם קרעמער, זוהן פון גרינדער פון אגודת חב״ד, האט פארגעשטעלט

דעם מעיאר׳ס פארשטעהער. דערנאך האט דער רבי אליין גערעדט.

דאס קול זיינס איז געקומען שווער, ווי מיט יסורים, אפילו די וואס זיינען נאהענט געשטאנען האבען געהאט שוועריגקייט אויפצוכאפען יעדעס ווארט. פון צייט צו צייט האט דעם רבינ׳ס ענטשלאסענהייט גובר געווען זיין מידקייט און דאס קול האט זיך געשטארקט. אויף טיש און בענק זיינען געשטאנען הונדערטער מענשען, צווישען זיי פרויען און יונגע אינגלאך, תלמידים פון ניו יארקער ישיבות, דער רבי האט געזאגט אז עס איז א פראגע צי דארף מען, נאכדעם ראטעווען זיך, נאר זאגען ברכת הגומל צי אויך „הטוב ומטיב״. ער וועט זאגען ביידע, ווייל עס האט זיך באטייליגט א רבים אין ראטעווען איהם און זיינע באגלייטער. ער האט אויך געבעטען אז אלע אמעריקאנער עוסקים בתורה זאלען איהם קומען צו הילף צו ארגאניזירען דא נייע מוסדות תורה, און פארוואנדלען אמעריקא אין א תורה־צענטער פון וועלט אידענטום [השיחה בשלימותה נדפסה בס׳ השיחות קיץ ת״ש בתחלתו].

דער רבינ׳ס ווארט צו די אמעריקאנער אידען

א שערענגע אטאמאבילען איז נאכגעפאהרען דעם רבי׳ן צום גרעיסאן האטעל אויף בראדווי וואו ער איז פארפאהרען. דארט, ביי די טיהרען, האט זיך איבערגע׳חזר׳ט דאס זעלבע וואס אויפ׳ן פיער. פאליציי האט קוים געקאנט איינהאלטען דעם גרויסען עולם. אויפ׳ן צווייטען שטאק, אין א גרויסען זאל, זיינען בחורימ׳לאך פון זעכעצעהן־זיבעצעהן און־אכצעהן יאהריגען עלטער געגאנגען א ריקוד׳ל און געזונגען מיט ברען. אויפ׳ן זעקסטען שטאק האבען זיך אומגעדרעהט דעם רבינ׳ס מקורבים און גאר נאהענטע מענשען האבען אים געגעבען שלום. זיין איידים הרב שמריהו גור־אריה, האט אין רבינ׳ס נאמען ארויסגעגעבען א סטייטמענט צו דער פרעסע. אין סטייטמענט דריקט דער רבי אויס צער וואס „איך מוז זיך שיידען פון מיינע ברידער אין אייראפע נאכדעם ווי איך האב מיין גאנצען לעבען פארבראכט צווישען זיי און געטיילט ביז אצינד זייער גרויסען צער״, גלייכצייטיג אבער איז ער פול מיט האפענונג אז עס וועט אים געלינגען מיט דער הילף פון עוסקים בתורה דא אין לאנד, איינשטעלען אין די פאראייניגטע שטאאטען דעם תורה צענטער פון וועלט־אידענטום. ער שילדערט דעם גורל פון פוילישען אידענטום וואס שטעהט פאר א פולשטענדיגער פארניכטונג.

„איהר דארפט דאנקבאר זיין וואס איהר האט אויסגעמידען אזא שרעקליכען גורל״, זאגט דער רבי אין זיין ערשטען סטייטמענט צום אמעריקאנער אידענטום, „אבער אייער דאנקבארקייט דארף געפינען אן אויסדרוק אין מעשים, קרבן תודה און כופר נפש. איהר דארפט שאפען א רעטונג־פאנד פאר אונזערע פוילישע ברידער וואס זיינען געוואהרען א חטאת הצבור פאר׳ן גאנצען אידישען פאלק. עס מוזען געשאפען ווערען מיטלען צו לינדערען די נויט אויפ׳ן ארט און עס מוזען געשאפען ווערען מעגליכקייטען פאר א ברייט־פארצווייגטער עמיגראציע און קאלאניזאציע פון פוילישען אידענטום . . . אין א אזונדער גרויסער סכנה געפינען זיך די רבנים, עסקנים און געוועזענע רייכע בעלי־בתים אין פוילען״.

אז אמעריקאנער אידען וועלען טאן זייער פליכט, האט דער רבי געזאגט, איז ער זיכער אז אויך די אמעריקאנער רעגירונג וועט אויף איהר אייגענעם אופן העלפען. ער דערצעהלט וועגען מצב פון דער צענטראלער ליובאוויטשער ישיבה „תומכי תמימים״. די ישיבה האט זיך ניט צוברעקעלט, ווערט אין סטייטמענט געזאגט, די תלמידים זיינען געבליבען קאנצענטרירט אין ווארשע און אטוואצק און ווארטען אויף רעטונג. א טייל האבען עוואקואירט קיין ליטע. די גרעסטע טייל פון די תלמידים אין דער צענטראלער ישיבה, א צווייז הונדערט, געפינען זיך נאך אלץ אין אטוואצק און ווארשע. מען מוז שאפען א פאנד צו העלפען זיי עוואקואירען. דער רבי אפעלירט צו די אמעריקאנער אידען זיי זאלען אנהויבען ביישטייערען פאר אזא פאנד און איהם העלפען אין דער הייליגער רעטונגס־אקציע.

דער רבי אפעלירט פאר אחדות פון גאנצען אידישען פאלק, איבערהויפט אין ליכט פון דער טראגעדיע וואס האט געטראפען דעם שטארקען אידישען ישוב אין פוילען. „הויפטזעכליך וועגן איך זיך צו דער אידישער ארטאדאקסיע אין אמעריקע״, ווערט געזאגט אין דעם סטייטמענט וואס גור־אריה האט פארעפענטליכט אין רבינ׳ס נאמען, „צו ארגאניזירען זיך און אויף א שטארקען גמיינזאמען פראנט פאר דער גרויסער פאראנטוואר־טליכער ארבייט, וועלכע שטעהט איהר פאר אין באזוג צו דער רעטונגס אקציע לטובת יהודי פוילען, ווי אויך אין באזוג צו אלע רעליגיעזע אנגעלעגענהייטען אין דער היים און מחוץ, וועגען וועלכע איך וועל נאך שפעטער דערמאנען״.

ווייטער ווערט אין סטייטמענט געזאגט: „אמעריקא דארף ווערען דער וועלט תורה־צענטער פון אידישען פאלק. דאס אמעריקאנער אידענטום קאן זיך ניט באנוגענען מיט די עקזיסטירענדיגע ישיבות און מוסדות תורה, ווייל די השגחה האט ארויפגעלייגט אויפ׳ן אמעריקאנער אידענטום די פליכט צו דינען אלס גייסטיגער צענטער. און אמעריקא וועלכע איז באטראכט געווארען ווי א צענטער פון א מאטעריעלען תור הזהב מוז יעצט ווערען א גרויסער

אידישער גייסטיגער צענטער. עס מוזען געגרינדעט ווערען נייע ישיבות, חדרים".

דער ליובאוויטשער רבי האט באקומען וויזאס פאר עלף משפחות פון זיינע מקורבים. די אנדערע אבער זיינען נאך אונטערווועגענס און מיט אידם זיינען געקומען עלף פערזאן: דער רבי אליין און זיין פרוי; דעם רבינ'ס מוטער; דעם רבינ'ס איידים, הרב שמריהו גור־אריה; ר' חיים ליבערמאן, דעם רבינ'ס סעקרעטאר; מינדעל, גור־אריה'ס סעקרעטאר, א געענדיגטער פון מאנטשעסטער אוניווערזיטעט און א רייידער פון פערפעקטען ענגליש; מ. כאדאקאוו, הויפט איבער די אידישע שולען ביים לאטווישען בילדונגס־מיניסטעריום. מ. כאדאקאוו וועט דא פארברענגען א זעקס חדשים און פרואווען ארגאניזירען חדרים, ביי די חב"ד קאנגרעגיישאנס איבער'ן לאנד, האט מיר הרב גור־אריה דערקלערט.

קרוב לחודש שהה רבנו במלון בניו־יורק. בח' ניסן נסע ללייקוואוד, שם שהה כחודש נוסף בבית מיוחד שהועמד לרשותו. הודעה על כך נמסרה ב"הפרדס" (ניסן ת"ש):

על חג הפסח יהיה כ"ק האדמו"ר שליט"א בלייקוואוד בבית הנדיב ר' כלב פאסטאן, נ"י, שנתן בית זה לכ"ק שי' במתנה. הכתובת: 319 פארעסט עווע. לייקוואוד, נד"ז.

בז' אייר חזר לנ. י. והמשיך להתגורר באותו מלון עד סוף הקיץ, כשנקנה בנין 770 איסטערן פארקווייי ע"י אגודת חב"ד.

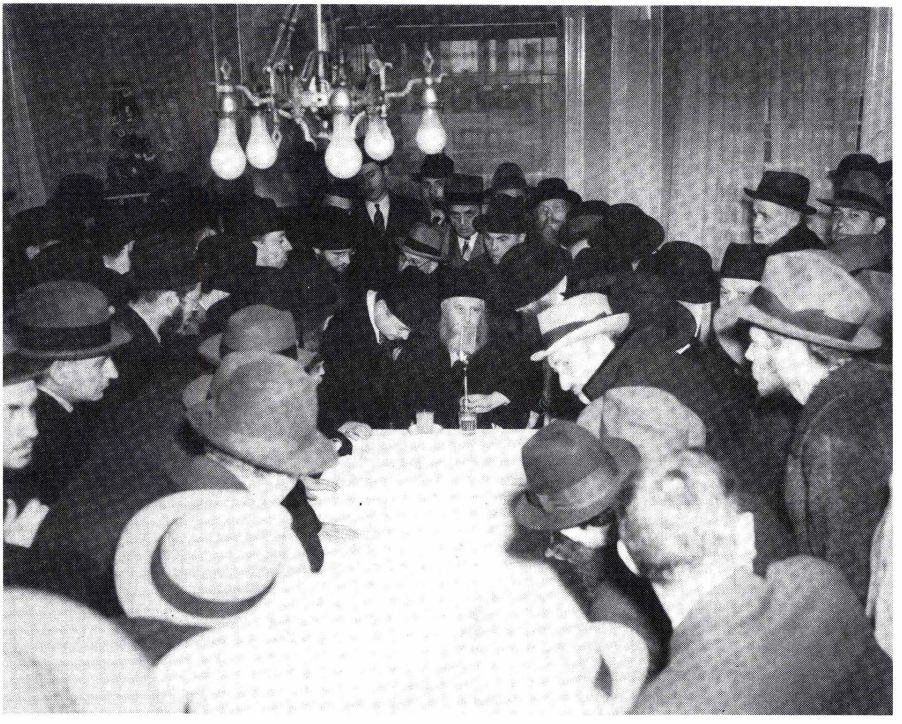

הרבי מתוועד – בעת שהייתו בלייקוואוד

הבית הנקנה — 770 איסטערן פארקווייי

להתעסקות קניית הבנין נוסד „ועד למען בנין בית חיינו״ ע״י אגודת חב״ד. חברי ועד אגו״ח: הרב ר׳ ניסן טעלושקין, יו״ר נכבד אגוחב״ד; ר׳ חיים שניאור זלמן קריימער, יו״ר אגוחב״ד; הרב ר׳ שלמה אהרן קאזארנאווסקי, יו״ר הועד; ר׳ אברהם דובער קריימער, גזבר; ר׳ דובער חסקינד, מזכיר. **הועד:** הרב ר׳ שמואל לעווייטין, הרב משה דובער ריבקין, הרב אלי׳ סימפסאן, הרב ישראל דזשייקאבסאן, רעוו. מנחם מענדיל קונין.

בכ״ב אייר פנה ועד זה במכתב ליחידי סגולה מאנ״ש:

בע״ה, כ״ב אייר, ת״ש.

טייערע פריינד,

מיט דער הילף פון השי״ת, און דער מיטהילף פון כ״ק אדמו״ר שליט״א ס׳ פריינד און פארעהרער פון וועלכע איהר זייט אינער פון די חשוב׳סטע, איז אונז געלונגען צו ארוסיסראטעוועון דעם רבי׳ן שליט״א פון דער נאצי׳שער געפאהר און ברייגען דעם רבי׳ן שליט״א און בית חיינו לחיים ולהצלחה דא צו אונז אין לאנד.

דער רבי שליט״א און בית חיינו זיינען שוין דא איבער ניין וואכען און האבען נאך אלץ קיין מקום מנוחה, און זיי געפינען זיך נאך יעצט אין האטעל גרייסטאון. זעלבסט־פארשטענדליך אז אונזער ארבייט איז נאך ניט פארענדיגט. מיר האבען מיט פיל מיה געזוכט צו רענטען א פאסענדע דירה פאר בית חיינו, נאר ליידער אן ערפאלג. יעצט בעזרת השי״ת האט זיך געמאכט צו קריגען א פאסענדע הויז אין זייער א פיינעם געגענד וועלכע מען קען באקומען פאר בית חיינו מיט בעסטע באדינגונגען, נאר מיר מוזען האבען צו דעם די מיטהילף פון אונזערע טרייע אידען, אנ״ש. יעדערער זאל אף זיך נעמען א טהייל פון דער ארבייט וואס מוז ארגאניזירט ווערען פאר די קומענדע פאר וואכען.

דארום בעטען מיר אייך צו קומען פאר א דרינגענדער קאנפערענץ וואס וועט אי״ה שטאטפינדען **זונטאג**, יום א׳ לס׳ נשא, 2־טען דזשון, 1940, אום 4:00 אוהר נ. מ. אין האטעל גרייסטאון, בראדוויי און 91־טע סטריט, ניו יארק — וואו עס וועלען זיך באטהיליגען בלויז יחידי סגולה.

עס איז איבעריג צו בעטאנען די **ערנסטקייט** פון דיזען מיטינג, דאַרום זיינען מיר זיכער אז איהר וועט אי"ה אונבאדינגט און אן קיינע מניעות קומען, און קומען אין צייט. „ותשועה ברוב ייעץ".

בברכת התורה,

ר' חיים שניאור זלמן קריימער,

פרעזידענט אגו"ח

הרב שלמה אהרן קאזארנאווסקי,

יושב ראש הועד

ר' אברהם דובער קריימער,

גזבר

ר' דובער חסקינד,

מזכיר

ובה' מנ"א, כשהתחילו הדיונים על קניית בנין 770 איסטערן פארקווייי, כותבים שוב:

הננו באים לעורר ולהזכיר את ידידנו שי' שישתתף בענין נשגב שיקר וקדש לנו ולכל אנשי חב"ד שי', אשר גם כב' נרשם לאחד מיוחד לנו בתוך עדת החסידים שי', והננו קוראים בקריאה של חיבה שיכתב בספרן של חסידים ואנשי־מעשה בהשתתפות חשובה, ובזה תביאו ברכת הצדיקים אל בתיכם בגו"ר, כי שם צוה ד' את הברכה וחיים על העולם נס"ו.

בטח שמע כבודו את כל הטורח והעמל שעמלו כל ידידינו המקורבים לבית רבינו כ"ק אדמו"ר שליט"א עד שעלה למצא בית דירה טובה וחשובה שמתאים לכ"ק שליט"א לפי בריאותו הק'. וכן שמתאים בכל הפרטים הרווחניים: שיהי' ביהכנ"ס מפואר ומרווח, כי מקוים אנו בעזהשי"ת שעוד ימים טובים יבואו על כלל ישראל ובתוכם אנ"ש חב"ד שיתכונן ויבנה בנין הקדש — בית חיינו בליובאוויטש פה באמריקא, אשר כל אנ"ש ומגזע אנ"ש זוכרים וחקוק בנפשם היוקר והקדושה שהי' מלפנים אצל החסידים החיים הרוחניים ואור החסידות אצל רב[ו]תינו הקדושים בליובאוויטש.

רז"ל אמרו, ברכות דף ח', „מאי דכתיב אוהב ד' שערי ציון מכל משכנות יעקב, אוהב ד' שערי ציון המצוינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ובת"מ, והיינו דאמר עולא מיום שחרב ביהמ"ק אין [לו] להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד[']. הד' אמות של הלכה של תורת אמת לאמיתו זה ד' אמות של המקדש מקום התורה והעבודה של רב[ו]תינו הקדושים אשר משם תאיר אור התורה וטל של תחיה להעיר ולהאיר אלפי ישראל בתשובה ומעשים טובים.

תתעוררו ותשתתפו בענין הק' הזה להתנדב ברוח נדיבה וביד רחבה, תקדימו נעשה לנשמע, ובזה תזכו לרשת שפע ברכה וחיים אמיתיים מנפש ועד בשר, בזה ובבא.

כשנקנה הבנין, בי"ב מנ"א, בישר על כך ה"ר שמואל לויטין במכתב כללי לאנ"ש:

כל העת מהעת שזכינו שכ"ק אדמו"ר שליט"א בא צלחה למדינתנו אה"ב, לא נסתדר עדיין אצלינו בהסתדרות נכונה לבא עם ידידינו אנ"ש שיחיו בחליפות מכתבים להודיעם מזמן לזמן מכל אשר לטוב בבית חיינו שליט"א, אשר בודאי כל ידידינו ואנ"ש שיחי' חפצים ומשתוקקים לזה בכל עת.

מניעת ההסתדרות עד כה הי' כמה ענינים אך הסבה העקרית הי' בזה כי עד כה דירתו של כ"ק שליט"א לא הי' במקום קבוע רק דירת ארעי בהאטעל גרייסטאן, בראדווויי — 91 סטריט, מיום ביאתו לאה"ב ט' אדר עד היום הזה. רק במשך לערך חדש ימים בתוך זה הזמן מקודם חה"פ עד ז' אייר הי' כ"ק בלייקוואוד בבית שנדב נדיב אחד שיחי' לדירה לכ"ק בכל עת שיחפץ כ"ק שליט"א לבא לנוח בזמנים המוכשרים להיות בלייקוואוד (כי לא כל העיתים המקום הזה מוכשר לדור שם).

עתה ב"ה ת"ל אחרי ריבוי השתדלות וההתעסקות מידידינו ואנ"ש שיחי' עלה למצא בית דירה מפוארה ומרווח במקום מוכשר וטוב (שם הרחוב: איסטערן פארקווייי), חדרים רבים שיספיק לכל ההצטרכות מה שנחוץ לדירת כ"ק הרבי שליט"א, המשרדים (אפיסעס) והביבליותיקה של הספרים שלו שמקוים בע"ה שיבא בקרוב. כן מתקנים ובונים שם ביהכנ"ס גדול להתפלל כמו שהי' בליובאוויטש הזאל שהי' נקרא בפי אנ"ש והחסידים, שיספיק להכיל בע"ה כל אנ"ש שיבאו בע"העל ימים נוראים וכל חדש תשרי. הביהכנ"ס בחצר הרבי שליט"א. מקוים אנו כי בע"ה בעוד שבועות אחדות יהי' מהמוכן בשעה טובה ומוצלחת שכ"ק אדמו"ר שליט"א יכנום לדירה החדשה הזאת צלחה . . .

ברגשי ידידות וברכה

שמואל הלוי לעויטין

ובטפסים הנשלחים להרי"ל הורוויץ ויבדל"ח הר"ש שי' פוזנער הוסיף בכתב־ידו:

בשבוע העבר [אמצע מנ"א] הי' כ"ק אד"ש לבקר את הבית החדש אשר קנו [ואמר איך] לסדר את מקום הביהכנ"ס שיתפללו, ובזה השעה הי' אנשים יחידים עמו, התפללו מנחה מעריב והוא ישב על הכסא עם הצבור. אח"ז אמרו אליו לחיים על משקה, והי' ברכתו שהשי"ת יתן שזהו יהי' דירת קבע בנפש — לתורה ולעבודה, ודירת ארעי — שבקרוב נהי' באה"ק עם משיחנו.

בוא רבנו לארה״ב

וכשעמד רבנו להכנס לדור לדירה החדשה פנה הועד במכתב בשורה לאנ״ש:

ב״ה. יום ערש״ק פ׳ כי תבא

כבוד ידידנו הנכבד שיחי׳

שלום וברכה.

מיר קענען אייך אנזאגען די גוטע בשורה, אז דער **רבי שליט״א** מופט אריין די טעג אין דער נאייער דירה אין א גוטער שעה מיט הצלחה.

ברוך ה׳ שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה. איהר זייט העפליך איין גילאדען צוא דעם חנוכת הבית וואס ווערט זיין דיזען דינסטאג כ״א אלול, 24-טען סעפטעמבער שעה 6 בערב. דער **רבי שליט״א** ווערט בעגריסען דעם עולם מיט תורה זאגען. מיר האפען זיך משמח זיין אויפען חסידעשען גייסט.

מיט אכטונגספאל,

די קאמיטע

על האוירה בהתוועדות מספר הר״א פאריז, במכתב חוזר מטעם „ועד הפצת דא״ח״:

יום ג׳ פ׳ נצבים איז געווען בהצלחה דער חנוכת הבית פון כ״ק אדמו״ר שליט״א, עס איז געווען א גרויסער שיינער עולם כן ירבו.

איך קען אייך ניט אויס שרייבען די ליבטיקייט די פריילייכקייט די צופרידנקייט וואס עס איז גילעגען בא יעדערן אויפן פנים, דער פנים פון יעדערן האט אויס געזאגט אז דאס איז א הייליגע גייסטליכע פריילייכקייט.

דברי רבנו בעת ההתוועדות נדפסו בס׳ השיחות ת״ש ע׳ 176. ודבריו הקדושים — בעת כניסתו לבנין ביום א׳ י״ט אלול — שם ע׳ 175.

הבית נקנה ע״י אגודת חסידי חב״ד, שעם בוא רבנו נסדר מחדש התקנון הרשמי ונבחרו 20 חברי ההנהלה, שבהם נכנסו גם חתני רבנו שבאירופה, הם כ״ק אדמו״ר שליט״א שהי׳ באותה שעה בצרפת וה״ר מנחם מענדל הכהן הארענשטיין שנשאר באטוואצק ושם ניספה, הי״ד. מרכז האגודה מקומו בבנין הנקנה מחדש על ידה — 770 איסטערן פארקווייי, וכל פעולות האגודה הן תחת סמכותו הבלעדית של רבנו וממלאי מקומו. וזה נוסח התקנון הרשמי:

CERTIFICATE OF INCORPORATION
of
AGUDAS CHASIDEI CHABAD
OF UNITED STATES

WE, the undersigned, all being of full age, and two-thirds citizens of the United States, and all residing in the State of New York, desiring to form religious corporation, pursuant to the provisions of the Religious Corporation Laws of the State of New York, do hereby make, sign, acknowledge and file this certificate for that purpose as follows:

FIRST: The name of the corporation shall be AGUDAS CHASIDEI CHABAD OF UNITED STATES

SECOND: The meaning of the words of "Agudas Chasidei Chabad" is as follows:

The word "chabad" is a combination of the initial letters of the Hebrew words denoting "Wisdom, Understanding and Knowledge".

"Chasidei" is plural for the Hebrew noun signifying piety.

"Agudas" means union.

Therefore, "Agudas Chasidei Chabad" consists of the union of pious orthodox Jews whose conception of religioun is piety, study, knowledge, mutual helpfulness and charity, all of which are practised in a spiit of sincerity, cheerfulness, humbleness and modesty; with a full appreciation of and adherence to the spirit of Americanism and Democracy.

THIRD: The purposes for which this corporation is formed re as follows:

(a) To promote the religous, intellectual, moral and social welfare among its members and their families.

(b) To foster the spirit of Americnism among its members and families inculcating a love of Democracy and the bsic principles upon which the American democracy is founded, all without any political affiliation or implication whatever.

(c) to foster the spirit of orthodox Judaism among its members and their families and among members of the Jewish faith.

(d) To establish, maintain and conduct a place of worship in accordance with the Chasidic ritual and mode of worship of the Jewish Orthodox faith, customs and traditions, for its members, their families and friends.

(e) To establish and maintain groups and study circles for the study and diffusion of the principles of Chabad Chasidism, to wit: devotion to the orthodox Jewish religioun, study, learning, knowedge, mutual helpfulness and charity, all of which are to be practised in a spirit of sincerity, cheerfulness, humbleness and modesty with a full appreciation of and adherence to the spirit of Americanism and Democracy.

(f) To support, maintain and conduct a school for the study of the Holy Law and maintain classes for the teachings of the customs and traditions of the Jewish Orthodox faith.

(g) The aforsaid mode of worship and all religious activities shall be under the jurisdiction of Rabbi Joseph Isaac Schneersohn, Chief Rabbi, of the Hierarchy of the Agudas Chasidei Chabad, and his successors.

(h) To acquire, own and maintain real and personal property to house its activities, and to provide a suitable place wherein the Chief Rabbi fo the Hierarchy of the Agudas Chasidei Chabad may maintain and carry on the religious activities of said Hierarchy.

(i) The maintain branches in such states, territories, governments or countries as will be found necessary properly to carry on the work of this corporation but always subject to the laws of the States, Governments or countries in which such branches will be situated. To enroll members throughout the Unites States and Canada to assist in the purposes and activities hereinabove set forth.

(j) To do all things necessary to the accomplishment of the foregoing purposes hereinabove set forth.

(k) This corporation shall be conducted without pecuniary profit to any individual, group or individuals or to the corporation.

FOURTH: The principal office of said corporation shall be located 770 Eastern Parkway, in the Borough of Brooklyn, City of New York.

FIFTH: The number of trustees shall be twenty.

SIXTH: The names of the trustees who shall hold office until the first meeting are:

NAMES:
RABBI ABRAHAM E. AXELROD
ALEXANDER COWAN
REV. M.M. CUNIN
REV. JOCHANAN GORDON
RABBI SAMARIUS GOURARY
BER HASKIND
RABBI MENDEL HORENSZTEIN
RABBI ISRAEL JACOBSON
RABBI AARON KAZARNOVSKY
A.B. KRAMER
HYMAN S. KRAMER
RABBI S. LEVITIN
RABBI DAVID M. RABINOVITZ
PAUL RISSMAN
RABBI M.B. RIVKIN
LOUIS ROZMAN
RABBI JOSEPH ISAAC SCHNEERSOHN
RABBI MENDEL SCHNEERSOHN
RABBI ELI SIMPSON
RABBI NISSAN TELUSHKIN

SEVENTH: The election of the Trustees shall be held at the principal office on the 1st day of september of each year.

EIGHTH: The names and addresses of the subscribers to this certificate are:

NAMES, ADDRESSES:
RABBI JOSEPH ISAAC SCHNEERSOHN
Greystone Hotel, Broadway & 91st St.
New York City

RABBI S. LEVITIN
c/o Rev. W. Kazinets,
421 Watkins Street, Brooklyn, N.Y.

RABBI MORRIS B. RIVKIN
1327-46th Street
Brooklyn, N.Y.

בוא רבנו לארה״ב

RABBI ELI SIMPSON
1546 46th St.
Brooklyn, N.Y.

RABBI ISRAEL JACOBSON
494 Stone Avenue
Brooklyn, N.Y.

REV. JOCHONON GORDON
254 East 49th St.
Brooklyn, N.Y.

RABBI AARON KAZANOVSKY,
2112 75th Street
Brooklyn, N.Y.

HYMAN S. KRAMER
1866 80th St.
Brooklyn, N.Y.

IN WITNESS WHEREOF, We, the undersigned have acknowledged the foregoing certificate this 25th day of July, 1940

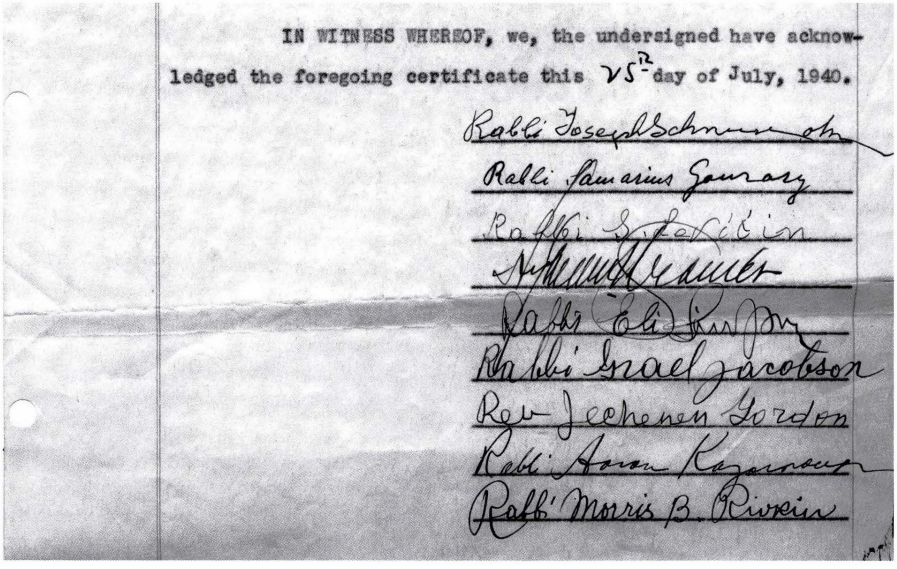

חתימת ועד ההנהלה על התקנון

יחד עם רבנו הגיעו לארה״ב גם בני ביתו ומזכיריו, ה״ר חיים שי׳ ליברמן, ה״ר חיים מרדכי אייזיק שי׳ חדקוב וה״ר ניסן שי׳ מינדל. המזכיר ה״ר יחזקאל פייגין וראש הישיבה ה״ר יהודה עבער, שניצלו שניהם מווארשא לריגא, נחסם עליהם הדרך בריגא ושם ניספו, הי״ד. ואילו המזכיר ה״ר משה ליב רוטשטיין הצליח להמלט מאירופה באלול ת״ש, יחד עם ה״ר שמואל זלמנוב וה״ר יצחק דובער אושפאל.

פרק לו

התייסדות ישיבת תומכי תמימים ניו־יורק

בט׳ אדר שני ת״ש, ביום בוא רבנו לארה״ב, לאחר הגיעו למלון גרייסטון, קרא באותו ערב לאסיפה מיוחדת, היא אסיפת היסוד של הקמת ישיבת „תומכי תמימים ליובאוויטש״ באמריקה.

על אסיפת היסוד הזאת רשם רבנו ביומנו למחרת ביו״ד אד״ש. היומן עצמו לא הגיע לידינו, אך במאמר הפתיחה לחגיגה השנתית החמישית של מרכז הישיבות תומכי תמימים באמריקה סיפר רבנו על הרשום ביומן זה (נדפס בלקוטי דבורים ח״ג תסה, ב):

ועידה כבודה!

איך לייגן פאר אייך א איבערזעצונג אין אידיש פון עטליכע שורות אין מיין יומן וואס איך האב פארשריבען 4 אזייגער פארטאג, מיטוואך י׳ אד״ש ת״ש.

איך ציטיר:

עס איז געווען דינסטאג, ט׳ אדר שני, אין יאהר ת״ש, דעם ערשטען טאג פון אונזער אנקומען אין דעם לאנד, אין אוועג, נאך דעם גרויסען חסידישען רבנישען קבלת פנים וואס מען האט מיך באעהרט אין איינעם פון די גרויסע חדרים אין האטעל גרייסטאן, וואו איך האב דערקלעהרט פאר די געהרטע פארזאמלטע די נשמה שליחות פון מיין קומען קיין אמעריקע, אז דאס איז ניט לאכול מפרי׳ ולשבוע מטובה, מיין קומען קיין אמעריקע איז השגחה עליונה נשמה־שליחות אויף צו גרינדען בעזה״ר די מוסדות הרבצת תורה ביראת שמים און חינוך הכשר.

נאכדעם ווי איך האב יענעם אוועג אפגעהאלטען די ערשטע ישיבה תומכי תמימים ליובאוויטש אין אמעריקע גרינדונגס זיצונג, זיינען צו מיר געקומען צוויי פערזענליכקייטען, אלטע אמעריקאנער תושבים, יחידי סגולה פון מיינע בעסטע איבערגעגעבענע אוהבים נאמנים און האבען מיר געזאגט:

מיר האבען געהערט דאס וואס איהר האט געריידט צו דער קבלת פנים פארזאמלונג; מיר זיינען געווען אן אנטייל געגנומען אין דער ישיבה תומכי תמימים ליובאוויטש אין אמעריקע גרינדונגס־זיצונג, אבער ליידער מוזען מיר אייך באקאנט מאכען מיט דעם טרויעריגען אמעריקאנער רוחניות׳דיגען צושטאנד. צו אונזער גרויסען הארצוועטעאג מוזען מיר אייך זאגען, אז אייערע גוטע וואונשען אין הרבצת תורה ביראת שמים און חינוך הכשר ווי איהר שטעלט זיך פאר פון דער אלטער הימ איז אין אמעריקע — מיט די גרעסטע אנשטרייננוגנגען — ניט דורכפיהרבאר.

אונזער פליכט איז צו רעטען אייך פון א קאטאסטראפאלער אנטוישונג און שענדליכען דורכפאל, און באשיצען דעם כבוד פון אייערע הייליגע עלטערען — אונזערע הייליגע רביים, זכותם יגן עלינו.

דער ערשטער:

אמעריקע איז א לאנד וואס איז אוכלת גדולים וטובים, זי פרעסט אויף דעם געקומענעם גדול שבגדולים, און אין גאר א קורצער צייט מאכט זי פון דעם גדול שבגדולים דעם קטן שבקטנים, אהן קיין רחמנות באדויערען.

דער צווייטער:

אמעריקע איז א לאנד פון צייטווייליגען פלאם פייערדיגען ענטוזיאזם און דויערהאפטיגער קאלטקייט און גלייכגילטיגקייט. צהענדליגער מאל האט פאסירט, אז די פלאם פייערדיגע ענטוזיאסטישע אויפנאמע, וואס איז צוגעטיילט געווארען צו די גדולי ישראל, איז באלד פארטרונקען געווארען אין דער קאלטער אמעריקאנער גלייכגילטיגקייט, און די באמת הויכגעשעצטע גדולי התורה זיינען פארגעסען געווארען און פארשטויסען געווארען אין הינטערגרונד ווי מחוץ למחנה׳ניקעס.

ביידע:

מיר זאגען אייך גאר גאר א קליינעם טייל פון דעם וואס מיר דארפען אייך זאגען. מיר ווילען אז איהר זאלט האבען א ריכטיגע בילד פון דער לאגע און איהר זאלט וויסען ווי צו ארדנען אייערע אויפגאבעס — עסקנות ארבעט אין אמעריקע.

הלואי זאל אין אייער פאל זיין אנדערש און איהר זאלט זיין באגליקט אז אייער הייליגע אונטערנעהמונג זאל זיין געקרוינט בכתר הצלחה בגשם וברוח.

עס איז איבעריג צו זאגען ווי איך האב געפילט נאכדעם, אויסהערענדיג די ריידע פון מיינע טייערע אוהבים נאמנים, און די דמעות שליש וואס האבען געפליסט פון מיינע אויגען בא דער ערשטער קריאת שמע שעל המטה אויף דעם אמעריקאנער באדען.

מיט דער האפענונג אויף זכות אבות קדושים און מיט דער זעלנערישער געהארצואמער

התייסדות ישיבת תומכי תמימים ניו־יורק

איבערגעגעבענקייט צו די עסקנות הכללית פרינציפען פון מיין רבי'ן, דער גרויסער מנהיג און לערער, מיין זעליגער פאטער נ"ע, וואס ער האט מיר געזאגט ביים אריינגעהמען מיך אלס זיין פארטרויליכער מזכיר אין עסקנות הכלל אין יאר תרנ"ה — האב איך אנגעהויבען מיין ארבעט.

דער ערשטער פרינציפ אין עסקנות הכלל — האט דער פאטער געזאגט — איז די אנטשלאסענע מסירת נפש אויף דורכצופיהרען בעזה"י די הרבצת התורה און חזוק היהדות ארבעט אהן קיין אונטערשרייד פון צייט און ארט, ניט רעכענענדיג זיך מיט קיין שטערונג, פון וואס פאר א קראפט זי זאל ניט קומען.

השי"ת האט מיר געשאנקען חן וחסד אין די אויגען פון מיינע נאהענטע פריינד אויף העלפען מיר אין מיין נשמה שליחות אונטערנעהמונגען און אין פארלויף פון איין יאהר האט מען שוין געזעהן דעם ברכת השם.

אין פארלויף פון דריי יאהר האט ברוך השם דער אמעריקאנער רוחניות קאלטער ים אייז געבראכען און די פריהערדיגע מיינע פארשיידענע הרבצת תורה ביראת שמים און חינוך הכשר תשובה און גאולה לאזונגען, וועלבע זיינען במשך פון די יאהרן געווען אויסגעלאכט און באקעמפט פון לינקס, צענטער און רעכטס, ווערען פון צייט צו צייט ארויסגעזאגט פון אייניגע וואס האבען די מנהיגי הדור אמביציע.

עס געהט דורך נאך א יאהר און אין דער פרעסע ווערען פארעפנטליכט ארטיקלען און עס ווערען צוגעגרייט געווייסע פלענער צו שאפען פאנדען פאר הרבצת תורה, פאר חינוך, פאר און פאר . . .

עס געט דורך נאך א יאר, ווען ב"ה מיינע מיטארבעטער אויפ'ן הרבצת תורה ביראת שמים פראנט און בראשם מיין איידעם הרב גוראר'י שי' האבען שוין געשאפען צעהנדליגער מוסדות התורה ביראת שמים, און אז מיינע מיטהעלפער אויף דעם חינוך הכשר און מחנה ישראל פראנט און בראשם מיין איידעם הרב שניאורסאהן שי' האבען שוין געשאפען בנות ישראל שולען און העבער א האלבען מיליאן קאפיעס ליטעראטור.

אסיפת היסוד היתה כאמור בט' אד"ש. כעבור ששה ימים התחילו הלימודים. על כך מסופר בחוברת תו"ת ליובאוויטש שנדפסה לכבוד חנוכת הבית י"א־י"ח אייר תש"ר (ע' 17):

די צענטראלע ישיבה ומתיבתא „תומכי תמימים" ליובאוויטש אין די פאראייניגטע שטאטען איז געגרינדעט געווארען ט"ו לחודש אדר ת"ש (מערץ 1940), אלס פארטזעצונג פון דער ערשטער ליובאוויטשער ישיבה, וועלבע איז געשאפען געווארען אין רוסלאנד אין יאהר תרנ"ז (1897). די באורד אף רידזשענט פון דעם ניו יארק סטייט בילדונגס־דעפארטמענט אין אלבאני האט ארויסגעגעבען דער ליובאוויטשער ישיבה איהר אפיציעלען טשארטער דעם 17 יאנואר 1941.

לא נתפרש כאן מהי ההתייסדות שהיתה בט"ו אד"ש, לאחר אסיפת היסוד בט' אד"ש, ומסתבר שהכוונה להתחלת הלימודים בט"ו אד"ש. באותו יום דיבר רבנו לפני התלמידים הראשונים, ואלו דבריו (ס' השיחות ת"ש ע' 20, 24):

היינט איז בא מיר דער יום השביעי פון דעם וואס מיינע השגחה עליונה פיס האבן באטראטן די אמעריקאנער ערד, אויף, בעזה"י, מאכן אמעריקע פאר א מקום תורה ביראת שמים ברוחה של תומכי תמימים ליובאוויטש און היינט איז דער יום השביעי פון דער החלטה און גרינדונג פון דער ישיבה תומכי תמימים ליובאוויטש אין אמעריקא . . .

קינדער, איר באדארפט זיין גליקליך מיט דעם גרויסען זכות וואס איר האט זוכה געווען זיין תלמידים פון דער הייליקער ישיבה תומכי תמימים ליובאוויטש. השי"ת זאל אייך און די צוקומענדע אייערע חברים באגליקן, אז אין אייך אלעמען זאל מקויים ווערן דער וואונש פון אונזער הייליקן נשיא, כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'.

חלק מהתלמידים הראשונים היו תלמידי אחי התמימים שלמדו חסידות אצל הר"י דזייקאבסאן. חלקם חזר לפני זמן לא רב מאטוואצק, כמסופר לעיל פרק כט. ועליהם ניתוספו ונתרבו התלמידים מיום ליום.

על אפשרות זאת, לפתוח את הישיבה עם תלמידי אחי תמימים, כתב רבנו לה"ר שמואל לויטין עוד בהיותו בריגא, ד' שבט ת"ש (אג"ק ח"ה א'קמו):

חפצי לדעת דעתו הפרטית על אדות תלמידי אחי תמימים שי' שבהווה, ואם יש לקוות לקבע בחורים בעלי כשרונות שיהיו יסוד לבנין ישיבת תומכי תמימים ברוחה האמיתי ממש, ושיהיו בעזה"י בעת הראשונה כשבעים שמונים בחורים גדולים וכמה נערים בהמכינות.

מטעם זה, כנראה, נקראה גם הישיבה עצמה, בתקופה הראשונה, בשם „אחי תמימים". כך הוא באגרות רבנו מקיץ ת"ש וחורף תש"א וכך הוא באגרת המזכירות מיום ט' ניסן ת"ש (אג"ק ח"ב נספח לד'שעה):

ביום ג' — אחר פורים — נוסדה בברוקלין ישיבת אחי־תמימים, לע"ע בה 20־15 תלמידים ועוסקים ומשתדלים עכשיו לפתוח גם ישיבה „תומכי־תמימים" וכן ישיבה קטנה בברוקלין וישיבה קטנה בלייקוואוד,

ויש לקוות שאחרי חג הפסח יצא הדבר אל הפועל בעזה"ר.

בסופו של דבר נקבע שמה „תומכי תמימים" ואילו המחלקה לתלמידים הצעירים, שנפתחה בחורף תש"א, ויסופר עלי' להלן, נקראה מעתה בשם „אחי תמימים". כך היא נקראת בכל האגרות שמפסח תש"א ואילך.

הישיבה לתלמידים המבוגרים, שנפתחה, כאמור, בשושן פורים ת"ש, התחילה את לימודיה בבית הכנסת עונג שבת, אחד מבתי כנסת חב"ד בברוקלין, שסופר עליו לעיל פרק כו. לאחר שנקנה הבנין 770 איסטערן פארקווי, ונכנס אליו רבנו ביי"ט אלול ת"ש, עברה אליו גם הישיבה.

אך לא מיד, אלא בשלהי מ"ח תש"א; לאחר דיון ממושך של הנהלת הישיבה הוחלט להשאיר את הישיבה בביהכ"נ עונג שבת. מחמת הקשיים בסידור בית האוכל ב־770 ומחמת המנוחה המיוחדת הדרושה לרבנו. אמנם רבנו הביע את נטיית רצונו שהישיבה תעבור ל־770. על כך משיב ה"ר ישראל דזייקאבסאן אל רבנו ביום ג' פ' וירא:

ע"ד העתקת הישיבה לבית דירת כ"ק אדמו"ר שליט"א, אחרי אשר שמעו אשר כ"ק אדמו"ר שליט"א מבקש לדון עוד הפעם ע"ד השאלה הנ"ל והוסיף שדעתו הקדושה נוטה להעתקה וכי לפי"ד חלקי הבונה הם יותר מחלקי הסותר, ובפרט שכ"ק אדמו"ר שליט"א אמר לנו להתחשב גם אנו בהקורת רוח שיהי' לכ"ק אדמו"ר שליט"א מזה שהישיבה תהי' בביתו וקול התורה ישמע בבית.

לשמע דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א החליטו שלא לדון כלל בזה ולאמר לכ"ק אדמו"ר שליט"א החלטתנו להעתיק הישיבה להצלחה לבית כ"ק אדמו"ר שליט"א כי רצון וקורת רוח של כ"ק אדמו"ר שליט"א די ומספיק להכריע כל הטעמים הנגדיים גם כמה שיהיו, לו הי' כזה. מובן אשר בודאי יסודר שכל מה שאפשר יהי' להסיר המניעות הנוראות בסדור כל הדברים כמו בית לאכול להתלמידים וכו' וכל מה שדרוש למנוחת וסדר ואי־הפרעה בלמודי התלמידים יהי' מוכן ומסודר.

על העברת הישיבה ל־770 מודיעים ב"בולעטין" לקראת י"ט כסלו תש"א, שבו סעיף מיוחד האומר:

די ליובאוויטשער ישיבה אין ברוקלין, ישיבת „אחי תמימים", וועט אינגיכן אריבערגעפירט ווערען פון פלעטבוש אין די העדקווארטערס פון אגודת חב"ד, אויף 770 איסטערן פארקווי, ברוקלין.

* * *

כיושב ראש ועד הפועל של הישיבה מונה חדב"נ הרש"ג שליט"א, כמנהלים ומשפיעים — הרב שמואל לויטין והרב ישראל דזייקאבסאן, ויבדל"ח, ראש הישיבה — הרב מרדכי שי' מענטליק. ור"מ מחלקת „אחי תמימים" לצעירים — הרב שניאור זלמן שי' גוראר'.

על התפתחות הישיבה תומכי תמימים במשך קיץ ת"ש מסופר ב"הפרדס" (תמוז ת"ש):

כבר נעשה התחלת העבודה להרבצת תורה של ישיבה גדולה מ"תומכי תמימים" בניו יארק. עשרים תלמידים מאמריקה שלמדו בישיבות „תומכי תמימים" בורשה ואטוואצק, ואחרי משבר פולין באו חזרה לכאן, ונתיסדה ישיבה גדולה, ולומדים בבהכ"נ „עונג שבת" בפלעטבוש, ברוקלין. הרבנים הגאונים שליט"א: הרב ר' מרדכי מענטליק והרב ר' משה פנחס כ"ץ אומרים שיעורים.

מחכים שיבאו הראשי ישיבות הרבנים הגאונים המפורסמים שליט"א מורשה ואטוואצק, ואז תתיסד ישיבה גדולה בניו יארק רבתי.

ראשי הישיבה מווארשא ואטוואצק לא באו, אלא עד ריגא ווילנא, שם נחסמה עליהם הדרך ושם ניספו, הי"ד.

אך הישיבה בנ. י. המשיכה לשגשג. ובחורף תש״א נפתחה גם מחלקה לצעירים, כמסופר באותו קובץ (שבט תש״א):

בבוא הרבי מליובאוויטש לארצות הברית לפני כשנה לערך, נטע מטע נחמד, ייסד את המתיבתא „אחי תמימים ליובאוויטש״ בברוקלין, בתור נצר מהמוסד העולמי המפורסם, „תומכי תמימים ליבאוויטש״ הקיים כבר כיובל שנים.

המתיבתא נתייסדה בתור בית אולפנא בעד תלמידים קשישים, אשר כבר גמרו חוק לימודם בביה״ס, ויש בידם להקדיש כל זמנם ללימוד התורה בהתמדה ותשוקה, כאשר הסכינו תלמידי הישיבות בליובאוויטש באירופה.

המוסד הזה הכה שרשים מיד, והחל לצמוח ולשגשג בעהי״ת ומשך אליו בחורים מצויינים, גדולי תורה ויראה, השוקדים על התורה בהתמדה נפלאה, מספר התלמידים הולך ומתרבה ת״ל, ועתיד המוסד הזה להיות בעזרת השי״ת בנין מפואר, היכל התורה לגאון ולתפארת, אשר בו נוכל להתנחם תחת הישיבה המרכזית המפורסמה „תומכי תמימים ליבאוויטש״ אשר בעוה״ר נתמוטטה בסערת המלחמה באירופה.

נתקנאו גם הצעירים, אשר עוד לא גמרו חוק למודם בביה״ס, ופנו בבקשה ליצור גם עבורם ישיבה ללמוד התורה על־יד המתיבתא של „אחי תמימים ליובאוויטש״, נמנו וגמרו למלא גם את המחסור הזה, וביום א׳ פ׳ בשלח, נפתחה הישיבה בעד תלמידים צעירים המחוייבים לבקר עוד את בית הספר, וסודר בשבילם שיוכלו להמשיך לימודם החול, וללמד תורה בישיבה „אחי תמימים ליובאוויטש״.

בשעה שמוסדות התורה באירופה מתמוטטים ונחרבים, ר״ל, הנה התייסדות מוסד התורה „אחי תמימים״ בברוקלין, והתפתחותה הטובה, היא עובדא משמחת ומעודדת ביותר. בקרוב מצפים כי מספר הגון של תלמידי הישיבות באירופה יגיעו הנה (הרבה מהם כבר נמצאים על אם הדרך), אשר אז תגיע אי״ה הישיבה על רום המעלה לגאון ולתפארת עם ישראל סבא. התלמידים האלה אשר נמלטו מעמק הבכא בעזר קרן פדיון שבויים של הרבי מליובאוויטש, הם מהמצויינים שב״תמימים״ הידועים בגודל תורתם ויראתם, והשפעתם הטובה תהי׳ ניכרת ביותר לא רק בהישיבה, כי אם גם מחוצה לה. מי יתן וירבו כמותם בישראל.

כאמור נפתחה מחלקת אחי תמימים לצעירים ביום א׳ פ׳ בשלח. ימים אחדים לפני כן, באור ליום ה׳ פ׳ בא כותב ה״ר אלי׳ סימפסון אל יבדל״ח ה״ר שלום שי׳ פוזנער:

הלא ידוע לכ׳ אשר בהסכם כ״ק אדמו״ר שליט״א נתייסד פה מחלקה מהקטנים אשר עדיין לא באו למדרגה הלזו להתקבל להישיבה הגדולה שלנו. ובבקשתו אשר בני התמימים יחיו יהיו מהראשונים אשר המה יהיו היסוד בזה.

ובשוה״ג מוסיף ה״ר שמואל לויטין:

נצטויתי מכ״ק אדמו״ר שליט״א למסור לאבות התמימים שיחיו שימסרו בניהם לישיבה הזאת שנתייסד לטובת בני התמימים שיחי׳ ובטח ידידי שי׳ לא ישנה ויתנהג כמו כל התמימים שלנו שיחי׳.

את שמחת הר״ש שי׳ פוזנער בקבלו מכתב זה הביע במכתב שכתב אל הר״י דזייקאבסאן ביום ה׳ פ׳ בשלח:

בעש״ק העבר קבלתי מכתב מהיר מהרב סימפסאן והרב לעוויטין אודות בני יחי׳ שאמסרם ללמוד בישיבת כ״ק א״ש וברוך שהחיינו והגיענו לזמן הזה שבנינו יחי׳ באה״ב ילמוד בישיבה שתחת צל כ״ק א״ש.

בניו של הר״ש פוזנזער שיחיו היו מהתלמידים הראשונים בישיבה לצעירים, ראה אג״ק ח״ו א׳תשנח־סא. חי״ב ד׳תצב.

לאחר שנפתחה גם הישיבה לצעירים פנה חדב״נ הרש״ג שליט״א במכתב חוזר:

ווי באוואוסט, האט דער ליובאוויטשער רבי שליט״א, ביים אנקומען אין אמעריקא, אויסגעדריקט די גרויסע וויכטיגקייט צו שאפען אין אמעריקא א גרויסען תורה צענטרום, וואס זאל זיין א טרייסט און ממלא מקום פאר די וועלט בארימטע צענטראלע ישיבה „תומכי תמימים״ ליובאוויטש פון אטוואצק, וועלכע איז ליידער אופגעטרייסעלט געווארען אין די שרעקליכע הרס־עולם׳דיגע צייטען אין יוראפ, צוזאמען מיט די אנדערע תורה־מוסדות. דער ליובאוויטשער רבי שליט״א האט אויך באלד געשאפען די מתיבתא „אחי תמימים״ אין ברוקלין, אלס היכל תורה פאר עלטערע בחורים נאכ׳ן שוהל־עלטער, בחורים לומדים, גדולי תורה ויראה, וועלכע קענען זיך אפגעבען מיט׳ן לימוד התורה, א גאנצען טאג, בהתמדה ווי אין די ליובאוויטשער ישיבות אין יוראפ.

און בעזר השי״ת האט זיך די מתיבתא „אחי תמימים״ געמומען זייער גוט ענטוויקלען און פאנאנדערבליהען זיך לחן ולתפארת בכמות ואיכות, און עס האבען געמומען אנקומען בקשות פון יינגערע תלמידים אין שוהל־עלטער, צו גרינדען אויך א ליובאוויטשער ישיבה פאר זיי. עס איז אלזא אויך געגרינדעט זונטאג, [ד׳] שבט, א ישיבה פאר יינגערע תלמידים, און אריינדזשמענטס איז געמאכט געווארען אז די תלמידים זאלען קענען פארטזעצען זייערע וועלטליכע בילד[ו]נג צוזאמען מיט זייער לימוד

התורה אין דער ישיבה „אחי תמימים״. די תלמידים פון דער מתיבתא און ישיבה „אחי תמימים ליובאוויטש״ אין ברוקלין, וועלכע צייכענען זיך אויס מיט זייער התמדה, לומדות, יראת שמים און מידות טובות, ווערען באזארגט מיט באשפייזונג און באקליידונג, און אין נויטיקע פאלען אויך מיט דירה. עס פאדערט זיך א גרויסער בודזשעט. בקרוב ווערט ערוואַרטעט אויך א גרויסע צאהל תלמידים פון אונזערע ישיבות פון אייראפע, וועלכע זיינען שוין ב״ה אויפ׳ן וועג קיין אמעריקא; דאס זיינען די בעסטע תלמידים פון די וועלט באריימטע ליובאוויטשער מוסדות מיט זעלטענע פייהיגקייטען וואס ווען אי״ה אוועקשטעלען אונזער מוסד אויף דער העכסטער מדרגה לגאון ולתפארת עם ישראל סבא!

התלמידים מאירופה לא הגיעו לארה״ב אלא בקיץ תש״ו (מלבד חלק שהגיע לקנדה בראשית שנת תש״ב, כדלקמן פרק מא). עד אז נשארו בשאנגהאי. על בואם בקיץ תש״ו מסופר ב״הפרדס״ (תמוז תש״ו):

אין לתאר השמחה הגדולה ששורה בבית הגדול של הרבי דליובאוויטש שליט״א והישיבה על בואם בימים אלה תלמידי ישיבות ליובאוויטש משאנכיי לניו־יורק, וממש צריכים לברך ברכת שהחיינו, אשר זכינו לקבוץ הנדחים מקצווי ארץ.

אלו בנים־בונים תלמידי חכמים אשר במס״נ הקימו ישיבה מיוחדת בשאנכיי ברוח חב״ד, והפי[ח]ו אורה לכל נשברי לבבות פליטי יהודים אשר הגלו לשם.

הרב הגאון אוצר התורה והיראה מוה״ר מאיר אשכנזי שליט״א הרב דקהלות ישראל בשאנכיי, הוא גם מחסידי חב״ד, אמר שיעורים לפניהם והדריך אותם על מבועי התורה והיראה.

אלו [ה]תלמידים למדו לפני פרוץ המלחמה בישיבת ליובאוויטש באטוואצק על יד ורשה, ובראשית המלחמה ברחו משם לוילנה, עד שהגיעו ליאפאן ושאנכיי, וב״ה שנצולו מהמלחמה, והמה באים לשלום לאמריקה, ברוך בואם לברכה.

עיירות קליפורני ושיקאגא מכינים קבלת פנים עבורם, לקבל אור פניהם בברכה.

שלשה תלמידים באו לפני איזו שבועות באוירון משם, אברהם יצחק גארפינקל, נחום פרעגער ומרדכי מאיר ברזיסקי מחמיעלניק.

כעת באו: חיים מאיר בוקיט, חמעלניק, חיים צבי זא[ק], ביאלא, יחזקאל דערען, ווישקאוו, ישראל חאנאוויטש, גלובאקע, מרדכי לוריא, וילנה, משה חיים סאפאציסקי, סובלק, פנחס מרדכי בלאטש, אטוואצק, צבי רובין, סלונים, שמעון גולדמן, שעדלין, אלי׳ משה ליסס, סעראצק, אברהם צבי פולמאן, יוסף פארטאוויטש, ווישקאוו, יוסף בורנשטיין, יאבלאנע, ישראל דוד רוזנברג, ריקא, משה רובין, סלונים, פסח רבינוביטש, ווילנה, צבי פוקס, דיסנא, שמואל דוד רייטשיק, מלאווא, שלמה משה הויכלערער, חעלם, משה פעדערר, לודז, שמואל משה לעדערהענדלער, ריקא, גרשון חאנאוויטש, גלובאקע, חיים ליב פראבסט, לודז, יהושע ברונשטיין, ווישקאוו.

תמונת 28 התלמידים – לפני בואם משאנגהאי

ובאותו גליון נדפסה גם ברכת הנהלת הישיבה עליהם:

ועד הדירקטוריון של „מרכז ישיבות תומכי תמימים״ דליובאוויטש מקדמים בברכה לאלו שמונה ועשרים תלמידים מישיבת ליובאוויטש בשאנכיי לבואם לשלום בימים האלה לאמריקה.

זכות גדול ליהודי אמריקה מהופעת תלמידים אלו במדינה, אלו אשר ממש במסירת נפש הקימו ישיבה גדולה בשאנכיי והפיצו ספרי למוד ויראת ד׳, והפיחו רוח חיים ושביב אש של תורה ויראה בלבות פליטי ישראל נשברי לבבות שהגלו לשם. בואם של אלו מרביצי תורה לאמריקה היא ממש היסתוריא גדולה, וכל יהודי אמריקה יבינו זאת.

בתקוה אשר יהודי אמריקה יכירו וידעו, יבינו לעזור מנהלי „מרכז הישיבות דליובאוויטש״, אשר יוכלו להמשיך הישיבות, כי ההוצאה מרובה, וכל

יהודי יזכור כי הבאת תלמידים לכאן הי׳ בהוצאה גדולה.

תהיה מוכן לקבל פני תלמידי חכמים אלו!

שמרי׳ גור ארי׳,
יו״ר ועד המרכזי „ישיבות תומכי תמימים״
ב. מילברג, יו״ר נכבד
איירא ראזענצווייג, יו״ר
ראבערט ג. הורוויץ, סגן
חיים זלמן קרעמער, סגן
א. ב. קרעמער, גזבר
יעקב קסטענבוים, יו״ר ועד הבנין
בען גלייזער, יו״ר ועד הפועל,
הערי ג. שווארץ

על מסיבות קבלת הפנים שנערכו לכבודם — ראה אג״ק ח״ט ב׳תתקכג־ד. ב׳תתקכח.

* * *

באותה שעה, בעת בוא התלמידים הפליטים משאנגהאי, כבר למדו בישיבה המרכזית בברוקלין כ־300 תלמידים, כמסופר בחוברת תות״ל י״א־י״ח אייר תש״ו:

די אלגעמיינע צאהל תלמידים אין דער צענטראלער ישיבה ומתיבתא „תומכי תמימים״ ליובאוויטש אין ברוקלין גרייבט איצט ביז 300. דער צוזאמענשטעל פון פאקולטעט איז: למודי קודש — 20, למודי חול — 17.

פרק לז

התעסקות רבנו בישיבה

התעניינותו והתערבותו האישית של רבנו בדבר הישיבה היתה לא רק בכללות הנהלתה אלא אף בפרטי ההנהגה של כל תלמיד ביחוד. ולא רק בזמני הלימוד, אלא אף בפרטי התעסקותם בשעות הפנויות מסדרי הלימוד, ותעיד על כך האגרת, שכתב להנהלת הישיבה, בי״ח תמוז תש״א (אג״ק ח״ה א׳תפה):

בבקשה להודיע — בכתב — להר״מ הרב רש״ז שי׳ גוראר׳ אשר תלמידיו שי׳ יגישו לו בכתב במה עסקו מזמן מנחה בעש״ק עד אשר באו אל הלימודים ביום א׳ בקר. ולהגיש לי׳.

בכ״ט תשרי תש״ב כותב אל ההנהלה (אג״ק ח״ו א׳תקסט):

בבקשה להודיעני:

א) 1. מספר ושמות תלמידי המתיבתא יחיו.
2. סדר היום של התלמידים יחיו.
3. אם כלם מתפללים שחרית פה.
4. סדר הלימוד בדא״ח העניינים והזמנים ומי הלומד עמהם.

ב) 1. מספר ושמות תלמידי החדר (ישיבה) יחיו.
2. סדר היום של התלמידים לכתותיהם.
3. מי משגיח על התפלה.
4. סדר לימודם.

ג) 1. מה דבר חיפוש בנין עבור המוסד.

ובכ׳ סיון תש״ב שואל את ה״ר שניאור זלמן גוראר׳, ראש מחלקת אחי תמימים (שם א׳תתיג):

אם הוא יודע בפרטיות הנהגת כל תלמיד ותלמיד ביום השבת, באיזה מסבות הוא משתתף ובכלל מה הוא עושה ביום השבת, באיזה ביהבנ״ס מתפלל ואם הולכים לביהכנ״ס לכל התפלות, אם מתפללים במקום קבוע ומתוך הסדור אם נזהרים בעניית אמן ואיש״ר ואינם משיחים בשעת התפלה, וצריך לחקור ולדרוש ע״ז גם מאחרים. צריך להזהירם על כיבוד הורים והנהגות דרך ארץ, ואחר ש״ק ישלח לי׳ רשימה מכל התלמידים לשמותיהם וגילם ובאיזה מסבות שבת הוא מדריך או חבר.

בכ״ה תשרי תש״ג כותב אל ההנהלה (אג״ק ח״ז א׳תתעה):

הנני בזה לעוררם לסדר שמירת זמן ביאת התלמידים שי׳ בזמן הקבוע בבקר מבלי איחור אף רגעים אחדים, כל תלמיד ותלמיד שי׳ יורשם זמן ביאתו בהכרטיס הכללי המיוחד לזה דבר יום ביומו, המאחר על עשרה רגעים צריכים להוכיחו והמאחר על חמשה עשר רגעים צריכים לקנסו, והמקדים לבוא לזמן הקבוע יורשם בההערות, וכעבור שבועים יואילו לשלוח לי׳ רשימת המאחרים וכן רשימת ההצטיינות בזריזות ושמירת הזמן.

ובט״ו טבת כותב אל ה״ר שניאור זלמן גוראר׳ (שם א׳תתקטו):

נהניתי לשמוע אשר סדרו התועדות בכל שבוע מהרמי״ם והמורים לשוחח בעניני התלמידים שי׳ ובטח עורכים פרטי־כל מכל ועידה אשר בו יכתבו כל

מה שמספרים הרמי״ם והמורים על אדות התלמידים הן לשבח והן להיפוך וכן כל ההצעות שמציעים, הן בהנוגע לתלמיד פרטי והן בנוגע לכל כתה שלמה או כתות שלמות, הכל יהי׳ כתוב בפרטי כל וכן ההחלטות המתקבלות והתקונים שנתתקנו בחסרונות העבר, ומזמן לזמן אתענין לקרא את הפרטי־כלים.

ובכ״ט תשרי תש״ד כותב אל ההנהלה (אג״ק ח״ח ב׳קסה):

בטח כבר נסתדרו הלימודים בכל המערכות, בבקשה לשלוח לי העתק רשימת התלמידים בכל מערכה ושם הרמי״ם בכל מערכה זמני התפלה והלימודים.

העובדה שבכל האגרות הנ״ל מבקש שתומסר לו רשימה מפורטת מראה עד כמה התעניין רבנו במצבו הפרטי של כל תלמיד ביחוד. את הרשימות האלו הי׳ רבנו קורא בהתענינות מיוחדת. תעיד על כך האגרת שכתב אל הר״מ הראשי ה״ר מרדכי שי׳ מענטליק בכ״ד מנ״א תש״ז (אג״ק ח״ט ג׳צד):

בנוגע מיוחד ובעיון פרטי קראתי את רשימת תלמידי התמימים ד׳ עליהם יחיו, מצבו של כל אחד ואחד במעלת החושים והכשרון, בהתמדה בלימוד הנגלה וחסידות והקביעות המסודרה בחזרת חסידות בע״פ, בהנהגה דיראת שמים ובהנהגה אנושית, והנני בתודה רבה אשר טרח לבאר הכל בכתב מפורט ומסודר, ובאחד הימים בשבוע זו ביום ג׳ או ד׳ אי״ה בשעה שתים עשרה בערך יהי׳ ידידי אצלי ונדבר בזה איך לתקן עניני התלמידים יחיו כאמור וקביעות הלימוד בזמן הבע״ל.

הזמנות כאלו היו מקבלים גם שאר הר״מים והמורים. כך כותב רבנו בט״ז כסלו תש״ד אל ההנהלה (אג״ק ח״ח ב׳רטז):

להודיע, בשם הרב המנהל פועל של מרכז ישיבות תו״ת, לכל הרמי״ם של אחי תמימים והמורים בכל המחלקות של הפאראקעיל סקול והאי סקול, אשר אני מזמינם לבא אלי מחר ערב, יום ג׳, שעה שמינית, שהנני רוצה לדבר אתם על אדות חובת עבודתם.

ולפעמים הי׳ מדבר לפני התלמידים הקשישים. הוראה כזו נתקבלה אל ה״ר מרדכי שי׳ מנעטליק בי״ט כסלו תש״ט (אג״ק ח״י ג׳שמב):

בזה הנני לבקשו לפרסם בשמי להתלמידים יחיו, אשר רשות הכניסה להתועדות היום אי״ה ניתן רק להתלמידים הקשישים הבחורים הלומדים חסידות ועוסקים בעבודת התפלה, ומי שאינו עוסק כאמור אין לו רשות הכניסה, והנכנס ישולח חוצה, והנני מבקשו להביא את הסדר האמור בכל תוקף עוז מדויק.

כל זאת מלבד ריבוי ההוראות המפורטות בכתב בקשר להנהלת הישיבה, הר״מים והתלמידים, שלא יפורטו כאן כי רבים הם. הרוצה לעיין בהם ימצאם בסדרת אג״ק ובעיקר בח״ו א׳תשעז. א׳תתסג. ח״ז א׳תתסט. א׳תתקיד־ טז. א׳תתקכג־ה. א׳תתקלו. א׳תתקמה. חי״ב ד׳תקנז. ד׳תקסב. תועתק כאן רק אגרת אחת עם הוראות מפורטות, כעין תקנון לישיבת תומכי תמימים המרכזית, אותה כתב בג׳ סיון תש״ג אל מנהלה הכללי — חתנו הרש״ג שליט״א (אג״ק ח״ג ב׳סד):

בזה הנני בא להעיר על כמה תקונים שצריכים לתקן בענייני מרכז ישיבות תו״ת . . .

תקונים בישיבת תת״ל המרכזית:

א) בהכרח שהתלמידים הקשישים שי׳ (חוץ מאלו שנשלחו מההנהלה לעבודה רוחנית) יבאו כולם (ולא פלוג) מהתחלת הסדר בכל יום ויום עד הזמן שיקבע ועד ההנהלה בהחלטת הרב המנהל פועל שי׳.

ב) לסדר את דבר הכתות בלימוד דא״ח אצל המשפיעים, הרה״ח הרש״ל [ר׳ שמואל לויטין] שי׳ והרב רי״ד [ר׳ ישראל דזיקאבסאן] שי׳ בסדר מסודר כפי שימצאו לנכון לטובת התלמידים שי׳ ולסדר את דבר הלימודים והכל בהכרעת והחלטת הרב המנהל שי׳.

ג) לסדר ועדת ועד ההנהלה לא פחות מפעם בשתי שבועות, וחברי ועד ההנהלה הרב רש״ל שי׳ הרב רמ״מ [ר׳ מרדכי מענטליק] שי׳ והרב רי״ד שי׳ והרב רשז״ג [ר׳ שניאור זלמן גוראריי] שי׳.

1) ועידת ועד ההנהלה צ״ל רק אצל הרב המנהל שי׳ (או במקום אשר יקבע) תחת נשיאותו ולו דעה מכרעת ומחלטת.

2) כל ענייני סדרי הלימודים, קבלת תלמידים והעברתם ממערכה למערכה צ״ל בהחלטת ועד ההנהלה.

3) בועידת ועד ההנהלה צריכים הר״מ והמשפיעים להרציא על אודות הלימודים והנהגת התלמידים במתיבתא ובביהמד״ר.

4) הרשז״ג שי׳ צריך להרציא על אדות הנהגת התלמידים והלימודים בכל המערכות של ישיבות אחי תמימים אשר על יד תת״ל בועד ההנהלה רק פעם בחדש (חוץ באם יהי׳ לו דבר נחוץ).

5) בכל ועידה צ״ל פרטי־כל כתוב תוכן המשא ומתן וההחלטות.

ד) לסדר ועידת ועד הנהלת אחי תמימים אשר על ידי ישיבת תת״ל פעם בחדש וחברי הועידה הם הרב רש״ז שי׳ גוראריי, הרב רי״ד שי׳ אושפאל הרב ר״מ

שי׳ גרינבערג, הרב ר״ד שי׳ לעשינסקי, הרב ר״י שי׳ קאלאדני, הרב ר״ד שי׳ בוימגארטען והמשגיח על חדרי הלינה.

1) ועידת ועד ההנהלת אחי תמימים צ״ל רק אצל הרב המנהל שי׳ (או במקום אשר יקבע) תחת נשיאותו ולו דיעה מכרעת ומחלטת.

2) בועידת ועד ההנהלה צריך כל אחד להרצות בפרטי׳ מהלימודים ומהנהגת התלמידים.

3) בועידת ועד ההנהלה צריכים לתקן את הדרוש תקון.

4) לבקר אם במשך זמן בין ועידה לועידה נתתקנו אותם התקונים שהחליטה הועידה הקודמת והתוצאות מזה.

5) אם דרוש צריכים להזמין גם את ראש המורים או אחד מהם.

6) מכל ועידה צ״ל פרטי־כל כתוב בתוכן המשא ומתן וההחלטות.

7) זמן הועידה צריכים לסדר יום או יומים קודם.

ה) לסדר ועידת המורים שי׳ המלמדים את התלמידים שי׳ למודי חול פעם בחדש בהשתתפות הרב רש״ז שי׳ גוראריי׳ האחראי בעד ישיבת אחי תמימים אשר על יד מרכז ישיבות תת״ל.

1) ועידת המורים צריכה להיות רק אצל הרב המנהל (או במקום אשר יקבע) תחת נשיאותו ולו דיעה מכרעת ומחלטת.

2) בועידת המורים צריך כל אחד להרציא בפרטות מהלימודים והנהגת התלמידים שי׳.

3) בועידת המורים צריכים לתקן את הדרוש תקון.

4) לבקר אם במשך זמן בין ועידה לועידה נתתקנו אותם התקונים שהחליטה הועידה הקודמת והתוצאות מזה.

5) זמן הועידה צריכים לקבוע יום או יומים קודם.

ו) כל המו״מ בועידות של א) ועד הנהלת המתיבתא. ב) ועד הנהלת אחי תמימים אשר על יד מרכז ישיבת תת״ל. ג) ועד המורים, ההרצאות וההחלטות יהיו בסוד מוחלט ואסור באיסור גמור למי שהוא מחברי הועידה לספר למי שהוא.

1) העובר על סעיף זה (ו) הוא מלשין ומחרחר ריב.

2) העובר על סעיף זה (ו) בועידה ראשונה של ועד ההנהלה אשר העובר הוא אחד מחבריו, צריכה הועידה להוכיחו בלי שום משוא פנים, וחטאו והוכחה יכתבו בפרטי־כל של הועידה ההיא.

3) העובר פעם שני׳ יוקנס כפי ראות חברי הועידה, וחטאו ועונשו יכתב בפרטי כל.

ז) כל פקיד של מרכז ישיבות תת״ל, המשפיעים והרמי״ם, צריך לשמור את תפקיד משמרת כהונתו באחריות המוטלת עליו לשמור את תפקידו בעתו ובזמנו במסירה ונתינה לטובת הרחבת ועילוי הישיבה.

1) אין רשות לפקיד להתערב בענינו של חברו העומד במשמרת כהונתו ומה גם להתרברב אפילו הגדול על הקטן.

2) אם מי שהוא מהפקידים מוצא דבר הצריך תקון במשמרת כהונת פקיד אחר יציע דבר זה להרב המנהל שי׳ או באחת הועידות של ההנהלה.

3) אם אחד הפקידים מתערב בדבר השייך למשמרת תפקידו של פקיד אחר יוכיחוהו על זה בלי שום משא פנים ויכתב בפרטי כל.

4) הפקיד העובר על זה בפעם שני׳ יוקנס כפי ראות חברי ועד ההנהלה בהכרעת והחלטת הרב המנהל שי׳.

ח) פקידי מרכז ישיבות תת״ל נחלקים לשני סוגים; א) כללי, ב) פרטי.

1) פקידים כללים:

א) הרב המנהל הוא פקיד כללי וראשון בכל עניני מרכז ישיבת תו״ת הרוחניים. א) הנהלת כל הפקידים המשפיעים הרמי״ם והמשגיח על הנהגת התלמידים שי׳. ב) להגביל לכל אחד מהפקידים את תפקיד משמרת כהונתו. ג) לנהל את כל הועידות (המפורטות בסעיפים ג, ד, ה). ד) לבקר ולדרוש דו״ח מכל פקיד לפי תפקידו (באופן פרטי שלא בשעת ועידת ההנהלה). ה) לקרוא מזמן לזמן את התלמידים שי׳ מאיזה מערכה שתהי׳ לביתו להוודע ממצבו בלימוד ובהנהגה. ו) לקבוע את הועידות ולהשתתף בהמשא ומתן להכריע ולהחליט. ז) לאשר את כל הפרטי כלים.

ב) לנהל את כל הענינים הגשמי׳ של מרכז ישיבות תת״ל. א) הנהלת המשרד ופקידיו. ב) המשולחים. ג) קביעות אספות וסדרן. ד) כל הענינים השייכים לתועלת הישיבה.

ג) הנהלת סניפי ישיבות אחי תמימים אשר מטעם מרכז ישיבות תת״ל בכל ענינים הרוחנים והגשמים.

ד) הנהלת ישיבת תומכי־תמימים ליובאוויטש במאנטרעאל וישיבת אחי תמימים אשר על יד ישיבת תו״ת במאנטרעאל.

ה) הנהלת חדרי תורה בכל הענינים הרוחנים והגשמים.

ו) הנהלת קרן פדיון שבוים בכל פרטי ענייני ההכנסה וההוצאה.

ז) כל דבר הנהגה בין ברוחניות ובין בגשמיות צריך לצאת רק מהרב המנהל.

ח) הרב המנהל שי׳ ברשותו להחליף תפקיד משמרת כהונת הפקידים לפי הבנתו.

ט) הרב המנהל שי׳ ברשותו לעשות מפקיד כללי פקיד פרטי ולהיפך.

י) הרב המנהל שי׳ צריך להרציא מזמן לזמן דו״ח מהנהגת מרכז ישיבת תת״ל וסניפיו להרב הנשיא שי׳.

2) אלו הן המשמרות בפקידים כללים:

א) הר״מ ר׳ מרדכי שי׳ מענטליק בעל תפקיד כללי על הר״מ הרב ר״י שי׳ קאסטעל.

ב) הרב הר״מ רש״ז שי׳ גוראר׳ בעל תפקיד כללי על הרמי״ם שי׳ על המערכות, ואחראי.

ג) המשגיח התלמיד מר ניסן שי׳ גארדאן בעל תפקיד כללי על התלמידים שי׳ הממונים בחדרי הלינה.

משרות אחראיות;

א) הרב הר״מ ר״ש שי׳ גארדאן בישיבת אחי תמימים בנוארק.

ב) הרב הר״מ ר״מ שי׳ העכט בישיבת אחי תמימים בוואוסטער.

ג) הרב הר״מ ר׳ מרדכי שי׳ אלטעין בישיבת אחי תמימים בפיטסבורג.

ד) המורה הראשי בהפראקעיל סקול של מרכז ישיבות תת״ל.

ה) המורה הראשי של ההאי סקול של מרכז ישיבות תת״ל.

ט) להודיע פקודות אלו לכל פקידי מרכז ישיבות תת״ל, ה׳ עליהם יחיו ולהעתיק בכתב לכל פקיד שי׳ את החוקים הנוגעים לו ביחור.

פרק לח

תמיכת הישיבה

הצלחתה הרוחנית של הישיבה היתה גדולה, בי״ב ניסן תש״ב כותב רבנו (אג״ק ח״ו א׳תשס):

הישיבה ת״ל מתפתחת יפה והתלמידים שי׳ מצליחים בלימוד וביראת שמים וכבר נתפרסם שמה הטוב והרבה תלמידים באים אבל מאפס מקום אי אפשר.

ובי״ז אלול תש״א כותב אל ה״ר מרדכי שי׳ סאוויצקי (אג״ק ח״ה א׳תקכח):

במענה על מכתבו על אדות תלמידי ישיבת תומכי תמימים שמצאו חן בעיני כבודו ובעיני כל הרואים אותם ובלם עונים ואומרים שהם זרע ברך ה׳ ומתפלא על אשר במדינה זו אפשר להדריך ולחנך בהדרכה כזו, סדנא דארעא חד הוא ואין לך דבר העומד בפני הרצון והתעמולה במסירה ונתינה.

אך יחד עם זאת גדלו ההוצאות ומזמן לזמן הי׳ פונה רבנו לנדיבי עם ישרון בדבר תמיכת הישיבה. כך כותב ביו״ד אלול תש״א (שם א׳תקיט):

הנני מעיר תשומת לבם הט׳ להישיה״ק „תומכי תמימים דליובאוויטש״ אשר יסדתי בעזהשי״ת בברוקלין אחרי בואי לארצה״ב, והיא נחמתנו בענינו, ות״ל מתגדלת ומתפתחת ועשתה לה שם טוב בתלמידי׳ היקרים יחיו המצטיינים בתורתם ויראתם היא חכמתם וגדול זכות העושים והמעשים ומשתתפים בהתפתחותה וגידולה, לטוב להם ולב״ב שי׳ כל הימים.

מקרב ולב עמוק הנני בבקשה גדולה לאהובי אחי, ידידי ה׳ וידידי נפשי, אנא השתדלו נא לנדב ולאסוף סכומים נכונים להחזקת מוסדותי הק׳ לתת לי היכולת בעזהשי״ת לנהלם ולהחזיקם ולגדלם ולקדש ש״ש על ידם.

יועתקו בזה אגרות אחדות בתוכן זה, שמהם יש ללמוד על סדר התפתחות הישיבה מזמן לזמן ועל הדוחק הגשמי שבא יחד עם ההצלחה הרוחנית. בא' כסלו תש"ב (אג"ק ח"ו א'תהכד):

אל ידידינו אנ"ש בעי"ת נויארק יע"א ה' עליהם יחיו!

שלום וברכה!

בזה הנני פונה אליכם בקריאה לבבית לשום לב לערכי הסתדרות ישיבת תומכי־תמימים והמכינות של ידה, הן בהנוגע להרבות ההכנסה והן בהנוגע להשגת אמצעים לקנין בית בשביל הישיבה לכל מערכותיו' ומחלקותיו' שיהיו' די מקום לתלמידים המבקשים לקבלם ואי אפשר לקבלם מאפס מקום.

ידידינו אנ"ש צריכים ביחוד להודות להשי"ת על אשר זכו שהישיבה תומכי־תמימים, שכ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע יסדה, באה לשכון כבוד במדינתם הט' במקום מגורם, וכל אחד ואחד צריך לעורר את עצמו להיות עושה ומנדב כפי יכלתו ולהיות מעשה לעורר את מכריו ומיודעיו לנדב סכומים הגונים בשביל ישיבת תומכי־תמימים.

ידידי אנ"ש וחובבי תורה! כלנו כאחד יודעים את המצב הנורא והאיום אשר אנחנו בני ישראל בכל המדינות, וגם במדינה זו, נמצאים בו, וכלנו כאחד צריכים לרחמי שמים, אשר על כן הנה כלנו כאיש אחד נלך שלובי זרוע לחזק את ישיבת תומכי תמימים בהדרוש לה, ולקנות בית בשביל התלמידים שי' המבקשים להתקבל אל הישיבה הק', ויגדיל תורה ויאדיר.

ובגלל הדבר הזה ישפיע השי"ת לכם ולבני ביתכם יחיו שפעת חיים וברכה מרובה מנפש ועד בשר.

בי"ב מנ"א (שם א'תתל):

אל ידידינו אנ"ש ומחבבי תורה ומצוה די בכל אתר ואתר בארצות הברית וקאנאדא ה' עליהם יחיו!

שלום וברכה!

הרבה, הרבה מאד, דמעות שפכתי בהפרדי מאת צמודי לבבי, אהובי נפשי, התלמידים האהובים והיקרים דישיבת תומכי־תמימים בפולין, ובכי רב בכיתי בהפרדי מאת מחמדי לבבי אהובי נפשי התלמידים האהובים והיקרים דישיבת תו"ת אשר בליטא ולטביא, יחוס השי"ת וירחם וישפיע להם רוב טוב בגשם וברוח שיוכלו לעסוק בתורה ועבודה ולהסתדר בסדר חיים מאושרים בגשמיות וברוחניות. בכאב לב נפרדתי מאת ידידינו אנ"ש, ה' עליהם יחיו, והימים אשר נסעתי מהתם להבא היו לי ימי תוגה והתחננתי אל ה' אלקי אבותינו רבותינו הקדושים אשר אל יטשני ואל יעזבני מלהסתפח בנחלת ה' ויצליח את דרכי ליסד היכלי תורה ברוחה של ישיבת תומכי־תמימים, והאמונה בה' ובתורתו הקדושה כי מה' מצעדי גבר כוננו סמכתני, והבא לטהר מסייעין לו.

וכהיום, הנני להודות לה' כי טוב על חסדו הגדול אשר עשה אתי עמי ובזכות הוד כ"ק אבותי רבותינו הקדושים זיכני לייסד ישיבת תומכי־תמימים באמריקא ובקאנאדא, ובעוזה"י הנה קול התורה, ברוחה של תומכי־תמימים אשר יסד הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע נשמע בכמה ערים במדינה זו ובקאנאדא, נוסף על הישיבות אשר בארצנו הקדושה, ברוסיא ובפולין, וברכות מאליפות יחולו על ראש חתני הרב ר"ש שליט"א ועל כל המנדבים הנכבדים, ה' עליהם יחיו, אשר עזרוני בעבודת הקדש להרביץ תורה ביראת שמים ברוחה של ישיבת תומכי־תמימים.

אמנם יחד עם התפתחותן הטובה של המוסדות הק' תומכי תמימים נתגדלה ג"כ ההוצאה ביותר, וכהיום מצבן הכלכלי של המוסדות הק' דחוק מאד ועזרה ממשית נחוצה בהקדם האפשרי.

ובזה הנני פונה בקריאה של חיבה אל ידידינו אנ"ש ומחבבי תורה ומצוה די בכל אתר ואתר בארצות הברית ובקאנאדא והמדינות הסמוכות ה' עליהם יחיו, אנא ידידינו אנ"ש ומחבבי תורה השתדלו נא בעושה ומעשה לנדב ולאסוף סכומים הגונים והרימו תרומה לה' לחזק את מרכז ישיבות תומכי־תמימים לסעדו ולאמצו אשר בעזה"י יתרחב חוג פעולתו בריכוש תלמידים חדשים בכל המערכות והסניפים שכבר ישנם וליסד סניפים ומכינות חדשים, הן בחלקי עיר נויארק והן במרחבי המדינה.

ובגלל הדבר הזה ישפיע לכם השי"ת שפעת חיים וברכה מרובה בבני חיי ומזוני רויחי ויקל השי"ת מעליכם ומעלינו את חבלי משיח ויזכנו בביאת גואל צדק במהרה בימינו ממש.

ובו' אלול (שם א'תתמט):

ידידי הרה"ג וו"ח אי"א מוהר"ש שי' הלוי

שלום וברכה!

זה איזה זמן שכתבתי מכתב לאנ"ש שי' בבקשה להתענין בעניני הישיבה תומכי תמימים, הן בהשגת תלמידים והן בהשגת אמצעים כספיים להחזיקה, וכבר סדרו מי ומי יסע בנדון זה ולהכין ויש לי עגמ"נ מזה שעדיין לא נעשה דבר, והנני מבקשו לעורר בשמי את כל אלו שהיו צריכים לנסוע שיצא הדבר מהמחשבה ודבור למעשה בפועל.

חגיגה שנתית למען הישיבות – ז׳ אד״ש תש״ג
במרכז נואם הרבי משמאלו – חתנו כ״ק אדמו״ר שליט״א ומימינו – חדב״נ הרש״ג שליט״א, עומד ה״ר דובער חסקינד

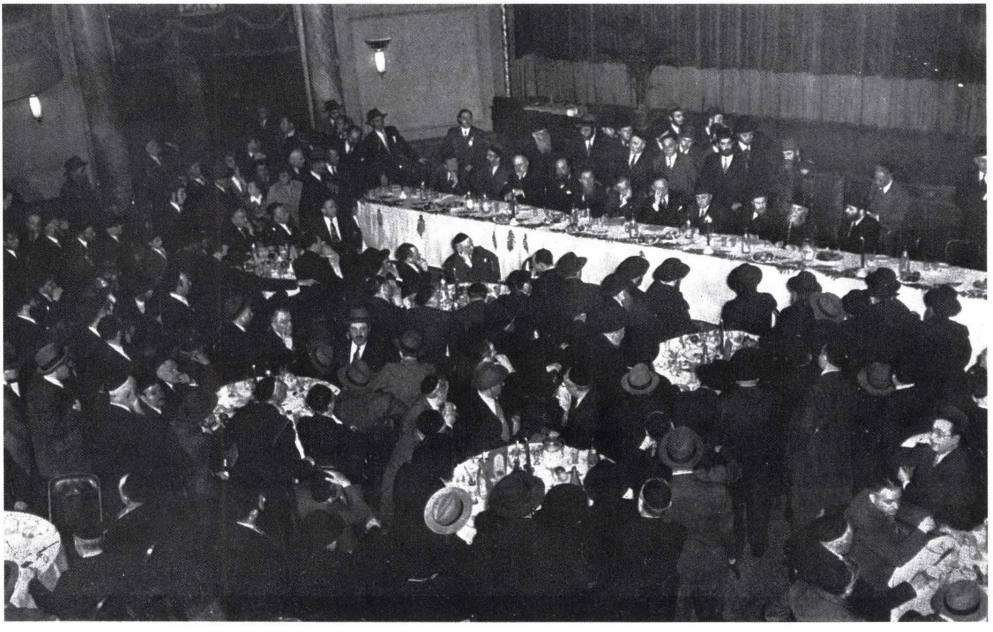

חגיגה שנתית למען הישיבות – פסח שני תש״ד
בהשתתפות כ״ק הרבי וחתניו

בי״ג אייר תש״ג (אג״ק ח״ז ב׳מו):

אל ידידינו אנ״ש ד׳ עליהם יחיו

שלום וברכה.

הנה מלאתי ידי חתני הרב ר״ש גוראריי שליט״א מנהל מרכז ישיבות תומכי תמימים וכל סניפי בארצה״ב וקענעדא לסדר ועידה מאנ״ש ומחבבי תורה ד׳ עליהם יחיו להתענין אודות מצבו הכספי של מרכז ישיבות תומכי תמימים לטכס עצה ולהרחיב חוג הפעולה בהכנסה עפ״י סדר מסודר בכל אופני האפשרות הן במגביות מקומים בבתי כנסיות ובתי מדרשים וועידות פרטים אצל בעלי בתים חשובים, והן בנסיעות לשארי עיירות אשר יתנדבו לנסוע לסדר מגבית בעד מרכז ישיבות תומכי תמימים.

ידידינו אנ״ש ומחבבי תורה! חושב הנני בצדק אשר למותר הוא לעוררם להכניס את עצמם לפעול ולעשות בעד הטבת מצבו הכספי של מרכז ישיבות תומכי תמימים כי כל אשר עינים לו לראות את גודל מעשי התלמידים שי׳ — בלא עין הרע — בלימוד וביר״ש ולב להבין את גודל הזכות של כל מי שעוסק בטובת החזקת המוסד הקדוש היחידי בתורה ויראת שמים בארצה״ב וקענעדא יראה ויבין כי כל אחד צריך להכניס עצמו בזה בכל כחו ויכלתו להיות מן העושים והמעשים ובגלל זאת ישפיע השי״ת להם ולב״ב יחיו שפעת חיים וברכה מרובה מנפש ועד בשר.

ובי״ב תמוז (שם ב׳פט):

חתני הרב ר׳ שמריי שליט״א גוראריי

שלום וברכה!

בזה הנני למלאות את ידך לסדר ועד של גמילות חסדים על יד מרכז ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש בסדר מסודר, גמ״ח למשך שלשה חדשים, ששה, תשעה חדשים ושנה תמימה, בהכנסה והוצאה מיוחדת, מסך מאה שקלים ומעלה, בקבלה ושעבוד פרעון לזמן המוגבל כפי רצון הגומל חסד, ולבא בכתובים עם אנ״ש שי׳ ומחבבי תורה, ה׳ עליהם יחיו, להודיעם דבר התיסדות חברה גמילות חסדים על יד מרכז ישיבות תת״ל ולהבטיחם אשר הקרן יוחזר עם הפירות ברכת ה׳ היא תעשיר.

הנני משתתף בחברה גמילות חסדים אשר על יד מרכז ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש והנני מצרף בזה המחאה על סך מאה שקל למשך שנה תמימה.

בתחלת שנת תש״ה נפל רבנו למשכב, וכשירד ממטת חוליו פנה במכתב־כללי (אג״ק ח״ח ב׳תקמח):

ב״ה כ״ד כסלו תש״ה ברוקלין

אל ידידינו אנ״ש ומחבבי הרבצת תורה ביראת שמים והחזקת היהדות, די בכל אתר ואתר ד׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

בזה הנני להודות ולהלל לאל הטוב על חסדו הגדול אשר עשה עמדי, בזכות הוד כ״ק אבותי רבותינו הק׳ זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, לקבל את תפלות ידידיי אנ״ש ולמלאות את בקשותיהם ואת ברכותיהם בברכות רפואה, להקימני — בשעה טובה ומוצלחת — מחליי אשר חליתי ביסורים גדולים ר״ל במשך כשלשה שבועות, הוא ית׳ יחוס וירחם ויחזקני ויאמצני ויזכני לשוב לעבודתי הק׳ בהרבצת תורה, נגלה ודא״ח, ולהתעסק בהחזקת היהדות באהבת ישראל ובדרכי החסידות. ולזכות להיות מן המועילים ומשפיעים רב טוב בגשם וברוח לכל אחב״י, ה׳ עליהם יחיו.

בימי חליי — ל״ע ול״ע — קראתי אל ה׳ ממעמקי לבבי הנשבר, כי יאיר פניו אל ידידיי אנ״ש ומחבבי הרבצת תורה ביראת שמים וחנוך הכשר, לעורר את לבבם בהתעוררות לעבודה ופועל בהחזקת מרכז ישיבות תומכי־תמימים ליובאוויטש, המאור הגדול באור תורה ויראת שמים, אשר בזכות מייסד הישיבה ונשיאה הקדוש, הגאון האלקי צדיק יסוד עולם הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק, הנושא רנה ותפלה לאלקי מרום תמיד יומם ולילה לא ינוח ולא ישקוט מלעורר רחמי שמים, כי המוסד הקדוש הזה, פועל ידי קדשו בעלמא דין ואורו וזיוו מגיע עד רום שמי שמים בהיכלי אבות קדושים נשיאי חב״ד במתיבתא דרקיע, יצליח בפעולותיו הכבירות לחרות על לוח לב אלפי תלמידיו תורה ביראת שמים והנהגה במדות טובות ואשר מחזיקיו יתברכו בברכה משולשת בבני חיי ומזוני רויחא.

בעת אשר — ל״ע — גברו מכאובי, הרגעתי ונחמתי עצמי כי בחסדו ית׳ הנה בעזרת ידידיי אנ״ש ומחבבי תורה ביראת שמים אוכל להרחיב את חוג פעולת מרכז ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש ולמלאות בעזרתו ית׳ אותן הדרישות הצודקות לפתוח ישיבות אחי תמימים ליובאוויטש בערים שונות להחיות את ילדיהם באור תורה תמימה משיבת נפש ישראל סבא.

ועתה, אף כי עדיין חלוש הנני — יחזקני השי״ת בתוך שאר חעב״י שי׳ הצריכים רפואה בגשמיות וברוחניות — אבל ת״ל הטוב ירדתי ממטת החולי, הנני שב — בשעה טובה ומוצלחת — למשמרת עבודתי בהרבצת תורה ביראת שמים, והנני פונה אל ידידינו אנ״ש ומחבבי תורה ומצות ולכל קהל ישראל לאמר:

לא לבד אחינו ואחיותינו, בניכם ובנותיכם הנמצאים במערכות המלחמה, באויר בים וביבשה,

צריכים רחמי שמים לשמירה ולהצלחה, אלא אנחנו כולנו עם בני ביתינו, עוללינו וטפינו, צריכים רחמים גדולים בשמירה מעולה מאויבינו פלילים האורבים לנפשותיהם גויותיהם ורכושם של ישראל גם במדינה זו וההגנה וההצלה היא אך ורק בשמירת התורה.

ובכן, הנני פונה בזה בדרישתי, הכי חזקה להשתתף אתי עמי בהחזקת מרכז ישיבות תומכי־תמימים ליובאוויטש, לעורר רחמי שמים להגן על אחינו ואחיותינו במערכות המלחמה, ובעדינו ובני ביתינו בכל מקומות מושבותינו.

כל החי בקהל עדת ישראל, בין איש ובין אשה, בלי הבדל מעמד ושאיפה יתן ידו למרכז ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש שהוא כוס של ברכה בגשמיות וברוחניות.

ואני תפלתי כי יעיר השי״ת את לבבם לשמוע לדרישתי האמורה לחזק את מרכז ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש להנצל מכל פגע רע ולהתברך בכל טוב בגשמיות וברוחניות.

ובנר השביעי (שם ב׳תקנח):

חתני הרב רש״ג שליט״א

שלום וברכה!

בזה הנני ממלא את ידו לקרא מועצה מאת ידידנו אנ״ש שי׳, להתיישב איך לסדר בעזה״י אספת רבנים ובע״ב עסקנים שיכניסו עצמם לטובת החזקת מרכז ישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש כפי האמור במכתבי הכללי מיום כ״ד כסלו, ולמסור דברי אלה להועידה כי דורש הנני מכל אחד ואחד עבודה בפועל בתור מעשה, ולידידי עוז הרה״ח הרש״ל [ה״ר שמואל לויטין] שליט״א הנני כותב ביחוד כי יבאר ויסביר את מכתבי הכללי הנ״ל ואת דרישתי התקיפה מכל אחד ואחד מאנ״ש שי׳, והשי״ת יה׳ בעזרם לתת ולמסור עצמם לעבודת הק׳ ויזכה להתברך בברכות מאליפות מרום קדש הקדשים בבני חיי ומזוני רויחי.

אליו כותב באותו יום (שם ב׳תקנט):

הנה ביום כ״ד כסלו באתי בכתובים במכתב כללי לידידינו אנ״ש ומחבבי תורה ביראת שמים, ה׳ עליהם יחיו, בתודה להשי״ת על אשר בחסדו הגדול הקימני מחליי, ובבקשה נפשית אל כל אחד ואחד מאנ״ש שי׳ להכניס עצמם בעבודת הק׳ להחזקת מרכז ישיבות תומכי־תמימים ליובאוויטש.

והנה ידידינו אנ״ש שי׳ לבם ער לכל דבר טוב ומועיל בכלל ובפרט מה שנוגע לישיבת תומכי־תמימים ליובאוויטש, אבל מעט הוא הפועל הנעשה בזה, וכשמקבלים מכתב מעורר אזי מתעוררים לשעה, והנני בזה לבאר להם הענין ביסודו אף כי כבד לי במאד לדבר בזה בארוכה, אבל מוכרח הנני להודיע כי בנפשי הוא.

ובבקשה לבאר ולהסביר לידידי עוז צמודי לבבי ידידינו אנ״ש שי׳ את תוכן עומק מכתבי הכללי הנ״ל כי נכתב בקצור מאד ולמסור להם את דרישתי הכי נמרצה ולהגיד להם כי החפץ בחיי — לא ע״ד מליצה וסגנון לשון כי אם פשוטו כמשמעו. בשפה ברורה, דער וואס ווייל איך זאל לעבן — ורוצה בחיזוק בריאותי יכניס עצמו בעבודת הקדש בהחזקת ישיבת תומכי־תמימים ליובאוויטש בתור מעשה, ויהי׳ דבר עבודה זו קבועה בנפש כל אחד ואחד מאנ״ש שי׳, יזכור וידע כאו״א מאנ״ש שי׳ אשר גודל חיי ובריאותי בידו הוא, ויתן השי״ת ויתעוררו בהתעוררות אמיתית ויזכו להברכות — בגשמיות וברוחניות — אשר הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע נושא רנה ותפלה בעדם וב״ב יחיו, ויזכני השי״ת להיות מן המועילים והמשפיעים רב טוב בגשמיות וברוחניות לבית ישראל בכל מקום שהם.

הנני ממלא את ידי חתני הרב רש״ג שליט״א לקרא מועצה מידידינו אנ״ש שי׳ לסדר את אופן עבודת התעמולה עבור החזקת ישיבת תומכי־תמימים ליובאוויטש והנני מבקש את ידידי עוז ואת כל ידידינו הרבנים שי׳ להכניס עצמם בזה בלב ונפש, והשי״ת יהי׳ בעזרם בגשמיות וברוחניות.

המועצה התקיימה בה׳ טבת, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 6 ע׳ 10:

אין צוזאמענאנג מיט דעם בריף פון כ״ק אדמו״ר שליט״א וועגען דעם הייליגען חוב וואס ליגט אויף אנ״ש והתמימים צו העלפען אין דער אויסהאלטונג פון די ישיבות תומכי תמימים — איז ה׳ טבת פארראפען געווארען א גרויסע אספה פון אנ״ש און תמימים פון גרייטער ניו־יארק, אויף וועלכער עס איז באהאנדעלט געווארען וועגען און מיטלען צו העלפען פינאנציעל די ישיבות תומכי תמימים זיי זאלען קענען ווייטער אנגעהן מיט זייער הייליגער הרבצת תורה ויראת שמים ארבעט. יעדער פון די נאספים האט ענגעמען אויף זיך א געוויסען חלק ארבעט, וואס ער דארף בעזהי״ת דורכפיהרען במשך א קורצער צייט.

ובח׳ טבת כותב אל ה״ר שמואל לויטין (אג״ק ח״ח ב׳תקעה):

במענה על כתבו אשר קיים בקשתי ודרישתי כפי אשר כתבתי במכתבי הכללי, ואשר קרא ברבים את מכתבי הפרטי והנפשי בענין זה, תודה וברכה, ובאשר הננו כולנו — גם אלו שבאו זה מזמן קרוב — סובלים ממחלת המדינה, מתלהבים ומתקררים, וחוזרים חלילה, הנני בזה לבקש את ידי״ע הר״א שי׳ פאריז להעתיקו על

בלאנקען שלי להיות נמצא בכל עת אצל כל אחד ואחד מידידיי אנ״ש ומחבבי תורה ביראת שמים, ה׳ עליהם יחיו, והשי״ת יהי׳ בעזרם בגשמיות וברוחניות.

שוב החליט רבנו לייסד קרן גמילות חסדים, עליו כותב בכ״ד ניסן תש״ה (שם ב׳תרפ):

אל ידידיי קהל עדת ישראל חובבי תורה ומצוה ועושי צדקה וחסד, ואל ידידינו אנ״ש, ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה:

הנני בזה להודיע ברבים אשר בעזה״י הנני מייסד קרן גמילות חסדים בשביל מרכז ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש בשם „קרן ג״ח תת״ל״, על ערבותי הפרטית שהנני ערב לכל מי שילוח ל״קרן ג״ח תת״ל״ לפרוע לו את סכום הלואתו למועד המוגבל.

תנאי ההלואה הם: ההלואה היא על שתי שנים, מועדי הפרעון המה, מחצית הסכום לפרוע בכלות שנה ראשונה — בשלשה או ארבעה פעמים —, ומחצית השני׳ לפרוע ככלות שנה שני׳ — בשלשה או ארבעה פעמים —.

המלוה לקרן ג״ח תת״ל יקבל שטר הלואה חתום מאת ידידי עוז וו״ח אי״א מוה״ר דובער שי׳ האסקינד, אשר מלאתי את ידו ביחוד לחתום בשמי על שטרי ההלואה לקרן ג״ח תת״ל, קבלה על סכום ההלואה והתחייבותי הפרטית לשמור את מועדי התשלומין כאמור.

ובזה הנני פונה לידידיי חובבי תורה ומצות עושי צדקה וחסד וידידיי אנ״ש, ה׳ עליהם יחיו, לעשות חסד משולש, לקיים מצות גמילות חסדים וגדולה גמילות חסדים מן הצדקה, לעשות חסד עם הישיבות הק׳ של מרכז ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש היחידות במינן, ולעשות חסד עם עצמו וב״ב יחיו ליהנות, בעזרתו ית׳ מאור כי טוב, ובגלל זאת לזכות לברכה משולשת בבני חייא ומזוני רויחא.

ובקובץ ליובאוויטש גליון 8 ע׳ 40:

אויף די איניציאטיווע פון כ״ק אדמו״ר שליט״א איז געגרידענט געווארען א חברה „קרן גמילות חסדים״ ע״י מרכז הישיבות תו״ת ליובאוויטש. — על ערבותו הפרטית של כ״ק אדמו״ר שליט״א.

כ״ק אדמו״ר שליט״א האט ארויסגעגעבען יום כ״ז ניסן תש״ה א ספעציעלען לעטער וועגען די גרויסקייט און וויכטיגקייט פון דעם ענין.

פילע אנ״ש און פריינד פון די ליובאוויטשער ישיבות האבען זיך אבגערופען אויף דעם רוף פון כ״ק אדמו״ר שליט״א און האבען צוגעשיקט זייערע גמילות חסדים אין בעדייטענדע סומעס צו דעם מרכז הישיבות תת״ל.

לקראת מגביות הישיבה פנו בקריאותיהם גם ראשי אגודת הרבנים, שהביעו את התפעלותם, ממה שהצליחו ישיבות תות״ל לפעול במשך זמן קצר זה. הכרוזים שכתבו בחורף תש״ד נדפסו ב״הפרדס״ (כסלו תש״ד):

הצלתו של האדמו״ר מליובאוויטש שליט״א מעמק הבכא האירופי והתישבותו פה במדינתנו הוסיפו פרק חדש בחיים האורתודוכסיים פה. רק שנים אחדות חלפו מעת התישבותו של הרבי שליט״א פה במדינתנו וכבר ניכרים פירות השפעתו לאות עבור בנין וחזוק תורה ואמונה ויראת שמים בכל ארבע פינות אמריקא.

לא יאומן כי יסופר, ובכל זאת עובדה משמחת היא שבזמן כה מועט נעשה כל כך הרבה! נוסדות ישיבות בערים הבאות: ישיבה גדולה במונטריאל קנדה, בפיטסבורג, וואוסטער, נוארק ובאפלא. כן נוסדו חדרי תורה בסביבות שונות בברוקלין. בכל מוסדות התורה הנ״ל יונקים ממקור התורה למעלה מאלף ילדי ישראל, תחת השפעת תורה ויראת שמים.

זרם התלמידים הוא כל כך גדול עד אשר הבנין הנוכחי של הישיבה המרכזית בברוקלין הוא צר מהכיל את כל התלמידים. ולכן בשורה משמחת היא לכל היהדות האמריקאית שב״ה נקנה בנין מפואר גדול במרכזה של ברוקלין, באשר יהי׳ מקום לעוד מאות תלמידים כ״י.

מובן מאליו שבשביל כל הפעולות הענקיות הנ״ל צריך אמצעים כספיים ענקיים, וחובתו של כל יהודי בלי הבדל מפלגה, לעזור ככל האפשר בעבודה קדושה זו על השדה היותר חשוב בחיים היהודים, שעליו תלוי עתיד היהדות האמרקנית — חנוך הדור הצעיר.

ולכן הננו פונים בקריאה לבבית לכל יהודי אמריקא, אנשים ונשים, עזרו בכל האפשר לכם! יקנה כל אחד חלק בבנין החדש של תורה ויראת שמים! עזרו לישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש! ותהיו בכלל ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת.

אגודת הרבנים דארצות הברית וקנדה

ובתוכן דומה שם גם קריאותיהם הפרטיות של הגאונים ה״ר ישראל רוזנברג וה״ר אליעזר סילווער.

אין כאן המקום לפרט את סכומי ההוצאות ההכנסות והגרעון של קופת הישיבה, אך דיווח מפורט כזה מהוצאה והכנסה של שנת תש״ג וחורף תש״ד נדפסה בחוברת תות״ל ח״י אלול תש״ד. ושל שנת תש״ה בחוברת תות״ל י״א־י״ח אייר תש״ו.

במסגרת שלפנינו תבוא בעיקר סקירת התפתחות מוסדות הישיבה בנ. י. ובערי השדה.

פרק לט

קרן הבנין

עם התרחבות והתפשטות הישיבה על מחלקותי׳ נרגש החסרון בבנין המתאים שיכיל בתוכו את כל תלמידי הישיבה. הדיון בדבר קנית בנין התחיל בקיץ תש״א ונמשך קרוב לחמש שנים. בקיץ תש״ו התקיימה חנוכת הבית לבנין המרווח שנקנה לאחר רוב עמל ויגיעה.

בכ״ט תשרי תש״ב שואל רבנו אצל הנהלת הישיבה (אג״ק ח״ו א׳תקסט) „מה דבר חיפוש בנין עבור המוסד״. ובא׳ כסלו פונה אל אנ״ש (שם א׳תרכד):

בזה הנני פונה אליכם בקריאה לבבית לשום לב לצרכי הסתדרות ישיבת תומכי־תמימים והמכינות שעל ידה, הן בהנוגע להרבות ההכנסה והן בהנוגע להשגת אמצעים לקנין בית בשביל הישיבה לכל מערכותי׳ ומחלקותי׳ שיהי׳ די מקום לתלמידים המבקשים לקבלם ואי אפשר לקבלם מאפס מקום.

לשם כך קרא רבנו שתי אסיפות מיוחדות, האחת עם חשובי העסקנים, בכ״ה מ״ח, עלי׳ מסופר ב״הפרדס״ (מ״ח תש״ב):

בימים האלה התקיימה אסיפה מחשובי העסקנים ביחד עם הרבי דליבאוויטש לרכוש בית עבור ישיבת תומכי תמימים, לאשר נתרבו תלמידים יותר ממאה, השתתפו באסיפה, ר׳ אברהם מייזר, ר׳ יוסף גאלדינג, האחים קרעמער, ר׳ ל׳ ראזמאן, ר׳ יודל גור ארי׳, ביסטריצקי, דזש. סטולמאן, ר׳ ליב מערקין, ר׳ אלי׳ מערקין, ר׳ יוסף געגזזעל, אלכסנדר קאוואן ועוד. באסיפה זו הבטיחו סכומים גדולים לטובת הישיבה.

לא נמסר כאן התאריך המדויק לאסיפה זו, אך הגיע לידינו מכתב ההזמנה שנשלח ע״י חדב״נ הרש״ג שליט״א:

Nov. 14, 1941.

REMINDER

This is to remind you respectfully that Rabbi Schneersohn, the Lubavitcher Rabbi, is looking forward to the pleasure of seeing you at the special conference which will take place TUESDAY, NOV. 18, 1941 at 7:30 PM at his residence, 770 Eastern Parkway, Brooklyn, N.Y.

Very sincerely yours,
Rabbi S. Gourary

והב׳ עם הרבנים, בה׳ כסלו, שבמכתב ההזמנה של הרש״ג שליט״א נאמר:

ב״ה, יום א׳, ויצא, תש״ב.

תזכיר

רב מאד נכבד:

אתכבד בזה להזכיר לכת״ר שליט״א כי כ״ק חותני אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש, מצפה לראות את כת״ר שליט״א באסיפת הרבנים הכי־חשובה, שהזמין אליו ליום ג׳, שבוע זה, פ׳ ויצא, ה׳ כסלו, תש״ב, בשעה שבע בערב (7:00), בבית כ״ק אדמו״ר שליט״א, 770 איסטערן פארקווייי, ברוקלין.

בטח ישתדל כת״ר לבוא לאסיפה במועדה,

בכל הדרת הכבוד,

הרב שמרי׳ גוראריי׳,
חתנא דבי נשיאה

בדף בפ״ע נרשם:

סדר היום
מאספת הרבנים אצל כ״ק אדמו״ר שליט״א
ביום ג׳ ויצא ה׳ כסלו, תש״ב

1)	פתיחה	כ״ק אדמו״ר שליט״א
2)	הרצאה	הרש״ג
3)	מענינא דיומא	הרב דושעוויץ
4)	״ ״	הרב טאמאשאוו

תכלית האסיפה: **ע״ד בנין הישיבה**:

א) לבקש מהרבנים שישתדלו ע״ד אפיעלס בביהכ״נ שלהם.

ב) לבקש מהרבנים שיבקרו יחידים נכבדים ממכיריהם.

ג) לבקש מהרבנים שיתחייבו כל אחד מהם סכום ידוע לזמן ידוע.

ד) לבקש מהרבנים קול קורא לקבוע שבת מיוחד לאפיעלס בביהכ״נ.

הרבנים המשתתפים באסיפה חתמו את שמם על גליון מיוחד „למען התחזקות ישיבת תומכי תמימים בכלל ועסק הבנין להישיבה בפרט״. על החתום באו 40 רבנים.

בהמשך האסיפה עם הרבנים בה׳ כסלו אמר רבנו (ראה ס׳ השיחות תש״ב ע׳ 16):

השי״ת האט געהאלפעון און עס איז נתיסד געווארען דא א ישיבה, עס איז שוין יעצט צר לנו המקום.

קצג

חתימת הרבנים המשתתפים באספה

במשך השנה היתה תעסוקה רבה בקשר לבנין. על אחת מאסיפות עסקני חב״ד בבית הרש״ג שליט״א קוראים אנו במכתב ההזמנה שלו:

ב״ה, ער״ש מקץ, תש״ב

ידידי הרה״ג הרה״ח וכו׳ מוהר״ר ישראל דזשייקאבסאן, שי׳

שלום וברכה.

בזה אבקש את כת״ר שי׳ לבוא לאסיפה מאד חשובה אשר תתקיים אצלי אי״ה ביום ב׳ הבע״ל, ב׳ טבת, בשעה 7 בערב. האסיפה תדון בנוגע ענין חשוב של בנין הישיבה, הצריך יישוב הדעת ופתרון דחוף, ונוכחיות כת״ר שי׳ נחוצה מאד. והנני מצפה לראות את כת״ר שי׳ למועד הנ״ל בדיוק.

בברכת השבת,

הרב שמרי׳ גוראר׳י׳,
חתנא דבי נשיאה
נשיא ועד הפועל

ובאותו יום נשלחו מכתבי התעוררות למשתתפים באסיפה. יועתק בזה אחד מהם:

ב״ה, ב׳ ב׳ טבת תש״ב.

כבוד ידידינו הנכבד והנעלה, הרה״ג והרה״ח אי״א העסקן וכו׳ וכו׳ מוהרש״א קאזארנאווסקי שי׳

ברוקלין נ. י.

שלום וברכה.

בהתאם להבטחתו לאסוף בעושה ומעשה סך $150.00 (מאה וחמשים שקלים) עבור ישיבתנו בשביל הבנין ובאשר עומדים אנו בקרוב לגמור בהצלחה ע״ד קניית הבנין שצריכים ליתן בעת חתימת החוזה סכום מסוים, אי לזאת גודל בקשתנו מכת״ר שיהי׳ נא מטובו לזרז בקיום הבטחתו הט׳ לטובת הבנין, כי נחוץ הוא.

בטוחים אנו כי כמוכם כמונו מתעניינים אתם לזרז ברכישת הבנין להישיבה וצריכים להשתדל שלא יהי׳ מניעה מצד הכסף ובודאי תאזרו חיל בזה ובגלל זאת הננו בתודה וברכה למפרע.

בכבוד רב וברכת חב״ד

הרב שמרי׳ גוראר׳י׳
חדב״נ ונשיא ועד הפועל

בהמשך לזה יצאו אגודת הרבנים דארה״ב וקנדה וועד הרבנים דנ.י. בקול־קורא לתמיכת הבנין, נדפסו בהקריאה והקדושה גליון 16 (טבת תש״ב) ע׳ ד; יג. וב״הפרדס״ כסלו תש״ב. בסוף השנה נדפסה חוברת מיוחדת „ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש״, שם מודיעים (ע׳ 45):

א ספעציעלער ועד גיט זיך אפ מיט זוכען א פאסענדען גרויסען בנין פאר דער צענטראלער ישיבה ומתיבתא, וואו עס ווערט געהאפט צו קאנצענטרירען אלע אפטיילונגען פון דער ישיבה ומתיבתא אונטער איין דאך.

אך הדבר נמשך כך עד שנת תש״ד, שאז נקנה עבור הישיבה בנין גדול מיוחד, על גרענט סקווער, רחוב בעדפארד פנת דיען. רבנו מבשר זאת בי״ב מ״ח תש״ד (אג״ק ח״ח ב׳ קנח):

פאריגען פרייטאג האט דער ריבטע[ר] געגעבן די נויטיגע ערלויבענים אויף צו קויפן דעם בנין פון דער ישיבה — עס איז געקויפט געווארען פון א באנק — עס איז ב״ה א בנין מפואר און היינטיגע וואך בעדארף מען איינצאלען 12 אדער [3]1 אלפים שקלים, זיכער וועט השי״ת העלפען אז מען וועט קריגן די נויטיגע סוממע, ויתן השי״ת שיהי׳ להצלחה בגשמיות וברוחניות.

אך גם לאחר הקנין עדיין נמשך קרוב לשנה עד שנתפנה הבנין מה״יוניטי קלאב״ הדרים בו. כשנתארך הזמן ועדיין לא נתרוקן הבנין כתב בזה רבנו אל ר׳ יקותיאל שי׳ קרעמער בט״ו סיון (שם ב׳תט):

איך וועלנדע זיך צו אייך, ליעבער פריינד, מיט א גרויסער בקשה וואס רירט אן דעם עצם וואויל־זיין פון מיינע ישיבות.

עס האנדעלט זיך וועגען דער נייער הויז וואס מיר האבען שוין אין דעם אריינגעלעגט ב״ה פיעל געלט און מיה, מיט דער האפנונג צו לייזען איין אנגעוועהטאגטע לעבענס־פראגע פאר דער צענטראלער ישיבה תומכי תמימים אין ברוקלין, נעמליך, דאס איינארדענען איר אין א פאסענדע באקוועמע היים.

ליידער איז די לאנג ערווארטעטע לייזונג פון דער דאזיקער פראבלעם נאך ניט דערגרייכט געווארן, צוליעב דעם וואס די פריערדיגע בעלי בתים פון דער הויז האבען ניט געהאלטן ווארט און ניט געקוקט אויף דעם געזעץ אז אנהויב מערטש האבן זיי בעדארפט בעפריען די הויז, האבען זיי זיך נאך עד היום ניט ארויסגעקליבען פון דער הויז.

די לאגע אין דער צענטראלער ישיבה איז פשוט איין אונערטרעגליכע. יעדער טאג וואס גייט אוועק אין די איצטיגע אומשטענדען בריינגט אונז פיעל שאדען, גיסטיג, מאראליש און פינאנציעל.

עס זיינען אריבער דריי חדשים זינד זיי האבען

געזעצליך בעדארפט באפרייען די הויז און זיי האבען זיך נאך עד היום ניט ארויס געקליבען פון דער הויז . . .

מען האט מיר איבערגעגעבן אז דער לעצטער טערמין איז דער סוטער דזשולאיי, דאן וועלן זיי אפליידיגען די הויז. אין פארשטיי ניט פארוואס מען האט מיך ניט געפרעגט, איך וואלט אויף דעם בשום אופן ניט בעשטאנען. יעצט אז איר ידידי מר. קרעמער האט אויף דעם איינגעשטימט בעט איך אייך זייער צו זעהען פארבערייטען אלע גזעזעצלעבע פארמאליטעטן אז אנפאנגס דזשולאי זאל מען קענען פארבערייטען אלעס וואס עס איז נויטיג צום רעמאנט, אז בעזה"י דעם 11טען דזשולאי זאל מען קענען אנהויבן דעם רעמאנט להצלחה.

באותו קיץ נדפסה ע"י הישיבה חוברת תות"ל שבה מודיעים על מקום איכסון הישיבה בהוה ובעתיד:

די ישיבה געפינט זיך אויף 770 איסטערן פארקווייי, נ.י. אויף דעם דאזיגען אדרעס געפינען זיך אויך די הויפט־אפיסעס פון מרכז הישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש. די קלענערע קאלסטן פון דער ישיבה געפינען זיך אויף 1410 יוניאן סט., ברוקלין (איין בלאק פון איסטערן פארקווייי). פיעלע אפארטמענטס און הייזער אין שכנות פון דער ישיבה זיינען געדונגען געווארען אלס דארמיטאריס פאר די פיעלע תלמידים פון דער פראווינץ.

לעצטענס איז געלונגען אפצוקויפען די בארימטע „יוניטי קלאב" בילדינג, אויף גרענט סקווער אין ברוקלין, וועלכע וועט זיין די נייע היים פון דער צענטראלער ליובאוויטשער ישיבה תומכי תמימים פון ברוקלין. די בילדינג, א הערליכער 5־פלאריגער בנין, איז אויסגעשטאטעט מיט אלע מאדערנסטע באקוועמליכקייטען און קען אריינגענעמען נאנהט צו 700 תלמידים. די נייע בילדינג, וועלכע איז ביז יעצט געווען די היים פון איינעם פון די בארימטסטע אמעריקאנער קלאבס, וועט בע"ה געבען דעם גרויסען און הייליגען מוסד התורה נייע מעגליכקייטען צו אנטוויקלען זיך אויף א גרעסערען מאסשטאב. דער אפקויף פון א אייגענער היים פאר דער צענטראלער ליובאוויטשער ישיבה, איז זיכער אן עפאכע־מאכענדע געשעהעניש אין דער געשיכטע פון די וועלט־בארימטע ליובאוויטשער ישיבות.

במשך שנת תש"ה שיכללו את הבנין והתאימוהו לישיבה. בתור יו"ר ועד הבנין נבחר ה"ר יעקב קעסטענבוים, שארגן אסיפה מיוחדת, של עסקנים ותומכים בבנין הישיבה, בט"ו מ"ח תש"ה, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 5 ע' 86:

אויף דער איינלאדונג פון די באוואוסטע כלל־טוהער און פריינד פון די ליובאוויטשער ישיבות, מיט ר' יעקב קעסטענבוים, טשערמאן פון בילדינג קאמיטע בראש, האבען זיך מיטוואך, ט"ו חשון פארזאמעלט עטליכע צעהנדליג עסקנים און טוער אין אוידיטאריום פון נייעם בילדינג פון די ליובאוויטשער ישיבה אין ברוקלין און דיסקוטירט פלענער וועגען די אלטערריישאנס, וועלכע מוזען דורכגעפיהרט ווערען כדי צו ערמעגליכען דאס איבערמופען פון דער ישיבה אין איהר נייער היים.

די נייע היים פון דער ליובאוויטשער ישיבה איז איינע פון די שענסטע בילדינגס אין ניו יארק און איז אויסגעשטאטעט מיט אלע מאדערנסטע באקווועמליכקייטען. די בילדינג געפינט זיך אויף גרענד סקווער, נעבען דיען סט. און ראדזשערס עוו. ברוקלין.

בו' ניסן כותב רבנו אל ה"ר יעקב קעסטענבוים (אג"ק ח"ח ב'תערב):

בזה הנני להודות לידידי ולברכו על אשר קבל על עצמו להיות יושב־ראש ועד הבנין של מרכז ישיבות תומכי־תמימים ליובאוויטש. תודה בעד העבר ובקשה להיות מטובו להזדרז ולזרז את ידידיי חברי הועד לגמור תקון הבנין וסדרו ביפה שעה אחת קודם, ובגלל זאת ישפיע השי"ת לידידי ובני ביתו יחיו ולידידיי חברי הועד והמנדבים ובני ביתם יחיו שפעת חיים וברכה מרובה בגשמיות וברוחניות.

ובא' תמוז כבר נגמר שכלול הבנין והתחילו הלימודים בו, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 8 ע' 41:

דינסטאג, א' תמוז, תש"ה, האבען א טייל פון די מחלקות פון די ישיבה תו"ת, ברוקלין, איבערגעמופט אין די נייע ישיבה היים, ראדזשע[ר]ס ענד דיען סטריט, ברוקלין, נ.י.

דאס לערנען אין דער אייגענער ישיבה בילדינג, האט זעהר פיעל פארלייכטערט די תלמידים, ווייל פריהער זיינען די מחלקות פון דער ישיבה געווען אין פארשידענע געדונגענע ניט פאסענדע בנינים.

דער חנוכת הבית פון נייען פראכטפולען ישיבה בילדינג, וועט פארקומען אי"ה נעכסטען ווינטער.

אך כמודגש כאן לא נכנסו בו אז אלא חלק ממחלקות הישיבה. על כניסתה של כל הישיבה לבנין החדש מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 10 ע' 89:

אין חודש חשון תש"ו האט ב"ה די ישיבה ומתיבתא המרכזית תת"ל אין ברוקלין איבערגעמופט אין איהר נייער פראכטפולער היים, בעדפארד און דיען סטריטס, ברוקלין, נ.י.

אויך דער אפיס פון מרכז הישיבות תו"ת און פון הרב שמרי' גוראריי', יו"ר ועד הפועל, האבען איבערגעמופט אין דעם נייעם בילדינג.

הבנין החדש שנקנה עבור הישיבה

טאג־טעגליך קומען מענשען באזוכען די נייע ישיבה־בילדינג און ווייזען ארויס גרויס באגייסטערונג פאר דעם ריוויגען הערליכען בנין און די באקוועמע איינריכטונגען מיט וועלכע עם איז אויסגעשטאט די נייע ישיבה היים.

אין דעם פריהערדיגען פלאץ פון דער ישיבה אויף 770 איסטערן פארקווויי, ברוקלין, נ.י., לערנען די עלטערע תלמידים פון בית המדרש, וועלכע לערנען דארט א גאנצען טאג לויט דעם סדר פון ישיבה, נגלה און חסידות.

ועל ההכנות לחנוכת הבית ולסעודת ההכנה מסופר שם ע׳ 90:

אין צוזאמענהאנג מיט׳ן אריינמופען פן דער ישיבה ומתיבתא המרכזית תו״ת אין ברוקלין אין איהר אייגענער פראכטפולער היים, בעדפארד און דיען סטריט, ברוקלין, וועט אי״ה י״ב טבת תש״ו פארקומען א חנוכת הבית איינלייטונגס דינער אין קאמאדאר האטעל, ניו־יארק.

כ״ק אדמו״ר שליט״א האט ארויסגענעבען א ספעציעלען בריעף, וואו ער רופט חובבי תורה בכלל און אנ״ש בפרט צו נעהמען אן אנטייל אין דער דאזיגער תורה שמחה און שטרייכט אונטער דעם גרויסען זכות פון יעדען איינעם וואס העלפט אין דער היילגער ארבייט פון מרכז הישיבות תו״ת.

עס ווערט ערוואַרט, אז הונדערטער אידען פון ניו־יארק און פון אויסער ניו־יארק וועלען זיך באטייליגען אין דער דאזיגער חגיגה, וואס איז א תורה יו״ט פאר דעם גאנצען אמעריקאנער אידענטום.

באגרת הנ״ל כותב רבנו בו׳ כסלו תש״ו (אג״ק ח״ט ב׳תשצה):

הישיבות הק׳ תומכי תמימים ליובאוויטש אשר,

בחסדי אל עליון, הולכות ומתרחבות, בשעה טובה ומוצלחת, בסניפים חדשים ובריבוי תלמידים — כן ירבו לטובה ולברכה — בכל מרחבי המדינה וגם בחו״ל, הנה מצבן החמרי רעוע מאד מאד המעמיד ח״ו בסכנה את יסוד קיומן.

השעה דורשת אשר כל חובב תורה ומצות בכלל, וכל אחד מידידינו אנ״ש ותלמידי התמימים בפרט, יקח חלק חשוב בגופו ובממונו בעבודת הרבצת תורה של מרכז ישיבות תומכי תמימים, בכדי לאפשר את קיומן והרחבתן ולפתוח סניפים חדשים, בעזרתו ית׳, בכל פלך ופלך וכל עיר ועיר במדינתנו ולעשות את אמעריקא למקום תורה תמימה לגאון ולתפארת.

ובזה הנני פונה אליכם בבקשה ודרישה נמרצה להקדיש זמנכם ועתכם לעזור בעבודת ההכנה של „סעודת חנוכת הבית״ העתידה להתקיים ביום הראשון י״ב טבת הבע״ל, שצריכה להביא בעזרתו ית׳ ברכה מרובה והכנסה מסוימת לטובת מרכז ישיבות תומכי תמימים. כל אחד מכם יקח סכום נכון מכרטיסי הכניסה להפיץ בין מכריו ומיודעיו ויעורר את מכריו ומיודעיו להשתתף בחגיגת התורה.

ולכבוד הועידה כותב רבנו בי״ב טבת (שם ב׳תתכ):

צו דער ועידה פון מרכז הישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש, י״ב טבת, תש״ו

ועידה נכבדה!

שלום וברכה!

מזל טוב אידן! מזל טוב צום גאנצן כלל ישראל צו דער ערעפענונג פון א נייעז הערליכען בנין פאר הרבצת התורה און חנוך ביראת שמים. מזל טוב צו יעדן איינעם וועלכער האט אין דעם א טייל דורך אקטיווער טעטיקייט און פינאנציעלער הילף, א באזונדערן מזל טוב און הארציקן יישר כח צו אלע עסקני הישיבה ובראשם מיין איידעם הרב שמרי׳ גוראריי שי׳, יושב ראש ועד הפועל, פאר זייער אונערמידליכער, איבערגיגעבענער ארבעט . . .

עס ליגן אבער פאר אונז, יעצט מער ווי נאך פריער, גרויסע אויפגאבן און פארפליכטונגען צו פארשטארקן דאס שוין־געבויטע און צו שאפן נייע כשר׳ע מוסדות חינוך איבערן גאנצן לאנד, די גייסטיקע רעטונג פון דער אידישער יוגנט איז ניט בלויז א פראגע פון צדקה, נאר אן ערשט־ראנגיקע פליכט צו וועלכער יעדער איד דארף צוגיין מיט דעם גרעסטען אחריות געפיל.

איך ווענד זיך דעריבער מיט מיין הארציקסטן רוף צו אייך אלעמען און צום גאנצן אמעריקאנער ציבור אנצואוועגדן אלע אייערע כחות אויף צו באפרייען, מיט דעם אויבערשטענס הילף, דעם מרכז הישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש פון די גרויסע פינאנציעלע חובות וועלכע זיינען פאר דער צייט אנגעוואקסן, צו לעגן א פעסטן פונדאמענט פאר דעם בודזשעט אין דער צוקונפט, און געבן אונז די מעגליכקייט צו ערפילן די בקשות פון א גרויסע צאל שטעט צו גרינדן בא זיי ישיבות פון תורה ביראת שמים.

על ועידה זו מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 11 ע׳ 8:

י״ב טבת איז אין קאמאדאר האטעל ניו־יארק פארגעקומען דער חנוכת הבית איינלייטונגס דינער פון די ישיבה ומתיבתא המרכזית תו״ת ליובאוויטש אין ברוקלין.

קרוב צו טויזענט מענשטן פון אלע שיכטען פון ארטאדאקסישען אידענטום און דעלעגאציעס פון פארשידענע שטעדט אין אמעריקא און קאנאדא האבען זיך פארזאמעלט אנטייל נעמען אין דעם גרויסארטיגען תורה כינוס.

מר. יוסף ראזענצווייג, טשערמאן פון דעם איינלייטונגס דינער האט געעפענט דעם באנקעט.

כ״ק אדמו״ר שליט״א האט צוגעשיקט זיין מעסעדזש, וועלכער איז געווען איינגעטיילט אין א מאמר הפתיחה און א מאמר הסגירה און איז פארגעלעזען געווארען דורך הרב משה דובער ריבקין.

הרב שמרי׳ גוראריי, יו״ר ועד הפועל האט געגעבען אן איבערבליק פון די ארבעט פון די מרכז הישיבות תת״ל און דער גרויסער מסירת נפש געפיהל פאר החזקת והרבצת התורה וואס מ׳געפינט ביי די תלמידים פון אלע ליובאוויטשער ישיבות.

עס האבען געעדט די רבנים: הרב ישראל דושאוויץ, יו״ר ועד הרבנים דניו־יארק רבתי, הרב אהרן טייטעלבוים און די באוואוסטע כלל טוער און עסקני ישיבות ליובאוויטש: ב. מילבערג, בען גלייזער, יעקב קעסטענבוים, ר. ג. האראוויץ, סעמיועל קריימער, און ריכטער פילים מ. קליינפעלד.

די באוואוסטע חזנים שמואל קאנטאראף, קאפאוו קאגאן און פנחס יאסינאוווסקי מיט זייערע כארען האבען מהנה געווען מיט זייער פיינער נגינה.

וב״הפרדס״ (טבת תש״ו):

ביום א׳ י״ב טבת התקיימה חג התורה להכנת חנוכת הבית של ישיבות ליובאוויטש. יותר מאלף איש השתתפו בחגיגה. בתוכם רבנים חשובים, ונכבדי העיר, מסלתה ומשמנה, וכולם הרגישו התלהבות החגיגה, ההכנה לחנוכת המזבח של תורה ויראה מבית הגדול ונהדר של בנין החדש למרכז הישיבות של תומכי תורה ישיבות ליובאוויטש. השתתפו מעיירות שונות

פילדלפי׳, בוסטון, רוטשסטער, באפאלא, וואוסטער, ניו הייוון, ברידזשפארט, פראווידענס, וקנדה.

בחגיגה נשמע נאום ברכה של הרבי דליובאוויטש שליט״א אומר: „הגיעה צו השעה על כל חובב תורה להשתתף ליקח חלק בעבודה הקדושה של ישיבות ליובאוויטש, להרחבת תורה ודעת במדינה, וגם לעזור במצב החומרי הישיבות שכבר נוסדו, וליסד עוד ישיבות במרחבי המדינה וקנדה״.

מר יוסף ראזענצווייג יו״ר החגיגה, פתח החגיגה, הזכיר מספר של ישיבות וחדרי תורה אשר הרבי שליט״א וחתנו הרב ר׳ שמרי׳ גור ארי׳ הצליחו ליסד במדינה במשך השנים שהמה באו לכאן, ישיבות ליובאוויטש נוסדו בפאריז ובריסעל, בלגיע.

מר בן גלייזער נתן תודה וברכה לכל הנאספים.

הרב ר׳ שמרי׳ גור ארי׳ יו״ר של „מרכז הישיבות תומכי תמימים״ ברך כל הנאספים היום לכבוד חג התורה, ואומר: כי האספה כהיום מראה לדעת גודל המס״נ של עם ישראל במשך אלפי שנה על כח התורה הקדושה וזהו כל קיום עם ישראל, וסיים בכרוז לחזק את העבודה בעד תורה־יהדות באמריקה.

הרב ר׳ ישראל דושאוויץ יו״ר ועד הרבנים דניו יארק רבתי נשא נאום גדול למצב חגיגת היום.

השתתפו בנאומים הרב ר׳ אפרים אליעזר הכהן יאלעס מפילדלפי׳, הרב ר׳ מרדכי אהרן קאפלן, השופט קליינפעלד, העו״ד ס. קרעמער, יעקב קסטענבוים, ר. הורוויץ, ב. מילבערג, י. שלום ועוד.

חגיגה זו היתה הכנה לחנוכת הבית מהבית החדש של ישיבות ליובאוויטש, שתתקיימנה בסוף ימי החורף אי״ה.

הרב ר״ש גור ארי׳ הביע שמחתו הגדולה אשר מרכז הישיבות תומכי תמימים הצליחו לרכוש בית נהדר, ונתן תודה לכל אלו העוזרים העושים והמעשים אשר על ידם נרכש הבנין החדש הזה.

לאחר סעודת ההכנה התחילו ההכנות לחנוכת הבית שהתקיימה במשך שבעה ימים י״א־י״ח אייר תש״ו. לכבוד חנוכת הבית יצאה לאור חוברת מיוחדת בשם תומכי תמימים ליובאוויטש. בין השאר נדפסה שם גם תוכנית חנוכת הבית המארכת:

י״א־י״ח אייר, תש״ו. כ״ו בעומר־ל״ג בעומר. 12 מאי־19 מאי, 1946

זונטאג, י״א אייר, דעם 12־טען מאי,
2 אזייגער בייטאג

ויהי בנסוע הארון צערמאניאלע פראצעסיע מיט ספרי תורה אין פראנט פון בנין אויף גרענט סקווער.

4 אזייגער נאכמיטאג

פתיחת השערים פתיחה פון בנין, בית המדרש און שוהל, פארקויף פון שליסלען און הכנסת ספרי התורה אין היכל הקודש.

מאנטאג, י״ב אייר, דעם 13־טען מאי,
7 אזייגער אוועגט

תהלתו בקהל חסידים חב״ד פייערונג, צוואמענקונפט פון אלע אנ״ש פון דער חב״ד באוועגונג, באגריסונגען פון די זיילען פון אגודת חב״ד.

דינסטאג, י״ג אייר, דעם 14־טען מאי,
8 אזייגער אוועגט

בהתאסף ראשי עם די נאכט פון אגודת הרבנים, ועד הרבנים, הסתדרות הרבנים, שוהלען, ישיבות און מסודות.

מיטוואך, י״ד אייר, דעם 15־טען מאי,
7 אזייגער אוועגט

נר דלוק באוהל שרה די נאכט פון די „נשים צדקניות״, ליידיש אוקזילעריס פון די ליובאוויטשער ישיבות אין שטאדט און איבער׳ן לאנד.

דאנערשטאג, ט״ו אייר, דעם 16־טען מאי,
8 אוועגט

בנערינו ובזקנינו נלך די נאכט פן אידישען קהל, לאקאלע און נאציאנאלע ארגאניזאציעס און פון דער אידישער פרעסע. — פרעזנטאציע פון א ספר תורה און פייערליכע סיום הספר.

שבת קודש, פ׳ בהר, ט״ו אייר, דעם 17־טען מאי

תורה, חסידות און נגינה, מיט דער באטיליגונג פון די ראשי הישיבה והמשפיעים.

מוצאי שבת קודש, י״ז אייר,
דעם 18־טען מאי, 9 אוועגט

וחסידים ברנה יגילו ספעציעלער אוועגט פון אגודת האדמורי״ם און חסידים־שטיבלער, מלוה מלכה און חסידישער פארברייגנגען.

זונטאג, ח״ו אייר, ל״ג בעומר,
דעם 19־טען מאי, 7 אוועגט
על בית ישראל ועל עם ד׳ אשר נפלו בחרב

יזכור־טאג פאר די מלחמה־קרבנות, מיט דער באטיילוגונג פון לאנדסמאנשאפטען און ארגאניזאציעס פון די חרוב׳ע קהלות אין אייראפע און פון די עלטערן פון די געפאלענע סאלדאטען. הזכרה — דורכגעפיהרט דורך א כאר פון 50 חזנים פון חזנים־פארבאנד אונטער דער לייטונג פון חזן ווייזער.

ביום פתיחת חנוכת הבית כתב רבנו למשתתפים (שם ב׳תתצז):

צו די חשובע כנסי׳ של תורה ביי דעם חנוכת הבית פון די ישיבה ומתיבתא המרכזית תומכי תמימים ליובאוויטש בעי״ת ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה.

דער היינטיגער טאג, דער טאג פון די ערעפענונג פון חנוכת הבית וואך פון די ישיבה ומתיבתא המרכזית תומכי תמימים ליובאוויטש בעי״ת ברוקלין, איז א עדות אויף די הצלחה אלקית אין די אויספיהרונג פון אונזער שליחות, וואס די השגחה עליונה האט אונז געבראכט דא אין אמעריקא.

אלע קענען זעהן אז אונזער פארצווייגטע הרבצת תורה ארבעט וואס מיר פיהרען דא אן מיט גרויס מסירות נפש פאר די לעצטע זעקס יאהר איז ב״ה געקרוינט געווארען מיט ג־טליכע הצלחה. קיינער פון אונז איז ניט געגארט צו זאגען, אז די צענדליגע ישיבות תומכי תמימים און חדרי תורה תמימה מיט די ישיבה ומתיבתא המרכזית תומכי תמימים אין ברוקלין, וועלכע עס זיינען פאר די בערך קורצער צייט אויפגעשטעלט געווארען מיט די תלמידים מופלגי תורה ויראי השם, — זיינען א פראדוקט פון כחינו ועוצם ידינו.

מיר אלע זעהען בעשיינפערליך, אז נאר א דאנק די ברכה עליונה און ג־טליכע הצלחה און אין זכות פון אונזערע הייליגע עלטערען כ״ק רבותינו הק׳ זצוקללה״ה נבג״מ האבען מיר געקענט שאפען דאס וואס מיר האבען שוין בעזה״י געשאפען אויפן פעלד פון הרבצת תורה און דאס גיט אונז כח און מוט אנצוגעהן ווייטער מיט אונזער הייליגער הרבצת תורה ארבעט צו מאכען אמעריקא פאר א מקום תורה תמימה.

אידען! איר דארפט וויסען אז די היינטיגע שמחה פון חנוכת הבית פון די ישיבה ומתיבתא המרכזית תומכי תמימים ליובאוויטש אין ברוקלין, איז ניט נאר א שמחה פון א געוויסע מפלגה, נאר דאס איז די שמחה פון גאנצען אמעריקאנער אידענטום, ווייל די ישיבות תומכי תמימים ווועלכע זיינען עטאבלירט געווארן אין פערשידענע שטעט אין דיזען לאנד זיינען א ברכה און א שטאלץ פון גאנצען אמעריקאנער אידענטום און עס איז די פליכט פון אלע אידען אהן אונטערשייד צו ווועלכע מפלגה זיי געהערען צו אונטערשטיצען בגופם ובממונם אין די אויפהאלטונג און פארשפרייטונג פון די דאזיגע מוסדי התורה.

איך שיק צו מיין ברכה צו די אלע פארזאמלטע ווועלכע זיינען געקומען אבגעבען כבוד צו די תורה הק׳ און צו די אלע ווועלכע העלפען אין אונזער הייליגער הרבצת תורה ארבעט, אז השי״ת זאל זיי בעגליקען אין אלע זייערע באדערפנישען און מיר זאלען אלע זוכה זיין להרמת קרן התורה והיהדות און צו די גאולה שלימה ע״ר משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

* * *

באותן ימים של חגיגת חנוכת־הבית של הישיבה בנ. י. בימים אלו ממש התחילה בריחת אנ״ש ממדינת רוסיא, פעולה מחתרתית שנמשכה כחצי שנה, ועוד שנים של עבודה למענם מחוץ לגבולות רוסיא, סידורם הגשמי והרוחני בארצות שונות במשך השנים תש״ז־תש״ך, כולל גם פתיחת ישיבות עבורם במחנות הפליטים ובמקום הסתדרותם בצרפת ובאה״ק.

פריחת הישיבות ושגשוגם בארצות הברית הלכה וגברה גם בשנים האלה, מ״מ ניכר מתוך המכתבים, שעיקר המרץ בשנים האלה הי׳ סידורם הגשמי והרוחני של הפליטים בכלל ושל אנ״ש יוצאי רוסיא בפרט. פני׳ זו ניכרת גם בפרק שלפנינו וגם בפרקים הבאים של הספר.

פרק מ

חדרי תורה תמימה ליובאוויטש

לאחר שהסתדרה מעט ישיבת תומכי תמימים בנ.י. ומחלקת אחי תמימים שלה, כמסופר לעיל פרקים לו־ז, התחילו לייסד חדרי־תורה, הם חדרים לאחר הצהרים, לילדים הלומדים בבתי ספר העממיים. כמו״כ נפתחו חדרי תורה וישיבות קטנות במחנות הקיץ.

כל זה הוחל בקיץ תש״ב ומסופר על כך בגליון „מרכז הישיבות תומכי תמימים בולעטין״ כ״ג מנ״א תש״ב. מימיוגרף. ונדפס מחדש בתוך חוברת „ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש״ ח״י אלול תש״ב:

נייע געשאפענע חדרי־תורה אין גרייטער ניו יארק

די פאלגענדע חדרי־תורה זיינען לעצטענס געגרינדעט געווארען אין ברוקלין:

א. בארא פארק — ביהכנ״ס אהבת אחים צמח צדק, 1546 — 46 סט.

ב. ווילליאמסבורג — ביהכנ״ס צמח צדק, 125 מאאר סטריט.

ג. איסט פלעטבוש — ביהכנ״ס עונג שבת, 454 איסט 51־טע סט.

ד. אויסער די אויבענדערמאהנטע חדרי־תורה, איז נאך פון פריהער געגרינדעט געווארען א תלמוד־תורה אין איסט ניו־יארק, אין 535 הינדסדייל סט., ברוקלין נ.י.

חדרי־תורה וישיבות קטנות אין זומער פלעצער

נעהמענדיג אין אכט, אז פיל אידישע קינדער פאהרען אויף וואקיישאן, וואו זיי האבען קיינע מעגליכקייטען צו לערנען תורה און אידישקייט, דוקא אין דער צייט ווען זיי וואלטען געקענט אפגעבען מעהר צייט דערצו, ווייל זיי זיינען פריי דעם גאנצען טאג, האט דער מרכז הישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש זיך געזומען צו גרינדען חדרי־תורה, ישיבות קטנות און שיעורים אין די זומער־פלעצער. פארליפיג זיינען זיי געגרינדעט געווארען אין די פאלגענדע ערטער:

א. וווהייט־סולפור ספרינגס, ניו־יארק.

ב. פארקסוויל, ניו־יארק.

ג. ליוווינגסטאן מענער, ניו־יארק.

בתחלה נעשה כ״ז רק כנסיון. לאחר ההצלחה הגדולה בתוצאות טובות הוחלט להרחיב עבודה זו ואף התארגן ועד מיוחד מתלמידי הישיבה שיתעסקו בזה. לראשונה כתב להם רבנו בזה בכ״ז סיון תש״ג (אג״ק ח״ז ב׳עו):

אל ועד תלמידי תת״ל מרחיבי חוג חדרי תורה תמימה ליובאוויטש ה׳ עלי[ה]ם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קראתי את מכתבכם המודיע מהחלטתכם הכי טובה וישרה ונחוצה במאד על הצעתו של חתני רש״ג שליט״א לייסד ועד מתלמידי תת״ל שיתענין בהטבת והרחבת חוג חדרי תורה תמימ[ה] ליובאוויטש; א) לנדב שעה ליום להשפיע מרוחם על תלמידי חתת״ל. ב) להתועד מזמן לזמן עם המורים ברוחה של ישיבת תת״ל. ג) להתענין בהשגת תלמידים לחתת״ל. ד) להרחיב חוג התיסדות חתת״ל במקומות שונים, ובמדה ידועה — לעת הדרושה — ישתמשו עם חבריהם צעירי תת״ל יחיו.

ובזה הנני לאשר את „ועד תלמידי תת״ל מרחיבי חוג חדרי תורה תמימה ליובאוויטש״ אשר מטרתו ביחוד רק לפעולות האמורות לעיל, והנני מברך את חברי הועד כי פועל ידם ירצה השי״ת ויצליחו בעבודתם הקדושה בגשם וברוח.

עבודה הקדושה הלזו בהשרשת יראת שמים בקרב הנוער היא עבודה שצריכה להעשות במסירה ונתינה אמיתית במועצות ודעת ובדברי חכמים אשר בנחת נשמעים והם הכלים להצלחה, מסרו ותנו עצמכם לעבודה זו ובעזה״י תצליחו.

ובמכתב־כללי לאנ״ש בי״ב תמוז תש״ג (שם ב׳פז):

אחרי נסיונות רבים אשר עשינו במקומות שונים בעיר לקבץ את הנוער הלומד בבתי הספר ולהושיבם על איזה שעות ביום בחדרי תורה תחת הוראת מורים יראי אלקים ברוח ישראל סבא השורר בישיבות תת״ל, וראינו בעזה״י בזה הצלחה גדולה בתוצאות טובות, באתי בעזה״י לידי החלטה ליסד מפעל בשם „הסתדרות חדרי תורה תמימה ליובאוויטש״ — ההחת״ל — ולהכריז קרן מיוחד בשם „קרן חדרי תורה תמימה ליובאוויטש״ עם ועד מיוחד תחת הנהלת חתני הרב ר״ש שליט״א גורארי׳ מנהל מרכז ישיבות תת״ל.

ובזה הנני פונה לידידינו אנ״ש ומחבבי תורה ביראת שמים בקריאה של חיבה לבא לעזרתנו להחזיק ולהרחיב חוג פעולת המפעל הקדוש, „הסתדרות חדרי תורה תמימה ליובאוויטש״ בגשם וברוח, ופועל ידיהם ירצה השי״ת, ובכלל זאת יתברכו העושים והמעשים בשפעת חיים וברכה מרובה בגשמיות וברוחניות.

באותה שעה כבר נפתחו חדרים נוספים. על אחד מהם מסופר בהקריאה והקדושה גליון 30 (אד״ר תש״ג) ע׳ ג:

מיט פריידד טיילען מיר מיט, אז עס איז ב״ה געעפענט געווארען א חדר תורה על יד מרכז הישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש אויף 263 טראי עוועניו, איסטערן פארקוויי סעקשאן, וואו עס ווערט געלערענט עברי, חומש, נ״ך, דינים, און דברי ימי ישראל לויט א ספעציעלען פראגראם. דער מורה איז הרב יצחק גרינבערג, א תלמיד פון ישיבה ומתיבתא המרכזית תומכי תמימים אין ברוקלין. דער ניי געעפנטער חדר תורה האט ארויסגערופען א שטארקע פארינטערעסירונג אין די אידישע קרייזען פון דיעזען סעקשאן און במשך פון די 2 וואכען, זינט דער חדר תורה עקזיסטירט איז געלונגען אריינצובערענגען 40 קינדער כ״י צו די לימודים און דער רעדזשיסטריישאן פון נייע קינדער געהט ווייטער לעבהאפט אן.

רשימת החדרים בשלהי חורף תש״ג ב״הפרדס״ אדר תש״ג:

בארא פארק, 4404 — 14 עוו., ברוקלין
בושוויק, 555 בושוויק עוו., ברוקלין
איסט נויארק, 535 הינסדייל סטר.
איסטערן פארקווי, 263 טראי עוו.
ווילימסבורג, 363 ס. 5טע סטר.

רשימת החדרים בקיץ תש״ג — בלוח מרכז הישיבות לשנת תש״ד:

בארא פארק: 4404 — 14־טע עווע., ברוקלין, נ.י.
בושוויק: 177 פארק עוו., ברוקלין נ.י.
איסט ניו־יארק: 535 הינסדייל סט., ברוקלין נ.י.
איסטערן פארקווייַ: 263 טראי עווע., ברוקלין נ.י.
ווילִיאמסבורג: 340 ס. 4־טע סטריט, ברוקלין נ.י.
ווילִיאמסבורג: 153 סעמנער עווע., ברוקלין נ.י.
קראון הייטס: 599 עמפייר בולווארד, ברוקלין, נ.י.

הגיע לידינו דו״ח מפורט ממצב שבעת החדרים האלה בתחלת שנת תש״ד:

דו״ח מהנהגת הסתדרות חדרי תורה תמימה ליובאוויטש החל מט״ו אלול תש״ג, יום שהתחילו הלימודים לזמן החדש, עד ר״ח מר־חשון תדש״ה

בימי הקיץ הי׳ מספר התלמידים מצער למאד, בהלימודים לא הי׳ סדר מעובד, בג׳ חדרי תורה היו ב׳ מורים שלא לפי״ע מספר התלמידים, והכנסה כספית מהחדרי תורה כמעט לא הי׳ כלום. צריכים היו איפוא לרכוש תלמידים לסדר הלימודים, להעמיד סדר בנוגע המורים ולקבוע יסודי הכנסה. בכיוון זה הותחלה העבודה בעזה״י.

א. עבודת ריכוש התלמידים נמסרה בעיקרה להמורה של כל חדר תורה: לבקר האבות של התלמידים עפ״י האדרעסען שהי׳ ידוע לנו, ליתן תשורות להתלמידים הלומדים בעד הבאת תלמידים חדשים מחבירידם וגם הוזנה עם המורים שבעת שיפתחו ה״מיטוואך שטונדע״ ישתדלו לרכוש משם תלמידים חדשים.

ב. נתעבד תכנית לימודים לחדרי תורה (על יסוד התכנית השלם שנדפס עבור ישיבות אחי תמימים וחדר״ת, אמנם צריכים היו לשנותו באיזה מקומן ולהתאימו לפי״ע המחלקות של החדרי תורה הקיימים) וכן תכנית זמני הלימודים ונמסרה העתקה לכל מורה ומורה מהחתת״ל לשמרו ולקיימו בדיוק.

ג. כל מורה מהחתת״[ל] שולח בכל יום דו״ח ממספר התלמידים שהיו נוכחים בכל מחלקה, כמה חסרו מלבוא או כמה נתוספו. הדו״ח מעריך על כרטיס נדפס בשביל זה ושולח בגמר לימודו להמשרד המרכזי.

ד. בסוף כל שבוע שולח המורה הרצאה כללית מהנעשה בחדר תורה שלו במשך השבוע, מספר התלמידים שנוכחו, מה למדו, ושאר הפרטים כפי העלה הנדפס לזה ביחוד.

א. המפקח על החדרי תורה צריך לבקר בכל יום חדר תורה ולהיות נוכח כל זמן הלימוד ולבחון את התלמידים פעם א׳ בשבוע ולהרציא מצב החדר תורה להמשרד המרכזי, על השאלון הנדפס בשביל זה.

א. הונח היסוד, אשר בכל חדר תורה יהי׳ לע״ע רק מורה אחד מומחה עד שיתראה הנחיצות מצד ריבוי התלמידים וסדר המחלקות להוסיף עוד מורה. ויש מעלה במורה אחד שאז האחריות מהחדר תורה מונח על איש אחד ולא בקדירה דבי שותפא וכו׳.

א. בנוגע יסודי הכנסה, בכדי שלא ל[ה]פר[י]ע מקורי ההכנסה למרכז הישיבות תת״ל, — נחלט: להשתדל אשר כל חדר תורה יחזיק את עצמו בבחי׳ חי נושא את עצמו ע״י שכר לימוד (מאלה שיכולים וחפצים לשלם), לסדר מאטהער״ס קלאב״ס שישתדלו ע״ד הכנסה, מייל קאמפיינס וכדומה.

המצב בכל חדר תורה תמימה בפרט

1. **4404 — 14טע עוו. בארא פארק, ברוקלין, נ. י.**

מקודם היו שם ב׳ מורים, נתפטרו ונתקבל מורה חדש, מר ירחמיאל חאווקין, מתלמידי תורה ודעת, נשוי, ירא אלקים, מומחה בעבודתו, בעל מרץ ובעל השפעה על התלמידים.

בתחלת הזמן היו שם כ״ג תלמידים ועתה ב״ה ניתוספו עד חמשים וארבעה כ״י, התלמידים עושים פרי בלימודם והנהגתם ביר״ש.

נסתדר שמה מאטהער״ס קלאב וגם התחילו לשלם שכר לימוד.

2. **איסט ניוייארק, 535 הינסדייל סט. ברוקלין, נ. י.**

במשך הקיץ לא הי׳ שמה תלמידים, החל מט״ו אלול התחיל המורה דאשתקד הרב דוד מאיר טייץ שי׳ לקבץ התלמידים והי׳ לו בערך י״ד תלמידים אבל אחר חגה״ס הפסיק הרב טייץ ללמוד (מפני עניניו הפרטים) ונתמנה לע״ע התל׳ מר טובי׳ ווייץ שי׳, ניתוספו אצלו תלמידים עד כ׳ כ״י, כל התלמידים משלמים שכר לימוד.

צריכים לעשות שמה מאטהער״ס קלאב, גם צריכים לשנות המערן, כי מקום הלימוד הוא בסעלער שאינו מתאים.

3. **איסטערן פארקווייַ, 263 טראי עוו. ברוקלין, נ. י.**

המורה שמה הוא התל׳ יצחק גרינבערג שי׳, הי׳ אצלו בשנה דאשתקד בערך ארבעים תלמידים, אבל במשך הקיץ הלכו, ונשארו רק עשרים בערך, הי׳ שמה מאטהערס קלאב וגם שכר לימוד נקבע. הי׳ שמה ב׳ ג׳ מורים אבל סדר הלימודים לא הי׳ כראוי . . . החל מט״ו אלול נתפטרו שאר המורים

ונשאר רק מר גרינבערג והוטל עליו האחריות מכל הח״ת ונמסר לו סדר הלימודים וזמני הלימוד ות״ל הוטב המצב הרבה בהחדר תורה מאשר הי׳. התלמידים נבחנו איזה פעמים ויודעים מה שלומדים.

4. **קראון הייטס**, 599 עמפייער בולווארד, ברוקלין, נ. י.

במשך העת האחרון נתחלפו שמה המורים, הת׳ שמואל אייזיק פאפאק, יעקב העכט ובשבוע האחרון נתמנה על בחינה הרב נח שיין מאלבאני, מגזע חב״ד, יליד אמעריקא למד בישיבת מיר איזה שנים, י״א, בעל כשרון ומומחה בהמקצוע, כנראה יוכשר לעבודתו בכל הפרטים. מספר התלמידים הבאים בקביעות יותר מארבעים כ״י. החל מט״ו אלול נסתדר שמה שבר לימוד באופן נרצה וגם הסתדרה מאטהערס קלאב שהתחילה בעבודה במקצוע הכנסה כספית וגם ע״ד ריכוש תלמידים להח״ת.

5. **וויליאמסבורג:** 340 סאוטה 4טע סטריט, ברוקלין, נ.י.

המורה מר ניסן גארדאן שי׳, גם פה ניתוספו כט״ו תלמידים וכעת לומדים שמה שלשים וששה תלמידים כ״י. לזמן החדש הסתדרה מאטהערס קלאב וגם שבר לימוד.

6. **וויליאמסבורג:** 153 סאמנער עוו. ברוקלין, נ. י.

החדר תורה הזה יסד הת׳ צבי פאגעלמאן שי׳ באמצע הקיץ העבר וקיבץ בערך י״ג י״ד תלמידים שלמד עמהם. לזמן החדש נתמנה מורה מומחה ומצויין, בעל כשרון, י״א, מתלמידי תורה ודעת, מר אהרן ברענער שי׳. בהשתדלות הת׳ יעקב העכט שי׳ שבא בדברים עם ת״ת בשכונה ההיא, השייכה לביהכ״נ גדולה, שלרגלי תיקון הבית לא היו להתלמידים דשם איפוא ללמוד נעתקו בערך שלשים תלמידים להחדר תורה שלנו וגם ניתוספו תלמידים וכהיום לומדים אצלינו חמשים ושנים תלמידים כ״י. ישנה ג״כ הכנסה כספית ראוי׳ לפי״ע מהשכר לימוד. כעת עומדים בקשר עם מנהלי הת״ת שיתנו לנו הבנין המיוחד שלהם עבור החדר תורה והם חפצים למסור לנו את הת״ת רק שהשאלה ע״ד השם וכדומה. יש אצלם ג״כ ליידיעס אקזילערי עבור הת״ת שחפצים לעזור בעניני כספיים וגם מהביהכ״נ יהי׳ לנו אפיעל מיוחד עבור הת״ת, הבנין נתתקן כעת כראוי ומתאים מאד ויש שם הרבה חדרים.

7. **פארט גריזן**, 177 פארק עוו. ברוקלין, נ. י.

החדר תורה נתייסדה בתחלת הקיץ, למד שם המורה מר פרעהליך, היו שמה י״ג תלמידים. לזמן החדש נתמנה המורה מר אברהם יצחק וואלף שי׳, מתלמידי ישיבת תורה ודעת, י״א, בעל מרץ ומומחה בהמקצוע. ניתוספו התלמידים עד שלשים ואחד כ״י. נסתדר שבר לימוד וכעת מסתדרת מאטהערס קלאב.

ידיעות כוללים:

מספר החדרי תורה תמימה 7

מספר התלמידים בכולם קרוב ל־300

ההוצאה לחודש עולה בערך 800־900$

הסיכויים בעתיד הקרוב:

עד אחר חגה״ס נחלט, מתחלת הזמן, שלא לפתוח חדרי תורה חדשים עד שיתבססו הישנים על מכונם בגו״ר

וכעת משתדלים לפתוח חדרי תורה חדשים ויש הצעות טובות לפתוח חדרי תורה בחמשה מקומות בעיר.

כן ע״ד מקורי הכנסה יש הצעות חשובות להרחיב חוג ההכנסה בעזה״י.

הערה. רצוף לזה דוגמאות מכל עניני הדפסה שיצאו באחרונה עבור החד״ת.

על פתחית חדרים חדשים במשך חורף תש״ד קוראים אנו בהקריאה והקדושה טבת תש״ד (גליון 41 ע׳ 7): „עקזיסטירן דא ביז היינטיגען טאג ב״ה . . אכט חדרי תורה״. ובקובץ ליובאוויטש אדר תש״ד (גליון 1 ע׳ 9):

פאר די לעצטע צייט זיינען געפעענט געווארען א דאנק די השתדלות פן הסתדרות חדרי תורה תמימה ליובאוויטש פאלגענדע חדרי תורה: 1) רעד הוק: 359 קאלאמביא סט., ברוקלין. 2) איסט פלעטבוש: 76 א. 96 סט., ברוקלין און 3) קראון הייטס: 297 ראדזשערס עוו., ברוקלין. ווי אין די פריהער־עטאלירטבע חדרי תורה תמימה, אונטער דער אויפזיכט פון מחנכים פעדאגאגען און יראי השם, — ווערען די תלמידים דא ערצויגען אין עכטער אידישקייט ברוח ישראל סבא און עס ווערט געלייגט גרויס געוויכט צו ווירקען אויף די עלטערע תלמידים, זיי זאלען אנפאנגען לערנען אין רעגולערע ישיבות, וואס אין שוין ב״ה געלונגען ביי פילע פון זיי.

כך נוספו במשך השנה עד 13 חדרים, כמסופר בקונטרס תות״ל (ח״י אלול תש״ד):

ליובאוויטשער חדרי תורה תמימה געפינען זיך אין פארשידענע געגענדען פון גרייטער ניו־יארק, דארט, וואו די נויט פאר זיי איז אמגרעסטען. עס פונקציאנירען שוין און מיט גרויס ערפאלג, דרייצעהן חדרי תורה אפטיילונגען . . .

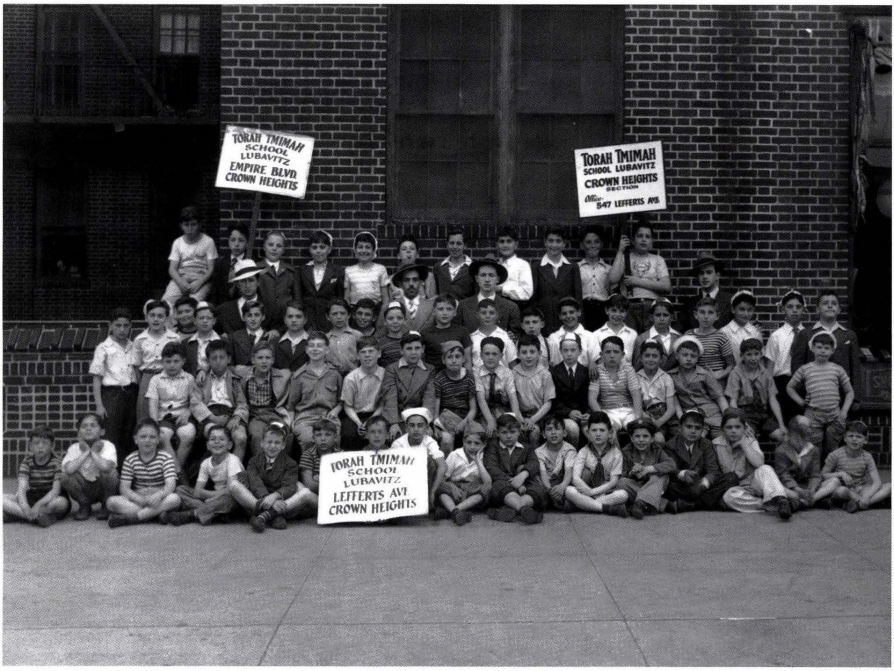

מיר גיבען דא א ליסטע מיט די אדרעסען פון די תורה תמימה חדרים:

1) קראון הייטס — 547 לעפערטס עוו., ברוקלין, נ.י.
2) בארא פארק — 4404 — 14־טע עוו. ברוקלין, נ.י.
3) איסטערן פארקווייי — 263 טראי עוו. ברוקלין, נ.י.
4) ווילליאמסבורג א׳ — 340 ס. 4־טע סט. ברוקלין, נ.י.
5) ווילליאמסבורג ב׳ — 896 לאפאיעט עוו. ברוקלין, נ.י.
6) פארט גרין — 177 פארק עוו. ברוקלין, נ.י.
7) באטאניקעל גארדענס — 297 ראדשערס עוו. ברוקלין, נ.י.
8) איסט ניו־יארק — 584 סנעדיקער עוו. ברוקלין, נ.י.
9) רעד הוק — 359 קאלאמביא סט. ברוקלין, נ.י.
10) איסט פלעטבוש א׳ — 76 איסט 96־טע סט. ברוקלין, נ.י.
11) ביהכ״נ אהבת רעים — 209 ראטשעסטער עוו. ברוקלין.
12) קאני־איילאנד — 2874 וועסט 32־טע סט., ברוקלין.

הרי מנויים כאן רק 12, מתוך 13 האמורים למעלה. ממה שבמס. 10 נרשם „איסט פלעטבוש א׳״ נראה שהי׳ בדעתם לרשום גם „איסט פלעטבוש ב׳״; אך גם בשאר הרשימות שלפני׳ ולאחרי׳ לא נזכר חדר נוסף באיסט פלעטבוש, עד חורף תש״ה, שאז נוסף חדר ברוטלאנד ראוד, כלדקמן.

כשאנו מחפשים ברשימות את החדר ה־13 עלינו לפנות לרשימה האנגלית שנדפסה בחוברת הנ״ל על הכריכה האחורית מבפנים.

Boro Park: 4404 14th Avenue
East New York: 584 Snediker Avenue
Eastern Parkway: 263 Troy Avenue Crown Heights: 599 Empire Blvd.
Crown Heights 2: 1540 Carroll Street
Williamsburg: 896 Lafayette Avenue
Fort Green: 177 Park Avenue
Botanical Gardens: 297 Rogers Avenue
East Flatbush: 76 East 96th Street
Red Hook: 359 Columbia Street
Coney Island: 2874 West 32nd Street
Brownsville: 209 Rochester Avenue

Note: The above is a revised list as of September, 1944.

גם כאן נרשמו רק 12, אך במקום החדר האחד בקראון הייטס, בלעפערטס עוו. שברשימה העברית מופיעים ברשימה האנגלית שנים, אחד באמפייר בולווארד ואחד בקארול סטריט. לעומתם נחסר ברשימה האנגלית אחד מהחדרים בוויליאמסבורג. החדר בעמפייער נזכר גם בלוח מרכז הישיבות לשנת תש״ד, המועתק לעיל, ובקובץ ליובאוויטש גליון 5 ע׳ 84 (שלהי קיץ תש״ד):

ביי דעם חדר תורה תמימה ליובאוויטש 599 עמפייער בולווארד ברוקלין איז געעפענט געווארען א קינדער גארטען פאר קינדער אין עלטער פון 6-4 יאהר אלט. דער קינדער גארטען ווערט אנגעפיהרט פון בעגאבטע עקספיריענד טיטשערס. קעיק און מילך ווערט סערווירט טעגליך פאר די קינדער.

א ספעציעלע קאר פיהרט די קינדער צום חדר תורה און פיהרט זיי צוריק א היים.

דער חדר תורה תמימה אין אלגעמיין ענטוויקעלט זיך ב״ה זעהר גוט, קינדער קומען כסדר צו.

בהביטינו על הרשימות הנ״ל ערים אנו לעובדא שאף אחד מהמקומות של שנת תש״ד אינו תואם את המקומות של שנת תש״ב. דבר זה מלמדינו על הקשיים שהיו בהשגת מקומות לימוד, עד שהוצרכו לשנותם מזמן לזמן.

במשך חורף תש״ה נפתח סניף נוסף באיסט פלעטבוש, שעליו מסופר בקובץ ליובאוויטש (גליון 7 ע׳ 31):

דורך די „הסתדרות חדרי תורה תמימה ליובאוויטש״ איז געעפענט געווארען א חדר תורה תמימה אויף 995 ראטלאנד ראוד, ברוקלין, נ. י.

דער דאזיגער חדר תורה ווערט אויך געפיהרט ווערען אויף דעם זעלבען מוסטער ווי אלע חדרי תורה, וואו די קינדער ווערען ערצויגען ברוח ישראל סבא.

הרשימה האחרונה מהחדרים שהגיע לידינו היא מקיץ תש״ה, בלוח שנת תש״ו של מרכז הישיבות:

12 ליובאוויטשער חדרי־תורה אין ניו־יארק

בארא פארק: 4404 — 14־טע עוו. ברוקלין, נ. י.
בראנזוויל: 209 ראטשעסטער עוו.
באטאניקאל גארדענס: 297 ראדושערס עוו.
קוני איילאנד: 3005 סורף עוו.
קראון הייטס: 1540 קאראל סטריט;
599 עמפייער בולווארד.
איסט פלעטבוש: 65 איסט 95־טע סטריט;
995 רוטלאנד ראוד.
איסט נויארק: 584 סנעדיקער עוו.
פארט גרין: 75 קארלטאן עוו.
רעד הוק: 58 וועסט 9־טע סטריט.
ווילליאמסבורג: 896 לאפאיעט עוו.

* * *

כאמור לעיל, התעסקו בחדרים אלו תלמידי הישיבה. למנהל החדר בקראון הייטס נתמנה ה״ר יעקב יהודה שי׳ העכט. בתחלה כמנהל החדר ברחוב לעפערטס. ולאחר שהתחלק לשנים, כנזכר לעיל, הי׳ הוא הממונה על שניהם.

בב׳ ניסן תש״ד התקיימה חגיגה מיוחדת לילדים והורים של החדר ברחוב לעפערטס, שרבנו כותב אליהם בכ״ט אדר (אג״ק ח״ח ב׳שמ):

במענה על בשורתו של ידידי עוז, תלמידי הנעלה הרב הצעיר הנודע לשם תהלה בתוככי מרביצי תורה ביראת שמים ובעל פעולות כבירות בחנוך הכשר בעל מדות טובות וו״ח אי״א מוה״ר יעקב יהודה שי׳ העכט מנהל ור״מ דחדר תורה תמימה ליובאוויטש ברחוב לעפערטס, שעורכים חגיגת מצוה לכבוד התורה ולומדי׳, הנני בזה לברך את הועידה הכבודה מחבבי תורה ומצוה כי יברכם השי״ת ברוב טוב גשמי ורוחני.

ואליכם הורי התלמידים יחיו הנני פונה בברכתי, בברכת מזל טוב כפולה, על אשר נתתם את בניכם להתחנך בחנוך כשר ועל אשר זכיתם כי בניכם ילמדו ויתחנכו בחדרי תורה תמימה ליובאוויטש, ויתן השי״ת ותגדלום לתורה חופה ומעשים טובים ולרגלם תתברכו בבריאות הנכונה ובפרנסה טובה.

ואליכם התלמידים היקרים הנני פונה, הגבירו את ההנהגה ביראת שמים, את השקידה בלימוד, במילוי פקודות מורכם ורבכם וחנוכו ובכבוד הוריכם. דעו כי אתם תלמידי חדרי תורה תמימה ליובאוויטש ועליכם להתחזק בדגלה ב[ג]און יעקב והשי״ת יחזק את בריאותכם ותשקדו ותצליחו בלימוד ובהנהגה דיראת שמים ותהיו יהודים נאמנים שומרי תורה ומצות.

ואתה ידידי עוז תלמידי הנעלה הרב יעקב יהודה שי׳ צלח ורכב על במתי ההצלחה בכל ענייניך הפרטים ועבודתך הכללית ויעזר לך השי״ת להעמיד תלמידים בעלי כשרון ובעלי מדות טובות שוקדים בלימוד ובהנהגה דיראת שמים, וברכות מאליפות, בגשם וברוח, יחולו על ראשך ועל ראש חבריך בני גילך העוסקים בחנוך הכשר והכי נעלה בחדרי תורה תמימה ליובאוויטש.

על החגיגה מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 2 ע׳ 26:

ב׳ ניסן, איז פארגעקומען אין א גרויסען האל די חגיגת פורים, אראנזשירט פון דעם חדר תורה תמימה ליובאוויטש, 547 לעפערטס עוו., ברוקלין. אן עולם פון איבער זעקס הונדערט מענשען, האט איבערפולט דעם זאל און מיט שטורעמישע אפלאדיסמענטען

ה״ר יעקב יהודה שי׳ העכט עם אחת הכתות בחדרי תורה תמימה ליובאוויטש

אויסגעדריקט זייער ענטוזיאזם פאר דער גראנדיזעער פורים־פארשטעלונג.

די חגיגה האט באצייכענט דעם ערשטען גרינדונגס־יובילעאום פון דער לעפערטס עוו. חדר תורה תמימה, וועלכע איז א ברענטש פון דער הסתדרות חדרי תורה תמימה ליובאוויטש.

דער ליובאוויטשער רבי שליט״א, — אונטער וועמענס נשיאות די חדרי תורה תמימה געפינען זיך, האט צוגעשיקט א ספעציעלע באגריסונג, אין וועלכער ער וועגדעט זיך מיט א הארציגען אפיל צו אלע אידישע עלטערען צו געבען זייערע קינדער אן אמת אידישען תורה ומסורה־טרייען חינוך, צו דער זעלבער צייט באדאנקט דער רבי שליט״א די אלע וועלכע נעהמען אנטייל אין זיין ארבעט אויפ׳ן געביט פון הרבצת תורה און ער גיט זיין האַרציגע ברכה. דער מעסעדזש פון ליובאוויטשער רבי׳ן איז פארגעלייענט געווארען פון הרב ר׳ שמואל זאלמאנאוו.

דער עהרען־גאסט פון דער תורה־פייערונג איז געווען דב״נ, הרב ר׳ שמרי׳ גוראַרי, יו״ר ועד הפועל פון הסתדרות חדרי תורה תמימה ליובאוויטש.

מיט רעדעס זיינען ארויסגעטרעטען: הרב ר׳ יעקב מאיר כהנא שאפירא, הרב ש. א. פאפאק און דער פרינסיפאל פון דעם חדר תורה, התמים הרב יעקב העכט.

חגיגה נוספת התקיימה בד׳ ניסן תש״ה, כמסופר

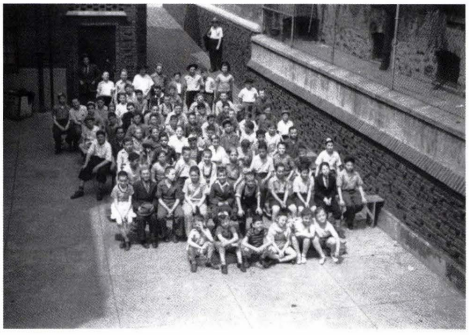

בקובץ ליובאוויטש גליון 7 ע׳ 31 (אך כאן נזכר רק הסניף שבעמפייער, ולא זה שבלעפערטס):

זונטאג, ד׳ ניסן איז אין דזשודיא סענטער, ברוקלין, פארגעקומען דער יעהרליכער באנקעט פון דעם חדר תורה תמימה, 599 עמפייער בולווארד, ברוקלין.

די הונדערטער געסט צו דעם באנקעט האבען מיט גרויס יראת הכבוד אויסגעהערט דעם ספעציעלען מעסעדזש פון כ״ק אדמו״ר שליט״א, וואס איז געקומען אין פארם פון א מכתב ברכה צום באנקעט.

דער גאסט־רעדנער איז געווען הרב מרדכי יעקב מינץ פון ברוקלין.

דער חדר תורה פון עמפייר בולווארד איז איינע פון די חדרי תורה, וואו עס איז אויך דא א גן ילדים און די קינדער באקומען אלע טאג א ווארימען לאנטש. דער מנהל איז הרב יעקב יהודא העכט.

במכתב הברכה הנ״ל נאמר (אג״ק ח״ח ב׳תרסט):

ועידה נכבדה!

בזה הנני לברך את ידידי עוז, תלמידי יקירי וחביבי, העסקן החרוץ ובעל פעולות כבירות בעבודת החינוך הכשר, וו״ח אי״א הרב מוה״ר יעקב יהודא שי׳ העכט, מנהל חדר תורה תמימה ליובאוויטש בשכונת קראון הייטס, ואת המורים ואת התלמידים והוריהם יחיו ואת כל המשתתפים בהועידה, כי יתעוררו בהתעוררות הראוי׳ להרחיב את חוג חדר תורה תמימה ליובאוויטש בשכונתם ולהוסיף אומץ בעבודת הקדש להכניס תלמידים ולאסוף הסכומים הדרושים לכלכלת המוסד, ופועל ידם ירצה השי״ת, ויתברכו בברכות מאליפות בגשמיות וברוחניות.

* * *

אך לא רק חגיגות פורים אורגנו עבורם. בחוה״מ פסח תש״ד אורגנה פגישה מיוחדת של כל החדרים, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 2 ע׳ 27:

א אימפאזאנטע פגישה פון די תלמידים פון אלע צעהן חדרי תורה תמימה אין גרייטער ניו־יארק איז דורכגעפיהרט געווארען, דעם 2־טען טאג חול המועד פסח. די תלמידים אין א צאהל פון עטליכע הונדערט זיינען אונטער דער אויפזיכט פון זייערע מורים און מדריכים צונויפגעזאמעלט געווארען אין איינעם פון די ניו־יארקער פארקען, וואו זיי האבען געמיטלעך פארבראכט אונטער־ן פרייער הימעל.

נאכדעם ווי די מורים האבען געערעדט פאר די תלמידים וועגען די באדייטונג פון פסח, האבען זיך די תלמידים אויסגעשטעלט גרופענווייז, יעדע גרופע אונטער איהר באזונדערען חדר־תורה סיין און עס איז געגומען געווארען אן אלגעמיינע אויפנאהמע.

די פגישה האט איבערגעלאזען א טיפען איינדרוק אויף די תלמידים און האט ערווועקט ביי זיי א שטארקען חשק פארטצוועצען זייערע לימודים על טהרת הקודש אין די חדרי תורה תמימה ליובאוויטש.

ועל תהלוכה כללית שנערכה עבור כל תלמידי רשת חדרי תורה תמימה מסופר בגליון 7 ע׳ 32:

זונטאג ט׳ אייר תש״ה איז פארגעקומען אין פראספעקט פארק אין ברוקלין א „פיקניק גראונדס״ פון די תלמידים פון חדרי תורה תמימה אין גרייטער ניו־יארק.

די תלמידים פון די חדרי תורה זיינען זיך צונויפגעקומען אויף 770 איסטערן פארקווייי, ברוקלין, אין יאראד פון כ״ק אדמו״ר שליט״א׳ס הויז, פון וואנען זיי האבען מארשירט מיט זייערע מורים דורך איסטערן פארקווייי ביז צום פראספעקט פארק. יעדער חדר תורה האט מארשירט אונטער זיין פלעג.

די תלמידים האבען זעהר פיין פארבראכט דעם

„פיקניק", ביי וועלכען די מורים האבען זיי אונדירעקט געלערנט פארשידענע דינים און דערצהעלט סיפורים, און עס האט איבערגעלאזט אויף זיי א גרויסען רושם.

עוד מסופר באותו גליון ע' 29:

זונטאג, י"ט אדר תש"ה איז פארגעקומען דער יעהרליכער באנקעט פון דעם חדר תורה תמימה אין רעד הוק, ברוקלין.

צום באנקעט זיינען זיך צונויפגעקומען הונדערטער מענטשען, וועלכע האבען אויסגעהערט א באריכט פון די גוטע לייסטונגען פון דעם חדר תורה אין יענעם סעקשאן פון די פראדזשעקט הייזער, וואו עס לערנען מעהרסטענס ניט פארמעגליכע קינדער און וועלכע ערציגען אין גייסט פון תורה תמימה.

דער באנקעט האט געברענגט די געוואונשענע רעזולטאטען, און פארגרעסערט דעם אינטערעס פון די איינוואוינער צום איינציגען תורה מוסד אין זייער קאמיוניטי.

האגרת האחרונה שהגיעה לידינו בקשר למוסד זה היא מי"ד אייר תש"ז ובה כותב רבנו (אג"ק ח"ט ג'לה):

צו אלע באטייליגטע אין דער חגיגה פון הסתדרות חדרי תורה תמימה ליובאוויטש ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

איך דאנק און לויב השי"ת וואס ער האט מיר געהאלפען צו פארווירקליכען מיין פלאן צו גרינדען א נעץ פון חדרי תורה תמימה פאר דעם חנוך פון די הונדערטער און טויזענטער תנוקות שנשבו, פארפרעמדעטע און דערווייטערטע אידישע קינדערלעך פאר וועמענס חנוך מיר אלע זיינען אחראים, איך בין צופרידן צו באגריסן אזא גרויסן עולם פארזאמלטע וועלכע זיינען זיך צוזאמענגעקומען מחזק זיין די ארבייט פון דער הסתדרות חדרי תורה תמימה און פארזיכערן די פארטזעצונג פון דער ארבעט אין דער צוקונפט.

גרויס איז דער זכות פון די אלע וועלכע נעמען איינטייל אין דער הרבצת תורה ארבעט פון די דאזיגע חדרים וועלכע זיינען מחנך אידישע קינדער אויף א עכט אידישן און כשר'ן דרך החנוך, גרויס איז דער זכות פון די אלע וועלכע פילן די חובת השעה וואס ליגט אויף אונז דא אין אמעריקא אין דער יעצטיגער הרת עולם־דיקער צייט.

מיר דארפן זיך גוט אריינטראכטן אין דער כוונה פון דער השגחה עליונה צו לאזן אונז, די וואס מיר האבן זיך געראטעוועט און די פון פריער אמעריקאנער אידן, לפליטה. עס איז ניט קיין מקרה זאך, עס איז ניט קיין צופאל, נאר א השגחה עליונה שליחות ליגט אויף אונז אויפצוהאלטן דעם דגל התורה ויראת שמים, א שליחות וועלכע טאר ניט פארנאכלעסיגט ווערן און מוז דורגעפירט ווערן בשלימות.

די חדרי תורה תמימה וועלכע זיינען א טייל פון מרכז הישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש מוזן פארגרעסערן און פארברייטערן זייער טעטיגקייט כדי אריינצונעמען הונדערטער נייע קינדער און זיי צייגען דעם דרך התורה והמצוה, און אין דעם אינטערעס פון אייך אמעריקאנער אידן, און אין דער מאס פון אייער הילף און שטיצע וועגדעט זיך די דורכפירונג פון אט דער ארבעט.

איך בעט און אפעליר צו יעדן איינעם, את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה, צו געדענקען אז אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים, גראדע יעצט מוזן מיר פארשטארקן אונזער חנוך ארבעט, כדי צו פארשפרייטן אט דעם גרויסן אמת און דעם אור תורה ומצוה.

ואני תפלה כי יחוס וירחם השי"ת על שארית עדתו הנדחה והמפוזרה ונזכה כולנו לראות בהרמת קרן התורה וקרן ישראל על ידי משיח צדקנו, אמן.

* * *

גם במוסד זה התעסק רבנו, לא רק בכללות הנהלתה אלא אף בפרטי ההנהגה ועיצוב פני ומטרת המוסד. כשהתחיל המוסד להתרחב בחורף תש"ד התמנה עליו מפקח מיוחד ר"מ סלאווקין. כשעמדו לחתום אתו את החוזה הוסיף רבנו בעצמו את התנאים הקשורים לתפקידו של המפקח. וכך כותב אל חתנו הרש"ג שליט"א בי"ב אדר תש"ד (אג"ק ח"ה ב'שיט):

בזה הנני שולח טופס שטר חוזה עם מפקח חדרי תורה תמימה ליובאוויטש (לטופס זה צריך להוסיף מצדו את התנאים המסחריים שבזה בהנוגע לשכירות ושעות העבודה וסדרי הדו"ח שצריך המפקח לתת בכתב למשרד תת"ל ובדומה בהצעות וידיעות שונות שהכל צ"ל בכתב וכן המענות מאת המשרד והפקודות צריכות להיות בכתב) ועל תנאים הללו יכול בעזה"י לגמור עם המורה הראשי ידידנו הר"מ שי' סלאווקין והשי"ת יעזור ויצליח בגשמיות וברוחניות.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר.

ב"ה,

תפקידו של מפקח על חדרי תורה תמימה ליובאוויטש

א) על המפקח להאמין באמונה שלמה כי גם

באמריקא אפשר בעה״י לחנך את הילד היהודי עד שיהי׳ ממנו ציור של איש ישראל כמקודם בפולין ובליטא, ואם אמנם על המפקח להכיר במחלות הרוחניות של המדינה אשר יש להשתמש בסממני רפואה מתאימים באופן זמני, אבל השאיפה צריכה להיות להגיע סוף כל סוף למצב שיוכלו להאכילם מאכל בריאים ושיהיו בריאים.

ב) על המפקח למסור ולתת עצמו לתפקידו הקשה והנעים, וצריך לרשום לעצמו מה עליו לעשות, הן בההוראות להמורים והן בתקוני הלימודים ובבחינת התלמידים והנהגתם וכן לרשום מה שעלה בידו לתקן ומה שנשאר עוד למלאות.

ג) המפקח צריך לדעת את המטרה הכללית של חדרי תורה תמימה ליובאוויטש, אשר היא:

1) ללמד תורה ולחנך על טהרת הקדש את אלה הנערים, אשר משום סבות שונות אינם מבקרים ישיבה.

2) למשך את לב התלמידים ללמוד התורה ולקיום המצות, ולהשתדל להשפיע על כל אחד התלמידים ללכת לישיבה ולהכשירו לזה.

3) לדעת באיזה בית ספר עממי התלמיד לומד ומי הוא המורה שלו שם ואיזה ציונים הוא מקבל שם.

4) לדעת בפרטיות מחיי התלמיד בביתו ומי המה חבריו ולהשתדל להשפיע, באופן ישר או ע״י התלמידים, על מהלך הרוחני של הוריהם.

ד) על המפקח להתבונן לעתים תכופות בינו לבין עצמו ולהתחבר עם חבריו המורים כדי לטכס עצות איך להביא בעה״י את השאיפות הנ״ל מ[ן] הכח אל הפועל.

ה) ההתייעצות צריכה להיות בין בנוגע לחנוך הכללי ב״חדרי תורה ליובאוויטש״ ובין בנוגע לכל תלמיד בפרט בהתאם למהותו הפרטי של התלמיד ותנאי חייו.

ו) להשגיח שכל אופני הלימוד, הן הספרים והן שארי דברים, יהיו על טהרת הקדש.

ז) להשגיח שהמורים ימלאו את תפקידם באמונה:

1) בשמירת זמני הלמוד;

2) בהכנת עצמם לשעורים;

3) בהתמסרותם ללמוד התלמידים וחנוכם;

4) בהשגחתם על הנהגת התלמידים בין בהיות התלמידים בחדר ובשעת למודם ובין שלא בשעת למודם במשך כל היום ובכל מקום היותם שם;

5) ביחסם הראוי אל התלמידים ואל הוריהם;

6) להשגיח ביחוד על מדות דרך ארץ של התלמידים.

ח) על המפקח לבקר את השעורים בזמני הלמוד ולשמוע איך היא הוראת המורים ואיך היא הקשבת התלמידים והנהגתם בשעת הלמוד.

ט) המפקח צריך להורות להמורים דרך בהוראה ובחנוך.

י) המפקח צריך להשתתף בבחינת התלמידים הרגילים, חוץ מן הבחינות שהוא בוחנם בעצמו.

יא) המפקח צריך לטכס עצות איך להגדיל את מספר התלמידים.

יב) המפקח צריך לשום לב שהמצב ההיגיעני של המוסדות ומראיהם החיצוני יתאימו לתנאים הדרושים.

יג) המפקח צריך להשתתף באספות ההורים, לנאום לפניהם בדו״ח מלמוד והנהגת בניהם ולעוררם על חנוך והדרכת בניהם בביתם.

ומהתלמידים המתעסקים בזה דרש רבנו שלא להסתפק במועט אלא לעבוד במרץ ולהעמיד מחנות מחנות תלמידים בחינוך הכשר. כך כותב לאחד המתעסקים בט״ו אלול תש״ד (שם ב׳תצד):

שני מכתביו אודות החדרי תורה קבלתי, ובודאי טוב הדבר מה שלוקחים דירה ומשתדלים בדבר השגת תלמידים, אבל בפועל הנה נעשה מעט מאד, כבר הי׳ ראוי להיות איזה מאות תלמידים ולמה יגרע מהת״ת שיש בהם ת״ק ויותר תלמידים, זאת אומרת אז מען רעט און מען שטוערעמט יותר וויפיעל מען טוט, ואם היו מרבים לעשות במרץ הראוי ולתת את הזמן על הפועל ולא על הדבור והתפארות הי׳ המוסד מתגדל בעזה״י ומתרחב . . ולו הכירו תלמידי תת״ל את האמת האמור ואת אותו הכח האדיר שיש להם בהעלם נפשם — שצריכים רק לעוררו — לפעול ולעשות בהרבצת תורה ויראת שמים הי׳ כל אחד ואחד מהתלמידים שי׳ פועל נשגבות, וכבר היו מעמידים מחנות מחנות תלמידים בחינוך הכשר, והנני קורא אליהם בקריאה של חיבה הקיצו מתרדמתכם השליכו מעליכם את אלילי אמעריקא ועמדו כולכם כאחד ללמוד בעצמכם וללמד לאחרים, ופועל ידכם ירצה השי״ת כאשר תמלאו את חובתכם המוסרית אשר ההשגחה העליונה העמיסה עליכם תלמידי תת״ל להאיר את אמעריקא וכל תלמידי הישיבות באור תורה ומצות מעשיות בחיבת הקדש.

פרק מא

הישיבה במונטריאל

בצאת רבנו ממצור ווארשא בחורף ת״ש שם לו רבנו למטרה בחיים לא לשקוט ולא לנוח עד שיציל את התלמידים שלו בישיבת „תומכי תמימים״ שנשארו באירופה הכבושה. ראשית ההצלה היתה מפולין לליטא, שלא נכבשה עדיין באותה שעה. בתחלת החורף הלכו כעשרים בחורים מהישיבה באטוואצק רגלי והגיעו לווילנא. להוצאות הגירת התלמידים והוצאות החזקת התלמידים הנשארים בווילנא לוה רבנו בעמל רב בהיותו בווארשא. רבנו המריץ ביותר את התלמידים לברוח מפולין לווילנא בכל אופן האפשרי.

לאחר בואם לווילנא הגיע השלב השני להצלתם, הבאתם לארה״ב. זה דרש א) השגת רשיונות כניסה לארה״ב. ב) השגת המעות לכרטיסי הנסיעה. מה גם שהדרכים מאירופה לארה״ב היו משובשות בעת המלחמה והוצרכו לנסוע דרך רוסיא וסין או יפאן, שהוצאות הנסיעה דרך שם היו גדולות ביותר.

כל הנ״ל הי׳ מלווה קשיים רבים והרפתקאות שונות שנמשכו כשנה וחצי. בחורף תש״א יצאו 36 תלמידים מווילנא דרך מוסקבה והגיעו לקאבא שביפאן, שם נשארו עד הקיץ מחמת קשיים בקבלת הוויזות האמריקאיות שהיו מוכנות עבורם בקונסול האמריקאי במוסקבה. כאשר קיבלו סוף כל סוף את הויזות בקיץ תש״א ביטלה אותן ממשלת ארה״ב והם נשארו תקועים ביפאן בלי ויזות. יפאן לא רצתה בהם וגירשה אותם לשאנגהאי.

לאחר עמל רב ויגיעה נוראה הצליח רבנו להשיג עבורם 9 ויזות קנדיות (בתוככי 80 פליטים שהרשתה ממשלת קנדה לבא לקנדה) ובב׳ מ״ח תש״ב הגיעו תשעה מהם למונטריאל ובאותו יום פתחו שם ישיבת תומכי תמימים. 25 תלמידים נשארו בשאנגהאי עד תום המלחמה, שאז באו לארה״ב (יחד עם עוד שלשה שנצטרפו אליהם. כולם מנויים לעיל סוף פרק לו), וא׳ נפטר בשאנגהאי, ס״ה 36. שאר התלמידים לא הצליחו לעזוב את ווילנא, הי״ד. כמסופר כל זאת במבוא לאג״ק ח״ח ע׳ 41־31.

על הצלת 80 התלמידים מפליטי פולין לקנדה דווח ב״הפרדס״ (אלול תש״א):

ממשלת פולין בלונדון הצליחה למצא עזר בקנדה, שנתנו מספר ויזות לפליטי פולין שיבאו לקנדה, בתוכם נמצאו שמונים ויזות עבור תלמידי ישיבות ורבנים.

ישיבות, מיר זכו על 44 ויזות, קאמענץ, 6, קלעצק, 6, חכמי לובלין, 6, ראדין, 2, טלז, 1, חב״ד ליבאוויטש, 9,

ביאליסטאק, 2, כולל קובנה, 2. בתוכם גם אלמנת החפץ חיים זצ״ל, ובנה אהרן.

על קבלת הפנים, בבוא תשעת התלמידים למונטריאל, מסופר ב״הקריאה והקדושה״ גליון 15 ע׳ ג:

מיט גרויס פריידּ טיילען מיר מיט אונזערע פריינד און סימפאטיקער, אז עס איז אונז ענדליך געלונגען בעזהי״ת, א דאנק די השתדלות פון פדיון שבוים פאנד, וואס ווערט אנגעפיהרט פון ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א, אראבצובריינגען פון יאפאן קיין מאנטרעאל, קאנאדא, א גרופע תלמידים פון די ליובאוויטשער ישיבה תומכי תמימים אין אטוואצק. די גרופע איז א טייל פון די ליובאוויטשער תלמידים וועלכע האבען זיך געראטעוועט קיין יאפאן און געפינען זיך יעצט אין שאנגהי, וואו זיי האבען גיעפינט א ישיבה תומכי תמימים און איז אונטער די אויפזיכט פון דארטיגען רב הכולל, א גיוועזענער תלמיד פון די ישיבה אין ליובאוויטש, הרב הגאון ר׳ מאיר אשכנזי שליט״א.

די יעצט אנגיקומענע תלמידים קיין קענעדע זענען אלע מוסמכי הוראה, גרויסע בעלי כשרונות, מופלגי תורה ויראה. דאס זענען: הרב יצחק הענדיל, הרב מענדיל טענענבוים, הרב יוסף ראדאל, הרב יוסף וויינבערג, הרב ארי׳ קראמער, הרב צבי קאטלארסקי, הרב משה אלי׳ גערליצקי, הרב שמואל שטיין, און הרב מנחם זאב גרינגלאס.

פאהרענדיג פון שאנגהיי איבער״ן פאסיפיק דורך האנקאנג, האנאלולו, סאן פראנציסקא, שיקאגא, טאראנטא, ביו מאנטרעאל זענען די תלמידים אומעטום אויפגענומען געווארען מיט גרויס כבוד און ליעבשאפט דורך די רבנים און עסקנים, וועלכע זענען געקומען מקבל פנים זיין די תלמידים פליטים. אין

מאנטערעאל גופא איז פון די גאנצע שטאט איינגעארדענט גיווארען זעהר א האַרציגער און אימפּאזאנטער קבלת פנים און די שטאט וויזיט ארויס א שטארקען אינטערעס פאר די אמת׳ע תורה מארטירער.

גלייך נאך זייער אנקומען קיין מאנטרעאל איז געגרינדעט געווארען דארט א ליובאוויטשער ישיבה תומכי תמימים, וואו די יעצט אנגעקומענע תלמידים, וואס פארמאגען א ספעציעלען חוש פאר הרבצת תורה, וועלין זיין אלס יסוד און גרונדשטיין. עס איז דא גרויסע האפנונגען, אז מיט דער הילף פון אנ״ש און בכלל חובבי תורה וועט די ישיבה **תומכי תמימים** אין מאנטרעאל זיך שנעל ענטוויקלען און אויסוואקסען אלס גרויסער מוסד תורה, וואס וועט פארשיינען דעם גאנצען געגענד מיט תורה, יראת שמים און חסידות.

די אנגעקומענע ליובאוויטשער תלמידים, וועלכע צייכענען זיך אויס, אויסער מיט זייער גרויסע לומדות, אויך מיט זייער ערנסטער יראת שמים און מדות טובות האבען ארויסגערופען א שטארקע אויפלעבונג אין אידישען לעבען פון מאנטרעאל.

* * *

בנוגע דעם אנקומען פון די תלמידים הנ״ל נאך מאנטרעאל, שרייבט אונז א דארטיגער אידישער בעל הבית די פאלגענדע ווערטער:

„שלום וחיים וכל טוב לכבוד הרב הנכבד והמרומם איש רב פעלים מוה״ר שמריה גור אריה נ״ר ויופיע!

וועגען דער גרופע תלמידים וואס זענען ב״ה אנגעקומען קיין מאנטרעאל קען איך אייך זאגען אז די שטאדט האט פון זיי ב״ה גרויס נחת. זיי רופען ארויס ביי אלעמען גרויס דרך ארץ און יראת הכבוד, הן מיט זייער תורה, הן מיט זייער הנהגה, הן מיט זייער אויסזעהען „כי שם ד׳ נקרא עליהם״.

זיי האבען כמעט ביי אלעמען ארויסגערופען טרעהרען. קוקענדיג אויף זיי האב איך פערזעניליך זיך געשעהמט פאר זיך אליין, איך האב געהאט דעם געפיהל אז לגבי זיי בין איך נעבאך א קנאפער איד, א זעלבסט־פערלייקענער .. איך זאג אייך בהן שלי אז יעדער בעזונדער וואס האט אויף זיי געווארפען אן אויג האט בלי שום ספק געהאט א הרהור תשובה. מענשען האבען זיי בעטראכט, זיך איבערגעקוקט און געמורמעלט: „לא אלמן ישראל!״ זיי האבען ארייגעבראכט אין שטאדט א גרויסע התעוררות; די שטאדט געהט אויף רעדלאך, עס קאבט מיט די ליובאוויטשער 9 בחורים וואס מאכען שבת פאר זיך אפגעזונדערט פון די איבעריגע. קאכען אליין, באקען אליין, לערנען דעם תניא און פיהרען זיך בכלל אזוי מאדנע .. זענען מאדנע מחמירים, זענען מקבל שבת ניט פריהער פון 8 אזייגער, זריזין ווי אמת׳ע סאלדאטען און שוין גארניט קיין כניאקעס; זיי זענען פרעהליכע יונגען, אויפגעלעגטע חברה־לייט. דאס אלס האט שטארק נושא חן געווען ביי אלעמען. לאמיר האפען אז השי״ת וועט גומל חסד זיין מיט די איבעריגע תלמידים. וואס געפינען זיך מעבר לים באופן אז זיי זאלען בקרוב זיין צוואמען מיט די היגע בשמחה שלמה מתוך הרחבת הדעת, אמן.

משה ליב . . . ״

ביום הגיעם למונטריאל כתב אליהם רבנו (אג״ק ח״ז א׳תקע):

אל תלמידי אהובי נפשי צמודי לבבי ה׳ עליהם יחיו!

שלום וברכה.

ברוך בואכם צלחה, ועתה הסתדרו לשקוד בתורה ועבודה כפי סדר המסודר מאז ומקדם בהיותכם בכותלי בית הישיבה תומכי תמימים יצ״ו, השי״ת יהי׳ בעזרתכם ותצליחו בתורה ועבודה שבלב ונתראה ברוב נחת בגשמיות וברוחניות.

ולאנ״ש במונטריאל (שם א׳תקעא):

בזה הנני לברכם בברכת מזל טוב, מזל טוב, בעד הזכות הגדולה אשר זכו שתלמידי יקירי צמודי לבבי הכי נעלים תלמידי ישיבת תומכי־תמימים ה׳ עליהם יחיו, מתיישבים במחנם הטובה, ולרגלם יתברכו כל ידידינו אנ״ש ותלמידי התמימים הם ביתם וזרעם יחיו בגשם וברוח.

ועתה ידידינו אנ״ש ותלמידי התמימים! עשו כל אשר ביכולתם לסדר את תלמידי היקרים — הבעלי כשרון ויראי אלקים באמת — בדירה טובה ובמקום מרווח ללמוד ולהיות בחברתם, ובגלל הדבר הזה ישפיע להם השי״ת שפעת חיים וברכה מרובה בגשמיות וברוחניות.

ובט׳ מ״ח מודיע רבנו לתלמידים את סדר עבודתם בישיבה במונטריאל (שם א׳תקצג):

בטח כבר הסתדרתם והנכם יושבים ושוקדים בלימוד כפי הסדר המסודר, ובזה הנני בא אליכם לסדר לכם את אופן וענין עבודתכם בעזה״ר . . .

ועתה תלמידי התמימים, דעו את אשר לפניכם לדעת, כי המקום אשר אתם עומדים בהוה אדמת קודש היא כמו האדמה אשר עלי׳ עמדתם במדינת פולין, ומכל מנהגיכם באופני עבודה שבלב הלימוד

והתנהגה אל תגרעו מאומה, כי למחי׳ הביא אתכם הקב״ה, ועל תשעו לדברי הבל שמתנהגים שארי בני תורה יחיו ולא תבואו אתם במשא ומתן וויכוחים לא עמהם ולא עם מי שהוא אלא תתנהגו כרגילותכם ותשקדו בלימוד ובעבודה שבלב בשמירת הזמן ואיש את רעהו יעורר להתאחד באהבת אחים ממש לשמור את הזמן ולסדר ביניכם את העבודה האמורה להלן.

בין הלימודים תסדרו חזרת מאמרי דא״ח בעל פה, ולחזור אותם בשני בתי הכנסיות של אנ״ש שי׳ בשני פעמים בש״ק בלילה ובין מנחה למעריב — אבל באופן שלא לאחר זמן תפלת ערבית במוצש״ק יותר מן הזמן הקבוע ע״פ שו״ע אדמו״ר נ״ע — ובכל פעם יחזור תלמיד אחד והשאר ישמעו.

את שתי הסעודות דש״ק יאכלו כולם יחדיו ובשעת הסעודות ינגנו ניגוני ליובאוויטש בסדר ובמתון, ואחד התלמידים יחזור מאמר דא״ח ויספרו איזה סיפורים, ולפי סדר הזה הנה ארבעה תלמידים יחזרו בעזה״י ארבעה מאמרים בכל ש״ק.

המאמרים שיחזרו יהיו קצרים מאלו שנאמרו בשנת תש״א ויחזרום במתון ובשפה ברורה.

להיות שבמדינה שהם בה עכשיו הנה רבים מאנ״ש שי׳ פנוים ביום הראשון אפשר יהי׳ לסדר חזרת דא״ח בעל פה ברבים אשר מי מהתלמידים יחזור המאמר שחזר בש״ק או יחזור אחד התלמידים שלא חזר בש״ק ויחזרו מאמרי עבודה.

מיד עם הגיעם למונטריאל שלח אליהם רבנו את המנהל והמשפיע הרב שמואל לויטין, להורותם הדרך בתחלת התיסדות הישיבה.

כחודש ימים שהה הר״ש במונטריאל, מאמצע מ״ח עד אמצע כסלו, שבמשך זמן זה קיבל לפחות שלוש אגרות (שם א׳תרטז. א׳תרלה. א׳תרמה) בהוראות מפורטת להנהגת התלמידים, הן בעצמם — לימודם, חזרת דא״ח והנהגה ביראת שמים, והן בעבודה עם הזולת — הרחבת הישיבה ע״י תעמולה רחבה להרבות תלמידים לקרבם לחנכם להדריכם וללמדם, וקביעות שיעורים ברבים, חזרת דא״ח ודברי התעוררות ברבים, קירוב אנ״ש ועידודם; וכל זאת הן בעיר מונטריאל עצמה, והן בשאר עיירות קנדה, שהתלמידים יערכו לשם נסיעות מיוחדות למטרה זו.

* * *

בתחלה הסתדרו הלימודים בביהכ״נ אנ״ש במונטריאל „נוסח האר״י״. היתה סברה לשנות את מקום הלימוד לביהכ״נ „עדת ישרון״ שהמקום מתאים יותר ללימודים. בכ״ו מ״ח השיב על כך רבנו אל ה״ר שמואל לויטין (שם א׳תרטז):

בדבר מקום הישיבה, אף שהזכות היא לביהכנ״ס של אנ״ש שי׳ — שהם לומדים בו עתה — אבל אם לטובת הישיבה יותר טוב במקום אחר צריכים לחשוב בזה והנני מבקשו לכתוב דעתו בזה, ואפשר נכון הדבר לקבל הצעת ביהכנ״ס „עדת ישרון״ ללמוד שם ויתנו חדר מיוחד, והנני מבקשו להשיב לי מיד בזה.

אך בסופו של דבר הורה רבנו להשאר ללמוד בביהכ״נ אנ״ש (שם א׳תרלה):

על אדות מקום הלימוד בבהכנ״ס של אנ״ש שי׳ בודאי רבו המעלות בזה.

ולמתפללי ביהכ״נ כותב רבנו בי״ז כסלו (שם א׳תרנג):

ידי״נ הרה״ג הרה״ח אי״א מו״ה שמואל שי׳ הלוי לעוויטין הגיד לי מגודל הקירוב שהם מקרבים את תלמידי היקרים יחיו, והקירוב האמיתי הוא להיות בעזרתם בכל מה דאפשר בכדי שיוכלו למלאות תעודתם בהרבצת תורה ביראת שמים ובמשבצות מדות טובות, והוא להרבות תלמידים מאזרחי העיר ומהסביבה להגדיל ולהרחיב את הישיבה, ואיש את רעהו יעוררו לבא לעזרת תלמידים אהובי נפשי צמודי לבבי הנתונים ומסורים בכל לבם ונפשם ומאדם להרביץ תורה, ובגלל הדבר הזה יברך השי״ת את כל העושים והמעשים בזה להתברך בברכות מאליפות בגשמיות וברוחניות.

ובזה הנני פונה אליכם מתפללי בית הכנסת נוסח האר״י ואלופיהם היו״ר וסגניו יהיו בראשם בבקשה להוסיף אומץ בעבודתכם הק׳ לסדר את תלמידי ישיבת תומכי תמימים ה׳ עליהם יחיו, לחזקם ולאמצם ולתת להם את האפשרות בעזה״י להרחיב חוג פעולתם בהרבצת תורה ביראת שמים, והשי״ת ישפיע לכם ולבני ביתכם יחיו, בתוך כללות אנ״ש שי׳, שפעת חיים וברכה מרובה בגשמיות וברוחניות.

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
מזכיר.

כבר נזכר לעיל פרק כו שבמונטריאל היו שני בתי כנסת באותו שם „נוסח אר״י״. לשניהם נשלח טופס האגרת הזו.

* * *

מיד בחודש הראשון לבואם קיבצו כ״ד תלמידים נוספים וסדרום בשני כתות. בהגיע הידיעה לרבנו השיב על כך להר״ש לויטין (שם א׳תרלה);

במענה על מכתב ידידי מד׳ לחדש זה שקבלתי היום, נהניתי מאד מהידיעה על אדות התלמידים יחיו ואופן הנהגתם ואשר רז״ל כבר יש אצלם כ״ד תלמידים יחיו וסדרום בב׳ כתות, אבל באמת מעט המה גם מעיר מאנטרעאל בעצמה ובפרט בהנוגע אל

הסביבה אשר בטח ישנם הרבה ילדים ונערים הראוים להתקבל אל הישיבה, ואין זה אלא מה שהתעמולה היא בלתי מסודרת כראוי . . .

הנה במשך איזה שבועות בתעמולה מסודרת ובעזרתם של אנ״ש שי׳ ובמדה ידועה היו יכולים בודאי להשתמש עם המכתב עתי הנשר הקאנאדי לפרסם ולהודיע שנפתחה ישיבת תומכי תמימים ומתבקשים לבא ללמוד, וחברך חברא איתּ לי׳, והיו צריכים להדפיס מכתב כללי בהתעוררות אל ההורים יחיו לשלוח את בניהם להישיבה וגם למצא דרכים ונתיבות בענין זה, לבקר את הרבנים ולבקשם להיות בעזרתם בהשגת תלמידים, אשר באופן כזה כבר הי׳ להם בעזה״י הרבה עשרות תלמידים.

ודבר זה — אשר בעזה״י תתיסד בהקדם האפשרי ישיבה גדולה מטעם תו״ת ע״י תלמידי תו״ת — נוגע במאד לכל קיומה והתפתחותה של ישיבת תו״ת לא רק בקאנאדא לבדה כ״א גם בארצות הברית, ורואים אנחנו במוחש עזרת השי״ת בזכות הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק ובזכות הוד כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ צזוקללה״ה נבג״מ זי״ע אשר תלמידינו שי׳ באו למדינת קאנאדא במספר — בלי עין הרע — יותר מתלמידי שאר הישיבות ותלמידים כאלו אשר ביכלתם לפעול בעזה״י — נאר מען שלאפט — כי במשך כזה אספו רק כ״ד תלמידים אינו ענין של עבודה כלל — דאס איז ניט קיין ארבעט און מען קען אלץ פארשלאפען, והנני בזה לעורר את ידידי אשר יבינם ויסבירם את תעודתם ואכפול בקשתי בזה.

לאחר מאמץ גדול נתקבלו תלמידים נוספים ונוסדה עבורם ישיבה קטנה שעל יד ישיבת תומכי תמימים במונטריאל. אך גם בזה לא הסתפק רבנו וביי״ג טבת כותב להם שוב (שם א׳תרפו):

נהניתי לשמוע מסדר לימודם ועבודתם בחזרת דא״ח ברבים אבל התוצאות, בהתעוררות הראוי׳ בחיזוק הדת בכלל ובענין הלימוד בין הצעירים והנוער בפרט, מועטות הנה, וראוי הי׳ אשר עדרים עדרים מהנוער ותשב״ר יתאספו לעסוק בתורה ואין זה אלא מפני חלישות העבודה בתעמולה הראוי׳ להלהיב את לבותיהם של ההורים לשלוח את בניהם ללמוד תורה, ובכן מוכרח הדבר לסדר לדבר ברבים והיו צריכים לקנות לב צעירים אחדים אשר הם ישתתפו בעבודת התעמולה, וכן צריכים לעורר את תלמידי הישיבה קטנה שהם יעורר[ו] את חבריהם בבתי הספר ושכניהם שגם הם יבאו ללמוד בהישיבה קטנה.

ובכ״ח שבט (שם א׳תשט):

אל מנהלי הישיבה קטנה על יד ישיבת „תומכי־תמימים״ בעי״ת מאנטרעאל יע״א.

ה׳ עליהם יחיו!

שלום וברכה!

את מכתבם המלא וגדוש רגשי קדש באהבה וחיבת התורה ויראת אלקים ושמחת נפשם הט׳ עלי גיל מטיב כביר פעולותיהם הטובות של תלמידי היקרים, אהובי נפשי צמודי לבבי, המוסרים עצמם לעבודת הרבצת תורה ביראת שמים, ה׳ עליכם יחיו, קראתי בשמחה ובטוב לבב על אשר רז״ל נמצאו עוזרים ותומכים את עבודת הקדש בעבודה לבבית.

תודה למנהלי הישיבה קטנה והעוזרים על ידם וברכה לכולם על העבר ובקשה על להבא להוסיף אומץ בעבודתם הק׳ בהשתדלות גדולה לאסוף תלמידים, ועיקר הצדקה היא בגופו ללכת מרחוב לרחוב ומבית לבית ללקוט שושנים, ילדי תום, להביאם אל הישיבה ללמדם תורה ולהדריכם בדרכי המצות מעשיות, ולעשות כל האפשרי להקל על הילדים לבא אל הישיבה — מרכבת באס להובאה וחזרה לבית — ולסדר להם איזה סעודה, שיוכלו לבא בעוד מועד אל הישיבה, ולתת טליתים קטנים ותפילין למי שאין ידו משגת לקנות.

שוב נתקבלו תלמידים נוספים ובכ׳ אייר כותב אליהם רבנו (שם א׳תשצג):

אל קשישי תלמידי התמימים בישיבת תו״ת במאנטרעאל יע״א ה׳ עליהם יחיו!

שלום וברכה!

במענה על מכתבם מי״ב לחדש זה והקדום לו, הנה אף שכללות עבודתם והנהגתם, הן בהנוגע לעצמם והן בהנוגע להנהלת הישיבה קטנה, במדה ידועה מספיקה רצוני, וגם בזה הוא רק אחוז קטן ממה שהי׳ ראוי להיות כשהיו נותנים עצמם באמת לאמיתו לענין זה לעבדה ולשמרה להגדילה ולהרחיבה פי חמש ויותר מאשר בהווה, הן בהנוגע לאלו שהיו בקעמפ*, וואס איר האט פארשלאפען, מצד אי מסירה ונתינה להאמת כ״א מחיצוניות הלב ועוד חוצה לה, לנו עלה טרחא והוצאה מרובה וניגע לריק . . .

ועתה, הטיבו אופן הנהגתכם והשי״ת יעזר לכם ויצליח לכם בעבודתכם הקדושה וטוב יהי׳ לכם וטוב טוב יהי׳ מכם, והנני מברך את כל אחד ואחד מכם ביחוד בגשמיות וברוחניות.

לא רק בכללות אלא אף בהוראות מפורטות בא אליהם רבנו בענין זה באגרת כ״א תמוז תש״ב (שם א׳תכו):

בזה הנני בא אליכם בפקודה מיוחדת לסדר, בעזה״י, תעמולה רחבה בכל פינות העיר לעורר

---

*) מחנה הסגר בקנדה, שעליהם יסופר להלן.

להביא תלמידים להישיבה לכל המערכות ולכל הכתות, וזה אשר תעשו, תסדרו ביניכם סדר ואופן התעמולה בפה וכתב. בדבור תסדרו נאומים — אבער גוט מכין זיין זיך — מיט הארציגע ווערטער און קירוב הדעת פראזען שיהא בכחם לעורר ולקחת את לב השומע — ובתוך הדברים יהיו גם דברי מוסר — ותדברו בשבת בחמשה בתי כנסיות וביום הראשון בעוד חמשה מקומות, ומקודם תפרסמו בעתון אשר תדברו, וגם תקימו ועד בע״ב עסקנים שישתתפו עמכם בעבודת הקדש, ותלכו מבית לבית ממש לדבר עם ההורים דבורים פרטי׳ — כי הנאומים והדרשות המה כללים — עם האבות והאמהות בימין מקרבת ובשמאל דוחה, וועז מען בעדארף זיך אנבייזערן בעדארף מען און גאנץ שטארק אבער בחכמה. ובהנוגע לעניני כסף לא תדברו כלל וכלל, ותחפשו בחפש מחופש אחרי ילדים להביאם לחדרי תורה.

נחוץ הדבר לבקר בנאות דשא — דאטשע פלעצער — שסביב לעיר ובדרך הרגיל הנה לעת ערב באים בעלי העסקים מן העיר ונחוץ הדבר שימצאו — בעזרת בע״ב חשובים — האטעלען שיתנו רשיון לעשות אסיפה אצלם ולהגביל הזמן באיזה יום ובאיזה שעה ואז יסע שמה אחד מהחבורה וינאם אודות הישיבה ויעורר אודות הבאת תלמידים להישיבה לכל המערכות ולכל הכתות.

הנני כופל את פקודתי האמורה בזה, וכשיגיע מכתבי אליכם תיכף תגשו לסדר בעזה״ר את דבר התעמולה ותסדרו את המקומות לדרוש ולנאום על יום ש״ק הבע״ל ויום א׳ הבע״ל והשי״ת יצליח לכם בגשמיות וברוחניות.

כל אחד מכם כשיקרא מכתבי זה ידע שאליו הנני כותב ועליו הנני מעמיס עבודה זו לעשותה במסירה ונתינה ובמרץ רב ויודיעוני תוצאות עבודתם.

וכך גדלה ונתרחבה הישיבה מזמן לזמן. בקיץ פתחו מחנה קיץ מיוחד בשם „קעמפ ליובאוויטש״, עליו מסופר ב״בולעטין״ שנדפס מטעם הישיבה המרכזית בכ״ג מנ״א תש״ב:

די ליובאוויטשער ישיבה תומכי־תמימים אין מאנטרעאל, וועמענס גרינדונג, דורך דער הילף פון פדיון שבויים־פאנד פון ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א, האט ממש אריינגעבראכט נייעם לעבען אין קענעדער אידענטום, האט געעפענט איהר אייגענע קעמפ, אונטער׳ן נאמען „קעמפ ליובאוויטש״, אין א שהנעם זומער־ארט לעבען מאנטרעאל. א גרויסע צאהל קינדער, אויסער די אייגענע תלמידים, געפינען זיך אין קעמפ אונטער דער אויפזיכט פון דער הנהלה פון דער ישיבה. א גלענצענדער סדר איז אייגעארדענט געווארען, לויט וועלכען די תלמידים דאוונען דריי מאל אין טאג בציבור, לערנען זייערע שיעורים מיט זייערע ראשי־ישיבות, באדען זיך און שפילען גיימס, אויפ׳ן שעהנסטען אופן. דער קעמפ, וואס איז דער ערשטער פון דעם מין, האט ארויסגערופען גרויס אינטערעס ביי אלע אידישע עלטערען, און די פילע באזוכער זיינען אזוי אנטציקט פון קעמפ, אז זיי שיקען אהין זייערע קינדער פון נאהענט און ווייט. עס איז געווען פיל באשריבען אין דער קענעדער פרעסע.

באותה שעה כבר למדו כשבעים ילדים בישיבה קטנה אך בכל זאת לא הסתפק רבנו. בכ״ה תמוז כותב (אג״ק ח״ו א׳תתכט):

יקירי! הרבה משבחים אתכם על אשר בחסדי השי״ת פעלתם ועשיתם בהתייסדות הישיבה קטנה ובכללות רוח התורה והחסידות אשר הכנסתם בעזה״י בעדת ישראל במאנטרעאל ובעדת אנ״ש, ה׳ עליהם יחיו בפרט.

ואני כמובן ליבא לפומא לא גליא, אבל כשאני לעצמי, הנני משתאה ע״ז, הלזאת — לקבץ במשך כחצי שנה תחת תנאים ת״ל טובים כאלו שבעים ילדים וללמד עמהם איזה שעות ביום — עבודה תקרא? . . ובזה הנני בא עליכם אשר במשך שבועות המנוחה תכינו בעזה״י משנים עשרה עד חמשה עשר תלמידים לשלחם לפה לישיבת ת״ת, הנני מחכה להתבשר מכם כי הצלחתם בעבודתכם הקדושה ונתוספו תלמידים חדשים, השי״ת יהי׳ בעזרכם בגשמיות וברוחניות.

בקיץ תש״ג כבר היו בישיבה קטנה יותר ממאתים תלמידים וגם בזה לא הסתפק רבנו. בי״ ב אלול כותב אל ה״ר שמואל לויטין (אג״ק ח״ז ב׳קלח):

בדבר הישיבה קטנה — בשם המושאל ובאמת ת״ת — הנה המספר — כ״י — יותר משתי מאות אינו מספיק כלל, כי ת״ל לאחר יגיעה גדולה אשר התלמידים מתייגעים הי׳ צ״ל בה לכה״פ חמש מאות תלמידים ואם אין מספר כזה בהת״ת הנה הסיבה לזה היא א׳ משתי פנים, חסרון בתעמולה און חסרון במשמעת של הבעה״ב — זיי דערהערען נאך ניט דעם ענין — אשר לשני הפנים היו צריכים למצא בעזה״י עצה נכונה.

בקיץ תש״ד היו כבר בישיבה קטנה כ־250 תלמידים, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 5 ע׳ 80:

לויט דעם באריכט וואס מיר האבען ערהאלטען פון די ישיבה תומכי תמימים אין מאנטרעאל, איז צום נייעם זמן הלימודים פיעל פארגרעסערט געווארען די צאל תלמידים אין די ישיבה קטנה אחי תמימים, וואס געפינט זיך ביי די ישיבה אויף 5265 פארק עוו. ביי היינטיגען טאג געפינען זיך ב״ה אין די ישיבה קטנה 250 תלמידים, כ״י. דאס איז זעלבסטפארשטענדליך, אויסער עלטערע בחורים פון ישיבה גבוה.

לימוד התלמידים באולם

שורה א׳ (אצל הכותל) מימין: הת׳ צבי קוטלארסקי, שמעון גרובער, משה יוסף גינזבורג, יוסף וויינבערג, יהודה שפוטץ, צבי שפוטץ, אהרן קליין, צבי פישער, יוסף ראדאל, מ״א געראליצקי, ש״ח בלומבערג, נתן פעללינ, א״מ נעלקען, מ״ז גרינגלאז, יוסף צבי לאזער, צבי פייגעלשטאק, א״א שמידט, יעקב ייאדעל.
שורה ב׳ מימין: יצחק הענדל, שמואל שטיין, דוד כ״ץ, לייבל קראמער, צבי סיגאל. ח״ש גרינהוט.

ובחוברת תות״ל ח״י אלול תש״ד:

די ליובאוויטשער ישיבה תומכי תמימים אין מאנטרעאל, איז געגרינדעט געוואָרען אין הערבסט 1941, דורך דעם פּדיון שבויים פאנד פון ליובאוויטשער רבי׳ן, מיט דער מיטהילף פון די פּליטים־תלמידים פון דער ליובאוויטשער ישיבה אין אטוואצק, וועמען עס איז געלונגען אריבערצוברענגען קיין קענעדע.

די ישיבה איז איינגעטיילט אין צווי באזונדערע אפּטיילונגען, א „ישיבה״ פאר די יונגע תלמידים און א „מתיבתא״ פאר די עלטערע, מיט א סאך הכל פון 250 תלמידים. די ישיבה איז די גרעסטע תורה־אינסטיטוציע אין גאנץ קענעדע און זי ענטוויקעלט זיך אויף א בליהענדען אופן.

די ליובאוויטשער ישיבה אין מאנטרעאל האט לעצטעס אפּגעקויפט א פּראכפּולע פּינף־שטאקיגע בילדינג, פּאר אידער אייגענער היים, אויף 5265 פּארק עוו. מאנטרעאל, קוויבעק.

די ישיבה גיט ארויס אידער אייגענע צייט־שריפט „החבר״; פידהרט אן מיט א שעהנעם זומער־קעמפּ און פּילע אנדערע רעליגיעזע און קולטורעלע אקטיוויטעטען. די ישיבה איבט אויס א גרויסען איינפלוס אויפּן קאנאדער אידענטום בכלל און אויף דער מאנטרעאלער אידישער קהלה בפרט. נאך קיינמאל אין זייער געשיכטע האבען קאנאדער אידען ניט בייגעוואוינט אזא גייסטיגע אויפּלעבונג פון טראדיציאנעלער אידישקייט און עבט־רעליגיעזער ערציהונג, ווי די וועלבע איז אריינגעבראכט געוואָרען א דאנק דער איבערגעגעבענער תורה־ארבייט פון דער מאנטרעאלער ליובאוויטשער ישיבה תומכי תמימים.

* * *

בסוף חורף תש״ב התקבלה לישיבה הגדולה קבוצת

תלמידים נוספת, ממחנה הסגר בקנדה. הם פליטי אשכנז ואוסטרי׳ שגרו באנגלי׳ וכשהתחילה המלחמה נאסרו בתור אזרחי ארץ האויב ונשלחו למחנה הסגר בקנדה. אודותם כתב רבנו להר״ש לויטין כבר בכ״ו מ״ח תש״ב (אג״ק ח״ו א׳תרטז):

כמה פעמים קבלתי מכתבים מבחורים יחיו תלמידי ידידי הרב ר׳ משה שי׳ שניידער שהחזיק ישיבה בפראנקפורט ועבר ללונדון ולהיותם ילידי אשכנז שלחום למשמרת לקאנאדא, ולפי מכתביהם יש ביניהם הרוצים ללמוד ומתנהגים ביראת שמים, הרב שניידער שי׳ הוא יר״ש גדול ובעל השפעה ובטח פעל גם בתלמידיו יחיו, נבון להתוודע ממצבם ואם יש הרשות לקבלם לישיבה — ושמעתי אשר לפי החוק יכולים לקבלם — ואם יש ביניהם הראוים להתקבל להישיבה בודאי יקבלום, והנני מבקשו להודיעני מזה.

כשהתקבלה הקבוצה ללמוד בישיבה כתב להם רבנו בי״ג ניסן (שם א׳תשסב):

אל התלמידים הנכבדים מר צבי שי׳ פישער, מר דוד שי׳ כץ, מר אברהם מנחם שי׳ נעלקען, מר שמואל חיים שי׳ בלומענבערג, מר נתן קלמן שי׳ פעלליג ומר אהרן משה שי׳ קליין

שלום וברכה!

במענה על מכתבם, הנני בזה לברכם בברכת מזל־טוב כפולה, על אשר נגאלו ועל אשר נכנסו לישיבת תומכי־תמימים. יחזק השי״ת את בריאותם ויצליחו בלימודם ויהיו יראי אלקים חסידים ולומדים.

על אדות סדר לימודם בכלל ולימוד דא״ח בפרט הנה הנהלת הישיבה תסדר בעזה״י הכל לטובתם ולא יבבידו עליהם בזה, כי העיקר הוא לא רק הסדר החיצוני בלבד אלא יר״ש פנימית, והשי״ת יהא בעזרם בגשמיות וברוחניות.

קבוצה נוספת נתקבלה מהמחנה בטורונטו בשלהי חורף תש״ג. אודותם כותב רבנו להר״ש לויטין בכ״ד אד״ר תש״ג (אג״ק ח״ז א׳תתקסא):

בדבר התלמידים מהקעמפ בטאראנטא שרוצים לבא לישיבת תו״ת יעזר השי״ת שיעלה הדבר כשורה בגו״ר.

ובכ״ג אד״ש כותב לתלמידים (שם א׳תתקעט):

במענה על מכתבם אודות סדר קבלת התלמידים הבאים צלחה מטאראנטא, הנה בטח הודיעם חתני הרש״ג שליט״א אשר יכתבו להם כי יבאו עתה, והשי״ת יצליח דרכם ויסתדרו בסדר טוב ויצליחו בלימוד וביר״ש, כי לקבלת תלמידים חדשים, לאיזה כתה שתהי׳, בין גדולים ובין להישי״ק אין צריך להיות שום מניעות ועכובים כלל, ואסור להתחשב עם שום דבר בעולם בשביל להכניס עוד תלמידים ולהרחיב את הישיבות ולהגדיל לימוד התורה ביראת שמים אמיתית.

אחד מהתלמידים שנתקבלו אז הי׳ ה״ר צבי שי׳ פייגלשטאק, שרבנו כותב אודותיו בהמשך אותה אגרת:

במענה על מכתבם מכ״א לחד״ז המודיע מקבלתם את מר צבי שי׳ פייגילשטא[ק] לתלמיד ישיבת תו״ת, הנני בזה לברכם בברכת מז״ט, ואשר סדרתם אותו בלמוד הנגלה וא״ח יתן השי״ת שיצליח בלמוד וביר״ש ויהי׳ יר״ש חסיד ולמדן, ויתן השי״ת אשר תבשרוני בקרוב מהגדלת הישיבות הגדולה והקטנה והתרחבותן בתלמידים יראי אלקים ובעלי כשרון נוסף ע[ל] הצלחתן בלימוד וביר״ש של התלמידים שי׳ אהובי נפשי הנמצאים בהוה בשתי הישיבות.

ובהמשך לזה — גם להרמ״ז שי׳ גרינגלאס (א׳תתקפ) ולהרצ״י שי׳ פייגלשטאק עצמו (א׳תתקצב).

* * *

כשהתחילו להתרבות התלמידים בישיבה, הגדולה והקטנה, לא הספיק עבורם המקום בביהכ״נ נוסח אר״י והתחיל מחדש הדיון על מקום המתאים עבור הישיבה. ובזה כותב רבנו אל התלמידים בו׳ טבת תש״ב (אג״ק ח״ו א׳תרפב):

במענה על מכתבם מב׳ לחדש זה על אדות הדירה עבור ישיבת תו״ת, אם הדירה טובה ומתאמת עבורם ועבור הישיבה קטנה, אבל אם זה קשור עם זה שיקחו את מי שכותבים — את שמו אינם מזכירים — אי אפשר הדבר כי כל עניני הישיבה תו״ת צריכים להתנהג מכאן, ואי״ה בקרוב הימים יבא מי מכאן ואפשר חתני הרב רש״ג שליט״א בעצמו לסדר את הקאמיטא על אתר.

על התוכנית לקנות בנין מיוחד עבור הישיבה מסופר ב״בולעטין״ שנדפס מטעם הישיבה המרכזית בכ״ג מנ״א תש״ב:

גלייכצייטיג אנטוויקעלט זיך מיט ריזען שריט די ליובאוויטשער ישיבה תומכי־תמימים אין מאנטרעאל, און היינט האלט זי ביים קופּען א גרויסען בנין פאר דער ישיבה. דער קאמפּיין פון דער ישיבה אין מאנטרעאל איז אונטערוועגענס.

די ישיבה גיט ארויס איהר אייגענעם זשורנאל, אונטער׳ן נאמען „דער חבר״, אין וועלכען די תלמידים פון דער ישיבה באטייליגען זיך.

במונטריאל הי׳ באותה שעה בית היתומים פנוי שאותו מסרו לפי שעה לישיבה. על כך כותב ה״ר יוסף

שי׳ ראדאל אל הר״י דזייקאבסאן בא׳ וישלח י״א כסלו תש״ ג:

מסתמא כבר שמע שהעתקנו דירתנו אל בית יתומים אל המקום שהיתה הקבלת פנים בשנה דאשתקד עבורינו ונתנו לנו את שני הזאלין הגדול והקטן והוא בע״ה הצלה פורתא ויעזר לנו השי״ת שנשיג בנין ודירה נאה עבור ישיבתנו.

הישיבה קטנה ב״ה מתגדלת והיא בת עשרה כיתות עם 130 תלמידים כ״י ובעז״ה ישנו הרבה בעלי כשרונות והננו מכינים חבורה שני׳ לנסוע לברוקלין.

בבית היתומים היו עד תחלת קיץ תש״ג, שבאמצע החורף הוצרכה הישיבה לפנות את הבנין. רבנו התחיל לדרוש מאנ״ש במונטריאל שיקנו בנין גדול עבור הישיבה. בנר הרביעי תש״ג כותב רבנו לה״ר יהודה אלבערט (אג״ק ח״ו א׳תתצט):

ובזה הנני פונה אל ידידי שי׳ וידידי אחיו מו״ה אברהם שי׳ ואתם עמם ידידינו אנ״ש ומחבבי תורה, ה׳ עליהם יחיו, לעמוד בשורה הראשונה של עבודת תעמולה לטובת ישיבת תומכי תמימים ואחי תמימים לקנות בנין גדול אשר יתאים לצרכי הישיבה בכל פרטי ענייני׳ בהרחבה גדולה, ואתם ידידי אל תחוסו על גודל ההוצאה בזה, הן בקנין הבית והן בהוצאות הישיבה כי נאמן הוא נותן התורה יתברך ויתעלה לשלם לכל מנדב ומנדב בכפל כפלים כפי אשר נדר וינדב, בתוספות מרובה בבריאות הנכונה ובפרנסה בהרחבה.

ובתוכן דומה לאחיו ה״ר אברהם הנ״ל. ולהתלמידים כותב באותו יום (שם א׳תתקא):

הנה למראה עיניכם את אשר כתבתי לידידינו האחים הנכבדים אלבערט אודות ישיבת תו״ת ואחי תמימים בדבר קנין בנין גדול [ב]מקום המוכשר מבלי לחוס על ההוצאה שבזה כי השי״ת נותן התורה ישלם לכאו״א בתוספות מרובה, ואשר יחוסו על הזמן ויעשו דבר זה בחריצות ובזריזות לבחור בועד הפועל להביא בעזה״י את דבר הקני׳ לפ[ו]ע[ל] טוב בהקדם האפשרי.

ובזה הנני למלאות את ידכם לבחור מבין אחיכם אחד אשר הוא יהי׳ המעורר והשוקד בענין זה לעשותו בזריזות ובחריצות הדרושה ותודיעו לי מי הוא הנבחר מאתכם המוכשר לזה.

הנבחר בתור מנהל הישיבה הוא ה״ר ארי׳ ליב שי׳ קרעמער שאליו כתב רבנו בקשר לניהול המו״מ על אודות בית היתומים (שם א׳תתקסט), שכל עוד לא השיגו בנין חדש עבור הישיבה השתדלו לקבל רשות מהנהלת בית היתומים להשאיר את הישיבה, שם. בזה כותב רבנו אל אנ״ש במונטריאל בכ״ג אד״ש תש״ג (שם א׳תתקפב):

ועד אשר תקימו בעזה״י בנין גדול המתאים לישיבת תומכי־תמימים ואחי־תמימים במקום המוכשר ומתאים, הנה כלכם כאיש אחד הושלבו עם כבוד ידידי הרה״ג הנודע לשם תהלה ותפארת בכביר פעולותיו לטובת כלל ישראל, בעל מדות תרומיות אי״א מוה״ר צבי שליט״א [הכהן] וחבריו כבוד הרבנים הגאונים שליט״א וכבוד עסקני הכלל הנודעים בפעולותיהם הכבירות מר בראנפמאן מר וואלאפסקי והאחים אלבערט ומר שטערנטאל ועוד ועוד, ה׳ עליהם יחיו, אשר דעתם דעת ישרה כי עד שלא יקימו בנין מתאים עבור הישיבות הנ״ל יגורו בבנין בית היתומים ויסדרוהו בסדור טוב באופן אשר יוכלו לסדר שם מערכת הלימודים דבר דבר על אופנו.

ובתוכן דומה אל הרצ״ה הכהן ואל הר״ש בראנפמאן (שם א׳תתקפג־ד).

כך נמשך עד תחלת קיץ תש״ג שאז קנו סוכ״ס את הבנין, כנזכר באגרת כ״ק אדמו״ר שליט״א שכתב אל ה״ר מנחם זאב שי׳ גרינגלאס בכ׳ אייר תש״ג (אג״ק ח״א עג):

משתתפים אנו בשמחתכם לרגלי קנין הבנין עבור הישיבה ושולחים לכם את ברכותינו מקרב לבב.

וביו״ב אלול כותב רבנו אל ה״ר שמואל לויטין (אג״ק ח״ז ב׳קלח):

זה כבר שהתלמידים שי׳ שאלו אצלי במה יבחרו בפאראקעיל סקול או בהאיי סקול או בשניהם יחדו, והשבתי להם כי מבלי דעת בפרטי׳ את מצב התלמידים ושנותיהם כבד לי להחליט בזה וצריכים להתיישב על אתר וכעת אשר ת״ל יש להם הבנין היו צריכים לחשוב ע״ד אחד משני הענינים — לפי גיל התלמידים — אל הפועל לפי שאז בעזה״י הנה לבד זאת מה שהתלמידים שי׳ יהיו כל היום בסביבתם וברשותם הנה יסדרו אשר מקודם ילמדו לימודי קדש, והנני מתענין לדעת איך החליטו בזה. ואיך יסדרו ענין זה.

את חגיגת חנוכת הבית קבעו לט״ו כסלו תש״ד. בקשר לכך פנה רבנו במכתב־כללי לאנ״ש במאנטריאל, בי״ב כסלו (אג״ק ח״ח ב׳רט), שבו נאמר בין השאר:

הנהלת ישיבת תומכי־תמימים ליובאוויטש אשר בעי״ת מאנטרעאל יע״א שמחה את לבבי בבשורתה, כי בעזה״י מתעתדים המה לחוג את חגיגת חנוכת הבית של בנין ישיבת תומכי־תמימים ליובאוויטש בעי״ת מאנטרעאל יע״א, ביום חמשה עשר לחדש זה, במעמד קהל עדת ישרון, ידידינו אנ״ש וכבוד הרבנים הגאונים וגבאי בתי הכנסיות וסגניהם בראשם.

הנני משתתף עמהם בשמחת התורה, והנני מברך את כל הקהל הקדוש — את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה — המחזיקים את ישיבת תומכי תמימים

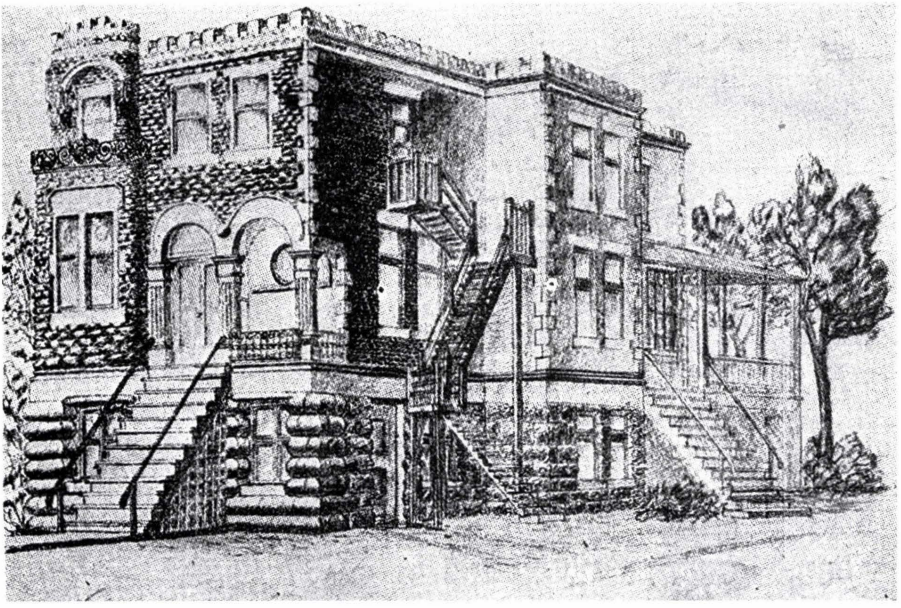

בנין הישיבה במונטריאל

ליובאוויטש, הם נשיהם בניהם ובנותיהם, בברכת מזל טוב, מזל טוב!

מכתב זה נקרא לפני הנאספים בחגיגה, שעלי' מסופר ב„הפרדס" (שבט תש"ד):

זה שנתיים ימים אשר נתיסד מכ"ק אדמו"ר בליובאוויטש שליט"א ישיבת „תומכי תמימים" במאנטריעל סניף למרכז הישיבות „תומכי תמימים", ברוקלין נ.י.

מעת בואו של כ"ק הרבי מליובאוויטש שליט"א לארצות הברית, מיד החל בעבודתו הקדושה להרבצת תורה ויראה בין הנערים, ליסד ישיבות קטנות וגדולות, כדמות שהי' באירופה, ונתעלה בבחינת „יוסף", שיהי' מוסיף והולך, ובבחינת „יצחק" במסירת נפשו שהי' לו באירופה, כן במסירת נפש ולבבו הגדול הגדיל לעשות באמריקה, חדרי תורה וישיבות. כן לבואם מספר של תלמידים מישיבות „תומכי תמימים" באירופה, שזכו להנצל מארצות הדמים ולבוא למאנטריעל, קנדה, מיד נשמע קולו של הרבי שליט"א להם, „תלמידים! בנים של אור התורה שזרח והאיר כ"ק אבי מו"ר זצ"ל בישיבות דאירופה, כן מוטל עליכם חוב קדוש, אשר זכיתם להנצל מארצות הדמים, ולבוא לכאן. ליסד חדרי תורה וישיבות. ברוח אבותינו הקדוש זי"ע, תורה וחסידות". וב"ה הצליחו למעלה למעלה, ולא יאומן כי יסופר, אשר למעט מספר השנים, נתרבה מספר התלמידים למאות. ויסדו ישיבה גדולה תומכי תמימים, וישיבה קטנה „אחי תמימים",

ביום א' ט"ו כסלו, התקיים במאנטריעל חגיגה גדולה של בית חדש, נהדר ומפואר, אשר נקנה עבור ישיבות אלו.

ועד הרבנים דמאנטריעל עם ועד העיר, הכריזו על יום הזה „תנו כבוד לתורה", „הסכת ושמע ישראל", „היום הזה נהיית לעם", „זה היום עשה ד' נגילה ונשמחה בו".

לכבוד החגיגה באו מניו יארק אורחים גדולים וחשובים, ובראשם הרב ר' שמרי' גור ארי' שליט"א חתנא דבי נשיאה, יו"ר ועה"פ של מרכז הישיבות „תומכי תמימים", ורבנים הגאונים, הרב ר' צבי דאכאוויץ, והרב ר' אליעזר פרעדמעסקי, המה הביאו עמהם מכתב ברכה של הרבי שליט"א אשר נקרא לפני הנאספים, השתתפו בנאומים הרב ר' צבי הכהן יו"ר ועד הרבנים, הרב ר"ש גור־ארי', הרב ר"צ דאכאוויץ, הרב ר"א פרעדמעסקי, מר יודל אלבערט נשיא הישיבה, מר אברהם אלבערט יו"ר החגיגה, מר דזש. שטערנטאהל נשיא הכבוד של הישיבה, ומר

מאריס הארט, והרבה עבודה נעשה להכנת החגיגה מאת הרב קרעמער, מר אברהם אלבערט הכריז לתמיכת הישיבה ונאסף שבעת אלפים דולר.

הבית החדש של הישיבה 5265 פארק עוו.

גם בבנין זה לא הסתפקו, כמסופר ב״קובץ ליובאוויטש״ (אייר תש״ד) גליון 2 ע׳ 26:

לעצטענס איז געגרינדעט געווארען נאך א ברענטש פון דער ישיבה קטנה אחי תמימים אין מאנטרעאל אין ביהמ״ד פון דארטיגען טאלנער רבי. דער ברענטש ווערט אנגעפיהרט דורך הרב יהודה שפאטץ פון וויען, איינער פון די עלטערע תלמידים אין דער דארטיגע תומכי תמימים ישיבה.

ובגליון 4 (אלול תש״ד) ע׳ 58:

נאך פיל מיה און השתדלות איז די מנהלי הישיבה — עלטערע תלמידים פון ישיבה תומכי תמימים אין אטוואצק, ווועלכע זיינען א דאנק די השתדלות פון כ״ק אדמו״ר שליט״א געקומען אין קענעדע — געלונגען צו עפענען צום נייעם זמן א עלעמענטאר און היי־סקוהל פאר די ענגלישע לימודים, ווועלכע זיינען פארפליכטעט עפ״י חוק המדינה און אזוי ארום געגעבען א מעגליכקייט פאר פילע תלמידים צו געפינען זיך א גאנצען טאג אין דער גייסטיג־וואריימער אטמאספערע פון דער ישיבה.

די ישיבה תומכי תמימים אין מאנטרעאל געפינט זיך אין איהר אייגענעם בילדינג אויף 5265 פארק עוו., וואו עס איז אויך איינגעארדענט א קיטשען און דארמיטאריעס. אויך א מקוה — היגיעניש אינגעריכטעט — געפינט זיך אין בייסמענט פון דער ישיבה. נעבען דער ישיבה געפינט זיך א גרויסער לאט צו שפילען פאר די קינדער.

די ישיבה אין מאנטרעאל האט אויך געענפעט 2 ברענטשעס אין שטאדט ו) אין נוסח אר״י שוהל, 100 פיין עוו., אין דאון טאון, און 2) אין טאלנער רבינ׳ס שוהל, אויף 4817 עספאלניד.

די ברענטשעס ווערען אנגעפיהרט פון די עלטערע תלמידים רבנים פון דער ישיבה תומכי תמימים אין מאנטרעאל.

הישיבה הלכה וגדלה. בחורף תש״ה למדו בה קרוב ל־400 תלמידים. הבנין החדש לא הספיק והתחילו לחשוב על בנין נוסף, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 7 ע׳ 28:

ט״ז אדר תש״ה האט זיך אפיציעל געעפענט דער קאמפיין פאר דער ליובאוויטשער ישיבה אין מאנטרעאל צו שאפען די נויטיגע סומע וואס עס פאדערט זיך פאר דעם יעהרליכען ישיבה־בודזשעט און גלייכצייטיג צו שאפען א פאנד אויף צו בויען א נייע היים פאר דער דארטיגער ליובאוויטשער ישיבה. צוליב דער פארגרעסערטער צאהל תלמידים — כ״י — איז דער איצטיגער בנין געווארען צו ענג.

אין דער ליובאוויטשער ישיבה אין מאנטרעאל לערנען יעצט קרוב צו 400 תלמידים כ״י. ביי דער ישיבה עקזיסטירט אן אייגענע פאראקיעל און היי־סקוהל און בד״כ איז די ליובאוויטשער ישיבה אין מאנטרעאל א שם דבר אין גאנץ קאנאדע.

פון ניו־יארק זיינען ספעציעל געקומען צו דער ערעפענונג פון קאמפיין הרב ר׳ שלמה אהרן קאזארנאווסקי און סופרים קאורט ריכטער פיליפ מ. קליינפעלד. פאר די חשוב׳ע געסט איז איינגעארדענט געווארען א גרויסארטיגער קבלת פנים.

אין צוזאמענהאנג מיט׳ן קאמפיין האט זיך ארגאניזירט א טיכטיגע קאמיטע פון די רבנים און בע״ב פון שטאדט מיט מר מ. פעלדמאן בראש. עס איז אויך אויסגעגעבען געווארען א זשורנאל א.נ. „בקר הגאולה״.

פרק מב

פעולת הישיבה במונטריאל על העיר

ביסוס והרחבת הישיבה הי׳ רק אחד מתפקידי תשעת התלמידים שהתיישבו במונטריאל. על התפקיד הנוסף כותב להם רבנו, כשבוע לאחרי הגיעם למונטריאל, בט׳ מ״ח תש״ב (אג״ק ח״ו א׳תקצג):

יסדרו ביניהם לעשות תעמולה גדולה לקרב את ידידנו אנ״ש ותלמידי התמימים יחיו אשר זרם מים רבים — מטרדות הפרנסה — סחבם משלחן התורה והעבודה לחיי עולם כמנהגו נוהג בהגברת החומר על הצורה והגשם על הרוח, לעודדם באהבת ישראל ולקרבם בנעימה לעורר בהם את השלהבת הטמונה בעומק לבבם ובאה מהעלם לגילוי רק ע״י ליפוף וקירוב פנימי, לעוררם לקביעות עתים לתורה בכל עת האפשרי להם מצד עסקיהם ולהפיח בהם רוח חיים שיעזבו את הנחות העולם — די וועלטליכע קאלטע הנהגות.

יקירי! שימו לבבכם על הצעירים והנוער לקרבם

בכל מיני קירוב להביאם בית ה׳ אל שלחן התורה, כוונתי בזה שתחפשו בחפש מחופש בעמל ויגיעה רבה בחקירה ודרישה אחר בחורים ונערים שיכנסו להישיבה וכשיצטרכו לשיעור הנה אחד מכם יוקבע לראש ישיבה ותשתדלו לקרבם בעניני הגשמי׳ שלהם.

תשתדלו לבקר גם בבתי כנסיות שלא מאנ״ש שי׳ — היסוד יהי׳ למסור פר״ש מאחינו שמעבר לים ולספר בפרטיות על אדות היסורים והצרות שאחב״י בכלל סובלים ובני תורה בפרט בפולין וליטא ואשר צריכים לפרנסם על אתר וגם להוציאם משם ותפרסמו אדות תלמידי התמימים אשר ברוסיא ואשר בשאנכאיי ושצריכים להביאם למדינה זו, ותדברו אדות עבודת הפדיון שבוים — שתחת הנהלתי — שמחזיקים את התלמידים בכל המדינות ולבסוף תעוררו את הצעירים והנוער לבא לבתי כנסיות לקבוע עתים לתורה.

תבקרו את כבוד הרבנים שליט״א ותדברו אתם בעניני תורה, את הענוה תניחו הצדה ותעיינו היטב באיזה סוגיות ותפלפלו בהם ביניכם לבין עצמכם ותדברו בזה עם הרבנים שליט״א למען הסיר לזות שפתים אשר בישיבות תומכי תמימים אין לומדים נגלה או שהידיעות בנגלה רפויות הנה.

כללא דמילתא, אהובי נפשי וצמודי לבבי, דעו את אשר האלקים חפץ בהביאו אתכם למדינה זו, להאיר באור תורה ועבודה מתוך אהבת ישראל בנועם נעימות בקירוב הדעת, ופשטו ידיכם בגדו״ד ישראל גדוד בגימט׳ טוב, תשימו לב רק אל הטוב שיש בכל אחד ואחד מישראל, אל תסתכלו בהקנקן החדש, גלוח הזקן — ולפעמים גם בלא ציצית וכו׳ — אלא במה שיש בו מהטוב והישר, ותדינוהו לכף זכות ותרחמו עליו לעודדו ולקרבו, וכמה שתפעלו לטוב — טוב יהי׳, ותתנו נפשכם ומאדכם לקרב את ידידינו אנ״ש שי׳ לעוררם מהתעלפותם ולהקיצם מתרדמתם, ולהושיט להם יד אחים באהבה עצמית ובחמלה נפשית לקרבם עד שיתעוררו בטל תחי׳ לקבוע עתים לתורה ותנו דעתכם בעמל ויגיעה על הצעירים והנוער.

המורם מכל האמור, דעו כי הוי׳, הוא האלקים, אשר כל עניני היסורים במלחמה שבי׳ וגלות וטלטול שלי ושלכם להביאנו למדינות הללו הם בשביל כוונה מכוונת להאיר המחשכים באור תורה ועבודה, אשר על כן עלינו לדעת בכל עת מה הוי׳ אלקינו העמיס עלינו, ואשר העבודה בזמן הזה היא עבודה של מסירות נפש, וכל שעה שעוברת בלי פועל הראוי אם בעצמו או בזולתו הוא איבוד נפש וצריכים לייקר הזמן במאד מאד.

בכל שבוע ושבוע תודיעו לי בפרטי׳ מכל הנעשה אתכם ואשר אשר עשיתם אתם במשך השבוע.

ובאותו נושא — אל הר״ש לויטין בכ״ו מ״ח (שם א׳תרטז):

בטח מסר ידידי להתלמידים שי׳ את אשר דברנו קודם נסיעת ידידי צלחה אודות מטרת היותם במאנטרעאל, מה שהועמס עליהם מאת ההשגחה העליונה ואשר ישימו מוחם ולבם על זה מבלי אבד שעה אחת לריק ח״ו, וכל יומא ויומא עביד עבידתי׳ בשקידה בלימוד הנגלה ודא״ח ובעבודה שבלב — בימי החול א״א להאריך כמו בשבת — ובהנהגה טובה לקרב את הבע״ב אנ״ש שי׳ ובכלל יראי אלקים מבלי הבדל אם מגזע החסידים אם לאו ובפרט האברכים הצעירים והבחורים, והגם כי כבר כתבתי מזה להתלמידים שי׳ בארוכה הנה ההתעוררות בזה נחוצה היא.

בהמשך לדברינו קודם נסיעת ידידי אשר במדה האפשרית נכון הי׳ שאחדים מהתלמידים יבקרו באיזה עיירות מאנ״ש שי׳ בתור שלוחי מצוה להביא פרישת שלום מעבר לים ויספרו מכל הנעשה ויודו על העבר ויעוררו על להבא לעזר לאחינו ולהתלמידים יחיו, ובדרך אגב — כלפי חוץ אבל באמת זהו העיקר — יעוררו על הרבצת תורה וקביעות עתים לתורה ויחזרו מאמר דא״ח ויביא בעזה״י תועלת מרובה.

לא כל הנסיעות שארגנו התלמידים ידועים לנו. עכ״פ ידוע לנו על נסיעת שנים מהם לטורנטו, שעלי׳ יסופר להלן פרקים ע; עד.

* * *

בנ.י. נדפסו ירחון הקריאה והקדושה, ירחון ה״שמועסן״ וספרים נוספים רבים, על ידי המרכז לעניני חינוך וע״י המחנה ישראל. את הפצתן בקנדה קיבל על עצמו ה״ר מנחם זאב שי׳ גרינגלאס, שרבנו כותב לו בזה בכ״ג אד״ש תש״ג (אג״ק ח״ז א׳תתקם):

נהניתי במאד מזה שאתה עוסק בהפצת הקריאה והקדושה והשמועסן וכל הנדפס מטעם מרכז לעיני חינוך ומחנה ישראל, אבל מעט הוא במאד כי עליך הי׳ להתדבר עם כל הערים בקאנאדא ולשלוח לשם את הנ״ל במדה מרובה, ואתה ידעת מהנסיון היום יומי אשר ברית כרותה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם והשתדל בכל כחך בזה בשקידה עצומה, וצריכים להגיע לזה אשר כל הת״ת יקנו את השמועסן הלוח והברכות המזון עבור תלמידיהם, כי הלא לטובת נפשם הוא וצריכים להדביק מודעות בכל בתי הכנסיות וכן לפרסם ע״י הנשר ולעשות תעמולה בזה והשי״ת יעזר לו בגשמיות וברוחניות.

על המרכז לעניני חינוך יסופר להלן פרק נז, שבראשו עמד כ״ק אדמו״ר שליט״א. מעתה ואילך נתקבלו למונטריאל ההוראות בענין התעמולה ע״י כ״ק אדמו״ר שליט״א. בתחלת החורף נשלח למונטריאל מנהל

המל״ח הרחמ״א שי׳ חדקוב, לבדוק את אפשרות עבודת המל״ח במונטריאל. על התוצאות כותב כ״ק אדמו״ר שליט״א אל התלמידים בכ״ד טבת תש״ג (אג״ק ח״א מח):

בהתאם להרצאת מנהל המרכז, הרב ח.מ.א. חדקוב שי׳ מבקורו במאנטרעאל, החליט המל״ח ע״ד יסוד בהנ״ל במחנם, ואח״ז, במרה האפשרית, במדינתם גם בעירות אחרות.

ובזה הננו פונים אליכם, שתקחו ע״ע — כלכם, או אחד ואחדים מכם המתאימים לזה ע״פ בחירתכם וחוות דעתכם — עבודה רבת ערך זו. וכלשון כ״ק מו״ח אדמו״ר שליט״א „ברית כרותה לתעמולה ועבודה שאינן חוזרות ריקם״. —

והנה פרטי תכנית העבודה בזה שונים בהתאם לתנאי כל מקום ומקום, אבל בכללות תחלק העבודה לשלשה מקצועות, והן:

א) יסוד בית ספר לילדות ונערות,

ב) יסוד „מסבות שבת״ לילדות,

ג) ארגון שעורים — בצורה של קורסען או שיחות ידידיות — שמטרתם לחנך במשך זמן קצר מדריכות בשביל ה״מסבות שבת״, נואמות ומנהלות תעמולה בין הילדות והנערות ובכלל — אלה שיוכלו לקחת חלק בהעבודה לכל מקצעותי הנ״ל.

במשך החורף המשיך לעוררם על כך בכמה אגרות (אג״ק ח״א סה. עא) והם התחילו להתעסק בהנ״ל ובב׳ אייר כותב שוב אל הרמ״ז שי׳ גרינגלאס (שם עג):

. . . נהנינו לקרוא במכתבו ע״ד פעולות הטובות שנעשו בע״ה במחנכם בכלל, ובפרט מה שנוספו תלמידים לישיבה, הרושם הטוב מהאספה הפומבית, ויסוד „מסבות שבת״ לנערים ולנערות.

ג) טוב מאד שהתחלתם כבר לדון ע״ד יסוד „בית רבקה״ והבה נקוה כי הרצון הטוב יצא בע״ה מן הכח אל הפועל בהקדם הכי אפשרי.

ד) ע״ד סדר ההנהגה במסיבות שבת יוכלו להודע מאלבום ששלחנו לו, ומהדו״ח ע״ד מסבות שבת אשר שלחו לו מכבר ומהאינסטרוקציות למדריכים ולמדריכות אשר שלחנו לכם.

התחילו, אבל רק בהצלחה מוגבלת. בט״ו כסלו תש״ד כותב לו בזה רבנו (אג״ק ח״ח ב׳ריב):

נהניתי לשמוע מאשר עוסק הוא בעניני מרכז לעניני חינוך בשילוח הדברים הנרפסים וכן הנדפסים מהוצאת קה״ת, אבל עדיין אינה עבודה מסודרת כי עדיין לא נעשה מסיבות שבת אשר עבודה זו — מסיבות שבת — צריכים לעשות בשיתוף עם כל הרמי״ם שי׳ בישיבת אחי תמימים, כאשר הנני כותב עתה לכלם סדר מסודר בזה.

ואליהם כותב רבנו באותו יום (שם ב׳ריג):

בא המועד לסדר בעזה״י בית ספר לילדות בשם בית רבקה או בית שרה, וראשי המתעסקות בזה צ״ל מרת ראדעל תחי׳ ומרת גלעניצקי תחי׳ לקרא אספה מאלו הראויות להשתתף במפעל כזה תחת הנהלת מרכז לעניני חינוך ולבחור באלו הראויות להיות מורות — בשכר — כפי הוראת המרכז לעניני חינוך.

בא מועד לסדר מסיבות שבת, את הסידור של מסיבות שבת צריכים למסור על יד התלמידים דאחי תמימים מהמחלקות הגדולות לעשות אותם למדריכים כפי הסדר והההוראה של המרכז לעניני חינוך וצריכים לייסד המסיבות בכל השכונות, ולהטיל חוב — כמובן בתעמולה גדולה בהתעוררות של אהבה וחיבה — אשר כל אחד מהתלמידים יביא את חבריו ומכריו אל המסיבות ומה שצריכים לפעול על אחיהם וקרוביהם — ואחיותיהם וקרובותיהם ישתתפו בפלוגת הילדות כמשי״ת.

במסיבות שבת צריכים לסדר שתי פלוגות א) פלוגת ילדים ב) פלוגת ילדות. בפלוגת הילדים המדריכים צ״ל תלמידי אחי תמימים ו[ב]פלוגת הילדות המדריכות צ״ל המורות ותלמידות בתי הספר בית רבקה ובית שרה.

ועל התוצאות אנו קוראים באגרת כ״א שבט תש״ד (שם ב׳רסט):

ידידיי עוז התלמידים הנעלים והכי נכבדים בעלי פעולות טובות בהרבצת התורה והחזקת החינוך הכשר, הרב וו״ח אי״א מוה״ר יוסף מענדיל שי׳ טענענבוים והרב וו״ח אי״א מוה״ר מנחם זאב שי׳ גרינגלאס

שלום וברכה!

במענה על מכתבם מיו״ד לחדש זה על אודות הסתדרות „מסבות־שבת״ בג׳ שכונות בעי״ת מאנטרעאל יע״א, נהניתי במאד והנני בזה לאמר להם יישר חילך על התחלת עבודתם בזה בתקוה טובה אשר ימשיכו את עבודת הקדש בתוספת אומץ.

והנני בזה לתת את תודתי וברכתי את התמימים החשובים והנכבדים, ידידי מר נתן שי׳ פעליג, מר יוסף שי׳ לאזאר ומר צבי שי׳ סגל עבור נועם השתתפותם בעבודה הקדושה הלזו לחזק ולהורות את המדריכים שי׳, עבודתם רצוי׳ וחשובה מאד למעלה, והשי״ת יהי׳ בעזרם בגשמיות וברוחניות.

וברכות מאליפות יחולו על ראשי התלמידים המדריכים מר אברהם שי׳ דאלפין, מר לייביל שי׳ פריש ומר שמואל שי׳ גאלדבערג עבור עבודתם במסיבות שבת. ואתם בנים יקרים! הוסיפו לעשות

במועצות ודעת לעורר את הנוער להתכנס בימי השבת קדש ומועדים בבתי הכנסיות להתפלל לעניית אמן ואיש״ר ברכו וקדושה וקה״ת מתוך הסידור, ולקבצם יחד ביום הש״ק להרגילם בברכות הנהנין ולספר לפניהם ספורי התורה ולהודיע להם עניני המצות מעשיות, ובגלל זאת יצליחו בלימוד ובהנהגה ביר״ש והוריכם יחיו יגדלו אתכם לתורה חופה ומעשים טובים מתוך פרנסה בהרחבה ומתוך נחת רוח בגשמיות וברוחניות.

* * *

הבנין שהי׳ לישיבה לא הספיק לכל הפעולות האלו. חזרו אם כן לבית הכנסת נוסח אר״י ולשאר בתי הכנסת שבעיר מאנטריאל, שם ארגנו את מסיבות השבת, שלפעמים היו גורמים ללכלוך וקלקול הרצפה והכסאות. גבאי בתי הכנסת לא הסכימו לזה ולא רצו לתת את בתי הכנסת בשביל הנערים. הדבר נגע ללבו של רבנו שפנה אליהם בכתב־כללי באדר״ח אדר תש״ד (שם ב׳רפא):

> אל מתפללים וגבאי בתי הכנסיות בשכונת דאון טאון בעי״ת מאנטרעאל יע״א, וביחוד למתפללי וגבאי בית הכנסת נוסח האר״י, ה׳ עליהם יחיו!

שלום וברכה!

הורתי לתלמידיי האהובים היקרים, הרבנים המופלגים, בעלי פעולות כבירות בהרבצת תורה ויראת שמים, המוסרים נפשם ומאודם על החינוך הכשר, צמודי לבבי — יברך השי״ת בגשמיות וברוחניות אותם ואת בתיהם — וצוויתי אותם להרחיב את חוג הישיבות קטנות „אחי־תמימים״ אשר על ידי ישיבת תומכי־תמימים במאנטרעאל, ולייסד בעזה״י סניפים בשכונות חדשות, ועם זה לסדר מסיבות שבת בכינוס הנוער לחנכם במצות ולעוררם על לימודי קדש וקיום מצות מעשיות.

ומה מאד נבהלתי לשמוע כי פוגעים הם מעצורים מצד מתפללי וגבאי בתי הכנסיות שאינם רוצים לתת את בתי הכנסיות בשביל הנערים.

אצטער במאד מאד על דבר סגירת בתי הכנסיות בעד אור תורה וחינוך כשר, מלבד ההנהגה הלזו המעליבה את רוח ישראל סבא, ומלבד הצער והיגון הרב שהם גורמים לנשמות אבותיהם ואבות אבותיהם נ״ע אשר נתנו נפשם על בנין בתי הכנסיות לשם תפלה ותורה, הנה לבד זאת הנהגתם זו מראה לדעת על אי שימת לבבם למצב ילידיהם, הבנים והבנות יחיו, וקלות דעתם על חינוכם והדרכתם, ובמסתרים תבכה נפשי על מצבם המוסרי של בית ישראל במדינות אלו, וכאבי גדול במאד מאד בראותי אשר גם הנחשבים על דגל החרדים לדבר ה׳ מחבבי תורה ושומרי מצוה מעליבים את הקדש . . .

והנני פונה אליכם מתפללי וגבאי בתי הכנסיות ומדרשות וסגניהם, פתחו את שערי בתי הכנסיות ומדרשות בעד תשב״ר וחינוך והדרכה כשרה, וברכות יחולו על ראשיכם בזכות הרבים, נוסף על השכר הנשגב להתברך בבנים ובבנות יהודים נאמנים שומרי תורה ומצות.

יחד עם זאת הורה רבנו להרחיב את תעמולת ה״מסבות שבת״ ובי״א אדר כותב רבנו אל התלמידים (שם ב׳שיג):

בדבר מסבות שבת צריכים תעמולה יותר רחבה, מיט א גרעסערען פארעגם הן בפלוגת הילדים והן בפלוגת הילדות . . .

אתענין לדעת את התוצאות ממכתבי הכללי אל בתי הכנסיות אם נתפרסם ונתפרש כראוי.

* * *

בקיץ תש״ד קיבלו על עצמם גם את הנהלת תלמוד תורה „כרם ישראל״ שבמונטריאל. כך מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 5 ע׳ 80:

נאך א רייע אונטערהאנדלונגען צווישען די פארשטעהער פון כרם ישראל תלמוד תורה אויף סט. דאמיניק סטריט אין מאנטרעאל און די פארשטעהער פון די דארטיגע ישיבה תומכי תמימים ליובאוויטש איז ענדליך בעשטימט געווארען אז די ליובאוויטשער ישיבה נעהמט אויף זיך די אויפגאבע אנצופיהרען מיט דער אויבענדערמאנטער תלמוד תורה און טראגען די גאנצע אחריות פאר דער תלמוד תורה סיי גייסטיג און סיי מאטעריעל. די ת״ת הייסט איצט: „חדר תורה תמימה כרם ישראל״. די קינדער וועלכע וועלען גראדואירען פון דער תלמוד תורה וועלען אויטאמאטיש אנגענומען ווערען אלס תלמידי הישיבה וואו זיי וועלן באקומען זייערע העכערע לימודים.

די תלמוד תורה האט יעצט באקומען איהר ריכטיגען תיקון נאך דעם ווי זי איז פארייניגט געווארען מיט די דארטיגע ליובאוויטשער ישיבה, וועלכע האט שוין באוויזען אין א גאר קורצער צייט אויפצוטאן ממש וואונדער אויף דעם געביט פון חינוך הבנים.

לויט די לעצטע ידיעות געפינען זיך שוין ב״ה אין די תלמוד תורה „חדר תורה תמימה כרם ישראל״ ביי 100 תלמידים כ״י.

* * *

כבר סופר לעיל על ההשתדלות לפתוח גם בית ספר

לבנות במונטריאל. מחמת הקושי נמשך הדבר עד חורף תש״ה. בפרטי־כל אספת ועד הפועל של המל״ח מיום ה׳ י״ט טבת תש״ה נזכר גם הדיון עד״ז:

לאשר הצעת הנשים העסקניות במונטרעאל ע״ד פתיחת בי״ס לנערות במונטרעאל, ועל שאלתם כיצד להוציא הענין לפועל, לענות להן במכתב התעוררות ובהוראה: א) להשיג מורה, ב) להשיג מקום ללמוד, ג) להשיג ילדות אחדות ולהתחיל בלימודים מיד, ד) לייסד ליידיש עקו. להרחיב ולהגדיל את ביה״ס בכמות ואיכות, בגו״ר.

התחלת הלימודים היתה בר״ח ניסן, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 7 ע׳ 30:

ראש חודש ניסן האבען זיך אנגעהויבן די לימודים אין די ניי־געגרינדעטע „בית רבקה״ און „בית שרה״ סקוהלס אין מאנטרעאל, קאנאדע.

די „בית רבקה״ סקוהל פאר מיידלעך פון עלעמענטרי סקוהל־עלטער און די „בית שרה״ סקוהל איז פאר מיידלעך פון היי־סקוהל עלטער.

מיט׳ן גרינדען פון דיזע מיידלעך סקוהלס, וועלכע זיינען די ערשטע עכט־ארטאדאקסישע סקוהלס פאר מיידלעך אין מאנטרעאל, האט דער „מרכז לעיני חנוך״ געלייגט דעם גרונדשטיין פאר א נייער תקופה פון טעכטער ערציהונג אין קאנאדע.

במשך הקיץ נבחר ועד ההנהלה, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 8 ע׳ 43:

אויף א זיצונג פון „מרכז לעניני חנוך״ וועלכע איז אבגעהאלטען געווארען מיט דער באטייליגונג פון פארשטייער פון מאנטרעאל, איז באשטימט געווארען א ועד ההנהלה פאר די „בית רבקה״ און „בית שרה״ סקולס אין מאנטרעאל.

דער ועד ההנהלה באשטייט פון פאלגענדע רבנים: הרב ארי׳ לייב קראמער, הרב דוד כ״ץ, הרב יוסף ראדאל, הרב יצחק הענדל און הרב משה אלי׳ גערליצקי.

דער ועד איז באשטעטיגט געווארען דורך כ״ק אדמו״ר שליט״א און, איז גלייך צוגעטראטען צו דער ארבייט.

חסרון מורות המתאימות לבית רבקה הביא לפתיחת קורסים מיוחדים למורות בתחלת חורף תש״ו, על כך מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 10 ע׳ 91:

ספעציעלע קורסען פאר דערוואקסענע אידישע טעכטער זיינען געעפענט געווארען דורך די בית רבקה סקולס פון מאנטרעאל, קאנאדע. די קורסען זיינען צוטיילט אין פארשידענע קלאסען און זיינען צוגעפאסט פאר יעדען אייגעם, וואס אינטערעסירט זיך מיט אידען און אידישקייט.

די מאנטרעאלער בית רבקה סקולס זיינען ארגאניזירט פון מרכז לעיני חנוך.

* * *

כך הלכה עבודת התלמידים והתרחבה משנה לשנה. חלקם נסע משם לעיירות שונות בארה״ב להתעסק ביסוד ישיבות וכיו״ב וחלקם הסתדר במונטריאל עצמה, שם עסקו רובם בישיבה ואחדים בחיזוק היהדות. כך נמשך עד תחלת שנת תש״ט, שאז כותב רבנו אל הרמ״ז שי׳ גרינגלאס ביו״ד מ״ח (אג״ק ח״י ג׳שטז):

והנה כללות העבודה מה שאתם כולכם יחד עושים, היו יכולים לעשות ולסדר שני אנשים, אחד עוסק בסדר לימודי הנגלה ואחד עוסק בסדרי חינוך ולימוד חסידות, ושניהם יחד בההנהלה הגשמית, והשאר יחיו הנה כל אחד הי׳ צריך עפ״י הסכמת הועד הכללי להציע לי במה יתעסק, כמובן הכל בענין הלימוד והחינוך כמו עתה ושיהי׳ לו בעזה״י פרנסתו בריוח ולא כמו עתה שיש לי עגמת נפש הן ממצבם הגשמי והן משאיפתם הרוחנית המצומצמה והעגומה.

ובא׳ כסלו מפרט רבנו את הדברים ביתר ביאור (שם ג׳של):

במענה על כתבם השואלים ביאור במה שכתבתי להם בענין סידור עבודת התעסקותם בעניני חינוך,

הנה במשך השנים אשר אתם ידידיי תלמידיי היקרים עסוקים בעניני חינוך והנהלת הישיבה תומכי תמימים ליובאוויטש, אם כי בעזרתו ית׳ הרבה הועלתם בענין החינוך, אבל כללות המוסד וההתעסקות הוא אך ורק בסוג אחד, חדרים מיט גוטע מלמדים, ובמשך השנים שאתם כולכם עסוקים בה עוד לא העליתם את מצב הישיבה.

ולבד זאת הנה חסר אותו חלק המוסד אשר יתענין במצבם הרוחני והגשמי של אותם התלמידים שיצאו מתומכי תמימים ליובאוויטש, ולהמציא להם סדרי לימוד וסדרי התועדות והתעוררות אשר כל אחד במקומו יפרוש מעתותיו להתענין לקבוע שיעורי לימוד והתועדות ילדים וצעירים, וכן להתענין בחינוך הילדות והצעירות, כמובן על ידי נשים מחנכות, ולעלות בעילוי אחר עילוי.

והנה זה הי׳ מטרת מכתבי שכתבתי והערותי כי בהכרח אשר לא כולכם תהיו עסוקים במלמדות, אלא שהראוים שבכם, יתעסקו בסידור שאר עניני חינוך כאמור בסדר מסודר, במאנטרעאל ושאר המקומות גם הקטנים ביותר, לבקרם מזמן לזמן ולעוררם בזה, וזה יהי׳ התעסקותו, ומזמן לזמן יבקר את המקומות ואת

המורים ולעורר את אנשי המקום בהחזקת המעורר והלומד עמהם, ואם יודרש איזה עזר כספי הן על גוף המוסד והן לעזור לאחד החברים, יודיע אל אחד ממזכיריי אשר לו אמסור בעזה״י עבודה זו עם סכום אשר יודרש לכלכלת מוסד זה. וזה הי׳ כוונת מכתבי אליכם כאמור.

והנה הגיעה מועד ההגדלה, אז פון די חדרים זאל שוין ווערן א ישיבה גדולה מיט א שטעל אין לערנען, האדעווען למדנים און מעמיד זיין בעזרתו ית׳ יודעי תורה ומהם יהיו בעלי הוראה וראשי ישיבות, געבן די תלמידים א געשמאק אין לערנען.

כעת אשר ת״ל באו הרבה מהפליטים יודעי תורה ובהם כאלו שתפסו ישיבות באונגארן ופולין ועסקו כל ימיהם בתורה ועבודה והעמידו תלמידים מפורסמי תורה, הנה בעזרתו ית׳ אפשר לסדר מפלגת קבוצת בעלי תורה.

ובזה הנני לבקש אתכם תלמידיי היקרים אשר תגבילו זמן התעודות ב[י]ניכם לעצמיכם בלי התערבות הבע״ב והתלמידים יחיו, רק אתם בלבד, ולהתדבר ביניכם על כל פרטי הענינים אשר ביארתי לפניכם כאמור ותכתבו לי בפרטיות את ההצעות אשר תבחרו בהם להציע אחר התיישבות הנכונה והשי״ת יהי׳ בעזרכם בגשמיות וברוחניות.

ועל התוצאות קוראים אנו באגרת ה׳ טבת (שם ג׳שנג):

א) בדבר אגודת התלמידים שלמדו בתומכי תמימים ליובאוויטש במאנטרעאל, נהניתי לשמוע מההצעה והסידור, והנני משתתף עמהם ושולח לאגודתם זו ע״ב שקלים.

ב) בדבר הצעת מנהל לבית ספר בית יעקב במחנם הט׳ נכון במאד ויבחרו בהמסוגל ומתאים לזה ויודיעוני ואענה להם במי לבחור.

ג) בדבר הצעת משרת רבנות בועד הרבנים דמאנטרעאל לעשות השתדלות הדרושה אשר ידידי תלמידי הרב ר׳ יצחק שי׳ הענדיל שי׳ יובחר והשי״ת יצליחו בגו״ר.

ד) על אודות בקורו של ידידי תלמידי הרב ר׳ משה אלי׳ שי׳ גערליצקי בערי המדינה לעוררם בעניני חינוך, יצליחו השי״ת בגו״ר.

ה) בדבר התעסקותו של ידידי תלמידי הרב ר׳ יוסף שי׳ ראדאל בהפצת הוצאות ספרי מרכז לעניני חינוך נחוץ במאד לסדר בעזה״י להצלחה.

ו) על אודות הבאת אנ״ש ותלמידי הישיבה מפאריז, נחוץ מאד ואי״ה ימים אלו יושלח להם רשימה.

פרק מג

רשת הישיבות אחי תמימים

נתחיל את הסקירה, על רשת הישיבות שנוסדו בערי השדה במשך השנים תש״ב־ה, עם תיאור חגיגת ערב ר״ח תמוז תש״ב שנדפס בהקריאה והקדושה גליון 23 ע׳ ג:

ניט אפט האט מען דעם זכות בייצוואוינען אזא איינדרוקספולען כינוס פון תורה וגדולה במקום אחד, ווי ס׳איז פארגעקומען בא דער גרויסער חגיגה פון דעם מרכז פון די ליובאוויטשער ישיבות „תומכי תמימים״ אין אמעריקא זונטאג, ערב ר״ח תמוז. איבער 600 חשוב׳ע געסט, פון ניו יארק און פראווינץ, האבען אנגעפילט דעם גרויסען זאל פון פארק מענער אין ברוקלין. רבנים און עסקנים, באקאנט אין דער גאנצער תורה־וועלט, האבען געעבען דער חגיגה אן אויסערגעווייניליכע פייערליכקייט. געווען דא די נשיאות פון חב״ד מיט׳ן ליובאוויטשען רבי׳ן און זיינע איידעמס, הרב שמרי׳ גוראריי, נשיא ועד הפועל פון מרכז פון די ליובאוויטשער ישיבות און אגודת חב״ד, און הרב מנחם מענדעל שניאורסאהן, נשיא ועד הפועל של המרכז לעניני החנוך ומחנה ישראל, געווען דא דער גרייז־[ג]ראהער רב, הרב דושאוויץ — נשיא ועד הרבנים, הרב יוסף דוב בער סאלאוויטשיק — הרב דבאסטאן און ראש הישיבה פון ישיבת רבנו יצחק אלחנן, געווען הרב פרעדמעסקי און הרב זאלמאנאוויטש, ווייס־פרעזידענטען פון אגודת הרבנים; הרב טעלושקין, הרב דר. לעא יאנג, הרב עבין, און מעהרערע מנינים אנדערע רבנים. צווישן די באקאנטע עסקנים זיינען געווען: דזשאדזש קליינפעלד, די ברידער קרעמער, מאקס שטערן, אברהם מייזער, ראבערט דזש. האראוויץ, יעקב קעסטענבאום, די ברידער זיידאן, מאריס זעגערמאן, דזשולס און יעקב גוראריי, מארקוס ביסטריצקי, מנחם מענדל קונין, טשארלס פעסטאן, א.א.

דער טשערמאן פון דער חגיגה, מר. מאקס שטערן, נאכ׳ן עפענען די חגיגה, רופט צום ווארט דער טאוסטמייסטער, דעם באקאנטען ניו יארקער עסקן, לאיער סעמיועל קריימער. סעמיועל קריימער שטעלט פאר הרב שמרי׳ גוראריי, דעם ליובאוויטשער רבינ׳ס

שלחן הנשיאות בחגיגת ער״ה תמוז תש״ב
מימין לשמאל: חזן קאנטאראף, הרב ישראל דושאוויץ, כ״ק אדמו״ר שליט״א, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, הרב שמרי׳ גוראר׳, הר״ר דובער חאסקינד, מאקס שטערן, סעם קריימער, אברהם מייזער, השופט פ. מ. קליינפעלד.

איידעם. הרב שמרי׳ גוראר׳ באגריסט דעם גרויסען עולם אין נאמען פון מרכז און דאנקט אלע אנוועזנדע פאר׳ן ארויסווייזען זייער סימפאטיע און מיטהילף אין דער וויכטיגער הרבצת התורה טעטיגקייט פון מרכז פון תומכי תמימים. „אין דער צייט וועז די גאנצע מענשהייט איז מפרכס בין החיים והמות״, זאגט הרב גוראר׳, „דארפען מיר אידען אויך געדיינקען אונזער אייגענעם אור־אלטען כלי זין, דעם בחרבי ובקשתי — בצלותי ובעותי, דעם אני חומה — זו תורה״. דער רעדנער געהט דאן איבער צו שילדערען די גרויסע מסירת נפש־דיגע ארבעט פון ליובאוויטשער רבי׳ן און תלמידי הישיבות דליובאוויטש אין רוסלאנד און שפעטער אין פוילען און אנדערע לענדער, און די יעצטיגע הרבצת התורה טעטיגקייט וועלכע ווערט אנגעפיהרט און פארצווייגט אין אמעריקא און קענעדא. במשך פון די לעצטע צוויי יאהר, דערקלערט הרב גוראר׳, איז געשאפען די נויטיגע תורה אטמאספערע צו פארזיכערען אז די ליובאוויטשער ישיבות וועלען בליהען און וואקסען אויפ׳ן אמעריקאנער באדען, און יעצט קען מען שוין פארצייכענען בעזהשי״ת די גרינדונג פון מרכז פון די ליובאווישטער ישיבות, מיט דעם צענטראלע ישיבה ומתיבתא אין ברוקלין, וואו עס לערנען תלמידים עלויים, גדולי תורה ויראה, און אפטיילונגען אין פיטסבורג, איסט ניו יארק און מאנטרעאל. הרב שמרי׳ גוראר׳ פארענדיגט מיט א וועגדונג צו אלע חובבי תורה, און בפרט די וועלכע קענען אפשאצען דעם אייגענארטיגען וועזן פון די ליובאוויטשער ישיבות, צו העלפען דעם מרכז וויייטער צו פארגרעסערן און אויסשפרייטען זיך איבער גאנץ אמעריקא פאר דער פארשטארקונג פון תורה און אידישקייט אין אמעריקא.

דאן רעדט הרב דר. לעא יאנג, וועגען דער גרויסער פערזאן פון ליובאוויטשער רבי׳ן. פיעל גדולי ישראל האב איך באגעגענט, זאגט הרב יאנג, אבער קיינער האט ניט געמאכט אזא רושם אויף מיר ווי דער מנהיג ישראל, דער ליובאוויטשער רבי.

אן אונגעהויער גרויסען איינדרוק האט געמאכט די רעדע פון הרב סאלאוויייטשיק, דער ראב״ד פון באסטאן, און ראש הישיבה פון ישיבת ר׳ יצחק אלחנן. „ס׳איז פאר מיר א גרויסער כבוד צו באטייליגען זיך

אין דער היינטיגער שמחה", זאגט הרב סאלאווייטשיק, „און רעדען אין דער אנווועזנהייט פון מנהיג הדור, דער ליובאוויטשער רבי". אין א פייערדיגע רעדע אין וועלכע ער ציטירט פיעל מאמרי חז"ל, פארגלייכט הרב סאלאווייטשיק דעם ליובאוויטשער רבי'ן צו רבי חנינא בן דוסא, וועלכער האט געטראטען אויף נאטור־געזעצען מיט דער קראפט פון תורה און מסירת נפש. ליובאוויטש האט מיט איהר שיטה פון מסירת נפש פאר תורה און אידישקייט אויך באווייזען אויבער־נאטירליכע כוחות און וואונדער, און דאס שאפען א מרכז פון תורה, א מרכז פון ליובאוויטשער ישיבות אין אמעריקע איז אויך איינע פון די איבער־נאטירליכע ער[ג]רייכנוגען פון ליובאוויטש. אבער, האט ער ווייטער אויסגעפיהרט, בשעת דער ליובאוויטשער רבי דארף דורכברעכען שטיינער און וועגן, דארף יעדער איד מיטהעלפען אין דער ארבעט אויף ווי ווייט ער קען. אויף וואלאזשין און ליובאוויטש האט מען געזאגט זיי זיינען די אבני שוהם וישפה, די שכינה און סנהדרין. איך מוז זאגען, האט דער רעדנער געזאגט מיט גרויס התלהבות, אז היינט צו טאג איז ליובאוויטש אי שוהם אי ישפה, די שכינה און סנהדרין, יראת שמים און תורה.

דזשאדוש פיליפ מ. קליינפעלד פון סופרים קארט פון ניו יארק, האט געמאכט דעם אפיעל פאר די ליובאוויטשער ישיבות, וואס האט געשאפען א ווארימען אפקלאנג ביי אלע אנווועזנדע.

עס האבען נאך געררעדט ה' ד.ל. מעקלער, רעדאקטאר פון מארגען זשורנאל, הרב ריבקין און הרב עבין.

אין זיין שלוס־רעדע וועגדעט זיך דער ליובאוויטשער רבי מיט א הייסען רוף צו העלפען אים אויפשטעלען ישיבות אין גאנצען לאנד. עס זאל זיין ולכל בני ישראל יהי' אור בכל מושבותם — די תורה ליכטיגקייט זאל שיינען אין אלעווינקעלאך, אין אלע אידישע הייזער. דאן האט דער ליובאוויטשער רבי פארענדיגט מיט די פאלגענדע ווערטער: „איך דערקלער דעם חגיגה קאמפיין אפען ביז ח"י אלול תש"ב, וואס אין ח"י אלול אין יאהר תרנ"ז איז געווען דער התחלת הלימוד אין ליובאוויטש. אין דער צייט פון היינט ביז ח"י אלול בעט איך אז עס זאל געשאפען ווערען חגיגה קאמפיינען אין דעם גאנצען לאנד און אין קענעדע, אז אלע ווילען נעמען אן אנטייל אין אונזער הייליגער ארבעט, און בזכות זה זאלט איהר זיין געבענשט בבני חיי מזונא, בגשמיות וברוחניות".

פול מיט אינספיראציע און התעוררות פאר תורה און מיט געזאגט פון „כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון", האט דער עולם מיט געזאנג ארויסבאגלייט דעם רבי'ן פון זאל. דער רושם פון דער חגיגה אויף אלע אנווועזנדע איז געווען אן אומפארגעסליכער.

על דברי רבנו ועל התוצאות אנו קוראים ב"בולעטין" שנדפס מטעם הישיבה בכ"ג מנ"א תש"ב, וחזר ונדפס בחוברת ישיבת תות"ל ח"י אלול תש"ב:

ערב ר"ח תמוז, תש"ב, איז אין ברוקלין פארגעקומען איינע פון די אימפאזאנטסטע און גייסט־רייכסטע תורה־דעמאנסטראציעס אין אמעריקא — די גרויסע חגיגה פון מרכז הישיבות תומכי־תמימים ליובאוויטש בארצות הברית וקנדה, לכבוד דעם גרינדונג פון דעם מרכז אין אמעריקא, ווי אויך לכבוד דעם 45־יעהריגען יובילעאום פון דער גרינדונג פון דער ערשטער ישיבה תומכי תמימים אין ליובאוויטש, שנת תרנ"ז (1897). די חגיגה איז בריית באשריבען געווען אין דער אידישער פרעסע.

אויף דער חגיגה, רעדענדיג וועגען דער גרויסער באדייטונג פון מרכז הישיבות תומכי־תמימים ליובאוויטש פארן כלל ישראל, און בפרט פארן אמעריקאנער אידענטום אין דער אויפלעבונג פון תורה און אידישקייט אין אמעריקא און קענעדע, האט דער ליובאוויטשער רבי שליט"א, צווישען אנדערס, געזאגט:

„איך דערקלעהר דעם חגיגה־קאמפיין אפען ביז ח"י אלול תש"ב, וואס דאן איז דער דאטום ווען עס איז געווען דער התחלת הלימוד אין דער ישיבה תומכי־תמימים אין ליובאוויטש אין יאהר תרנ"ז, און אין דעם משך זמן פון היינט ביז דעם קומענדיגען ח"י אלול בעט איך אז עס זאלען געשאפען ווערען קאמפיינען אין דעם גאנצען לאנד און אין קענעדע. איך בין שטארק אין דער האפענונג, אז אלע ווילען נעהמען אן אנטייל אין אונזער הייליגער ארבייט און בזכות זה זאלט איהר זיין געבענשט בבני חיי מזונא ובגשמיות וברוחניות".

די דאזיקע ווערטער האט דער ליובאוויטשער רבי שליט"א ווייטער באלויכטען בשעת דער פייערונג פון חג הגאולה, זונטאג י"ג תמוז, תש"ב, מיט די פאלגענדע ווערטער:

„איך האף צו השי"ת, אז ביז ח"י אלול — דער היסטאריישער טאג, וואס דער בעש"ט און דער אלטער רבי זיינען געבוירען געווארען, דער טאג וועלכן מיין פאטער, דער רבי נ"ע, האט עפענטליך ביי דער שבע ברכות סעודת מצוה דערקלעהרט די גרינדונג פון ישיבת תומכי תמימים מיט 45 יאהר צוריק — צו דעם טאג האף איך צו השי"ת, אז דער מרכז הישיבות תומכי תמימים וועט קענען אנזאגען די גוטע בשורה צום אמעריקאנער

אידענטום וועגען דער גרינדונג פון מעהרערע נייע ישיבות און חדרי־תורה״ס על טהרת הקדש אין אמעריקא דורך דעם מרכז הישיבות תומכי־תמימים ליובאוויטש . . . ״

אין איינלקאנג און גייסט פון די דאזיגע וועראטער, האט דער מרכז הישיבות תומכי־תמימים ליובאוויטש, אונטער דער לייטונג פון הרב שמרי׳ גוראריי, נשיא ועד הפועל, אונטערנומען אן ענערגישע און אינטענסיווע אקציע צו גרינדען נייע מוסדות התורה אין פארשידענע שטעדט אין אמעריקא און אין אלגעמיין צו שאפען א גרויסע התעוררות פאר תורה אין אמעריקא. א קורצער באריכט וועגען דעם דערפאלג פון דער דאזיגער ארבייט ווערט געגעבען, כדי פילע פריינד פון די ליובאוויטשער ישיבות זאלען זיך נעהנטער באקענען מיט די לעצטע גרויסע אויפטואונגען, אין וועלכע יעדער איינער קען געפינען א מקום להתגדר בו, אן ארט, א וועג, א מיטעל, ווי צו באטיליגען זיך גייסטיג און מאטעריעל אין דער דאזיגער עבודת הקודש . . .

דער מרכז הישיבות תומכי־תמימים ליובאוויטש האט אונטערגענומען א גרינדליכע פארשונג פון דעם מצב החינוך אין פארשידענע פראווינץ־שטעדט, מיט דעם צוועק צו שאפען ישיבות־אפטיילונגען אין פארשידענע קהלות, וואו די נויטוועندיגקייט איז אמשטארקסטען גרויס, און בכלל צו שאפען א באוועגונג צו שיקען אידישע קינדער אין כשר׳ע תלמוד־תורה״ס און ישיבות, וואו אידישע קינדער זאלען דערציגען וועראן על טהרת הקדש. אפטיילונגען פון ליובאוויטשער ישיבות זיינען געעפענט געווארען אין די פאלגענדע שטעדט:

א. וואוסטער, מאסס.

ב. פיטסבורג, פא.

ג. נוארק, נ. דזש.

די ישיבה אין פיטסבורג, די ערשטע פון די פראווינץ־ישיבות דליובאוויטש אין אמעריקא, האט זיך באזונדערס גוט אנווייקעלט, און ס׳איז געפונען געווארען פאר נויטיג צו עפענען נאך 2 אפטיילונגען אין אנדערע טיילען שטאדט. די ישיבה, וועלכע טראגט דעם נאמען „אחי תמימים ליובאוויטש״, האט איהרע דריי אפטיילונגען אין די פאלגענדע געגענדען אין פיטסבורג: א) די הויפט אפטיילונג געפינט זיך אין סקווירעל היל, 2124 מארי עוו.; ב) די צווייטע אפטיילונג אין הילל סעקשאן אין דער ליובאוויטשער שוהל, און ג) די דריטע אין אוקלאנד, אין דער שוהל עדת ישראל, 5257 וואראד סטריט. אין די אפטיילונגען לערנען זיך ביי א 60 תלמידים, אבער זייער צאהל וואקסט פון טאג צו טאג.

אין וואוסטער האט זיך די ליובאוויטשער ישיבה געגרינדעט אין דעם חג הגאולה פון ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א, י״ב תמוז, תש״ב, און גלייך אין די ערשטע פאר טעג אנגעהויבן די לימודים מיט א 30 תלמידים. זייער צאהל וואקסט טעגליך, כ״י. די רבנים און בעלי־בתים פון שטאדט וווייזען ארויס א לעבהאפטען אינטערעס אין דער אנטוויקלונג פון דער ליובאוויטשער ישיבה, וועלבע האט שוין געשאפען א גרויסע גייסטיגע אויפלעבונג אין זייער שטאדט.

אין נוארק איז די ליובאוויטשער ישיבה געגרינדעט געווארען, כ״ב סיון, תש״ב, און מאכט אויך גוטע פארשריט. די מדריכים באריכטען, אז פיל פון די תלמידים זיינען ביים אריינטרעטען אין דער ישיבה געווען אזוי פרעמד פון אידישקייט, אז זיי האבען אפילו ניט געוואוסט וואס ציצית און תפילין איז, אבער אונטער דער גוטער דערציהונג פון די מדריכים, זיינען זיי אין א קורצער צייט גאנץ פארענדערט געווארען, לערנען און דאוונען, געהען ניט בגלוי ראש, און שטייגען אין לערנען און יראת שמים פון טאג צו טאג.

ספעציעלע שלוחים פון מרכז הישיבות תומכי־תמימים ליובאוויטש האבען באזוכט: דזשורזי סיטי, פאסייעק, פעטערסאן, בייאון, הארטפארד, סיראקיוז, האריסבורג, באלטימאר א.א. צו שטודירען די מעגליכקייטען פון עפענען דארטען ישיבות־אפטיילונגען, און בכל אופן צו שאפען דערווייטלע א גייסטיגע התעוררות און אויפקלעהרונג וועגען דער לעבענס־נויטוועندיגקייט צו שיקען די אידישע יוגענד אין כשר״ע תלמוד־תורה״ס און ישיבות.

בקשות פון פארשידענע קהלות זיינען אנגעקומען אין מרכז הישיבות תומכי־תמימים ליובאוויטש צו עפענען ישיבות קטנות אדער חדרי־תורה אין יענער קהלות, וואס צוליב מאנגעל אין אזוינע מוסדות וועלען די אידישע קינדער פאר־פרעמדט פון אידישקייט ר״ל.

מאנגעל אין געלט־מיטלען ווי אויך אין א געוויסער מאס מאנגעל אין א פאסענדען דורכאויס אידיש־רעליגיעזען לעהרער־פערסאנאל, זיינען די הויפט־סיבות, וואס פארשוועלען די דאזיגע וויכטיגע ארבייט. דער מרכז הישיבות תומכי־תמימים ליובאוויטש האפט אבער בעזהשי״ת בייצוקומען די דאזיקע שווערי־גקייטען. וואס איז שייך די פינאנציעלע באדערפענישען, איז צו האפען, אז די בריידע אידישע עפענטליכקייט וועט וויסען ווי אפצושאצען די דאזיגע ארבייט, און וועט געבען דעם מרכז די פולע פינאנציעלע שטיצע. בנוגע א לעהרער־פערסאנאל, וועלכע די דאזיגע פראבלעמס צוביסלעך געלייזט דורך דעם, וואס די צענטראלע ישיבה ומתיבתא תומכי־

תמימים אין ברוקלין גרייט צו די דאזיגע נויטיגע כוחות, און מעהרערע פון די עלטערע תלמידים, וועלכע צייכענען זיך אויס מיט זייערע כשרונות ניט נאר אין ידיעת התורה, נאר אויך אין פעדאגאגיק און דערציהונג, ווערען באנוצט אלס אוואנגארד פון אויסגעשולטע, פעהיגע און דערפאהרענע מדריכים, ראשי ישיבות און דערציהער פאר דער פארצווייגטער קייט פון מוסדות התורה, חדרי־תורה און ישיבות, וואס דער מרכז הישיבות עפענט איבער דער בריידט און דער לענג פון אמעריקא.

סודרו אסיפות עם עסקני אנ"ש שקיבלו על עצמם את עבודת יסוד ישיבות בערי השדה, כמפורט במכתב ההזמנה של הרש"ג שליט"א, מיום כ"ו מנ"א תש"ב:

בהתאם להחלטת האסיפה של יום ג' העבר, אשר כת"ר נענה על מכתב כ"ק חותני אדמו"ר שליט"א לקבל עליו עבודת הקדש בעוז ומרץ ובעבודה בפועל, נעבדה תכנית של עבודה להוציאה לפועל מיד. ולזאת יואיל נא מע"כ שי' להופיע לאסיפה מחר יום ג' אי"ה, בשעה 8:30 ערב, אשר בה יסודר סדר העבודה בעד כל אחד מידידינו שקבלו ע"ע לעשות ולפעול בכל אשר יושת עליו.

והנני מצפה לראותו על האסיפה בזמנה המדויק, במשרד תו"ת.

אחד מאלה שהי' נוסע מעיר לעיר, מיסד שיעורי תורה ומברר את אפשרות התייסדות ישיבות קטנות בעיירות הי' ה"ר אלעזר פנחס ווייללער, שבמשך שנת תש"ד אנו מוצאים את שמו נזכר בקשר ליסוד כמה ישיבות קטנות בעיירות ראטשעסטער (לקמן פרק מח) נוהייוונן, (לקמן פרק נא), ברידזשפארט (לקמן פרק נב), ספרינגפילד (לקמן פרק נה) ועוד (ראה אג"ק ח"ח ב'תמה).

* * *

כל הישיבות האלו עמדו תחת הנהלת מרכז הישיבות תומכי תמימים שבראשה עמד חדב"נ הרש"ג שליט"א. גם הוצאות יסוד והחזקת הסניפים באו מקופת מרכז הישיבות. לכן גם הכסף הנאסף בעיירות האלו עבור הישיבה היו נשלחים אל המרכז.

היו מקרים שאנשי המקום רצו לתרום במיוחד עבור הסניף שבעיר זו. במקרה כזה בעיר בופולו כותב רבנו בד' ניסן תש"ד (אג"ק ח"ח ב'שמח):

במענה על מכתבו, טוב עשה שהשתדל אשר הכספים יושלחו לפה, כי כל ההוצאות הולכות מהמרכז, וכבר עלה להמרכז הרבה הוצאות לסדר את ישיבת אחי תמימים בבאפאלא ולהחזיק אותה עד כה ולאט לאט יסביר להבע"ב ויבינם כי לא טוב עושים מה שרוצים להחזיק בידם סכומים של איזה מאות שקלים כמו שכותב במכתבו, ובמשך הזמן צריך להשפיע עליהם שישלחו הכל להמרכז.

כך גם כל השינויים בסניפים שבעיירות דרשו את אישורו של המנהל הכללי הרש"ג שליט"א. כך הרבה להורות רבנו למנהלי הסניפים (אג"ק ח"ח ב'תד):

ובהנוגע להצעה דבר חילוף הבנין של הישיבה טוב הדבר שכתב לחתני הרש"ג שליט"א כי כל עניני הישיבה שייכים אליו.

ושם ב'תקכו:

בדבר השכונה החדשה, הנה כבר אמרתי לו וגם כתבתי לו אשר בכל עניני הישיבה צריכים לפנות לחתני הרש"ג שליט"א.

ושם ב'תקסה:

ובדבר הבנין, הנה בכל עניני הישיבה יפנה לחתני הרש"ג שליט"א מנהל מרכז ישיבות תת"ל, ובטח הנה בעזה"י יסדר הכל לטובה ולברכה.

וכהנה רבות. אך בזה לא הסתפק רבנו שהתענין בכל פרט ופרט שבסניפים אלו ורצה לקבל גם הוא בעצמו דיווחים מפורטים. כך מודיע אל הנהלת מרכז הישיבות בט"ו שבט תש"ג, שבאותה שעה התקיימו עדיין רק סניפים אחדים ואודותם כותב (אג"ק ח"ח ב'תקסד):

בזה הנני לבקש להודיעני על אדות מצב הלימודים וסדרי החנוך בישיבות אחי־תמימים בעי"ת נוארק ובעי"ת וואוסטער יע"א.

א) באיזה זמן נוסדה, בעזה"י, הישיבה א"ת בנוארק.

ב) באיזה זמן נוסדה, בעזה"י, הישיבה א"ת בוואוסטער.

ובשתיהן:

1) כמה מספר התלמידים בהוה.
2) מספר הכתות.
3) מהות כל כתה (למשל, א"ב, חומש גמרא).
4) שם המורה בכל כתה.
5) מספר התלמידים בכל כתה.
6) גיל התלמידים בכל כתה.
7) מה הם הלמודים בכל כתה, וכמה שעות קצובות לכל למוד.
8) מה הספיקו לעבור בכל הלמודים במשך החדש מט"ו טבת עד ט"ו שבט.
9) איזה תפלות מתפללים התלמידים בישיבה תחת השגחת המורים (שחרית, מנחה, ערבית).

10) אם ידוע להמורים ע״ד זהירות התלמידים להתפלל את התפלות שאינם מתפללים בישיבה.

11) אם מנהלים המורים ספר התלמידים והנעשה עמהם בשינוי מזמן לזמן.

12) באיזה ספרי למוד — כתיבה ודקדוק — משתמשים המורים.

13) מי מהמורים אחראי בעד כללות המצב בישיבה — בשתי הישיבות הנ״ל — ואשר כל מורה ומורה ימלא את תפקידו כראוי.

14) אם היו בחינות.

15) מתי.

16) באיזה כתות.

17) מי היו הבוחנים.

18) מי מהתלמידים הצטיינו ומי היו מן המתרשלים.

19) אם יש פרוטוקולים מהבחינות.

20) אם ההנהלה דורשת מהמורה האחראי דו״ח מהנהלת הישיבה שנמסרה על ידו. א) איך הסדר בזה, אם פעם בשבועים או פעם בחדש. ב) אם יש להמורים תכנית לימודים, מה שצריכים ללמוד. ג) אם הנהלת מרכז ישיבות תו״ת שלחה מי מחברי׳ או את מי שהוא אחר לבחון את הישיבה ומתי ואם הבוחן מסר להנהלה את חו״ד בהנהגת הישיבה בכתב.

בבקשה להשיב לי על כל השאלות דבר דבר על אפנו.

ומעניינת היא אגרת רבנו שכתב אל ה״ר שלום שי׳ פויזנר בכ״ב מנ״א תש״ג (אג״ק ת״ז ב׳קיט):

מכל ענייני עבודתו וכן ידי״ע הר״מ שי׳ [אלטיין] יכתבו להמשרד מרכז תת״ל אשר כן הוא הסדר המסודר לכתוב הכל להמשרד וגם לי יודיעו מזמן לזמן כי בטח זוכר ידי״ע הר״מ שי׳ מה שאמרתי לו ולידי״ע הרש״ב שי׳ [גורדון] הר״מ דישיבת אחי תמימים בנוארק, כתיב הזורעים בדמעה, הראשי ישיבות הם הזורעים ואני בדמעה הנני שופך דמעות אשר זריעתם תוקלט בקליטה טובה ותהי׳ צמיחה מופלגת כמ״ש ויזרע יצחק בשנה ההיא וימצא מאה שערים, כי ההצלחה האמיתית היא גם בארץ קשה ובזמן קשה בכ״ז יהי׳ בעזה״י מאה שערים, אמן כן יהי רצון.

* * *

סדר פתיחת הישיבות הי׳ כזה:

מיד בבוא השליח לעיר פתח ישיבה לאחר הצהרים. לקח ילדים הלומדים בבתי הספר העממיים, שלאחר סיום לימודיהם בבתי הספר העממיים יבואו ללימודי הקודש בישיבה. לקראת שנת הלימודים החדשה היו פותחים פאראקל סקול, שבו לומדים במשך כל היום — לימודי קודש ולהבדיל לימודי החול. זהו פשר ההודעה בקובץ ליובאוויטש גליון 4 ע׳ 59 (שלהי קיץ תש״ד):

מיט׳ן אנפאנג פון נייעם זמן הלימודים איז אין די עקזיסטירענדע ישיבות אחי תמימים אין די שטעדט: נוארק, נ. דז., דארטשעסטער, מאס., באפאלא, נ. י., ראטשעסטער, נ.י., ניו־הייוון, קאנג., ברידזשפארט, קאנג., און פילאדעלפיע, פא., געפענט געווארען אייניגע קלאסען פאראקיעל סקוהל פאר די תלמידים.

די ענגלישע לימודים ווערען אנגענפיהרט דורך טיטשערס פעדאגאגען און חרדים. די תלמידים וועלען זיך פון איצט אן געפינען א גאנצען טאג אונטער דער השגחה פון די מנהלי הישיבה, וואס וועט פיל מיטווירקען צום גונסטען פון דעם אלגעמיינעם חינוך און הדרכה פון די תלמידים.

הישיבות באוואוסטער ופיטסבורג לא נזכרות כאן, שבהן נפתח הפאראקל סקול כבר לקראת שנת הלימודים תש״ד. הודעה על כך בקובץ ליובאוויטש גליון 1 ע׳ 7 (חורף תש״ד):

בייַ די ישיבות אחי תמימים אין וואוסטער, מאס., און אין פיטסבורג, פא., איז לעצטענס געעפענט געווארען עטליכע קלאסען פון ענגלישען דעפארטמענט, אזוי אז די תלמידים באקומען דארט אויך די ענגלישע לימודים אונטער געהעריגער אויפזיכט על טהרת הקודש.

* * *

מזמן לזמן היו נקראות אסיפות מנהלי וראשי הישיבות האלו בראשות המנהל הכללי הרש״ג שליט״א. האסיפה הראשונה התקיימה בימים ט״ז־י״ח אלול תש״ד.

בתחלה נקבעה לימים י״א־י״ב תמוז. את התאריך הזה אישר רבנו באגרת י״ד סיון (אג״ק ח״ח ב׳תו):

אל חתני הרש״ג שליט״א

שלום וברכה!

במענה על ההצעה אודות אספת ראשי הישיבות מישיבות אחי תמימים בערי השדה, נכון הדבר, במאד,

והזמן מתאים על יום י״א י״ב תמוז הבע״ל. וצריכים לסדר בעזה״י סדר היום באיזה ענינים תתעסק האספה. סדר היום צריך כמובן להיות בעניני חינוך, אשר בזה ידברו הנאספים וצריכים להגביל כמה ועידות יהיו. לדעתי יכולים להיות ג׳ ועידות, ב׳ ועידות י״א תמוז ואחת י״ב תמוז, כל ועידה באיזה שעה תהי׳ ומה מעניני סדר היום יודיענו בועידה ההיא ואת סדר היום צריכים לשלוח לכל ראשי הישיבות למען אשר יכינו עצמם לזה.

אתענין לקרא את סדר היום שיכינו טרם אשר יפרסמוהו.

ובכ״ב סיון (שם ב׳תיב):

אל משרד תת״ל

שלום וברכה!

מצורף לזה הנני שולח את התכנית לאספת המנהלים וראשי הישיבות של ישיבות „אחי־תמימים״ ליובאוויטש בארצה״ב שתתקיים בעזה״י בימי י״א וי״ב תמוז הבע״ל א) סדר היום. ב) הזמנה. ג) ראשי פרקים לנאום הפתיחה. ד) רשימת ענינים שצריכים לברר ולהכינם, ואם יהי׳ להם איזה ענינים או פרטים להוסיף יודיעוני בכתב.

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
מזכיר.

א.

סדר היום

של אספת המנהלים וראשי הישיבות
של הישיבות „אחי־תמימים״ בארצה״ב
ביום א׳, י״א תמוז, ה׳תש״ד, ברוקלין, נ.י.

לאספה ג׳ ועידות:

ועידה א׳ מן 10 עד 2 בצהרים; ועידה ב׳ מן 4 עד 7 בערב; ועידה ג׳ מן 8 עד 11 לילה.

א. פתיחה.

ב. הרצאה כללית על מצב הישיבות „אחי־תמימים״.

ג. הרצאות פרטיות:

1) מצב הלמודים ואיך לשפרו.

2) המשמעת (דיסציפלין) של התלמידים.

3) ההשפעה הרוחנית על התלמידים.

4) היחס בין הישיבות ובין הורי התלמידים.

5) היחס בין הישיבות ובין בני העיר. (רבנים, מוסדות צבור, בתי חנוך אחרים, סתם אנשים).

6) רכישת תלמידים חדשים.

7) מצב הלימודים האנגליים בישיבות שיש בהן פאראקעיל סקוהל והתקונים הדרושים בזה.

8) בסוס המצב הכספי של הישיבות.

9) יסוד פאראקעיל סקוהלס בישיבות שאין להן זה עדיין.

10) הצעות שונות.

ד. וכוחים.

ה. ההלטות.

ו. נעילת האספה.

ב

הזמנה

אל כל המנהלים וראשי הישיבות בישיבות „אחי־תמימים״ בארצות הברית

שלום וברכה!

כדי לדון יחד על המצב הרוחני והגשמי של הישיבות „אחי־תמימים״ ולטכס עצות איך להטיבו, הננו מזמינים אתכם בזה לאספת המנהלים וראשי הישיבות של הישיבות „אחי־תמימים״ אשר תתקיים אי״ה ביום א׳ י״א תמוז, ה׳תש״ד, בברוקלין, נ.י. (מקום האספה)

מצרפים אנו בזה את סדר היום של האספה ומבקשים אתכם: (ע״כ הגיע לידינו).

אך לפועל נדחתה האספה ונקבעה לימים ט״ז־ח״י אלול. סדר היום המפורט נדפס ב״הפרדס״ (אלול תש״ד):

סדר היום

של אספת המנהלים וראשי הישיבות של הישיבות „אחי־תמימים״ בארצות הברית וקנדה. על־יד מרכז הישיבות תומכי־תמימים ליובאוויטש, ברוקלין, נ.י.

תחת נשיאות כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש.
בימי ט״ז, י״ז וח״י אלול, שנת ה׳תש״ד.

ועידה א׳: משעה 10 עד 2 אחה״צ, — ב׳ ט״ז אלול

ועידה ב׳: משעה 4 עד 7 ערב, — ג׳ י״ז אלול

ועידה ג׳: משעה 6 עד 11 ערב, — ד׳, ח״י אלול

ועידה ג׳ — יום ד׳ ח״י אלול תתקיים אי״ה באולם

הגדול בבנין החדש של הישיבה המרכזית (יוניטי קלאב), בהשתתפות כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש

—•—

יושב ראש הועידות
הרב שמרי׳ גוראריי׳
יו״ר ועד הפועל של מרכז הישיבות
תומכי תמימים ליובאוויטש

תכנית

א. **פתיחה**: הרב שמרי׳ גוראריי׳

ב. **הרצאות**:

הנושא:

א. מטרת האספה, הרוחנית והגשמית; המרציא: הרב שמרי׳ גוראריי׳.

ב. היחס בין הישיבות ובין הורי התלמידים; היחס בין הישיבות ובין בני העיר (רבנים מוסדות צבור, בתי חנוך אחרים, סתם אנשים); המרציא: הרב שלום פאזנער.

ג. כיצד מייסדים ישיבות חדשות — התנאים והגורמים המשפיעים; המרציא: הרב שלמה זלמן העכט.

ד. יסוד פאראקיעל סקולס בישיבות שאין להן זה עדין; המרציא: הרב מרדכי דוב אלטיין.

ה. מצב הלימודים האנגליים בישיבות שיש בהם פאראקיעל סקול; המרציא: הרב משה יצחק העכט.

ו. מצב הלמודים ואיך לשפרו; המרציא: הרב צבי שוסטערמאן.

ז. רכישת תלמידים חדשים; המרציא: הרב אברהם דוב העכט.

ח. ההשפעה הרוחנית על התלמידים, המשמעת (דיסציפלין) של התלמידים; המרציא: הרב יהודא צבי פאגעלמאן.

ג. **וכוחים והצעות**

ד. **החלטות**

ה. **נעילה**: הרב שמרי׳ גוראריי׳.

חברי ההנהלה המרכזית והמשתתפים

הרב שמרי׳ גוראריי׳, יו״ר; הרב שמואל לויטין; הרב ישראל דזשייקאבסאן; הרב מרדכי מענטליק; הרב שמואל זלמנוב; הרב שניאור זלמן גוראריי׳; הרב משה פינחס כ״ץ; הרב יצחק דוב אושפאל; הרב מענדיל פעלדמאן; הרב מאיר גרינבערג; ניסן מינדעל, מזכיר ראשי.

המנהלים וראשי הישיבות של הישיבות „אחי תמימים״ מערי השדה המשתתפים

ישיבת „תומכי־תמימים״ דמאנטרעאל
— הרב יוסף וויינבערג.

ישיבות „אחי־תמימים״ דפיטסבורג
— הרבנים ש. פאזנער; וי. סטאק.

ישיבת „אחי־תמימים״ דנוארק
— הרבנים ש. גארדאן; וי. אלטיין.

ישיבת „אחי־תמימים״ דוואוסטער
— הרב משה יצחק העכט.

ישיבת „אחי־תמימים״ דבאפאלא
— הרב יהודא צבי פאגעלמאן.

ישיבת „אחי־תמימים״ דראטשעסטער
— הרב צבי הירש הלוי שוסטערמאן.

ישיבת „אחי־תמימים״ דדארטשעסטער
— הרב אברהם דוב העכט.

ישיבת „אחי־תמימים״ דפילאדעלפיא
— הרבנים טענענבוים וגראנער.

ישיבת „אחי־תמימים״ דניו הייוון
— הרבנים אלטיין ושילדקרויט.

ישיבת „אחי־תמימים״ דברידזשפארט
— הרב דוד עדעלמאן.

ישיבת „אחי־תמימים״ דמארינגטאן
— הרב יצחק גרינבערג.

ישיבת „אחי־תמימים״ דשיקאגא
— הרב שלמה זלמן העכט.

דווח האספה בקובץ ליובאוויטש גליון 5 ע׳ 81:

ט״ז־י״ח אלול איז פארגעקומען אין ברוקלין נ.י. דער ערשטער כנוס פון מנהלים און ראשי הישיבה פון די ליובאוויטשער ישיבות איבער״ן לאנד צוזאמען מיט די ישיבה המרכזית תומכי תמימים אין ברוקלין ווי אויך די פרינסיפאלס פון די חדרי תורה אין גרייטער נוייארק.

דער כנוס איז פאררופען געווארען דורך דעם מרכז הישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש מיט׳ן צוועק צו בעראטען זיך וועגען פערשידענע אנגעווייטיגטע חנוך פראבלעמען וועלכע די ראשי ישיבה און מחנכים אין די באזונדערע שטעט טרעפען

אן טאג טעגליך ביי זייער הרבצת תורה און חנוך ארבעט, ווי אויך אויסצוארבייטען אן איינהייטליכען פראגראם — תכנית הלימודים — פאר די ישיבות אחי תמימים אין די פראווינץ.

צו דעם דאזיגען כנוס זיינען געקומען צופאהרען, אויסער כמעט אלע מנהלים און א גרעסערע טייל ראשי הישיבה פון אלע 12 ישיבות אבטיילונגען אין לאנד, אויך פיעל חשוב׳ע דעלעגאטען — רבנים און עסקנים — פון די שטעט, וואו עס געפינען זיך די ליובאוויטשער ישיבות.

די זיצונגען פון כנוס זיינען פארגעקומען אין בילדינג פון די ישיבה המרכזית 770 איסטערן פארקווייי, ברוקלין, אונטער׳ן פארזיץ פון חדב״נ הרב שמרי׳ גוראריי, יו״ר ועד הפועל מרכז הישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש.

צו ערשט איז פארגעלייענט געווארען א מכתב ברכה פון כ״ק אדמו״ר שליט״א, וואו דער רבי שליט״א ווייזט אן די הויפט ציעלען פון די אספה און אונטערשטרייכט די גרויסע אחריות פון די מנהלים און ראשי הישיבה פאר זייער עבודת הקודש.

אין די פארהאנדלונגען פון כנוס האבען אנטייל־גענומען כמעט אלע מנהלים פון די באזונדערע שטעט, וועלכע האבען באריכטעט פון די הרבצת תורה ארבעט אין זייער שטאט און די מעגליכקייטען צו פארברייטערען און פארגרעסערען די חנוך־טעטיגקייט. עס איז אויך בעהאנדלעט געווארען די פראגע, ווי אזוי נאכצוקומען יענע קהלות וועלכע האבען זיך געוואנדען צום מרכז הישיבות איינצוארדנען אין זייערע שטעט אבטיילונגען פון תומכי תמימים ישיבות.

נאכדעם ווי ס׳איז פארגעקומען א חבר׳שער מיינונגס־אויסטוויש אין א קירוב־הדעת׳דיגן אטמאספער וועגען די פערשידענע חנוך פראבלעמען זיינען אויס־געווארען געווארען בעזונדערע קאמיסיעס וועלכע האבען אבגעהאלטען זייערע זיצונגען סעפעראט.

דער כינוס האט אנגעהאלטען 3 טעג און עס איז אנגענומען געווארען וויכטיגע בעשלוסען. צווישען אנדערען איז געפאסט געווארען א באשלוס צו גרינדען א ועד רוחני, וועלכע וועט האבען די אויפגאבע צו באזוכען עטליכע מאל דורכ׳ן יאהר אלע תומכי תמימים ישיבות אין פראווינץ און זיך אויפ׳ן ארט נענטער באקענען מיט די פראבלעמען פון יעדער ישיבה באזונדער.

אלע החלטות פון כנוס זיינען איבערגעגעבען געווארען צו כ״ק אדמו״ר שליט״א, צו געבען אויף זיי זיין דעצידירענדע הסכמה.

דער כנוס האט ארויסגערופען א שטארקע צופרידענהייט ביי אלע פארזאמעלטע, צוליב דעם גרויסען גייסטיגען נוצען וואס ער האט געבראכט לטובת די חינוך פראבלעמען פון די תומכי תמימים ישיבות.

דווח מפורט יותר הופיע ב״הפרדס״ (תשרי תש״ה):

השנה הזאת התקיים בועידה כנוס של תורה, כנוס מהישיבות דליובאוויטש, מערי השדה ומניו יארק רבתי, העומדות תחת הנהלת „מרכז הישיבות תומכי תמימים״. כנוס הראשון מכל ראשי ישיבה, מורים ומנהלים מישיבות ליובאוויטש וחדרי תורה, מלבד הראשי ישיבות באו להכנוס גם צירים מכל העיירות שנמצאו שמה ישיבות דליובאוויטש, וגם הרבה ראשי הקהלות מעיירות שונות אשר רוצים כי „מרכז הישיבות תומכי תמימים״ יתיסדו גם בעריהם ישיבות דליובאוויטש.

הכנוס נקרא מיסוד „מרכז הישיבות תומכי תמימים״ אשר זהו המרכז של הרבצת תורה ויראת שמים, על־ידי התיסדות ישיבות ובתי ספר פארוכיאלי, כהיום נמצאו במרחבי המדינה אחד עשר ישיבות ליובאוויטש, בתוכם מרכז הישיבה הגדולה דברוקלין וישיבה גדולה דמאנטרעאל, קנדה. לשנה החדשה נפתח בתי ספר פארוכיאלי בנוארק, ברידשפארט, פילדלפי׳, באפאלא, רוטשעסטער, ניו הייוון ובוסטון, ובית ספר הגבוה (הייי־סקוהל) במאנטרעאל.

בכל המשא ומתן של הכנוס השתתפו כל ראשי ישיבה מישיבות דליובאוויטש, אשר המה מסרו דו״ח מכל הנעשה בעירם, ואופני היכולת להרחיב ולהגדיל עבודת החנוך. הכנוס התקיים משך שלשה ימים, ונשאו ונתנו בשאלות חשובות, והחליטו ליסוד ועד רוחני, אשר מטרתם לבקור איזו פעמים בשנה כל הישיבות, כדי להיות להם ידיעה על המקום בכל הפרובלימות אשר נעשה בכל ישיבה וישיבה.

שתי הישיבות הראשונות היו סגורים, מיוחדים עבור הצירים והאורחים שהוזמנו. והישיבה האחרונה התקיים באופן פומבי, ביחד עם הועידה של אגודת חב״ד, וכל הדו״ח שנשמעו מראשי ישיבות של ערי השדה ובתי הספר הפרוכיאלי עשה רושם גדול לכל הנאספים.

מראשי הישיבה נאמו הרב ר׳ שלום צבי שניידערמאן מפילדלפי׳ שנמצאו שמה שתי ישיבות ליובאוויטש, הרב ר׳ יוסף וויינבערג והרב ר׳ שלמה העבט משיקאגא, שנתיסד שם כעת ישיבה. הרב ר׳ חיים גלאטצער מנוארק והרב ר״צ שוסטערמאן מרוטשעסטער, ועוד. כולם בנאומם שבחו העבודה של

---

*) עלי׳ — לקמן פרק סה.

ישיבות ליובאוויטש אשר במשך זמן קצר הרבה עשו במצב החנוך במדינה.

הרב ר"ש גור ארי', יו"ר ועד הפועל של מרכז הישיבות מסר דו"ח על כל העבודה הקדושה הנעשה מישיבות ליובאוויטש, והדגיש בנאומו אשר זהו התחלת העבודה, והצבור היהודי באמריקה צריכים להבין גודל האחריות עליהם, והשגחה העליונה אשר צריכים לבנות בכאן כל הנהרסות. המרכזי תורה דאירופה שנחרבו, צריכים לחדש בכאן לבנות מרכזי תורה במרחבי המדינה.

בנאומו של הרבי דליובאוויטש שליט"א לראשי ישיבה, מורים ומנהלים, הדגיש גודל שמחתו ושביעת עונג מהעבודה שנעשה עד עתה, אבל בענין הצלה של חומר ורוח צריכים להוסיף בעבודה, ופנה לכל המחנכים הנאספים אשר יוסיפו אומץ בעבודתם, ולהציל עוד אלפי ילדים לד' ולתורתו.

בנאומי התלהבות לכבוד העבודה של ישיבות ליובאוויטש נאמו הרבנים החשובים: הרב ר"צ דאכאוויץ, הרב ר"א פרעדמעסקי, הרב ראי"א הכהן יאלעס מפילדלפי', הרב רמ"א קאפלאן, והרב יאקובאוויטש מברידזשפארט.

החלטות הועידה

בנעילת הועידה של אגודת חב"ד וכנוס הישיבות* נתקבלו החלטות חשובות אשר נמסרו כאן איזו החלטות:

א) אגודת חב"ד יוסיפו ויחזקו העבודה של חזוק היהדות, שמירת שבת, טהרת משפחה, חנוך ועוד.

ב) אגודת חב"ד ישתתפו ויעזרו כל הכחות אשר עושים בעד חזוק היהדות.

ג) אגודת חב"ד נכונים בכל כחותם לחדש חיי היהדות, איקונומי, חרדית, בכל קהלות ישראל באירופה.

ד) אגודת חב"ד יעזרו מרכז הישיבות תומכי תמימים בליובאוויטש, בכל העבודה הנעשה על שדה החנוך, וליסוד ישיבות חדשות וחדרי תורה.

על הכנס הזה מספר רבנו באגרת כ"ה תשרי תש"ה (אג"ק ח"ח ב'תקטו):

דעם 18־טען אלול האבען מיר געהאט אונזער חסידות'ן פארזאמלונג — אהן קיינע גשמיותדיגע אפילס, נור א רוחניות'דיגען אפיל צו זיך אליין און צו אנדערע אז מי זאהל ווערין גייסטיגער בעסער ווי בא א חסידות'ן פארבריינגען. —

עס איז געווען ריהרענד צו הערען פון די געסט וואס זיינען געקומען — צו דער פארזאמלונג — פון די שטעט וואו עס איז געגרינדעט געוואהרען אפטיילונגען פון ישיבת תומכי תמימים, מיט וואס פאר א בעגייסטערונג זיי האבן גערעדט וועגען די ישיבות און די פאקטישע גוטע ווירקונג אויף די תלמידים און זייערע עלטערין, געלויבט השי"ת דער פאר און ער זאהל אונז געבען די מעגליכקייט בגשמיות וברוחניות אויף אויסהאלטען די ישיבות און קאנען גרינדען נאך ישיבות מיט גליק.

* * *

כנס דומה התקיים גם בט"ו־ח"י אלול תש"ה, עליו מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 9 ע' 65:

ט"ו־ח"י אלול איז פארגעקומען אין ברוקלין דער צווייטער כנוס פון די ליובאוויטשער ישיבות איבער'ן לאנד צוואמען מיט די ישיבה ומתיבתא המרכזית תומכי תמימים פון ליובאוויטש אין ברוקלין ווי אויך די מנהלים ומורים פון די חדרי תורה תמימה אין ניו־יארק רבתי.

צו דעם דאזיגען כנוס זיינען געקומען, אויסער כמעט אלע מנהלים און גרעסערע טייל ראשי הישיבה פון אלע 13 ישיבות־אפטיילונגען אין לאנד, אויך פיל חשוב'ע דעלעגאטען, רבנים און עסקנים, פון די שטעדט וואס עס געפינען זיך די ליובאוויטשער ישיבות.

די זיצונגען פון כנוס זיינען פארגעקומען אין בילדינג פון דער ישיבה ומתיבתא המרכזית תו"ת ליובאוויטש, 770 איסטערן פארקווייי, ברקולין, אונטער'ן פארזיץ פון חדב"נ הרב ר' שמרי' גוראר'י, יו"ר ועה"פ מרכז הישיבות תו"ת ליובאוויטש.

אין די פארהאנדלונגען פון כנוס האבען אנטיילגענומען כמעט אלע מנהלים פון די באזונדערע שטעדט, וועלכע האבען באריכטעט פון דער הרבצת התורה ארבעט אין זייערע שטעדט, און די מעגליכקייטען צו פארברייטערען און פארגרעסערן די חנוך־טעטיגקייט.

זעהר פיל איז דעבאטירט געווארען מכח דער אלגעמיינע רעליגיעזער חנוך־באווגנונג, וואס איז לעצטענס אויפגעהויבען געווארען דא אין לאנד, וואו אידישע עלטערען הויבען שוין אן פיהלען זייער אחריות צו געבען זייערע קינדער א אידישער דערציאונג.

ביים דיזען כנוס איז אויך געהערעט געווארען א באריכט פון די פרינסיפאלס פון די חדרי תורה תמימה אין גרייטער ניו־יארק, וועלכע האבען דערצעהלט, אז די חדרי תורה תמימה אין יעדער

---

*) שהנעילה היתה משותפת לשניהם.

שכונה איז זעהר פיל אויסגעבעסערט געווארען אין מצב הלימודים און אויך בנוגע די איינריכטונגען און אויסשטאטונג פון דעם מקום הלימוד.

גרויס צופרידענהייט האט ארויסגערופען די באריכטען פון די חברים פון ועד רוחני, וועלכע האבען באזוכט עטליכע מאל דורכ'ן יאהר די אחי תמימים ישיבות אין פארשידענע שטעדט אין דער פראווינץ, שילדערענדיג די גרויסע דערגרייכונגען פון חנוך הכשר פון תורה תמימה מיט יראת שמים ביי דער יוגענד, וועלכע איז געווען פריהער זעהר ווייט דערפון.

דער כנוס האט אנגענהאלטען 3 טעג, בעת וועלכע עס איז אנגענומען געווארען וויכטיגע באשלוסען וואס זיינען נוגע דעם חנוך הכשר אין אמעריקא.

עס זיינען אויך אנגענומען געווארען באשלוסען ווי אזוי נאכצוקומען דעם פארלאנג פון פארשידענע קהלות צו גרינדען ביי זיי ישיבות אחי תמימים לויט'ן מוסטער פון די שוין עקזיסטירענדע ישיבות אין אנדערע שטעדט.

די אלע פארהאנדלונגען און החלטות זיינען איבערגעגעבען געווארען צו כ"ק אדמו"ר שליט"א בכדי צו באקומען אויף זיי זיין דעצידירענדע הסכמה.

וב"הפרדס" (אלול תש"ה) נדפס סדר היום:

סדר היום

של אספת המנהלים וראשי הישיבות של
הישיבות „אחי תמימים" בארצה"ב וקנדה
על יד מרכז הישיבות „תומכי תמימים" ליובאוויטש
תחת נשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א
בימי ט"ו־ח"י אלול תש"ה

ועידה א': — ו' עש"ק ט"ו אלול משעה 10 עד 2 אחה"צ (בש"ק ט"ז אלול תתקיים התועדות רעים).

ועידה ב': — יום א' י"ז אלול משעה 10 עד אחה"צ;

ועידה ג': — יום א' י"ז אלול משעה 4 עד 8 ערב;

ועידה ד': — יום ב' ח"י אלול משעה 6 עד 10 ערב (ועידה פומבית).

ועידה ד' — יום ב' ח"י אלול תתקיים אי"ה באולם הגדול של פרענקלין מענאר, 636 פרענקלין עוו., ברוקלין נ.י. בהשתתפות כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש.

יושב ראש הועידה:
הרב שמרי' גוראר'י,
יו"ר ועד הפועל מרכז הישיבות תת"ל.

חברי ועד ההנהלה המרכזית והמשתתפים

הרב שמרי' גוראר'י, יו"ר; הרב שמואל לעוויטין; הרב ישראל דזשייקאבסאן; הרב מרדכי מענטליק; הרב יוסף דוב קאסטעל; הרב שניאור זלמן גוראר'י; הרב שמואל זאלמאנאוו; הרב משה פנחס כ"ץ; הרב מאיר גרינבערג; הרב מענדיל פעלדמאן; הרב יצחק דוב אושפאל.

באי כח הישיבות „אחי תמימים" מערי השדה והמשתתפים

ישיבת תומכי תמימים דמאנטרעאל; ישיבת אחי תמימים דפיטסבורג; ישיבת אחי תמימים דנואַרק; ישיבת אחי תמימים דוואוסטער; ישיבת אחי תמימים דבאפאלא; ישיבת אחי תמימים דראטשעסטער; ישיבת אחי תמימים דפילאדעלפיא; ישיבת אחי תמימים דדראטשעסטער; ישיבת אחי תמימים דניו הייוון; ישיבת אחי תמימים דברידזשפארט; ישיבת אחי תמימים דשיקאגא; ישיבת אחי תמימים דספרינגפילד; ישיבת ומתיבתא אחי תמימים דבראנקס.

תכנית האספה

א. **פתיחה** — הרב שמרי' גוראר'י.

ב. **הרצאות** — באי כח הישיבות.

הנושא:

1. דו"ח מהתפתחות הישיבות אחי תמימים ויסוד הישיבות החדשות בשנת תש"ה — הרב שמרי' גוראר'י.
2. דו"ח מכל ישיבה בפרט — באי כח הישיבות.
3. היחס בין הישיבות ובין מנהיגי העיר (רבנים, עסקנים, מוסדות הצבור וכו') — הרב שלום צבי שניידערמאן.
4. יסוד ישיבות חדשות; כיצד יוצרים התנאים והגורמים — הרב ישראל דזשייקאבסאן.
5. יסוד פראקטיקאל סקולס בישיבות שאין להן עדיין — הרב יוסף ווייניבערג.
6. מצב הלימודים האנגליים בישיבות שיש להן פראקטיקאל סקולס — הרב דובער ליווי.
7. רכישת תלמידים חדשים — הרב שלום גארדאן.
8. ע"ד בנינים להישיבות — הרב שלמה העכט.

9. השפעה רוחנית על התלמידים והמשמעת — הרב משה העכט.

10. מצב הלימודים ואיך לשפרו — הרב צבי שוסטערמאן.

ג. **וכוחים והצעות.**

ד. **בחירת קאמיטעט מיוחדות.**

ה. **החלטות.**

ו. **נעילה.**

* * *

בחורף תש״ו נוסדה אגודת המורים דתת״ל, ע״פ הצעת ה״ר שלום דובער שי׳ גורדון, ראש ישיבת אחי תמימים בספרינגפילד, שרבנו כותב לו בי״ח אד״ש תש״ו (אג״ק ח״ט ב׳תתעט):

במענה על מכתבו בדבר התאגדות הראשי ישיבות והמורים יחיו דתת״ל בערי השדה באגודה, אגודת המורים דתת״ל, היא הצעה נכונה בכללותה ובפרטיותה דורשת עיבוד תקנון ויפנו אל ידידיי הרב ר״ש זלמנוב והרב רמ״פ כ״ץ יחיו בענין זה שמלאתי ידם בשכלולו והגבלת מדור מיוחד בהירחון ליובאוויטש.

לצערנו נפסקה אז הופעתו של קובץ ליובאוויטש ולא הגיעו לידינו פרטים על אגודה זו.

* * *

לאחר זמן, כשהתרחבו והתרבו הישיבות, לא הספיק להם הכנס הכללי שנקרא לזמנים רחוקים. התמנה אז ה״ר שניאור זלמן שי׳ גוראריי׳ (שהי׳ עד אז מנהלה של מחלקת אחי תמימים בנ.י. כמסופר לעיל פרק לו) לבקר את הסניפים ולהתוועד עם ראשי הישיבות בכל עניני הנהלת הישיבה. האישור לכך קיבל מאת רבנו בי״ב אלול תש״ח (אג״ק ח״ט ג׳רפח):

במענה על כתבו המודיע אשר נתמנה מטעם מרכז הישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש לבקר את סניפי ישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש הנודעים בשם אחי תמימים ליובאוויטש בערי השדה ולהתועד עם ידידיי ראשי הישיבות בכל עניני הנהלת הישיבות כפי אשר ימלא ידו חתני הרב רש״ג שליט״א מנהל ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש.

ובזה הנני ממלא ידי ידידי תלמידי אשר בנסיעתו זאת ישתדל לבקר את בתי הכנסיות ואת כבוד הרבנים יחיו לחזקם ולאמצם בעניני חיזוק, ולמסור להם ולכל מתפללי בתי הכנסיות ברכת שנה טובה ומתוקה.

פרק מד

אחי תמימים פיטסבורג

כאמור בפרק הקודם היתה ישיבת אחי תמימים בפיטסבורג הראשונה מבין הישיבות שנוסדו, בערי השדה בארה״ב. הישיבה נוסדה בשלהי חורף תש״ב וכבר בחוברת שנדפסה בסוף הקיץ מספרים על שלשה מחלקות שבהן לומדים כ־60 תלמידים, כמובא בפרק הקודם.

הדבר התחיל בחדש כסלו תש״ב, כאשר שלח רבנו את התלמיד הרב מרדכי שי׳ אלטיין לפיטסבורג כדי „לעורר את אנ״ש לקביעות עתים לתורה בלימודי השיעורים וגם לעשות תעמולה בין הצעירים והנוער של אנ״ש שי״׳ (אג״ק ח״ו א׳תרנב).

באגרת נר השלישי דחנוכה כותב רבנו (שם א׳תרסב) להר״ט שי׳ אלטיין על דבר שליחותו, ומוסיף: „ואחר שיסדרו עניני ביהכנ״ס ליובאוויטש אז יחשבו מחשבות אדות ישיבה קטנה״. וכן כותב (שם א׳תרסג) באותו יום לא׳ מעסקני פיטסבורג מו״ה יעקב שי׳ שיף אודות שליחותו של הר״מ שי׳ אלטיין „ללמוד עם אנ״ש שי׳ ולחזור לפניהם דא״ח ולהתענין עם האפשרות ליסד שם ישיבה קטנה״.

כבר לפנ״ז בליל כ׳ כסלו דיבר הר״מ שי׳ אלטיין בפיטסבורג ע״ד פתיחת ישיבה. כך מספר באגרת אל הר״י דזייקאבסאן:

בליל כ׳ הלכתי אצל ליידיז אקזילערי דורך אן איינלאדונג ודברתי שם מעט לפניהם אודות ישיבות תומכי תמימים, בנ.י. האקזילערי הוא בשביל ליובאוויטשער ישיבות. והדבור הי׳ מסתמא כחצי שעה ובאותו זמן אמרתי ג״כ שיוכל להיות שנתחיל ישיבה ג״כ בפיטסבורג.

הדבר נמשך כך עד סוף החורף, שאז כותב לו רבנו בערב פסח (שם א׳תשסד):

נהניתי לשמוע מההתועדות הטובה על אדות התיסדות ישיבה בשם אחי־תמימים (ולא בשם תומכי תמימים אשר רק המתיבתא והמרכז שבפה נקרא בשם זה) וכבר נבחרה קאמיטטע לסדר את הענינים, ופניתי לידידי עוז וו״יח אי״א מו״ה יעקב שי׳ שיף ולידידי וו״ח אי״א מוהרי״א שי׳ פלאטקין בבקשה להכנס אל

הקאמיטעט, והשי״ת יהי׳ בעזרו ובעזר הקאמיטעט לסדר את דבר הישיבה וירבה גבולם בתלמידים טובים והתלמידים יצליחו בלימוד וביראת שמים.

לשעה, התחילה הישיבה בבית שנשכר עד חג הפסח. על כך מספר הר״מ שי׳ אלטיין אל הר״י דזייקאבסאן ביום ד׳ כ״ט אדר תש״ב:

חפצתי להודיע לכם שכבר שכרתי דירה בעד הישיבה אבל מ״מ לא אוכל להתחיל בה כי אם ביום א׳ של חודש מיי. והטעם כי פה בפיטסבורג שוכרים כל הדירות בעד שנה תמימה ע״י ליס בעד השנה. והזמן שהשכירות מתחיל בכל מקום הוא בצאת החודש. ותפשתי בכל מקום ולא יכולתי להשיג מקודם. ולכן מסתמא אצטרך לחפש עוד מקום שאוכל ללמוד עד מיי. כי במקום שאני עתה לא אוכל ללמוד עמהם כי אם עד יום־טוב פסח.

* * *

בשלהי הקיץ כבר היו מחלקות של הישיבה בשלוש שכונות, כמסופר בבולעטין הנעתק בפרק שלפנ״ז. ובחורף תש״ג עברה כל הישיבה לשכונת אוקלאנד שבפיטסבורג. על כך כותב הר״מ שי׳ אלטיין להר״י דזייקאבסאן בעש״ק פ׳ וירא י״ט מ״ח תש״ג:

קבלנו עתה מכתב (ספעשיל דעליוועריי) מאת כ״ק אדמו״ר שליט״א אודות השאלה של העברת כל הישיבה לאוקלאנד והסכים לזה בהסכם גמור ומברך אותנו **שיהי׳ בשעה טובה ומוצלחת בגשמיות וברוחניות** בזה הלשון, ועכשיו אפשר שיקל העבודה עלי ביותר ויש איזה תקוה (אינני יודע כמה) שתגדל הישיבה ביותר. והשי״ת יתן רב ברכה והצלחה בעבודתנו כאן.

העברת הישיבה לאוקלאנד התקיימה בר״ח כסלו ולמחרת כותב לו על כך:

יכול אני לכתוב לכם שאתמול העברנו את כל הישיבה לאקלאנד. השי״ת יתן שיעלה הכל לטובה ויתן רב ברכה והצלחה במעשה ידינו וב׳ אמן כי״ר.

* * *

שליחותו של הר״מ שי׳ אלטיין לא נסתיימה ביסוד הישיבה, בהמשך לזה נוסדה בפיטסבורג „אגודת חסידי חב״ד״, שרבנו כותב אליהם בג׳ שבט תש״ב (אג״ק ח״ו א׳תרצו):

אל ידידינו אנ״ש בעי״ת פיטסבורג יע״א
ה׳ עליהם יחיו!

שלום וברכה!

בנועם שמעתי מאת ידידי עוז הרה״ג וו״ח אי״א מוה״ר ישראל שי׳ דזייקאבסאן משלומם הטוב ומאספתם והחלטתם הטובה ליסד בעזה״י אגודת חסידי חב״ד בעי״ת פיטסבורג יע״א ומבחירת ועד זמני כפי הרשימה המצורפה למכתבם . . .

והנה אתם עמם משולחי ידידי התלמיד החשוב והכי נעלה ונכבד בעל כשרון ומזג טוב וו״ח אי״א מוה״ר מרדכי שי׳ אלטעין אשר ילמוד לפניהם השיעורים בלימוד הנגלה ושיעורי לימוד דא״ח ויחזור לפניהם בעל פה מאמרי חסידות וגם יסדר תוכן עניני ההתועדות.

* * *

נקל להבין את גודל הקושי לייסד ישיבה בעיר שמעטים בה שומרי תומ״צ ומעולם לא ראתה צורתה של ישיבה, בשעה שבכל ארה״ב לא ידוע עדיין על מציאותן של ישיבות, מלבד אחדות בעיר הגדולה נ.י.

כאשר התאונן ראש הישיבה לפני רבנו על ריבוי העבודה, השיבו בכ״ה אייר תש״ג (אג״ק ח״ז ב׳נח):

במענה על מכתבו המתאונן על ריבוי העבודה שיש להם בעניני הישיבה, ידידיי יקיריי צמודי לבבי אסור לכם להתאונן ח״ו וח״ו על קושי העבודה בעניני הישיבה אדרבא עליכם ועל אחיכם התלמידים יחיו לשמוח בשמחה גדולה ולהודות לה׳ הטוב על אשר עלה ת״ל בגורלם להתעסק באהלה של תורה ברבים אשר אין לך זכות גדולה מזה ואשריכם יקירי וטוב לכם בגשם וברוח להיות נהנים משלחן גבוה כאמור והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע וגו׳.

וכבר לפני כן, בתחלת החורף, נשלחה אליו תגבורת. בתחלה נשלח לזמן קצר ה״ר מרדכי שי׳ פישער. על כך כותב הר״מ שי׳ אלטיין להר״י דזייקאבסאן בכ״ה כסלו:

בזה השבוע הוחלטה שמרדכי שי׳ פישער יסע לניויארק ולפי״ד יכולים לפעול עליו שיחזור עוד הפעם לפיטסבורג וכבר דברתי עמו ורק בודאי צריך עדיין לחיזוק ולפי״ד אם אתם עצמכם תעשו כמו״כ בהיותו בניויארק יהי׳ הדבר טוב מאוד.

לפועל לא חזר ונשלח במקומו ה״ר מנחם מענדל שי׳ פלדמן. לאחר ששניהם חילקו ביניהם את העבודה כותב אליהם רבנו בכ״ב טבת (אג״ק ח״ו א׳תתקכו):

במענה על מכתבם המודיע על אדות אופן התסדרות העבודה בישיבת אחי־תמימים יצ״ו בעי״ת פיטסבורג יע״א, כפי אשר סדרו ביניהם טוב הדבר, ועיקרא ושרשא דכולא הוא המסירה והנתינה בשקידה גדולה בעניני הישיבה, איש איש מהם בעבודתו, ולכל לראש הוא שמירת הזמן להתעסק עם התלמידים יחיו, להיות כי הזמן מעט הוא צריכים לשמרו במאד, ולא זו בלבד שצריכים לשמור את הזמן הקבוע ללימוד אלא שצריכים למצא — אויסגעפינען —

עוד זמן בחול להיות יחד עם התלמידים שי׳, כי כל רגע ורגע שהתלמידים יהיו בסביבה שלהם יקרה במאד, וצריכים להשתמש בזה — אויסניצן — ללימוד והדרכה, ובפרט המעל״ע של ש״ק ומוצאי ש״ק — ולהבדיל יום הראשון — שצריכים להשתדל ללמוד יתר על הרגיל ולסדר להתלמידים אשר כל הזמן האפשרי יהי׳ מוקדש ללימוד כתיבה וסיפורים ולבחון אותם בלימודים. דעו יקירי את האחריות הגדולה המוטלת עליכם ודעו כי בעזרתו ית׳ בידכם הוא להעמיד תלמידים יראי אלקים ויודעי תורה כי הכל תלוי באופן המסירה והנתינה ושקידת הרמי״ם והמדריכים והשי״ת יהי׳ בעזרם להעמיד תלמידים יראי אלקים שוקדים בתורה ובעלי מדות טובות, וטוב יהי׳ להם בגשמיות וברוחניות, והנני מחכה להתבשר מהם ממהלכי עניני הישיבה לטובה ולברכה.

ה״ר מנחם מענדל שי׳ פלדמן נשלח לפיטסבורג רק לפי שעה, עד שנמצא האברך המתאים שיבא לפיטסבורג, לנהל את הישיבה בקביעות. בשלהי קיץ תש״ג נשלח לשם ה״ר שלום שי׳ פויזנער, שמנהל את הישיבה הזאת עד עצם היום הזה.

כשנבחר הר״ש שי׳ פויזנער למשרה זו פנה רבנו במכתב־כללי לעדת ישראל בפיטסבורג בז׳ מנ״א תש״ג (שם ב׳קט):

הנני בזה להכיר לפניהם את ידידי עוז הרה״ג הנודע לשם תהלה, מבחירי תלמידי ישיבת תומכי תמימים בליובאוויטש, בעל כשרון נעלה ומצויין במעלות מדותיו הטובות, בעל פעולות כבירות בהרבצת תורה, בר פועל וו״ח אי״א מוה״ר שלום שליט״א פאזנער, אשר מלאתי את ידיו בתור מנהל וד״מ בישיבת אחי תמימים בפיטסבורג, יחד עם ידידי עוז תלמידי החשוב והכי נעלה הרב בעל כשרון ובעל מדות תרומיות וו״ח אי״א מוה״ר מרדכי שליט״א אלטעין, הר״מ דישיבת אחי תמימים במחנם הט׳, והנני בזה לבקשם לקרבו בכל מיני קירוב ולהיות בעזרו ובעזר הר״מ שי׳ אלטעין הנ״ל בכל הנוגע לעניני הישיבה, הן בהשגת תלמידים טובים והן בהשגת האמצעים הדרושים לבלכלת הישיבה להרחיבה ולהגדילה בעזה״י, וכל העושים והמעשים יתברכו בברכות מאליפות בגשמיות וברוחניות.

ואל הר״ש עצמו כותב רבנו בכ״ב מנ״א (שם ב׳קיט):

במענה על מכתבו, בכל זמן ובכל מקום הנה כל התחלות קשות ומה גם במדינה זו ובזמן הזה הנה ודאי כי כל התחלות הן קשות במאד וצריכים יגיעה גדולה ועבודה קשה ובטחון גמור בהשי״ת אשר בודאי ובודאי יעזר השי״ת וצריכים להניח כחות גדולים הן לקבץ תלמידים והן לאסוף אמצעים, ובטח יודע הוא היטב אשר עיקר ענינו הוא בהנהלת הישיבה ולאסוף האמצעים

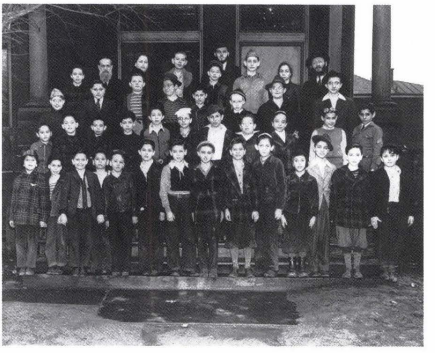

הישיבה בפיטסבורג עם ראשי הישיבה הר״ש פויזנר והר״מ אלטיין שיחיו, בשורה העליונה בפנה השמאלית – הר״מ באלזאם

הדרושים להישיבה בפיטסבורג שתהי׳ בעזה״י חי נושאת את עצמה בכל הענינים הדרושים, אשר בעזה״י תתן פיטסבורג את פרי׳ גם בהחזקה נכונה בשביל מרכז ישיבות תו״ת, והשי״ת יהי׳ בעזרו ויצליח בגו״ר.

עיקר עבודתם היתה בישיבה אך יחד עם זאת נצטוו לשים עין גם על פתיחת בית רבקה ומסבות שבת. על כך ממשיך רבנו לכתוב באותה אגרת:

ומ״ש אודות הפאראקעיל* ובית רבקה בודאי בעזה״י הנה שניהם צריכים להכניס בהתקציב, וישתדל הוא וידידי הרמ״ד שי׳ לסדרם בעזה״י והשי״ת יעזר להם ויצליחו בגשמיות וברוחניות.

. . . עתה צריך ליחד כל תעמולתו רק לעניני הישיבה בגשם וברוח, והשי״ת יהי׳ עם פיו אשר דבריו יפעלו וישתדל בהתעמולה לקרב את כולם על העבודה בעניני הישיבה, פאראקעיל סקול, בית רבקה, מסבות שבת.

על התפחתות הישיבה בשנת תש״ד אנו קוראים בחוברת תות״ל ח״י אלול תש״ד:

די ליובאוויטשער ישיבה „אחי תמימים״ אין פיטסבורג פא. איז געווען די ערשטע ליובאוויטשער ישיבה־אפטיילונג געגרינדעט צו ווערען אויסערהאלב ניו־יארק. די ישיבה האט זיך ענטוויקעלט מיט ריזעך שריט און היינט צו־טאג לערנען שוין דארט איבער הונדערט תלמידים כ״י. די ישיבה פארמאגט איהר אייגענע פאראקיאל־סקול פאר די ענגלישע למודים, ווי אויך א פראכטפולען בילדינג אין איינעם פון די שעהנסטע געגענדען פון שטאדט.

*) אודותה — לעיל פרק שלפנ״ז.

הרב מרדכי אלטיין, חניך פון דער צענטראלער ישיבה און מתיבתא תומכי־תמימים ליובאוויטש פון אטוואצק און ניו־יארק, אנ׳אמעריקאנער געבארענער און טאלאנטפולער יונגערמאן איז געווען איינער פון די גרינדער, און דער ערשטער ראש־ישיבה, פון דער ליובאוויטשער ישיבה אין פיטסבורג.

הרב שלום פאזנער, פון שיקאגא, איינער פון די פראמינענטסטע תלמידים פון דער אמאליגער ליובאוויטשער ישיבה אין רוסלאנד, א מענש מיט אויסערגעוועהנליכע קוואליפיקאציעס, איז דער דירעקטאר פון דער ליובאוויטשער ישיבה אין פיטסבורג, און אויך ראש־ישיבה.

אנ׳ענערגישע קאמיטע פון די פראמינענטסטע ארטיגע געזעלשאפטליכע טהוער, אנגעפיהרט פון מר. לעאן גאטליעב, טשערמאן, מר. א. ראן, טרעזשורער און מר. מאיר פרידעל, סעקרעטערי, מיט דער מיטהילף פון א זעהר טעטיגער און אקטיווער ליידיס אקזילערי, מרס. לעוויט פרעזידענט און מרס. וויינמאן, טרעזשורער, טהוען וואונדערבארע ארבייט פאר דער פיטסבורגער ליובאוויטשער ישיבה. עס איז אין א גרויסער מאס, א דאנק זייער הילף און שטיצע, וואס די פיטסבורגער ישיבה איז היינט אין איהר אייגענער פראכטפולער היים.

די פיהרענדע רבני׳שע פערזענליכקטיין פון פיטסבורג, הרב אהרן מ. אשינסקי, פרעזידענט פון ועד הרבנים פון פיטסבורג און זקן הרבנים פון אמעריקא, הרב אברהם סילווערבערג, הרב משה לעווין און פילע אנדערע האבען זעהר פיעל מיטגעהאלפען און פערזענליך אנטיילגענומען אין יעדער אקציע לטובת דער ישיבה. די ליובאוויטשער ישיבה האט געוואונען די באגייסטערונג פון דער גאנצער אידישער באפעלקערונג און האט אויפגעלעבט דעם גייסטיגען מצב פון פיטסבורגער אידען.

אויסשליסענדיג דעם אפקויף פון דער ישיבה בילדינג, וועלכעס איז מעהרסטענטייל א לאקאלער בייטראג, ווערט די פיטסבורגער ליובאוויטשער ישיבה, אזוי גוט ווי אלע אנדערע פראווינץ־ישיבות, פולשטענדיג אויסגעהאלטען פון דעם צענטראלען אפיס פון מרכז הישיבות תומכי־תמימים אין ניו־יארק.

די פיטסבורגער קאמיטע פאר דער ליובאוויטשער ישיבה אחי תמימים, שליסט איין די פאלגענדע ווירדיגע מעמבערס: ש. געבי, י. גאלד, י. סיגעל, מ. באלזאם, און הערי שטיינבערג. אנערקענונג קומט צום לאיער י.ד. גאלדבערג און מר. מעקס ענגעלבערג פאר זייער הילך אין דעם אפקויף פון דעם נייעם בילדינג.

מעקיספארט קאמיטע: מר. אשר ווינטער, מר. שולהאף און מר. בערקאוויץ: ליידיס אקזילערי בקור חולים פון מעקיספארט.

קארנעגיע, פא: מר. נ. בוקמאן.

פיטסבורג ליידיס אקזילערי: מרס. לעוויט, פרעזידענט, מרס. וויינמאן — טרעזשורער, מרס. י. סיגעל, מרס. פלאטקין, מרס. אקלין, מרס. בארנעט דייוויס, מרס. קאלב, מרס. אייזענשטאדט, מרס. ליבער, מרס. פערעלמאן, מרס. זיממער, מרס. ברין, מרס. ראזען, מרס. ביאלער און מרס. פיינבערג.

די ישיבה געפינט זיך אויף 2933 דאוסאן סט.

אמנם רבנו אינו מסתפק בהצלחה מועטה זו. בכ״ד כסלו תש״ד כותב אל ה״ר שלום שי׳ פויזנר (אג״ק ח״ח ב׳ריח):

אודות הישיבה עדיין לא קבלתי מאתו ידיעה נכונה ומפורטת, הן מהרוחניות והן מהגשמיות, וכפי ששמעתי הנה הוא וידי״ע התלמיד הרב אלטעין יחי׳ עובדים בחריצות גדולה ת״ל וא״כ מדוע עוד לא נתפתחה הישיבה במדריגה הראוי׳ לה, לא בתלמידים ולא בעניני הכספים, הלא פיטסבורג עיר גדולה ושמעתי אשר ת״ל נכבדי העיר מהחרדים וביחוד מר דאן שי׳ המהולל בפי כל בגודל השפעתו בעיר הנהו אחד מהעסקנים הכי גדולים מסור ונתון אל הישיבה, ומדוע ההכנסה מצומצמת, וצריכים לחפש אחרי הסיבות ולמצא עצות לתקן דבר זה אשר ההכנסה תתגדל בעזה״י ולא רק שתספיק להוצאות פיטסבורג לישיבת אחי תמימים, פאראקעיל סקול ובית רבקה ומסבות שבת אלא שתחזיק גם את המרכז בסכומים נכונים.

הר״מ שי׳ אלטיין נשאר בפיטסבורג עד אמצע הקיץ, שאז נשלח לפתוח סניף חדש בניוהייווען, כדלקמן פרק נא, וה״ר שלום שי׳ פויזנר נשאר לבדו לנהל את הישיבה בפיטסבורג.

האגרת האחרונה של רבנו שהגיעה לידינו בדבר הישיבה בפיטסבורג היא מו׳ אלול תש״ח (אג״ק ח״ט ג׳רפב):

אל ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש כבוד היו״ר
וחברי הועד יחיו בעי״ת פיטסבורג יע״א

שלום וברכה!

התענגתי לקרוא כתבו של ידידי תלמידי הרב וו״ח אי״א מוה״ר שלום שי׳ פאזנער מנהל ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש במחנם הט׳ אשר תודה לה׳ נתרבו ונתוספו התלמידים יחיו — כן ירבו — בהישיבה, ומצליחים בלימודם והנהגה טובה.

התחזקו ידידיי כבוד היו״ר וחברי הועד יחיו

והוסיפו אומץ בעבודתכם הק׳ והשי״ת יצליחכם לכלכל את הישיבה מתוך הרחבה והשי״ת יברך אתכם ואת ב״ב יחיו וכל המתנדבים להחזיק את הישיבה בבריאות הנכונה ובפרנסה טובה בהרחבה בגשמיות וברוחניות.

השי״ת יעזר להראשי ישיבות, המורים והמדריכים להצליח בעבודתם הק׳ והתלמידים יחיו יצליחו בלימודם ובהנהגה דיראת שמים ומדות טובות, ולרגלם יתברכו הוריהם יחיו בכל הדרוש להם בגשם וברוח.

פרק מה

אחי תמימים נוארק

בכ״ב סיון תש״ב נוסדה הישיבה בעיר נוארק, בהנהלת התלמיד הר״ד שלום דובער שי׳ גארדאן, כמסופר לעיל פרק מג.

מראשי עסקני חב״ד בנוארק, שהתעסקו ביסוד הישיבה, היו הר״ר דוד שטאקהאמער וחתניו הרבנים הר״ד מרדכי מענטליק והר״ר משה פנחס כ״ץ, שלזה האחרון כתב רבנו בכ״א אלול (אג״ק ח״ו א׳תתנט):

בהנוגע לא״ת בנוארק יע״א הנני מוצא אשר מעט מאד נעשה במשך הזמן העבר כי היו צריכים לרכוש תלמידים לכה״פ פי שלשה ממש שרכשו עד עכשו ולדעתי הוא לסבת העדר תעמולה נכונה והגונה, לכן הנני מבקש אשר יסדרו ישוב הדעת קטן בינם לבי״ע, ולכה״ם בשבועות הללו — המסוגלים לכך — לעשות תעמולה לרכישת תלמידים, הן כאלו שיסעו לכאן לברוקלין והן כאלו שילמדו אצלם בנוארק. לדעתי הנה הרבה היו יכולים לעשות בזה ע״י אגודת הנשים שיעוררו תנועה בין האמהות לשלוח את הילדים לאחי תמימים שבנוארק.

כשגדלה הישיבה הורגש המחסור בבנין מיוחד ונוסד ועד הבנין, בתחלת קיץ תש״ד. כשנתבשר על כך רבנו כתב להם בי״ד סיון תש״ד (אג״ק ח״ח ב׳תג):

בנוגע שמעתי על אודות התיסדות ועד הבנין בשביל ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש במחנם הטובה, ותקותי חזקה אשר חברי הועד ונשיאם הכי נעלה וסגניו הנכבדים יחיו בראשם יצליחו בעזה״י בעבודתם הקדושה להקים בית ה׳ באור תורה תמימה אשר בעזרתו ית׳ התלמידים היקרים יחיו בלימודם ובהנהגתם הטובה ביראת שמים ובדרך ארץ ע״פ התורה וחינוך הכשר והישר באמת לאמיתו יהיו מאורי אור במושבות בני ישראל, ולרגלם יתברכו הוריהם וכל העוסקים בהחזקת ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש, הן בטרחתם והן בממונם, בבריאות הנכונה ובפרנסה בהרחבה.

ואתם חברי ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש בנוארק התעוררו בהתעוררות גדולה ואיש איש מכם ישים מגמתו להתעסק בעבודת הקדש במסירה ונתינה לבנות בית ה׳,

בנין הישיבה בנוארק

ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש בנוארק, ופועל ידכם ירצה השי״ת, והנני מברך אתכם ואת בני ביתכם יחיו בבריאות הנכונה ובפרנסה טובה בהרחבה בגשמיות וברוחניות.

והנני מתכבד להשתתף עם עושי חסד, והנני שולח רצוף בזה המחאה על סך חמש מאות שקלים גמילות חסד לועד הבנין.

מיד באותו חודש נקנה הבנין, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 2 ע׳ 28:

עס איז לעצטענס געסיינט געווארען דער דיד אויף א בילדינג פאר די נוארקער ישיבה אחי תמימים. דער בילדינג געפינט זיך אין וויק וואיק סעקשאן אין נוארק, נ. דזש.

עס ווערען גענאכט פיבערהאפטע הכנות, אז די ישיבה זאל קענען ווי אמשנעלסטען איבערמופען אין אידהר נייער היים.

צווישן די טיכטיגסטע עסקנים פאר די ישיבה אין נוארק זיינען: הרב חיים גלאטצער, הרב דוד קוליק, הרב דוד הלוי שטאקהאמער שו״ב, הרב הירש ליב

כהנה, הרב ר׳ מרדכי מענטליק און הרב ר׳ משה פנחס כ״ץ. ר׳ ישראל ראזענבוים איז טשערמאן פון בילדינג קאמיטע.

בשלהי אותו קיץ יצאה לאור חוברת תות״ל שבה מסופר על הישיבה ועל הבנין החדש:

די ליובאוויטשער ישיבה אחי תמימים אין נוארק איז געגרינדעט געווארען אין סיון תש״ב (דזשון 1942) און האט פראגרעסירט זעהר צופרידענשטעלענד. מיט איהרע נאהנט צו הונדערט תלמידים, ווערט די נוארקער ישיבה פארראכטעט אלס וויכטיגע תורה־און פראמינענטסטע חנוך אינסטיטוציע און נוארק.

די ישיבה ווערט אנגעפיהרט דורך הרב שלום דובער גארדאן און הרב ישראל אלטיין, תלמידים פון דער ישיבה און מתיבתא המרכזית תומכי תמימים ליובאוויטש פון ברוקלין.

צום נייעם זמן גייט די ישיבה איבער אין איהר אייגענע היים, וואס איז לעצטענס געקויפט געווארען אין שענסטען אידישען סעקשאן פון שטאדט 274 טשאנסעללאר עוו. זעהר א שיינע בריק הויז מיט אלע נויטיגע איינריכטונגען, ווי עס פאסט פאר א מקום תורה.

עס ווערען אויך געעפענט צום נייעם זמן עטליכע קלאסען פראקטיקעל סקול, די ענגלישע לימודים וועלען ווערען אנגעפירט פון גוטע קאוליפיצירטע טיטשערס, אנערקענט פון בארד אוו רידזשענס.

צווישען די פיעלע טיכטיגע עסקנים איז ווערט צו פארצייכענען די רבנים: גלאטצער, וועלער, קוליק, שטאקהאמער, מענטליק, כ״ץ, כהנא, זינגער א. א. ישראל ראזענבוים טשערמאן בילדינג קאמיטע, ש. שווארץ, טרעזש., יוסף מינק, סעק. אברהם העלדערמאן, משה גודמאן, עזריאל יבלאנסקי, יוסף וואסערמאן, ישראל אלפער, שלום הלל גארדאן, ד״ר שמואל בן אשר, יוסף מיגעל, משה יצחק אידענבוים, בנימין שולמאן, דוד ראזענצוויג, א. א. דער זעהר באוואוסטער לאיער און כלל טוער סעמועל פ. בירענהאוט איז זעהר טעטיק און פארדינט פיעל אנערקענונג פאר זיין אונערמידליכע ארבעט.

זעהר טעטיג איז אויך די ליידיס אקזילערי אגודת חב״ד אין נוארק, נדז. רביצין שטאקהאמער עהרן פרעז. רביצין מינדל כ״ץ פרעזידענטין, רביצין גיטל מענטליק, סעקרעטארין, רייזל ראדבערג, טשערלייידי, גאלדע אידענבוים, טרעזשורערין, בעלא גארדאן, פעריל גיטל קאהאן, ווייס פרעזידענטינ׳ס, א. א.

די ישיבה געפינט זיך יעצט אויף 392 קלינטאן עוו.

על כניסת הישיבה לבנין החדש מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 4 ע׳ 58:

נאך דער פארענדיגונג פון די נויטיגע אלטעריישאנס האט די ישיבה אחי תמימים ליובאוויטש אין נוארק אריינגעמופט בשעטומ״צ אין איהר ניי געקויפטען בילדינג, וועלכער געפינט זיך אויף 274 טשאנסלעאר עוו., נוארק, נ. דז.

די ליבטיגע לופטיגע לערען רומס האבען אלע מאדערנע באקוועמליכקייטען און זיינען פרעבטיג צוגעפאסט פאר די באדערפענישען פון אזא [ס]ארט ישיבה.

די ישיבה אחי תמימים אין נוארק האט זיך במשך איהר קורצער עקזיסטענץ וואונדערבאר אנטוויקעלט און עס ווערט געמאכט די נויטגע הכנות צו עפענען צו נייען זמן א פאראקיעל סקול ביי דער ישיבה.

ווי מיר האבען שוין מיטגעטיילט אין אונער קובץ חוברת שני׳, געפינט זיך ביי דער ישיבה א קאמיטע פון טיכטיגע עסקנים פון שטאדט, רבנים גאונים און פראמינענטע בעלי בתים. עס איז ווערט דא צו דערמאנען לברכה איינעם פון די איבערגעבענטע עסקנים אין דער ישיבה קאמיטע, ר׳ אברהם העלדערמאן, וועלעבער טוט פיל פאר דער ישיבה ווי אויך פאר אלע ענינים וואס זיינען פארבונדען מיט אגודת חב״ד.

ה״ר שלום דובער שי׳ גורדון ניהל את ישיבת נוארק עד אמצע חורף תש״ה, שאז נסע לפתוח סניף חדש בספרינגפילד, כדלקמן פרק נה. את מקומו בנוארק מילא לפי שעה ה״ר ישעי׳ בינוש שי׳ תרשיש, שרבנו כותב לו בו׳ טבת תש״ה (אג״ק ח״ח ב׳תקעא):

בזה הננו לברכו בברכת מז״ט עבור התמנותו בתור מנהל ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש בעי״ת נוארק יע״א. הנני מקוה אשר יכניס עצמו בעבודת הקדש במסירה ונתינה הראוי׳, והשי״ת יצליח לו ולכל העומדים על ידו ויתברכו ברוב טוב בגשמיות וברוחניות.

רק לתקופה קצרה נסע לנהל את הישיבה בנוארק. בחודש תמוז בא לכהן במשרה זו ה״ר קדיש רומנוב, אליו כותב רבנו בכ״ד תמוז (שם ב׳תשלד):

בזה הנני להודיעו כי מלאתי את ידי חתני הרב רש״ג שליט״א גוראר׳, יו״ר ועד הפועל דמרכז ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש וכל סניפי׳, ישיבות אחי תמימים ליובאוויטש, לבחור בו, למזל טוב, להיות מנהל ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש בעי״ת נוארק יע״א.

ובזה הנני לברכו בברכת מזל טוב, יתן השי״ת שיהי׳ בשעה טובה ומוצלחת בגשמיות וברוחניות, וישיבת אחי תמימים ליובאוויטש בעי״ת נוארק יע״א תקנה לה שם טוב בכתרה של תורה ביראת שמים

ובהנהגה טובה ונפלאה, ובעתיד הקרוב תהי׳ לתל תלפיות למאות תלמידים בעלי כשרונות ועוסקים בתורה ועבודה שבלב ובתקון המדות, והשי״ת יצליח לו בעבודתו הקדושה ופועל ידיו ירצה השי״ת ויגדיל תורה ויאדיר.

ובאותו יום כותב לו שוב (שם ב׳תשלה):

במענה על כתבו, הנה בזה היום שנכנס בהנהלת ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש בעי״ת נוארק יע״א, ביום הבהיר הזה הוא מתחיל למלאות אותה השליחות אשר ההשגחה העליונה שלחה אותו למדינה זו לקיים בהצלחה בגשמיות וברוחניות את השליחות שנמסרה לנשמתו בירידתה, לאריכות ימים, לעלמא דין.

בטח זוכר ידידי אותם הדברים אשר אמרתי בחג מתן תורתנו, ישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש וסניפי׳ אחי תמימים ליובאוויטש תבנה ותכונן אך ורק על מסירה ונתינה דמסירת נפש בפועל ולא רק במסירת נפש בכח, כי כן דורש מאתנו כ״ק נשיאה הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק, ורק אז הוא מבטיחנו בהצלחה מופלגת בגשמיות וברוחניות.

ובזה הנני פונה אליך, ידיד נפשי, שתמלא דרישת הוד כ״ק נשיאה הנצחי של תומכי תמימים ליובאוויטש, נתון ומסור עצמך לעבודת הקדש להרחיב את ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש בתלמידים בעלי כשרונות ואז תזכה לברכה הפרטית המובטחה נוסף על הברכה הכללית בגשמיות וברוחניות.

במשך התקופה שבינתיים, בה כיהן הרי״ב שי׳ תרשיש, התקיימה חנוכת הבית הנקנה הנ״ל. על כך מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 7 ע׳ 29:

י״ט אדר תש״ה איז פארגעקומען די חנוכת הבית פון דער נייער היים פון דער ליובאוויטשער ישיבה אחי תמימים אין נוארק, 274 טשאנסעלאר עוו.

הונדערטער מענטשען זיינען זיך צוזויפגעקומען אנטיילצונעהמען אין דער דאזיגער שמחה של מצוה.

פון מרכז הישיבות תו״ת זיינען ספעציעל געקומען הרב שמרי׳ גורארי׳, יו״ר ועד הפועל, הרב צבי דאבאוויץ, ווייס־פרעז. אגודת הרבנים, הרב מרדכי יעקב מינץ, סופרים קאורט ריכטער פילים מ. קליינפעלד און ר׳ חיים זלמן קרעמער.

די גענסט האבען אדרעסירט דעם עולם. עס האבען אויך געהרעדט הרב חיים גלאטצער, הרב משה פנחס כ״ץ, מר הערי פיין, סעמועל פ. בירענהאוט און דער מנהל הרב ישעי׳ תרשיש.

דער כבוד צו עפענען די ישיבה מיט דעם ספעציעל געמאכטען גאלדענעם שליסעל איז צוגעטיילט געווארען צום פרעזידענט ר׳ ישראל ראזענבוים.

באגרת ברכה לחנוכת הבית כותב רבנו (אג״ק ח״ח ב׳תרנד):

בנועם מיוחד, מוקדש לשמחה וזכרון נשמות אבות קדושים, זכותם יגן עלינו, הנני משתתף בשמחתם, שמחת חנוכת הבית של ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש בעי״ת נוארק יע״א מזל טוב לעדת ישראל בעי״ת נוארק יע״א, אשר בחסד עליון זכתה להקים בית ה׳, בית תורה תמימה ליובאוויטש במחנם הטובה, להצלחה בגשם וברוח.

ועתה הנה קהל עדת ישראל בעי״ת נוארק יע״א, יושלכו כולם כאיש אחד להחזיק בכוס של ברכה, היא ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש, להוסיף אומץ בעבודת הקדש, להכניס תלמידים ולהרבות בהכנת אמצעים לבלכלם בגשם וברוח, ובגלל זאת ישמור השי״ת את בניהם ובנותיהם, בעליהם וחתניהם אשר בצבא ויחזירם לבתיהם בריאים ושלמים, וישפיע להם ולבני ביתם שפעת חיים וברכה מרובה בגשמיות וברוחניות.

ה״ר קדיש רומנוב הי׳ מנהלה הרוחני של הישיבה. למנהלה הגשמי נבחר, בקיץ תש״ה, ה״ר הירש ליב כהנא, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 8 ע׳ 41:

ו׳ תמוז איז אין קאנטינענטאל האל פארגעקומען דער דריטער יעהרליכער באנקעט און אינסטאליישאן באנקעט פאר די ניי ערווייטלט בעאמטע, פון די ישיבה אחי תמימים אין נוארק, נ. דזש.

אין דער אנוועזענהייט פון הונדערטער געסט, האט דער טשערמאן פון באנקעט, ר׳ אברהם פאפיק געעפענט די פייערונג.

רעדעס זיינען געהאלטען געווארען פון הרב ר׳ יצחק בונין גאסט רעדנער, הרב ר׳ משה פנחס כ״ץ, הרב תרשיש, ר׳ ישראל ראזענבוים, פרעזידענט פון די ישיבה און לאיער שמואל פ. בירענהויט טאסטמייסטער.

הרב ר׳ הירש ליב כהנא פון נוארק, איז אויפגענומען געווארען אלס עקזעקוטיוו ווייס פרעזידענט פון די ישיבה און הרב ר׳ קדיש רומאנאוו — מתלמידי תו״ת בליובאוויטש ברוסיא — אלס ר״מ ראשי ומנהל רוחני פון די ישיבה.

סעודה נוספת לטובת הישיבה התקיימה בכ״ג אדר תש״ו, עלי׳ מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 11 ע׳ 10:

כ״ג אדר א׳ איז אין קאנטינענטאל האל

פארגעקומען דער יערליכער דינער פון די נוארקער ליובאוויטשער ישיבה.

סופרים קארט ריכטער פון ניו יארק, מר. פילים מ. קליינפעלד האט געשילדערט די ארבעט פון ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א אויפן געביט פון אידישען חינוך.

הרב הירש ליב כהנא, מנהל פון די ישיבה אחי תמימים אין נוארק, האט פארגעשטעלט פאר די פארזאמעלטע די גוטע ערציאונג וואס די קינדער באקומען אין די נוארקער ליובאוויטשער ישיבה אדאנק די אונערמידליכע ארבעט פון מנהל הרוחני פון די ישיבה, הרב קדיש רומאנאוו.

קורצע באגריסונגען זיינען געהאלטען געווארען פון אברהם סילווערשטיין אין נאמען פון שטאט־מעיאר מוירפי און מר. דייוו קענט פאר דירעקטאר ווילאני.

מר. סעמועל פ. בערנהאוט איז געווען טאסטמייסטער. און חזן יהודא נייער האט מהנה געווען מיט זיין הארציגע נגינה.

סקירה על מצב הישיבה בקיץ תש״ו — בחוברת תות״ל י״א־י״ח אייר תש״ו:

געגרינדעט אין סיון (דזשון 1942), האט שוין נאהענט צו 100 תלמידים אין איהר אייגענער היים אויף 274 טשאנססלאר עוו. אונטער דער הנהלה פון הרב קדיש רומאנאוו שי׳ א תלמיד פון ליובאוויטש. עס איז אויך געעפענט געווארען א פאראקיעל סקול. די עסקנים זיינען: הרב ה. צער, הרב שטאקהאמער, הרב מענטליק, הרב כץ און הרב ל. כהנא עקזעק. ווייס־פרעז., די ארטיגע רבנים: הרב גלאטזינגער און פון די בעלי בתים: ישראל ראזענבוים, פרעזידענט, ש. שווארץ — טרעזש., יוסף מינק — סעק׳ אברהם העלדערמאן, לאיער בורענהויט, יצחק פשטיין ווייס פרעזידענטען, משה גודמאן, עזריאל יאבלאנסקי, יוסף וואסערמאן, ישראל אלפער, שלום הלל גארדאן, ד״ר שמואל בן אשר, יוסף מיגעל, משה יצחק אידענבוים, דוד ראזענצווייג, און אנדערע. און די ליידיס אקזילערי אגודת חב״ד: רביצין שטאקהאמער — עהרען־פרעז., רביצין מינדעל כץ — פרעז., רביצין גיטעל מענטליק — סעקר., רייזעל ראדבערג — טשערלידיי, גאלדע אידענבוים — טרעזש. בעלא גארדאן, פעריל גיטעל קאהאן — ווייס־פרעז.

אגרת רבנו האחרונה שהגיעה לידינו, בדבר הישיבה בנוארק, היא מיו״ד מ״ח תש״י. באותה שעה כיהן כראש הישיבה ה״ר ישראל ליב שי׳ שפרץ, ואליו נכתבה האגרת (אג״ק ח״י ג׳תקצז):

במענה על מכתבו מי״ג תשרי העבר, המנהלים והמורים אינם צריכים להסיח דעתם גם מאלה התלמידים אשר אחר הגיעם לעונת בר מצוה עוזבים לימודם בישיבה, אלא צריכים להשתדל בהתמסרות רבה לעמוד אתם בקישור תמידי ולסדר עבורם שיעורים ומסיבות ולהשפיע עליהם שיניחו תפילין, ישמרו את השבת וימצאו בסביבה טובה.

כדאי לסדר רשימת כל התלמידים שי׳ אשר למדו בישיבה בזמן מן הזמנים, לברר מצבם להתעניין בהם ולקרבם.

פרק מו

אחי תמימים וואוסטער

בוואוסטער נוסדה הישיבה ביום חג הגאולה י״ב תמוז תש״ב. לבקר את המקום, לפני פתיחתה, נשלחו ה״ר אברהם פריז ויבדל״ח ה״ר אברהם דוב שי׳ העכט. כבר בח׳ תמוז נתקבלה בשורת החלטת ההתייסדות והי׳ זה אצל רבנו „לסמא מרפא ממש״. באותו יום הורה רבנו להר״א פריז להשאר בוואוסטער עד אחר חגיגת י״ב תמוז, חגיגת נצחון אור התורה את החשך, שבאותו יום הייתה התייסדות הישיבה.

למחרת בט׳ תמוז כותב לו רבנו (אג״ק ח״י א׳תתיט):

מכתבו המבשר מההתעוררות הטובה וההתיחסות של ידידינו אנ״ש וכבוד הרבנים הגאונים ומחבבי תורה ומצוה, ה׳ עליהם יחיו, להתיסדות הישיבה בעי״ת וואוסטער יע״א הי׳ לי לסמא מרפא ממש.

בקראי מכתבו אודות מרץ עבודתו של התלמיד היקר והחביב לי מר אברהם שי׳ ועבודתו של ידידי שי׳ לקיים את שליחותי בדבר התיסדות הישיבה הודתי להשי״ת על גודל חסדו יתׂ עמנו, וזכות הוד כ״ק אבותינו רבותנו הק׳ זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע חופף עלינו ועל כל ההולכים במסילה אשר יסדו, במסירת נפשם הקדושה להרביץ תורה ויראת שמים, כל הימים, אשר שקידת עבודתינו בהרבצת תורה ויראת שמים באהבת ישראל ירצה השי״ת ופועל ידינו ואת כל העוזרים על ידינו מברכם בגשם וברוח.

בטח ימלא ידידי את בקשתי תמול לילה בתיליפון ע"י ידידי עוו הרה"ג היקר באנשים בעל מדות תרומיות וו"ח אי"א מוה"ר אלי' שי' סימפסאן אשר ידידי יתעכב בעי"ת וואוסטער יע"א עד אחר ש"ק, ובש"ק ואחריו ביום הראשון הימים הנועדים מאת הוי' לחזק את חגיגת נצחון האור תורה את החשך של צוררי דת ישראל ותורתינו יחוגו בהתועדות אנ"ש ומחבבי תורה ומצוה להתעורר בהחזקת הישיבה ובהתחזקות לקבוע עתים לתורה, והשי"ת יהא בעזרו ויצליח לו בגשמיות וברוחניות.

לתקופה הראשונה נשאר בוואוסטער ה"ר אברהם דוב שי' העכט, לנהל את הישיבה, שרבנו כותב לו באותו יום (שם א'תתב):

נהניתי לשמוע משקידת עבודתך הפורי', בחסד השי"ת, בענין התיסדות הישיבה והוסיף מרץ בעבודת הקדש, וברשות כבוד הרבנים הגאונים וכבוד גבאי בתי הכנסיות, ה' עליהם יחיו, תשא דרשותיך ונאומיך ברבים בשפה המדוברת — אידיש, ובמקום שנחוץ — גם בשפת המדינה, על אודות התיסדות הישיבה, ותעורר בהתלהבות גדולה להלהיב את לב השומעים אשר יקחו חלק בהתיסדות הישיבה וכל אשר לו בן או נכד או בן קרוב הראוי ללמוד בהישיבה יביאנו אל הישיבה, ותרבה בדרשותיך ובנאומיך, והשי"ת יהא בעזרך ויזכה אותך להיות בין המצליחים בהרבצת תורה ויראת שמים, ובגלל זאת תצליח בלימודיך ותהי' יר"ש חסיד ולמדן.

בעבודתך בענין התיסדות הישיבה, גם מענין מסבות שבת אל תנח ידיך, ותסדר מסבות שבת בכל השכונות שאפשר, והעיקר להעמיד מדריכים מקרב הצעירים יחיו, עבוד במרץ והשי"ת יהא בעזרך ותצליח בעבודתך.

כך נמשך עד שלהי הקיץ, שאז נשלח לשם בקביעות אחיו ה"ר משה יצחק שי' העכט. בכ"א אלול כתב לו רבנו (שם א'תתס):

הגיעה השעה שהוא צריך לקבל ההצעה לנהל את הישיבה בוואוסטער כפי שהציע לו חתני הרב רש"ג שליט"א, צריך לנסוע בקרוב בעצמו — ואת ב"ב יביא אחרי כן — ולגשת מיד לעבודה בהישיבה כפי שימסור לו הפרטים מנהל מרכז ישיבות תו"ת חתני הנ"ל. והנני מבקשו להסיר כל המניעות והעכובים ולנסוע מיד לשם ויכתוב לי מתי יסע, לדעתי הוא צריך לנסוע לא יאוחר מיום ג' הבע"ל.

כשיהי' שם אין צריך להגביל עצמו רק בעבודות הישיבה אלא צריך להתעסק בכל הענינים הנוגעים לחזוק היהדות ולעניני חנוך ולרכוש חברים ל"מחנה ישראל" וגם לקבוע זמנים ללמוד דא"ח ולחזור דא"ח ברבים ולהרים רוח החסידות והעיקר לעבוד בענינים הנוגעים לפועל ממש. ידידנו ר' משה נטע שי' אולמאן מסור מאד לעניני הישיבה וצריכים לחזק את רוחו ולהשתמש בו — אבל באופן שלא להכביד עליו יותר מדאי — וגם ידידנו מר שערשעווסקי שי' שהי' א' העסקנים הגדולים בעניני חזוק היהדות בקובנה צריכים לקרבו ולמשכו לעבודה, וכן הרב ווייסברג שי' שהראה חמימות לעניני הישיבה ובכלל צריכים לחממם ולהמשיך ולקרב אנשים לסייע בעבודה, והשי"ת יצליח לו, והנני מברכו ואת ב"ב יחיו בכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשם וברוח.

אחריו בא גם ה"ר יהודה צבי שי' פאגלמאן לשאת יחד אתו בעול הנהלת הישיבה, בתקופתה הראשונה. שניהם יחד קיבלו הוראות מפורטות בהנהלת הישיבה, באגרת אדר"ח מ"ח תש"ג (אג"ק ח"ז א'תתעו):

העוסקים בעבודה הקדושה בהרבצת תורה ויראת שמים, הנה בכל עת ובכל מקום צריכים חיזוק, ומה גם בהתחלת זמן הלימוד ובמקום אשר לא הורגלו עדיין כל כך בסדר הלימוד הנהוג מטעם הנהלת ישיבת תומכי תמימים המרכזית, שצריכים לתת הרבה יגיעה גם על חינוך התלמידים והדרכתם והשגחה מעולה על הנהגתם, הן בעניני יראת־שמים כמו ליטול ידיהם תומ"י בקומם משנתם, לברך על כל דבר, לשאת ציצית, להזהר בתפלה לשמור עניית איש"ר ואמן, והן במדות בני אדם להזהר בכבוד הורים ומורים ולהתנהג בדרך ארץ, נוסף על שמירת זמני הלימוד, ללמוד בשקידה ולחזור על הלימודים, הנה בטח צריכים חיזוק, כי עבודה מרובה היא, ובזה הנני לחזקם ולתת להם, בעזה"י, כח ועוז לעבוד עבודתם הקדושה במסירה ונתינה אמיתית . . .

ואתם ידידי! היו אנשי חיל בעבודת הקודש בהרבצת תורה בישיבת אחי תמימים בעי"ת וואוסטער יע"א, ובעזה"י תצליחו בהצלחה מופלגת לפתח את הישיבה בתלמידים בעלי כשרונות ומקבלי עול תורה ומצות, והש"י יחזק את בריאותכם ויזכה את[כ]ם להעמיד הישיבה אחי תמימים על הגובה הראוי לה.

באותה שעה אף נקנה בנין עבור הישיבה. בבדר"ח מ"ח תש"ג כותב רבנו אל ועד ההנהלה (אג"ק ח"י ד'תקכג):

בזה הנני לברכם בברכת מז"ט עבור הבית אשר קנו בשביל ישיבת אחי־תמימים להצלחה בגשם וברוח, ומאז התראינו בטח, בעזה"י, כבר נתרחבה הישיבה בתלמידים טובים, ומאד ינעם לי לשמוע מאת אשר נתחדש לטובה ולברכה, והנני בזה לעוררם להתאמץ ולהשתדל בדבר השגת תלמידים, והשי"ת ירחיב את גבול הישיבה בתלמידים טובים בעלי כשרון ומקבלי עול תורה ומצות, ובגלל מרץ עבודתם יעזור השי"ת להם ולכל העוזרים על ידם בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר.

ה״ר משה יצחק שי׳ העכט עם קבוצה מתלמידי הישיבה בוואוסטער

כעבור חודש, בח׳ כסלו נכנסו ללמוד בבנין החדש. לכבוד זאת כתב רבנו אל ההנהלה (שם ד׳תקלג):

ידידי עוז הנכבד והכי נעלה, עסקן חרוץ, בעל מדות טובות, אחד המיוחד בעבודתו הפורי׳ בהתיסדות ישיבת אחי־תמימים בעי״ת וואוסטער יע״א, וו״ח אי״א מוה״ר משה נטע שי׳ אולמאן מבשרני אשר בעזה״י הנה ביום הזה, שהוכפל בו כי טוב, יכניסו את הישיבה אחי תמימים לדירתה החדשה למזל טוב, הנני בזה לברכם בברכת מז״ט, מזל־טוב! יתן השי״ת והתלמידים יחיו ישקדו בלימוד ובהנהגה טובה ביראת שמים וימצאו חן בעיני אלקים ואדם, ולרגלם יתברכו הוריהם ובני משפחותיהם יחיו בבריאות ובפרנסה, ויעזר השי״ת להרבנים ראשי הישיבות יחיו שיצליחו בעבודתם הקדושה להעמיד תלמידים יראי אלקים ושוקדים בלימוד בהתמדה ויתרחב גבולם בתלמידים בעלי כשרונות, ויעזר השי״ת לכל העושים והמעשים לטובת הישיבה אחי־תמימים בעי״ת וואוסטער יע״א בבריאות הנכונה ובפרנסה טובה בהרחבה גדולה בגשמיות וברוחניות.

אנא ידידינו אנ״ש וכל מחבבי תורה ומצוה, ה׳ עליהם יחיו, התחזקו והתאמצו בעבודת הקדש בכל כחכם לעזר להישיבה הקדושה, להרחיבה בתלמידים טובים והשתדלו להרבות חברים טובים להמוסד הקדוש אשר ממנו, בעזה״י, תוצאות חיים בחיים גשמיים ורחניים לכל החי בישראל.

הישיבה הקדושה אחי־תמימים היא כוס של ברכה בכל מיני טוב גשמי ורוחני בעי״ת וואוסטער יע״א והמחזיקים בה ימצאו בעזה״י חיים אושר ועושר בגשמיות וברוחניות.

על כניסת הישיבה לדירה החדשה דווח ב״הפרדס״ (כסלו תש״ג):

ביום [ח׳] כסלו זכתה הישיבה „אחי תמימים״ לכנס לדירה חדשה בהבנין המפואר שקנו עבורה עסקני הישיבה בהעיר, ונעשה חג גדול בעיר, אשר עוררה התענינות גדולה והתרגשות בין כל שדרות היהודים, בעד חזוק התורה וחינוך הנוער ברוח ישראל סבא.

בראש הישיבה „אחי תמימים״ בוואוסטער עומדת ועידה חשובה מרבנים ועסקנים שבעיר, משתתפים הרבנים הגאונים שליט״א, הרב הורוויץ, הרב גאלינקין והרב וויסענבערג, חשובי בע״ב העסקנים: ר׳ משה נטע אולמאן, ומר שערשעווסקי נ״י, מנהל הישיבה הרב המצוין בתורה ויראה מוה״ר משה העכט נ״ר, תלמיד המתיבתא המרכזית „תומכי תמימים״ דברוקלין, ותודה וברכה להנדיב הנכבד העסקן רמ״נ אולמאן נ״י על עבודתו הגדולה לטובת הישיבה, לרגלי השמחה ערך כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש מכתב חם ודברים נלהבים בתודה וברכה להנהלת הישיבה בוואוסטער, ובקרוב יתכונן חנוכת הבית של הישיבה ברוב פאר והדר ויגדיל תורה ויאדיר.

סקירה על הישיבה בשנת תש״ד אנו קוראים בחוב׳ תות״ל ח״י אלול תש״ד:

די ליובאוויטשער ישיבה אחי תמימים אין וואוסטער איז געגרינדעט געווארען דעם 13־טען טאג אין תמוז, תש״ב (1942). טראץ דער קורצער צייט פון איהר עקזיסטענץ האט די ישיבה געמאכט גרויס פארשריט, ענוויקלענדיג זיך אלס ערשט־קלאסיגער תורה־מוסד, מיט נאהנט צו הונדערט תלמידים כ״י. די ישיבה האט איהר אייגענע בילדינג אויף 92 פענן עוו. און פיהרט אויך אן מיט א פאראקיעל סקול פאר די ענגלישע למודים.

הרב משה העכט, א תלמיד פון דער ליובאוויטשער ישיבה, א זעהר באגאבטער יונגערמאן, איז דער מנהל פון דער ישיבה.

די פראמינענטע וואוסטערער רבנים, הרב זרח הורוויץ, הרב מרדכי י. גאלינקין, הרב א. קאופמאן און הרב י. וויסענבערג גיבען זייער פולע קאאפעראציע און מיטהילף צו דער פארגרעסערונג און ענטוויקלונג פון דער ישיבה.

זעהר פאדינסטפולע ארבייט ווערט געטאן דורך די מעמבערס פון דער ישיבה קאמיטע: מר. ש. שערעשעווסקי, פרעזידענט, מר. מ. נ. אולמאן, טרעזשורער, מר. י. בארטפיעלד, סעקרעטאר און די גוטע ארבייט פון די ליידיס אקזילערי און מוטערס־קלאב אונטער דער לייטונג פון מרס. בארטפיעלד

פרעזידענטין, מרס. העבט, ווייס פרעזידענטין, מרס. זעלין טרעזשורער, מרס. סילוועד סעקרעטארין און מרס. וואלין — רעקארדינג־סעקרעטערי.

אווי ווי איהר שוועסטער ישיבה אין פיטסבורג, האט די ליובאוויטשער ישיבה אחי תמימים פון וואוסטער אריינגעבראכט א גייסטיגע אויפלעבונג אין דער גאנצער שטאדט און ארויסגערופען א באזונדערען אינטערעס פאר עבט־רעליגיעזער ערציהונג באזירט אויף אמת׳ער תורה־אידישקייט, לויט דעם מוסטער פון די וועלט־באריימטע ליובאוויטשער ישיבות.

בקיץ תש״ה קנו בנין נוסף ופתחו סניף חדש בשכונה אחרת בעיר. על כך מספר בקובץ ליובאוויטש (גליון 10 ע׳ 89):

אויפ׳ן פארלאנג פון פילע בע״ב אין אפטאון סעקשאן פון וואוסטער, מאסס., איז דארט געעפענט געווארען נאך א ברענטש פון דער ליובאוויטשער ישיבה.

פילע קינדער זיינען גלייך געקומען צום לערנען אין ניי־געעפענטען ברענטש, און עס איז געקויפט געווארען א ספעציעלער בילדינג פאר דעם ישיבה־ברענטש אויף 15 עמהויסט סטריט, וואו די לימודים געהן אן לויט׳ן זעלבן מוסטערהאפטען סדר ווי אין דעם פרידהערדיגען ישיבה־ברענטש אויף 92 פענן עוו., וואוסטער, מאסס.

די ליובאוויטשער ישיבה אין וואוסטער האט באקומען א רוהמפולען נאמען אין שטאדט און אומגעבונג אלס ערשטקלאסיגער ערציהונגס פלאץ פון תורה און יראת שמים.

כשכתב על כך לרבנו השיבו בי״ד מנ״א (אג״ק ח״ח ב׳תשלז):

במענה על מכתבו, נהניתי לשמוע מקנין [ה]בנין עבור הישיבה ומהתחלת עבודת התקונים, יעזור השי״ת שיהי׳ להצלחה בגשם וברוח. וצריכים להשתדל להמשיך בע״ב אשר יתענינו בהישיבה, הן במקום הישן והן במקום החדש במערב העיר, והשי״ת יהי׳ בעזרם בגשמיות וברוחניות.

סקירה על הישיבה בקיץ תש״ו בחו׳ תות״ל י״א־י״ח אייר תש״ו:

„אחי תמימים״ וואוסטער, מאס. געגרינדעט י״ג תמוז תש״ב (1942), פארמאגט אן אייגענע היים אויף 92 פענן עוו. און א ברענטש אויף 15 עמהוירסט סטריט, צעהלט נאהענט צו הונדערט תלמידים און פיהרט אן א פאראקיעל סקול פאר ענגלישע למודים. דער מנהל, הרב משה העבט, תלמיד פון דער צענטראלער ישיבה ומתיבתא אין ברוקלין, פיהרט אן מיט דעם אנשטאלט מיט דער מיטהילף פון די ארטיגע רבנים: הרב מרדכי יעקב גאלינקין, הרב א. קויפמאן און הרב ווייסענבערג און מיט דער קאאפעראציע פון דער ישיבה קאמיטע אין צוזאמענשטעל פון די חשוב׳ע בעלי בתים: ש. שערעשעווסקי — פרעזידענט, יעקב ווינשטיין, מ. נ. אולמאן — טרעזש., י. בארטפילד, סעקר. און פון די ליידיס אקזילערי און מאדעהרס קאלב אונטער דער לייטונג פון מרס. בארטפילד, פרעז. מרס. העבט — ווייס־פרעז., מרס. זעלין — טרעזש., מרס. סילוועד — סעקר. און מרס. וואלין — רעק. סעקר. לעווין — טרעזש.

כאמור לעיל התנהלה הישיבה ע״י הרמ״י שי׳ העבט. לתקופה הראשונה הי׳ אתו גם הרי״צ שי׳ פאגלמאן אבל לאחר זמן קצר חזר לישיבה והרמ״י נשאר לבדו לנהל את הישיבה, עד שלהי קיץ תש״ו, שאז נסע משם לישיבה בניוהייוון ואת מקומו בוואוסטער מילא הרי״צ הנ״ל. שניהם נשארו לנהל את הישיבה בשני מקומות אלו עד עצם היום הזה.

פרק מז

אחי תמימים בופולו

הישיבה בבופולו נוסדה בקיץ תש״ג. על החלטה זאת כותב רבנו בי״ט מנ״א (אג״ק ח״ז ב׳קיד):

אל ידידינו אנ״ש וקהל עדת ישראל
בעי״ת באפפאלא יע״א
וכבוד הרבנים הגאונים שליט״א
בראשם, ה׳ עליהם יחיו!

שלום וברכה!

נהניתי לשמוע את הרצאת ידידי עוז, תלמידי החשוב והכי נעלה, הרב המצויין וו״ח אי״א מוה״ר אברהם דוב שי׳ העבט, מנהל ישיבת אחי־תמימים בעי״ת נוארק יע״א על אדות החלטתם הטובה לייסד ישיבת אחי־תמימים במחנם הט׳, לטובה ולברכה.

ובזה הנני להכיר לפניהם את ידידי עוז תלמידי החשוב והכי נכבד ונעלה הרב המצוין במעלות נשגבות, בעל פעולות כבירות בהרבצת תורה ויראת שמים, בעל מדות טובות, וו״ח אי״א מוה״ר יהודא צבי שי׳ פאגעלמאן, אשר בעזה״י בו בחרתי לראש ישיבה

ולמנהל ישיבת אחי תמימים במחנם הטובה יע״א ומלאתי את ידו ליסד את הישיבה אחי־תמימים ולסדרה כפי אשר הורו לו מאת מרכז ישיבת תומכי־תמימים ליובאוויטש, ומובטחני אשר כבוד הרבנים הגאונים וגבאי בתי הכנסיות ובתי מדרשות של אנ״ש וקהל עדת ישראל במחנם הט׳, כולם כאחד יתמכו בהמוסד הק׳ ביד רחבה וברוח נדיבה, אשר בגלל זאת ישפיע להם השי״ת שפעת חיים וברכה מרובה בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר.

בכ״ג מנ״א התקיימה אסיפת היסוד, עלי׳ מסופר ברשימה, כעין יומן, שנרשמה ע״י אחד מהמתעסקים ביסוד הישיבה בבופלו. יועתקו בזה קטעים אחדים מרשימה זו:

אוגוסט 24 1943

. . . א ספעשיל מיטינג איז אבגעהאלטין גיוואריין בייא טעמפערי טשערמאן רעווערינד יצחק מענטש אין ליבאוויטשער שול פרעד סטריט.

נאך דעם וואס דער ליבאוויטשער רבי זאל געזונד זיין האט זיך פאראינטערעסירט צו גרינדן א ישיבה אין באפפאלא אונטער זיין השגחה. נאך דעם וואס ער האט זיך דורך געשריבין מיט הרב דוב בער צוקערמאן פון באפפאלא, רב פון ליבאוויטשער שול, האט דער ליבאוויטשער רבי געשיקט א פיאנער קיין באפפאלא, הרב אברהם העכט אויס צו געפינען צו דער פלאץ איז פאסיג פאר אזא אונטערנעמונג.

נאך דעם וויא הרב העכט איז גיווען אין באפפאלא עטלעכע טעג האט ער פארלאזט באפפאלא פאר נויארק אבצוגעבין דעם ליבאוויטשער רבין א רעפארט. געוויס איז דער רעפארט גיווען צופרידן דעם רבין.

דאן האט דער רבי גלייך געשיקט זיין שליח מיוחד הרב צבי פאגעלמאן און אים באפאלמעכטיגט צו גרינדון דיא ישיבה.

גלייך נאך זיין אנקומען קיין באפפאלא האט הרב צבי פאגעלמאן, אלעס געניטער ארגענייזער אנאנסירט צו אלע פאראינטערעסירטע פון באפפאלא פאר אזא זאך, און גלייך איז פאר רופין געווארין א ספעשיעל מיטינג אין ליבאוויטשער שול.

להלן באה שם רשימת שמות 30 המשתתפים באסיפה. תוכן הנאומים וההחלטות לגשת מיד ליסוד הישיבה ולהשתדל לקנות עבורה בנין מיוחד, בחירת ועד הנהלה ועוד.

האסיפה השני׳ התקיימה ביום א׳ ד׳ דחוה״מ סוכות.

הרב פאגעלמאן מדווח על פתיחת הישיבה. התחיל ללמוד עם חמשה תלמידים ועתה כבר ישנם 23 תלמידים בשלש כתות. מספר על הצלחתם בלימוד וביראת שמים. מעורר את אנשי העיר להתעורר מהתרדמה בעניני יהדות בת 50 השנים ולהתעסק בהגדלת הישיבה. מספר שמרת גרינבערג מוכנה לקנות בנין מיוחד עבור הישיבה.

לאחר נאומו של הרב פאגעלמאן ושל מר גארין נבחר ועד הבנין שיתעסק בחיפוש וקניית הבנין עבור הישיבה.

בסיום האסיפה הוגשו דברי מאכל והרב דוב בער צוקערמאן אמר דברי תורה.

נקל להבין את הקשיים בהתחלת יסוד ישיבה בעיר חדשה שמעולם לא היתה בה ישיבה ושמעטים בה הם שומרי תורה ומצוות. אך רבנו מעודדו בז׳ אלול תש״ג (שם ב׳קלו): „כל ההתחלות קשות, ובפרט בעניני הרבצת תורה ביראת שמים שצריכים עבודה קשה ויגיעה עצומה במאד ואין להתפעל כלל מאשר ההתחלה היא במתי מספר״. אך מיד לאחר ההתחלה התחיל שגשוג הישיבה וכבר בתחלת חורף תש״ד קנו בנין מיוחד עבור הישיבה.

לאחר האסיפה בחוה״מ סוכות, כשהוחלט על קניית בנין מיוחד עבור הישיבה, כתב על כך הרי״צ שי׳ פאגלמאן אל רבנו, שהשיבו בכ״ה תשרי (אג״ק ח״ח ב׳קנט):

שמחתי לשמוע מההתעוררות הטובה בדבר קנין בית דירה עבור הישיבה במקום המוכשר לזה, ויוסיף לעורר את הועד הנכבד להזדרז בזה והשי״ת יצליח להם.

ובי׳ מ״ח (שם ב׳קעב):

בדבר הבית דירה צריכים בעזה״י לקנות בית גדול כי בעזה״י יתרבו התלמידים ובמשך הזמן תהי׳ בעזה״י כתה לומדי גמרא ויש לחשוב שיהי׳ גם מקום עבור בית רבקה או בית שרה ושיחי׳ בכניסה מיוחדת וגם שיהי׳ חדר גדול לאספות והתועדות בהנוגע להישיבה, ולכן צריכים בית גדול ומרווח וחצר גדול למשחק התלמידים לכשיהי׳ פאראקעליל סקול והאי סקול, וצריך לעורר להשתדל אשר ימצאו ויקנו בית גדול עם חצר ושיהי׳ במקום מוכשר ולא להתפעל אם יעלו עוד איזה אלפים כי מרת גרינבערג תחי׳ מסכמת לתת איזה אלפים וכן אחי׳ שי׳ יתן עד ג׳ אלפים והשאר יאספו בעזה״י. וצריך לעורר ולהשתדל בחריצות והשי״ת יעזר להם בגשמיות וברוחניות.

בחודש מ״ח קנו את הבנין ובכ״ד מ״ח כותב לו רבנו (שם ב׳קצא): „מכתבו המבשר על דבר קנין הבית עבור ישיבת אחי תמימים למז״ט״.

בחודש טבת נכנסו ללמוד בבנין החדש, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 1 ע׳ 7:

די ישיבה אחי תמימים, וועלכע איז מיט אייניגע

בנין הישיבה בבופולו

חדשים צוריק, א דאנק די השתדלות פון מרכז הישיבות תומכי תמימים, עטאבלירט געווארען אין באפאלא, נ.י., האט חודש טבת אריינגעמופט אין איהר נייע היים, וואס איז ספעציעל פאר דעם צוועק געקויפט געווארען, אויף 42 באטלער עוו.

אין דער ישיבה, וועלכע איז נאך זעהר יונג, אינגאנצען עטליכע חדשים, לערנען שוין ב״ה עטליכע צעהנדליג תלמידים. זי ווערט אנגעפירט דורך איינעם פון די תלמידים מצוינים בישיבה המרכזית תומכי תמימים אין ברוקלין. די ישיבה אין באפאלא האט ב״ה ערווארבען גרויס אויפזעהן אין שטאדט און האט דארט גורם געווען א שטארקע התעוררות פאר לימוד התורה.

פתיחת הישיבה נתפרסמה ע״י כרוז:

ישיבה אחי תמימים ליובאוויטש

42 BUTLER AVE.
Premises for Yeshivah Donated by
MRS. ROSE GREENBERG

בע״ה, בשורה טובה פאר באפאלא אידען!

דאס ערשטע מאל אין אונזער היסטאריע איז אונזער שטאט געבענשט געווארען מיט א ישיבה, א ברענטש פון די פיל פארצווייגטע לובאוויטשער ישיבות. די ישיבה גיט אייך די מעגליכקייט צו געבן אייערע קינדער אן עכט אידישע דערציאונג אין תורה און אידישקייט — פריי.

פראגראם באשטייט פון תנ״ך, רש״י, משניות, גמרא, היסטאריע, לעזען און שרייבען אידיש און העברעאיש. פיל אויפמערקזאמקייט ווערט געווידמעט צו ענטוויקלען די גוטע אידישע נאטור און מדות טובות פון די תלמידים.

אידען, ראטעוועט אייערע קינדער פון עם־האארצות און שלעכטע אויפפירונג און שיקט זיי אין די ישיבה.

רעגיסטרעשאן: טאגליך פון 3:30 ביז 8:00, זונטאג פון 10:00 ביז 2:00

די הנהלה

סקירה על הישיבה בחוב׳ תות״ל ח״י אלול תש״ד:

די ליובאוויטשער ישיבה אחי תמימים אין באפאלא איז געגרינדעט געווארען אין הערבסט פון 1943, און האט זיך שנעל אנטוויקעלט. די ישיבה געפינט זיך אין איהר אייגענער היים אויף 42 באטלער עוו., וועלכע איז געשאנקען געווארען צו דער ישיבה פון מרס. ראוז גרינבערג, איינע פון די אקטיווסטע און פראמינענטסטע טוהערינס לטובת דער ישיבה.

דער פרינציפאל פון דער ישיבה אין באפאלא איז הרב צבי ה. פאגעלמאן, א מוסמך פון דער צענטראלער ליובאוויטשער ישיבה אין ברוקלין. דער אסיסטענט פרינסיפאל איז דער חשוב׳ער באפאלער רב, הרב דר. מ. ליפשיץ.

די אפיסערס פון דער ישיבה זיינען: מאיר גארין — גרינדער און טרעזשורער, רעוו. י. מענש — פרעזידענט, ש. סיגאל און א. לאנדאן — וויס פרעזידענטין, ה. גרינבערג — פינ. סעקרעטאר, י. ריימאן — רעקארדינג־סעקרעטאר, און א קאמיטע פון פראמינענטע רבנים און טוהער.

לאחר התפתחות העבודה והתפשטותה במשך שנת תש״ד נראה ההכרח להשיג עבורו עוזר לעבודה. על כך קוראים אנו באגרת רבנו מג׳ אדר (אג״ק ח״ח ב׳רפה):

כבוד ידידי הרבנים הגאונים וחברי ועד ישיבת אחי־תמימים ליובאוויטש בעי״ת באפפאלא יע״א והנשיא והגזבר וסגניהם בראשם, ה׳ עליהם יחיו!

שלום וברכה!

במענה על מכתבם, נהניתי במאד מאד אשר בחסדי השי״ת ישיבת אחי תמימים במחנם הט׳ מתרחבת להצלחה ברוח ובגשם, תחת הנהלתו והשפעתו של ידידי תלמידי הכי יקר הרב הנכבד והנעלה בעל פעולות כבירות בהרבצת תורה ביראת שמים ועסקן חרוץ בחינוך הכשר וו״ח אי״א מוה״ר יהודה צבי שי׳ פאגעלמאן, וצדקו דבריהם כי לטובת הישיבה בהוה ומה גם לטובת התרחבותה דרוש לו להמנהל והר״מ הרי״צ שי׳ הנ״ל עוזר עוד אחד מתלמידינו שי׳, אבל לרגלי סיבות שונות יש כובד גדול בדבר, אמנם משתדלים אנחנו בזה ומקוים להשי״ת כי יעלה בידינו להשלים את המחסור, וישיבת

אחי תמימים ליובאוויטש במחנם הט׳ תתרחב בעזה״י ותתגדל ברוחניות ובגשמיות.

על ההכרח להשיג עוזר למנהל ועל הקשיים בדבר כותב רבנו גם בשתי אגרות נוספות (שם ב׳רנח. ב׳רפט).

בהמשך לזה התקבל ה״ר מ. ליפשיץ כעוזר להרי״צ פאגלמן. על כך ועל מצב הישיבה הכללי באותה שעה מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 2 ע׳ 25; 30:

יו״ד אדר תש״ד, איז פארגעקומען די ערשטע עפענטליכע בחינה כללית פן די תלמידים אין דער ישיבה אחי תמימים ליובאוויטש אין באפאלא, נ.י.

זעהר א גרויסער עולם האט זיך פארזאמלט אין ישיבה־בילדינג און אלע האבען אויסגעדריקט זייער טיפע באוואונדערונג פאר די גרויסע דערגרייכונגען פון די ליובאוויטשער ישיבה אין באפאלא במשך אזא קורצע צייט. א באזונדער דאנק און אנערקענונג איז אויסגעדריקט געווארען צום ר״מ ומנהל התמים הרב יהודה צבי פאגעלמאן, פאר זיין ענערגישער איבערגעבענע ארבעט. הרב פאגעלמען איז איינער פון די בחירי התלמידים פון די ישיבה המרכזית תומכי תמימים אין ברוקלין.

הרב פרעדעמסקי, סגן יו״ר אגודת הרבנים אין אמעריקא, איז ספעציעל געקומען אויף די דאזיגע חגיגת התורה אין נאמען פון מרכז הישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש.

אויסער הרב פאגעלמאן איז אויך אויפגענומען געווארען אלס ראש ישיבה, הרב ליפשיץ, איינער פון די רבנים אין באפאלא.

א געלונגענער אויפטו פון די מנהלי הישיבה איז דער ספעציעלער מנין, וואס איז איינגעארדענט געווארען פאר די תלמידים צו דאוונען שבת ויו״ט אין די ישיבה־בילדינג. די תלמידים אליין דאוונען פארן עמוד און אזוי ארום ווערען זיי איינגעוואוינט אין מנהגי התפלה פון שבת ויו״ט. עס איז אויך איינגעפיהרט געווארען צו פראווען שלש סעודות מיט די תלמידים.

התמים הרב צבי פאגעלמאן איז אויפגענומען געווארען אלס רב ומנהיג אין ביה״כ אהבת אחים אין באפאלא, נ.י.

הרב פאגעלמאן האט לעצטענס איינגעפיהרט א קלאס פאר יוגענטליכע, וועלכע זיינען א גאנצע וואך פארנומען, צו קומען איינמאל א וואך לערנען אין דער דארטיגער ישיבה.

עס איז אויך איינגעפיהרט געווארען א „מאנטאג שטונדע״ (ווי אין ניו־יארק די „מיטוואך שטונדע״) צו לערנען אידשען דת פאר די קינדער וועלכע געהען אין די אלגעמיינע פאבליק סקוהלס, וועלכע ווערט אויך אנגעפיהרט דורך די איניציאטיוו פון הרב פאגעלמאן.

לשנת הלימודים תש״ו התרבו התלמידים בישיבה, שלא הספיק לה המקום בבנין הראשון והוכרחו לקנות בנין חדש. על כך מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 10 (י״ט כסלו תש״ר) ע׳ 88:

די גוטע פארטשריט פון דער ליובאוויטשער ישיבה אין באפאלא האבען באוואויגען דעם ועד פון ישיבה צו קויפען נאך א בילדינג אויף 5 לאווערינג עוו.. כדי צו געבען א מעגליכקייט אויך די קינדער פון אנדערע סעקשאנס פון שטאדט צו קענען געניסען פון דעם ליובאוויטשער חנוך.

צעהנדליגער תלמידים לערנען אין די ביידע בילדינגס און ווערען ערצויגען פאר שטאלצע אידישע זיהן לה׳ ולתורתו.

אויף דעם לעצטען יעהרליכען מיטינג פון דער דארטיגער ישיבה איז איינשטימיג אויסגעקליבען געווארען פאר פרעזידענט פון דער באפאלער ליובאוויטשער ישיבה — שו״ב לייביש סילווערשטיין. עס איז צו האפען אז דער פרעזידענט, מיט דער הילף פון די אנדערע טיכטיגע חברים פון ועד הישיבה, וועלען אי״ה פיל אויפטאן לטובת דער דארטיגער ליובאוויטשער ישיבה.

* * *

לא רק בהנהלת הישיבה התעסק הרי״צ שי׳ פאגלמאן. בתחלת חורף תש״ה עזר לייסד גם בית ספר לבנות „בית רבקה״ במקום, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 5 ע׳ 85:

אנטקעגענקומענדיג דעם פארלאנג פון א ריי רעליגיעזע עלטערן אין באפאלא נ.י. האט דער „מרכז לעניני חינוך״ דארט געעפענט א „בית רבקה״ סקול פאר מיידלעך. די לימודים האבען זיך דארט אנגעפאנגען ו׳ מר־חשון.

צו דער ארגאניזירונג פו דיזער סקול האט פיעל מיטגעהאלפען הרב צבי פאגעלמאן.

ובכ״ד מ״ח כותב לו רבנו (אג״ק ח״ח ב׳תקלז):

במענה על מכתבו מי״ז לחד״ז, בבשורה טובה על אודת התיסדות בית ספר לילדות, נהניתי במאד, ובטח יעמדו בקשר עם ה״מרכז לעניני חינוך״, והשי״ת יהי׳ בעזרם בגשמיות וברוחניות.

נהניתי במאד מה שפרחי מחנה ישראל לקחו עצמם לסדר מסבות שבת, ובטח מתחזקים גם בעניני תעמולה להרבות תלמידים להישיבה ותלמידות לבית הספר לילדות, והשי״ת יהי׳ בעזרם כי ישקדו בלימוד ובהנהגה דיראת שמים ולרגלם יתברכו הוריהם יחיו בגשמיות וברוחניות.

* * *

את ארגון פרחי מחנה ישראל הנ״ל יסד כבר בקיץ תש״ד, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 4 ע׳ 57:

אויף דער איניציאטיוו פון הרב יהודא צבי פאגעלמאן, איז אין באפאלא, נ. י., געגרינדעט געווארען א „פרחי מחנה ישראל״, וועלכע באשטעהט פון יוגענדליכע פון 13 יאהר און עלטער. דער צוועק פון דיזער ארגאניזאציע איז: צו פאראייניגען די יוגענד מיט אן אמת׳ער אהבת רעים געפיהל אויף צו פארשטארקען ביי זיי דעם לימוד התורה און קיום המצוות מעשיות און אויף ווירקען ביי זייערע באקאנטע צו דערנעהנטערען זיי צו אידישקייט.

מעהרערע חברים פון דער ארגאניזאציע האבען ב״ה געווירקט צו פארשטארקען אידישקייט ביי זייערע עלטערען, ווי שמירת שבת, כשרות און לייגען תפילין.

די „פרחי מחנה ישראל״ האבען זיך אויך אנגעשלאסען צו דעם יוגענד־דעפארטמענט פון „מרכז לעניני חינוך״.

כשהתחיל הדיון על ארגון אגודת הנוער כותב לו רבנו בג׳ אדר תש״ד (שם ב׳רפט):

בדבר אגודת נוער למעלה מבר מצוה; המטרה — 1) לאחד ילדים שומרי תורה ומצוה באהבת רעים. 2) לפעול על זולתם בדבר חיזוק היהדות, וכותב מהתוצאות בפועל טוב, ובטח מאז עד עתה נתוספו חברים ובודאי נתוספו גם הפעולות, ויכתוב לי איזה שם קראו לאגודה זו ואיזה תקנות יש להם ואימתי הם מתכנסים. אנכי הייתי מציע להוסיף עוד סעיף עבודה, 3) לבער את העמי ארצות מקרב הנוער, ולתת להם לקרא את השמועסן, ובקשתי כי ישלחו לו עבורם 2 סעט שמועסן ושני ילקוט יומי שיהיו להם למקרא, וכשהאחד יגמור לקרא יחזיר ויקרא השני והשלישי וחוזר חלילה, והשי״ת יצליח לו.

שם האגודה נקרא, כנ״ל, „פרחי מחנה ישראל״ שרבנו כותב אליהם בכ״ג אדר תש״ה (שם ב׳תרסא):

במענה על מכתבם אודות עבודתם הטובה והכי נעלית בסידור מסבות שבת, נהניתי מאד, ויתחזקו בעבודתם זו במרץ רב אבל עליכם לדעת כי אתם יקירי הנכם תלמידי ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש, ועליכם לתת עצמכם לשקידת הלימודים והנהגה דיראת שמים ודרך ארץ, על פי הוראת התורה הק׳, ולהיות ראוים לשאת את הדגל הקדוש של ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש בגאון יעקב סלה. שקדו ותצליחו בלמוד ובהנהגה דיראת שמים והשתדלו להרבות תלמידים טובים לישיבת אחי תמימים ליובאוויטש, ולרגליכם יתברכו הוריכם יחיו בבריאות הנכונה ובפרנסה טובה וברוכים תהיו בגשמיות וברוחניות.

מיד בבואו לבופולו כתב לו רבנו בי׳ מ״ח תש״ד (אג״ק ח״ח ב׳קעב):

במענה על מכתבו, שמחתי במאד מאשר דיבר ברבים והצעתו בדבר חיזוק היהדות בכללו׳ אבל עיקר התעסקותו לבד מעניני הישיבה (כפי אשר דברנו אשר ראשו ורובו צ״ל מסור ונתון להישיבה א) ללמוד ולחנך את תלמידיו יחיו ולהשפיע עליהם בעניני הטבת המדות בכלל ובעניני כבוד או״א ודרך ארץ בפרט. ב) להשיג עוד תלמידים. ג) בדבר הבית דירה והכנסה) הוא להתענין בעניני חינוך כמו מסבות שבת ולעורר לייט[ד] בית ספר לילדות ע״י שייסד תחלה ווינטער קלאס ולדבר לפניהן אשר יבחרו בקאמיטא לזה, והסדר בזה הוא אשר יעורר את הועד של הישיבה לייסד לעידיש אוקזילערי עבור הישיבה ובשעת האספות לעורר ע״ד התיסדות בית רבקה או בית שרה והעיקר להתחיל מהאחיות של התלמידים, והשי״ת יצליח לו.

עליו לשים לב ודעת איך לקרב את הצעירים, לדבר לפניהם באנגלית לקרבם לעניני יהדות ולקבוע להזדמן ולהתועד ביום א׳ וכן בכל יום חופש מעבודה.

ובט״ז כסלו (שם ב׳רטו):

שמחתי לשמוע על אדות סדר המסבות שבת ויוסיף אומץ בעבודתו ובאשר אמרתי לו שצריכים לעשות הכל בהנוגע לחנוך, החזקת היהדות, הרבצת שיעורי תורה ברבים אבל עיקר עבודתו היא הישיבה ובזה יניח כל עצמותו והשי״ת יצליח לו בגשם וברוח.

הרי״צ שי׳ פאגלמאן נשאר בבופולא עד קיץ תש״ו. סקירה על אותה תקופה בחוב׳ תות״ל י״א־י״ח אייר תש״ו:

„אחי תמימים באפאלא, נ.י. געגרינדעט אין הערבסט פון 1943, געפינט זיך אין איהר אייגענער היים אויף 42 באטלער עוו.„ וועלכע איז געשאנקען געווארען דורך מרס. ראוז גרינבערג, איינע פון די פראמינענטע טוערינס אין שטאט און א ברענטש אויף 5 לאוערינג עוו. דער פרינציפאל איז הרב צבי ה. פאגעלמאן, מוסמך פון צענטראלער ליובאוויטשער ישיבה אין ברוקלין. די אפיסערס פון דער ישיבה זיינען: מאיר גארין — גרינדער און טרעזשוערער, רעוו. ל. סילווערשטיין פרעז., ש. סיגאל, א. לאנדאן, ה. גרינבער[ג], י. ריימאן, און א קאמיטע פון פראמינענטע רבנים און טוהער.

בשלהי קיץ תש״ו נסע משם לנהל את הישיבה בוואוסטער, כנ״ל בסוף פרק הקודם.

פרק מח

אחי תמימים ראטשעסטער

מיד לאחר תשרי תש״ד נוסדה ישיבה בראטשעסטער. הנהלתה נמסרה להר״ר צבי שי׳ שוסטערמאן, שנשואיו היו בימים אלה; ועד שיתאפשר לו לנסוע לראטשעסטער, נשלח הר״ר יצחק דוד שי׳ גרונר לנהל את הישיבה.

על ההחלטה לשלוח אותו לנהל הישיבה בראטשעסטער מיד לאחר נשואיו כותב לו רבנו בו׳ מ״ח תש״ד (אג״ק ח״ח ב׳קע):

במענה על מכתבו, נהניתי לשמוע כי ת״ל הכל עלה בטוב ואשר ידידיי תלמידי התמימים שי׳ חבריו נטלו חלק בראש שמחתו כדרכי אנ״ש באהבת ריעים, וברכות יחולו על ראשם בגשמיות וברוחניות.

טובתם האמיתית היא אשר בעוה״י יסתדרו בעיר ראטשעסטער וינהל את הישיבה אחי תמימים אשר נוסדה ימים אלו שם ע״י ידידי עוז עסקן חרוץ בהרבצת תורה ויראת שמים וו״ח אי״א ראי״פ שי׳ ווייליער ויזדרזו בזה והשי״ת יצליח להם בגשמיות וברוחניות.

ולהרא״פ ווייליער הנ״ל כותב באותו יום (שם ב׳קעא):

מכתבו המפורט ארות התיסדות הישיבה אחי תמימים בעי״ת ראטשעסטער יע״א ואשר עד אשר יבא השלוח מאת המרכז ללמוד ולנהל את הישיבה קבל ידידי על עצמו את העול דתלמוד תורה ללמוד עם הילדים ולחנכם בארחות חיי תורה ומצות, גרם לי קורת רוח כפול ומשולש. יודע הוא ידידי עד כמה החינוך הכשר והלימוד עם תשב״ר במסורת אבות קדושים נוגע בנפשי ממש ומסרתי והנני מוסר נפשי על זה מבלי התחשב עם כל מאומה, כן יודע הוא עד כמה חביב ויקר לי העוסק בהרבצת תורה ביראת שמים, הנני אומר לו יישר כח בעד מפעלו הטוב והנני מברכו כי יצליח לו השי״ת בכל הדרוש לו בגשמיות וברוחניות.

נהניתי לשמע מהתענינותם הטובה של הבעלי בתים הנכבדים יחיו ולכל לראש מפעולתו הטובה של הפרעזידענט העסקן החרוץ ובעל פעולות טובות אי״א מו״ה דוב שי׳ גאלדמאן, יגיד להם את ברכתי כי יהי׳ השי״ת בעזרם בהדרוש להם ולב״ב יחיו בחיזוק הבריאות ובפרנסה בהרחבה.

בבקשה להתעכב בראטשעסטער עד אשר בעוה״י תסתדר הישיבה בסדר טוב, ולעת עתה שלח כבוד חתני הרב רש״ג שליט״א מנהל פועל מרכז ישיבות תת״ל, את ידידי תלמידי היקר הרב המופלג והמצויין במעלת כשרונותיו הכי נעלים בעל מזג טוב וו״ח אי״א מוה״ר יצחק שי׳ גראנער שהי׳ מיועד לנסוע למקום אחר, אבל לנחיצות הענין שלחוהו לשעה עד אשר ידידי התלמיד היקר והכי נעלה במעלות כשרונותיו המצויינים והעסקן החרוץ בהרבצת תורה ביראת שמים בעל מדות תרומיות וו״ח אי״א מו״ה צבי שי׳ שוסטערמאן יוכל לנסוע לראטשעסטער צלחה בגשם וברוח.

סקירה על הישיבה — בחוברת תות״ל ח״י אלול תש״ד:

די ליובאוויטשער ישיבה אין ראטשעסטער איז איינע פון די ערשט ניט־לאנג געעפענטע אפטיילונגען. די ישיבה איז געגרינדעט געווארען אין נאוועמבער, 1943, אנפאנגענדיג מיט בלויז פופצעהן תלמידים. די צאל תלמידים איז פיעל־פאך געשטיגען און די ישיבה אנטוויקעלט זיך אויף א זעהר צופרידענשטעלענדען אופן.

די ישיבה איז איינגעטיילט אין פיר מחלקות און פיעלע תלמידים לערנען שוין משנה און גמרא. די תלמידים צייגען ארויס גרויס פלייס אין זייער לערנען.

הרב צבי שוסטערמאן, א מוסמך פון דער ישיבה ומתיבתא המרכזית תומכי־תמימים פון ברוקלין, איז דער מנהל. די ישיבה געפינט זיך אין דער תפארת ישראל שוהל, אין שעהנע און לופטיגע צימערען. מר. דוד גאלדמאן, פרעזידענט פון שוהל, איז איינער פון די טיכטיגסטע עסקנים לטובת דער ישיבה.

לעצטענס האט זיך געגרינדעט א ישיבה־קאמיטע מיט אברהם פעלדמאן אלס טשערמאן, סעם קענטהאר, טרעזש., לואי פרעי, קאטשערמאן, מאררים בעקער, אל סאפפע, רעוו. שובאוויץ, א. א. די ליידיס אקזילערי באשטעהט פון מרס. בעקער, פרעז., מרס. רובינס און מרס. ל. מייקעלס, ווייס־פרעזידענטינס, מרס. בינענשטאק, טרעזש., מרס. א. פעלדמאן, פינ. סעק., מרס. ה. שוסטערמאן, קאר. סעק., מרס. ע. שרייבער, רעק. סעק.

די ישיבה געפינט זיך אויף 326 מעיגס סטריט.

בנוסף לכך התקבל הר״צ שי׳ שוסטערמאן לרב באותו ביהכ״נ שנמצאה בו הישיבה — תפארת ישראל שבראטשעסטער, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 1 ע׳ 15:

זונטאג י״ט שבט איז דא פארגעקומען די

אינסטאליישאן פון התמים הרב ר׳ צבי שוסטערמאן, וועלכער איז אויפגענומען געווארען פאר א רב ומנהיג רוחני אין ביהכ״נ תפארת ישראל אין ראטשעסטער נ.י. צום אינסטאליישאן האבען זיך פארזאמעלט מסלתה ומשמנה פון די אידישע קהלה אין ראטשעסטער והסביבה. דער מרכז הישיבות תו״ת האט ספעציעל געשיקט א דעלעגיישאן: הרב ר׳ א״פ ווייליער און רמ״צ סיימאן פון ברוקלין. הרב ר״צ שוסטערמאן איז אויך דער ר״מ פון די ישיבה אחי תמימים אין ראטשעסטער.

בשעה שהתעסק הוא בהנהלת הישיבה התעסקה זוגתו תחי׳ ביסוד והנהלת „בית שרה״ לבנות. על כך כותב לו רבנו בו׳ טבת (אג״ק ח״ח ב׳רכה):

מכתבו מי״ז כסלו העבר הגיעני במועדו ונהניתי במאד מכל הכתוב באופן התפתחות הישיבה, וכן בדבר התחלת התיסדות בית שרה — כן יקראו אותה ויעשה לה סיין מיוחד ואשר היא תחת הנהלת מרכז לעניני חינוך — אמנם מסבות שונות לא יכולתי להשיב עליו תיכף כפי דרישת הענין אשר הכל יעשה בעזה״י בזריזות הדרושה.

אודות התיסדות בי״ס לילדות ונערות מסרתי למרכז לעניני חינוך להתדבר עמהם גם לקבוע איזה תקציב — קטן לעת עתה — על איזה חדשים וביום השני — ל׳ כסלו — הרציאו לי מאת מרכז לעניני חינוך בדבר התיסדות הבי״ס לילדות ונערות בראטשעסטער תחת הנהלת המורה הרבנית שוסטערמאן תחי׳ ואשרתי את הדבר ובטח ימים אלו תקבל זוגתו הרבנית תחי׳ מכתב מפורט מאת מרכז לעניני חנוך, והשי״ת יעזר לה ותצליח בעבודתה הקדושה ויתרבה גבולם בתלמידות טובות בגשמיות וברוחניות.

בדבר ההנהגה היסודית שלא לקחת שכר למוד, טוב ומוכרח הדבר הן בישיבת אחי תמימים והן בבית הספר בית שרה.

ובאותו יום כותב אל ה״מרכז לעניני חינוך״ (שם ב׳רכו):

במענה על מכתבם אדות התיסדות בי״ס „בית־שרה״ בעי״ת ראטשעסטער יע״א בהנהלת המורה הרבנית שוסטערמאן תחי׳ הנני מאשר הדבר ויבאו אתה בכתובים לסדר ככל האמור במכתבם זה וכן במה שנחוץ להוסיף על הכתוב במכתבם, אמנם בדבר התקציב צריכים — לדעתי — סכום של שלשים לחדש, והתשלומין יתחילו מזמן אשר כבר יהיו איזה מספר תלמידות והבית הספר יסתדר עם סדרי הלימודים ומסבות שבת.

בשלהי החורף התחילו הלימודים ב״בית שרה״. כשנתבשר על כך רבנו כותב אל הר״צ שי׳ שוסטערמאן בב׳ ניסן (שם ב׳שדמ):

במענה על מכתבו, נהניתי לשמוע מההתחלה הטובה אשר עשו בפתיחת בית ספר „בית־שרה״, ברוכים יהיו התלמידות והוריהן יחיו, ברוכים יהיו העוזרים והתומכים בזה וברוכים תהיו אתם אשר החילותם בזה, השי״ת יצליח לכם בגשם וברוח.

במשך שנת תש״ה התרחבה מאד הישיבה. ביהכ״נ תפארת ישראל, שבו למדו עד עתה כנ״ל, לא הספיק עבור כל התלמידים. לשעה פתחו מחלקה נוספת ויחד עם זאת התחילו ההכנות לקניית בנין גדול, שיכיל בתוכו את כל המחלקות. על כל זאת מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 7 ע׳ 27:

אויף דעם פארלאנג פון פילע בע״ב אין שטאדט, האט די ישיבה אחי תמימים אין ראטשעסטער, נ.י., געעפענט נאך א ברענטש אין שטאדט.

דער נייער ברענטש געפינט זיך אין דער נוסח אר״י שוהל, 27 מאריס סטר.

די חשובע קאמיטע פון דער ראטשעסטער ישיבה געהט אן מיט אן אקציע צו קויפען אן אייגענעם בילדינג, וואו אלע אפטיילונגען זאלען געפינען א פאסענדע באקוועמע היים.

כשהחליטו לקנות את הבנין החדש כתב רבנו אל הר״צ שי׳ שוסטערמאן בי״ז סיון תש״ה (אג״ק ח״ח ב׳תשיד):

בהנוגע להסכום הדרוש לקנין הבית בשביל הישיבה הנני חפץ בעצמי להשתתף במצוה רמה ונשאה הלזו, והנני מוכן להלוות סך אלף שקל על משך בעשרה חדשים ויותר ויודיעני בהחזור על שם מי לכתוב את ההמחאה — טשעק — על סך האלף הנ״ל, וימסור את ברכתי להקאמיטע כי יהי׳ השי״ת בעזרם בגשמיות וברוחניות.

ובאגרת אדר״ח תמוז (שם ב׳תשכד):

אל ועד הבנין של ישיבת אחי־תמימים ליובאוויטש בעי״ת ראטשעסטער יע״א והיושב ראש וסגניו בראשם,
ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

בזה הנני שלוח המחאה על סך אלף שקלים, זוהי השתתפותי הפרטית בקרן הגמילות־חסד עבור קנין בנין בשביל ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש בעי״ת ראטשעסטער יע״א, והנני שולח להם את תודתי וברכתי עבור השתדלותם הטובה בשביל ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש במחנם הט׳, יוסיפו אומץ בעבודתם, ובגלל זאת יתברכו הם ובני ביתם וכל העוזרים על ידם בברכות מאליפות בגשמיות וברוחניות.

ובאותו יום להר״צ שי׳ שוסטערמאן (שם ב׳תשכה):

מכתבו קבלתי ונהניתי לקרא מהתעסקותם הטובה לטובת הישיבה, הנני מצרף בזה מכתב לועד הבנין והמחאה הגמ״ח אלף שקל שהבטחתי, ובבקשה לאשר קבלתה. והשי״ת יעזור להם בגו״ר.

במשך הקיץ נקנה הבנין החדש, עליו מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 9 ע׳ 61:

נאך לאנגע אנשטרענגונגען איז ב״ה געלונגען צו קויפען א פאסענדען בילדינג פאר די ישיבה אחי תמימים אין ראטשעסטער נ.י. אויף 29 וויק פארק א.

נאכ׳ן אריינמופען אין דער נייער בילדונג האט זיך די ישיבה ב״ה פיעל פארגרעסערט, עס איז געעפענט געווארען נאך עטליכע קלאסען אין פאראקיעל סקול וואו די קינדער לערנען א גאנצען טאג אויסער די לימודי קודש אויך די לימודי חול על טהרת הקודש.

א ספעציעלער סטיישאן וואגען פון די ישיבה פיהרט די קינדער אין דער ישיבה און צוריק אהיים, אזוי אז עס איז דא א מעגליכקייט צו לערנען פאר קינדער פון אלע טיילען אין שטאט. פרייַ לאנטשעס ווערען סערווירט פאר די תלמידים אלע טאג.

אדאנק די אונערמידליכע ארבעט פון מר. אפרים כהן טשערמאן, פייוויל מערזעל ווייס־טשערמאן, שמרי׳ קאנטראוויץ טרעזשורער און אנדערע איז דער נייער ישיבה בילדינג איינגעריכטעט געוואָרען מיט אלע באקוועמליכקייטען ווי עס פאסט פאר א ישיבה. דער ר״מ ראשי ומנהל איז התמים הרב צבי שוסטערמאן.

על חגיגות חנוכת הבית במשך חורף תש״ו מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 11 ע׳ 7:

ג׳ דחנוכה איז פארגעקומען א „אפען הויז״, צו באזוכען די נייע געקויפטע היים אויף 29 וויק פארקוויי פאר די ליובאוויטשער ישיבה אין ראטשעסטער נ.י.

הונדערטער מענשען זיינען געקומען באזוכען די 15 רומס, וואו עס איז איינגעארדענט די ליובאוויטשער ישיבה. די געסט זיינען פריינדליך אויפגענומען געוואָרען פון די חשוב׳ע קאמיטע: מר. פרענק כהן, טשערמאן, פילים מערזעל, קאטשערמאן א. א.

הרב צבי שוסטערמאן, דער ר״מ ומנהל פון די ישיבה האט אלעמען ערקלערט די גרויסע לייסטונגען פון די ליובאוויטשער ישיבה אין ראטשעסטער.

* * *

ט״ז אדר א׳ איז אין ישיבה בילדינג פארגעקומען א וויכטיגע אסיפה.

ביי דיזער אסיפה זיינען באהאנדעלט געוואָרען וויכטיגע פראגען וואס זיינען נוגע די ענטוויקלונג פון די ראטשעסטער ליובאוויטשער ישיבה.

* * *

כ״ג אדר א׳ איז אין די גרויסע שוהל בני ישראל 692 דזשאזעף עוו. פארגעקומען דער חנוכת הבית דינער פאר די ליובאוויטשער ישיבה אין ראטשעסטער נ.י.

הרב ד״ר ישראל שלמה ראזענבערג פון הארטפארד קאנ. איז געוועזען דער גאסט רעדנער.

הרב צבי שוסטערמאן האט ארויסגעברענגט דעם פונקט אז עס איז א גרויסע ערשיינונג דאס אין ראטשעסטער זאל זיין א ישיבה צוואמען מיט א פאראקיאל סקול, וואו די ענגלישע למודים זיינען אין ישיבה בילדינג און אלעס איז על טהרת הקודש.

די קינדער וועלכע געברענגט אין די ישיבה דורך א ספעציעלען סטיישאן וואגען זיי באקומען טעגלעך ווארימע לאנטשעס, מעדיצינישע אויפזיכט א. א.

מר. פרענק כהן טשערמאן פון דינער האט אלעמען הארציג בעדאנקט פאר זייער גרויסען אינטערעס אין דער הייליגער ארבייט.

סקירה על הישיבה בחוברת תות״ל י״א־י״ח אייר תש״ו:

„אחי תמימים״ ראטשעסטער, נ. י. געגרינדעט אין נאוועמבער 1945 מיט בלויז 15 תלמידים און זי צעהלט שוין איצט פילע צענדליגער. די ישיבה איז איינגעטיילט אין עטליכע קלאסען, וואו מען לערנט שוין משנה און גמרא. די ישיבה געפינט זיך אין איהר אייגענע היים, 29 וויק פארק עוו. דער מנהל איז הרב שוסטערמאן, מוסמך פון דער צענטראלער ליובאוויטשער ישיבה ומתיבתא אין ברוקלין. די ישיבה־קאמיטע באשטעהט פון: פרענק כהן טשערמאן, סעם קאנטאר — טרעזש., לואי פרעי, מאררים בעקער, אל. סאספע, רעוו. שובאוויץ. די ליידיס אקזילערי באשטעהט פון: מרס. בעקער — פרעז., מרס. רובניס און מרס. מייקעלס — ווייס־פרעז., מרס. בינענשטאק — טרעזש., מרס. א. פעדלמאן — פינ. סעקר., מרס. ה. שוסטערמאן — קאר. סעקר., מרס. ע. שרייבער — רעק. סעקר.

פרק מט

אחי תמימים בוסטון

כבר בחורף תש״ג התחיל הדיון על פתיחת הישיבה בבוסטון. בי׳ אד״ר תש״ג כותב רבנו אל ה״ר ישעי׳ בינוש שי׳ תרשיש (אג״ק חי״ב ד׳תקנא):

במענה על מכתבו אדות התיסדות סניף ישיבת אחי תמימים בבוסטון, ההצעה מתקבלת, ובטח בימים הקרובים תגש הנהלת מרכז ישיבת תומכי תמימים לסדר את הדבר. והשי״ת יעזר שיהי׳ בהצלחה בגשמיות וברוחניות.

לשעה נשלח לשם ה״ר יהודה צבי שי׳ פאגלמאן (בתחלת החורף נשלח לעזור להרמ״י שי׳ העכט ביסוד הישיבה בוואוסטער, כנ״ל פרק מו, ובשלהי החורף נשלח לנהל לשעה את הישיבה בבאסטאן), אך כעבור זמן קצר חזר לישיבה המרכזית בנ.י. לסיים את לימודיו — עד שלהי הקיץ, שאז נסע בקביעות לבופולו לנהל את הישיבה שנפתחה שם, כנ״ל פרק מז.

על הלימוד עם הנערים בבאסטאן ועל חזרתו לישיבה המרכזית כתב בשתי גלויות אל הר״י דזייקאבסאן, הראשונה בה׳ אד״ש תש״ג:

סכום התלמידים עכשיו הוא שנים עשר אבל אקוה בעזה״י להשיג בימים הבאים עוד תלמידים. ומסתמא אהי׳ מוכרח להשיג תלמידים של התחלת אב. אודות השגת הדירה עבור ישיבתנו נשתדל אי״ה ביום א׳ הבא. איך בעט אייך טוט מיר א טובה אז דער ענין זאל ערלעדיגט ווערען וואס פריער איך באלאנג ניט דא מיין ארט איז איצט אין דער ישיבה.

ובח׳ אד״ש כותב לו שוב:

בודאי ראיתם את ידידינו הרב תרשיש שיחי׳ ומסתמא יהי׳ שם כל השבוע בבית כ״ק אדמו״ר שליט״א. והנני להודיע, שהרב תרשיש יהי׳ חפשי מעבודתו בבית המטבחים שני שבועות או יותר, והיות שאני אבוא חזרה אי״ה לניו יארק על פורים הבעל״ט, לכן נא להשתדל שיבא לכאן במהרה כדי ללמוד עם הילדים עד אשר תשיגו מלמד אחר.

בי׳ ניסן כותב חדב״נ הרש״ג שליט״א אל ה״ר יהודה ליב הוראוויץ בדארטשעסטער שבפלך באסטאן:

כאשר נחלט בהסכם כ״ק אדמו״ר שליט״א שיבוא למחנכם הט׳ תלמידינו היקר והכי נעלה, מושלם במעלות טובות הן בלימוד והן בהנהגה, הרב התמים מוה״ר אברהם העכט שי׳ לעסוק בעניני הישיבה אחי תמימים דמחנם, שהוא מסוגל מאד בכל הפרטים לעבודת הקודש הלזו, והנה לאשר תלמידינו הנ״ל הנהו מוסמך להוראה מגדולי הרבנים הנני חפץ לבקשו וזהו רצון חותני כ״ק אדמו״ר שליט״א, אשר ימנוהו בתור רב בביהכ״נ שלכם ועי״ז יהי׳ מסודר בטוב בכדי שיוכל להשאר במחנכם ולעסוק בעניני הישיבה כראוי.

ובט״ו סיון תש״ג כותב לו שוב:

יקרת מכתבו לנכון קבלנו בתודה רבה וגם הראיתי את מכתבו לכ״ק חותני מרן אדמו״ר שליט״א והסכים בפה מלא לייסד ישיבה בבוסטון במחוז דרטשסטר, ואי״ה בשבוע הבע״ל נשלח למחנו בחור אחד מטובי וחשובי של ישיבתינו להוציא הדבר מכח אל הפועל, אבל נחוץ מאד שיהי׳ לו הביהכנ״ס במחנה.

מקוה אני שכבודו יגש לעבודה ויכניס א״ע בעובי הקורה בהעמדת ישיבה בדרטשסטר שזה רצון הנכון והרצוי של כל אחד אשר יראת ה׳ נוגע בלבו, ויהא רעוא שעל ידו יתרומם קרן התורה ויכונן מעשי ידיו וחפץ ה׳ בידו יצליח.

אך לפועל נדחתה פתיחת הישיבה עד חורף תש״ד. באותו חורף הגיע מכתב מאת הרה״ג ר׳ מרדכי שי׳ סאוויצקי והר״ר יוסף מאיר דזייקאבסאן, בהצעה לקחת את הישיבה שלהם בבאסטאן תחת הנהלת תומכי תמימים. רבנו התענין במצבה הרוחני של הישיבה אצל הנ״ל בכ״ד טבת תש״ד (אג״ק ח״ח ב׳רמד):

במענה על מכתבם בהצעה לקחת את הישיבה שלהם תחת הנהלת מרכז ישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש, הנה כללות ההצעה, לקבל ישיבה או חדר תחת הנהלת מרכז ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש באופן אשר כל ההנהגה תהי׳ אך ורק ברוחו של מרכז ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש, מתקבלת אצלי ומבלי התחשב עם גודל העבודה — גם במקום שאין צריכים להוציא הוצאות בכסף מזומן.

עסוק הנני ימים אלו בדבר לסדר בעזה״י ישיבה אחי תמימים ליובאוויטש בעי״ת באסטאן. במכתבם לא הזכירו פרטי ענייני הישיבה כמה מערכות (קלאסן) יש בה וכמה תלמידים וכמה בכל מערכה, כמה שעות לומדים ומהות המורים, ובבקשה להשיב במהיר.

ובאותו יום אל ה״ר יהודה ליב הוראוויץ מבוסטון (שם ב׳רמה):

ימים אלו הנני עסוק בעזה״י לסדר דבר פתיחת ישיבה אחי תמימים בעי״ת באסטאן יע״א תחת הנהלת מרכז ישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש, בינתים קבלתי מכתב כפי ההעתק המצורף בזה, בבקשה

להשיב במהיר מהות וכמות הישיבה בתלמידים, ילדים וילדות, המורים והמורות ומהותם, אם יש להם בית דירה ואם היא במקום מוכשר, מהות המציעים והשפעתם בעיר.

כשנתקבל המענה מצא רבנו לטוב יותר לפתוח ישיבה בעצמו, על כך כותב לו בה׳ שבט (שם ב׳רנב):

מכתבו במועדו קבלתי, ותודה עבור מה שכתב לי באריכות דבר דבר על אופנו, בטח ישתדל ידידי בכל כחו על אדות הסתדרות הישיבה אחי תמימים ליובאוויטש במחנם הט׳ ולעורר את כל ידידינו אנ״ש שי׳ להיות בעזר ידידנו עוז תלמידי הכי נעלה הרב העכט שי׳ לייסד את הישיבה ולסדרה ולנהלה בהצלחה בגשמיות וברוחניות.

ובי״ג שבט נוסדה הישיבה באזור דארטשעסטער שבבאסטאן, בהנהלת ה״ר אברהם דוב שי׳ העכט הנ״ל, שרבנו כותב לו בי״ז שבט (שם ב׳רסב):

מכתבו במועדו קבלתי, ונהניתי לשמוע כי לומד הוא כדרוש בבהכנ״ס ליובאוויטש ואשר ת״ל עשו התחלה טובה להצלחה בכינוס תלמידים שי׳, יצליח השי״ת לקבץ תלמידים בעל כשרונות ומקבלי הנהגה של יראת שמים, וצריך לעורר את הבע״ב בדברי קירוב ע״ד כינוס תלמידים ולעשות אספות הורים ולנאום לפניהם בדברי חיבה וקירוב הדעת ולעורר את אנ״ש שי׳ שיעזרו לו בזה, והשי״ת יהי׳ בעזרם בגשמיות וברוחניות.

על התייסדות הישיבה מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 1 ע׳ 8:

א ערפרעהענדע נייעס איז די איצט־געגרינדעטע ישיבה אחי תמימים אין באסאטן מאס. מאנטאג י״ג שבט איז פארגעקומען בשעטומ״צ די התחלת הלימודים, פארלויפיג אין דער ליובאוויטשער שוהל אין דארטשעסטער אויף 179 גלענווד עוו. די ישיבה וועלכע איז אונטער דער אויפזיכט פון מרכז הישיבות תומכי תמימים, וועט אנגעפיהרט דורך איינעם פון די תלמידים המצוינים פון ישיבה המרכזית תו״ת אין ברוקלין.

ובחוברת ח״י אלול תש״ד:

די ליובאוויטשער ישיבה אחי תמימים אין באסטאן, איז געגרינדעט געווארען חמשה־עשר בשבט, תש״ד, דעם (־פטען פעברואר, 1944), און מיט איין מאנאט שפעטער, פורים צייט, האט שוין די ישיבה געציילט איבער פופציג תלמידים. די צאל תלמידים האלט אין איין וואקסען און די ישיבה ענטוויקעלט זיך זעהר שעהן.

הרב אברהם דוב העכט, א מוסמך פון דער

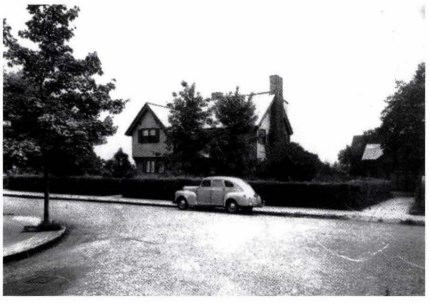

בנין הישיבה בבוסטון

צענטראלער ליובאוויטשער ישיבה פון ברוקלין, אנ׳ענערגישער און באגאבטער יונגערמאן, איז פרינציפאל.

די ישיבה געפינט זיך צייטווייליג אין דער גרויסער שוהל, קאנג. נוסח אר״י אנשי ליובאוויטש, 179 גלענווי סטריט, דארטשעסטער, מאסס.

די ארטיגע רבנים און געזעלשאפטליכע טהורע זיינען זעהר פאראינטערעסירט אין דעם וואויליזיין פון דער ישיבה און העלפען מיט אלעס מעגליכעס אין איהר ווייטערער ענטוויקלונג. די ישיבה וועט האפענטליך פארווואנדעלט ווערען אין אגרויסען תורה־צענטער פאר דער ערציהונג פון דעם אונטערוואקסענדען דור אין די ניו ענגלאנד סטייטס.

על פתיחת הישיבה הודיעו במנשר מיוחד:

וויכטיגע נייעס

מיר לאזען וויסען דעם ברייטען אידישען עולם אז מיר האבען געעפענט א ליובאוויטשער ישיבה „אחי התמימים״ אין ליובאוויטשער שוהל, 179 גלענווי סטריט, דארטשעסטער.

דא ווערט געלערנט עברי, חומש און רש״י, אידישע היסטאריע, אידישע דינים, לייענען און שרייבען אידיש, משנה און גמרא. א ספעציעלע קלאסס איז אראנזשירט געווארען פאר אנפאנגערס, וואו עס ווערט געווידמעט ספעציעלע אויפמערקזאמקייט פאר זייער ערפאלג.

לייגט ניט אפ, רעגיסטרירט אייערע קינדער גלייך, קיינע שכר למוד. גיט אייערע קינדער אן אמת׳ע תורה טרייע אידישע ערציהונג. קינדער פון 6 ביז 14 ווערען אנגענומען.

במשך קיץ תש״ד נקנה עבור הישיבה בנין מיוחד, שעליו מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 4 ע׳ 57:

די ישיבה אחי תמימים ליובאוויטש אין

דארטשעסטער, מאס., האט געקויפט א פראכטפולען בילדינג אויף 64 בראדשאוו סט., דארטשעסטער, מאס.

אין דעם נייעם באקוועמען בילדינג וועט די ישיבה האבען א מעגליכקייט זיך נאך מעהר צו פארגרעסערן און אנטוויקלען און וועט קענען איינארדענען דארט א רעגולע פאראקיעל סקוהל פאר לימודי קודש און לימודי חול.

כשנכנסו לבנין החדש פתחו כתות חדשות וגם גן ילדים, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 5 ע׳ 83:

מיט׳ן אריינמופען פון די ישיבה אחי תמימים לובאוויטש אין באסטאן מאס. אין איהר אייגענער בעקוועמער היים אויף 64 בראדשאוו סטריט, האט זיך די ישיבה פיעל פארגרעסערט בכמות ובאיכות.

א באזונדער פראגרעס האט די ישיבה געמאכט מיט׳ן עפענען צום נייען זמן הלימוד א גן ילדים — קינדער גארטען — פאר אינגלאך, וואס גיט א געלעגענהייט פאר די קינדער ערצויגען צו ווערען, אין זייער פריהסטער יוגענד, אין א עכט רעליגיעזע אטמאספערע און ווערען צוגעגרייט פאר פאסענדע תלמידים אין די ישיבה־קלאסען.

א ספעציעלע קאר ברייגט די קינדער אין די ישיבה און פירט זיי צוריק אהיים.

בחורף תש״ה כבר היו בישיבה שמונים תלמידים, אך רבנו איננו מסתפק בזה ובנו השמיני כותב אל ה״ר אברהם דוב שי׳ העכט (אג״ק ח״ח ב׳תקסב):

במענה על מכתבו, ת״ל שישנם כשמונים תלמידים יחיו, אבל לפי ערך התעמולה מעט הוא, והשי״ת יעזר כי יתרבו תלמידים בעלי כשרונות, והעיקר הוא לתת עצמו על החינוך וההדרכה שיהי׳ באמת טוב כפול, טוב למקום וטוב לבריות, שיתנהגו ע״פ תורה [וב]מדות טובות בנימוס ובדרך ארץ.

הגיע לידינו מנשר נוסף של הנהלת הישיבה:

אידישע עלטערען! גיט איהר אייערע קינדער אן עכט אידישע ערציהונג? גייען אייערע קינדער און אייניקלאך אין אייערע וועגען? זיינען זייערע לעהרער עהרליכע אידען וועלכע זוכען אריינצודרינגען אין אייערע קינדער און אייניקלאך א ליעבע צו רעליגיעזע זאכען פון דעם טאג טעגליכען לעבען? פערזיכערט איהר זייער גייסטיגען עקזיסטענץ דורך זייער יעצטיגער ערציהונג? פרעגט זיך אליין טאטעס און מאמעס, זיידעס און באבעס, ווילט איהר באמת האבען עכט אידישע קינדער און אייניקלעך, וועלכע וועלען היטען אלץ וואס איז הייליג און טייער ביי אונז, פאר וועלכע איהר און אייערע עלטערען האבען זיך מוסר נפש געווען?

דאן רעגיסטרירט אייערע קינדער אדער אייניקלעך, באלד: אין לובאוויטשער ישיבה 64 בראדשאו סט., דארטשעסטער

קלאסען פון אלף־בית, ביז גמרא, טעגליך: פון 4 ביז 8 אוועגד; זונטאג, פון 9 ביז 1 נאכמיטאג.

עס איז אויך לעצטענס ארענזשירט געווארען די ערשטע 5 גריידס פאראקיאל סקוהל, ווי די קינדער באקומען זייער אידישע און ענגלישע ערציהונג אונטער איין דאך, אונזער ענגליש־סקוהל דעפארטמאנט, איז אונטער דער אויפזיכט פון די באסטאנער סקוהל קאמיטע, און אונזערע טיטשערס זיינען אלע גראדואירטע פון טיטשערס קאלעדזש. אונזער אידישע סקול דעפארטמענט איז גוט געהייסען פון די פיהרענדע רבנישע פערזענליכקייטען, און אויך פון די אנגעזעהנסטע בעלי־בתים פון שטאדט. אונזערע לעהרער זיינען אלע ערפארענע און באוואוסטע פעדעגאגען.

פאר א זיכערען אידישען צוקונפט, ברייגט אייערע קינדער: אין ליובאוויטשער ישיבה 64 בראדשאו סטריט, דארטשעסטער, מאסס., טעלעפאן טאלבאט 6561 — אדער דזשענניוא 0441.

א קינדערגארטען קלאס, פאר קינדער פון 4 יאהר און העכער — א ספעשעל קלאס פאר בר־מצוה קינדער.

טראנספארטאציע פארזיכערט.

* * *

על פעולותיו בשאר עניני חיזוק היהדות בעיר, למדים אנו מתוך אגרת שכתב לו הרבי בכ״ג אדר תש״ה (שם ב׳תרנט):

במענה על מכתבו, טוב עשה אשר סידר לנאום לפני הנשים, אבל שתי שעות הוא זמן רב עבורן ותספיק שעה אחת או גם שלשה רבעי שעה.

טוב שיעשה כן לנאום לפני האנשים והנוער, והשי״ת יצליח לו בגשם וברוח.

ובדבר הבית רבקה הנה בטח זוכר את אשר הגדתי לו כי צריכים לעשות במועצות דעת, און דורכפירען בעזה״י להצלחה, כי חוץ מטובת הענין כשהוא לעצמו זהו ג״כ טובת הישיבה, והשי״ת יהי׳ בעזרו ויצליח לו בגו״ר.

* * *

סקירה על מצב הישיבה בשנת תש״ו — בחוברת תות״ל י״א־י״ח אייר תש״ו:

„אחי תמימים״ דארטשעסטער, מאס. געגרינדעט חמשה עשר בשבט תש״ד (9 פעברואר 1944) און פורים, בלויז מיט א מאנאט שפעטער, האט שוין די

ישיבה געצעהלט איבער 50 תלמידים. די ישיבה געפינט זיך אין איהר אייגענע היים 64 בראדשאוו סטר. די ארטיגע רבנים און בעלי בתים אינטערעסירען זיך שטארק מיט דעם גורל פון דער ישיבה און מען האפט אז זי וועט פארוואנדעלט ווערען אין א גרויסען תורה־צענטער פאר די ניו ענגלאנד סטייטס.

פרק נ

אחי תמימים פילדלפי׳

גם מכאן באה הצעת הרב שלום צבי שניידערמאן, לקחת את ישיבתו „אהל משה״ תחת הנהלת תומכי תמימים. ההצעה נתקבלה, בד בבד עם פתיחת ישיבה נוספת בפילדלפיה, בהנהלת הר״ר יוסף מנחם מענדל שי׳ טענבוים והר״ר יצחק דוד שי׳ גרונר.

ישיבה זו האחרונה נוסדה בב׳ אייר תש״ד בביהכ״נ תפארת ישראל, ורבנו כותב להם מספר אגרות, בין בקשר לישיבה זו ובין בקשר לסדרי הלימוד שבישיבת „אהל משה — אחי תמימים״ הנ״ל.

על פתיחת הישיבה אחי תמימים הנ״ל מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 2 ע׳ 28:

א נייער סניף פון ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש איז נאך פסח געעפענט געווארען אין פילאדעלפיא, בייַ די שוהל תפארת ישראל 3938 וועסט דזיראראד עוו.

ב׳ אייר (יום הולדת את כ״ק אדמו״ר מהר״ש נ״ע), האבען זיך אנגעהויבן די לימודים אין דער דאזיגער ישיבה, וועלכע ווערט אנגעפירט פון רבנים חניכי ישיבת תומכי תמימים.

ועל העברת הישיבה „אהל משה״ — שם גליון 4 ע׳ 56:

די ישיבה ות״ת אהל משה פון סטראבערי מענשאן, וועלכע עקזיסטירט שוין פאר פילע יאהרען אין פילאדעלפיע, פא., און וועמענס פרינסיפאל און ר״מ עס איז הרב שלום צבי שניידערמאן — איינער פון די עלטערע רבנים תמימים פון דער ליובאוויטשער ישיבה אין רוסלאנד — איז לעצטענס איבערגעאנגען צום רשות פון מרכז הישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש.

ביי דער ישיבה אהל משה עקזיסטירט א קאמיטע פון חשוב׳ע בעלי בתים, פראמינענטע עסקנים פון שטאדט, אין וועמענס שפיץ עס שטעהט העסקן הנכבד ר׳ ניסן פייגין אלס פרעזידענט. אנערקענענדיג די גרויסע מעלות פון די ליובאוויטשער ישיבות, האט די קאמיטע באשלאסען איינצופיהרען די סדרים פון די דאזיגע ישיבות אויך אין זייער ישיבה און נאך פארהאנדלונגען

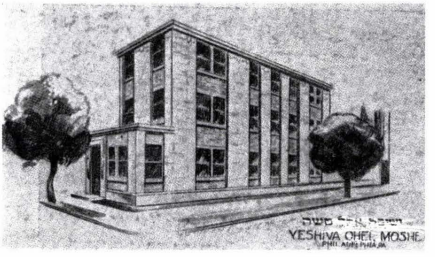

בנין ישיבת אהל משה אחי תמימים

מיט דער הנהלה פון מרכז הישיבות תומכי תמימים האבען זיי אנגעשלאסען זייער ישיבה אהל משה אין נעץ פן די ישיבות אחי תמימים אין לאנד, וועלכע שטעהן אונטער דער דירעקטער אויפזיכט פון מרכז הישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש, וועמענס נשיא עס איז דער ליובאוויטשער רבי שליט״א.

דער נאמען פון דער ישיבה איז איצט: ישיבה אהל משה אחי תמימים ליובאוויטש און זי געפינט זיך אויף 3001 וועסט בערקס סט., פילאדעלפיע, פא.

אין דער ישיבה לערנען איבער הונדערט תלמידים. דער מנהל הרב שניידערמאן טוט אלעס מעגליכעס אוועקצושטעלען די ישיבה אהל משה אחי תמימים אויף די זעלבע יסודות און אין זעלבען גייסט ווי עס ווערען אנגעפיהרט די אנדערע אחי תמימים ישיבות. עס ווערט אויך געמאכט אלע הכנות — מיט דער מיטהילף פון דער שטאדט־קאמיטע — צו עפענען א רעגולערע פאראקיעל סקוהל, וואו די תלמידים זאלען זיך געפינען דעם גאנצען טאג אין די ד׳ אמות פון דער ישיבה.

ובחוברת תות״ל ח״י אלול תש״ד:

די ערשטע ליובאוויטשער ישיבה אין פילאדעלפיא איז געגרינדעט געווארען ב׳ אייר, תש״ד, אין דער גרויסער און חשוב׳ער שוהל תפארת ישראל וו פארקסייד. לויט א פארשטענדיגונג פון די

פיהרער פון שוהל מיט דער הנהלה פון מרכז הישיבות תומכי־תמימים ליובאוויטש, איז די תלמוד תורה פון שוהל איבערגעגאנגען צו דער נייער ליובאוויטשער ישיבה, און דער סדר הלימוד איז איינגעארדענט געווארן אין איינקלאנג מיט דעם פראגראם פון די ליובאוויטשער ישיבות, וועלכע איז אזוי ערפאלגרייך איבעראל, ב״ה.

הרב יוסף מענדיל טענענבוים, איינער פון די חשובסטע תלמידים פון דער ליובאוויטשער ישיבה אין אטוואצק, און שפעטער איינער פון די ראשי ישיבות פון דער ליובאוויטשער ישיבה תומכי־תמימים אין מאנטרעאל, איז דער ראש ישיבה פון דער נייי־געגרינדעטער ליובאוויטשער ישיבה אחי תמימים אין פילאדעלפיא. הרב יצחק גראנער, א תלמיד פון דער צענטראלער ישיבה תומכי־תמימים אין ברוקלין, און מר ש. הענקין, דער ביז איצטיגער פרינסיפאל פון דער תלמוד תורה אין פילאדעלפיא, העלפען אנפיהרען מיט דער ישיבה אין פילאדעלפיא.

די גרינדונג פון דער ליובאוויטשער ישיבה אין פילאדעלפיא האט ארויסגערופען גרויס אנזעהן אין די ברייטע שיכטען פון פילאדעלפיער אידענטום. די חשוב׳ע רבנים פון שטאדט, ווי אויך פיעל פראמינענטע עסקנים גיבען זייער שטיצע און מיטהילף אין מאכען פילאדעלפיא פאר א באדייטענדע אכסניא של תורה. עס דארפען באזונדערס דערמאנט ווערען הרב הגאון ר׳ דוב ארי׳ לעווינטהאל, זקן הרבנים און אב״ד פון פילאדעלפיא, הרב אפרים הכהן יאללעס, הרב משה ווארהאפטיג, א. א. צווישען די עסקנים דארפען דערמאנט ווערען די ברידער וועבער, קוליק, סנדר גארניק, לייבוש טרעדוועל, ר׳ חיים פאטאש, מר גרינפעלד, רעוו. יצחק קאוונאט, א. א.

די ליובאוויטשער ישיבה אחי תמימים אין פילאדעלפיא מאכט ב״ה גוטע פארטשריט. אין די העבערע קלאסען ווערט געלערענט משניות און גמרא. פונקט ווי די אנדערע ליובאוויטשער ישיבות אויף דער פראווינץ האט אויף די ליובאוויטשער ישיבה אין פילאדעלפיא געמאכט פלענער אויף צו עפענען א פאראקיעל סקול צום נייען זמן.

דער אדרעס פון דער ישיבה איז 3938 דזשיראדר עוו. פילא. פא.

ישיבה „אהל משה אחי־תמימים״, פילאדעלפיא: די נייע ליובאוויטשער ישיבה אין פילאדעלפיא, איז געשאפען געווארן אלס רעזולטאט פון דער אנשלוסונג פון דער פילאדעלפיער ישיבה „אהל משה״, 3001 סטראבערי מענשאן — אין דעם מרכז הישיבות תומכי־תמימים ליובאוויטש, 770 איסטערן פארקווייי, ברוקלין, אונטער וועמענס דירעקטער אויפזיכט און פיהרערשאפט, די אויבענדערמאנטע ישיבה וועט אויף ווייטער אנפיהרען איהר ערציהונגס־טעטיקייט.

די ישיבה „אהל משה״ פון פילאדעלפיא איז די אנגעזעהנסטע חנוך־אינסטיטוציע אין שטאדט און ווערט אנגעפיהרט פון א קאמיטע פון פראמינענטע פילאדעלפיער געזעלשאפטליכע טהוער. דער מנהל און ראש ישיבה איז דער באוואוסטער פילאדעלפיער רב, הרב ר׳ שלום צבי שניידערמאן, איינער פון די חשוב׳סטע חב״ד עסקנים אין אמעריקא און א געוועזענער תלמיד אין דער ערטשער ליובאוויטשער ישיבה אין ליובאוויטש, רוסלאנד. הרב שניידערמאן וועט אויף אויף ווייטער אנפיהרען מיט דעם פארברייטערטען חנוך־פראגראם פון דער ישיבה, וועלכע שטעהט יעצט אונטער דער פיהרערשאפט פון מרכז הישיבות תומכי־תמימים ליובאוויטש.

דער באקאנטער תורה־עסקן, מר. נ. פייגין איז פרעזידענט, מר. מ. האלפערין, מר. ש. גיטעלמאכער און מר. ה. גרינבערג — ווייס־פרעזידענטן, רעוו. ל. שעלאוו איז טשערמאן פון באארד אוו דירעקטארס, מר. מ. סאוויט און רעוו. דוד פאול, — ווייס־טשערלייט, די בארימטע פילאדעלפיער כלל־טהוערין און עסקנית, מרס. נ. פייגין — טרעזשורער, מרס. לילין טריטמאן — עהרן־פרעז. פון עלטערען־פארבאנד, מרס. חוה קליין, — פרעז. מרס. מ. האלפערין — ווייס־פרעזידענט.

די ישיבה צעהלט היינט ארום 150 תלמידים.

כשנפתחה הישיבה אחי תמימים כתב רבנו לה״ר יוסף מענדל שי׳ טננבוים (אג״ק ח״ח ב׳שצג):

במענה על מכתבו אודות סדרי ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש בפהילאדעלפיא, חתני הרב רש״ג שליט״א הרציא לי את פרטי הסדר דבר דבר על אופנו והסדר טוב ונחוץ הוא וישתדל להביא בעזה״י את הדבר מהכח אל הפועל טוב, והשי״ת יהי׳ בעזרו בגשמיות וברוחניות.

ואודות סדר הלימוד בישיבת אהל משה, שעברה לרשות אחי תמימים, כותב לו בפרטיות בכ׳ מ״ח תש״ה (שם ב׳תקלג):

במענה על מכתבו ומכתב ידי״ע הרה״ג וו״ח אי״א מוה״ר שלום צבי שי׳ שניידערמאן אודות סדר הלימוד בישיבת אהל משה אחי תמימים ליובאוויטש בעי״ת פהילאדעלפיא.

א) לכתחלה יש להשתמש בתכנית הלמודים המעובדה ע״י ה״מרכז לעניני חנוך״ עבור „חדרי התורה״, ובאם מוכרחים בשביל איזה סבות למעט במספר שעות הלמוד, צריכים עכ״פ לקחתן

בפרופורציא לשעות שבתכנית הנ״ל, ובאם נוטים מהתכנית הנ״ל כדאי לדעת הטעמים והנמוקים בזה.

ב) במחלקות א׳ וב׳ קבעו בפהילדאדעלפיא מקצוע „בה״נ״ ובאם כולל רק את ברה״נ צריכים להשלימו בהוספות דינים מסוג אחר (כגון הלכות שבת).

ג) בשאר המחלקות (חוץ מחלקה ב׳ דישיבה) איני מוצא כלל לימוד הדינים, וזה עיקר חסר מן התכנית.

ד) קבעו זמן יותר מדאי ללמוד בשפה אידיש, מענין לדעת באיזה חומר הם משתמשים בזמן רב כזה.

ה) ברוב המחלקות חסר מקצוע חשוב, שיחות מוסריות עם התלמידים, ודרוש להכניס מקצוע זה בלי עכוב ובסדר מסודר ולא רק בדרך אגב, והנני מבקש אתכם להשגיח על אופן הדבור של המורים ותוכנם.

ו) לשעורי קריאה במחלקות ג׳־א וג׳־ב קבעו זמן יותר מהראוי, באם זקוקים התלמידים להטבה בקריאה יש להרגילם בזה בשעת לימוד החומש וכדומה, ועי״ז יוכלו להגדיל את מספר השעורים של חומש.

ז) לא מצאתי בתכניתם את הלימוד של קריאה בטעמים (העברת הסדרה) ונחוץ מאד להנהיגו, התחל ממחלקה ג׳ (שנת הלמודים השלישית).

ח) באשר בתכנית אינם נראים זמנים קבועים לתפלה, מענין לדעת אם התלמידים מתפללים בישיבה — ואם כך הוא — איזה תפלות (שחרית, מנחה או ערבית) ובאם לאו, האם ישנה השגחה הדרושה שהתלמידים יתפללו בכל יום, ואלה שהגיעו לבר מצוה שיניחו תפילין.

ט) אי אפשר להסכים אפילו באופן ארעי ומכש״כ כשהארעי הוא לזמן בלתי מוגבל שילמדו בישיבה תערובת ילדים וילדות, ויואילו נא להודיע באיזה אופן בדעתם לתקן זה.

י) בודאי טוב הדבר מה שלומד עם תלמיד א׳ שעה ורבע גמרא אבל עם זה צריכים להתחשב עם זמנו אם לאשיש תקוה לעשות כתה ובא״ל צריכים להשתדל להשפיע על התלמיד לנסוע לאחת המחלקות של הישיבה המרכזית המתאמת לפניו.

אתענין לדעת מה פעלו ועשו ידי״ע ותלמידי היקר הרב וו״ח אי״א מוה״ר יצחק שי׳ גראנער — נוסף על עבודתו של ידי״ע הרה״ג שנירערמאן שי׳ — בהנוגע למעמד ומצב אנ״ש שי׳ העזוב במאד, ותקותי היתה חזקה להשי״ת אשר כשתשבו בפהילא. תשימו לב לזה לעשות — מזמן לזמן — התועדות אנ״ש שי׳ ולעוררם על אדות קביעות שיעורי לימוד דא״ח ולהשפיע כי אנ״ש שי׳ יזמינו גם את בניהם וחתניהם הצעירים שי׳ לבא אל ההתועדות ולדבר אתם בלשון אשר יבינו גם המה, מה שתלמידי החביב מר גראנער שי׳ הי׳ יכול למלאות, וכמובן שאין צריכים לדרוש מאתם מה שאין בכוחם בעניני למוד חסידות, וראשית כל צריכים לעוררם על שמירת מצות מעשיות והכל בקירוב הדעת, אז יענער זאל ווערן קומען נאך א מאל ולאט לאט, צעד אחד צעד, יקרבום אל הטוב והמועיל בעזה״י.

* * *

כבר בשנת ת״ש התעניין רבנו במצב החנוך בישיבת „אהל משה״ הנ״ל ועל צירוף פאראקעל סקול (מחלקת לימודי חול באנגלית, כדי שלא יצטרכו התלמידים ללמוד זאת בבתי ספר העממיים) לישיבה. בכ״ב סיון ת״ש כותב רבנו אל ה״ר משה וואהראפטיג (אג״ק ח״ב ד׳תיג):

במענה על מכתבו מיום י״ד לחדש זה — שקבלתי היום — על אדות הרעיון ליסד בית־ספר הנקרא פאראקעל סקול שהוא לטובת החנוך ע״פ דרכי התורה, ושואל חוות דעתי בזה.

ברור הדבר אשר כל מה שאפשר לעשות להועיל להטבת החינוך על פי דרכי התורה צריכים לעשות בלי שום עיכוב ובתכלית הזריזות, ובטח כי הועד העוסק בזה ישים לבו ביחוד על השגת מורים טובים בהפאראקעל סקול שיהיו יראי אלקים אשר גם הם יתענינו בהדרכת התלמידים בדרכי התורה והמצוה נוסף על אחיהם המורים למודי קדש.

כאן עדיין לא נזכרת צירופו לישיבת אהל משה, אך בכ״ז תמוז כותב רבנו אל ה״ר ניסן פייגין (שם ד׳תמז):

מאת ידידי הרה״ג וו״ח אי״א מוה״ר שלום שי׳ שניידערמאן שמעתי שיש התעוררות טובה במחנם הט׳ לפתוח פאראקל סקול על יד ישיבת אהל משה. הדבר נראה בעיני מאד והייתי חפץ שכבודו יקח חלק בעבודה זו להביא הדבר מהכח אל הפועל, ואם מצב בריאות ידידי שי׳ — ירפאהו השי״ת — לעת עתה עדיין אינו מרשה לו לעסוק בזה בעצמו הנני מבקשו למצא ממכריו וידידיו הראויים לעבודה זו ולמסור הדבר להם ולעוררם שיזדרזו בעבודתם, כי הוא דבר חשוב מאד להרמת מצב החינוך היהודי בארץ זו, והשי״ת יעזר להם לייסד את בית הספר הלזה, ובגלל הדבר הזה יעזר השי״ת לו ולהם ברוב טוב בגשמיות וברוחניות.

ואף שלא נתפרש הדבר אפשר ששני האגרות דנות באותו פאראקל סקול, שלא בא אז לידי פועל, ובשנה שלאחרי׳ כותב רבנו שוב, בט׳ כסלו תש״א, אל ה״ר ניסן פייגין (אג״ק ח״ה א׳רחצ):

בקיץ העבר כתבתי לידידי שי׳ אדות יסוד בית ספר כפי אשר דברתי עם ידידי הרה״ג משכיל על דבר טוב וו״ח אי״א מוה״ר שלום שי׳ שניידערמאן, ובא

מועד להתענין בזה עתה למען [י]הי׳ הכל מוכן להתחלת זמן הלימוד הבא, והשי״ת יהא בעזרם בגשם וברוח.

ובכ׳ סיון תש״ב אל ה״ר שלמה באגין (אג״ק ח״ו א׳תתיד):

בדבר ההזמנה שמזמינים אותו לפילאדעלפיא ליסד שם פאראקעיל סקול הנה בודאי כל מה שיש באפשרותו לעשות באופן שלא יסתור לעבודתו בשיקאגא צריך לעשות, ובהנוגע לאיזה מקום ליסד הפאראקעיל סקול יתיישב על אתר עם הבקיאים בדבר המצב שם.

* * *

בחורף תש״ה נוסף גן ילדים לישיבה, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 6 ע׳ 10:

ביי דער ישיבה אחי תמימים אין פילאדעלפיא, פא.„ איז אנפאנג חודש שבט עטאבלירט געווארען א גן ילדים — קינדער־גארטען — פאר קינדער פון 4 ביז 6 יאהר.

דער גן ילדים געפינט זיך אין דעם ישיבה בילדינג, 3001 וועסט בוירק סטריט, פילאדעלפיא.

דורך דער גרינדונג פון דעם גן ילדים ווערט געגעבען א מעגליכקייט די פילאדעלפיער אידען אריינצוגעבען זייערע קינדער פון דער פריהסטער יוגענד ערציונגען צו ווערען אין א אידיש־רעליגיעזער אטמאספערע און זיי צוצוגרייטען צום לערנען אין פאראקיעל סקול פון דער זעלבער ישיבה.

ובתחלת שנת תש״ו נוסד בפילדלפיה גם „בית רבקה״ לבנות, כמסופר שם גליון 10 ע׳ 86:

דער סקול דעפארמענט ביים „מרכז לעניני חנוך״ האט אויפ׳ן נייעם לערנען־יאהר געעפענט א בית רבקה סקול פאר מיידלעך אין פילאדעלפיא, פא. די למודים געהען שוין אן אונטער דער אויפזיכט פון אן ערפארענער פעדאגאגין.

די נייע בית רבקה סקול איז איינע פון א צאהל אזעלכע סקולס, אנגעפיהרט פון „מרכז לעניני חינוך״. די נייע סקול האט ארויסגערופען גרויס אינטערעס אין די אידישע חנוך־קרייזען אין פילאדעלפיע.

השמחה שגרמה פתיחת הגן ילדים ובית הספר בית רבקה לרבנו מביע באגרת ג׳ מ״ח תש״ו אל הרי״מ שי׳ טענבוים (אג״ק ח״ט ב׳תשעה):

במענה על כתבו אודות פתיחת ה״בית רבקה״ ואשר ת״ל סדרו גן ילדים והמורה מרת קאניקאוו תחי׳ לומדת עמהן, דבר זה גרם לי שמחה רבה והשי״ת יהי׳ בעזרם ויתרבו תלמידות טובות וילדים יחיו ויצליחו בעבודתם בגשמיות וברוחניות.

סקירה על מצב הישיבה בשנת תש״ו — בחוברת תות״ל י״א־י״ח אייר תש״ו:

די ערשטע ליובאוויטשער ישיבה אין פילאדעלפיע, געגרינדעט ב׳ אדר תש״ד אין דער גרויסער שוהל „תפארת ישראל״. לויט א געגענזייטיגען אפמאך איז די תלמוד תורה פון שוהל אריבער צו דער נייער ליובאוויטשער ישיבה. ראש הישיבה איז הרב יוסף מענדיל טענענבוים, איינער פון די חשובסטע תלמידים פון דער ישיבה אין אטוואצק און שפעטער אין מאנטרעאל. אין דער ישיבה זיינען פאראינטערעסירט און גיבען זייער פולסטע קאאפעראציע, הרב הגאון ר׳ ארי דוב לעווינטהאל, זקן הרבנים און אב״ד פון פילאדעלפיע, הרב אפרים הכהן יאלעס, הרב משה ווארהאפטיג און די ווירדיגע בעלי בתים: די ברידער וועבער, קוליק, סנדר גארניק, לייבוש טרעוודעל, חיים פאטאש, מר. גרינפעלד און רעוו. יצחק קאוונאט.

אין די העבערע קלאסען ווערט געלערנט משניות און גמרא. עס ווערט אויך געפלאנט א פארקיעל סקול אויף דעם נייען זמן.

„אוהל משה אחי תמימים״ פילאדעלפיא, פא. געשאפען אלס רעזולטאט פון אנשלוס דער פילאדעלפיער ישיבה „אוהל משה״ פון 3001 וועסט בוירק סטר. סטראבערי מענשאן אן דעם מרכז הישיבות „תומכי תמימים״ ליובאוויטש. דער מנהל און ראש הישיבה איז דער באוואוסטער פילאדעלפיער רב, הרב ר׳ שלום צבי שניידערמאן, איינער פון די חשובסטע חב״ד עסקנים אין אמעריקא און א געוועזענער תלמיד אין דער ערשטער ליובאוויטשער ישיבה, רוסלאנד. דער באקאנטער תורה־עסקן, מר. נ. פייגין איז פרעזידענט, מר. מ. האלפערין, מר. ש. גיטעלמאכער און מר. ה. גרינבערג — ווייס־פרעז. רעוו. ל. שעלאוו — טשערמאן באוארד אף דירעקטארס, מר. מ. סאוויט און רעוו. דוד פאול — ווייס־טשערלייטע, די באריהמטע פילאדעלפיער כלל־טוהערין און עסקנית מרס. נ. פייגין — טרעזש., מרס. לילייען טריטמאן — עהרען פרעז. פון עלטערן־פארבאנד, מרס. חוה קליין, פרעז. מרס. מ. האלפערין — ווייס־פרעז. די ישיבה צעהלט העכער 150 תלמידים.

פרק נא

אחי תמימים ניוהייוועך

בר״ח תמוז תש״ד נוסדה הישיבה בניו־הייוועך, בהנהלת הר״ד מרדכי דוב שי׳ אלטיין ושני עוזריו הר״ר דובער ליווי ויבדלח״ט ה״ר זאב שי׳ שילדקרויט.

על פתיחת הישיבה מסופר בחוברת תות״ל ח״י אלול תש״ד:

די ליובאוויטשער ישיבה אין ניו־הייוועך איז געגרינדעט געווארען ר״ח תמוז, תש״ד, און האט גלייך פון אנהויב געוויזען, אז זי ערפילט א גרויסע נויטוועندיגקייט אין שטאדט. איהר ענטוויקלונג איז א זעהר צופרידענשטעלענדע, און איהר השפעה לאזט זיך שוין פיהלען אין שטאדט.

שבת פ׳ חקת, א וואך נאך דער גרינדונג, איז אין דער גרויסער בית ישראל שוהל אויף ארטשארד סטריט אפגעהאלטען געווארען א הערליכע תורה פארזאמלונג, אויף וועלכער עס איז געקומען צום אויסדרוק דער פעסטער באשלוס און שטארקער ווילען פון דער אידישער באפעלקערונג פון ניו־הייוועך צו העלפען מיט אלע קרעפטען די ניי־געגרינדעטע ישיבה. דעם זעלבען שבת נאך מיטאג איז פארגעקומען אן אימפאזאנטער קינדער מארטש איבער די גאסען פון ניו־הייוועך, אויסדריקענדיג זייער גרויסע באגייסטערונג צוליעב דער ניי־געשאפענע ישיבה. הרב אלעזר פנחס ווייליער, פארשטעהער פון מרכז הישיבות תומכי־תמימים פון ניו־יארק, האט אנגעפיהרט מיט דער צוגרייטונגס ארבעט פאר דער ניי־געגרינדעטע ליובאוויטשער ישיבה אין ניו־הייוועך.

די חשוב׳ע רבנים פון שטאדט, הרב יעקב הכהן פלעקסער, הרב אהרן שוחאטאוויץ, הרב אלעזר גארעליק, הרב שמואל לעוועגבערג, הרב לאקס א. א. האבען פיל מיטגעהאלפען אין דער ארגאניזירונג פון דער ניי־געגרינדעטע ישיבה, און דאס גלייכן די חשוב׳ע עסקנים פון שטאדט, מר. אלי׳ איינבינדער, מר. מאיר ראזאל, מר. סעם סילווערמאן, מר. נתן נטע שיפאטין, א. א. מר. שיפאטין, פרעזידענט פון בית ישראל שוהל, איז איינער פון די הויפט עסקנים לטובת דער ישיבה.

אויף א מיטינג פון די עסקנים, וואס איז פארגעקומען אין האטעל טעפט, דעם דריטען אוגוסט איז באשלאסען געווארען צו שאפען א קאמיטע און איינצולאדען דעם חשוב׳ען און באקאנטען עסקן מר. גינזבורג אלס פרעזידענט. עס איז אויך באשלאסען געווארען צו עפענען צום נייעם זמן א פאראקיעל סקול.

די לימודים ווערען אנגעפיהרט פון הרב מרדכי אלטיין, איינער פון די גרינדער און ראש ישיבה פון דער ליובאוויטשער ישיבה אין פיטסבורג, און הרב זאב שילדקרויט. הרב דובער ליווי, א תלמיד פון דער ליובאוויטשער ישיבה אין אטוואצק און פון דער צעטראלער ישיבה אין ברוקלין, איז דער מנהל פון דער ישיבה אין ניו־הייוועך.

די ישיבה געפינט זיך פארלויפיק אין דער שוהל בית ישראל, 232 ארטשארד סטריט, אבער עס ווערט געהאפט, אז ביז דעם נייעם זמן, ווערט די ישיבה און פאראיקאל סקול איינגעארדענט ווערען אין א אייגענע באקוועמע היים.

ובקובץ ליובאוויטש גליון 3 ע׳ 41:

א ישיבה אחי תמימים איז — דורכ׳ן מרכז הישיבות תומכי תמימים — געגרינדעט געווארען אין ניו־הייוועך, קאנג. די לימודים האבען זיך אנגעהויבען א׳ דר״ח תמוז, מיט עטליכע צעהנדליג קינדער.

די ישיבה אחי תמימים געפינט זיך ביי דער שוהל בית ישראל 232 ארטשארד סטריט, ניו־הייוועך, קאנג.

א גרויסער קידוש השם איז געווען, ווען איבער הונדערט קינדער האבאן גמארשט אין ניו־הייוועער גאסען אין די שבתים פ׳ קרח און חוקת און האבען געהופען צו שמירת שבת.

א גרעסערער טייל קינדער זיינען געקומען אין שוהל צו אלע תפלות, מיט די ספעציעלע יארמולקעס פון דער ניי־געגרינדעטער ישיבה און האבען אויך געפראווט א מסבת שבת, וואס איז אנגעפיהרט געווארען פון די ראשי ישיבה, תלמידים פון דער ישיבה המרכזית אין ברוקלין און דעם ספעציעלען פארשטעהער פון מרכז תת״ל הרב ר׳ אלעזר פנחס ווייליער.

דער מארטש פון די קינדער אין די גאסען ווי אויך די מסבות שבת האבען בייגעוואוינט הונדערטער עלטערע מענשען און דאס האט ארויסגערופען א פריידיגע איבערראשונג אין שטאדט.

* * *

על יסוד ישיבה בניוהייוועך התחיל רבנו להתעניין כבר בקיץ ת״ש, שאז כתב אל ה״ר קדיש רומנוב (אג״ק חי״ב ד׳תז):

בבקשה לשלוח לי דו״ח מפורט ממצב החנוך

היהודי בניוהייוון. איזה מוסדות חנוך קיימים שם ומהותם הרוחני, מספר התלמידים, מספר המורים, ומצבם הרוחני ומה המה הלימודים, ואם ישנם ילדים מבני שש ומעלה שאין לומדים כלל למודי קדש, ואיך הוא מצב חנוך הבנות, ומה אפשר לדעתו לעשות כדי לתקן את המגרעות.

גם להודיעני איך הוא מצב הרוחני של הצעירים והנוער היהודי בעירו ואם יש להם שיעורים קבועים ללמוד תורה.

הנני מחכה לתשובתו ומקוה שישיב על הכל בפרטיות.

ובכ״ט תמוז (שם ד׳תנ):

מכתבו בענין מצב החינוך נכון הגיעני, ונחוץ הדבר במאד אשר במחנם הט׳ תוסד ישיבה קטנה, והנני מבקשו להתבונן בזה היטב איך ומה לסדר את הדבר, ולע״ע לא ידבר עם איש מזה רק יקבץ החומר הדרוש להתיסדות הישיבה, והנני חושב אשר במשך ימים אחדים יקובץ אצלו החומר הדרוש ואז יבא לפה ביום ד׳ אי״ה הבע״ל על איזה שעות לדבר בזה, ואם לא יספיק לו הזמן לקבץ החומר כן הידיעות באיזה אופן ועל ידי מי תתנהג הישיבה שהיתה במחנם, אז יבא אי״ה בשבוע הבע״ל, ויודיע תיכף.

אך אז לא בא דבר זה עדיין לידי פועל, עד קיץ תש״ד, שבו׳ תמוז כותב לאחד מהרמי״ם שנשלחו לשם, ה״ר זאב שי׳ שילדקרויט (אג״ק ח״ח ב׳תכו):

במענה על מכתבו על אודות התמנותו מטעם מרכז ישיבות תת״ל ליסד ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש בניו־הייוון, יתן השי״ת שיהי׳ להצלחה. ישקוד ויצליח בעבודתו הק׳ וטוב יהי׳ לו בגשמיות וברוחניות.

* * *

בתחלת חורף תש״ה נקנה בנין מיוחד עבור הישיבה ולאחר שיפוצים הנחוצים נכנסו התלמידים ללמוד בו, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 5 ע׳ 80:

א דאנק די באמיהונג פון מרכז הישיבות תומכי תמימים צוזאמען מיט א חשובע קעמיטע פון שטאט איז אין ניוהייוון קאנ. געקויפט געווארען א פרעכטיגע הויז פאר די דארטיגע ישיבה אחי תמימים ליובאוויטש, אויף 49 דווהייט סטריט.

נאכ׳ן מאכען די נויטיגע אלטעריישאנס האט די ישיבה בשעטומ״צ אריינגעמופט אין איהר אייגענע היים.

מיט׳ן איינארדנען זיך אין איהר נייע באקווענע היים איז די ישיבה פיעל פארגרעסערט געווארען בכמות ובאיכות און זי ענטוויקעלט זיך זעהר גוט.

בנין הישיבה בניוהייוון

דער מנהל פון די ישיבה איז דער בעגאבטער תלמיד פון די ישיבה המרכזית תומכי תמימים אין ברוקלין, הרב דובער ליווי.

באותו חורף אף נפתח בישיבה מחלקת לימודי חול וגן ילדים, כמסופר שם גליון 6 ע׳ 13:

זונטאג אוועטע, ערשטע חנוכה־ליכטעל, איז פארגעקומען א מאסען־מ[י]טינג אין דער גרויסער שוהל בית ישראל, ארטשארד סטריט, ניו־הייוון, קאנ., וועגען דער ישיבה אחי תמימים ליובאוויטש וואס איז דארט ניט לאנג געגרינדעט געווארען.

דער גאסט־רעדנער איז געווען הרב מרדכי אהרן קאפלאן פון ברוקלין, וועלכער האט באגייסטערט דעם גרויסען פארזאמלטען עולם מיט זיין שטארקער רעדע, אין וועלכער ער האט געשילדערט די גרויסע אויפטאונגען פון דער ליובאוויטשער ישיבה פאר דעם אידישען רעליגיעזען חינוך פון ניו־הייוון.

אין דער ניו־הייוועגער אחי תמימים ישיבה איז לעצטענס איינגעארדנט געווארען די ענגלישע לימודים — פאראקיעל סקול — און עס איז אויך עטאבלירט געווארען א קינדער־גארטען, וואס דאס האט פיל גורם געווען צו ווערבירען נאך צעהנדליגער קינדער צו דער דאזיגער ישיבה.

באותו חורף נשלח משם ה״ר מרדכי שי׳ אלטיין לפתוח ישיבה נוספת בבראנקס, כדלקמן פרק נד, ואת מקומו בניוהייוון מילא ה״ר זלמן שי׳ שכטר. סקירה על הישיבה בשנת תש״ו — בחוברת תות״ל י״א־ח״י אייר תש״ו:

„אחי תמימים״ ניו הייוון, קאנ. געגרינדעט ר״ח תמוז תש״ד, געפינט זיך צייטווייליק אין איהר אייגענער היים אויף 49 דומיט סטר. דער מנהל און ראש הישיבה איז הרב דובער ליווי, אויך די רבנים זלמן שעבטער, זאב שילדקרויט פיהרען אן מיט די

למודים. די עסקנים זיינען, די ווירדיגע רבנים: הרב יעקב הכהן פלעקסער, הרב אהרן שוחאטאוויץ, הרב אלעזר גארעליק, הרב שמואל לעווענבערג, הרב לאקס און אנד. דער באקאנטער כלל־טהורער דוד ריטשמאן איז פרעזידענט; די ווירדיגע בעלי בתים: מר. נתן נטע שיפאטין, פרעזידענט פון בית ישראל שוהל, מר. אלי איינבינדער, מר. סעם סילווערמאן שטעלען צוזאמען די קאמיטע פון דער ישיבה.

באותו קיץ נשלח ה״ר משה יצחק שי׳ העכט לנהל את הישיבה, באגרת ט״ו מנ״א (אג״ק ח״ט ב׳תתקלג):

בזה הנני מבקשו למלאות הצעת חתני הרש״ג שליט״א לקבל הנהלת הישיבה אחי תמימים ליובאוויטש בעי״ת ניו הייוון יע״א ויעתיק מושבו לשם להצלחה בגשמיות וברוחניות.

מאז עד עתה מתנהלת ישיבה זו על ידו.

פרק נב

אחי תמימים ברידזשפארט

ביי״ד תמוז תש״ד נפתחה הישיבה בבריידזשפארט, ע״י שליח מרכז הישיבות תומכי תמימים ה״ר אלעזר פנחס ווייליער. ה״ר דוד שי׳ איידלמן התמנה לנהלה זמן קצר לפני זה, אלא שלא יכל לנסוע לשם מיד כשהוחלט על כך ונתאחרה נסיעתו עד י״ד תמוז. על איחור זה כותב רבנו אל הרא״פ ווייליער בז׳ תמוז (אג״ק ח״ח ב׳תכח):

במענה על מכתבו, התענגתי לשמוע כי ת״ל דבר התייסדות הישיבה הולך בטוב. בדבר התלמיד איידעלמאן שי׳ ישנה מניעה פרטית על איזה ימים ובאפשרות הראשונה יבא אי״ה צלחה, ועל אדות הבית רבקה יתדבר עם המרכז לעניני חינוך.

סקירה על פתיחת הישיבה — בקובץ ליובאוויטש גליון 4 ע׳ 55:

א יסוד פאר א נייע ישיבה אחי תמימים איז — דורכ׳ן מרכז הישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש — געלעגט געווארען אין בריידזשפארט, קאנעטיקוט. י״ד תמוז תש״ד האבען זיך אנגעפאנגען די לימודים מיט עטליכע צעהנדליג תלמידים אונטער דער אנפיהרערשאפט פון די באגאבטע תלמידים פון ישיבה תומכי תמימים המרכזית אין ברוקלין, הרב דוד איידעלמאן און הרב צבי פעפער.

עס איז געשאפען געווארען א קאמיטע פון חשוב׳ע בעלי בתים פון שטאדט מיט מר. מענן אלס טשערמאן. אלע רבנים פון שטאדט: הרב פעלקאוויטש, הרב יאקובאוויטש און הרב פעלמאן העלפען אינטענסיוו אין דער אנטוויקלונג פון דער ישיבה. ס׳וערט אנגעוונדעט פיל השתדלות, אז צום נייעם זמן זאלען געפענט ווערען אייניגע קלאסען פאראקיעל סקוהל.

די ישיבה געפינט זיך אויף 820 מעדיסאן עוו., בריידזשפארט, קאנע.

ובחוברת תות״ל ח״י אלול תש״ד:

די ליובאוויטשער ישיבה אין בריידזשפארט קאנע. איז געגרינדעט געווארען י״ד תמוז, תש״ד און האט ארויסגערופען פיעל פריידן און טיעפען אינטערעס צווישן אלע שיכטען פון דער בריזשפארטער אידישער באפעלקערונג, וועלכע האט שוין לאנג געפיהלט די שטארקע נויטוועניגקייט פאר אן עכט רעליגיעזען חנוך־מוסד.

שבת פ׳ בלק (דעם אכטען דזשוליי) איז אין דער גרויסער שוהל אגודת אחים אויף גרענד סטריט פארגעקומען א פייערליכע פארזאמלונג מיט דער באטייליגונג פון פיעלע פארשטעהער פון דער בריזשפארטער קהלה, ווי אויך חשוב׳ע געסט, פארשטעהער פון מרכז הישיבות תומכי־תמימים ליובאוויטש פון ניו־יארק. עס האבען געעדעט הרב יאקאבאוויטש, דער רב פון שוהל, דר. וואורצעל, דער פרעזידענט, מר. ליווי, ווייס פרעז. א. א. וועלכע האבען אויסגעדריקט זייער האראציגען דאנק צום מנהיג הדור, דעם ליובאוויטשער רבי שליט״א און צום מרכז הישיבות תומכי־תמימים ליובאוויטש פארן מזכה זיין די בריידזשפארטער קהלה מיט א ליובאוויטשער ישיבה. הרב ר׳ אלעזר פנחס ווייליער פון ברוקלין, פארשטעהער פון מרכז הישיבות תומכי־ תמימים און איינער פון די הויפט־ ארגאניזאטארען פון דער ישיבה אין בריידזשפארט, האט באגריסט אין נאמען פון מרכז הישיבות תומכי־תמימים ליובאוויטש.

דעם זעלבען שבת איז פארגעקומען א גרויסע קינדער צוזאמענקונפט אויף א „מסיבת שבת״ און זיי זיינען באגייסטערט געווארען פון דעם נייעם און לעבעדיגען תורה־גייסט, וואס ס׳איז אריינגעבראכט געווארען אין שטאדט.

אזוי ארום איז אויפגעשטעלט געווארען די ליובאוויטשער ישיבה אין בריידזשפארט, וועלכע איז איינגעארדענט געווארען אין פראטערנאל האלל, 820 מעדיסאן עוו. אונטער דער אנפיהרערשאפט פון הרב

דוד עדעלמאן און הרב מ. טייטעלבוים. הרב עדעלמאן איז א חניך פון דער צענטראלע ישיבה תומכי־תמימים אין ברוקלין, און הרב טייטעלבוים איז א באקאנטער פאדאגאג פון באלטימאר.

דעם 15־טען אוגוסט איז פארגעקומען א גרויסע פארזאמלונג פון ברידזשפארטער עסקנים אין דעם לאקאל פון דער ישיבה, וועלכע ס׳איז ערוועהלט געווארען א חשובע קאמיטי לטובת דער ישיבה. אין דער קאמיטי זיינען אריין: מר. מאנן, פרעזידענט, מר. ל. גאלדפלעד, וויס־פרעז., מר. אברהם באקונען, טרעזש., מר. קרענסמאן, סעקר., דר. וואורצעל, מר. וואלנער, מר. רעבט, מר. אבראמאוויץ, מר. מעקס קאופמאן, מר. י. ה. זיממער, מר. עסלאוויץ, מר. גאלדשטיין, מר. נייטהען אהל, מר. פיינגאלד, מר. ראביץ, מר. ליבערמאן, מר. משה פרידמאן, מר. אייזענבערג, א. א.

די חשוב׳ע רבנים פון שטאדט, הרב אפרים פילקאוויץ, הרב יוסף מנשה יאקאבאוויץ, הרב מאיר פילמאן זיינען אויף אריינגעטראטען אין דער קאמיטע און גיבען דער ישיבה זייער פולע שטיצע.

צווישען די חשוב׳ע פריינד פון דער ישיבה דארף מען אויף דערמאנען דעם באוואוסטען ריכטער און עסקן, דזשאדזש סעמיועל מליץ.

במשך תקופה קצרה זו רואים אנו שבמקום ה״ר צבי פעפער מופיע ה״ר מ. טייטלבוים. אך בכל אופן כעבור זמן קצר בא לשם ה״ר אהרן פאפאק שאליו עברה הנהלת הישיבה.

* * *

עד אז ניהל ה״ר אהרן פאפאק את מערכת „שיעורי לימודי הדת״ בנ. י. כדלקמן פרק ס. לכן גם בבואו לברידזשפארט מעוררו רבנו לפתח מערכת לימודים דומה וכותב לו על זאת בכ׳ מ״ח תש״ה (אג״ק ח״ח ב׳תקלד):

אתענין לדעת מאופן עבודתו בישיבת אחי תמימים ליובאוויטש בעי״ת ברידזשפארט, וביחוד במה שנוגע לשעה של למוד הדת ביום ב׳ וה׳ איך סדרו זאת, ובודאי שצריכים לסדר, הן לילדים והן לילדות וראוי הי׳ לסדרם בשתי מחנות, מחנה ילדים ומחנה ילדות, ובודאי אשר במשך זמן זה הנה כבר יש להם היכרות עם איזה צעירים בעיר.

ובד׳ טבת (שם ב׳תקסה):

במענה על מכתבו אודות עניני הישיבה הנה נהניתי במאד, והשי״ת יצליח להם בעבודתם הק׳ וירחיב גבולם בתלמידים בעלי כשרונות שישקדו בלימוד ובהנהגה דיר״ש.

בטח הם עוסקים ב״של״ה״ — שעה לימוד הדת — בבתי הספר, ויכתבו דו״ח מזה למרכז ועד מגיני ומרחיבי החנוך הכשר, והשי״ת יהי׳ בעזרם בגשמיות וברוחניות.

* * *

גם „בית רבקה״ לבנות נוסדה בעיר זו במשך החורף, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 6 ע׳ 10:

לעצטענס איז דורכ׳ן „מרכז לעניני חנוך״ געגרינדעט געווארען א „בית רבקה״ סקול פאר מיידלעך אין ברידזשפארט, קאנעטיקעט.

די לימודים האבען זיך אנגעהויבען ב׳ שבט ה. י.

א ספעציעלע קאר ברייגנט די קינדער וועלבע וואוינען ווייט, פון דער חיים אין סקול און צוריק אהיים.

עס איז צום ערשטען מאל אין דער געשיכטע פון ברידזשפארט, אז דארט זאל עקזיסטירען א באזונדערע סקול פאר מיידלעך פאר אידישע לימודים און רעליגיעזער ערציהונג.

די גרינדונג פון דער „בית רבקה״ סקול האט ארויסגערופען גרויס בייפאל אין די בריוטע אידישע קרייזען פון ברידזשפארט.

* * *

אך עיקר הדיון בפרק שלפנינו הוא אודות הישיבה, שבמשך החורף תש״ה פתחה מחלקה נוספת, כמסופר שם ע׳ 11:

מיט דער גוטהייסונג פון מרכז הישיבות תומכי תמימים, האט די ישיבה אחי תמימים אין ברידזשפארט, קאנג. געעפענט נאך א ברענטש אין שטאדט.

דער נייער ברענטש געפינט זיך אויף 316 הייליי עוו. די לימודים האבען זיך דארט אנגעהויבען ח׳ שבט תש״ה.

די ישיבה אין ברידזשפארט געהט יעצט אן מיט א אקציע צו קויפען אן אייגענעם בילדינג, וואו אלע אפטיילונגען פון דער ישיבה זאלען געפינען א פאסענדע היים.

במשך הקיץ נקנה בנין במיוחד עבור הישיבה, כמסופר שם גליון 9 ע׳ 63:

די ישיבה אחי תמימים ליובאוויטש אין ברידזשפארט קאנג. האט א דאנק די אנשטרענגונג פון די חשוב׳ע קאמיטע פון בע״ב געקויפט א שענעם בילדינג אויף 311 פעירוויו עוו.

די ישיבה אין ברידזשפארט אין איהר אייגענע

היים וועט האפענטליך פיעל פארגרעסערט ווערען בכמות ובאיכות און וועט בעזה״י דינען צו די גאנצע אידישע באפעלקערונג מחנך צו זיין די קינדער ברוח התורה והיראה.

כשנתבשר על כך רבנו כותב אל הר״א פאפאק (אג״ק ח״ח ב׳תשכו):

במענה על מכתבו אודות קנין הבית עבור ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש בעי״ת ברידזשפארט יע״א, יצליח השי״ת להועד הנכבד ולכל העוזרים על ידו ויתברכו בגשמיות וברוחניות.

סקירה על הישיבה בשנת תש״ו — בחוברת תות״ל י״א־ח״י אייר תש״ו:

„אחי תמימים״ ברידזשפארט, קאנ. געגרינדעט י״ד תמוז תש״ד, געפינט זיך אין איהר אייגענע היים אויף 311 פאיערוויאו עוו., וועלכע אנגעפירט דורך הרב אהרן פאפאק און הרב ישראל סטאק, תלמידים פון דער צענטראלער ישיבה. די ישיבה קאמיטע באשטעהט פון: מר. מאן, פרעז. מר. ל. גאלדפעלד — ווייס־פרעזידענט, מר. אברהם באקונין — טרעזש., מר. קרעגסמאן — סעקר., ד״ר וואורצעל, מר. וואלנער, מר. רעבט, מר. אבראמאוויץ, מר. מ. קויפמאן, מר. י. ח. זיממער, מר. עסלאוויץ, מר. גאלדשטיין, מר. נייטהען, מר. פיינגאלד, מר. ראביץ, מר. ליבערמאן, מר. משה פרידמאן און מר. אייזענבערג. די חשובע רבנים פון שטאט: הרב אפרים פעלקאוויץ, הרב יוסף מנשה יאקאבאוויץ און הרב מאיר פילמאן זיינען אויך אריינגעטראטען אין דער קאמיטע און גיבען זייער קאפאפראציע. צווישען די פריינט פון דער ישיבה דארף אויך דערמאנט ווערען דער פראמינענטער ריכטער און עסקן, דזשארדזש סעמיועל מליץ.

כעבור משך זמן נסע משם הר״א פאפאק, ונשאר לנהל את הישיבה, יבדלח״ט, ה״ר ישראל שי׳ סטאק, עד היום הזה.

* * *

ב״הפרדס״ אלול תש״ד נזכרת גם ישיבת אחי תמימים דמארינגטאן בהנהלת הרב יצחק גרינבערג; אך לא ראיתי׳ נזכרת במקורות נוספים, כנראה לא הי׳ לה קיום, במשך זמן רב.

פרק נג

אחי תמימים שיקגו

כבר בקיץ ת״ש הרבה רבנו לעורר על דבר פתיחת ישיבה קטנה ועל פתיחת „פאראקל סקול״ בשיקגו. כך כותב אל ה״ר שלום שי׳ פוזנר בב׳ אלול ת״ש (אג״ק ח״ח א׳רכו):

הנה אדות הפאראקל סקול יבאר ויסביר ידידי עוז חביבי הרב חאדאקאוו שי׳ והנני מקוה בעזה״י שיסודר הדבר בכי טוב בגשם וברוח.

אדות הישיבה קטנה צריכים להניח כל הכחות על זה שבעזרתו ית׳ יבא הדבר אל הפועל והנני מבקשו לבאר ולהסביר להם גודל בקשתי ולספר להם ממה שידוע להם עבודתי בענין הרבצת תורה ת״ל במשך יותר על ארבעים שנה, ובפרט התעסקותי בזה במסירת נפש בפועל מאז אשר הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע — קודם הסתלקותו — דבר עמדי בענין זה, ויבאר ויסביר להם שלהיותם ידידים ואוהבים אמיתים צריכים להתחשב עם בריאותי החלושה — יחזקני השי״ת בגו״ר — כי הדבר נוגע לי בבריאותי ממש, אשר רק זאת — הרבצת תורה ביראת שמים — היא נחמתי בעניי גלותי וטלטולי ממדינה למדינה והשי״ת יתן בלבבם להתעורר בהתעוררות טובה ליסד הישיבה קטנה להצלחה בגשם וברוח.

וכך כותב באגרות מרובות במשך קיץ ת״ש וחורף תש״א (שם א׳רכז. א׳רלח. א׳רמ. א׳רנב. א׳רצט. א׳תט. חי״ב ד׳תמו. ד׳תנו. ד׳תנח־סד. ד׳תע־עז. ד׳תפ. ד׳תצא).

נפתחה אמנם אז מחלקה ללימוד גמרא נפתח גם פאראקל סקול אך לא באופן שיוכלו לייסד עליהם את הישיבה אחי תמימים.

הדיון על פתיחת ישיבת אחי תמימים בשיקגו התחיל בחורף תש״ג. על כך כותב רבנו אל ה״ר שלמה זלמן העכט בכ״ט שבט תש״ג (אג״ק חי״ב ד׳תקסט):

באחד ממכתביי הקודמים כתבתי לו אשר בעזה״י בדעתי שצריכים ליסד ישיבה בשיקאגא, אבל צריכים הכנה יסודית וחשאית ביותר. וענין ההכנה הוא: 1) לדעת כמה נערים אפשר לקבץ. 2) שנותיהם. 3) כמה כתות יהיו — בעת הראשונה צריכים להשתדל שלא להרבות בכתות. 4) באיזה שעות אפשר לסדר את הלימודים. 5) מהות הראש ישיבה. 6) באיזה מקום בעיר תהי׳ הישיבה. 7) דירה עבור הישיבה וכמה חדרים בה. 8) התקציב לחדש. בטח במשך העבודה יתוספו עוד כמה שאלות אשר כל זה צריכים להתיישב מראש בחשאי כאמור — שלא ישברו ח״ו את הביצה קודם שיצא האפרוח — וכאשר יתבררו

שאלות אלו ויעשה ההכנות הדרושות הנה בעזה״י תוסד בשעטומ״צ הישיבה, בלי שום נטילת רשות ממי שהוא ובלי שום בקשת עזר כספי ממי שהוא, והנני מבקשו להתבונן בזה בינו לבין עצמו.

ובט״ז אד״ר תש״ג (שם ד׳תקעד):

בדבר התייסדות ישיבה כתבתי לו באחד ממכתבי הקודמים כי תקותי בעזה״י אשר מהת״ת בליובאוויטש ובני ראובן יהי׳ איזה יסוד מוסד לישיבה, אבל דרושה לזה הכנה טובה הן ברוח והן בגשם להחזיקה בכל הענינים שבזמן הראשון לא יצטרכו לבקש נדבות מיהודי שיקאגא, ובהכרח להניח שאלה זו לאיזה שבועות כי הנני עוסק עתה להשיג בעזה״י את הדרוש להתייסדות ישיבה הנ״ל וכשיעזר השי״ת שאשיג את האפשרות לזה אודיעו מיד אי״ה.

עדיין לא נתפתחה האפשרות לפתוח ישיבת אחי תמימים בשיקגו, רק נוסדו מחדש כמה כתות לומדי גמרא בבתי הכנסת בני ראובן ואנשי ליובאוויטש. על כך הרבה רבנו לכתוב באגרות רבות במשך קיץ תש״ג (אג״ק ח״ז ב׳כה־ב׳לו).

וכך נדחתה פתיחת הישיבה בשיקגו עד קיץ תש״ד, שעל החלטה זו כתב רבנו בשתי אגרות בי״א ובי״ב תמוז (אג״ק ח״ח ב׳תלג־ד). בי״ח אלול צוה לאחד מהתלמידים, ה״ר אלי׳ ארי׳ ליב שי׳ גראס, לנסוע ללמוד בשיקגו (שם ב׳תצח):

במענה על שאלתך, תסע להישיבה אחי תמימים ליובאוויטש בשיקאגא, והנני נהנה מזה, ובטח תשתדל למלאות את הסדר בדיוק ותשפיע גם על בני גילך התלמידים יחיו ותשקוד ותצליח בלימוד ובהנהגה דיר״ש, והנני מברכך בברכת כתיבה וחתימה טובה בגשמיות וברוחניות.

על ההחלטה לפתוח את הישיבה בשיקגו דווח בקובץ ליובאוויטש גליון 4 ע׳ 57:

אויף דער איניציאטיוו פון מרכז הישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש איז געלעגט געווארען א יסוד פאר א ישיבה אחי תמימים אין שיקאגא.

פאר דיזען צוועק איז נאמינירט געווארען הרב התמים יוסף ווײנבערג — פון די תלמידים מצוינים אין דער ישיבה תומכי תמימים אין אטוואצק, וועלכער איז אנגעקומען מיט די אנדערע תמימים פליטים אין מאנטרעאל און געווען איינער פון די פיהרער פון דער ישיבה תומכי תמימים דארט — אלס מנהל. הרב ווײנבערג געפינט זיך שוין אין שיקאגא און מיט דער מיטהילף פון די דארטיגע חב״ד רבנים און פראמינענטע עסקנים, פיהרער פון אגודת חב״ד אין שיקאגא, ווערען געמאכט אלע צוגרייטונגען פאר דער עפענונג פון דער ישיבה צום נייען זמן. אלס פרעזידענט פון דער ישיבה איז באשטימט געווארען דער באקאנטער עסקן אין שיקאגא, הנדיב ר׳ יחזקאל ליסנער.

וב״הפרדם״ (תמוז תש״ד):

כעת מערב המדינה עומד על הפרק, ובראשם העיר שיקאגא, העיר ואם בישראל, ליסוד ישיבה קטנה, „תומכי תמימים״ בשיקאגא. העיר אשר ישנו הרבה יהודים חובבי תורה, אנשי מעשה, היא העיר המוכשרה ליסוד ישיבה קטנה, לפי רוח הישיבות „אחי תמימים״, „תומכי תמימים״.

ועל פתיחתה לפועל — בחוברת תות״ל ח״י אלול תש״ד:

געהענדיק צום דרוק, ווערט איבערגעגעבען די פרעהליכע נייעס, אז עס איז געגרינדעט געווארען א ליובאוויטשער ישיבה אין שיקאגא.

עס איז צו האפען, אז די דאזיגע ישיבה, וועלכע וועט אויך האבען איהר אייגענע פאראקיאל סקול, וועט דינען אלס גרויסער תורה צענטער פאר דער גאנצער מידל־וועסט.

אלס פרעזידענט פון דער ישיבה איז ערווועהלט געווארען דער באקאנטער עסקן און פרעזידענט פון דער גרויסער צמח צדק שוהל, מר. יחזקאל ליסנער. די איבעראל באקאנטע און האכגעשעצטע שיקאגער עסקנים, מר. פנחס ריסמאן,. שלמה פאלמער, די ברידער כ״ץ, נפתלי הערץ באלאטין, יעקב ריסמאן, משה שייעוויץ, בנימין דייסין, יוסף פלייער א. א. שטעהען בראש פון דער גרויסער ארבעט אויפצושטעלען די וויכטיגע אבסניא של תורה אין שיקאגא.

די חשוב׳ע חב״ד רבנים פון שטאדט, הרב אברהם יצחק פערעלשטיין, הרב שלמה זלמן העכט, הרב משה ליב ראדשטיין, הרב יוסף ווײנבערג, א. א. זיינען צווישען די אקטיוויע טהוער פאר דער ליובאוויטשער ישיבה אין שיקאגא.

וב״הפרדס״ (אלול תש״ד):

בימים אלו נתיסד ישיבת ליובאוויטש בשיקאגא, ונשלח לכאן בציווי הרבי דליובאוויטש שליט״א, הרב יוסף ווינבערג ממונטריול לסדר הישיבה, ולהיות המנהל, הרב יוסף ווינבערג, הוא תלמיד מצוין, גדול בתורה ובירא, מישיבות דליובאוויטש באירופא, הוא מומחה גדול במקצוע זו.

ובאותו גליון מופיעה מודעה:

על־יד מרכז ישיבות תומכי תמימים דליובאוויטש נפתח ישיבת ליובאוויטש בשיקגו.

למטרה זו נשלח מהרבי דליובאוויטש שליט"א הרב ר' יוסף ויינבערג לשיקגא, אחד מתלמידים החשובים המצוינים מישיבת ליובאוויטש, לסדר הישיבה ולהיות המנהל.

בקרוב יושלח ראש ישיבה רב גדול מפורסם לשיקאגא . . .

עבור התלמידים בחלק המערבי של העיר יתנהגו המודים לזמן עראי בביה"כ בני ראובן, 1256 סויט קעדוויייל עוו.

גם יופתח מקום ללמוד עבור חלק צפונה של העיר באלבאני פארק.

לרשימת תלמידים עבור הישיבה לפנות ללשכת „מרכז ישיבות תומכי תמימים דליובאוויטש" 3701 וועסט רוזוועלט ראוד. טעלעפאן: לאונדעיל 0909

הנהלת הישיבה

ובגליון תשרי תש"ה:

בימים האלה נתיסד ישיבת ליובאוויטש בשיקאגא, ישנו תלמידים אשר יודעים ומבינים, מופלגי תורה.

הרב הגאון המצוין ומפורסם לעילוי מו"ה אברהם מרדכי הערשבערג שליט"א, נתקבל לראש הישיבה, אומר שיעורים בכל יום בהבנה וסברא, בחריפות ובקיאות יתירה.

ובקובץ ליובאוויטש גליון 5 ע' 84:

אויפ'ן אויפטראג פון מרכז הישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש זיינען, מיטוואך ג' תשרי תש"ה, אוועקגעפאהרען תלמידים מצויינים פון ישיבה המרכזית תת"ל אין ברוקלין צוזאמען מיט'ן אויפגענומענעם פאר דעם צוועק מנהל, התמים הרב יוסף ויינבערג, קיין שיקאגא צו עפענען דארט די שוין פון פריהער געפלאנטע תומכי תמימים ישיבה.

בעפאר זייער אברייזען זיינען די תלמידים מיט זייער מנהל אויפגענומען געווארען פון כ"ק אדמו"ר שליט"א, וועלבער האט זיי געגעבען זיין ברכה און אויף איבערגעגעבען א סדר אין הנהגה.

גלייך ביי זייער אנקומען אין שיקאגא האבען די תלמידים אננעפאנגען זייערע לימודים. די דאזיגע תלמידים בילדען, אזוי צו זאגען, דעם גרונדשטיין פאר די ישיבה תומכי תמימים אין שיקאגא.

דאס אנקומען פון די ליובאוויטשער תלמידים און די גרינדונג פון א תומכי תמימים ישיבה אין שיקאגא האט ארויסגערופען גרויס פרייד אין די ברייטסטע ארטאדאקסישע קרייזען פון שטאט בכלל און ביי די גרויסע צאל חסידי חב"ד דארט בפרט.

אלס ראש הישיבה איז אויפגענומען געווארען, הרב אברהם מרדכי הערשבערג, רב אין די בני ראובן נוסח אר"י שוהל אין שיקאגא.

לויט די לעצטע ידיעות ענטוויקעלט זיך די ישיבה ב"ה זעהר גוט און פיעל צענדליגער תלמידים זיינען שוין צוגעצויגען געווארען פון שיקאגא גופא.

די ישיבה געפינט זיך פארלויפיג אין די בני ראובן שוהל 1500 קידווייל עוו. אבער די ישיבה קאמיטע, וועלכע בעשטעהט פון די שעהנסטע בע"ב פון שטאט, מיט הנדיב ר' יחזקאל ליסנער בראש מיט דער מיטהילף פון אלע חסידי חב"ד דארט ארבייטען אינטענסיוון צו אבקויפען א גרויסען פאסענדען בילדינג וועלכער זאל ענטשפרעכען די באדערפענישען פון די ישיבה.

לא נתפרש כאן כמה תלמידים נסעו מנ.י. לשיקגו, אך באגרת ה"ר צבי שי' שוסטערמאן אל הר"י דזייקאבסאן כותב בז' תשרי תש"ה:

שמעתי אודות החי' תלמידים שנסעו לשיקאגא והשי"ת יעזור שזה יהי' יסוד טוב על בסיס נכון וממנו תגדל ותפתח ישיבה גדולה כרצון כ"ק אדמו"ר שליט"א.

בר"ח מ"ח בא האישור הרשמי לכך מאת רבנו, באגרת אל ה"ר יוסף שי' ווינבערג (אג"ק ח"ח ב'תקטז*):

בזה הנני להודיעו כי מלאתי את ידי חתני הרב רש"ג שליט"א גוראריי, יו"ר ועד הפועל דמרכז ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש וכל סניפיו, ישיבות אחי תמימים ליובאוויטש וחדרי תורה ליובאוויטש במרחבי ארצות הברית וקאנאדא, לבחור בו, למזל טוב, להיות מנהל ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש בעי"ת שיקאגא יע"א.

ובזה הנני לברכו בברכת מזל טוב, יתן השי"ת שיהי' בשעה טובה ומוצלחת בגשמיות וברוחניות והישיבה אחי תמימים ליובאוויטש בעי"ת שיקאגא יע"א תקנה לה שם טוב בכתרה של תורה ביראת שמים ובהנהגה טובה ונפלאה באהבת ישראל, ובעתיד הקרוב תהי' לתל תלפיות למאות תלמידים בעלי כשרונות ועוסקים בתורה ועבודה שבלב ובתקון המדות, והשי"ת יצליח לו בעבודתו הקדושה ופועל ידיו ירצה השי"ת ויגדיל תורה ויאדיר.

זה הי' האישור הרשמי למינויו בתור מנהל הישיבה, חדשיים לאחר שקיבל אגרת מפורטת מאת רבנו בבדר"ח אלול תש"ד (אג"ק חי"ב ד'תקפז) בדבר ההכנות ליסוד הישיבה, ששם כותב לו בין השאר:

גבול עבודתו בהוה מסדר ומנהל הישיבה

בשיקאגא מטעם מרכז ישיבות תת״ל ולהתענין בהתעניות גדולה במרץ בדבר האוסף והמגבית לטובת מרכז תת״ל . . מכתבים אופיציאליים בנדון זה אכתוב לכשיסתדר הדבר אי״ה ואתה תעבוד במרץ ותדבר נאומים שלפ״ע המקבלים והכל במעלת ישיבת תת״ל ותספר ספורים מפעולותיהם של התלמידים ברוסיא ובפולין ובקאנאדא.

סקירה על התפתחות הישיבה ב״הפרדס״ (כסלו תש״ה):

זה שלשה חדשים אשר זכתה העיר שיקאגא אשר נתיסד שם ישיבת „תומכי תמימים״ ליובאוויטש.

בישיבה זו ישנו שלשה מחלקות, במחלקה ראשונה נמצאו תלמידים מצוינים מופלגי תורה, בתוכם תלמידים שבאו מניו יארק שלמדו שם בישיבה המרכזית של „תומכי תמימים״ בברוקלין, ניו יארק, ושארי תלמידים משיקאגא ומערים הסמוכות.

במחלוקה זו נתמנה מהרבי דליובאוויטש שליט״א, הרב הגאון העילוי המצוין בחריפתו ובקיאותו מו״ה אברהם מרדכי הירשברג שליט״א, שהי׳ ר״מ בסניף של „ישיבת חכמי לובלין״, בעיר ראחוב בפולין, ואח״כ בוילנה הי׳ ראש ישיבה בהסכמת הגאון רח״ע זצ״ל, יש לו השפעה גדולה על התלמידים בשיעוריו המלאים הבנה וסברא, חריפות ובקיאות ובחינוך המוסרי.

למנהל הישיבה נתמנה הרב הג׳ בתורה ויראת ד׳ מו״ה יוסף ווינבערג שליט״א, אחד מתלמידים החשובים ומצוינים מישיבת ליובאוויטש באירופה, ואומר ג״כ שיעור במחלקה השניה.

במחלקה שלישית נתמנה הרב מרדכי פישער, הוא מצוין בתורה ויראת ד׳, תלמיד ממתיבתא תורה ודעת וליובאוויטש.

לזמן ארעי נתיסד הישיבה בבהכ״נ „שערי תפלה בני ראובן״ בביהכ״נ חשוב ומפואר בשיקאגא.

בימי חג הסוכות האחרונים, נסעו משיקאגא אנשים חשובים, חסידי חב״ד לניו יארק, לחסות תחת הרבי דליובאוויטש שליט״א. חסידים אהובים ונעימים. במשך היותם שם התקיים אספה של חסידי ליובאוויטש משיקאגא. הרבי דליובאוויטש שליט״א הופיע בראש האספה, נתן להם הברכה, ברכת התורה, על התיסדות ישיבת „תומכי תמימים״ בשיקאגא, באספה זו החליטו ליקח בית נאה ומפואר ומוכשר לישיבה. בקרוב יוגמר החלטה זו, ויקחו בנין מפואר להישיבה.

נסעו לניו יארק: הרב ר׳ משה לייב ראדשטיין, מנהל אגודת חב״ד בשיקאגא, ר׳ פנחס ריסמאן, נשיא אגודת חב״ד בשיקאגא, ר׳ יחזקאל ליסנער, נשיא ישיבת ליובאוויטש בשיקאגא, ר׳ שלמה פאלמער סגן ור׳ משה שאיעוויץ.

גם הי׳ להם אספות מאוחדות עם הרב ר׳ שמרי׳ גור־ארי׳ בנוגע לאגודת חב״ד בשיקאגא.

בימים האלה נפתח מגבית של ישיבה תומכי תמימים בשיקאגא, מרכז הרבנים דשיקאגא, קבעו השבת פ׳ וארא, להכרזת מגבית בכל בתי כנסת.

במשך החורף התחילה ההתעסקות בקשר לקניית בנין מיוחד עבור הישיבה, אך קשיים מרובים נערמו בדרך, נוסף להתנגדות חוגים מסוימים על עצם קיומה של ישיבה חב״דית בשיקגו. כך נמשך הדבר עד סוף הקיץ, שבמשך זמן זה נכתבו ע״י רבנו אגרות מרובות בנידון (ב׳תקמט. ב׳תקנ. ב׳תרלב. ב׳תרפז. ב׳תרצב. ב׳תשכט. ב׳תשל).

לקראת שנת הלימודים תש״ו נסעה קבוצה נוספת מהישיבה המרכזית בנ.י. ללמוד בישיבה בשיקגו, על כך מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 10 ע׳ 87:

בין כסא לעשור ה. י. זיינען געפאהרען א גרופע תלמידים מובחרים פון דער ישיבה ומתיבתא תו״ת אין ברוקלין קיין שיקאגא פארטיזוועצען זייערע לימודים אין דער דארטיגער ישיבה. אזוי ארום איז די שיקאגער ליובאוויטשער ישיבה באריכערט געווארען מיט נאך גוטע תלמידים בעלי כשרונות. הרב ר׳ אברהם מרדכי הערשבערג, ר״מ ראשי פון דער דארטיגע ישיבה, זאגט פאר די תלמידים יעדען טאג א שיעור בעיון אין גפ״ת.

אויך איז צום נייעם זמן געעפענט געווארען אין שיקאגא נאך א ברענטש פון דער ישיבה, אויף 4706 נ. מאנטיסעלא עוו., וואו עס איז אויך איינגעארדענט געווארען א פאראקיעל סקול און א גן ילדים. א ספעציעלע קאר ברענגט די קינדער אין ישיבה. עס ווערט דערווארט, אז בעזר השם וועט די ליובאוויטשער ישיבה אין שיקאגא ווערען א גרויסער צענטראלער מקום תורה ביראת שמים פאר דער גאנצער מידעל וועסט.

את שמחת רבנו מהסתדרות הכתות לשנת הלימודים החדשה ומפתיחת גן הילדים הביע רבנו באגרת י׳ מ״ח תש״ו אל ה״ר יוסף שי׳ ווייינבערג (אג״ק ח״ט ב׳תשפ):

בנועם מיוחד קראתי את מכתבו מז׳ לחד״ז, אשר הסתדרו כתות התלמידים שי׳ ות״ל התלמידים היקרים יחיו בכל המחלקות שוקדים [ב]לימודים ובהנהגה דיראת שמים והשי״ת יצליחם בגשם וברוח, ושמחה מיוחדת גרמה לי הידיעה מפתיחת גן ילדים בהנהגת הרבנית מרת העבט תחי׳, יצליחה השי״ת בגשם וברוח וגן הילדים יתגדל ויתרחב בכי טוב ובהצלחה.

ובט״ו כסלו תש״ו (שם ב׳תתג):

נהניתי מזה שסידר אשר התלמידים יחיו יחזרו דא״ח בש״ק, ובטח מסדר להם מאמרים המדברים בעניני עבודה והשי״ת יצליחם בעבודתם ובלימודם.

סקירה על הישיבה בשנת תש״ו — בחוברת תות״ל י״א־י״ח אייר תש״ו:

„אחי תמימים״ שיקאגא, איל. געגרינדעט אין מאי 1944, פארשפרעכט צו ווערען א גרויסער תורה צענטער פאר דער מידל וועסט, געפינט זיך אויף 3701 ווועסט רוווועלט ראוד מיט א ברענטש אויף 4706 מאנטיסעלא עוו. פרעזידענט פון דער ישיבה איז דער באקאנטער עסקן ר׳ יחזקאל ליסנער, פרעזידענט פון דער גרויסער „צמח צדק״ שוהל. בראש פון דעם הייליגען אנשטאלט שטעהען די באריהמטע שיקאגער עסקנים מר. פנחס ריסמאן, שלמה פאלמער, די ברידער כ״ץ, נפתלי הערץ באלאטין, יעקב ריסמאן, משה שייעוויץ, בנימין דייסין, יוסף פלייער, הערערי קאפלאן, זאב קליבאנאוו א. א. צווישען די אקטיוווע טוהער זיינען הרב משה ליב ראדשטיין, מנהל איז הרב יוסף וויינבערג, תלמיד פון ליובאוויטש, ראש הישיבה איז הרב אברהם מרדכי הערשבערג, א למדן מופלג, תלמיד פון ישיבת חכמי לובלין.

פרק נד

אחי תמימים בראנקס

הדיון על פתיחת הישיבה בבראנקס התחיל בקיץ תש״ד. ביום ב׳ פ׳ עקב כ׳ מנ״א תש״ד כותב ה״ר מרדכי שי׳ אלטיין אל חותנו הר״י דזייקאבסאן:

כבר כתבתי להרש״ג שני פעמים בשאלה מה יהי׳ אודות הבראנקס ועתה כתבתי לו שדעתי לבוא לניו יארק על ש״ק הבע״ל ולדבר עמו אודות כל הדבר.

ובאמת לפי״ד איני יודע אם יש עדיין זמן די מספיק להתחיל בתעמולה ולפתוח פאראקיאל סקול מיד בזמן הבע״ל, כי הלא צריכים תלמידים, מורים, בנין, בעלי בתים וכו׳. ומ״מ איני יכול לומר השערותי בהענין עדיין כי אפשר שהמקום בבראנקס קל ביותר בהתיסדות פאראקיאל סקול. ואם ח״ו לא נוכל לפתוח פאראקיאל סקול בבראנקס בזמן הבא א״כ ילך שלשה חדשים לאיבוד, כי נצטרך להתמהמה עד חודש פעברוארי בפתיחת המוסד ואין צריכים יותר משנים או שלשה חדשים בשביל התעמולה.

לפועל נדחה הדבר לחורף תש״ה. בנר השמיני של חנוכה כותב רבנו להר״ר מרדכי דוב שי׳ אלטיין (אג״ק ח״ח ב׳תקסא):

יציע לחתני הרש״ג שליט״א איך אפשר לסדר ישיבת אחי תמימים או חדרי תורה במחוז בראנקס שהוא מכיר שיחי׳ תחת הנהלתו.

כשבועיים לאחר מכן נוסדה הישיבה, ורבנו כתב לו בזה (שם ב׳תקצד):

במענה על מכתבו אודות התייסדות ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש במחוז בראנקס, יעזרהו השי״ת להשיג תלמידים בעלי כשרונות ומקבלי עול מלכות שמים ויצליח בעבודתו בגשמיות וברוחניות.

התחלת הלימודים היתה בח״י שבט תש״ה. על פתיחת הישיבה דווח בקובץ ליובאוויטש גליון 6 ע׳ 11:

א ישיבה און מתיבתא אחי תמימים, מיט עלעמענטרי און היי־סקול, איז געגרינדעט געווארען, דורכ׳ן מרכז הישיבות תומכי תמימים, אין בראנקס, נ.י. די לימודים האבען זיך אנגעהויבן ח״י שבט, תש״ה.

די ישיבה געפינט זיך פארלויפיג אין נוסח אר״י שוהל, 1243 וואשינגטאן עוו., בראנקס.

נאך א פארשטענדיגונג מיט דער שוין פון פריהער עקזיסטירענדער ישיבה אין בראנקס, אונטער׳ן נאמען „חות דעת״, האט זיך די לעצטע אנגעשלאסען אין דער ישיבה ומתיבתא אחי תמימים, און איהרע ראשי ישיבות מיט אלע תלמידים זיינען אהער איבערגעגאנגן. די ישיבה פארגרעסערט זיך יעצט פון טאג צו טאג.

דער מנהל איז הרב מרדכי אלטיין, א תלמיד פון דער ישיבת המרכזית אין ברוקלין, און ר״מ ראשי איז הרב תאומים.

א קאמיטע פון חשוב׳ע בעלי בתים פארנעמט זיך מיט דער פינאנציעלער זייט פון דער ישיבה און עס איז שוין געסיינט געווארען אן אגרימענט פאר א פאסענדען שעהנעם בילדינג פאר דער דאזיגער ישיבה ומתיבתא.

בתחלת הקיץ נקנה בנין חדש עבור הישיבה, כמסופר שם גליון 8 ע׳ 42:

די ניט לאנג געגרינדעטע ישיבה ומתיבתא אחי תמימים ליובאוויטש אין בראנקס, האט געקויפט א אייגענע פאסענדע היים אויף 706 מייס עוו. בראנקס.

ביי דער ישיבה ומתיבתא את״ל אין בראנקס עקזיסטירט א אייגענע פאראקיאל און היי־סקול, אזוי אז די תלמידים געפינען זיך א גאנצען טאג אין א ישיבה אטמאספערע.

די נייע ערוועהלטע ישיבה קאמיטע פון וועלבער מר. ישראל בענדזשאמין איז פרעזידענט; הרב מרדכי מינקאף, ר׳ ברוך האלפערן, ווייס פרעז. און ר׳ הלל דזייקאבסאן, טשערמאן באארד אוו דירעקטארס העלפט זעהר פיל צו די ענטוויקלונג פון די ישיבה.

סעודת חנוכת הבית נערכה באדר״ח אד״ש תש״ר, כמסופר שם גליון 11 ע׳ 10:

אי דר״ח אדר ב׳ איז אין בוירנסייד מענאר 85-71 וועסט בוירנסייד עוו. בראנקס, פארעגקומען דער חנוכת הבית באנקעט פון די ישיבה ומתיבתא אחי תמימים אין בראנקס.

די ליובאוויטשער ישיבה אין בראנקס, וועלכע האט זיך לעצטענס ערווארבען איהר אייגענע הייס אויף 706 מייס עוו. האט אן׳אייגענע פאראקיאל און האי סקול וואו די תלמידים געפינען זיך אגאנצען טאג אין א ישיבה אטמאספערע.

סקירה על הישיבה — בחוברת תות״ל י״א־י״ח אייר תש״ר:

די ישיבה אין די בראנקס איז געגרינדעט געווארען גאר לעצטענס און האט שוין א אייגענע הייס אויף 706 מייסי עוו. ראש הישיבה איז הרב מרדכי אלטיין, תלמיד פון ליובאוויטש. די עסקנים זיינען: מאריס בענדזשאמין, פרעז. הרב מינקאף און בערנארד האלפערן, ווייס־פרעז. הלל דזשייקאבסאהן, טשערמאן פון באורד.

פרק נה

אחי תמימים ספרינגפילד

כבר בשלהי חורף תש״ד כתב הצעה זאת הר״ר אלעזר ווייליר, מי שהי׳ נוסע בעיירות, לברר האפשרויות ליסד בהן ישיבות „אחי־תמימים״ ולסדר שיעורי תורה, והשיבו רבנו (אג״ק ח״ח ב׳שנא): „ובדבר ספרינגפילד, הנה בנסיעתו לפה על חג הפסח בודאי נכון הדבר אשר יתעכב שם לידע פרטי הענינים וכשיבא לפה צלחה נדבר בזה״.

הישיבה נוסדה בחורף תש״ה, בהנהלת ה״ר שלום דובער שי׳ גורדון, שרבנו כותב לו בי״ב אדר תש״ה (אג״ק ח״ח ב׳תרנא):

במענה על מכתבו, שמחתי לקרא ככל האמור במכתבו אדות ההתעוררות על דבר התייסדות ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש ועל אשר הזמין להם השי״ת בנין המוכשר להישיבה, ובטח שאלו עצת מבינים אשר שוה המחיר שמבקשים ויגמרו הקנין בכי טוב.

בינתיים למדו בבית אחד מתומכי הישיבה, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 7 ע׳ 28:

אויפ׳ן פארלאנג פון די רבנים און א גרופע בע״ב פון ספרינגפילד, מאס., איז דורך דעם מרכז הישיבות תו״ת ליובאוויטש געעפענט געווארען דארט א ישיבה אחי תמימים.

התחלת הלימודים אין דער ישיבה איז פארגעקומען בשטומ״צ ט״ז אדר תש״ה אין הויז פון ה חשוב׳ען בעה״ב פון שטאדט. די ישיבה אנטוויקעלט זיך ב״ה זעהר גוט.

עס איז שוין ארגאניזירט געווארען א חשוב׳ע קאמיטע, וועלכע מאכט די נויטיגע הכנות צו קויפען א פאסענדען בילדינג פאר דער ישיבה.

אלס ר״מ ומנהל פון דער ישיבה איז אויפגענומען געווארען הרב שלום דובער גארדאן שי׳, א תלמיד פון ישיבה ומתיבתא המרכזית תומכי תמימים אין ברוקלין און געועזענער ר״מ ראשי פון דער ישיבה אחי תמימים אין נוארק, נ. דזש.

כשנתבשר רבנו על התחלת הלימודים כתב אל ה״ר שלום דובער שי׳ גורדון בכ״ב אדר (אג״ק ח״ח ב׳תרנו):

במענה על מכתבו על אדות התחלת הלימוד בישיבת א״ת ליובאוויטש בעי״ת ספרינגפילד יע״א, מז״ט יקירי, מז״ט, יתן השי״ת שיהי׳ בשעטומ״צ בגו״ר, ויתרבה גבולו בתלמידים טובים בעלי בשרון ומקבלי הנהגה דיראת שמים, ומדות טובות.

אנא ידידי חבי[ב]י מסור עצמך בכל כחך ללמד ולחנך ולהדריך את התלמידים שי׳ והשי״ת יהי׳ בעזרך ויצליחך בגו״ר.

ובאותו יום (שם ב׳תרנח):

אל קהל עדת ישראל וידידינו אנ״ש בעי״ת ספרינגפיעלד יע״א
ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

ידידי עוז הרב הנכבד והכי נעלה, תלמידי יקירי

אחי תמימים ספרינגפילד

וחביבי בעל פעולות כבירות בהרבצת תורה ביראת שמים, עסקן חרוץ בחינוך והדרכה, וו״ח אי״א מוה״ר שלום דוב שי׳ גארדאן, אשר מלאתי את ידו לסדר בעזה״י ישיבה אחי תמימים ליובאוויטש בעי״ת ספרינגפיעלד יע״א, שמחני בבשורתו הכי נעימה והכי יקרה לי, כי בחסדו ית׳ היתה התחלה טובה, אשר ידידי עוז תלמידי חביבי הרב הנ״ל התחיל ללמוד עם עשרה תלמידים יחיו, והנני בזה לברכם בברכת מזל־טוב. מזל טוב, מזל טוב, יתן השי״ת שתהי׳ בשעה טובה ומוצלחת בגשמיות וברוחניות ויתרבה גבולם בתלמידים בעלי כשרון ומקבלי הדרכה בהנהגה דיראת שמים, ומדות טובות.

קהל עדת ישראל וידידינו אנ״ש שי׳, הושלבו כולכם כאיש אחד להשתדל לטובת החזקת והרחבת ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש בעי״ת ספרינגפיעלד יע״א וברכות יחולו על ראשיכם בגשמיות וברוחניות.

במשך הקיץ קנו את הבנין עבור הישיבה, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 8 ע׳ 41:

א דאנק די שנעלע עטוויקלונג פון די ליובאווישער ישיבה אין ספרינגפיעלד מאס. און א דאנק די אינטענסיווע ארבעט פון די ישיבה קאמיטע, איז געקויפט געווארען פאר די ישיבה א שעהנע בילדינג אויף 439 בעלמאנט עוו.

אין איהר אייגענע באקוועמע היים וועט האפענטליך די ישיבה זיך פיעל פארגרעסערען און אינגיבען פארנעמען א חשוב׳ען ארט אלס מוסטערהאפטער מוסד החינוך פאר ספרינגפיעלד מאס. און אומגעבונג.

די קאמיטע פון די ישיבה פון וועלכער ב. גאלדשטיין איז פרעזידענט און משה הייט איז ווייס פרעזידענט איז זעהר טעטיג וועגען אלע ישיבה אינטערעסען.

את חנוכת הבית קבעו לחודש טבת תש״ו, שרבנו כותב להם אז (אג״ק ח״ט ב׳תתיד):

אל ישיבת אחי־תמימים ליובאוויטש בעי״ת
ספרינגפיעלד יע״א,
ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם מיוחד הנני משתתף בשמחתם, שמחת חנוכת הבית של ישיבת אחי־תמימים ליובאוויטש בעי״ת ספרינגפיעלד יע״א, מזל טוב לעדת ישראל בעי״ת ספרינגפיעלד יע״א, אשר בחסד עליון זכתה להקים בית ה׳, בית תורה תמימה ליובאוויטש במחנם הטובה, להצלחה בגשם וברוח.

ואליכם, קהל עדת ישראל בעי״ת ספרינגפיעלד יע״א, הנני קורא, הושלבו כולכם כאיש אחד להחזיק

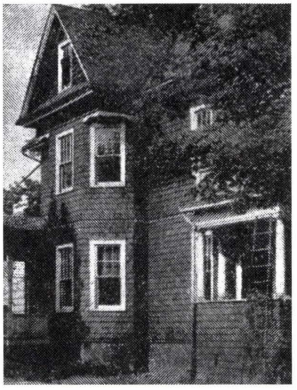

בנין הישיבה בספרינגפילד

בכוס של ברכה, היא ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש, להוסיף אומץ בעבודת הקדש, להכניס תלמידים ולהרבות בהכנסת אמצעים לכלכלם בגשם וברוח, ובגלל זאת ישפיע השי״ת לכל אחד ואחד מכם ולבני ביתכם יחיו שפעת חיים וברכה מרובה בכל מילי דמיטב בגשמיות וברוחניות.

על מסיבת חנוכת הבית ועל האסיפה הכללית בכ״ו שבט מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 11 ע׳ 9:

טבת תש״ו איז פארגעקומען דער חנוכת הבית, פון די ליובאוויטשער ישיבה אין ספרינגפעלד, אין איהר אייגענע היים אויף 439 בעלמאנט עוו.

הונדערטער מענשען חובבי תורה האבען זיך בעטיליגט אין דעם חנוכת הבית און ארויסגעוויזען גרויס אנערקענונג צו הרב שלום גארדאן ר״מ ומנהל פון די ליובאוויטשער ישיבה אין ספרינגפעלד פאר זיין ענערגישע ארבעט אין אריינברענגען די אמת׳ע תורה ערציאונג צו די אידישע קינדערלעך אין שטאדט.

הרב משה דן שיינקאפ, הויפט רב פון אגודת הקהלות אין ספרינגפעלד איז געווען דער הויפט גאסט רעדנער אויף דעם חנוכת הבית.

* * *

כ״ו שבט איז אין האטעל טשארלס פארגעקומען א גרויסער מאסן מיטינג, גערופען דורך די ליובאוויטשער ישיבה אין ספרינגפעלד.

הונדערטער מענטשען האבען זיך באטיליגט אין דעם מאסן מיטינג און אויסגעהערט די גרויסע דערגרייכונגען פון די ליובאוויטשער ישיבה אין ספרינגפעלד.

הרב משה יצחק העכט, ר״מ ומנהל פון די ליובאוויטשער ישיבה אין וואוסטער מאס. איז געווען דער גאסט רעדנער.

* * *

בשעה שה״ר שלום דובער שי׳ גורדון התעסק בהנהלת הישיבה התעסקה זוגתו הרבנית מרים תחי׳ ביסוד והנהלת „בית רבקה״, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 10 ע׳ 86; 88:

א דאנק דער אנשטרענגונג פון סקול דעפארטמענט ביים „מרכז לעניני חינוך״, איז אויפ׳ן נייעם לערען־יאהר געעפענט געווארען א בית רבקה סקול פאר מיידלעך אין ספרינגפיעלד, מאסס., די למודים געהען שוין אן אונטער דער אויפזיכט פון הרבנית מרת מרים גורדין.

די נייע בית רבקה סקול האט ארויסגערופען גרויס אינטערעס אין די לאקאלע אידישע קרייזען, וואו עס ווערט געלייגט פיל האפענונג אויף דער אנטוויקלונג פון דער דאזיגער סקול.

ביי דער בית רבקה שול, וואס דער „מרכז לעניני חינוך״ האט געעפענט ניט לאנג צוריק אין ספרינגפיעלד, מאסס., האט זיך ב״ה געעפענט א קינדער־גארטען אויפ׳ן פארלאנג פון פילע עלטערען. די בית רבקה סקול אין אלגעמיין אנטוויקעלט זיך זעהר צופרידענשטעלענד און האט צוגעצויגען פילע אידישע קינדער, וועלכע באקומען איצט אן עכט־אידישען חנוך.

כשהתחילו הלימודים בתחלת חורף תש״ו כתב רבנו למנהלת מרת מרים תחי׳ גורדון (אג״ק ח״ט ב׳תשצג):

עס האט מיך געפרייט צו הערן אז עס האט זיך בעזה״י אנגעהויבן בשעה טובה ומוצלחת די למודים אין דער „בית רבקה״ און גן־ילדים אין ספרינגפעלד.

זיכער באנוגט איר זיך ניט מיט דער צאל קינדער שי׳ וועלכע לערנען שוין דארטן, און איר זוכט מיט אלע מעגליכקייטן אריינצובאקומען וואס מער קינדער, און יעדער קינד איז א וועלט.

די גרינדונג פון א לעידיס אוקזילערי פאר דער „בית רבקה״ איז א גוטע זאך, און בא א מסודר׳דיקער ארבעט וועלען בעז״ה ביידע אוקזילעריס קענען זיין טעטיק און מצליח זיין.

צו יעדער ארבעט פון עבודת הקדש דארף מען צוגיין מיט דער גרעסטער מאס פון ערנסטקייט, איבערגעגעבנקייט און ענערגיע אבער צוטראגן דארף מען ניט זיין, אפילו ווען מען באגעגנט זיך אין דער ארבעט מיט שווערקייטן, נאר מיט שמחה און בטחון בעדארף מען זוכן צו גיין אלעמאל געדולדיג פאראויס, און דאן העלפט דער אויבערשטער מתגבר צו זיין זיך אויף אלע מניעות ועכובים און צו דערגרייכן די מטרה.

השי״ת יהי׳ בעזרה ובעזר ידידי בעלה הרב שי׳ ויצליחו בעבודתם הק׳ ובעניניהם הפרטיים בגשמיות וברוחניות.

פרק נו

אחי תמימים פראווידענס

הישיבה האחרונה שנוסדה בערי השדה, בתקופה זו שאנו דנים בה, היתה הישיבה בפראווידענס, שנוסדה בכ״ג מנ״א תש״ה, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 9 ע׳ 65:

נאך לאנגע אונטערהאנדלונגען מיט א חשוב׳ע קאמיטע פדן פראווידענס ובראשם הרבנים ר׳ דוד ור׳ יהושע וועלנער האט דער מרכז הישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש געעפענט א ישיבה אין פראווידענס ר. א. לויט דעם מוסטער פון די ישיבות אחי תמימים ליובאוויטש וואס געפינען זיך אין פארשידענע שטעט אין אמעריקא.

ניט קוקענדיג אויף די וואקיישאן צייט און די הייסע זומער מאנאטען איז גלייך ביי די התחלת הלימודים כ״ג מנ״א תש״ה געווען א גרויסע צאהל תלמידים.

עס איז אויך אראנזשירט געווארען א פראגראם פאר די ענגלישע לימודים בכדי די קינדער זאלען זיך דעם גאנצען טאג געפינען אין א ישיבה אטמאספערע. צוזאמען מיט די ישיבה איז אויך געעפענט געווארען א נאכמיטאג חדר־תורה.

וב״הפרדס״ (אלול תש״ה):

המרכז הישיבות תומכי תמימים דברוקלין תחת הנשיאות של מנהיג הדור האדמו״ר דליובאוויטש שליט״א הצליח לפתוח ישיבה קטנה בשם ישיבת „אחי תמימים״ ליובאוויטש בעיר פראווידענס, ר. א. גם בית ספר פארוכיאלי, וגן ילדים, הרבנים הגאונים מוה״ר יהושע וועלנער ומהו״ר דוד וועלנער שליט״א המה עוזרים ומסייעים לזה.

לראש הישיבה נבחר ה״ר יצחק דוד שי׳ גרונר, שרבנו כותב לו בי״ד כסלו תש״ו (אג״ק ח״ט ב׳תתא):

מכתבך המפורט מהנהגת הלימודים והמלמדים

ותלמידי הישיבה אחי תמימים והתלמידות דבית רבקה יחיו קראתי בשימת לב מיוחדה, והתענגתי לשמוע מהתמסרותם הכי טובה של כבוד הרבנים הכי נעלים האחים וועלנער יחיו ואתם עמם כבוד הבעלי בתים הנכבדים, ה׳ עליהם יחיו, המסורים ונתונים לעבודת הקדש בהחזקת החנוך הכשר, יעזרם השי״ת להביא את מחשבתם הטובה בקנין בית דירה עבור ישיבת אחי תמימים מהכה אל הפועל להצלחה בגשמיות וברוחניות.

בטח אתה יקירי וחבי[ר]יך המלמדים והמורים, ה׳ עליהם יחיו, מסורים ונתונים לעבודתכם הקדושה בשימת לב מיוחדה להחנוך דיראת שמים ומדות טובות בהנהגה טובה וישרה בדרך ארץ ולחקור באופן הנהגת התלמידים והתלמידות יחיו בבתיהם ולהזהירם על כיבוד הורים ומורים.

על פתיחת בית רבקה מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 11 ע׳ 7:

צום לאנגען צעטעל פון בית רבקה סקולס פאר מיידלעך וואס געפינען זיך איבער גאנץ אמעריקא און קאנאדע, איז לעצטענס צוגעקומען אויך די בית רבקה סקול פון פראווידענס, ראוד איילענד, וואו עס לערנען שוין פילע אידישע קינדערלעך.

די נייע בית רבקה סקול, פונקט ווי אלע אנדערע, איז געגרינדעט געווארען און ווערט אנגעפירט פון דעם מרכז לעניני חנוך.

די לייטערין פון דער סקול איז מרת דבורה קאניקאוו.

סקירה על הישיבה — בחוברת תות״ל י״א־י״ח אייר תש״ו:

„אחי תמימים" פראווידענס, ר. א. געגרינדעט צום שלוס פון 1945. ראש הישיבה און מנהל איז הרב יצחק דו[ד] גראנער, תלמיד פון ליובאוויטשער צענטראלער ישיבה אין ברוקלין. צווישען די עסקנים דארפען באזונדערס דערמאנט ווערען די צוויי ווירדיגע און הויכגעשעצטע ברידער, הרבנים ר׳ דוד ויהושע וועלנער. די ישיבה האט איהר צייטווייליגע היים אין א שוהל אויף 47 ארמס סט. עס ווערען געמאכט באמיהונגען צו באזארגען די ישיבה מיט אייגענע פיר ווינקלען.

פרק נז

מרכז לעניני חינוך ומחלקותיו

במקביל ל״מרכז הישיבות תומכי תמימים״, שכלל גם את רשת הישיבות „אחי תמימים״ ואת רשת „חדרי תורה תמימה״, מוסד שבראשו עמד חדב״נ הרש״ג שליט״א ועליו סופר בעשרים ואחד פרקים האחרונים (לו־נו). נוסד ע״י רבנו בקיץ תש״א (ראה מבוא לאג״ק אדמו״ר שליט״א ח״א ע׳ 19) „מרכז לעניני חינוך״ (להלן „מל״ח״), שהתעסק בכל שאר עניני החינוך של בני ובנות ישראל — מלבד הישיבות וחדרים. מוסד זה כלל גם את רשת בתי הספר לבנות „בית רבקה״ ו״בית שרה״ שיעורי לימוד הדת (של״ה) מסיבות שבת שיעורי ערב הוצאת ספרי חינוך ועוד.

בראשו עמד חדב״נ — כ״ק אדמו״ר שליט״א, שניצל זמן קצר לפני כן מצרפת הכבושה. בכ״ה סיון תש״א הגיע לנ.י. ומיד לאחר בואו נוסדו המוסדות המרכזיים „מחנה ישראל״, „קה״ת״ ו״מל״ח״ שבראשם הועמד חדב״נ — כ״ק אדמו״ר שליט״א.

על שתי המוסדות הראשונים — לקמן פרקים סא־ד. כאן יסופר על מוסד ה״מל״ח״, שאת עבודתו מסכם רבנו באגרת אדר״ח אד״ש תש״ג (אג״ק ח״ז א׳תתקסב):

יסדתי בעזה״י מרכז לעניני חנוך — ואינו שייך להנהלת מרכז ישיבות תומכי תמימים — ומטרתו להתענין בעניני חנוך בכלל, ובמשך קיומו — לאריכות ימים — כשנה וחצי לערך מוציא לאור חוברות באידיש ובאנגלית — 6000 אכסמפלרים — שמועסן לנערים וצעירים, והו״ל לוח לילדים בלשון אנגלית וספר השנה ועוד שנתקבלו יפה והביאו בעזה״י תועלת מרובה.

מרכז לעניני חנוך מיסד חדרים לנערות וכבר סדרו בעזה״י הרבה חדרים בהצלחה גדולה. היו מקרים אשר הילדות תלמידות בית רבקה או בית שרה — כך הם שמות המוסדות — שיסד המרכז לעניני חנוך הכריחו את הוריהם לשמור את השבת, לשבר את הכלים של טריפה ולקנות בשר כשר.

המרכז לעניני חנוך מסדר מסבות שבת לילדים וילדות, בשתי מחנות מיוחדות, שמתאספים בכל שבת ושבת ומסדרים לפניהם מיני תרגימא ואחד התלמידים במחנה הילדים ואחת התלמידות במחנה הילדות נואם לפניהם מפרשת השבוע ומספר ספורים מגדולי ישראל בעניני הדת, כמו האנוסים בספרד או בשארי מדינות ומסירות נפשם בשביל שמירת מצות מעשיות.

מסבות שבת הללו כבר נתרחבו במרחב נכון ומתרבות ת״ל מזמן לזמן.

תולדות חב"ד בארצות הברית

כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע וחתנו כ"ק אדמו"ר שליט"א

ובאגרת כ"ק אדמו"ר שליט"א מיום ב' כסלו תש"ג, אל ה"ר פנחס שלייף (אג"ק ח"א לד):

בשעה שעבודת מחנה ישראל מוקדשה בעיקר לגדולים, הנה מרכז לעניני חנוך מוקדש בעיקר לבני ובנות ישראל, לחזק חנוכם שיחי' על טהרת הקדש. מרובים סניפי העבודה של מרכז לעניני חנוך, ביסוד חברות „מסבות שבת" — ושולחים לו חוברת עם דו"ח ע"ד עבודה זו — ביסוד בתי ספר לילדות, שעורי ערב למורים ומחנכים חרדים, בהוצאה־לאור ספרי קריאה בעד ילדי ונערי ישראל, ובפרט החוברת החדשית „שמועסן מיט קינדער און יוגנד" — באידיש ואנגלית — אשר זה השלמנו בע"ה שנה ראשונה בהופעת 24 חוברות כאלו, אשר קנו לבות הצעירים, מוריהם והוריהם.

למותר להגיד כי עבודה זו ת"ל הצליחה לעשות פירות בהחזקת התורה והיהדות, ובהקמת דור חדש, דור ישרים, לכבוד ולתפארת ישראל סבא.

והנני ידידו דו"ש ומברכו בברכת לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה.

הרב מנחם שניאורסאהן,
יו"ר ועד הפועל דמחנה ישראל
ומרכז לעניני חנוך.

על רשת המוסדות „בית רבקה" ו"בית שרה" יסופר בפרק שלאח"ז, מלבד אלו שהתקיימו בערי השדה, במקביל לישיבות „אחי תמימים" שבאותן עיירות, שעליהם סופר לעיל בפרקים האחרונים.

על מסבות שבת — לקמן פרק נט. גם כאן מלבד אלו שאורגנו בערי השדה, במקביל לישיבות שבהן, שעליהן כבר סופר לעיל שם.

על „שיעורי לימודי הדת" — לקמן פרק ס. ושם גם על „ועד מגיני ומרחיבי החנוך הכשר" שקדם לארגון ה"של"ה".

על שאר עניני חיזוק חינוך בני ובנות ישראל, שכ"ז נכלל בעבודתו של ה"מל"ח" — לקמן פרק עב.

ועל הספרים שמוציאים לאור — לקמן פרק סד. בתוך תיאור המוסד „קה"ת".

תבוא כאן סקירה קצרה על עבודתו של ה"מל"ח" שנדפסה בסוף „היום יום" ובסוף הסידור תחלת ה':

כ"ק אדמו"ר יוסף יצחק שליט"א שניאורסאהן — נשיא
הרב מנחם שניאורסאהן
יו"ר ועד הפועל

הרב ח.מ.א. חדקוב — מנהל

ניסן מינדל — מזכיר ראשי

המטרה — לדאג לחנוך בני ובנות ישראל ברוח ישראל סבא.

עבודת המרכז מסתעפת לכל ענפי החנוך ומקיפה כל הענינים אשר יש להם יחס לשדה החנוך. עבודה זו כוללת:

א. **תעמולה בין הורי ישראל** להכיר בצורך החיוני בחנוך הילדים והילדות על טהרת הקדש, ולשלוח ילדיהם למוסדות חנוך המתנהלים על טהרת הקדש.

ב. **חנוך הבנים** — לתמך במוסדות חנוך הכשרים, כגון גני ילדים, חדרים, ת״ת ישיבות וכדו׳ הקימים מכבר ולסייע ביסוד חדשים.

ג. **חנוך הבנות** — לחנך בנות ישראל ברוח התורה והמצוה. הרבה בתי ספר לנערות בשם „בית רבקה״ או „בית שרה״ נוסדו כבר ועומדים תחת הנהלת המל״ח; עוד רבים הולכים ומתיסדים.

ד. **שעורי ערב** במקצועות למודי הקדש בעד כל אלה העסוקים משך היום בעבודתם.

ה. **שעורי למוד הדת — של״ה** בעד בני ובנות ישראל המבקרים בתי־הספר העממיים (פאבליק־סקוהלס). שעורי־דת נסתדרו ע״י המל״ח לאלפי ילדים וילדות בניו־יארק רבתי ומחוצה לה.

ו. **שעורים פדגוגיים** — לתת אפשרות למורים חרדים להשתלם, להשתכלל ולהתמחות במקצוע ההוראה בלמודי קדש.

ז. **יסוד „מסבות שבת״** בעד ילדי ישראל להתועד ביום השבת תחת השגחת מחנכים מומחים שומרי תורה ומצוה; סניפים מיוחדים לילדות תחת השגחת מחנכות מומחות שומרות תורה ומצוה. סניפים לעשרות כבר נוסדו בכל מרחבי אה״ב וקנדה, ומספרם הולך וגדול.

ח. **מחלקה לאכרים יהודים** דואגת להספיק לאכרים היהודים צרכי הדת, ספרי למוד וכדו׳, ועוזרת להם לסדר חנוך ילדיהם לפי התנאים המיוחדים שלהם.

ט. **מחלקת המצו״ת** (ה׳ספקת מ׳זוזות צ׳יצית ות׳פלין) להספקת תשמישי קדושה, ספרים וכו׳ ליהודים המוצלים מעבר לים, ולעזור להם בסידור חנוך כשר במחנות ובקהלות בארצות המשוחררות.

י. **מחלקה לעובדים בצבא** עומדת בקשר תמידי עם אנשי־ההזיל היהודים בכל מקום שהם, לעודד רוחם ולהמציא להם ספרי קריאה ולמוד ולמלא צרכיהם הדתיים.

יא. **סדור תכנית למודים למוסדות חנוך.**

יב. **מחלקה להמצאת משרות** בעד מורים ומורות.

יג. **מחלקה לתמיכת** מוסדות חנוך חרדים, מורים ותלמידים חרדים.

יד. **מחלקה לסטטיסטיקה.**

טו. **מערכת ספרים וירחונים**: המרכז לעניני חנוך מוציא לאור, בשפות לה״ק, אידית, אנגלית וצרפתית, ספרי׳ לבני הנעורים, ירחונים, ספרי למוד וכו׳.

סקירה מפורטת יותר נדפסה, בהמשכים בירחון הקריאה והקדושה גליון 25 ואילך.

נסקור כאן רק פרטים אחדים של עבודת המל״ח, שאינם נכללים בפרקים המיוחדים עליהם הנזכרים לעיל, הם סעיפים ו, ח, ט, י, יא ויג שבסקירה הנ״ל:

שעורים פדגוגיים

כבר בירחון הקריאה והקדושה גליון 26 (מ״ח תש״ג) ע׳ ה׳ נזכרים שיעורים אלו:

צוליב דער פארגרעסערטער נאכפראגע אויף לערער, האט דער מרכז לעניני חנוך באשלאסען צו גרינדען פעדאגאגישע קורסען.

איינער אזא קורס איז ערעפענט געווארען ז׳ אלול, פאר פערזאנען וועלכע האבען שוין אין א באפרידיגענדער מאס ידיעות אין אידישע למודים, אבער דארפען נאך האבען א פעדאגאגישע פארפולקאמונג. דער קורס איז א אכט וואכעדיגער.

עס איז פאראויסגעזעהען צו עפענען אי״ה קירצליך א צווייטען קורץ־טערמיניגען קורס, ווי אויך א לענגערען קורס פאר פערזאנען וועלכע אויסער דער פעדאגאגישער צוגרייטונג דארפען זיי זיך נאך פארפולקאמען אויך אין אידישע למודים בכלל. אינטערעסירטע דארפען צייטיג אריינשיקען שריפטליכע בקשות אנגעבענדיג דערביי א קורצע לעבענס־באשרייבונג. אום צום געבען די תלמידים פון די קורסען מעהר מעגליכקייט אפצוגעבען זיך מיט לערנען, קענען זיי באקומען פון די קורסען הלוואות ביז א געווייסער סומע מיט דעם תנאי צוריקצוצאהלען עס אין טהיילען נאכדעם ווי זיי וועלען באקומען א שטעלע.

מעט מאד נמצא ע״ד שיעורים אלה באגרות רבנו. באג״ק ח״ט ב׳תתקצט נמצאת אגרת רבנו אל הנהלת המל״ח מכ״ט אדר תש״ז:

הנני בזה להציע להנהלת מרכז לעניני חינוך — מל״ח — לסדר בעזה״י בהקדם האפשרי שיעורי השתלמות למורים כדי לתת את האפשרות לראשי

הישיבות, למלמדים ולמורים להרחיב ולשכלל את ידיעותיהם באופני החנוך וההדרכה של הילדים.

ובאותו יום (ב׳תתר):

> אל הראשי ישיבות מלמדים ומורים בישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש המרכזית, וישיבות אחי תמימים ליובאוויטש וכל המוסדות חדרי תורה תמימה ליובאוויטש, ד׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

כל היודע פרק בחנוך ועוסק ברציונות בהדרכת ילדים, מכיר ומרגיש, כי גם המחנכים הכי מוכשרים ומנוסים בעבודתם זקוקים להתדבר מזמן לזמן אודות אופני החנוך וההדרכה הכי מסוגלים לסוג הילדים המחונכים על ידיהם, ומכש״כ אשר המלמדים והמורים הצעירים ומחוסרי נסיון מחויבים להשתדל להרחיב את ידיעותיהם בחנוך והדרכה, ובזה תלוי הרבה מהצלחתם בעזה״י בעבודתם הכי אחראית.

לתכלית הנ״ל הצעתי למרכז לעניני חנוך, לסדר שיעורי השתלמות למורים, ובזה הנני פונה אל כל המלמדים והמורים אשר בישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש המרכזית וכל הישיבות אחי תמימים ליובאוויטש והמוסדות חדרי תורה תמימה

ליובאוויטש לבקר במרה נכונה את שיעורי ההשתלמות הנ״ל ולקבל כתב אישור בידיעתם והשי״ת יצליחם בגשמיות וברוחניות.

מחלקה לאברים יהודים

בקובץ ליובאוויטש גליון 3 ע׳ 42 (קיץ תש״ד):

אויף א זיצונג בא כ״ק אדמו״ר שליט״א — נשיא פון „מחנה ישראל״ און „מרכז לעניני חנוך״ — איז באשלאסען געווארען, אז דער פארמער־דעפארטמענט ביי „מחנה ישראל״ און „מרכז לעניני חנוך״ זאל שיקען א ספעציעלען שליח צו באזוכען די אידישע פארמער, באקענען זיך אויפ׳ן ארט מיט דעם גייסטיגען מצב פון אידישע פארמערס און זעהן מיט וואס „מחנה ישראל״ און מל״ח קענען בע״ה זיי באהילפיג זיין אין פארשטארקונג פון אידישקייט אין די פארמער קהלות בכלל און ביי יעדען פארמער בפרט.

עס זיינען שוין געמאכט געווארען די נויטיגע פארבארייטונגען צו דער נסיעה און אויך צוגעגרייט אלע אינפארמאציעס, פראפאגאנדע מאטעריאל, ספרי לימוד וספרי קריאה פאר דער יוגענד א.א.וו.

א וועגדונג איז אויך געמאכט געווארען צו אלע סימפאטיקער אויף די ערטער, וואו די נסיעה וועט פארקומען, אויף קומען צו הילף די פארשטעהער פון מל״ח און מחנה ישראל, יעדערער לויט זיינע מעגליכקייטען.

בהצעה ע״ד ביקור זה נאמר:

ב״ה,

הצעה

ע״ד „בקור האכרים היהודים״

מבוא

בשים לב:

א) אשר עשרות אלפים כ״י מבני ישראל עוסקים באה״ב בעבודת האדמה,

ב) רחוקים במקום מישובים גדולים של יהודים גורם חלילה לרחוקם גם מחיים יהודים,

ג) משום פיזורם קשה להם למנות רבנים ושובי״ם, ולבנות המוסדות הציבורים ההכרחים, כגון בתי כנסיות, בתי חנוך, ומקואות,

ד) שמאידך גיסא עמדם ברשות עצמם בעסקיהם, מקיל עליהם הנסיון של שמירת שבת, ושהחיים בכפר בכלל ועבודת האדמה בפרט, גם מרחקם מהנסיונות הגדולים של חיי העיר הגדולה וגם עלול לקרבם יותר לאמונה ב״ה,

ה) שכל הנ״ל דורש שימת לב מיוחדת למצבם הרוחני של האכרים היהודים, אבל עד עתה לא נודע לי אם יש מי שמתענין בזה בפועל ממש.

ההצעה

מחליט הסניף לאברים שע״י „מחנה ישראל״ למנות שליח מיוחד אשר במשך ג׳ חדשים הבעל״ט, תמוז, מנחם אב ואלול, ה׳תש״ד יבקר אי״ה את האכרים היהודים במקום מושבם.

מטרת הבקור

א) להודע ע״ד מצבם הרוחני של האכרים היהודים.

ב) לחזקם ביראת שמים ובקיום המצות, וחנוך בניהם ובנותיהם בפרט.

ג) להושיט להם עזרה רוחנית מיַדית, ע״י קביעת מזוזות, נתינת תפילין, הפצת הספרות החרדית וכדו׳.

ד) למשך לבם להספר ל״שלשלת האכרים״ שע״י מחנה ישראל (שלשלת האכרים היא „איגוד האכרים״ ע״י מחנה ישראל למטרת הפצת למוד התורה וחזוק היהדות בשדרות האכרים היהודים), לרשמם לחברים ב״חברת תהלים העולמית״ והראויים למשנה — לחברת משניות בע״פ שע״י מחנה ישראל וכדו׳.

ה) שהשליח ימסר לסניף האברים שע״י מחנה ישראל דו״ח ע״ד הנסיעה ורשמי׳, ויבא בהצעות לפניהם מה

שיש בע״ה לעשות להלן, בחזוק התורה והיהדות בשדרות האכרים היהודים.

ההפרש בין המל״ח למחנה ישראל הוא, שהמל״ח מתעסק בחינוך הנוער ומחנה ישראל בחיזוק היהדות אצל המבוגרים. לכן נשלחה משלחת משותפת משני המוסדות האלו, להתענין במצב היהדות והחינוך אצל האכרים היהודים. כך הי׳ גם במחלקת המצו״ת ובמחלקה לעובדים בצבא, כדלקמן.

בקובץ ליובאוויטש גליון 4 ע׳ 54 מסופר על נסיעת המשלחת לאכרים:

דורכפיהרענדיג דעם באשלוס וועגען באזוכען די אידישע פארמער אין אמעריקא, וועלכער איז אנגענומען געווארען אויף א פאראייניגטער זיצונג פון „מחנה ישראל״ און „מרכז לעניני חנוך״, וועלכע איז פארגעקומען ביי כ״ק אדמו״ר שליט״א, האבען די ארגאניזאציעס „מחנה ישראל״ און „מל״ח״ באפולמעכטיגט העסקן ר׳ אברהם שי׳ פאפאק צו באזוכען, אין נאמען פון די אויבענדערמאהנטע ארגאניזאציעס, די אידישע פארמער אויף זייערע ערטער, באקענען זיך מיט דעם גייסטיגען מצב פון זייערע קהלות און יחידים, אום בע״ה צו קענען געבען זיי אלע מעגליכע הילף.

אין א ספעציעלער קאר האט ר׳ אברהם פאפאק אנגעהויבן י״ג תמוז זיין טור צו דערפילען דיזע וויכטיגע שליחות און האט איהר פארגעזעצט ביז ח״י אלול בערך.

עס זיינען באזוכט געווארען הונדערטער אידישע פארמערס אין די סטייטס: ניו־יארק, ניו־דזשוירזי, קאנעקטיקוט און מאסאטשוסעטס.

עס איז אונמעגליך צו שילדערען אין קורצע שטריכען דעם גרויסען דערפאלג פון דער נסיעה. מיר וועלען דא בלויז קאנסטאטירען, אז א דאנק דיזער נסיעה האבען ביי פיל פארמערס, וועלכע זיינען צוליב געוויסע סבות שוין אביסעל פארפרעמדט געווארען פון אידישקייט זיך צוריק דערוועקט דער אידישער גענפיהל. פיל מענער האבען אנגעהויבען ווידער צו לייגען תפלין, און פרויען צו בענשען ליכט, ס׳איז געווארען א באוועגונג צו געבען א עבט אידישע ערציהונג צו די קינדער, צו פארשטארקען כשרות א.א.וו.

זעהר פיל ליטעראטור, ארויסגעגעבען דורך דעם „מרכז לעניני חנוך״ איז פארטיילט געווארען צווישען די פארמערס.

עס איז געשאפען געווארען א שטענדיגער קאנטאקט צווישען פארמער און דעם „מרכז לעניני חנוך״ וועגען דערציאונג פראגען פון די פארמער־קינדער.

מחלקת המצו״ת

מחלקה זו המיועדת להספקת תשמישי קדושה ליהודים המוצלים מעבר לים נוסדה רק לאחר תום המלחמה בשלהי שנת תש״ה. בסקירה על עבודת המל״ח הנדפסת בסוף הסידור תהלת ה׳, הנדפס בשנת תש״ה, עדיין לא מופיעה שורה זו. לראשונה מופיעה בסידור הנדפס בשנת תש״ז.

ברם, כבר בקיץ תש״ד התחילה עבודה זו, במחנה פליטים באסויגא, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 4 ע׳ 58 (וגם אז ע״י משלחת משותפת מהמוסדות מל״ח ומחנה ישראל):

גלייך ווי די פליטים זיינען אנגעקומען אין פליטים לאגער אין פארט אנטאריא אין אסוויגא, האבען זיך „מחנה ישראל״ און „מרכז לעניני חינוך״ פאראינטערעסירט מיט זייער גייסטיגער נויט און מיט מיטהעלפען זיי מיט אלע מעגליכקייטען.

ניט באגנוגענדיג זיך מיט דעם שריפטליכען קאנטאקט, וועלכער איז גלייך פון אנהויב אנגעהאלטען געווארען מיט דעם דירעקטאר פון לאגער, דר. סמארט, און מיט פליטים פארשטעהער אליין, האט „מחנה ישראל״ און דער „מרכז לעניני חינוך״ געשיקט אין אסוויגא א פאראייניגטע דעלעגאציע אין באשטאנד פון הרב קאזארנאווסקי, הרב חאדאקאוו און מר. מינדעל, וועלכע האבען מיטוואך כ״ז מנחם אב, באזוכט דעם פליטים לאגער, וואו זיי האבען אפגעהאלטען קאנפערענצען מיט דער אדמיניסטראציע, מיט הרב צעבאוואל, מיט דעם „פארבאנד פון דער רעליגיעזער גרופע״, מיט דער יוגענד און מיט יחידים.

עס זיינען אויסגעארבייט געווארען פראקטישע פלענער, וועלכע מען האט גלייך אנגעהויבען דורכצופיהרען אין לעבען.

דער באזוך האט איבערגעלאזען זעהר א גוטען רושם אויף די פליטים.

טויזענדער קאפיעס פון פארשידענע ספרים, זשורנאלען און בראשורען זיינען שוין צוגעשיקט געווארען דורך „מחנה ישראל״ און „מרכז לעניני חינוך״ אין פליטים לאגער.

אויף דער איניציאטיוו פון „מרכז לעניני חינוך״ און מיט זייער מאטעריעלער הילף איז איינגעארדענט געווארען אין קעמפ „מסבות שבת״ און געלייגט געווארען דער יסוד פאר א מיידלער סקוהל.

אויפ׳ן פארשלאג פון „מחנה ישראל״ איז ביי דער

שוהל אין פליטים לאגער געגרינדעט געווארען א חברת תהלים און א שעה אויף לערנען משניות.

דער קאנטאקט מיט די פליטים ווערט דורך „מחנה ישראל״ און „מרכז לעניני חינוך״ אויף אנגעהאלטען יעצט. אלץ וואס זיי בעטען ווערט אין די ראמען פון מעגליכקייטען ערלויבט אויפ׳ן בעסטען אופן.

האגרות הנזכרות כאן נדפסו באג״ק ח״ח ב׳תסד־ע ובנספחים שם. וראה גם שם ב׳תפד, ב׳תקסו, ב׳תרכט, ב׳תרכב. עבודה זו נמשכה עד חורף תש״ו, שאז קבלו את הרשיון להשאר במדינה כמסופר באג״ק ח״ט ב׳תתמא ובנספח שם. אחדים מהנערים נתקבלו ללמוד בישיבה, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 11 ע׳ 11:

א צאל קינדער ווועלכע זיינען באפרייט געווארען פון דעם פליכטלינג לאגער אין אסוויגא לערנען יעצט אין די צענטראלער ליובאוויטשער ישיבה אין ברוקלין, וואו זיי ווערען אויסגעהאלטען מיט אלע באדערפענישען.

עם תום המלחמה באירופה נשלחו שליחים, ספרים תשמישי קדושה ועוד לניצולים, אך זה איננו במסגרת הדיון בספרנו זה על עבודת חב״ד בארצות הברית.

מחלקה לעובדים בצבא

מיד עם תחלת המלחמה, כאשר רבים מנערי ישראל גויסו לשרת בצבא, הרבה רבנו לכתוב להם על שמירת היהדות במחנה, במדה האפשרית, הנחת תפילין שמירת שבת וכו׳. גם הי׳ רגיל רבנו לשלוח להם מטבע לשמירה, לתפור בכנפי הטלית קטן. אחדים מאגרות רבנו בזה נדפסו בסדרת אג״ק (ראה ח״ז א׳תעג ובנסמן בהערות שם — 14 אגרות). וראה גם ח״ה א׳תד, א׳תיא, א׳תעט.

כך גם יש אגרות רבות שבהן מתענין רבנו במצב עניני הדת במחנות הצבא, שבהם חיילים יהודים (ראה ח״ז ב׳מח. ח״ח ב׳תרו) ובמצב הכשרות (ראה ח״ז א׳תתקמג ובנסמן בהערות שם. ח״ב ד׳תקסה ובנסמן בהערות שם) ועוד.

בחורף תש״ג נדפס ע״י המל״ח ספר כיס, ברכות המזון עם תרגום אנגלי. רבנו שלח ספר כזה לחיילים בצירוף אגרת (אג״ק ח״ז א׳תתקסד):

ב״ה ג׳ אד״ש תש״ג
ברוקלין

אל אחינו הצעירים הממלאים חובתם בצבא, ה׳ עליהם יחיו!

שלום וברכה!

בזה הנני שולח לכם את תשורתי ספר ברכות המזון. שמרו את הדת, הניחו תפילין והתפללו בכל עת שאפשר לכם, והשם יתברך ישמור אתכם בכל מקום שתהיו והנצחון יהי׳ על ידכם ותבאו לבתיכם בריאים ושלמים בגשם וברוח.

ולא רק ספרון זה אלא מזמן לזמן היו מדפיסים חוברות כיס שונות ושולחים לחיילים. כך מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 5 ע׳ 84:

צום אנהויב פון דיזען יאהר — תש״ה — האט דער „מרכז לעניני חינוך״ ארויסגעגעבען 2 בראשורען: 1) אין ענגליש אונטער׳ן נאמען „תשרי״, וואו ס׳ווערט ערקלערט וועגען אלע ימים טובים פון דיזען חודש. 2) אונטער׳ן נאמען „קדוש ותפלות״ וואו ס׳קומט דער אריגינאל און איבערזעצונג אין ענגליש פון א ריי תפלות.

בערך פופצעהן טויזענד קאפיעס פון דיזע בראשורען זיינען פארשפרייט געווארען אין פארלויף פון חודש תשרי און האבען דערגרייכט א שטארקע רעליגיעז ערציהערישע ווירקונג.

וגם כאן היתה עבודה זו משותפת למל״ח ולמחנה ישראל, שהם היו שולחים מכתבי עידוד וחוברות לחיילים. יועתקו בזה כמה קטעים מהמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 1 ע׳ 7, 8:

אויסער דער רעגולערער טעטיגקייט פון „מחנה ישראל״ אויף פארשידענע געביטען פון חיזוק היהדות אין פארשידענע קרייזען, פארנעהמט לעצטענס א באדייטענדען ארט אין „מחנה ישראל״ ארבייט — די פארבינדונג מיט אידישע סאלדזשערס, אויף צו געבען זיי פארשידענע הילף און שטארקען זייער גייסט.

זעהר א שטארקען איינדרוק האט געמאכט דער מעסעדזש צו אידישע סאלדזשערס, געהערט געווארען — אין א שמועס — פון כ״ק אדמו״ר שליט״א, און ארויסגעגעבען אין ענגלישער איבערזעצונג דורך „מחנה ישראל״.

די הויפט־טעמע פון דעם מעסעדזש איז „מיט אמונה און בטחון אין דעם אויבערשטען איז מען מוטיג און זיכער״. אין א לייכט־פארשטענדליכער און קורצער שפראך דערקלעהרט כ״ק אדמו״ר שליט״א וועגען השגחה פרטית, וועגען בטחון, וועגען פונק פון אמונה, וועלכער איז איינגעפלאנצט בא יעדען אידן, וועגען די גייסטיגע געפאהרען, וואס לויערען אויפ׳ן אידישען סאלדזשער און ווי צו פארהיטען זיך פון זיי, ווי צו באזיטיגען שרעק און אומעט, א.א.וו.

דיזער מעסעדזש ווערט געשיקט צו יעדען סאלדזשער, וועלכער פארלאנגט עס, ווי אויך צו טשאפליינס, וועלכע טיילען עס אויס צו די אידישע סאלדזשערס פון זייער אפטיילונג.

חנוכה האט „מחנה ישראל״ פאנאדערגעשיקט צו

אלע אידישע סאלדאטען, וועלכע געפינען זיך אויף איהר מיילינג ליסט דעם „ילקוט יומי" (ענגליש) צוזאמען מיט א התעוררות בריוו.

א ספעציעלער התעוררות בריוו איז געשיקט געווארען פון מחנה ישראל צו אלע אידישע טשאפליינס וועגען זייער זכות און פליכט צו ווירקען אויף די סאלדזשערס.

גליון 2 ע׳ 26:

א חיזוק בריף און פסח־וואונש איז אויף פסח פאנאנדערגעשיקט געווארען דורך „מחנה ישראל" צו די אידישע סאלדאטען.

צום בריף איז אויך בייגעלייגט געווארען די בראשור „סימני סדר של פסח".

גליון 3 ע׳ 40:

ווי אויף יעדען יום טוב האט מחנה ישראל פאנאדערגעשיקט אויך אויף חג השבועות א ספעציעלען מעסעדזש צו די אידישע סאלדאטען פון דער אמעריקאנער ארמיי.

דער מעסעדזש איז אונטערגעשריבען פון יו״ר ועד הפועל, חדב״נ הרב מנחם שניאורסאהן.

צו יעדן מעסעדזש איז געווען בייגעלייגט די בראשור „שבועות".

גליון 4 ע׳ 56:

„מחנה ישראל" האט בעפאר די „דריי וואכען" פאנאנדערגעשיקט צו אלע אידישע סאלדזשערס, וועלכע געפינען זיך אויף איהר מיילינג־ליסט די בראשור „בין המצרים".

פון אלע טיילען וועלט קומען אן פון די אידישע סאלדאטען באגייסטערטע דאנק־בריף צו „מחנה ישראל" פאר די באקומענע בראשורען.

גליון 5 ע׳ 84:

אויף די ימים טובים — תשרי תש״ה — איז דורך „מחנה ישראל" פאנאנדערגעשיקט געווארען ספעציעלע לעזע מאטעריאל צו אלע אידישע סאלדאטען, וועלכע געפינען זיך אויף דער מיילינג ליסט פון „מחנה ישראל".

גליון 6 ע׳ 10:

אויף חנוכה האט „מחנה ישראל" פאנאנדערגעשיקט צו אלע אידישע טשאפליינס און אידישע סאלדאטען, וועלכע געפינען זיך אויף איהר מיילינג ליסט די בראשור „חנכה", ארויסגעגעבען פון „מרכז לעניני חנוך".

דער צענטראלער אפיס פון „מחנה ישראל" האט באקומען א גרויסע צאהל בריף פון אידישע סאלדאטען, וועלכע דריקען אויס זייער צופריידענהייט און הארציגען דאנק פאר די צוגעשיקטע בראשורען.

אנהויב אדר האט „מחנה ישראל" ארויסגעשיקט צו אלע אידישע סאלדאטען די בראשור אונטערן נאמען „פורים".

גליון 7 ע׳ 31:

בעפאר פסח האט „מחנה ישראל" ארויסגעשיקט א גרויסע צאהל פון דער בראשור „סימני סדר של פסח" צו אלע אידישע טשאפליפיינס און סאלדאטען וועלכע געפינט זיך אויף דער מיילינג ליסט פון „מחנה ישראל".

אין צענטראל אפיס פון „מחנה ישראל" האלט אין אנקומען אלץ מעהר און מעהר דאנק־בריף פון טשאפליינס און סאלדאטען פון ארבע פנות העולם.

די בריף שילדערען דעם גרויסען איינפלוס וואס ס׳האט די ליטעראטור וועלכע וועט ארויסגעגעבען דורך דעם „מרכז לעניני חנוך" און וועט געשיקט דורך „מחנה ישראל" פריי צו די סאלדאטען, וועלכע לעזענדיג עס, איז ניט נאר וואס זיי וועלען באארבייטען מיט וויכטיגע ידיעות, נאר זיי וועלען אויך געשטארקט אין זייער בטחון און מוט און אויך אין די שוועריסטע מאמענטען בריינגט עס זיי פארלייכטערונג און דערמוטיגונג.

ובגליון 9 ע׳ 63:

דער אפיס פון מחנה ישראל האט אנפאנג אלול פארעפענטליכט אין פאקעט פארם א ספעציעלען ראש השנה מעסעדזש פון ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א צו אלע אידישע סאלדאטען.

דער מעסעדזש אונטערשטרייכט בפרט די פאראנטוואַרטליכקייט פון דעם אידישען סאלדאט אין באפרייטער אייראפא לגבי דער דאַרטיגער שארית הפליטה. טויזענטער עקזעמפליארען זיינען אפגעשיקט גרוואַרען צו פילע קעמפס און טשאפלינס.

אז נסתיימה המלחמה ונשלמה עיקרה של עבודה זו.

סדור תכנית לימודים

כבר בחורף תש״ג כותב רבנו (אג״ק ח״ז א׳תתקנ) על תכנית לימודים מסודר לשמונה שנים. וכבר בסקירה על עבודת המל״ח שנדפס בסוף „היום יום" תש״ג נזכרת מחלקה זו. אך בתור חוברת בפ״ע נדפסה בשנת תש״ד. 18 ע׳.

מחלקה לתמיכת מוסדות חנוך חרדים

ידיעות מפורטות מהנעשה בשטח זה לא הגיעו

לידינו, שהרי התמיכה ניתנה תמיד בצנעה. יועתקו בזה שתי אגרות קצרות להנהלת המל״ח בנושא זה, האחת בתחלת התייסדות מחלקה זו (אג״ק ח״ח ב׳קעד):

ב״ה י׳ מרחשון תש״ד
ברוקלין

כבוד ש״ב ידידי חתני הרה״ג מוה״ר מנחם מענדיל שליט״א שניאורסאהן, יו״ר מרכז לעניני חנוך, וכבוד ידידי עוז הרב המופלא במעלת מדות טובות וו״ח אי״א מוהרחמ״א שליט״א חודאקוב, מנהל מרכז לעניני חנוך

שלום וברכה!

בזה הנני לבקשם ולמלאות ידם ליסד מחלקה מיוחדת על יד מרכז לעניני חנוך בשם „מחזיקי ומרחיבי הת״ת הכשרות״ בארצות הברית וקנדה.

מטרת מחלקה זו: א) לחזק מצב הת״ת הכשרות ו) לענין בעלי בתים חשובים להכנס בתור חברים בהת״ת, 2) להתענין בהטבת מצבם הכספי. 5) להתענין בהטבת מצב המורים והמורות. 4) להרחיב חוג פעולת הת״ת בתלמידים. ב) לסייע למנהלי הת״ת לבסס את מצב הרוחני והמוסרי של הת״ת. ג) לסייע להמורים והמורות בספרות כשרה ומועילה ובהוראות שונות בעניני חנוך. ד) לפרסם שמות הת״ת הכשרות במרחב גדול.

חותנו וידידם עוז המוקיר את עבודתם החרוצה.

והשני׳ מי״ב מ״ח תש״י, חדשים אחדים לפני ההסתלקות (אג״ק ח״י ג׳תרג):

להנהלת המרכז לעניני חנוך

שלום וברכה!

נא לפרסם בעתונים אודות רעגיסטראציע של ילדות ונערות אשר מחפשות אחר בתי ספר או שיעורים שתוכלנה ללמוד בהם למודי קדש ולמודים המועילים להנהגת הבית כמו בישול, תפירה וכדומה ועבור אלו שתרשמנה והמרכז לעניני חינוך לא יוכל להכניסן למוסדות מתאימים מהקיימים מכבר להשתדל ביסוד מוסדות חדשים.

לתכלית הנ״ל הנני להקציב בעזרתו ית׳ סכום מיוחד של אלף דולר.

שליחות המל״ח

כבר נזכרו לעיל השליחויות לאכרים היהודים ולפליטים. לעיל פרק מב נזכר גם השליח לקנדה.

בקיץ תש״ג נסע הר״י שי׳ פלדמן בשליחות המל״ח לבקר בעיירות שבגליל נ. י. בדו״ח המל״ח על נסיעה זו נאמר:

א) מר י. פעלדמאן שי׳ שהה בנסיעתו כשבועיים ימים, מן ל׳ מנחם אב עד י״ד אלול, תשג״ה.

ב) במשך הזמן הזה הנה בקר לפי תכנית קבועה מראש את הערים דלקמן בסטייט ניו־יארק:

1) בינגהעמטאן
2) עלמיירי
3) ראטשעסטער
4) סיריקיוז
5) סקענעקטיידי
6) אלבאני
7) טראי
8) קינגסטאן
9) ניובערג
10) פיקיפסי

ג) בערים הנ״ל המבקר חקר על מצב החנוך, ועל דבר מוסדות התלמוד דהתם בפרט, ומסר דו״ח בכתב אדותם למל״ח.

ד) מספר מוסדות החנוך אשר בקרם בעת נסיעתו או אסף אדותם ידיעות בעלמא מגיע לכ־15, מספר תלמידים כ־935 כ״י.

ה) בעת נסיעתו השתדל לפרסם בסביבות עסקני החנוך אדות עבודתו של ה״מרכז לעניני חנוך״ בכלל והספרים והחוברות היו״ל ע״י המל״ח בפרט.

ו) קבץ מספר הגון של חותמים על ה״שמועסן״, בענטשער׳לאך, הלוח ועוד.

בקובץ ליובאוויטש גליון 4 ע׳ 55 (קיץ תש״ד) מסופר:

צום „מרכז לעניני חינוך״ זיינען אנגעקומען אלארמירענדע ידיעות פון פארשידענע שטעדט פון דער ווייטער וועסט וועגן דעם דארטיגען שרעקליכען מצב פון אידישקייט בכלל און חינוך בפרט.

נעהמענדיג דאס אין באטראכט, האט דער „מל״ח״ דעלעגירט אהין הר. יצחק פעלדמאן, מיט׳ן צוועק צו באקענען זיך מיט דעם מצב פון חינוך דארטען, שאפען א קאנטאקט מיט עסקני חינוך החרדי בכלל און מיט די יוגענדפיהרער בפרט, באקענען זיי מיט דער ליטעראטור ארויסגעגעבען פון „מרכז לעניני חינוך״, ארגאניזירען וואו נאר מעגליך די „מסבות שבת״ א.א.וו.

מיר באזיצען נאך ניט קיין געניגען באריכט פון דער נסיעה, אבער פון ידיעות, וועלכע מיר האבען שוין באקומען, איז צו זעהן, אז די נסיעה האט בע״ה מצליח געווען.

ובגליון 5 ע׳ 81:

הרב פעלדמאן האט לעצטענס אין אויפטראג פון „מל״ח״ באזוכט די ווייטע וועסט מיט׳ן ציעל צו באקענען זיך מיט׳ן דארטיגען מצב פון אידישקייט.

אויף זיין רייזע האט הרב פעלדמאן אבגעהאלטען מעהרערע קאנפערענצען מיט די עסקני חינוך ווי אויך מיט דער יוגענד זעלבסט.

ס׳זיינען אנגענומען געווארען פראקטישע שריט צו פארשטארקען דעם מצב פון חינוך דארט.

מעהרערע חנוך מוסדות אין דער ווייטער וועסט האבען אנגעקניפט שטענדיגע פארבינדוגען מיט׳ן „מרכז לעניני חינוך״ וועלכער באזארגט זיי מיט לער־ביכער און יוגענד־ליטעראטור על טהרת הקדש, וואס ווערט ארויסגעגעבען דורך דעם מרכז לעניני חינוך.

על הפעולות בקיץ תש״ה מסופר שם גליון 9 ע׳ 62־63:

אלס פארזעצונג פון די אקטיוויטעטן אין דער ווייטער וועסט וועלכע דער „מרכז לעניני חנוך״ האט אנגעהויבן זומער תש״ד, וועו א שליח פון „מרכז לעניני חנוך״ האט דאן באזוכט די גרעסטע אידישע צענטערען דארטען ווי סאן פראנציסקא און לאס אנדזשעלעס האט דיזען זומער א באפולמעכטיגטער פון „מרכז לעניני חנוך״ באזוכט א ריי שטעט אין טעקסעס סטייט, פון וואנען ער האט צוגעשיקט צום צענטראל אפיס פון „מרכז לעניני חנוך״ אויספירליכע בריכטען, וועגען דעם דארטיגען צושטאנד פון אידישקייט בכלל און מצב החנוך בפרט.

רעכענענדיג זיך מיט די ספעציפישע חנוך נויטען פון די אידישע קהלות אין דער סאוט האט דער „מרכז לעניני חנוך״ דעלעגירט אהין א ספעציעלען שליח וועלכער האט אין פארלויף פון מיטען תמוז ביז מיטען אלול, באזוכט א ריי שטעט אין דער סאוט, וואו ער האט זיך באקענט מיט דעם מצב החנוך דארט, האט באקענט די ארטיגע אידישע באפעלקערונג מיט די טעטיגקייטען פון „מרכז לעניני חנוך״, האט פארטיילט דארטען פיעל ליטעראטור, ארויסגעגעבען פון „מרכז לעניני חנוך״ א.א.וו.

עס איז געשאפען גרעווארען א נעהענטערער קאנטאקט צווישען דעם „מרכז לעניני חנוך״ און די מוסדות החנוך אין דער סאוט, וועלכע וועט אי״ה בריינגען פאר דעם אידישען חנוך אין דער סאוט פיעל נוצען.

ובגליון 10 ע׳ 86:

א צאהל איבערגעגעבענע פריינד פון „מרכז לעניני חנוך״ האבען, אויסנוצענדיג זייער וואקיישאן, געזאמעלט אין זייערע רעסארט פלעצער א צאהל סובסקריפשאנס פאר די שריפטן, וועלכע ערשיינען דורך דעם „מרכז לעניני חנוך״, וועלכע בריינגען שטענדיג אריין א שטראם

הר״ר חיים מרדכי אייזיק חדקוב שליט״א
מנהל המרכז לעניני חנוך

פון גייסטיגער ליכטיגקייט אין אלע הייזער פן זייערע סובסקרייבערס.

כל אלו היו שליחויות חד פעמיות. בקיץ תש״ח קבע רבנו את הדבר לחובה על תלמידי הישיבה, באגרת שכתב אליהם בי״ב תמוז (אג״ק ח״ט ג׳רנ):

עליכם יקיריי וחביביי תלמידי התמימים שי׳, החובה והמצוה אשר כל אחד מכם יתרום תרומה בזמן קבוע מזמני חופש הקיץ לבקר באיזה מקומן לעורר את קהל עדת ישראל, את ההורים ואת המורים, על אודות החינוך וסדרי הלימוד והנהגה.

ואל התלמידים הנוסעים כתב באותו יום (שם ג׳רנא):

בהתאם עם מכתבי הכללי מיום זה אל תלמידי התמימים שי׳, יתדבר עם ידידי הרב וו״ח אי״א מוה״ר חיים מרדכי אייזיק שי׳ חדיקוב, מנהל מוסדי מל״ח — מרכז לעניני חינוך — ומחנה ישראל, אשר מלאתי את ידו לסדר את מקומי הביקור, להורותם את אופני העבודה, והשי״ת יצליחם.

על שליחות זאת ראה גם אג״ק אדמו״ר שליט״א ח״ב אגרות שעח. שסב. שצא. שצד.

כעשרים תלמידים נסעו בשליחות ה״מל״ח״ בקיץ ראשון זה. קרוב למאה עיירות ביקרו במשך חדשי הקיץ. כל כמה ימים שלח כל אחד, או כל זוג, דו״ח מפורט מהעבודה להרב חדקוב, שהי׳ עונה להם בהוראות להמשך העבודה. לאחר חזרתם הגיש כל אחד דו״ח כללי מכל הנסיעה והפעולות.

תובא בזה רשימה חלקית, מהנוסעים ומהעיירות שביקרו הנוסעים בקיץ ראשון זה. כ״ז ע״פ הדו״חות של הנוסעים השמורים בארכיון ה״מל״ח״:

ה״ר שלום דובער שי׳ גורדון: האליאק, וועסטפיעלד, ווער, טאמפסאנוויל והכפרים עללינגטון, אטיס, בעלטשערטאון, טשיקאפי.

ה״ר שלום מענדל שי׳ סימפסאן: וואשינגטון ד.ק., נארפאלק.

ה״ר יהודה ליב שי׳ גרונער: אזבורי פארק.

ה״ר צבי שי׳ שוסטערמאן: עיירות שסביב לשיקגו — ראקפארד אילל. אינדיענא הארבער, בענטאן הארבער, יוניען פיער.

ה״ר ישראל מאיר שי׳ אלטיין: עיירות שסביב פיטסבורג־קענאנסבערג ועוד.

ה״ר מרדכי שי׳ דובינסקי: נוארק, פרטה עמבאי.

ה״ר דוד משה שי׳ ליברמן: אינדיאנאפאליס, טעררע האט אינדיאנא, ראבינסון איללינאי, ווינסענס אינדיאנא, עוואנסוויל אינדיאנא, לואיזוויל קענטאקי, פארט ווייַן אינדיאנא, סאוט בענד אינדיאנא.

ה״ר אלי׳ חיים שי׳ קארליבאך: ליבערטי, ראסקא, ליווינגסטאן מענאר.

ה״ר משה שי׳ טעלישעווסקי: פראווידענס, ניוהייוון, ברידזשפארט, וואטערבערי.

ה״ר שלום שי׳ חסקינד וה״ר שלום מענדל שי׳ סימפסון: שיקגו, מילוואקי, קענסאס סיטי, לאס אנג׳לעס, ס. פראנציסקו, סיאטל, דענווער.

הר״צ שי׳ גנזבורג והרש״ד שי׳ גולדשמיד: פילדלפיה, קעמדן, סקרענטן.

ה״ר מנחם מענדל שי׳ בוימגרטן וה״ר עזריאל זעליג שי׳ שרפשטיין: מאנטיסעלא, ווייט לייק, קאנינגא, סוואן לייק, ליבערטי, פערנדייל, ליוינגסטון מענאר, ראסקא, לאק שעלדרייק, וואודבערן, סא. פאלסבורג, פאלסבורג, קאימישא לייק, וואודרידזש, גלען ווילד, הארליוויל, בריגסהייוויי, עלענוויל קארהאנגסאן, אקארד, גרינפילד פארק, ראקהיל, סילוועד לייק, ווייט סאלפער ספרינגס, פארקסוויל.

ה״ר אורי שי׳ משתילים וה״ר נתן שי׳ גוראר׳: בלטימור, פיטסבורג, מקיספארט, בוסטון, קליוולאנד, שיקגו, מילוואקי.

עוד נסעו (ולא הגיעה לידינו רשימת העיירות שביקרו) **ה״ר ליב שי׳ פוזנער, ה״ר ליב שי׳ דובאוו, ה״ר צבי הירש שי׳ חיטריק וה״ר דובער שי׳ זוסמאן.**

מאז ועד עתה נעשה הדבר כסדר קבוע, שבחדשי הקיץ נוסעים זוגות זוגות מתלמידי הישיבה. לבקר בעיירות רבות ברחבי ארה״ב, להתעניין במקום במצב היהדות בכלל ובמצב החינוך בפרט, לעורר ולחזק ולהפיץ ספרי קה״ת ומל״ח ועוד (ראה לקוטי שיחות ח״ב ע׳ 368).

בל״ג בעומר תש״ט פונה רבנו בזה במכתב־כללי אל תלמידי התמימים (אג״ק ח״י ג׳תעז):

הנה זה כבר אשר עוררתי את רבים מכם, על החובה והמצוה המוטלת על כל אחד מכם, לבקר את העירים, העיירות הקטנות ומושבי הכפרים, לעוררם על שמירת היהדות והחינוך טוב, ולהפיץ שם בהשתדלות יתירה, ספרי קריאה ולימוד שנערכו על טהרת הקדש.

וכעת תלמידיי יקיריי, הנני לבקשכם — נוסף על הנ״ל — אשר כל אחד מכם יקבע זמנים גם לעבודת התעוררות בעניני יהדות בעיר מגורם, ולשוחח עם יחידים ורבים בדברים של קירוב ולעוררם על קיום המעות בכלל, וחינוך בניהם ובנותיהם יחיו בפרט.

ומזהיר אני מאד את כל אחד מכם, בל ינסה לפטור את עצמו אף מאחד משני סניפי העבודה הקדושה הזאת בטענות של שקר לאמר, כי אינו מוכשר לפעולות כאלו, כי חס הוא על ביטול זמני לימודו, או ע״י אחיזתו בתכסיסי קרירות של עמלק, בהשפילו בעיניו ובעיני אחרים, את ערכה של תעמולה כזאת.

וכבר מילתי אמורה בהתועדות ל״ג בעומר אשתקד, אשר זה המשתדל רק בטובת עצמו, ואינו רוצה לדעת אשר על כל אחד ואחד החובה והמצוה לעשות טובה אמיתית בתורה ועבודה בדרכי החסידות לזולתו, אין לו מושג כלל בטוב האמיתי אשר אליו זוכים על ידי ירידת הנשמה בגוף בחיים כשרים.

אנא, יקיריי! התיחסו בשימת לב הראוי׳ לתכלית ירידת נשמתכם, חוסו על עצמכם, ורחמו על אחיכם ואחיותיכם, אשר נפשם זקוקה לעזרתכם הרוחניות, והזדרזו במילוי תפקידכם זה.

הוראות כלליות באופני העבודה, מסרתי להנהלות ה„מרכז לעניני חנוך״ ו„מחנה ישראל״, ואליהם תפנו לקבל הוראות פרטיות השייכות לעבודתו של כל אחד מכם.

* * *

כל עבודת המל״ח עמדה תמיד תחת פיקוחו הישיר של רבנו, הכותב בכ׳ טבת תש״ג (אג״ק חי״ב ד׳תקנה):

אל ה״מרכז לעניני חנוך״ יצ״ו

שלום וברכה!

בזה הנני להציע לסדר אספה רבתי ביום החמישי, חמשה עשר בשבט הבע״ל בשעה השביעית בערב בביהכנ״ס, תחת נשיאותו של חתני הרב רמ״מ שליט״א שניאורסאהן, ותכלית האספה דין וחשבון מהעבר וסדור תעמולה על להבא, בלי שום מגבית של כסף (להדגיש זה בההזמנות), ובעזה״י גם אני אי״ה אשתתף בהועידה, כמובן בסופה, שלא לבלבל את הנואמים.

* * *

אחר תום המלחמה פתח המל״ח סניפים גם באנגלי׳

ושאר ארצות אירופה, אך אין זה מענינינו בספר שלפנינו על ארצות הברית.

תוזכר כאן כבדרך אגב עוד אחת מפעולותיו של המל״ח, סידור שמחת בית השואבה לתלמידי הישיבות, בכל שנה בחוה״מ סוכות. על זאת שהתקיימה בחה״ס תש״ו מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 10 ע׳ 87:

חול המועד סוכות איז אין דער גרויסער סוכה פון כ״ק אדמו״ר שליט״א אויף איסטערן פארקוויי איינגעארדענט געווארען דורך דעם מרכז לעניני חנוך א פייערליכע שמחת בית השואבה מסבה מיט דעם אנטייל פון צעהנדליגער בני תורה און תלמידים פון כמעט אלע ישיבות פון ניו־יארק.

הרב מנחם שניאורסאהן, חתנא דבי נשיאה און יו״ר ועד הפועל פון מרכז לעניני חנוך, האט געזאגט דברי תורה, הלכה, חסידות און מוסר מענינא דיומא און דער עולם האט געזונגען פארשידענע חסידישע ניגונים.

די סוכות׳דיגע מסבות פון מרכז לעניני חנוך זיינען שוין א יעהרליבע טראדיציע אין די ניו־יארקער ישיבה קרייזען. אין דער היי־יאהריגער שמחת בית השואבה, האבען אנטיילגענומען, אויסער די תלמידים פון דער ליובאווישטער ישיבה, אויך תלמידים פון מתיבתא ר׳ חיים בערלין, מתיבתא תורה ודעת און אויך תלמידים פון ישיבת ר׳ יצחק אלחנן.

* * *

סקירה מפורטת על עבודת המל״ח נדפסה ב״הפרדס״ (מנ״א תש״ה):

מיום בואו של כ״ק הרבי דליובאוויטש שליט״א לאמריקא נעשה פנים חדשות לחנוך היהדות ברחבי מדינת אמריקה, תודה לפעולות „המרכז לעניני חנוך״. ארגון כללי בפעולות מסתעפות על כל שדה החנוך אשר הגיע לכל חלקי המדינה וגם מעבר לים. וזהו הביא שינוי לטוב במצב החנוך של אמריקה. ומביא התקוה אשר לעשות אלפי ילדי ישראל שהיו עזובים מחנוך האמתי, יביאם לשלימות חנוך היהדות.

„המרכז לעניני חנוך״ נתיסד בשנת תש״א מהמנהיג ישראל הלוחם בעד תורה ויהדות כ״ק הרב ר׳ יוסף יצחק שניאורסאן, הרבי דליובאוויטש שליט״א, המרכז הזה הביא לתחיה החנוך היהדות בכל חוגי יהודים, בלי הבדל מפלגות. לחנך דור חדש של ילדי ישראל ברוח התורה וישראל סבא. המרכז לעניני חנוך וזהו היחידי שאינו תלוי בשום מפלגה, ומטרתה היחידי לדאוג על טהרת הקודש לכל הצבור הישראלי. כי כל ישראל עמדו על הר סיני וענו בקול „נעשה ונשמע״. כל ילדי ישראל המה ערבים בעד נצחיות התורה ועם ישראל. כ״ק הרבי דליובאוויטש שליט״א כמנהיג הדור דואג בטובת כלל ישראל כולו.

הפעולות של „המרכז לעניני חנוך״

א) להטבת המוסדות חנוך שכבר נמצאו, להביא להם בסדר הלמוד, רוח החיה של תורה ויהדות.

ב) ליסד מוסדות חנוך חדשים ברוח התורה וישראל סבא.

ג) לבוא בקשור עם אלו ילדי ישראל העזובים אשר אינם מקבלים שום חנוך דתי.

ד) לדאוג בעד ספרי למוד, חומר קריאה ברוח דתי בלשון הקודש, באידית ובאנגלית בעד הבית ובית הספר.

ה) להביא רוח החיה הכללי בחנוך היהדות והיהדות בכלל, למלאות כל הפרוגרמה נוסד מהמרכז לעניני חנוך מחלקות שונות.

מחלקת בית הספר (סקולס)

„המרכז לעניני חנוך״ התבונן על העזובה והרפיון בחנוך הבנות במדינה זו. ואם החנוך ילדי ישראל נעזב למדי, חנוך הבנות עזובה ביותר. וזהו יסוד חנוך בית ישראל, האשה היא עקרת הבית, ועליה לדאוג עבור חנוך הבית. ואם היא איננה נתחנכה ביהדות לידע מה זה שבת? ומה זה כשרות? איך נחכה על ילדיה שיהיו נתחנכים ביהדות וכל הטרגדיה של חנוך באמריקה תלוי בזה. ילדי ישראל באמריקה המה יתומים חיים. מפני שאין להם האם ישראלי האמתית לדאוג בעד היהדות העתיד. ממש חסר להם הבית היהודי.

„המרכז לעניני חנוך״ יסד בתי ספר לבנות, מתאימים להם. וכהיום כבר נבנו וקיימים חמשה ועשרים (25) מוסדות חנוך לילדות ונערות ביחוד בשם „בית רבקה״. אלו המוסדות נבנו ברחבי ניו יארק, וגם בערי השדה, כמו נוארק נד״ז, ניוהייוון וברידזשפארט, בוסטון, רוטשעסטער ובופלא, מונטרעאל, קנדה. ויש להם גן ילדים, בתי ספר פארוכיאלי ובי״ס גבוה (היי־סקול), וגם סדר למוד על שעות אחר צהרים, וגם סדרי למוד למורות, וכבר ישנו כאלף נערות ישראל אשר נתחנכו באלו בתי ספר „בית רבקה״ או „בית שרה״. נערות אלו הביאו רוח החיה של יהדות בבתי אבותיהם ובשארי אלפי בתים של קרוביהם ומכיריהם.

ספרי למוד וחומר קריאה

„המרכז לעניני חנוך״ ראה המחסור בחומר קריאה ברוח דתי המתאים ללמודים של הילדים בהנוער, וכבר הופיע יותר משבע מאות אלף 700,000 מחברות ללימוד ולקריאה, רובם כבר נמכרו. השאלה

הגדולה עבורם אשר הרבה מהם נדפסו שנית, ולאשר הרבה מילדי ישראל מדברים באנגלית נדפס גם באנגלית. אבל רובם נדפס באידית ולשון הקודש, וכדאי לרשום כאן איזו מספרי דפוסי.

„ספרנו״. ספר למוד בלשון הקודש, ד׳ חלקים, ומשתמשים בו בהרבה בתי ספר, תלמוד תורה׳ס, ישיבות, ובתי ספר לסימנריון, באמריקה ומעבר לים כמו אנגליה, אוסטרליע, ודרום אמריקע.

„טאקס ענד טיילס״. ירחון באנגלית. יוצא לאור זה ד׳ שנים. ויש להם אלפי קוראים מילדים ואבות, מורים ותלמידים, כן העתון ירחוני באידית, **„שמועסען פאר קינדער און יוגענד״.** באלו ירחונים ישנו ספרות עשירה. מימים טובים, היסטורי׳ היהודי, ביאגראפיע, דינים ועוד. בהרבה בתי ספר משתמשים בזה בחלק הלמוד.

„יום־טוב סעריע״, הוא מחגי ישראל, פסח, שבועות, בין המצרים, תשרי, חנוכה ופורים, עם תמונות, עשו רושם גדול, ובייחוד מחנוכה ופורים עשו רושם גדול בחוגי המורים.

„סדר ברכות ותפלות״, ברכת המזון בתרגום אנגלית, וכבר נדפס הרבה פעמים.

של״ה, שעורי למוד הדת. עבור ילדים. להמשכת הנוער ליהדות ע״י ספורים מעניני יהדות ודת. ונדפס באנגלית, וכבר הופיע ארבעה חלקים. אשר הוצאה הראשונה הגיע ל־40.000 חוברות.

בזמן האחרון נדפס **„סדור תחלת ד׳״,** באותיות גדולות, כל התפלות כסדר, 384 עמודים, מיוחד לבתי ספר, הבית וביהכ״נ.

כדאי להזכיר עוד ספרים שונים: „תורה וישראל״ היסטוריה היהדותי באנגלית. „תפילין״, „שבת״, „מעשה״ באנגלית, „ספר השנה״ (לשון הקודש), „לא תשתחוו״ (מחיי הקאנטוניסטים, לה״ק), הגדה של פסח, ועוד.

נמצאו כעת בדפוס הרבה חוברתים, בתוכם ספורים בעד הבית ובית הכנסת באנגלית, „ספר הלמוד״ באידית, „דוד המלך״, „בית המקדש״, ועוד ועוד.

שעה דתית

ה״מרכז לעניני חנוך״ התבונן על החוק המקובל ברוב מדינות אמריקה להנתן שעה אחת בשבוע משעות הלמוד ללימוד דת. ויסד המרכז מחלקה מיוחדת בשם „ועד מגיני ומרחיבי החנוך הכשר״ בהנהלת „המרכז לעניני חנוך״. הועד הזה מורכב ממאות תלמידים מישיבות ובתי ספר גבוה, ותלמידות, מדריכים ומדריכות מבתי ספר העממים, צעירים וצעירות בעלי כשרון, המה ילמדו את ילדי ישראל בשעה הדתית לחנכם ברוח היהדות, וכבר ישנו ארבעים (40) בתי ספר עממים, וישנו 5000 ילדים שבקרו השעה הדתית, וזהו בניו יארק, וגם ישנו בערי השדה, וזהו תועלת גדול לחנך ילדי ישראל.

וההמשך לסקירה זו — שם גליון אדר תש״ו:

קוראי „הפרדס״ מכירים במדה ידועה העבודה הפורי׳ של ה״מרכז לעניני חנוך״ בשדה החנוך הכשר והישיגי׳ הנהדרים ביסוד עשרים וחמשה בתי ספר לנערות (הידועים בשם „בית שרה״ ו״בית רבקה״) בניו יארק ובערי השדה; בהוצאת ספרי לימוד וקריאה בלה״ק, אידית, אנגלית וצרפתית אשר מספרם כמעט שהגיע למיליון עקזמפלאר; בסידור של״ה (שעורי למוד הדת) בעד בני ובנות ישראל המבקרים בבתי ספר העממיים, אשר כהיום יותר מחמשה אלף ילדים וילדות נהנים משעורי דת אלה; ועוד. וכבר דובר עד״ז בה״פרדס״ מחדש אב, הגם שבקצור נמרץ כי קצר המצע מהשתרע.

אמנם פעולות המרכז לעניני חנוך מקיפות כל מקצועות וסניפי עבודה המשתייכים לשדה החנוך בין באופן ישר ובין בעקיפין, ונוסף על פעולות המרכז לעניני חנוך שכבר נזכרו, עוד רבו הפעולות וההישגים של המרכז לעניני חנוך שלא נזכרו עדין. מוסד רם זה שהוא ראש וראשון בשדה החנוך הכשר לא רק שפעל גדולות ונצורות אלא חדש חדשות וטפל בשאלות ובעיות שאיש לא שם על לב. לדוגמא — **מחלקת האכרים** שע״י המרכז לעניני חנוך.

ידוע הוא כי יש ב״ה מספר הגון של אכרים יהודים, בעלי הישוב, הגרים בחיק הטבע, בכפרים ועיירות קטנות. יהודים אלה חיים הרחק משאון העיר ויחד עם זה הרחק מסאון החיים היהודים אשר עודם מפכים בערים הגדולות. יהודים אכרים אלה מפורדים ומפוזרים הם, יהודים גלמודים, עזובים, נשכחים. והגם שמצבם הגשמי טוב, הנה מצבם הרוחני הוא בשפל המדרגה. ולא הי׳ מי שישים גורלם על לב, עד שבא כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש והתחיל דואג לשלומם. עפ״י פקודתו התעורר המרכז לעניני חנוך ובצותא חדא עם „מחנה ישראל״ קנו אטומוביל מיוחד, טענו בו מספרי המרכז לעניני חנוך, וצרכי דת, כמו מזוזות, תפילין וכו׳, על כל גדותיו, והושיבו בו בא כח מיוחד וכך אמרו לו: לך נא ראה את שלום אחינו ואת שלום הצאן.

יצא האיש, בא כח המרכז לעניני חנוך ומחנה ישראל, הלוך ונסוע, נושא שלום וברכה ומתנות שיש בהן ממש אל אחיו הגלמודים יושבי השדה והכפר. ומי שלא ראה פני הכפרים היהודים בראותם אוטומביל נושא שלט גדול ועליו באותיות גדולות

ודוקא בלשון הקדש — **מחלקת האכרים**, **מרכז לעניני חנוך ומחנה ישראל** — לא ראה פנים מאירות בשמחה ותמהון גם יחד. והבא כח עשה ימים ושבועות בין בני הכפר, ויבקר אברים יהודים ומושבות יהודיות למאות. בלב מלא אהבת ישראל דבר אליהם בענין שליחותו — לא לדפוק על הדלתות ולהכריז על השקלים בכל הקודמים, לא לבקש אלא ליתן בא. ובהכנסו בדברים עם יהודים גלמודים אלה, בדברו אליהם בענין תורה ומצות וחנוך הבנים ומאכלי כשר וכו', דברים היוצאים מן הלב, הנה היו ביניהם אשר פרצו בדמעות שליש כשהרהורי תשובה מלאו לבם, והיו ביניהם אשר תיכף באותו מעמד הניחו תפילין, מה שלא עשו רבות בשנים, וביניהם מי שהחל לדאוג לחנוך בניו, ובנותיו, והתחננו לרחם עליהם ועל מצבם הרוחני הנורא.

ומאז עומד המרכז לעניני חנוך בקשר תמידי עם מאות אכרים יהודים, שולח להם „מזון רוחני" — הירחונים (אחד באידית ואחד באנגלית) המופיעים מדי חדש בחדשו ושאר ספרי קריאה ולימוד, — מנהלים אותם בעצה ותושי' כיצד לפתור בעית חנוך בניהם וכו'.

לא פחות חשובה היא עבודת המרכז לעניני חנוך לטובת אנשי חיל היהודים המתנהלת ע"י מחלקת אנשי חיל שע"י מוסד חשוב זה, אלפי אנשי חיל ורבני הצבא נהנו משך שנות המלחמה הנאה רוחנית גדולה ע"י קבלת ספרי קריאה ולימוד היו"ל ע"י המרכז לעניני חנוך. קבלת הירחונים בכל חדש, קבלת חוברות לחגים ומועדים, ומכתבי עידוד וחיזוק מפעם לפעם, הביא רוח חדשה בקרב לבות אלפי אנשי חיל יהודים בכל מערכות המלחמה. ספרים וחוברות אלו נשלחו לרבבות חנם אין כסף לאנשי חיל היהודים, ומכתבי התודה שלהם ממלאים תיקים תיקים במשרד המרכז לעניני חנוך. וגם עתה, אחרי אשר שקטה סערת המלחמה ורבים שבים הביתה, עומדים הם בקשר עם המרכז לעניני חנוך ומצפים לכל היוצא לאור מאת המרכז לעניני חנוך, פונים בשאלות, וכדומה, בידעם כי מוסד נשגב זה מוקדש לעזר וסיוע לכל המתענין בהטבת מצב החנוך של הפרט והכלל.

גדולה העזרה הרוחנית שהושיט המרכז לעניני חנוך לאחינו בני ישראל „המשוחררים" הנמצאים עדין במחנות הסגר בגרמני' או בארצות שנשתחררו כמו בלגי', הולנד, צרפת, פולני', טשכי', הונגרי', וכו'. בהשתמשו בקשורים הרבים עם אנשי חיל ורבני הצבא השפיע המרכז לעניני חנוך עליהם לסדר שעורים עראיים או קבועים, לפי תנאי המקום והזמן, בעד הילדים העברים שנשארו בחיים והתינוקות שנשבו. המרכז לעניני חנוך שלח לכל המקומות הנ"ל מספר גדול של ספרי לימוד כמו „ספרנו" (ד' חלקים), סדורים, חומשים וכו' ואפילו ספרי תורה.

בעד הילדים העברים בצרפת, בלגי', אפריקה הצפונית וכו' היודעים דבר רק צרפתית, נדפסו ע"י המרכז לעניני חנוך כמה חוברות בשפה הצרפתית, ביחוד החוברות לחגים ומועדים, שנתקבלו באהבה רבה והשפעתם גדולה לקרב את הילדים שנתיתמו לאביהם שבשמים.

ההסתעפות העולמית של המרכז לעניני חנוך מראה בעליל מה גדולה השפעת המוסד המרכזי הזה לעניני חנוך בכל תפוצות ישראל. בכל חלקי התבל, בכל הארצות והערים, מקום שם יש קהלה יהודית, בית ספר יהודי וחיים יהודים, מגיעה השפעת המרכז לעניני חנוך בחיזוק מצב החנוך, בסיוע יסוד בית ספר, בהמצאת ספרי קריאה ולימוד על טהרת הקדש, בארגון קבוצות „מסבות שבת" וכדומה. בניו זעלאנד, אוסטרליא, אפריקה הדרומית, ארץ ישראל, שנגהאי, במדינות אירופה, במדינות אמריקה הדרומית, וכו' ואין צריך לאמר בכל מרחבי ארצות הברית וקנדה, ידוע שם „מרכז לעניני חנוך" בתור סמל עבודה רצינית, עבודה במסירות נפש, בעד חנוך בני ובנות ישראל, חנוך על טהרת הקדש.

בירחי תשרי־טבת של שנה זו ביקר ב"כ של המרכז לעניני חנוך (המזכיר הראשי וחבר העקזקוטיבה של המל"ח) באירופה ועשה שם יותר מג' חדשים בעניני המרכז לעניני חנוך, להטבת מצב החנוך; יסד שם סניף המרכז לעניני חנוך בלונדון להפצת ספרי המל"ח וכו'. גדול הערב לעניני דפוס באנגליא ושאר מדינות אירופא, וגם עכשו ההגבלות על ניר וכו' גדולות מאד, והמרכז לעניני חנוך עמד בפרץ, וכל הקורא ספרי המל"ח והחוברות קורא: „עוד, עוד, הבו לנו עוד ספרים וחוברות כאלה", ואמנם המרכז לעניני חנוך ממלא הדרישות ונענה לכל השאלות והבקשות, ורשימות ספרי הדפוס של המל"ח הולכת וגדלה.

באי כח המרכז לעניני חנוך בקרו גלילים שונים של אה"ב עד קאליפורניא במערב ודשארדשא בדרום, ובאו במשא ומתן עם הרבנים והמורים ועסקני החנוך, ופעלו גדולות ונצורות להטבת המצב האיום בגלילים ההם. ביקור חשוב של ב"כ המרכז לעניני חנוך בארצות דרום אמריקה ג"כ עו[מ]ד על הפרק.

דעת לנבון נקל כי עבודה גדולה ומסתעפת כזאת המתנהלת על ידי המרכז לעניני חנוך בעוז ומרץ דורשת אמצעי כסף גדולים, ואעפ"כ נמנע המרכז לעניני חנוך לצאת בתעמולות ומגביות צעקניות ורועשות, בידעו כי כל אשר מצב החנוך נוגע ללבו, יחלץ חושים לעבודת המרכז לעניני חנוך, בגופו וממונו, ואמנם פע[ו]לות המרכז לעניני חנוך והישגיו הכבירים המליצו עבורו יותר מכמה תעמולות רעשניות הצועקות ככרוכי'; וכל החי בישראל יכיר כי

עבודת המרכז לעניני חנוך היא עבודה יסודית הכרחית וחיונית בעד קיום האומה, ולא יעמוד מרחוק, אלא ישתתף בעבודה קדושה זו ברצינות ובכל כחו ומאודו.

כידוע הנה ה״מרכז לעניני חנוך״ הוא מוסד בלתי מפלגתי המוקדש לחנוך כשר ואשר מטרתו כי כל בני ובנות ישראל מבלי הבדל יקבלו חנוך תורני ברוח ישראל סבא. המוסד הוא מיסודו של האדמו״ר מליובאוויטש, נשיאו של המוסד, וההנהלה הראשית נעשית ע״י הרב מנחם שניאורסאן, יושב ראש ועד הפועל, הרב ח.מ.א. חדקוב, המנהל, ומר ניסן מינדעל, המזכיר הראשי.

עבודה גדולה זאת דרשה כסף רב, בלי מקורות הכנסה מספיקים. קופת המוסד היתה תמיד דחוקה. אך ביותר, בחורף תש״ו, בשעת כתיבת המאמר הנ״ל. ברם זכור לטוב מר יוליוס סטולמן ורעו מר אלכסנדר כהן, שרבנו כותב לו בט׳ אד״ש תש״ו (אג״ק ח״ט ב׳תתעו):

כחצי שנה אשר חתני יקירי הגאון הרב רמ״מ שליט״א שניאורסאהן סבל צער רב מהמוסדות מרכז לעניני חינוך ומחנה ישראל, אשר מלבד זאת אשר לסיבת הדוחק הגדול בהאמצעים הכספיים הוכרחנו להפסיק הדפסת הספרים בעברית ואנגלית הנוגעים לעניני חינוך הכשר הנה לבד זאת גם על ההוצאה הרגילה של מרכז לעניני חינוך ומחנה ישראל לא הי׳ לנו, והוכרחנו להלוואות עד כי לא הי׳ עוד מקום ללוות, וחתני יקירי דאג מאין יבוא העזר גם לשעה, עד אשר ידידנו היקר והכי נעלה מר סטולמאן שי׳ ימצא האפשר[ו]ת בעזה״י להכניס סכום הדרוש לכלכלת העניינים ובטוחים היינו אשר יודע ומרגיש מצב העניינים. וחתני יקירי הרה״ג שליט״א שימחני בהידיעה כי ידידי האהוב והכי נעלה מר סטולמאן שי׳ שלח בשתי פעמים שבעה אלפים וחמשה מאות שקלים לעת עתה בהבטחה אשר בעזה״י מוכן סכום נכון ובקרוב ישלחם אשר בזה הניח את דעתי כי נוכל בעזה״י לכלכל את המוסדות בסדר מסודר ואברך את ידידנו היקר והכי נעלה מר סטולמאן שי׳ ואת גודל שמחתי על בשורתו וברכתיו בהצלחה.

חתני היקר הרה״ג שליט״א סיפר לי אשר ידידי היקר מתענין להסיר את המניעות אשר הפאנדיישאן יוכל בהקדם לתת את הסכום הדרוש למרכז לעניני חינוך, ובזה הנני להודות לכבוד ידידי ולברכו ברוב טוב בגשמיות וברוחניות על גודל התמסרותו לעניני המרכז לעניני חינוך ומחנה ישראל.

פרק נח

בית רבקה; בית שרה

בסקירה קצרה על עבודתו של ה״מרכז לעניני חינוך״, הנדפס בסוף „היום יום״ (חורף תש״ג), נאמר בין השאר:

יסוד בתי ספר לנערות, לחנך בנות ישראל ברוח התורה והמצוה. בתי ספר כאלה בשם „בית רבקה״ או „בית שרה״ כבר נוסדו בניויארק ומחוצה לה, ועומדים תחת הנהלת המל״ח; עוד רבים הולכים ומתיסדים.

כך גם באגרת שכתב רבנו באדר״ח אד״ש תש״ג (אג״ק ח״ו א׳תתקסב):

מרכז לעניני חנוך מיסד חדרים לנערות וכבר סדרו בעוזה״י הרבה חדרים בהצלחה גדולה. היו מקרים אשר הילדות תלמידות בית רבקה או בית שרה — כך הם שמות המוסדות — שיסד המרכז לעניני חנוך הכריחו את הוריהם לשמור את השבת, לשבר את הכלים של טריפה ולקנות בשר כשר.

כאן וכאן לא נתפרש מתי, לראשונה, נוסדו בתי ספר אלו לבנות. עכ״פ לא נקראו בשם „בית שרה״, עד י״ג שבט תש״ב, שאז נפטרה הרבנית שטערנא שרה — אם רבנו, שעל שמה נקראו בשם „בית שרה״. גם „בית רבקה״ (שנקראו ע״ש הרבנית רבקה — זקנתו של רבנו, שנפטרה בשנת עדר״ת), עכ״פ לא נוסדו לפני חורף תש״ב, שרק אז נוסד ה״מרכז לעניני חינוך״, שתחת ההנהלתו נוסדו בתי הספר לבנות.

שאלתי אצל הרחמ״א שי׳ חדקוב ואמר שבית הספר בית רבקה הראשון נוסד בבארא־פארק בביהכנ״ס של ה״ר אליהו סימפסון.

לאחר שהתפתח המוסד במשך הזמן עברה הנהלתו לידי יהודי המקום. חב״ד לא היתה מעוניינת בהחזקתו — רק כל זמן שיהודי המקום לא הצליחו ליסד בעצמן בית ספר חרדי לבנות. כשעבר המוסד ליהודי המקום הסבו שמו ל״בית יעקב״ והוא יסוד המוסד „בית יעקב״ הקיים כיום בבארא פארק.

על פי רשימת „זכרון דברים״ שרשם הרב חדקוב שי׳ בכ׳ אייר תש״ב יש לקבוע את זמן יסוד מוסד זה לכסלו תש״ב. ב״זכרון דברים״ זה נאמר:

ב״ה

זכרון דברים

ביה״ס „בית רבקה״ בבארא פארק קבל במשך זמן

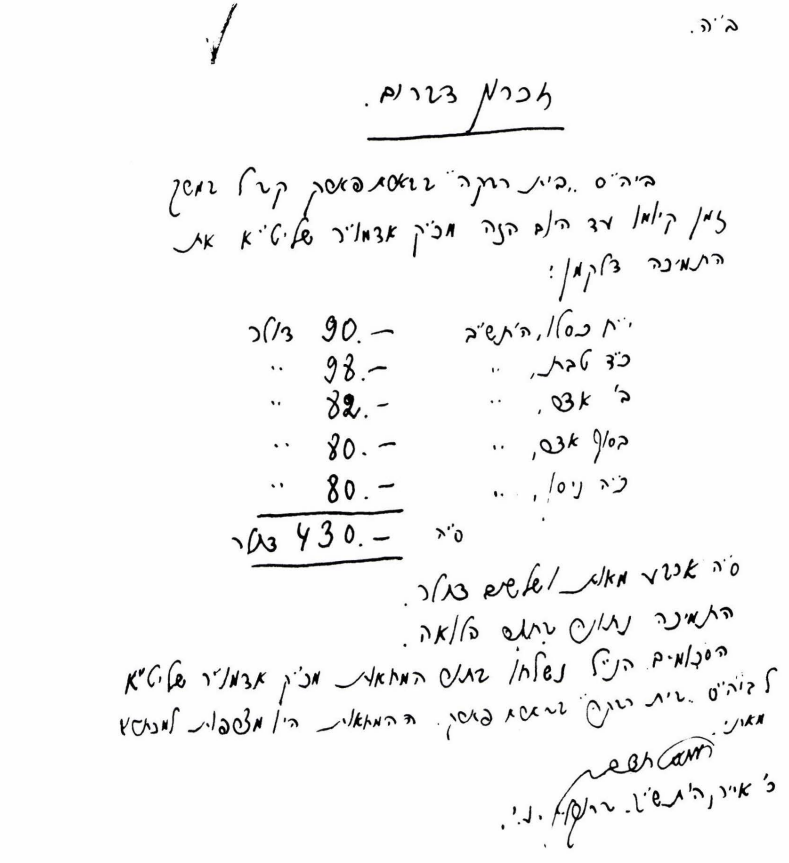

קיומו עד היום הזה מכ״ק אדמו״ר שליט״א את התמיכה דלקמן:

י״ח כסלו, ה׳תש״ב	—	90	דולר
כ״ד טבת, ה׳תש״ב	—	98	״
ב׳ אדר, ה׳תש״ב	—	82	״
בסוף אדר, ה׳תש״ב	—	80	״
כ״ה ניסן, ה׳תש״ב	—	80	״
ס״ה	—	430	דולר

ס״ה ארבע מאות ושלשים דולר

התמיכה נתונה בתור הלואה.

הסכומים הנ״ל נשלחו בתור המחאות מכ״ק אדמו״ר שליט״א לביה״ס ״בית רבקה״ בבארא פארק, ההמחאות היו מצרפות למכתבים מאתי.

חמ״א חדקוב

כ׳ אייר ה׳תש״ב. ברוקלין נ. י׳.

על המשך התפתחות רשת מוסדות אלו מסופר ברשימת ״מרכז לעניני חנוך טהעטיגקייט״ שב״הקריאה והקדושה״ (כסלו תש״ג):

דער מרכז לעניני חנוך האט זיך שטארק פאראינטערעסירט מיט דער אידישער טעכטער דערציאונג און האט אריינגענומען אין זיין ארבייטס־פראגראם דעם אויפבוי פון א ריי סקוהלס פאר

מיידלאך וואו זיי זאלען דערצויגען ווערען אין עכט אידישען גייסט.

צוויי אזוינע סקוהלס זיינען בע״ה שוין געעפענט געווארען פאריגען יאהר, און ס׳זיינען געמאכט געווארען די פארבאריטונגען צו דער עפענונג פון נאך א ריי סקוהלס.

אין דער צייט וועז דער באריכט ווערט געשריבען, זיינען שוין ערעפענט נאך דריי סקוהלס און די ערעפענונג פון נאך 2 סקוהלס ווערט ערווארט דעם חדש אי״ה.

אך עדיין רפויות הן ידיעותינו על רשת זו של בתי הספר „בית שרה״ ו״בית רבקה״, באותן שתי שנים תש״ב־ג, היכן היו, כמה ובהנהלת מי.

עכ״פ ידוע לנו, שבקיץ תש״ב הי׳ דיון על יסוד „בית שרה״ בנוארק, ומעורר על כך רבנו באגרת כ״א אלול (אג״ק ח״ו א׳תתנט): „חפצי לדעת . . אם יצא לפועל מה שחשבו ליסד בית שרה לילדות, או הדבר נשאר רק במחשבה טובה״.

מסתבר שנפתחה לזמן קצר בשנת תש״ג, ונזכרת באגרת כ״ק אדמו״ר שליט״א מיום ד׳ ניסן תש״ג (אג״ק ח״א סח), אך לא החזיקה מעמד זמן רב ובתחלת שנת תש״ה נפתחה מחדש. אז הופיעה ידיעה בקובץ ליובאוויטש גליון 5 ע׳ 85:

דינסטאג א׳ דר״ה חשון, איז ווידער געעפענט געווארען, צום נייען זמן, די בית שרה סקול פאר מיידלעך. אין נוארק, נ. דז.

גרויס דאנק און אנערקענונג פערדינט הרבנית מינדל כ״ץ פאר אידהר שטארקע איבערגעגעבענהייט און הילף צו די ענטוויקלונג און פארגרעסערונג פון דיזע מיידעל סקול.

א באגאבטע עקספיריענד טיטשערין פון ניויארק פיהרט אן מיט די לימודים.

די בית שרה סקול געפינט זיך אונטער דער הנהלה פון דעם „מרכז לעניני חנוך".

לכבוד פתיחתו קיבלה המנהלת מרת מינדל תחי' כ"ץ אגרת ברכה מאת רבנו בי"ד מ"ח תש"ה (אג"ק ח"ח ב'תקכה):

במענה על מכתבה אודות פתיחת „בית־שרה" בעי"ת נואערק יע"א, נהניתי במאד יזמין השי"ת מורה טובה ותצליח בעבודתה והמוסד הקדוש יתרחב ויתגדל, וכל העוסקים בזה יתברכו ברוב טוב גשמי ורוחני.

ובאגרת שכותב ה"ר משה פנחס שי' כ"ץ בי"ד אלול תש"ו אל רבנו: „הבית שרה שיסדנו ע"ש כבוד הרבנית זצוק"ה וקיימה שלשה שנים".

כך גם נודע על אחד מהסניפים בנו. י. בהנהלת ה"ר חיים צבי קוניקוב, כנזכר באג"ק אדמו"ר שליט"א ח"א לו, מיום ז' כסלו תש"ג. וראה גם שם אגרת מט. ובאגרת נו (א' אד"ש) נזכר הסניף בטשעסטער סט.

מלבד זאת לא הגיעו לידינו ידיעות מפורטות על מצב בתי הספר בשנת תש"ג, רק שבמשך כל השנה נמשך הדיון על פתיחת בית רבקה בפיטסבורג, שעל כך כותב רבנו בשתי אגרות (ח"ז ב'קיט. חי"ב ד'תקל).

עיקרן של בתי ספר אלו נוסדו במשך השנים תש"ד־ה, לאחר שיחה לוהטת שדיבר רבנו בשמח"ת תש"ד, בדרישה מכל אחד שיקבל על עצמו להתעסק במסירות נפש בהרבצת התורה (ראה ס' השיחות תש"ד ע' 36). בהמשך לזה כותב רבנו אל ה"ר יוסף הלל שו"ב דזייקאבסאן בי' מ"ח (אג"ק ח"ח ב'קעג):

בזה הנני מבקשו להכניס עצמו ברשימת השובי"ם אשר קבלו עליהם בל"נ בשמחת תורה העבר להשתתף עמדי בעבודת החינוך ע"פ הוראת ה„מרכז לעניני חנוך" להתעניין בחינוך הבנות לייסד בתי ספר לילדות.

העבודה של חבר הועד מייסדי בתי ספר לבנות, צריכה להיות להשיג שנים שלשה חברים ליסד ועד פרטי בשביל יסוד בית ספר לבנות בשכונתם ע"פ תכנית לימודים של המרכז לעניני חינוך תחת הנהלת מורה מאושרת מאת המרכז לעניני חינוך.

המרכז לעניני חינוך שולח ציר מיוחד אל הועד הפרטי המסדר בית ספר לבנות, לסדר ולנהל תעמולה רחבה בהשגת תלמידות לבית הספר ולסדר לעידיס אוקזילערי מאמות הבנות ומחברות טובות המסייעות במפעל הקדוש.

המרכז לעניני חינוך יתדבר אתו עמו בזה, ותקותי תאמצני אשר ימלא את בקשתי האמורה להשתתף אתי בעבודת החנוך ובגלל זאת ישפיע לו השי"ת שפעת חיים וברכה מרובה בגשמיות וברוחניות.

בג' מ"ח נשלחו כרטיסי הזמנה לעסקני חב"ד לאסיפה מיוחדת בנושא זה אצל רבנו. בגלוי' של המזכירות נאמר:

בהתאם להבטחתו בשמחת תורה לסייע בעבודת החנוך נא לבא לאסיפה אשר תתקיים אי"ה ביום ד' ה' מרחשון, ב־9 שעות בערב בחדרו של כ"ק אדמו"ר שליט"א.

למחרת התקיימה אסיפה נוספת שעלי' מדווח בפרטי־כל:

פרטי־כל

אסיפת המצביעים (כת ב'), יום ה', ו' חשון, תש"ד

א. האסיפה אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א,

ביום ה', ו' מרחשון, תש"ד, נקראה אסיפה בחדר כ"ק אדמו"ר שליט"א של המצביעים (כת ב' — בעלי־עסק כו'), בשעה 9 ערב.

נוכחו:

הרמ"ש, הרחמ"א חדקוב, ר' יוחנן גורדון, הר"ש לויטין, הר"א סימפסאן, ר' דובער חסקינד, ר' אברהם זיסקינד, ר' אברהם פאפאק, ר' אלי' נחום שקליאר, ר' מ"מ קונין, ר' אלכסנדר ריינין, ר' בנימין לויטין, ר' ניסן מינדעל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א פתח ואמר כי תכלית האסיפה שקרא אותה היא להוציא לפועל מה שהחלו לעשות ע"י ההצבעה בשמחת תורה, ובי תפקיד החברים הקרואים לאסיפה זו יהי' מקצוע **חינוך הבנות**. פרטי דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א, כתובים לחוד, כפי אשר נרשמו ע"י אחד מהשומעים.

ב. האסיפה בביהמ"ד של כ"ק אדמו"ר שליט"א.

האסיפה הנ"ל נמשכה, אחרי צאת החברים מלפני כ"ק אדמו"ר שליט"א, בביהמ"ד של כ"ק אדמו"ר שליט"א, והרחמ"א חדקוב הי' היו"ר.

נספח לאסיפה זו החבר ר' גרשון העלמאן, (שאחר לאסיפה הנ"ל).

היו"ר רחמ"א חדקוב מבאר תכנית העבודה של המצביעים בכת זו, ע"פ הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א, היינו:

המטרה:

לפעול במקצוע חינוך הבנות, אשר הוזנח מאד בארץ זו.

אופן העבודה:

החברים יתחברו זוגות זוגות, וישתדלו לצרף לעבודתם מבין חוגיהם.

כל זוג בוחר לו איזה שכונה ושם לו למטרה לפתוח שם בי"ס לבנות. חוקר ודורש לתנאי המקום: א) למצוא מקום מתאים ללמוד, אם

באיזה בית־כנסת או איזה מקום בשכר דירה; ב) בדבר השגת מורה, ג) סידור התקציב ואופני רכישת הכנסה, אם מאיזה נדיב אשר יאות להחזיק את כל ביה״ס לשנה לז״נ מי מקרוביו, אם ע״י השגת תמיכות קטנות או גדולות מכמה נדיבים; ובמקום שהתלמידות בנות אמידים, אפשר להשיג עב״פ חלק מההוצאה מההורים.

אחרי חקירה ודרישה בשכונה הנ״ל באים שני החברים האלה ומרציאים על המצב להנהלת המל״ח, אשר מצדו יעזור ככל האפשר בהגשמת הרעיון, בסידור תכנית הלימודים וכדו׳.

אבל בעיקר הזוג של החברים, הם הם האחראים בעד הוצאת הענין לפועל, והגם שיכולים וצריכים לצרף אליהם כמה וכמה אנשי־מעשה, בכ״ז עליהם לדעת כי הם „הגרלען״ בכל הדברים הנוגעים לאופן העבודה הנ״ל.

ההתחלה צריכה להיות קטנה, בהשגת תלמידות לכתה אחת או שתים אשר מורה א׳ תספיק להן.

כמספר הזוגות יהי׳ מספר בתי הספר לבנות אשר צריך ליסד, וכ״א צריך להתחיל בעבודה מיד, וכעבור איזה זמן ידרוש כ״ק אד״ש דו״ח מהנעשה.

אחרי דין ודברים בין חברי האסיפה, נתחוורו הדברים כל צרכן, ונעשו זוגות אלו: א) ר׳ דובער חסקינד ומר העבער. ב) ר׳ אלכנסדר ריינין ור׳ אברהם פאפאק, ג) ר׳ בנימין לויטין ור׳ גרשון געלמאן.

שאר החברים הבטיחו לעיין בדבר יסוד זוג׳ ובאיזה אופן יוכלו לעשות ולפעול במקצוע זה — חינוך הבנות — ככל האפשר.

מלבד הזוגות האלו, הכניס עצמו לעבודה זו, ה״ר ישראל דזייקאבסאן וזוגתו, שלקחו על עצמן את הנהלת בתי הספר לבנות במחוז בראנזוויל ואיסט ניויארק. מכאן ואילך יתחלקו בתי הספר לבנות בנ. י׳. לשתים: א) ארגון בית רבקה, בהנהלת הר״י דזייקאבסאן, עם סניפים בבראנזוויל ואיסט ניויארק. ב) שאר בתי הספר לבנות שבהנהלת המל״ח.

על פתיחת בתי הספר מבשר רבנו בג׳ כסלו תש״ד (אג״ק ח״ח ב׳ר):

בעזה״י הנה כבר עלה בידי ליסד תשע בתי ספר לתלמידות קטנות בשם בית רבקה — על שם כבוד אמי זקנתי הרבנית אם הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״ם זי״ע ובשם בית שרה על שם כבוד אמי מורתי הרבנית נ״ע זי״ע.

בי״ג ניסן (שם ב׳שסא):

המוסד „מרכז לעניני חינוך״ אשר יסדתי בעזה״י במדינה זו ובשעה טובה ומוצלחת הוא עושה גדולות ונצורות בעניני החינוך . . יסדו כחמשה עשר בתי ספר לילדות בעיר נויארק במחוזות שונים.

בכ״ה טבת תש״ה (שם ב׳תרב):

די מיידל שולען — בית רבקה און בית שרה — איצטער 20־25 שוהלען.

ובמנ״א תש״ה (מאמר בהפרדס, הנעתק בפרק שלפנ״ז):

„המרכז לעניני חנוך״ יסד בתי ספר לבנות, מתאימים להם, וכהיום כבר נבנו וקיימים חמשה ועשרים (25) מוסדות חנוך לילדות ונערות ביחוד בשם „בית רבקה״. אלו המוסדות נבנו ברחבי ניויארק, וגם בערי השדה, כמו נוארק נד״ז, ניו הייוון ובריידשפארט, בוסטון, רוטשעסטער ובופלא, מונטריאל קנדה.

סכום זה נזכר גם באגרת כ״ק אדמו״ר שליט״א משושן פורים תש״ו (אג״ק ח״ב רטז) „מיר האלטן אויס 25 מיידעל־שולן״.

נשתדל ללקט את הידוע לנו על בתי ספר אלה (מלבד הנזכר לעיל על בתי הספר בנוארק ופיטסבורג. לעיל פרק מב — על בית הספר במונטריאל. לעיל פרק מז — על בית הספר בבופולו. פרק מח — על ביה״ס בראשעסטער. פרק נ — על ביה״ס בפילדלפי׳. פרק נב — על ביה״ס בבריידשפארט. פרק נה — על ביה״ס בספרינגפילד):

בקובץ ליובאוויטש גליון 1 ע׳ 9 (חורף תש״ד):

צווישען די נייע סקוהלס וועלכע זיינען געעפענט געווארען דיזען לערען־יאהר איז כדאי צו באצייכענען די גרינדונג פון דער פראקיעל־סקוהל „בית רבקה״ אין סעקשאן איסט ניו יארק, 558 ריווערדייל עוו., ברוקלין נ.י.

אויסער די אידישע לימודים וועלכע אויך אונטערריכט אין דיזער „בית רבקה״ שולע אלע ענגלישע לימודים אין פולער פראגראם פון אן ענגלישער סקוהל מיט אלע רעכט. אזוי באקומען דא די אידישע טעכטער זייער גאנצע ערציהונג אין א עכט־אידישער אטמאספערע.

די אפיציעלע ערעפענונג פון דיזער בית רבקה סקוהל, איז פארגעקומען ברוב פאר והדר און איז באגריסט געווארען פון פילע רבנים און עסקנים. כ״ק אדמו״ר שליט״א האט צוגעשיקט א מכתב ברכה, וועלכער ווערט דורכגעלייענט דורך דעם עקז. דירעקטאר פון מל״ח הרב ח.מ.א. חדקוב און איז אויסגעהערט געווארען אויף דער ערעפנונגס חגיגה מיט גרויס יראת הכבוד.

אין ניו־יארק זיינען לעצטענס געעפענט געווארען

אויף פאלגענדע נייַ סקוהלס פאר מיידלעך: 1) „בית רבקה" — 249 ראדושערס עוו. ברוקלין 2) „בית שרה" — 1066 ראשלאנד ראוד, ברוקלין 3) „בית רבקה" 184 הענרי סט. נויארק און 4) „בית רבקה" 567 לעפערטס עוו.

פירושו של דבר הוא, שעד כאן היו בתי הספר רק לאחר הצהרים, לאחר שסיימו את לימודן בבתי הספר העממיים היו באות ללימודי הקודש בבתי הספר „בית רבקה" ו„בית שרה". עכשיו נפתח סניף חדש של בית ספר שבו לומדות הבנות במשך כל היום — לימודי קודש ולהבדיל לימודי חול. כ״ז לע״ע רק בבי״ס יסודי, ועל בי״ס תיכוני כותב כ״ק אדמו״ר שליט״א (אג״ק ח״א קס) בא׳ תמוז תש״ד „בית רבקה האי סקול — לע״ע הוא רק ללימודי קודש. כנוגע לזמן הבא אין עוד החלטה".

בגליון 2 ע׳ 26־25:

א געמיינזאמע פורים פייערונג איז איינגעארדענט געווארען דורך דער „בית רבקה" סקול אויף ראדזשערס עוו. און דער „בית שרה" סקול אויף טראי עוו.

די פארשטעלונגען פון די שילערינס פון דיזע סקוהלס האבען איבערגעלאזען זעהר א גוטען איינדרוק אויף דעם גרויסען פובליקום, וועלכער איז געווען אנוועזענד אויף די פייערונג.

טאסט־מייסטער איז געווען, הרב לייטנער. אין נאמען פון „מרכז לעניני חינוך" האט באגריסט הרב נ. מינדעל און גאסט־רעדנער איז געווען הרב י. פעלדמאן.

די „בית רבקה" און „בית שרה" סקולס פאר מיידלעך זיינען אונטער דער אנפירונג פון „מרכז לעניני חינוך".

* * *

ב׳ ניסן, איז פארגעקומען די פורים־חגיגה אראנזשירט פון די „בית רבקה" סקולס פאר מיידלעך פון בראנזוויל און איסט ניו יארק. מעהר ווי הונדערט און דרייסיג תלמידות פון די בית רבקה פאראקיעל סקוהל און פון די דריי נאכמיטאג סקולס האבען זיך באטייליגט. עס איז געווען א וואונדערבארע זאך צו זעהן ווי אין אזא קורצע צייט האבען זיך די מיידלעך אויסגעלערנט צו זיין אזוי אביערגעגעבען פאר תורה און אידישקייט.

א גרויסער עולם פון פילע הונדערטער מענשען זיינען זיך צוזאמענגעקומען. רעדעס זיינען געהאלטען געווארען דורך הרב דושייקאבסאן, וועלכער האט פארגעלייענט א מעסעדזש פון ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א. דער מעסעדזש האט אביערגעלאזען א שטארקען איינדרוק אויף אלע אנווועזענדע. עס האבען אויך געוועדט הרב פופקא, הרב קווינט און הרב גאלדמאן.

די בית רבקה סקול און די פאראקיעל סקולס שטעהען אונטער׳ן אויפזיכט פון מרכז לעניני חנוך.

באגרת הנזכרת מרבה לדבר על מעלותיהם של הרב והרבנית דזייקאבסאן שהצליחו ליסד ולנהל רשת בתי ספר אלה (אג״ק ח״ח ב׳שמה):

ידידי עוז, הרה״ג הנודע לשם תהלה ותפארת בתוככי מרביצי תורה ביראת שמים ובעל פעולות כבירות בחנוך הכשר, בעל מדות טובות אוהב את הבריות ומקרבן לשלחן התורה ועבודת הצדקה וו״ח אי״א מוה״ר ישראל שי׳ דזייקאבסאן, האט מיך דערפרייט מיט דער בשורה אז די פיהרער פון דיא „בית־רבקה" שולן אין איסט נויארק און בראנזוויל, מיט הרבנית מרת דזייקאבסאן תחי׳, ארגאניזירן א חגיגה, וואס עס פרייט מיך זייער צו זעהען וואס עס ווערט ב״ה אויפגעטאן אויף דעם חנוך הכשר געביט . . .

פון טיעפן הארצן שיק איך אייך אלע פיהרער און פיהרערינס פון די „בית־רבקה" שולן, און בראשם ידידי עוז הרה״ג דזייקאבסאהן, די ברכה וואס משה רבינו האט געבענטשט די אידן ווען עס איז אויפגעשטעלט געווארן דער משכן, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם.

בקובץ ליובאוויטש גליון 2 ע׳ 28:

י״א אייר, האבען זיך אנגעהויבען די לימודים אין דער נייַ־געעפענטר הויי־סקול פאר מיידלעך „בית רבקה" אונטער דער אויפזיכט פון „מרכז לעניני חינוך".

בייַ דער הויי־סקול געפינט זיך אויך א דזשוניאר הויי־סקול פאר אינגערע מיידלעך און השתלמות קלאסען פאר שילערינס פון ענגלישע הויי סקולס, וועלכע וויילען פארפולקאמען זייערע ידיעות אין אידיש לימודים.

די הויי־סקול „בית רבקה" געפינט זיך אויף 558 ריווערדייל עוו., ברוקלין נ.י.

הרב ר׳ ישראל דזשייקאבסאן און הרב ר׳ אלי׳ נחום שקליאר זיינען די טיבטיגע עסקנים און איבערגעגעבענע טוער פון דער הויי־סקול.

ובגליון 3 ע׳ 41־40:

א נייע „בית רבקה" סקוהל פאר מיידלעך איז דורך דעם „מרכז לעניני חינוך" געעפענט געווארען אין בראנזוויל.

צייטווייליג געפינט זיך די סקוהל אין באברויסקער שוהל, 228 קריסטאפער עוו., ברוקלין, נ.י.

עס איז אויך געעפענט געווארען א נייע בית רבקה סקוהל — דורך מרכז לעניני חינוך — אויף 509 עלטאן סטריט, ברוקלין, נ.י.

די ביידע נייי־געעפענט בית רבקה סקוהלס געהערען צו די פארא־איניגטע בית רבקה סקוהלס אין בראנזוויל און איסט ניו־יארק, וועלכע זיינען שוין 9 אין צאהל כ״ו, פון וועלכע הרב ישראל דזשייקאבסאן איז פרעזידענט, און הרב א״נ שקליאר, אקטיוואר טוער.

צום אפשלוס פון שול־יאהר איז אין די בית רבקה און בית שרה סקולס איינגעארדענט געווארען — אויף דער אנווייזונג פון מרכז לעניני חינוך — ספעציעלע פייערונגען.

אין א געהויבענער שטימונג האבען זיך די לערערינס געזעגענט מיט זייערע שילערינס, געבענדיג זיי גלייכצייטיג אנווייזונגען ווי צו פארבריינגען די זומער־וואקיישאנס און ווינשענדיג זיי א גוטע פיזישע און גייסטיגע ערהאלונג.

בגליון 5 ע׳ 85 מסופר שוב על סניף חדש שנפתח:

אנהויב חשון האבען זיך אנגעפאנגען די לימודים אין ניי עטאבלירטער „בית רבקה״ סקול אויף 78 קארלטאן סטר. אין ברוקלין, נ.י.

די סקול איז געגרינדעט געווארען און ווערט אנגעפירט פון „מרכז לעניני חינוך״.

בס״ה יש לנו עד כאן עשרה סניפים בנ.י. ושמונה בערי השדה, רשימה מושלמת הגיעה לידינו מהשנים תש״ה ותש״ו. משנת תש״ה — בפרטי כל אספת ועד הפועל של המל״ח שהתקיימה ביום ה׳ ט״ז מ״ח תש״ה (נוכחו כ״ק אדמו״ר שליט״א, הרחמ״א שי׳ חדקוב, והר״נ שי׳ מינדל):

הרחמא״ח מודיע ע״ד המו״מ שהי׳ עם הנשים משכונת פארק עוו. בברוקלין, דבר פתיחת בי״ס לנערות ברחוב ההוא. נוסדה ליידיש עקזילערי, וגם הושג מקום בעד בי״ס „בית רבקה״. הרגיסטרצי׳ החלה. בפועל כבר נפתח ביה״ס (תחת השגחת מיס קוניקוב), ויש כבר עשרים ילדות.

החלטה: לאשר הנ״ל, ולהכניס את ביה״ס החדש לתוך רשת בתי הספר „בית שרה״ ו״בית רבקה״ אשר תחת הנהלת המל״ח. שכ״ל נקבע על 50 סענט לשבוע בעד כל ילדה, ו־25% של כל ההכנסה מהליידיס עקז. תוקדש בעד ביה״ס.

הרחמ״א מוסר סקירה קצרה ע״ד בתי הספר לנערות הקימות:

1. טראי עוו. — בית שרה
2. לעפערטס סט. — בית רבקה
3. ראדזשערס — ב״ש
4. דעבעוואיז — ב״ר, תחת קוניקוב
5. ב[ו]שוויק — ״ ״
6. הענרי סט.
7-14. בראנזוויל, איסט ניו־יארק

(בתי הספר המאוחדות, תחת הרב ר״י דזשייקאבסאן):

1. פאראקיעל סקול — ריווערדייל עוו.
2. אחהצה״ר — ״
5. ווערמאנט סט.
4. טשעסטער סט.
5. עלטאן סט.
6. קריסטאפער סט.
7. **היי־סקול** — ריווערדייל
8. גן ילדים

15. בענסענהוירסט (לע״ע נסגרה) . . .

בערי השדה:

16. נוארק
17. ראטשעסטער
18. באפאלא
19. באסטאן — במדרגת פתיחה.
20. פיטסבורג — לע״ע נסגר מחוסר מורה.
21. מאנטרעאל.
22. ניו־הייוועז
23. ברידזשפארט — חסרה מורה.

פתיחת בתי ספר חדשים:

— מניעה א) חוסר מורות, בפרט בעד ב״ס מחוץ לניו־יארק.

ב) חוסר אמצעי כסף.

החלטה: לחזק את בתי הספר הקימים ולהשתדל להתגבר על המניעות במקום שהצורך גדול.

ומשנת תש״ו:

רשימה של בתי הספר לנערות „בית רבקה ו״בית שרה״ וגני הילדים בהנהלת המל״ח בשנת תש״ו

1 בית רבקה באפאלא.
2 בית רבקה פראווידענס.
3 בית רבקה ברידזשפארט.
4 גן ילדים ברידזשפארט.
5 בית שרה נוארק.
6 בית רבקה ניוהייוועז.
7 בית רבקה דארטשעסטער.
8 בית רבקה פילאדעלפיע.
9 בית רבקה פיטסבורג.
10 בית רבקה ספרינגפעלד.
11 גן ילדים ספרינגפעלד.

בית רבקה; בית שרה

12 בית רבקה וואוסטער.
13 גן ילדים וואוסטער.
14 בית רבקה מאנטרעאל.

בית שרה ובית רבקה בברוקלין נ.י.

15 בית רבקה 548 דעבאוואויס סטריט.
16 בית שרה 249 טראי עוו.
17 בית שרה 246 ראדזשערס עוו.
18 בית שרה 92 איסט 96טע סטריט.
19 בית רבקה 567 לעפערטס עוו.

ארגון בית רבקה ברוקלין, נ.י.

20 בית רבקה (ישיבה לנערות) 558 ריווערדייל עוו.
21 בית רבקה (מחלקה ההשתלמות) 558 ריווערדייל עוו.
22 גן ילדים 558 ריווערדייל עוו.
23 בית רבקה (אחה"צ) 558 ריווערדייל עוו.
24 בית רבקה 574 ווערמאנט סט.
25 בית רבקה 542 סנעדיקער עוו.
26 בית רבקה 241 סאטטער עוו.

בחג הגאולה י"ב תמוז תש"ז כתבו מנהלי מוסדות המל"ח את ברכתם הכללית לרבנו. על הברכה חתמו המנהלים שנמצאו במקום. ביניהם מנהלי כמה ממוסדות בית רבקה ובית שרה:

„ארגון בית רבקה" ישראל דזשייקאבסאן
„בית שרה" ברח' טראי מנחם מענדל קונין
„בית שרה" בנוארק משה פינחס הכהן כ"ץ
„בית שרה" ברח' ראגורס דובער חאסקינד

„בית רבקה״ בפיטסבורג שלום פאזנער
„בית רבקה״ ברח׳ לעפערטס אברהם פאפאק
„בית רבקה״ ראטלאנד ראוד בנימין הלוי לעוויטין
„בית רבקה״ בפראווידענס יצחק דוד גראנער
„בית רבקה״ בבאפאלא יהודא צבי בן בת שבע פאגעלמאן
„בית רבקה״ בברידזשפארט אהרן פאפאק
„בית רבקה״ בספרינגפילד שלום בער גארדאן
„בית רבקה״ בניו הייוון משולם זלמן שעכטער

אגרות רבות נכתבו במשך השנים, בקשר לרשת בתי הספר „בית רבקה״ ו״בית שרה״. בי״א ניסן תש״ט כותב רבנו לחגיגה השנתית השביעית של ארגון בית רבקה (אג״ק ח״י ג׳תסב):

מוסדות החנוך לנערות „ארגון בית רבקה״ על יד המרכז לעניני חנוך, תודה לה׳ כבר נודעים לתהלה בחנוך הטוב והנרצה, ואשר נתחנכו בהם מאות תלמידות בהשרשה של יראת שמים, ובידיעה טובה למלאות חובתן בשמירת המצות, ובעזה״י תהיינה ליסוד חזק ונאמן בבנין בתי ישראל על יסודי התורה והמצוה.

כחות רבים השקיעו המתעסקים, האנשים והנשים יחיו במוסדות החנוך „ארגון בית רבקה״ עד אשר בעזרתו ית׳ הביאום לידי מצב מעולה כהיום, ובראשם ידידי תלמידי הרה״ג הנודע לשם תהלה עסקן חרוץ בהרבצת תורה והחזקת היהדות וו״ח אי״א מוהר״ר ישראל שליט״א דזייקאבסאן, אשר עובד במרץ ובמסירה אמיתית לטובת קיומן והתפתחותן של מוסדות החנוך „ארגון בית רבקה״ יצליחם השי״ת.

אמנם למרות ת״ל ההצלחה הרוחנית של „ארגון בית רבקה״ הנה מצבן הגשמי רעוע כל כך, אשר כל קיומם ח״ו בסכנה, ועזרה ממשית נחוצה לאפשר עבודתם הטובה והמועילה בעתיד.

הנהלת „אירגון בית רבקה״ מתכוננת לסדר ביום א׳ ט״ז לחדש אייר הבע״ל, חגיגה השנתית השביעי של מוסדות החנוך „ארגון בית רבקה״ ומחכה להכנסה ממשית מנדיבי לב, אשר יוציאום מן המיצר אל המרחב.

ובזה הנני פונה אליכם, אחינו ואחיותינו בני ובנות ישראל, בקריאה של חיבה, השתתפו בהמונים בהחגיגה השנתית השביעית של „ארגון בית רבקה״, האזינו להרצאת הפעולות טובות שנעשו כבר ואשר תעשינ[ה] בעזה״י, ושימו לבבכם להתענין בחנוכן הטוב והנרצה של בנות ישראל, והתנדבו בעין יפה וביד פתוחה, להחזיק ולתמוך את מוסדות החנוך „ארגון בית רבקה״.

ובגלל הדבר הזה יברך השי״ת את כולכם ובני ביתכם יחיו בברכה המשולשת בני חייא ומזונא רוויחא.

סקירה מפורטת על התפתחות המוסד במשך השנים תש״ב־תש״ז יש למצוא בספר הזכרון השנתי, שהדפיסו לקראת החגיגה השנתית החמישית, בכ״א אייר תש״ז:

די בית רבקה סקולס פאר מיידלעך זענען געגרינדעט געווארן מיט 5 יאר צוריק דורך דעם בארימטן ליובאוויטשער רבין שליט״א און זייך חנוך אינסטיטוציע דער „מרכז לעניני חנוך״. דער אנפאנג איז געווען א באשיידענער, מיט נאר עטליכע נאכמיטאק שולעס און א קליינע צאל תלמידות. אבער געטריבן פון דעם געדאנק אז עפעס מוז געטון ווערן פאר דער אידישער דערציאונג פון די אמעריקאנער אידישע טעכטער, וועלכע איז אינגאנצן פארנאכלעסיקט געווארן, כדי צו פארזיכערן א דור פון באוואוסטזיניקע אידישע מאמעס, זענען געמאכט געווארן די גרעסטע אנשטרענגונגען די סקולס צו פארגרעסערן.

די גרינדער פון די בית רבקה סקולס האבן פארשטאנען נאך עפעס, אז כדי אן אמעריקאנער אידיש מיידעל זאל דערצויגן ווערן אין אן עכט אידישן גייסט, מיט אן איבערגעבנקייט צו תורה און טראדיציע און אלץ וואס איז פאר אונז הייליק און טייער, איז נישט גענוג דאס ביסל אידישע דערציאונג וואס זי קאן באקומען אין א נאכמיטאק שולע, נאר עס מוז געשאפן ווערן אזא סקול וואו דאס קינד זאל זיך א גאנצן טאג געפינען אין אן אידישער אטמאספערע, א סקול וועלכע זאל פאראייניקן די אידישע מיט די ענגלישע לימודים.

מיט דריי און א האלב יאר צוריק איז געגרינדעט געווארן די ערשטע בית רבקה פראקטיקע סקול. נאר דריי מיידעלעך האבן זיך רעגיסטרירט און נאר איין ענגלישע לערערין איז געווען אין דער פראקטיקע סקול. דורך אנשטרענגונגען, שווערער מי און אידישע עקשנות, און איבער אלעם דער גוטער און רייכער דערציאונג פראגראם פון די בית רבקה סקולס, אנגעפירט פון געקליבענע אידישע און ענגלישע לערערינס און פרינציפאלס, איז געלונגען צו דערפירן די בית רבקה סקולס צו דעם הויכן ניוואו אויף וועלכן זיי שטייען יעצט. נאך דריי יאר פון אנטוויקלונג און כסדרדיקן פראגרעס, זענען די בית רבקה סקולס יעצט פארוואנדעלט געווארן אין א בריי־ט־פארצווייגטע רעליגיעז־נאציאנאלע חנוך אינסטיטוציע, איינע פון די וויכטיקסטע חנוך אנשטאלטן אין אמעריקא און אן איינפלוסרייכער פאקטאר אין אמעריקאנער אידישן לעבן.

די בית רבקה סקולס, פאראייניקט אונטער דעם

נאמען „ארגון בית רבקה" שליסן יעצט איין א פאראקיעל סקול, קינדערגארטן און העברעאישע הייַ סקול, און ניין נאכמיטאק שולעס. אין דער פאראקיעל סקול לערנען זיך יעצט 150 מיידעלעך כן תרבינה, ווּאו זיי באקומען אן אויסגעצייכנטע אידישע און ענגלישע דערציאונג. אויך די נאכמיטאק שולעס זענען אויסגעווּאקסן אין איכות און כמות, אין אינהאלט און פארנעם. 500 קינדער באזוכן יעצט אונדזערע סקולס. מיר האבן א סטעף פון 23 אידישע און ענגלישע לערערינס, 2 פרינציפאלאס און אסיסטענט פרינציפאל עקספערטן אין דעם חנוך געביט.

אלס איינע פון די וויכטיקסטע דערגרייכונגען פון די בית רבקה באוועגונג איז כדאי צו פארצייכענען דעם פאקט, וואס דער עצם גערדאנק, פון דער דרינגנדער וויכטיקייט פון געבן אן עכט אידיש דערציאונג צו אמעריקאנער אידישע מיידלעך, און אז דער ציל קאן צום בעסטן דערגרייכט ווערן דורך א פאראקיעל סקול סיסטעם, אט דער גערדאנק איז אריינגעדרונגען אין ברייטע שיכטן פון דער אידישער געזעלשאפט, און געפונען פיל אנהענגער אין פארשידענע אידישע קרייזן. די פאפולאריטעט און גוטער נאמען פון די בית רבקה סקולס איז אזוי פארשפרייט, אז נאך הונדערטער אידישע קינדער האבן זיך רעגיסטרירט אנצוקומען אין אונדזער פאראקיעל סקול, וועלכע קאנען אבער ליידער ניט אנגענומען ווערן צוליבן מאנגעל אין פלאץ. דער סקול בילדינג וועלכער איז געקויפט געווארן מיט א צייט צוריק איז אן ע"ה איבערפולט, און אונדזער נאנטסטע און וויכטיקסטע אויפגאבע איז צו קריגן א נייַען גרויסן בילדינג וועלכער זאל דערמעגליכען א פילפאכע פארגרעסערונג און שטייגערונג פון אונדזערע סקולס. די בית רבקה סקולס זענען אוועקגעשטעלט אויף א געזונטן באזיס, מיט גרויסע פאטענציעלע אנטוויקלונגס מעגליכקייטן, און מיט דער געהעריקער הילף פון דער אידישער געזעלשאפטליכקייט קאנען זיי זיך וויַיטער אנטוויקלן און פראגרעסירן, און ווערען אן אינפלוסרייכער פאקטאר אין דער רעליגיעז־נאציאנאלער אויפלעבונג פון אמעריקאנער אידישן לעבן.

פרק נט

מסבות שבת

אחת מהפעולות הראשונות של ה"מרכז לעניני חינוך", מיד עם הוסדו בתחלת שנת תש"ב, הי' יסוד מסבות שבת עבור הילדים ועבור הילדות, בנפרד. עליהם מספר רבנו, אל ה"ר יוסף פלייער משיקגו, באגרת י"ב ניסן תש"ב (אג"ק ח"ו א'תשנח):

המוסד מרכז לעניני חנוך סדר מערכה „מסבות שבת" אשר התלמידים שי' עושים תעמולה בקרב הנוער להתאסף יחד ביום השבת ומספרים להם ספורי קדש ומעוררים אותם לשמור את מצות המעשיות ולבקר מוסדות התורה. במשך איזה חדשים עשו ת"ל חיל רב, התלמידים היקרים יחיו הנ"ל [האחים שי' פויזנר] הם מפלוגת המדריכים ובנסעם הביתה אמרתי להם כי במשך הימים שיהיו בשיקאגא יעשו תעמולה לרכז „מסבות שבת", ובזה הנני מבקש את ידידי שי' להורותם בזה ולהיות להם לעזר והשי"ת יעזר לו בגשמיות וברוחניות.

על מספר מסבות השבת שארגנו בנ.י. במשך החורף תש"ב מסופר בירחון הקריאה והקדושה גליון 20 ע' ה (אייר תש" ב):

אין משך פון דער קורצער צייט האבען זיך שוין געעפענט אין ברוקלין אליין 8 ברענטשעס פאר אינגלעך און 3 ברענטשעס פאר מיידלעך.

שם מסופר גם על אסיפה מיוחדת של המדריכים, שקרא אליו רבנו בי"ט אדר, להתעניין אצלם על אופן סידור מסבות השבת ולתת להם הוראות ועידוד.

ידיעה מפורטת יותר מסידור מסבות השבת במשך חצי השנה הראשונה לקיומה יש לנו מתוך דו"ח כספי של מסבות השבת מן כ"ג תשרי עד ו' אייר תש"ב. את הדו"ח רשם הרחמ"א שי' חדקוב בט' אייר תש"ב, ובו מסופר על 23 ימים שבהם התקיימו מסבות השבת במשך חצי שנה זו ועל 138 הסעודות שהתקיימו במשך זמן זה בכל הסניפים. ההוצאות $206,46 וההכנסה מאת רבנו $210,00. נשארו בקופה $3,54.

כדי להקל על שמירת חשבון כללי של מסבות השבת הדפיס ה"מל"ח" שאלונים לכל מדריך שבו עליו למלאת לאחר כל מסבה את הזמן, מספר המבקרים, המדריכים ההוצאות ובמה עסקו המסבות. שאלונים אלו שנתמלאו שמורים בארכיון ה"מל"ח".

בירחון הקריאה והקדושה גליון 25 ע' ד וגליון 26 ע' ד (תשרי מ"ח תש"ג) ישנה סקירה על מסבות השבת במשך השנה הראשונה:

אנהויב פאריגען יאהר האט דער מרכז לעניני חנוך אנגעהויבען צו ארגאניזירען „מסבות שבת" פאר

קינדער און יוגענד וואו זיי קומען זיך צוזויף אלע שבת אונטער דער אנפיהרערשאפט פון דערצו פייאיגע מדריכים.

די קינדער באקומען רעפרעשמענטס און ווערען דערביי איינגעוואוינט צו מאכען א ברכה ראשונה און ברכה אחרונה. די מדריכים זינגען מיט די קינדער פארשידענע ניגונים, דערצעהלען זיי א מאמר חז״ל, שמועסען מיט זיי ווען כבוד אב ואם, ווען שמירת שבת, ווען אהבת חברים, ווען אויסבעסערען די מדות א.א.וו. און דאוונען מיט זיי. א גרויסער ארט ווערט אפגעגעבען אויף אויפקלערערן די קינדער ווען דער וויכטיגקייט פון לערנען תורה. קינדער וועלכע באקומען בכלל ניט קיין אידישע דערציהונג, ווערען באוואויגען צו לערנען אין תלמוד תורה׳ס, קינדער וועלכע לערנען אין תלמוד תורה׳ס באקומען חשק צו לערנען אין א ישיבה.

די קינדער אין די „מסבות שבת״ ווערען איינגעטיילט לויט זייער עלטער, און צוגעפאסט אין גרופעס. וואו עס לאזט זיך ווערען אויך געלערנט ספעציעלע שעורים ווי משנה און עין יעקב.

די למודים און דער פארברענגען קומען פאר אין א חבר׳שער אטמאספערע.

אונטער דער אנפיהרערשאפט פון מדריכות זיינען געעפענט געווארען ספעציעלע מסבות פאר מיידלאך.

31 ברענטשעס פון מסבות שבת זיינען אין פארלויף פון יאהר געעפענט געווארען אין ניו־יארק, שיקאגא, נוארק, ניוהייוון, פיטסבורג און וואוסטער.

ספעציעלע „מסבות שבת״ זיינען דעם זומער געעפענט געווארען אין די וואקיישאן ערטער, ווי מאנטיסעלא, סאלפאר ספרינגס, סוואן לייק, סיגעט, פארקסווייל, פוירנדעיל און ראקאוויי.

עם תום השנה כתב הרחמ״א שי׳ חדקוב, מנהל המל״ח, מכתב כללי לכל המדריכים של ה״מסבות שבת״:

לקראת השנה החדשה הבעל״ט הננו לברככם בכתיבה וחתימה טובה, בשנה טובה ומתוקה.

תודה על השתדלותכם בשנה העברה עבור ארגון המסבות והדרכת חברי׳ לתורה וליראת שמים.

ובקשה גדולה להוסיף אמץ בשנה הבעל״ט, להגדיל ולחזק את המסבות הקימות, וליסד בכל מקום שאפשר מסבות חדשות.

חיבת מסיבות אלו אצל רבנו יש ללמוד מתוך האגרת שכתב לחברי „ישראל הצעיר״ שלקחו חלק ביסוד המסבות (לאחר הרחבת ופתיחת סניפים מרובים במשך השנים תש״ג־ד) בי״א אדר תש״ד (אג״ק ח״ח ב׳שיב):

התענגתי לשמוע מאשר יסדו, את המסבות שבת בעד הנוער, עבודה זו קדושה היא ואין גומרין עלי׳ את ההלל ואשרי המשתתף בזה, כי בגלל זאת יתברכו ביחוד וכל אשר יוסיף להתענין בזה, האנשים בפלוגת הילדים והנשים בפלוגת הילדות יתברכו בבנים ובנות שומרי תורה ומצות.

בחודש כסלו תש״ג קיבל רבנו הרצאה על עבודת מסבות שבת של הנערות, מאת ה״מל״ח״, והשיב בברכה בכ׳ כסלו (אג״ק ח״ז א׳תתצא):

כלן יעמדו על הברכה ולרגל טיב עבודתן יתברכו הוריהן ובני משפחתן ברוב טוב בגשם וברוח.

ובזה הנני פונה אל המרכז לעניני חינוך בבקשה למסור לכל המדריכות יחיו את תודתי וברכתי בעד התמסרותן לעבודת החנוך במסבות שבת, התחזקו והוסיפו חריצות בעבודתכן כי ממנה תוצאות חיים מאושרים בגשם וברוח.

על סדור מסבות שבת בלאס אנג׳לעס מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 5 ע׳ 81:

א ברענטש פון מסבות שבת איז לעצטענס דורך „מרכז לעניני חנוך״ געגרינדעט געווארען אין לאס אנדזשעלעס, קאליפארניע.

די מסבות שבת אין לאס אנדזשעלעס ווערען באזוכט פון בערך 100 יוגענדליכע, כ״י, און דער רעליגיעזער איינפלוס אויף די קינדער איז ב״ה א שטארקער.

ועל מסבות שבת בהרים — שם גליון 9 ע׳ 61:

אין איינקלאנג מיט דער ראזאלוציע וואס איז אנגענומען געווארען אויף דער לעצטער „מסבות שבת״ צוזאמענקונפט, האט די באוועגונג אנגעפירט א בריוט פארצווייגטע טעטיגקייט אין די בערג און אנדערע אפרוה־געגענדען במשך דעם זומער.

עס זיינען יעדען שבת אפגעהאלטען געווארען גוט באזוכטע מסבות מיט דעם אנטייל פון הונדערטער קינדער. די מסבות שבת פארשטעהער האבען מיט די קינדער פיל פארבראכט און אזוי ארום אויסגענוצט זייער אפרוה צייט צו באקענען די קינדערלעך מיט אידישקייט. א סאך פון די דאזיגע מסבות שבת קינדער שליסען זיך אן קומענדיג צוריק אין שטאדט אין ישיבות און תלמוד תורה׳ס, אלס רעזולטאט פון דער גוטער הדרכה און איינפלוס פון די שבת צוזאמענקונפטען.

די מסבות שבת באווענונג איז פארשפרייט איבער־ן גאנצען לאנד און איז א טייל פון דער אלגעמיינער טעטיגקייט פון מרכז לעניני חנוך.

לא רק בשבת; על תהלוכת פורים תש״ג שסודרה עבור תלמידי ה״מסבות שבת״ מסופר בקצרה בירחון הקריאה והקדושה גליון 32 ע׳ 22, ובפרטיות יותר בדו״ח שלפנינו:

דער פארגאנגענער פורים איז געווען א צווייאיקער יום־טוב פאר א 1000 קינדער, כ״י, פון די ״מסבות שבת״ גרופען פון גרייטער ניו־יארק, וועלכע האבען אין דעם טאג אפגעהאלטען זייער האלב־יעהרליכע פגישה. עס איז געווען א גרויסע עגשעהניש, וועלכע האט געמאכט אן אומפארגעסליכען איינדרוק אויף אלעמען, וועלכע האבען געהאט דעם זכות זיי בייצואווינען.

בא דער גרויסער געביידע פון 770 איסטערן פארקווייי אין ברוקלין, די רעזידענץ פון ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א, וואו עס געפינט זיך אויף די הויפט אפיס פון ״מרכז לעניני חנוך״, האבען זיך ארום צווייי אז. פורים באטאג געזומען פארזאמלען זיך די פארשידענע גרופען פון די ״מסבות שבת״. יעדע עטליכע מינוט איז אנגעקומען א נייע אפטיילונג פון קינדער, אונטער דער אנפירערשאפט פון זייער ״מדריך״, פון דער אדער יענער געגענד פון גרייטער ניו־יארק. יעדע אפטיילונג האט געהאט איר פלאקאט מיט׳ן נאמען פון דעם געגענד פון וועלכע זי קומט, און דערצו גרויסע פלאקאטען מיט לאזונגען וועגען שמירת שבת, באגלייט פון אמעריקאנער פלאגען. עס האט געזאלט הייסן: ״מיר האבען די פרייהייט און מעגליכקייט צו היטען די תורה און שבת — לאמיר זיי היטען!״

די פארשטעהער פון די דאזיגע ״מסבות שבת״ אפטיילונגען און זייערע מדריכים זיינען אויפגענומען געווארען פון דער עקזעקוטיווע פון ״מרכז לעניני חנוך״ און נאכדעם האבען זיי אוועקמארשירט איבער איסטערן פארקווייי, אין דער באגליטונג פון א ספעציעלער פאליצייאישער עהרען־וואך צו דעם גרויסען זאל פון פראנקלין מאנאר.

נאך איידער די לעצטע רייען פון די ״מסבות שבת״־אינגלער זיינען פארשוואונדען געווארען, האבען זיך גענומען זאמלען די ״מסבות שבת״ אפטיילונגען פון מיידלעך. די זעלבע אימפאזאנטע בילדער האבען זיך ווידערהוילט — די זעלבע ליכטיגע אידישע פנים׳ער, די זעלבע שטאלצע און איינדרוקספולע פלאקאטען . . .

דער זונטאג׳דיקער עולם, וואס האט זיך געמיטליך שפאצירט אויף דער שהנער אלייע פון איסטערן פארקווייי, האבען געריבען די אויגען און צוגעקוקט זיך צו דעם מערקווירדיגען פאראד. דער פארקער האט זיך אפגעשטעלט דורכצולאזען די לאנגע רייהען פון די יונגע ״דעמאנסטראנטען״ וואס האט געמאכט א זעלטענעם איינדרוק און געווייס ארויסגערופען ערנסטע געדאנקען בא די צושויער . . .

ביידע גרויסע זאלען פון פראנקלין מאנאר זיינען איבערפולט געווארען מיט די ״צאן קדשים״. דעם אויבערשטען זאל האבען פארנומען די אינגלער און דעם אונטערשטען — די מיידלער. די קינדער האבען זיך אויסגעזעצט ארום געדעקטע טישען מיט ״המן־טאשען״, פירות, ניס און אנדערע ״גוטע־זאבען״. זיי האבען אלע בציבור געזאגט די ברכות הנהנין און געגומען זיך צו די ממתקים אין אן עכט־פורים׳דיגער שטימונג.

באלד איז אויפגעטראטען דער יונגער הויפט־לייטער פון די ״מסבות שבת״ גרופען, הרב יעקב העכט, און נאך אייניגע איינדרוקספולע ווערטער, איבערגעגעבען די לייטונג צום ״מאסטער אוו סערעמאניעס״ הרב שמואל פאפאק.

אונטען, בא די מיידלער, איז די פראגראם אנגעפירט געווארען דורך די הויפט פירערינס פון די ״מסבות שבת מיידלער אפטיילונגען״, די באגאבטע מדריכות, מיסס שרה קאזארנאווסקי און מיסס רחל דזשייקאבסאן, מיט דער הילף פון די אנדערע מדריכות.

די פראגראם, סיי אויבען, סיי אונטען, איז געווען א רייכע און אינטערעסאנטע. מיט רעדעס זיינען אויפגעטראטען, הרב ר׳ מנחם מענדיל שניאורסאהן, איידעם פון ליובאוויטשער רבי׳ן און נשיא ועד הפועל פון ״מרכז לעניני חנוך״, הרב ר׳ ח. מ. א. חדקוב, דירעקטאר, און ה׳ ניסן מינדעל, עקזעקוטיוו־סעקרעטאר, פון ״מרכז לעניני חנוך״ — די צענטראלע ארגאניזאציע פאר אידישען חנוך פון וועלכע די ״מסבות שבת״ זיינען איינע פון אירע פארצווייגטע טעטיקייטען. אין פאסענדע, איינדרוקספולע רעדעס, האבען די רעדנער אויפגעקלערט די באדייטונג פון פורים בכלל, און דעם וויכטיגען ארט אין נס־פורים וועלכען די אידישע קינדער האבען דאן פארנומען און מוזען יעצט פארנעמען אין דער היינטיגער טראגישער צייט אונטער דער דרויאונג פון היינטיגען המן. די קינדער פון ״מסבות שבת״, האבען די רעדנער גועזאגט, זיינען די מרדכי׳ס און אסתר׳ס פון דער היינטיגער צייט, וועלכע מוזען ווייזען א מוסטער פון מסירת נפש פאר תורה, פאר שבת, פאר אידישקייט בכלל, און דערמיט ברענגען א רעטונג ניט נאר פאר זיך, נאר פאר׳ן גאנצען כלל ישראל.

א גרויסען איינדרוק האט אויך געמאכט די רעדע פון א קליינעם אינגלע פון א יאהר 9, וועלכער האט גערעדט אויף דער טעמע ״וואס האבען די מסבות שבת פאר מיר געטאן?״ אין וועלכע ער האט

תהלוכת פורים תש"ג

ההתחלה – בחצר 770
(כיום בנוי במקום זה בית הכנסת)

התהלוכה
לאורך איסטערן פארקווויי

מחלקת הבנות

אנגעווייזען אז ער פיהלט זיך ווי א גערעטעווטער; וועט ניט די מסבות שבת, זאגט ער, וואלט ער געבליבען ווייט פון אידישקייט, ווי פיעלע אנדערע באיעס אין דער פרעמדער גאס, און ער האט גערופען זיינע יונגע ברידערלעך צו זעהן אריינציען וואס מעהר קינדער אין די „מסבות שבת" און אפראטעווען זייערע אידישע נשמות!

די פראגראם האט אויך ענטהאלטען געלונגענע פורים־פארשטעלונגען. די פארשטעלונגען בא די מיידלעך איז אויפגעפיהרט געווארען דורך דער באגאבטער יונגער פעדאגאגין, מיסס מרים סימפסאן.

די גרויסע זאלען פון פראנקלין מענאר זיינען געווען געפאקט ניט נאר מיט די קינדערלעך, נאר אויך מיט א גרויסע צאל דערוואקסענע געסט און סתם נייגעריקע צושויער, וועלכע האבען פון דער דאזיגער זעלטענער פייערונג געלערנט ניט ווייניגער פאר די קינדער . . .

נאכדעם ווי די קינדערלעך האבען אלע געזאגט א „ברכה אחרונה", האבען זיי געקראגען „שלח מנות", און אונטער דער אנפירערשאפט פון זייערע מדריכים און מדריכות זיינען זיי זיך פאנאנדערגעגאנגען גרופען־ווייז אהיימס, מיטנעמענדיק מיט זיך ניט נאר זייערע „שלח מנות" נאר אויך א טיעפען איינדרוק און אחריות־געפיהל וועגען זייערע גרויסע אויפגאבען און פליכטען.

וואס זיינען די „מסבות שבת"? — פון דער באשרייבונג פון זייער האלב־יעהרליכע פגישה קען מען שוין זעהן זייער גרויסער באדייטונג און השפעה, און טויזענדע אידישע קינדער איבער גאנץ אמעריקע וועלען אייך מיט גרויס ענטוזיאזם דערציילען ווי טייער זיי זיינען בא זיי.

די „מסבות שבת" זיינען צוערשט געגרינדעט געווארען מיט קנאפע צוויי יאהר צוריק דורך דעם „מרכז לענייני חנוך" וועלכער שטעהט אונטער דער נשיאות פון ליובאוויטשער רבי'ן שליט"א. די „מסבות" באצווועקען אריינצוציען אלע אידישע קינדער פון אלע שיכטען און איינפלאנצען אין זיי ערע יונגע הערצער דעם גייסט פון ישראל סבא, אהבת ישראל און אהבת התורה, שמירת שבת און גוטע אידישע מדות. אונטער דער אויפזיכט פון באגאבטע מדריכים און מדריכות, קומען זיך צוזאמען אידישע קינדער, אינגלעך באזונדער און מיידלעך באזונדער, אין די נאכמיטאג שטונדען פון שבת, וואו זיי פארברענגען די צייט אין א שעהנע אידישע אטמאספערע, לערנען צו מאכען א ברכה, צו דאוונען, צו אנערקענען און שעצען די גרויסקייט פון זייער גרויסע גייסטיקע ירושה, און צו וואקסען אלס שטאלצע, תורה־טרייע אידישע זין און טעבטער.

אין פארלויף פון דער קורצער צייט זיינען שוין געגרינדעט געווארען צעהנדליגע און צעהנדליגע אזעלכע „מסבות" אין גאנץ אמעריקע און קענעדע. זייער צאל פארגרעסערט זיך, און דער „מרכז לענייני חנוך" איז ענערגיש טעטיק צו גרינדען א „מסבות שבת" אין יעטווידער אידישער געגענד.

דער „מרכז לענייני חנוך" גיט ארויס ספעציעלע ליטעראטור אין אידיש און ענגליש און לה"ק, מאנאטליכע זשורנאלען, לעהרען־און־לייען ביכער און בראשורען טריי דעם גייסט פון דער תורה, וועלכע זאלען דינען אלס וועג־ווייזער פאר דער דאזיגער תורה־טרייער אידישער יוגענד.

צוקוקענדיג צו דער גרויסער קינדער־פגישה פון די „מסבות שבת" פאריגען פורים, האט גמעוזט יעדען איינעם דורכנעמען א וואריימער געפיהל, א שטאלצער געפיהל, א געפיהל פון נחמה און האפנונג אין א ליכטיגע אידישע צוקונפט.

פגישות ותהלוכות דומות היו מתקיימות מזמן לזמן. על שתי פגישות של קבוצות ה"מסבות שבת" ותהלוכה בקיץ תש"ה מסופר בדו"ח שלפנינו:

ב"ה

צווייטע פגישה פון די קבוצות פון "מסבות שבת"

נעמענדיג אין אנבעטראכט די אויפלעבונג וועלכע די חול המועד פסח/דיגע פגישה האט אריינגעבראכט אין די רייען פון די חברים פון „מסבות שבת" און דעם גרויסן נחת־רוח וועלכן דאס האט פערשאפט צו כ"ק אדמו"ר שליט"א איז פון די מדריכים פון די מסבות בעשלאסטן געווארן צו פאראנשטאלטן א צווייטע פגישה נאך שבועות. עס איז לכתחלה געווען געפלאנט עס צו מאכן ממחרת חג השבועות, נאר צוליב אין מערבין שמחה בשמחת ההגרלה פון דער חברה משניות בעל פה, איז עס אפגעלייגט געווארן אויף דעם נעקסטן זונטאג יום א' פ' בהעלותך ט"ו סיון.

צוועלף בייטאג קלייבן זיך די חברים פון די מסבות שבת צוזאמען יעדער גרופע אין איהר לאקאל און אונטער דער פיהרערשאפט פון זייערע מדריכים פאהרען זיי ארויס קיין פראספעקט פארק. עס נעמט אומגעפעהר ביז איינס אזייגער וועג עס קומען שוין אן אין פארק די ווייטסטע ברענטשעס. נאכן אפפרישן זיך א ביסל מיט א קאלטן טרונק און א זיסן נאש צוטיילן זיך די תלמידים גרופענווייז און שפילט פארשיידענע באל־שפילן, אונטער דער אויפזיכט פון די מדריכים.

נאך א צוויי שעה שפילן קלייבן זיך אלע קינדער צוזאמען, און נאכן אויסהערן א פאהר וועהרטער פון איינעם פון די עלטסטע מדריכים וועגן דעם צוועק פון

תולדות חב״ד בארצות הברית

דער פגישה, שטעלן זיך אלע קינדער אויס אין שורה׳ס צו צוויי אין א שורה יעדער גרופע מיט איהרע אייגענע באנערס פלאקאטן און אמעריקאנער פלאגן און אזוי מארשירן זיי ארויס פון פארק צו א ווארטענדיקן פרענקלין עוועניו טראמווייי וועלכער איז ספעציעל אפגעדונגען אויף צוצופירען דעם גאנצען עולם צו איסטערן פארקווייי. פאהרענדיג אויפן טראמווייי זיינען געזונגען געווארן פארשידענע נגונים וועלכע האבן פאר הילכט די גאס.

אויפן ווינקל פון פרענקלין עוועניו און איסטערן פארקווייי שטייגט מען ארויס פון טראמווייי און מען שטעלט זיך אויס גרופענווייז יעדער מדריך בא זיין גרופע. קוקענדיק אויף דער סצענע קומט ארויף אויפן זינען אז דאס זיינען די אמתע צבאות ה׳, וועלכע דער אויבערשטער וועט זיכער בקרוב ארויסנעמען פון דעם היינטיגן גלות.

אונטערן קלאנג פון הילכיגע נגונים הויבן די קינדער אן צו מארשירן אויפן פארק־וועג. אויף די מענשן וועלכע זיינען געזעסן אויף די בענק דורך די גאנצע לענג פון איסטערן פארקווייי האט דער מארש געמאכט אן אויסער געוועלכיכן אייגדרוק. א גרויסער טייל האבן זיך געפרייט צו זעהען מיט זייערע אויגן אזא אויפשטייג פון אידישקייט אין אמעריקא אויף אנדערע איז געווען צו מערקן א געפיהל פון קנאה וועלכער איז ארויסגערופען געווארן דורך דער פערגלייכונג פון דיזע קינדערלעך, מיט די גייסטיג נאקטעע קינדער וועלכע זיי ברייגען אויף.

צוקומענדיג צו דעם רעזידענץ פון אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש, זיינען די קינדער ארויסגעפיהרט געווארן אין גרויסן הויף וואס געפינט זיך לעבן דער הויז, דארטן האבן זיי פארבראכט ביז א זייגער זעקס בא פארשיידענע רעפרעשמענטס און אויסהערענדיג עטליכע רעדנער, וועלכע האבן בעיקר בעטאנט שמירת שבת, אכילת כשר, און אן עבט אידישן חינוך.

אדמו״ר שליט״א האט בעאבאכטעט די קינדער, דורך א פענסטער, און וועז זיי האבן צום סוף געדאוונט מנחה האט ער צוזאמען מיט זיי געזאגט קדושה.

נאך דעם האט דער גאנצער עולם צוריק ארויסגעמארשירט אויפן פארקווייי, וואו רעפארטערס האבן גענומען פאטאגראפיעס פון די קינדער און זיי האבן אויך אויסגעהערט רעדנער אין אידיש און אין ענגליש וועלכע האבן איבערגעלאזט א גרויסן רושם אפילו אויף די זייטיגע צושויער. נאך א ווארעמען „צאתכם לשלום״ פון א רעדנער, צושיידען זיך די גרופעס און פאהרען אפ א היים אונטער דער אויפזיכט פון די מדריכים.

אויפן פלאץ ענטוויקעלט זיך א דעבאטע צווישן די ישיבה בחורים מיט די צושויער פון גאס וועגן אידישקייט, צום סוף בעשליסט דער גאנצער עולם — צווישן זיי היפש עטליכע וועלכע האבן שוין גאנץ לאנג נישט געדאוונט — אריינצוגיין אין בהמ״ד דאוונען מנחה.

בקובץ ליובאוויטש גליון 5 ע׳ 85 מסופר על חגיגת שמח״ת תש״ה עם הילדים:

אויף די אויפפאדערונג פון כ״ק אדמו״ר שליט״א האט דער ועד מגיני ומרחיבי החנוך הכשר ביים מרכז לענינ׳ חנוך צונויפגעזאמעלט שמיני עצרת אין הויף פון רבינ׳ס שליט״א הויז אויף 770 איסטערן פארקווייי, א גרעסערע גרופע קינדער, וועלכע באזוכען די „מסבות שבת״ און געטאנצט מיט זיי ריקודים — ווי אויך געזאגט די פסוקים פון אתה הראת — לכבוד שמח״ת.

לויט דעם וואונש פון כ״ק אדמו״ר שליט״א האבען די מדריכים און אנווזענדע רבנים בין ריקוד לריקוד געערעט צו די קינדער מעניני דיומא. דער ועד האט אויך צוגעגרייט מיני מתיקה פאר די קינדער פאר כבוד יו״ט.

עס האבען געערעט פאר די קינדער פאלגענדע מדריכים און רבנים: יצחק פעלדמאן, יעקב העכט פון ברוקלין, צבי פאגעלמאן פון באפאלא, צבי שוסטערמאן פון ראטשעסטער נ.י., שלום גארדאן פון נוארק נ. דז., משה העכט פון וואוסטער מאס. און הרב אלעזר פנחס ווייליער.

די ריקודים זיינען דורכגעפיהרט געווארען זייער יום־טוב׳דיג־פייערליך מיט פיעל התלהבות און קדושה־עקסטאז. אין מיט׳ן די ריקודים איז דער רבי שליט״א צוגעקומען צום פענסטער פון זיין הויז, וועלכער געהט ארויס צום הויף און אויפמערקזאם זיך צוגעקוקט א משך זמן צו די ריקודים פון די קינדער.

עס איז אהן צווייפעל, אז די ריקודים מיט דעם קירוב׳דיגען פארברייגען האט איבערגעלאזען א קאלאסאלען רושם אויף די קינדער און זיי געמאכט פיהלען דעם שמחת יום טוב און שמחת התורה. דאס סימבאליזירט אמבעסטען די ארבעט פון ועד מגיני ומרחיבי החינוך הכשר, וואס איהר ציעל איז צו איינפלאנצען אין די אידישע קינדער אמונה און אידישקייט.

ביי די געלעגענהייט פון דער קינדער־פגישה, האט חבד״נ הרב מנחם שניאורסאן, יו״ר ועה״פ פון מל״ח, אויפגעפאדערט אלע אנווזענדע רבנים פון ערי השדה זיי זאלען אויך אין זייערע שטעט גרינדען אבטיילונגען פון ועד מגיני ומרחיבי החנוך הכשר און

ארבעטען אין אלע מקצעות וואס דער „ועד" פארנעמט זיך ווי „מסבות שבת", „רעליגיע שטונדע" א.א.וו.

אלע רבנים האבען אנגענומען דעם פארשלאג און האבען צוגעזאגט צו ארבעטען אין דעם גייסט פון „ועד".

ועל חגיגת שמח"ת תש"ו — שם גליון 10 ע' 91:

לעצטען שמיני עצרת נאכמיטאג איז אויפ'ן הויף פון רבינ'ס שליט"א ווּאוינונג, 770 איסטערן פארקווייי, ברוקלין, צוזאמענגעקומען זיך א גרויסער עולם קינדער צו פייערען דעם יום־טוב פון שמחת תורה אונטער דער אויפזיכט פון די מסבות שבת מדריכים.

די פייערונג איז אנגעפירט געוואָרען פון דעם פרעזידענט פון נאציאנאלען קאונסיל פון מסבות שבת, הרב יעקב י. העבט. דעלעגאטען פון פארשיידענע טיילען פון אמעריקא און קענעדע האבען צו דער גלעלענהייט באגריסט די קינדער. די רעדנער האבען אפגעלירט צו די קינדער צו זיין געטרייי די טראדיציעס, פאר וועלכע אונזערע עלטערען האבען זיך אלעמאל מוסר נפש געווען.

אן אומגעהויערען איינדרוק האט געמאכט דער שמחת תורה טאנץ וואס די קינדער האבען דורכגעפיהרט. עס האט זיך געפילט די אמת'ע תורה־פרייד און ס'איז געקומען צום אויסדרוק די פאראייניגונג פון יונג און אלט וואס איז אזוי שטארק נויטיג אין דער פארשפרייטונג פון תורה און אידישקייט. די קינדער זיינען שטארק באאיינדרוקט געוואָרען פון דער שמחה און פילע פון זיי האבען צוגעזאגט אז זיי וועלען אנפאנגען לערנען אין ישיבות און תלמוד תורה'ס, און אויך פאראינטערעסירען זייערע חברים אין דער מסבות שבת באוועגונג.

מנחה צייט זיינען די קינדער מיט די מדריכים אריינגעגאנגען אין שוהל און אלע האבען צוזאמען געדאוועט. די מדריכים האבען אנגעפירט מיט'ן דאוונען און קריאת התורה.

די פאלגענדע רבנים און בעלי בתים האבען באגריסט די קינדער: הרב ח.מ.א. חאדאקאוו, דירעקטאר פון מרכז לעניני חנוך, אונטער וועמענס אויפזיכט דער מסבות שבת דעפארטמענט געפינט זיך, הרב י. אלטיין, פיטסבורג, הרב מנחם מנדיל קונין, הרב פאגעלמאן, באפאלא; מר גלייך, ברוקלין, הרב גערליצקי, מאנטרעאל, קענעדע. הרב מ. העבט; הרב מ. קאזארנאווסקי, וואוסטער; הרב אהרן פאפאק, בריידשפארט; הרב ש. פויזנער, פיטסבורג; הרב יצחק פאפאק, שיקאגא; הרב זלמן שעכטער, ניו־הייוון; הרב צבי שוסטערמאן, ראטשעסטער; הרב אלעזר פנחס ווייליער; הרב ב. באומגארטען; הרב יצחק גראנער, פראווידענס; מר. יעקב כץ, שיקאגא, א.א.וו.

פרק ס

של"ה — ועד מגיני ומרחיבי החנוך הכשר

כשנתיים וחצי נמשכה התייסדות המוסד „של"ה — ועד מגיני ומרחיבי החנוך הכשר", שבהמשכם עבר מוסד זה תהליכים רבים, בשינויים בתוכן העבודה ובשמו של המוסד, עד שהוסכם לשם הנזכר לעיל, ואושר בתור מוסד מיוחד ש"על יד ה"מרכז לעניני חנוך" במטרה ללמד את ילדי ישראל הלומדים בבתי הספר — פאבליק סקולס — דת ישראל ולעשות תעמולה אשר ילדי ישראל יבקרו חדרים ות"ת דחנוך הכשר" (אגרת ג' ניסן תש"ד, אל ה"מרכז לעניני חנוך". אג"ק ח"ח ב'שמו).

האגרת הראשונה שהגיעה לידינו בנושא זה היא מד' מרחשון תש"ב „אל ידידי התלמיד הנכבד והנעלה מר אהרן שי'" — פאפאק, ובה כותב בין השאר (אג"ק ח"ו א'תקפז):

ובזה הנני לעוררו אשר הוא וידידי התלמיד מר יצחק שי' הכהן פעלדמאן ועוד מי שהוא מחבריהם הטובים ובעלי השפעה בין תלמידי הישיבות יעשו אגודת מעוררים — לא על הנייר כ"א בפועל — שיתנו וימסרו עצמם ללכת מבית לבית לבקר את ההורים ולדעת אם שולחים את בניהם לתלמוד תורה ולאיזה תלמוד תורה ויכינו גליון שאלות מה לשאול את ההורים וירשמו את שמות הילדים והילדות וגילם וכתובת הוריהם וידברו על לב ההורים ויסבירו להם גודל נחיצות הלימוד לילדיהם — כמובן הכל באופן נימוסי וקירוב הדעת — ויבארו שהם עושים דבר זה בשביל אהבת ישראל שכל א' וא' מישראל צריך להתענין בטובת חברו בכלל ובעניני חנוך בפרט, ובלי ספק אשר בעזה"י יצליחו ויעשו חיל רב.

ואופן עבודתם צ"ל מסודרת שיבחרו איזה שכונה — סעקשאן — שיתחילו בה ויחלקו ביניהם את הרחובות וכל חבר יקח רחוב לעבדו, וככלות עבודתם בשכונה זו יתועדו יחד להחליט מה עליהם לעשות להבא.

ההתעוררות והתעמולה עם ההורים בלבד אינה מספקת עדיין היינו הידיעה אשר ידעו שברחוב זה או אחר ישנם כך וכך ילדים וילדות שאינם מקבלים חנוך דתי אין זה מספיק עדיין כי צריכים לתת להם האפשרות ללמוד בת"ת כשרה וצריכים לבקר גם את הת"ת, באיזה ת"ת — הסמוכה למעון ההורים — אפשר להכניס את הילדים, ובמקום שצריכים לעזור בהוצאות לשכר למוד צריכים, בעזה"י, למצא מקור לזה, וכשיציעו הענינים אל המרכז לעניני חנוך הנה — בעזה"י — במרה האפשרית הנני מקוה שיהיו בעזרתם.

שנים אלה, הר"א ע"ה פאפאק ויבדל"ח הר"י פעלדמאן, יסדו אגודת מעוררים זו, שבמשך השנה הראשונה נקראת בשם „ועד התעמולה להרבות תלמידים בת"ת הכשרות", ורבנו כותב עליהם בי"ט טבת תש"ג (אג"ק ת"ד א'תתקב):

זה כשבועים אשר קבלתי מכתבו של חבר הועד מר יצחק שי' פעלדמאן, א) על אדות השתתפותם של תלמידי ישיבות רי"א [ר' יצחק אלחנן]. ב) על אדות התעמולה בין תלמידי תורה ודעת. ומאז ועד עתה לא קבלתי שום ידיעות מאתם מה עשו בפועל במשך הזמן, אם רק מתעסקים במחשבה ודבור או שיש גם איזה מעשה בפועל, וכמה ילדים הכניסו לת"ת כשרה, כמה ילדים הצילו מת"ת טריפה, כמה בתים ביקרו ועם כמה הורים דיברו ועוררו על אדות הדרכת וחנוך ילדיהם, ומה עשו תלמידי ישיבת רי"א וישיבת תו"ד במשך העת.

כל הנ"ל נכלל בסעיף הראשון של הסקירה על עבודת המל"ח, המועתקת לעיל תחלת פרק נ"ז — ה"תעמולה בין הורי ישראל".

כאשר אחד מחברי „ועד התעמולה" התאונן לפני רבנו „אשר לרגלי עבודתו בועד התעמולה יש לו בלבולים בלימודו" השיב לו רבנו בי"ט שבט תש"ג (שם א'תתקמח):

אין די באר במילין, לא בדבור ולא בכתב, גודל הזכות הכרוך בעבודה הקדושה הלזו, כל מלאכי מרום ונשמות הצדיקים אשר בגינתא עילאה מקנאים בהעובדים עבודה הקדושה הלזו להציל ילדי ישראל מהרשת אשר פרשו ופורשים הכופרים ופוקרים, מנהלי ומורי הת"ת הטריפות והטמאות בתי השמד ר"ל, ולהכניסם תחת כנפי השכינה בת"ת הכשרות . . .

עליכם לקרא את בני גילכם תלמידי הישיבות ולדרוש מאתם בכל תוקף עוז התורה והמצוה כי יבאו אל העבודה הקדושה להציל את הנטבעים ואת הנשרפים באש הסטרא אחרא ר"ל.

עליכם תלמידי הישיבות להרעיש ולהרעיד את כל היקום על העול הנורא שאין מכריזים בשם, את הת"ת ובתי הספר הטריפות בתי השמד, להרעיש בבתי כנסיות ובתי מדרשות איך אתם — מתפללי בתי הכנסיות — מביטים בשוין נפש בשעה שמרעילים את ילדיכם הבנים והבנות הנכדים והנכדות ברעל הכפירה, עירירים אתם נשארים כי ילדיכם הולכים ונטמעים בין הגוים מבלי דעת כי יהודים המה.

עליכם תלמידי הישיבות לדבר ברחוב היהודים גלוי לעין כל ולדרוש מההורים כי יצילו את בניהם ובנותיהם מבתי השמד ולהסביר להם בקירוב הדעת ובדרכי נימוס את גודל הרעה אשר יקרה לילדיהם אם לא יצילום בעוד מועד מהשפעת המורים מורדי אור היהדות ומפיצי הכפירה בה' ובתורתו.

עליכם תלמידי הישיבות ילידי המדינה מוטלת כל האחריות בעד מצב החנוך, הרבנים הגאונים שליט"א עשו ועושים כל אשר ביכלתם ועליכם מוטלת כל העבודה לעשותה, וכל אחד מכם עליו לדעת את תעודתו חובתו ואחריותו.

ובאגרת נוספת מאותו יום, אל חברי ועד התעמולה (אג"ק חי"ב ד'תקסח):

אתענין לדעת כמה תלמידים ותלמידות הצילו בעזה"י מהת"ת הטריפות וכמה תלמידים ותלמידות הכניסו בת"ת הכשרות.

הנני מבקשם להכניס עוד חברים בעלי עבודה מבני גילם להרחיב את חוג עבודתם בקדש הדורשת אנשים בעלי מרץ ואשר ימסרו עצמם לעבודה זו לעשותה במסירה ונתינה. והשי"ת יעזר להם ויצליחו בעניניהם הפרטים בגשמיות וברוחניות.

ל„ועד תעמולה" זה נמסר, במשך חורף תש"ג, גם ניהול „שיעורי לימודי הדת" לילדי בתי ספר העממיים, על יסודה כותב כ"ק אדמו"ר שליט"א בז' שבט תש"ג (אג"ק ח"א מט):

אין ענטפער אויף אייער שרייבן צו כ"ק אדמו"ר שליט"א און דער „מרכז לעניני חינוך" מיט אייער הצעה וועגן דער מיטוואכדיקער פראייע שעה פאר די סקול־קינדער:

כ"ק אדמו"ר שליט"א האט איבער געשיקט צו אונז אייער בריוו, און האט אונז מזרז געווען צו טאן אין דעם.

מיר האבן זיך געשטעלט אין פארבינדונג מיט מאנכע מענטשן וועלכע האבן פארשפראכן צו טאן אין דעם.

די צעטלאך האבן מיר פארטיק געמאכט, און געוויס האט איר עס שוין באקומען.

כמדומה שהאגרת היא אל מוהרח"צ קוניקוב. ובכ"ט שבט כותב כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע (אג"ק חי"ב ד'תקסט):

ה"ר יעקב שי' העכט נותן שיעור בשל"ה בביהכ"נ אהבת אחים E. 37 סט.
לידו עומד רב ביהכנ"ס ה"ר שלמה שי' ברנהולץ

בפה יצא חק אשר פעם בשבוע ביום ד' יתנו חופש להתלמידים העברים הלומדים בפאבליק סקול, שעה אחת, בשביל לימוד דת ישראל, היינו שבכל יום גומרים את הלימודים בשעה 5 וביום ד' יגמרו בשעה 2 ושעה זו ילמדו דת ישראל. המרכז לעניני חינוך התענין בזה לסדר מערכה מיוחדת בשם ארגון לימוד דת ישראל וענינו לסדר את דבר לימוד הדת בשעה הקבועה. ע"פ החק הנה בין כותלי בית הספר אסור ללמוד עניני דת וצריכים לקחת את התלמידים מביה"ס אל מקום אחר ללמדם דת. הלוקחים את התלמידים צריכים להיות אחראים בעד שלום התלמידים ולהחזירם לבתיהם וגם צריכים חתימת אביהם וחתימת רב שהוא לוקח על עצמו אחריות הלימוד. המרכז לעניני חינוך הדפיס טופס שלם כפי הנדרש וסדר קומיטה מיוחדת — בלתי נודע אשר מטעם 770 נתיסד ועל הוצאותיו — ותחת הנהגת מר י. פעלדמאן, א. פאפאק ואליהם נלוו כחמשה עשר תלמידים וכחמש נערות אשר ביום ד' בשעה חצי השני' הולכים לבתי הספר — לע"ע בחמשה ששה — ומוליכים את התלמידים והתלמידות לבתי כנסיות ושם נותנים להם פירות ומברכים אתם ואומרים עמהם איזה תפלה. במחוז הקרוב אלינו אצל הסקוהל אין ביהכנ"ס ושכרו בתשלומים אולם של חתונות לשעה זו וביום ד' העבר היו כשש מאות תלמידים ותלמידות ות"ל מתרבה מספרם משבוע לשבוע ויש לקוות כי תצמח מזה טובה גדולה בעניני החנוך שיתרבו התלמידים בת"ת הכשרות.

עבודה זו נמסרה ל"ועד התעמולה" הנ"ל, שבינתיים הוסב שמו ל"ועד מגיני חנוך הכשר", ורבנו כותב להם בו' ניסן תש"ג (אג"ק ת"ז ב'יד):

במענה על מכתבם מיום ג' לחודש זה, נהניתי במאד לשמוע מפעולתם הכבירה לסדר בעזה"י השעה של לימוד דת ביום הרביעי, ועל המדריכים הללו הי' לקחת על עצמם לסדר את השעה של לימודי הדת ביום החמישי בנויארק ובראנקס, וברכות יחולו על ראשיהם.

בהמשך אותה אגרת כותב להם רבנו אף על דרכי הפעולה בעבודתם הקודמת:

על מגיני חנוך הכשר החובה לבקר את הישיבות קטנות ובתי הספר הנקראים ת"ת ולדרוש — לא לבקש — כמובן בדרך נימוס, א) שם המנהל וכתובתו. ב) שמות המורים והמורות וכתובותיהם, ואם הם שומרי שבת ומניחים תפילין. ג) כמה מחלקות בבית

הספר, וגיל הילדים בכל מחלקה ומחלקה. ד) באיזה ספרי לימוד הם לומדים, ולהגיד בשפה ברורה אשר מטרת ועד מגיני החנוך הכשר הוא לפרסם רשימה מפורטת מכל הישיבות הקטנות ות"ת הכשרים אשר המנהלים — פרינציפאלען — המורים והמורות הם שומרי מצוה, ולפרסם את בתי הספר המכנים עצמם בשם ת"ת והמנהלים והמורים והמורות אינם שומרי מצוה, מחללים את השבת והכשרות ואינם מניחים תפילין וכדומה, ולעשות תעמולה גדולה בעד הת"ת הכשרות להכניס בהם תלמידים ותלמידות ולהרבות את הכנסותיהם, ולפרסם את הת"ת הטריפות ולהזהיר את ההורים אשר יצילו את בניהם ובנותיהם מהת"ת הטריפות ולהכניסם לת"ת הכשרות.

ושוב פונה אליהם רבנו באגרת כ"ז תשרי תש"ד, וכאן בשמותיהם הפרטיים: „אל ידידי התלמידים החשובים מו"ה יצחק שי' פעלדמאן הכהן ומו"ה אהרן שי' פאפאק", ובה מתענין בהתקדמות העבודה לקראת השנה החדשה (אג"ק ח"ח ב'קסא):

בבקשה להודיעני דין וחשבון קצר מהלימודים ביום הרביעי — די רעליגיע שטונדע — מסוף הקיץ, איך סדרו את העבודה ומכמה סקולס לקחו ילדים וכמה מורים ומורות וכו', ובטח תתחיל מחר העבודה מחדש, ויעוררו את המורים והמורות לעשות את עבודתם זו במרץ ובחיבת הקדש, והשי"ת יעזר להם בגשם וברוח.

במשך החורף הרחיבו מאד את עבודת שעה לימודי הדת, מספר הילדים המבקרים בשעה זו עלה קרוב לאלפיים, הדפיסו „קונטרס חומר והוראות להמורים והמורות בהנוגע לשעה של לימוד דת ישראל", ערכו רשימות שונות מהילדים ההולכים לת"ת הכשרות וכו'.

כשהודיעו על כל זאת לרבנו השיב להם בארוכה בי' אדר תש"ד (שם ב'דש):

במענה על מכתבם מג' לחדש זה בצרוף קונטרס חומר והוראות להמורים והמורות בהנוגע לשעה של לימוד דת ישראל על הילדים המבקרים את בתי הספר הצבוריים, ואשר בעוה"י יש להם קרוב לשני אלפים — כ"י — ילדים וילדות המבקרים את השעה של לימוד הדת, ואשר הרבה תלמידי הישיבות מתעסקים בזה, נהניתי לשמוע.

טוב הדבר אשר ערכו והדפיסו — צריכים להשתדל שהאותיות יהיו בהירות יותר, כי בכמה מקומות הטשטוש מרובה על הכתב — קונטרס חומר והוראות בשביל המורים והמורות בשביל השעה של לימוד הדת למבקרי בתי הספר הצבוריים, אנכי לא אדע את הכתוב שמה כי אינני זקוק לשפת המדינה, אך בטח התיישבו עם הראוים לחוות דעה בענין הזה, ובטח שולחים המה את הקונטרסים להמורים והמורות איזה ימים קודם למען שיהיו בקיאים בהם.

הרשימות שהם עורכים, — 1) ההולכים לת"ת כשרות. 2) כמה תלמידים ותלמידות הביאה השעה לת"ת כשרות, 3) אותם הילדים והילדות שאין מבקרים כלל בת"ת, — נחוצות במאד וצריכים להזדרז בעריכתם.

את אשר לא ינעם הוא מה שהנני רואה ממכתבם כי חושבים המה אשר המספר קרוב לשני אלפים המבקרים את השעה הוא מספר גדול וטועים לחשוב כי עובדים המה במרץ, הנה לבד זאת שאין מספר שני אלפים אפילו אחוז אחד מילדי ישראל שהיו צריכים להתחנך בחינוך הכשר, הנה כללות הדיעה הלזו כי כבר עשיתם חיל מקלקלת היא, כהכלל הידוע בכל מוסד וחבורה המסתפקים ומה גם המתהללים במה שרכשו הנה — לא עליהם — הולכים אחורנית, והעומדים בראש איזה תנועה הנה לכל לראש צריכים תמיד לעורר בעצמם ובחבריהם את השאיפה ללכת קדימה ובמרץ ולא להסתפק בהנעשה כ"א לצעוד בצעדי ענק במעשיהם אלא שיהי' בסדר מסודר שהוא הצלחת כל פועל.

אתענין לדעת:

א) מספר המורים והמורות יחיו, שמותיהם ושנותיהם וענינם הפרטי — תלמידי הישיבות ואיזה, תלמידות בית ספר ואיזה. ב) בכמה מקומות לומדים ואיפה אם בבתי כנסיות או בשארי מקומות ואם בשכר וכמה. ג) מכמה בתי ספר משתתפים בהשעה ושמותיהם וכמה תלמידים ותלמידות לומדים שם בכלל וכמה ילידי היהודים. ד) כמה היא הוצאתם לשבוע ועל מה.

הנני מציע להם:

א) לקרא את שם המוסד שלהם תמורת „ועד מגיני החנוך הכשר" „ועד מגיני ומרחיבי החנוך הכשר". ב) להדפיס קונטרס קטן בעל ד' עמודים בגודל הילקוט יומי בחומר הדרוש לילדים וילדות ולחלקו חנם בזמן ה"שעה". החומר יכלול מודה אני, ברכת המוציא, ברכת מזונות, שהכל, שמע ישראל, בשכמל"ו, תורה צוה, בידך אפקיד וגו', כיבוד הורים, שקידה בלימוד, כיבוד מורים, לעורר לבא אל ה"שעה" ומסבות שבת. זה יהי' חוברת א', ולהדפיס בכל שתי שבועות חוברת כזו בחמשה אלפים אכסמפלרים. ג) לרשום את הילדים והילדות הלומדים בהת"ת הטריפה. ד) לאסוף את החומר הדרוש לרשימת ת"ת כשרות וטריפות.

הנני שולח להם את ברכתי ועל ידם את ברכתי להמורים והמורות יחיו כי יצליחו בעבודתם הקדושה ואשר ירחיב השי"ת את חוג פעולתם הכבירה, וברכות בגשם וברוח יחול על ראשיהם ועל ראשי הוריהם ובני משפחותיהם יחיו.

של״ה – ועד מגיני ומרחיבי החנוך הכשר

מצורפת בזה המחאה על סך המשים שקלים, זוהי נדבתי הפרטית להקופה שלהם.

בג׳ ניסן תש״ד התאשר המוסד הזה כמוסד בפני עצמו — על יד המל״ח. באותו יום כותב רבנו אל הנהלת המל״ח (שם ב׳שמו):

בזה הנני להציע להם — אל הפועל — ליסד חברת של״ה — שעה למוד הדת — על יד ה״מרכז לעניני חנוך״ במטרה ללמד את ילדי ישראל הלומדים בבתי הספר — פאבליק סקולס — דת ישראל ולעשות תעמולה אשר ילדי ישראל יבקרו חדרים ות״ת דחנוך הכשר.

חברת של״ה תהי׳ מוסד מיוחד לעצמו בחותם עגול ובניר ומעטפות בשם חברת של״ה על יד מל״ח בעברית ובאנגלית ויסדרו תכנית עבודה וספר תקנות עם תקציב ואיש מיוחד לנהל את חברת של״ה ע״פ הוראת הנהלת מל״ח.

בבקשה להמציא לי את הצעתם על אדות כל הנ״ל והצעת האיש המסוגל לעבודה זו.

מסתבר שבאותה שעה עדיין הי׳ „ועד מגיני החנוך הכשר״ מוסד בפ״ע, שרק שבועות אחדים לפנ״ז (יו״ד אדר תש״ד) כותב להם רבנו „לקרוא את שם המוסד שלהם . . „ועד מגיני ומרחיבי החנוך הכשר״, וא״כ נשארה עבודתם רק „להרבות תלמידים בת״ת הכשרות״, אך במהרה עבר גם „ועד מגיני ומרחיבי החנוך הכשר״ והתחבר למוסד „של״ה״, ועל החותם האמור של ה״של״ה״, תיבת „של״ה״ היא באמצע, ומסביב מופיעים התיבות „ועד מגיני ומרחיבי החנוך הכשר״, שגם היא עמדה תחת ה״המרכז לעניני חינוך״.

בקיץ תש״ד נוסדה ישיבת אחי תמימים בבריזשפארט, ובסוף השנה נמסרה הנהלתה לר״א ע״ה פאפאק הנ״ל, והנהלת „ועד מגיני ומרחיבי החנוך הכשר״ ו״של״ה״ נשארה בידי הר״י שי׳ פלדמן לבדו, שרבנו כותב לו בזה בכ״ו מ״ח תש״ה (אג״ק ח״ח ב׳תקלט). בקיץ תש״ה נתמנה מוה״ר יעקב יהודה שי׳ העכט לנהל את המוסד, העומד תחת הנהלתו עד היום הזה.

את העבודה במשך השנה הראשונה, סיכם הרי״י שי׳ העכט, בדו״ח שמסר להנהלת המל״ח, בט״ו תמוז תש״ו:

מספר הבתי ספר תחת הנהלתנו	150
מקומות לימוד	47
כתות	70
מספר המדריכים	48
מספר המדריכות	22
מספר התלמידים ותלמידות בערך	5.000

על אסיפת החברים המשתתפים בעבודה זו, בחנוכה תש״ה, מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 6 ע׳ 9:

דער ועד מגיני החנוך הכשר, וועלכער איז געגרינדעט געווארען א דאנק דער איניציאטיוו פון כ״ק אדמו״ר שליט״א און שטעהט אונטער דער דירעקטער הנהלה פון „מרכז לעניני חנוך״, האט לעצטענס אויסגעברייטערט זיין טעטיגקייטס־געביט אין ארגאניזירען און אנפיהרען מיט דער רעליגיע־שטונדע פון די אידישע קינדער אין די שטאדטישע פאבליק סקולס.

אין צוזאמעגהאנג מיט דעם איז חנכה פארגעקומען אין האטעל פענסילווייניא א גרעסערע פארזאמלונג פון דער יוגענד, וועלכע איז טעטיג אויף דעם דאזיגען חנוך־געביט.

כ״ק אדמו״ר שליט״א האט צוגעשיקט צו דער פארזאמלונג א מעסעדזש אין וועלכען דער רבי ערקלעהרט די וויכטיגקייט פון די אויפגאבען פון ועד מגיני החנוך הכשר און פאדערט אויף די אנפיהרער פון ועד, אז זיי זאלען באשטימען א מינימום קוואטא פון 5000 קינדער כ״י, וועלכע דארפען צוגעצויגען ווערען אזוי שנעל ווי מעגליך צו דער שעה פון לימוד הדת יעדע וואך.

דער גאסט־רעדנער איז געווען הרב חאדאקאוו, מנהל פון „מרכז לעניני חנוך״.

די פארזאמלונג האט אויסגעהערט א רייה רעפעראטען און באריכטען און ס׳זיינען אנגענומען געווארען וויכטיגע באשלוסען.

באותה אגרת כותב רבנו, בין השאר (אג״ק ח״ח ב׳תתקנב):

אין פארלויף פון דער צייט וואס איך האב געגרינדעט — מיט ג־ט׳ס הילף — דעם ועד מגיני ומרחיבי החנוך הכשר, האבן די חברים און חברות פון דעם ועד געלערנט בערך מיט א געזאמעלטער צאל פון 80־75 טויזנט אידישע קינדער. שטעלט אייך פאר די גרויסע דערגריכונגען פון אייער הייליגער ארבעט!

איר, חברים און חברות פון ועד מגיני ומרחיבי החנוך הכשר בעדארפט: א) ברענגען אייער חברים און חברות אין די רייען פון דער הייליגער ארבעט וואס דער ועד מגיני ומרחיבי החנוך הכשר טוט, און ב) אריינווארפן זיך אין דער הייליגער ארבעט און נעמען — מיט ג־ט׳ס הילף, אויף דער ערשטער צייט, א קאוואטע פון 5000 קינדער א וואך.

* * *

לא רק בברוקלין, מקום מושב ה״מל״ח״ סודרו שיעורי לימודי הדת, אלא בכל מחוזי העיר. על פתיחת מערכת כזו במחוז וואשינגטון הייטס מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 5 ע׳ 80:

א וויכטיגע חנוך קאנפערענץ איז פארגעקומען אין דער הויז פון בעקאנטען חנוך עסקן, מר. מ. ביסטריצקי, אין וועלכער עס האבען זיך באטייליגט א רייהע פראמינענטע פערזענליכקייטען, פארשטעהער פון פארשידענע קהלות אין וואשינגטאן הייסט, צוזאמען מיט פארשטעהער פון „מרכז לעניני חנוך״, וועלכע זיינען ספעציעל געלאדען געווארען צו דער דאזיגער קאנפערענץ. צווישען די אנוועזענדע זיינען געווען: רבי דר. ביבערפעלד פון „אגודת ישרים״, רבי דר. ברעסלאוער פון „קהלת יעקב״, דר. ברויער פון „קהל עדת ישורון״ און ה׳ קעסטערייך, פארטרעטענדיג רבי דר. האנאווער פון „שערי תקוה״.

מר. ביסטריצקי, דער פארזיצער פון חנוך קאמיטעט אין וואשינגטאן הייטס, האט ערקלערט, אז דער ציעל פון דער קאנפערענץ איז צו ארגאניזירען א „רעליגיע שעה״ אין וואשינגטאן הייטס אויפ׳ן מוסטער פון די שיעורי הדת וועלכע ווערען אנגעפיהרט פון ועד מגיני ומרחיבי החנוך הכשר, אונטער דער לייטונג פון „מרכז לעניני חנוך״.

א פארשטעהער פון מל״ח האט באקאנט די אנווועזענדע מיט דער טעטיגקייט אויף דעם געביט, וואס דער מל״ח האט ארגאנזירט נאך מיט א לענגערע צייט צוריק, און א דאנק וועלכער, טויזענטער קינדער באקענען זיך מיט אידישקייט, אין פיעל פאלען צום ערשטען מאל, אויפ׳ן בעסטען אופן. דער מל״ח האט ניט נאר ארגאניזירט א גרופע פרייוויליגע לעהרערס און לעהרערינס וועלכע זיינען. דורכגעדרונגען מיט׳ן געדאנק פון חנוך הכשר, נאר גיט אויך ארויס ספעציעלע אויסגאבען און טעקסט ביכער, צוגעפאסט פאר דער „רעליגיע שטונדע״, און ספעציעלע פעדאגאגישע אנווייזונגען צו די לעהרערס און לעהרערינס.

* * *

על חוברות אלו מסופר שם גליון 6 ע׳ 9:

אונטער דעם נאמען של״ה (שעורי למוד הדת) האט דורך דעם „מרכז לעניני חנוך״ אנגעהויבען צו ערשיינען א סעריע פון בראשורען אין ענגליש.

יעדער נומער פון דיזער בראשור איז פון פיר אפטיילונגען:

א) א דערצעהלונג פון וועלכער עס ווערט גלייכצייטיג געלערנט א דין.

ב) המשכים פון אידישע היסטאריע.

ג) א דערצעהלונג מיט א מוסר השכל אין מדות און דרך ארץ.

ד) א דערצעהלונג אין המשכים אין א פארם פון אילוסטראציעס.

די בראשורען זיינען בעיקר געווידמעט פאר דער „ספעציעלער רעליגיע שעה״ פאר אידישע קינדער פון די פאבליק־סקולס און ווערען טאקע פארטיילט צווישן אלע קינדער וועלכע באזוכען די רעליגיע שעה וועלכע ווערט אנגעפיהרט דורך דעם „ועד מגיני ומרחיבי החנוך הכשר״ בא דעם „מרכז לעניני חנוך״.

די בראשורען זיינען אבער זעהר צוגעפאסט אויך פאר קינדער פון תלמוד תורה׳ס.

עס זיינען שוין ערשינען די ערשטע פיר נומערען פון „של״ה״.

פרק סא

מחנה ישראל ומחלקותיו

חברת „מחנה ישראל״ נוסדה עוד בתחלת שנת תש״א (ראה ס׳ השיחות תש״ב ע׳ 114), אלא שבתחלה הי׳ זה דבר סודי, כשכל חבר ב״מחנה ישראל״ הי׳ נסתר, אפילו מחבריו ובני משפחתו.

לראשונה נזכר ה״מחנה ישראל״, ב״קול קורא״ שכתב רבנו בט״ו סיון תש״א (אג״ק ח״ה א׳תנה):

שליסט זיך אן צו אונזער „מחנה ישראל״, וועלכע קומט ניט צו קאנקורירען מיט אירגענד וועלכע בעוועגונג און פאר קיינעמ׳ס פערזעליכע אינטערעסען; העלפט אונז די מחנה צו פערגרעסערען און צו טהון די נויטיגע ארבייט פאר״ן מאמענט און פאר״ן כלל ישראל!

די „מחנה ישראל״ האט שוין אויפגעטהון שטילערהייד די גרעסטע הייליגע זאבען; מיר האבען שוין געראטעוועט פיעלע אידישע נשמות ארויסרייסענדיג זיי פון די נעגעל פון שמד, ר״ל, און פון אריינפאלען אין א לעבען פון שאנדע. מיר האבען בעוויזען צו מאבען פון זיי טהייערע ריינע, הייליגע אידישע נשמות; מיר האבען געזאמעלט אין געהיים שוידערליכע פאבטען פון נעצען צו פערפיהרען אידישע קינדער; מיר האבען צעהנדליגע ברית אלס

בעווייזע אויף דעם וואס מיר האבען שוין אויפגעטהון, און פערשעדענע פלענער וועגען דעם וואס מוז געטהון ווערען אויף צו ראטעווען מעהרערע, טויזענדע קרבנות!

מיר האבען אנגעשטעלט די שטארקסטע מיטלען און כחות צו קעמפען געגען דעם גיפט און פייער פון דער טומאה, ר"ל, וועלכע האט זיך אנגעזעצט אויף די היגע אידען זיי צו מעביר זיין על דעתם ועל דעת קונם, און וועלכע זענען הילפלאז אליין צו קעמפען. מיר זענען פערבונדען מיט גרויסע פאליטישע פיהרער וועלכע זענען גרייט אוןוויליג אונז צו העלפען, ווייל מיר האבען זיי איבערצייגט ווי נויטיג עס איז די חילף צו שאפען! די ארבייט איז הייליג, די גרעסטע און די שווערסטע, אבער זי מוז געטהון ווערען; זי מוז גרייבען אלע ווינקלאך פון לאנד און זי קען און וועט איה"ש ברענגען גרויסע רעזולטאטן!

. . . יעדער איד דארף זיך אנשליסען צו אונזער „מחנה ישראל" וועלען מיר צוואמען ווערען א שטארקע פעסטונג און דורך אונזער אחדות און תשובה בצבור פועל'ן ביי השי"ת ער זאל אונזערע שונאים בינדען די הענט!

אלו שלא השתתפו בעבודה לא הבינו את תוכן עבודת מוסד זה, שהתקיים עד עתה בסוד. באדר"ח תמוז כותב ה"ר אברהם אלי' אקסלרוד אל הר"י דזייקאבסאן:

הנה אבקשך ידידי להשיב לי מהו זאת שכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א בהקול קורא השני „מחנה ישראל" אם זהו סתם היהודים החרדים לדבר ה' שומרי תומ"צ, יהודים בלתי מפלגותים, או מחנה ישראל זהו שם מפלגת וארגאניזאציע, אני מצד עצמי האב גילערנט דעם פשט כפירוש הראשון אבל שמעתי מפרשים כפירוש השני ורוצה אני לידע כמה אמת בזה.

כאשר הסביר לו הר"י דזייקאבסאן במה המדובר, כותב אליו שוב הרא"א אקסלרוד ביום ה' פ' עקב כ"א מנ"א:

אבקש ממך ידידי שתודיעני אודות המחנה ישראל אם אנ"ש שי' והתמימים לוקחים בזה חלק גדול ובמה הם משתתפים בזה, ומה עלי לעשות להשתתף בזה, מה אתה עושה להשתתף בזה, ומה עושים להשתתף בזה שאר התמימים דניואירק ובשארי עיירות, את כל זה אני רוצה לידע, הודיעני נא.

תיאור מפורט על פעולותיו של ה"מחנה ישראל" נמסר ב"הקריאה והקדושה" גליון 10 (תמוז תש"א), שם מסופר על מה שכבר נפעל ע"י ה"מחנה ישראל" במשך ששת חדשיו הראשונים, בהצלת בני־ישראל משמד, מחילול שבת וממאכלות אסורות ר"ל, הנחת תפילין ושמירת טהרת המשפחה, הפצת הקריאה והקדושה, ותעמולה לתנועת התשובה — לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה.

בקיץ תש"א בא לארה"ב חתנו — כ"ק אדמו"ר שליט"א, ומונה ע"י כ"ק חותנו רבנו ליו"ר ועד הפועל של ה"מחנה ישראל".

* * *

בשנת תש"ב נוספו לו שני מחלקות:

א) בהתועדות אחש"פ, לאחר ביאור תוכן עבודת ה"מחנה ישראל" אמר רבנו (ס' השיחות תש"ב ע' 116):

השעה אומרת אז מען מוז מטהר זיין דעם אויר . . דורך אותיות התורה . . בעל פה, חומש תהלים, משניות, תניא, אזוי אז צו יעדער צייט און אין יעדן ארט זאל ער קענען טראבטן און זאגן די הייליקע אותיות שבתורה. עס איז זייער נויטיג אז אידן זאלן לערנען משניות בעל פה, צוויי דריי משנה'ס א וואך, וקובץ על יד ירבה.

באותה שעה נוסדה מחלקה נוספת ל"מחנה ישראל" היא „חברת משניות בעל פה", שמחלקים ביניהם, ע"פ הגרלה, את ששת סדרי המשנה, ע"מ שכל א' יחזור בע"פ ב' או ג' משניות לשבוע.

לחברה זו הצטרף גם רבנו בעצמו, בכתבו למחנה ישראל (אג"ק ח"ר א'תשפט):

ב"ה י"ז אייר תש"ב
ברוקלין

אל מחנה ישראל ה' עליהם יחיו

שלום וברכה.

בבקשה לרשום אותי לחבר בחברת לימוד משניות בעל פה, ויואילו להודיעני אותן הפרקים שיעלו בגורלי.

ההגרלה הראשונה התקיימה באסרו חג השבועות, והשניה בחג הגאולה — י"ג תמוז (הקריאה והקדושה גליון 23 ע' ד).

בעת ההגרלה הראשונה, באסרו חה"ש, ביאר רבנו את התועלת הגדולה של חזרת משניות בע"פ, וגודל עבודת ה"מחנה ישראל" בזה (ראה ס' השיחות תש"ב ע' 129).

על סיום המשניות בטו"ב סיון תש"ג מסופר בירחון הקריאה והקדושה גליון 35 ע' ג:

זונטאג טו"ב סיון, ה'תש"ג, איז פארגעקומען דער ערשטער סיום פון ששה סדרי משנה בעל־פה, וועלכער איז איינגעארדענט געווארען פון חברה משניות בעל־פה אפטיילונג פון „מחנה ישראל" 770 איסטערן פארקווייי, ברוקלין, נ.י.

דער דאזיגער סיום איז זיכער איינער פון די מערקווירדיגסטע סיומים וועלכע אידען האבען ווען געפייערט.

עס האבען זיך פארזאמעלט אין דער צענטראלע פון „מחנה ישראל" עטליכע הונדערט אידען בעלי צורה, פראמינענטע רבנים, סוחרים, הארעפאשניקעס און ישיבה בחורים — מיט איין ווארט אלע שיכטען פון ניו־יארקער אידענטום זיינען געווען פארטראטען, זיי שטעלען פאר א פראצענט פון די פיעל־פיעל הונדערטער חברים פון חברת משניות בעל־פה אין אמעריקא און איבער דער גאנצער וועלט. יעדער איינער פון די חברים האט ע"פ גורל געקראגען עטליכע פרקים משניות, אויסצולערנען אויסווייניג במשך פון יאהר, און חזר'ן זיי שטענדיג, ביי דער ארבייט, ביים פאהרען אין סאבוויי און וואו עס איז נאר מעגליך ע"פ דין, כדי דערמיט צו „מטהר זיין דעם אויר" — רייניגען די לופט.

געגרינדעט איז די דאזיגע חברה געווארען פאראיאהרען א"ח שבועות אויף דער איניציאטיוו פון ליובאוויטשער רבי'ן שליט"א, און אלע אידען אהן אונטערשייד, און אהן חברים־אפצאהל, קענען זיך פארשרייבען אין איהר.

דער סיום איז געעפענט געווארען דורך הרב מנחם שניאורסאהן, יו"ר פון ועד הפועל פון "מחנה ישראל", וועלכער האט אויך געזאגט דעם „הדרן" מיט א טיעפזיניגען, חריפות'דיגען פלפול.

דערנאך איז פארגעקומען די עפענטליכע גורל־פארטיילונג פון די משניות בעל־פה. פראמינענטע רבנים האבען געהאלטען קורצע רעדעס, בשעת דער עולם האט זיך ערפרישט ביי דער סעודת מצוה.

א גרויסען איינדרוק האט געמאכט די פערזענליכע ערשיינונג פון ליובאוויטשער רבי'ן שליט"א — דער ערשטער חבר פון חברת משניות בעל פה. דער רבי שליט"א האט גערעדט דברי התעוררות, וועגען דער גרויסקייט פון דער זאך צו מטהר זיין דעם אויר דורך אותיות שבתורה, און וועגען עבודה בפועל אויף איינצואווארצלען יראת שמים און דעם תורה גייסט אין די אידישע הערצער בפרט דורך א תורה טרייען חנוך. דעם רבי'נס שליט"א ווערטער האבען איבערגעלזאען א טיפען איינדרוק אויף אלע צוהערער (די דאזיגע דברי קדש וועלען קירצליך פארעפענטליכט ווערען אין דרוק).

במשך פון דעם יאהר איז די חברה משניות בעל פה, אויפגענומען געווארען מיט באגייסטערונג אין אלע טיילען פון אמעריקא, קאנאדא, ענגלאנד, ארץ ישראל, אויסטראליע, א.א.וו. און אומעטום האבען זיך געשאפען אפטיילונגען פון חברה משניות בעל פה.

על סיום המשניות בכ"ז סיון תש"ד — בקובץ ליובאוויטש גליון 3 ע' 40:

זונטאג כ"ז סיון, איז פארגעקומען דער צווייטער יעהרליכער סיום פון משניות בעל פה, אין וועלכען עס האט זיך פערזענליך באטייליגט כ"ק אדמו"ר שליט"א.

שוין צוויי יאהר ווי אויף דער איניציאטיוו פון כ"ק אדמו"ר שליט"א האט „מחנה ישראל" געגרינדעט א חברה לומדי משניות בעל פה, וועלכע פארטיילט יעדען יאהר לויט א גורל צווישן איהרע מעמבערס חלקים פון שיתא סדרי משנה, וואס זיי זאלען אויסלערנען אויף אויסווייניג, צו חזר'ן עס ביי יעדער געלעגענהייט, געהענדיג אין גאס, שטעהנדיג אין געשעפט, פאהרענדיג אין די סאבווייס א.א.וו. בכדי מטהר צו זיין דעם אויר מיט אותיות התורה.

הונדערטער מעמבערס האבען זיך אנגעשלאסען אין דער חברה משניות בעל פה און אפטיילונגען האבען זיך אויך געגרינדעט אין ארץ ישראל און ענגלאנד.

צום היי־יעהריגען סיום משניות בע"פ, וועלכער איז פארגעקומען אין ביהמ"ד פון כ"ק אדמו"ר שליט"א, האבען זיך פארזאמעלט עטליכע הודערנט מענשען כ"י פון די פארשידענסטע שיכטען און קרייזען, חסידים און ניט חסידים, שוב"ים, בני הישיבות, סוחרים, בעלי מלאכה א.א.וו.

חדב"נ הרב מנחם שניאורסאן, יו"ר ועה"פ פון מחנה ישראל עפענט די חגיגה, באגריסט די פארזאמעלטע און דערקלעהרט, עפ"י נגלה ועפ"י חסידות, די וויכטיגקייט פון לערנען משניות בעל פה.

נאכדעם ווי הרב ר' שמואל לעוויטין לייענט פאר די רייד פון כ"ק אדמו"ר שליט"א וועגען משניות בעל פה, זאגט הרב מנחם שניאורסאהן א הדרן, געבויט אויף א טיפזיניגען הגיון מיט בקיאות אין נגלה און מיט א דערקלעהרונג פון די ענינים עפ"י חסידות אין עבודת ה'.

נאך דעם הדרן איז דער עולם זיך משתתף אין דער סעודת מצוה און גלייכצייטיג ווערט דורכגעפיהרט די הגרלה פון דער נייער פארטיילונג פון משניות בע"פ.

דאן ריידען הרבנים: סימפסאן, ריבקין, דזשייקאבסאן, קאזארנאווסקי און חאדאקוו, וועלכע באריכטען וועגען דער ברייט פארצווייגטער טעטיגקייט פון מחנה ישראל.

עס ערשיינט דאן אין זאל כ"ק אדמו"ר שליט"א, וועלכער איז דער ערשטער חבר אין חברה משניות בע"פ, — און ווענדט זיך צום פארזאמעלטען עולם מיט

התלהבות׳דיגע ווערטער וועגען דער חשיבות פון משניות בע״פ, רעדט וועגען מצב היהדות בכלל און פאדערט אויף די נאספים אנצונעהמען זיך פאר כבוד התורה ולומדי׳ אין אמעריקע.

ועל הסיום באסרו חג השבועות תש״ה — שם גליון 8 ע׳ 38:

די היי־יאהריגע חגיגה פון סיום און חלוקת משניות בעל־פה, וועלכע איז פארגעקומען אסרו חג שבועות, איז געעפענט געווארען דורך הרב ח.מ.א. האדאקאוו. הרב שמואל לעוויטין האט געמאכט די פתיחה, אויפקלערענדיג די בעדייטונג פון „משניות בעל־פה״ בפרט אין די יעצטיגע צייטען.

הרב מנחם שניאורסאהן, האט געזאגט דעם סיום ששה סדרי משנה מיט א טיפען פלפול.

נאכדעם ווי מען האט געזונגען ניגונים און זיך משמח געווען מיט דער סעודת מצוה, איז פארגעקומען די הגרלה אויף חלוקת ששה סדרי משנה בעל פה.

מיט גרויס יראת הכבוד האט דער עולם אויסגעהערט, שטייענדיג, צוויי בריוו פון רבי׳ן שליט״א, דער ערשטער חבר פון חברת משניות בעל פה, איינעם צו דער הנהלה און דעם אנדערען צו די חברים, אין וועלכע דער רבי שליט״א רופט צו א פארשטארקונג און אויסברייטונג פון אלע טעטיגקייטען פון „מחנה ישראל״ לטובת הכלל והפרט.

אינהאלטסרייכע רעדעס זיינען געהאלטען געווארען פון די חשוב׳ע רבנים, הרב א. סימפסאן, הרב י. דזשוייקאבסאן, הרב ש.א. קאזארנאווסקי, הרמ״מ קונין. הרב ארי׳ ליב קרעמער פון מאנטרעאל האט באגריסט די חגיגה אין נאמען פון די חברים פון קענעדע.

אין זיין שלוס־רעדע האט דער פארזיצער, הרב חאדאקאוו, געמאכט אייניגע מיטטיילונגען וועגן די נייע חברות בא „מחנה ישראל״*: אש״ל תורה — אגודת שעורי למוד תורה — צו געבען פרייווילינג שעורים אין גמרא, משניות, דינים וכדומה אין פארשידענע שולען און קאנגרעגיישאנס; חברה ביקור חולים — צו באזוכען אידישע קראנקע און אלטע, און בפרט פארוואונדעטע סאלדאטען, צו שטארקען זיי פיזיש און גייסטיג, באזארגען זיי מיט צרכי הדת און פאסענדע ליטעראטור על טהרת הקדש, א.א.וו.

באגרת הנ״ל כותב רבנו (אג״ק ח״ח ב׳תשי):

בזה הנני להביע את השתתפותי אתם עמם בשמחתנו הגדולה לסיים ולהתחיל שיתא סדרי משנה בעל פה, ולעשות, בעזרתו יתברך, הגרלה חדשה לזכות בזכות הקדש להוסיף לשנן שיעור משניות בעל פה ולחזור בכל עת ובכל שעה במקום המותר ע״פ תורה לדבר שם בדברי תורה.

תלא כל עט סופר לספר את גודל הנחת־רוח למעלה מחזרת המשניות בעל פה בכלל ובשעת ההילוך ברחובות, נסיעות בדרכים וישיבה בחנויות ובבתי המסחר בפרט וגודל התועלת מזה לטהרת הנפש — מאבק ועפר שנדבק בה מדבורים ומשמיעת דברים בטלים שצריכים לנקותם בכף הקלע — ועילוי׳ להרבות להשפיע שפע ברכה בכחותי׳ בשכל ומדות ובלבושי׳ במחשבה דבור ומעשה.

חברי חברת משניות בעל פה! התאזרו בכח התורה והוסיפו אומץ בעבודתכם הקדושה להרבות בחזרת המשניות בעל פה, ובגלל זאת ישפיע השי״ת לכם ולבני ביתכם שפעת חיים וברכה מרובה מנפש ועד בשר, ומאושרים תהיו בגשמיות וברוחניות.

כל אחד מחברי משניות בע״פ קיבל כרטיס חבר, בצירוף מכתב:

ב״ה

שלום וברכה!

ביילילגענד שיקען מיר אייך אייער מעמבער קארד פון חברת משניות בעל פה.

מיר דריקען דערביי אויס אונזער הארציגע צופרידענהייט וואס איהר נעהמט אנטיילל אין דעם גרויסען ענין פון קענען משניות בעל פה, און חזר׳ן עס וואו נאר מען גיעפינט זיך: אין סטריט, אין סאבווייי אדער קאר, אין סטאר, שאפ אדער אפיס, א.א.וו.

געוויס דערציילט איהר אויך אייערע פריינט און בעקאנטע וועגען דער זאך פון משניות בעל פה, און איהר זעהט צו שאפען נייע מעמבערס — פון צייט צו צייט ווערט געמאכט א הגרלה פאר די נייע מעמבערס, און מען איז יעדערען מודיע זיין חלק — וכל המזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו.

ובזכות כל זה זאל דער אויבערשטער ב״ה אויסהיטען אונז, בתוך כלל ישראל, פון די חבלי משיח, און מיר זאלען זיין פון די זוכים לקבל פני משיח צדקנו בקרוב ממש.

לאלתר לתשובה — לאלתר לגאולה,

מחנה ישראל
משניות בעל פה אפטיילונג

ביטע באשטעטיגען, אז איהר האט באקומען די

*) אודותן — בשני הפרקים הבאים.

מעמבער־קאַרד, דורך צושיקען אונז די בייגעלעגטע פאסט־קאַרד.

בכרטיס הזה נאמר גם:

ב״ה

א געזונטער לעבען קען זיין נאר אין א ריינער לופט.
— טהרת האויר הענגט אפ פון אונז!

טהרת האויר איז דורך אותיות התורה.

אינדערהיים, גייענדיג אין גאס, זייענדיג אין אפיס, שאפ אדער סטאר, וואו נאר מען מעג עס על פי דין, טראכט און זאגט אותיות התורה!

כל ישראל ערבין זה בזה. זעהט, אז אייערע פריינד און באקאנטע זאלען דאס אויך טאהן!

אין הגליות מתכנסות אלא בזכות משניות!

אין ישראל נגאלין אלא בתשובה!

לאלתר לתשובה! לאלתר לגאולה!

ב) המחלקה השני׳ שנוספה ל״מחנה ישראל״ בקיץ תש״ב היא „חברת תהלים״. אודותה כותב רבנו במכתב כללי בי״ד אייר (אג״ק ח״ו א׳תשסה):

כל החי בישראל המאמין בה׳ בתורתו וביעודיו יתברך על ידי נביאיו הקדושים, רואה עין בעין אשר המצב המר, האיום והנורא אשר עמנו בכל המדינות — גם במדינה זו — נמצא בו הוא חבלי משיח, וכפי החלטת חז״ל שאין ישראל נגאלין אלא בתשובה . . הצעתי לבחור מיקירי ירושלים עיר קדשנו תובב״א סגל זקני תלמידי חכמים שיהיו שלוחי צבור מכלל ישראל בכל מרחבי תבל וקצוי ארץ ואיי הים וליסד חברת תהלים עולמית שיאמרו בכל יום ויום את כל התהלים כולו, ואת מושבתם יקבעו בציון בסמוך לקברו של דוד המלך ע״ה, ואחר אמירת תהלים יתפללו א) בעד כלל ישראל אשר בארצנו הקדושה ואשר בארצות הגולה, שיעורר השי״ת את לבבם לתשובה. ב) בעד הצלחת צעירי עמנו ובני גילם אשר במערכות המלחמה. ג) שיקיל השי״ת את חבלי משיח. ד) בעד שלום כלל ישראל בכל מרחבי תבל ושיזכו לקבל פני משיח צדקנו במהרה ממש.

הצעתי האמורה נתקבלה מכל יראי אלקים ותלמידי חכמים אשר בארצנו הקדושה, בלי הבדל נוסח, ומפלגה, ובראשם כבוד הרבנים הגאונים דשלשת בתי דינין שבעיר קדשנו ירושלים תובב״א, הרב הכולל הערצאג, הרב הכולל דושינסקי והרב הכולל עוזיאל, ה׳ עליהם יחיו.

ובזה הנני פונה בקריאה של חיבה באהבת ישראל אל קהלות עדת ישראל די בכל אתר ואתר להכתב בתור חברים בחברות תהלים הקיימות מכבר ולייסד חברות תהלים במקומות שאינן עדיין, להשתתף בתפלה ובתחנונים, על כל הנזכר לעיל, עם סגולת שלוחי הצבור מכלל ישראל אנשי המעמד חברת תהלים העולמית בירושלים עה״ק תובב״א.

גם חברה זו נמסרה ל״מחנה ישראל״, שרבנו כותב אליהם כעבור יומיים (שם א׳תשפו):

ב״ה ט״ז אייר תש״ב
ברוקלין

אל „מחנה ישראל״ ה׳ עליהם יחיו!

שלום וברכה!

בזה הנני מוסר על ידם את מכתבי הכללי המודיע אשר בירושלים עה״ק תובב״א נוסדה חברה תהלים עולמית בתור שלוחי צבור מאת כלל ישראל לגמור בכל יום ויום את התהלים כלו ולהתפלל בסמוך לקברו של דוד המלך ע״ה, והמעורר את תשומת לב חברות הקיימות מכבר להשתתף בהסתדרות של חברה תהלים העולמית אשר בירושלים עה״ק תובב״א ובמקום שאין עדיין חברות תהלים — לייסדן ובבקשה לפרסם את מכתבי זה ולהפיצו ככל האפשר ע״י חבריהם החרוצים והמסורים לעבודה של פועל, והשי״ת יהא בעזרם בגשם וברוח.

המברכם

יוסף יצחק

גם הם מצד עצמם פנו בדבר זה במכתב כללי „אל כבוד הרבנים, הגבאים ומנהלי בהכנ״ס״, וצירפו לו „תקנות פון חברות תהלים״. ועל החתום „מחנה ישראל חברת תהלים אפטיילונג״. באגרות רבות שכתב אז כ״ק אדמו״ר שליט״א מעורר על ההשתתפות בחברת התהלים (ראה אג״ק ח״א כב. ל. לג. נג. סג. קלח).

* * *

בחודש אלול פנה רבנו במכתב כללי לתלמידי הישיבות על אודות ההנהגה בימים הנוראים. גם מכתב זה נמסר ל״מחנה ישראל״ על־מנת לפרסמו, ששלחוהו בצירוף מכתב קטן מ״מחנה ישראל״ בדבר זה, ובסיומו — גם ע״ד שתי החברות הנ״ל:

תלמידי הישיבות, פארשרייבט זיך אין: א) **חברת משניות בעל פה**, ב) **חברת תהלים**.

געדענקט אז: **ואהבת לרעך כמוך! כל ישראל ערבים זה בזה!**

זעהט אז אייערע חברים זאלען אויך ווערען חברים אין חברת משניות בעל פה און אין חברות תהלים.

איהר, תלמידי הישיבות, דארפט זיך שטעלען אין

דער ערשטער שורה פון דער ארבעט אויף צוציען חברים אין חברת משניות בעל פה און אין חברות תהלים.

* * *

בסוף השנה ליקט כ״ק אדמו״ר שליט״א קובץ מכתבים ושיחות בעניני תשובה, תהלים משניות בע״פ ותלמידי הישיבות (קובץ ב׳). ובראשו „ועכדונג פון מחנה ישראל״ על אדות קריאת רבנו „לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה״, שבסיומה:

מיר זיינען מעורר און האפען, אז די רבנים און די בני־תורה שי׳ און בכלל יעדער איינער וועט עס איז א בעל־השפעה וועט, אין איינקלאנג מיט דער אויפפאדערונג פון כ״ק מו״ח אדמו״ר שליט״א, אויסנוצען די ימי־הסליחות און עשרת ימי־תשובה אויף:

א) קלאהר מאכען, אז די איצטיגע גזירות קשות אויף אידען איז דאס די חבלי משיח;

ב) מעורר זיין יעדען צו תשובה אמתית וחזוק בקיום התומ״צ;

ג) דערקלעהרען דעם ענין פון טהרת האויר ע״י חזרת אותיות התורה, ובפרט משניות, אומעטום וואו מען מעג ע״פ דין;

ד) זעהן אז אלע זאלען זיך איינשרייבען אין חברות תהלים, וועלכע, איינשליסענדיג זיך אין דער חברת תהלים העולמית בירושלים תובב״א, וועלען זיך אזוי ארום באטייליגען אין איהר תפלה בעד כלל ישראל.

בברכת כתיבה וחתימה טובה, לאלתר לתשובה — לאלתר לגאולה.

מחנה ישראל
מנחם שניאורסאהן,
יושב ראש ועד הפועל

* * *

גם חלוקת הש״ס השנתית נמסרה למחנה ישראל, כמסופר ב״הפרדס״ (שבט תש״ט):

בכ״ד טבת נתקיימה חלוקת הש״ס השנתית על יד „מחנה ישראל״ בביהמ״ד של כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש בברוקלין, במעמד קהל חברים ואורחים רבים.

יחד עם זה נתקיים סיום הש״ס, והגאון הרב ר׳ מנחם שניאורסאהן, חתנו של האדמו״ר מליובאוויטש, סיים הש״ס וגם המסכתות שעלו בגורלו בפלפול חריף בנגלה וביאורים עפ״י חסידות וחקירה.

אחר הסיום נתקיימה חלוקת הש״ס עפ״י הגורל בעד אלו החברים אשר רצו לקבל חלקם עפ״י ההגרלה. הרבה חברים בחרו להם מסכתות שהודיעו מזה לועד חלוקת הש״ס בכתב או בעל פה. בחלוקת הש״ס משת[ת]פים לומדים מכל תפוצת ישראל.

לכבוד חלוקת הש״ס הזאת פנה רבנו במכתב־כללי, בח״י טבת תש״ט (אג״ק ח״י ג׳שסד):

כבוד ידידי הרבנים הגאונים, מנהיגי בתי הכנסיות ובתי המדרשות, וכל חובבי תורה בכל אתר ואתר, ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה:

בזה הנני לעוררם על המנהג הקדום בתפוצות ישראל לגמור כל הש״ס כל שנה ושנה בבל עיר ועיר ובמקום שאפשר בכל בית כנסת ובית מדרש ע״י חלוקת המסכתות.

וידועה השתדלות כ״ק אדמו״ר הזקן נבג״מ זי״ע בזה, וזה לשונו באגה״ק ד״ה הוכח תוכיח: „לגמור כל הש״ס בכל שנה ושנה ובכל עיר ועיר לחלק המסכתות עפ״י הגורל או ברצון. ועיר שיש בה מנינים הרבה יגמרו בכל מנין ומנין. ואם איזה מנין קטן מהביל יצרפו אליהם אנשים מאיזה מנין גדול בבל ישונה חק ולא יעבור״.

ולכן אעורר ואבקש את כבוד ידידי שי׳ הרבנים הגאונים, מנהיגי הקהלות ובתי הכנסיות ובתי המדרשות וחובבי תורה בכל אתר ואתר לחזק את מנהג חלוקת הש״ס במקומות אשר נהגו בהם גם עד עתה, ובמקומות שמנהג זה אינו קיים עדין לחדש החלוקה ולהנהיגה בכ״ד טבת הבע״ל — וכמובן אשר זה לא יחליש חלילה לשאר שעורי התורה הנהוגים מכבר.

ובאם לא יספיקו בהכנות הדרושות לסידור חלוקת הש״ס בכ״ד טבת יקבעו אותו לזמן אחר בקרוב ובאופן שיסיימו בעהשי״ת את הש״ס עד כ״ד טבת ה׳תש״י, ולהצטרף עי״ז בלימודם עם אלפים ורבבות כ״י המסיימים את לימוד הש״ס אז.

השי״ת יברך את כל המשתתפים בחלוקת הש״ס ואת ב״ב בכל הצריך להם בבני חיי ומזוני רויחא.

לא היתה זאת חלוקת הש״ס הראשונה שאורגנה ע״י מחנה ישראל. הגיע לידינו מכתב־חוזר ששלח המחנה ישראל בטבת תש״ה:

לחברי חברת — ש״ס

שלום וברכה!

באים אנו כמזכירים, כי עד כ״ד טבת הבעל״ט על כל אחד מהמשתתפים בחלוקת הש״ס לסיים את

המסכת אשר עלתה בגורלו, ובטוחים אנו אשר ישלים בע״ה חלקו, אשר בזה תלוי׳ גם שלמות כל החלוקה.

אלה החברים שמשום רחוק המקום לא יוכלו להשתתף במסבת חלוקת הש״ס מחדש, מתבקשים להודיענו, בעוד מועד, את המסכת שברצונם לקבל בל״נ לשנה הבעל״ט.

וזכות למוד התורה תעמד לנו להנצל מחבלי משיח ולקבל פני משיח צדקנו בקרוב ממש בחסד וברחמים.

בברכת לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה

מחנה ישראל
מחלקת חלוקת־הש״ס.

בעת החלוקה נפלה בחלקו מסכת . . .

* * *

הייתה גם מחלקה מיוחדת לנשים עלי׳ נכתב במכתב המחנה ישראל אליהם:

ב״ה

זעהר געעהרטע פרוי!

געוויס האט איהר זיינער צייט געלייענט דעם קול קורא פון „מחנה ישראל״ צו פרויען, אין וועלכען עס ווערט אנגעדייטעט די איצטיגע לאגע פון דעם אידישען פאלק, און אנגעוויזען אויף דער גרויסער און וויכטיגער ראלע וואס די אידישע פרוי האט.

דארט ווערט אויך ערקלערט אין אלגעמיינע שטרייכען וואס די אידישע פרוי קען אויפטאהן צו דער פארבעסערונג פון דעם גייסטיגען לעבען, דעם לעבען פון תורה ומצות פון אונז אידען, וואס די פארבעסערונג איז דער אינציגער ריכטיגער הויפט מיטעל אויף לייכטער און בעסער מאכען דעם אידישען לעבען אין אלע הינזיכטען.

וויסענדיג אז אייך זיינען נאהענט די אויבענדערמאנטע אידען, ערלויבען מיר זיך אנצודייטען אויף דריי הויפט געביטען אויף וועלכע פרויען בכלל, און איהר בפרט, קענט זיכער פיעל אויפטאהן — אפילו צווישען די קרייזען וואס זיינען ביז איצט געווען ווייט פון אידישקייט.

א. **טהרת המשפחה** — ערשטער שריט צווישען באקאנטע און פריינט וואס זיינען דערווייל ווייט פון דעם: פראפאגאנדע פון הויז צו הויז.

ב. **שמירת שבת** — ערשטער שריט אין אפגעפרעמדעטע קרייזען: ארגאניזירען פרויען־סאסייטיס, וואס די מעמבערס זיינען זיך מתחייב ניט איינקויפען שבת. יעדע פון די מעמבערס נעהמט אויף זיך, צוצוציהען יעדען מאנאט ניט וויניגער פון איין נייעם מעמבער אין דער סאסייעטי.

ג. **קינדער ערציאונג** — ערשטער שריט צווישען די אפגעפרעמדעטע קרייזען: צוואמען קלייבען קינדער שבת אדער אויך אין א וואכען־טאג, און, ביי רעפרעשמענטס און אין אונגעצוואונגענער אטמאספערע, דערציילען זיי וועגען אידישקייט, צוגעפאסטע מעשיות פון מדרשי רז״ל, פון דער סדרה, א.ד.ג., ערקלערנדיג זיי דערביי, אז די תורה און מצות זיינען אייביג און גילטיג אין אלע צייטען און איבעראל.

מיר זיינען זיכער אז איהר וועט זיך פאראינטערעסירען מיט דער אויבענדערמאנטער טהעטיגקייט און זיך אפגעבען דערמיט, און, ווי די פראקטיק האט באוויזען, איז נאר דער ערשטער שריט שווער, אבער דערנאך וועט די ארבעט אלץ לייכטער און אינטערעסאנטער.

ביטע שרייבט אונז אויף וועלכען פון די אויבענדערמאנטע ארבעטס־געביטען איהר האפט צו קענען זיין טהעטיג, און אויב איהר רעכענט אז מיר קענען אייך ביידהילפיג זיין אין אירגענד וועלכער הינזיכט.

מיר וועלען אייך זיין דאנקבאר, אויב פון צייט צו צייט, וועט איהר אונז שרייבען וועגען אייער טהעטיגקייט און מיר פארענדיגען מיט א וואונש פון הצלחה אין דער ארבעט.

לאלתר לתשובה, לאלתר לגאולה,

מחנה ישראל
פרויען דיוויזשאן

* * *

כדי לסכם את מטרת עבודת ה״מחנה ישראל״ יועתק בזה מכתב־חוזר ששלח ה״מחנה ישראל״ בקיץ תש״ב:

ב״ה

שלום וברכה!

דער ציעל און אויפגאבען פון די מעמבערס פון „מחנה ישראל״ איז שוין מעהרערע מאהל ערלקערט געווארען און איז אויך ברייט ארומגערעדט אין דעם „מחנה ישראל״ נומער פון „**הקריאה והקדושה**״.

אויך ליינען מיר דא ביי אן אויסצוג פון דעם רבינ׳ס שליט״א רייד וועגען „מחנה ישראל״ און איהרע אויפגאבען לעצטען אחרון של פסח.

מיר ווילען דערמאנען נאך אמאהל, אז דער דיוס

פון „מחנה ישראל" איז ניט געלט־איינצאהלונגען, נאר **ארבעט אין גייסט פון „מחנה ישראל"** פראגראם, מינדעסטעס פיר (4) פעולות טובות א מאנאט אויף דעם געביט פון:

הרמת קרן התורה והמצות, אהבת ישראל, שמירת שבת, כשרות, טהרת המשפחה, עבט־אידישע ערציהונג פון קינדער און יוגענד, א.ז.וו.

יעדער נאך זיינע מעגליכקייטען און נאך דער אומגעבונג אין וועלבער ער געפינט זיך!

מיר מיינען ניט פיהרען א חשבון פון יעדען איינעמס תורה ומצות. מיר ווילען נאר, אז יעדערער פון אונזערע חברים זאל וויסען, אז ער האט א הייליגע אופגאבע: **צו טאהן ניט נאר מיט זיך, נאר אויך וועקען, מעורר זיין, און העלפען די וואס נויטיגען זיך אין דעם, אויף צו געהן און שטייגען אין דעם וועג פון תשובה, תורה און מעשים טובים.**

און דאס זעלבע האפט מחנה ישראל אויך פון אייך.

אויב מיר קענען אייך בייהילפיג זיין אין אייער אויבענדערמאנטער ארבעט, שרייבט אונז וועגען דעם.

אין ערוואַרטונג פון אייער בריף מיט בשורות טובות — ואין טוב אלא תורה ומעשים טובים!

בברכת לאלתר לתשובה, לאלתר לגאולה,

מחנה ישראל

בהיום יום תש״ג נדפסה סקירה קצרה על עבודת המחנה ישראל:

כ״ק אדמו״ר שליט״א — נשיא
הרב מנחם שניאורסאהן — יו״ר ועד הפועל

מטרתה: להשפיע, ע״י הנהגתם של חברי׳ ומעשיהם, על חיזוק היהדות וקיום התורה והמצות המעשיות; לעורר לבות בני ישראל ולקרבם לתשובה, תורה ומעשים טובים.

לפרסם האמת, אשר „לאלתר לתשובה — לאלתר לגאולה שלמה ע״י משיח צדקנו".

חברי׳: אין תשלום חבר כספי מכל הרוצה להיות חבר למחנה ישראל. כל יהודי שומר תורה ומצוה יכול להרשם בתוך חבר למחנה ישראל, ומעשיו בפועל, בהנהגתו הפרטית ובהשפעתו על זולתו, הם הם מס החברות היחידי הנדרש ממנו.

עבודתה: עבודת החברים נעשית באופן סתר, היינו החברים פעילים כנסתרים, ושאיפתם להיות לדוגמא לאחרים בהנהגתם הנעלה ברוח התורה והמצוה, ולהשפיע על בני ביתם, מכריהם אשר באים אתם במו״מ, חבריהם בביהכ״נ שלהם וכו׳.

מחלקה מיוחדת בשם **„מזהירי שבת מחנה ישראל"** נוסדה — להפצת רעיון שמירת השבת. אחת מפעולותי׳ — ארגון אגודות נשים מכל החוגים, אשר מצהירות כי לא תקנינה מאומה ביום השבת.

משניות בעל פה: נוסדה חברה משניות בעל פה, אשר כל ששת סדרי המשנה נחלקים בין החברים ע״פ הגורל [ארבעה פרקים, לערך, לחלק], באופן אשר כל הש״ס נלמדים ונשנים בע״פ משך השנה. בונת המפעל הזה, שנוסד בהצעת כ״ק אדמו״ר שליט״א, היא „לטהר האויר" ע״י אמירת וחזרת המשניות בבית ובחוץ, ברחוב, בחנות, בסאבווויי, ובכל מקום נקי, וסוד גדול הוא „להקל חבלי המשיח ולקרב פעמי משיח צדקנו בחסד וברחמים".

חברים חדשים לחברה משניות בעל פה מתקבלים בכל יום.

סיום הכללי לכל החברים — א״ח השבועות תש״ג אי״ה.

חברות תהלים: „מחנה ישראל" מיסד חברות תהלים חדשות ומחזק הישנות. החברות האלו מאוחדות לחברת תהלים העולמית, אשר נוסדה ע״י כ״ק אדמו״ר שליט״א בירושלם עיה״ק תובב״א מיקירי ירושלם, הנושאים רנה ותפלה בעד כל חברי חברות תהלים שבעולם ובעד כלל ישראל.

ובאגרת אדר״ח אד״ש תש״ג (אג״ק ח״ז א׳תתקסב) מסכם רבנו את עבודת מחנה ישראל:

יסדתי בעזה״י חברת „מחנה ישראל" ואין לזה שום שייכות למפלגת אגודת ישראל כי מחנה ישראל הוא בלתי מפלגתי — והתקנות הן מחברת מחזיקי הדת בעניני שמירת שבת, טהרת המשפחה, חנוך כשר, לימוד משניות בעל פה ועוד — המס של חברי מחנה ישראל הוא עבודה בפועל ולא שום מס כספי, כי כל ההוצאות הדרושות הן ממרכז מחנה ישראל. ומתחלקת לשלשה ענפים: א) מחנה ישראל. ב) צעירי מחנה ישראל — ביהוד לתעמולה בעניני חינוך, 1) הולכים מבית לבית לעורר את ההורים לתת את ילדיהם לת״ת כשרות ולפקוח עיניהם על הת״ת הטריפות. 2) מסדרים מסבות שבת. ג) פרחי מחנה ישראל, ילדים וילדות הלומדים בת״ת הכשרות עושים תעמולה בין בני גילם ומכריהם לעוררם שילכו לת״ת הכשרות, וגם מעוררים על עניני נט״י ברכות השחר, המזון והנהנין, ומצליחים בעזה״י.

* * *

על פרחי מחנה ישראל בנוארק אנו קוראים באגרת ט"ו אד"ר תש"ג (אג"ק חי"ב ד'תקעב):

אל ידידי עוז, תלמידינו היקרים והכי נעלים, הרב וו"ח אי"א מוה"ר משה פנחס שי' כץ והרב וו"ח אי"א מוה"ר שלום דובער שי' גארדאן

שלום וברכה!

בשמחה קראתי על אדות התיסדות „פרחי מחנה ישראל" על יד ישיבת אחי תמימים בנוארק והדו"ח אשר בעזה"י ששה עשר חברים, ה' עליהם יחיו, פעלו על חבריהם ומכריהם יחיו — במשך איזה שבועות — בהנוגע לשמירת שבת, להנחת תפילין, ברכות הנהנין, ובלימוד בת"ת ובישיבה, ובטח בדו"ח שהגיש כל אחד מחברי פמ"י למרכז מחנה ישראל מפורטים שמות הילדים שפעלו עליהם בהנ"ל וכתובותיהם, וצריכים לחזקם ולעורר בהם כשרון הזריזות והמרץ ונכון הי' לסדר להם קביעות ללמדם ולפתח בהם כשרון הנאום ובטח ימצאון ביניהם בעלי כשרון גם בזה, והשי"ת יעזר להם להצליח בלימודם ובהנהגה של יראת שמים.

ועל אגודה כזו בבופלו באגרת כ"ג אדר תש"ה (אג"ק ח"ח ב'תרסא):

אל פרחי מחנה ישראל בעי"ת באפפאלא יע"א

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על מכתבם אודות עבודתם הטובה והכי נעלית בסידור מסבות שבת, נהניתי מאד, ויתחזקו בעבודתם זו במרץ רב אבל עליכם לדעת כי אתם יקירי הנכם תלמידי ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש, ועליכם לתת עצמכם לשקידת הלימודים והנהגה דיראת שמים ודרך ארץ, על פי הוראת התורה הק', ולהיות ראוים לשאת את הדגל הקדוש של ישיבת אחי תמימים ליובאוויטש בגאון יעקב סלה. שקדו ותצליחו בלמוד ובהנהגה דיראת שמים והשתדלו להרבות תלמידים טובים לישיבת אחי תמימים ליובאוויטש, ולרגליכם יתברכו הוריכם יחיו בבריאות הנכונה ובפרנסה טובה וברוכים תהיו בגשמיות וברוחניות.

* * *

עוד על עבודת „מחנה ישראל" לעיל פרק נז (בסעיפים על המחלקה לאכרים, מחלקת המצות והמחלקה לעובדים בצבא) ולקמן שני הפרקים שלאח"ז.

פרק סב

בקור חולים

בשלהי קיץ תש"ד נוספה עוד מחלקה ל"מחנה ישראל" היא מחלקת „בקור חולים", אודותה כותב רבנו אל „מחנה ישראל" בי"א מנ"א תש"ד (אג"ק ח"ח ב'תמח):

בזה הנני להציע לסדר על יד „מחנה ישראל" מערכה מיוחדת בשם „בקור חולים" במטרה לבקר את החולים ר"ל חברי אגו"ח חב"ד ואנ"ש יחיו, ופלוגה מיוחדת מצעירים — המדברים בשפת המדינה — לבקר את הפצועים והחולים בין אנשי הצבא ולהמציא להם מאמרים לקריאה ולעודדם ואלו שאינם מקומיים לעזור להם להתדבר עם קרוביהם, ובזה הנני מבקש את הרב המנהל של „מחנה ישראל" להרציא לי בכתב תכנית עבודה עם תקציב הדרוש ושם המתאים למוסד כזה.

כעבור ימים אחדים נערכה תכנית העבודה ע"י ה„מחנה ישראל":

ב"ה ט"ו מנ"א, ה'תש"ד

תקנות לחברת „בקור חולים" ע"י „מחנה ישראל"

א) מטרת החברה:

1) לסדר שחברי' יבקרו את החולים ר"ל, יבדחו דעתם, יעודדום, יביאו להם חומר מתאים לקריאה ויתעניינו לדעת אם זקוקים החולים לאיזו עזרה, גשמית או רוחנית.

2) להושיט לחולים עזרה בכל הנ"ל במדה האפשרית.

הערה: באם אי אפשר לעזר לכל החולים הפונים לבק"ח או גם לבקרם, זכות הקדימה לכל הקרוב קרוב יותר למחנה ישראל, כגון חברי', חברי המל"ח, אגודת חב"ד, אנ"ש וכו'.

ב) סניפים של בק"ח נוסדים לפי האפשר בכל עיר אשר אחב"י שבה עומדים בקשור עם מחנ"י.

ג) בראש כל סניף מבק"ח עומד ועד הממונה ע"י ההנהלה הראשית של מחנ"י.

ד) החברה הראשונה בק"ח ע"י מחנ"י נוסדת בניו־יארק, ואל הועד שלה נמנים לכה"פ ארבעה חברים, אשר כל אחד מהם ממלא זה אחר זה,

תפקיד של גבאי לרבע שנה, אשר במשך הזמן הזה הוא מסדר שיבקרו את החולים.

ה) ע״ד שאלות בעבודת בק״ח הדורשות פתרון מיוחד דנים לפי הנחיצות באספות הועד של בק״ח.

ו) המזכירות של בק״ח בניו־יארק נכללת בתור סניף של המזכירות הכללית של מחנ״י, המזכירות רושמת כל הודעה ע״ד חולים ומודיעה ע״ד זה לגבאי אשר עליו לסדר את הבקור.

ז) לועד הראשון של בק״ח בניו־יארק נמנים לשנה ראשונה הרשומים לקמן: ר׳ יוחנן שי׳ גורדון — יו״ר, ר׳ משה שי׳ זילבערשטיין — סגן יו״ר, ר׳ אברהם שי׳ זיסקינד — גזבר, ר׳ אברהם שי׳ פאריז — מזכיר.

תקנות לפלוגת המבקרים
את החילים היהודים החולים

א) מטרת החברה:

1) לבקר את החולים הפצועים או החולים הנמצאים בבתי החולים, לעודדם, לחזק רוחם, ולהמציא להם חומר לקריאה, ובאם נחוץ להם, גם תפילין וסדורים.

2) להתענין (ביחוד באלה שאין להם קרובים בעיר זו) אם יש לסדר דבר מה עבורם מחוץ לבית החולים.

ה) הפלוגה נוסדת וקיימת ע״י מחנ״י.

ג) לחברי הפלוגה מתקבלים בעיקר אנשים צעירים היודעים את שפת המדינה.

ד) הועד של הפלוגה נמנה ע״י ההנהלה הראשית של מחנ״י.

ה) לועד הראשון של הפלוגה נמנים: הרר״ד שי׳ בומגרטין — יו״ר, הרר״מ שי׳ פלדמן — סגן יו״ר, הרר״מ שי׳ גרינברג — מזכיר, והרר״י שי׳ קאלאדני — גזבר.

כאשר נתקבלה ההרצאה בכתב, מאשר אותה רבנו (אג״ק ח״ח ב׳תצא):

במענה על הצעתם אדות מחלקת בקור חולים על יד „מחנה ישראל״, הנני מאשר את התקנות ואת התקציב וישתדלו לסדר הדבר מהכח אל הפועל הטוב.

ליושב ראש נתמנה ה״ר יוחנן גורדון, שרבנו כותב לו בי״ד מ״ח תש״ה (שם ב׳תקכח):

אינני יודע את תקנות חברת ביקור חולים אשר יסדו לטובה ולברכה, ובודאי כי ביקור פרטי טוב הוא אבל אין זה מספיק מה שמבקרים פעם א׳, ודעתי אשר החברים, חברי בקור חולים, הדרים בקירוב מקום להחולה צריכים לבקר לעתים קרובות, וישנם זמנים אשר כשמבקרים ושוהים כשעה מעודדים בזה את רוח החולה.

מוסד בקו״ח צריך לעשות תעמולה להרבות חברים שיכנסו בחברה זו, וההנהלה צריכה לסדר את דבר הבקורים שיהיו בסדר מסודר.

על יסוד החברה ועל הועידה הראשונה בה׳ אלול מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 4 ע׳ 59:

אויף דער הצעה פון כ״ק אדמו״ר שליט״א, נשיא פון „מחנה ישראל״, איז געגרינדעט געווארען ביי „מחנה ישראל״ א חברה „בקור חולים״, וועמענס אויפגאבע איז צו באזוכען קראנקע ר״ל, שטארקען זייער מוט, זארגען צו העלפען זיי מיט אלעס מעגליכעס, בריינגען זיי פאסיגע לעזע ליטעראטור א.א.וו.

אין ועד פון בקור חולים זיינען באשטימט געווארען ידידינו ר׳ יוחנן גארדאן שו״ב, יושב ראש, ר׳ משה זילבערשטיין, סגן יושב ראש, ר׳ אברהם זיסקינד שו״ב, גזבר, און ר׳ אברהם פאריז, מזכיר.

דאנערשטאג ה׳ אלול, איז פארגעקומען די ערשטע זיצונג פון ועד און די חברה איז גלייך צוגעטראטען צו פראקטישער ארבייט.

די וועלכע ווילען זיך איינשרייבען אין דער „בקור חולים״ חברה דארפען זיך ווענדען צו ר׳ יוחנן גארדאן ביי „מחנה ישראל״, 770 איסטערן פארקווייי, ברוקלין, נ.י.

ובהמשך לזה מסופר שם על עבודת המחלקה לפצועי המלחמה:

אויף דער אויפפאדערונג פון כ״ק אדמו״ר שליט״א, איז ביי „מחנה ישראל״ ארגאניזירט געווארען א ספעציעלע גרופע פון אמעריקאנער יונגעלייט בני תורה, וועמענס אויפגאבע עס איז צו באזוכען קראנקע און פארוואונדעטע אידישע סאלדאטען אין די האספיטעלער און קעמפס, אונטערהאלטען זיי, בריינגען זיי אראטאקסישע לעזע מאטעריאל, ערלייִדיגען פאר זיי פארשידענע ענינים א.א.וו.

ספעציעל גיט זיך די גרופע אפ מיט קראנקע און פארוואונדעטע סאלדאטען, וועלכע האבען ניט קיין קרובים אין שטאדט, וואו ס׳געפינט זיך זייער האספיטאל.

די ארבייט פון דער גרופע ווערט אנגעפיהרט פון א ועד, וועלכער באשטעהט פון הרב דובער בוימגארטען, יושב ראש, הרב מענדיל פעדלמאן, סגן

יושב ראש, הרב מאיר גרינבערג, מזכיר, און הרב יצחק קאלאדני, גזבר.

דער ועד ווי בכלל די גרופע האט זיך אריינגעוואַרפען אין דער גרויסער און אזוי וויכטיגער ארבייט מיט גרויס איבערגעבענהייט און פיל ענערגיע.

בי״ז אייר תש״ה כותב רבנו אל ה״ר יוחנן גורדון (אג״ק ח״ח ב׳תרחצ):

בזה הנני להודיע ליו״ר ועד בקור חולים ליובאוויטש אשר על יד מחנה ישראל אשר נדיב החפץ בעלום שמו שלח לי — לעת עתה, כן הוא כותב — סך שלש מאות עשרים וארבעה שקלים בשביל חברת בקור חולים ליובאוויטש אשר על יד מחנה ישראל, ומביע את חפצו אשר ועד הבקור חולים ליובאוויטש יסדר אשר זקן אחד או שנים, נאמני רוח, יבקרו תמידים כסדרם בבתי החולים העברים וידרשו בשלום החולים — ל״ע — העברים, לחולה שאפשר לו לקרא בעצמו יתנו איזה ספר או שיחה או עתון הקריאה והקדושה או השמועסן, ולחולה שאינו יכול לקרוא בעצמו יקראו לפניו כרבע שעה, והעיקר לעודדם ולנחמם, ועיקר העיקרים לעזור להחולים להניח תפילין ולהתפלל את כל התפלה או תפלה קצרה כדין, והבקור חולים ליובאוויטש ישלם לשלוחים אלו חמשה או שמונה שקלים לשבוע, ויסדרו את הדבר בסדר הראוי.

והנני מסגיר בזה המחאה — של הנדיב החפץ בעלום שמו — על סך שלש מאות עשרים וארבעה שקלים, על שם בקור חולים ליובאוויטש.

הנני נהנה במאד מאד מהצעת הנדיב הנ״ל והנני מברכו בגשם וברוח ומברך את חברת בקור חולים ליובאוויטש כי יצליחו בעבודתם הק׳ לעודד נשברי לב ולחזקם בבטחון בה׳ הרופא לכל בשר ורוח.

לא רק בנ.י. אלא אף בערי השדה נפתחו סניפים למחלקה זו, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 10 ע׳ 87:

אויף א ספעציעלער אסיפה אין אפיס פון מחנה ישראל אין ברוקלין, איז באשלאסען געווארען אויסצובארייטערען די טעטיגקייט פון דער בקור חולים ארגאניזאציע אויף אויף דער פראווינץ.

אין דער אסיפה האבען אנטייל גענומען די פארשטעהער פון דער צענטראלער בקור חולים: הרב ח.מ.א. חאדאקאוו און ר׳ יוחנן גארדאן, יו״ר פון ניו־יארקער ועד, ווי אויך די פראווינציעלע פארשטעהער: הרב ראדשטיין, שיקאגא; הרב שלמה העבט, שיקאגא; הרב שניידערמאן, פילאדעלפיע; הרב מ. העבט, וואוסטער; הרב אברהם העבט און ר׳ לייב הורוויטץ פון באסטאן, און הרב משולם זלמן שעבטער פון ניו־הייוון, קאנג.

די בקור חולים ארגאניזאציע ביי מחנה ישראל פארנעמט זיך מיט באזוכען אידישע חולאים אין האספיטעלער און העלפען זיי בחומר וברוח.

על הסניף בשיקגו קוראים אנו באגרת י״ד שבט תש״ט אל ה״ר שלמה זלמן העבט (אג״ק ח״י ג׳שפח):

במענה על מכתבו מר״ח שבט, טוב אשר גמרו בההכנות הדרושות ליסוד חברת בקור חולים ובודאי יזדרזו להתחיל גם בפעולות ממשיות, ובקשתי את הנהלת החברה בקור חולים שעל יד מחנה ישראל — אשר בתור מוסד מרכזי משתדל ביסוד חברות בקור חולים וסידורן במקומות שונים — להורות להם אופני הפעולות.

פרק סג

אשל התורה

בתחלת קיץ תש״ה נוספה עוד מחלקה ל״מחנה ישראל״ היא מחלקת „אשל התורה״ אודותה מסופר ב״קובץ ליובאוויטש״ גליון 7 ע׳ 28:

אין אויפטראג פון כ״ק אדמו״ר שליט״א, האט „מחנה ישראל״ געגרינדעט א ספעציעלע אפטיילונג אונטער׳ן נאמען „אשל התורה״ (אגודת שיעורי לימוד התורה).

דער ציל פון „אשל התורה״ איז: א) פיהרען א פראפאגאנדע צו באטייליגען זיך אין די שיעורים, וועלכע ווערען געלערנט אין די שוהלען; ב) העלפען די לומדי שיעורים און ג) אנצופיהרען א פארצווייגטע פראפאגאנדע צווישען ביזנעסלייט, ארבייטער, אנגעשטעלטע און עלטערע יוגענד אנצושליסען זיך אן די שוין עקזיסטירענדע און נייי־געגרינדעטע לומדי תורה חברות.

אחד ממארגני אשל התורה הי׳ ה״ר מנחם מענדל שי׳ פלדמן, שרבנו כותב לו בט״ו אייר תש״ה (אג״ק ח״ח ב׳תרצא):

במענה על מכתבו מיום י׳ אייר אודות הרצאתו בענין אשל התורה בפועל ובכח הקרוב אל הפועל, בודאי טוב הדבר וצריכים להוסיף אומץ בענף זה להרחיב את חוג הפעולות בכל מה דאפשר, תחלה בבתי כנסיות דאנ״ש שי׳ אשר במקום שאין שיעור קבוע ללמוד יקבעו שיעור לימוד המתאים לפי החברים, ואם אין מי שיגיד השיעור הנה הנהלת אשל התורה צריכה לדאוג למלאות את המחסור.

אבל כ״ז הוא רק ענף אחד מאשל התורה כי אשל התורה צריך להתענין:

א) לעשות תעמולה רחבה בין הבע״ב והגבירים בעלי עסקנים לקבוע שיעורי לימוד בחברותא להשתתף בשיעורים הקבועים בבתי כנסיות שהם מתפללים שם או לקבוע זמני לימוד לעצמם, והתעמולה צ״ל בכתב ובדבור ברבים, וועקען דעם דעת הבע״ב וגבירים, מאנען פארוואס ווערט מען אזוי אפגעפרעמדט פון א בלאט גמרא, פון א מאמר חז״ל, פון א אגדה. א) לחבר מכתבים באידיש ובאנגלית, ב) לבקר בבתי הבע״ב, ג) לעשות אספות — ולהודיע שאינן בשביל ממון — ולהעמיד מטיפים — מהצעירים — באידיש ובאנגלית.

ב) לעשות תעמולה רחבה בין הצעירים דוברי אנגלית לקבוע עבורם שעורי למוד והתועדות, ובענין זה אדבר אי״ה עם ידידי בע״פ, והשי״ת יהי׳ בעזרו בגו״ר.

סניפים של מחלקת „אשל התורה״ נפתחו גם בבארא פארק בדארטשעסטער ובמונטריאל. על הסניף בבארא פארק מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 9 ע׳ 72:

אויף דער איניציאטיוו פון „מחנה ישראל״ איז געגרינדעט געווארען א „אשל״ — אגודת שיעורי לימוד — צענטער אין בארא פארק. די לימודים קומען פאר אין „אהבת אחים צמח צדק״ שוהל אויף 1546 — 46־טע סטריט, ברוקלין.

דער אנפיהרער מיט די לימודים איז ידידנו התמים שמעון אהרן, זוהן פון ידידנו הרה״ח ר׳ אלי׳ סימפסאן. די לימודים האבען זיך אנגעפאנגען ר״ח תמוז ד.י.

דער „אשל״ אין בארא פארק איז אנגעשלאסען אין דער צענטראלע „חברת אשל״ ביי מחנה ישראל, וועמענס צוועק עס איז צו גרינדען שיעורי לימוד צווישען סוחרים און ארבייטער, וועלכע זיינען בייטאג פארנומען אין זייערע ביזנעס, זיי זאלען פארבריינגען זייערע פרייע אווענט־שטונדען אין לימוד התורה.

על הסניף בדאָרטשעסטער — שם גליון 7 ע׳ 32:

הרב אברהם דוב העכט פון ביהכ״נ נוסח אר״י אין דארטשעסטער טיילט אונז מיט, אז אין איינקלאנג מיט דער ניי־געגרינדעטן, אויף דער אויפפאדערונג פון כ״ק אדמו״ר שליט״א, „אשל התורה״ (אגודת שיעורי לימוד התורה) האט ער איינגעפיהרט אין זיין שוהל א שיעור גמרא פאר בעלי בתים, פאר וועלכע ער לערענט מסכת קידושין. התחלת לימוד השיעור איז געווען ג׳ אמור י״א אייר. צום שיעור גמרא קומט א גרעסערע עדה אידען.

ועל הסניף במונטריאל — שם גליון 10 ע׳ 90:

פון מאנטרעאל, קאנאדע, שרייבט מען אונז, אז א גרופע ארטאדאקסישע יונגעלייט, אויף דער איניציאטיוו פון דער דארטיגער ליובאוויטשער ישיבה, האבען געגרינדעט אן אפטיילונג פון דער חברה אש״ל (אגודת שיעורי לימוד), ארגאניזירט פון מחנה ישראל.

עס האבען זיך שוין אנגעפאנגען שעורים אין פארשידענע געגענדען פון שטאדט און עס קומט א גרויסער עולם בעלי בתים צו די אלע שעורים. עס ווערט געלערנט חומש מיט רש״י, שלחן ערוך, תנ״ך, פירוש התפלה.

די אויפגאבע פון דער אש״ל ארגאניזאציע, געגרינדעט פון כ״ק אדמו״ר שליט״א, איז צו געבען פארנומענע ביזנעסלייט און ארבייטער די געלעגענהייט צו לערנען א שעור, יעדער לויט זיין מדריגה און מעגליכקייט.

דער הויפט־אפיס פון אש״ל ביי „מחנה ישראל״ געפינט זיך אויף 770 איסטערן פארקוויי, ברוקלין, נ.י.

האגרת האחרונה שהגיעה לידינו בדבר „אשל התורה״, שכותב רבנו בער״ה תש״ז לתלמידי הישיבות (אג״ק ח״ט ב׳תתקמב):

דעו נא תלמידי הישיבות, כי בקירוב נפש אחת מישראל ללימוד התורה וקיום המצות, קשורה האהבה המשולשת, אהבת ה׳, אהבת התורה ואהבת ישראל, ואשר בזכות קיומה של מצוה גדולה זו, אפשר בעזה״י להגיע לנחלה בלי מצרים בהצלחה בלימוד התורה ולהבין עמקי סודותי׳.

ובזה הנני מבקש אתכם, תלמידי אהובי נפשי, אשר תנאמו לפני קהלות ישראל בעת התאספם בבתי הכנסיות בימי החגים הבע״ל, לבאר להם את יקר תפארת לימוד התורה ולעוררם אשר כל אחד ואחד בכלל והנוער בפרט ישתתפו בשיעורי לימוד התורה.

ובכדי להוציא הדבר מן הכח אל הפועל בעבודה מסודרה, טוב אשר תבחרו בועד של תלמידים אחדים ויושב ראש הועד יהי׳ בא כח מ״מחנה ישראל״, אשר מחלקתם „אשל התורה״ עוסקת זה מכבר בסידור שיעורי תורה ויסדרו את הענין בעזה״י בכי טוב, ויו״ר הועד יודיעני מכל הנעשה בזה.

פרק סד

קה״ת — אוצר החסידים

בקיצור תולדות כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע שבתחלת „היום יום״: תש״ג — מייסד „ספרי׳ אוצר החסידים־ליובאוויטש״. ובקיצור תולדות כ״ק אדמו״ר שליט״א שבתחלת „היום יום״: תש״ג — נתמנה בתור עורך ראשי ד״ספרי׳ — אוצר החסידים־ליובאוויטש״, ומני אז מו״ל ספרים קונטרסים וחוברות בהוספות הגהותיו והערותיו וכו׳. מדפיס קובץ „היום יום״ שסודר על ידו.

ולא נתפרש כאן מה נתחדש בזה על מה שכבר נוסד בשנה שלפנ״ז, כמסופר שם: תש״ב . . . מייסד הוצאת ספרים „קרני הוד תורה״ — קהת — ליובאוויטש.

ההפרש שביניהם בולט במשמעות שמותיהם: א) „קרני הוד תורה״ — תורת הנגלה והחסידות שנתחברו ע״י כ״א מישראל; ואילו „אוצר החסידים״ — ספרים שנתחברו ע״י רבותינו נשיאי חב״ד ותלמידיהם. ב) „קה״ת״ הוא „הוצאת ספרים״, ואילו „אוצר החסידים״ הוא „ספריה״, שענינה גם עריכת וחיבור ספרים.

בסוף קובץ ליובאוויטש גליון הראשון מופיעה מודעה אודות: ספרים וקונטרסים להשיג אצל „קהת״, ולאח״ז באה רשימה נפרדת: בהוצאת „אוצר החסידים״, שבה באים הספרים שנדפסו בשנת תש״ג: היום יום, חנוך לנער, קונ׳ ומעין, שיחות חה״פ תש״ג. ולאח״ז רשימה שלישית של הספרים שנדפסו בהוצאת ה״מרכז לעניני חנוך״. ועד״ז — מעבר לכריכה האחורית של קונ׳ ומעין ושיחות הנ״ל.

שלשת המוסדות הנ״ל עמדו תחת הנהלתו של חדב״נ — כ״ק אדמו״ר שליט״א, שהוא הי׳ העורך הראשי של כל הספרים הרבים האלה, בנוסף להנהלת המוסדות „מל״ח״, ו״מחנה ישראל״ על כל מחלקותיהם המפורטים בשבעת הפרקים האחרונים.

עשרות רבות של ספרים וחוברות נדפסו במשך השנים תש״ג־ה ע״י המוסדות הנ״ל. קשה להבין בשכלנו איך הצליח צוות קטן כזה לערוך ולהכין לדפוס מספר גדול כזה של ספרים וחוברות.

בודאי לא תתאים המסגרת שלפנינו לפרט כאן את כל הספרים וההוברות שנדפסו במשך תקופה זו, מלבד הירחונים הקריאה והקדושה, שמועסן מיט קינדער באידיש ובאנגלית ומלבד „קובץ ליובאוויטש״ ומלבד הספרים וחוברות שיצאו לאור ע״י מרכז הישיבות תות״ל ועוד.

נסתפק כאן בסקירה על הספרים שנערכו ע״י כ״ק אדמו״ר שליט״א בעצמו במשך השנים תש״ג־ד, מלבד ניהול שלשת המוסדות הנ״ל על מחלקותיהם, מלבד עריכת הערות למאמרי כ״ק חותנו רבנו ומלבד כתיבת סדרת „תשובות וביאורים״ בקובץ ליובאוויטש ועוד.

מקובל לחשוב שספרו הראשון של כ״ק אדמו״ר שליט״א הוא קובץ „היום יום״. אך כבר לפנ״ז, בתחלת שנת תש״ג, נדפס באנגלית „לוח שנת ה׳תש״ג״ — לוח כיס לתלמיד חכם הצעיר, והוא אוצר בלום של ידיעות, מאמרי חז״ל, דינים והנהגים, חידות וכו׳.

הלוח יצא לאור ע״י ה״מרכז לעניני חינוך״. ובתור יו״ר ועד הפועל של המל״ח כתב כ״ק אדמו״ר שליט״א בתחלתו מכתב לילדים. אך לא נמסר בו שם העורך של הלוח.

בהקריאה והקדושה לחדש מר־חשון (ע׳ ה) מסופר בפרטיות ע״ד לוח זה (בתרגום מאידיש): „הלוח מכיל 128 עמודים ומיוחד במינו. עבור כל יום יש בלוח איזה לימוד לילדים, דינים ומנהגים, על פרשת השבוע, הפטורה, מאמרי חז״ל, רעיונות מהחגים, תאריכים הסטוריים, הוראות וכיו״ב. לכל יום חול הוקצב מקום מיוחד להערות״. — אך שם העורך לא נמסר גם בהודעה זו.

בשנה שלאחרי׳ נדפס ע״י המל״ח קובץ נוסף בשם „ילקוט יומי שנת ה׳תש״ד״ חלק שני.

גם כאן בא בתחלתו מכתב כ״ק אדמו״ר שליט״א „לידידי הצעיר היקר״. וכאן בא גם קטע קצר על עריכת הקובץ (בתרגום מאנגלית): „הבעת התודה נתונה בזה בשם המרכז לעניני חינוך לד״ר ניסן מינדל על עריכתו האנגלית של כרכים אלו, ועבור חיבור המפתח״.

וכיון שנכתב כאן „עריכתו האנגלית של כרכים אלו״, נודע לנו מזה שגם העריכה האנגלית של החלק הראשון (תש״ג) נעשתה ע״י הר״נ שי׳ מינדל. אך שמו של מחבר הקובץ לא נמסר גם כאן.

וא״כ אין כל פלא שבביליוגרפיות של כ״ק אדמו״ר שליט״א לא נכללו שני ספרים אלה, שלא נודע לנו שם מחברם אלא מתוך אגרת רבנו (י״ח מ״ח תש״ג, ח״ז א׳תתפג):

ובהתבוננני במצבו הרע של החנוך אשר אלפים ורבבות ילדי אחב״י ילידי הארץ אינם יודעים מאומה לא מתורה ולא ממצוות, התיעצנו להוציא לאור לוח לילדים בשפת המדינה להכיר את ילדי ישראל עם עיקרי הדת המצות והנהגות טובות, וכבוד חתני הרה״ג ר׳ מנחם מענדיל שליט״א שניאורסאהן טרח ויגע לסדר את הלוח.

באגרת כ״ק אדמו״ר שליט״א לרמ״ז שי׳ גרינגלאס, ט׳ אלול תש״ג, מפורש יותר ע״ד לוח זה (חלקו השני), וכן על חוברות נוספות שנדפסו, או שהיו אמורים להיות נדפסים, ע״י כ״ק אדמו״ר שליט״א:

מכינים אנו עתה לדפוס לוח — בשפה האנגלית — כמו דאשתקד, וכן ספר ע״ד ביהמ״ק עם תכנית הבית העבודה וכיו״ב — ג׳כ בשפת המדינה — ואם ימצאו מנדבים יוכלו להדפיס שמם. אם יהי׳ הזמן גרמא יו״ל גם לוח, ע״ד הנ״ל, ע״י מחנה ישראל באידית.

באגרת י״ח מ״ח תש״ד — אליו (שם קיג):

התחלתי בהכנה להו״ל שיחת ח״י אלול ועלי להגיה הרשימות ולסדרם להוסיף איזה מ״מ והערות ונוסף ע״ז למצוא מקור לכסף — ואין איש עוזר בכל זה — (ותיכף אח״כ יש עוד איזה קונטרסים העומדים על הפרק להו״ל ודורשים את כהנ״ל) . . .

הלוח האנגלי גמרתיו שבוע העבר ונמסר לדפוס, תכנית הלמודים תקותי שיצא לאור ימים אלו ואזי אשלח לו בבקשתו.

ובאגרת ט״ז כסלו תש״ד (שם קיז):

מאשר יצא לאור (כפי השערתי), בעתיד הקרוב הם, ע״פ סדר הופעתם: שמועסן בסלו, הלוח האנגלי, שיחת ח״י אלול, שכל אלו כבר נמצאים בדפוס. עוד קונטרס שיחות ומאמרי כ״ק מו״ח אד״ש תקותי שאוכל לשלחו להדפיס בשבוע הבע״ל. ואח״כ עומדים על הפרק: היום יום ו״ספרנו״ מהחלקים שעדיין לא נדפסו.

ועד״ז באגרת ט׳ שבט תש״ד, לר״א ע״ה קרסיק (שם קכט):

נגמר עתה בדפוס קונטרס שיחות ומאמרי טשיקאגא תש״ב, כנ״ל ח״י אלול תשג״ה, ספרנו ח״ב, ספרנו ח״ד. ניתן להדפיס: צ״ע על משניות (פוטוגרפיא מדפוס הא׳) היום יום ה׳תש״ד. מכינים לדפוס ספר מכתבי כ״ק מו״ח אדמו״ר שליט״א.

על תוכניות הדפסת ספרים וחוברות במשך קיץ תש״ד הגיעה לידינו רשימה מפורטת מהמרכז לעניני חנוך:

שם הספר או החוברת	מס׳ העמודים	מס׳ העקו׳	בכמה לערך יעלה (ההדפסה, שכר הסופרים וכו׳)
א. סדור	384	4000	$3,900
ב. ה״בענטשערל״	128	5000	750
ג. ספר לדברי ימי ישראל (באנגלית)			
1. חלק א׳ — מבריאת העולם עד דוד המלך	160	2000	750
2. חלק ב׳ — מדוד המלך עד בנין הבית הב׳	160	2000	750
ד. ספר לדברי ימי ישראל (באידית)			
1. חלק א׳ — כנ״ל	160	2000	750
2. חלק ב׳ — כנ״ל	160	2000	750
ה. חוברת ע״ד שבת (באנגלית)	16	5000	150
ו. ״שני אחים״ (ספור באנגלית)	32	2000	150
ז. ״תל פיות״ — (בית המקדש: תכנית, העבודה וכו׳)	24	2000	300
ח. ספר למוד וקריאה באידית			
1. ספר ראשון	96	2000	550
2. ספר שני	128	2000	650
ט. ״ספרנו״ חלק א׳ (מהדורא חדשה)	96	2000	550
י. ״ילקוט יומי״ שנה ג׳	128	5000	850
יא. „חוברות של״ה לילדים״			
No. 1	8	10,000	450
No. 2	8	10,000	
No. 3	8	10,000	
No. 4	8	10,000	
יב. ״המדריך של״ה״ No. 1	4	1000	60
יג. „ספורים לילדים״ (לצעירים ביותר) בשפות שונות, ציורים חוברת א׳	16	2000	150

חוברת ב׳		16	2000	150
חוברת ג׳		16	2000	150
חוברת ד׳		16	2000	150
יד. „תשרי״ — חוברת כדוגמת				
״סימני סדר של פסח״		16	10,000	350
טו. ״דוד המלך״		48	2000	350
	סה״כ	1,812*	98,000	$12,660

כמחצית מהספרים האלו אמנם נדפסו באותה תקופה. אך כל זאת במשך השנה הזאת בלבד. תקצר היריעה מלפרט כאן את כל הנדפס על ידם במשך עשרת השנים**״.

* * *

זמן מה לאחר עריכת הלוח באנגלית, בתחלת תש״ג, פונה כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע לחתנו — כ״ק אדמו״ר שליט״א בדבר עריכת הקובץ „היום יום״ (אג״ק ח״ז א׳תתצ):

ב״ה א׳ כ׳ כסלו, תש״ג
ברוקלין

חתני יקירי, גזע תרשישים,
הרב הגאון וו״ח אי״א
מוה״ר מנחם מענדיל שליט״א

שלום וברכה!

על יסוד אגרת הקדש של הוד כ״ק אאמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע אדות חג החגים י״ט כסלו שהוא ראש השנה לתורת החסידות חב״ד, הנני לבקשו אשר יואיל לסדר לוח השנה, מתחיל מי״ט כסלו זה עד י״ט כסלו הבע״ל, ויבאו בו ביחוד: א) שיעורי למוד בחק יומי השוים לכל נפש — חוץ מזה דכל חד וחד לפום שיעורא דילי׳ — והם: א. חומש עם פרש״י. ב. תהלים — אחר תפלת שחרית, כמו שנחלק לימי החדש. ג. שיעורי למוד תניא כפי אשר חלקתיו לימי שנה זו. ב) מנהגי חסידי חב״ד. ג) לקוטי פתגמים מתורת החסידות ודרכי החסידים, ענינים קצרים לכל יום מימות השנה. והשי״ת יעזור לו ויצליח בגשמיות וברוחניות.

את הלוח אשר יסדר יכנה בשם **היום יום**, לוח אור זרוע לחסידי חב״ד, ה׳ עליהם יחיו.

לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה,

חותנו דו״ש מוקירו ומכבדו ומברכו בגשמיות וברוחניות.

העריכה וההדפסה נמשכו במשך חדשי החורף.

ובחדש ניסן יצא הקובץ לאור עולם, שאז הופיעה מודעה על כך בהקריאה והקדושה (גליון 33 ע׳ ג):

היום יום

אונטער דעם נאמען אין דערשינען די טעג א קובץ. דער קובץ ענטהאלט אין זיך א אוצר מיט ריידן פון „מנורת שמונת הנרות״ (כ״ק הבעש״ט — כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש) און מנהגים איינגעטיילט לויט די טעג פון יאהר, פון י״ט כסלו תש״ג ביז י״ט כסלו תד״ש הבע״ל.

אלע אין קובץ געבראכטע מאמרים זיינען געזאמעלט געווארען פון ריידן און בריוו פון כ״ק אדמו״ר שליט״א פון ליובאוויטש.

דער מאטעריאל ווערט ווערט געבראכט אין דעם קובץ ווערט צום גרעסטען טייל פארעפענטליכט צום ערשטן מאל.

דער קובץ איז צוזאמנגעשטעלט געווארען דורך הרב מנחם שניאורסאהן און ארויסגעגעבען דורך דער רעדאקציע פון „אוצר החסידים״.

רבנו חיבב מאד את הקובץ הזה. ובאגרת כ״ח ניסן כותב אודותיו לאחד (אג״ק ח״ז ב׳כד):

איר האט זיכער געקראגען דעם בוך „היום יום״, דאס איז א קליין פארמאט ביכעלע — ווי א חסיד בעדארף זיין קליין בא זיך, — אבער ער איז אנגעפיקעוועט מיט פעריל און דימענטן פון דער גרעסטער בעסטער קוואליטעט, עס איז ב״ה אן אמת׳ר חסידשער קולטור ווערק, השי״ת האט אן עין הרע בעגליקט חתני הרב הגאון ר׳ מנחם מענדיל שליט״א צו קענען אויפשטעלן אזא גראנדיזעזן חסידות היכל מיט 383 חדרים וואס יום יום יביע אומר, יעדער טאג זאגט עפעס. עס איז דער אמת׳ר היום יום, יעדער טאג איז א טאג.

באגרת נוספת כותב רבנו אודות שלשת הספרים שנדפסו במשך שנה זו בעריכת חתנו — כ״ק אדמו״ר שליט״א (אג״ק ח״ז ב׳צג):

העמסתי על חתני הרב הגאון הר׳ מנחם מענדיל שליט״א שניאורסאהן שיסדר לוח באנגלית ויסדר הברכת המזון עם העתקה אנגלית מדויקת ויסדר לוח היום יום לאנ״ש שי׳.

* * *

*) צ״ל: 1,836.

**) ראה גם לעיל עמודים רערז. רפב. ובמבוא לאג״ק אדמו״ר שליט״א ח״ב ע׳ 11־8. ח״ג ע׳ 7.

כמו בחלק האנגלי, כך גם בחלק העברי הי׳ אמור לצאת לאור חלק שני. אך מעט מאד ידוע לנו על חלק שני זה שלא נדפס.

מספר קטעים של חלק שני זה הגיעו לידינו בצילום גוכתי״ק אדמו״ר שליט״א. אך זו אינה הידיעה היחידה שהגיעה לידינו אודות חלק שני זה:

באגרת כ״ק אדמו״ר שליט״א לרמ״ז שי׳ גרינגלאס, י״ח מ״ח תש״ד:

„היום יום״ לשנה זו עדיין לא התחלתי לסדרו מפני העדר הפנאי.

בט׳ שבט תש״ד כותב כ״ק אדמו״ר שליט״א לר״א ע״ה קרסיק (כנעתק לעיל): „ניתן להדפיס . . היום יום ה׳ תש״ד״.

בחורף תש״ד התחיל להופיע „קובץ ליובאוויטש״. חוברת ראשונה י״ט כסלו — ט׳ אדר; זהו התאריך המופיע בשער, ולפועל נסתיימה עריכתו בחודש אדר, שעדיין הספיקו לספר בו במדור „שלום אחים״ על חתונה שהתקיימה בר״ח אדר.

בחוברת זו הראשונה נדפס (ע׳ 20):

צוליב דעם וואס דאס ערשיינען פון קובץ „היום יום״ איז איבער טעכנישע סבות פארשפעטיגט גיבען מיר דא די שיעורים פון תניא פאר דער צייט ב׳ ניסן — פסח שני (פון י״ט כסלו ביז ב׳ ניסן זיינען אנגעגעבען די שיעורים אין ספעציעל פאר דעם געדרוקטען „מורה שיעור״).

די שיעורים אין חומש ווי אין תהלים איז ווי געווענליך, יעדען טאג די פרשת השבוע מיט פירש״י און דער יום תהלים ווי ער איז איינגעטיילט לימי החודש.

מזה למדים אנו שגם החלק השני של „היום יום״ הי׳ אז בשלבי ההכנה לדפוס. בתקופת י״ט כסלו היתה התקוה שהחלק השני יצא לאור בסוף החורף, ולכן נדפס בינתיים המורה שיעור רק עד ב׳ ניסן. בחודש אדר כבר הי׳ ברור שלא יהי׳ מוכן עד ב׳ ניסן, אך התקוה עדיין היתה שיודפס עד פסח שני, ולכן הודפס המשך ה״מורה שיעור״ עד פסח שני.

נראה שעד פסח שני כבר נודע שהחלק השני לא יודפס, ובחוברת שני׳ של „קובץ ליובאוויטש״ נדפס המשך ה״מורה שיעור״ עד סוף השנה.

פרק סה

אגודת חסידי חב״ד ומחלקותיה

גם לאחר שנוסדו בארה״ב ה״מרכז הישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש״ ובנותיו „אחי תמימים״ ו״חדרי תורה תמימה״, ה״מרכז לעניני חינוך״ ובנותיו „בית רבקה״ „מסבות שבת״ ו״של״ה״, „מחנה ישראל״ „קה״ת״ על כל מחלקותיהם, גם אז לא שבת המוסד החב״די הראשון בארה״ב „אגודת חסידי חב״ד״, שנוסד כבר בשנת תרפ״ד ומסופר עליו לעיל פרקים ד; כג־ד; לא; לד־ה.

עיקר עבודתה בשנים אלה הי׳ החזקת קשר עם כל בתי כנסת חב״ד ואנ״ש ברחבי ארה״ב וקנדה, להודיעם מהנעשה בבית רבנו ולעוררם ללימוד החסידות והתוועדות, לארגן כנס שנתי לחברי אגודת חב״ד, לנהל קרן „פדיון שבוים״ מאירופה הכבושה, קרן „לחם לרעבים״ תמיכת הישיבות, יסוד „חברא קדישא״, הוצאה לאור של הירחון „הקריאה והקדושה״ ועוד.

כך גם נכללו בעבודת מוסד זה גביית ומשלוח מעות העזר לתורת אמת, כולל חב״ד ושאר מוסדות חב״ד בארה״ק, ניהול בית הכנסת — 770 איסטערן פארקווי, ועוד.

לצורך כל זאת נפתח חשבון בנק. מיוחד על שם „אגודת חסידי חב״ד — געזעראל אקאונט״ שבו נכנסו כל הכספים השייכים לתנועת חב״ד. חשבון זה נחלק למחלקות שונות; אחת מהן — חשבון „אגודת חסידי חב״ד — ספעשל אקאונט״. מחשבון בנק זה יצא הכסף לכל הפעילות הקשורה לתנועת חב״ד.

לקראת י״ט כסלו תש״א נכתב מכתב־כללי לאנ״ש באה״ב, שבו מסופר על חידוש עבודתה של האגודה לאחר בוא רבנו לארה״ב ועל התכנית לקרוא לכנס כללי. בצירוף אליו נשלח „בולעטין״ שבו מודיעה אגודת חב״ד מהסדר בבית רבנו ופעילות האגודה:

י׳ כסלו, תש״א

לידידינו אנ״ש יחיו

שלום וברכה.

י״ט כסלו — דער יום הגאולה פון אלטען רבי׳ן נבג״מ זי״ע, דעם יום הגאולה פון תורת חב״ד, דער טאג פון לימוד דא״ח ברבים און התוועדות אנ״ש לטובת כללות חב״ד, איז א טאג פון חשבון הנפש פאר אנ״ש יחיו.

אין די יעצטיגע הרת עולם־דיגע צייטען, וועז דער חורבן אין די גרעסטע צענט[ע]רען פון תורה און יהדות איז גרויס ר״ל, וועז אין אלגעמיינעם חורבן היהדות אין אייראפע זיינען אויף די גרויסע חב״ד פעסטונגען צובראכען און חרוב, איז אמעריקע געבליבען די איינציגע טרייסט, די שארית הפליטה. און דא אין אמעריקע דארפען מיר אויך אויפבויען די גרעסטע פעסטונג פון חב״ד, דעם וועלט צענטער פון חב״ד.

יתר על כן, יעצט אז דער נשיא חב״ד, כ״ק אדמו״ר שליט״א איז מיט אונז אין אמעריקע, מיט דער גאנצער, גרויסער השפעה און אווטאריטעט ניט נאר פון נשיא חב״ד נאר פון א מנהיג ישראל בכלל, יעצט מוז אגודת חב״ד ארויס פון די ראמען פון אן איינגער ארגאניזאציע, און שטעלען זיך אויף איר נויטיגער הויך צו אויסאיבען איר השפעה, זאגען איר ווארט און טאן איר פליכט צו אלע ענינים הנוגעים לכלל ישראל.

די יעצטיגע שע[ת] חירום ר״ל איז אן עת לעשות און עת לבנות. פון איין זייט מוזען מיר מאבילויזירען אלע אונזערע כוחות צו לעשען די גרויסע שריפה וואס איז אויסגעבראכען אין וועלט אידענטעט בכלל און דער חב״ד וועלט בפרט, און פון דער אנדער זייט מוזען מיר דא ביי אונז בויען א גרויסע פעסטונג פון חב״ד און תורה ויהדות בכלל.

כדי צו מאבילויזירען אונזערע כוחות, פארפעסטיגען זיך און פארפעסטיגען אונזדע ארבעט, איז באשלאסען געווארען צוזאמענצורופען היינטיגען ווינטער א כנסי׳ גדולה — א קאנוונענשאן — פון חסידי חב״ד אין אמעריקע (געוויעס וועט רעכטצייטיג אינפארמירט ווערען).

די קאנוונענשאן וועט היי־יאהר זיין באזאנדערס וויכטיג, ווייל עס וועט זיך אין איר באטיליגען דער נשיא פון חב״ד כ״ק אדמו״ר שליט״א. דער שבת, ערב דער קאנוונענשאן, וועט זיין א שבת הגדול אין דער חסידישער וועלט, וועז פילע חסידים פון אלע עקען פון לאנד וועלען זיך פארזאמלען ביים רבי׳ן שליט״א צו פארברייגען אין תורה און חסידות אלס אן אינלייטונג צו דער ערשטער זיצונג פון קאנוונענשאן מוצאי שבת־קודש.

די קאנוונענשאן וועט געבען אלע מעמבערס פון חב״ד די גלעלעגענהייט צו באקענען זיך מיט דער אנפירערשאפט פון חב״ד בראש מיט כ״ק אדמו״ר שליט״א, וועט געבען זיי א דירעקטען צוטריט צו די פארהאנדלונגען פון ענינים העומדים ברומו של עולם און א גלעלעגענהייט אויסצודריקען זייער מיינונג, פארשלאג און עצה בנוגע דער גרויסער ארבעטס פראגראם פון אגודת חסידי חב״ד — ותשועה ברוב יועץ.

די קאנוונענשאן וועט צונויפברייגען א גרויסע צאל דעלעגאטען פון גאנצען לאנד און פארא״ייגען זיי מיט אן איינגען בונד אלס מעמבערס פון איין גרויסע, פארצווייגטע משפחה, א משפחה פון גדולים, וואס וועט א״ה ארויסרופען די אלגעמיינע אידישע אויפמערקזאמקייט און געווינען איר צוטרוי און רעספעקט — ברוב עם הדרת מלך — און געבען אונז מוט און קראפט צו פארזעצען אונזערע טעטיגקייט מיט דרייסטקייט און ערפאלג, בעזהשי״ת.

דעריבער ליגט א חוב אויף יעדען איינעם פון אנ״ש יחיו צו קומען צו דער קאנוונענשאן און צו שאפען די קאנוונענשאן־שטימונג ביי זיך אין שטאדט צווישען אנ״ש יחיו. באזונדערס ליגט א חוב אויף די עסקנים און ראשי אנ״ש אין אלע שטעדט צו באהאנדלען די וויכטיגקייט פון דער קאנוונענשאן ביי יעדער התוועדות אנ״ש יחיו, צו זען, אז יעדע נוסח האר״י שוהל זאל שיקען א דעלעגיישאן צו דער קאנוונענשאן עס זאל זיין ותשועה ברוב יועץ וברב עם הדרת מלך!

מיר ווינשען אלע אנ״ש יחיו א גייסטרייכע התוועדות דעם י״ט כסלו, און האפען אז עס וועט אלעמען אינספירירען צו א דערנעהנטערונג צו תורת חב״ד און צו איבערגעגעבענע ט[ע]ט[י]גקייט לטובת כללות חב״ד און אלעס וואס איז אונז הייליג און טייער. מיר האפען אז די פארשטייענדע קאנוונענשאן וועט ארויסרופען אייער טיעפע פאר־אינטערעסירונג און אנערקענונג, און איר וועט טאן אלעס מעגליך צו האבען א חלק אין איר ערפאלג.

דער זכות פון רבנו הק׳ בעל השמחה זאל אויף אונז מגין זיין, און מיר זאלען זוכה זיין לקבל פני משיח צדקנו, בב״א.

בברכת חב״ד,

הרב שמרי׳ גוראר׳,
חדב״נ יו״ר ועד הפועל של
אגודת חסידי חב״ד דאה״ב וקנדה

אכטונג: כדי צו קענען מאכען די נויטיגע הכנות צו דער קאנוונענשאן, מוזען מיר האבען אייער אנטוואָרט וואס פריער.

* * *

ב״ה

בולעטין פון אגודת חסידי חב״ד צענטראלע
בייללאגע צום בריוו פון י״ט כסלו

סעודת י״ט כסלו:

די סעודת י״ט כסלו וועט פארקומען אי״ה מוצאי

ש״ק פ׳ וישב, כ״א כסלו, תש״א, אין הויז פון ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א, אויף 770 איסטערן פארקווייי, ברוקלין.

דא״ח:

איינמאל אין וואך, **דינסטאג אוועק**, זאגט דער רבי שליט״א א מאמר ברבים, און צו דער סעודת היום פון שבת קודש פארבריינגט דער רבי שליט״א מיט אן עולם פון חסידים און תמימים.

מוצאי ש״ק קומט פאר א שיעור פון דא״ח (בהמשך משנת רצ״ה) אין ביהמ״ד פון ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א, אויף דעם אויבענדערמאנטען אדרעס.

יחידות:

כ״ק אדמו״ר שליט״א נעמט אויף יחידות צווישען 6 און 8 אין אוועק.

הקריאה והקדושה:

עס איז שוין ערשינען דער דריטער נומער פון „הקריאה והקדושה״, דער איינהאלטס רייכער צייטשריפט פון אגודת חב״ד. הקריאה והקדושה האט ארויסגערופען גרויס אינטערעס אין דער אלגעמיינער אידישער וועלט מיט איר רייכען אינהאלט. ווער עס האט זיך נאך ניט באזארגט מיט אן אבענענט ווערט געבעטן עס צו טאן וואס פריער.

ישיבת „אחי תמימים״:

די ליובאוויטשער ישיבה אין ברוקלין, ישיבת „אחי־תמימים״ וועט אינגיכען אריבערגעפירט ווערען פון פלעטבוש אין די העדקוואַרטערס פון אגודת חב״ד, אויף 770 איסטערן פארקווייי, ברוקלין, וואו זי וועט האבען מעהר רום פאר איר שנעלע ענטוויקלונג.

פון יוראפ:

דער קאנטאקט, בריפלעך און טעלעגראפיש, מיט אנ״ש יחיו אין יוראפ און מיט די „תומכי־תמימים״ ישיבות בפרט ווערט ווייטער אנגעהאלטען. די ישיבות אין ליטע און לאטוויע און ארץ ישראל, זעצען פאר זייער לערנען, אבער אין זייער שוועכע עקאנאמישע אומשטענדען, הילף פאדערט זיך דריגענד. ניט קוקענדיק אויף די מלחמה אומשטענדען ווערט אנגעהאלטען א פארבינדונג מיט אנ״ש אויך אין אנדערע געביטען אין יוראפ, ווי מיט פינלאנד, שוועדען, רוסישע און דייטשישע אקופירטע פוילען, מיט ענגלאנד און פראנקרייך, א. א.

קאנוועגשאן:

אן אלגעמיינע קאנוועגשאן פון חסידי חב״ד פון אמעריקע און קענעדע, מיט דער באטייליגונג פון כ״ק אדמו״ר שליט״א וועט פארקומען אי״ה דעם ווינטער (געניוירעס וועט רעכטצייטיג אינפארמירט ווערען). דער שבת ערב דער קאנוועגשאן וועט זיין א שבת הגדול אין דער חב״ד וועלט, וועז פילע חסידים פון אלע עקען פון לאנד וועלען זיך פארזאמלען בייס רבי׳ן שליט״א צו פארבריינגען אין תורה און חסידות און דאן באטייליגען זיך אין דער ערשטער סעסיע פון קאנוועגשאן, מוצש״ק. אלע חסידים און מתפללים פון נוסח האר״י שוהלען אין גאנצען לאנד ווערען געבעטען צו באטייליגען זיך אין דער קאנוועגשאן. כדי צו קענען מאכען די נויטיקע הכנות איז דורכאויס וויכטיק אז דער וואס האט בדעה צו באטייליגען זיך אין דער קאנוועגשאן זאל תיכף מודיע זיין אין צענטראלע פון אגודת חסידי חב״ד.

הכנס נקבע ליום ד׳ ג׳ דחוהמ״פ. בערב פסח קובע רבנו את תוכן הדיונים בכנס, במכתב־כללי לאנ״ש (אג״ק ח״ה א׳תי):

אחרי אשר תשמעו בעזה״י — בועידת אגודת חסידי חב״ד שנועדה להתקיים ביום ד׳, ג׳ דחוהמ״פ הבע״ל — את ההרצאה מאשר ת״ל נעשה עד עתה בענין פדיון שבוים בענין החזקת ישיבות שלי „תומכי תמימים״ בליטא ובלטביא ובענין משלוח חבילות של מזון ועזר כספי לתלמידי התמימים ואנ״ש שי׳ לפולין, אז תדעו ותבינו את הזכות הגדולה להיות חבר באגודת חסידי חב״ד העובדת בכל תוקף עוז בעזרת אחב״י שי׳, נוסף על העבודה בעזר תלמידי ישיבותינו ביחוד.

העבודה בענין פדיון שבוים הצליחה ת״ל בהשגת רשיונות כניסה לארצה״ב, אבל העזר הכספי מעט הוא, ובכן הנני פונה אליכם, ידידי אנ״ש שי׳, בקריאה של חיבה להיות עושים ומעשים בהאוסף והמגבית להצלת תלמידינו, וכל אחד מכם יעמוד בשורה ראשונה של עבודה ופועל לטובת „פדיון שבוים״ ולטובת „לחם לרעבים״ העומדים תחת הנהלתי.

הנני מקוה אשר ידידי אנ״ש וחברי אגודת חב״ד יחיו יבאו לעזרתי לעמוד בשורה ראשונה של עבודה ופועל בכל האמור וכן בעזרת החזקת ישיבת „תומכי תמימים״ יצ״ו בארצות הברית, ויתנו לי את היכולת בעזה״י, לעסוק בהרבצת תורה ויראת שמים והחזקת היהדות בכל המקצועות, נוסף על עבודת הכלל, כאשר עזרוני ידידי אנ״ש בארץ מולדתי, בלטביא בליטא ובפולין, ובגלל זאת יתברכו כל העושים וכל המעשים, הם ביתם וזרעם בכל הדרוש להם בגשמיות וברוחניות.

לאחר הכנס נדפס (מימיוגרף) דו״ח מהכנס:

באריכט פון דער קאנפערענץ
פון אגודת חסידי חב״ד

מיטוואך, ג׳ דחוה״מ פסח, תש״א, 4/16/41
אין די העדקוואַרטערס פון אגו״ח,
770 איסטערן פארקווייַ, ברוקלין, נ. י.

סדר היום

א) א באריכט וועגען דער פדיון שבויים טעטיגקייט

ב) א באריכט וועגען תומכי תמימים

ג) א באריכט וועגען לחם לרעבים עמערדזשענסי פאנד

ד) אלגעמיינע אגודת חב״ד טעטיגקייט

ה) פארשיידענעס

א) פדיון שבוים

הרב שמרי׳ גוראר׳, איידעם פון ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א, און פארזיצער פון עקזעקוטיוו קאמיטע, עפענט די פארזאמלונג, און קלערט אויף די וויכטיגע צוועקען פון דער פארזאמלונג. ער רופט הרב שמואל לעווי׳טין פארצוליינען דעם באגריסונגס־בריוו פון ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א. דער גאנצער עולם שטעלט זיך אויף צו הערען דעם רבינ׳ס שליט״א בריוו, וואס מאכט אן אומגעהייער גרויסען איינדרוק. אין דעם בריוו ערקלערט דער רבי שליט״א דע[ם] גרויסען זכות צו זיין א מעמבער פון אגודת חסידי חב״ד און מיטהעלפען אין דער גרויסער טעטיגקייט לטובת הכלל און בפרט פאר די מוסדות הק׳ וועלכע שטייען אונטער דעם רבינ׳ס אנפירערשאפט. דער רבי שליט״א פאדערט אלעמען אויף צו העלפען איהם מיט ענערגישע מעשים דורכצופירען זיין גרויסע ארבעטס־פראגראם.

דער פארזיצער גיט איבער א באריכט וועגען דער טעטיגקייט פון פדיון שבויים עמערדזשענסי פאנד: גלייך ביים אראפגיין פון שיף, וועז דער רבי שליט״א איז געקומען קיין אמעריקע מיט איבער א יאהר צוריק, האט דער רבי ערקלערט אז זיין לעבענ׳ס־אויפגאבע איז פארצוזעצען די רעטונגס־ארבעט וועלכע ער האט נאך אנגעהייבען אין פוילען מיטן אויסברוך פון דער מלחמה, כדי צו ראטעוונען און איבערפלאנצען זיינע ישיבות פון גועטראפענע לענדער אין יוראפ קיין אמעריקע און אנדערשוואו, ווי אויף געבען יעדע מעגליכע הילף און רעטונג צו די רבנים און בע״ב מיט וועלכע ער איז יאהרען לאנג געשטאנען אין פארבינדונג, וועלכע זיינען געטראפען געווארען פון דער שרעקליכער וועלט־קאטאסטראפע.

א דאנק אן ענערגישע אינטערוועניע אין סטייט דעפארטמענט, איז ב״ה געלונגען אויסצופועלען צווישען פינף און זעקס הונדערט אמעריקאנער וויזעס פאר אונזערע תלמידים, ווי אויך רבנים, און בע״ב אין פארשיידענע טיילען אין יוראפ, ווי פוילען, ליטע, לאטווייע, עסטאניע, פינלאנד, שוועדען, שווייץ, בעלגיע, פראנקרייך, א. א.

אויסער די תלמידים און רבנים וועלכע זיינען שוין געבראכט געווארען קיין אמעריקע מיט דער הילף פון פדיון שבויים פאנד, געפינען זיך נאך א גרייסע צאל תלמידים פון אונזערע ישיבות אין יאפאן אויפ׳ן וועג קיין אמעריקע, און זייער צאל וואַ[ק]סט כסדר. אבער צוליב מאנגעל אין געלט, ליידער, איז די גרעסטע טייל וויזעס נאך איבערהויפט ניט אויסגענוצט געווארען. און א גרויסע צאל תלמידים זיינען געבליבען שטעקען אין מיט׳ן וועג. זייער לאגע איז זייער געפערליך, און מ׳מוז זיי גלייך ראטעוונען.

אגודת חסידי חב״ד אין לאטווייע, אונטער דער אנפירערשאפט פון בארימטען עסקן און כלל־טוער, ר׳ מרדכי דובין (וועלכער איז יעצט ארעסטירט צוליב זיין טעטיגקייט פאר עניני הדת) און הרב החסיד ר׳ מרדכי חפץ, און אין ליטע, אונטער דער אנפירערשאפט פון הרב התמים ר׳ יהושע אייזיק בארוך, האבען געקראגען פיעל וויזעס, צייטווייליק, פאר פליטים תלמידים און רבנים און בע״ב, און פירען אן אלע טעטיגקייטען פון פדיון שבויים לויט די אנווייזונגען פון ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א.

אין שוועדען איז די אגודת חסידי חב״ד פארטראטען דורך הרב זובער און השו״ב חסדן — ביידע געווען תלמידים פון די ליובאוויטשער ישיבה — און זיי האבען געקראגען קנאפע 3000 וויזעס קיין יאפאן פאר אונזערע תלמידים, און אנדערע ת״ח רבנים, און חשוב׳ע בע״ב.

אין חארבין שטייען הרב קיסלעוו און ר׳ דניאל חסקינד אין דער שפיץ פון דער פדיון שבויים און אנדערע אגו״ח טעטיגקייטען, און אין שאנגכאי — הרב אשכנזי, וועלכער איז אויך א געווען תלמיד פון „תומכי תמימים״. הרב אשכנזי האט אויך אויסגעפועלט הונדערטע וויזעס פאר ת״ח און א טייל פון אונזערע תלמידים איריגזופארען און אופהאלטען זיך אין שאנגכאי.

אויך אין אנדערע לענדער און וועלט־טיילען ווערט די טעטיגקייט פון פדיון שבויים און אגו״ח בכלל אנגעפירט מיט מסירת־נפש, לויט די אנווייזונגען פון ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א.

א גרויסע צאל אפידייוויטס זיינען ארויסגעשיקט געווארען אין פארשיידענע לענדער פאר די פערזאנען, פאר וועלכע מיר האבען געקראגען וויזעס.

בריוו און בקשות זיינען אנגעקומען צום ליובאוויטשער רבי׳ן פון אלע טיילען פון דער וועלט, פון פליטים אין קאנצעטראציע־לאגער אין איטאליען, פון אינטערנירטע ישיבה־תלמידים אין לאנדאן און קענעדע, פון פליטים אין בעלגיע, פראנקרייך, פארטוגאל, רוסלאנד, פוילען און ווייטען מזרח, א. א.

דער פארזיצער ווייזט אויף, אז כדי אנצופירען מיט דער דאזיגער ברייטער און פארצווייגטער פדיון שבויים טעטיגקייט פאדערען זיך גרויסע סומען געלט. דאס איז א פראגע פון הצלת נפשות, און יעדער טאג און יעדער שעה איז טייער און פארבונדען מיט פיקוח נפש. ער פאדערט דעריבער אויף, אז אלע מעמבערס פון אגודת חב״ד און אנ״ש בפרט זאלען זיך אריינווארפען בלב ונפש אין דער דאזיגער וויכטיגער טעטיגקייט און העלפען ראטעווען הונדערטע נפשות פון אונטערגאנג ח״ו.

ב) „תומכי־תמימים״

עס פאלגט א באריכט וועגען דער ליובאוויטשער ישיבה און מתיבתא וועלכע איז געגרינדעט געווארען אין ברוקלין, באלד נאך דעם רבינ׳ס שליט״א קומען אין אמעריקא. א צאל תלמידים וועלכע האבען זיך פריער געלערנט אין דער צענטראלע ישיבה „תומכי־תמימים״ אין אטוואצק און דאן עוועקואירט געווארען קיין אמעריקא, שטעלען מיט זיך פאר דעם יסוד פון דער ישיבה, וועלכע האט זיך גלייך פון אנהויב געמומען גוט אנטוויקלען, די „תמימים״ וועלכע וועלען ערווארטעט אין גיכען פון יוראפ, וועלען וויייטער פארשטארקען די גייסטיגע כוחות פון דער ישיבה.

עס מוז צוגעגרייט ווערען אן אינטערנאט (דארמיטארי) פאר די פילע תלמידים וועלכע וועלען ערווארטעט בקרוב, און עס מוז געשאפען וועלען א זיכערע מקור פון הכנסה פאר דעם וואקסענדעם בודזשעט פון דער ישיבה. עס איז דעריבער דורכאויס נויטיק צו שאפען א גרויסע מעמבערשיפ פאר דער ישיבה און אין אלגעמיין צו שאפען תמיכות און נדבות פאר דער ישיבה.

איבערגייענדיק צו די תומכי־תמימים ישיבות מעבר לים, וועלט באריכטעט ווי דער ווייט־זעהענדער בליק פון ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א האט פארהיט די ליובאוויטשער ישיבות אין יוראפ אין די שווערסטע מאמענטען פון דער יעצטיגער וועלט־קאטאסטראפע. תיכף ווי די מלחמה איז אויסגעבראכען אין פוילען, דורכגעפירט עווארארן א בריטע עוועקואציע פון אונזערע תלמידים אין פוילען אין א צאל פון עטליכע הונדערט. די איבערגיג תלמידים זיינען אויף דער פארארדנונג פון ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א, פאנאנדערגעטיילט געווארען אין קלענערע גרופען, אין פארשיידענע בתי מדרשים, וואו זיי זעצען פאר זייער לערנען מיט התמדה און מסירת נפש אין פוילען (סיי נאצי און סיי סאוויעטישע), ליטע און לאטוויע. אויספירליכע באריכטען זיינען לעצטענס ערהאלטען געווארען פון אנפירענדע אנ״ש, ווי החסיד המפורסם רש״ז שמאטקין פון וואַרשא, ר׳ מאיר הענדיל פון ראדאם, ר׳ משה בערלאנד פון כעלעם, א. א. וו. א פערזענליכען גרוס איז ערהאלטען געווארען פאר פסח פון ר׳ ליב נעלקענבאום נ״י, וועלכער האט א היבשע צייט פארבראכט אין די ליובאוויטשער ישיבות אין פוילען און ליטע, וועלכער האט איבערגעגעבען ענעוי פרטים ווי אזוי די ליובאוויטשער ישיבות זעצען פאר זייער לערנען אונטער די שווערסטע אומשטענדען. א שטענדיקער קאנטאקט ווערט אנגעהאלטען מיט אונזערע אלע ישיבות מעבר לים, און שטיצע ווערט זיי געשיקט אויף ווי ווייט מעגליך רעגולאר. זייער עקזיסטענץ מעגליכקייט איז אינגאנצען אפהיינגינג פון דער שטיצע וואס זיי קריגען פון דאנעט. זעלבסטפארשטענדליך, פאדערען זיך גרויסע סומען געלט צו דערהאלטען ביים לעבען אונזערע הונדערטע תלמידים יחיו, אין אלע טיילען פון יוראפ, ווי אויך ארץ ישראל, א. א. זאגאר אין אלט־רוסלאנד, עקזיסטירען נאך קליינע גרופען־ישיבות, וועלכע זיינען זיינערציייט געגרינדעט געווארען דורכ׳ן ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א.

ג) לחם לרעבים עמערדזשענסי פאנד

דער לחם לרעבים עמערדזשענסי פאנד איז לעצטענס געגרינדעט געווארען דורכ׳ן ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א מיט׳ן צוועק צו באזארגען שפייז פעקלעך צו די הונדערטע משפחות אין די געטאפענע לענדער אין יוראפ, וועלכע זיינען געשטאנען און שטייען אין פארבינדונג מיט דעם ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א.

פיעל שפייז־פעקלעך זיינען שוין ארויסגעשיקט געווארען, און לויט די אנגעקומענע בריוו איז צו זעהן אז די פעקלעך האבען זיי ממש מחי׳ געווען. זיי בעטען זייער אויך אויף ווייטער ניט צו פארגעסען. לעצטענס זיינען אננעקומען דאנק־בריוו פאר שפייז־פעקלעך פון די פאלגענדע חשוב׳ע בע״ב אין נאצי־פוילען: שניאור זלמן שמאטקין, שמואל שמאטקין, שרגא פייוו[י]ש זאלמאנאוו, יחיאל צבי גוראריי, אברהם שמאטקין, שלמה זילבערבערג, משה בערלאנד, ב״נ בעזפאלאוו, ברידער פוטליק, און אויך פון פילע אנדערע.

די אויפמערקזאמקייט פון די אנווועזנדע און אלע מעמבערס ווערט געצויגען צו דעם רבינ׳ס שליט״א הארץ־רייסענדע קול קורא, און אלע מעמבערס ווערען אויפגעפאדערט, יעדער צו זעהן שאפען א געוויסע צאל שפייז־פעקלעך יעדען חודש.

ד) אלגעמיינע אגודת חב״ד טעטיגקייט

דער באזוך אין ווייסן הויז:

א גרויסע אינטערעס האט ארויסגערופען דער באריכט וועגען באזוך אין ווייסען הויז, פון הרב שמרי׳ גוראריי אין דער שפיץ פון א חשוב׳ע אגודת חב״ד דעלעגאציע, דינסטאג דעם 18טען מארטש. די דעלעגאציע איז באשטאנען פון הרב שמרי׳ גוראריי, הרב אפרים אליעזר יאלעס פון פילאדעלפיא, און סופרים קארט דזאדזש פילים מ. קליינפעלד. זיי זיינען אויפגענומען געווארען פון די פרעזידענטין עלענאר רוזעוועלט. זייער וויכטיגע ענינ׳ הכלל זיינען ארומגערעדט געווארען בי׳ דעם באזוך.

ה) פארשיידענעס

פארשפרייטען פון דא״ח: הרב שמרי׳ גוראריי׳ רעדט וועגען דער וויכטיגקייט צו פארשפרייטען דעם לימוד החסידות אין די בתי כנסיות־אר״י, און וועגען דער פארשפרייטונג פון כתבי דא״ח, וואורום עס איז יעצט די העכסטע צייט מקיים צו זיין „לכשיפוצו מעינותיך חוצה״.

דא וועט אויפמערקזאם געמאכט וועגען דער וויכטיגער ארבעט וואס איז שוין געטאן געווארען אויף דעם געביט, ווי צ. ב. דאס אפדרוקען און פארשפרייטען פון ספר „פוקח עורים״, דאס פארענפענטליכען די מאנאטליכע צייטשריפט „הקריאה והקדושה״ און די ענגלישע ביילאגע, וואס האט אין אלגעמיין ארויסגערופען אן אומגעהויער גרויסען רושם און השפעה אין אמעריקע, לטובת דער פארשטארקונג פון אידישקייט און חסידות אין דעם לאנד.

עס וועט אבער אונטערשטר[א]כען די נויטוועניגקייט צו פארבריייטערען און פארגרעסערען די דאזיגע וויכטיגע קולטורעלע ארבעט פון אגודת חב״ד, הויפטזעכליך אין געביט פון חינוך.

צוליב דעם וואס די דרוקעריין אין פוילען זיינען צושטערט געווארען נעמט זיך מערקען א גרויסער מאנגעל אין חסידישע ספרים, זאגאר סידורים נוסח האר״י. אויך איז נויטוועניג צו באשטימען א סופר סת״ם, א ירא שמים, צו שרייבען תפילין און מזוזות וכו׳.

צווישען די רעדנער האבען זיך באטיליגט אין די דעבאטען די פאלגענדע: הרב שמואל לעוויטין, הרב ר״י דושייקאבסאן, רז״צ שרייבער, ר״ד שיפרין, ר״מ סלאווקין, ראב״ד קרעמער, רד״מ שולמאן, ר״י פער, הרב רש״א קאזארנאווסקי, א. א.

עס זיינען געגרינדעט געווארען ספעציעלע קאמיטעס צו באהאנדלען די פארשיידענע ענינים וועלכע זיינען בארירט געווארען אויף דער פארזאמלונג, און עס איז **איינשטימיג אנגענומען געווארען די החלטה, אז יעדער איינער זאל זיך שטעלען אין דער ערשטער ריי פון עושים ומעשים, צו העלפען פירען די אגודת חב״ד טעטיגקייט אויף די פארשיידענע אויבענדערמאנטע געביטען, מיט איבערגעבענהייט און מסירת נפש, לויט דער דרישת השעה.** דערמיט ווערט די פארזאמלונג אויפגעלייזט.

סקירה על הכנס הופיע גם ב״הפרדס״ (סיון תש״א).

עוד יש להאריך בפעולותיהם של קרן פדיון שבוים עזרת אחים ועוד, אך אין זה מענינינו במסגרת ספר זה על תולדות חב״ד בארה״ב. בפרקים הבאים יסופר על מחלקות האגודה ופעולותי׳ בארה״ב: ועד להפצת דא״ח; חברה קדישא; ירחון הקריאה והקדושה.

* * *

גם בחוהמ״פ תש״ב התקיים כנס של אגודת חסידי חב״ד, עליו מסופר ב״הפרדס״ (סיון תש״ב):

ביום א׳, חוה״מ פסח, התקיימה אסיפה רבתי של אגודת חסידי חב״ד, במעונה 770 איסטערן פארקווייי, ברוקלין, ניו יארק, מכל פנות המטרופולין הגדול של ניו יארק והסביבה, נהרו אחב״י למאות לאסיפה הגדולה של אגודת חב״ד, לשמוע דברי כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש, הקברניט הגדול, בשעה אימוה זו, אשר משברי הים עוברים על בני עמנו ואניתנו חשבה להשבר ח״ו.

רבני ורועי ישראל, חסידי חב״ד, עסקני הצבור ושאר חובבי תורה, מלאו את האולם והחדרים הסמוכים מפה לפה, בחרדת קודש חכה הקהל להופעתו של כ״ק אדמו״ר שליט״א. אחרי שעה קלה הופיע כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש בלוית חתניו, הרב שמרי׳ גוראריי, נשיא ועד הפועל, והרב מענדיל שניאורסאן. באולם הושלך הס, ונשמע קול כ״ק אדמו״ר שליט״א, דברי ברכה ועודדות, לכבוד המועד, ישראל עם קשה עורף הם, אמר כ״ק אדמו״ר שליט״א, ובכוח קשי הערף להחזיק בתורה ומצוות, אשר כוח זה נמצא בכל אחד מאחב״י, טמיר או גלוי, נתגבר על קשי הגלות, עד כי יבוא מלך המשיח להובילנו קוממיות לארצנו בב״א.

אחרי פתיחה קצרה זו של כ״ק אדמו״ר שליט״א הרציא הרב שמרי׳ גוראריי נשיא ועד הפועל, על פעולות אגודת חב״ד בעבר ותפקידי׳ לעתיד: לא אגודה מפלגתית היא אגודת חב״ד, אמר הרש״ג שליט״א, כי מלבד אשר דואגת לטובתם של אנ״ש בגשם וברוח, הן כל פעולותי׳ מוקדשות לטובת כלל ישראל. מקדמת דנא עסקו נשיאי חב״ד שבכל דור

ודור לטובת כלל ישראל, וכל מעשי ידיהם ופעולותיהם הלא הם כתובים בדברי ימי נשיאי חב״ד, וכל יודע פרק בדברי ימי יהודי רוסי׳ ומזרח אירופה יודע מה נעשה ונפעל לטובת הכלל והפרט. ועתה זכתה היהדות האמריקאית כי כ״ק אדמו״ר שליט״א ומרכז עבודת אגודת חסידי חב״ד מצאו מקלט פה וממשיכים עבודת המפורסמות „תומכי תמימים״ ליובאוויטש, תעמולה גדולה ומפעל רם להציל מוסדות התורה ועמודי התורה מחורבן אירופה, על ידי המפעל של פדיון שבויים. לתפקידים אלה הקדישה אגודת חסידי חב״ד כל כוחותיי ומאמצי׳ות״ל עשתה חיל רב. על זה יעידו מוסדות התורה „תומכי תמימים״, הישיבה המרכזית בברוקלין וסניפי׳ בפיטסבורג, מאנטרעאל, איסט ניו יארק, אשר מתגדלת ומתרחבת בעזהשי״ת מיום ליום; יעידו גם תלמידי הישיבות ורבניהם שהיו לפליטה גם כאן, גם בקנדה, גם בארץ ישראל. תעיד גם ההתעוררות הגדולה לתורה, לתשובה ולמעשים טובים שנובעת מכתלי אגודת חסידי חב״ד, הן מן המרכז כאן, הן מכל סניפי אגודת חסידי חב״ד בכל מרחבי ארצות הברית וקנדה, ההתעוררות הגדולה שהלהיבה את הלבבות והחיתה את העצמות היבשות. עוד הרבה יש לעשות בשדה הרבצת התורה לטובת הכלל, בהחזקת היהדות, בהטבת החנוך החרדי, וכדומה, והרב שמרי׳ גורארי, חותם בדברי התעוררות לבל אחב״י, בשם חיבת התורה ואהבת ישראל, להשתתף בעבודת הקדש של אגודת חב״ד ולמלא כל אחד את תפקידו בעבודה קדושה ורחבה זו.

נאמו גם הרבנים החשובים, הרב ישראל דושאוויץ, נשיא ועד הרבנים דניו יארק רבתי, הרב ניסן טעלושקין, הרב דובער ריבקין, הרב יצחק בונין, הרב שלמה אהרן קאזארנאווסקי, ועוד, ועוררו את הקהל הקדוש להשתתף בעבודה הקדושה של אגודת חב״ד ובפרט בהחזקת הישיבות „תומכי תמימים״ ולתת להן האפשרות להתגדל ולהתרחב לארכה ולרחבה של אמריקה.

אח״כ נשא כ״ק אדמו״ר שליט״א עוה״פ מדברותיו קדש. „מאי חסיד?״ חסיד הוא להיות אמור מעט ועשה הרבה. מיסודי אדמו״ר הזקן זי״ע. כי ואהבת לרעך כמוך הוא כלי לואהבת את ה׳ אלקיך. תעודת כל חסיד היא לעורר את אחב״י, מתוך רגש של אהבת ישראל, בקריאה של „שובה ישראל!״ כ״ק אדמו״ר שליט״א הוסיף לבאר כי כל הצרות והמאורעות הנוראות של ימינו הן חבלי משיח. „עומדים אנו בין החיים ובין המתים ר״ל״, קרא כ״ק אדמו״ר שליט״א, וגורלנו בידינו, עלינו לשוב בתשובה, לאלתר לתשובה, כדי להנצל מחמת יום המחרת. בדברים חוצבים להבות אש עורר כ״ק אדמו״ר שליט״א לתנועה גדולה של תשובה. „טועים אלה החושבים כי בצדקה [ב]לבד ינצלו. אמנם גדול כחה של צדקה, אבל בזה לבד לא יספיק, צריך גם לשוב בתשובה שלימה לאבינו שבשמים צריך לשוב לשמירת שבת, קיום המצוות המעשיות, טהרת המשפחה וכו׳. חבלי משיח קוראים אלינו: שובה ישראל! שובו בני ובנות ישראל!״.

אחרי שגמר כ״ק אדמו״ר דבריו שסיים כי על ידי לאלתר לתשובה נבוא גם לאלתר לגאולה, נאמרה תפלת הנותן תשועה לשלום הנשיא של אה״ב רוזוולט, ולשלום הארצות הלוחמות בעד הצדק והיושר. הקהל סעד לבו במיני פירות ויין. ובזמרה „כי בשמחה תצאון ובשלום תובלון״ נסגרה האספה, וכל הקהל הלך איש לביתו מלא החלטות טובות כרמון, החלטות לעבודה בפועל.

* * *

כנס נוסף של אגודת חסידי חב״ד התקיים באותו קיץ בח״י אלול. מפתה ואילך התקיים בכל שנה כנס שנתי של אגודת חסידי חב״ד בח״י אלול.

בהזמנה לכנס נאמר:

איינלאדונגג
יעהרליכע קאנפערענץ פון
אגודת חב״ד דאה״ב וקנדה
מאנטאג, ח״י אלול, תש״ב

חשוב׳ער פריינד!

אין דעם יעצטיגען ענטשיידענעם מאמענט, וועו אונזערע ברידער און שוועסטער מעבר לים געהען דורך די שרעקליכסטע אינקווויזיציע צייטען, ליידענדיג הונגער און פיין, מאס־מארדען און שחיטות, וועו דער פייער פון משחית האלט זיך אין אויסשפרייטען און לויערט אויף יעדען איינעם, דעם פרט און כלל ישראל אין **אלע** וועלט־טיילען — דארפען מיר אידען היראים וחרדים לדבר ה׳, זיך ערנסט פארטראכטען און מאכען א ריכטיגען חשבון הנפש, וואס די וועלט־געשעעהנישען, און ספעציעל די צרות וויסורים פון אידישען פאלק, באדייטען און מיינען פאר אונז, און וואס מיר דארפען טאן צו פארמיידען די שרעקליכע צרות, פארהיטען דעם קיום עם ישראל, פאר־שנעלערען די גאולה שלימה.

צוליעב דיעזען צוועק וועלט אויף דער איניציאטיוו פון אגודת חב״ד דאה״ב וקנדה פארופען א גרויסע קאנפערענץ פון רבנים גאונים, עסקני ישראל און סתם בעלי־בתים חשובים, חובבי תורה, יראים וחרדים לדבר ה׳, אויף **מאנטאג, ח״י אלול**, הבע״ל (31 טען אוגוסט), צו באטראכטען פראקטישע וועגען ווי צו מחזק זיין דעם לימוד התורה ברבים און שמירת המצוות מעשיות און שאפען א גרויסע מאניפעסטאציע און התעוררות פאר תורה, תשובה און מעשים בפועל דא אין לאנד.

דער ליובאוויטשער רבי שליט״א וועט זיך פערזענליך באטיילигען אין דיעזער קאנפערענץ, וואס קומט־פאר אין דעם היסטאריישען טאג פון ח״י אלול, יום הולדת הבעש״ט נ״ע, און ער וועט לאזען הערען זיין ווארט וואס ער האט צו זאגען אין די ערב־ימים־נוראים׳דיגע, הרת־עולם׳דיגע טעג, צום כלל ישראל און צום אמעריקאנער אידענטום בפרט.

עס איז א חוב און פליכט אויף יעדען ארטאדאקסישען, תורה־טרייען אידען אנטייל צו נעמען אין די דאזיגע כנסי׳ לשם שמים, ח״י אלול, תש״ב (וועגען ארט און צייט וועלען מיר אי״ה באזונדער מיטטיילען).

בברכת חב״ד, לאלתר לתשובה — לאלתר לגאולה!

הרב שמרי׳ גוראר׳
נשיא ועד הפועל

על הכנס בח״י אלול תש״ב מסופר בירחון הקריאה והקדושה גליון 25 ע׳ ג׳:

אין אן עבטער אלול־שטימונג ביי א גרויסען געפאקטען זאל פון איבער 500 געסט, צווישען זיי פראמינענטע רבנים און עסקנים פון ניו־יארק, פיעל מעמבערס פון אגודת חב״ד און פארשידענע דעלעגאציעס פון פראווינץ, האט הרב שמרי׳ גוראר׳, חתנא דבי נשיאה און נשיא ועד הפועל פון אגודת חב״ד דאה״ב וקנדה, מאנטאג ח״י אלול געעפענט די יעהרליכע אגודת חב״ד קאנפערענץ, אין פארק מענאר האל, איסטערן פארקוויי, ברוקלין.

נאכדעם ווי הרב שמרי׳ גוראר׳, דער טשערמאן פון דער קאנפערענץ באגריסט די פארזאמעלטע און ערקלעהרט די קאנפערענץ אלס געעפענט, ווערט פארגעלייענט א תפלה בשלום המדינה, פארפאסט פון ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א*, וועלכע ווערט אויסגעהערט פון אלע פארזאמעלטע שטייענדיגערהייט, נאכהער ווערט געזאגט דורכ׳ן גאנצען עולם צוויי קאפיטלעך תהלים כ׳ און כ״ב, פסוק נאך פסוק מיט׳ן חזן.

הרב שמרי׳ גוראר׳ דערקלערט דאן, אז דער רבי שליט״א, דער נשיא פון חב״ד, באדויערט זעהר וואס עס איז איהם אונמעגליך, צוליעב געזונדהייט־סבות, זיך פערזענליך צו באטיילигען אין דער חב״ד־קאנפערענץ און האט דעריבער צוגעשיקט זיין ווארט שריפטליך אין א ספעציעלען ברייף צו דער קאנפערענץ.

דער גרויסער עולם האט זיך דאן אויפגעשטעלט מיט גרויס יראת הכבוד צו הערען די ווערטער פון גרויסען מנהיג ישראל, וואס זיינען פארגעלייענט געווארען פון איינעם פון די עלטסטע חב״ד רבנים, הרב שמואל לעוויטין, וואס האט געמאכט א טיפען הארציגען איינדרוק אויף אלע פארזאמעלטע.

הרב שמרי׳ גוראר׳ גיט דאן איבער אן אויספיהרליכען באריכט וועגען דער ברייטער טעטיגקייט פון אגודת חב״ד אויף די געביטען פון הרבצת תורה און חיזוק הדת, הצלה־ארבייט א. ז. וו. די אגודת חב״ד, ערקלערט דער רעדנער, איז ניט קיין איינזייטיגע פארטייאישע, באגרעניצטע ארגאניזאציע, זאנדערן, ניט קוקענדיג אויף איהר ספעציפישען נאמען, איז די אגודת חב״ד געווידמעט לטובת כלל

אָנָּא אֵל רַחוּם וְחַנּוּן הֱיֵה־נָא עִם רוּם הוֹד נְשִׁיאֵנוּ הַדָּגוּל מֵרְבָבָה פְּרֶנְקְלִין דֶּלַנָּא רוּזְוֶלְט, אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בּוֹ לִהְיוֹת מְנַהֵל מְדִינַת אַרְצוֹת הַבְּרִית, חַזְּקוֹ וְאַמְּצוֹ וְאֶת כְּבוֹד שָׂרָיו יוֹעֲצֵי הַמֶּלְכוּת, וּכְבוֹד בָּאֵי כֹחַ הָאָוְרְחִים בְּבָתֵּי הַמּוֹעָצוֹת וְהַמְּחוֹקְקִים, וּבָרֵךְ אֶת פָּעֳלָם לְהַצְלִיל מְדִינָה זוֹ וְהַסְּמוּכוֹת אֵלֶיהָ מִמִּלְחָמָה וְהֶרֶס, חֶסֶן וְשָׁלוֹם, וּבְכֹל אֲשֶׁר יִפְנוּ לְטוֹבַת הָאֱנוֹשִׁיוּת, לְטוֹבַת מְדִינָה זוֹ וּלְטוֹבַת עַמּךָ יִשְׂרָאֵל, הַנֵּה מַלְאֲכֵי בְרָכָה וְהַצְלָחָה יְקַדְּמוּ פָנֵיהֶם, וּבִימֵיהֶם וּבְיָמֵינוּ תִּכְלֶה הַמִּלְחָמָה וְקִלְקוּלוֹתֶיהָ וְתָחֵל תְּקוּפַת שָׁלוֹם וְיֶשֶׁר וּבְרָכוֹתֶיהָ.

אָנָּא אֱלֹהֵי הָרַחֲמִים! כְּתוֹב וַחֲתוֹם אֶת הוֹד רוּם נְשִׂיאֵנוּ פְּרֶנְקְלִין דֶּלַנָּא רוּזְוֶלְט, אֶת שָׂרָיו, יוֹעֲצָיו וְאֶת אָוְרְחֵי מְדִינָה זוֹ וְאָוְרְחֵי מְדִינוֹת הַקְּרוֹבוֹת וְהָרְחוֹקוֹת הַלּוֹחֲמִים וּמְגִנִּים בְּעַד הַיֹּשֶׁר וְהַצֶּדֶק לְשָׁנָה טוֹבָה וּמְבֹרֶכֶת בְּרֹב אֹשֶׁר וְהַצְלָחָה, אָמֵן וְאָמֵן.

אֱלֹהַיי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַיי, הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, אָנָּא הָשֵׁב בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים סֵדֶר עוֹלָם עַל מְכוֹנוֹ תַּחַת מַלְכוּת וְשָׂרִים אֲשֶׁר יִמְלְכוּ לְצֶדֶק וּלְיֹשֶׁר מִבִּלְי הֶבְדֵּל בֵּין עַם לְעַם וּבֵין גֶּזַע לְגֶזַע.

---

*) נדפסה בשעתה בגליון בפ״ע:

תפלה
בעד שלום המדינה
נתקנה ע״י
כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש
לאמרה
בראש השנה וביום הכפורים אחר קריאת התורה
בכל בתי הכנסת בארצות הברית של צפון אמריקה

ישראל און זי האט צו פארצייכענען א גאנצע רייה וויכטיגע מעשים אויפ׳ן פעלד פון כלל ארבייט אין א ברייטען מאסשטאב. די אגודת חב״ד, זאגט ווייטער הרב שמרי׳ גוראר׳ ציהט איר שיטה און פרינציפען פון די צייטען פון אלטען רבי׳ן בעל התניא וועלכער האט געלייגט די יסודות פאר דער גרויסער חב״ד־טעטיגקייט.

הרב שמרי׳ גוראר׳ רעדט דאן מיט טיפען ווייטאג וועגען די מורא׳דיגע צרות פון די אידען, וועלכע געפינען זיך אין די נאצי־געטהאס. דער רעדנער שלאגט־פאר, אז עס זאל באשיטמט ווערען א ספעציעלע קאמיטע אין פארשטענדיגונג מיט די פיהרערנדע אידישע ארגאניזאציעס, וועגען אונטערנעמען א געמיינזאמע רעטונגס־אקציע פאר די אומגליקליכע אידען ביי די לייטענדע ארגאנען פון די דעמאקראטישע רעגירונגען.

וועגען רוסישען אידענטום, ערקלעהרט הרב שמרי׳ גוראר׳, אז עס איז געוויס אן ערפרעהענדע ערשיינונג צו זעהען, אז די רוסישע אידען וועלכע זיינען געווען אפגעריסען פון אונז אין פארלויף פון די לעצטע צוויי צעהנדליג יאהר, האבן זיך איצט ווידער פאראייניגט מיט אונז, מיטהאלטענדיג דעם תענית צבור פון פארגאנגענעם ערב ראש חודש אלול. אבער דאס דארף באטראכט ווערען נאר אלס אנהויב פון דער פולשטענדיגער פאראייניגונג, וואס מוז באלד קומען, דער רעדנער שלאגט פאר, אז עס זאל געשיקט ווערען קיין רוסלאנד, מיט די ערלויבעניש פון די געהעריגע רעגירונגען, א גרעסערע קאמיסיע פון רעליגיעזע פארשטעהער און עסקנים, אום אנצובינדען א דירעקטען קאנטאקט מיט׳ן רוסישען אידענטום.

דער רעדנער געהט דאן איבער צו רעדען איבער די גרויסע אויפטוהונגען פון אגודת חב״ד אויפ׳ן געביעט פון התעוררות צו תשובה און צו אומקעהערען זיך צום אידישען מקור פון תורה און מצוות. דער רעדנער גיט אויך איבער אן אויספיהרליכען בעריכט פון דער ארבעט אויפ׳ן געביעט פון הצלה פדיון שבוים און „לחם לרעבים״. מיט באזונדער צופרידענהייט רעדט דאן הרב שמרי׳ גוראר׳ וועגען דער ברייטער טעטיגקייט פון מרכז הישיבות תומכי תמימים, וואס מוז אלעמאל פוררעכענט ווערען אלס איינע פון די עמודי התוך פון אגודת חב״ד טעטיגקייט. הייי־יאהר צום 45 יעהריגען יובילעאום, וואס פאלט אויס פונקט היינט ח״י אלול, און אינגאנצען נאך א צוויי־דריטהאלבען יאהר אין אמעריקע, האט דער מרכז הישיבות תומכי תמימים צו פארצייכענען אן ערפאלג, וואס שטייגט איבער אלע ערווארטונגען. ניט איין ישיבה און מתיבתא תומכי תמימים איז דא געגרינדעט געווארען, נאר א גאנצע קייט פון ליובאוויטשער ישיבות תומכי תמימים, וועלכע האלטען זיך אין איין אויסשפרייטען איבער גאנצע אמעריקע. די ליובאוויטשער ישיבה ומתיבתא תומכי תמימים אין ברוקלין, די ליובאוויטשער תומכי תמימים ישיבות אין פיטסבורג, וואוסטער, נוארק, מאנטרעאל, די פיעל תלמוד תורה׳ס און ח[ד]רי תורה וואס דער מרכז האט געגרינדעט אין ניו־יארק און פראווינץ, — אט די מוסדי התורה שטעלן אויף א נייעם דור פון יראים וחרדים, טרייע, באוואוסטזיניגע, מסירת נפש אידען וועמענס השפעה לאזט זיך שוין פיהלען גאנץ שטארק אין אמעריקע. זיי ברענגען אריין ממש א נייעם לעבענס שטראם אין די עצמות היבשות פון אמעריקאנער אידענטום.

שליסליך דערקלערט הרב שמרי׳ גוראר׳ אז אגודת חב״ד וועט אויך ווייטער ווידמען אירע כחות צו שאפען א געאייניגטען פראנט פון רעליגיעזען אידענטום, אלע כוחות וועלכע דיינען די אינטערעסען פון תורה און יהדות, אהן פשרות, מוזען דורכגענומען ווערען פון איין און דעמזעלבען אחריות־געפהיל און שאפען א געמיינזאמען פראנט פאר א פארשטארקער און פארבריטערטער ארבעט פאר תורה און אידישקייט.

עס האבען נאכהער געערעט די באוואוסטע רבנים גאונים, הרב ניסן טעלושקין, הרב צבי דאכאוויץ, הרב אליעזר פרעדמעסקי, און הרב ישראל דושעוויץ, יושב ראש פון ועד הרבנים. די אלע רבנים האבען זעהר געלויבט די פארצווייגטע טעטיגקייט פון מרכז הישיבות תומכי תמימים פאר זיינע גלענצענדע לייסטונגען אויפ׳ן געביט פון הרבצת תורה אין לאנד און אז דער חב״דישער געדאנק האט אריינגעבראכט א באזונדער חסידישען ברען און התלהבות אין אידישקייט.

עס גיבען דאן אפ באריכטען וועגען די נייע געגרינדעטע תומכי תמימים ישיבות אין זייערע שטעט די רבנים, הרב גלאצער פון נוארק און הרב ווייסענבערג פון וואוסטער. די רבנים האבען גארניט קיין גענוג לויב־ווערטער פאר דעם גרויסען חידוש וואס די תומכי תמימים ישיבות האבען אויפגעטאן אין זייערע שטעט, אריינברענגענדיג א נייע התעוררות פאר לימוד התורה און יראת שמים. זיי זיינען באגייסטערט פאר דער ארבעט פון ליובאוויטשער רבי׳ן שליט״א צו שאפען וואס מעהר ישיבות תומכי תמימים אין פראווינץ־שטעט.

די קאנפערענץ האט דאן אוועקגעשיקט א קייבעל צו פרעזידענט רוזוועלט מיט א ברכה פאר א באלדיגען נצחון פון די פאראייניגטע פרייע פעלקער איבער די פינסטערע כחות פון רשעות און טיראניי.

צו דער קאנפערענץ זיינען געקומען א גרעסערע צאהל דעלעגאטען און געסט פון פראווינץ ווי פון באלטימאר, פילאדעלפיע, נוארק, וואוסטער, ראזעל, האקענסאק, א. ז. וו. עס זיינען אויך אנגעקומען א רייה טעלעגראפישע באגריסונגען פון פארשידענע שטעט אין אמעריקא און קענעדע און אויך פון באוואוסטע פערזענליכקייטען.

נאכדעם ווי עס זיינען אנגענומען געווארען א רייה בעשלוסען און אויסגעקליבען גענווארען פארשידענע קאמיסיעס, זינגט דער גאנצער עולם און די בני הישיבה דעם באוואוסטען אלטען רבינ׳ס ניגון און די קאנפערענץ ווערט געשלאסען שפעט ביינאכט ווען דער פארזיצענדער הרב שמרי׳ גוראריי דריקט אויס די האפנונג דאס די נעקסטע אגודת חב״ד קאנפערענץ וועט אפגעהאלטען ווערען ביי בעסערע אומשטענדען פאר׳ן כלל ישראל.

סקירה קצרה גם ב״הפרדס״ (תשרי תש״ג).

* * *

על הכנס בב׳ אלול תש״ג דווח ב״הפרדס״ (תשרי תש״ד):

ביום ב׳ כ׳ אלול התקיימה הועידה השנתית של אגודת חב״ד בניו יארק. הרב ר׳ שמרי׳ גור־ארי׳ נשיא ועד הפועל של אגודת חב״ד פותח הועידה, והדגיש על העבודה הגדולה שנעשה במשך הזמן, להצלת ישראל ולהטבת המצב של מליוני יהודים בסאוועט רוסלאנד. אגודת חב״ד עשו הרבה לשאלת פליטי הילדים בא״י. להרבצת תורה באמריקה וקנדה, ארץ ישראל ושארי ארצות, ומזכיר הסתדרות חדרי תורה תמימה, אשר נתיסדו בזמן האחרון ע״פ פקודת הרבי דליובאוויטש, והכריז לכל יהודי אמריקה לאיחוד כל מפלגות החרדים לטובת חזוק התורה ויהדות, הכרוז הזה הוא מהועידה של אגודת חב״ד, אשר מטרתם של חסידות הוא אחדות ואהבת ישראל.

לפני פתיחת הועידה אמרו פרק תהלים, „יענך ד׳ ביום צרה״.

הרבי דליובאוויטש שליט״א השתתף בועידה, ונאם לכבוד הועידה. ויצא בכרוז גדול ליהודי אמריקה, לחזוק הכחות להטבת הדת והיהדות.

השתתפו בנאומים, הרב ד.ב. ריווקין, על פליטי הילדים בא״י. הרב צבי דאכאוויץ, על מרכז הישיבות תומכי תמימים דליובאוויטש, הרב ש. שנירדרמן, הרב י. דזייקאבסאן, הרב א. סימפסאן, הרב ש. קאזארנאווסקי, הרב א. פרעדמעסקי.

בהזמנה לכנס זה נאמר:

די אומפארטייאישע, אונפשרות׳דיגע תורה טרייע שטעלונג פון אגודת חב״ד און אירע לאנגיעהריגע טעטיקייט און פארדינסטען לטובת כלל ישראל האבען ארויסגעשטעלט די אגודת חב״ד אלס איינע פון די וויכטיגסטע קערפער שאפטען פון אידישען פאלק, און האבען איר געוואונען אומצעהליגע פארעהרער און פריינד אין אלע שיכטען פון אידישען פאלק, אן אונטערשיידד.

די יעהרליכע קאנפערענץ פון אגודת חב״ד וואס וועט הייי־יאהר פארקומען מאנטאג כ׳ אלול (20 סעפט.) 6 אז. אינאוועגד, אין גרויסען זאל פון פארק מאנאר, 450 איסטערן פארקווויי, ברוקלין (לעבען פרענקלין עוו.), באצווועקט צו באלייכטען די דאזיגע וועלט געשעהנישען אין דער ליכט פון אונזער הייליגער תורה און ג־טליכע נביאים, און אויפצוקלערען די באזונדערע אחריות וועלכע ליגט אויף יעדען איינעם פון אונז — די שארית הפליטה פון אידישען פאלק — און צו באהאנדלען די לעבענס־וויכטיגע אידישע פראבלעמען מיט א פראקטישער, אהבת־ישראל׳דיגער באהאנדלונג.

דער גרויסער מנהיג ישראל, דער ליובאוויטשער רבי שליט״א וועט זיך פערזענליך באטייליגען אין דער קאנפערענץ און אריסזאגען זיין הייליג וואגיק וואורט, אין דער אנוועזענהייט פון הונדערטע גדולי הרבנים און חשובסטע בעלי בתים פון ניו־יארק און פראווינץ.

דעריבער מוז א דעלעגאציע פון אייער שוהל אומבאדינגט קומען אנטייל נעמען אין דער דאזיגער וויכטיגער קאנפערענץ, און אין דעם נאמען פון דער עקזעקוטיוו קאמיטי פון אגודת חב״ד בעט איך אייך צו באטייליגען זיך אין דער כנסי׳ דורך א חשובע דעלעגאציע און צאלרייכע מעמבערס. מיר בעטען אייך אויך אויסרופען פון דער בימה וועגן די פארשטעהענדע חב״ד קאנפערענץ און באקענען אייערע חשובע מעמבערס מיט דעם אינהאלט פון דעם בריוו.

מיט אכטונג און תורה ברכה פאר דער באלדיגער גאולה שלימה פון פאלק ישראל ע״י משיח צדקינו בחסד וברחמים,

הרב שמרי׳ גוראריי
נשיא ועד הפועל

* * *

על הכנס בח״י אלול תש״ד מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 5 ע׳ 82:

די הייי־יאהריגע קאנפערענץ פון דער „אגודת חסידי חב״ד דאה״ב וקנדה״ איז אפגעהאלטען געוואארען מיטוואך, ח״י אלול אין פארק מענאר, ברוקלין, מיט׳ן אנטייל פון איבער פינף־הונדערט

דעלעגאטען און געסט, פראמינענטע רבנים און עסקנים פון נויארק און פראווינץ, און מיט דער פערזענליכער באטייליגונג פון כ״ק אדמו״ר שליט״א.

אין אנהויב פון דער קאנפערענץ האט א קבוצת־מנגנים פון די תלמידי הישיבה געזונגען, לכבוד ח״י אלול, יום ההולדת פון כ״ק מורנו הבעש״ט און כ״ק אדמו״ר הזקן נ״ע, דעם באוואוסטען הארציגען ניגון פון ר׳ מיכעלע זלאטשעווער נ״ע. (געדרוקט אין קובץ נומער 4).

די קאנפערענץ איז אנגעפיהרט געווארען פון הרב ניסן טעלושקין יו״ר הכבוד פון ועד הפועל פון אגודת חב״ד דאה״ב.

הרב טעלושקין האט אין א קורצער איינלייטונגס רעדע געגעבען אן איבערבליק איבער די געשיכטע פון אגודת חב״ד זינט כ״ק אדמו״ר שליט״א איז געקומען קיין אמעריקא.

אן אייגענארטיגע רעדע איבער דעם מהות פון חב״ד איז געהאלטען געווארען פון הרב שמרי׳ גוראריי, חדב״נ און יו״ר ועד הפועל פון אגודת חב״ד. הרב גוראריי האט אויף איבערגעגעבען א פולען בעריכט פון די טעטיגקייטען פון אגודת חב״ד אין כלל־ארבעט פאר הצלת והטבת מצב ישראל מעבר לים, ווי אויך אן אויספיהרליכען בעריכט וועגען דעם גרויסען ארבעט פארנעם פון די ליובאוויטשער ישיבות תומכי תמימים דא אין לאנד.

עס האבען דאן געררעדט די באוואוסטע פראמינענטע רבנים: הרב צבי דאכאוויץ פון ברוקלין, הרב פרעדמעסקי פון בראנקס, הרב קאפלאן פון בארא פארק, הרב יאלעס פון פילאדעלפיא, הרב זרח הורוויץ פון וואוסטער און הרב יאקאבאוויטש פון בריידזשפארט. די חשוב׳ע רבנים האבען אנגעווייזען אויף די גראנדיעזע אויפטואונגען פון כ״ק אדמו״ר שליט״א אויפ׳ן געביט פון הרבצת תורה ויראת שמים אין אמעריקא.

פון די ראשי הישיבה און מנהלים האבן געררעדט הרב שלום שניידערמאן פון פילאדעלפיא, הרב שלמה העבט און הרב ווייבערג פון שיקאגא, הרב גלאטצער פון נוארק און הרב צבי שוסטערמאן פון ראטשעסטער. די באריכטען פון די ראשי הישיבה ומנהלים פון די פראווינץ ישיבות און פאראקיעל סקוהלס האבען ארויסגערופען גרויס ענטוזיאזם בייי אלע פארזאמלטע, הערענדיג די גראנדיעזע ארבעט וועלכע די ליובאוויטשער ישיבות האבען אויפגעטאן אווי פיל אין אזוי ווייניג צייט.

אין מיטען די אספה איז אריינגעקומען אין זאל כ״ק אדמו״ר שליט״א, וועלכער איז דער נשיא פון אגודת חב״ד העולמית און דער נשיא פון די ישיבות תומכי תמימים.

מיט׳ן ערשיינען פון רבין שליט״א איז די קאנפערענץ גלייך פארוואנדעלט געווארען אין א חסידישע מסבה לויט׳ן חב״דישען שטייגער.

נאכ׳ן זינגען פון די קבוצת המנגנים עטליכע הארציגע חב״ד ניגונים האט דער רבי שליט״א געזאגט א לענגערע שיחה אין וועלכע ער האט ארומגערעדט די גרויסע חשיבות פון יום הקדוש ח״י אלול אלס יום הולדת פון כ״ק מורנו הבעש״ט און כ״ק אדמו״ר הזקן נ״ע און זייער גרויסער השפעה אויף אלע קומענדע דורות.

״אגודת חב״ד — זאגט דער רבי — איז ניט קיין מפלגה — פארטיי; — דער בעש״ט און דער אלטער רבי האבען ניט געהאט בכוונה צו מאבען פארטייען בייי אידען. זייער שטרעבונג איז געווען, אויפצוהויבען דעם גייסטיגען מצב פון אידען, ווי אויך צו פארבעסערען זייער מצב הגשמי״.

רעדענדיג וועגען עבודת הכלל וואס ווערט געפיהרט פון פארשידענע קרייזען האט דער רבי שליט״א אונטערשטראבען אז עס איז פאראן 3 סוגים: ״אומר ואינו עושה״ . . וועלכע זיינען יוצא בלויז מיט רייד; ״אומר ועושה״, זיי טוען טאקע, אבער זיי גיבען א גרויסען פרסום זייערע מעשים, מיינענדיג אודאי צו דערגרייכען דורכדעם מעהר תועלת פאר דער זאך און עס איז דא א סוג פון ״עושה ואינו אומר״ . . . (לפי ערך העשי׳), צו אט די לעצטע געהערט די טעטיגקייט פון אגודת חב״ד, וועמעס גרויסע אויפטואונגען אויף פארשידענע געביטען פון הרמת קרן התורה והיהדות איז ווייניג באקאנט אין די עפענטליכקייט.

וועדענדיג זיך צו די מנהלים, ראשי הישיבה און מורים פון די ישיבות תומכי תמימים און חדרי תורה תמימה האט דער רבי שליט״א אויסגעדריקט צופרידענהייט מיט דער ביז איצט אבגעטאנענער ארבעט, ״אבער — זאגט דער רבי — אין א ענין פון הצלה, סיי הצלה גשמית און סיי הצלה רוחנית טאר מען זיך קיינמאל ניט צופרידענשטעלען מיט דעם וואס מ׳האט ב״ה אויפגעטאן, נאר מען דארף בייי זיך כסדר מאנען און מאכען א חשבון הנפש, וויפיל אידען מ׳האט נאך געקענט אפראטעווען״ . . .

דער רבי שליט״א האט זיך דאן געוואנדען מיט שטארקע התעוררות וווערטער צו אלע פארזאמלטע מחנכים צו פארשטארקען זייער השתדלות מיט א מסירת נפש צו ראטעווען נאך און נאך טויזענדער קינדער לה׳ ולתורתו.

סקירה קצרה גם ב״הפרדס״ (תשרי תש״ה).

* * *

ועל הכנס בח״י אלול תש״ה מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 10 ע׳ 85:

די היי־יעהריגע קאנפערענץ פון אגודת חב״ד האט געטראגן א באזונדער פייערליכען כאראקטער צוליב דעם צווייי הונדערט יעהריגען יום הולדת — ח״י אלול תק״ה־ח״י אלול תש״ה — פון שעפער און גרינדער פון שיטת החב״ד, — דער אלטער רבי, כ״ק אדמו״ר הגאון אלקי, ר׳ שניאור זלמן מליאדי נ״ע.

צו דער קאנפערענץ וועלכע איז פארגעקומען מאנטאג, ח״י אלול, אין גרויסען האל פון פרענקלין מענאר אין ברוקלין, זיינען געקומען אייניגע הונדערט דעלעגאטען, רבני חב״ד, אנ״ש ותמימים פון פילע חב״ד קהלות איבער״ן לאנד און קאנאדע, ווי אויך פראמינענטע רבנים און עסקני הכלל, פארעהרער און סימפאטיקער פון חב״ד.

דער באקאנטער חב״ד עסקן, מזקני הרבנים התמימים, הרב משה דובער ריווקין, האט געעפנט די קאנפערענץ מיט א באגריסונג פון כ״ק אדמו״ר שליט״א צו אלע פארזאמעלטע. הרב ריווקין האט אויך איבערגעגעבען אייניגע וויכטיגע שטעלען פון די רייד פון כ״ק אדמו״ר שליט״א, וואס ער האט געזאגט דעם זעלבען טאג צו א גרופע אנ״ש, וועגען דער גרויסער חשיבות וקדושת יום ח״י אלול.

אגודת חסידי חב״ד איז, ווי באקאנט, א וועלט־ארגאניזאציע, וואס פאראייניגט ארום זיך אלע נוסח אר״י שוהלען און חב״ד אנהענגער אין דער וועלט אונטער דער פיהרערשאפט פון כ״ק אדמו״ר שליט״א.

צוזאמען מיט דער חב״ד קאנפערענץ איז אויך אפגעהאלטען אין עפענטליכע שלוס־זיצונג פון דעם כנוס למען החנוך*, וואס די ליובאוויטשער ישיבות האבען אפגעהאלטען זינט פרייטאג ט״ו אלול . . .

עס האבען באגריסט: הרב ישראל דושאוויץ, אין נאמען פון ועד הרבנים, הרב דאכאוויץ, הרב פרעדמעסקי, ווייס־פרעזידענטען פון אגודת הרבנים, הרב קאזארנאווסקי, הרב משה לייב ראדשטיין, מנהל פון שיקאגער אגודת חב״ד, הרב שלמה זלמן העכט און הרב אברהם מרדכי הערשבערג, פון שיקאגא, הרב שניידערמאן פון פילאדעלפיע, און הרבנים וועהנער פון פראווידענס.

איינע פון די וויכטיגסטע אנגענומענע רעזאלוציעס איז — צו אנפאנגען א גרויסצוגיגען קאמפיין צו שאפען וואס מעהר קינדער אין די ישיבות און פאראקיעל סקולס און אויך גרינדען נייע ישיבות אין די אלע שטעדט, וואס האבען זיך געוועגדעט צום מרכז הישיבות. דער מרכז הישיבות תומכי תמימים וועט, לויט דער רעזאלוציע, אויסברייטערען זיין ארבייט אין די דרום אמעריקאנער לענדער און גרינדען ישיבות אויך אין די גרעסערע אידישע קבוצים אין אייראפע.

אויף דער אגודת חב״ד קאנפערענץ איז אויך אויסגעהערט געווארען א ארצרייסענדער רוף פון הרב יוסף געלערנטער, געווען רב אין דאמבראווא, פוילען, און איצט אין דעם פעלדאפינג לאגער אין דייטשלאנד. אין דעם בריף, געשריבען צו אגודת חב״ד, אפעלירט הרב געלערנטער אין נאמען פון די געראטעווענטע פוילישע אידען אין די לאגערען, וועלבע האבען זיך ארגאניזירט אין א „ועד מדינה פולני״, אז מען זאל אויף זיי רחמנות האבען און זיי ארויסהעלפען אין זייער שרעקליכען עקאנאמישען און גייסטיגען מצב.

די קאנפערענץ האט אנגענומען א ראזולוציע צו שיקען די אומגליקליכע פליטים באלדיגע הילף.

לכבוד דעם יום הולדת פון בעש״ט און אלטען רבי״ן נ״ע האבען די קבוצת המנגנים פון די תלמידי הישיבה געזונגען עטליכע הארציגע חב״ד ניגונים, צווישען אנדערע דעם באוואוסטען ניגון פון ר׳ מיבעלע זלאטשעווער, וועלבער האט דעם ניגון געזונגען פאר דעם בעל שם טוב נ״ע.

* * *

הגיע לידינו נייר המכתבים של האגודה, שלאחרי שנת ת״ש, ובו מופיעה רשימת חברי ההנהלה:

כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש, נשיא; הרב שמרי׳ גוראריי, סגן ראשון; הרב מנחם מענדיל שניאורסאהן, סגן שני; ר׳ חיים זלמן קרעמער, סגן שלישי; ר׳ מנחם מענדל קונין שו״ב, ר׳ אברהם בער קרעמער, גזברים; ר׳ דובער האסקינד, מזכיר;

ועד הפועל

הרב שמרי׳ גוראריי, יושב ראש; הרב ניסן טעלשקין, יושב ראש נכבד; הרב מנחם מענדיל האראנשטיין; הרב דוד מאיר ראבינאוויץ; הרב שמואל לעווי־טין; הרב חיים צבי רובינשטיין; הרב משה דובער ריווקין; הרב אלי׳ סימפסאהן; הרב ישראל דזיקובסאהן; הרב אברהם אלי׳ אקסעלראד; הרב שלום צבי שניידערמאן; הרב אהרן קאזארנאווסקי; הרב שמואל זאלמאנאוו; ר׳ יוחנן גארדאן שו״ב; ריכטער פהיליפ מ. קליינפעלד; מר. סעם קרעמער; ר׳ פנחס ריסמאן; מר. ש. פאלמער;

---

*) עלי׳ מסופר לעיל פרק מג.

מר. יוסף פלייער; ר' יהודא לייב ראזמאן; מר. אלכסנדר קאוועז.

* * *

מחלקה מיוחדת פעלה ב"אגודת חסידי חב"ד" בשם „איגוד הקהלות נוסח הארי". גם לפני בוא רבנו לארה"ב היתה קיימת מחלקה כזו, ועברה כמה גלגולי שמות, כמסופר לעיל פרק ד. אך לאחר בוא רבנו לארה"ב חודשה שוב ע"י הרבי, בתחלה בשם „ועד המפקח ומסדר צרכי הדת בקהלות חב"ד". על יסודה המחודש אנו קוראים במכתב־חוזר שנשלח מטעם ועד זה בשלהי אדר תש"א:

ועד המפקח ומסדר ערכי הדת בקהלת חב"ד
770 איסטערן פארקווייי, ברוקלין נ.י.

כבוד ידידנו הנכבד!

שלום וברכה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א האט די טעג געשריבען צו איינעם פון די רבנים תמימים וזלה"ק:

„הסידור בהבתי כנסיות וסידור תלמידי התמימים יחיו הקשישים נחוץ הוא במאד וראוי הדבר אשר ביום א' הבע"ל ב' ניסן יסדרו אסיפה רבה מאנ"ש יחיו ויתדברו ביניהם באופן סידור הדבר ויבחרו בועד כנהוג ויקחו מזכיר בעל מרץ אשר ימסור עצמו לעבודה זו ובעזה"י יצליח בגו"ר".

דיזע ווערטער פון כ"ק אדמו"ר שליט"א דארפען ניט קיינע פירושים, און מיר בעטען אייך זעהר קומען צו א אסיפה אי"ה זונטאג ב' ניסן 8:30 אוועק אויף 770 איסטערן פארקווייי.

האפענטליך דאס איהר וועט נעמען אין אכט דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א און קומען אי"ה פינקטליך כדי אויסצופירען בעזר השי"ת דעם רצון פון כ"ק אדמו"ר שליט"א.

ברגשי כבוד ובברכת חג כשר ושמח,

ועד הזמני

מועד זמני זה התפתחה מיד מחלקת „איגוד הקהלות נוסח הארי" על יד אגודת חסידי חב"ד דארה"ב וקנדה" עם ניר מכתבים מודפס שבו מופיעה רשימה ארוכה של חברי הנהלת איגוד זה. ומתוך רשימה זו למדים אנו על עסקני אנ"ש בארה"ב באותה שעה:

הרב שמרי' גוראר'י, נשיא ועד הפועל; הרב ניסן טעלושקין; הרב שמואל לעוויטין; הרב משה ד. ריווקין; הרב אלי' סימפסאהן; הרב ישראל דזייקובסאהן; הרב שלמה א. קאזארנאווסקי; הרב שמואל זאלמאנאוו; הרב שניאור זלמן גוראר'י; ר' יעקב משה אלשאנסקי; ר' ישראל אקון; ר' שניאור ז. באגאראד; ר' צבי מ. בארדאווקא; ר' אליעזר בעלקין; ר' יוסף ברעוודע; ר' אברהם גארדאן, שו"ב; ר' יוחנן גארדאן, שו"ב; ר' יוסף יצחק גארדאן, שו"ב; ר' אהרן גארדאן; ר' גדלי' גוטקין; ר' ליב גיטלין; ר' אהרן דובערשטיין; ר' יעקב ליב דזייקובסאהן, שו"ב; ר' ישעי' דזייקובסאהן, שו"ב; ר' ד. דעשאליט, שו"ב; ר' אהרן ד. האלקין; ר' גרשון וואלפסאהן; ר' משה וויינשטיין; ר' א. ווייסטויב; ר' יוסף זארחין; ר' אברהם זיסקינד, שו"ב; ר' דובער חאסקינד; ר' ליב יפה; ר' אברהם כהן, שו"ב; ר' חיים כ"ץ; ר' שמואל לאגין; ר' מאיר לאזאראוו; ר' מ. מאטליוק; ר' יוסף נעלסאהן; ר' יעקב נעלסאהן; ר' משה סאטלאף; ר' בנציון סאקאליק; ר' גרשון סימפסאהן; ר' משה סלאווקין; ר' זעליג עפשטיין, שו"ב; ר' ישראל בער פדנס; ר' יוסף פער, שו"ב; ר' גאדיל צינץ, שו"ב; ר' זאב קאזינעץ, שו"ב; ר' מ. קאפילמאן; ר' מנחם מענדיל קונין, שו"ב; ר' חיים ש"ז קרעמער; ר' אברהם ד. קרעמער; ר' אברהם יוסף ראזין, שו"ב; ר' ליב ראזמאן; ר' תנחום ראטקינד; ר' אלחנן ראסקינד; ר' אברהם שארפשטיין, שו"ב; ר' עוזר שאצאוו; ר' דוד שיפרין; ר' ישראל שעפטעל; ר' גרשון שערמאן; ר' אלי' נחום שקליאר; ר' דן תומארקין;

אסיפת אירגון העבודה התקיימה בג' מנ"א תש"א. במכתב ההזמנה אל נציגי הקהלות נאמר:

אן אויסערגעווינלעך וויכטיקע קאנפערענץ פון פארשטייער פון נוסח הארי" קאנגרעגיישאנס פון גרייטער ניו יארק, וועט פארקומען דעם זונטאג, אי"ה, ג' מנ' אב, (7/27/41), 7 אז. אין אוועגד, אויף 770 איסטערן פארקווייי, ברוקלין, נ.י. אום צו באהאנדלען דרינגענדע פראגען פון ארגאניזאציע און אויסארבעטען א פראגראם פון געמיינזאמע טעטיגקייט פאר דעם „אגודת הקהלות נוסח הארי".

קיינע געלט אפיעלס וועלען ניט געמאכט ווערען.

איהר וועל[ר]ט דערמיט ערנסט געבעטען צו קומען באטיליגען זיך און פארטרעטען אייער חשוב"ע שוהל אויף דער דאזיגער וויכטיקער קאנפערענץ.

מיט אכטונג און ברכת חב"ד,

הרב שמרי' גוראר'י
נשיא ועד הפועל, חדב"נ

א.נ. פון ארגאניזיישאן קאמיטע:
הרב שמואל לעוויטין
הרב דובער ריוקין
הרב אלי' סימפסאן
הרב ישראל דזשייקאבסאן
הרב שלמה אהרן קזרנובסקי

אחת מפעולות האיגוד היתה סידור רבנים מתלמידי התמימים בבתי כנסיות נוסח הארי", שעל זה יסופר להלן פרק עה. אך גם הגיעו לידינו שלשה מכתבים כלליים של

נשיא ועד הפועל הרש"ג שליט"א, בקשר לאיגוד זה, ובהם אף מזמין לאסיפה נוספת של נציגי הקהלות, שהתקיימה באדר"ח מ"ח תש"ג:

ערב ראש השנה, ה'תש"ג.

צו אלע בתי כנסיות נוסח אר"י, רבנים, פרעזידענטן, מעמבערס, ה' עליהם יחיו!

שלום רב וברכה!

דער בריוו איז ניט קיין אפיעל. עס איז אן אויסדרוק פון גייסטיגע אייניקונג, וואס פארריניגט די אגודת חסידי חב"ד, אונטער דער נשיאות פון כ"ק אדמו"ר שליט"א, מיט אלע בתי כנסיות און בתי־מדרשים נוסח אר"י וחב"ד.

טראדיציע פון נוסח אר"י. דער בריוו איז א קורצער „רעמיינדער" וועגען דער הייליגער טראדיציע פון נוסח אר"י און חב"ד שוהלען, וועגען זייער ספעציעלע מיסיע און אויפגאבע אין אידישען לעבען, אלס די זיילען פון אידישקייט — די אמת'ע בתי־מקדש־מעט צו מקרב זיין אחינו בני ישראל לאבינו שבשמים.

דרישת השעה. אין דער יעצטיגער צייט פון חשבון הנפש, לאמיר זיך אפגעבען א דין וחשבון וואו האלטען אונזערע בתי כנסיות חב"ד ונוסח האר"י, און אויף ווי ווייט זיי דערפיהלען די הייליגע פליכט וועלכע ליגט אויף זיי. געוויס איז דא ארט אויף אויסצובעסערען דעם גייסטיגען מצב פון אונזערע שוהלען, דורך גרינדען שעורי לימוד ברבים, הן אין דא"ח הן אין נגלה, איינארדענען התועדות־חסידישע פארברענגען, גרינדען חברות משניות, חברות תהלים, חברות גמ"ח, ועל כלם צו גרינדען כשר"ע תלמוד־תורה'ס על טהרת הקדש, אין אלע סעקשאנס.

אגודת חסידי חב"ד איז גרייט צו העלפען אייך אין דורכפיהרען די אלע דאזיגע טעטיגקייטען אין לעבען!

גייסטיגע התעוררות. אין דער יעצטיגער צייט פון עת צרה ליעקב, דארפען מיט זיך פארטיפען אין די הייליגע רייד פון כ"ק אדמו"ר שליט"א נזר ישראל וקדושו, אז די היינטיגע צרות הכלל זיינען די חבלי משיח, וואס נאר דורך תשובה, תפלה און מעשים טובים קענען מיר זיי פארלייכטערען און אויסמיידען. עס איז די הייליגע פליכט פון די רבנים, פרעזידענטען, אנשי מעשה און בעלי השפעה פון די נוסח אר"י און חב"ד שוהלען צו פארשפרייטען דעם דאזיגען ג־טליכען געדאנק צווישען די בריטע רייהען פון זייערע מעמבערס, און דערוועקען זיי צו א התעוררות אמתית צו קערען זיך צום רבונו של עולם בלבב שלם, דורך שמירת המצוות מעשיות, לייגען תפלין, שמירת שבת, טהרת המשפחה, א. א. וו.

עס איז באזונדערס וויכטיג צו מעורר זיין און זעהן אז די תינוקות של בית רבן זאלען געהן אין **כשר"ע** תלמוד־תורה'ס און די עלטערע קינדער אין ישיבות. די טירען פון די ליובאוויטשער ישיבה ומתיבתא מרכזית תומכי־תמימים אין ברוקלין און איהרע צווייגען אין פראווינץ **שטעהען אפען** פאר אייערע קינדער, יחיו. מיר זיינען גרייט צו עפענען נייע חדרי־תורה אין אייער סעקשאן — קומט אין פארבינדונג מיט אונז.

כ"ק אדמו"ר שליט"א איז פאראינטערעסירט אין דער גייסטיגער אויפבליאונג פון די בתי כנסיות נוסח אר"י און חב"ד אין אמעריקא. אידם אינטעריסירט אויך צו וויסען ווי די היינטיגע ימים נוראים, וועלכע זיינען באזונדערס וויכטיג פאר"ן צוקיפנטיגען גורל פון אונזער פאלק ישראל, זיינען דורכגענאנגען אין אייער שוהל. מיר בעטען אייך אנשרייבען א פאר ווערטער דערפון וואס פריער. אויב איהר ווילט מזכיר זיין בפרטיות פאר כ"ק אדמו"ר שליט"א לברכת השנה ערב יום כפור הבע"ל, ביטע שיקט צו אייערע נעמען בין כסא לעשור.

זאל דער הייליגער געדאנק פון גייסטיגע שותפות פון — ויעשו כלם אגודה אחת לעשות רצונך, פארריניגען אונז אלעמען אין א דויערענדען שטארקען בונד, און בזכות זה זאל השי"ת רחמנות האבען על שארית פליטת ישראל, און געבען אייך, אייערע פרויען און קינדער יחיו, א געזונדען, גליקליכען יאהר, א שנת גאולה וישועה פאר"ן גאנצען כלל ישראל.

בברכת כתיבה וחתימה טובה,

לאלתר לתשובה — לאלתר לגאולה,

הרב שמרי' גוראר'
חתנא דבי נשיאה, נשיא ועד הפועל

ביטע ענטפערס אויפ'ן אדרעס:

AGUDAS CHASIDEI CHABAD
770 Eastern Parkway, Brooklyn, N.Y.

* * *

ב"ה, ה' תשרי, תש"ג

צום געהרטען פרעזידענט, ווייס פרעזידענט, אפיסערס און מתפללים פון בית הכנסת ה' עליהם יחיו

שלום רב וברכה!

צום אנקומען פון יום הקדוש, יום הכפורים הבע"ל, שיקען מיר אייך אוזער הארציגע ברכה, השי"ת זאל אייך אלעמען געבען א חתימה טובה און

א גמר חתימה טובה, לשנה טובה ומתוקה בגשמיות ורוחניות.

דער איגוד הקהלות נוסח אר״י ביי דער אגודת חסידי חב״ד, וועמענס צווועק איז צו פארייניגען אלע בתי כנסיות נוסח האר״י, כדי דורך געמיינזאמע כחות, פעריאדישע בארטונגען פון די פארשטעהער פון די פארשיידענע נוסח אר״י קאנגרעגיישאנס, א.א.וו., צו דערהויבען די נוסח אר״י שוהלען צו זייער געהעריגער גייסטיגער הויך, געהט יעצט צום נייעם יאהר תש״ג אויסקלייבען א קאונסיל, אין וועלכען יעדע נוסח אר״י שוהל וועט זיין פארטרעטען דורך איהרע אפיסערס אדער חשוב׳ע בעלי בתים.

די קאנפערענץ פון די פארשטעהער פון די נוסח אר״י קאנגרעגיישאנס וועט פארקומען אי״ה זונטאג, א׳ דר״ה חשון, תש״ג, 5:00 אזייגער נ.מ., אין דער צענטראלע פון דער אגודת חב״ד, 770 איסטערן פארקווייי, ברוקלין, נ.י. מיר בעטען אייך צושיקען אונז די נעמען פון אייערע חשוב׳ע פארשטעהער, ניט ווייניגער פון דריי.

די פיהרער פון יעדער נוסח האר״י שוהל דארפען פארשטעהן ווי גרויס איז די מארעלישע פארענטוואָרטליכקייט וועלכע ליגט אויף זיי אין באצוג צו זייערע מעמבערס, צו זייערע מעמבערס קינדער. עס איז דאך קלאר, אז די עצם צוקונפט פון יעדע נוסח אר״י שוהל איז אפהענגיק פון די יונגע קינדער — אם אין גדיים אין תיישים. דעריבער איז איינע פון די וויכטיגסטע אויפגאבען פון אונזער צייט — בפרט אין די יעצטיגע חבלי־משיח צייט — צו גרינדען אין יעדע נוסח אר״י שוהל א חדר־תורה על טהרת הקדש, לויט דעם מוסטער פון די חדרי תורה וועלכע שטעהען אונטער דער אויפזיכט פון מרכז הישיבות תומכי־תמימים ליובאוויטש. די און עהנליכע לעבענס־נויטווענדיגע פראבלעמען פון די נוסח אר״י קאנגרעגיישאנס וועלען באהאנדעלט ווערען אויף דער דערמאנטער קאנפערענץ.

דער איגוד הקהלות נוסח אר״י ע״י אגודת חסידי חב״ד איז גרייט צו העלפען יעדע שוהל באזונדער מיט יעטווידער מעגליכע גייסטיגע הילף, העלפען אין דער ארגאניזירונג און גרינדונג פון חדרי תורה, באזארגען די נויטיגע מדריכים און טיטשערס, באזארגען מגידי־שיעורים וואו נויטיק, א.א.וו.

יעצט אין די צייט פון חשבון הנפש און קבלה טובה על להבא, נעמט אן דעם גוטען באשלוס צו באטיליגען זיך אקטיוו אין דער הייליגער ארבעטס־פראגראם פון איגוד הקהלות נוסח אר״י, פאר אייער אייגענעם בענעפיט און פאר׳ן בענעפיט פון כלל ישראל. בזכות זה זאלען מיר זוכה זיין צו זעהן בגאולת ישראל און שיבת ציון וירושלים ע״י משיח צדקנו בב״א.

אין ערווארטונג פון אייער חשוב׳ע אנטוואָרט,

בברכת חב״ד וגמר חתימה טובה,

הרב שמרי׳ גוראַרי׳
נשיא ועד הפועל

* * *

דערמיט האב איך דעם כבוד איינצולאדען אייך צו דער קאנפערנץ פון נוסח אר״י קאנגרעגיישאנס, וואס וועט פארקומען אי״ה זונטאג, ראש חדש חשון, תש״ג (אקט. ווי׳טען, 1942) 5:00 אזייגער, נאכמיטאג, אין דער צענטראלע פון אגודת חב״ד, 770 איסטערן פארקווייי, ברוקלין, נ.י.

די דאזיגע קאנפערענץ וועט פאררופען אין איינקלאנג מיט דער שטרעבונג פון כ״ק אדמו״ר, דער ליובאוויטשער רבי שליט״א, צו דערהויבען די נוסח אר״י שוהלען אין אמעריקא צו זייער געהעריגער גייסטיגער הויך.

די קאנפערענץ וועט ארומרייידען די מעגליכקייטען ווי צו דערהויבען דעם מעמד ומצב פון די נוסח אר״י קאנגרעגיישאנס און זייער השפעה אין אידישען לעבען, דורך גרינדען שעורי־תורה, חדרי תורה, א.ד.ג., און אין אלגעמיין פארזיכערען די צוקונפט פון די נוסח אר״י שוהלען דורך ווידמען די לעבענס נויטוועניגיג אויפמערקזאמקייט צו דער דערציאונג פון די יונגע מעמבערס פון די שוהלען. פאר דעם צווועק וועט די קאנפערענץ אויך ערוועהלען א קאונסיל, מיט פארשטעהער פון אלע קאנגרעגיישאנס, צו דורכפיהרען די רעזאלוציעס אין לעבען.

קיינע אפיעלס וועלען ניט געמאכט ווערען.

איך בין זיכער, אז איהר וועט אנערקענען די וויכטיגקייט פון דער דאזיגער קאנפערענץ, און די באזונדערע אחריות וועלכע איהר דארפט בארעכטיגען אלס די פיהרער פון א עדה קדושה בישראל, אייער חשוב׳ע קאנגרעגיישאן. מיר האפען, אז אייער קאנגרעגיישאן וועט זיין צאלרייך פארטרעטען אויף דער דאזיגער קאנפערענץ, וועלכע באצייכענט דעם אנהויב פון א נייע אויפלעבונגס עפאכע אין דער געשיכטע פון אמעריקאנער אידישען לעבען בכלל, און אין לעבען פון די נוסח אר״י שוהלען בפרט. פארפעהלט ניט צו קומען און זאגען אייער וואָרט!

בכבוד ובברכה,

הרב שמרי׳ גוראַרי׳
נשיא ועד הפועל

תולדות חב"ד בארצות הברית

הרב משה ליב רוטשטיין ע"ה

בנוסף לעבודתה של אגודת חב"ד המרכזית בנ.י. נפתחו סניפים גם בכמה ערי השדה. לשיקגו נשלח ה"ר משה ליב רוטשטיין לנהל את סניף אגודת חב"ד בשיקגו. באגרת המינוי כותב רבנו בט"ו בסלו תש"א (אג"ק ח"ה א'שיא):

בזה הנני להכיר לפניהם את מזכירי ידידי עוז, אחד מבחירי תלמידינו היקרים האהובים והנחמדים, גבורי כח באהבת ישראל בקביעות עתים לתורה ועבודה ובהתועדות חברים וידידים באהבת ריעים, ה"ה הרב בעל מדות תרומיות וו"ח אי"א מוהר"ר משה ליב שי' ראדשטיין, אשר הנני ממנה אותו בתור מנהל אגודת חסידי חב"ד בעי"ת שיקאגא והגליל יע"א, והשי"ת יהי' בעזרו ויצליח לו בעבודתו הקדושה בכל הענינים הנוגעים לחסידי חב"ד בגשמיות וברוחניות.

ובזה הנני פונה אליהם למסור על ידו את כל עניני הנהלת אגודת חסידי חב"ד, ועל ידם הנני פונה אל כל ידידינו אנ"ש ולכבוד ידידי הרבנים הגאונים וגבאי בתי הכנסיות של חסידי חב"ד בעי"ת שיקאגא והגליל יע"א ואל כל הנלוים אליהם ומתעניינים בהחזקת דרכי חסידי חב"ד, ה' עליהם יחיו, לקרב את ידידי עוז הרב ראדשטיין שי' ולהיות בעזרו בכל עניני אגודת חב"ד בעי"ת שיקאגא והגליל יע"א למען אשר בעזרתו ית' יוכל למלאות את תפקידו על צד היותר נעלה כראוי לו.

והנני שולח את ברכתי לידידינו אנ"ש ולכבוד ידידי הרבנים הגאונים וגבאי בתי הכנסיות של חסידי חב"ד ואל כל הנלוים אליהם ומתעניינים בהחזקת דרכי חסידי חב"ד בעי"ת שיקאגא והגליל יע"א, שיהא השי"ת בעזרם בכל הדרוש להם ולבני ביתם יחיו בבריאות הנכונה בפרנסה בריוח ולראות נחת מו"ח יחיו.

וב"הפרדס" (ניסן תש"א):

במוצש"ק פ' תצוה, ט' אדר, נתקיימה חגיגת חנוכת הבית של משרד אגודת חסידי חב"ד דשיקאגא והגליל במעונם החדש 1210 אינדעפענדעס בולאוואר. השתתפו בחגיגה הרה"ג ר' צבי רובינשטיין, ור' אברהם יצחק פערלשטיין, ואנשי ארבעה הבתהכ"נ חב"ד, אנשי ליובאוויטש, בני ראובן, נוסח אר"י וצמח צדק, ואורחים מעריצי חב"ד. הרה"ג רח"צ רובינשטיין ורא"י פערלשטיין נאמו דרשות מלהיבות מענינא דיומא. הרב ר' משה ליב ראדשטיין חזר מאמר מתורת חב"ד של כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש, והתועדו לאחר חצות הלילה בסעודת מלוה מלכה נהדרה בברכת לחיים ומנגוני חב"ד.

בדעה אחת ובהתלהבות חסידותית הסכימו והחליטו הנאספים המשתתפים בהחגיגה לבסס דרכי ומנהגי החסידים לרבוה"ק, לחזק ולשכלל את אגודת חסידי חב"ד דשיקאגא והגליל להעמידה על הגובה הראוי' לה, לחזק קביעות שיעורי לימוד תורת חסידות חב"ד נוסף על השיעורים של ש"ס הלכה ואגדה הקיימים בבתי כנסיות חב"ד. לשמור ולבצר מנהגי חב"ד נוסח אר"י ותקנת כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש בדבר אמירת תהלים בכל יום כפי שנחלק לימי החדש, אחרי תפלת שחרית בחול ובש"ק בצבור וביחיד, ואמירת כל הספר תהלים בכל ש"ק מברכים החדש. ומאהבת ישראל לעורר ולבקש את כל הבתי כנסיות להנהיג כזה אצ[ל]ם לטובתם בגשם ורוח (כמדובר בארוכה בקונטרס קובץ תהלים, נדפס בווארשא) ולקבוע שיעור „תניא" בבית אגודת חסידי חב"ד דשיקאגא והגליל. להשתתף בעושה ומעשה בכל מפעלותיו הכבירים של כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש לטובת כלל ישראל, קרן פדיון שבוים, החזקת הישיבות תומכי תמימים דליבאוויטש ביואפ ובאה"ק ת"ו. המתיבתא והישיבה אחי תמימים בברוקלין, נ. י. צדקת רמבעה"נ כולל חב"ד באה"ק ת"ו, והפצת הירחון „הקריאה והקדושה".

אגודת חסידי חב"ד דשיקאגא והגליל פונה בקריאה של חיבה וכבוד לכבוד הרה"ג ומנהיגי הקהלות ועל ידם לכל הקהל היהודי אשר בשיקאגא והגליל וארצות המערב, להחזיק ולתמוך מפעלות אגודת חסידי חב"ד דשיקאגא והגליל כולו אומר טוב וחסד.

הרב רמ"ל ראדשטיין הנהו רק איזה חדשים במדינה זו, אשר נמלט מווארשא לאחר כבוש הנאצים, ביחד עם תלמידי הישיבות „תומכי תמימים" מווארשא ואטוואצק, ובאו לווילנא, ובהשתדלות ועזרת קרן פדיון שבוים של כ"ק אדמו"ר שליט"א מליבאוויטש בא הוא ומשפחתו ועוד משפחות אחדות, מווילנא דרך ריגא מוסקבה סיביר ויאפאן לסאן פראנציסקא. וכארבעים איש מתלמידי תומכי תמימים, הנם כבר בעיר קאבע יאפאן, וקבלו הוויזות לארצות הברית,

וקרובים לבוא למדינתנו הטובה. ומטעם כ"ק אדמו"ר שליט"א מליבאוויטש נתמנה הרב רמ"ל ראדשטיין, למנהל אגודת חסידי חב"ד דשיקאגא והגליל, וקבע מושבו להצלחה בעיר שיקאגא.

הגיע לידינו נייר המכתבים של האגודה ובו רשימת בתי הכנסת וחברי ההנהלה:

אגודת חסידי חב"ד דשיקאגא והגליל
AGUDAS CHASIDEI CHABAD
OF CHICAGO AND VICINITY
1210 INDEPENDENCE BLVD. CHICAGO, ILL.

קהלות חסידי חב"ד
אנשי ליובאוויטש
בני ראובן
נוסח אר"י
צמח צדק

ועד המועצה
הרב ר' חיים צבי רובינשטיין
הרב ר' אליעזר ווייסמאן
הרב ר' אברהם יצחק פערלשטיין
הרב ר' בנימין דיסין
הרב ר' מרדכי ווייס
ר' שלמה פלמר
ר' מנחם מן נאסאטיר

ועד הפועל
יושב ראש: פנחס ריסמאן
סגנים:
נפתלי ה. באלאטין
שמעון שמחאב
צבי לעוויט
גזבר: משה הכהן שייעוויטש
ש. גילללמאן, מ"מ
מזכיר ראשי: יוסף פלייער
מנהל: הרב משה ליב ראדשטיין

ולסניף פיטסבורג נשלח ה"ר מרדכי שי' אלטיין, שרבנו כותב אליהם כ"ג שבט תש"ב (אג"ק ח"ו א'תרצו):

בנועם שמעתי מאת ידידי עוז הרה"ג וו"ח אי"א מוה"ר ישראל שי' דזויקבסאן משלומם הטוב ומאספתם והחלטתם הטובה ליסד בעוה"י אגודת חסידי חב"ד בעי"ת פיטסבורג יע"א ומבחירת ועד זמני כפי הרשימה המצורפה למכתבם.

ובזה הנני לאשר את החלטתם הטובה בדבר התייסדות אגודת חסידי חב"ד בעי"ת פיטסבורג יע"א והנני מאשר את חברי הועד של אגודת חסידי חב"ד בעי"ת פיטסבורג יע"א הלא המה וו"ח אי"א מוה"ר שלמה זלקא שי' אוקלין, מוה"ר יהושע שי' פלאטקין, מוה"ר שלום מנחם מענדיל שי' מהרם, מוה"ר שבתי שי' גבאי, מוה"ר יהודא ליב שי' קאזשדאן ומוה"ר משה חיים שי' פערבער, והשי"ת יעזר להם לסדר את האגודה ולקבוע מקום להתאסף וזמנים לשיעורי לימוד החסידות וזמנים להתועדות להתעורר ולעורר ללכת בדרכי החסידות והחסידים.

והנה אתם עמם משולחי ידידי התלמיד החשוב והכי נעלה ונכבד בעל כשרון ומזג טוב וו"ח אי"א מוה"ר מרדכי שי' אלטעין אשר ילמוד לפניהם השיעורים בלימוד הנגלה ושיעורי לימוד דא"ח ויחזור לפניהם בעל פה מאמרי חסידות וגם יסדר תוכן עניני ההתועדות.

ובזה הנני לברך את חברי ועד הפועל של אגודת חסידי חב"ד בעי"ת פיטסבורג יע"א ועל ידם הנני שולח את ברכתי לכל ידידינו אנ"ש ובני ביתם, ה' עליהם יחיו, בעי"ת פיטסבורג יע"א, כי ישפיע להם השי"ת, בתוך קהל עדת ישרון אשר בעי"ת פיטסבורג יע"א, שפעת חיים וברכה מרובה בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר.

ועל הסניפים בשאר העיירות אפשר למצוא לפי המפתח הכללי שנדפס בסוף כרך יב של אגרות קודש ע' שנא.

שם גם על מחלקת אגודת חסידי חב"ד בארה"ק, שדרכה ניהלה אגודת חסידי חב"ד הכללית את כל הפעילות בארה"ק; אלא שאין זאת מענינינו בספר הזה.

פרק סו

ועד להפצת דא"ח

מחלקה זו של אגודת חסידי חב"ד, לסדר שיעורי חסידות והתוועדויות, נוסדה כבר בשנת תרצ"ה, כמסופר לעיל פרק כג. אך עדיין לא בתור ועד מיוחד בשם זה.

לראשונה נזכר ועד זה בקיץ ת"ש, בכותרת ניר המכתבים: „ועד הפצת דא"ח, א. פאריס, ברוקלין נ.י.". ה"ר אברהם פאריס התעסק בשיכפול מאמרי שיחות ומכתבי רבנו. במכתביו שהגיעו לידינו מספר על ההתוועדויות של רבנו ועל דמי המינוי לקבל המאמרים והשיחות (באגרת אחת מחורף ת"ש (נעתקה לעיל פרק לה) נקראת „לשכת הפצת חסידות").

במשך הזמן נבחר ה"ר אלי' נחום שי' שקליאר למזכיר ועד זה, המזמין את אנ"ש לאספה מיוחדת בח' תמוז תש"א:

מע"כ שי' מתבקש לבוא לאספה שתתקיים אי"ה

תולדות חב"ד בארצות הברית

ביום ה' הבע"ל, ח' תמוז, בשעה 7:00 בערב, בבית כ"ק אד"ש.

באסיפה הזאת ישתתף חדב"ן הרב ר"ש גוראר' שליט"א. בבקשה לבוא בזמן כי הענינים העומדים על הפרק חשובים ביותר.

א"נ שקלאר
מזכיר, ועד הפצת דא"ח

באותו יום, ח' תמוז תש"א, כותב להם רבנו (אג"ק ח"ח א'תעו):

אל ועד הפצת דא"ח אשר על יד אגודת־חב"ד
ה' עליהם יחיו!

שלום וברכה!

נהניתי לשמע את תכנית עבודתם בענין סידור קביעות שיעורי לימוד דא"ח והתועדות בקריאת השיחות ברבים בבתי כנסיות של ידידינו אנ"ש, ה' עליהם יחיו, ולקרא בשם מי ומי יקחו על עצמם את העבודה הקדושה הלזו לעבדה ולשמרה.

ובזה הנני פונה אליכם ידידי בקריאה של חיבה לסדר הענין, דבר דבר על אופנו, וכל מ[י] שיעלה בזכותו ללמוד ברבים ידע להוקיר את הזכות הגדולה שזכה בה וימלא חובתו בזריזות ובהידור, בידידות ואהבת ריעים, בעתה ובזמנה, וישתדל לבאר ולהסביר את לימודו באופן שקהל השומעים יחיו יבינו ויעודדם אשר איש איש מהם יעורר את מכריו ומיודעיו לבא אל שלחן הטהור לשיעור הקבוע ללמוד דא"ח, נוסף על שמירת השיעורים בלימוד הנגלה.

בהמשך לזה נסדרו שיעורי דא"ח שעליהם מודיע המזכיר במכתב חוזר:

בע"ה, ט' חשון, תש"ב

כבוד ידידנו הנכבד שי'

שלום וברכה.

מצורף לזה מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א אשר בו יוכח לדעת גודל הזכות והנחת רוח לכ"ק אדמו"ר שליט"א מקביעות לימוד דא"ח ברבים.

ועד הפצת דא"ח מודיע בזה כי הוסדר מחדש לימוד הדא"ח ברבים* בכל מוצש"ק משעה 8:00 בביהמ"ד כ"ק אדמו"ר שליט"א, 770 איסטערן פארקווייי, ברוקלין.

מע"כ שי' מתבקש לבוא בזמנו להשתתף בלימוד הדא"ח ברבים וכן להשפיע על ידידיו ומכיריו ליהנות מאור החסידות, ובזכות זה נזכה לברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א שפעת חיים וברכה מרובה בגשמיות וברוחניות.

בברכת חב"ד, בשם הועד,

אלי' נחום שקליאר
מזכיר, ועד הפצת דא"ח

את המכתב הזה, ואת אסיפת החברים שנקראה לכ"ו מ"ח, מזכיר רבנו באגרת ג' דחנוכה תש"ב (אג"ק ח"י ד'תקה):

אל הועד להפצת דא"ח אשר על יד אגודת חסידי חב"ד בעי"ת ברוקלין יע"א

שלום וברכה!

קראתי מכתבם הכללי מיום ט' לחדש מרחשון העבר אל חברי אגודת חב"ד על אדות קביעות שיעורי לימוד דא"ח בזמנים ועתים קבועים, כן קראתי את הפרטי כל של אסיפת ועד הפצת דא"ח שנתקיימה ביום א' כ"ו לחדש מרחשון העבר, ואתענין לדעת תוצאות התעמולה על אדות שיעורי לימוד דא"ח ברבים ומצב התעמולה בהוה, והשי"ת יעזר להם בגשמיות וברוחניות.

בהתאם לאגרת זו נקראה אסיפה נוספת לי"ב טבת. במכתב ההזמנה כותב המזכיר:

ב"ה, עשרה בטבת, תש"ב.

חבר נכבד!

שלום וברכה:

אסיפה רבה תתקיים אי"ה ביום ה' הבע"ל, י"ב טבת, בשעה 5 אחה"צ, ב־770 איסטערן פארקווייי, ברוקלין, ומטרתה לדון בכובד ראש איך להרחיב התעמולה בלימוד דא"ח ברבים בתוככי אנ"ש, והתמימים שי'.

כל שעה ושעה יקרה היא ובפרט בזמן ההוה יכולים ב"ה לפעול הרבה כמא' כ"ק בי"ט כסלו ש"ז שיכולים לאסוף כעת כסף וזהב ואבנים טובות מלא חפנים.

כבודו מוזמן להשתתף ולקחת חלק בעבודה זו, ואין מקום כעת להתנצלות.

מכתב כ"ק לועד הפצת דא"ח ייקרא לפני הנאספים.

בתקוה כי יבא בזמנו,

אלי' שקליאר
מזכיר, ועד הפצת דא"ח

* * *

*) ראה לעיל ע' שכא.

מחמת ריבוי העבודה בכל המוסדות והמחלקות האמורים לעיל, בעשרות הפרקים הקודמים, במשך השנים תש״ב-ד, נתעמעמה קצת עבודת ועד זה, שהוזקק להתעוררות מחודשת.

על התחדשות זאת, בתחלת שנת תש״ה, ועל שמה החדש „ועד המסדר לימוד החסידות והתוועדות חסידים״ מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 5 ע׳ 86:

אויף דער איניציאטיוו פון כ״ק אדמו״ר שליט״א, איז ביי די אגודת חסידי חב״ד דאה״ב וקאנאדא געשאפען געווארען א „ועד המסדר לימוד החסידות והתועדות חסידים״, וועמעס אויפגאבע איז אייצוארדנען אין די שוהלען נוסח אר״י איבער גאנץ אמעריקא, וועלכע צעהלען אייניגע הונדערט, שיעורים פאר לימוד החסידות און אויך התועדות חסידים, זעלבסטפארשטענדליך אויסער די רעגולערע שיעורים פון יעדער שוהל.

צוליב דעם צווינג וועלען איינגעארדנט ווערען סעודות מלוה מלכה אין די שוהלען נוסח אר״י, אין גרייטער ניו יארק און אויך אין פראווינץ שטעדט, צו וועלכע עס וועלען צוגעשיקט ווערען חשוב׳ע פארטרעטער פון ועד המסדר, וועמעס אויסשליסליכער צווינג וועט זיין מעורר זיין צו לימוד החסידות און הנהגה בדרכי החסידים.

דער ועד המסדר האט זיך גלייך אריינגעווארפען אין דער ארבעט און אין פילע שוהלען זיינען שוין פארגעקומען מלוה מלכה׳ס אראנזשירט דורכ׳ן „ועד״ וועלכע האבען אריינגעבראכט א חסידישע אויפלעבונג און איבערגלאזען א שטארקען רושם אויף די פארזאמעלטע.

א דאנק די השתדלות פון „ועד המסדר״ איז אין א ריי שוהלען איינגעארדנט געווארען שיעורים פאר לימודי החסידות ווי תניא, לקוטי תורה און אנדערע ספרי חב״ד.

א בעזונדער אבטיילונג פון ועד המסדר פארנעהמט זיך מיט אויפקלערען צו די גוע אנשי חב״ד די יסודי החסידות און מקרב זיין זיי צו די דרכי החסידים פון זייערע עלטערען.

בט״ו מ״ח תש״ה כותב אליהם רבנו (אג״ק ח״ח ב׳תקכט):

אל חברי ועד הסתדרות לימוד חסידות והתועדות חסידים, ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על הרצאתם מהחלטות האספה שנתקיימה ביום י״ג לחד״ז, נהניתי לקרא את כל האמור בהרצאתם בדבר התחייבות החברים למלאות את חובתם כפי הוראת הועד ואשר על ש״ק ומוצש״ק הבע״ל סדרו אשר יתועדו בעזה״י בחמשה מקומות, והנני מברכם כי פועל ידם ירצה השי״ת [ו]יתברכו עם ב״ב יחיו ברוב טוב בגשמיות וברוחניות.

אמנם יסוד מוסד בהסתדרות זו שיהי׳ מזכיר בעל מרץ קבוע ומיוחד לעבודה זו שיתעסק בזה בכתב ובדבור בכל משך ימי השבוע ובשכירות קבועה. יציעו לי הראוי לזה.

למזכיר התמנה ה״ר אלי׳ סימפסון, שהי׳ מודיע לכ״א מתי והיכן עליו להתוועד. הגיעה לידינו גלוי׳ שכתב אל הר״י דזייקאבסאן באדר״ח כסלו תש״ה:

בשם ועד המסדר לימוד החסידות והתועדות חסידים הנני להודיעו אשר בש״ק הלז במוצאי מנוחה פ׳ תולדות עלה בגורלו להיות על המלוה מלכה בבהמ״ד אנשי ליאדי 315 הופער סט׳ בשעה ½ 8:.

בבקשה לבוא בזמנו

א. סימפסאן

ובקשר להתוועדות י״ט כסלו כותב להם רבנו בכ״ו מ״ח (אג״ק ח״ח ב׳תקמא):

אל ועד המסדר לימוד חסידות והתועדות החסידים על יד אגודת חסידי חב״ד בארצה״ב וקאנאדא, ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלתם אדות סידור סעודת י״ט כסלו בבתי כנסיות נוסח האריז״ל בודאי נכון הדבר לסדר בכל בתי הכנסיות בנויארק וכן בערי השדה לבא עמהם בכתובים וכן להודיע ע״ר מכה״ע לכל בתי הכנסיות נוסח האריז״ל בנדון זה, ובמאמר מיוחד לבאר גודל הענין ולעורר גם את היחידים מגזע אנ״ש המתפללים בבתי כנסיות אחרים אשר יואילו לבא להשתתף בסעודת מצוה וזכרון אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה״ה נבג״ם זי״ע.

הנני שולח המחאה ע״ס חמשים שקל לצרכי הוצאות קטנות לועד המסדר לימוד חסידות והתועדות חסידים.

על המכתב והתוצאות מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 6 ע׳ 9:

אויף דעם חג הגאולה י״ט כסלו האט דער ועד המסדר לימוד החסידות והתועדות חסידים פאנאנדערגעשיקט א התעוררות בריף צו אלע שוהלען נוסח אר״י פון ניו־יארק און פילע אנדערע שטעדט פון אמעריקע און קאנאדע, אין וועלכען עס איז אונטערשטראכען געווארען די גרויסע באדייטונג פון דיזען יו״ט פאר חסידים און חסידות און עס איז

תולדות חב״ד בארצות הברית

אנגעווייזן געוואָרען אויף דער נויטוועגדיגקייט אנצוהאלטען דעם טראדיציאנעלען מנהג צו מאכען אין טאג פון י״ט בסלו א סעודת מצוה און א חסידישען פארבריינגען אין יעדער חב״ד׳ער נוסח אר״י שוהל און מחזק זיין זיך אין קביעות עתים לתורה און אויפפיהרונג בדרכי החסידים.

לויט די ידיעות וועלכע זיינען נאכדעם אנגעקומען, זיינען כמעט אין אלע שטעדט פון לאנד, וואו עס געפינען זיך נוסח אר״י שוהלען, פארגעקומען התועדות י״ט כסלו אויפ׳ן עבטען חסידישען שטייגער און ס׳איז באשלאסען געוואָרען איינצואַרדענען שיעורים ברבים בנגלה ובחסידות.

אין ניו־יארק גופא האט דער „ועד המסדר״ צוגעשיקט פארשטעהער אין די נוסח אר״י שוהלען צו באטייליגען זיך אין י״ט כסלו מסבות, וואו זיי האבען פארבראכט מיט די שוהל־פארזאמלטע אייניגע שטונדען אין א חסידישער אטמאספערע, און מעורר געווען צו לימוד והנהגה בדרכי החסידים.

כך הי׳ בכל שנה ש״ועד המסדר״ הזה הי׳ מסדר התוועדויות י״ט כסלו בבתי כנסת חב״ד. ימים אחדים לפני י״ט כסלו היו פונים במכתב לרבני וגבאי בתי־הכנסת בקשר לסידור ההתוועדות. הגיע לידינו המכתב ששלחו בכסלו תש״י:

ב״ה.

שלום וברכה!

בייליגנדיק א קאפיע פון מכתב כ״ק אדמו״ר שליט״א פון י״ג בכסלו ד׳י. טיילן מיר אייך מיט, אז מיר זיינען בעזרת השם יתברך גרייט מיטצוהעלפען אייך אין איינארדנען דעם י״ט כסלו פארבריינגען אין אייער שול און אויך צו דעלעגירן אונזער א פארשטייער צו דעם.

ביטטע אויסצופילן די בייגעליגטע פאסט קארטל און באלד צוצושיקן איר צו אונז.

בכבוד וברכת כט״ס, ועד המסדר

שמואל הלוי לעוויטין

המכתב מי״ג כסלו, בו מעורר רבנו על סידור התוועדות י״ט כסלו בכל בתי הכנסת, נדפס באג״ק ח״י ג׳תרלז.

* * *

בסוף התיאור הנ״ל שבקובץ ליובאוויטש גליון 5 נזכרת המחלקה המיוחדת לקרב את גזע אנשי חב״ד לדרכי החסידות. על כך ועל שאר פעולות הועד כותב להם רבנו בח׳ טבת תש״ה (אג״ק ח״ח ב׳תקעו):

במענה על הדו״ח הקצר מהנעשה לטובה ולברכה במשך שבועות אלו נהניתי לשמוע אשר ת״ל התעמולה עלתה בטוב ופעלה התעוררות טובה, ואשר כמעט בכל בתי הכנסיות שערכו מלוה מלכה מטעם ועד המסדר קבעו ת״ל לימוד דא״ח.

בטח יתענין ועד המסדר לבקר גם שאר בתי הכנסיות נוסח האר״י ז״ל אשר לסבות שונות לא היו שם עדיין, ויסדרו שמה בעזה״י מה שאפשר לסדר בענין הקביעות זמן ללימוד דא״ח ולהתחזק בדרכי החסידות.

ועד המסדר צריך לסדר בכל בית כנסת אוצר של ספרי חסידות שימצאו שם כל מה שנדפס מספרי החסידות, השיחות, הקריאה והקדושה, השמועסן ועוד, ומודעה תלוי׳ במקום הנראה וניכר אשר בבהכנ״ס נמצא ללימוד ולקריאה כל הספרים הנ״ל הן בלה״ק, והן באידיש והן באנגלית.

ועד המסדר צריך להתענין בדבר ערי השדה, ובאספה הכי קרובה צריך הועד להעמיד שאלה זו על סדר היום, וצריכים לעשות סדר מיוחד עם תקציב הדרוש על זה, וכמובן אשר קודם הנסיעה לאיזה עיר צריכים לבא בכתובים עמהם.

בדבר ההצעות דג׳ טבת. א) התוצאות והפועל של ההתועדות יטילו [על] החברים שערכו את ההתועדות. ב) אשר ההתועדות של המלוה מלכה תהי׳ פעם בשני חדשים, הצעות אלו נכונות הנה.

בדבר גזע אנ״ש שי׳, הנה הם צריכים סדר אחר והעבודה בזה צריכה להעשות ע״י ידידיי עוז התלמידים התמימים יחיו המדברים בשפת המדינה, וכבר סדרתי בזה הצעת עבודה ומלאתי את ידי חתני הרב רממ״ש שליט״א בתור נשיא החברה הזאת ואת ידידי עוז התלמיד החשוב הרב רמ״מ שי׳ הכהן פעלדמאן בתור מנהל פועל ומזכיר, ואת ידידיי התלמידים האהובים יחיו בתור חברים מסייעים, ולשעה הנה על הנהלת ועד המסדר להשיג — על ידי בתי הכנסיות — את השמות והכתובות של הצעירים בני וחתני אנ״ש שי׳ ולמסור להרב פעלדמאן שי׳ הנ״ל.

הנני פורש בשלום כל החברים שי׳ ומברכם כי פ[וע]ל ידם ירצה השי״ת וברכות יחולו על ראשם ועל ראשי אנ״ש בתוככי כלל אחב״י שי׳ בגשמיות וברוחניות.

הנני מצרף בזה המחאה ע״ס חמשים שקלים לצרכי הוצאות ועד המסדר.

ואל הרמ״מ שי׳ פלדמן מבאר רבנו את עבודתה של מחלקה זו, באגרת ד׳ טבת תש״ה (שם ב׳תקסז):

שתי עבודות עקריות יסודיות וכלליות הנה:

א. 1) להתענין בטובתם האמיתית של הצעירים מגזע החסידים הלומדים ומחונכים בשארי ישיבות שמחוץ לישיבות תת"ל, לשוחח עמהם בעניני חסידות ולקרבם לצור מחצבתם, ללמוד עמהם מאמר חסידות מזמן לזמן, לעוררם לקרא את השיחות ועוד מה שהם בעצמם יכולים להבין בלי עזרת מורה ומלמד, ולחבב עליהם עניני החסידות ולקרבם בקירוב פנימי . . .

ב. ההתענינות בטובתן הפנימית והנפשית של גזע חסידי חב"ד שנתרחקו ממחנה החסידים ונשטפו בזרם החיים החולניים, ואינם יודעים ומדברים אפילו בשפת יהודית המדוברת אלא בשפת המדינה, ובהם טפוסים שונים וסבות שונות שגרמו לריחוקם — אין זייער אפגעפרעמדקייט — מצור מחצבתם, יש ביניהם תמימים ובעין תנוקות שנשבו, ויש שמוריהם נתקום מדרכי אבותיהם, מהם בכוונת זדון ומהם שלא בכוונה להרע. מהם השומרים איזה מהמצות המעשיות ומהם שהתרחקו לגמרי ועזבו את המצות לגמרי.

אופני העבודה הם ע"י התייסדות ועד מיוחד בשם אנגלי סטודיום פון חסידות חב"ד פון אריגינעלע קוועלן — הרב מנחם מענדיל שניאורסאהן נשיא ועה"פ, הרב מנחם מענדיל פעלדמאן מנהל פועל ומזכיר.

* * *

כדאי להביא כאן בתור דוגמה את ההתוועדויות שנסדרו מטעם אגודת חסידי חב"ד בנוארק. את התוועדויות סידר ה"ר משה פנחס כץ שרבנו כותב לו בט"ו תמוז תש"ו (אג"ק ח"ט ב'תתקכז):

נהניתי לקרוא את מכתבו על אודות ההתועדות כדרכי החסידים שהתקיימה ביום י"ב תמוז העבר בביהכ"נ ליובאוויטש בעי"ת נוארק יע"א, אשר גדולה מעלתה של ועידת אנ"ש יחיו בסיפורי ימי חייהם בבתי הוריהם וחותניהם גזע חסידי חב"ד ארחם ורבעם הנהגת ימי השמחה וסיפורי ימי קדם, וצריכים להשתדל להרבות בועידות כאלו ואשר ישתתפו בהם גם ילידיהם של אנ"ש שי' למען ידעו את שרש מולדתם ויתעוררו גם הם להדריך את בתיהם באופן הנרצה בדרכי החסידים והחסידות, והשי"ת יצליח לו בגו"ר.

בשלהי אותו קיץ היגר הוא וב"ב מנוארק לבראנזוויל שבנ.י. ובקשר לזה סידר התוועדות נוספת בנוארק והתוועדות בבראנזוויל. הגיעו לידינו מכתבי ההזמנה הנדפסים על ידו (מימיוגרף):

„אגודת חסידי חב"ד — נוארק, נד"ז"

ב"ה!

טייערער פריינד!

מיר האבען דעם כבוד צו איינלאדען אייך, צו דער יעהרליכער „מלוה מלכה און התועדות", וועלכעס וועט פארקומען אי"ה, שבת נאכט פרשת תצא, י"א אלול, תש"ו (דעם 7טען סעפטעמבער) אום 9 אוועגט, אין ישיבה בילדינג, 274 טשענסעללאר עוו. נוארק נד"ז.

צו דיזער „מלוה מלכה" קומען ספעציעל פון ברוקלין, אונזערע טייערע פריינד הרב ר' דוד שטאקהאמער, מיט זיינע קינדער, הרב ר' מרדכי מענטליק און הרב ר' משה פנחס כ"ץ, יחיו.

ווי אלע מאהל, אזוי אויך דאס מאהל, האפען מיר, דאס איהר וועט בעזה"י פיהל הנאה האבען, פארברייגנגען אוא גייסטפולען אוועגט, אין דברי תורה, דברי חסידות, ספורי צדיקים און הארציגע חסידישע נגינה. און בפרט אין די אלול טעג, וועלן א גייסטיגע דערהויבענקייט איז נויטיג און וויכטיג.

מיר ערווארטען אייך און אייערע פריינד, און ביטטע קומט אין צייט.

לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה, וברכת כתיבה וחתימה טובה

„די קאמיטטע".

פ.ס. דער 14טער באס, סטאפט ביים טיהר פון ישיבה.

* * *

„אגודת חסידי חב"ד — נארטה בראנזוויל"
ברוקלין נ. י.

בעזה"י.

טייערער פריינד!

מיר האבען דעם כבוד, צו איינלאדען אייך, צו דער סעודת „מלוה מלכה און התועדות" וועלכעס וועט אי"ה פארקומען, מוצאי שבת קדש פרשת תבא, ח"י אלול (סעפטעמבער 14) אום 9 אוועגט, אין הויז פון ידידנו החסיד הר"ד מרדכי גראנער 331 האפקינסאן עוו. אפארטמענט 8. ברוקלין נ"י.

ביי דיזער התועדות, וועט מען פארברייגנגען אין דברי תורה, דברי חסידות, סיפורי צדיקים, און הארציגע חסידישע נגינה, וועלכעס וועט אי"ה אפפרישען דעם זכרון ימי קדם, און א התעוררות אמיתי צו די ימי הרחמים והרצון.

מיר בעטען אייך העפליבסט, צו אויפנעהמען אונזער איינלאדונג, און קומען פארבריינגען אין דער חסידישער התוועדות, וועלכעס איהר וועט דאס זיכער לאנג געדענקען.

בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה, בשם הועד:

הרב מרדכי מענטליק
הרב משה פנחס כ״ץ

פרק סז

חברה קדישא

הגיעה לידינו טיוטה לתקנון אגודת חב״ד, לאחר בוא רבנו לארה״ב. בהוספה לתקנון נאמר:

מתיסדת חברה קדישא כללית וכל חברה או קהלה מוצאת את האנשים הבקיאים בעניני טהרה ושומרי הדת שיכנסו בהחברה הכללית.

א. החברים מתחלקים למשמרות חדשיות ובערים הגדולים גם לגלילים שונים וכל חבר עליו לילך ולהתעסק בב״מ כשיארע ח״ר ר״ל עפ״י הסדר מתי שיגיע זמנו להתעסק.

ב. כל החברים מתענים בט״ו כסלו עפ״י התקנות המקובלות מכבר בישראל.

ג. מתארגנת ג״כ חברה מתעסקות מנשים והן ג״כ מתנהגות עפ״י הסדר דסעיף א׳.

ד. אגודת חב״ד מדפסת תקנות הח״ק דיני ומנהגי הטהרה והקבורה, ההלבשה ויתר ההתעסקות בעניני קבורה באידית ובעברית.

ה. אגודת חב״ד מדפסת מאמרים ודברי התעוררות בדבר גודל מעלת שמירת ההתעסקות וההנהגות עפ״י ספרי הראשונים אשר יסודתם בהררי קודש ולגנות מנהגי העכו״ם שנתקבלו אצל הרבה יהודים מחסרון ידיעה ר״ל.

ו. כל חבר וחברה עליו ועלי׳ להשתדל בעת היותו באיזה מקום להתעסק בב״מ ר״ל, לדבר ולפעול ולהשפיע שלא יתנהגו רק עפ״י המנהגים המקובלים מאז ומקדמת דנא ונזכה להיעוד ובלע המות לנצח אכי״ר.

את הוראת רבנו ליסד את החברה, בקיץ תש״ב, מודיע ה״ר דובער חסקינד במכתב־חוזר, שבו מזמין לאספה מיוחדת בנד״ז בה׳ מנ״א:

חבר נכבד!

שלום וברכה.

עס איז דער רצון פון כ״ק אדמו״ר שליט״א, אז עס זאל געגרינדעט ווערן א חברה־קדישא פון חסידי חב״ד, ווי עס איז געווען אין דער אלטע היים, מיט בוררים און גבאים דורך א קלפי־גורל.

און אזוי ווי דאס איז דאך א ענין גדול וקדוש העומד ברומו של עולם, בעטין מיר אייך קומען אין דער צייט יום א׳ פ׳ נחמו ה׳ מנחם־אב אין בהמד״ר פון כ״ק אדמו״ר שליט״א, שעה 6 בערב (770 איסטערן פארקווייי, ברוקלין), **צו דער קלפי־גורל** פון די בוררים וואס וועט אויס געקליבן ווערן, בורר ראשון, בורר שני, בורר שלישי,

יעדערער קען ווערן א מעמבער אין דער חברה קדישא.

ויתן השי״ת שיקוים היעוד ויבולע המות לנצח, ונזכה לגאולה שלמה בקרב ממש,

לאלתר לגאולה בשם הועד,

דובער חאסקינד

בעת אסיפה זו נבחרו הגבאים של החברה. רשימת הגבאים נמסרה לרבנו לאישור ובט״ר מנ״א משיב להם רבנו (אג״ק ח״ר א׳תתלג):

אל ידידי הבוררים של חברה קדישא אשר על יד אגודת חסידי חב״ד בארצה״ב וקאנאדא

שלום וברכה!

בזה הנני לאשר את בחירת הגבאים, אשר בחרו בחתני הרב ר״ש שליט״א לגבאי ראשון ובידידיי הרבנים הנכבדים מוהר״י שי׳ דזייקאבסאן ומוהרש״א שי׳ קאזארנאווסקי, ואת ידידי עוז וו״ח אי״א מוה״ר דובער שי׳ חאסקין לסוכן ואת ידידי עוז וו״ח אי״א מוה״ר מנחם מענדל שי׳ שו״ב קונין בתור מזכיר נכבד ואת המזכיר בפועל יבחר הגבאי ראשון כפי דעתו.

ובזה הנני למלאות את ידם: א) לבחור בועד מועצה של החברה קדישא, במספר חברים שימצאו לנכון, ולראש ועד המועצה את חתני הרב רמ״מ שליט״א שניאורסאהן. ב) לסדר עבודת גבאי החברה קדישא.

עבודת גב[א]ז ח"ק היא: א) קבלת חברים: לחקור אם החבר הבא להתקבל להח"ק הוא שומר שבת ודת ואם הוא ממשפחה הגונה וכשרה. ב) לפקח על בית החיים: לחלק ולסדר השורות והמגרשים ולהעריך את המחירים. ג) לקבוע אנשים מתעסקים, לטהרה וכו'. ד) לקבוע אדרעס מיוחד, שאם יארע סיבה ח"ו ידעו החברים למי לפנות.

עבודות האמורות בהד' סעיפים יתחלקו בין שני הגבאים הרב רש"א שי' קאזארנאווסקי והרב ר"י שי' דזייקאבסאן, וההחלטה בפועל ע"ד קבלת החברים ועניני הכספים, כמו מכירת המקומות וכל עניני ההכנסה והוצאה מביה"ח כולה מסורה לגבאי הראשון חתני הרב ר"ש שליט"א גוראריי אשר על ידו יבאו לפועל כל עניני ביה"ח.

ישפיע השי"ת להם ולנו, בתוך כאחב"י, ה' עליהם יחיו, שפעת חיים וברכה מרובה בגשמיות וברוחניות.

ובנר הרביעי תש"ג (אג"ק חי"ב ד'תקמג):

אל ועד חברה קדישא אשר על יד אגודת חסידי חב"ד, ה' עליהם יחיו!

שלום וברכה!

במענה על ההרצאה על אדות ההצעות שהציעו בהתועדות החברה קדישא בט"ו בסלו העבר, הלא הנה:

א) לנהל פנקס ע"י חברה קדישא.

ב) להוציא לאור חוברת בדיני ומנהגי חברה קדישא בהנוגע הלויית ב"מ, טהרה וקבורה וכו'.

ג) להוציא לאור חוברת מיוחדת להדגיש את ההנהגה המוזרת שנוהגים עם הב"מ ולהודיע את הדברים האסורים שעושים עם הב"מ, שמלבד בזיון המת שיש בזה הנה אונסים אותו לבא לעלמא דקשוט בבזיון ומוסיפים לו צער על צערו.

ד) ליסד חברה מתעסקים ע"י החברה קדישא שתהא מוכנת לשרת ע"פ הדינים והמנהגים המקובלים גם לשאר החברות שבעיר ולפרסם עד"ז בעתונים.

ה) שכל הרוצה להרשם בתור חבר להחברה קדישא (בלי זכות על בית החיים) ישלם מס שנתי לערך $10 פחות או יותר.

הנני מסכים עם כל ההצעות האמורות והנני ממלא את ידי חברי ועד המועצה וחברי ועד הפועל ונשיאיהם בראשיהם להכנס לאספה מאוחדת לעבד את כל התקנות, דבר דבר על אופנו, בסדר מסודר, ולקבוע תכנית העבודה ותקציב הדרוש על זה ולמסור לועד הפועל להביא הדבר בסדר מסודר אל הפועל, והשי"ת יעזר אשר יבולע המות לנצח.

את הפנקס הנ"ל התחילו לנהל באסיפה שהתקיימה בל"ג בעומר תש"ג. לפנ"ז בכ"ט ניסן התקיימה אסיפת חברי ההנהלה שבה הוחלט על סדר האספה הכללית בל"ג בעומר ועל דבר הפנקס. בפרטי־כל אסיפת כ"ט ניסן נאמר:

ב"ה כ"ט ניסן תשג"ה,

ע"ד האסיפה

האסיפה תהי' ביום ל"ג בעומר ביום א' פ' בחוקותי באולם הישיבה בשעה 5 אחר חצות היום.

א. לפנות בבקשה לכ"ק אדמו"ר שליט"א שישתתף בהאסיפה.

מטרת האסיפה:

א. לרכוש חברים הרשומים בתור חברים נכבדים וחברים מתעסקים.

ב. ע"ד יסוד אוהל על ציון הרבנית נ"ע*.

ג. ע"ד הדלקת נר תמיד על האוהל וגם ע"ד הדלקת נרות על ציון הרבנית עבור האדמורי"ם נ"ע.

ד. ע"ד גדר אצל הקרקע.

סדר האסיפה:

א. יסודר אשר תחילה ינאם הרש"ג ואח"כ ינאם אחד בשם ועד המועצה ואח"כ ינאמו הגבאים ע"ד החלק המסחרי ואח"כ יבקשו את כ"ק אדמו"ר שליט"א להכנס.

ב. על האסיפה יתנו מזונות, בצים מבושלים כמנהג בכל ישראל** ומים של סאדא, והדומה.

ע"ד הפנקס של החברה קדושה

הרב הג' קזרנובסקי שי' מודיע שהפנקס של הח"ק יהי' מוכן ליום ל"ג בעומר, ליום אשר הוכן לקריאת אסיפה רבה מטעם החברה קדושה שע"י אגודת חב"ד, והוחלטו הצעות דלהלן:

א. לפנות לכ"ק אדמו"ר שליט"א לתת לנו הכבוד להכנס בתור חבר לח"ק.

---

*) עוד לפני התייסדות חברה קדישא זו כבר נקנה ע"י אגודת חסידי חב"ד בית החיים בחודש שבט תש"ב (בעת פטירת אם רבנו הרבנית הצדקנית מרת שטרנא שרה אשת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, בי"ג שבט תש"ב. והיא הראשונה שנקברה בבית החיים הזה; לפני כן היתה לאגודת חב"ד חלקה בסטעטן איילענד בשם „אחוזת ישראל").

**) לאכול בצים מבושלים בל"ג בעומר.

ב. קודם פתיחת הפנקס של הח"ק לפנות בבקשה לכ"ק אדמו"ר שליט"א שיכתוב פתיחה להפנקס.

ג. ע"ד הזכות להרשם בהפנקס הוחלטו התנאים דלהלן:

א) ראשית יורשמו שמות חברי הנשיאות והגבאים והמועצה.

ב) במחלקה בפני עצמה יורשמו שמות החמשים החברים נכבדים שהוקצב מספרם עפ"י הצעת כ"ק אדמו"ר שליט"א וזכויות מיוחדות נתנו להם.

ג) אלה החברים שלא נכנסו בין החמשים חברים הנ"ל והם חברים מתעסקים בהח"ק בתשלומין של עשרה שקלים לשנה יורשמו במחלקה מיוחדת (ואין להם זכות קרקע).

ד) כל מי שרוצה לרשום שמו בהפנקס של הח"ק ישלם סך חמשים שקלים.

ה) ע"ד רשימת מאורעות בהפנקס יש חילוקי דעות אם למכור דף, חצי דף ורבע דף במחיר קצוב או למכור רשימת מאורעות ולפי כמות השטח שיוקח על רשימת המאורע ישלם לפי חשבון השורות.

ד. ע"ד הסדר הפנקס הוחלטו הצעות אלו:

א) הפתיחה של כ"ק אדמו"ר שליט"א.

ב) תולדות קניית הקרקע בהמאורע של פטירת הרבנית נ"ע (אולי יש מקום בפה לכתוב בקצרה יחוס ותולדות חיי' של הרבנית נ"ע) שזה הביא ליסוד הח"ק.

ג) סדר יסוד הח"ק ע"י ועד זמני, אסיפה לבחירת בוררים, בחירת בוררים, בחירת הגבאים ע"י הבוררים, יסוד ועד המועצה.

ד) תקנות החברה קדושה.

ה) סדר רשימת החברים בהפנקס, א) שמות הנשיאים והגבאים והמועצה, ב) מחלקת החמשים חברים נכבדים, ג) חברי הח"ק מתעסקים, ד) רשימת שמות, ה) מחלקת המאורעות.

במענה לפרטי־כל הנ"ל כותב רבנו בח' אייר (אג"ק ת"ז ב'מ):

במענה על מכתבם אודות הסדר בדבר פנקס החברה קדישא וכל פרטי הענינים וסדר האסיפה בח"י אייר ל"ג בעומר הבע"ל, הכל ככל הכתוב בפרטי כל טוב ומסכם מאתי ובתור פתיחה בפנקס יכתבו מאמר כ"ק אאמו"ר הרה"ק נבג"מ זי"ע המתחיל כתיב ועשית חסד ואמת.

וביום האסיפה, ח"י אייר (שם ב'נ):

בזה הנני לבקשם להכניסני בתור חבר בחברה קדישא אשר על יד אגודת חסידי חב"ד יצ"ו, הייתי חפץ למלאות את חקי החברה להשתתף בועידות וכו' אבל לסבת חלישות בריאותי — ישלח לי השי"ת רפואה — הנה השתתפותי תהי' על ידי שליח.

כל אנ"ש יחיו וב"ב יחיו צריכים להיות חברים בח"ק ולדאוג לעת מצא כו'. והשי"ת ישפיע שפעת חיים וברכה מרובה לאנ"ש וב"ב יחיו, בתוך כללות אחב"י ה' עליהם יחיו, בגשמיות וברוחניות.

מצורף לזה הנני שולח מס חבר בסך חמשים שקלים בזכות להרשם בפנקס.

אודות הרשמת רבנו בתור החבר הראשון בפנקס כבר נודע לפני כן, שכבר במכתב ההזמנה לועידה מודיעים זאת:

איינלאדונג

שלום וברכה:

זונטאג, ל"ג בעומר (ח"י אייר, דעם 23טען מאי), 4 אז. וועט אין דער צענטראלע פון אגודת חסידי חב"ד אויף 770 איסטערן פארקווייי, ברוקלין, אי"ה פארקומען די לאנג־ערוואַרטעטע פייערליכע פנקס־ערעפנונג פון אונזער חברה קדישא, וואו דער ערשטער חבר צו פארשרייבען זיך אין פנקס וועט זיין — כ"ק אדמו"ר שליט"א. עס וועט אויך איינגעשריבען ווערען א פתיחה צום פנקס לויט דעם רבי'נס שליט"א סדר.

בא דער גלעלעגענהייט וועלען אנגענומען ווערען נייע חברים, און אלע חברים וועלען איינגעשריבען ווערען אין פנקס.

גלייכצייטיק וועט אפגעהאלטען ווערן א חסידישער פארבערנגען פון הלולא דרשב"י.

דערמיט ווערט איר געלאדען צו קומען אנטייל נעמען אין דער דאזיגער זעלטענער שמחה של מצוה, ביטע קומט פינקלעך, דער צאל פלעצער איז באגרעניצט.

בברכת חב"ד

הגבאים

ובהמשך לועידה פנו במכתב נוסף אל אנ"ש:

חברה קדישא
על יד
אגודת חסידי חב"ד
770 איסטערן פארקווייי ברוקלין נ. י.

ב"ה, ט"ו סיון, תש"ג

כבוד ידידנו הנכבד!

פאריגען ח"י אייר ל"ג בעומר איז פארגעקומען אין הויז פון אגודת חסידי חב"ד 770 איסטערן

פארקווייַ ברוקלין, נ.י. די פייערליכע פנקס־ערעפנונג ביי די חברה קדישא פון אגודת חסידי חב״ד אין וועלבעס עס האבען אנטייל גענומען פיעלע פרייַנד און סימפאטיקער.

צו דער געלעגנהייט האט כ״ק אדמו״ר שליט״א צוגעשקיט א לעטער אין וועלבען ער פארשרייבט זיך אלס חבר צו די חברה קדישא און בעהט איינשרייבען זיין נאמען אין פנקס פון די חברה פאר וועלבען זכות ער שיקט צו זיין מס חבר. גלייכצייטיג שטרייכט אונטער כ״ק אדמו״ר שליט״א אז אלע ידידינו אנ״ש ובני ביתם יחיו דארפען זיך פארשרייבען אלס מעמבערס אין די חברה קדישא און דערפאר גיט ער זיי זיין ברכה בגשמיות וברוחניות. א קאפיע פון רבינ׳ס שליט״א לעטער לייגען מיר דא ביי.

בעת די אויבענדערמאנטע פנקס פייערונג האבן פיעל פון די אנוועזענדע זיך פארשריבען אלס חברים צו די חברה קדישא מיט און אהן דעם זכות פון קרקע, און אלע זיינען פאשריבען געווארען אין פנקס.

און דערמיט וועגדען מיר זיך צו אלע ידידינו אנ״ש שי׳ פריינד און סימפאטיקער אז זיי זאלען אויספאלגען די עצה טובה און בקשה פון כ״ק אדמו״ר שליט״א און זיך פארשרייבען, הם ובני ביתם יחיו, אלס חברים אין אונזער חברה קדישא.

די רעגיולער יעהרליכע דיוס פון א מעמבער מיטין זכות איינגעשריבען ווערן אין פנקס פון חברה איז $10.00 דער פרייז פון קרקע אויף אונזער סעמעטערי איז $200.00 פאר איין פלאץ. די זכות פון ווערען אנגענומען צווישען די פופציג חברים נכבדים מיט קרקע איז $300.00. אין געווייסע פאלען קאן מען די סומע אויסצאהלען אין אייניגע ראטעס, לויט׳ן איינזעהן פון די הנהלה.

וועגען געווערע אינפארמיישאנס ביטע זיך צו וועגדען אויפין אויבענגעדרוקטען אדרעס.

בכבוד הראוי ובברכת אריכות ימים ושנים הגבאים:

הרב שמרי׳ גוראר׳
גבאי ראשון
הרב ישראל דזשייקאבסאן
הרב ש. אהרן קאזארנאווסקי

רישום החברים התחיל כבר בשלהי שנת תש״ב. גבאי החברה פנו אז לאנ״ש:

ב״ה, כ״ד אלול, תש״ב

זעהר געעהרטער פריינד!

ווי אייך איז זיכער באקאנט, האבען מיר מיט א געווייסע צייט צוריק געקויפט א בית החיים אין דעם אלט מאנטעפיארע סעמעטערי אויפ׳ן נאמען פון אגודת חב״ד, וואו עס איז געקומען למנוחת עולמים, הרבנית הזקנה הצדקנית נ״ע זצוקללה״ה, די מוטער פון כ״ק אדמו״ר שליט״א.

און איצט האט די חברה קדישא ביי אגודת חב״ד וועלבע נעמט קעהר אויף אלע ענינים פון דיזען בית החיים בעשלאסען אריינצונעהמען א בעשרייַנקטע צאהל מעמבערס, אין די צאהל פון בלויז פופציג, סטריקטלי שומרי תורה ומצוה און יראי השם, וועמען עס וועט פארקויפט ווערען קרקע אויף דער בית החיים פון דער אגודת חב״ד. דער פרייז פון איין קרקע איז — דריי הונדערט דאלאר.

צוליעב דעם וואס די צאהל מעמבערס איז ווי געזאגט א בעשרייַנקטע, נאר פאר 50, און ניט מעהר, וכל הקודם זכה, דעריבער האבען מיר געפונען פאר נויטיג בעקאנט צו מאכען וועגען דיזע זאך צו אייך, טייערער פריינד, ווי צו אלע אונזערע נאהענטסטע פריינד און חשוב׳סטע חברים פון אגודת חב״ד, בכדי אייך צו געבען די ערשטע געלעגענהייט און גרויסען זכות צו פאשרייבען זיך אלס מעמבערס צו דעם בית החיים פון אגודת חב״ד, וואס איז באמת א גרויסער זכות בזה ובבא.

ספעציעלע זכויות פאר די מעמבערס צום בית החיים וועלען מיר בעזונדער באקאנט מאכען, ונזכה בקרוב לקבל פני משיח צדקנו ויקוים היעוד, ובלע המות לנצח.

וועגען נעהנטערע אינפארמיישאנס, דארפט איהר זיך וועגדען אויפ׳ן אדרעס: חברה קדישא ביי אגודת חב״ד, 770 איסטערן פארקווייַ, ברוקלין, נ.י.

בברכת חב״ד וברכת כתיבה וחתימה טובה, הגבאים:

הרב שמרי׳ גוראר׳
הרב ישראל דזשייקאבסאן
הרב שלמה אהרן קאזארנאווסקי

* * *

להשלמת התמונה תועתק בזה עוד אגרת אחת שכתבו גבאי החברה לאנ״ש בתחלת שנת תש״י:

ב״ה יום ד׳ ה׳ דעשי״ת תש״י

כבוד ידידנו הכי נכבד ונעלה!

שלום וברכה.

בכ״ה לח׳ אלול תש״ט נתקיימה אסיפה היותר נחוצה מחברה קדישא, בהתאים להמצב הכספי הנוכחי מהחברה.

כידוע נקנה הביה"ח שלנו בשנת תש"ב בעת פטירת הרבנית הצדקנית ע"ה — אם כ"ק אדמו"ר שליט"א, מאז עד עתה לא עלה בידינו לשלם החוב [עבור] הקרקע שמגיע מאתנו, כמובן גם הרבית מתגברת משנה לשנה.

כמעט רוב הוצאות התשלומים נישא ע"כ על כתפות כ"ק אד"ש ול[ו]לי זאת הי' כבר הביה"ח נסגר ח"ו בחילול השם — ע"כ בהחלט הגבאים ורוב החברים הוסכם לצאת **במגבית** (פעם אחדית) ולהעריך את כאו"א מאנ"ש והתמימים שי' על סך **עשרים וחמשה שקלים**, כאו"א מאתנו יכול לשער המצוה הגדולה הזאת להקל החובות הג' מכ"ק אד"ש ולבד זאת יזכה כאו"א בנדבתו להיות חבר מחברה קדישא כפי רצון כ"ק אד"ש.

אנו פונים אל כ' מעלתו בכל לשון של בקשה וקריאה — האזינו ושימו לבבכם להמצב הנוכחי ומן ההכרח למלאות בקשתנו, כי באמתלאות המצב לא ישונה ויהי' ח"ו חילול השם בהסגר הביה"ח.

נא לשלוח לנו תומ"י עזרתו התכופה כפי שנקצב — ובגלל זה השי"ת יברך אותו וב"ב שי' בברכה המשולשת בגמר חתימה טובה ושנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

הגבאים:

הרב שמרי' גוראר'
גבאי ראשון
הרב ישראל דזשייקאבסאן
הרב שלמה אהרן קאזארנאווסקי

פרק סח

ירחון „הקריאה והקדושה"

מחלקה נוספת של אגודת חסידי חב"ד היא הר"ל ירחון „הקריאה והקדושה", שנערך בפיקוחו הישיר ובהשתתפות רבנו.

לא ניתן בו שם העורך, ודבר זה היה נעלם גם בשעתו וגם במשך ארבעים השנים הבאות, ואף לא היתה ידועה סיבת העלמתו של שם העורך.

בראש החוברת הראשונה נדפס „אונטער דער לייטונג און מיט דער באטהיליגונג פון אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש", אך מיד בחוברת השניה שונה, ונדפס במקום זה „מיט דער גוטהייסונג און ברכה פון אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש", וכך הוא בכל ה־60 החוברות הבאות.

שמעתי מספרים, שבשעה שהתחיל להופיע ירחון „הקריאה והקדושה" התפלאו כולם על סיבת העלמת שם העורך. לימים הבחין מאן דהוא, שמדי חדש בחדשו מגיע איש בלתי מוכר ל־770, נכנס ישר למשרדו של הרבי, יושב שם משך זמן, חוזר כלעומת שבא, מבלי לומר מלה לעוברים ושבים, ומספר ימים לאח"ז נדפס הירחון „הקריאה והקדושה".

הסקרנות גדלה, עד שא' מהתלמידים החליט לעקוב אחרי אותו איש, כשיבא בפעם הבאה.

לאחר שיצא מחדרו של הרבי נכנס מיד לתחנת הרכבת, ואחריו אותו תלמיד. כך נסעו משך כמה שעות ברכבת התחתית, כשכל חצי שעה לערך מחליף הוא את הקרון, או את המסלול, והתלמיד אחריו. לבסוף נגש אותו אדם נסתר לתלמיד ואומר לו: „האמנם רצונך שנשב שנינו ברכבת במשך כל היום? הרי כל זמן שלא תניחני לעצמי לא ארד מהרכבת!?" וכך נפטר אותו אדם מהתלמיד, ותעלומת זהותו נשארה כמו שהיתה, אז, ובמשך ארבעים השנים הבאות.

גם שמותיהם של כותבי המאמרים לא זוהו, מלבד המאמרים פון כ"ק אדמו"ר שליט"א וכן אגרותיו ושיחותיו. מופיעים שמות הסופרים כמו, איש יהודי; הרב מאיר; ג. זרחי; י. סגל; בן ישראל וכיו"ב.

יש שרצו ליחס אחדים מהם אל הרבי בעצמו, ואחרים אל חתנו — כ"ק אדמו"ר שליט"א, ויש שאמרו שאינם אלא של העורך הכללי עלום השם. וגם זאת לא זוהה במשך ארבעים השנים.

לראשונה עליתי על עקבותיו של העורך עלום־השם לפני 23 שנים, בקיץ תשכ"ה, כשהכרתי לראשונה את הר' מאיר ליבער שי' קעלער, אביו של גיסי הר' יהודא שי' קעלער.

ר' מאיר ליבער זה שימש משך זמן כאחד המזכירים ב"מרכז לעניני חינוך", בשנת תש"ג, ובספרו לי אודות אותה תקופה, מסיח לפי תומו, שהוא מכיר את העורך של „הקריאה והקדושה", שמו הי' אהרן לעויט, וכי הוא חותן אחיו הר' מרדכי שי' קעלער.

הדבר היכני כרעם, לא ידעתי אם להאמין, ובמשך הזמן יצא הדבר מלבי. וכך עברו 15 שנים נוספות.

בא' מימי קיץ תש"מ קבלתי מכתב מאת ידידי ר' יהושע שי' מונדשיין, בקשר לספרו „תורת חב"ד ביבליגרפיות — תניא", ובו שואלני, בין השאר, אם ידוע

לי מיהו המתרגם של ס׳ התניא לאידיש, שנדפס ב״הקריאה והקדושה״ תחת השם י. סגל.

נזכרתי באותם הדברים שסיפר לי אביו של גיסי, והחלטתי לברר את הדבר מיסודו ע״י מקורות שונים. ואלה הם תוצאות החקירה ודרישה:

איש היה בשם אהרן ה. הירש הלוי, שהי׳ עורכו של השבועון היידי „דאס אידישע ליכט״ — „וועכענטליכער זשורנאל פאר חזוק הדת״ שהופיע במשך שנים רבות בנ.י. תחת שמו האמיתי של העורך.

לימים הסתבך בקשיים כספיים ופשט רגלו. כתוצאה מכך החליט לשנות את שמו מאהרן ה. הירש ל״אהרן ה. לעויט״ (להיותו לוי). ובנוסף לכך הסתיר את זהותו מעיני האנשים.

כשהגיע כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע לארה״ב, בשלהי חורף ת״ש, והחליט להוציא לאור באמריקה עתון ליהדות החרדית ע״פ רוח חב״ד, מצא לו שותף מתאים בעורכו של העתון „דאס אידישע ליכט״, ומטעמים מובנים — גם שותף סודי.

וכך הופיע הירחון „הקריאה והקדושה״ במשך חמש שנים, שלאחר עיון בשני העתונים הנזכרים אפשר למצוא ביניהם שוין מסוים.

גליתי הדבר לידידי יהושע מונדשיין, וספרתי לו מה שעלה בידי לברר, שגם תרגום התניא נערך ע״י עורך עלום שם זה. וע״פ הדברים האלה כתב י. מונדשיין בספר „תורת חב״ד ביבליוגרפיות — תניא״ (ע׳ 170): „תניא. איבערגעזעצט אין אידיש פון י. סגל [פסעודאנים פון אהרן לעוויט]״.

בחירת שם המשפחה „סגל״ מובנת מעצמה — להיותו לוי. אך האות י. בחר לו לטעם הידוע לו.

לאחר שכ״ז נתברר התחלתי לחפש את שמו בין אגרות כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, עד שמצאתי אגרת אליו, מהמזכיר, בתאריך י״ז תמוז ת״ש (אג״ק חי״ב ד׳תלג):

כ״ק אדמו״ר שליט״א, יוכל לקבלו לראיון מחר ביום הרביעי י״ח תמוז בשעה האחת עשרה וחצי.

ובכ״ו תמוז (שם ד׳תמה):

בשעת ביקורו נגע באיזה שאלות שנשאר בלי הצעה מפורטת שיהי׳ גם במה להתבונן, הנני בזה לבקשו, אחת משתי פנים, אם לפרט הצעתו בכתב או בעל פה אי״ה ביום ב׳ הבע״ל בשעה אחת עשרה בבקר.

בה׳ מנ״א (אג״ק ח״ה א׳רכא):

והנני מבקשו לכבדני בביקורו ביום ה׳ הבע״ל אי״ה בשעה אחת עשרה בקר, ובבקשה להודיע בטיליפון למזכירי מר ליברמן שי׳ אם מוכשרת שעה זו לפניו.

ובכ״א אלול (אג״ק חי״ב ד׳תעט):

מצורף בזה הנני שולח שני דברים לדפוס, א׳ בהנוגע לי״ג תשרי שמוכרחים להכניס בכל אופן בקבץ זה והשני אם יצר המקום בקבץ זה עבורו אפשר לקצרו.

הנני שולח בזה המחאה על סך $50 (חמשים דאללאר) ומהם $25 ע״ח הוצאות.

כך הופיע הגליון הראשון של הקריאה והקדושה, תשרי תש״א. וכך גם בגליונות הבאים הי׳ שולח לו רבנו חומר עבור הירחון. כך כותב לו בז׳ מ״ח תש״א (אג״ק ח״ה א׳רעו):

צריכים לחשוב אדות החומר לחוברת כסלו, כי נחוץ שהירחון יופיע קודם ר״ח, ויגיע לקוראיו בתחלת החדש.

חדש כסלו נחשב לחסידי חב״ד: א) חדש של גאולה. ב) ראש השנה לחסידות חב״ד, בקובצי „התמים״ אפשר למצא חומר בענין זה, ובכלל צריכים להעשיר את חוברת כסלו בחומר חסידותי וספורים ומכתבים.

וראוי לפתוח מדור לתולדות החסידות החבדי״ת בארצות הברית וקאנאדה.

מדור שו״ת הוא דבר נחוץ ויש בו תועלת מרובה.

במדור זה יש להכניס שאלה משני תלמידי ישיבות המתוכחים ביניהם על אדות לימוד תורת חסידות חב״ד, ושניהם פונים בשאלתם אל מערכת הקוה״ק והתשובה על זה.

אבקשו להתבונן בזה כראוי ובודאי יתחדשו אצלו ענינים בזה ואי״ה אחר ש״ק כשנתראה פנים נוכל לדון בזה.

וכשביקר רבנו בשיקגו, בחודש שבט תש״ב, מסר את העריכה לכ״ק חתנו אדמו״ר שליט״א, באגרת ח׳ שבט תש״ב (אג״ק ח״ו א׳תשא):

נשען על שיחתנו אדות החומר בשביל הקוה״ק לחוברת אדר הבע״ל, הנני מבקשו להתדבר עם חתני הרב רמ״מ שליט״א שניאורסאהן להזדמן יחדו ולקרא את המאמרים ולשכללם כהצעות חתני שי׳ למען נוכל לגשת להדפסה במועדה.

ועל יחסו של הרבי לשאר חלקי העתון, נקרא ממקור ראשון בקטעים דלהלן:

באגרת ח׳ כסלו תש״א למוהרד״מ רבינוביץ (אג״ק ח״ה א׳רצו):

עיקר שאלתי היתה אם ימצא ידידי מה לתקן ולשכלל באופן אשר יתאים יותר אל מטרתו, ומטרתו הנה הקוראו בעיון ימצאנה, כי בכל מאמר ומאמר נמצא קורטוב מסמי פקוח עינים לראות את התהו הסובב את עדת החרדים וגם בני תורה במדינה זו, ומחוברת לחוברת תבלט המטרה יותר, והשי"ת יעזר להיות ממזכי הרבים, ועינינו תחזינה בישועת ישראל ובהרמת קרן התורה והעבודה.

באגרת י"ב כסלו תש"א למוהרש"י זוין (שם א'שב):

בטח קבל את הירחון הקריאה והקדושה שהנני מו"ל ושבוע זו הופיעה חוברת כסלו ואתענין לדעת חו"ד עליו, ואם יכתוב איזה מאמרים ברוחו של ירחון זה שמטרתו בולטת מסגנון מאמריו יודפסו אי"ה בטח.

באגרת ט"ו כסלו, למוהרד"מ רבינוביץ (שם א'שה):

נחוץ במאד, לטובת הרבים, לא רק בהנוגע לחסידים, לפרסם את הקריאה והקדושה ולהפיצו בכל שדרות אחב"י שי', כבד לי במאד להטריח את ידידי שי' בטרחא כל שהיא, אבל עם זה הנה מצד גודל הזכות בענין זה הנני מבקשו, בעת המוכשר לו, לבקש את מי שהוא מב"ב שי' שירשמו את האדרעסין למי לשלוח.

ובאותו יום למוהר"ש סאדאווסקי (שם א'שח):

בטח קרא ידידי את "הקריאה והקדושה" ואתענין לדעת חו"ד והשכלול הדרוש לו באופן שיתאים יותר ויותר למטרתו והיא רוחה של ליובאוויטש בכל הענינים הנוגעים לכלל ישראל במדינה זו, ואדיר חפצי — לטובת הרבים — להפיצו בכל שדרות אחב"י שי', והנני מבקש את ידידי לשלוח אדרעסין הן ממחנו והן ממכריו במקומות אחרים למי אפשר לשלחו ושיעורר את מכריו בזה.

עם הופעת הגליון הראשון פנתה אודותיו אגודת חסידי חב"ד במכתב כללי לאנ"ש:

אגודת חסידי חב"ד

770 EASTERN PARKWAY, Brooklyn, N.Y.

ב"ה, שלום וברכה, כוחי"ט לא"ש בכל אתר ואתר!

אחים ורעים אהובים!

געווייס פרעהט אייך וואס מיר האבען זוכה געווען, אז כ"ק אדמו"ר שליט"א, זאל זיך דא איצט געפינען ע"מ להשתקע, סיידען מען זאל אין גיכען קענען פאהרען נאך ארץ־ישראל. אבער מיר ווייסען, אז אייער פריייד וואלט טויזענדפאך פארגרעסערט זיין וועז איהר זאלט וויסען וואס אונז איז נאך באשערט אויסצוגעפינען בקרוב אין צוזאמענהאנג מיט דיעזער פרייד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א, בעזעעלט און בעהויבט פון דער איצטיגער הרח־עולם׳דיגער צייט, וויל אונז לאזען הערען, אויסער עניני חסידות, אויך אנדערע דברים העומדים ברומו של עולם, און פאר דיעזען צוועק געהט ער זיך בענוצען מיט אונזער צייטשריפט „הקריאה והקדושה", וועלכע וועט סעפציעל צולייעב דעם איה"ש ערשיינען יעדען מאנאט.

די צייטשריפט איז אין דרוק, זי וועט זיין פארטיג איה"ש ערב ראש השנה, און וועז דיעזע שורות ווערען געשריבען, וווייסען מיר נאך ניט וואס כ"ק האט אונז צו זאגען. אבער מיר האבען אויסערגעוועהנליכע אורזאכען צו בעגרייפען, אז דברי קדשו וועלען מאכען א טיעפען רושם אויף כלל ישראל איבעראל וואו זיי וועלען גרייכען, און דאס זיינען מיר אייך איצט מודיע.

מיר בעגרייפען, אז דער תוכן דברי קדשו וועט ערשיינען אלס אן עמוד האש, וועלכער וועט שטייגען אין זיין ליכטיגקייט פון מאנאט צו מאנאט, וווייל צוליעב אונזער אפגעשוואכטער גייסטיגער ראיה מוז עס אונז געגעבען ווערען ניט אנדערש ווי בהדרגה, ואין להוסיף על זה. ודברי כ"ק אדמו"ר שליט"א יוכיחו!

בברכת שנת שפע והצלחה, לאלתר לחיים.

אגודת חסידי חב"ד.

מעל דפי ירחון זה הכריז רבנו על תנועת „לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה" בארבעת ה"קול קורא" הידועים (שנדפסו גם בעתון „מארגען זשורנאל" ונעתקו באג"ק ח"ה א'תמז. א'תנה. א'תפ. ח"ו א'תסז) ובמאמרים וכרוזים אין ספור.

אודותה כותב רבנו בי"ח סיון תש"א (אג"ק ח"ח א'תנח):

בזמן הזה בעקבות דמשיחא ממש החובה על כל אחד מישראל לדרוש בטובת זולתו, בין זקן בין צעיר, לעוררו לתשובה למען שלא יצא ח"ו מכלל ישראל לזכות בעזה"ר לגאולה שלמה.

בטח קרא את קול הקורא הראשון והשני שנדפסו בעתון מארגען זשורנאל ונתפרסמו לרבבות בישראל. מצוה לפרסם אותם וכן את הקריאה והקדושה בתוככי ישראל ולתרגם לאלו שאינם מבינים בעצמם וממילא יעשו, בעזה"ר תשובה, בשמירת שבת, בהנחת תפילין, בטהרת המשפחה, באכילת כשר ובחנוך ילידיהם בדרכי התורה והמצוה, כי ח"ו וח"ו שום איש ואשה בישראל לא יחפוץ להיות כמו אלו שמתו בשלשת ימי האפלה במצרים לפי שלא האמינו בגאולה, ובודאי כי כל החי בישראל, בין איש ובין אשה מאמין בביאת גואל צדק, לכן כאשר יעוררו אותם יתעוררו בתשובה, והשי"ת יזכנו להנצל מחבלי משיח ולזכות לקבל פני משיח צדקנו.

פרק סט

ועד לשמירת השבת

בזה סיימנו את תיאור המוסדות שיסד וארגן רבנו בארה״ב במשך השנים ת״ש־תש״י. בכללות נחלקות לעשרים ואחד מוסדות מרכזיים, שעליהם אנו קוראים באחד הדו״חות של הרחמ״א שי׳ חדקוב:

ב״ה

רשימת מוסדות מרכזיים בארה״ב דאמריקה תחת נשיאות כ״ק אדמו״ר שליט״א

תמוז, ה׳תש״ו.

1. אגודת חב״ד
2. ארגון בית רבקה
3. אש״ל (ע״י מחנה ישראל)
4. בתי הספר לנערות „בית רבקה״ ו״בית שרה״
5. גמילת חסד (ע״י מחנה ישראל)
6. הסתדרות „חדרי תורה״
7. הסתדרות רבני התמימים
8. ועד מגיני ומרחיבי החנוך הכשר (של״ה) תחת הנהלת המל״ח
9. ועד מרכזי לעזרה ליהודי אייראפא
10. חברת „בקור חולים״ (ע״י מחנה ישראל)
11. ישיבות אחי תמימים
12. מחנה ישראל
13. מסבות שבת
14. מערכת אוצר החסידים
15. מרכז הישיבות תומכי תמימים
16. מרכז לענייני חנוך
17. ניחוח
18. עדינו
19. קובץ ליובאוויטש
20. רייונדזשל
21. חברת „משניות בע״פ״ (ע״י מחנה ישראל)

מוסדות מרכזיים אלו מתחלקים לעשרות רבות, כמו **סניפי „אחי תמימים״, „בית רבקה״ ו״בית שרה״, חדרי תורה** ושל״ה, שביחד עולים לכשבעים מוסדות, בעיירות שונות ברחבי ארה״ב וקנדה.

כל המוסדות הנ״ל נכתב אודותן בשלשים ושלשת הפרקים האחרונים, מלבד: **עדינו**, שעליו יסופר להלן פרק עג; **הסתדרות רבני התמימים**, שיוזכר גם להלן בהמשך הפרק שלפנינו, וראה גם לקמן פרק עה: **ניחוח**, שאינו קשור לפעילות חב״ד באה״ב ואודותיו במבוא לאג״ק ח״ח ע׳ 15; **רייונדזשל**, שהיא קופת צדקה לחיזוק היהדות, שיסד רבנו בט״ו בשבט תש״ד, בניהול זוגתו הרבנית נחמה דינה ע״ה, בשיתוף ועד הפועל.

כל המוסדות האמורים לעיל הם רק חלק מהפעילות שניהל רבנו בארה״ב במשך השנים האלו, לחיזוק התורה והיהדות, חינוך הנוער וחיזוק לימוד ודרכי החסידות.

כל אחד מאלו האחרונים על ידי ארגון מיוחד, ע״י אישים מיוחדים שהועמדו על כך וע״י הוראותיו המיוחדות והמפורטות באגרותיו המרובות, שתוכנן „לשבור את הקרח האמריקאי״ לאמר: אמריקה אינה שונה וגם בה אפשר וחייבים לקיים את התורה ומצוותי׳.

נתחיל את הסקירה עם ה„קונגרס למען השבת״, שארגנה מפלגת המזרחי בארה״ב וקראה ל״אסיפה למען השבת״ לימים כ״א־כ״ב שבט תש״ב.

כשקיבל רבנו הזמנה להשתתף בעבודה למען השבת השיב בז׳ מ״ח תש״ב (אג״ק ח״ר א׳תקצא):

בהנוגע להשתתפותי בה„קונגרס למען השבת״ הנה חפצי בזה במאד ואחרת אי־אפשר להיות אבל מה אעשה כי חסמו — לפי שעה — את המבוא בחותם מפלגותי׳, כלומר, כל המשתתף ב״קונגרס למען השבת״ הוא נותן יד בדרך אויטומטי למפלגה המסדרת את הקונגרס.

כשאני לעצמי הנני חושב אשר יותר משגגה היא מה שמסדרי ה״קונגרס למען השבת״ נותנים לו חותם מפלגותי׳ שבזה הם חוסמים את הדרך לקונגרס זה לפני אלפים ורבבות — כ״י — מישראל השייכים למפלגות אחרות או בלתי מפלגותיים כלל שביניהם גם אני, וקרוב הדבר שמניעה זו היא חטא מוסרי.

ובזאת תבחנו אם כוונתכם בהקונגרס הוא למען השבת או קונגרס השבת הוא למען הביצור המפלגה; אם יסירו כל חותם ושמץ מפלגותי׳ מן הועד המסדר את הקונגרס למען השבת ויזמינו לועד המסדר את הקונגרס חברים גם משארי המפלגות הירא׳ים ובלתי מפלגותיים להשתתף בהכנת החומר בשביל הקונגרס ואם יודיעו — דרך הכרזה ברבים — כי הקונגרס אין עליו שום חותם מפלגותי׳, וכל ישראל ערבין, — זיינען זיס — להשתתף בו, ובסדר היום יעמידו רק ענינים השייכים לשמירת שבת, והקונגרס לא ישמש בימה של תעמולה מפלגתית, אז ידעו הכל שכוונתם ופעולותיהם הם למען השבת.

ואם כה הוא שלמען השבת כוונתם והצעתי׳ האמורה מתקבלת במילואה הנני מוכן בעזה״י להשתתף בזה ולעשות כל אשר ביכלתי לטובת הענין, והשי״ת יעזר לנו בגשם וברוח.

בתוכן דומה נכתב ב״הפרדס״ (טבת תש״ב):

הועד לחזוק התורה והיהדות הנוסד מהמזרחי׳, והרב ר׳ יעקב לעווינסון יו״ר, קורא אספה מיוחדה למען השבת.

רבים מהרבנים ובע״ב חרדים שואלים, הלא כנסיה כזו למען השבת היה יותר מובן ומוכשר וראוי לאגודת הרבנים לקרוא אספה כזו. המה רבני ומנהיגי ישראל, ומוסרים נפשם למען קדושת השבת. ותמיד מעוררים מעל הבימה למען השבת.

אמנם כן! בימים האחרונים היתה הצעה מהנהלת אגוה״ר אשר הכנסיה למען השבת תקרא ע״י אגודת הרבנים ויודיעו שעפ״י האינציאטיבה של המזרחי יקראו את כל חברי המפלגות חרדים והרבנים, או שהכנסיה למען השבת תקרא מאגודת הרבנים ומכל המפלגות, אבל ראשי מנהלי המזרחי אינם מסכימים להצעה זו, רק המה יהיו הקוראים, והמה יזמינו גם כל המפלגות, ואף אגודת ישראל וצעירי אגודת ישראל, ובאמת גם בועידה של אגו״י בבלטימורי החליטו לקרוא כנסיה בעד השבת.

מובן כי על קריאת המזרחי בלבד יהיו רבים שימנעו עצמם מלבא לאספה למען השבת, ולוא היתה הקריאה יוצאה מטעם אגודת הרבנים ועפ״י האינציאטיבה של המזרחי הי׳ הדבר שלם וכלם היו מעונינים בזה.

עוד יש עת וזמן למנהלי המזרחי להתישב בענין זה, למען קדושת השבת.

דברים אלו לא הועילו והאסיפה התקיימה ברוח מפלגתית. אעפ״כ שלח רבנו לאספה את נציגו ר״י ריבקין, בצירוף מאמר שיקרא על ידו בעת האסיפה. במאמר זה כותב רבנו בין השאר (אג״ק ח״ו א׳תשה):

עס טוט מיר לייד וואס צוליעב א געוויסער אורזאך באדארף איך פערזענליך ניט זיין אויף דער אסיפה למען השבת, נאר צוליב דער הייליגקייט פון שבת און צוליב דעם זעהר ערנסטען מאמענט, וואס איז הויפטזעכליך פארבונדען מיט׳ן שמירת — אדער חלילה חילול — שבת, שיק איך מיין וואורט צו דער אסיפה למען השבת שרייפטליך.

עס איז איצט ניט די צייט אז די דערהויבונג פונ׳ם שבת זאל פארשטאנען ווערען אלס אן אקט פון די אידען צו ראטעווען דעם שבת, **נאר פארקעהרט, אז דער שבת זאל ראטעוועט די אידען** . . .

מיר רבייס, ורבנים, האבען איצט צוויי וועגען: צו געבען די אידען אן אולטימאטום זיי זאלען אלע תשובה טאן, צוריקקעהרען צו דער תורה און צו שבת, סיי די געשעפטס־לייט און סיי די ארבייטער, אדער מיר זאלען אויפגעבען יעדע גייסטיגע פיהרערשאפט, כדי ניט צו נעהמען אויף זיך די שרעקליכע שולד פון צוזעהן די הפקרות און שווייגען.

צו שטעהן אן דער שפיץ אלס גייסטיגע פיהרער און ניט אויסנוצען די שטארקסטע תורה־אויטאריטעט צו אפשאפען חלול שבת און חלול התורה ומצות מיינט צו זיין ח״ו א בוגד בד׳ ובתורתו און צו מאכען פון די אידישע מאסען דאס וואס דער נביא זאגט: „צאן אובדות, רועיהם התעון, כל מוצאיהם אכלום״! — פארלוירענע שאף, וועמען די פאסטוכער האבען פארפיהרט און וועט עס געפינט זיי עסט זיי אויף! קיין שום אויפריכטיגער גייסטיגער אידישער פיהרער טאר אויף זיך אזא שרעקליכען לא יכופר׳דיגען חטא ניט נעהמען!

דער שבת דארף איצט ראטעוועט זיינע פארעהרער און ניט פארקערט, עס מוז קלאהר געמאכט ווערען פאר די היגע אידען, אז דאס איז זייער לעצטער מאמענט גוט־צו־מאכען די גרויסע זינד און צו פארמיידען די ביטערע שטראף, די אנקומענדע חבלי משיח. די ווארענונג מוז זיין געוונג שטארק צו דערגרייכען אלע אידישע שיכטען, די מאסען אידישע ארבעטער, די אסימילירטע מיליאנערען! . . .

רבייס, רבנים און עסקני הכלל! מיר טראגען דעם פולען אחריות פאר דעם קיום פון עם אלקי אברהם, אונזער אנטשלאסענער רוף צו תשובה און די אונערמידליכע ארבייט אויף דעם תשובה־געביט וועט ראטעוועט דעם כלל־ישראל. תשובה איז דער וואס עפען וואס וועט בריינגען דעם פולקאמען זיג. אידען! טוט תשובה און ראטעוועט זיך מיט אייערע פאמיליעס.

אך מה מאד התאכזב רבנו כששמע שמאמר זה לא ניתן לקריאה בעת האסיפה ותמורת זה הזכירו את שמו בין המברכים את האסיפה ואת המפלגה. וכך נאמר בדיווח על האספה („הפרדס״ שבט תש״ב) „השתתפו בנאמי ברכה הר״י ריבקינד בשם הרבי דליבאוויטש שליט״א״. את כאב לבו הביע רבנו באגרת שלו אל מנהלי האסיפה (שם א׳תשיד).

בינתיים נוסדה קבוצה של „תלמידים העוסקים בתעמולה בשביל שמירת השבת קדש״ שרבנו כותב להם בכ׳ טבת (שם א׳תרפח):

במענה על מכתבם, נהניתי לשמע מטיב פעולתם אבל יזהרו במאד שלא לבטל מזמן הלימוד. עוד זאת הנה בשמירת שבת ישנם שני גדרים, השמירה מחילול שבת והשמירה בליל ויום ש״ק לקבוע שיעורי לימוד, ובכן בהתעמולה דבר השבת קדש צריך להכנס התעמולה בשני הענינים, כת אחת צריכה להתעסק בתעמולה גדולה ורחבה בכתב ובדבור ברבים אדות שמירת שבת קדש מחללו, ובת שני׳ צריכה להתעסק בתעמולה גדולה ורחבה בכתב ובדבור אדות שמירת זמן המעל״ע דשבת קדש לקבוע שיעורי לימוד ברבים ולעורר את הנוער והצעירים לבא ללמוד, והשי״ת יעזרם ויצליחו בעבודתם ויתרחב חוג שומרי שבת ביראת שמים.

יו״ר אגודה זו הי׳ ה״ר אברהם דוב שי׳ העכט, שהוא מאשר בכתב ידו את קבלת תמיכת ה״מחנה ישראל״ לאגודה, במשך שנת תש״ב:

Jewish Alliance for Sabbath Observance
A. HECHT, President
85 HOOPER STREET
BROOKLYN, N.Y.

בעהי״ת

אל כ׳ הנהלת מחנה ישראל יע״א

קבלנו בתודה רבה עשרים וחמשה דולרים ($25) מאת המחנה ישראל. חמשה עשר ($15) דולרים קבלנו כ׳ טבת תש״ב ועשרה דולרים קבלנו י״ד אייר שנת השב״ת.

בברכת לאלתר לשבת, לאלתר לתשובה, לאלתר לגאולה

אברהם דוב העכט
יו״ר אגודת שו״ש

כשהתקיימה האסיפה למען השבת הנ״ל ביקשו הצעירים האלו להשתתף יחד עם פעילי האסיפה בעבודה למען השבת. על כל זאת כותב רבנו אל מנהלי האסיפה (שם א׳תשנו):

מכתבו מכ״ב לחדש העבר — במענה על מכתבי מיום ב׳ אדר שבו הבעתי את גודל צערי ועגמת־נפשי על אשר: א) חתמו שער הכניסה להיכל העבודה למען השבת בחותם מפלגותי, ב) על אשר דחו את בקשת הצעירים להשתתף בעבודה, ג) ועל אשר לא הדגישו את דרישתי מהאספה כאמור במכתבי אליהם ודרשתי בכל תוקף עוז לתקן את המעוות — קבלתי . . .

הנני כופל להגיד את אשר כבר הגדתי פעמים רבות, כי אני הנני בלתי מפלגותי במלא מובן המלה, ועשרים וחמשת השנים שזכיתי לשמש בעבודת הכלל את אביר הרועים הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע ואת כבוד גאון הגאונים מרנא ורבנא ר׳ חיים הלוי זצ״ל זי״ע — עמודי החסידות והתנגדותה — וראיתי את התאחדותם ומסירות נפשם לטובתם של ישראל ברוח ובגשם, הנה רוחם הקדוש יאהיל עלי אשר בכל הנוגע לפועל לטובת ישראל, בין בעניני חיזוק היהדות ובין בעניני כלכלה, לדרוש מכל בעלי מפלגות לצאת מחתולי מפלגתם למלאות את חובתם אל התורה ואל המצוה ואל ישראל בתור יהודי שעמד בהר סיני והקדים נעשה לנשמע.

בהמשך לכל זאת נוסר, בשלהי אותו חורף, „ועד הפועל לתעמולה למען השבת". בכ״ו ניסן כתב רבנו מכתב בדבר זה לכמה מגדולי הרבנים והאדמורים (שם א׳תשסה):

התעמולה על אודות שמירת הש״ק, בשתי הפנים, השמירה מחילול שבת בכל האופנים השונים והשמירה לקדשו בלימוד התורה באגודות וחבורות שונות לסוגיהם, צריכה להעשות — בעזרתו ית׳ — באיחוד הכחות של כל היראים והחרדים בלי הבדל מפלגה ושאיפה, להשתתף כלם כאחד ללכת שלובי זרוע בעבודה הקדושה הלזו שהיא למעלה מכל ענין מפלגה והלב כואב מאד לראות את פירוד הלבבות בין מפלגות היראים וחרדים לדבר ה׳ ולתורתו, ואתו עמו פיזור הכחות, הגורם עזובה והריסה בעניני חיזוק הדת והיהדות.

אמנם אם בדברים שבדיעות, שיטות והנהגות ידועות אי אפשר להתאחד אבל בדבר שמירת השבת וקדושתו שאין בזה חלוקי דעות ושינויי שיטות והנהגות הרי אפשר מצוה וחובה להתאחד בקיבוץ כל הכחות יחדו, ואכל בי עשרה — שהוא רבים הנרצה — שכינתא שריא.

ובזה הנני פונה אל כבודו ידידי אשר באישיותו הגדולה נוסף על כהונתו בתור . . יואיל לבחור קומיטה מיוחדת מבני גילם הנחשבים על דגל אגודתם שיהיו באי כחם בועד הפועל בהתעמולה למען השבת, וחובת גברא היא עלינו כלנו — בלי הבדל מפלגה ושאיפה — להשתתף בפועל טוב זה בכל כחינו ומאדנו מבלי התחשב עם כל דבר שבעולם להיותו דבר כללי שצריך לעמוד ברשות הכלל.

ובאותו יום אל הרה״צ מו״ה משה ש״ס־טווערסקי (שם א׳תשסו):

הנה פניתי במכתב אל ש״ב ידידי עוז יו״ר אגודת האדמורי״ם כ״ק הרה״צ מבאיאן שליט״א, כאמור בההעתקה המצורפת בזה כי דעתי חזקה אשר בהתעמולה על אדות השבת קדש צריכים הכל להשתתף כי אינו ענין של מפלגה וצריכים לבחור מקום מיוחד בשביל [ה]משרד של ועד הפועל והכל צריכים להשתתף בהוצאות הדרושות על זה כפי החלטת ועד הפועל.

ובזה הנני לבקש את כבוד ידידי ש״ב אשר יואיל להתענין בזה וידבר ע״ר הטעלעפאן עם בני גילו חברי אגודת האדמורי״ם שליט״א אשר יבחרו מקרבם קאמיטה שתשתתף בועד הפועל ולהיות אשר בכל הזמן הנה ידידי ש״ב התענין בתעמולה למען השבת נכון הדבר אשר לא יסרב מלהיות אחד מחברי הקאמיטע של כבוד אגודת האדמורי״ם בועד הפועל בהתעמולה למען השבת.

באותו תוכן כתב רבנו גם אל הג״ר אליעזר סילווער, שהשיב על כך בהוד שבגבורה תש״ב:

הוד כ׳ חביבנו האדמו״ר הארי שבחבורה

ליש בן לביא המפורסם בתבל מרביץ תורה ויראה הרה״ג מהרי״י שניאורסאהן שליט״א

שלו׳ וברכה.

בתור מענה למכתב כ״ק, כאשר נשמע כבר פנה המזרחי עוד הפעם לקריאת אספה גדולה ואני כאז כן עתה דעתי כי האספה תקרא בשם הסתדרויות שונות כלומר בשם חב״ד חתום ע״י כת״ר, בשם אגודת הרבנים, אגודת ישראל, המזרחי, צעירי ישראל וכו׳ אז נדע כי האמת נר לרגלי האספה, ולא פוליטיקא של איזה הסתדרויות אשר תרע יותר להענין הקדוש הזה מאשר תתקן דבר ממשו. יש לנו ודאי דברים להציע וכבר החלטנו בכנסית אגדת ישראל שנקרא ונציע אך דעתי הי׳ שלא אגדתנו תקרא רק או אגדת הרבנים או כל ההסתדרויות יחד וכן הסכימו תחילה לכאורה ולא אדע מדוע אחר הסכימו חזרו וקראו בעצמם ויצא קלקול מזה.

ועתה לו עם כת״ר נכונים אנו לקרא ולשבת יחד אך אם ע״י הסתדריות תקרא אז נסכים רק בתנאי שהאספה תקרא ע״י כל ההסתדרויות כנ״ל.

נקוה לשלום ולהפצת התורה והיראה נזכה לשמירת שבת וכל הקדוש לנו

הדו״ש מכבדו ומעריצו, אברכו באריו״ש,

אליעזר זילבער

נ.ב. אגב דעתי שלא אך לשבת תקרא האספה אך גם לשמירת טהרה ומקואות, לכשרות ולחינוך ולכה״פ לג׳ הראשונות נדה חלה והדלקה כלומר: חדר טהור, ושלחן כשר, ושבת.

רבנו השיב לו על זה בה׳ אייר (אג״ק ח״ו א׳תשע):

כשנתקבלה ההזמנה לאגודת חסידי חב״ד להשתתף בבחירת ועד פועל קבוע לתעמולה למען השבת אמרתי כי הזדמנות טובה היא לתקן הדבר ופניתי במכתבי לכת״ר, לידידנו הנכבד והכי נעלה הרב הגאון הגדול והנודע לשם תהלה ותפארת בתוככי גאוני יעקב ובקרב עסקני הכלל, בעל מדות טובות אי״א מוה״ר ישראל שליט״א הלוי [ראזנבערג] נשיא אגודת הרבנים, לידידי עוז ש״ב הרה״צ גזע תרשישים משכיל על דבר טוב בעל מדות תרומיות כש״ת מוה״ר מרדכי שלמה שליט״א פרידמאן, הרב מבאיאן, נשיא אגודת האדמורי״ם, לידידי עוז הרב הנכבד והכי נעלה משכיל על דבר טוב הנודע לשם תהלה ותפארת בתוככי עסקני הכלל מוהר״ר יעקב שליט״א ראזענהיים, נשיא אגודת ישראל העולמית ואל הסתדרות צעירי אגודת ישראל, בסגנון הידוע לכת״ר, אבל למורת רוחי לא יצא מכל זה מאומה.

המשך הדברים לא נודע לנו, רק מהשנים תש״ו־ז הגיעו לידינו מספר אגרות רבנו, על נציגות חב״ד בועד שמירת שבת ועל „ועד שומרי שבת המאוחד ליובאוויטש״.

* * *

יובאו כאן דוגמאות אחדות מפעילותו האישית של רבנו למען השבת, במשך השנים ת״ש־תש״ד.

בכ״ה מנ״א ת״ש (אג״ק חי״ב ד׳תסה):

ענטפער אויף אייער שרייבען וועגען דער בקשה צו די באסעס אסטאסיאשיאן ניט צו צווינגען די ארבעטער אפ צו ארבעטן שבת תשובה פאר די צוויי טעג ראש השנה, איך וועל מיטן אויבערשטנס הילף טאן אין דעם וואס מעגליך איז שרייבט מיר וועד זיינען דארט די הויפט מענטשען אויף וועמען מען דארף וויסען, אויך וועלבע פערזענליכקייטען קענען אויף זיי ווירקען.

כ׳ אדר תש״א (אג״ק ח״ח א׳שפה):

אל היו״ר וחברי ועד למען השבת, ה׳ עליהם יחיו!

שלום וברכה!

בנועם קראתי את דברי ההתעוררות נדון התרחבות חוג ועדי מזהירי שבת, ובא מועד שהכל יכירו את האמת הגמור כי אושר בית ישראל ועושרו תלוי בשמירת השבת קדש, והשי״ת יחוס וירחום על עמו ונחלתו ויברך אותנו ואותם בכל הדרוש להם ולנו בגשם וברוח.

הנני משתתף בעבודתם הקדושה ושולח בזה מס חבר ודמי חתימה על הירחון סך עשרה דאללאר והנני מברכם אשר פועל ידם ירצה השי״ת, וזכות הרבים תלוי בהעושים ובהמעשים, ה׳ עליהם יחיו להתברך בברכה משולשת בבני חייא ומזונא ונזכה לביאת גואל צדק בב״א.

ט״ו סיון תש״א (שם א׳תנג):

במענה על מכתבו אדות הבחינות למשרות הממשלה שנקבעו ביום השבת ויהודים שומרי שבת לא יכלו משום זה להשתתף בבחינות הללו ועל הבקשה לקבוע עבורם זמן מיוחד לבחינות השיבו בשלילה.

הנני משתתף בצערם של אלו שסבלו מזה והנני שמח מאד מתוקף דעתם של שומרי השבת ויישר חילם, ויעזרם השי״ת להסתדר בסדר חיים מאושרים בגשם וברוח.

ובהנוגע לגוף הדבר, לאפשר בעזה״י לשומרי שבת להבחן הנני מקוה אשר בין ידידי ומכרי אמצא

אנשים בעל השפעה בספירות הממשלה השייכות לענינים אלו והנני מוכן לעשות בזה בעזה״י ככל אשר ביכלתי להיות בעזר שומרי השבת, אבל לזה דרוש לי:

רשימת הצעירים שעמדו להבחן. כל אחד על גליון מיוחד בשלשה אכסמפלרים, שמו, מקום מולדתו, שנותיו, באיזה בית ספר למד, מתי גמר חק לימודו, מתי רצה להבחן, לאיזה קומיסיא הגיש בקשתו, לאיזה משרה, ומה השיבו לו, כתבתו וחתימה.

כן לצרף בשלשה אכסמפלרים את המודעה שבה הי׳ כתוב שאם לא יבחנו בבחינה הכללית ביום השבת לשוא תהי׳ הבחינה בשפה עצמה.

כל התלמידים שומרי שבת אשר יערכו את הגליונות הנ״ל יערכו מכתב קצר אלי בסנגון זה:

אנחנו תלמידי בתי הספר שגמרנו חק למורנו וצריכים להבחן, ולהיות כי יש אשר הבחינות הם ביום השבת ואנחנו כלנו שומרי דת ישראל הננו פונים אליכם כאל רב העומד בראש בין רועי ישראל האורתודוכסים לעזר לנו לאפשר עבורינו באופן חוקי שנוכל להבחן באחד מימות החול. ולחתום כלם בכתב ידם, ולשלוח אלי בשלשה אכסמפלרים.

כשאקבל את כל אלה אעשה בעזה״י ככל האפשר לטובתם.

י״ט אדר תש״ב (אג״ק ח״ו א׳תשמב):

אל חברת שומרי שבת בעי״ת ברוקלין יע״א

שלום וברכה!

במענה על מכתבכם בלוית הקול־קורא נהניתי במאד ויישר כחכם, ועליכם להוסיף אומץ בעבודתכם הקדושה, כי בקול־קורא גם מדובקים במקומות גלוים עוד לא תעשו גדולות ונצורות, ועל הקו״ק שהדבקתם בבתי כנסיות וישיבות אין לסמוך שיביאו תועלת מרובה להרבות שומרי שבת, כי רוב מבקרי בתי הכנסיות המה ת״ל שומרי שבת ומבקרי הישיבות בודאי. עליכם הי׳ להשיג נואמים טובים — גוטע רעדנער — שינאמו ברחוב העיר במדה שהחוק מרשה — במקום שרבים הולכים ובנאומיהם יפנו אל הצעירים והצעירות היהודים אשר בא מועד לשוב אל היהדות ויוכיחו את הזקנים והזקנות, כמובן בדרך ארץ ובסגנון מכובד ובבחירת מקום אצל חנויות של יהודים הפתוחות בש״ק ולפעמים אצל חנויות הסגורות בש״ק וירבו לדבר במעלת שומרי שבת ולהלל את בעל החנות, ובתעמולה בזו יש לקוות שיעשו חיל, וצריכים להשתדל להרבות בחברים טובים ולחלק את העבודה בעיר למחוזות וכל חבר יעבוד במחוז ידוע והמרכז יתן עבודה לכל חבר בסדר מסודר והשי״ת יעזר להם בגשמיות וברוחניות. הנני שולח להם את נדבתי בסך חמשה שקלים.

י״ג מ״ח תש״ד (אג״ק ח״ח ב׳קפא):

אל ה„ועד למען השבת״ בעי״ת שיקאגא יע״א, כבוד ידידי הנשיא וסגניו והמנהל, ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם מיוחד קראתי את מכתבם המבשר על אדות התיסדות „ועד למען השבת״, אשר בטח על ידי עבודת תעמולה רחבה, בעזרת כל מוסדות הקדש והצבור, בהנהלת מומחים באירגון מסודר אנשים בעלי מוח ורגש, ידידי הרבנים הנודעים לשם תהלה אי״א מוה״ר יצחק אייזיק שי׳ שמאל והמנהל פועל מוה״ר שלמה שי׳ באגין, יש לקוות בעזה״י לעבודה פורי׳, ולכל לראש צריכים לסדר אספות פומביות ולהזמין נואמים לוקחי לבבות השומעים, ובריח כרותה לתעמולה מסודרת שאינה חוזרת ריקם, כי לב ישראל פתוח הוא לכל דופק באמת לעורר את האמונה הטהורה בה׳ בתורתו ובמצותיו הקבועה בלב כל איש ואשה בישראל והנני שולח את ברכתי לכל שומרי שבת תורה ומצות כי יפתח להם השי״ת את אוצרו הטוב ויצליחו בעסקיהם בפרנסה בהרחבה ובבריאות הנכונה, וכל העוסקים בהחזקת היהדות יתברכו ברוב טוב גשמי ורוחני.

כ״ח טבת תש״ד (שם ב׳רמט):

אל אגודת שומרי שבת דאמעריקא

שלום וברכה!

במענה על מכתבם נהניתי לשמוע מהתעמולה הכבירה אשר עשו להחזקת שמירת שבת, והשי״ת יצליח להם בעבודתם הק׳ ונהניתי לשמוע על אדות הנכבד מר חיים שי׳ ליבערמאן*, ונכון במאד אשר יבקר את חתני הרה״ג הרמ״מ שליט״א להתועד [ע]מו ועם ידידי הרב חדקוב שי׳ על אדות התעמולה בהנוגע לחינוך הכשר.

ה׳ שבט תש״ד (שם ב׳רנג):

צו די פירער פון דעם אידישן וויסנשאפטליכן אינסיטוט

שלום וברכה!

דער טיפזיניקער חסידישער אהבת ישראל, וואס יעדער קידוש השם, כבוד הדת, כבוד התורה און כבוד ישראל דערפרייט די אידישע הארץ און יעדער חילול השם, בזיון הדת, בזיון התורה און בזיון ישראל צוברעכט די אידישע הארץ, דיקטירט מיר צו ריידן צו אייך, פירער פון אידישן וויסנשאפטליכן אינסטיטוט אין אמעריקא, און פרעגן אייך:

---

*) העתונאי.

פארוואס זייט איר מחלל את השם, מבזה דעם דת ישארל ותורת השם און פארשוועכט דעם כבוד ישראל בפרהסיא? אז אייערע קאנפערענצן מאכט איר — ווי צו להכעיס — שבת, איז דען אומבאדינגט דורכאויס נויטיג געווען צו עפענען די קאנפערענץ פרייטאג אוונט און די אויסשטעלונג שבת בייטאג? . . .

אדר״ח אדר תש״ד (שם ב׳רעט):

ידידי עוד הרה״ג הנודע לשם תהלה ותפארת בתוככי גאוני יעקב, בעל מדות תרומיות וו״ח אי״א מוה״ר ניסן שליט״א [טעלושקין]

שלום וברכה!

הנני מסגיר בזה העתקת מכתבי אשר כתבתי אל ה״אידישן וויסנשאפטליכן אינסטיטוט״, ובידעי אשר מר ש. ניגער שי׳ מבקר מזמן לזמן את ידידי שי׳ הנני בזה לבקש את ידידי לעוררו על האמור במכתבי, כי באמת חילול השם נורא הוא ובזיון עצום מאד, והמתונים וברי הדעת בין אנשי המדע שבחברתם צריכים להשפיע על חבריהם ובני גילם להחליט: א) שלא לקבוע שום אספה והתועדות בשבתות ומועדים. ב) בכל האולמים, חדרי הקריאה של הביבליותיקה שלהם יהא השבת נשמר בכל תוקף שלא לעשן ושלא לכתוב — כלומר להודיע זאת להמבקרים — , וברכות יחולו על ראש ידידי בגשמיות וברוחניות.

ובאותו יום (שם ב׳רפ):

ידידי החכם הנודע לשם תהלה ותפארת בתוככי גאוני הסופרים, בכביר כתביו המיוסדים על דעה ישרה ומלאים רגש נעלה, בעל כשרונות מצוינים, אי״א מר דוד ליב שי׳ מעקלער, עורך ה״מארגען־זשורנאל״

שלום וברכה!

מצורף לזה העתקת מכתבי שכתבתי אל ה״אידישען וויסנשאפטליכען אינסטיטוט״ ולא אפונה אשר ידידי וסגניו הסופרים יחיו יש להם השפעה מרובה על חברי ומנהלי ה״איווא״ ובעזה״י ביד ידידי ובני גילו לפעול הרבה להסיר את החילול הנורא והבזיון העצום, וצריכים לפעול אשר חברי ה״איווא״ ומנהליו המתונים וברי דעת שבהם יפעלו על חבריהם להחליט: א) שלא לקבוע שום אספה והתועדות בשבתות ומועדים. ב) בכל האולמים, וחדרי הקריאה של הביבליותיקה שלהם יהא השבת נשמר בכל תוקף שלא לעשן ושלא לכתוב — כלומר להודיע זאת להמבקרים — , וברכות יחולו על ראש ידידי בגשמיות וברוחניות.

ובאותו תוכן בי״ד אדר תש״ד אל הג״ר יוסף דובער שי׳ סולובייצ׳יק (שם ב׳שכה):

שמעתי כי מתכבד הוא לנאום ב״אידישען וויסענשאפטליכען אינסטיטוט״, בלי ספק שתוצאות הנאום יהיו חיבת התורה, ונועם המצות מעשיות. להיות ששלחתי מכתב מפורט למנהלי האינסטיטוט — כפי ההעתקה המצורפת בזה — להוכיחם על החלול שבת ומועד אשר הם מחללים, ודרשתי אשר באינסטיטוט תשמר השבת כדת התורה, הן בהנוגע לזמני האספות והן באולמי הקריאה של האינסטיטוט הנני מבקשו מקרב לבי להדגיש בנאומו על אדות שמירת השבת בהאינסטיטוט, ובכחו הגאוני והעיקר בזכות כבוד אבותיו הק׳ זי״ע יזכה לסתום את החור אשר נקבו מנהלי האינסטיטוט בספינת היהודים להטביעה, וברכות יחולו על ראשו.

אלה הם רק דוגמאות מספר שיש ללמוד מתוכן על הכלל כולו, דרכו של רבנו בהתעסקות אישית לחיזוק השבת. כך נמשך עד תחלת שנת תש״ו, שאז מוצאים אנו נזכר באגרות רבנו „ועד למען השבת״ ע״י אנשי חב״ד.

לראשונה נזכר ועד כזה באגרת ט״ו כסלו תש״ו (אג״ק ח״ט ב׳תתב), אל ה״ר חיים שניאור זלמן קרעמער:

במענה על מכתבו אודות הועד לטובת חיזוק שמירת שבת במחוז בענסענהוירסט, ידעתי את כל אשר עשה ידידי וידידי אחיו ר׳ אברהם דוב שי׳ בענין זה בעבר, ובודאי עבודתם הצליחה במעט ועתה צריכים לחדש את העבודה, והנני מבקשו כי יואיל ידידי להיות יושב ראש הועד למען השבת. העסקנים הנכבדים ובראשם הגביר הנכבד מר בראנד שי׳ הבטיחוני שהם יקהו את כל ההתעסקות על עצמם ורק אשר שם ידידי שי׳ יקרא על המוסד למ[ע]ן השבת בבענסענהוירסט, והשי״ת יצליחם בגשם וברוח.

בי״ד שבט כותב רבנו אל ה״ר שמואל לויטין (שם ב׳תתמד):

הנני מציע לסדר מלאכות כזו: הרב רש״ל שי׳ [לויטין] בא כחי, הרב ר״י שי׳ דזייקאבסאן בשם אגודת חב״ד, הרב ר׳ שמואל שי׳ זלמנוב בשם הסתדרות רבני התמימים, הרב חאדאקוב שי׳ בשם מרכז לעניני חנוך, ר׳ דובער שי׳ חאסקינד בשם בהכנ״ס ליובאוויטש, ר׳ ניסן שי׳ מינדעל בא כח מחנה ישראל, להשתתף בהאספה לחזוק שמירת שבת והסתדרות למודים ביום השבת ברבים.

האספה התקיימה ביום ד׳ ה׳ אדר א׳ תש״ו. בדו״ח האספה נאמר בין השאר:

נוכחו: הרב קרייזער (איסט פלעטבוש), מר לאנדאן, יו״ר הקאונסיל, מר נארמאן (מגבאי שומרי אמונה, בארא פארק), מר בראנד (בראנקס), הרב פעלדער, מר געלב (בראונזוויל), מר פעלדמאן (בראונזוויל), מר מינקאווסקי (איסט פלעטבוש), הרב שוחטמאן (מזרחי, הי׳ בפריז).

הר״ש לויטין — ב״כ כ״ק אדמו״ר שליט״א
הר״ש זלמנוב — ״ הסתדרות רבני התמימים
הר״י דזשייקאבסאן — ״ אגודת חסידי חב״ד
הרחמ״א חדקוב — ״ מרכז לעניני חנוך
ניסן מינדעל — ״ מחנה ישראל
(הר״ד חאסקינד — ״ בהכ״נ ליובאוויטש, נפקד מסיבת הצטננות)

האספה התחילה בשעה 9.30 בערב, תיכף בבוא המלאכות ממוסדות כ״ק אד״ש.

יו״ר האספה, הרב קרייזער, מודיע כי אספה זו היא, מפני חוסר ההכנות הדרושות, נהפכה לאספת הכנה בעד קאנפערענץ גדולה שתתקיים לעתיד. מביע תודה למלאכות ליובאוויטש. מרציא ע״ד עבודת הקאונסיל, וראשי פרקי העבודה לעתיד אשר הקאונסיל אומר להעלות על סדר היום של הקאנפערענץ הגדולה לע״ל . . .

הרב ר״ש זלמנוב: מציע שהיו״ר יציג את ב״כ השונים הנוכחים, ואחרי שהיו״ר מלא זאת, מציג, בתור היו״ר של המלאכות דליובאוויטש, את ב״כ המוסדות השונים. אומר: כי בקבלת ההזמנה של הקאונסיל התקיימה אסיפה של ב״כ המוסדות שלנו וגם יש לנו הצעות שונות שאין המקום והזמן עכשיו להכנס בפרטים, אלא אחדים מהם יציע הרב ר״י דזשייקאבסאן.

הרב ר״י דזשייקאבסאן: מציע כי עיקר תשומת הלב צריכה להנתן לאלה מן האנשים הפשוטים בכל מקצועות המסחר והתעשי׳ והעובדים אשר שומרים שבת במסירות נפש, ואת אלה צריך לספח לעבודה (זה הי׳ גם בתור תשובה להרב שוחטמאן שהציע כי צריך לשתף את בעלי השם כמו הרבנים גאלדשטיין ולוקשטיין וכדו׳, באשר אנשי הקאונסיל אין איש מכירם).

הרב חדקוב: מחלה אנושה באמריקה היא הקאנפערענץ, שהיא ״שלאף־פיל״ להפיל תרדמה על משך שנה שלמה. מקוה כי הקאונסיל לא יחקה מנהג אמרקאי זה אלא יתעסק בעבודה בפועל. צריך לשים לב לסידור עבודה כהוגן, בפרט בענין עבודת מחקר לגורמים הראשיים לחילול שבת.

הר״ש זלמנוב: צריך לתת תשומת לב גם לשומרי שבת, באשר בשמירת שבת יש פנימיות וחיצוניות, וצריך להשתדל להגדיל הצד הפנימי בשמירת שבת ע״י שיעורי לימוד. מציע אשר הר״ש לויטין בתור ב״כ כ״ק אדמו״ר שליט״א יאמר מלים אחדות.

הרב ר״ש לויטין: הקאונסיל אומר כי עיקר תפקידו לעורר את הישנים, אבל יש לחשוש שמא גם המעורר־ישנים זה ירדם, ואשר ע״כ צריך שיהי׳ גם להם מעורר שלא ינום ולא יישן. מרציא ע״ד עבודת כ״ק אד״ש ברוסיא שהיתה במסירות נפש ממש, ומציע אשר הקאונסיל ג״כ ילמוד ממנו לעבוד עבודתם במסירות נפש ממש. בשם כ״ק אד״ש מברך את עבודת הקאונסיל בהצלחה. בזה האספה נגמרה.

בויכוחים השתתפו כל הנוכחים, ואחרי אשר הרב זלמנוב הביע דעת המלאכות דליובאוויטש כי עדיין הזמן מוקדם לקאנפערענץ, נשארה שאלה זו תלוי׳ ועומדת.

האספה נגמרה בחצות לילה. **ברחוב** אמר היו״ר מר לאנדאן כי רוצה לעשות אפאינטמענט לבוא למחנה ישראל להועץ בדבר עבודת הקאונסיל עם הרחמ״א חדקוב.

ובכ״ד אד״ר כותב אליהם רבנו (אג״ק ח״ט ב׳תתסח):

אל ידידיי הנבחרים בועד לשמירת שבת, ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלתם מכ״ב לחד״ז, לועידה ראשונה שתתקיים יודיע הציר להכניס ברשימת החברים בהעבודה למען השבת את הרב בעזפאלאוו, הרב שניאור זלמן גוראריי׳ הגבירים הנכבדים מר ביסטריצקי, מר העכט, מר מאסקאוויץ, מר סטולמאן, מר קאוועז, ד׳ עליהם יחיו, והבא כח לועידה זו הוא חברנו הרה״ג הרש״ז שליט״א גוראריי׳ ויודיע בשם חבריו בועד לשמירת שבת החלטת אסיפתם, א) להכניס עוד חברים בהעבודה למען השבת, ב) למנות בא כח בכל מערכה ומערכה, פראפאגאנדע, פינאנץ, בעריכת הבודזעט ובאופן ההוצאה, במקורי ההכנסה בעריכת תשלומי החברים ועוד. ג) בעריכת הבודזעט החדשי, ובועד הבקורת, ד) לכשימלאו דרישות ליובאוויטש כאמור ישתתף ליובאוויטש בהוצאות הועד בסכום חדשי.

בכ״ט אד״ש תש״ר (שם ב׳תתפא):

אל ידידיי הנבחרים בועד לשמירת השבת, ד׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על כתבם, מתעתדים בשבוע הבע״ל לקרוא אסיפה בשביל תת״ל אצלי, ובהכרח להניח ענין זה על אחר החג אי״ה.

האם התקיימה האספה אחרי חה״ס? האם הסתדר הועד ומה הי׳ הרכבו? עכ״פ כעבור שנה בי״ד אדר תש״ז כותב רבנו שוב אל ה״ר שמואל לויטין (שם ב׳תתקצה):

במענה על מכתבו אודות העבודה בועד שומרי שבת ידידנו אנ״ש, אגודת חב״ד, אגודת תלמידי התמימים, מרכז לעניני חינוך, מחנה ישראל, צריכים להתאחד ולבחור הנהלת ועד שומרי שבת ליובאוויטש המאוחד ולסדר כל עניני הטבה בשמירת השבת, **א)** לשלוח בכל שבת ושבת תלמידי התמימים המדברים בשפת המדינה לעורר א) בשמירת שבת, ב) לסדר נאומים בשפת המדינה. **ב)** לבחור במזכיר מאחד תלמידי תת״ל שיכול לדבר בשפת המדינה.

ועד זה נבחר ובב׳ ניסן פנו במכתב חוזר:

ב״ה ב׳ ניסן תש״ז ברוקלין

אל כבוד ידידינו אנ״ש הנכבדים ראשי ומנהלי בתי כנסיות, הרבנים הגאונים, הגבאים החשובים, וכל המתפללים, ה׳ עליהם יחיו.

שלום וברכה!

אויף דער איניציאטיוו פון כ״ק אדמו״ר שליט״א איז געגרינדעט געווארען א ועד שמירת שבת המאוחד פון די פאלגענדע ארגאניזאציעס: אגודת חב״ד, מחנה ישראל, מרכז לעניני חינוך, איגוד התמימים, וועמענס אויפגאבע איז צו פארנעמען זיך מיט דער ארבעט פון חיזוק שמירת וקדושת השבת, עס איז אויסגעארבעט געווארען א ברייטע פראגראם ארבייט אויף די פארשיידענע אפצווייגונגען פון שמירת שבת געביטן.

איינע פון די הצעות פון כ״ק אדמו״ר שליט״א איז — איינצואורדענען אין יעדען שוהל און בית מדרש צו לערנען יעדען שבת א שיעור ברבים אין הלכות שבת.

ס׳איז דעריבער א פליכט אויף אונז אלס אנ״ש צו זיין פון די ערשטע צו איינפירען דעם שיעור אין אונזערע שוהלען נוסח אר״י און גלייך פון קומענדען שבת הגדול אנהויבען דעם מנהג פון לערנען הלכות שבת אין יעדער שוהל אין דער בעסטער צוגיפאסטער צייט, באלד נאכ׳ן דאוונען, פאר מנחה א. א. וו.

אייניגע שוהלען האבען שוין איינגעפירט דעם לימוד הלכות שבת און — האפענטלעך אז אויך איר וועט זיך אנשליסען אין דעם, און בזכות פון חיזוק שמירת השבת זאלען מיר זוכה זיין צו דער גאולה שלמה במהרה בימינו אמן.

אין ערווארטונג פון אייער באלדיגען ענטפער.

בברכת חג כשר ושמח

ועד שומרי שבת המאוחד ליובאוויטש

הרב שמואל זאלמאנאוו יו״ר

נ.ב. ביטע אנקלעפען דעם בריוו אין שוהל אויף א מערקבארען ארט.

בא׳ סיון כותב אליהם רבנו (אג״ק ח״ט ג׳מד):

בנועם קראתי החלטת האסיפה שומרי שבת המאוחד ליובאוויטש, ונבון הדבר אשר ועד שומרי שבת המאוחד יודיע לארגון אגודת חב״ד העולמי אשר יואילו לפרסם במכתב חוזר לכל סניפי אגודת חב״ד בארצות הברית וקנדה ד׳ עליהם יחיו מהחלטת אסיפתם ולעוררם אשר גם המה ישתתפו בסדר הזה נוסף על סדרי הלמודים שלומדים בבתי כנסיות וברכות יחולו על ראשם.

בודאי ימצאו לטוב ונכון לשמחני ולהודיעני מהידיעות והמענות פרטיות שיקבלו ממילוי בקשתי והוראתי האמורה.

ובכ״ג סיון (שם ג׳נח):

במענה על כתבם אודות סדור קביעות לימוד שלחן ערוך אדמו״ר הלכות שבת בכל ש״ק, נהנתי מאד, מזה, ותקותי חזקה אשר קביעות לימוד זה — נוסף על שארי הלימ[ו]דים בנגלה ולימוד חסידות הקבועים בבתי כנסיות חב״ד — הביא בעזה״י את התועלת הנרצה ברוחניות, ואז הנה הכלים טהורים ממשיכים את האור הגנוז בדרכי החסידים והחסידות להצלחה בגשמיות וברוחניות.

בהמשך לזה פנה הועד במכתב לבתי כנסת חב״ד ברחבי ארה״ב, שבו נאמר:

בטח קבל כת״ר מכתבנו לפני איזה חדשים ע״ד הבאת לפועל תקנת כ״ק אדמו״ר שליט״א להנהיג בכל בתי כנסיות ובפרט בבתי כנסיות נוסח אר״י שיעור לימוד בהלכות שבת ברבים בכל ש״ק בעת ובזמן המתאים לפי תנאי המקום וחילופי זמני השנה. והנה בהרבה בתי כנסיות כבר הנהיגו התקנה הזאת וחפצים אנו לקוות אשר גם בביהכ״נ של כת״ר הנהיגו לימוד השעור הזה, ומאד נחזיק טובה לכת״ר אם יואיל להודיענו בפרטיות מזה.

והנה כאשר עתה מתחילים ימי הקיץ אשר עפ״י רוב קשה להחזיק השיעורים וגם אלה השיעורי למוד שישנם מתמעטים הלוקחים חבל בהשיעורים, היינו חפצים לעורר את תשומת לבם שכדאי הי׳ לסדר נוסף על השעור הקבוע בלימוד הלכות שבת, לנאום מעל הבימה שעה קלה לפני תפלת מוסף בהתעוררות ע״ד שמירת שבת ולבאר איזה דינים נחוצים הנוגעים למעשה בפו״מ. הדבור מעל הבימה באמצע התפילה אף על רגעים אחדים הי׳ מביא לדעתנו תועלת רבה אחרי שישמעו זאת כל המתפללים ולא לבד אלה שבאים לשמוע השעור בזמן הקבוע לזה ויואילו נא להודיענו מקבלת הצעתנו הלזו.

מצורף לזה הננו שולחים לבת״ר העתקה ממכתב כ״ק אדמו״ר שליט״א אדות קביעות שיעור לימוד בהלכות שבת ברבים.

בתקוה אשר נקבל מענתם בהקדם הננו חותמים בכל הכבוד הראוי וברכת התורה.

ועד שומרי שבת המאוחד ליובאוויטש
הרב שמואל זאלמאנאוו, יו״ר

בנוסף לכך המשיך רבנו בתעמולתו האישית למען שמירת השבת, ובי״ט טבת תש״ח כותב למר לעוויט, מראשי ה״דזשאינט״ (אג״ק ח״ט ג׳קסט):

איך בין אינפארמירט געווארען אז דער דירעקטאר פון דעם דזוינט אין לינץ — עסטרייך — האט באשלאסן צו שליסן שבת זיינע אפיסעס.

אן איבערעשונג איז געווען פאר מיר אז עס האט געקענט זיין א מעגליכקייט אז אפיסעס פון דזוינט זאלן זיין געעפענט שבת, און גרויס פרייד האט מיר פארשאפט די ידיעה אז אין לינץ איז עס פארבעסערט געווארן.

איך וויל האפן אז אויך אין אנדערע פונקטן זיינען די אפיסעס פון דזוינט געשלאסן שבת, אבער אויף צו פארמיידן אויך אנדערע מעגליכקייטן, וואלט איך אייך זייער געבעטן צו פאנאנדערשיקן א צירקולויאר צו אלע אייערע אפטייל׳ונגען מיט דער פאדערונג אז אלע זייערע אפיסעס זאל זיין שבת געשלאסן.

אין דערווארטונג פון א פזיטיוון ענטפער, ווינש איך אייך אז השם יתברך יברכו ויצליחו בגשמיות וברוחניות.

פרק ע

טהרת המשפחה ובניית מקוואות

כבר הובא בפרק שלפנ״ז מה שכתב רבנו אל הג״ר אליעזר סילווער בה׳ אייר תש״ב, בקשר לועד התעמולה למען השבת. בהמשך אותה אגרת מוסיף רבינו (אג״ק ח״ו א׳תשע):

ובדבר הצעת כת״ר לקרא אסיפה מכל ההסתדרויות על אדות השבת, טהרה ומקואות כשרות וחנוך, הנה בודאי טוב הי׳ הדבר אם אפשר הי׳ לסדר אספה בעלת מעשים טובים בכל המקצועות הנזכרים במכתב כת״ר, אבל לדעתי הוא רק בגדר הראוי ולא בגדר האפשרי, כי ענין הכשרות כולו צ״ל מסור ונתון בידי הרבנים, וענין החנוך הרי יש בו חלוקי דעות ומה שאפשר ונחוץ במאד הם עניני שבת טהרה ומקוה ואני, בעזרתו ית׳, מוכן להשתתף בעבודה זו בכל יכלתי.

בפרקים הבאים יסופר על פעולותיו של רבנו בכל הנ״ל, ועל פי הסדר האמור באגרת זו „טהרה ומקוואות כשרות וחנוך״, בנוסף ל״שבת״, שבפרק שלפנ״ז. על יסוד „אגודות נשים להחזקת טהרת המשפחה״ ועל עבודת התעמולה לטהרת המשפחה מעת ביקורו הראשון בארה״ב בשנת תר״צ, כבר סופר לעיל פרק יא.

תספיק עבורנו כאן אגרת אחת, בה מביע רבנו את חות־דעתו על דרכי הפעולה בזה. האגרת היא אל ה״ר יעקב עוזר דובראוו, רב בוואשינגטון, שכתב אל רבנו על אגודת נשים שארגן לטהרת המשפחה ועל שיעורים שסידר עבורן בהלכות אלו. על כך משיב לו רבנו בכ״ט שבט תש״ב (אג״ק ח״ו א׳תשיב):

במענה על מכתבו . . לארגן אגודת נשים בשביל טהרת המשפחה, יש לי צער גדול וכאב לב על העזובה הגדולה והקרירות העצומה במקצוע זה, והאשמה היא רק ואך על הרבנים יחיו, כי בעת הזאת אשר פור תתפורר הארץ וכל המדינות עומדות על הרי געש, ואנחנו כל בית ישראל בכל המדינות — וגם במדינה זו — עומדים על סף החיים והמות ממש, וכולנו כאחד — כל הרביים והרבנים ועסקני הכלל — הי׳ עלינו לצאת גדודים גדודים ברחובות הערים לקרא בצעקה גדולה ומרה להחריד את לב ישראל — בלי הבדל מפלגה ושאיפה — ברוח תשובה, א תשובה בעוועגונג, ולקרא בקול מר צורח, שובה ישראל! ולהרים כשופר קולינו עד כי ישמע כל ישראל מן הפועל עד הבאנקיר, הנה בעת הזאת יושבים בחיבוק ידים ומחכים עד אשר הנשים הצעירות יבאו מעצמן לשמור את טהרת המשפחה, לא ידידי, אלף פעמים לא! עליכם הרבנים שי׳ לעשות כל אשר תוכלו, גם אפילו ללכת לבקר בבתי האנשים לבאר להם את המצב באשר הוא, כי ביד חזקה ה׳ אלקינו דורש מאתנו לשוב ולשמור את המצות, ותעמולה כזו תביא את התועלת הנרצה.

אך עיקר ההתעסקות היתה בבניית מקוואות בשכונות שחסרות בהן. נתחיל גם סקירה זו בדוגמא אחת, שיש בה ללמד על הכלל כולו:

בט׳ אד״ש ת״ש דרכו רגלי רבנו הקדושות על אדמת ארה״ב, בחדשים הראשונים ישב רבנו, בעיקר, במלון גרייסטאן וועסט סייד נ.י.

כעבור שלשה ימים, ביום ועש״ק צו י״ב אד״ש, ביקר אצלו הרב לוקשטיין ובין היתר דיבר אתו רבנו על חיזוק היהדות במחוז זה. על כך מספר רבנו באגרת שכתב ביום הפורים (אג״ק ח״ה א׳קסו), אל ה״ר אלי׳ יונג:

יום ועש״ק העבר בקרני ידידי הנכבד הרב לוקשטיין שי׳ ובין יתר הדברים שדברנו בעניני חזוק היהדות דברנו גם על אדות מצב טהרת המשפחה, אבל מה נשתוממתי לשמוע ממנו אשר בגלילו שהוא בגליל ידידי שי׳ אין כלל בית הטבילה אלא שזה משך זמן אשר כבוד ידידי והרב לוקשטיין והרב גאלדשטיין והרב האפמאן מתעסקים ועובדים לכונן בית טבילה בגלילם, וכבר יש להם מקום מוכן לזה אבל יש להם עוד עבובים שונים אשר בשבילם עוד יעבור זמן עד שיבא הדבר לידי פועל.

הנני יודע ברור עד כמה כואב לידידי ובני גילו הרבנים שי׳ עכוב הדבר ולמותר לעוררם על זה, אבל אתאפק לא אוכל מבלי לעוררם שצריכים לעשות כל ההשתדלות כדי לגמור הדבר בהקדם האפשרי, כי בכל יום ויום נכשלות באיסור כרת ר״ל, וקורת רוח גדול וזכרון טוב יהי׳ לי אשר יוגמר בית הטבילה בזמן היותי גר בגליל זה.

הרב לוקשטיין הבטיחני להתדבר עם ידידי ועם בני גילו הרבנים החשובים שי׳ הרב גאלדשטיין והרב האפמאן למהר להביא הדבר לידי גמר, יעזר להם השי״ת, ובגלל זאת יתברכו ברוב טוב בגשם וברוח.

נקל לשער את טרדותיו של רבנו ביום פורים זה. ימים אחדים לאחר הצלתו מגיהנום אירופה. עדיין לא הסתדר בבית לעצמו ונמצא במלון. שעות אחדות לפני התוועדות פורים הארוכה מצא את הזמן המתאים לכתוב אגרת המעוררת בקשר לבניית המקוה. היתה זאת האגרת הראשונה מתוך כ־20 אגרות שכתב וחזר וכתב באותו נושא במשך החדשים הבאים, עד ששוכ״ס הצליח ה׳ בעדו ובכ״ט תמוז כותב הוא אליו שוב (אג״ק חי״ב ד׳תנא):

במענה על מכתב ידידי מכ״ג לחדש זה על אדות חגיגת פתיחת בית הטבילה בשכונה זו, הנה רז״ל אמרו אומרין מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו, הנני בזה לקיים דבריהם לומר מקצת שבחו של ידידי בפניו כי הנהו עסקן חרוץ בעניני יראת שמים וצדקה בחיבת תורה ומצות, ועל ידידנו הרה״ג מוהר״י יהודה שי׳ הופמאן, להיות שזהו שלא בפניו, אומר כולו שבחו, כי מארבעת הרבנים יחיו שהנני בא אליהם בכתובים בענין בית הטבילה הנה רק שנים, ידידי והרה״ג הופמאן שי׳ עונים בהתענינות מרובה.

והנה באמת איני חפץ בשום אופן להפריע מנוחתו, כי מנוחת העובד היא לצורך ותועלת העבודה, אבל מפני גודל נחיצות הדבר — ואיננו מן הדברים המטרידים — ודורש הכנה רבה והתייעצות לכן הנני כותבו עתה.

בחגיגת פתיחת בית הטבילה בשכונה זו צריכים להשתמש בתור תעמולה רחבה לטהרת המשפחה לא רק בשכונה זו כי אם בעיר כולה ולסדר את החגיגה באופן כזה אשר תהי׳ בעזה״י למופת לכל המדינה כולה ולכן צריכים לסדר פרוגראם רחב ולבחור בנואמים מפורסמים שידברו על נושאים במעלת האומה הישראלית שימשיך את קהל [...] ולקבוע מועד החגיגה בי״ב או בי״ט אלול הבע״ל כשתושבי [...] יחזרו ממעינות הישועה ומנאות הדשא.

באותה תקופה מקבל רבנו אגרת מה״ר יעקב עוזר דובראוו מוואשינגטון הנ״ל ובה מבשר על גמר בניין בית טבילה במחנם, משיב רבנו גם לו באותו תוכן (אג״ק ח״ה א׳ריח):

נהניתי לשמע אדות גמר בית הטבילה החדש במחנם הט׳, ובודאי נכון ונחוץ הדבר במאד מאד לסדר חגיגה פומבית בסעודה ערוכה, ולהזמין נואמים מפורסמים בשפה המדוברת ובשפת המדינה ולהזמין המעמבערס מכל בתי הכנסיות ואגודות נשים, והעיקר הצעירות מדור החדש אשר רובן ככולן אינן יודעות כלל ענין טהרת המשפחה במקוה כשרה.

ולדעתי צריכים לשום לב בענין החגיגה האמורה, א) לעשותה בעת וזמן אשר יושבי העיר יחזרו מהקוהר ערטער ונאות דשא. ב) להזמין נואמים מפורסמים. ג) להזמין לעשות כל האפשרי בתעמולה שיבאו הצעירים שבעדת החפשים. ד) לעשות קאמיטטע מנשים צעירות בענין טהרת המשפחה.

ובהמשך לזה, בכמה אגרות נוספות בחודש אלול (ראה שם א׳רכט. א׳רל).

ידיעה קצרה על פעולות אלו הופיעה ב״הפרדס״ (תמוז ת״ש):

הגאון הצדיק האדמו״ר דליובאוויטש שליט״א, עושה כעת הרבה לחיזוק התורה ויהדות בעיר ניו יארק. בימים האחרונים עשה הרבה למען טהרת משפחה, ועורר לבנות בתי טבילה במערב העיר, כן שלחו מכתבי התעוררות לתלמידי הישיבות באמריקה. בתקוה אשר היותו כאן במדינה יתחזק מצב היהדות במדינה.

* * *

בשלהי קיץ תש״א קיבל רבנו אגרת מהג״ר יוסף ברייער, הרב דשכונת וואשינגטון הייטס נ.י. בה התיישבו פליטי אשכנז, שאין בידם האמצעים לבניית מקוה. באותה אגרת כותב:

PHONE WADSWORTH 3-2600

RABBI DR. JOSEPH BREUER
728 WEST 181ST STREET
NEW YORK CITY

מכתב מהר"י ברייער

ב״ה ט״ו אלול תש״א לפ״ק

כוח״ט לכבוד אמו״ר צדיק יסוד עולם גאון ישראל והדרו כקש״ת מו״ה יוסף יצחק שניאורזאהן נ״ו

זה שעברו ימים שזכיתי לקבל פני הד״ק נ״י ולבקר בהיכל קדשו, הצעתי לפני הד״ק נ״י מצב קהלתי שרובם ככולם הם פליטים ממדינת אשכנז, ותלי״ת עוד רוח טהרה ויראת שמים בלבם, וכל מגמתי לחזקם בזה אף שרבו הנסיונות כידוע, ועדיין נשי קהלתי ב״ה צנועות וכשרות והן צריכין לילך למרחוק לירד לטהרה וכמובן אין להטיל עליהן עול יתירה, ודבר שפתים אך למותר, וכל מגמתי לבנות להן מקוה כשרה. ואף שב״ב של קהלתי עניים ודלים אני מעורר אותם בכל יום ויום עד שכחי מגעת שלא יצאנו ידי חובתנו עד שהשגנו המטרה הקשה הזאת, ובנתיים רבו המניעות ועוד לא עלתה בידינו לבוא לתכלית הנרצה. **בקושי גדול עד מאד** אספנו המעות לקנות בית תפלה שיש בה מקום לבנות מקוה, אכן לזה עוד אנו צריכין לכה״פ $6,000. ובאשר שפכתי לבי העגומה לפני הד״ק נ״י זכיתי שהטה אזנו המקשבת לצרות עמנו גם לבקשתי להיות לנו כמלאך אלקים להושיענו באהבתו ובחמלתו ובצדקתו.

ואבוא בזה לפני הד״ק נ״י לערוך לפניו הצעה שעלתה בלבי אולי ייטב בעיני הד״ק נ״י ויהי׳ לתועלת גדולה בענין דבר קדוש כזה: יאבה הד״ק נ״י להזמין קופות מיוחדות ל״טהרת המשפחה״ והם ינתנו בתוך אלפים ורבבות בתים כ״י השומעים אל דבר קדשו ומתאוים לברכתו והנשים יתנו בתוכם את נדבת לבם בשעה שהם מברכות על הנרות ומתפללים על בניהם וקודם שילכו לירד לטהרה, והמעות האלו יהיו מיוחדים לבנות מקואות, ובטוח אני שיאספו בזה בדרך קל מעות רבות די והותר לבנות מקואות בכ״מ שהם נדרשות, ונזכה גם אנו לברך במהרה על המוגמר אי״ה. ומים יצאו מתוך היכל קדשו מקור נבתם (?) לחטאת ולנדה. ובשכר זה נזכה לראות ביאת גוא״צ בב״י.

ובזה אצא מלפני המלך, המשתחווה מול הד״ק נ״י,

יוסף בהה״ג מהרש״ז זצ״ל ברייער
רב דקהל עדת ישורון

ורבנו משיב לו ע״ז בכ״ג אלול תש״א (אג״ק ח״ח א׳תקלז):

בזה הנני מסגיר המחאה על סך עשרים וחמשה שקלים השתתפותי הפרטית במצות בנין בית טבילה בבית התפלה אשר לעדתם הט׳ והשי״ת יעזרם לברך על המוגמר בבנין בית הטבילה בכי טוב, ואשר ישתמשו בה כדין יתברכו בבנים בריאים בגשם וברוח.

דבר הצעת כבודו אדות מגבית מיוחדת בשביל בנין מקואות, הנה בין כסא לעשור אתיישב בזה בעזה״י עם אחדים ממכירי, והשי״ת יהי׳ בעזרינו להיות מהמועילים ומשפיעים טוב לבית ישראל בגשמיות וברוחניות.

ובי״ג מ״ח כותב אל הגבירים ה״ר יוסף גולדינג וה״ר אברהם מייזער, לכ״א בנפרד (אג״ק ח״ר א׳תר):

אחינו בשרינו פליטי אשכנז, ה׳ עליהם יחיו, מי שהיו כאיזה שנים מלפנים קציני פראנקפורט ע״מ ומתענגים על רוב טוב חומרי ומוסרי, הנה ברוב עמל ויגיעה אחרי תלאות גדולות וצרות מרובות באו רצוצים ושבורים למדינה זו. רובם התיישבו בשכונת וואשינגטאן האייסט ושמחים אלי גיל אם בזעת אפם במלאכתן ועבודות פרך — אשר לא ניסו הם ואבותיהם — ימצאו בעוני ובצמצום את מחית נפשם.

ומי כעמך ישראל, רבש״ע, גוי אחד בארץ, המוסרים נפשם על תורת ה׳ ומצותיו ית׳, והעניים המרודים הללו גזרו אוכל מפיהם והתאמצו לאסוף איזה סכום לקנין חצר וקבעו בו בית תפלה ובתי לימוד לילידיהם יחיו, על פי הוראת מורם ורבם הרב הגאון גזע היחס משכיל על דבר טוב מוסר נפשו בעד קהל עדתו אוהב מישרים אי״א מוהר״ר יוסף שליט״א ברייער.

אבל חסר להם בית טבילה אשר לפי מצבם הכלכלי אי אפשר הדבר אשר הצריכות לבית טבילה יעזבו את בתיהן לכמה שעות לנסוע לבית טבילה הנמצא בשכונה אחרת אפילו קרובה. ובהתבוננני בהמצב נגע הדבר ללבי במאד מאד, ובידעי כי עדת בני פראנקפורט יחיו חפצים בבית טבילה כשר ואין דרוש להם הגיהוץ החיצוני והלוקסוס ובאיזה אלפים שקלים היו בונים בעזה״י בית טבילה כשר, עלה בדעתי להזמין את כבודו ואת כבוד ידידנו בעל מדות טובות אוהב מישרים אי״א מוה״ר אברהם שי׳ מייזער ואנחנו שלשה נהי׳ לגבאי צדקה לאסוף בעזה״י סכום של ששה שבעה אלפים שקלים בשביל בנין בית טבילה לעדת בני פראנקפורט בעיר נויארק.

והנני להציע שנפנה בבקשתינו לאיזה בתי כנסיות גדולים שיואילו להפריש איזה תרומה מתקציבם לטובת בנין בית טבילה הנ״ל וכן לאיזה יחידים ולא אפונה אשר בחסדי אל עליון הנה בקשתינו תתקבל בחיבת אהבת ישראל כי מי הוא זה אשר לא ייירא ולא יחת לזכר גלגל החוזר בעולם שארז״ל (שבת דף קנא), והשי״ת יזכנו לראות בטוב ישראל ובהרמת קרן התורה והעבודה.

תקותי תאמצני שכבודו יקבל את הצעתי להשתתף אתי עמי במעשה הצדקה להיות מזכה הרבים במצוה רמה ונשאה הלזו, והנני מברך את

כבודו ואת בני ביתו יחיו בשפעת חיים וברכה מרובה מנפש ועד בשר, ולתשובתו בהקדם האפשרי אחכה.

* * *

בחודש כסלו תש״ב שלח רבנו שני שליחים לטורונטו, הרי הם ה״ר יוסף שי׳ ווינינבערג, וה״ר ארי׳ ליב קרעמער, להשתתף בחגיגת חג הגאולה י״ט כסלו עם אנ״ש (ראה לקמן פרק עד). בהיותם שם ראו את מצב בתי הטבילה שדורשים תיקון. כשדיווחו לרבנו על נסיעתם פנה רבנו באגרת לשלשה מגבירי ונכבדי הקהלה, הרי״ מ קאראלניק, הר״י פאמעראנץ והרוו״י סילווערבערג, בכ״ו טבת תש״ב (אג״ק ח״ו א׳תרצ):

בנועם שמעתי מהמוסדות של תורה ותפלה, ת״ת וישיבות ובתי כנסיות, ומוסדות של צדקה, מושב זקנים ובית החולים ועוד הנמצאים במחנם הטובה ומתכלכלים בהנהלה טובה ומסודרת כראוי לעיר ואם בישראל כמחנם הטובה יע״א, אבל מצב בתי הטבילה במחנם הט׳ הוא בשפל המדריגה ועזוב במאד, ולמותר להגיד עד כמה נוגע דבר זה — שיהי׳ בתי טבילה מתוקנים בכשרות ובהידור הראוי — לנפשות אנשי העיר בגשם וברוח ממש, ואין הדבר תלוי אלא בעסקנים חרוצים ובבעלי רגש שיעשו הדחיפה הראשונה באיגוד חברים אל המפעל הקדוש הלזה, ואז הנה בעזה״י יסודר הענין על תלו וברכות יחולו על ראשי העסקנים.

. . . יקחו בעזה״י על עצמם לקרא אסיפה ביחוד בשביל בתי הטבילה במחנם, ולא אפונה אשר בעזה״י יצליחו בעבודתם הקדושה, והנני מבקשם להודיעני לאיזה יום יקראו את האספה ואי״ה אשלח — על הוצאותי — את אחד מידידי הרבנים הגאונים שליט״א אשר ינאום לפני הנאספים לעורר על אודות עבודת הקדש בהנוגע לבתי טבילה שבמחנם הטובה.

* * *

את צרכי הבני׳ הי׳ קשה להשיג באותה תקופת המלחמה, שרובם נלקחו ע״י הממשלה עבור צרכי המלחמה. על כך כותב רבנו אל ה״ר ישראל דזייקאבסאן בכ״ז סיון תש״ג, בקשר לבניית אחת המקוואות, שלא נתפרש מקומה (אג״ק ת״ז ב׳עז):

במענה על כתבו אשר ימים אלו ידינו בקומיטה העירונית על דבר רשיון לתת החומר הדרוש לבנין בית הטבילה, היו צריכים להתודע אם מספיקים המה הכתבים והתעודות שכבר הגישו או אשר צריכים להוסיף עליהם בדבר הכרח בית טבילה בשבונה ההיא, והשי״ת יחוס וירחם שיתנו את הרשיון לקניית החומר הדרוש ולהתאזר בחריצות הראוי׳ להבנין ופועל ידם ירצה השי״ת, ובגלל הדבר הזה יתברכו העושים והמעשים, הם וב״ב יחיו, בכל הדרוש להם בגשמיות וברוחניות.

ואפשר קשורה לבניית המקוה בגליל איסט נ.י. שאודותה כותב רבנו בו׳ טבת תש״ג (אג״ק ח״ב ד׳תקמח):

אל הועד לבנין המקוה בגליל איסט נויארק יע״א ונשיאם הרה״ג רמ״ב שליט״א טאמאשאוו בראשם, ה׳ עליהם יחיו!

שלום וברכה!

במענה על מכתבם אודות הסיוע מצדי להשיג רשיון הממשלה על חמרי הבנין הנחוצים לבנין המקוה, הנני מוכן בעזה״י להיות בעזרם בכל אשר אוכל, ולדעתי צריכים לזה איש היודע את חקי הממשלה הקשורים במצב המלחמה — לאיער — אשר יקבל על עצמו לבקר את מוסדות הממשלה נותני הרשיונות על בנינים נחוצים ובעזה״י בודאי ישיגו הרשיונות הדרושים בנקל, והשי״ת יהא בעזרם בגשמיות וברוחניות.

פרק עא

כשרות

כשהתחיל להופיע הירחון „הקריאה והקדושה״ היתה לפעמים נדפסת בו הוספה באנגלית על נושאים מסוימים. לגליון 7 לחה״ס נדפסה הוספה הדנה במשמעותה של הכשרות (ההוספה לא הגיעה לידינו), אודותה כותב רבנו אל ה״ר אלחנן כהן בג׳ אייר תש״א (אג״ק ח״ה א׳תל):

די ענגלישע ביילאגע איז געלויבט געווארען פון הונדערטער יונגע מענשען וואס בעטען אז מען זאל פארזעצען די ארבעט פון לאגישע ערקלערונגען אויף פערשידענע אידישע פראגען און זיי וועלען אויפגענומען ווערען מיט די גרעסטע בעגייסטערונג.

מיך אינטערעסירט צו וויסן דעם מיינונג אויף דער צייטשריפט פון אונזער חשוב׳ן פריינד מר. סטולמאן שי׳.

דער נעקסטער אבטער נומער הקריאה והקדושה וועט אויך האבן א וויכטיקן ארטיקעל אין ענגליש. ער וועט שוין דערשיינען די טעג . . .

איך רעכען אז מיט דעם כשרות ארטיקעל קען זיך פאראינטערעסירען איינע פון די גרויסע צייטונגען און זאל וועלן דאס קיפן צוליעב איבערדרוקען, וואס איז אייער מיינונג? שרייבט מיר אויספיהרליך.

באותה שעה הי׳ מושל מדינת נ.י. מר העבערט ה. לעהמאן, שאישר בחתימתו את חוק הכשרות. בט׳ אייר כותב לו רבנו (אג״ק חי״ב ד׳תצו, תרגום חפשי):

ברוב עונג נודע לי שנתן חתימתו על חוק הכשרות עבור מדינה זו שהוא מושל בה.

זה באמת גורם נחת רב לראות איך שהקהלה היהודית הגדולה ביותר בעולם שבכל הזמנים, נהנית מהזכות האלקית והגאות הלאומית בארץ החופש הברוכה הזו שאחד מעדתנו הוא המושל במדינה נהדרת זו, ניויארק, ואחד המתאמץ כ״כ באופן הראוי לשבח להגן על צרכי דתינו. יה״ר שברכות השי״ת ילווך בכל עבודתך לעד.

דרך אגב, ובקשר לירחון שהנני מו״ל כאן במשך שבעה חדשים האחרונים, ירחון יהודי חרדי „הקריאה והקדושה״. לאחרונה פרסמתי הוספה לגליון חג הפסח, מס. 7, הדנה בחלקה במשמעות החשובה של הכשרות. אני מרשה לעצמי לשלוח לך, במעטפה מיוחדת, טופס של הוספה זו, בתקוה שתוכנו יוכיח לך, עוד יותר מאשר מכתבי, עד כמה יש להמוני עם ישראל להעריך את תמיכתך בחוק הכשרות. הם אמנם באמת מעריכים זאת במדה עצומה!

ברוח תורתנו הקדושה „אל תמנע טוב מבעליו״ (משלי ג, כז) הנני מרשה לעצמי למסור לך את התודות הכנות של היהדות האורטודוקסית, ואת תודתי שלי, לכל שעשית בקשר לחוק הכשרות במדינה זו.

בחורף תש״ג כותב ה״ר שלמה זלמן העכט אל רבנו על סעודת פורים שעורכת חברת בני ברית עבור אנשי הצבא ובתפריט נזכרים מאכלי בשר ומאכלי חלב. על כך משיבו רבנו בר״ח אד״ש תש״ג (אג״ק ח״ז א׳תתקסג):

אודות הסרת החלב בסעודת הבשר או לאחרי׳ אשר חברת בני ברית עורכת בשביל אנשי הצבא ביום 14 מערץ, הנני משתדל בזה. עד כמה שאפעול מה שהוא לא אדע.

ובכ״ג אד״ש מפרט לו רבנו את דרכי הפעולה והתוצאות (שם א׳תתקפו):

בדבר הסעודה הנה היתה לי עבודה מרובה. הודעתי בתלגרמה 1) להרב יאנג. 2) למר סעם קרעמער. 3) להוועלפעיר באארד בנויארק. 4) לבני ברית נויארק, 5) ליו״ר בני ברית. 6) להוועלפעיר באארד, שיקאגא. ד) בני ברית שיקאגא. הרב יאנג לא השיב אבל הסתפק במה שהשיב למר קרעמער. מר קרעמער הסתפק בהידיעה שהודיעו לו. הוועלפעיר באארד ובני ברית בנויארק השיבו שאינם יכולים להתערב בעניני ערים אחרות. הוועלפעיר באארד שיקאגא הודיע כי לא המה מעריכים את הסעודה כ״א בני ברית. הבני ברית דשיקאגא הודיע כי עושים המה סעודה לפני אנשי הצבא בכלל לאו דוקא לפני יהודים, שוב הודיע הוועלפעיר באארד דנויארק — הרב גודמאן — כי אין זה סעודת פורים ולא סעודה דתית ובכן הנה כלם — לא הוועלפעיר באארד ולא הרב הטשעפלעין — אינם אחראים בעד זה. יו״ר בני ברית מר מאנסקי ענה כי לפי חקי בני ברית אינו צריך להתערב בעניני בני ברית בעיר אחרת ומ״מ בא בכתובים עם בני ברית דשיקאגא בענין זה, וסוף דבר הודיע הבני ברית דשיקאגא כי החליפו את הקאפע ואייז קרים במי סאדע וטיי.

בזה לא הסתפק רבנו ובכ״ח אד״ש כותב בזה אל מר הערי מאנסקי הנ״ל (שם א׳תתקצג):

במענה על מכתבו מיום ה׳ אדר שני, אשר פנה לבקשתי להשפיע על מחלקת „בני ברית״ בשיקאגא לשמור את דיני הכשרות בהסעודות אשר המה עורכים עבור אנשי החיל היהודים העובדים בצבא, הנני נותן לו את תודתי והנני מבקשו אשר בתור יושב־ראש אגודת „בני ברית״ יבא במכתב חוזר לכל הסניפים לשום חק לשמור את דיני הכשרות בכל הסעודות אשר המה עורכים עבור החילים היהודים, הן אלו הסעודות שה״בני ברית״ עורכת בעצמה והן הסעודות שהיא משתתפת בהן עם מוסדות אחרים, ויואיל נא להודיעני מאשר מילא את דרישתי הדתית. יחזק השי״ת את ידי אחינו הצעירים העובדים בצבא, ביבשה בים ובאויר, ויצליחו — בין שאר העובדים בצבא — לנחול את זר הנצחון.

גם בקשה זו נתמלאה ובי״א אייר כותב לו רבנו שוב (שם ב׳מב):

עס האט מיך זייער געפרייט צו הערען וואס איר שרייבט אין אייער געעהרטען בריעף פון כ״ה ניסן אין וועלכען איר זאגט ארויס אייער צופרידענהייט פן דעם אידיש־רעליגיעזן געפיהל וואס די שיקאגער בני ברית אפטיילונג האט ארויסגעוויזן בנוגע כשרות און אז איר זארגט זיך אויסצוגעפינען די בעסטע וועגען ווי אויפמערקזאם צו מאכען די בני ברית אפטיילונגען צו פארשטארקען און זיכערער מאכען די כשרות פראגע, הן אין זייערע אונטערנעמונגען און הן אין די אונטערנעמונגען אין וועלכע זיי בעטייליגען זיך . . .

באותה שעה ציוה רבנו לה״ר שלמה זלמן העכט ליסד חברת המכל״ב — „הספקת מזון כשר לעובדים בצבא״. האגרת הראשונה בנידון זה לא הגיעה לידינו, אך בח׳ שבט כותב לו רבנו (שם א׳תתקמג):

במענה על מכתבו מד׳ לחד׳ז אדות החברה להספקת מזון כשר לעובדים בצבא, כתבתי לו במכתבי העבר דעתי בזה 1) כי האיניציאטיוו היא של בהכנ״ס

אנשי ליובאוויטש 2) שצריכים לעשות הדבר לענין כללי, ולפי שמחוללי הרעיון הם אנשי ליובאוויטש ע"כ מהראוי אשר סדר האירגון יהי' שתחלה יפנו בהזמנה לבני ראובן וצמח צדק ונוסח האריז"ל ואח"כ יפנו בהזמנות לשארי בתי כנסיות ומוסדות שונות. 5) השם לדעתי צריך להיות חברת הספקת מזון כשר להעובדים בצבא (ויכולים להעתיק שם זה גם לאנגלית אבל העיקר ישאר, ואין הוראתי בזה אלא בדרך הצעה בלבד, והעיקר) 4) שתהי' השגחה על הכשרות כראוי להיות. 5) בטח יצטרך איש מיוחד בהועד שיתעסק בזה, והשי"ת יעזר להם בגו"ר.

במשך החדשים שבט אדר כתב רבנו מספר אגרות בנושא ובט"ז אד"ר מפרט לו שוב את עיקר עבודתו בזה (אג"ק חי"ב ד'תקעד):

בדבר המכל"ב צריכים לעשות מה שאפשר בענין זה. בתכנית עבודת המכלב הרי יש ב' ענינים: א) להספיק מזון כשר לעובדים בצבא לאלו שחפצים באכילת כשר ומעונים עצמם שלא להתגאל בטרפות, וגם יחידים צריכים לחפש אחריהם על ידי מכתבי מודעה ופרסום בכל הקעמפס אשר אלו החפצים במאכל כשר יכתבו אל המכל"ב, וכשתתקבל דרישה ממי שהוא החפץ במאכל כשר ישלחו לו חבילה של מזון עם מכתב ברכה ולבקשו שיודיע לכמה זמן תספיק לו החבילה — יצרפו להחבילה כרטיסי קבלה אשר המקבל יודיע עלי' שקבל את החבילה. ב) עבודת המכלב לעשות תעמולה באופנים שונים לאכילת כשר, וכוונתי היתה לענין א) להספיק להדורשים מאכלי כשר, ובהסכמת הקאמיטה נכון אשר יערכו מכתב כללי בתוכן האמור לעיל בשפה המדוברת — אידיש — ובשפת המדינה וישלחו לכל הטשעפליינס בקעמפס לפרסמם בין היהודים העובדים.

אלו הן דוגמאות אחדות מתעמולת רבנו למען הכשרות; אמנם נמנע מההתעסקות במתן הכשרים, שעל כך כותב באגרת המועתקת בתחלת הפרק שלפנ"ז „כי ענין הכשרות כולו צ"ל מסור ונתון בידי הרבנים".

פרק עב

חינוך הכשר

לעיל פרקים לו־נו תוארה בפרוטרוט רשת מוסדות החינוך „תומכי תמימים", „אחי תמימים" ו"חדרי תורה תמימה", שתחת „מרכז הישיבות תות"ל". ולעיל פרקים נז־ס תוארה בפרוטרוט רשת מוסדות החינוך „בית רבקה", „בית שרה", „מסבות שבת" ו"שעורי למודי הדת", שתחת ה"מרכז לעניני חינוך".

כל אלו הם מוסדות חינוך שיסד רבנו ע"י שליחיו ומוסדותיו, ברחבי ארה"ב. אמנם כל זה לא הספיק לתעמולת חינוכם של ילדי ישראל הלומדים במוסדות חינוך אחרים למיניהם.

עבודת „ועד מגיני ומרחיבי החנוך הכשר" כבר תוארה לעיל פרק ס „להרעיש ולהרעיד את כל היקום על העול הנורא שאין מכריזים בשם, את הת"ת ובתי הספר הטריפות בתי השמד". עיקר העבודה היא כאן התעמולה בין הורי ישראל לשלוח ילדיהם למוסדות החנוך הכשרים. אך גם ממוסדות החינוך שאינם על טהרת הקודש לא הניח רבנו את ידיו הקדושות.

כח גדול הי' באותה שעה ל"ועד החינוך היהודי", שבראשו עמד השופט מר שמואל א. רוזנמן. בכ"ד תשרי תש"ב כותב לו רבנו (אג"ק ח"ו א'תקנו, תרגום חפשי):

קראתי את הקול־קורא החדש המרשים מועד החינוך להורים היהודים לשלוח את ילדיהם למוסדות החינוך תלמוד־תורה כדי שבניהם ובנותיהם יהיו חדורים באמונתינו ויקנו את הידיעה הנחוצה מתורת נביאינו והתלמוד.

קול קורא זה השאיר עלי רושם חזק מה גם שאתה, יקירי השופט, איש הצדק והישר, הנך נשיא ועד החינוך, שמוסיף משמעות מיוחדת לקול־קורא זה.

לדאבוני, רבים ממוסדות אלו המכנים עצמם בשם תלמוד־תורה אינם זכאים לשם זה, לא רק בשל ליקוי בתוכנית הלימודים, אלא גם מחמת הצוות הבלתי אחראי, כי המורים והמורות פעמים רבות אינם אלא כופרים בלי כל אמונה בה' ואינם שומרים את המצוות ואפילו לועגים למסורת ומנהגי ישראל.

אין צורך לומר שהילדים מושפעים עמוק, לטוב או לרע, מהתכונות והרמה המורלית של מוריהם ובפרט בגישתם הכללית של הנ"ל לקיום מצות מעשיות.

חינוך וגידול ילדי ישראל בסוג התלמוד־תורה הנזכר לעיל אינו יכול להחדיר בם שום אמונה בה' ובתורתו, ונעשים קרבנות מוכנים למסיונרים.

לכן הייתי קורא לתשומת לב הועד החינוך לשתי הנקודות הבאות שיהיו בקביעות על התוכנית:

א) לשפר את הליקוי שבמוסדות התלמוד־תורה כך שבני ובנות ישראל ירכשו ידיעה מושלמת מדרך ישראל האמיתית בחיים, מהמצוות והחקים;

ב) לשמור שליטה על סגל המורים להבטיח שהמורים והמורות הם שומרי מצות ונתאשרו בתור שכאלה.

אתה, יקירי השופט, כנשיא ועד החינוך, בעל קנה מדה הכי רחב של אימון והוקרה, ביכולתך, בעזהי״ת, להביא לפועל את שתי ההצעות האמורות לעיל, ובזאת לשמור אלפים רבים של ילדי ישראל מהתבוללות סופית, ר״ל, ולהביאם למחנה ישראל, שבעבור זה בודאי יזכהו השי״ת ויברכו.

השופט רוזנמן השיב על כך שאין ועד החנוך מתערב בשיטות החנוך של בתי הספר, ורבנו כותב לו שוב (שם א׳תתרכה):

למורת לבבינו הנה בכמה מוסדות הבתי לימוד של „ועד החנוך היהודי״ המכנים עצמם בשם תלמוד־תורה׳ס אינם אלא בתי מינות ואפיקורסות המחללים את כל הקדוש בישראל?!

המורים והמורות כל מעינם לעקור גם את האמונה הטבעית אשר ישנה בכל ילד וילדה מישראל באלקי ישראל בדתו בתורתו ובמצותיו, ולכבות — היל״ת — את זיק נקודת היהדות מלבותיהם של ילדי ישראל.

בתי הלימוד — מכחישי האמת ברעל הכפירה — הנה לדאבון לבבנו, עושים מעשיהם הרעים להדיח את ילדי ישראל ולנתקם מעם ישראל בכוחה של „ועד החנוך היהודי״ הסוכך באברתו — ברצון או שלא ברצון, בידיעה או שלא בידיעה — על החוטאים המרמים את ההורים המאמינים בתום לב להצהרת והכרזת ועד החנוך היהודי ושולחים את ילדיהם בחשבם כי ילמדו שם תורה ויתחנכו באמונה . . .

המורם מכל האמור.

המוסדות אשר אינם מחנכים את תלמידיהם ברוח התורה בלתי רשאים להקרא בשם „תלמוד תורה״, ובחפשם אחר תלמידים בלתי רשאים לרמות את ההורים ולסטות עיניהם בהצהרות ובכרזות של תרמיתם, בתור אנשים ישרים עליהם החובה להכריז על מה שבדעתם ללמד אותם ובאיזה דרכים ידריכום.

ועד החנוך, גם בתמיכותיו למוסדות החנוך, גם בתעמולתו בתוך ההורים והתלמידים, נושא עליו, ברצון או שלא ברצון, אחריות גדולה בעד כל תוצאות החנוך במוסדות אשר ברשותו, ובתור אנשים ישרים ובעלי אחריות עליהם למנוע בהם חנוך המוליך את ילדי ישראל בדרך אשר תחלתה חלול הקדש וסופה שמד ר״ל.

השם „ועד החנוך **היהודי** בניו־יארק״ מטיל על חבריו וביותר על ראשיו את האחריות הגדולה לדאג אשר בניו־יארק אמנם יהי׳ חנוך **יהודי**.

לא אפונה אשר כבוד מעלתו כשופט צדק אוהב מישרים ישים תום לבו לדבריי אלה היוצאים מלב נשבר וכואב על מצב אחיו גם המוסרי, ובכוחו הגדול — יעזרהו אל עליון — יעשה כל האפשרי להציל אלפי רבבות ילדי ישראל מרדת שחת בידי המיסיונרים, וירים קרן האמת כפי התעודה המאושרה אשר שם האלקים על שכם כבוד מעלתו בתור שופט עליון, ויתברך בברכות מאליפות בגשם וברוח.

* * *

באותה שעה נוסד, בנפרד מועד החנוך הנ״ל, „ועד החנוך החרדי״ שבראשו עמד עורך העתון „דער טאג״ מר דוד ליב מעקלער. בג׳ כסלו תש״ב כותב לו רבנו (שם א׳תרכו):

נהניתי לקרא את הידיעה אשר נוסד ועד חינוך חרדי ואשר ידידי הוא יו״ר הועד ובטח כבר עובד תכנית עבודת הועד לכל ענפיו, הן בהנוגע לתעמולה רחבה ומסודרת שההורים ישלחו את ילדיהם לתלמודי התורה והישיבות והן בהנוגע להההשגחה על מנהלי הת״ת והמורים ומורות באופן שמוסדות החינוך יתאימו לשמותיהם „תלמוד־תורה״ ו„ישיבה״, והנני מתענין בפעולות ועד החינוך ואודה לידידי שי׳ אם יואיל להודיעני החלטות הועד ופעולותיו ורשימת הת״ת וישיבות העומדות תחת ועד החינוך החרדי, ואם פעולותיו מתאימות לשמו ברוך יהי׳ וברוכים יהיו נשיאו וחבריו וכל המשתתפים ועוזרים על ידם.

ע״פ האגרת הזו נדפסה הודעה בעתון „דער טאג״ שרבנו משבח את ועד החנוך. אך זה הי׳ למורת רוח רבנו שכותב לו שוב בי״ז כסלו (שם א׳תרנא):

בעתון „דער טאג״ מיום הששי העבר, ט״ו כסלו, נדפס בהעתקה לאידיש — מכתבי לידידי על אדות ועד החנוך החרדי, ובראש המכתב שמו עטרת לאמר „שהנני משבח את ועד החנוך״ ואף שכל הקורא את המכתב רואה בעליל שעדיין מסתפק הנני אם הועד חרדי הוא, אבל רובא דעלמא מסתפקים בקריאת התכן ואינם שמים לב לראות אם התכן מתאים עם הפנים.

* * *

להבדיל משני ועדי חנוך אלו הי׳ בנ״י. גם ועד החנוך הרשמי — „בארד אף עדיוקיישן״. כשהתחילו לפתוח בנ״י. ישיבות ובתי ספר דתיים, שבהם לומדים למודי קודש ולהבדיל למודי חול, שבהם מחויבים על פי החוק, הי׳ מוקדש חצי היום הראשון ללמודי קודש, שהוא הלמוד העיקרי במוסדות אלו ולכן נלמדים בתחלת היום, כשהראש זך ורגוע ולא אחר הצהרים כשהראש מתחיל להתעייף.

ה״בארד אף עדיוקיישן״ רצה להכריח את בתי הספר

הדתיים להקדים את למודי החול, שהוא אצלם עיקר הלמוד ורבנו פתח בתעמולה רחבה לעמוד נגד גזירה זו.

בירחון „הקריאה והקדושה" גליון 23 ע' י (מנ"א תש"ב) נכתב מאמר מיוחד בנידון זה, שבו נאמר בין השאר:

די שטאדטישע „באארד אף עדיוקיישאן" וויל אונטערדריקען די צייט פון למוד התורה אין די היגע ישיבות פון די מארגען־שטונדען צו די נאכמיטאג־שטונדען וואס דאס איז א שעדליכע און אומגערעכטע פאדערונג; פאר די ישיבות איז דאס א זעהר געפעהרליכע גזרה מכמה טעמים און זי דראהעט ממש זייער עקזיטענץ.

דער אידישיער ענטפער אויף דיעזער גזרה דארף זיין אן אונערשראקענער „ניט" דאס איז ביי אונז אן עיקר ענין פון פראקטיצירען אונזער אמונה אהן שטערנוגען. די למודי חול וואס די רעגיערונג פאדערט זענען מיר מחוייב צוצוגעבען, אבער מען טאהר אונז ניט אנצייגען די שטונדען וועז וואס עס זאל געלערנט ווערען. אזא אריינמישונג אין אונזער רעליגיעזען לעבען איז אפילו גענגן די היגע גזעזערע און אודאי איז דאס כנגד התורה, מוז אונזער ענטפער זיין א הויך־קלינגענדער „ניט!" און מיר מוזען פאר דעם קעמפען ביז צו די לעצטע אינסטאנצען פון די היגע קאורטס . . .

אן אונערשראקענער „ניט"! און פון די מיילער וועלבע זאגען דאס מיט א גרייטקייט פאר מסירת נפש, איז אונזער הייליגע פליכט און אונזער איינציגע האפנונג צו געווינען דעם קאמפף. די ביז־איצטיגע שתדלנים פשרה־מאכער מוזען אין דיעזען פאל פאלשטענדיג בעזייטיגט ווערען; זיי זענען ניט אונזערע פערטרעטער. זיי האבען ניט די נויטיגע מסירת נפש, זיי זוכען גארניט מעהר ווי פשרות און פשרות אין דעם דאזיגען ענין זענען ניט דערלאזבאר; מיר דארפען בעשטעהן אויף אונזער רעכט, ובפרט אז די גזרה איז אבסאלוט ניט אין די אינטערעסען פון דער מדינה, און ניט פאר דער מדינה אלס גאנצע, נור פאר דער שטאדט ניו יארק אליין, און דורך אייניגע בעאמטע וועלכע קענען ניט אנצייגען קיין גניגענדע בערעכטיגונג פאר זייער גזרה, וואס אויב זי שטאמט ניט פון בייזוויליגקייט, שטאמט זי פון פשוט׳ער אונווייסענהייט, דאס ניט וויסען אז אין די עקרי האמונה האט די אידישע ארטהאדאקסי קיינמאהל זיך ניט אונטערגעגעבען.

מיר ווייסען אז „ניט"! איז אונזער ענטפער און אט דעם ענטפער מוזען אויף הערען די ניט־אידישע גזרה־מאכער! מיר דארפען דאביי געדענקען די אנדערע „ניטס" — ניט מיר קענען אננעהמען די גזרה און ניט זי איז בערעכטיגט. ניט די ביז איצטיגע האלב אהער האלב אהין־אידען דארפען פיהרען אונזער תורה־קאמפף און ניט די רבנים וראשי הישיבה מעגען דעם קאמפף אימעצען אנטרויען!

ניט, ניט, און ניט! מיט דעם ערשטען און לעצטען „ניט" צו די גזרה־מאכער! מיר קענען די גזרה בשום אופן ניט אננעהמען; מיר האבען זי ניט אנגענומען פון די רוימער, פון די גריכען, און פון די רוסישע צארען, מוזען מיר טהון דאס זעלבע דא מיט דער היגער באארד אף עדיוקיישאן! אונזער ענטפער מוז זיין א גרויסער „ניט"! געגעבען פון אונזערע איינציגע גייסטיגע פערטרעטער — די רבנים!

על כך כותב רבנו אל ה"ר ישראל ראזנבערג, מראשי אגודת הרבנים, בכ"א תמוז תש"ב (אג"ק ח"ו א׳תתכז):

גזירה איומה ונוראה, בחלול קדושת התורה, מרחפת על ראשי כל עדת בני ישראל יושבי נויארק רבתי, בזה שרוצים להכריח — הי׳ לא תהי׳ — להקדים ללמודי הקדש את — להבדיל — למודי החול בישיבות.

ההצעה להקדים את למודי החול — להבדיל — ללמודי הקדש לבד זאת שהיא חלול רגשי הקדש, הנה תהרוס ותחריב — הי׳ לא תהי׳ — את כל מעמד ומצב הישיבות אשר בנויארק רבתי ואגפי׳ ותביא — חס וחלילה — תוצאות רעות בלתי משוערות מראש.

בשבוע העברה הזמנתי את יו"ר הקאמיטה, הנודע לשם תחלה, י"א ובעל מדות טובות מוה"ר יצחק מאיר שי׳ בונים ונודעתי ממנו מצב הענין ונוכחתי לדעת כי ת"ל הקומיטה עושה את עבודתה בטוב, מעמידים דבריהם על יסוד החקים אשר בודאי טוב הדבר, אבל עם זה הנה התוצאות יהיו, לכל היותר, בדרך פשרה, והכל יודעים אשר הישיבות אינן יכולות להסכים ולא יסכימו לשום פשרות והנחות, וברכות יחולו על ראשי מנהלי הישיבות אשר המשיכו את שעות למורי הקדש כפי הדרוש ובעזה"י כן יהי׳ גם על להבא.

חברי ועד ההשכלה המציעים את הסדר אינם יודעים את המצב באשר הוא וצריכים להסביר להם בדברים ברורים כי קדימת למודי החול — להבדיל — ללמודי הקדש הוא דבר בלתי אפשרי בשום אופן בעולם וצריכים לדעת שבזה המה מחללים את רגשי הדת של עמנו זיי פארשוועבען מיט דעם די רעליגיעזע געפיהלען . . .

כל ישראל — בלי הבדל מפלגה ושאיפה — צריכים להשתתף בבקשה להעביר את רוע הגזירה וצריכים לסדר תעמולה רחבה בכל פינות נויארק רבתי ובכל הערים והעיירות השייכים לנויארק סטעיט, על ידי: א) אספות פומביות מסודרות בנואמים נלהבים ובעלי רגש. ב) קו"ק באידיש ובאנגלית. ג) העתונים במאמרים נלהבים ערוכים בטוב טעם.

ובזה הנני מזמין את כבוד ידידי כת״ר בהזמנה מיוחדת אשר יואיל להשתתף אתי עמי לקדש שם שמים ולהרים קדושת התורה ברבים לעמוד בראש התעמולה וכמאמר מעשה אבות סימן לבנים, ישתתף אתי עמי בעבודת הכלל בחיזוק היהדות והרמת קרן התורה והיראה ויהי׳ למופת לבני גילו הגאונים האדירים שליט״א, ובעזרת השי״ת הנה כלנו יחדו בכחו של קהל עדת ישראל ובעזרת עסקני הכלל והצבור ובזכות תלמידי הישיבות ותינוקות של בית רבן נוכל לקוות אשר קדושת התורה תנצח ואור תורה ומצות יהי׳ במושבות בני ישראל ובזכות התורה וחזוק היהדות בהתעוררות של תשובה יחוש השי״ת וירחם ויקל מעלינו את חבלי משיח ויקרב את יום הבהיר דביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

ובאותו יום לה״ר ניסן טלושקין (שם א׳תתכח):

בענין הגזירה האיומה המרחפת על הישיבות שרוצים להקדים ללמודי הקדש את — להבדיל — למודי החול, הזמנתי את יו״ר הקומיטה הנודע לשם תהלה, י״א ובעל מדות טובות מוה״ר יצחק מאיר שי׳ בונים ונודעתי ממנו מצב הענין, ולדעתי צריכים לקחת — בעזה״י — צעדים יותר חזקים והעולה על כולנה לעורר את דעת הקהל, ובעזה״י אקרא ימים אלו אחדים מהראויים להתיישב עמהם בענין זה — אשר את ידידי שי׳ הנני חושב ביניהם.

וביו״ג מנ״א כותב שוב אל הר״י ראזנבערג הנ״ל (שם א׳תתלא):

הגזירה להכריח להקדים את לימודי החול ללימודי הקדש היא גזירה איומה הנוגעת לכל הישיבות, ואם ח״ו וח״ו יסכימו אל הפשרות שעשו מכבר — כשלש שנים מלפנים — יזיקו לכל הישיבות ברוח ובגשם, נוסף על חילול קדושת התורה, ומוכרח הדבר אשר אגודת הרבנים תגן על קדושת התורה ועל טובתן של הישיבות ותבחר ועד מיוחד אשר לו תהי׳ הדיעה העקרית במהלכי ענייני הגזירה, ואשר הקומיטה של ה״לאיערס״ ובעלי בתים לא יהי׳ לה[ם] שום רשות לעשות דבר בזה בלי הוראות והסכמת ועד־רבנים שתבחר אגודת הרבנים. דבר זה — בחירת ועד רבנים למטרה זו — הוא דחוף מאד.

ועל התוצאות מסופר ב״הפרדס״ (תשרי תש״ג):

הוכוח הממושך בין ועד החנוך של מדינת ניו יארק ובין באי כח הישיבות, שדרשו ועד החנוך להקדים לימודי החול ללמודי הקודש בישיבות, נצחו הישיבות בעז״ה, ובאה לידי הסכם, להשאיר את לימודי הקודש בזמנם, בשעות הבוקר, ולהוסיף שעה אחת, ולעומת זאת יתוסף גם שעה אחת ללימודי החול שלאחרי צהרים, דהיינו שהלימודים בישיבות יגמרו בכתות המתחילות בחמש ובכתות הגבוהות בחמש וחצי ובשש וחצי, הנהגת סדר הלימוד בישיבות נמצאה בידי ועד מיוחד, מר א. מ. בונים ולאיס ג. גריבץ יו״ר, ובהשתדלותם נתמנה ועדה מורכבת מועד החינוך של המדינה עם ועד הישיבות. עבודה מרובה נעשה בזה על ידי מר ה. ל. זעליג יו״ר של ועד החינוך. ורבנים עזרו לו בעבודתו.

* * *

בדרכי תעמולה אלו ובתקיפות זאת ניהל רבנו את המערכה לחיזוק החנוך הכשר לילדי ישראל.

לא רק בחנוכם של הדור הצעיר; תובא בזה דוגמה אחת של ההתעסקות בחנוך המבוגרים, עלי׳ מספר רבנו אל ה״ר שלמה יוסף זוין בז׳ תשרי תש״ו (אג״ק ח״ט ב׳תשסז):

לפני ארבע שנים לערך נזדמן לי להכיר אחד מיוצאי רוסיא זה כארבעים שנה וכל שנותיו למד עניני השכלה בצרפת אשכנז ופה, וכעבור עשרים שנה לצאתו מרוסיא נהי׳ לעורך עתון חדשי, שבועי ויומי, וייחד לעצמו ללחום את מלחמת הדת וכמובן אשר אחרי עבודה קשה ומלחמה כבדה נגד החפשים בדת סוף סוף הכריעוהו ויאנק דום ויעסוק בעריכת ספר, בעקרו פירוש על ספר בראשית עם הקדמה ארוכה בשפת המדינה ויבאר את ענין בריאת העולם והשגחה פרטית וכשבא הנה חתני הרב רמ״מ שליט״א שניאורסאהן בקשתיו לבקר את הספר ולהגיד לי את חוו״ד אם אפשר לקוות שיביא את התועלת הנרצה.

כעבור איזה חדשים הגיד לי חתני הרמ״מ אשר הספר כתוב בדרך המושכל וצריכים ללמדו כי ענייניו עמוקים, ובלי תפונה יביא תועלת למעיינים בו בשמירת קיום מצות מעשיות, כי במדה ידועה המחבר מנצח את דעת הכופרים ומוכיח אמיתת דעת התורה.

ואשר על כן לויתי סך שני אלפים שקלים מאחד ממכרי והלויתים להמחבר להדפיס את ספרו, וכשיצא הספר לאור הצעתי לאחד ממכרי, מר קאוועז — סוחר ומלומד — אשר יציע לאחדים ממכריו אברכים בעל עסקים — רובם גומרי בי״ס גבוה לקבוע שיעור למוד בספר זה.

בשנה ראשונה היו מתועדים מזמן לזמן ובשנה שני׳ הסתדרו בלמוד פעם בשבוע ומזמן לזמן נתרבו המתועדים, והנצנים נראו בין הלומדים שהלמוד פעל עליהם לפרוש מאכילת טריפות, וכהיום ת״ל ישנם איזה מניינים — רובם דוברי אנגלית — שלא ידעו מקודם מעניני דת ישראל, מהם מניחים תפילין, שומרי שבת וכו׳.

זוהי תוצאות עבודה מסודרת, והכסף שלויתי להדפסת הספר החזירו להמלוה.

העורך הוא ה״ר אהרן לעוויט, עורך „הקריאה

והקדושה" כנ"ל פרק סח (שם מסופר גם על פשיטת הרגל, המגדר כאן אצל רבנו „סוף סוף הכריעוהו ויאנק דום"). הספר הוא The Bible Unauthorized ועל יסוד השיעור הזה כותב רבנו אל ה"ר אלחנן הכהן (קאוועז) בי"ח אד"ש תש"ג (אג"ק ח"ז א'תתקעג):

ענטפער אויף אייער שרייבען, עס האט מיך זייער געפרייט צו הערן די בשורה טובה וועגן דעם פראגרעס אין לערנען, איך בין זיכער אז בעזרת השי"ת דער לערנען וועט ברענגען **מעשים**, מקיים צו זיין מצות מעשיות, כשר, טהרה, שבת ותפילין.

ידידי היקר ווי קומט מען צו דעם עס זאל בעזרת השי"ת געשאפען ווערען ענליכע קרייזען וואו מען זאל לערנען און רעדען ענליך צו אייערע צוזאמענקופטען, עס איז פון דער גרעסטער וויכטיקייט צו שאפן אזעלכע קרייזלעך.

עדיין לא נתפרש כאן מהו השיעור שעליו מדובר ומהם התוצאות, אך בי"ד מ"ח תש"ד כותב רבנו אל ה"ר אהרן לעויט הנ"ל (אג"ק ח"ח ב'קפב):

תמול ערב בקרני ידידי היקר מר קאווען שי' ויספר לי על אדות השיעור שיש לו ללמוד את ספרו בכל יום רביעי בשבוע בשעה 8.30 מתאספים אנשים ונשים בעלי שאיפות שונות, רובם רופאים פרקליטים וסוחרים שנתרחקו מהיהדות לגמרי, מהם אלו שאוכלים חמץ בפסח ובשר החזיר, אינם באים לבית תפילה אפילו ביוהכ"פ, והוא מרציא לפניהם כשעה וחצי, הרצאותיו המה ביאור ארוך ומסודר על דברי ספרו אשר לומד אותו בעיון גדול אשר גם איזה שורות נותנות לו חומר רב להסבירן בכוונה האמורה, מה שעושה עליהם רושם גדול ועז, היחס של דרך ארץ אל התורה פעל בכלם, וכלם כאחד אומרים אשר לא ידעו כלל כי זוהי התורה ודת ישראל, ובהרבה מהם פעל גם ענינים של פועל ממש.

אחר הלימוד קבוע חצי שעה לשאלות וחצי שעה לשיחות — דיסקוסיעס — בין השומעים והשומעות, ונמשך עד השעה השתים עשרה לילה.

באמירת שיעור זה השתתף גם ה"ר ניסן שי' מינדל שרבנו נותן לו בזה הוראות מפורטות (שם ב'קצג. ב'רג).

פרק עג

עדינו

בט"ו טבת תש"ה פונה רבנו במכתב־כללי (אג"ק ח"ח ב'תקצא) אל:

כבוד ידידי עוז, אהובי נפשי, האברכים המצוינים ותלמידי הישיבות העוסקים ועמלים בתורה, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בזה הנני להודיע ברבים לכל האברכים ותלמידי הישיבות העוסקים בתורה במסירה ונתינה, אשר הנני מייסד, בעזה"י, חברה בשם „עדינו" — מו"ק דט"ז ע"ב — במטרה מיוחדת בשביל אברכים ותלמידי הישיבות העוסקים בתורה, להזדמן ולהפגש מזמן לזמן, בכינוס של תלמידי חכמים, לשוחח בחדושי תורה ולהתועד בסעודת מצוה ויומא טבא לרבנן.

את חדושי התורה, אשר כל אחד ואחד מהמשתתפים בהפגישה והשיחות יעריך בכתב, יבקר ועד למדנים אשר תבחר הנהלת חברת „עדינו", ויודפסו בחוברות מיוחדות שיצאו לאור מטעם הנהלת חברת „עדינו" . . .

אחד ממכרי המיוחד בחובבי תורה ביראת שמים והחפץ בעלום שמו, מסר על ידי סך חמש מאות שקל למסור לרשות ועד הנהלת חברת „עדינו" בכדי לחלק פרסים — לקניית ספרים או במזומן — למצטיינים, אחרי שיתקיימו שלש ועידות.

ליושב ראש ועד הנהלת חברת „עדינו" נבחר הר"ר מרדכי שי' מענטליק, שרבנו כותב לו באותו יום (שם ב'תקצב):

בזה הנני להודיעו כי בו בחרתי להיות יושב ראש ועד הנהלת חברת „עדינו" אשר יסדתי בעזה"י בשעה טובה ומוצלחת בגשמיות וברוחניות, לטובת הרמת קרן התורה וקרנם של בני תורה, כאמור במכתבי הכללי, והנני בזה למלאות את ידי ידידי עוז להזמין את הרב מאיר שי' גרינבערג, את הרב מנחם מענדל שי' הכהן פעלדמאן ואת הרב שניאור זלמן שי' גורארי' בתור סגנים, את הרב שמואל שי' זלמנוב בתור סדרן, את הרב משה פנחס שי' כ"ץ לגזבר, את הרב יצחק דובער שי' אושפאל למזכיר.

ולחברי מועצת התורה נבחרו הרבנים הגאונים מוה"ר ניסן טעלושקין מוה"ר אליעזר סילווער ומוה"ר ישראל דושאוויץ, שרבנו כותב להם בזה בכ"ב טבת (שם ב'תר).

סקירה על חברת „עדינו" בקובץ ליובאוויטש גליון 6 ע' 41, ובירחון הקריאה והקדושה גליון 61 ע' ז:

אויף דער איניציאטיוו פון ליובאוויטשער רבין, כ״ק אדמו״ר שליט״א איז לעצטענס געגרינדעט געווארען א חברה אונטער׳ן נאמען „עדינו״ — מו״ק ט״ז ע״ב — וועמענס ציעל עס איז צו פאראייניגען רבנים און איבערהויפט יונגע לייט בני תורה בעלי כשרונות מצוינים, וועלכע גיבען זיך אב מיט לימוד עיוני און פארטיפען זיך בעומקה של הלכה, זיי זאלען זיך צוזאמענקומען פון צייט צו צייט און דורכשמועסען זיך אין חידושי תורה.

פאר דעם צווק וועט חברת „עדינו״ איינארדנען אפטע „כינוסים״ פון בני תורה, ביי וועלכע יעדער פון די חברים וועט האבען די געלגענהייט צו זאגען ברבים זיינע חידושי תורה און נאך איניגע אזעלכע כינוסים וועט דורך א ספעציעלען ועד לומדים דורכגעקוקט ווערען די חידושי תורה, וועלכע וועלען צוגעשטעלט ווערען בכתב, און זיי וועלען אבגעדרוקט ווערען אין פעריאדישע חוברות, וואס חברת עדינו וועט ארויסגעבען.

כ״ק אדמו״ר שליט״א האט איבערגעגעבען אין רשות פון „עדינו״ א געוויסען פאנד, פון וועלכען מען וועט אויסטיילען צו די מצטיינים אין חידושי תורה פארשידענע פרסים אין ספרים אדער געלד.

נשיא פון חברת עדינו איז כ״ק אדמו״ר שליט״א. אין דער מועצת התורה געהען אריין: הרב אליעזר סילוועד פון סינסינעטי, הרב ישראל דושאוויץ און הרב ניסן טעלושקין פון ברוקלין.

אין ועד ההנהלה זיינען: הרב מרדכי מענטליק, יו״ר; הרב מענדעל פעלדמאן, הרב מאיר גרינבערג און הרב שניאור [זלמן גוראריי], סגנים; הרב שמואל זאלמאנאוו, מזכיר ראשי; הרב משה פנחס כ״ץ, גזבר; און הרב יצחק דוב אושפאל, מזכיר.

דער ערשטער „כינוס תלמידי חכמים״ איז פארגעקומען דינסטאג י׳ סיון אויף 770 איסטערן פארקווייי, ברוקלין, נ. י. הרב אליעזר סילוועד פון סינסינעטי איז געווען דער ערשטער צו זאגען א שארפזיניגען פלפול אין הלכה. געעפענט די פארזאמלונג האט הרב ניסן טעלושקין און הרב ישראל דושאוויץ איז געווען דער יו״ר פון די ועידה.

דער צווייטער „כינוס״ איז פארגעקומען מאנטאג, י״ד תמוז, אויפ׳ן זעלבען פלאץ. דער עהרען גאסט איז געווען הרב משה פיינשטיין, וועלכער האט אזעאגט א טיפזיניגען שיעור אין הלכה.

ביי די ביידע פארזאמלונגען — תורה כינוסים — זיינען זיך צונויפגעקומען פיעל עלטערע רבנים אלס געסט און פיעל יונגעלייט רבנים און בני הישיבות וועלכע האבען גענומען א לעבהאפטען אנטייל אין די חידושי תורה שמועסען.

מען האפט, אז מיט דער צייט וועט די חברת עדינו האבען די מעגליכקייט אויסצוטיילען רעגולע מאטעריעלע שטיצעס פאר יונגע לייט מיט גוטע כשרונות וועלכע וועלען זיך קענען אבגעבען מיט פארטיפען זיך אין לערנען במנוחה און אזוי ארום צו שטארקען די הענד פון לומדי תורה.

בתחלה הועד כינוס התורה הראשון לז׳ אדר אך מסיבות נדחתה לימי הקיץ. על כך כותב רבנו ליו״ר הר״מ שי׳ מענטליק בג׳ אדר (אג״ק ח״ח ב׳תרמב):

לפי השתלשלות הענינים צריכים לדחות עד אחר חגה״פ ואי״ה בשבוע הבע״ל נדבר איך ומה לעשות במשך זמן ההכנה.

ביום קיום הועידה הראשונה בי׳ סיון תש״ה, כותב אליהם רבנו (שם ב׳תשיא):

בזה הנני להלל ולהודות לד׳ הטוב על חסדו הגדול אשר עשה עמדי בזכות הוד כ״ק אבותי רבותינו הקדושים זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע וזיכני להציע ולייסד חברת „עדינו״ אשר מטרתה לחזק ידי בני תורה — בלי הבדל נוסח — ולכבדן בכבוד הראוי לגדולי התורה בשביל הרמת קרנה של תורה ויראת שמים.

תקותי תאמצני אשר המוסד הקדוש חברה „עדינו״ יהי׳ בעזה״י יסוד מוסד להיכל תורה לחזק ידי לומדי תורה במסירה ונתינה בשקידה ובחיבה עצמית.

תקוה נשקפת אשר בעזרתו ית׳ הנה בעתיד הקדום ימסר ברשות המוסד הקדוש חברת עדינו סכום נכון אשר יהי׳ היכולת להנהלת המוסד הקדוש חברת „עדינו״ להקציב תקציב מסודר בתמיכה נכונה לאפשר לבני תורה לכנוס בהיכל התורה לשקוד בתורה במנוחה ובכבוד הראוי לגדולי תורה.

ומקרב לבי הנני אומר לכם,

אחי ורעי ברוכים הבאים להכתב על דגל „עדינו״ וכולכם כאחד תשלבו במטרה אחת להרים קרנה של תורה ולעשות גם מדינה זו מקום תורה ביראת שמים כמסורת אבות קדושים אשר מסרו נפשם על התורה ויראת שמים.

תיאור הועידה — בקובץ ליובאוויטש גליון 8 ע׳ 39:

י׳ סיון, איז אין ביהמ״ד 770 איסטערן פארקווייי פארגעקומען דער ערשטער תורה כינוס צוזאמענגערופען פון חברה „עדינו״, וועלכע איז לעצטענס געשאפען געווארען אויף די איניציאטיוו פון כ״ק אדמו״ר שליט״א.

אייניגע הונדערט רבנים, תלמידי חכמים און ספעציעל יונגע לייט בני תורה מצוינים, צווישען וועלכע עס האבען זיך געפונען פיעל בני הישיבה,

האבען זיך פארואמעלט צו הערען און זיך דורכשמועסען אין עניני הלכה.

הרב ר׳ אליעזר סילוווער פון סינסינעטי, חבר פון מועצת התורה ביי „עדינו" איז ספעציעל געקומען בייצווואוינען דעם ערשטן תורה כינוס און האט דערביי געזאגט אן אייגענארטיגען שארפזיניגען פלפול בעניני וגדרי שותפות.

געעפענט דעם „כינוס" האט הרב ר׳ ניסן טעלושקין, וועלכער האט ערקלערט די צילען און אויפגאבען פון „עדינו" און האט נאכדעם איבערגעגעבען דעם פארזיץ פון ערשטען כינוס צו הרב ישראל דושאוויץ, יו״ר ועד הרבנים פון ניו־יארק רבתי. די אויבענדערמאנטע רבנים זיינען אויך מיטגלידער פון מועצת התורה ביי „עדינו".

נאך א הפסקה פון ניגונים און מגדנות, האט הרב שמואל זאלמאנאוו פארגעלעזען דעם בריף פון כ״ק אדמו״ר שליט״א צו די ערשטע תורה פארזאמלונג פון „עדינו", אין וועלכען עס איז אין קורצען אנגעגעבען די הויפט צילען פון חברת „עדינו" און דער רבי שליט״א ווינשט די חברה הצלחה אין איהר ארבייט.

דאן זאגט א טיפזיניגען שיעור אין הלכה דער ר״מ ראשי פון ישיבה ומתיבתא המרכזית תומכי תמימים, הרב מרדכי מענטליק.

נאך א הפסקה פון תפלת מנחה זעצט פאר הרב דושאוויץ די ועידה און הרב שניאור זלמן גוראריי, ר״מ ראשי פון ישיבת אחי תמימים אין ברוקלין זאגט טיפזיניגע חידושי תורה און לעגט פאר אייניגע פארשלאגען וועגען די ארגאניזירונג פון די חברה „עדינו".

נאכדעם ווי הרב משה פנחס כ״ץ האלט די שלוס־רעדע אין וועלכען ער אפעלירט צו אלע בני תורה אנצושליסען זיך אין חברה עדינו, שליסט זיך דער ערשטער תורה כינוס אין א געהויבענער שטימונג, שפעט אין אוועגד.

ותיאור הועידה השני׳ — שם גליון 9 ע׳ 60:

מאנטאג י״ד תמוז 3 אזייגער נ.מ. איז אויף 770 איסטערן פארקווייי ברוקלין נ.י. פארגעקומען דער 2־טער כינוס פון „עדינו", צו וועלכען עס האבען זיך פארזאמעלט א גרעסערער עולם, רבנים און בני הישיבות פון פארשידענע ישיבות אין ניו יארק און זאגאר פון פראווניץ.

דער עהרען נאסט פון 2־טען „כינוס תלמידי חכמים" איז געווען דער באקאנטער ראש הישיבה הרב ר׳ משה פיינשטיין, וועלכער האט געהאלטען געשפאנט דעם פארזאמעלטען עולם מיט זיין טיפזיניגען שיעור אין הלכה, בסוגיא תחלתו בפשיעה וסופו באונס, ב״ק כ״א ע״ב.

עס האבען אויך געזאגט שארפזיניגע חידושי תורה די פאלגענדע רבנים חברים פון „עדינו": הרב אושפאל, הרב תאומים און הרב ווייס.

דעם כינוס האט געעפענט הרב מ״מ פעלדמאן וועלכער האט אין זיין אייגלייטונגס רעדע וואס איז געווען דורכגעפלאכטען מיט הלכה און אגדה באגרינדעט די באדייטונג און וויכטיגקייט פון חברת עדינו און האט דאן איבערגעגעבען דעם פארזיץ פון כינוס צו הרב מענטליק, יו״ר ועד ההנהלה.

הרב סילוווער פון סינסינעטי האט צוגעשיקט א וואַרימען באגריסונגס בריף צו דיזען תורה כינוס.

די חברה „עדינו" וועלכע איז געשאפען געווארען דורך די איניציאטיוו פון כ״ק אדמו״ר שליט״א וועלכער איז איהר נשיא, האט דעם צוועק צו געבען די מעגליכקייט צו פארטיפען זיך אין לערנען, תלמידי חכמים בכלל און יונגע לייט בני תורה בפרט. די „כינוסים" וואס „עדינו" פאררופט פון צייט צו צייט זיינען די בעסטע געלעגענהייט פאר דיזען לויבענס־ווירדיגען ציעל.

וב״הפרדס" (מנ״א תש״ה):

כינוס התורה הראשון של חברת „עדינו" שהתקיים ביום ג׳ ר׳ סיון העבר בביהכ״נ ליובאוויטש, 770 איסטערן פארקווייי, ברוקלין, נ.י. עבר ברוב פאר והדר והשאיר רושם עז על כל הנאספים.

כשתי מאות רבנים, ראשי ישיבה, בחורי חמד מקשישי תלמידי ישיבות שונות, בעלי בתים ואברכים בני תורה מצוינים מניו יארק וערי השדה התאספו פה להקדיש איזה שעות באוירה של תורה תמימה ולהשתעשע ולהתוכח בהלכה ופלפולא דאורייתא.

הרב הגאון ר׳ ניסן טעלושקין, אחד מראשי וזקני הרבנים בברוקלין פתח הועידה התורנית, בנאומו הכי חשוב ביאר בשרטוטים כוללים מטרת חברת „עדינו" וגודל חשיבותה בימים אלה. אח״כ כיבד את הרב הגאון ר׳ ישראל דושאוויץ, ראש ועד הרבנים דניו יארק, להיות בתור יושב ראש להועידה הראשונה של „עדינו".

הרה״ג דושאוויץ הבליט בנאומו את גודל התועלת של איגוד בני תורה לשוחח בחידושי תורה והציג את הרב הגאון ר׳ אליעזר סילוווער, שבא ביחוד מסינסינעטי להיות נוכח בהועידה הראשונה של כינוס תלמידי חכמים מחברת „עדינו" וכיבדו להתחיל בחידושי תורה תחלה.

הגר״א סילוווער פתח ואמר פלפול עמוק בענין

וגדר שותפים וביאר בהבנה עיונית כל מיני וסוגי שותפות הנמצאים בתלמוד. פלפולו המלא גאונות ושפע רב של הברקות זהרי אור חכמת התורה הפליא את קהל השומעים.

אחרי הפסקה קצרה של ניגונים ומגדנות אמר הרה״ג ר׳ מרדכי מענטליק, ר״מ ראשי בישיבה ומתיבתא תומכי תמימים המרכזית בברוקלין, שיעור עיוני בהלכה בדיני עדות ונאמנות דמיגו ובידו.

הרב שמואל זאלמאנאוו קרא אז את המכתב ברכה, המלא רגשי אהבה וחיבה להועידה של כינוס בני תורה, מכ״ק אדמו״ר הרה״ק שליט״א מליובאוויטש, נשיא חברת „עדינר״.

מכתבו של כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש זורק אור בהיר על מטרת חברת „עדינו״ — מו״ק ט״ז ע״ב — שהיא לאגד ולחבר רבנים ואברכים בני תורה בעלי כשרונות מצוינים וירא השם, בלי הבדל נוסח, מפלגה, שיתועדו לפעמים תכופות בכינוסים של תורה, להתוכח בעניני הלכה ולהתעורר בלימוד עיוני בעמקות ולעסוק בעמלא דאורייתא.

הרבי שליט״א מליובאוויטש מעורר גם כן במכתבו, אשר חברת „עדינו״ תעמוד על המשמר לעודד ולחזק את האברכים בני תורה שמבני עלי׳ בלימוד ובכשרונות, אם רבנים או בני הישיבה, ולאפשר להם בחומר וברוח שיוכלו לכנוס בהיכל התורה ללמוד בשקידה ולהיות מכלל אלה הלנים בעומקה של הלכה במנוחה ובכבוד הראוי לגדולי תורה. למטרה זו ימסד בעתיד הקרוב סכום נכון ברשות „עדינו״ בכדי להקציב תקציב מסודר בתמיכה נכונה לאלה הבני תורה המצוינים הצריכים לכך. בכיוון זה תפעול אי״ה חברת „עדינו״ הרבה להרמת קרן התורה ותחית הרוח בין האברכים הלומדים במדינה זו.

אחרי הפסקה של תפלת מנחה המשיך הרה״ג דושאוויץ לנהל הועידה במשא ומתן ע״ד אירגון החברה בחברים תמידים והדומה, הרה״ג ר׳ שניאור זלמן גוראריי, ר״מ ראשי דישיבת אחי תמימים בברוקלין אמר חידושי תורה בדרך ההגיון, בענין שומע כעונה ושליחות במצוות, וגם הציע איזה הצעות נכונות בנוגע סידור ואירגון החברה.

אחרי שהרב משה פנחס כץ נשא נאום הסגירה ופנה בקריאה חמה לכל הבני תורה להתאגד יחד בחברת „עדינו״ נסגרה הועידה הראשונה בהתרוממות הרוח בשעה מאוחרה בערב.

החידושי תורה שנאמרו על הועידה הראשונה וכן על הועידות הבאות יודפסו בחוברות מיוחדות שתוציא חברת „עדינו״. פרסים מיוחדים יומסרו לאלה שיצטיינו בחידושי תורתם ע״י בקורת של ועד למדנים.

נשיא חברת „עדינו״ הוא כ״ק אדמו״ר שליט״א מליובאוויטש.

חברי מועצת התורה הם: הרה״ג אליעזר סילוועד מסינסינעטי, הרה״ג דושאוויץ והרה״ג ניסן טעלושקין מברוקלין.

חברי ועד ההנהלה הם: הרב מרדכי מענטליק, יו״ר, הרב מאיר גרינבערג, הרב מ״מ פעלדמאן והרב ש. זלמן גוראריי, סגנים; הרב שמואל זאלמנאוו, מזכיר ראשי; הרב משה פנחס כץ, גזבר; והרב י. דובער אושפאל, מזכיר.

הועידה השני׳ התקיימה ביום ב׳ י״ד תמוז, ברוב עם של רבנים ות״ת המצוינים בהלכה ותלמידי ישיבות שונות.

הרב הגאון המפורסם מוה״ר משה פיינשטיין שליט״א בתור אורח נכבד לכינוס תורה הזה, הגיד שיעור עיוני בהלכה ברוב עמקות בענין „תחלתו בפשיעה וסופו באונס״, (ב״ק כ״א:), ואחריו אמר[ו] ח״ת החברים של „עדינו״, הרב יצחק דוב אושפאל, הרב נתן תאומים והרב אברהם ווייס.

כינוס התורה של חברת „עדינו״ עוררו התענינות מרובה בחוגי לומדי התורה.

הגיע לידידנו דיווח מקורי מהועידה השני׳ הלזו:

הועידה השני׳ של עדינו שהתקיימה ביום ב׳ שבוע זה עברה ת״ל בכי טוב. מהרבנים האורחים היו, לבד רבני אנ״ש, הרב יאלעס מפילאדעלפיא, הרב פינק, ר״מ בישיבת תו״ד, הרב אמסעל, הרב גפן ועוד איזה רבנים מהעיר. מתלמידי הישיבות באה קבוצת תלמידים מישיבת תפארת ירושלים, וגם מתלמידי תו״ד, רי״א ואיזה אברכים בני תורה ובעלי כשרון.

אעפ״י שבכמות היתה הועידה השני׳ קטנה לפי״ע מהראשונה (גם מצד החום הגדול ששרר אז לא באו הרבה אנשים), אבל באיכות, כלומר בטובת עצם הענין הביאה לפי״ד פעולה גדולה יותר, מפני שהי׳ הזדמנות להאברכים הבני תורה לשוחח ולהתוכח בחידושי תורה.

את הרב פיינשטיין כיבדנו לפי הראוי ושלחנו אליו שני צירים להביאו. בשעה 4:50 אחה״צ פתח הרב פעלדמאן את הועידה, ביאר תוכן מטרת ה״עדינו״ ומסר הנהלת הועידה להרב מענטליק בתור יו״ר.

הרב מענטליק הציג את הרב פיינשטיין והלה אמר שיעור בהלכה בעיון בערך שעה וחצי. אח״כ הי׳ הפסקה קטנה בניגון ומגדנות ואח״ז אמרו חידושי תורה: הרב אושפאל, הרב תאומים (ר״מ בישיבת אחי תמימים בבראנקס) והרב ווייס.

פרק עד

שד״רים לערי השדה

מיד בקיץ הראשון לבואו לארה״ב, שהוא גם הקיץ הראשון להתייסדות הישיבה בנ.י. לקח רבנו ארבעה מבחירי תלמידיו ושלחם כשד״רים לערי השדה. לכל אחד מהם צירף אגרת שליחות שבה נאמר (אג״ק ח״ה א׳רלא):

ב״ה . . אלול ת״ש,
נויארק

אל אגודת חסידי חב״ד בעי״ת . . יע״א ה׳ עליהם יחיו!

שלום וברכה!

בזה הנני להכיר לפניכם את אחד התלמידים החשובים דישיבת תומכי־תמימים בעי״ת נויארק יע״א, ה״ה ידידי הרב בעל מדות טובות וו״ח אי״א מוה״ר . . אשר מלאתי את ידיו לבקר את ידידינו אנ״ש שי׳ בעי״ת . . יע״א לחזור לפניהם מאמרי חסידות בבתי כנסיות של ידידינו אנ״ש שי׳, ולהתועד עמהם במסיבת רעים כנהוג בין אנ״ש שי׳, ובעזה״י יפיקו רצון לשמע את המאמרים אשר יחזור לפניהם בעל פה ואת אשר ילמוד עמהם בפנים. לא אפונה שיקרבוהו באהבה ובחיבת הקדש ויקבעו זמנים ללמוד חסידות ברבים, והשי״ת יהי׳ בעזרם בכל הדרוש להם בגשמיות וברוחניות.

התלמידים והאברכים שנבחרו הם:

ה״ר שלמן זלמן העכט לפאסעיק נ.דז. ולספרינגפילד.

ה״ר מאיר שי׳ גרינברג לשיקגו.

ה״ר מרדכי דוב שי׳ אלטיין לבאלטימור.

ה״ר מרדכי שי׳ פישר לפילדלפי׳.

נסקור בזה את שליחותו של הר״מ שי׳ גרינברג לשיקגו, שמשם נשלח גם לדטרויט שבאגען מילוואקי וסט. לואיס.

עדיין לא עברה שבוע אחת לשליחותו ובכ׳ אלול כתב לרבנו „בהרצאה אדות עבודתו עבודת השליחות בעי״ת שיקאגא יע״א״ ורבנו משיבו בכ״ד אלול (שם א׳רלד):

במענה על מכתבו מיום כ׳ לחדש זה בהרצאה אדות עבודתו עבודת השליחות בעי״ת שיקאגא יע״א בעניני מילי דחסידות בתוככי אנ״ש שי׳, נהניתי מההתחלה ובטח ישתדל להשתמש בהזמן שהוא שם ולראות שלא ילך יום לבטלה רק כל יומא ויומא יפעול פעולתו הן בלימוד החסידות והן באהבת רעים חמה.

הנני בטוח שיודע הוא היטב כוונת השליחות שעיקרה היא להרים רוחם של אנ״ש שי׳ ולהזכירם תעודתם בחיים, בחיי התומ״צ כמו כל ישראל ונוסף עליהם עניני חסידות, לקרבם ולעוררם לקביעות עתים לתורה בכלל וללימוד דא״ח בפרט, למדות טובות ולאהבת רעים.

את גזע אנ״ש לקרב לעניני התומ״צ ולדבר אתם בשפה המובנת להם, אם באידיש או באנגלית, ואתם אין צריכים לדבר בעניני חסידות כי אם בעניני קיום מצות תפילין, שבת כשרות, ועם הנשואים לדבר גם מענין טהרת המשפחה.

ולעתים צריכים לדבר לפניהם רעיון של חסידות בענין השגחה פרטית ולהשתדל להסביר להם שיבינו יפה, והעיקר הוא לעורר אצלם הרגש הפנימי, אויף מונטערן די נקודה עצמית, דאס פינטל איד, ועיקר גדול בזה הוא להביא כל התעוררות באיזה פעולה ממש, הן בקביעות לימוד בחברותא והלימוד יהי׳ בענין שלפי ערכם, והן באיזה חיזוק של מוסד תורה וכדומה . . .

יבקר בכל הבתי הכנסיות של אנ״ש שי׳ ויחזור לפניהם דא״ח גם ידרוש לפניהם עניני דרוש, ולהצעירים ידבר בשפתם.

יסדר קביעות לימוד דא״ח ברבים ובאופני הסדר יתיישב עם הבקיאים בתנאי המקום.

בזה לא הסתפק רבנו ובימים ו׳ ז׳ תשרי שלח כמה אגרות לאנ״ש בשיקגו אודות שליחותו. למוהרח״ש פלמר (שם א׳רלח):

בטח הוא מקרב את משולחי ידידי תלמידי החשוב הרב הנכבד והכי נעלה וו״ח אי״א מוה״ר מאיר שי׳ גרינבערג ששלחתיו למחנם הט׳ לעורר את ידידנו אנ״ש שי׳ לקבוע עתים לתורה ולהתועד באהבת ריעים תודה על העבר והנני מבקשו על להבא לקרבו ולהשתדל שיוכל למלאות את שליחותו על צד היותר טוב.

למוהר״ש שי׳ פוזנר (שם א׳רמ):

נהניתי מאד מהרושם שעשה ועושה ת״ל תלמידי החביב מוהר״מ שי׳ ובבקשה לעשות כל מה שאפשר אדות ביהכנ״ס דליובאוויטש כמ״ש במכתבי הקודם. כן צריכים לסדר שיוכל לבקר את מילוואקע

ושעבאגען, וזה צריכה לסדר אגודת חב״ד דשיקאגא יע״א.

למוהרנ״ה באלאטין (שם א׳רמא):

שלחתי למחנם הט׳ את תלמידי החשוב, ידידי הרב וו״ח אי״א מוה״ר מאיר שי׳ גרינבערג להיות שם איזה זמן במטרה לעורר את אנ״ש שי׳ לקבוע עתים לתורה ולהתועד יחדו, ובפרט את הצעירים והאברכים יחיו לקרבם ולמשכם לבית המדרש, והנני בזה לבקשו לקרב את משולחי הנ״ל ולעזור לו ולסייעו לתת לו האפשרות להזדמן עם אנ״ש והצעירים שי׳.

ולמוהר״ב דיסין (שם א׳רמב):

שלחתי למחנם הט׳ את תלמידי החשוב, ידידי הרב וו״ח אי״א מוה״ר מאיר שי׳ גרינבערג, במטרה לעורר ולעודד את רוח אנ״ש שי׳ (בלא שום מטרות בספיות), להזכיר נשכחות את הזקנים שי׳, לזכור ימים מקדם אשר אנ״ש שי׳ היו קובעים עתים ללמוד חסידות והיו מתועדים יחדו לפרקים קרובים, צו פארבריינגען, ולהמשיך את האברכים והצעירים מגזע אנ״ש לקרבם ולמשכם לבית המדרש לראות ולהראות ולשמוע דברי חסידות והנהגה של יר״ש ובכלל לדבר על לבם ולקרבם לבית המדרש ולקיום המצות, ונהניתי מאד לשמע אשר ידידי שי׳ מקרב את משולחי הנ״ל כראוי לו, אבל עדיין אין זה מספיק ובפרט לידידי שי׳ שהוא זוכר שנים מקדם חיי ומנהגי אנ״ש שי׳ שהי׳ צריך להתעסק בזה במסירות הגונה לעבוד בזה שמשלחתו תביא תועלת הנרצה בפרי טוב בין אנ״ש והצעירים שי׳ ובפרט בבית הכנסת אנשי ליובאוויטש. והנני מקוה אשר ידידי שי׳ ישים לבו לדברי אלה וישמיעני בשורות טובות מפרי עבודתו של משולחי הנ״ל.

בשיקאגא שהה במשך החורף, ומשם נסע לביקורים קצרים בדעטראיט, שעבאגען מילוואקי וסט. לואיס. ובמשך זמן זה הרבה רבנו לכתוב לו בדבר פרטי עבודתו, וכן כתב בנדון זה אגרות מרובות להנהלת אגודת חב״ד בשיקאגו, לאנ״ש בשיקאגו ובשאר העיירות הנ״ל. על כל הנ״ל ראה אג״ק ח״ח אגרות א׳רלא. א׳רלד. א׳רלח. א׳רמ. א׳רמא. א׳רמב. א׳רמג. א׳רנב. א׳רסא. א׳רסב. א׳עדר. א׳ערה. א׳רעח. א׳רפד. א׳רפה. א׳שטו. א׳שטז. א׳שיח. א׳שלג. חי״ב ד׳תעד. ד׳תפ.

בינתיים הגיע לארה״ב אחד ממזכירי רבנו ה״ר משה ליב רוטשטיין, שניצל מליטא דרך יפאן בתשרי תש״א. מיד בהגיעו לארה״ב נשלח ע״י רבנו לנהל את אגודת חב״ד בשיקגו, כמסופר לעיל סוף פרק סה.

בשליחות זו שימש מספר שנים ולאח״ז חזר לעבודתו הקודמת כמזכירו של רבנו.

בהמשך לעבודת רבנו בשיקגו פנו אנ״ש בשיקגו אל רבנו בבקשה לשלוח אליהם רב, ושלח אליהם את הרב מנחם מענדל שי׳ פעלדמאן, בהוראות מפורטות.

עם הגיעו לשיקאגו הודיע דבר בואו לרבנו בטלגרמה, ורבנו השיב בי״ח סיון (אג״ק ח״ח א׳תנז):

בנועם קבלתי התלגרם מביאתו צלחה והנני מחכה לידיעותיו המפורטות. יהא חזק בדעתו להתנהג כפי אשר הורתיו לדבר ברבים בדברי תורה וישתדל לקרב את הצעירים שי׳ לדבר לפניהם בעניני תורה והנהגה אשר ימשכו את לבבם להתקרב לשמירת התורה והמצוה, והשי״ת יצליח לו בכל אשר יפנה בהרבצת תורה ויראת שמים.

ובאגרת מפורטת יותר, בז׳ תמוז תש״א (שם א׳תעה) הורה לו רבנו את סדר העבודה ב„סדר לימודו ברבים״, קירוב תלמידי הישיבות וקירוב גזע החסידים, ומסיים „והנני כותב עתה מזה לאחדים מן האברכים״.

בדרך זו הפיח רבנו את רוח היהדות ואת דרכי החסידות בשיקגו ובעוד עיירות מרובות בארה״ב, מיד עם בואו לארה״ב.

* * *

בתחלת מ״ח תש״ב הגיעו למונטריאל תשעת התלמידים הניצולים מישיבת תות״ל אטוואצק, דרך ליטא מוסקבה יפאן ושאנגהאי, כמסופר לעיל פרק מא. מיד בי״ד כסלו מורה להם רבנו (אג״ק ח״ו א׳תרנ):

בזה הנני להודיעם כי התלמידים ר׳ יוסף שי׳ ווייגבערג ור׳ ליב שי׳ קרעמער יסעו ביום א׳ הבע״ל לעיר טאראנטא להשתתף בחגיגת חג הגאולה י״ט כסלו עם אנ״ש וחובבי תורה ומצוה, ויחזרו דא״ח ברבים (מאמרים קלי הבנה) ולדבר דברי התעוררות, לספר על אודות תלמידי תומכי תמימים בשאנחאי, ברוסיא ליטא ופולין ולספר כללות המצב ולבקר את הרבנים יחיו לשוחח עמהם בחד״ת, לקרב את אנ״ש ולהתרועע עמהם (בזה ישנו טענות מרובות לאחד הצדדים אם לקרב ביותר או להתרחק — צוריק האלטן זיך ביותר — ושני האופנים הם בלתי אמיתיים וצריכים ללכת בדרך המיצוע) לעוררם לקביעות עתים לתורה ולשלוח את בניהם לחדרים ולישיבות.

והנה כוונתי עיקר בנסיעתם היא שיתנו לב איך לסדר ישיבה בשם, כפי שאומרים ששם אפשר לפעול הרבה בעזה״ר ומיד בבואם לשם יתנו לב לראות את הכל ויודיעו תיכף לפה הכל בפרטיות, כמה ישנם ת״ת וישיבות־קטנות ומה מצבם ומה שאפשר לעשות והשי״ת יצליח דרכם בגו״ר.

ובאותו יום לאנ״ש בטורונטו (אג״ק ח״ב ד׳תקב):

בטח נודע להם מהאורחים היקרים תלמידי ישיבת תומכי־תמימים, אהובי נפשי צמודי לבבי, שבאו

למאנטרעאל, וכתבתי להם אשר שנים מהם הרב ר׳ יוסף שי׳ ווייזנבערג והרב ר׳ ליב שי׳ קרעמער יבקרו את מחנם הטובה להשתעשע עם אנ״ש וחובבי תורה ומצוה לחזור דא״ח בבתי כנסיות של אנ״ש שי׳, ובזה הנני לבקשם לקרב את התלמידים האור[ח]ים הנכבדים הנ״ל כראוי להם.

על אחת מתוצאות נסיעתם זו — לעיל פרק ע.

כעבור שנה וחצי, בשלהי קיץ תש״ג, נשלח לטורונטו ה״ר יוסף מנחם מענדל שי׳ טנענבוים. הפעם בנדון מגבית למרכז הישיבות תות״ל, אך גם כאן צורפה לזה העבודה הרוחנית שעלי׳ כותב לו רבנו בה׳ אלול תש״ג (אג״ק ח״ז ב׳קלה):

במענה על מכתבו אדות נסיעתם לעי״ת טאראנטא יע״א בנדון המגבית בשביל מרכז ישיבות תומכי־תמימים ליובאוויטש, נהניתי בכפלים, מגוף ועצם הפועל הטוב לטובת מרכז ישיבות תת״ל, ומאשר בטח עוררו בעניני חיזוק היהדות לקביעות עתים לתורה ולשמירת מצות מעשיות בכלל ואת ידידינו אנ״ש בפרט, אשר התעוררות כזו היא חובת גברא על כל אחד מתלמידי התמימים, וזאת היא תעודתו להתעורר לכל דבר טוב ומועיל בעבודת הרבצת התורה ביראת שמים ובחיזוק היהדות בקיום מצות מעשיות ומדות טובות באהבת ישראל ולעורר את הזולת להקנות בהם חיבת התורה ויראת שמים. תודה וברכה על העבר ובקשה על להבא, והשי״ת יהי׳ בעזרו ויצליח לו בעבודתו הקדושה באהלה של תורה ויסתדר בסדר חיים מאושרים בגשמיות וברוחניות.

לא עברו חדשים מועטים וכבר נשלח לשם בשנית, על נסיעה זו כותב לו רבנו בכ״א שבט תש״ד (אג״ק ח״ח ב׳רסח):

במענה על מכתבו מחדש העבר — אשר לסיבות שונות לא השבתי במועדו — אודות נסיעתו עם ידידי עוז הרב הנודע לשם תהלה בפעולותיו הטובות בדרכי החסידים והחסידות, בעל מדות טובות וו״ח אי״א מוה״ר משה ליב שי׳ ראדשטיין, מנהל אגודת חסידי חב״ד בעי״ת שיקאגא והגליל לטאראנטא להתראות עם אנ״ש שי׳ ולעוררם על דרכי אנ״ש שי׳ ואשר ת״ל נתעוררו בהם זכרונות ימי קדם בהיותם בארץ מולדתם בזכרון טוב מחינוכם בבתי אבותיהם ואבות אבותיהם החסידים ז״ל, נהניתי במאד מזה והנני מחזיק לו טובה ואומר לו יישר חילך, כי התועדות כאלו הם צנורות אור עצמי לזכור את ימי האור בימי קדם מה שמביא לידי התעוררות גדולה להתבונן על המצב בהוה.

והנה בכל עבודה ופועל טוב ההתחלה היא בהתעוררות מסודרת בזכרון ימי החינוך וההדרכה, אשר על הרוב בבתי אנ״ש הי׳ מסודר בסביבה של אור המאיר גם למרחק רב, וכפי שאנו יודעים במוחש בכמה וכמה מגזע החסידים אשר לסבות מסבות שונות נתרחקו מדרכי החסידים ומהם גם אם ח״ו נפגעו הנה אור החינוך מפעם מזמן לזמן בקרבם ועומד הכן להתגלות ובפרט באלו אשר ח״ו לא נפגעו רק נתקררו הנה ההתעוררות בזכרון ימי קדם פועלת עליהם שבירת הקרח הנורא וקירוב כללי הנותן מקום לשוב אל מסילת דרכי החסידים והחסידות.

ההתעסקות בהתעוררות אנ״ש שי׳ היא אחת מדרכי העבודה אשר הוד כ״ק אבותי רבותינו הק׳ זצוקללה״ה נבג״ם זי״ע עשוה ליסוד מוסד בהדרכת החסידים ויברכו את המתעסקים בעבודה זו בהצלחה גדולה, נוסף על הברכות בהצלחת הלימוד ובעבודה שבלב.

וכך היו נשלחים התלמידים לרוב העיירות ברחבי ארה״ב. בקיץ תש״ב נשלח ה״ר בנימין שי׳ לויטין לניוהייוון. בי״ג סיון כותב על כך רבנו אל ה״ר אלי׳ צבי איינבינדער (אג״ק ח״ו א׳תתיב):

אויף מיין אויפפאראג האט דער מרכז לעניני חינוך געשיקט איינעם פון אונזערע בעסטע תלמידים, ידידי עוז התלמיד המצוין וו״ח אי״א מו״ה בנימין שי׳ הלוי לעווי־טין צו אייך אין ניוהייוון דורך ריידען מיט אייך און אייערע גוטע חברים יחיו וועגען חינוך פראבלעמען און אויך וועגען קביעות עתים לתורה. אין[ך] בעט אייך גוט אויפנעמען אים און טאן אלעס מעגליכע עס זאל אויפגעטאן ווערן אין דעם חינוך הטוב און אין קביעות עתים לתורה בא די יונגע לייט, איך שיך אייך אלעמען מיין ברכה אז השי״ת זאל אייך אלעמען בעגליקען בגשמיות וברוחניות.

וגם מזקני אנ״ש היו נשלחים. אחד מהנוסעים הי׳ ה״ר אברהם אלי׳ אקסלרוד. בבדר״ח אלול תש״ד כותב לו רבנו (אג״ק ח״ח ב׳תפב):

במענה על מכתבו אודות ביקורו בשיקאגא מילוואקי ושעבאגען, נהניתי במאד, ובזה מילא ידי״ע את חפצי מאז בואי הנה לסדר נסיעות של ידידינו רבני אנ״ש, תלמידי התמימים הקשישים, תלמידי הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״ם זי״ע אשר ספגו בתוכם את הבושם הטוב גם בעבודה שבלב ומיוחדים עם האמת גם בארחות חייהם היום יומיים, לבקר את אנ״ש בלי שום מטרה גשמית איזה שתהי׳ רק לשם אמיתת הכוונה של חסידות ודרכי החסידים ונסיעת ידי״ע הלזו היא הראשונה והתחלה טובה.

בדבר הנסיעה למאנטרעאל הנה לפי״ד אם אפשר לו יסע על ש״ק פרשה תצא, וצריכים להתדבר עמהם תחלה וגם הם צריכים לדעת את כוונת הנסיעה שהיא אך ורק רוחנית.

תודה וברכה לידי״ע עבור נסיעתו זאת וחפצי לדעת אם לא היתה כבדה לבריאותו ישלח לו השי״ת רפואה ויאמצהו שיוכל להמשיך את עבודתו בתורה ועבודה מתוך בריאות הנכונה ומתוך נחת מב״ב יחיו בגשמיות וברוחניות.

ובאותו יום כותב רבנו אל ה״ר שמואל לויטין (שם ב׳תפג):

ע״פ בקשתי ביקר ידי״ע הרב רא״א שי׳ אקסעלראד בעיר שיקאגא ומילוואקע ושעבאגען ביחוד בשביל ענייני חסידות ודרכי החסידים בלי שום מטרה גשמית ובקשתיו לנסוע גם למאנטרעאל על ימים אחדים, ולדעתי הזמן המוכשר לזה הוא שיבא אליהם על ש״ק פ׳ תצא הבע״ל, והנני מבקש את ידי״ע לכתוב אליהם שיזמינוהו לבא אליהם והכוונה היא להתראות עם אנ״ש שי׳ ויסדרו קבלת פנים מהודר, א חסידישן פנימיותדיקן פארבריינגען, ואשר יודיעו במכ״ע בדבר ביקורו שהוא לשם אנ״ש בלי שום מטרה גשמית.

נסיעתו זו תוארה בקובץ ליובאוויטש גליון 4 ע׳ 55:

אין שליחות פון כ״ק אדמו״ר שליט״א האט הרב ר׳ אברהם אלי׳ אקסעלראד פון באלטימאר, באזוכט א רייזה שטעדט אין מידעל וועסט, ווי שיקאגא, מילוואקי, שיבויגען א.א. פאר דעם אויסשליסליכען צוועק צו אויפלעבען דעם רוח החסידות ביי די אנ״ש וגזע אנ״ש, וועלכע גרופירען זיך ארום די מעהרערע נוסח אר״י שוהלען דארט.

הרב אקסעלראד, וועלכער איז איינער פון די זקני הרבנים התמימים און האט געלערנט פיל יאהרען אין ליובאוויטש, האט אין די באזוכטע שטעדט גע׳חזר׳ט מאמרי חסידות חב״ד אין די שוהלען, צוואמענגעקומען זיך מיט אנ״ש וגזע אנ״ש ביי א חסידישען פארבריינגען, מעורר געווען אין ענינים פון יר״ש און חסידות און איבערגעגעבען די בקשה פון כ״ק אדמו״ר שליט״א, אז מען זאל קובע זיין עתים לתורה און מסדר זיין שיעורים ברבים אין די בתי מדרשים און שוהלען נוסח אר״י, סיי פאר לימוד תורת הנגלה און סיי פאר לימוד תורת החסידות.

אויף זיין צוריקוועג האט הרב אקסעלראד אויך באזוכט מאנטרעאל, קאנאדע. דער באזוך פון הרב אקסעלראד אין די אויבענדערמאהנטע שטעדט האט ב״ה אריינגעבראכט א חסידישע אויפלעבונג אין די דארטיגע נוסח אר״י שוהלען.

רשימת הנוסעים בשליחויות דומות בחורף תש״ד — שם גליון 1 ע׳ 15:

פאלגענדע שטעט זיינען באזוכט געווארען פון רבני אנ״ש אין א ספעציעלער שליחות: שיקאגא — הרב ר׳ שמואל לעוויטין והרב ר׳ אלי׳ סימפסאן; וואוסטער מאס. פילאדעלפיא פא. און וואשינגטאן ד.ק. — הרב ר׳ ישראל דזשייקאבסאן; מאנטרעאל קענעדע — הרב ר׳ שלמה אהרן קאזארנאווסקי, און באלטימר מד. — ר׳ דוב חאסקינד.

בשלהי חורף תש״ה נשלח ה״ר שמואל לויטין לשיקגו, לאותה מטרה. על שביעות רצון אנ״ש בשיקגו מנסיעה זו קוראים אנו באגרת רבנו אליהם מט״ז אייר תש״ה (אג״ק ח״ח ב׳תרצ):

בנועם מיוחד קראתי את מכתבם מהתועדותם בועידת חברים טובים בבית ידידי רנ״ה שי׳ באלאטין לכבודו של ידי״ע הרה״ג הרה״ח הר״ש שליט״א לעוויטין ושולחים את תודתם על אשר ביקר אותם לעודדם בדרכי החסידות והחסידים, הנני בזה לברכם כי יתן השי״ת אשר ההתעוררות שנתעוררו לקביעות עתים לתורה באהבת ישראל ובקירוב הצעירים ללכת גם המה בדרכי החסידים והחסידות יהי׳ בקיום, וטוב יהי׳ להם ולבני ביתם יחיו בגשמיות וברוחניות.

תיאור נסיעתו — בקובץ ליובאוויטש גליון 7 ע׳ 29:

אויפ׳ן פארלאנג פון ידידנו אנ״ש שי׳ אין שיקאגא והסביבה און בהסכם כ״ק אדמו״ר שליט״א, האט הרב ר׳ שמואל לעוויטין שי׳ — מזקני רבני אנ״ש און משפיע בישיבה ומתיבתא המרכזית תומכי תמימים ליובאוויטש אין ברוקלין — באזוכט שיקאגא און מילוואקי במשך די צייט פון י״ט אדר ביז ח׳ ניסן תש״ה.

הרב ר״ש לעוויטין שי׳ וועמענס נסיעה איז געווען אויסשליסליך א רוחניות׳דיגע, צו מעורר זיין אנ״ש אויף ענייני החסידות, האט מיט זיין באזוך אריינגעברענגט א חסידישע אויפלעבונג צווישען די דארטיגע אנ״ש וגזע אנ״ש און האט מחזק געווען די קביעת שיעורים ללימוד הדא״ח והנהגה בדרכי החסידים והחסידות.

לכבוד דעם חשוב׳ען אורח איז פארגעקומען חסידישע התועדות׳ן — פארבריינגענס — אין אלע נוסח אר״י שוהלען, וועלכע האבען איבערגעלאזען א טיפען רושם.

בקיץ תש״ו הגיעו לארה״ב התלמידים הפליטים משאנגהאי, הם אלו שברחו מפולין דרך ליטא רוסי׳ ויפאן על מנת להגיע לארה״ב, בשנת תש״א, ונחסם עליהם הדרך ונשארו בשאנגהאי עד שנת תש״ו.

לאחר שהגיעו לארה״ב התמנה אחד מהם, ה״ר שמואל דוד שי׳ רייטשיק, כשד״ר, לנסוע בעיירות שונות.

לראשונה נזכרת נסיעתו באגרת ד׳ אדר תש״ז (אג״ק ח״ט ב׳תתקפח):

אל תלמידי יקירי וחביבי וו״ח אי״א מו״ה מנחם שמואל דוד שי׳

שלום וברכה!

בבקשה לכתוב בפרטיות מענין ההתעוררות בנסיעתו בהמקומות שבקרם הן במצב אנ״ש והן במצב ילידיהם הנשואים ובאופן חינוכם וכן במצבם [ה]עצמי בהנהגה די״ש וזכרון מקור מחצבתם והכל בקירוב ובהתעוררות פנימי ובסגנון הוד כ״ק רבינו אדמו״ר האמצעי זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע בשע״ת וד״ח אז ער בעטראכט זיין ביטערן רוחניות׳דיגען מצב בכה יבכה במר נפשו ומתעורר להיטיב דרכיו.

על הצלחתו בנסיעה זו מספר רבנו באגרת ט׳ אלול תש״ח (שם ג׳רפד):

במוחש ת״ל ראיתי תועלת מופלגה — כ״י — בנסיעת תלמידי יקירי הרב וו״ח אי״א מו״ה שמואל דוד שי׳ אחד תלמידי הפלוגים משנכאיי אשר נסע בשליחותי במדינה זו ובקאנאדע לבקר במקומות שונים גם שלא מאנ״ש יחיו לעורר על אודות ההתחזקות בשמירת התורה בסדרי לימוד ובחינוך הטוב, ות״ל הוא מצליח בהצלחה גדולה ויעזרהו השי״ת בגשמיות וברוחניות.

ובי״ז סיון תש״ט כותב אליו רבנו (אג״ק ח״י ג׳תקא):

מכתביך נכון הגיעני והתענגתי מפעולותיך הטובות ודברי ההתעוררות ברבים ועם יחידים.

השי״ת יצליחך בעבודתך הכי גדולה ורצוי׳ למקום ב״ה ותשתדל להרחיב חוג ההיכרות עם הבעלי בתים ובני ביתם, געפינען אין יעדערן א מעלה.

דער עיקר העקרים פון א חב״ד חסידות׳ן עובד איז, קענען און ליגן און מקרב זיין און מחבב זיין א אידן און געבן אים א קלוגען דרך ואופן ווי אליין צו שטייגן אין טוב און ווי צו מדריך זיין בני ביתו.

יחד עם עבודתו הרוחנית אסף בנסיעתו זו גם את מעות ה״מעמד״. עיקר שליחותו היתה באיזור החוף המערבי של ארה״ב. באגרת השד״רות של אגודת חסידי חב״ד נאמר:

March 24, 1949

To Whom It May Concern

This is to certify that Rabbi Samuel David Rajczyk is an accredited representative of this organization for the West Coast.

The said Rabbi Rajczyk is authorized to further the religious activities of this organization and to solicit funds and contributions (Maamad) to further this cause.

We earnestly appeal to all Torah loving fellow Jews, Rabbis, communal leaders and laymen, to extend every possible cooperation to Rabbi Rayczyk in this work.

With Torah greetings and blessings,

Sincerely yours,

Ber Haskind
Secretary

מזמן לזמן הי׳ נוסע ה״ר אלי׳ סימפסון בשליחויות אלו. בחורף תש״י נסע לסינסינטי ולמיאמי. בח׳ טבת תש״י כותב רבנו (אג״ק ח״י ג׳תרנט):

אל ידידינו אנ״ש אשר בעי״ת סינסינעטי יע״א, ד׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

מלאתי את ידי ידידי עוז הרה״ג הנודע לשם תהלה וו״ח אי״א מוה״ר אלי׳ שי׳ סימפסאן לבקר משמי את מחנם הט׳ לעוררם על אודות קביעות שיעורי לימוד ברבים בנגלה וגם בדא״ח ולהודע אודות מצב הנוער וחינוך ילידיהם יחיו ולחזק את דרכי החסידות ומנהגי החסידים וקרן המעמד ובודאי יעזרו לו למלא את שליחותי האמורה והשי״ת יחזק את בריאות כולם וב״ב יחיו ויעזרם בכל הדרוש להם.

ובכ״ב טבת תש״י (שם ג׳תרפא):

ידי״ע הרה״ח הנכבד והנעלה, אי״א מוה״ר אלי׳ שי׳ סימפסאן

שלום וברכה!

בזה הנני לבקש את ידידי שי׳ אשר יואיל לבקר את העיר מיאמי בשליחותי, לעורר את אנ״ש יחיו התושבים והאורחים על אודות קביעות שיעורי לימוד ברבים בנגלה ודא״ח, ולהודע אודות מצב הנוער וחינוך ילידיהם יחיו, ולחזק את דרכי ומנהגי החסידים והחסידות, והשי״ת יצליחו.

פרק עה

סידור רבני חב״ד בעיירות

כל האמור לעיל בפרק הקודם אינו אלא בשליחות לחיזוק התורה ודרכי החסידות. בפרק שלפנינו תתואר שליחות רבנים לבתי כנסת וקהלות חב״ד בעיירות.

נתחיל עם העיר שיקגו שהיו בה כמה בתי כנסת חב״ד ומרובה היתה ההשתדלות להעמיד בראשם רבני חב״ד, בין השנים תרפ״ד־תש״ט.

בתחלה הי׳ רבה של ביהכ״נ אנשי ליובאוויטש בשיקגו הרב מרדכי זוין. בספריית כ״ק אדמו״ר שליט״א נמצאים מאתו שני מכתבים בקשר לסידור גט בשנת תרע״ט ובכותרת נייר המכתבים: „הרב ר׳ מרדכי זעווין רב לעדת אנשי ליובאוויטש שיקאגא אילל.״.

ביום י״ד מנחם אב תרפ״ג נפטר הר״מ זוין, ובנוסף לאגרת תנחומין (אג״ק ח״א קלז) כותב אודותיו רבנו בח״י מ״ח (שם קלו):

בשבוע העברה הגיעני מכתב מא׳ מידידינו מנויארק ר׳ דוד שי׳ שיפרין, ובהמשך מכתבו מזכיר מפטירת הרב ר״מ ז״ל הנ״ל זעווין ופעל עלי רושם גדול, אשר בד״כ הזקנים זקני ת״ח, אשר בעיניהם ראו ובאזניהם שמעו תורת רבותנו הק׳ מתמעטים ובפרט במדינה ההיא אשר הצעירים יחיו לא ראו ח״ו אור מימיהם וכמעט שאינם יודעים מה זה חסידות וכו׳ ועבודה שבלב, והשי״ת הוא יגדור פרצות עמנו ויבולע המות כו׳ ובאתי לידידנו אנ״ש שי׳ במב׳ תנחומין ובהתעוררות ליקח ממלא מקומו הראוי לזה, ובאשר אין לי אדרעס אחר הנני שולח המכ׳ הנ״ל ע״ש ר׳ משה ישראל שי׳ שפירא הנ״ל ובטח ימסור זאת לבית הכנסת אשר אליהם שייך זה, והשי״ת ירחם ויאיר אור התורה והעבודה, וענינו תחזינה בטוב ישראל והרמת קרן התו׳ ברו״ג.

לא נתפרש כאן את מי הציע רבנו לקחת במקומו, אך באדר״ח מ״ח תרפ״ה כותב רבנו אל הרש״ז האוולין (שם רנד):

בדבר הרבנות בעיר טשיקאגא, הנה מידידנו רמ״י שי׳ שאפירא לא קבלתי שום דבר בזה וסיבת הדבר לא אדע, אך מרחוק אדאג בעד עדתם אשר יעזרם השי״ת כי יקחו להם רב אשר יכלכלם במזון טוב, מזון נפשי המבריא בהנהגה טובה ומסודרה לרומם קרנם קרן התורה באור כי טוב, ואשר יתן עינו ולבו ודעתו על מהלכי המוסד של תורה אשר להם, מובן הדבר אשר איש כזה צריך להיות איש אשר רוח בו, ואשר הי׳ לו נסיון רב בפועל להנהיג הנהגה כזו, ואני הייתי מציע לפניהם את ידידנו הרב הנכבד מוהר״ר שמואל שי׳ לעויטין מכותאיס אשר בו בחר הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע להושיבו במקום שהוא עתה בכוונה להנהיגם בהנהגה הראוי׳ וברכו כי הוי׳ יצליח לו, ובמשך הימים פעל ועשה ות״ל הצליח וד׳ יעזר לו.

הר״ש לויטין נמצא באותה שעה בגרוזי׳, שם פעל רבות, משעה שנשלח לשם ע״י כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע בשנת תרע״ו. בשנה שלפנינו התרבו שם הגזירות באופן שלא יכל להמשיך את עבודתו שם ורצה רבנו שיסודרו לו ניירות כניסה לארה״ב ע״י בתי כנסת חב״ד בשיקגו. לפועל לא יצא מזה דבר והר״ש לויטין נסע מגרוזי׳ לנעויל, שם צוה לו רבנו לפתוח בית מדרש לרבנים, כמסופר במקום אחר.

בח״י שבט תרפ״ה כותב רבנו בזה פעם נוספת אל הרש״ז האוולין (שם רסא):

ע״ד הרבנות במקום הרב ר׳ מרדכי נ״ע, הי׳ צריכים בהשתדלות נכונה בעזרתו ית׳. והנה בדבר ש״ב הר״ז שי׳ מהאמעל כפי אשר שמעתי איננו חושב בזה. ומתחלה כאשר דיברו אודות הצעה זו לא חפצתי להגיד דעתי בזה, לא באופן כזה ולא באופן אחר, וכעת הנני חושב אשר המקום עוד פנוי. והנה כמדומני אשר ידידנו הרב רמ״מ ארי׳ ליב שי׳ לאקשין הי׳ חושב אודות זה, אבל לדעתי אינני יודע אם טוב לפניו זה, כי עבודתו וכהונתו אשר בהוה לדעתי אינו כדאי לפניו להחליף. והייתי מציע בהאחד מהשנים, הראשון הרב ר׳ שמואל שי׳ בן המשגיח והשני הרב ר׳ אברהם אלי׳ שי׳ פלאטקין, אשר שניהם הוא מכירם היטיב, כי אנשי דעה וצורה פנימיות המה, וכבר יודעים פרק בהנהגה, ובלי ספק אשר בעזרתו ית׳ יפיקו רצון טוב בכל הפרטים. והשי״ת יהי׳ בעזרי אנ״ש שי׳ כי ישיגו להם מורים ומדריכים טובים בגו״ר, וימלא השי״ת משאלות לבבם לטובה ולברכה, כי אור התורה והמצוה יאיר במקום מושבם כאשר עם לבבם מתוך הרחבת הדעת בדעת תורה תמימה.

אך גם מזה לא יצא דבר ושאלת רבנות בהכ״נ אנשי ליובאוויטש בשיקגו נמשכה עדיין שנים רבות. למשך תקופה קצרה התקבל הרב עלקין לרב, אך בחורף תרצ״ג עזב את שיקגו. את המצב באותה שעה מתאר ה״ר חיים איטקין במכתב ח׳ תמוז אל הר״י דזייקאבסאן:

איהר אין אייער לעטער זייט זיך שטארק מתרעם פאר וואס מען האט אייך ניט אבגעשריבן וועגען א פלייס צו געפינען פאר איינעם פון אחינו התמימים.

וועל איך אייך זאגען . . די היגע רבנים האבען אונז שטארק פארצאמט. ווינטער טעג ווען איך האב נאך גיארבעט אין שלאכט הויז זיינען געקומען די רבנים הרב מושקין, והרב אפרים עפשטיין ווען הרב עלקין האט נאך גיקיניגט אין ליובאוויטשער שוהל און קיינער האט נאך ניט גיוואוסט אז ער גייט אוועק. האבען די רבנים צו מיר גיזאגט אזוי מיר פארלאנגען פון אייך איהר זאלט ארבעטען מען זאל נעמען פאר א רב אין ליובאוויטשער שוהל הרב שור. האב איך זיי גיזאגט ערשטענס בין איך קיין מעמבער ניט און צווייטען ווען איך וואלט גיהאט יע אדעה וואלט איך גיזאגט מען זאל נעמען א חסידישען רב, זאגט צו מיר הרב מושקין ווען מיר האבען גידארפט א שוחט פארוואס האבען מיר ניט גיקוקט חסיד מתנגד און מיר האבען אייך גיגעבען די שטעלע, און ניט קוקענדיג אויף מיין ענטפער האט מען געשריבען צום רבין קיין ריגא און גיבעטען דעם רבינס הסכמה פאר רבי שור און זיי האבען גישריבען צום רבין אז מר איטקין איז מסכים אויף רבי שור און אויף דעם ליגען זיינען געווען אונטערגעשריבען הרב עזריאל עפשטיין הרב אפרים עפשטיין והרב מושקין דאס זיינען די גרעסטע רבנים פון שיקאגא דער פרעזידיום פון מרכז הרבנים. נאכער ווען איך בין אראב פון דשאב האט מען גירופען ידידנו באסקין צו דיעזע רבנים און מען האט איהם גיזאגט פליין ווילט אז מר איטקין זאל ווען עס איז קריגען א דזאב איז דער ציל אפליינר באסקין זאל ארבעטען פאר רבי שור, און נאכער האט מען מיך גירופען אייך מיט דער זעלבער פרעטענזיע נאכער האבען זיי זיך נאך ניט גיפוילט און דיזע דריי רבנים מיט רבי שור זיינען אוועק גיפארען צו איינעם פון די גבירים מאנ״ש שמו ראזענטהאל און זיי האבען מיט איהם אבגימאכט מיט א תקיעת כף ער זאל ארבעטען פאר רבי שור און זיי וועלען זעהן איך זאל קריגען אפלייס.

ובכ״ט מנ״א כותב שוב באותו נושא:

בשיקאגא אין רבנים מאחינו התמימים וכן אין אנשים שיש להם פנאי וכן ההשפעה לעשות לטובת הענין, ויתן השי״ת שאחד מאחינו התמימים ישיג את המשרה בפה בבהכנ״ס אנשי ליובאוויטש אשר המשרה הזאת היא עוד פנוי׳, ואז בטח ישתנה הענין לגמרי.

כך נמשך עד שנת תרצ״ז שאז הרבה רבנו להשתדל לפעול על אנשי ביהכ״נ למנות לרב את הר״י דזייקאבסאן.

בכ״ב אדר תרצ״ז כותב בזה המזכיר הר״י פייגין להר״י דזייקאבסאן:

אף כי ימים אלו כתבתי לך מכתבי הקודם בכל זה הנני כופל לכתוב כי למחרתו קבלתי מכתב כ״ק אדמו״ר שליט״א וכותב לי כי שלח אליך מכתב ותוכנו הוא אדות טשיקאגא וכותב לי כי אזרוך בזה אשר תשתדל בזה טאן אין דעם, וכן כתב עוד מכתב למר פלאייער, כונתו במכתבו אליו הי׳ ותוכנו הוא בכלל באריכות אדות מהותך כי הנך עסקן חרוץ ובעל מדות טובות, מה שכתב להנ״ל הוא להיות כי מהנ״ל הי׳ מכתב לכ״ק ובו מזכיר לטוב דבר היותך שם, וע״כ הנה בכלל הנני רואה אשר כ״ק רצה לגלות דעת בזה אשר ממילא ידעו כולם דעת כ״ק, ועם זה כתב אלי אשר אבא עוד בכתובים תכופים עם ידידנו הר״ב שי׳ דיסין אשר לא לבד כי יסכים כי אם רק ישתדל בזה להביא הדבר לפועל וכבר כתבתי עוד הפעם להר״ב שי׳ דיסין בענין זה. הנני רואה כי כ״ק התלבש בזה אויף א אמת והנני רואה אז ער האלט אז דוא דארפסט זיין אין טשיקאגא וע״כ בהכרח למצא הדרך לזה וכבר בקשתיך אשר לא תקמץ במכתבים בענינים אלו ואיזה המצאה או הצעה שתהי׳ הודיעני תיכף ונראה מה יכולים לעשות בזה. וגם אתה מצדך עשה מה שאפשרי לעשות בזה.

השתדלות זאת נמשכה גם בשנים תרצ״ח-ט. בשעה שהשד״ר ה״ר מרדכי חפץ נסע לשיקגו כתב לו רבנו בט׳ ניסן תרח״צ (אג״ק ח״ד א׳יז):

בהיות ידי״נ בטשיגאגא ישתדל על אודות הרבנות של ידידינו הכי נעלה הרה״ח משכיל על דבר טוב בעל מדות תרומיות מוהר״ר ישראל שי׳ דזייקובסאן בבית הכנסת והיא טובתם האמיתי בגשמיות וברוחניות, כי לרגלי התעסקותו הטובה יור[ם] מעמד ומצב בית הכנסת בגשמיות, וישים לבו ודעתו על זה להביא הדבר הטוב הלזה מהכח אל הפועל טוב וטוב יהי׳ בעזה״י לכולם בגשמיות וברוחניות.

בס״ד סיון תרח״צ כותב המזכיר הר״י פייגין לגיסו הר״ש שי׳ פויזנער בשיקגו:

הנה ידוע לך בטח אשר הכל הי׳ הרצון להושיב את הרב דזיקאבסאן בטשיקאגא, כי באמת טשיקאגא היא מקום ויסוד לעניני אנ״ש כמו נויארק (ובאמת היו שנים מקודם בעת שהי׳ שם מאנ״ש הרב זעווין ועוד, שהי׳ מטשיקאגא הכנסה וחיזוק בעניני אנ״ש יותר מנויארק), אמנם עד כעת לא אסתייע מילתא, וספק הדבר אם יבא זאת לידי פועל בעת בוא הר״מ שו״ב חפץ, הי׳ המדובר כי בהכרח להושיב את מי בטשיקאגא, ואמר כ״ק אדמו״ר שליט״א כי כעת אשר אתה שם, חושב אשר תוכל אתה למלאות זה המקום, פשוט להיות רוח החי׳ בעניני אנ״ש בתור מנהל הענינים.

ובי״ז מנ״א כותב לו שוב בזה:

אף כי ימים אלו כתבתי לך מכתב אמנם קצרתי

בענין אשר הי׳ ראוי להאריך בו יותר והוא דבר הרבנות בבית הכנסת ליובאוויטש אשר ידידנו מר פלאיער שי׳ הזכיר כי משתדלים בענין וכי בכלל האלט בא נעמען א רב. ראוי הי׳ להניח עבודה ותעמולה יתירה אדות הרב דזיקאבסאן.

ושוב ׳חזרו לענין זה כשהשד״ר ה״ר שמואל לויטין ביקר בשיקגו בתחלת תרצ״ט. הר״י פייגין מספר על כך במכתבו מי״ב מ״ח תרצ״ט להר״י דזייקאבסאן: „דברתי הרבה עמו בהיותו פה כי הרבה עשו תעמולה דבר הרבנות בטשיקאגא עבורך״.

אך גם מזה לא יצא דבר ועד שנת תש״ג נשאר ביהכנ״ס זה בלי רב. כשהגיע רבנו לארה״ב בשנת ת״ש שם לו למטרה למנות רבני חב״ד לבתי כנסת חב״ד בשיקגו.

על שליחות הר״מ שי׳ גרינבערג הרמ״מ שי׳ פלדמן והרמ״ל רוטשטיין לשיקגו כבר סופר לעיל, בפרק שלפנ״ז. ואודות הרבנות בביהכ״נ אנשי ליובאוויטש כותב הרמ״ל אל הר״י דזייקאבסאן בכ״ה טבת תש״א:

ביהכ״נ ליובאוויטש, צריכה לתעמולה נכונה, להכשיר הקרקע אז די שול זאל וועריז אונזערע א שוהל, כי במשך הזמן — שלא דרכו שם רגל משלנו — לאט לאט נכנסה תחת השפעת הרבנים המתנגדים, והנני ת״ל כובש על יד, הנני חוזר שם דא״ח בכל ש״ק ומרבה רעים, אשר יעמדו לימיני בעת בוא בחירת האפיסערס, אשר יהיו משלנו כולם, וכבר ת״ל רוח אחרת נושבת שם, אשר בכל אופן הנני מקוה כי רב שלא משלנו, לא ידרוך שם.

ובט׳ סיון כותב לו שוב בזה:

אודות ביהכ״נ ליובאוויטש, עבור חתנו שי׳, באם מסכים לזה כ״ק אדמו״ר שליט״א, איז אויך די זעלבע זאך, צריך לבוא לכאן על אתר, און אז עס וועט האלטין דערביי, אז אודיע למי שצריכים להתקבל מכתבי כ״ק שליט״א — מיט א שטארקערען טאן — שיקבלוהו.

מ״מ נמשך הדבר עוד כשנה וחצי: בתחלת שנת תש״ג מלאו לביהכ״נ זה חמשים שנה. לחגיגת היובל שלח רבנו את ה״ר שלמה זלמן העכט (הנ״ל, חתנו של הר״י דזייקאבסאן) בתור בא כחו, בצירוף אגרת שבה כותב רבנו בט״ו מ״ח (אג״ק חי״ב ד׳תקכו):

> אל ידידינו אנ״ש מתפללי בית־הכנסת אנשי ליובאוויטש בעי״ת שיקאגא יע״א וידידי היו״ר וסגניו בראשם, ה׳ עליהם יחיו
>
> שלום וברכה!
>
> במענה על מכתבם המבשר בשורת חג יובל חמשים השנה להוסד בית הכנסת אנשי ליובאוויטש בעי״ת שיקאגא יע״א, הנני בזה להכיר לפניהם את תלמידי החביבי, הרב הנעלה והכי נכבד, היקר באנשים במעלת מזגו הטוב, בעל מדות טובות, נואם מצוין עסקן חרוץ בעל פעולות כבירות בשדה החנוך ובהחזקת היהדות, וו״ח אי״א מוה״ר שלמה זלמן שליט״א העכט בתור בא כחי להשתתף בשמחת החגיגה.
>
> **הפעולה הצליחה. והרש״ז העכט נשא חן בעיני אנשי ביהכ״נ ומיד עם חזרתו לנ.י. נבחר לכהן כרב בביהכ״נ זה. במוצש״ק וישב ב׳ דחנוכה תש״ג נסע לכהן ברבנות זו. למחרת כותב רבנו אל ה״ר שלום שי׳ פוזנער (אג״ק ח״ז א׳תתצח):**

תמול נסע ידידי עוז תלמידי׳ יקירי וחביבי העסקן חרוץ, בעל פעולות כבירות הרב וו״ח אי״א מוה״ר שלמה זלמן שי׳ העכט למחנם הט׳ לכהן במשמרת הקדש בביהכנ״ס אנשי ליובאוויטש למז״ט ולהצלחה מופלגת בגשמיות וברוחניות, למותר לבקשו לקרבו בכל מיני קירוב ולכבדו בכל מיני כיבוד פנימי, כי אחיו, הוא, והסכים לפקודתי להעתיק מושבו ולקבל עליו כהונת הרבנות בביהכנ״ס הנ״ל למז״ט, והי׳ זה מס״נ מצדו לעזוב את הוריו והורי זוגתו יחיו רק מצד שהנני רואה בזה בעוזה״י טובת הרבים אשר לפלא הוא גם בתלמידי התמימים הקשישים שי׳ ומה גם יליד מדינה זו שבשביל זה עצמו ראוי הוא לחזקו לתמכו ולסעדו, והשי״ת יהי׳ בעזר כל הולכי ישר לעזרם בכל הדרוש להם בגשמיות וברוחניות.

ובאותו יום אל מתפללי ביהכ״נ (אג״ק חי״ב ד׳תקמא):

בזה הנני לברכם בברכת מז״ט לרגלי מנותם לרב את ידידי עוז תלמידי יקירי וחביבי הרב המצוין במדות נעלות ובמזג טוב אוהב את הבריות ומקרבן בטוהר לב ובמתק שפתים, לחבב עליהם את התורה ואת המצוה ומדות נעימות, עסקן חרוץ בעל פעולות כבירות בשדה החינוך ובחיזוק היהדות וו״ח אי״א מהור״ש זלמן שי׳ העכט.

ואתם ידידינו אנ״ש מתפללי ביהכנ״ס אנשי ליובאוויטש הושלבו כלכם באיש אחד באהבה ובחיבת הקדש לקיים בפועל את הוראות מורכם ורבכם הנ״ל בשיעורי הלימודים ובהנהגה טובה וישרה ובהנהגת התלמוד־תורה אשר על יד ביהכנ״ס אנשי ליובאוויטש ולרגליו תתברכו אתם ובני ביתכם וכל אשר לכם ברוב טוב בגשמיות וברוחניות.

ההכתרה התקיימה למחרת בואו, אודותה כתב לחותנו הר״י דזייקאבסאן בליל ב׳ ויגש ו׳ טבת:

מאנטאג ביינאכט איז געווען א מיטונג אין שוהל איך בין געווען איין געלאדען אונד איך האב געווארט אין דער ת״ת בילדינג אזוי וויא מען האט געהייסן. אין

א צייט ארום זיינען געקומען 2 פון די מעמבערס זיי האבען מיר אריין געפיהרט אין ביהמ״ד צו דעם מיטינג עס זיינען געווען עטליכע מנינים ובעת איך בין אריין האבען זיך אלע אויף געשטעלט אונד אפגעגעבען מזל טוב, דער נאך האט דער רמ״ל [רוטשטיין] פארגעליינט דעם כתב רבנות.

שבת נאך מיטאג האב איך געהרעדט עס זיינען געווען בערך 400 מענשען רבנים, שוחטים וכו׳ עס איז מן הסתם גלאט געווען א מופת. ליובאוויטשער שוהל האט קיין רב נישט שוין 8 יאהר אונד אלע רבנים האבען שוין אויסגעטרייעט אונד עס איז אזא פעסטונג וואס קיינער קען זי נישט איין נעמען אונד דעם רבי׳נס א יונגען מאן נעמט זי יא — בדרך כלל טומעלט זיך אין אלע צייטונגען מיט מזל טוב׳ס אפילו אין דעם ניו יארקער מארגען זשורנאל איז אויך געווען די זאך פארשריבען.

לא כל העתונים האלו הגיעו לידינו, ותועתק בזה רק ההודעה הקצרה שנדפסה בקשר לזה ב״הפרדס״:

הרב הגאון הנעלה מו״ה שלמה זלמן העבט שליט״א נתקבל לרב בבהב״נ אנשי ליובאוויטש בשיקאגא.

הרב רש״ז העבט הוא מתלמידי ישיבות „תומכי תמימים״ ליובאוויטש.

בתקוה אשר אנשי בהכ״נ ישבעו עונג ממנו, בנאומיו המצוינים בתורה ויהדות.

ברבנות זו כיהן עד יומו האחרון בשנת תשל״ט. בקשר לרבנותו זו קיבל מאת רבנו עשרות רבות של אגרות, עם הוראות מפורטות בפרטי פרטיות הנהגת הרבנות. באחד מהראשונות שבהן כותב לו רבנו בח׳ שבט תש״ג (אג״ק ת״ז א׳תקמג):

ידידי צריך לעשות לעצמו ספר מיוחד — ולא ידעו מזה — וירשום בו את המעמבערס של בהכנ״ס ליובאוויטש, כל מעמבער בדף מיוחד (וטוב שהספר יהי׳ מדפים בודדים שיוכל בכל עת להוסיף דף), שמו, שם זוגתו, מהותם הכללי, גילם, בניהם ובנותיהם וב״ב, גיל של כל אחד והנהגתם בשמירת מצות מעשיות וחינוך בניהם ובנותיהם ובאיזה בתי ספר לומדים, השתתפותם בשיעורי לימוד, בעניני חיזוק מוסדות התורה והצדקה ועוד שאלות שימצא לנכון לכתוב, ובכל עת שישתנו לטובה או להיפך ירשום זאת, ובמשך הזמן יתאסף אצלו כל החומר הדרוש, ויהי׳ לו לתועלת העבודה לדעת איך ובמה לדבר עם כל אחד ואחת להטיב מעשיהם ועניניהם, וכמובן אשר לכל לראש הוא דבר החנוך בכלל והבאת תלמידים להת״ת בפרט.

בביהכ״נ שני של חב״ד בשיקגו, שערי תפלה בני ראובן, כיהן ברבנות מוה״ר חיים צבי רובינשטיין. אחר פטירתו בתחלת שנת תש״ד הרבה רבנו לכתוב להם (אג״ק ח״ח ב׳קעט. וראה גם שם ב׳קצד־ו):

ידידיי אנ״ש מתפללי בית הכנסת וידידי היו״ר וסגניו בראשם בטח יטכסו עצה על אודות משמרת כהונת הרבנות, ולבחור ברב מעדת החסידים, המוכשר ומתאים לשרת בקדש בבית הכנסת „שערי תפלה בני ראובן״ שיהי׳ לגאון ולתפארת. והשי״ת יזמין להם את המוכשר והראוי להם, ויתן להם דיעה ישרה ולב אחד לבחור בהראוי והטוב להם בגשמיות וברוחניות.

בסוף נבחר, באישורו של רבנו, ה״ר אברהם מרדכי הערשבערג (ראה שם אגרות ב׳שעא־ב. ב׳תקפז. ב׳תקפז***).**

לאחר שנסע משם, שלח רבנו, למלאות את מקומו, בחורף תש״ט, את ה״ר דוד משה שי׳ ליברמן. בתחלה לא בתור רב רשמי אלא לחזק את החיים הרוחניים בביהכ״נ. רבנו צוה לו על נסיעה זו בכ״ט שבט תש״ט (אג״ק ח״י ג׳תז):

בזה הנני מבקשך לנסוע למשך איזה זמן לשיקאגא בשליחותי להשתדל בחיזוק החיים הרוחניים בבית הכנסת שערי תפלה בני ראובן בכלל ובסידור שיעורי התורה ברבים בפרט. והשי״ת יהי׳ בעזרם ובעזרך ויצליחך למלאות את דבר השליחות.

ובאותו יום, למתפללי ביהכ״נ (שם ג׳תח. וראה גם שם ג׳תט):

בזה הנני להודיעם כי שולח הנני אליהם את תלמידי ידידי הרב וו״ח אי״א מו״ה דוד משה שי׳ ליבערמאן להשתדל בחיזוק החיים הרוחניים בכלל וסידור שיעורי התורה ברבים בפרט בבית הכנסת שלהם, והתעסקותו בזה לא תמנע אותם מלבחור להם בעזה״י בהסכמתי רב קבוע.

הנני מבקש את כל ידידינו אנ״ש מתפללי בית הכנסת יחיו לעזור לתלמידי ידידי הרב הנ״ל למלאות שליחותי כאמור, והשי״ת יברך אותם ואת בני ביתם יחיו בהדרוש לכולם בגשמיות וברוחניות.

בא׳ אדר פירש לו יותר את שליחותו (שם ג׳תי):

ענין שליחותך לשיקאגא הוא למלאות משרת רב בכל עניני רבנות.

משרת הרב — בנוסח חב״ד — היא עבודה נפשית במסירת נפש איבערגעבן זיך לטובת הזולת. טאן מיט זיך און אין זיך ניט נאר צוליב זיך אליין נאר לטובת הרבים.

צריך לסדר לימודי שיעורים בבהכנ״ס: משניות, גמרא, עין יעקב, מדרש, תניא וחזרת דא״ח בש״ק.

צריך להתענין במצב הנוער ולסדר עבורם ביחוד

זמני לימוד ולעוררם לשמירת המצות מעשיות, והכל בקירוב פנימי מיט א איבערגעגעבענקייט אז דער צווייטער זאל דאס פיהלען אינערליך, וזה גורם אצל השומע והמקבל צחצוח פנימיות כחותיו במוחו ולבו.

ולמותר להגיד לך אשר עליך להיות בקירוב הדעת ובהנהגה טובה ומתונה וישרה עם כבוד ידידיי יקיריי הרבנים הגאונים יחיו בבתי כנסיות חב״ד ולהשתתף בכל עבודה צבורית אשר יורוך.

בודאי תודיעני מזמן לזמן מעבודתך ומעשיך והשי״ת יצליחך בגו״ר.

כך נמשך עד סוף החורף, שאז נתקבל כרבה הרשמי של ביהכ״נ, כנזכר באגרת ז׳ ניסן (שם ג׳תנח):

במענה על כתבך מו׳ לחד״ז על אודות אשר קצבו לך שכירות מבהכנ״ס בני ראובן ומסרו לך לסדר מכירת חמץ נהניתי במאד מזה, והנני מברכך בברכת מז״ט ושתהי׳ קבלת הרבנות בשעה טובה ומוצלחת לך ולכל מתפללי בהכנ״ס בני ראובן ובני ביתם יחיו להצלחה בכל עניני החיים בגשמיות וברוחניות.

כל רב ורב, בין רב בבהכנ״ס פרטי ובין רב העיר, עליו מוטל לעורר את הבע״ב ובני ביתם לשמירת התורה והמצות ולקבוע עתים לתורה ולחנך את בניהם ובנותיהם בדרכי היהדות.

בחורף תש״ט שלח רבנו לביהכ״נ „אוהב שלום נוסח אר״י״ בסט. לואיס את ה״ר שלום שי׳ ריבקין. באגרת השליחות כותב אליהם רבנו (אג״ק ח״י ג׳שלד):

זה מזמן במחשבתי אודות בקשתם לשלוח להם אחד מתלמידיי אשר יספיק להם מזונם הרוחני, ויתעסק עם הצעירים ילידיהם יחיו להדריכם ולחנכם במסורת אבות.

וזה עתה בקשתי את האחד מתלמידיי מופלא בידיעת התורה בבקיאות גדולה ובידיעת דא״ח בהנהגה ישרה ומדות נעימות התמים הרב שלום שי׳ ריבקין אשר יסע למחנם הט׳ למטרה האמורה מעלה.

מובטחני אשר ידידיי ישמחו לקראתו לקבלו בסבר פנים יפות, ולסייע לו בשליחותו לטובתם וטובת ילידיהם יחיו, ועם זה בודאי יסדרוהו באופן היותר נאות אשר יוכל למלאות תפקידו מתוך כבוד ומנוחה גמורה. והשי״ת יצליח לתלמידי הנעלה הנ״ל ולכולם ובני ביתם יחיו.

רבנו הרבה לכתוב לו הוראות מפורטות בהנהגת השיעורים בבית הכנסת. בא׳ מהם כותב לו בין השאר (שם ג׳תמד):

שלא להזניח שום הזדמנות בימי הפסח אשר אפשר לו אז להשפיע על עדתו, אנשים ונשים, זקנים, נוער וילדים, על ידי נאומים, שיחות, נתינת חומר לקריאה והדומה, ולבד התועלת שבעצם ההשפעה גורם זה גם לזיכוך התוכן של שיחות מרעים בימי החג על ידי שמספרים איש לרעהו ואשה לרעותה מנאומו של הרב וכו׳.

. . . ועליו לזכור את המאמר „לא גדלות נתנה לך, עבדות נתנה לך״ והמעמיק להתבונן במאמר זה, ישמח בעבדות כזו ויכיר וידע כי היא היא אמנם הגדלות האמיתית.

את האגרת הזאת שכפל משרד ה״מחנה ישראל״ והפיצה בין כל רבני חב״ד בעיירות, בצירוף מכתב קטן:

באשר המכתב הנ״ל מכ״ק אדמו״ר שליט״א לאחד הרבנים הוא הוראה לרבים, הננו מתכבדים להמציא העתקתו גם לכת״ר, אשר בטח ינצל את החדש ניסן בכל יכלתו כדי להוציא מן הכח אל הפועל הוראות הנ״ל.

כך נשלחו ע״י רבנו רבנים מהאברכים התמימים לעיירות ובתי כנסת חב״ד רבים ברחבי ארה״ב. כשהתרבו רבני התמימים נוסדה „הסתדרות רבני התמימים״. ההסתדרות הזאת נזכרת לעיל ע׳ שמז. שנב־ג. אך חוץ מזה לא מצאנוה נזכרת.

בכל זאת לא הסתפק. בי״ט טבת תש״ח כותב רבנו אל הר״מ ה״ר מרדכי שי׳ מענטליק (אג״ק ח״ט ג׳קע):

אבקשו למנות מתלמידי תומכי תמימים ממונים לבתי הכנסיות נוסח אר״י בגרייטער נויארק אשר אין להם רבנים — ממונה אחד לכל ביהכ״נ — אשר תפקידו יהי׳ במשך חדשים אחדים להשתדל בעזה״י בחיזוק הרוחני של ביהכ״נ לסדר שם שיעורי לימוד, למשך לביהכ״נ עוד בע״ב בכלל ונוער בפרט, לנאם בשבת בבקר, ללמד בזמנים שונים בשבת לפני העולם — נוסף על חזרת דא״ח — לסדר מסבות בשבת מברכים כו׳. יש לסדר אשר התלמידים האלה ימצאו במשך כל יום השבת בשכונת ביהכ״נ אשר הם ממונים עליו כדי שיוכלו לנצל את היום כראוי למילוי תפקידם והשי״ת יהי׳ בעזרם ויצליחם בגשמיות וברוחניות.

נא להמציא לי את רשימת הממונים ולאיזה בתי כנסיות נתמנו.

רשימת בתי הכנסת בנ.י. שנערכה למטרה זו נעתקה לעיל פרק כו. בג׳ כסלו תש״י כותב שוב רבנו להנהלת הישיבה (אג״ק ח״י ג׳תרכט):

נחוץ במאד לסדר אשר לכל אחד ואחד מבתי הכנסיות נוסח אר״י וביחוד אלה מהם אשר אין להם רב אשר יתמנה אחד התלמידים התמימים שי׳ אשר תפקידו יהי׳ להכניס רוח חיים בכל עניני ביהכ״נ בכלל

והלימוד ברבים והמשכת הנוער מהסביבה לביהכ"נ בפרט.

והנה לבד מה שבכלל עבודה כזאת חובה היא על התלמידים התמימים שי' יש בזה משום תועלת רבה למילוי תפקידם בעתיד בעזרתו ית' כי עי"ז יתחנכו ויתרגלו בלימוד שיעורים ברבים ובהנהגת עדה בכל הפרטים וביחוד להלהיב לבב ההורים בחינוך הכשר.

הצורך בהוצאות קטנות לנסיעותיהם של התלמידים התמימים שי' והדומה אינן צריכות להיות מניעה לעבודה המסודרת ויקבלו זאת מהקופה — אשר יחדתי על זה — ויפנו למזכיריי הרח"ל שי' או להרמ"ל שי' כפי הדרוש.

אבקש להזדרז במילוי הנ"ל ולהודיעני מהנעשה בזה.

ובה' טבת תש"י — אל ה"ר מרדכי שי' מענטליק (שם ג'תרנח):

הרצאת ידידי יקירי בצירוף רשימת התלמידים התמימים אשר מלאו פקודתי לבקר בהבתי כנסיות ולעורר בנאומים מתאימים באידיש ובמקום המוכרח לטובת הצעירים וההורים רק אנגלית לדבר בשפתם ולעוררם בשמירת קיום המצות ולפרסם את הנדפסים באידיש ואנגלית נהניתי במאד והנני ממלא ידי ידידי היקר להגיד ברכתי להתלמידים יחיו ברוכים תהיו ותצליחו בעבודתכם בתורה ועבודה והוסיפו אומץ בעבודתכם הטובה ובגלל זאת הנה יצליחכם השי"ת בעבודתכם בתורה ועבודה ויברך את ידידיי הוריכם יחיו בכל טוב בגשמיות וברוחניות ובבקשה לסדר על להבא במרץ הדרוש אשר יתגדל מספר הבתי מדרשים ובתי כנסיות שיבקרו ולרשום בסדר פרטי.

מפתח ענינים

א

אכרים
רעג־ה. רפב־ג.

אמונה
נז.

ב

ב׳ ניסן
קכג. קנד. שלא.

ג

גירוש
ג (מוסקבה).

ה

הגירה מרוסיא לארה״ב
11. 12. ג־יא. כב. כו. כז. מא. נח. צה. קכג. קסז. קצט.

הדפסה
כז־ח (לקו״ת ע״י אגודת התמימים). קט (כנ״ל).

התוועדות חסידים
כד. כט. צו. צח. צט. קג־ח. קלג. קמז (עם אחות התמימים). קנא. קנד־קסא. רנו. שלה. שלז־שמ.
ראה מפתח מוסדות ערך ועד המסדר לימוד החסידות והתוועדות חסידים;

התוועדות הרבי
ראה ערכים: מאמרים. שיחות.

ח

ח״י אלול
רכה. רכט־לג. שכה־ל.

חיל
עיי״ע צבא.

חינוך
נז. קלז־קמ. רנז (לימוד בתערובת ילדים וילדות). שי. שנה. שסא־ה.

חלוקת הש״ס
קכב. שט־י.

חסידות
לימוד הח. ברבים:
ד. יג־יז. כג־ר. מז־ח. נ. נא. סה. סו. עא. צג. צה. קא. קג. קט. קמב. קנא. קנב. קסד. רלה. שכא. שלה־ט.
חזרת דא״ח בע״פ:
קמב־ג. קנז. קנח. קנט. קסא. קסד. ריא. ריט. רלה. רמב. שלד. שלה. שעו.
ראה מפתח מוסדות ערך ועד להפצת דא״ח. ועד המסדר לימוד החסידות והתוועדות חסידים. חברת לומדי תניא.

חסידים
נ (ספר ח.).

ט

טהרת המשפחה
נא־ג. קלג. שי. שנה־ט.
עיי״ע מקוה.

י

י״ב־י״ג תמוז
לו. לח. לט. פה. קח. קט. קמא. קנ. קנא. קנד. רכה. רכח־ט. שלט.

יובל
קמח (מ׳ שנה להתייסדות תו״ת). קנ (כנ״ל).

יחידות
שכא.

י״ט כסלו
לו. נח. סג. קא־ב. קט. קכב. קט. קמא. קנא. קנד. קנט. קס. קסא. שיח. שיט. שכ. שלז־ח. שנט. שע.

כ

כ״ד טבת
קלד. קלה. קנד.

כנס
12 (שנתי של אגו״ח חב״ד). כח־ט (שנתי של אגודת התמימים). ק (אגו״ח השנתי). קה. קח־קיח. קלד (שנתי של ה״לוידיס אוקזילרי״). קמח־קנ (שנתי של אגו״ח). קסא־ה. רכח־לד (מנהלי וראשי ישיבות אחי תמימים). שיט־לא (שנתי של אגו״ח).

כשרות
שנה. שנט־סא.

כתבים
ר.

ל

לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה
שח. שמו. שמח. שמט.

מ

מאמרים
אדמו"ר מוהרש"ב:
ד (וידעת תרנ"ד. קונטרס התפלה). ה (תשרי תרס"ו). יג (קונט' ומכתבים). קמב (רנ"ט). שמב (כתיב ועשית חסד ואמת).
אדמו"ר מוהריי"צ:
יד. נח. נט. ס. סד. ע. עא. עו. פד. פה. קמא. קמב (תרצ"ד). קמד (וירא תרצ"ט). קמז. קנא. ריא (תש"א). שכא.

מאסר הרבי בלנינגרד והגאולה
ח. לב־ז. קט. קנ.

מסבות שבת
קפג. רכ־רכא (מונטריאל). רלו־ז (פיטסבורג). רמב. רמז־ח (בופולו). רעא־ג. ערה. רעח. רפג. רצג־ט. שיא־ב. שיט. שמז. שסא.

מעמד
כב. כד. כה. כז. צג־ה. צט. קא. קג. קיג. קיד. קטז. קיז. קכ. קכא. קכב. קלד. קנא. קנג. קנד. קנח. קנט. קס. קסב. קסד־ו. קסח. שעג.

מקוה
נד. שנה־ט.
עיי"ע טהרת המשפחה.

משפיעים
13 (ר"י דזייקאבסאן). ט (הנ"ל בהומיל). יא. יב־ג (הרש"ד זיסלין). טז. צה. קלב. קנא. קנד.
עיי"ע שד"ר.

ס

סוכה
נה.

ספריית ליובאוויטש
לה. פה. קעד.

פ

פרעות (ברוסיה)
ג. ה. ו. ל.

צ

צבא; חיל
רעג. רער־ז. רפג. שיב־ג. שס.

צוואה
ו (ר"א מרינסון). יא־ב (אדנ"ע).

ר

רבנות
11־12 (ד. הכולל נ. י.). י (הר"א סימפסון הרא"א אקסלרוד והרמי"ל לוקשין). קלב (בבנב"ס חב"ד בארה"ב). שעד־ט (רבני חב"ד).

ש

שבת
שי. שיא.
עיי"ע מסבות שבת. מפתח מוסדות ערך ועד לשמירת השבת. ועד שומרי שבת המאוחד ליובאוויטש.

שיחות
אדמו"ר מוהריי"צ:
נד (שמח"ת תר"צ). נו (שמחת בית השואבה תר"ץ). נז (שמח"ת תר"צ). פה (י"ב תמוז תר"ץ). קמא (לקוטי דבורים). קמז. קנא. קנד. רכה (ער"ח; י"ב תמוז תש"ב). שכט (ח"י אלול תש"ד).

שד"ר (שלוחא דרבנן)
12. ל. צה־ק (הר"י המתמיד הורוויץ). קיר. קלב. קנו־ח (הר"מ חפץ). קנח־קסא. שסט־עג.
עיי"ע משפיעים.

שפות
פז־ח (אידיש ולה"ק). רנז (לימוד ש. אידיש). רפג (ס' חנוך בצרפתית).

ת

תהלוכה
רו־ז (לתלמידי חדרי תורה תמימה). רנט (בניו־הייוועץ, לקראת פתיחת הישיבה). רצה־ח (למשתתפי המסבות שבת).

תהלים (אמירת ת.)
קג־ז (בשבת מברכים). קסד. שלד.
ראה מפתח מוסדות ערך חברת תהלים.

תורה
שיעורי תורה:
ד. יג. יד. טו. כד. נ. ע. עא. קלג. קמח. שמט. שנג־ה.
עיי"ע חלוקת הש"ס. חסידות. מפתח מוסדות ערך אשל התורה. חברת משניות בע"פ.

תמיכה

יהודי רוסיא:

כ. ל־לב (לעבודת רבנו ברוסיא). לב־ז (הצלת רבנו מהמאסר ומרוסיא). מ. מג. מר־ז. נג. נה. נו. סג. עד. עו. פב. פח. צה. קלו. קנא. קנג. קסד. שכד־ח.

יהודי אירופה:

קסג. קסד. קסט. קעא. שכז. שמז.

ראה מפתח מוסדות ערך: קרן לחם לרעבים; קרן פדיון שבוים.

ישיבות:

כ. סג. עד. פד. צג. צה. קא. קג. קח. קט. קיג. קיד. קטז. קיז. קיט. קכ. קכא. קכב. קל. קלג־ז. קמט. קנ. קנא. קנג. קנד. קסב־ו. קפו־קצט. שכא־ג. שלד. שעא.

תפילין

יב (עשיית בתים).

תשובה

עיי״ע לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה.

תשליך

נד.

מפתח מוסדות וארגונים

א

אגודת האדמו״רים
קסט. קצת. שמט.

אגודת חסידי חב״ד
12. 13. טו־כא. כב. כד. כו. כז. כט־לג. ל. לה. לו. לח־ט. מא. מח־נ. עח. צ. צא. צד־קכא. קכג־ה. קכו. קכט. קמב. קמה. קמח־קנה. קנח. קסא־קעז. רלא. רלב. שיב. שיט־נד. שעג.
עיי״ע אגודת קהלות של נוסח האריז״ל. איגוד הקהלות נוסח הארי״. התאגדות קהלות חסידי חב״ד.

ארה״ק:
שלה.

באלטימור:
סו. קנה. קסא. שסט.

לטביה:
שכב.

ליטא:
שכב.

נוארק:
רלט. שלט.

ספרינגפילד:
שסט.

פאסעיק:
שסט.

פיטסבורג:
רלה. שלה.

פילדלפיה:
סג. שסט.

שבדיה:
שכב.

שיקגו:
קסד. שלד־ה. שסט־שע.

אגודת ישראל
פז. קמא־ב (צעירי אגו״י). שמח. שנ.

אגודת המורים דתת״ל
רלד.

אגודת נשים; ליידיס אוקזילרי
נא־ב. קלג־ז. קנג. קסב. קסד־ה. קצח. רלז (פיטסבורג). רלח (נוארק). רמח (בופולו). שנה.

אגודת הקהלות

באלטימור:
סד.

שיקגו:
עא.

אגודת קהלות של נוסח האריז״ל
יט. קיד. קטז.
עיי״ע איגוד הקהלות נוסח האר״י. התאגדות קהלות חסידי חב״ד.

אגודת הרבנים בארה״ב וקנדה
12. מו. מז. קסח. קסט. קע. קצא. קצד. קצח. שמח. שנ. שסד.

אגודת התמימים
13.12. ט. כב־ל. כח (ברוסיא). לב. ק. קג. קיג. קכד. קלט. שנד.
עיי״ע הסתדרות רבנו התמימים.

אוצר החסידים
שטז. שיח. שמז.
עיי״ע קה״ת.

אחוזת ישראל
שמא.
עיי״ע חברה קדישא.

אחות תמימים
12. 13. קמו־ח. קסד.

אחי תמימים
12. 13. קמ־קמז. קנא. קנד. קנו. קסד. קעט. עדר.

אחי תמימים, ישיבת

ניו־יארק (או כללי):
קעט־קפו. קפט. רא. רכג־לד. שיט. שכא. שמז. שסא.

בוסטון (דארטשעסטער):
רכח. רלא. רלג. רנב־ה.

בופולו:
קצא. רכז. רכח. רל. רלא. רלג. רמד־ח. רנב. שיב.

בראנקס:
רלג. רס. רסז־ח. שסח.

ברידזשפארט:
רכז. רכח. רל. רלא. רלג. רסא־ג. שג.

וואוסטער:
קפו. קצא. רכו. רכז. רכח. רל. רלג. רמא־ד. רמח. רנב. ער. שכז.

מארינגטאן:
רל. רסג.

מונטריאל:
ראה תומכי תמימים.

נוארק:
קפו. קצא. רכו. רכז. רכח. רל. רלא. רלג. רלח־מא. רמד. רסח. שיב. שכז. שכט.

ניו־הייוון:
רכח. רל. רלא. רלג. רלז. רמד. רנט־סא.

ספרינגפילד:
רכז. רלג. רלט. רסח־ער.

פיטסבורג:
קפו. קצא. רכד. רכו. רכח. רל. רלג. רלד־ח. רמד. רנט. שכה. שכז.

פילדלפיה:
רכח. רל. רלא. רלג. רנה־ח. שכט.

פראווידענס:
ער־רעא.

ראטשעסטער:
רכז. רכח. רל. רלא. רלג. רמט־נא.

שיקגו:
רל. רלג. רסג־ז. שכט.

איגוד הקהלות נוסח האר״י

יט. שלא־ג.
עיי״ע אגודת קהלות של נוסח האריז״ל. התאגדות קהלות חסידי חב״ד.

איוו״א (אידישער וויסנשאפטליכער אינסטיטוט)

שנא־ב.

אשל התורה

שז. שיד־טו. שמז.

ב

בית הכנסת

כללי:
11. כו (בנ.י. 1000 ב.). קלב (בנ.י. רבתי כ־2000 ב.).

חב״ד:
12 ג (צ״צ נוסח האר״י נ.י.). יא. יב. יד. יז. יח. לב (צ״צ, טעשלי). לד (תפארת אברהם אנשי ליובאוויטש, ווינטראפ). לח (נ. י. וואטקינס סט.; בני יצחק נוסח האר״י; צ״צ וויליאמסבורג). לט (צ״צ, באלטימור). מא (צ״צ נוסח האר״י דבארא פארק). מה (כנ״ל). מח (אנשי אזרייץ, זעמבין, נחלת ישראל נ. י.). נד (בבראנזוויל כעשרה ב. נוסח האר״י). נט (צ״צ וויליאמסבורג). סד־ה (בבאלטימור). עו (נוסח האר״י בסט. לואיס). פג (נוסח אר״י אנשי ליובאוויטש דארטשעסטער). פד (הנ״ל). פט (בני ראובן שיקגו. 250 ברחבי ארה״ב). צז (צ״צ הענרי סט. נוסח האר״י אנשי ליובאוויטש דארטשעסטער). צח (בבראנקס. הענרי סט.). קג־ז (בנ.י.). קי־קיא. קיד. קטז. קיח. קיט. קכ. קכא (אנשי זעמבין, בברויסק). קכב (בפאסייק). קכג־קלג (רשימות ב. וסקירות). קנא. קנג. קסא (ענג שבת נ. י.). קסב. קסד. קפ (ענג שבת נ. י.). ריא (במונטריאל). רכא (הנ״ל). רלד (בפיטסבורג). רמז (אהבת אחים בופלו). רמט (תפארת ישראל ראטשעסטער). רנ (נוסח האר״י ראטשעסטער). רסה־ו (בשיקגו). שיט. שלד־ה (בשיקגו). שנב־ג. שסא (בשיקגו). שעד־ט (סידור רבני חב״ד בביהכ״נ חב״ד).

בית המדרש לרבנים

עיי״ע סמינר התאולוגי היהודי.

בית מדרש לרבנים ושו״בים בנעויל

כח. שעד.

בית ספר לבנות

רכג (בית יעקב מונטריאל). ערה. רפד (בית יעקב).

בית רבקה; בית שרה

13. קכז. קמו. רעא־ג. רפא־ב (25 סניפים). רפד־צג. שיט. שמז. שסא.

בוסטון:
רנד. רפא. רפח. רצ.

בופולו:
רמר־ח. רפא. רפח. רצ. רצב.

ברידזשפארט:
רסא. רסב. רפא. רפח. רצ. רצב.

וואוסטער:
רצא.

מונטריאל:
רכ־רכב. רפא. רפח. רצ. רצא.

נוארק:
רפא. רפו. רפח. רצ. רצא.

ניו־הייוון:
רפא. רפח. רצ. רצג.

ספרינגפילד:
ער. רפח. רצ. רצג.

פיטסבורג:
רלו. רלז. רפז. רפח. רצ. רצב.

פילדלפיה:
רנח. רפח. רצ.

פראווידענס:
רעא. רצ. רצב.

ראטשעסטער:
רנ. רפא. רפח. רצ.

בני ברית

שס.

ד

דזוינט

ל. לא. לג. מז. קנג (סענטראל רעליף). שנה.

ה

היברו יוניאן קוליג׳
11.

המכל״ב (הספקת מזון כשר לעובדים בצבא)
שס. שסא.

הסתדרות הרבנים
קצח.

הסתדרות רבני התמימים
שמז. שנב־ג. שעח.
עיי״ע אגודת התמימים.

התאגדות קהלות חסידי חב״ד
יח־ט. קכד.
ראה אגודת קהלות של נוסח האריז״ל. איגוד הקהלות נוסח האר״י.

ו

ועד החנוך
שסא־ב (היהודי). שסב (החרדי). שסב־ד (בארד אף עדיוקיישן).

ועד להפצת דא״ח
קסז (לשכת הפצת חסידות). קעה. שכד. שלה־מ.

ועד לשמירת השבת
שמז־נה.

ועד מגיני ומרחיבי החנוך הכשר
רחצ־דש. שסא.
עיי״ע של״ה.

ועד המסדר לימוד החסידות והתוועדות חסידים
שלז־ח.

ועד הרבנים

באלטימור:
סד.

מונטריאל:
ריז.

ניו־יארק:
מז. קצד. קצח.

ועד שומרי שבת המאוחד ליובאוויטש
שנ. שנד־ה.

וועלפעיר בארד
שס.

ח

חברה קדישא
שיט. שכד. שמ־מד.
עיי״ע אחוזת ישראל.

חברת ביקור חולים
שז. שיב־ד. שמז.

חברת לומדי תניא
קה־ח. קכב.

חברת משניות בע״פ
עדר. רצז. שה־ט. שיא. שמז.

חברת תהלים
עדר. רעו. שח־ט. שיא.

חדרי תורה תמימה ליובאוויטש (חתת״ל)
קכו. קפו. קצא. קצח־רח. רלב. רנו. רעא. עדר. שיט. שכז־ ט. שלג. שמו. שסא.

חדרים
11. יב־ג. טו. כב. כז. כח. קלד־ט. קעב. רכא (כרם ישראל מונטריאל). שלג.

י

יאנג איזראעל
נב. נג. קמב.

יבסקציה
לו. קטו.

ישיבות
11. טו. קלט (תו״א בארא פארק). קט (קטנה בבארא פארק. תפארת ירושלים. תורה ודעת). קמא (תו״ד. נתיבות עולם). קמב (תו״ד). קמג (תו״ד. חפץ חיים. ר׳ יצחק אלחנן. ר׳ חיים ברלין). קנו (תו״ד). קעב (בארה״ב). רא (תו״ד). רב (מיר. תו״ד). רט (מיר. קמניץ. קלעצק. חכמי לובלין. ראדין. טלז. ביאליסטאק. כולל קובנה). רטו (של הרב שניידער). רנה־ח (אהל משה אחי תמימים). רסו (חכמי לובלין). רסז (חוות דעת בראנקס). רפא (ר׳ חיים ברלין. תו״ד. ר׳ יצחק אלחנן). ש (ריי״א. תו״ד). שסח (תפארת ירושלים. תו״ד. ריי״א). עיי״ע אחי תמימים. תומכי תמימים. תורת אמת.

כ

כולל חב״ד
קיד. קסב. קסה. שיט. שלד.

ל

ליידיש אוקזילרי
עיי״ע אגודת נשים.

מ

מזרחי
קע. שמד־שנ.

מחנה ישראל
12. קעט. ריט. רמב. רמז־ח (פרחי מ״י בבופולו). רעא־ב. עדר־רפ. רפב. רפד. דש־שטו. שיז. שיט. שמז. שמט. שנב־ד. שעח.

מרכז לעניני חנוך
12. ריט. רב. רכב־ג. רמז־ח. רנ. רנו. רנח. רסא־ב. ער־דש. שיב. שטז. שיט. שדמ. שמז. שנב־ד. שסא. שעא.

מרכז הרבנים שיקגו
רסו. שעה.

נ

ניחח
שמז.

ס

סמינר התאולוגי היהודי
11.

ע

עדינו
שמז. שסה־ח.

עדת בני ישראל
נג.

שיקגו:
ע.

ק

קומוניסטים
מא.

קונסול(יה); שגריר(ות)
קכח (הפולני ביפאן). קמו (האמריקאי בווארשא). קסז (האמריקאי בווארשא, בריגא ובפריז). רט (האמריקאי במוסקבה. הפולנית בלונדון).

קונסרבטיבים
11.

קעמפ ליובאוויטש
ריג. ריד.

קרן לחם לרעבים
שיט. שכא־ד. שכז.

קרן פדיון שבוים
קפו. רט. ריג. ריט. שיט. שכא־ה. שכז. שלד.

קה״ת (קרני הוד תורה)
רכ. רעא־ב. שטז־יט.
עיי״ע אוצר החסידים.

ר

ראם, בית דפוס
יג.

רייונדזשל
שמז.

רפורמים
11. סה.

ש

של״ה (שיעורי לימודי הדת)
רמו (בבופולו). רסב (בברידזשפארט). רעא־ג. רפב. רצט־דש. שיט. שמז. שסא.
עיי״ע ועד מגיני ומרחיבי החנוך הכשר.

ת

תומכי תמימים
כב. כד. כט. סא (בארצות שונות). צז. קטו. קכ. קמב. קמח.
ראה מפתח ענינים ערך תמיכה.

ארה״ב (הרצון ליסד):
כד־ז. מז־ח. פט. צ. צג. קיח. קלז־קמ.

ניו־יארק (או כללי):
13.12. קמו. קעו. קעח־קצט. רז. רכז־עא (פעמים רבות נזכר בעמודים אלו שישיבת אחי תמימים היא תחת הנהלת מרכז הישיבות תו״ת). עדר. רעו. שיט. שכה. שכז־ט. שלד. שמז. שסא.

בריסל:
קצח.

ווארשא־אטוואצק:
ז. כ. כב. כז. קיד. קיח. קמ. קמב־ו. קעא. קפ־קפב. רט. ריד. רנו. רנט. רסד. שכג. שע.

ווילנא:
קיד. קיח. קפב. שלד.

לטביה:
קפז. שכא. שכג.

ליובאוויטש:
ח. קכט. רכה. רלז. רמ. רנה־ו. שכב.

תולדות חב״ד בארצות הברית

ליטא:
קפז. שכא. שכג.

מונטריאל:
קפו. קפז. קצא. רט־רכג. רכד. רל. רלא. רלג. רנו. רסד. שכה. שכז.

פולין:
קיד. קיח (ישיבות קטנות). קמט. קנד־ה. קס. קסד (אירופה). קפא. קפז. שכא (אירופה). שכג.

פריז:
קצח. קצט.

רוסיא:
קפז. ריט. שכג.

שאנגהאי:
קפב. רט. ריט. שעב.

תורת אמת

צח. קיד. קל. קלג. קנא. קנג. קסב. קסה. קפז (הישיבות באה״ק). שיט. שכא (ישיבות באה״ק). שכג.

תלמוד תורה

11.
עיי״ע חדרים. חדרי תורה תמימה ליובאוויטש.

תפארת בחורים

נג.

מפתח אנשים*

א

א׳ברייען (אינספעקטאר):
מה.

אברמוביץ, מאיר שמחה:
פא.

אברמוביץ, מ.:
כא.

אברמוביץ:
רסב־ג.

אהל, נייטען:
רסב־ג.

אהרנסון, יקותיאל זלמן:
קסו.

אולמאן, משה נטע:
רמב־ד.

אוקלין, שלמה זלקא:
שלה.

אושפאל, יצחק דובער:
קעז. קפד. קצג (חתימתו). רל. רלג. שסה־ח.

אידענבוים, גאלדא:
רלט. רמא.

אידענבוים, משה יצחק:
רלט. רמא.

איזראעליט (רב בטשעסלי):
לז.

איטקין, חיים:
שעד.

איידלמן, דוד:
רל. רסא. רסב.

איידלמן, הרבי:
קכט.
ראה גם עדלמן.

אייזנבערג:
רסב־ג.

אייזנשטאט, מרת:
רלז.

אייזער, לוי יצחק:
נד.

אייכהורן, גרשון חנוך העניך:
כג (חתימתו). כז. כח. קסה.

איינבינדער, אלי׳ צבי:
רנט. רסא. שעא.

איישישקין, הרב:
עב.

אינדריטץ, מ.:
פח.

איסקאלסקי, אברהם:
קמ.

אלבערט, אברהם:
רטז. ריז. ריח.

אלבערט, יהודה:
רטז. ריז.

אלחנן דוב:
קסו.

אלטיין, ישראל מאיר:
רל. רלט. רפ. רצט.

אלטיין, מרדכי דובער:
קמ. קמד־ו. קפו. רכח. רל. רלד־ה. רלו (תמונתו). רלז. רנט. רס. רסז־ח. שלה. שסט.

אלטיין, רחל:
ט (דזייקאבסאן). רצה.

אלטשול, אברהם יצחק:
קסו.

אלטשולר:
עב.

אליעזר (סגי נהור בקי בש״ס):
נט.

אלן, פרנק ג. (מושל מאסצ׳וסטס):
פב.

אלפער, ישראל:
רלט. רמא.

אלפערט, א.:
פ.

אלפערט, אידא:
ג.

*) האנשים הקשורים לתולדות חב״ד בארה״ב, נרשמו אצלם איזה פרטים מתולדותיהם.

אלפערט, עלקע רחל:
קלג־ד.

אלשאנסקי, יעקב משה:
קלה. קנה. קסו. שלא.

אלשאנסקי, פעשא:
קלד־ז.

אמסעל, מאיר:
שסח.

אנסעלעוויטש:
ס.

אסתרמן, שמואל גרונם:
ה.

אקון, ישראל:
שלא.

אקלין, מרת:
רלז.

אקסלרוד, אברהם אלי׳ (. . . — תשי״ב. מתרפ״ד בארה״ב. רב לעדת חב״ד בבאלטימור):
ח. י. יב. יד. טז. יז. כ. כא. כו. כט. לג. לז. לט. סג. סה. סו. קיג. קמב. קסד. קסו. קעו. שה. של. שעא־ב.

אקסלרוד, אהרן שלמה:
ג. י. יב־ג. טז.

אקסלרוד, יוסף:
כא.

אקסלרוד, מאיר מבוריסוב:
ז.

אקסלרוד, משה:
י.

אראנין, יהודה ליב:
ה. ו. ז.

אראנין, מ.:
סז.

אשינסקי, אהרן מ. (רב בפיטסבורג):
עב. רלז.

אשכנזי, מאיר:
קפב. רט. שכב.

ב

באגין, שלמה:
רנה. שנא.

באגראד, שניאור זלמן:
קסו. שלא.

באל, מנחם מענדל:
קסו.

באלאטין, נפתלי הערץ:
סז. סט. רסד. רסז. שלה. שע. שעב.

באלזאם, מ.:
רלו (תמונתו). רלז.

באנסווענג, קריסטאפער:
מה.

באסס, בנימין:
כא. קסו.

באסקין, צבי:
י. טז. שעה.

באקונען, אברהם:
רסב־ג.

בארא (סנטור):
לב. לג. סד.

בארדאווסקי:
קכו.

בארדאווקא, צבי מ.:
שלא.

בארדאנקא:
קסו.

בברויסקי, מ.:
קכב.

בודניק, חנה:
קמ.

בודעווסקי, בנימין:
קכט.

בוימאן, יצחק דובער:
ק. קנו.

בוימגרטן, דובער:
קפה. רצט. שיג.

בוימגרטן, זאב:
קמ.

בוימגרטן, מנחם מענדל:
רפ.

בונים, יצחק מאיר:
שסג־ד.

בונין, יצחק:
קצג (חתימתו). רמ. שכה.

בוקיעט, חיים מאיר:
קכו. קפב.

מפתח אנשים

בוקמן, נ.:
רלז.

בורנשטיין, יוסף:
קפב.

בורשטיין, סנדר:
פג (תמונתו).

ביאליק, חיים אברהם:
קצג (חתימתו).

ביאלער, מרת:
רלז.

ביברפלד:
דש.

ביילין, אלתר:
כג (חתימתו). קכו.

בייער, שמואל:
סב.

בייקער:
מא.

בינסקי, סולומון:
יט (חתימתו).

בינענשטאק, מרת:
רמט. רנא.

ביסטריצקי, מרקוס:
קצב. רכג. דש. שנג.

ביק, חיים יחיאל מיכל:
קצג (חתימתו).

בירנהוט, שמואל פ.:
רלט־רמא.

בלאטש, פנחס מרדכי:
קפב.

בלאך, אברהם חיים:
מח.

בלאק, חיים:
קסו.

בלומבערג, שמואל חיים:
ריד (תמונתו). רטו.

בלינר, שמעון:
י.

בן אשר, שמואל:
רלט. רמא.

בן שלמה:
פו.

בעזפאלאוו, דובער ניסן:
שכג.

בעזפאלאוו:
שנג.

בעלקין, אליעזר:
שלא.

בעלקין, טוביה:
כא. נה. נט.

בענדזשאמין, מאריס:
רסח.

בעקער, מאריס:
רמט. רנא.

בעקער, מרת:
רמט. רנא.

בעקער:
עב.

בערזאן, הרב:
נב.

בערלאנד, משה:
שכג.

בערלינגער, נחמה:
קלו.

בערסאן, חיים אברהם:
כא.

בראנד:
שנב.

בראנינג (ראש עיריית באלטימור):
סד.

בראנפמאן, שמואל:
רטז.

ברגר, וואלף:
פב.

ברוך, יהושע אייזיק:
שכב.

ברונשטיין, יהושע:
קפב.

ברוק, שאול:
ק. קנו.

ברזיסקי, מרדכי מאיר:
קפב.

ברטפילד, י.:
רמג־ד.

ברטפילד, מרת:
רמג־ד.

ברייער, יוסף (רב דשכונת וואשינגטון הייטס):
דש. שנו־ח.

ברין, מרת:
רלז.

ברמן, ח.:
קלו.

ברמן, משה:
כט. קיג. קטז. קיח. קכב. קלה. קמט. קסה.

ברנהולץ, זאב:
קלא.

ברנהולץ, שלום צבי:
קלא.

ברנהולץ, שלמה:
שא (תמונתו).

ברנצקי, אברהם מנחם מענדל:
קכז. קמ. קמג־ו.

ברעוודע, יוסף:
שלא.

ברענער, אהרן:
רב.

ברעסלאוויער:
דש.

ברקוביץ:
רלז.

ג

גאלאוו, זלמן:
צז.

גאלאוו, ש.:
כא. לד.

גאלינקין, מרדכי יעקב:
רמג־ד.

גאנעלעס, שמואל דובער:
כז. כט. קסה.

גאר, צבי (מריגא):
יב.

גאראנקין, גרשון:
קל.

גארבער, ישעי׳:
קסו.

גארין, מאיר:
רמה־ו. רמח.

גארניק, סנדר:
רנו. רנח.

גבאי, שבתי:
שלה.

גודמן, אלכסנדר:
סד.

גודמן, משה:
רלט. רמא.

גודמן, הרב (מהוועלפעיר בארד):
שס.

גוטליב, לעאן:
רלז.

גוטניק, מרדכי זאב:
כה. כז.

גוטקין, גדליה:
קכו. קכז. קסו. שלא.

גולד, י.:
רלז.

גולד, מערי:
ג.

גולדבלט, א.:
יא.

גולדברג, י. ד.:
רלז.

גולדברג, שמואל:
רכ.

גולדינג, יוסף:
קצב. שנח.

גולדמן, דוב:
רמט.

גולדמן, מ. י.:
קסו.

גולדמן, שלמה:
קמג.

גולדמן, שמעון:
קפב.

גולדמן, הרב:
רפט.

גולדסטיק, זוסמן:
עב.

גולדפלד, ל.:
רסב־ג.

גולדשטיין, ב.:
רסט.

גולדשטיין, הרב:
שנג. שנו.

גולדשטיין:
רסב־ג.

גולדשמיד, ש. ד.:
רפ.

גוראר׳, איסר יהודה:
קסט. קצב. רכג.

גוראר׳, יחיאל צבי:
שכג.

גוראר׳, יעקב:
רכג.

גוראר׳, נתן:
רפ.

גוראר׳, שמרי׳ (חדב״נ):
מ. מד־ז. נח. סב. סג. סה. סט. עא. עב. עג (תמונתו). עו. פא (תמונתו). פב. פג (תמונתו). פד־ו. פח. קעא. קעב. קעו. קעז (חתימתו). קעט־קצח. קפח (תמונתו). ר. רה. רז. רי. רטו. ריז. רכג. רכד (תמונתו). רכו־לד. רלט. רמ. רמב. רמט. רנב. רנו. רסא. רסה־ז. רעא. שכ. שכב. שכד־לג. שלו. שמ־מד.

גוראר׳, שניאור זלמן:
קפ. קפג־ו. רל. רלג. רלד. שלא. שנג. שסה־ח.

גורדון, אברהם:
קסה. שלא.

גורדון, אהרן:
קכו. קסו. שלא.

גורדון, בעלא:
רלט. רמא.

גורדון, דבורה:
קלו.

גורדון, זרח:
קמד־ו.

גורדון, חנה שרה:
קלג־ד.

גורדון, יוחנן:
כט. מח. קכז. קט. קמא. קמב. קמה־ח. קסו. קעו. קעז (חתימתו). שיג־ד. של. שלא.

גורדון, יוסף יצחק:
כט. מח. מט. קיח. קכו. קמא. קסו. שלא.

גורדון, ישראל:
קמ.

גורדון, ליב:
קסו.

גורדון, מרים:
ער.

גורדון, ניסן:
קט. קפו. רב.

גורדון, שלום דובער:
קמ. קמה. קפו. רכח. רל. רלג־ד. רלח־ט. רסח־ע. רעט. רצג. רחצ. שיב.

גורדון, שלום הלל:
רלט. רמא.

גורדון, שמואל:
קסו.

גורקין, זיסל:
מט.

גיטלין, ליב:
קסו. שלא.

גיטלמאכער, ש.:
רנו.

גייער, יהודה:
רמא.

גילמאן, משה:
סט. ע.

גילמן, שמואל:
שלה.

גינזבורג, איסר:
קצג (חתימתו).

גינזבורג, יעקב (ערוך ה״אידישע וועלט״):
סא. סב.

גינזבורג, משה יוסף:
ריד (תמונתו).

גינזבורג:
רנט.

גלאטזינגער, הרב:
רמא.

גלאצער, חיים:
רלא. רלח־רמ. שכז. שכט.

גלוסקין, איסר:
קכב. קסה.

גלזר, אלחנן:
נג.

גלזר, בען:
קפג. קצז. קצח.

גלזר, שמשון:
לד.

גלייך:
רצט.

גליסט:
עב. עד.

גליצנשטיין, שמעון:
מ.

גלמן, גרשון:
רפז־ח.

גלמן, לעאן (ערוך ה״אידישער רעקארד״ בסט. לואיס):
עו.

גלעניצקי, מרת:
רב.

גנזבורג, צבי הירש:
רפ.

געבי, ש.:
רלז.

געלב:
שנב.

געלערנטער, יוסף:
של.

געגדזעל, יוסף:
קצב.

גערליצקי, משה אלי׳:
רט. ריד (תמונתו). רכב. רכג. רצט.

גפן, הרב:
שסח.

גראס, אלי׳ ארי׳ ליב:
רסד.

גרובער, שמעון:
ריד (תמונתו).

גרודזענסקי, חיים עוזר:
רסו.

גרונר, יהודה ליב:
רפ.

גרונר, יצחק דוד:
רל. רמט. רנה־ז. ער־רעא. רצב. רצט.

גרונר, מרדכי:
שלט.

גריבץ, לאיס ג.:
שסד.

גרין, יעקב יוסף:
כא.

גרינברג, דבורה:
קלה־ז. קנה.

גרינברג, ה.:
רמו. רמח. רנו.

גרינברג, יהושע פוליק:
קט.

גרינברג, יוסף:
מט.

גרינברג, יצחק:
ר־רב. רל. רסג.

גרינברג, יקותיאל:
קסו.

גרינברג, מאיר:
קמ. קמג־ר. קפה. קצג (חתימתו). רל. רלג. שיג־ד. שסה־שע. שעו.

גרינברג, ראוז:
רמה־ח.

גרינברג, שמעון ליב:
קסד.

גרינגלאס, מנחם זאב:
רט. ריד (תמונתו). רטו. רטז. ריט־רכ. רכב. שטז. שיט.

גרינהוט, חיים שלמה:
ריד (תמונתו).

גרינפעלד:
רנו. רנח.

גרינשטיין, וו. י.:
צ.

גריס, אברהם ח.:
קמט. קסו. קצג (חתימתו).

גרליק, אלעזר:
פד. רנט. רסא.

גרליק, חיים:
קלז.

גרפינקל, אברהם יצחק:
קפב.

גרפינקל, ארי׳ ליב:
כא.

גרפינקל, הרב:
עב.

גרצולין, נתן אלי׳:
קמ.

ד

דאכאוויץ, צבי הירש:
לז. לח. קכז. קצג (חתימתו). ריז. רלב. רמ. שכז־של.

דאן, א.:
רלז.

דובאוו, יהודה ליב:
רפ.

דובאוו, יצחק:
כז.

דובין, מרדכי (ציר הסיים בלטביה. נסע יחד עם הרבי לביקור בארה״ב בשנת תר״ץ):
לד־ה. מ. מג. מה. מו. נח. שכב.

דובינסקי, מרדכי:
רפ.

דובינסקי, פרענק:
עה.

דובערשטיין, אהרן:
שלא.

דובראוו, יעקב עוזר (רב בוואשינגטאן):
שנה. שנו.

דוואַרקין, גבריאל:
כא. נד.

דוואַרקין, זלמן צבי:
קלה. קסו.

דוואַרקין, שרה:
קלז.

דושאוויץ, ישראל (נשיא ועד הרבנים נ. י.):
לז. לח. קצב. קצג (חתימתו). קצז. קצח. רכג. רכד (תמונתו). שכה. שכז. של. שסה־ח.

דושינסקי, הרב:
שח.

דזייקאבסאן, יוסף הלל:
יד. רסח. רפז.

דזייקאבסאן, יוסף מאיר:
רנב.

דזייקאבסאן, יעקב ליב:
קסו. שלא.

דזייקאבסאן, ישעי׳:
קכז. שלא.

דזייקאבסאן, ישראל (תרנ״ו־תשל״ה. מתרפ״ו ואילך בארה״ב. ממייסדי אגודת התמימים — תרפ״ו. מנהל אגודת חב״ד משנת תרצ״ה ואילך. מייסד אחי ואחות תמימים. מייסד ארגון בית רבקה ומשפיע בישיבת תות״ל נ. י.):
13. ד־ה. ז־י. יד. כ־כב. כג (חתימתו). כה. כז־ט. לב־ט. מא. מח־נ. נד־ה. נח. סז. ע. עח. פד. פו. צ. צב. צה. צט. ק. קב (תמונתו). קה. קח. קי. קיג. קיד. קטז־קיח. קכא. קכב. קכד. קכז. קכט. קלג. קלה. קלו. קלט־קמז. קמט. קנ. קנב. קנד־ט. קסא־ה. קסד־ט. קעג. קעו. קעז (חתימתו). קפ. קפא. קפד. קצג (חתימתו). קצד. רטז. רל. רלג־ה. רנב. רסה. רסז. רפח־צב. שה־ז. שכד. שכח. של. שלא. שלה. שלז. שמ־מד. שנב־ג. שנט. שעב. שעה־ו.

דזייקאבסאן, שיינא:
קלג־ד.

דזייקאבסאן (קונגרסמן):
לג.

דייווידסון, ברוך:
כא.

דייוויס, בארנעט:
רלז.

דיסין, בנימין:
רסד. רסז. שלה. שע. שעה.

דיקשטיין, גרשון:
יט (חתימתו).

דלאט, משה חיים:
כא.

דלפן, אברהם:
רכ.

דערן, יחזקאל:
קפב.

דעשאליט, ד.:
שלא.

ה

האבעלאוו, מ.:
לד.

האלקין, אהרן ד.:
שלא.

האמבורג, סעם:
עה־ו.

הארט, מאריס:
ריח.

הארנשטיין, מנחם מענדל:
קעה. קעו. של.

הארנשטיין, משה:
מ. נח. סט. קעה.

הבלין, שלמה זלמן:
יח. כז. ע. עב. עו. פח. צח. קטו. קלג. קנ. שעד.

הבלין, שלום:
עו.

הוואוער (נשיא ארה״ב):
נח. סא. פו.

הויכלערער, שלמה משה:
קפב.

הוירשקאוויץ, יהודה:
קסה.

הופמן, א. מ.:
כא.

הופמן, הרב:
שנו.

הורוויץ, זרח (רב בוואוסטער):
כ. לז. רמג. שכט.

הורוויץ, יהודה ארי׳ ליב (מעסקני חב״ד בבוסטון):
כ. כא. כט. לד. עט. צז. קכט. קמד. קס. קסו. קעד. רנב. שיד.

הורוויץ, יהושע:
כ.

הורוויץ, יצחק המתמיד (. . . — תש״ב. בחורף תרצ״ג יצא מרוסיא. ומאז שד״ר הרבי. אלול תרצ״ג־כסלו תרצ״ו שד״ר באה״ב. נהרג עקה״ש י׳ כסלו תש״ב בריגא):
ל. צה־קג. קט. קטו. קיז. קמה. קנ. קנו.

הורוויץ, ראבערט ג.:
קפג. קצז. קצח. רכג.

הורוויץ, הרב:
עב.

הייט, משה:
רסט.

היימן, הערי:
סג. סה.

היין, שמואל:
יט (חתימתו). כא. מח. קיח. קכב. קכז. קלה. קסה.

הימלשטיין, ה.:
כא.

הירש, אהרן ה.:
שמה.

הלברייך, חיים:
צ.

הלברייך, מנחם מענדל (מאקס):
צ.

הלדרמן, אברהם:
נד. רלט. רמא.

הלמן:
מט.

הלפרין, א. ע. (רב בסט. לואיס):
עו.

הלפרין, ברוך:
רסח.

הלפרין, מ.:
רנו. רנח.

הלפרין, מרת מ.:
רנו. רנח.

הנובר:
דש.

העבער:
רפח.

העכט, אברהם דובער:
קמד־ו. רל. רמא. רמב. רמד. רמה. רנב־ד. שיד. שטו. שמט.

העכט, חי׳ שרה:
ט (דזייקאבסאן). קמד־ו. קנו. רסו.

העכט, יעקב יהודא:
רב. רד־ו. רה (תמונתו). רצה. רחצ. רצט. שא (תמונתו). שג.

העכט, משה יצחק:
קפו. רל. רלד. רמב־ד. רמג (תמונתו). רנב. רסא. ער. רחצ. רצט. שיד.

העכט, שלמה זלמן:
קל. קמד־ו. קנו. קצג (חתימתו). רל. רלא. רלג. רסג־ד. שיד. שכט. של. שס. שסט. שער־ז.

העכט, מרת:
רמד.

העבט:
שנג.

העלפגאט, יעקב:
יט (חתימתו).

העלפגאט, מאקס:
יט (חתימתו). כא.

הענדל, יצחק:
רט. ריד (תמונתו). רכב. רכג.

הענדל, מאיר:
שכג.

הענקין, יוסף אלי׳ (נשיא עזרת תורה): קצג (חתימתו).

הענקין, ש.: רנו.

העריס, נתן: עה.

הערלאנדס, ווילים ב. (קאמישאנער אוו אינווועסטיגיישן): קע.

הרצוג, יצחק אייזיק (הרב הראשי לא״י): שח.

הרשברג, אברהם מרדכי: רסה־ז. של. שעז.

הרשמן; יחיאל: כ. לז.

הרשקוביץ, יהודה: קצג (חתימתו).

ו

וואגנער (סנטור): לג.

וואולף, מ.: צא.

וואורצל, ד״ר: רסא. רסג.

וואטנבערג, פיליפ: ס.

וואלאוו, צבי הירש מבוריסוב: ז.

וואלאך, נתן: קסו.

וואלאפסקי, צבי הירש: רטז.

וואלין, מרת: רמד.

וואלנער: רסב־ג.

וואלף, אברהם יצחק: רב.

וואלפסאן, גרשון: קסו. שלא.

וואלפערט: נב.

וואנישעק, פריינק: סח.

וואסערמאן, יוסף: רלט. רמא.

וואקסבערג, א.: כא.

וואראהאפטיג, משה: רנו־ז.

וואראשאווסקי, א.: קה. קכז.

וויידרעוויץ, חיים יעקב (תקצ״ה־תרע״א. מהדיר שו״ת וחידושי ה״צמח צדק״. רב בטשערינקא, קופישאק ומוסקבה. מתרנ״ב ואילך בנ. י׳): ג. קכח.

וויידרעוויץ, פעסע: ג.

וויזער (החזן): קצח.

וויילען (פאליס קאמישאנער): מג. מה.

וויילער, אלעזר פנחס: קצג (חתימתו). רכז. רמט. רנ. רנט. רסא. רסח. רחצ. רצט.

וויילער, שרגא פייוויש: קמא. קסו.

וויין, טובי׳: רא.

וויין, יצחק דוד: קכו.

וויינבערג, יוסף: רט. ריד (תמונתו). רל. רלא. רלג. רסד־ז. שכט. שנט. שע. שעא.

וויינמאן, מרת: רלו.

וויינשטיין, יעקב: רמד.

וויינשטין, משה: קכו. שלא.

וויים, אברהם: שסז־ח.

וויים, מרדכי: שלה.

וויים, סטיפן: נד.

ווייס, שמעון:
לח.

ווייסטויב, א.:
שלא.

ווייסמן, אליעזר:
שלה.

ווייסנבערג, יעקב:
רמב־ד. שכז.

ווייצמן, ברוך דוד:
קצג (חתימתו).

ווילאני:
רמא.

ווילהלם, יהושע:
קמ.

ווילנער, מ.:
קסו.

ווינטער, אשר:
רלז.

וועבער, האחים:
רנו. רנח.

וועלער, הרב:
רלט.

וועקסלער, ריטשארד:
סז.

וועכלאווסקי:
נד.

וועכנער, האחים דוד ויהושע (רבנים בפראווידענס):
ער־רעא. של.

וועכעט, מ.:
קכט.

ז

זאוואדניק, אברהם ב.:
יט (חתימתו). כא.

זאכרעוויץ, שבתי:
כא.

זאק, חיים צבי:
קפב.

זאקס, הרב:
עא.

זובער, ישראל יעקב:
י. שכב.

זוין, מנחם מענדל:
סז. שמו.

זוין, מרדכי:
שעד. שעה.

זוין, שלמה יוסף:
שסד.

זייוואן, האחים:
רכג.

זילבערבערג, שלמה:
שכג.

זילבערשטיין, ישראל:
סג.

זילבערשטיין, משה:
קסה. קסו. שיג.

זימער, י. ה.:
רסב־ג.

זימער, מרת:
רלז.

זינגער, הרב:
רלח.

זיסלין, שאול דובער:
י. יב־ג. צה.

זיסמאן, דובער:
קכו. רפ.

זיסקינד, אברהם:
כט. קיח. קסו. רפז. שיג. שלא.

זלאטוביץ, אהרן:
קצג (חתימתו).

זלודקובסקי, החזן:
עב.

זלמנוב, שמואל:
קעז. רה. רל. רלג. רלד. של. שלא. שנב־ה. שסה־ח.

זלמנוב, שרגא פייוויש:
יג. לה. שכג.

זלמנוביץ, אברהם יצחק:
רכג.

זלצר, י. ל.:
קסח.

זעגערמאן, מאריס:
רכג.

זעטלין, לואיס:
סג.

זעלדין, זלמן:
כא.

זעלדין, משה אפרים:
כא. לח. מא. מט. קכז.

זעליג, ה. ל.:
לח. שסד.

זעלין, מרת:
רמד.

זרחין, יוסף:
שלא.

ח

חאווקין, ירחמיאל:
רא.

חדקוב, חיים מרדכי אייזיק (בא עם הרבי לארה״ב בחורף ת״ש. מזכיר הרבי ומנהל ה״מרכז לעניני חנוך״ ו״מחנה ישראל״):
נב. קמח. קעב. קעז. רב. רסג. ערב. ערה. רעה. רעט (תמונתו). רפד. רפז. רפח. רצ. רצג־ה. רצט. שג. שו־ז. שיד. שמז. שנא־ג.

חדקל:
קסו.

חיטריק, צבי הירש:
רפ.

חייקין, מרת:
קלז.

חן, דוד צבי (רד״צ מטשרניגוב):
ז.

חן, פרץ:
ז.

חנוביץ, גרשון:
קפב.

חנוביץ, ישראל:
קפב.

חסדן, זלמן:
ט.

חסדן, ישראל:
שכב.

חסקינד, דובער:
קסו. קעג־ד. קפח (תמונתו). קצא. רכד (תמונתו). רפז־ח. רצא. של. שלא. שמ. שנב־ג. שעב־ג.

חסקינד, דניאל:
שכב.

חסקינד, מ.:
קמח.

חסקינד, שלום:
רפ.

חפץ, יצחק:
כ.

חפץ, מרדכי (שד״ר הרבי לארה״ב באביב תרח״צ):
כז. ק. קמה. קנו־ח. קס. שכב. שעה.

חצקעוויץ, ישראל נח:
כז.

ט

טאובקין, יחזקאל:
קסה.

טאטשער, ווילִיאם (מזכיר ראש עיריית פילדלפיה):
סא.

טאמאשאוו, משה בנימין:
קצב. שנט.

טארעץ, ר.:
לד.

טהאמאן, אלדערמאן:
סח.

טוועַרסקי, יוחנן (האדמו״ר מטאלנא):
ריח.

טוועַרסקי (מאקאראוועַר רבי):
ע.

טומארקין, דן:
כא.

טורמן, יעקב:
פב.

טייטלבוים, אהרן:
לח. סב. קצז.

טייטלבוים, מ.:
רסב.

טייץ, דוד זאב:
קצג (חתימתו).

טייץ, דוד מאיר:
רא.

טלושקין, ניסן (תרמ״ד?־תש״ל. רב בנ. י. מח״ס טהרת מים. יו״ר נכבד אגו״ח בשנים תרצ״ד־ת״ש):
כ. לז. לח. נ. נה. נח־ט. עא. צ־צג. קב. קו. קי. קיא. קיג. קטז־קיט. קכו. קכז. קמח. קסה. קסט. קעג. קעו. קצג (חתימתו). רכג. שכה. שכז. שכט־שלא. שנב. שסד־ח.

טלישבסקי, משה:
רפ.

טננבוים, יוסף מנחם מענדל:
רט. רכ. רל. רנה־ח. שעא.

טריטמן, ליליען:
רנו. רנח.

טריינין, ברוך שלום:
קצג (חתימתו).

טרעדוועל, לייבוש:
רנו. רנח.

טשיינין, אוירווין:
כא.

י

יאדעל, יעקב:
ריד (תמונתו).

יאלעס, אפרים אליעזר:
קצח. רלב. רנו. רנח. שכד. שכט. שסח.

יאסינונסקי, פנחס (החזן):
קצז.

יבלאנסקי, עזריאל:
רלט. רמא.

יונג, אליהו:
נב. רכג. רכד. שנו. שס.

ימין, נחום:
קסו.

יעקב יוסף (רב הכולל נ.י. בשנים תרמ״ח־תרס״ב):
11. 12.

יעקבוביטש, יוסף מנשה (רב בבריזשפארט):
רלב. רסא־ג. שכט.

יעקבסון
ראה דזייקאבסאן.

יפה, ליב:
שלא.

יפה, שניאור זלמן:
כא.

יפה:
קל.

ישראל בעש״ט:
רכה. שכט. של.

כ

כהן, אברהם:
יט (חתימתו). כ. שלא.

כהן, אהרן (בן ה״חפץ חיים״):
רט.

כהן (קאוועץ), אלחנן (אלכסנדר):
קסה. קעו. קצב. רפד. של. שנג. שנט. שסד־ה.

כהן, אפרים (פרענק):
רנא.

כהן, ארי׳ ליב:
יד. כ. כא. לה. לט. קח.

כהן, הערי (אינספעקטאר):
מה.

כהן, ישראל מאיר (בעל ה״חפץ חיים״):
רט (אלמנתו).

כהן, פעריל גיטל:
רלט. רמא.

כהן, צבי (רב במונטריאל):
רטז. ריז.

כהן, ש.:
לד (קאהען).

כהן:
עב.

כהנא, הירש ליב:
רלח־מא.

כהנא־שפירא, יעקב מאיר:
רה.

כהנוביטש, זאב:
מט.

כץ, אברהם יעקב:
כא. קסו.

כץ, דוד:
ריד (תמונתו). רטו. רכב.

כץ, חיים:
קכז. קסו. שלא.

כץ, יעקב:
נב. רסד (ואחיו). רסז (ואחיו). רצט.

כץ, מינדל:
רלט. רמא. רפו־ז.

כ״ץ, משה פנחס:
קכו. קסה־ו. קם. קצג (חתימתו). רל. רלג. רלד. רלח־מא. רצא. שיב. שלט. שמ. שסה־ח.

ל

לאגוואַרדיא (ראש העיר נ. י.):
קע.

לאגין, שמואל:
קכו. קסה. שלא.

לאדזאן, ב.:
לד.

לאוואוט, מנשה:
כ. ל.

לאזאר, יוסף צבי:
ריד (תמונתו). רכ.

לאסקער, ראובן:
יט (חתימתו).

לאקס, הרב:
רנט. רסא.

לויטין, אברהם יעקב:
קס.

לויטין, בנימין:
קס. רפז־ח. רצב. שעא.

לויטין, שמואל (תרמ״ג־תשל״ד. רב בראקשיק. שליח רבותינו לגרודזיא, שם יסד ישיבות. מתרצ״ט ואילך שד״ר הרבי לאה״ב ומשפיע בישיבת תות״ל נ. י.):
ד. כה. כז. כח. ק. קמד־ו. קנח־קסא. קסג־ד. קסז־ח. קעג־ד. קעו. קעז (חתימתו). קעט־קפא. קפד. קפז. קצ. ריא. ריג. רטו. רטז. ריט. רל. רלג. רפז. שו־ז. שכב. שכד. שכו. של. שלא. שלח. שנב־ג. שעב. שעד. שעו.

לוין, אברהם דובער (המלאך):
כ. לב. קכז. קמא. קמד.

לוין דובער:
כ. כא. פד. קסו.

לוין, יצחק:
קכב.

לוין, ל.:
עב.

לוין, מנחם יהודה מענדל ליב:
קצג (חתימתו).

לוין, משה:
רלז.

לוין, נתן:
לד.

לוין, שלום:
כא. קסו.

לוין, ש. י.:
לד.

לוין, מרת:
רמד.

לוינסון, יעקב:
שמז.

לונדון, א.:
רמו. רמח.

לונדון:
שנב־ג.

לוקשטיין, הרב:
שנג. שנו.

לוקשין, מנחם מענדל יהודה ליב (. . . — תרצ״ד. רב בקריוואיראג. בתרפ״ד בא לארה״ב, ומאז יו״ר אגודת חב״ד ורב לביהכ״נ חב״ד בבראנזוויל):
י. יד. טז. יח. כ. כא. כט. ל. לא. לה. לז. לח. מא. מה. נה. נט. צא. צט. קטז. קכו. שעד.

לוריא, מרדכי:
קפב.

לזרוב, מאיר:
קסו. שלא.

ליבר, מרת:
רלז.

ליברמן, דוד משה:
רפ. שעז.

ליברמן, חיים (המזכיר):
ג. יד. מ. נ. נד. נח. סט. ע. קסו. קעב. קעז. שמה. שעט.

ליברמן, חיים (העתונאי):
שנא.

ליברמן, פעני:
ג.

ליברמן, ראובן:
ד.

ליברמן:
רסב־ג.

ליוואוויץ, ראובן:
קצג (חתימתו).

ליוואי, מ.:
סה.

ליווי, דובער:
קמד־ו. רלג. רנט. רס.

ליווי:
רסא.

לייטנר, הרב:
רפט.

לייקין, מענדל:
קסו.

ליס, אלי׳ משה:
קפב.

ליסנער, יחזקאל:
רסד־ז.

ליפשיץ:
עב. פא.

ליפשיץ:
עב.

לנדאי, פנחס:
קכא.

לעדערהענדלער, שמואל משה:
קפב.

לעהמאן, הערבערט ה. (מושל מדינת נ. י.):
שס.

לעוויט, אהרן:
שדמ. שמה. שסד־ה.

לעוויט, צבי:
שלה.

לעוויט, מרת:
רלז.

לעוויט:
שנה.

לעווינטאל, דוב ארי׳ (הרב דפילדלפיה):
סא. סב. קסח. רנו. רנח.

לעווענבערג, שמואל:
רנט. רסא.

לעשינסקי, ד.:
קפה.

לרמן, הרב:
קכז.

מ

מאזור (רב בסט. לואיס):
עו.

מאטיוס, א. (י.):
עה.

מאטליוק, מרדכי:
קסו. שלא.

מאטלין, חיים יוסף:
קסה.

מאטעשין, אברהם מרדכי:
קמא.

מאטעשין, יצחק:
קט. קמא.

מאן:
רסא־ג.

מאנסקי, הערי (יו״ר בני ברית):
שס.

מאסקאוויץ:
שנג.

מאסקאליק, יעקב זכרי׳ (זוראוויצער):
צה.

מארגאשעם, יוסף:
פה.

מארק, יעקב:
כא.

מגידסון, ישראל:
ט.

מהרם, שלום מנחם מענדל:
שלה.

מוגילנסקי, אניע:
ג.

מוירפי (ראש העיר נוארק):
רמא.

מונדשיין, יהושע:
שדמ. שמה.

מושקין, הרב:
שעה.

מיגעל, יוסף:
רלט. רמא.

מיטין, ישראל נח:
כא.

מייבאך (מסעדה של):
קיג.

מיידינס (סנטור):
סה.

מייזער, אברהם:
קצב. רכג. רבד (תמונתו). שנח.

מייקלס, מרת:
רמט. רנא.

מילברג, ב.:
קפג. קצז. קצח.

מילר, בנימין:
יט (חתימתו). כ.

מילר, פ. א.:
קמט.

מילר־פייגין, מרת:
נב.

מינדל, ניסן:
קעב. קעז. רל. ערב. ערה. רפד. רפז. רפט. רצ. רצה. שטז. שנב־ג. שסה.

מינץ, מרדכי יעקב:
רו. רמ.

מינק, יוסף:
רלט. רמא.

מינקוביץ (רב בטשעסלי):
לז.

מינקובסקי:
שנב.

מינקוף, מרדכי:
רסח.

מליץ, סעמיועל (שופט):
רסב־ג.

מנדל, נחמן:
קלט.

מנדלוביטש, שרגא פייוויש:
קמא.

מנדלסון, יעקב בנציון (רב בנוארק):
כ. כא. לז. קסו.

מנדלסון, ל.:
כא.

מנטליק, גיטל:
רלט. רמא.

מנטליק, מרדכי:
קסו. קפ. קפד. קפו. קצג (חתימתו). רל. רלג. רלח־ט. שלט. שמ. שסה־ח. שעח־ט.

מענטש, יצחק:
רמה־ו.

מעקי (ראש עיריית פילדלפיה):
סא.

מעקלער, דוד ליב:
נה. נו. רכה. שנב. שסב.

מערקין, אלי׳:
קסט. קצב.

מערקין, ליב:
קצב.

מרגליות, רמ״ז:
סב.

מרוזוב, אלחנן דובער:
ח. י. יג.

מרזל, פייוויל:
רנא.

מרינסון, אברהם הכהן:
ה־ח.

משה ליב:
רי.

משתילים, אורי:
רפ.

נ

נאוויק, שניאור זלמן שמואל:
כח. נה. קמט. קסה. קצג (חתימתו).

נאוויקאוו, נחום:
קסו.

נאוועצקי:
עב.

נאסאטיר, מנחם מן:
שלה.

נארמאן:
שנב.

נוזיק, מנחם:
לח.

ניגער, ש.:
שנב.

נידל, סידני:
סג.

נידל, סיימן:
סג.

נלסון, יוסף:
כג (חתימתו). כז. כט. מט. קכו. קסו. שלא.

נלסון, יעקב:
קכו. קסו. שלא.

נלסון, יצחק:
כא.

נלסון, שמואל אליעזר:
מא. מה.

נלקין, אברהם מנחם:
ריד (תמונתו). רטו.

נלקנבאום, ליב:
שכג.

ס

סאוויט, מ.:
רנו. רנח.

סאוויצקי, מרדכי:
קפו. רנב.

סאטלאף, משה:
שלא.

סאיער, מאיר דן:
פג.

סאלאף, יעקב צבי:
קלה.

סאלאף, ש.:
קלז.

סאפאצינסקי, משה חיים:
קפב.

סאפע, אל:
רמט. רנא.

סאקס, יוסף ל.:
פג (תמונתו). צז.

סבט, אדאלף דוש. (קונגרסמן):
יא.

סדובסקי, שלמה (רב בראטשעסטער):
כ. לג. לז. קל. קלט. קסד. קסו. שמו.

סדין, יצחק:
קצג (חתימתו).

סוויני (אינספעקטאר):
מה.

סוועט, מנחם מן:
קל.

סולובייצ׳יק, חיים הלוי:
שמט.

סולובייצ׳יק, יוסף דובער:
רכג. רכד. רכה. שנב.

סולומון, א.:
סב.

סולומון, סאל:
עב.

סולומון שלמה:
קסו.

סוקולוב, משה:
ז. ח. יט (חתימתו).

סוקולוב, קלמן:
כא. מט.

סטאלמאן, הרב:
עב. עד.

סטאקי, ישראל:
קמג. רל. רסג.

סטולוף, פרענק:
פג (תמונתו).

סטולמן, יוליוס:
קצב. רפד. שנג. שנט.

סטרונסקי, מערי:
ג.

סיגל, י.:
רלז.

סיגל, צבי:
ריד (תמונתו). רכ.

סיגל, ש.:
רמו. רמח.

סיימאן, מ. צ.:
רנ.

סייקס, דזשארדזש פיליפ:
סד.

סילווער (הרב דסינסינטי ונשיא אגודת הרבנים):
פד (תמונתו). קסת. קצא. שמט־שנ. שנה־ח.

סילווער, מרת:
רמד.

סילווערבערג, אברהם:
רלז.

סילווערבערג, וואלף יהודה:
שנט.

סילווערמאן, סעם:
רנט. רסא.

סילווערשטיין, אברהם:
רמא.

סילווערשטיין, לייביש:
רמז־ח.

סימינובסקי, אלימלך:
כ. כא. כז. מט.

סימנוף, אהרן:
מט.

סימפסון, אליהו (תרמ״ט — תשל״ז. מתרפ״ג רב בנ. י. ממייסדי אגודת התמימים. מפעילי אגודת חב״ד): ח. י. יד־יז. כ־לא. לג (חתימתו). לה. לז. לח. מא. מח. קב. קג. קד. קיג. קיד. קטז. קיח. קכב. קכו. קכז. קמ. קמט. קנה. קנו. קנט. קסד־ו. קעג. קעו. קעז (חתימתו). קפא. קצג (חתימתו). רמב. רפד. רפז. שו־ז. שטו. שכח. של. שלא. שלז. שעב־ג.

סימפסון, גרשון:
ח. יד. כא. כג (חתימתו). כז. כח. קכו. קכח. קנז. קסו. שלא.

סימפסון, הענקע:
קלג. קלד.

סימפסון, מרים:
רצז.

סימפסון, ר.:
קמח.

סימפסון, שלום מענדל:
רעט. רפ.

סימפסון, שמעון אהרן:
שטו.

סלאווקין, משה:
מח. קיח. קכז. קסא. קסו. רז. שכד. שלא.

סלונים, עזריאל זעליג:
כז.

סמאל, אברהם מענדל:
קסו.
ראה גם שמאל.

סמארט, יוסף ה.:
ערה.

סמיטליין, יעקב:
נב.

סנאה, מ. מ.:
לד.

סעמועלס, נ.:
לד.

סערמאק, אנטאן דזש. (פרזידנט קאנטי בארד שיקגו):
סח.

ספקטור, יצחק אלחנן:
ז.

סקוליק, בנציון:
כט. קסה. קסו. שלא.

סתם, ישראל:
קצג.

ע

עבין, נחמן צבי:
כא. לח. רכג. רכה.

עבער, יהודה:
י. קעז.

עבערט, יצחק:
קמג.

עדלמן, אברהם יצחק:
כא. לז.
ראה גם איידלמן.

עוזיאל, בנציון מאיר חי (ראשון לציון):
שח.

עלק:
עב.

עלקין, שמואל אליהו (רב בשיקגו):
סז. עב. עד. שעד־ה.

עלקינד, אלתר (רב בשיקגו):
כ. כא. לז.

ענגעלבערג, מעקס:
רלז.

עסלאוויץ:
רסב־ג.

עסקין, הרב:
עב.

עפשטיין, אפרים (רב בשיקגו):
יא. עא. שעה.

עפשטיק, זעליג:
קסו. שלא.

עפשטיין, חיים פישל:
לח.

עפשטיין, עזריאל:
שעה.

פ

פאגלמאן, העסע:
קלג־ד.

פאגלמן, חיים אלחנן:
יט (חתימתו). כא. צא.

פאגלמן, יהודה צבי:
רב. רל. רמב. רמד־ח. רנב. רצב. רחצ. רצט.

פאגלמן, רפאל שמואל אלי׳:
יג. קלט.

פאול, דוד:
רנו. רנח.

פאטאש, חיים:
רנו. רנח.

פאטשין, אברהם שלמה:
י׳.

פאטשינא, חיים זאב:
סג. סה.

פאלמיסנא (קונגרסמן):
סה.

פאלשטיין, יוסף (דזשאסעף):
סב.

פאמעראנץ, יוסף:
שנט.

פאסטן, כלב:
קעב. רכג.

פאפאק, אברהם:
כט. ערה. רפז. רפח. רצב.

פאפאק, אהרן:
רסב־ג. רצג. רצט־שג.

פאפאק, יצחק:
רצט.

פאפאק, שמואל אייזיק:
רב. רה. רצה.

פאפיק, אברהם:
רמ.

פארטאוויטש, יוסף:
קפב.

פארטנאי, ב.:
לד.

פדנס, ישראל דוב:
קכז. קסו. שלא.

פדנס, צבי:
מט. קסה. קסו.

פדרובסקי, יוסף:
כ. כא.

פוטליק, האחים:
שכג.

פוטרמן, ברוך:
קיח. קסה.

פויזנר, יהודה ליב:
רפ.

פויזנר, שלום:
י׳. כז. קסו. קעד. קפא. רכח. רל. רלו (תמונתו). רלז. רסג. רצב. רצט. שסט. שעה־ו.

פויזנר, האחים:
רצג.

פוליאקוף, בנימין:
קל.

פולמן, אברהם צבי:
קפב.

פופקא, הרב:
רפט.

פוקס, צבי:
קכו. קפב.

פטשניק, דוד:
סג. סה. סר. קסו.

פייגין, יחזקאל (תרנ״ה — תש״ב. מזכיר הרבי. נסע יחד עם הרבי לביקור בארה״ב בשנת תר״ץ. כשבא הרבי לארה״ב בשנית בשנת ת״ש נחסמה עליו הדרך בריגא ושם נספה, הי״ד):
ה. כז. לז. מ. מח־ט. נח. סג. סה. סז. סט. ע. עב. פד. צב. צה. ק. קיח. קמא. קמד. קנו. קנח. קנט. קסז. קעז. שעה־ו.

פייגין, ניסן:
ס (נתן). קסו. רנה־ח.

פייגלשטאק, ראובן צבי יהודה:
ריד (תמונתו). רטו.

פיין, הערי:
רפ.

פיין, יצחק (איזידאר):
סב.

פיק, הרב:
עב. עד.

פיינבערג, מרת:
רלז.

פיינגאלד:
רסב־ג.

פיינשטיין, משה (נשיא אגודת הרבנים):
שסו־ח.

פילמן, מאיר (רב בברידזשפארט):
רסא־ג.

פינזור, ב.:
לד.

פינק, הרב:
שסח.

פינקלשטיין, י. ל.:
כ.

פינקלשטיין, ראובן:
פב.

פישר, מנחם מענדל:
עו.

פישר, מרדכי:
קט. קמג־ו. רלה. רסו. שסט.

פישר, צבי:
ריד (תמונתו). רטו.

פישר (רב הקהלה ההונגרית בדטרויט):
עב. עד.

פלדמן, אברהם:
רמט.

פלדמן, מרת א.:
רמט. רנא.

פלדמן, יצחק:
רעח־ט. רפט. רחצ־שג.

פלדמן, מנחם מענדל:
קמא. קמה. רל. רלג. רלה־ו. שיג־ד. שלח־ט. שסה־ח. שע. שעו.

פלדמן, מ.:
ריח.

פלדמן:
שנב.

פלדר, הרב:
שנב.

פלוטקין, אברהם אלי':
שעד.

פלוטקין, יהושע א.:
רלד. שלה.

פלוטקין, מרת:
רלז.

פלייער, יוסף:
רסד. רסז. רצג. של. שלה. שעה־ו.

פלמר, חיים שלמה:
סז. עב. רסד. רסו־ז. של. שלה. שסט.

פלעסקער, יעקב:
רנט. רסא.

פעדער, משה:
קפב.

פעווזנער, ברך:
קל.

פעליג, נתן קלמן:
ריד (תמונתו). רטו. רכ.

פעלקאוויץ, אפרים:
רסא־ג.

פעסין, ח. ל.:
קלז.

פעפער, צבי:
רסא־ב.

פער, י.:
קסו. שכד. שלא.

פערבער, משה חיים:
שלה.

פראבסט, חיים ליב:
קפב.

פרודינסקי, אפרים:
קד. קיח. קסה. קסו.

פריד, חי' רחל:
קלג. קלד.

פריד, ח. צ.:
כא.

פרידל, מאיר:
רלז.

פרידמן, מרדכי דוד:
קסו.

פרידמן, מרדכי שלמה (האדמו"ר מבויאן):
שמט. שנ.

פרידמן, משה:
רסב־ג.

פריז, אברהם:
ח. קסו. קסז. קעה. קצ. רמא. שיג. שלה.

פריש, לייב:
רכ.

פרלמן, גרשון ברוך:
קסו.

פרלמן:
פ.

פרלמן, מרת:
רלז.

פרלשטיין, אברהם יצחק (רב בשיקגו):
רסד. שלד־ה.

פרנק, דזשארדזש אילי:
סד.

פרנקל, ישעכר:
קלט.

פרסון, אברהם אבא:
ג.

פרעגער, נחום:
קפב.

פרעהליך:
רב.

פרעדמעסקי, אליעזר:
נט. ס. קצג. ריז. רכג. רלב. רמז. שכז־של.

פרעי, לואי:
רמט. רנא.

פשטיין, יצחק:
רמא.

צ

צונץ, ד. גדול:
כט. קסה. שלא.

צוקרמן, דובער:
רמה.

צייטלין, אהרן אליעזר:
ט. י.

צייטלין, לואים:
סד.

צעכוואל, משה יוסף:
ערה.

צער, ה.:
רמא.

ק

קאגאן, קאפאוו (החזן):
קצז.

קאהען:
ראה כהן.

קאוואלענקא, אלימלך:
קצג (חתימתו).

קאוונט, יצחק:
רנו. רנח.

קאונט, נתנאל:
קמ.

קאופמן, א.:
רמג.

קאזשדאן, יהודה ליב:
שלה.

קאלאדני, יצחק:
קמ. קמד־ו. קפה. שיג־ד.

קאלב, מרת:
רלז.

קאמייקא, ז. ב.:
סט.

קאפילמאן, מ.:
שלא.

קאצען, הערי מ.:
פב.

קאראלניק, יצחק מאיר:
שנט.

קארדאן, הרב:
יא.

קארדיש, לואיס:
סג.

קובלסקי, נחמן:
קכב. קסו.

קווינט, אליהו:
רפט.

קוטלרסקי, צבי:
רט. ריד (תמונתו).

קוליק, דוד:
רלט.

קוליק:
רנו. רנח.

קונין, אפרים יהודה:
קסו.

קונין, מנחם מענדל:
כא. קיז. קיח. קכב. קסה. קסו. קסט. קעג. קעו. רכג. רפז. רצא. רצט. שז. של. שלא. שמ.

קוניקוב, דבורה:
רנב. רעא.

קוניקוב, חיים צבי:
כט. קיח. קכו. קכז. קלה. קמט. קסו. קצג (חתימתו). רפז. רצ. ש.

קופמן, מעקס:
רסב־ג.

קופמן:
עב.

קופר:
עב.

קופרשטיין, ליב:
קסו.

קורמן, יעקב:
קכו.

קורניצקי, יצחק:
כא. פד.

קורניצקי, ישראל:
כ.

קזיניץ, זאב וואלף:
ח. יד. כא. כג (חתימתו). כט. לג. מט. קכו. קלז. קנה. קסו. קעו. שלא.

קזרנובסקי, משה:
רצט.

קזרנובסקי, שלמה אהרן (תרנ״ד־תשמ״ג. מתרפ״ז בארה״ב. לאחר תקופה קצרה בראטשעסטער — רב בנ. י. שכונת בנסנהוירסט. מפעילי אגודת חב״ד):
יד. כא. לג. לח. נה. קב. קה־ז. קסא. קסד־ז. קעג־ד. קעו. קעז (חתימתו). קצג (חתימתו). קצד. ריח. ערה. שו־ז. שכד־ה. שכח. של. שלא. שמ־מד. שעב.

קזרנובסקי, שרה:
רצה.

קינג, ל.:
עב.

קיסילעוו, אהרן משה:
שכב.

קישניק, ר. ל.:
סג.

קלארק (קונגרסמן):
סה.

קליאנסקי, דובער:
כ. כא.

קליבאנאוו, זאב:
רסז.

קליין, אהרן משה:
רייד (תמונתו). רטו.

קליין, חוה:
רנו. רנח.

קליין, משה:
קסו.

קליינפעלד, פיליפ מ.:
מא. מה. ק. קכא. קסט. קצז. קצח. ריח. רכג. רכד (תמונתו). רכה. רמ. רמא. שכד. של.

קנדינודסקי, מרת:
סג.

קנטור, סעם:
רמט. רנא.

קנטרוביץ, שמרי׳:
רנא.

קנטרוף, חיים שמעון:
כט.

קנטרוף, שמואל (החזן):
כא. כח. כט. לח. מא. מט. נה. קיג. קטז. קיח. קנה. קסה. קע. קצז. רכד (תמונתו).

קעלער, יהודה:
שדמ.

קעלער, מאיר ליבער:
שדמ.

קעלער, מרדכי:
שדמ.

קענט, דייוו:
רמא.

קסטל, יוסף דובער:
קכג. קכו. קלט. קמט. קסה. קפו. קצג (חתימתו). רלג.

קסטנבוים, יעקב:
קפג. קצה. קצז. קצח. רכג.

קסטרייך:
דש.

קפלן, אליעזר:
לד.

קפלן, הערי:
רסז.

קפלן, מרדכי אהרן:
לח. קצח. רלב. רס. שכט.

קפלן, סנטור:
לג.

קפלן:
נח.

קצנלסון, יוסף:
יד.

קריגר, אבא:
פב.

קרייזער:
שנב־ג.

קרליבך, אלי׳ חיים:
רפ.

קרלינסקי, י.:
קסח.

קרסיק, אליעזר:
שיז. שיט.

קרעמער, אברהם דובער:
כ. כא. קיז. קיח. קסה. קסט. קעג־ד. קעו. קפג. שכד. של. שלא. שנב.

קרעמער, ארי׳ ליב:
רט. ריד (תמונתו). רטז. ריח. רכב. שז. שנט. שע. שעא.

קרעמער, חיים שניאור זלמן (יו״ר אגו״ח בשנים תרפ״ה־ת״ש):
כ. כא. לא. לז. מא. מח. צא. צד. צו־ק. קב. קה. קו. קח. קיא־ג. קטז־קיח. קמח. קנד־ה. קנז־ח. קסב־ג. קסה. קסט. קעג־ד. קעו. קעז (חתימתו). קפג. רט. של. שלא. שנב.

קרעמער, יצחק ארי׳:
כא.

קרעמער, יקותיאל (עו״ד. מפעילי אגו״ח ומהמתעסקים בהבאת הרבי לארה״ב):
כא. לא. לב. מא. מג. מה (סעמואל). נג. סב. ק. קכא. קסה. קסט. קע. קצד. קצז. קצח. רכג. רכד (תמונתו). של. שס.

קרעמער, משח אליעזר (תרכ״ד־תרפ״ה. נשיאה הראשון של אגו״ח):
טו־כ. יט (חתימתו). קטז.

קרעמער, רחל עלקא:
צט.

קרעמער, האחים:
לה. נה. קצב. רכג.

קרענסימאן:
רסב־ג.

ר

ראבין, יעקב אלי׳:
קצג (חתימתו).

ראבינסון, יוסף:
ע.

ראבינסון, האחים:
נב.

ראביץ:
רסב־ג.

ראבקין, מנחם מענדל:
קסו.

ראדאל, יוסף:
רט. ריד (תמונתו). רטז. רכב־ג.

ראדאל, מרת:
רב.

ראדבערג, רייזל:
רלט. רמא.

ראדזשערס, גוסטאוואוס א.:
סג.

ראזאל, מאיר:
רנט.

ראזאלסקי (שופט):
סב.

ראטקין, תנחום:
קכז. שלא.

רבינוביץ, אשר (ארתור, עו״ד, מהמתעסקים בהבאת הרבי לארה״ב):
פא (תמונתו). פב. פג (תמונתו).

רבינוביץ, דוד מאיר (תרכ״ג? — תש״ג. מתרנ״ו רב בבוסטון):
ז. ח. יד. כ. כא. לד. לז. מז. פג (תמונתו). פד (תמונתו). צד. צז. ק. קט. קיג. קלח. קסא. קסו. קעו. של. שמו־ז.

רבינוביץ, משה צבי:
קמא.

רבינוביץ, פסח:
קפב.

רבינוביץ, פרץ:
פד. קסו.

רובין, משה:
קפב.

רובין, צבי:
קפב.

רובינס, מרת:
רמט. רנא.

רובינשטיין, חיים צבי (רב בשיקגו):
כא. לז. נב. פט. קל. קסד. קסו. של. שלד־ה. שעז.

רוזוועלט, עלענאר (אשת נשיא ארה״ב):
שכד.

רוזוועלט, פרנקלין דלנא (נשיא ארה״ב):
שכו. שכז.

רוזין, אברהם יוסף:
קסו. שלא.

רוזין, יוסף (נציג הדזוינט ברוסיא):
לא.

רוזין, מרת:
רלז.

רוזמן, יהודה ליב:
יט (חתימתו). כא. צא. קסה. קסט. קעו. קצב. של. שלא.

רוזמן, יעקב:
קסו.

רוזנבוים, אברהם חיים (ת״ר? — תרע״ד. מתרנ״ח ואילך בארה״ב. מראשי עדת חב״ד בארה״ב):
ג. ד (תמונתו). ח.

רוזנבוים, ישראל:
רלט־רמא.

רוזנבלום, משה:
יג (רמ״ר).

רוזנבלט, יוסף (החזן):
נה־ו.

רוזנבערג, ישראל (נשיא אגודת הרבנים):
קסח. קצא. שנ. שסג־ד.

רוזנבערג, ישראל דוד:
קפב.

רוזנבערג, ישראל שלמה:
רנא.

רוזנבערג:
עב.

רוזנהיים, יעקב:
שנ.

רוזנטל, סעם:
סז. סט. שעה.

רוזנטל:
קמה.

רוזנמן, שמואל א.:
שסא־ב.

רוזנצווייג, דוד:
רלט. רמא.

רוזנצווייג, יוסף (איירא):
קפג. קצז. קצח.

רוטשטיין, מנחם מענדל:
מ. נ.

רוטשטיין, משה ליב (תר״ס — תשכ״ח. שמו המקורי זושא שיפרין. ממזכירי הרבי בפולין. כשבא לארה״ב בתחלת תש״א נשלח ע״י הרבי לנהל את אגו״ח בשיקגו. בשנת תש״ו חזר לעבוד כמזכיר הרבי):
קל. קעז. רסד. רסו־ז. שיד. של. שלד (תמונתו). שלה. שע. שעא. שעו־ז. שעט.

רומנוב, קדיש:
קכו. קכז. רלט־מא. רנט.

רזניק, לואיס:
פב.

רזניק:
עב.

ריבקק, יצחק:
שמח.

ריבקין, משה דובער:
כז. כט. לז. לח. מב (תמונתו). נה. קב. קיג. קטו. קטז. קיח. קמה. קמט. קנז. קסג־ה. קסט. קעג. קעו. קעז (חתימתו). קצג (חתימתו). קצז. רכה. שו. שכה. שכח. של. שלא.

ריבקין, נ.:
קלה־ו.

ריבקין, שלום:
שעח.

ריבקין, שמעון:
מט. קסו.

ריבקין, מרת:
קמח.

ריטשמן, דוד:
רסא.

רייטער, חיים אייזיק:
קצג.

רייטשיק, שמואל דוד:
קפב. שעב־ג.

רייכלין, משה:
כא.

ריימן, י.:
רמו. רמח.

ריינין, אלכסנדר:
רפד־ח.

ריסמן, יעקב:
רסד. רסז.

ריסמן, פנחס:
סט. קל. קעו. רסד. רסו־ז. של. שלה.

רסקין, אברהם:
עב.

רסקין, דזשארדזש:
עו.

רסקינד, אלחנן:
שלא.

רעכט:
רסב־ג.

רפופורט, יהודה ליב:
כא. קל.

ש

שאיעוויטש, משה:
ע. קנח. קנט. רסד. רסר־ז. שלה.

שאצאוו, עוזר:
קכז. שלא.

שארף, מאיר:
כא. לז. לח. קיח. קסו.

שובאוויץ, א. א.:
רמט. רנא.

שובמאן, יוסף:
פ.

שווארץ, הערי ג.:
קפג.

שווארץ, ש.:
רלט. רמא.

שווארץ:
עב.

שוחטוביץ, אהרן:
רנט. רסא.

שוחטמן, הרב:
שנב־ג.

שולהאף:
רלז.

שולמן, בנימין:
רלט.

שולמן, דוד מאיר:
צט. קיח. קסו. שכד.

שולמן, ש.:
קלז.

שוסטק, הרב:
עב.

שוסטרמן, צבי:
רל. רלא. רלד. רמט־נא. רסה. רפ. רחצ. רצט. שכט.

שוסטרמן, מרת:
ה. רמט. רנא.

שור, הרב:
שעה.

שטאקהאמער, דוד:
רלח־מא. שלט.

שטאקהאמער, מרת:
רלט. רמא.

שטיין, שמואל:
רט. ריד (תמונתו).

שטיינבערג, הערי:
רלז.

שטיינבערג, לואיס ה.:
עט. פ. פג (תמונתו).

שטערן, מאקס:
רכג. רכד (תמונתו).

שטערנטאל, דזש.:
רטז. ריז.

שטרויס, הרב:
עב.

שטרסמן (הקנצלר הגרמני):
סד.

שיין, נח:
רב.

שיינקאפ, משה דן (רב דספרינגפילד):
רסט.

שילדקרויט, זאב:
רל. רנט. רס.

שיף, הערי:
נג.

שיף, יעקב:
רלד.

שיפאטין, נתן נטע:
רנט. רסא.

שיפרין, אבנר:
יד. כא. כג (חתימתו). כט. קלז.

שיפרין, דוד (תרכ״ז — תש״ג. לאחר פטירת הרא״ח רוזנבוים הי׳ מראשי עדת חב״ד בארה״ב. ממייסדי ומזכיר אגודת חב״ד בשנת תרפ״ד. גבאי כולל חב״ד בארה״ב):
ד־ו. ח. י. יג־כא. יט (חתימתו). כז. כט. ל. לה. קח. קטז. קיז. קיח. קלז. קלט. קנו. קסג. קסה. קסו. שכד. שלא. שעד.

שכטר, אברהם (רב ביוסטאן טעכסעס):
פה.

שכטר, משה:
עב.

שכטר, משולם זלמן:
רס. רצב. רצט. שיד.

שכטר, פנחס:
קמא.

שכטר, צבי:
קמ. קמא. קמג.

שלום, י.:
קצח.

שליט (שו"ב):
קכו.

שלייף, פנחס:
ערב.

שמאל, יצחק אייזיק:
שנא.
ראה גם סמאל.

שמואל דער שרייבער (הכותב, סופר רבותינו בליובאוויטש):
ד.

שמוטקין, אברהם:
שכג.

שמוטקין, שמואל:
שכג.

שמוטקין, שניאור זלמן:
כז. שכג.

שמחאב, שמעון:
שלה.

שמידט, א. א.:
ריד (תמונתו).

שמחוביץ, אלטר:
כז.

שניאור זלמן, אדמו"ר הזקן:
קיט. קכב. קלד. קנט. קסא. רכה. שט. שיט. שכה. שכז. שכט. של.

שניאורסאהן, מנחם מענדל (כ"ק אדמו"ר שליט"א):
ג. מ. קעה. קעו. קעט. קפח (תמונתו). ריט. רכ. רכג. רכד (תמונתו). רעא־ב. רעז־ח. רפ. רפא. רפד. רפז. רצ. רצה. רחצ. שה־יא. שטז־יט. שכד. של. שלח־שמ. שדמ. שמה. שנא. שסד.

שניאורסאהן, נחמה דינה (אשת רבנו):
קעב. שמז.

שניאורסאהן, פישל:
נח.

שניאורסאהן, רבקה (אשת אדמו"ר מהר"ש):
רפד. רפח.

שניאורסאהן, שטרנא שרה (אם רבנו):
קעב. רפד. רפח. שמא־ד.

שניאורסאהן, אדמו"ר מוהרש"ב:
ג־ה. יא־ב. יד. טז. כב. מח. נד. סח. צח. קטו. קפז. קפט. ריב. ריז. רכה. רלט. רסג. שמט. שעא. שעד.
ראה מפתח ענינים ערך מאמרים.

שניאורסאהן, אדמו"ר מוהר"ש:
סח. קל. רנה.

שניאורסאהן, שניאור זלמן:
כח.

שניאורסאהן, שניאור זלמן (מרעפקא והומיל):
שעד.

שניאורסאהן, שניאור זלמן אהרן (רז"א):
ג.

שניאורסאהן־טוערסקי, משה (ר' משה'לע):
מה. קמב. שמט.

שניידמן, יצחק:
כ. כא. כג (חתימתו). כח. לז.

שניידער, משה:
רטו.

שניידרמן, שלום צבי:
כא. כח. כט. לג. לד. לז. קיג. קטז. קס. קסד. קסו. רלא. רלג. רנה־ח. שיד. שכח־של.

שעלאוו, ל.:
רנו. רנח.

שפרץ, יהודה:
ריד (תמונתו). ריח.

שפרץ, ישראל ליב:
רמא.

שפרץ, צבי:
ריד (תמונתו).

שפטיל, ישראל:
קסו. שלא.

שפירא, גבריאל:
13.

שפירא, ז.:
קסו.

שפירא, משה:
כא. לז.

שפירא, משה ישראל:
כ. שעד.

שקליאר, אלי׳ נחום:
י. כט. קז. קיח. קכב. קנט. קסו. רפז. רפט. רצ. שלא. שלה־ו.

שרייבר, זעליג צבי:
כא. קה־ח. קיח. קסו. שכד.

שרייבר, מרת ע.:
רמט. רנא.

שרמן, גרשון:
שלא.

שרפשטיין, אברהם:
כ. כא. קיח. קכו. קכח. קלא־ד. קלח. קסו. שלא.

שרפשטיין, אסתר:
קלג־ד.

שרפשטיין, עזריאל זעליג:
רפ.

שדשבסקי, רפאל:
רמב־ד.

ת

תאומים, נתן:
רסז. שסד־ח.

תומרקין, דן:
קיח. קסו. שלא.

תרשיש, יחיאל שרגא:
מט. קכז.

תרשיש, ישעי׳ בינוש:
רלט. רמ. רנב.

מפתח מקומות*

א

אוסטריה:
רטו.

אוסטרליה:
רפב. רפג. שו.

אזבורי פארק:
רפ.

אטוואצק:
ז. קמד. קמו. קנח. קסו. קעה. קעט. רט.
ראה מפתח מוסדות ערך תומכי תמימים (ווארשא).

אטיס:
רעט.

איטליה:
שכג.

אינדיאנאפאליס:
רפ.

אינדיענא הארבער:
רפ.

אירופה:
11. 12. ח. כד. לה. מ. נג. סא. סב. עא. צה. צו. צט. קמא. קמב. קמט. קנד־ה. קס. קסט. קעה. קעז. קצא. קצח. רט. ריז. רעז. רפג. שכב. שכה. שנו.
ראה מפתח ענינים ערך תמיכה.

אלבאני:
רעח.

אלכסנדריה (מצרים):
מ.

אמסטרדם:
ג.

אמריקה הדרומית:
רפב. רפג.

אנגליה:
רטו. רפב. שו. שכא.

אסוויגא (מחנה פליטים):
ערה־ו.

אסטוניה:
שכב.

אפריקה הצפונית:
רפג.

אקארד:
רפ.

אקראן (אהיא):
קכח.

ארה״ק:
ו. ח. י. כח. מ. מג. מר־ז. סא (פלסתינא). קסט. רפג. שו. שכה.
ראה מפתח מוסדות ערך אגודת חסידי חב״ד.

אשכנז:
11. רטו. רפג (גרמניה). שנח.

ב

באדען (אשכנז):
מ.

באיאנע:
קכה. קכח.

באלטימור:
ח. י. לג. נב־ג. נח. סג־ו. עח. קיד. קכה. קכח. רכו. רפ. שכח. שמח. שעב.
ראה מפתח מוסדות ערך אגודת חסידי חב״ד. ועד הרבנים.

בוסטון:
ז. לב. לד. לט. מ. נח. עח־פ. צז. קיד. קכה. קכח. קכט. קצח. רפ.
ראה מפתח מוסדות ערך אחי תמימים. בית רבקה.

בופולו:
קכה. קכח. קצח. שיב.
ראה מפתח מוסדות ערך אחי תמימים. בית רבקה.

בוריסוב:
ז.

בייאון:
רכו.

בינגעמטון:
רעח.

בלגיה:
קצח. רפג. שכב־ג.

בעלטשערטאון:
רעט.

בענטאן הארבער:
רפ.

---

*) לא נסמנו המקומות המצורפים לשמות האנשים.

בערעזין (פלך מינסק):
יב.

בראנדיזי (איטליה):
מ.

בריגסהייווי:
רפ.

ברידזשפארט:
קכח. קצח. רפ.
ראה מפתח מוסדות ערך אחי תמימים. בית רבקה.

בריסל:
קצח.

ברלין:
מ. נח. קסו.

ג

גטבורג:
קסז.

גליציה:
נג. סא.

גלען ווייליד:
רפ.

גרווזיה:
שעד.

גרינפילד פארק:
רפ.

ד

דארטשעסטער (בוסטון):
פג. קכה. קכח. קכט. שטו.
ראה מפתח מוסדות ערך אחי תמימים.

דזשאדזשא:
רפג.

דזשורסי סיטי:
רכו.

דטרויט:
נח. עא־ד. צ. קכה. קכח. שסט. שע.

דענוויר:
רפ.

ה

האוועך (צרפת):
מ.

האליאק:
רעט.

האנאלולו:
רט.

האנגקאנג:
רט.

האקענסאק:
שכח.

הארטפארד:
רכו.

האריסבורג:
קכח. רכו.

הארליוויל:
רפ.

הולנד:
רפג.

הומיל:
ט.

הונגריה:
נג. קס. רכג. רפג.

ו

וואודבערן:
רפ.

וואודריטש:
רפ.

וואוסטער:
פד. קכה. קכח. קצח. רצד. שכח. שעב.
ראה מפתח מוסדות ערך אחי תמימים. בית רבקה.

וואטערבערי:
רפ.

וואלאז׳ין:
רכה.

וואשא:
כ. כז. כח. לג. לה. צז. צט. קכב. קל. קמה־ו. קסו־ז. קעז. רט. שלד.
ראה מפתח מוסדות ערך תומכי תמימים.

וואשינגטאן:
לב. נח. סו. פו. רעט. שעב.

וויט לייק:
רפ.

וויט סאלפער ספרינגס:
ר. רפ.

וויליאמספארט:
קכח.

ווילנא:
קפ. רט. רסו.
ראה מפתח מוסדות ערך תומכי תמימים.

ווין:
כח. קמב.

ווינטראפ, מאסס.:
לד.

וויניפעג:
קכח.

ווינסענס (אינדיאנא):
רפ.

וועסטפילד:
רעט.

וועד:
רעט.

ז

זוראוויץ:
ח.

זעמבין:
ח.

ח

חארבין (סין):
שכב.

ט

טאמבאוו:
סט.

טאמפסאנוויל:
רעט.

טורונטו:
קכה. קכח. רט. רטו. שע. שעא.

טעכסעס:
רעט.

טערע האט (אינדיאנא):
רפ.

טראי:
רעח.

טשיקאפי:
רעט.

טשעכי׳:
רפג.

טשעלסי (בוסטון):
פב. קכה. קכח.

טשערניגוב:
ז.

טשערניקא (פלך מוהליב):
ג.

י

יוניען פיער:
רפ.

יפאן:
קפב. רט. שכב. שלד. שע. שעב.

יפו:
מ.

ירושלים:
מ. שח.

כ

כותאיס:
שעד.

ל

לאס־אנג׳לעס:
רעט. רפ. רצד.

לאק שעלדריק:
רפ.

לואיזוויל (קענטאקי):
רפ.

לונדון:
רט. רטו. שפג. שכג.

לטביה:
ט. נח. סא. שכא־ב.
ראה מפתח מוסדות ערך אגודת חסידי חב״ד. תומכי תמימים.

ליבוי:
כח.

ליבערטי:
רפ.

ליובאוויטש:
12. ג. ה. ו. ח. רכה.
ראה מפתח מוסדות ערך תומכי תמימים.

ליווינגסטון מענאר:
ר. רפ.

ליטא:
סא. צו. קס. קעא. רח. רט. ריט. שכא־ב. שע. שעב.
ראה מפתח מוסדות ערך אגודת חסידי חב״ד. תומכי תמימים.

לייקוואוד:
קעב. קעד. קעט.

לינץ (אוסטריה):
שנה.

לנינגרד:
12. ח. ט. לא. לג. לד. לה. סט.

מ

מאלאחאווקא:
לד.

מאנטיסעלא:
רפ. רצד.

מאסאטשוסעטס:
ערה.

מארינגטון:
ראה מפתח מוסדות ערך אחי תמימים.

מאריעטא:
י. טז.

מונטריאל:
ל. קכה. קכח. קל. קלא. רט־רכג. שטו. שע־שעב.
ראה מפתח מוסדות ערך בית רבקה. ועד הרבנים. תומכי תמימים.

מוסקבה:
ג. ט. רט. שלד. שע.

מיאמי:
שעג.

מילוואקי:
נח. ע. עא. צ. קכה. קכח. רפ. שסט־שעב.

מקיספארט:
רפ.

נ

נארפאלק:
קכה. רעט.

נוארק:
יד. קכח. רפ. רצד. שיב. שכח. שלט.
ראה מפתח מוסדות ערך אגודת חסידי חב״ד. אחי תמימים. בית רבקה.

ניובערג:
רעח.

ניו דזשערזי:
ערה.

ניו־היייוון:
קכה. קכח. קצח. רפ. רצד. שעא.
ראה מפתח מוסדות ערך אחי תמימים. בית רבקה.

ניוזילאנד:
רפג.

ניו־יארק:
לא נסמנה לרוב המצאה.

ניו־סיטי:
קכח.

נעויל:
שעד.

ס

סא. פאלסבערג:
רפ.

סאוט בענד (אינדיאנא):
רפ.

סאלפאר ספרינגס:
רצד.

סאן פראנציסקו:
רט. רעט. רפ. שלד.

סוואן לייק:
רס. רצד.

סט. לואיס:
נג. נח. עב־ח. צ. קכה. קכח. שסט. שע. שעח.

סט. פאל:
ה־ז.

סיאטל:
קכח. רפ.

סיביר:
שלד.

סיגעט:
רצד.

סילוועד לייק:
רפ.

סין:
רט.

סינסינטי:
שעג.

סיראקיוז:
רכו. רעח.

סלונים:
יב.

סעקעזש:
ט.

ספרינגפילד:
פד, קכה. קכח.
ראה מפתח מוסדות ערך אגודת חסידי חב״ד. אחי תמימים. בית רבקה.

סקענעקטעדי:
רעח.

סקרענטן:
רפ.

ע

עוואנסוויל (אידיאנא):
רפ.

עלינגטון:
רעט.

עלמיירי:
רעח.

עלענוויל:
רפ.

פ

פאלסבערג:
רפ.

פאסייק:
קיד. קכב. קכג. קכה. קכח. רכו.
ראה מפתח מוסדות ערך אגודת חסידי חב״ד.

פארט וויין (אינדיאנא):
רפ.

פארט עמבאי:
רפ.

פארטוגאל:
שכג.

פארקסוויל:
ר. רפ. רצד.

פוירנדייל:
רצד.

פולין:
11. כ. כו. נג. סא. צד. קמט. קס. רח. רט. רי. ריט. רכג. רכד.
רסו. רפג. שכא־ג. שע. שעב.
ראה מפתח מוסדות ערך תומכי תמימים.

פטרסון:
קכה. קכח. רכו.

פיטסבורג:
צז. קכה. קכח. רפ. רצד.
ראה מפתח מוסדות ערך אגודת חסידי חב״ד. אחי תמימים. בית רבקה.

פילדלפיה:
כו. כח. ל. מו. נא־ב. נח. ס־סד. עח. קיד. קכא. קכה. קכח. קצח. רפ. שכח. שעב.
ראה מפתח מוסדות ערך אגודת חסידי חב״ד. אחי תמימים. בית רבקה.

פינלנד:
שכא־ב.

פיקיפסי:
רעח.

פעלדאפינג (מחנה פליטים באשכנז):
של.

פערכטעלדסדארף:
קמב. קנ־קנב. קנה.

פערנדייל:
רפ.

פראווידענס:
קצח. רפ.
ראה מפתח מוסדות ערך אחי תמימים. בית רבקה.

פראנקפורט:
רטו. שנח.

פריז:
מ. קמד. קסז. רכג.
ראה מפתח מוסדות ערך תומכי תמימים.

צ

צרפת:
מ. רפג. שכא־ג.

ק

קאבע (יפאן):
רט. שלה.

קאימישא לייק:
רפ.

קאמין (פלך וויטעבסק):
ה.

קאנינגא:
רפ.

קאנעטיקוט:
ערה.

קאסטראמא:
לג.

קארהאנגסאן:
רפ.

קובנה:
רמב.

קופישאק (פלך וויטעבסק):
ג.

קיוב:
סט.

קינגסטון:
רעח.

קליוולאנד:
קכה. קכח. רפ.

קליפורני׳:
קפב. רפג.

קנדה*:
ק. קפב. קצח. רט. ריא. רטו. ריט. רסו. שו. שכג. שכה. שעג.

קעמדן:
רפ.

קענאסבערג:
רפ.

קענסאס סיטי:
רפ.

ר

ראבינסון (אילינוי):
רפ.

ראזעל:
קיד. קכח. שכח.

ראטשעסטער:
קכה. קכח־קל. קצח. רעח.
ראה מפתח מוסדות ערך אחי תמימים. בית רבקה.

ראסקא:
רפ.

ראקאוויי:
רצד.

ראקהיל:
רפ.

ראקפארד (אילינוי):
רפ.

ראקשיק (ליטא):
קנח.

רוסטוב:
12. ט. יב. לה.

רוסיא:
11. 12. ג. ח־יא. כו. ל־לו. מו. סא. צז. קט. קטו. קכג. קנח. רט. רכד. רסו. שכג. שכה. שע. שעב.
ראה מפתח ענינים ערך הגירה. תמיכה. מפתח מוסדות ערך תומכי תמימים.

ריגא:
12. ט. י. לה. לו. מ. מג. נב. סד. פח. צה. צו. צז. קט. קמה־ו. קנז. קסו־ח. קעז. שלד.

ש

שאנגהאי:
קפב. רט. רפג. שכב. שע. שעב. שעג.
ראה מפתח מוסדות ערך תומכי תמימים.

שבדיה:
שכא־ב.
ראה מפתח מוסדות ערך אגודת חסידי חב״ד.

שווייץ:
שכב.

שטוקהולם:
קסז.

שיקגו:
י. כו. נח. סז־עא. עט. פח. פט. צ. צו. קיד. קכה. קכח. קל. קסז. קפב. רט. רנח. רפ. רצג. רצד. שיד. שמה. שנא. שס. שעא. שעב. שעד־ז.
ראה מפתח מוסדות ערך אגודת חסידי חב״ד. אחי תמימים.

שעבויגין:
ה־ו. קכח. קלא. שסט־שעב.

*) לא נסמן, במקום שנדפס ״אגודת חסידי חב״ד דארה״ב וקנדה״ וכיו״ב.

ISBN 978-0-8266-5333-8